John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

ADAMS
292.3

Johann Heinius

many

Johannes

292.3

Nobilisſimis, Amplisſimiſque Dominis,

D. AMELIO van BOUKHORST, Wimmenumi Domino, Ordinis Equeſtris Adſeſſori, Rhenolandiæ Præpoſito & Aggerum Præfecto, ad Comitia Ordinum Generalium nuperrimè, nunc ad Conſeſſum Conſiliariorum, Hollandiæ Ordinum, Delegato,

D. GERARDO SCAEP, Equiti, Domino Cortehoeviæ, Reipublicæ Amſtelodamenſis Exconſuli, ad Comitia Ordinum Generalium Deputato, ad Sereniſſimos Daniæ ac Sueciæ Reges Exlegato,

D. CORNELIO van BEVEREN, Equiti, Strevelshoekkiæ, Weſt-Iſſelmondæ, & Develſteinii Domino, Reipublicæ Dordracenæ Exconſuli, ad Conſeſſum Conſiliariorum, Hollandiæ Ordinum, nominato, ad Sereniſſimos Britanniæ & Daniæ Reges Exlegato,

Ut Et

Ampliſſimis, Spectatiſſimiſque. Florentiſſimæ Reipub. Lugdunenſis Conſulibus,

D. PAULO à SWANENBURGH, J. C.

D. NICOLAO vander MEER,

D. JOHANNI vander MAERSCHE,

D. PETRO à WARMONT,

Academiæ Lugdunenſis Curatoribus,

Nec Non,

Ampliſſimo Conſultiſſimoque Viro,

D. JOHANNI à WEVELINCHOVEN, J. C. Reipublicæ Lugdunenſis Syndico, Nobiliſſimis Ampliſſimiſque Curatoribus, à Secretis,

Hæc Meletemata,

eo, quo decet, animo,

L. M. Q. D. D. D.

ADRIANUS HEEREBOORD.

Nobiliſſimi

Nobilisſimi, Amplisſimique Domini,

FAcit nominum veſtrorum ſplendor, & munerum dignitas, *Academiæ Patres,* ut ad pedes veſtros apponere auſim, hæc mea *Meletemata Philoſophica*, omni jure, veſtra, utpote in Academiâ, cujus curam ſuſtinetis, *Graviſſimi Curatores*, nata ac diſputata. Huc accedit, quod in ſolidum veſtri me juris reddiderint veſtra in me officia inexſpectatiſſima: Ut non dicam, me, rude donatum triviali, quo facilius emetirer ſtadium eruditionis *Academicæ*, patriæ Urbis munificentia, in *Collegio Ordinum Hollandiæ VVeſt-Friſiæque Theologico* (quod curæ quoque veſtræ commiſſum eſt) totum tranſegiſſe ſexennium: vos inſuper eſtis, qui in publicam me protraxiſtis lucem, cum nihil me cogitantem minus, ſex nondum & viginti annorum juvenem (quod præfiſcine dixerim) in *hac bonæ Mentis æde*, *Philoſophiæ Profeſſorem* vocâſtis: nec hic fuit fi-

nis.

nis veſtræ beneficentiæ:nova placuit addere priorum meritorum cumulo: cum, anno vixdum exacto, *Pro-Regentis* in *Collegio* mihi munus imponere, viſum fuit. Accipite ergo, *Viri Nobiliſſimi, Ampliſſimi*, pro tot in me effuſis, pleno horreo, beneficiis, hæc pauca, quæ ad aram ſuſpendo veſtræ humanitatis, gratię ſpecimina, diligentię in exornandâ ſpartâ mea Academicâ, teſtimonia; & majori in dies me favore complectamini. Quod ſi effectum dederitis, ſublimi feriam ſidera vertice. Ita vos ſoſpitet Deus. Quod voveo,

Nobilisſimarum Amplitudinum veſtrarum,

CULTOR & CLIENS,

ADRIANUS HEEREBOORD,

Philoſophiæ Profeſsor Ordinarius.

PRÆ-

AD LECTOREM.

MELETEMATA (Meditationes, *dixeris Latine*) *in Philoſophiæ culturâ exiſtunt*, Lector benevole, *duum generum: quædam* libera, *nullis, aut materiis, aut diſciplinis, aut Authoribus, adſtricta; qualia tibi hoc ſiſtimus volumine, ubi, nec* Metaphyſica *tantum ſuas habet vices, quamvis, ut Scientiarum omnium princeps ac Regina, regnum teneat, nec* Phyſica *loquitur ſola, ſed &* Ethica *ac* Politica, *nec ſolus oracula profert* Ariſtoteles, *aut ſententias dicit* ſententiarum Magiſter, *vel* Thomas, *vel* Scotus, *vel* Suarus, *ſed & in partes venit,* Carteſius, Patritius, Ramus: *neque enim ego ullius* Philoſophi *ſum, vel* Maſtix, *vel* Martyr, *vel* Momus, *vel* Mimus: *alia* Meletemata, *ſunt* ſixa, *certis & materiis, & diſciplinis, & Authoribus, alligata: qualia exhibemus alio volumine, in* Diſputationibus, Phyſicis, Ethicis, Logicis, *notiſq; ad duas Priores propriis; ubi ex* Ariſtotele *&* Scholaſticis *receptiſque paſſim hodie* Philoſophis *omnia geruntur: in prioribus, extitimus diffuſiores: in poſterioribus, agimus contractius: in illis ex animi Philoſophamur ſententia: in hiſce non item, ſed ad placita & ſenſum* Ariſtotelis *&* Peripateticorum: *ita enim jubet in* Noſtrâ, *& omnibus fere* Academiis, *trium litterarum* Tyrannus Mos. *Cæterum, nec otium, nec tempus corrigendi errata Typographica, nobis permiſerunt, tot, quibus diſtrahimur, occupationes: quare, ut ipſe hanc operam ſumas,* Lector Amice, *rogat,*

A. HEEREBOORD,

Philoſophiæ Profeſſor Ordinarius.

ADRIA-

ADRIANI HEEREBOORD,

AD

Nobiliſſ. Ampliſſ. Spectatiſſ. Dominos, Acad. Lugd. Batav.

CVRATORES EPISTOLA.

Nobiliſſ. Ampliſſ. Spectatiſſ. Domini:

SEPTENNIUM *eſt præter propter*, *quod* Philoſophiæ Profeſſionem *in Academia veſtra ſuſtineo. Toto illo temporis tractu, nihil prius habui aut antiquius, quam ut Spartam, quam eſſem nactus, ſedulo ornarem, & talentum mihi commiſſum fœnori diligenter exponerem. Cum provincia hæc primum humeris imponeretur meis, ſic ſatis neglecta jacebant (liceat apud vos profiteri quod res eſt) Philoſophiæ ſtudia, & vix exculta. Et rarius diſputabatur & inordinatius. Neſcio, quo infelici fato, fluere retro, & ab aliquo temporis intervallo relabi cœpiſſent res Philoſophicæ. Vltra annum privatus hic vixeram, & Philoſophiæ relapſum, ac ruinam, fere imminentem deprehenderam. Quod, cum vocarer, trepidanti jam animo majorem incuſſit metum. Noveram ætatem, adhuc juvenilem. Noveram vires, & curtam domi meæ ſupellectilem. Noveram oneris ſuſcipiundi, & ob iſtum Philoſophiæ ſtatum, tunc durioris, gravitatem. Noveram longe eſſe difficilius, jam labentes & ruinam minitantes ædes reſtaurare, quam bene poſitas, ſuo loco ſervare. Nolebam tamen deeſſe Academiæ & Vrbi Patriæ operam meam petenti. Sciebam non mihi, ſed aliis me natum. Quare grandi animo, & ſolius Ieſu Chriſti Servatoris mei (quo duce nihil deſperandum) innixus auxilio, atque multorum jam comperta fretus benevolentia, publice* Profitendi *munus aggreſſus tum fui. Cogitavi ſtatim apud me*, quo modo & medio vitæ ac vigori reſtituenda foret jam langueſcens Philoſophia. *Cogitationes meas, Profeſſioni initiandus, in auguſtiſſimo Doctiſſimorum virorum congreſſu, publicè expoſui: &, cum verba ex more recepto, de argumento aliquo, auſpicanti mihi eſſent facienda*, De variâ, vario tempore, & variis uſitatatâ, ac verâ tandem Philoſophandi ratione, *verba feci. Orationem tunc habitam publicæ luci nunquam expoſui: ejus ſummam nunc ſiſto.*

P*Hiloſophia* à condito fere orbe, orbis fuit: ita per univerſum terrarum orbem vagata eſt, ac Solis inſtar, lucis ſuæ radios quaquaverſum diſperſit. Renaſcente enim mundo, à tribus *Noachi* filiis ac poſteris, diverſis temporũ intervallis diffuſa eſt in *Ebræos, Chaldæos, Phœnices, Ægyptios, Æthiopas, Indos, Perſas, Gallos, Celtas, Græcos*, & quicquid alibi mortalium fuit. Univerſa vero, tum *Ebræorum*, tum profana *Gentium* aliarum, *Philoſophia, Barbarica* Græcis dicitur, quod extra Græciam nata ſit atque exculta; ex *Chaldæorum* tamen, *Phœnicum*, atque *Ægyptiorum* ſapientia, *Græcorum* omnis hauſta eſt ac prognata: quicquid enim iſti poſſederunt ex *Ebræorum* ſcholis petierunt, ac multis ſuperſtitionibus & erroribus defœdarunt, & ex ſordidatis hiſce lacunis *Græci* rivos ſuos derivarunt: ad quos cum, maximis laboribus, variis itineribus, diverſis coloniis tranſlata eſt Philoſophia atque traducta, in partes ſtatim abiit diviſa ac ſectas.

Non eſt mihi animus, omnes Philoſophorum inter *Græcos* familias perreptare: quæ maxime inſignes ſunt habitæ, duę extiterunt, *Ionica* & *Italica*. *Italicæ* ſectæ princeps ac caput fuit *Pythagoras Samius*, qui, poſtquam *Samus* patria à *Polycrate Tyranno* eſſet occupata, in *Italiæ* partem iſtam conceſſit, quæ quod maxime *Græcorum* coloniis eſſet frequentata, magnæ olim Græciæ, nunc *Calabriæ* tenet nomen, ac Philoſophiam ibi docuit.

Altera *Græcorum* in *Philoſophia* αἵρεσις, *Ionica* fuit appellata, quod in *Ionia* verſarentur ejus Philoſophiæ Profeſſores: familiam hic ducit *Thales Mileſius*, è ſeptem Græciæ ſapientibus unus, cui ſucceſſit *Anaximander*, huic *Anaximenes*, huic *Anaxagoras Clazomenius*, quem audivit *Archelaus*, qui primus ex *Ionia* *Philoſophiam* tranſtulit *Athenas*: hic *Socrate* gloriatur diſcipulo: de quo oraculo fuit pronunciatum. Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. Ex *Socratis* ſchola ceu ex equo Trojano innumeri prodiere *Philoſophi*; inter eos nominis haud poſtremi, *Ariſtippus* ſectæ Cynicæ ac Stoicæ, *Plato* veteris ac novæ Academiæ, fundatores primi. *Platoni* in Academia adhæſit atque in docenda Philoſophia ſucceſſit *Speuſippus*, ex ſorore nepos; ſeceſſionem fecit *Ariſtoteles*, qui relicta Academia *Peripatum* inſtituit, ac *Peripateticæ* nomen dedit *Philoſophiæ*, quod in *Lyceo* deambulando doceret: ἐσωτερικῷ enim περιπάτῳ doctrinas ſecretiores ac graviores, δειλινῷ leviores tradebat. Ab hoc *Peripateticorum* Authore, principe, duce, *Peripatetica* Philoſophia ortum ac nomen ducit, quæ varia ſerie, inter *Græcos*, *Arabes*, *Latinos*, ad noſtram uſque ætatem propagata eſt, tanto ſucceſſu, ut nulla hodie, quod ſciam, extet *Academia*, in qua non teneat primas, ac vel ſola doceatur; quo jure, quave injuria, nunc non eſt dicendi locus.

Ariſtoteles Socratem per triennium, *Platonem* per totos unum & viginti annos, diligentiſſime audivit; in Philoſophando hanc ingreſſus eſt viam, ut quavis de re contrarias in partes diſſereret, *Socratem* ac *Platonem* magni, Veritatem pluris faceret, in quam diligentiſſime, explorata rerum natura, inquiſivit.

Poſt *Ariſtotelem* varia exſtitit Philoſophandi ratio, purior modo, modo impurior, interdum liberior, ſæpius aſtrictior, ad mentem & placita, non Naturæ, ſed τοῦ περιπάτου. Quam ſemitam in Philoſophando tenuit Ariſtoteles, pauci ſunt ſecuti; ac malus quidam genius, ita fere mentes omnium cepiſſe videtur; ut id penſi tantum habuerint, *Ariſtotelem* intelligere, non naturam.

Duo fere ſunt *Philoſophandi* genera; unum, quo ad rerum omnium notitiam pertendunt mortales, alterum, quo non ad *Naturæ* ſed Hominis cujuſpiam opinionem philoſophantur. *Ariſtoteles* ipſam rerum *Naturam* laudabili conatu invaſit, ac liberrime, ſi quid à prioris ſeculi Hominibus in exploranda ea atque obſervanda fuiſſet erratum, reprehendit atque correxit. Preſſit hujus veſtigia haud degener diſcipulus, atque ἐν περιπάτῳ ſucceſſor *Theophraſtus*, qui, quod præceptor in Animalium hiſtoria indaganda, idem in Plantarum natura ſcrutanda, ſollerti præſtitit diligentia: atque ut *Ariſtotelem*, majorum, vel reverentia, vel ſcientia, vel authoritas, nihil deterruit, quo minus ab illorum ſententia ſæpius diſceſſerit, ita nec *Theophraſtus* ſibi vetitum putavit, diverſum ſentire à *Præceptore*; ſed quo jure in alios *Ariſtoteles*, hic in *Ariſtotelem* eſt uſus. Si quid Præceptor falſum, aut rerum Naturæ contrarium docuiſſet, correxit: ſi quid prætermiſſum, ſupplevit. Etenim veriſſime putavit, ſolis Naturæ legibus, non Præceptoris opinionibus, mentis ſuæ contemplationes obſtringi. Hunc prædeceſſorem, *Ariſtotelis* ac *Theophraſti*, in Philoſophando libertatem, & in adornanda rerum Naturalium hiſtoria induſtriam amplexatus eſt atque ſecutus, tertius in ſchola *Peripatetica*, *Strato Lampſacenus*, qui, quod tam ſtrenue in Natura contemplanda operam ſuam locaret, Phyſici nomen eſt adeptus, magnus omnino vir & in multis novus, ita teſtante *Cicerone l. 5. de finibus*. Extat ejus liber de *Coloribus*, item alter de *Spiritu*, tot annos inter *Ariſtotelicos* circumlati.

Atque utinam horum in *Peripatetica Philoſophia* triumvirorum tramitem calcaſſent, ſequentis, ac ſequioris ævi, Philoſophi: verum purior illa ac liberior *Philoſophandi* ratio in *Stratone* deſiit atque exſpiravit. Qui enim *Stratonem* ex ordine ſecutus eſt *Lycon*, ac quadraginta quatuor annos τῷ περιπάτῳ præfuit, Fabulis Philoſophiam permiſcuit; reliqui omnes, *Ariſto*, *Critolaus*, *Diodorus*, & quatuor alii, quorum nomina temporum iujuria obſcuravit, ad *Andronicum* uſque *Rhodium*, ab *Ariſtotele* undecimum, tam longe à genuina ac *Peripateticis* primis recepta conſuetudine *Philoſophandi* receſſerunt, ut, non ex *Peripateticis*, ſed aut aliunde, aut ex ſe nati τοῦ περιπάτου abor-

abortientes fœtus videantur. *Andronicus* vero *Rhodius* Peripateticus κατ' ἐξοχὴν eſt dictus, quod primus *Ariſtotelis* ac *Theophraſti* libros promulgarit, paraphraſi ac commentariis nonnullos illuſtrarit: Philoſophiam Peripateticam reſtaurarit.

Ex illo fluere & retro ſublapſa referri
Philoſophia cœpit. Ab hoc tempore, valedictum eſt Naturæ, atque à *Peripateticis* in ſolo habitatum *Ariſtotele*; & *Philoſophi* ſunt ab illo tempore dicti, non qui rerum naturam ſed qui mentem indagabant *Ariſtotelis*. Dicere auſim, *Peripateticorum* ſcholam à *Stratonis Lampſaceni* tempore, anno ante natum *Chriſtum* ducenteſimo & ſeptuageſimo, tot jam labentibus annis ac ſeculis, ad noſtram uſque ætatem *Naturæ* valedixiſſe, *Ariſtoteli* ſoli adhæſiſſe; cujus quippe Doctores, non ex rerum veritate, ſed ex *Ariſtotelis* κυρίαις δόξαις ſunt Philoſophati.

Duum tamen ſunt generum, qui poſt *Andronicum Rhodium* in Ariſtotelis opinionibus ſcrutandis, ſequendis ac perſequendis, ſunt verſati: *Andronicus* ipſe atque illius tempeſtatis Peripatetici, ab *Auguſti Cæſaris* imperio, ad *Alexandrum* uſque *Aphrodiſienſem*, qui poſt annum *Chriſti* vixit ducenteſimum, ingenium adhuc aliquod ad judicium in Philoſophando ſervarunt liberum, nec ita *Ariſtoteli* ſe mancipantur, ut eum deſerere ſcelus exiſtimarint ac piaculum: ita ipſi *Andronico*, *Eudoxo*, *Athenodoro*, *Chenarcho*, aliiſque, diſſentire interdum, religio non fuit. At *Alexander Aphrodiſienſis*, Aphrodiſiade, Cariæ oppido, oriundus, primus ſe totum Ariſtoteli tradidit, nihil ſibi, nihil cuiquam, omnia ſoli credidit Ariſtoteli, in ejus verba juravit, ab ejus dictatis ne latum quidem unguem diſceſſit, dubitandi libertatem ſibi, aliiſque, nedum judicandi poteſtatem, quantum potuit, omnem, ſublatum ivit. *Alexandrum* ſecutus eſt *Ammonius Alexandrinus*, cognomento *Saccus*, quod ex bajulo evaſiſſet *Philoſophus*, ac tantus, ut parem vix ac ne vix quidem habuerit, inter *Ariſtotelis* nimirum ſervos: Eadem hic, qua *Alexander*, ſervili reverentia *Ariſtotelis*, occupatum geſſit animum, atque ita *Græcorum* interpretum, qui ſecuti ſunt, omnium, *Porphyrii*, *Anatolis*, *Olympiodori*, *Syriani*, *Themiſtii*, *Ammonii*, *Hermiæ*, *Philoponi*, *Simplicii*, aliorumque oculos, perſtrinxit *Ariſtotelis* authoritas, faſcinavit, occæcavit, ut in eo enucleando ac defenſitando immorati fere ſint atque immortui; miſſa rerum *Natura*, Philoſophiæ ſola proma conda.

Atque hæc fuit inſana philoſophandi ratio, *Græcis* ad annum *Chriſti* circiter ſexcenteſimum urſurpata, quo tempore, altum, diuturnum, ac tantum non perpetuum *Philoſophiæ* quoddam ſilentium eſt ſecutum inter eos: muta jacuerunt diu ſtudia ac Gymnaſia, ut totis trecentis annis nullius inter Græcos *Philoſophi* nomen reperiri detur, niſi unius *Iohannis Damaſceni*, qui eodem, quo reliqui, veſano *Ariſtotelis*, amore dicam an furore, correptus, breviaria tantum quædam *Philoſophiæ* conſuit ac reliquit.

Tam peſſimo ac triſtiſſimo apud *Græcos* ſtatu fuit tum temporis conſtituta *Philoſophia*, quod ſub *Conſtante* Heraclii nepote, circa annum ſexcenteſimum quinquageſimum octavum, littorales *Græciæ* civitates atque inſulas omnes claſſibus invadere cœpiſſent *Arabes*, qui ter univerſam *Græciam* ad *Byzantium* uſque ſunt depopulati, annis, (ſi Hiſtoricis fides) ſexcenteſimo quinquageſimo nono, ſeptingenteſimo vigeſimo primo, octingenteſimo vigeſimo octavo, quibus incurſionibus omnis generis libros abſportarunt, ac ſtudia omnia ad ſe traduxerunt. Floruerunt maxime apud eos ſtudia *Medicinæ* ac *Philoſophiæ*, quæ una cum eorum imperio circa annum ſeptingenteſimum quadrageſimum primum in *Hiſpaniam* quoque transfretarunt, ac *Cordubæ* ſedem poſuerunt; qua urbe natus fuit *Averroës*, qui à principe ſuo *Miramolino* accerſitus ad radices montis *Atlantis* in *Marochienſi Academia* Philoſophiam eſt profeſſus.

Poſtquam ad *Arabes* à *Græcis* migravit *Philoſophia*, pari modo in *Ariſtotole* ſubſtitit, & ejus placitis concluſa cancellos iſtos effringere, aut Naturæ ſacraria ingredi, non ſuſtinuit. *Averroës* Philoſophorum inter eos princeps magni *Commentatoris* nomine ſuperbus, (quem, ſi per Latinæ linguæ liceret genium, *Commentorem* aut *Commentitorem* verius

* 2 quis

quis dixerit, tot nobis commenta reliquit) ſingula *Ariſtotelis* verba divina eſſe oracula, arbitratus eſt, nihil in eo falſum, nihil mancum, nihil ſuperfluum, ac mille jam & quingentos præteriiſſe annos, ex quo ſcripſerat *Ariſtoteles*, nec unquam ullum in ejus libris inventum errorem, exclamavit.

Ex *Hiſpaniis* commercio & vicinitate Nationum finitimarum *Philoſophiæ* ſtudia poſt annum milleſimum ac ducenteſimum tranſierunt ad *Latini* nominis homines: ante hæc enim tempora, totis ſeptingentis annis, varii motus *Italiam*, *Galliam*, *Germaniam*, concuſſerant, creberrimis *Gothorum* ac *Vandalorum* in *Occidentem* irruptionibus, unde aliis potius ſtudiis litatum fuit quam *Philoſophiæ*.

Poſtquam *Boëthium*, Peripateticum excellentiſſimum, virum conſularem, è medio ſuſtuliſſet, anno *Chriſti* quingenteſimo vigeſimo ſecundo, immanis *Theodorici Gothorum* Regis crudelitas, intercidit atque ſublata quoque eſt *Philoſophia Peripatetica*, atque omnis fere in *Italia* eruditio. Barbaries eam tota invaſit atque occupavit, arteſque bonas & Philoſophiam finibus expulit atque exegit.

Secuta eſt profundiſſima ac deploranda rerum omnium inſcitia, quæ *Imperatorem* movit *Fridericum* (nî fallor) *Secundum*, ut legatos mitteret ad *Arabes*, qui avitas artes ac *Philoſophiæ* ſtudium in *Italiam*, ſedem antiquam, remitterent, ac poſtliminio reſtituerent. Advectos ergo ex *Hiſpania Ariſtotelis* atq; *Averroïs* libros, ambabus, quod ajunt, ulnis amplexati, lętiſſime exceperunt *Itali*. Enata ſunt tum ingenia non contemnenda, quæ hoc Ariſtotelicæ ſervitutis jugum excutere potuiſſent, niſi tam infelici vixiſſent ſeculo, quod, non craſſiſſima tantum ignorantia, ſed bonorum authorum maxima laborabat inopia, ut præter *Ariſtotelem* atque *Averroëm*, barbare atque ineptiſſime traductos, vix quicquam extaret. Ita tempeſtate quaſi delati, ad utrumque hunc, tanquam ad ſaxum aliquod, adhæſere, ac *Philoſoph.* fuere & *Peripatetici*, qui neglectâ rerum naturâ, non *Ariſtotelis* ſolum, ſed *Averrois* inſuper decreta, mordicus tuerentur.

Fuit hæc Philoſophandi ratio invecta in *Italiam*, *Galliam*, *Germaniam*, *Angliam*, ac receptâ *Averroïs* hypotheſi, univerſa *Philoſophiæ* laus ac ſalus, in ſenſu *Ariſtotelis* percipiundo, fuit conſtituta.

Ad hanc inſaniam alia acceſſit ſtoliditas, aut, ut verius loquar, ſtolida impietas. *Ariſtoteles* non in ſuo foro, ſed & in alieno quoque, ut ſententiam diceret, admiſſus eſt atque auditus, nec Naturæ tantum in *Philoſophia*, ſed & *Deo* prælatus eſt in *Theologia*. Exorti ſunt homines umbratici, ac verè *Scholaſtici*, & otioſi, qui *Philoſophiam* cum *Theologia* confuderunt, ex *Philoſophia* inutiles ac frivolas quæſtiones veluti ex aqua ſpumam elicuerunt, & in *Theologiam* intriverunt, ac genus quoddam *Philoſophiæ* pepererunt monſtroſum ac monaſticum, quod odioſis ac otioſis argutiis omnia deformavit, religionemque ad *Philoſophorum* placita flexit, genus ſermonis ſquallidum ac cœnoſum progenuit, veritatem labyrinthis inextricabilibus involvit. Homines ſcilicet vani ac turgidi, ut præpoſtero ac deteſtando ritu aliis ingenii acumen oſtentarent, quęſtionum noxiis ſubtilitatibus *Philoſophiam* implerunt, *Theologiam* contaminarunt.

De grege hoc *Philoſophorum*, primi fuere, *Alexander de Ales*, Anglus, Doctor vulgo irrefragabilis, *Albertus Magnus*, Germanus, Epiſcopus Ratisbonenſis, *Thomas Aquinas*, Italus, in cujus, Doctoris, non mortalis, ſed Angelici, ſumma Theologica, pari ambulant paſſu *Ariſtoteles*, & *Deus*, aut, quod Doctoribus tam illuminatis, Seraphicis, ac Cherubicis eſt indigniſſimum, à tergo longe ſequitur non paſſibus æquis, *Dominum Ariſtotelem*, *Dominus Iſraelis*.

O impiam Philoſophandi rationem! quam eandem tenuerunt *Summiſtæ* ac *Sententiarii* reliqui, *Ioh. Scotus*, Doctor ſubtilis, perpetuus Thomæ impugnator, *Alanus de Inſulis*, Doctor univerſalis, *Guilielmus Occam*, ſubtilitatis Lima, *Gabriel Biel*, *Robertus Holkot*, *Bikot*, *Trikot*, atque iſtius furfuris plures, quorum ipſa fere nomina barbariem præ ſe ferunt, & horrorem incutiunt.

Hi nobis *Philoſophiam* iſtam reliquere tot nugis ſcatentem, tot ſpinis pungentem, tot erroribus nocentem: Hi nobis viam ſtravere,

perve-

perveniendi in notitiam non *rerum*, ſed *realitatum*, non *formarum*, ſed *formalitatum*, non *actuum* aut *potentiarum*, ſed *actualitatum* ac *potentialitatum*. Hi nobis tot *quidditates*, *entitates*, *hæcceitates* vel *ecceitates*, &c, quæ non verborum monſtra, nihil rerum ſignificantia, procudere, quibus ſpecioſiſſimam *Philoſophiæ* ac *Theologiæ* faciem turpiter dehoneſtarunt: Hi nobis tantam quæſtionum ineptiſſimarum atque impiarum farraginem produxere, ex quibus, plus boni, ſi neſcias, plus mali, ſi ſcias, ad te rediturum ſit. Sed Chimæras illi venati ſunt, ac dubia moverunt, ne ingenioſi non viderentur, de iis quoque quæ non ſunt.

Fuerunt media ſeculi iſtius inficeti barbarie, qui ſe *Reales*, alii *Nominales*, dici voluerunt: verum, *Reales* ſi quæras inter eos, laterna tibi opus ſit *Diogenis*, &c, qui ſint, invenias nullos. *Nominales* ad unum ſunt omnes ac *Verbales* Philoſophi: ita in verbis ac nominibus, in λόγοις ac terminis nudis, univerſa illorum conſtitit Philoſophia.

Verum enimvero excitata ſunt, tenebricoſiſſima iſta nocte, præclara aliquot ingenia, quæ Herculeo auſu, barbariſmis primum atque ineptis loquendi formulis, mox horridis atque inſipidis ſententiis, ſeſe oppoſuere. Poſtquam enim nihil reliquiſſet intemeratum barbaries, ac rancidæ diſputatiunculæ extremum faſtigium atque ἀκμὴν eſſent nactæ, cœpit, deterſis nonnihil ævi infelicis ſordibus, lacertos movere Philoſophia ac ſenſim reviviſcere & revireſcere.

Denſiſſimis iſtis tenebris nova lux affulſit, δυαδέχοις *Dante Aligerio* & *Franciſco Petrarcha*, primis Philoſophiæ, bonarum artium, & omnis eruditionis reſtauratoribus, quorum poſterior liberrime invectus eſt in inſulſam ſui ſeculi Philoſophiam, ut elegantiſſimum ejus *De ignorantia ſui & aliorum* libellum legenti ſit palam. Præclara hæc ejus fuit vox, cum inter alia ita exclamare eſt auſus: *Hæc vera eſt Philoſophia, non quæ fallacibus alis attollitur, & ſterilium diſputationum ventoſa jactantia per inane circumvolvitur, ſed quæ certis & modeſtis gradibus compendio ad rerum ac Dei notitiam perducit.*

Verum renata eſt ac revixit potiſſimum quæ tetra barbarie fœdata jacuerat atque oppreſſa *Philoſophia*, per *Græcos* ex *Conſtantinopolitana* direptione exules. Quorum præcipui fuerunt, *Emmanuël Chryſoloras* Byzantinus, *Theodorus Gaza* Theſſalonicenſis, *Georgius Trapezuntius*, *Iohannes Argyropylus*, *Beſſarion* Cardinalis Nicenus ac Patriarcha Conſtantinopolitanus, aliique quibus *Ariſtotelem* alioſque ex *Græco* in *Latinum* transfuſos debemus.

Verum poſteriori ſeculo plenius in orbem diſperſa fuit renaſcentis & ex caligine emergentis *Philoſophiæ* lux, cum politiſſimus *Politianus* ἀϐάρϐαρος *Barbarus*, & ævi iſtius Phœnix *Ioh. Picus Mirandula*, lucidiſſima fulſerunt ſydera.

Impertiit *Germaniam* hoc lumine primus *Rodolphus Agricola*; æternum Belgii decus, qui acrius quædam, adverſus receptum *Philoſophandi* modum, Socratica dixit libertate.

Exinde plures purgando Augiæ iſti ſtabulo manus auxiliares admovere: præ cæteris, *Hollandiæ* noſtræ ac totius *Orbis* miraculum, *Deſiderius Eraſmus*, *Martinus Lutherus*, *Philippus Melanchthon*, primi apud nos religionis ſimul & Philoſophiæ reſtauratores.

Equidem cum admirandum reformatæ religionis opus, ab iis tentatum, ab aliis promotum, initium id, ſingulari divini numinis providentia, à reformanda Philoſophia ſumſiſſe comperio. Quoties Magni *Lutheri* epiſtolas illas, ante reformationem plene ſuſceptam, ex monaſterio anno ſupra milleſimum quingenteſimo decimo ſexto, ſeptimo, & octavo, ad ſocios datas, lectito, toties in perditam ſui ſeculi Philoſophiam atque ingeniorum profanam ſeductionem invehi video.

Voluit nimirum Deus ex hac luce lucem oriri Euangelio ſuo: Phoſphorus fuit Philoſophia, ac diem reddidit Theologiæ.

Audite quæſo, quam libero ad *Iodocum Iſennacenſem* calamo, Cucullatus adhuc monachus ſub *Papa* & *Ariſtotele* Clavigeris, perſcribat *Lutherus*. *Ego*, ait, *ſimpliciter credo, fieri non poſſe, ut Eccleſia reformetur, niſi funditus ſcholaſtica Theologia, Philoſophia, Logica, ut nunc habentur, & eradicentur, & alia ſtudia inſtituantur*. Et ad *Georgium Spalatinum*: *Obſervavi*, inquit, *doctrinas & regulas Scholaſticæ*

Philoſophiæ, & dedita opera juxta illas volui tractare ſacras litteras, & (perdat me Deus, ſi mentior) horrui, pluſquam à Tartari confuſione: ibi vidi quid prodeſſent illa ſtudia: nihil utilitatis, totum veræ nocentiæ pelagus inveni.

Intravit *Academiarum* apud reformatos limen *Religio* purior, impurior tamen remanſit *Philoſophia*, quando ſubtilitatibus vanis, omni uſu carentibus, etiamnum perſtrepunt auditoria, quando hæc etiamnum intemperies *Philoſophiam* agit, ut verbis tantum ſtudeatur non rebus. Recepti ſunt *Pontificiorum* in *Philoſophia* libri, ex quibus Philoſophari conſuevit juventus: præter *Euſtachios*, *Racones*, *Toletos*, *Pererios*, *Mendozas*, *Suareſios*, *Fonſecas*, *Conimbricenſes*, *Complutenſes*, *Lovanienſes*, *Colonienſes*, *Mexicanos*, *Monachos* omnes ac *Ieſuitas*, nullos novit: aliorum inaudita ſunt nomina; aut, ſi nota, nullius pretii, ac ſub pedibus jacent.

At vero, homines illi patres ſuos *Scholaſticos Philoſophiæ* veræ corruptores optime referunt, *Philoſophiam* corruptam ſervant ac tradunt: iſti ipſi ſubtilia tantum ſectantur, non utilia, ſubtiliſſimi Cymini-ſectores: iſti ipſi *Papæ* æque *Ariſtoteli* facti ſunt deditiții: iſti ipſi doctores, aut *Thomiſtici* aut *Scotiſtici*, creduli & tenebricoſi, tenebras retinent *Philoſophiæ*, ut eaſdem inducant iterum in *Theologiam*.

Excutiamus tandem pulverem ex oculis noſtris, nec in uno hæreamus *Ariſtotele*, non *Ariſtotelis* tantum ſed *Naturæ* ſcholam ingrediamur, non *Ariſtotelis* tantum ſed Naturæ codicem aperiamus, non illius tantum ſed hujus præſertim folia evolvamus, &, ut uno verbo veram Philoſophandi rationem ob oculos ponam, ipſam rerum *Naturam* adoriamur, iſtic cauſas inquiramus, inventas obſervemus, obſervatas aliis experientiis probemus, probatas ad vitæ humanæ uſum referamus atque applicemus, & ſic in *Natura*, naturæ opificem, potentiſſimum, ſapientiſſimum, optimum, miremur, cognoſcamus, celebremus.

Parturiunt hujus ſeculi nobiliſſima aliquot ingenia, unde rerum ac mentis commercium, cui in terris non eſt ſimile, in integrum reponi, ac vera *Philoſophia*, quæ ut Aſtræa altera terras reliquit, in terras reduci poſſit: juvetur modo fœtus benigna obſtetricantium manu, &c.

Hæc ſumma eſt eorum, quæ pro oratione inaugurali die 9. Feb. 1641. *in* Ampliſſ. Virorum & Spectatiſſ. Studioſorum *frequentiſſima diſſerui corona. Quæ* Nob. Viris, D. CORNELIO vander MYLE, & D. JACOBO CATSIO, *Academiæ pro illo tempore* Curatoribus, *non diſplicuiſſe, mihi tum fuit compertum. Poſt tres inde ſeptimanas laboris auſpicia facturus, ne* ἄνευ προοιμίου *ad munus ſuſceptum accedere viderer, quia inter Philoſophiæ partes* Logica *eſſet demandata,* de ejus feliciter excolendæ modo, *liberè ac candide novum inſtitui ſermonem, lectionibuſq; publicis præmiſi. Quæ tum dixi, in compendium contracta hæc ſunt ſummatim:* Logicam nec diſci feliciter, nec doceri, ſi tota in quæſtiones, verborum contentiones, rixas ac diſputationes, abeat atque immutetur. Uſum ſolum, uſum, pro fine ac ſcopo habendum: ad eum omnia diſcenti, omnia docenti, eſſe referenda. Uſum Logicæ conjunctum, Logicæ diem eſſe: uſum à Logica disjunctum, Logicæ noctem eſſe. Non de Logicâ diſputando, ſed exercendo, ſed intelligendo, ſed de rebus ipſis cogitando, juxta leges ac regulas à Logicâ præſcriptas, nos Logicos reddi. Logicę exercitationis dignitatem & utilitatem eſſe maximam, ſed non minorem difficultatem. Eam pro virili à me fore tollendam publicâ privatâque inſtitutione. Privatim ſyſtemati, ex Ill. Ord. Authoritate & decreto in ſcholas hujus Provincię invecto, immorandum atque inſiſtendum, atque id è re videri Studioſorum. Publice res Logicas, continuo orationis filo, juxta Ariſtotelis doctrinam, me proſequuturum. Rationes eſſe (*quæ tum prolatæ fuerunt*) cur Ariſtotelis Organo κατὰ πόδας enarrando immorari non eſſet conſultum. Non defuturam ſedulitatem & in docendo fidelitatem, &c.

Ita, per Dei gratiam, Lectionum Logicarum *telam exorſus, eam, intra anni currentis ſpatium, pertexendam promiſi, ac promiſſo ſteti. Dum in eo ſum totus, ut induſtriam meam omnibus probem, accidit quippiam, quo inſtitutum fere meum fuiſſet*

fuiſſet interruptum. Primo illo Profeſſionis meæ anno, ipſis diebus Canicularibus, vocat me ad ædes ſuas, pro illo tempore Magnificus Academiæ Rector, D. OTTO HEURNIUS. *Siſto me ad diem præſcriptum. Offendo præſentes cum Rectore, ex Theologis unum, ex Iureconſultis alterum, ex Philoſophiæ & bonarum artium ac linguarum Profeſſoribus tertium, cum Secretario, &* D. DU BAN, *piæ memoriæ. Indicti conventus finis ſignificatur, & recitatur ex ſcheda aliquod* Nob. D. Curatorum *mandatum ac decretum. Agitandum erat conſilium & diſpiciendum, quomodo* ad maximum uſum & Studioſorum Commodum, ac breviſſimo temporis ſpatio, *juventuti Academicæ inſtillari poſſet Philoſophia Ariſtotelis, quomodo in eum finem lectiones Philoſophicæ commodiſſime poſſent inſtitui*, ſecundum textum Ariſtotelis: *nam hoc poſtremum diſertis verbis à Rectore Magnif. fuit additum:* ad textum, *puta*, Ariſtotelis *eſſe* habendas lectiones: *quod tamen memineram in ſcheda lecta contineri: ſed, hanc eſſe mentem* D. D. Curatorum, *dixit ſibi conſtare* Rector. *Rogamur ſententiam ego ac* D. DU BAN ὁ μακαρίτης, *qui ea dixit, quæ in mentem tum ipſi inciderunt. Ego dixi, non me videre, qua ratione* breviſſimo temporis ſpatio, ad maximam Studioſorum utilitatem, Logica *doceri publice queat, &* D. D. Curatorum *petitioni ſatisfieri, ſi conſtringar ipſius* Ariſtotelis *textum verbotenus explicare: longe facilius & felicius me id præſtiturum utrumque, ſi* liberam *& non Ariſtotelico textui adſtrictam ſervem docendi rationem. Regeſſit* Rector, *hoc ceu fundamentum ſterni ac poni à* Nobiliſſ. D. Curatoribus; Ariſtotelis *textum eſſe prælegendum: de duobus punctis reliquis ex ſcheda prælectis, ut ego ac* D. DU BAN *cogitaremus, ac conſilium, ſcripto conſignatum, huic conventui poſtea exhiberemus, petitum fuit ac mandatum. Ita nos dimiſſi ſumus reliquis manentibus: Circa veſperam petii mihi copiam fieri à Rectore Mandati* Nobiliſſ. D. Curatorum *quo conſtaret mihi de eorum mente; an hoc velint expreſſe, textum prælegi* Ariſtotelis: *neque enim memineram hoc ex ſcheda prælectum.* Rector *copiam facere negavit, &, utcumque non eſſet ſcheda expreſſum, hanc tamen eſſe* D. Curatorum *mentem, ſibi ſignificatum, reſpondit. Ego poſtridie Hagam me conferre ad Ampliſſ.* D. Syndicum Nobiliſſ. D. Curatoribus à Secretis. *Peto humaniſſime, ut liceat videre* Nobiliſſ. D. Curatorum *Mandatum ac decretum, cujus copia fuiſſet denegata, ne quid imprudenter contra id agerem. Ille pro ſua humanitate tantum mihi gratificatus eſt. Cum video, deprehendo ipſum Rectorem ſibi petiiſſe à* Nobiliſſ. D. Curatorum *authoritatem de lectionibus Philoſophicis, breviſſimo temporis ſpatio ad uſum maximum inſtituendis, conſilia capiendi, cum Profeſſoribus Philoſophis, reliquiſque, quos ipſe machinationis ſuæ & conſilii ſocios adſciverat; neglectis, contra Academiæ ſtatuta, Aſſeſſoribus ſuis, cum quibus communicanda fuerant conſilia. Deprehendo, nec illum, nec iſtos eſſe conſtitutos, in me &* D. DU BAN *judices aut arbitros, ut eorum acta ac dicta innuebant. Deprehendo* Nobiliſſ. D. Curatorum *præſcriptionem hæc duo tantum continere*, ut de breviſſimo temporis ſpatio, & de maximo Studioſorum commodo, in lectionibue Philoſophicis habendis, diſpiceretur. *In chartam conjicio, quibus rationibus utrumque illud obtineri poſſe cenſeo, & poſtridie conventui Rectoris & ſociorum exhibeo, iiſdem verbis, quibus eas hic ſiſto.*

QUandoquidem placuit Nobil. Ampliſſ. D. Curatoribus, injungere Philoſophiæ Profeſſoribus, ut cum Magnific. D. Rectore & Viris Clariſſ. aliis ad hoc negotium deputatis agerent de optima ratione Philoſophiam, quam breviſſimo fieri poteſt ſpatio ad uſum & commodum D. Studioſorum, docendi, ego cogitationes meas de Logicæ curriculo feliciter inſtituendo, & breviter abſolvendo, ex petitione Magn. D. Rectoris, libere ac libenter huic chartæ commiſi.

Duplex eſt, non Logicam tantum, ſed univerſam Philoſophiam, docendi ratio, ſyſtematica & textualis: ſyſtematica eſt, quando veſtigia ordinati ſyſtematis premuntur; textualis, quando textus ſolum tractatur Ariſtotelicus. Prior præferenda mihi videtur poſteriori, ſalvo meliori judicio.

I. Quia res Logicæ, imo quælibet, non ſunt accommodandæ ad textum & verba Ariſtotelis,

ſtotelis, ſed hæc ad illas; non enim verba cujuſcunque, ſunt norma ac menſura rerum, ſed contra res verborum.

II. Quia ſic maxime conſulitur, meo quidem judicio, honori & Academiæ dignitati, cum D. Profeſſorum auditoria ſunt frequentiſſima, & lectiones ſic inſtituuntur, ut maxima ad D. Studioſos utilitas redeat: Atqui frequentiora ſunt auditoria, & major utilitas ad D. Studioſos redit, ſi ſyſtematicam rationem docendi Philoſophiam, ac ſpeciatim Logicam, Profeſſor ſequatur, quam ſi textui Ariſtotelico adſtringatur: Sic enim intra biennium abſolvi, & ad uſum accommodari, vix poteſt.

III. Quia ingeniis noſtri ævi, præſertim tyrunculis, ex ſchola nuper emiſſis, parum eſt accommodatus textus Ariſtotelis, ſed temporibus & ingeniis vetuſtis magis convenit, ac Græcis, quibus ſcripſit: & præſertim inſervit colloquiis & conſuetudini de re qualibet in utramque partem diſputandi, quod ipſis in more poſitum erat, ad uſus alios parum idoneus.

IV. Quia perfecte ars Logica iis libellis Organi non continetur, cum ſint diverſi tractatus diverſo tempore editi, & plures multo in Logicis libri Ariſtotelis à Diog. Laërtio recenſeantur, nec eo modo & ordine ſint conſcripti, quo nunc diſpoſiti, unde methodus ac cohærentia quoque eſt nulla.

Hiſce lectis nec Rector *acquieſcere nec cæteri* D. Profeſſores, *exempla aliorum prætendere & conſuetudinem, & multos ultro citroq; ſermones cædere. Ego rationes meas urgere, & dicere: non exemplis nec conſuetudine ſtandum, ſed ex ratione & lege agendum ac vivendum.* Rector *demum, cæteris manentibus, abire me jubet &* D. DU BAN; *ac cum placebit ſibi, nos revocandos monet. Octiduum labitur antequam revocemur. Ubi revocati redimus, exhibet* Rector *ordinem lectionum Philoſophicarum, juxta & ad textum Ariſtotelis inſtituendarum, ſcriptum à Secretario, à ſe & reliquis approbatum, quem prælegi jubet, & an ſubſignare velimus rogat, uti ipſe faceret cum cæteris D. Profeſſoribus. Ego, iniquam eſſe hanc petitionem, reſpondi, nihilq; eſſe à me poſtulandum contra animi mei & conſcientiæ reluctantis dictamen: &, an æquum eſſet, rogavi, ut illi abſentibus nobis, qui, tanquam Philoſophiæ Profeſſores, hic eramus audiendi inprimis, ordinem talem conciperent? præſertim, cum ex æquo eſſent conferenda conſilia. Res dilata eſt in* Nob. D. Curat. *adventum iſtis feriis tum imminentem. Iis rationes ante poſitas Rectori & cæteris D. Profeſſoribus exhibui, adjectis ſequentibus.*

I. QUod in organo Ariſtotelico deficiat ipſius artis Logicæ definitio, partitio, objecti ac finis explicatio, &c. Quæ ad conſtitutionem ejus faciunt.

II. Deeſt tota doctrina notionum ſecundarum & affectionum thematum ſimplicium, Cauſæ Cauſati, Totius Partis, Subjecti Adjuncti, &c.

III. Non explicatur ſufficienter nec ſuo loco ratio definiendi & dividendi modus.

IV. Non explicatur doctrina utiliſſima de Syllogiſmo hypothetico.

V. Nihil traditur de methodo & ordine, de modo praxin Logicam inſtituendi, &c.

VI. Ex XVII Capitibus Iſagoges Porphyrianæ, tantum 5 tractari poſſunt, reliqua nullius utilitatis fere ſunt. In libro περὶ Ἑρμηνείας poſteriora capita de enunciationibus modalibus nullius ſunt uſus: in primo prior. Analyt. à cap. 8. ad cap. 24. mixti Syllogiſmi tantum explicantur, qui exigui, imo nullius ſunt uſus, &c. In libris poſt. Analyt. tam operoſe traditur doctrina demonſtrationis, ut anno forte opus ſit ad enarrationem, ſi quis textui adſtringatur. Lib. VIII. Top. tam vagi ſunt, ac res continent tam parum utiles, ut ipſe DU VALLIUS, qui Synopſin Analyticam Librorum Ariſtotelis Edit. Pariſ. præfixit, ab Analyſi ſingulorum capitum abſtineat, atque Interpretes alii quoque multa ac quamplurima, ſi non omnia, hic tranſiliant, &c. Quibus omnibus accedit ſtylus Ariſtotelis in organo obſcurus, loca hiulca, exempla minus manifeſta ac commoda, & ex Matheſi petita, &c.

Poſt rationes haſce à Nob. D. Curatoribus *expenſas*

expenſas, injunctum mihi fuit, ut, quo cœpiſſem pede, pergerem, & quam in docendo ingreſſus eſſem viam, eandem calcarem. Quod à me factum eſt in hunc uſque diem non ſine inſigni Studioſorum (quod abſque jactantia dictum ſit) commodo. Eodem interim anno, die 13. *Decembris, negotium hoc idem in pleno Academiæ Senatu fuit agitatum, ſed nec tum potiri fine ſuo datum eſt* Rectori, *licet clancularis artibus id molito ac machinato. Ego itaque ſtrenue in id incumbere, ut artium omnium longe nobiliſſimam, ortu divinam, utilitate inæſtimabilem,* Logicam, *quam* breviſſimo temporis ſpatio ad maximum Studioſorum emolumentum, *explicatam darem: & fortunavit conatus noſtros benigniſſimus* DEUS, *& proſequuti ſunt eos ſingulari favore* Nob. D. Curatores, *qui in affectus ſui & benevolentiæ teſtimonium ſequenti anno alteram in* regenda Coll. Theol. Ill. D. Ord. Juventute *Provinciam humeris noſtris impoſuêre. Eam non minori, quam Profeſſionem, ſuſcepi animo, & undiquaque diſpexi, quid ad ornatum faceret utriuſque ac promotionem. Expertus fueram jam ab initio ſuſceptæ Profeſſionis in hoc uſque tempus rariſſimas extitiſſe in Philoſophia* Diſputationes, *& quando eſſent inſtitutæ, ἀτάκτως in iis omnia geri. Quærebam ſerium ei malo remedium. Publici muneris authoritatem ſi interponerem, metuebam, ne id male cederet, aut ſuccederet, quod ab annis & barba non accederet authoritas. Alea tamen erat jacienda &* Diſputationes *poſtliminio revocandæ erant, & diſputandum alio modo. Ad primam ergo diſputationem, cum habenda eſſet, præfationem concepi, quâ, ut ἀταξία omnis præveniretur, & ex decoro ageretur, humaniſſime petii ab ornatiſſimis D. Studioſis, & impetravi. Ab anno itaque Profeſſionis meæ ſecundo,* Diſputationes *in Philoſophiâ revixêre; & frequenter, & modeſte, diſputari cœptum; ut nullæ magis quam Philoſophicæ occeperint fervere Diſputationes, quod earum exemplaria in annos ſingulos* Nob. Curatoribus *exhibita comprobatum dedere. Indulſi Studioſis meis, nulli negandam, in diſputando, ingenii & judicii libertatem, uti ipſe ſum liberior, ſub libero ac Batavo aëre natus. Quarum ipſe* Diſputationum *extiti author in iis* Ariſtotelis *principia fui ſecutus, quod* Phyſicarum, Ethicarum, ſelectarum Diſputationum *docent curricula: in* Corollariis, *ut vocant, &* Theſibus *Studioſorum proprio Marte & arte confectis, aliorum etiam Philoſophorum placita & principia ventilari, fui paſſus, ut meum ſimul & illorum exerceretur ingenium, ac, quo ratio nos ducere valeret, palam fieret. Nulli hæc res fuit unquam obnoxia culpæ apud* Nobiliſſ. D. Curatores: *nihil incommodi creavit ulli Mortalium: nullam pacem turbavit aut animorum concordiam rupit. Teſtor manes tuos, defuncte Collega,* D. DU BAN. *Si quid unquam extiterit rixæ aut contentionis me inter & te ob diſputandi libertatem. Viximus animo conjunctiſſimi, etſi opinionibus in Philoſophia ſæpiſſime disjuncti. Paſſus ſum frui te tuo judicio, tu viciſſim me meo. Nunquam tibi à me, nunquam mihi à te, lis mota, ſuper diſputatis utrimque materiis. Vixit, quamdiu vixiſti, & viguit inter nos pax & concordia, quod & à morte, cum parentarem tibi, ſum teſtatus & æternum teſtabor. Nec aliquid moleſtiæ, poſt defunctum* anno 1643. *Collegam clariſſimum ac chariſſimum, conciliavit cuiquam mea Philoſophandi libertas dum ſolus diſputavi. Imo, quam grata extiterit & probata mea libere & Philoſophandi & diſputandi ratio,* Nobiliſſ. D. Curatoribus, *vel inde liquet (rumpantur ut ilia Momis) quod me in ordinario ſuo ad* 8. *Februarii conventu* 1645. *ultro rogaverint, an aliam inſuper* Philoſophiæ *partem profiteri vellem. Ego quodcunque in me eſſet vitæ & virium libenter me collaturum reſpondi, ſi Reip. ſi Eccleſiæ, ſi Academiæ patriæ prodeſſe, ſi proximi bonum promovere poſſim. Novum itaque Philoſophiam Practicam profitendi onus priori additur: non ſubtraxi humeros, ſed ſuppoſui, & fere hactenus,* Dei *gratia adjutus,* Ethicos *labores à ſolemni iterum ſum auſpicatus* Oratione *habita* 27. Martii, *& liberiori ſtylo,* quibus mediis, & è quibus Authoribus, veram ac ſolidam Philoſophiæ, artiumque, quas vocant, liberalium cognitionem unuſquiſque ſit reportaturus, *fuſe ſum perſequutus. Inter Media primum aſſignavi locum* Auditioni, *atque hic ad audiendas* Profeſſorum *lectiones Juventutem Academicam ſerio ſum hortatus, iis allatis*

rationibus, quæ Auditionis neceſſitatem & utilitatem confirmarent. Huic ſubjunxi Lectionem, *cujus admirandam virtutem ob oculos poſui, ac, qui ſpeciatim in Philoſophia ſint legendi Authores, ingenue & candide indicavi. Diſpeſcui* Philoſophiam *in* veterem *&* novam. Veterem *vocavi, quæ ab* Ariſtotele *potiſſimum eſt hauſta, & ejus, jam ubique receptis, innititur principiis: aliorum enim veterum*, Democriti, Epicuri, Anaxagoræ, &c. *Philoſophiæ jam diu interiere. Sola regnum tenet paſſim* Ariſtotelis *Philoſophia, ab* Alexandro Magno *in Græcia, à* Carolo Magno, *in Germania, Gallia, Italia, Hiſpania, Belgio, authoritatem nacta.* Novam *dixi, quæ à recentioribus tradita, non ex* Ariſtotele *aut alio hauſtis principiis innititur, ſed naturam ipſam pro objecto habet, rationi ſoli innixa, non ullius hominis authoritati. Qui veterem tradidere Philoſophiam, vel* textuales *feci Philoſophos*, qui Ariſtotelis *de Philoſophia textus ſunt interpretati, vel* ſyſtematicos, *qui philoſophiæ Ariſtotelicæ dogmata certis præceptis & ſyſtematibus incluſere, vel* Controvertentes, *quos* Quæſtionarios *vocant, qui ex* Ariſtotele *quæſtiones elicuerunt, non aliter ſæpe quam ex pumice aquam, aut ab aliis motas magna verborum profluvio & longo ſermone pertractarunt.*

Ex hiſce trium generum Philoſophis Ariſtotelicis, *quos probarem, inter* Græcos, Arabes, Latinos, *ſigillatim deſignavi ac delineavi. Inter* novæ *Philoſophiæ Authores & cultores quoſdam, antiquorum principia deſtruere, quoſdam ſolidiora adſtruere, ſignificavi, & utroſq; legendos commendavi. Suſtuli hoc multorum mentibus inſitum præjudicium*, ab horum lectione Philoſophorum abſtinendum eſſe, quod novi audiant: *omnis quippe veritas, cum inventa eſt primum, nova fuit. Recenſui hic Philoſophiæ novæ Triumviros*, Vallam, Agricolam, Vivem. *Recenſui, odioſum illud multis, multis pretioſum caput ac nomen*, Petrum Ramum. *Recenſui* Picum, Teleſium, Patritium, Campanellam, Verulamium, Carteſium, *renaſcentis & denuo exorientis verum Phoſphorum, qui arcana Naturæ non pauca recluſit, Philoſophiæ clavem exhibuit, viam ad rerum immotam veritatem perveniendi aperuit.* Lectioni *adjungendam præcepi* Meditationem, *ſine qua Auditionis & Lectionis nulla eſt utilitas. Denique ſubjunxi hiſce tribus Philoſophandi modis ac mediis*, Diſputandi exercitium, *quod quantum in Philoſophiæ notitia acquirenda valeret, experientiam teſtem advocavi, & ut mecum decurrere pergerent noſtri Philoſophiæ Studioſi, inſtituta diſputationum curricula, pedem pedi, dextram dextræ jungendo, fideliter admonui. Hæc ſumma ſunt Orationis tum pronuntiatæ capita.*

Ab illo tempore Ethicas *Lectiones Logicis alterno adjunxi biduo: & conſuetum mihi Philoſophicè diſputandi ſecutus ſum modum. Sed non ita diu fuit, cum invidere Libertati meæ atque inſidiari recentem & nuper tum mihi adjunctum deprehendi* Collegam. *Selegeram mihi* 1644. *ex* Metaphyſicis *diſputandam materiam* DE ANGELIS, *verſabar in ea Diſputationibus excutienda, cum novus advenit Collega*, D. ADAMUS STEVARTUS. *Sub cujus in Academiam noſtram adventum incidit* Diſputationum ex Philoſophia ſelectarum XV. DE ANGELIS, *cui Reſpondens, Iuvenis doctiſſimus, & ſummæ ſpei, ſi ſuperſtes in vivis extitiſſet*, D. ANDREAS DU PRE, *ſubjunxit hæc Corollaria* Metaphyſica.

I. OMnium præjudiciorum everſio eſt neceſſaria ad veritatem indagandam.

II. Sine cognitione *Animæ* & *Dei* nulla datur certa Veritatis cognitio.

III. Illud omne eſt verum, quod clare & diſtincte percipimus.

IV. Cauſa errorum eſt voluntas, quæ, cum latius pateat quam intellectus, ſæpe ſe extendit ad ea, quæ intellectus non clare percipit.

V. Neque concurſus divinus, neque voluntatis neceſſitas, libertatem evertit; imo magis auget & corroborat.

Phyſica:

I. OMnes formæ materiales ſunt tantum modi materiæ.

II. Cœlum eſt corruptibile & aëreæ naturæ.

III. Stellæ proprio motu per liquidum cœli moventur, ut aves per aërem.

IV. Elementa non tranſmutantur in ſe invicem.

Para-

Paradoxa:

I. NUllum datur argumentum inartificiale.

II. Luna minime illuminata conſpicitur, cum maxime eſt illuminata; & nunquam minus illuminatur, quam cum eſt plena.

III. Duo gemelli, eodem temporis puncto nati eodemque mortui, impares poſſunt vixiſſe dies.

Hæc diſputata fuerunt 14. Decemb. 1644. *Sequuta ſunt* menſe Jan. 1645. Diſp. Select. DE ANGELIS Decimæ-ſextæ *ab Ornatiſſimo nunc Curiæ Holl. Advocato, tunc Reſpondente,* HENRICO BROUWERO, *ſubnexa Corollaria* Paradoxa:

I. NUlla datur Philoſophia adeo Theoretica, quæ non ſit & practica.

II. Privatio non eſt principium Phyſicum magis quam unio, ſed tantum conditio ſine qua non.

III. Corpora rarefacta non habent plus quantitatis quam denſata.

IV. Ignis eſt humidus.

V. Aqua eſt ſubtiliſſima terra, aër ſubtiliſſima aqua, ignis ſubtiliſſimus aër, terra craſſus ignis.

VI. Luna à Terra & Sole illuminatur.

VII. In homine eſt tantum unus ſenſus, non quinque.

VIII. Logica, quæ nunc viget, ad inventionem ſcientiarum eſt inutilis.

IX. Omnes ſyllogiſmi ad indagationem veritatis ſunt inutiles, exceptâ inductione ſolâ.

X. Cauſa finalis non eſt cauſa, nec materia, forma.

XI. Poteſt velle homo malum qua malum.

Hæc & præcedentia Corollaria ex Keplero, Baſſone, Verulamio, Campanella, Sperlingero, Carteſio, *aliiſq; poſita, nova erant homini novo; forte & ipſa authorum nomina, ex quibus Reſpondentes illa petierant. Ego cum ſubolfeciſſem non tam valentem eſſe novitio* Collegæ *ſtomachum; ut hæc aut ſimilia concoquere poſſet corollariorum fercula, nec placere ejus palato niſi ex* Ariſtotele *allatas dapes, ipſum inviſi, & theſes antehac à me diſputatas obtuli, ut perlegeret, & modum hic in diſputando teneri ſolitum cognoſceret, quod ſane ab aliqua animi mei benevolentia fuit profectum, & ita quoq; ab ipſo acceptum exceptumq;. Dixi tum inter ſermocinandum, eum facile viſurum ex theſibus; liberum hic nobis eſſe diſputandi modum; & me eum eſſe, qui multum indulgerem Studioſis, in corollariis & annexis, ut meum atq; illorum ingenium experiar; me pro & contra, ut loquuntur, ſeu in utramvis multa diſputare partem, quod ſic maxime argumentorum robur ponderetur & expendatur, ita à me factum fuiſſe ſemper, à quo profeſſioni fuiſſem admotus: & potuit ex theſibus facile illud colligere, inter quas invenit* Theſes DE PRINCIPIIS COGNOSCENDI, Reſp. WALLENDAL, *contra Carteſium: &* DE PRIMO, Reſp. KELLENAER, *pro Carteſio: à doctiſſimis juvenibus, utraſq; eodem anno* 1644. *me Præſide diſputatas. Addidi, amicitiam ſervari etiam ab iis, qui in omnibus non conveniunt Philoſophicis opinionibus; nam*

Diverſum ſentire duos de rebus iiſdem
Incolumi licuit ſemper amicitia.

Exiſtimavi ſic me defunctum partibus viri boni & boni Collegæ *in peregre advenientem* Collegam, *& meo more modoq; ſum porro* Philoſophatus. *Temporis delapſu, quod fueram ſubodoratus, clarius accepi, novum hunc* Collegam *multa in mea diſputandi ratione culpare ac præſertim libertatem: & jam, ſtatim atq; diſputare, me quoq; invadere cœpit: prima ejus diſputatio* DE VOLUNTATE *fuit* HUMANA, 7. Julii 1645. *in qua* 22. *argumentis, partim Philoſophicis, partim Theologicis, in ſententiam meam,* de voluntatis humanæ ab intellectus practici ultimo judicio determinatione, *& aliis theſibus in ea, quæ* de Concurſu *ante ejus adventum diſputaveram, magno impetu irruit atq; incurrit, monentibus id me ipſiſmet Studioſis. Ego iſta negligere, &* Diſp. ſelect. 19. part. poſt. contra poſſibilem Mundi æternitatem, *ſubnectere hoc Coroll.* 15. *Iulii* 1645. Sententia, quæ

quæ ſtatuit voluntatem ab ultimo intellectus practici judicio determinari, & rectæ rationi & Ariſtotelis authoritati innititur: quare eam ab omnibus & exceptionibus & objectionibus vindicandam ſuſcipimus.

Audit me ad argumentum alicujus Opponentis *motum adverſus* th. ult. iſtius diſp. *reſpondentem*, quod Relationes non ſint Accidentia Phyſica, quæ inhæreant, nec entia realia, ſed Logica tantum, quæ denominent, &, quod ſint media quædam inter ens reale & nihil. *Et hæc reſponſio ex tempore data, quia nova erat & inſueta ejus auribus, meruit excipi tredecim epimetris, quibus rationes protulit iterum, Theologicas partim, partim Philoſophicas, ad probandum*, relationes eſſe accidentia prædicamentalia & entia realia: in diſp. de Mat. prim. menſe Jan. 1645. *Ego iſta inſuper habui, ſed miratus valde hæc pro novis haberi quæ à me proferrentur, nec nova viſa fuiſſe novo Profeſſori ſua epimetra ſubnexa* Diſp. Eth. DE HABITIBUS part. prim.

I. Poteſt eadem numero forma, plures materias ſeparatas ſimul informare.

II. Poteſt idem numero corpus in pluribus locis ſimul exiſtere, idque naturaliter.

III. Merito paſtoris cujuſdam Independentis libellus, quo Deum peccati cauſam Efficientem ſive authorem eſſe contendebat, ex Comitiorum Anglicanorum decreto, non ita pridem Carnificis manu, publicè exuſtus eſt.

Hæc & ſimilia novaturientis ingenii non ſunt ſigna? Sed enim ego hunc D. Collegam *res ſuas ſibi habere paſſus ſum, ac ſe oblectare, ſive novis, ſive antiquis* ἐπιμέτροις, *neq; multum poſt ea cum eo commercii quæſivi. Sic cogitabam: Gaudeat ille ſenſu ſuo, ego meo. Verum enimvero, & aliunde inſidias ſtruere liberati meæ, & occultis cuniculis eam ſubruere, alii tentarunt, quos id minime decebat: an inſtigante & procurante Profeſſore Scoto id ſit tentatum, Deus novit. Nam cur illud ante annum aut paulo ultra ſint aggreſſi qui ſupra quinquennium & ſemeſtre eam mihi non inviderant, cauſam non invenio. Cum* 14. Kal. Octob. 1646 *eruditiſſimus Iuvenis*, D. PAULUS BIMAN, *poſt publicè habitam pro gradu* Magiſterii *Diſputationem, promotus eſſet & ornatus jamdudum meritis titulis à* Celeberr. D. JACOBO GOLIO, *Collega venerando, placuit* Rev. D. TRIGLANDIO, *ſub finem actus ſolemnis Senatui Academico jam abiturienti non nihil proponere, quod tamen* Rectoris *erat potius* Magnifici: *Verum & ipſe, defunctus nuper* D. EWALDUS SCREVELIUS, *& ex cæteris* D. Profeſſoribus, *ſi non omnes, plerique ſaltem, rei proponendæ juxta cum ignariſſimis erant pariter ignari. Arripit* D. TRIGLANDIUS *ex Theſibus Pneumaticis & Metaphyſicis promoti* Magiſtri *ſecundam, quæ ſic ſonat:*

Dubitatio indubitatæ Philoſophiæ initium eſt.

Ait, voce grandi, vultu gravi, ſe mirari; quod tales theſes & ſub præſidio & ſine præſidio ventilarentur: eſſe illas periculoſas, novas, & contra Ariſtotelem: Viam ſternere ad Scepticiſmum: eaſdem dubitationes ex Philoſophia transferri in Theologiam: Studioſos dubitare ſic de rebus omnibus, de ſe, de Deo, &c.

Plura ipſe id genus retulit, quæ non refero (nec enim neceſſe eſt) ac petiit tandem Senatus Academici ſententiam. Num ab iis abſtinendum foret? Suffragia viritim & ſubito à Magnif. Rectore *collecta, maximam partem iſtuc abiêre, eſſe ab iis poſitionibus abſtinendum.*

At vero cum hoc modo imprudentiæ macula inuſta eſſet Cl. D. GOLIO, (*qui ut Candidati* Promotor *non debuiſſet permiſiſſe illam theſin, ſi tantum in ea periculi latuiſſet*) *pariter ac mihi, ſub cujus præſidio jam* 1645. menſe Julio finem Diſp. 19. Part. poſt. contra Poſſibilem Mundi æternitatem, *Corollarium erat defenſum.*

(Ipſe dubitandi actus firmiſſimum indubitantis eſt Philoſophiæ principium) *atque idem aut ſimile alias & ſæpe eſſet repetitum, noluimus deeſſe exiſtimationi tutandæ: Itaque poſt Octiduum cum novus iterum* Magiſterii *candidatus honoribus iiſdem eſſet à me decoratus*, Cl. D. GOLIUS, *poteſtate fandi accepta, rem ante Octiduum obiter propoſitam reſumi petiit ac diſpici de novitate & periculo illius theſeos: dixit, ætatem ſuam & annos non decere ut ita quid impru-*

imprudenter fieri permittat, quod ad tam gravia & atrocia mala, Scepticiſmum & Atheiſmum, viam paret, ſed nihil quippiam talis periculi eſſe in hac theſi: quin nec novam eſſe, nec contra Ariſtotelem, quod deſcripto & prælecto ex Ariſt. l. 3. Metaph. cap. 1. text. 1. & 2. comprobavit. Addidi ego, ipſam Ariſtotelis in Philoſophando praxin, confirmare hanc theſin: nam non eſt alia ipſi ratio agendi, quam dubitando ad veritatem pervenire. Vid. lib. Phyſ. Metaph. Problem. Quæſt. Mechanic. & ubicunque diſputat. Adjunxi, eandem theſin defenſam, modum per dubitationes Philoſophandi ſervatum, hominibus Ἀριστοτελικωτάτοις, Alexandro Aphrodiſienſi inter Græcos, Averroi inter Arabes, Thomæ & Scoto inter Latinos, & inter Recentiores ita Ariſt. text. explicari & eandem viam teneri, à Fonſeca, Scayno, du Vallio, quorum teſtimonia collecta, in Diſp. Metaph. περὶ ἀπορίας καὶ εὐπορίας, ad text. cit. publico examini ſubjeci, 10. Nov. 1646. Et ſic difflatus eſt inanis de periculo & novitate metus. Cum vero, poſt aliquam ex juſtiſſima cauſa lectionum publicarum intermiſſionem, ad eas reverterer die 17. Ianuar. 1647. ſermonem DE LIBERTATE PHILOSOPHANDI iis præmittendum judicavi, quo magnam in addiſcenda Philoſophia remoram & ingens obſtaculum remotum volui, ignobile illud ſervitutis jugum, multorum cervicibus nimis injectum, ſed fortiter excutiendum. Docui, renunciandum eſſe omnibus mentium noſtrarum idolis, eradicandas eſſe opiniones præconceptas, tollenda omnia præjudicia, & animum ad Philoſophiam eſſe adferendum, qualis eſt infantis, in quo nihil pictum eſt aut fictum aut ſcriptum actu, ſed quidvis fingi, pingi, ſcribi in eo poteſt; Hanc fuiſſe viam tritam ac calcatam Ariſtoteli & præclaris ſemper omnium ſeculorum ubivis gentium ingeniis, ac noſtro ævo Illuſtri D. VERULAMIO in aureo opere Inſtaurationis magnæ & de Augmentis ſcientiarum, atque etiamnum teri & calcari ingenio incomparabili, veritatis ex caligine & ſervitute emergentis promotori unico, D. RENATO CARTESIO, à quo Heroë ſi ſemel didicerimus moderari ac cohibere mentis noſtræ aſſenſum ab iis de quorum veritate non certo conſtat, & mentem noſtram ab omnibus præjudiciis liberare, tum demum iſta animi, iſta judicii, inæſtimabilis libertas, reducta nobis fuerit ac reſtituta; tum demum præſidia & auxilia inventa fuerint errores præcavendi, veritatem eruendi, Philoſophiam ad ſuam libertatem & perfectionem reducendi ac reſtituendi, &c. Concluſi verbis & verſiculis Horatii:

> Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc ſum,
> Condo & compono, quæ mox depromere poſſim.
> Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
> Nullius addictus jurare in verba Magiſtri,
> Quo me cunque rapit tempeſtas, deferor Hoſpes.

Quæ liberius pro Philoſophandi libertate à me tum fuerunt dicta, non eodem animo ab omnibus, ut fieri ſolet, ſunt accepta, quibuſdam ea approbantibus, aliis improbantibus, nonnullis ringentibus: uſſit potiſſimum & mali habuit aliquos, qua inter declamandum uſus fueram, Apoſtrophe & προσφώνησις ad RENATUM CARTESIUM abſentem, non aliter ac ſi præſens præſentem compellaſſem, hiſce inſtituta verbis: Salve Philoſophorum maxime, Veritatis, Philoſophiæ, Libertatis in Philoſophando, Stator, Aſſertor, Vindex. Quamvis vero iniquum ſit, alteri in dicendo verborum formulas ex genio ſuo præſcriptas velle: quamvis iſtis uti orationis luminibus & ſententiæ figuris, quibus vult, unicuique exiſtat liberrimum, ne quid tamen ſupra fidem, ne quid ex affectu, infra verum, citra meritum ejus viri, dixiſſe videar, veniam date, nonnihil fuſius de Philoſopho hoc & Philoſophia ipſius differenti; fortaſſis id ſufflaminabit & ſiſtet convitiorum plauſtra, quæ in illum & illam evomunt hodie nonnulli in Theſium ſelectarum Libellis, Conſiderationibus, Vindiciis, Abſterſionibus. Sin ad meliorem mentem non revocaverit, nec reſtituerit, iſtarum ſcriptionum Authores, hæc oratio; ſpes tamen eſt, fore, ut minus fidei inveniant, apud iſtius Philoſophiæ ignaros, & Philoſophi ipſius, ſi non amicos, ſed nec inimicos, eorum ſcripta: ſi neque hoc impetraverit; operæ tamen fuerit conſecuta pretium, ſi mentes veſtras ſapientiſſimas, ab omni

præjudicio liberas, & immunes impoſterum conſervaverit. Renatus des Cartes *genere ac familia nobilis, ſed ingenio longe nobilior, à multis jam annis totus in id incubuit, ut methodum quandam quæſiverit & invenerit, indagandi veritatem rerum certam in* Natura *ac* Scientiis, *eaq; uſus fuit, atq; utitur etiamnum,* in Ratione ſua ac mente dirigenda. *Poſtquam enim vulgari Scholarum* Philoſophiâ *animum ſuum imbuiſſet, ac nihil hic certi, ſed diſputationibus & dubitationibus eam repleri univerſam, deprehendiſſet, ad Mathemata ſe applicuit, quod illa majorem evidentiam & certitudinem polliceri vulgo dicerentur: in hiſce excolendis ita verſatus eſt, ut nihil impervium ingenio ſuo invenerit: imo ad iſtud faſtigium aſſurrexit, ut quædam à multis annorum millibus problemata ipſe ſolverit, & Græcis antiquis in Geometria Algebraica palmam præripuerit; cujus rei teſtes ſunt paucæ iſtæ pagellæ de* Geometria *conſcriptæ & hic* Lugduni *excuſæ:* quin *(ſi artifici credendum eſt de ſua arte judicanti) narravit mihi non ſemel vir Celeberr.* D. Jacobus Golius, *Mathematum apud nos Profeſſor,* D. Cartesium *veterum omnium ac recentiorum ingenia hic ſubvertiſſe, & id in* Matheſi *præſtitum dediſſe, quod vires ingenii humani videretur ſuperaſſe, & diſſolviſſe quod ἄλυτον fuiſſet habitum. Poſtquam vero* D. des Cartes *tam feliciter verſatus eſſet in* Mathematum *exercitio, num pari felicitate ſibi ſuccederet ſua* Methodus *in aliarum* Philoſophiæ *partium controverſiis & difficultatibus enodandis, tentare voluit: Quare reſumit eas, ſed alia plane & ſua peculiari* Methodo, *quam qua ante fuerat in iis verſatus. Studet ergo eam & certitudinem & evidentiam in rebus cognoſcendis tum* Phyſicis *tum* Metaphyſicis *accipere, quam in* Mathematicis *demonſtrationibus deprehenderat: itaq; annos aliquot indagat in res* Phyſicas *&* Metaphyſicas *cognoſcendi principia, tam immota ac ſolida & certa, quam ſunt* Mathematicarum *demonſtrationum: nec inquirendi laborem defraudavit eventus: quippe, quod quæſivit invenit: &* Methodi *ſuæ adminiculo, non minori, ſi non majori, & certitudine & evidentia, cognoſcere cœpit, ex principiis certiſſimis & evidentiſſimis, res* Metaphyſicas *&* Phyſicas, *quam* Mathematicas: *atque magnam vitæ ſuæ partem & annorum aliquot decurſum, hiſce* Meditationibus *dedit, iis ingenium ſuum excoluit, mentem oblectavit: & ut tanto liberius ſoli ſuæ* Rationi *excolendæ vacaret, vitam elegit ſolitariam, & loca vivendi, à turbis, ab aula, & à ſtrepitu remotiora, quo tanto & felicius & facilius cogitationibus ſuis vacaret, iiſq; ſolis ſeſe oblectaret. At quamvis veritates jam nonnullas circa rerum naturas detexiſſet, longe certiores, evidentiores, utiliores, quam quæ hactenus in recepta eſſent traditæ* Philoſophia, *atq; ante à ſe cognitæ, atq; ſic* Philoſophantium *ordinem ab erroribus quibuſdam liberaſſe potuiſſet, ita tamen humiliter & modeſte de ſe ſenſit, ut privatos ingenii ſui errores quidem emendaverit, quibus infectus fuerat, nihil tamen voluerit tentare, quo, quæ in* Scholis *&* Academiis *vigeret, impugnaret atque everteret* Philoſophiam: *hinc eſt, quod multo tempore preſſerit &* Methodum *ſuam inveniendæ veritatis &* veritates inventas. *At quamvis ſibi conſtaret de* Methodi *ſuæ certitudine & evidentia demonſtrationum, quibus uteretur, quia tamen abibat à recepta philoſophandi ratione, & homines valde proni eſſe ſolent in iis rejiciendis, quæ vel non capiunt, vel capere nolunt, non potuit primum eo adduci, ut pateretur cogitationes ſuas in lucem exire publicam. Exoratus tandem frequentiſſima petitione Amicorum hoc perpetuo urgentium, non eſſe denegandum humano generi, unde tantum boni ad illud redire valeret, emiſit in lucem* 1637. Gallico *ſermone, Diſcurſum de* Methodo, ad bene regendam rationem ſuam, & inveniendam veritatem ſcientiarum, *cum triplici* ſpecimine, Dioptrices, Meteororum, Geometriæ. *Nomen ſuum non appoſuit, quia nec applauſum captabat nec gloriam, & quia pertractus & coactus fere editionem permiſerat; nam tegere ac premere maluiſſet quæ ederentur, quam alicui obtrudere quaſi & commendare. Ideoq; ſic ſcripſit, ut nullam ſuam opinionem pro præcepto tradiderit, nullam alterius deſtruxerit, ſed ſimplici ſtylo ad modum & morem* Narrantis *in* Methodo *retulit media, quibus ad evidentiam iſtam & certitudinem cognoſcendi deveniſſe ſe ſibi perſuaſerat, & in ſuæ relationis fidem & comprobationem* Specimina

mina

mina iſta ſubjecit. Et Methodus ipſa & Specimina ſatis loquuntur ipſius in philoſophando integritatem, ſynceritatem, candorem, diligentiam, & quam nulli iſto ſcripto male vel dixerit vel fecerit. In Methodo vitam & ſtudia enarrat, peregrinationes explicat, rationem ſtudendi & philoſophandi, ante & poſt ſibi uſitatam, proponit, Methodi tandem ſuæ regulas, quas teneret, in veritate indaganda, rebuſq; omnibus cognoſcendis, exponit; quæ omnia in exemplum trahi vetuit: ſed enarranda erant, ut Methodi ejus, qua utebatur, origo & natura tanto evaderet clarior. Nihil unquam cuiquam hic præſcripſit: cui Methodus placeret, uti ea potuit in rerum notitiâ acquirendâ, ſicut ipſa uſus erat Author in Meteoris & Dioptrica: cui diſpliceret, potuit eam negligere: totum hoc ipſi ſuſq; deq; erat: nam ſuis maxime erroribus corrigendis eam conſcripſerat; & ei porro indulgere in regundâ Ratione ſuâ, reliquo vitæ currentis ſpatio, decreverat. Poſtquam vero Methodus triplici comitata Specimine lucem adſpexit, variè fuit habita & excepta, laudata, celebrata, vituperata, condemnata, conviciis proſciſſa, in admirationem rapta, prout genius eſſet hominum, in quorum manus incidiſſet. Nullibi diſſimiliores peperit ſive affectus ſive effectus, quam in novitia tum temporis & emergenti Academia, cujus duo Profeſſores, alter Theologus, Medicus alter, in oppoſitas plane iverunt partes, hic Methodum & Specimina in cœlum attollendo, ille in infernum uſque deprimendo: imo Methodo & veritatibus ac principiis per Methodum inventis, ſtatim diſputatum eſt tanta animorum acerbitate, ut vix potuerit magis, quibuſdam Studioſorum Medico, & plurimis Theologo addictis. Poſtea in ſcripta mutua & Hiſtoricas Narrationes erupit res, & facta eſt omnibus notiſſima: nec rationibus tantum eſt certatum ſed conviciis, & à Methodo ad Authorem ipſum tranſitus eſt factus: qui jam celebris promiſſor, venturus Elias, audiebat ab altera factione: quin Atheiſmi atque Scepticiſmi dicam impingebant Methodi Authori, qui à Theologi ſtabant partibus: ſed non eſt opus narrare, quæ nemo ignorat, cum publica hic etiam interceſſerint judicia, & publice ſit invicem actum. Effecit illud partium ſtudium, & tam multorum de Methodo diverſa exiſtimatio, ut ejus Author de premendis ſemper ſuis philoſophematis, & ad proprii tantum ingenii cultum inſtituendis, ſententiam mutaverit, & graviſſimum Scepticiſmi & Atheiſmi crimen, nullo jure ſed ex malignitate mera, ſibi impactum, cuivis manifeſtum facere, decreverit. Eum in finem prælo commiſit, præfixo jam nomine, quas obiter tantum delineaverat in Gallico ſcripto, ſuas de Philoſophia tota cogitationes reliquas: & quamvis ex ipſa Diſſertationis Gallicæ pag. 30. & 35. de Methodo, convitia impacta potuiſſent retundi, diluere tamen ea ipſi placuit fuſiori ſcriptione: quem in finem Anno 1641. edidit ſex Meditationes de prima Philoſophia, Meditationum titulo vere inſignitas: crebris & repetitis quippe meditationibus Meditationes iſtæ ſunt ſubigendæ, antequam de iis judicium pronuntietur. Subſecuta ſunt 1644. Principia Philoſophiæ cum Methodo & Speciminibus in Latium transfuſis. In Meditationibus juxta ſuæ ac veræ Methodi inſtitutum à notioribus procedit ad ignotiora, nihilq; profitetur in ſynopſi à ſe accipi ut verum, niſi evidenter ſibi perceptum, comprobatum, demonſtratum, idq; tam clare, ut omnis dubitatio ab eo, qui attenderit animumq; adverterit, fugere debeat, & nemo ſolidiora certitudinis fundamenta ponere valeat, quam ab eo ibi ſunt jacta: dum in iis jaciendis occupatur, graviſſimas ex omnibus quæſtiones, in titulo promiſſas, diſſolvit duas, ſolideq;, & Deum eſſe, &, Mentem à corpore diſtinctam, docet. Quod ita facit ac perficit, ut Scepticiſmum omnem & Atheiſmum (velint nolint ejus Adverſarii) radicitus evellat & ex imis ſubruat fundamentis: quin mentem humanam ex ſui ac Dei notitia ad reliquarum extra ſe rerum notitiam ducit ac dirigit modo ac medio infallibili.

Vera Hominis ſapientia Sui ac Dei abſolvitur cognitione: hæc utraq; in Meditationibus ab Authore ſternitur ut fundamentum, cui reliquarum notitia ſuperſtruatur, & ſuperſtructa eſt in 2. 3. & 4. parte Principiorum Philoſophiæ. Initium ejus Philoſophiæ à cognitione eſt noſtri, ac dum nos ipſos cognoſcimus eo ipſo deducimur in cognitionem Dei, neque enim extra nos animumque noſtrum egredi eſt neceſſe, ut Deum noſtrum

noſtrum eſſe cognoſcamus: talia ſui veſtigia in mente noſtra reliquit. Atque hæc decantatiſſima eſt Dei in nobis idea inſita, qua Deus non longe abeſt à nobis, ſed animo noſtro intime eſt præſens, & advertenti, atque ſe animumque ſuum intuenti, vel ſtatim invenitur. Hac ſui Deique notitia nihil menti Philoſophantis, & certam rerum exiſtentium veritatem quærentis, occurrit prius, nihil certius: &, ut potiatur utraque, aliis non eget rebus, extra ſe non abit, quo certe ipſi menti nihil poteſt accidere gratius. Quid enim ſuavius ei contingat, quam ſi, in rerum omnium notitia acquirenda, ipſa ſibi ſit omnis cognitionis & certitudinis radix, origo, fundamentum? Dubitet Scepticus aliquis de rebus omnibus extra ſe poſitis, nunquam de mente ſua dubitare poteſt: eo enim ipſo quod dubitet, ſi ad cogitationes dubitantes attendit, jam ſe eſſe & in ſe eſſe quo dubitat, atque ſe exiſtere & quidem talis naturæ ut dubitare poſſit, deprehendit, velit nolit: ut ipſa Mens dubitans ſufficiens ſit de ſe non dubitandi principium: Hæc Mentis humanæ, ad ſe attendentis, de ſe notitia, viam ſternit ad res alias præter ſe cognoſcendas: redeat igitur in ſe, quæ ex ſe, ſe eſſe, cognovit, mens, & ſcrutetur dubitationes ac cogitationes ſuas: invenit non tantum ſui ſed aliarum etiam in ſe rerum imagines depictas; non tamen omnium. Quærit ergo, unde habeat aliarum rerum præter ſe ideas? ſi aliarum rerum non habet ex ſeſe notitiam, ſi aliarum rerum ideæ non eam ſibi ſed aliquid extraneum ipſi repræſentent, oportet aliquid extra eam, vel dari, vel dari ſaltem poſſe: & cur non omnium rerum ideas in ſe deprehendit? cur non poteſt ſibi, quaſcunque velit res, repræſentare? cur commercium proximum eſt ſibi ſecum, remotius cum rebus aliis?

Dum ita cogitationes ſuas earumque originem inquirit, altius ſeipſam quoque contemplatur, & penitius cognoſcit. Deprehendit, ſe finitæ & eſſe naturæ & cognitionis, non eſſe ſe ſibi ſufficientem ad omnia cognoſcenda, atque inſuper ſe non eſſe à ſe, nec per ſe ſubſiſtere: deprehendit, quam arctis & anguſtis finibus ipſa & cogitationes ſuæ circumſcribantur, limitentur. Deprehendit, ut non eſt à ſe, ita ne ad momentum quidem temporis ſibi dare poſſe ut perſeveret: ita ex ſuarum imperfectionum idea invenit in ſe ideam entis longe ſe perfectioris, & iis omnibus perfectionibus abundantis, quibus ipſa caret, & ad ideam iſtam attendendo, cognoſcit facile, quantis perfectionibus illud ens oporteat eſſe præditum, in quibus omnes illæ ſunt quibus ipſa deſtituitur: cogitet ſuas imperfectiones, quod non ſit à ſe, non omnia ſciat, non omnia poſſit, &c. &, oppoſitas perfectiones, eſſe à ſe, omnia ſcire, omnia poſſe, &c. deprehendet in idea illius entis, ſe perfectioris, contineri: & ſic extra ſe necdum egreſſa Mens, & ſe repperit & Deum ſuum: ac Scepticiſmum omnem tollit, & prætenſum ſic Atheiſmum. Atque hæc noſtri & Dei notitia baſis eſt & fundamentum & medium omnis ulterioris cognitionis: Quo enim magis ideam iſtam noſtri ac Dei in nobis examinabimus, eo certius res alias cognoſcemus: Quod in Principiis Philoſophiæ, & ipſa Meditationum ſerie, ſatis ordinata deducitur Methodo, quæ attendenti & ſæpius ac ſerio meditanti innoteſcit, aliis non item, ut ipſe monet Medit. Author in Præfatione. Antequam lucem viderent Meditationes, examini fuerunt primum ſubjectæ, & multorum doctiſſimorum objectionibus tentatæ; ad quas reſpondendo, multa in Meditationibus obſcura clarius expoſuit Author: atque ita ſatisfecit, ut nihil à quoquam ſit regeſtum niſi à ſolo Gaſſendo, cui Gallice eſt reſponſum, quod Meditationes cum Objectionibus in Gallicum ſermonem tranſlatæ à Nobiliſſ. Gall. elapſo anno excuderentur. Ita quoque avide excepta ſunt à Gallis Principia Philoſophiæ, ut & hæc veſte Gallica eodem tempore ſint donata. In hiſce per ſolam Materiam & Motum, principia ſimpliſſima & omnibus notiſſima, explicat rerum omnium naturas, proprietates, operationes, rejectis Formis omnibus (præter rationalem animam) Subſtantialibus, quæ in recepta Philoſophia merum ſunt ignorantiæ Aſylum. Laceſſiverat, in epiſt. ad Dinetum, Peripateticos omnes, ut vel unam ex peculiaribus ſuæ Philoſophiæ principiis vere ſolverent Quæſtionem, qui millenas ſolvit ex ſuis. Et hoc de Formis Subſtantialibus Commentum ante Ariſtotelis tempora fuit ignoratum, & poſtea multis diſplicuit, (quod utrumque IV. Diſputationibus habitis elapſa ſeptimana oſtendimus) & everſum ſatis fuit ante aliquot annos à Cl. D. Præceptore

ptore & Prædeceſſore meo Burgersdicio, *lib. 1. cap. 25. Metaphyſ. qui tamen à nemine unquam iccirco eſt impetitus aut Atheiſmi accuſatus, uti ob eam rem à malignis impetitur & accuſatur* Cartesius. *Sed hæc infelix extitit ejus Philoſophiæ ſors, quod* Hæreſios, Blaſphemiæ, Pelagianiſmi, Scepticiſmi, Atheiſmi, *diras ſtatim conſequentias ei affricare conſueverint, vel ignorantes, vel malevoli. Ea nunc ſunt tempora, quibus nihil eſt uſitatius, quam criminum iſtorum ream agere & ſuſpectam reddere doctrinam, quæ vel negligitur vel non intelligitur: contingit illud, uti alias, ita acerbiſſime intra vertentis anni ſpatium, huic* Philoſophiæ, *cujus principia & dogmata,* Profeſſores Philoſophi, *quod ſciam, nulli hactenus, vel examinârunt, refutârunt, ſed unus item atque alter Aphoriſmum hunc vel illum ac periodum aliquam, quam legit curſim ex ea, inſectatus eſt ſtatim & perſecutus crimine ac convitio. Atqui illorum potius erant partes, ſerio refellere iſtius* Philoſophiæ *principia, ſi minus ſint certa & firma, & tamen firmiora & certiora prædicentur atque habeantur, quam criminari aut convitiari: quod ſi* Philoſophos *non deceat, multo minus id conveniet* Theologis, *quorum non eſt, virgulam cenſoriam & dictaturam exercere in Philoſophiæ & aliarum ſcientiam Profeſſiones, nec* ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, *aut aliena curare negotia: qui domi ſuæ habent ſatis quod agant; & defunguntur ſuo munere, ſi gregem ſibi commiſſum fideliter paſcant, viam ſalutis ei oſtendant, juventutem Academicam ſacris divinæ veritatis dogmatibus imbuant, & omnibus, pacis concordiæque ſtudio, præluceant. Et ferri poſſent levius eorum cenſuræ, ſi aut eas modeſte & abſque atrociſſimorum criminum conſequentiis inſtituerent cenſores, aut rerum, quas cenſent, periti forent. Quaſi non magis ſtandum eſſet de rebus naturæ ejuſque Principiis judicio* Philoſophi, *qui ætatem totam & vitam omnem in iis inquirendis & explicandis impendit, quam* Theologi, *qui aliis cogitationibus animique ſtudiis diſtractus & diſtrictus, ſacra tantum tractavit non naturam. At ſi placet* Theologo *falcem immittere in* Philoſophi *meſſem, à virulenta ſaltem abſtineat criminatione, & calumniis, quæ artes cum nomine & titulo iſto non conveniunt. Videat ergo, an* τὰ λόγια τοῦ θεοῦ *loquatur, qui acerbiſſimas nuper invectivas immiſcuit ſuæ* theſium ſelectarum præfationi, & Paralipomenis, & quartæ Diſp. de Atheiſmo parti, *atque alibi, in* Cartesii *perſonam & philoſophemata, qui ſe & Philoſophiam ſuam ſatis tutabitur. Nihil facilius eſt quam convitium dicere aut calumniam impingere: ſed nihil quoque indignius Theologo ac viro bono. Noſtis ipſi* Nobiliſſ. & Ampliſſ. Domin. *quam ſerio vobis præterito anno per litteras conqueſtus ſit* D. des Cartes, *de impacto ſibi temere* Pelagianiſmo, à Coll. Theol. Regente D. Jacobo Revio, in Diſp. 23. Anal. Theol. th. 13. ex verbis Med. meth. 4. p. 55. Sola eſt voluntas ſive arbitrii libertas, quam tantam in me experior, ut nullius majoris ideam apprehendam, *& male citatis & male explicatis, quorum alterum inſcitiæ eſt, alterum perfidiæ. Noſtis quam* idem *iiſdem litteris querelam inſtituerit de imputata ſibi à primario nunc profeſſore* Theologo, D. Jacobo Triglandio, Blaſphemiâ, in Coroll. 7. ad 6. Aprilis *defenſo.* Internum Spiritus S. teſtimonium de certitudine ſalutis ad tempus negare ſub quocunque prætextu non licet, multo minus ipſum Spiritum S. (ſeu ipſum Deum, ut male Cartesius) pro impoſtere ac deceptore habere ſeu fingere, quod plane blaſphemum. *Non referam, quam fideliter & Reſpondentem, & Rev.* D. Præſidem *Collegam monuerim, ut, ſi paci & honori ſuo conſultum vellet, ab illo corollario & crimine perſonali defenſitando abſtineret, qui ſe* majorem *Corollarii poſuiſſe,* eum eſſe blaſphemum, qui Deum pro deceptore habet, non autem minorem, (ut male Cartesius) *ac meditationes ejus nunquam ſe tum legiſſe, profeſſus eſt, & indicari à me petiit Reſpondenti, ut deleretur: nec dicam, quomodo ſententiam mutaverit ac diſputaverit, ac turbæ ingentes ſint exortæ. Hæc enim omnia Ampl. Conſeſſui veſtro ſunt expoſita, & ab* Eo *decretum* 13. Kal. Junias *elapſi anni*, ne à Profeſſoribus Theologis ac Philoſophis & Collegii Theologici Regentibus, impoſterum Cartesii, vel ejus opinionis, minima mentio fieret. *Ego quidem ab eo tempore veſtro decreto morem*

geſſi, & ſedulo operam dedi, ne Diſputationem ullam pro aut contra CARTESIUM *inſtituerem, aut ſub meo* Præſidio *diſputandam permitterem, uti quidem ante à me ad ingenii exercitium fuerat factum. Placuit* Regenti *interea temporis* REVIO, *in varia & ab antecedentium & conſequentium ſerie divulſa loca & excerpta ex* CARTESII Methodo, Meditationibus, Principiis, *κρίσιν inſtituere, & evulgare libellum, quinque foliorum, Titulo* Conſiderationis Theologicæ, *addita gemina* Diſputatione, *ex quatuor antè contra* CARTESIUM *habitis. Conſideratoris* Theologi *exemplo factus audentior* Profeſſor Philoſophus, D. ADAMUS STEVARTUS, *nuperrime in diem totum* 23. Decembris 1647. Geminam Diſputationem Metaphyſicam DE DEO, *jam omnium deſiderio exſpectatiſſimam atque aliquamdiu promiſſam*, Academiæ *valvis ſatis in tempore curat affigi, ex profeſſo contra* Mandatum *veſtrum in* CARTESIUM, *quod nulli non fuit compertiſſimum, ex corpore theſium univerſo, & præſertim th. 5. diſp. prioris, inſtitutam utramque, cujus habitæ* Hiſtoriam, *& quæ eam ſunt conſecuta, ſcire veſtræ intereſt Authoritatis veſtrique Conſeſſus.*

Poſtquam jam diu ſparſus per Academiam *rumor increbuiſſet, nunc brevi confodiendum* CARTESIUM *& jugulandos* CARTESIANOS, *ac jam compluſculos dies affixa valvis* Diſputatio *lectitaretur, tandem propridie Natalem Domini hora locoque conſuetis ingens fit Studioſorum alteriuſque ordinis virorum confluxus, ut* Auditorium *eos vix caperet. Conſcenduntur ſubſellia, &, quæ ſeſſioni erant deſtinata, pedibus ad ſtandum ſubſerviunt. Capita fornicem contingunt: tam denſum erat congregatorum agmen, atque ita compactum, & male ordinatum, ut ingredientium conſpectui adimeretur &* Præſes *&* Reſpondens *&* Opponens, *& ingreſſorum auditui ſubtraheretur loquentium vox. Cum horam circiter decimam accederem, deſiit opponere doctiſſimus quis ex Coll. Ord. Juvenis, ejuſq; vicem ſubit, profundæ & ſolidæ doctrinæ vir,* D. JOHANNES DE RAEI, Philoſophiæ Magiſter & Medicinæ Doctor, *gemino ſimul ante ſemeſtre titulo, à me &* Cl. D. VORSTIO, *pro virtutum ſuarum meritis, honoratus, cum inſigni, & ſuo, & Academiæ noſtræ decore, qui ad* theſin 5. Diſp. prioris, *ubi hæc ſunt* Præſidis *verba.* Inveniuntur Neoterici nonnulli Philoſophi, qui certam omnem fidem ſenſibus abrogant, & Philoſophos Deum negare, & de ejus exiſtentia dubitare poſſe contendunt, qui inſitas interim à natura humanæ menti de Deo notitias actuales, ſpecies, & ideas admittunt, *ſic oppoſuit: Si nulli extent tales Neoterici Philoſophi, talium opinionum Authores, male nonnullis illæ adſcribuntur, & ſine neceſſitate refutantur. At verum eſt prius. Ergo & poſterius. Si vero ſint, peto humaniſſime, ut mihi nominentur. Reſpondit* Præſes *duo: 1. Parcendum eſſe nominibus & perſonis, diſputandum tantum de opinionibus & ſententiis. 2. Authoritate* D. Curatorum *ſibi interdictum eſſe ne nominaret: ſed ſatis conſtare, quinam illi eſſent: eſſe nota eorum nomina: ſe &* alios *ſcire: talia fuiſſe aliquando hic ventilata, &c. Repoſuit* Alter, D. Curatorum *decreto, non tantum eſſe cautum, ne nomen* CARTESII, *quem ſignificabat* Præſes, *nominaretur, ſed inſuper vetitum, ne de ejus opinione vel opinionibus diſputaretur; atque hic magis violari à* Præſide *eorum authoritatem, quam ſi eum aut alios* Neotericos Philoſophos, *opinionum iſtarum Authores, nominaret: itaque hoc denuo repetiit ac poſtulavit.* Præſes *jam commotior, Quid tu,* inquit, *ſcis de* D. Curatorum *decreto? tu non interfuiſti illorum conventui. Provoco ad* Cl. D. REVIUM *hic præſentem qui interfuit. Et ego,* regeſſit Opponens, *ad* Cl. D. Profeſſorem *& hic & ibi quoque præſentem: ac me deſignabat, proxime à latere ſibi aſſidentom: ac* ſic perrexit: *licet non interfuerim conventui, novi tamen quid ſit de illorum D. mente. Quid tu,* ait Præſes, *ſcires, qui neque oculatus teſtis, neque auritus adfuiſti? provoco ad* Cl. D. REVIUM. Repoſuit Opponens, *neque ſe tamen ignarum mentis* D. Curatorum, *ac ſe vidiſſe ipſum* Epiſtolæ *à* D. Syndico *nomine* Nob. D. Curatorum *ad* D. CARTESIUM *miſſæ αὐτόγραφον, quod nec* Præſidis *nec* D. REVII *oculis eſſet uſurpatum, ex quo ſane de ſententia* D. Curatorum *quam clariſſime ſtatui potuit, quæ fuit: non tantum, ut nomini iſtius Herois parceretur, ſed & ab ipſius*

opinionibus

opinionibus ventilandis abſtineretur, contra quam faceret Præſes, *qui quam diu Authorum nomina non proferret reus haberetur calumniæ: ille eandem cantilenam canere, & ſenſim effervescere magis; & tandem dicere*, ſunt Lutherani, *nullius tamen pronunciare nomen*; Opponens *itaque, cum nihil impetraret, age*, inquit, *ſi nominare non placet authores, ego tamen novi, quos deſignes; Eſt inter eos, cujus nomen non audes proferre*, D. CARTESIUS, *& qui ſolus hic præter te opiniones ventilat Philoſophicas*, Collega præſens. *Ego tibi, ex illius ſcriptis, ex hujus theſibus ante quadriennium tuumque adventum diſputatis; contrarium demonſtrabo: & protulit locum ex* epiſtola CARTESII ad celeberrimum VOETIUM pag. 236. Sed notandum eſt eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis eſſe à natura indita, non ideo à nobis expreſſe cognoſci, ſed tantum tales eſſe, ut ipſas abſque ullo ſenſuum experimento, ex propriis ingenii viribus, cognoſcere poſſimus. *Ac jam in eo erat, ut proferret locum* ex th. 6. Diſp. meæ ſelect. 3. de Notitia Dei Naturali, *olim habitæ, ubi ſunt verba*: Ante rationis uſum mens hominis, neque propoſitiones comprehendit, neque terminos ſimplices apprehendit, veritatem proinde ac falſitatem nullius propoſitionis actu cognoſcit: hoc enim ſi faceret, ratione jam uteretur, & hujus actualis cognitionis reſpectu anima dicitur tabula raſa. *Cum excandeſcere & in furorem agi cœpit Præſes. Et poſtquam, furibundi inſtar, corpus ſuum in Cathedra nunc huc nunc illuc circumjectaſſet, ac varia effutiiſſet convitia in* Opponentem (*qui urſit vehementer & inſtitit ut loqui poſſet*) *tandem plenus iræ, mota mente, Ego*, inquit, *pro authoritate publica ſilentium tibi impero. Tace: nolo te audire: & , Tu oppone*, dicit *alteri cuidam Studioſo, atque ei, qui ſub Præſidio* D. TRIGLANDII *de* Blaſphemia CARTESII *ante diſputaverat, ex Monachatu & ordine Capucinorum ad noſtram religionem converſus. Cum ita exceptum* Philoſophiæ ac Medicinæ Doctorem, *eique prælatum à* Præſide Studioſum *alium, viderent atque audirent præſentes, qui aderant, Auditores, tam indigne id tulerunt, ut continuo ultra quadrantem horæ pedum ſtrepitu ac plauſu omnem ulterius opponendi occaſionem intercluſerint. Cum hora undecima privata eſſet promotio ab Academiæ Senatu facta*, D. STEVARTUS *ei valde conqueri, & præſentiam atque authoritatem* Rect. Magnifici *ſibi poſt meridiem iterum diſputaturo implorare, ut ſtrepitus præveniretur. Plerique ex Senatu* D. Profeſſores *in iſtam ibant ſententiam, aliter ſecuritati* D. Præſidis *eſſe proſpiciendum, affixa ſcilicet valvis Academiæ ſcheda, qua, ut modeſtius ſe gererent Studioſi in pomeridiana diſputatione, rogarentur ac monerentur: quod ita factum fuit, & pacatius diſputatum. Cum vero publicè non tantum exiſtimatio mea eſſet læſa à* D. Præſide, *quaſi ego tales opiniones unquam ventilaſſem; ac privatim idem de me diceretur ab ipſo, ego diſputationem aliquam meam recuſam, cum inſtituta ad famæ tutelam præfatione, atque corollariis calumnias retegentibus, poſtero die Academiæ affigi curo: habendam* 28. Decembris. *Placuit hîc* Magnifico *nunc Academiæ noſtræ* Rectori, *Celeberrimo* D. SPANHEMIO, *intercedere, &, qui geminam in* CARTESIUM STEVARTI *Diſputationem permiſerat, meam, non pro* CARTESIO, *ſed pro juſta exiſtimationis læſæ vindicta, comparatam, ſufflaminare ac ſiſtere, quod nec honori nec tranquillitati publicæ eſſet ceſſura, & occaſionem factura novis tumultibus, ac non ſine ſtrepitu abitura. Petiit hoc dari precibus ſuis, ut abſtinerem, aut, ſi nolim, ſe pro authoritate non permiſſurum ut habeatur. Ego, cum ad integrum Senatum potuiſſem rem detuliſſe, id tamen non feci, ſed reſpondi, Magnifico D. Rectori me non refractarium fore, nec aliquid acturum contra Academiæ ſtatuta, honorem, vel tranquillitatem publicam, ſed & me ſollicitum eſſe de violata nominis mei exiſtimatione, quam noxam reſarciri ac reparari mihi, unice me velle, & judicare, non melius reparatum iri quam publica Diſputatione, qua læſiſſet Collega. Rogavi, quid in Theſibus culpandum eſſet? Ille, nihil plane, repoſuit, ſed eſſe optimas: verum aculeatam eſſe nimis præfationem, & acerbiora in* Collegam *directa Corollaria. At, inquam*, reſponſum exiſtimet, non maledictum, quia læſit prior. *Et, Præfatio verbis ſignificantioribus concepta, nullum agit reum, ſed Calumniæ tantum ac Calumniatoris genium depingit ac*

characterem: in corollariis quid duri eſt? an vocabula, mentiuntur *&* calumniantur? *Quaſi non liceat ſcapham ſcapham, ficum ficum dicere: non, qui dicit, cum vere dicit, ſed qui facit culpandus eſt. Iudam furari, malum erat, at furem dicere, non item. Denique de* Rectoris Magnifici *petitione, me ſerio cogitaturum, promitto. Pridie diſputationis habendæ* die 27. Januarii *tenuit ſollicitudo* D. TRIGLANDIUM *ac* D. SCOTANUM *de turbis fortaſſe exorituris, ut nuper eſſent exortæ in* Diſputatione STEVARTIANA: *ille curas ſuas ad* Rectorem *mittit, & ut tumultum præveniat monet: hic* ſynedrio Eccleſiæ Lugdunenſis Batavæ, *cujus eſt* Senior, *piam ſuam ſollicitudinem proponit, qui tamen eam ad* Senatum Academicum *vel* Rectorem Magnificum *deferre debuerat, quia negotium erat mere Academicum, de* εὐταξίᾳ *diſputationis Philoſophicæ ſtabilienda &* ἀταξίᾳ *præcavenda; quo facto an non aliquid detraxerit honori, authoritati, juri, ac majeſtati* Senatus Academici, *ipſe viderit. Synedrium querelam & quæſtionem à* D. SCOTANO *propoſitam accipit, rem per* Præſidem & Scribam *cum Ampliſſ.* Syndico *nomine Magiſtratus ad conventum iſtum* Deputato *communicat, & per eoſdem* Magnifico Rectori *exponit, petitque diſputationem iſtam differri, ne contentionis flamma inter Profeſſores magis exardeſcat.* Rector *circa veſperam me vocat, &, quomodo interceſſum eſſet à* Synedrio *meæ Diſputationi, enarrat. Rogo quid juris ei fuerit in Diſputationem Academicam? an diffideret vigilantiæ* Rectoris? *Ille* Deputatos *nihil ex authoritate præſcripſiſſe reſpondet, nec egiſſe ex jure ſed humaniter petiiſſe, &c. Denique me hortatur, ut tantum differrem in adventum* Nobiliſſ. D. Curatorum *poſt meridem diei* 28. *futurum & de conſilio eorum agerem. Ipſo Diſputationis die, cedo rationibus* Rectoris, *& ſcheda ipſe ſignifico,* Diſputationem eſſe differendam ejus petitione in & poſt conventum veſtrum. *Non fuit otium* Nobiliſſ. Ampliſſ. Veſt. *excutiendi omnes intricatæ cauſæ circumſtantias, quod maturandus vobis eſſet Hagam reditus: & quia non integer foret conſeſſus ob unius ex* Nobiliſſ. D. Curator. *abſentiam, veſtro nomine, poſtera die nunciatum eſt, ut differrem ulterius in proximum Congreſſum. Factum id eſt à me lubenter: nunc, quæ conſequuta ſint, recenſebo; quo pleniſſime totum cognoſcatur negotium, ut ſe habuerit ab initio ad hoc uſque momentum: prius tamen ipſam Diſputationem, ut fuit recuſa, exhibeo.*

Diſputa-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

T E R T I A,

DE

NOTITIA DEI NATURALI,

Habita,

Reſp. JACOBO SOUTERIO, 25. *Martii*, 1643.

Ejuſdem

R E P E T I T I O,

Habenda,

Reſp. DANIELE OUZEEL, 28. *Decembris*, 1647.

Ad Nobiliſſimos, Spectatiſſimos, Doctiſſimos, Philoſophiæ In Academiâ Leydenſi:

STUDIOSOS.

P R Æ L O Q U I U M.

Novum *eſt*, *& oculis & auribus inſuetum veſtris*, Diſputationis Philoſophicæ Repetitionem *inſtitui. Sed enim non ſine cauſa id factum eſt aut ratione. Calumniæ occurrendum fuit & labes abſtergenda, qua contaminari poſſit boni nominis fama ac proſcindi, ſub* NEOTERICORUM PHILOSOPHORUM *operto titulo. Venenata linguæ tela & nocitura ſpicula, occultis ac non explicatis titulis, projicere, proprium eſt* τ̃ διαβολῆς, *vitii ita fœdi, ita tetri, ut inde nomen accepit, mendacii Pater & omnium malorum Princeps, Diabolus. Calumniam plerumq; parit Invidia, nutrit Curioſitas. comitatur Mendacium; & fere proficiſcitur à vilis animi & garrulis hominibus hoc quicquid eſt vitii: loquaces enim, ut multa, ita mala ſæpe ac falſa loquuntur, invidia præſertim & curioſitate abrepti: quibus erectior contigit indoles, ab eo abſtinent. Licet vero adverſus calumniam nemo ſit tutus, ſatiſque ſit clypei, animi innocentia, quia tamen famam (qua nihil pretioſius) occultis ea petit ac lædere conatur modis, jure-merito, & in ignominiam Calumniantis, detegitur. Quadriennium eſt cum ſemeſtri, quod in ſelectarum ex Philoſophia DiſputationumTertia, meam,* de Notitia Dei naturali, *propoſuerim atque expoſuerim ſententiam, quam iterato examini ſubjicere fuit viſum, non quod tum temporis, aut à Doctiſſimo Reſpondente aut à me Præſide, non fuerit ſatisfactum oppoſitionibus, ſed ut conſtet, eandem eſſe hic mihi ſententiam ac mentem, quæ olim fuit, in nullo aut puncto aut apice immutatam, quod iiſdem theſibus & verbis repetita diſputatio oſtendit; ac præſertim, ut fatua iſta, & quæ in ſapiens pectus, aut in eum, cui mens conſtat, cadere nequit, opinio,* de infantibus in utero matris atque ex eo egreſſis ſtatim præditis Dei notitia actuali, *repellatur, & ad Anticyras cum Authore relegetur, quam tamen ſub* Neotericorum Philoſophorum *titulo mihi impingere-*

 pingere

pingere valeat, ſi non clanculum impegerit, Malignitas ac Calumnia. Veritas nova mihi nunquam diſplicuit; quin &, veritatem novam philoſophando invenire, quotidianum mihi eſt ſtudium: at aliquid novi pro vero, quod falſum eſt, affingi mihi aut imputari, nunquam patiar. Theſes hæ, quam longe abſit à me, inſulſa, quam retuli, opinio, & de Dei exiſtentia per rationes naturales ἐξοχὴν, ſatis ſuperque docent. Si quis ultra hîc aliquid nobis affinxerit, is, inter τῆς διαβολῆς divæ Calumniæ cultores, nomen merebitur ſuum, & juſtam aliquando mercedem reportabit.

JUSTINUS MARTYR
In Apologia ſecunda pro Chriſtianis.

Τοὺς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους, μόνον τὸ ἀληθὲς τιμᾶν καὶ στέργειν, ὁ λόγος ὑπαγορεύει.

Qui vere pii & Philoſophi ſunt, eos ſolam veritatem in precio habere & colore debere, ratio dictat.

THESIS I.

ESSE *Deum*, ſciri poteſt, ac cognoſci multis modis. Nonnulli triplicem ſtatuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem *rationis*, quam inveſtigamus per creaturarum initium. 2. cognitionem *devotionis*, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem *glorificationis*, quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, φύσεως, *naturæ*, quo pertinent κοιναὶ ἔννοιαι menti naturaliter impreſſæ. 2. κτίσεως, *creaturæ*, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum. 3. γραφῆς, *ſcripturæ*, quo pertinet divina in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis revelatio. 4. ζωῆς, *vitæ æternæ*, quo pertinet intuitiva & beatifica Dei viſio. Sed prætermiſſa cognitione glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoſcendi modus in hac vita non poſſidetur, ſed ſperatur tantum, reliqui tres cognoſcendi modi optime revocari poſſunt ad duo capita; ut *cognitio Dei*, alia ſit *naturalis*, alia *revelata*, & illa petatur ex *naturæ*, hæc ex *ſcripturæ* libro. Ac nos quidem, relicto Theologis ſcripturæ libro, & cognitione revelata, *Qualis ſit Dei notitia naturalis, hauſta ex libro naturæ*, hac diſputatione inquiremus.

II. *Liber naturæ* duplex ſtatui poteſt, *internus* & *externus*: unde *notitia* Dei naturalis dividitur in *inſitam vel innatam*, & *acquiſitam*; illam vocant alii *ſubjectivam*, hanc *objectivam*. Notitia *inſita* originem habet ex κοιναῖς ἐννοίαις, quæ amiſſæ imaginis divinæ ſunt obſcura quædam rudera ac veſtigia, & amiſſæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapſum fulgebat, ſuperſtites quædam ac ſopitę ſcintillulæ, per quas communis illa & anticipata notio, *Quod ſit Deus*, omnium hominum mentibus naturaliter eſt inſculpta. Has ergo notitias communes referimus ad *librum* naturæ *internum*; ad quem etiam pertinet *liber συνειδήσεως*, *internum* conſcientiæ *teſtimonium*, quod Scholaſtici vocant *Synthereſin*, συντήρησιν: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cujuſvis hic Syllogiſmus practicus: *Qui vitam vivit impiam, ſentiet Dei vindicis iram & pœnam*: ratio ejus eſt, quia omnibus naturaliter eſt inſitum & inſculptum, *Deum eſſe, Deum eſſe colendum, Deum eſſe ſcelerum vindicem*: ſubſumit autem conſcientia impii, *Ego flagitioſam vitam duxi, &c. Acquiſita* Dei notitia ex *libro* naturæ *externo*, videlicet ex contemplatione operum & effectorum divinorum, vi naturalis diſcurſus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quælibet creatura non ſit niſi quædam litera manu Dei ſcripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoſcere, poſſumus.

III. Atque hæc eſt gemina & *genuina Deum naturaliter cognoſcendi ratio*: partim *inſita*,

ſita, ex *libro* naturæ *interno*; partim *acquiſita*, ex *libro* naturæ *externo*; quæ à non uno impetitur & impugnatur hoſte. Priorem negat *Timplerus*, *Metaph. lib.* 4. *cap.* 2. *quæſt.* 2. qui plura habet paſſim in Metaphyſica non probæ notæ, & heterodoxiæ merito ſuſpecta: & ſicut multos ex Timpleriana Metaphyſica errores, ita hunc etiam ex ea hauſit ejus Collega, *Conradus Vorſtius in notis ad diſp.* 1. *de Deo, pag.* 119. *& in apologetica exegeſi, c.* 1. Erravit & hunc errorem *Scaliger, exercit.* 307. *ſect.* 18. Utramque tam innatam quam acquiſitam Dei naturalem notitiam negat infauſtus ille *Socinus*, *prælect. Theol. c.* 2. Quia vero diſtincta ſunt argumenta, quibus tum inſita, tum acquiſita Dei notitia naturalis, probari poteſt, diſtincte etiam ea proponemus, ſi primum ſtatus controverſiæ fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque quædam diſtinctiones obſervandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei* poteſt, vel ratione *ſubjecti*, in quo eſt, vel ratione *objecti*, circa quod eſt, vel ratione *modi* & *graduum*, diverſimode conſiderari: 1. *Ratione ſubjecti* eſt, vel *ſpeculativa*, vel *practica*: *intellectus*, vel *affectus*: *theoriæ*, vel *malitiæ*: *non eſt quæſtio*, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, *de notitia practica, affectus*, *malitiæ*: multi enim affectu, malitia, voluntate, vita & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoria ſpeculativa negare non poſſunt: ignorant tales Deum, *non pura negatione, ſed prava diſpoſitione*: eſt etiam notitia alia *in actu primo*, id eſt, *habitualis*, alia *in actu ſecundo*, id eſt, *actualis*: non quæritur, *an detur notitia Dei naturalis in nobis ſemper in actu ſecundo, ſeu actualis*, *ſed in actu primo ſeu habitualis*: 2. *Ratione objecti* poteſt dividi notitia Dei in eam, quæ eſt circa τὸ ὅτι, & eam, quæ eſt circa τὸ τί ἐστι. *De priori quæſtio eſt, non de poſteriori*, ſc. *an naturaliter homo ſcire poſſit, quod ſit Deus: non vero quid & quis ſit Deus*: diſtingui etiam poteſt inter notitiam veri Dei, & quoſdam vero Deo competentes notitias, ſive inter conceptum, qui eſt de Deo, & conceptus applicationem: *hoc eſt in controverſia*, *an homo extra revelationem poſſit habere quaſdam vero Deo competentes notitias, quoſdam veros de Deo vero conceptus, etſi in particulari illos male applicet, ad id v. c. quod non eſt Deus*: 3. *Ratione modi & graduum*, notitia Dei eſt, *confuſa* in communi, & *diſtincta* in particulari, *ſalutaris*, vel *non ſalutaris*: *de notitia Dei confuſa & non ſalutari quæſtio eſt, non autem de diſtincta & ſalutari*; talis enim nullo modo ex natura hauriri poteſt. Hic igitur controverſiæ ſtatus manet, *An detur notitia Dei naturalis ſpeculativa, in actu primo, circa* τὸ ὅτι, *confuſa & non ſalutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare poteſt homo, ſive illud ſit ex contemplatione creaturarum, ſive per notitias innatas & tacito cordis motu*: hoc enim in quæſtione hac nobis perinde eſt: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant*, 1. Univerſalis & perpetuus omnium populorum conſenſus: *nulla enim gens tam eſt barbara, tam effera, quæ non cognoſcat eſſe Deum*, inquit Cicero *l.* 1. *do natura Deor.* Ariſt. l. 1. de cœlo, πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν. Et Seneca *epiſt.* 117. *nulla gens adeo extra leges moreſq; eſt projecta, ut non aliquos Deos credat*; ſc. ſenſus divinitatis naturaliter omnibus inſitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam poſitum, Deum eſſe, quam nullum eſſe Deum, ſtatuerint: & falſum eſt, quod Adverſarii afferunt, non tantum aliquos homines, ſed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus ſenſum aut ſuſpicionem divinitatis habeant, & apud quos nullum ſit veſtigium religionis; nec exempla Braſilienſium atque Indorum id probant. 2. Salutaria morum præcepta & inſtitutiones apud Gentiles, quæ ex lumine naturæ profluxerunt: hæ enim manifeſte oſtendunt honeſtorum & turpium diſcrimen eſſe omnibus naturaliter impreſſum, & notitiam de Deo inſitam. 3. Timor ſupremi alicujus numinis naturaliter ex corde hominis prorumpens: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & inſtitutione remoti, inque ſylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & ſuo timore teſtantur inſitam eſſe naturaliter cordibus hanc notitiam, quod ſit aliquod ſummum numen omnipotens; & hic timor ac *conſcientiæ conſenſus internus*, qui *omnibus dictat* aliquem eſſe, qui vitia puniat, & præmiis

præmiis virtutes compenſet, ſupremum Dictatorem, vel ſolus ſufficit ad *ſubjectivam hanc Dei & inſitam naturalem notitiam* probandam: nec difficile eſt refutare (quod facere malumus in ipſo diſputandi actu) argumenta ſententiæ negantis, in quam, neſcio quo fato, delapſus eſt quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philoſophus, *D. Fr. Burgerſdicius*, *lib. 2. Metaph. cap. 4. th. 1. & 2.* Maximum quidem ſententiæ hujus fulcrum à Cl. *Viro* ponitur *loc. cit.* in dicto *Ariſtotelis*, quo dicit *animam eſſe tabulam raſam, in qua ſcriptum nihil eſt, ſed quidvis inſcribi poteſt:* verum locus ille *Ariſtotelis* huic opinioni non patrocinatur: nam intelligendus eſt ratione ſpecierum intelligibilium, & completæ ſive *actualis cognitionis* illius, ad quam naturaliter aptus exiſtit intellectus, & quaſi in proximâ eſt potentiâ; eam tamen impreſſam non habet: NAM ANTE RATIONIS USUM MENS HOMINIS, NEQUE PROPOSITIONES COMPREHENDIT, NEQUE TERMINOS SIMPLICES APPREHENDIT, VERITATEM PROINDE AC FALSITATEM NULLIUS PROPOSITIONIS ACTU COGNOSCIT: HOC ENIM SI FACERET, RATIONE IAM UTERETUR ANTEQUAM UTERETUR: ET HUIUS ACTUALIS COGNITIONIS RESPECTU, ANIMA DICITUR TABULA RASA. Quod dicat Vir Cl. th. 1. hanc propoſitionem, *Deus eſt*, non eſſe per ſe notam, nec intellectâ ſignificatione vocum, quibus effertur, aſſenſum impetrare, ſicut hæc facit, *Totum eſt majus ſua parte*, & neminem repertum iri, qui hoc aſſerat, non ſatis caute dicitur: Nam æque notum eſt ex terminis cognitis, ſi non notius, *Deum eſſe*, quam alterum iſtud: nam poſtremum hoc notius eſſe videtur, quia ſenſibus ejus veritas eſt vicinior: at prioris veritas intellectui eſt proprior. *Totum eſſe majus ſua parte*, per ſe notum eſt, quia ſenſus id teſtatur: at *Deum eſſe*, per ſe notum eſt, quia intellectus id teſtatur: & ſicut viſo aut cognito, quid ſit *totum*, quid *pars*, ſtatim ſcitur, *totum eſſe majus ſua parte*, ita etiam, intellecto quid ſignificet hoc nomen, *Deus*, ſtatim habetur & ſcitur, quod *Deus* eſt: Nam quid ſignificat vox, DEUS? illud ſc. quo melius ac majus cogitari non poteſt. At hoc ipſum ſignificat, *Deum eſſe*; nam, quomodo vox, *Deus*, intellectui ſignificare poſſit, id quod eſt Optimum & maximum, niſi intelligat intellectus, illud eſſe, quod per vocem, *Deus*, ſignificatur; quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi poteſt.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocoſmus & microcoſmus, cui utrique tam clara ſui veſtigia impreſſit, ut utrumque contemplanti nullibi non occurrat, *Deus*: ubivis videre eſt examinanti, divinos illos, ſapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres, rebus impreſſos, quos illinc eruere, id demum eſt *Philoſophari*: tota enim *Philoſophia*, quæ verè id nomen meretur, hic abſolvitur, ut *ex viſibilibus Deum inviſibilem aperiat, animoque ſiſtat, & cognoſcendum & colendum*: quo ſi non deſtinatur, ab autore ſuo abit, & à fine & ſcopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitia à Deo eſt, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitiâ cultuque naturali, tanquam fine ultimo, acquieſcit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebuſque omnibus entitatem largitus eſt, Deus; pro ſuprema bonitate, ſapientiâ, potentiâ; ut ipſe in iis & agnoſceretur & laudaretur: *ſapientiam* Dei, pulcherrimus monſtrat rerum atque univerſi ordo, ac proportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creatarum finis, utpote quos non ſui, ſed hominis, cauſa condidit optimus *Deus*: unde *vera Philoſophia in creaturarum exiſtentia, Dei exiſtentiam, in earum virtutibus effectis, Dei virtutes & effecta*, tanquam in clariſſimo ſpeculo, *proponit cognoſcenda ac contemplanda*; quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philoſophiæ* nunc beneficio patentium, *notitiam*, non poteſt non ſequi *cultus* amorque *Dei*: tantum enim diligimus, quantum cognoſcimus. *An Deum, ita naturali intellectus lumine ex rebus creatis cognoſcen-*

cognoſcendum, benè & ſufficienter doceat quæ hactenus viget & ubique regnum tenet, *ex Gentiliſmo tantum & Peripateticiſmo hauſta*, ac noxio heterodoxorum Philoſophorum veneno infecta, *ſub vanis ſubtilitatibus & infrugiferis quæſtionibus, Philoſophia*, diſquiri poſſet; ſed ab inſtituto noſtro eſt alienum: certè, *non multum ad Dei notitiam faciunt, Sophiſticæ, & de vocibus tantum ac terminis inſtitutæ, non paucæ in Philoſophia digladiationes.* Quicquid ſit, reperire tamen eſt in Philoſophiâ moderna ac diſputatrice rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adſtruitur.

VII. *Thomas Aquinas ſummæ ſuæ parte* 1. *quæſt.* 2. *art.* 3. quinque agumenta profert, 1. ex parte motus: quia omne, quod movetur, ab alio movetur: neceſſe igitur eſt, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur; & hoc eſſe, omnes intelligunt, *Deum*: 2. ex ratione cauſæ efficientis; quia omne, quod eſt, ab alio eſt: neceſſe eſt igitur pervenire ad aliquam cauſam efficientem primam (non enim datur progeſſus in infinitum) quæ *Deus eſt*: 3. ex poſſibili ac neceſſario: qui non omnia, quæ ſunt, ſunt poſſibilia, ſed ſemper aliquid fuit, quod fuit neceſſarium; ubi devenietur tandem ad aliquid, quod per ſe eſt neceſſarium, & cauſam neceſſitatis aliunde non habet, ſed quod neceſſitatis cauſa ſit in aliis, eſtque *Deus*: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, invenitur in rebus aliquod magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo eſt etiam aliquid, quod eſt veriſſimum, optimum, nobiliſſimum; proindeque maxime ens, puta, *Deus*: 5. ex gubernatione rerum, quæ omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non caſu, ſed ex intentione cognoſcentis perveniunt: ergo eſt aliquod intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinantur ac diriguntur, qui eſt Deus.

COROLLARIA.

1. *Ex* 36. *argumentorum pro Dei exiſtentia titulis, à non nemine allatis, validiſſimum eſt, quod petitur à teſtimonio conſcientiæ, & nervoſius eo quod petitur ab ordine cauſarum; quia illud hominem unumquemque convincit; at hoc, non vulgus, ſed Philoſophos tantum, nec omnes, ſed qui argumentationis iſtius ſeriem & vim capiunt, tantum confirmat.*

2. *Qui argumentis* 15. *impugnant inſitam à natura aut congenitam homini notitiam Dei actualem, qua, & in utero matris infantes, & ex utero egreſſi, ſtatim actu Deum cognoſcant, illi cum umbrâ ſuâ luctantur, & aut inſcitiam produnt aut malitiam; dum tam fatuam & ſtultam opinionem Neotericis quibuſdam Philoſophis affingunt: inſcitiam, ſi iſtorum Philoſophorum mentem non intellexerint, malitiam, ſi falſo affinxerint.*

3. *Qui inferunt, innatam in nobis Dei notitiam, ſi ſit infuſa, non fore naturalem, aut in ambiguo ludunt, quod Sophiſtarum eſt, aut, eadem conſequentia, juſtitiam originalem primo homini innatam ſimul & infuſam, negaverint fuiſſe naturalem, quod in Theologia eſt erroneum: hinc nec peccatum originale fuerit naturale, quia innatum eſt liberis & iis infuſum à parentibus; at illud naturale eſt: nam naturâ naſcimur filii iræ.*

4. *Qui inſitam Dei notitiam in nobis negant, quia idea ſit exemplar rei faciendæ, & Deum nec factum nec faciendum multis argumentis probant, illi ἀεροβατοῦσι, & operam inſumunt in probando eo, quod nemo mortalium negat, & vocem* ideæ *contra originem & vim nativam ſignificandi reſtringunt; eſt enim ἀπὸ τοῦ εἴδω, ut* ſpecies à ſpecio; *quaſi non dentur ideæ & ſpecies rerum, quas videmus ac cognoſcimus, nec tamen facere valemus: ſic nullæ forent ideæ aut ſpecies, poſſibilium nunquam futurorum, multo minus impoſſibilium; attamen illa cognoſci, quis negare auſit? &, ſi nulla datur idea ſeu ſpecies intelligibilis Dei, aut Deum non cognoſcimus, & ſic nec credimus in eum, quia fides eſt notitia, notitia eſt per ideam in nobis ac ſpeciem intelligibilem, aut cognoſcimus eum per eſſentiam, quod abſurdum omnibus habetur Philoſophis jure merito, & talis modus cognoſcendi eſt Deo ſoli proprius.*

5. *Qui Neotericis nonnullis Philoſophis tribuunt, quod fidem omnem ſenſibus abnegent, quod Deum negare, & de ejus exiſtentia dubitari poſſe, contendant, quod, Deum negare, nobis licere,*

dicant, aut ſemper aut ad tempus, quod, Deum eſſe, non credendum, ſtatuant; illi contra Chriſtianam charitatem in illorum Philoſophorum famam, nomen, conſcientiam, ſunt injurii, quamdiu eos non nominant, aut tales opiniones, ab iis aſſeri, allatis locis, & libris, & paginis, & verbis, probatum dederint, & Deo, convitii, calumniæ, ac mendacii, aliquando ſunt reddituri rationem.

6. *Qui iiſdem Philoſophis Neotericis, jam, Deum eſſe, confitentibus, adſcribunt, quod audacter pronuncient, Deum non modo negative, ſed & poſitive ſui cauſam efficientem dici debere, aut per potentiam ſui ipſius cauſam conſervantem eſſe, illi, quamdiu nec nomina eorum proferunt, nec verba, audacter, & calumniantur, & mentiuntur.*

7. *Mens omnibus Præjudiciis eſt denudanda: quod qui non faciunt, ſibi ipſi cauſa ſunt, tam graviſſimorum errorum & tot ineptiarum, in quas incidunt, adooque viam ſibi præcludunt, & aliis, quos idem docent, ad veritatem rerum ex inſcitia & dubitatione unquam emergendi.*

8. *Nullam dari in nobis notitiam Dei inſitam, ſimpliciter abſque ulla diſtinctione pro theſi vel corollario defendere, periculoſum eſt & merito ſuſpectum. Quanto rectius magnus* Calvinus §. 3. c. 3. lib. 1. Inſtit. Hoc quidem rectè judicantibus ſemper conſtat; inſculptum eſſe mentibus humanis divinitatis ſenſum, qui deleri nunquam poteſt: imo & naturaliter ingenitam eſſe hanc perſuaſionem, eſſe aliquem Deũ, & penitus infixam eſſe in ipſis medullis, cujus neminem obliviſci natura ipſa patitur.

9. *Corpus unum eſſe poſſe in pluribus locis, periculoſa & erronea eſt aſſertio: atq; hoc ita explicare, ut ſit in pluribus locis partialibus ſecundum varia membra, ridiculum eſt effugium.*

10. *Deum vi ſuæ eſſentiæ exiſtere, nihil eſt aliud, quam eum eſſe à ſe poſitivè. Prior phraſis eſt Baronii in Phil. Theol. Ancill. Exerc. 1. art. par. 3. Poſterior Hieron. Tom. 9. in Eph. 3. Auguſt. Tom. 3. de Trinitate l. 7. c. 1. & Tom. 4. l. 38. 44. Quæſt. 15. & 16. Videatur & Calvinus in Inſt. l. 1. c. 5. part. 6. ubi utriſq; durius loquitur: quia æternum eſſe, &* à ſeipſo principiũ habere, *neceſſe eſt, unde omnia trahunt originem.*

FINIS:

Non ſuffecit, hanc diſputationem veſtro diſtuliſſe conſilio: ſed adverſum ejus Corollaria *ſuarum diſputationum* vindicias *paravit* D. STEVARTUS, *libellum vere famoſum, quem ſiſterem ob oculos, niſi metuerem ægre fore naribus veſtris ab inſigni fœtore, quo eſt repletus: vix enim aliud (honos ſit auribus) quam ſtercora loquitur: niſi quod, præter verba male olentia, diras paſſim & calumnias inſpergat infrunitas, & oſtendat, in ſe quadrare* Calumniatoris *characterem, præfatione delineatum: hoc libello apud bonos omnes id plus fecit quod ſtigma ſibi inuſſerit perpetuum, & maculam adſperſerit ſuo nomini, nullis vel totius Oceani undis eluendam.*

Bilem quoque moverunt Corollaria *iſta, alteri in Regimine Coll. Theol. Collegæ,* D. REVIO, *qui ſtilum armavit in ea, & ita plenum virulentiæ libellum, iratus exaravit, ut non atramento ſed mero felle calamum tinxiſſe videatur.*

Hæſi diu, quid agerem, contemtune vindicarem Vindicias *illas an talione; abſtergeremne* adſperſas calumnias *an flocciſacerem. Poſtulabat defenſionem & urgebat fama læſa: vetabat Charitas Chriſtiana indulgere litibus ingloriis nulloſque habituris triumphos: Licet dignus eſſet uterque eadem ſibi menſura retribui, qua mihi eſſet emenſus, indignum tamen judicabam me, ut* Ego *id facerem. Non, ſi illi fræna laxaſſent affectibus, iræ ac furori, idem mihi faciundum erat. Non ſi illi impotes ſui, toti Mundi expoſuiſſet animi impotentiam, quæ in homines, aut jam, aut ferme, ſexagenarios cadere non debuiſſet, in eandem impotentiam mihi Iuveni ad inſtar illorum incidendum fuerat. Potuiſſem iiſdem armis utrumque adoriri, quibus me invaſit, & par pari referre: Sed temperavi mihi, & moderatior audire malui, quam aut impudentior, aut imprudentior. Omnibus itaque, convitiorum, calumniarum, mendaciorum telis, ab utroque in me intortis, ſcutum obtendo, animi innocentiam & inſontem conſcientiam.*

------ Hic murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Innocentiæ meæ, & inſcitiæ illorum ſpeimen, ac præſertim malitiæ, detectæ in Calumniis & Mendaciis, tum STEVARTI *furibundi, tum* REVII *iracundi, placuit orbi litterato exhibere, ex amiciſſimis mihi capitibus uni,* Philalethio Eleutherio Athenienſi. *Ego, quæ narravi omnia, veſtro judicio expono ac ſubmitto, &, quo me hactenus proſequimini, eidem veſtro favori me commendo. Dabam* Lugd. Batav. pridie nonas Februarias. 1648.

NOB. AMPLIT. VEST. devinctus Cliens, ac devotus Cultor,
A. HEEREBOORD, *Philoſ. Prof. Ordin.* & *Coll. Theol. Pro-Regens.*

ADRIA-

ADRIANI HEEREBOORD,

Philoſophiæ Profeſſoris Ordinarii,

CONSILIUM DE RATIONE STUDENDI PHILOSOPHIÆ.

DIſtinguenda eſt *Philoſophia* in veterem & novam: *Veterem* voco, quæ ab antiquioribus tradita, & ex Ariſtotele præſertim hauſta, receptis Veterum & Ariſtotelis innititur principiis: hanc Peripateticam vulgo vocant: nam Philoſophia Academica, Stoica, Epicurea, Democritica, aliæque, diu interierunt. *Novam* appello, quæ à recentioribus tradita, non ex Ariſtotele aut alio hauſtis principiis innititur, ſed naturam ipſam pro Philoſophandi objecto, non hominum, nedum Ariſtotelis, aſſumit ſententias. Qui *Veterem*, id eſt, *Ariſtotelis Philoſophiam* pertractarunt, ſunt trium generum Authores; *Syſtematici*, *Quæſtionarii*; *Textuales*. *Syſtematicos* appello, qui philoſophiam *Peripateticam*, præceptis, ſtylo, & ordine, noſtri ævi ingeniis, accommodato, plene perfecteque diſpoſitis, ad uſum vitæ humanæ tradiderunt. *Quæſtionarios* dico, qui vel ex textu Ariſtotelis quæſtiones eliciunt, vel, ſemoto textu, ab aliis motas pertractant. *Textuales*, qui Ariſtotelis textum explicant ſolummodo: vulgo dicuntur Commentatores: hi vel *Græci* ſunt, vel *Arabes*, vel *Latini*: Græci Arabibus & Latinis ſunt præferendi. *Græci* ſunt, *Alexander Aphrodiſienſis, Simplicius, Philoponus, Themiſtius, Olympiodorus, Ammonius, Euſtathius, Euſtratius*, &c. Inter *Arabes Averroes* eminet. *Latini* ſunt, vel, *veteres, Thomas, Scotus, Albertus Magnus*, & *Scholaſtici Antiqui*, vel *recentiores*, quorum quidam libros *Logicos*, alii *Phyſicos*, alii *Metaphyſicos*, alii *Ethicos*, &c. commentariis illuſtrarunt.

Ordinem quod ſpectat Philoſophandi, à *Syſtemate*, Philoſophiæ ſtudioſo eſt incipiendum; Inde ad *Quæſtiones* tranſeundum, in *Textu* Ariſtotelis deſinendum: ex tota *Philoſophia Vetus atque Ariſtotelica* prius eſt tenenda, antequam ad *novam* hujus vel illius recentioris accedatur. Ipſius *Philoſophiæ Peripateticæ naturam* accurate explicant in ſuis præcognitis Philoſophicis *Keckermannus* & *Alſtedius*, ac peculiari tractatu *Scheiblerus*, qui Logicæ ejus præmitti ſolet. Pro *ſyſtemate Logicæ* præſcripſero *Synopſin logicam Burgerſdicii, notis à me illuſtratam, ejuſdem majores inſtitutiones*, &c. *Syſtema minus ac majus Keckermanni*. Inter *Quæſtionarios* hic commendavero *Scheiblerum* & *Timplerum*. Ad organi Ariſtotelici *textum* intelligendum ſuffecerit *Pacius*. Ad *Metaphyſicam* tranſeo, ubi quod commendem ſyſtema, vix invenio, ut querimoniæ hic potius ſit locus quam conſilio. ſed enim in manus ſumantur, donec elaboratiores prodeant, *inſtitutiones metaphyſicæ Burgerſdicianæ* ex poſtrema editione à me recenſitæ: addantur metaphyſica *Combachii* & *Sthalii* atque *Alſtedii*. Inter *Quæſtionarios* Metaphyſicæ ſcriptores orthodoxos nullum commendo, quia nullus extat, quod ego quidem ſciam.

Edidit *Iohannes Rodolfus Faber*, Profeſſor Genevenſis Philoſophiæ, quæſtiones Metaphyſicas, ſed quæ tam ſunt ſteriles ut omni ſucco deſtituantur. *Timplerus*, qui noſter videri voluit, ſimiliter, quæſtiones cum ſyſtemate in lucem dedit Metaphyſicas, ſed quæ ἑτεροδοξίας ſunt refertiſſimæ: Quare, ſi legendæ ſunt aut legantur, maximo hic fuerit utendum judicio: namque in iis,

Sunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.

Idem pronuncio de Metaphyſicis *Scheibleri, Iacobi Martini, Scharfii*, Lutheranorum, & omnium Metaphyſicorum Principis ac Papæ, *Suareſii* Jeſuitæ, quos, inter *Quæſtionarios*, atq; ante omnes, poſtremum, commendaverim. Hoc non prætererim, in Metaphyſicis quæſtionibus diſcutiendis, ſpeciatim eſſe inſiſtendum iis, quæ moventur in ſecunda parte ſpeciali de Deo diviniſque attributis, ubi fundamenta ſunt conquirenda, quibus mens noſtra muniri valeat adverſus periculoſiſſimos *Conradii Vorſtii* in tractatu de Deo errores, quos detexit & ſolide refutavit *Becanus* in prima parte Theologiæ Scholaſticæ, quæ tota in iſto gene-

genere eſt optima. Ad *textum Ariſtotelis Metaphyſicum* intelligendum, ex veteribus probo *Alexandrum Aphrodiſienſem*; ex recentioribus *Fonſecam*: ſed vero tantum eſt in opere iſto Ariſtotelis rerum omnium chaos: tam nulla connexio, nullus ordo, tanta contrà confuſio, ut Delio natatore opus ſit ad mentem Philoſophi iſtic percipiendam.

Phyſicæ Peripateticæ varia extant *Syſtemata*: in iis accuratiſſimum fere eſt & ordinatiſſimum, quod diligentiſſimus reliquit *Keckermannus*: cui pro controverſiarum notitia jungantur, *Phyſica Combachii*, *collegium Phyſicum Burgerſdicii, aut Iacchæi inſtitutiones* notis illuſtratæ à *Zeizoldo* Profeſſore Ienenſi: imprimis legi velim *Phyſicam Sperlingii*. Verum enimvero, ut naturæ, ita & *Phyſicæ Peripateticæ*, latiſſima ſunt pomœria. Quare cum innumerus ſit quæſtionum, quæ hic ab *Ariſtotelicis* agitari ſolent, numerus, varios in variis Phyſicæ partibus legendos cenſeo quæſtionarios: in parte generali, præfigo *Pererium* & *Wendelinum*: de mundo & cælo, *Wendelinum* & *Caſmãnum*: de elementis, *Schragmullerum* &c. *Contarenum*: de mixtione & temperamentis, *Riolani prælectiones in libros Phyſiologicos Fernelii*: de meteoris, *Fromundum*: De lapidibus & gemmis, *Bootium*: de anima, *Caſmannum* & *Davidem Buchananum* ac *Fromundum*: *controverſias phyſicas* varias optime decidit *Zabarella*, perſpicuitate præ aliis commendandus. Ad *textum Phyſicum Ariſtotelis* intelligendum, omnibus præfero *Pacium*. Inter modernos *Phyſicæ Peripateticæ quæſtionarios* ſimul & *commentatores*, *Conimbricenſes*, ſunt intellectu faciliores, *Ruvius* & *Complutenſes*, difficiliores ſed ſubtiliores, compendioſiſſimus, *Murcia*; Cui præter jam recenſitos authores plus ultra ire eſt animus, legat *Philoſophiam Toloſanam curſum Scotiſticum Ponce*, legat *Hurtadum de Mendoza*, *Rodericum Ariaga*, *Franciſcum Oviedo*, *Franciſcum bonæ ſpei*, *Carletonum*, *Lalemandet*, & quicunque extant iſtius farinæ, pæne dixeram, furfuris, Philoſophi. In *Philoſophia morali*, præter *Ideam Burgerſdicianam*, quæ lectorem ad Ariſtotelis textum manu ducit, & *collegium Ethicum meum* diſputationum, quod ex Scholaſticis ſupplet ea, quæ in priori deſunt, inter ſyſtematicos optimi ſunt *Keckermannus* & *Alſtedius*: *eoſdem* eligi ſuaſero, *in Politicis* & *Oeconomicis*, niſi quod comitem iis dari velim, *in Politicis, Wendelinum & Althuſium*. In *quæſtionibus Ethicis*, optimi ſunt *Burnathus & Wendelinus*: *in Politicis*, *Liebenthal*: *in Oeconomicis*, *Berkringerus*. Inter *textuales in Ethicis*, ex Antiquis, *Andronicum Rhodium*, ex recentioribus, *Magirum*, *in Politicis*, *Giphanium*, præſcripſero. Sed, à *Veteribus* ac Peripateticæ Philoſophiæ Authoribus, ad *Novos* me confero Philoſophos; quorum *nonnulli* antiqua Peripateticorum placita *deſtruunt* tantum, *alii nova* inſuper & veriora indagandæ veritatis *fundamenta jaciunt*. *Prioris generis* ſunt, novæ Philoſophiæ triumviri, *Ludovicus Vives* in aureis ſuis *de cauſis corruptarum artium* libris, *Petrus Ramus in Scholis*, *Logicis*, *Phyſicis*, *Metaphyſicis* (cujus imprimis nunquam ſatis commendavero aureolos, imo omni auro digniores, duos, inæſtimabilis, ob ſingularem in *Analyſi* & *Geneſi* uſum, *Logicæ* libellos) *Franciſcus Patritius in ſuis diſcuſſionibus Peripateticis*. Hiſce adjungatur quartus noſtri ævi ſcriptor Belga, *Gorlæus in exercitationibus Philoſophicis*: item & quintus, *Thomas Campanella in ſua Philoſophia reali epilogiſtica*, *Metaphyſicis, & omnibus operibus*: Speciatim in Phyſicis, Ariſtotelis deſtruxerunt principia, *Teleſius*, *Baſſo* & fratres *Bootii*. *Poſterioris generis* ſunt, *Franciſcus Patritius in ſuâ novâ Philoſophiâ*, illuſtris Heros, *Franciſcus Baco de Verulamio*, in nunquam nimium æſtimandis *de Augmentis ſcientiarum* libris & *inſtauratione magna*, *Iohannes Amos. Comenius*, *in Phyſica & Panſophiæ prodromo*, *Dysbejus in Phyſica*, & Philoſophiæ exorientis Phoſphorus, *Renatus Des-Cartes*, *in omnibus operibus Philoſophicis*, in quibus editis, Philoſophiæ veræ clavem veram exhibuit, naturæ arcana non pauca recluſit, januam ad rerum immotam veritatem perveniendi aperuit: Atque utinam editis divini ingenii monumentis aliquando accedant inedita, quæ alibi latent! in quo voto conſilium hoc meum finio.

ADRIA-

ADRIANI HEEREBOORD,
Profeſſoris Philoſophi,

SERMO ACADEMICVS,
DE
Rectâ Philoſophicè diſputandi ratione,
Habitus 13. *Ianuar.* 1648. *in Acad. Lugd. Batav.*

Auditores omnis ordinis ornatiſſimi,

R EFERT *Eunapius Maximus*, qui præter *Diogenem Laërtium* Græce de *Vitis* ſcripſit *Philoſophorum*, *Priſcum Philoſophum*, *Iuliano Imperatori* familiarem, ægerrimè ad diſputationes inſtituendas fuiſſe pertractum, ſed dogmata ſua non aliter ac theſaurum preſſiſſe ac recondita tenuiſſe: quin & prodigos & decoctores nominaſſe, qui *Philoſophiæ* arcana *diſputando*, occaſione nata, promulgaſſent: imo tantus extitit Diſputationum Philoſophicarum oſor hic *Priſcus*, ut *Ædeſium* Præceptorem, ad concertationes litteratas & Diſputationes pronum, majeſtatis Philoſophicæ proditorem nuncupaverit. At vero longe alia ſtetit mens, aliis ante & poſt *Priſcum Philoſophis*, qui, publicis diſputationibus magis quam tacitis meditationibus proficere Philoſophiæ ſtudioſos, ſapienter æſtimârunt, & omnem in animis incluſam commentationem, diſputando, in veritatis lucem, eſſe proferendam, prudenter judicarunt. Privatæ meditationis ſtudia lenta ſunt & languida, & ſine vivido animi motu aut ardore: eadem vivunt, vigent, inflammantur, *diſputando*. *Diſputationis* exercitium inſigne eſt, ingenii, judicii, memorię, ac παῤῥησίας adminiculum, ſubſidium, præſidium. *Diſputatio* cribum eſt veritatis, & veluti cos, qua ingenium expolitur; judicium exacuitur, utrumque excitatur, memoria confirmatur, παῤῥησία conciliatur: atque ut ex duorum ſilicum colliſione elicitur ignis, ita diſputatione eluceſcit veritas. *Athenis* iccirco & *Romæ*, frequentiſſimæ erant olim de *Philoſophia* diſputationes. Qui mos alibi ſemper frequentatus eſt & frequentatur hodie in Academiis omnibus, ubicunque locorum *Philoſophia* docetur ac diſcitur. Et, cum tanta ſit mentis humanæ cæcitas, ut non ſtatim rei veritatem perſpiciat, quo medio vel remedio meliori ad eam deveniet quam diſputando? Oculi plus vident quam oculus: ferrum ferro acuitur, vir viro: cum ob veritatem inveniendam in certamen deſcenditur, tum demum, ex conflictu, ejus potiundæ apparet ſpes. Si veritas omnis ex ſe nota eſſet, ſi inveſtes pueri ſtatim Philoſophi eſſent, nullâ opus foret diſputatione: quare diſputationum neceſſitatem ipſa loquitur & exigit ingenii humani conditio. Homo animal eſt κοινωνικὸν, vitamque degit in mutuâ converſatione, in qua fieri nequit ut idem omnes ſentiant ac loquantur; ſed quod hic probat, alter improbat: uter recte? *Diſputatio* decernit ac decidit: quam non *neceſſitas* commendat ſolum, ſed *utilitas* inſuper ac *voluptas*. Quid mortalium generi jucundius, quid utilius, quam in publico litteratorum congreſſu depromere ea, quæ multorum annorum ſtudio & improbo labore quis congeſſit, ad ſui & aliorum inſtructionem? *Diſputationes* infinitas exhibent ac conferunt Studioſis utilitates: lucis fugam ſiſtunt, ruſticum pudorem animis excutiunt, mentis animique dotes roborant, dicendi facultatem augent, veritatem producunt; diſputantes reddunt, in colloquiis blandos, in audiendo quietos, in docendo officioſos,

cipſos, in refellendo placidos, in cedendo faciles, & ad quaſvis vitæ humanæ functiones idoneos. Hi fructus ſunt Diſputationum, ſi dextre, & uti oportet, inſtituantur: ſi contra, paulatim inſtillant juniorum animis audacem impudentiam, ſuperbam negligentiam, eruditionem falſo creditam, garrulitatem moleſtam, pertinaciam, maledicentiam, morum aſperitatem, redduntque eos ad omnem vitæ communionem ineptos. Quare, cum diſputationes ſint bonæ ei qui recte eis ſcit uti, malæ, qui non utitur recte; ut non in malum ſed in bonum cedant, *Academicæ* apud nos Iuventuti, *de rectâ Philoſophice diſputandi ratione*, ſermonem Academicum lectionibus Academicis præmittere viſum fuit non inconſultum, quo rei præſtantiſſimæ uſum commendem ac confirmem, abuſum tollam atque auferam: quod ſi non fiet à me iſtis dicendi floſculis, & mellitis verborum globulis, quibus *Rhetores* uti ſolent, cogitate à *Philoſopho* non *Oratore* verba fieri, qui Latine tamen dicere ſtudebit, ſi non poſſit ornate, &, licet poſſet, forte non vellet, quod, de qua differet,

Ornari res ipſa neget, contenta doceri.

Feliciter diſputaturus, ſe ſpectet, ſpectet *materiam* diſputationi deſtinatam, ſpectet *formam* ac normam, in diſputatione ſequendam ac tenendam, quæ tria erunt noſtræ differtationis capita. Quemadmodum

Non cuivis homini contingit adire Corinthum,

ita *non cujuſvis* eſt, diſputationis aleam jacere; ſed *nec quidlibet* in diſputationem trahendum; *nec* diſputator *ſine norma ac forma*, ſine ordine aut modo debet,

Per ſylvas ſaltuſque & inhoſpita teſqua ferarum,
Per montes, per aquas, & per prærupta vagari.

Sed uti Mercurialem ſtatuam ſequitur Viator, uti plectro greſſus ſuos conformat ſaltator, uti ideam ſuam intuetur ædificator, ita certam diſputandi rationem obſervat diſputator. Sed dum tria hæc oratiunculæ meæ ſpeciatim perſequor puncta, attentis adeſte dicenti, *Auditores*, & auribus & animis.

Non temere *quemvis diſputandi* Provinciam ſubire velim: *Neque enim omnia poſſumus omnes: nec ex quolibet ligno fit Mercurius:* Sunt quibus tardiores ingenii vires largita eſt natura, qui ex opponentium laqueis tam facile ſeſe expedire nequeunt; ſunt quos metus retinet pudorque ruſticus: Sed enim utrumque hoc in diſputando obſtaculum removeri poteſt, ac neutrum tale eſt, quin ipſo diſputandi actu emendetur: *Diſputatio* ſiquidem metum illum pudoremque ex animo expellit ejicitque, & ingenium expolit atque exacuit: ac tales, ſi mediocri artium *Logicarum* notitia ſint inſtructi, materiæque diſputandæ periti, ad diſputandum magis aptos cenſuerim, quam audaculos illos, qui animoſe interdum in arena *Philoſophica* cum adverſariis manus conſerunt, interim loquentiæ habent multum, ſapientiæ parum, audaciæ nimium. Prudentes adoleſcentulos, & ex verecundia aut ſui ingenii quadam diffidentia vix audentes, non ideo à diſputandi exercitio abſtinere velim: nam laudem merentur non tantum primi, ſed qui primis ſunt proximi: nec ſemper vocales iſti blaterones omne ferunt punctum; laudem reportant majorem, qui paucis modeſte, quam qui pluribus immodeſte agunt. Si ætatis rationem quis inſpiciat, juniores ad diſputandum aptiores cenſuero quam ſenes: ætas enim ingraveſcens quietior eſt & languidior, at juvenilis, eſt animi plena ac vigoris: unde ad certamina iſta ingeniorum exiſtit pronior & magis idonea: uti gladiatores affectę jam ętatis rude donandi ſunt potius quam antiquo iterum includendi ludo; ita juvenum potius eſt quam ſenum, in arenam deſcendere ad certandum armis *Philoſophicis*. Attamen non debet juvenis ſolus ac ſe nixus, ſine *Moderatoris* cujuſdam & *Arbitri* ac *Præſidis*, quem vocant, conſilio & auxilio, diſputationum fluctibus ſeſe committere, non magis quam nautæ maris tempeſtatibus, ſine velis, ſine remis, ſine anchoris: ſi enim abſque hac ſuccenturiata *Palæmonis* alicujus opera aut *Superioris* authoritate diſputatio ſuſcipiatur, facile eſt, ut Tyrones ac Novitii in pleriſque hæreant, & ignominiam referant, aut ad abſurdas opiniones veluti ad ſcopulum allidantur atque appellantur. Non itaque *Adoleſcentem* tenel-

tenellum ſolum, non Logicæ & rei diſputandæ prorſus ignarum, ſed *Præſide* adjutum, reique *Logicæ* ac diſputationis ſuæ mediocritate, gnarum, non aliqua temeritate atque audacia, ſed modeſta ſui, ac cum metu & pudore, non tamen nimio, conjuncta confidentia, diſputationis onus ſubire præſcripſero ac permiſero.

Sed poſtquam conſtat, *Cui*; jam nunc, *de Quibus* ſit diſputandum, diſpici debet: atque hic non vulgari eſt opus circumſpectione, ne loco percarum, quod ajunt, capiamus ſcorpiones, aut *pro theſauris carbones.* Ante omnia illud *Horatii* præceptum, quod ſpectat *ſcriptionem*, applicandum *diſputationi:*

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri. -----

Temeritatis eſt, onus, cui ferendo par eſſe nequeas, ſuſcipere: ſtultitiæ, illud velle ſufferre: ignominiæ, abjicere & aufugere. Nec in alienam meſſem falcem debet immittere *diſputator*, nec aſſumere partes quæ non ſunt ſuæ: ſunt diſciplinis, & Philoſophiæ, ejuſque partibus ſingulis, fines ſui ac limites,

Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Hic valet illud: *tractent fabrilia fabri:* &c, *Spartam, quam nactus es, orna.* &, *Coquus ſi ſis, Medicinam ne facito, Medicus ſi ſis, culinam non ingreditor: Theologus* ſacra tractet, non methodum philoſophandi conſideret aut de Philoſophiâ diſputet. *Iureconſultus* Politica ſpectet & leges. *Philoſophus* quoque extra ſphæram ſuæ activitatis (ut Philoſophico utar termino) ne egreditor, nec extra *Divæ* noſtræ pomœria aut ſepta abeat, quin unicuique *Philoſophiæ* parti quod ſuum eſt relinquat, nec in *Philoſophorum Principis* monitum incurrat, quo jubet, οὐκ μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος. Eſt enim in omni *Philoſophia diſputandi* materies abundans ac nimia: eam aliunde derivare nihil eſt neceſſe: atque hic miſere impingunt moderni diſputatores, qui ſuas in *Philoſophia* diſputationes poſteritati reliquere; ubi in *Metaphyſicis Theologiam* univerſam, adeoque *Myſterium Trinitatis* & *Incarnationis*, enarrata, videre eſt: in *Morali Philoſophia*, de *ſupernaturali beatitudine* diſputant: in *Phyſicis*, totam ex ſacris hiſtoriam *Creationis*, & integrum *Hexaemerum* diſputandum proponunt. Quaſi non artium & ſcientiarum finibus regundis præſtitutæ & præfixæ ſint leges: imo & ad ſyllabarum diſtinctionem vocumque *Grammaticam* conjunctionem in *Logicis diſputationibus* deſcendunt; adeo aliis, quicquid ſuum eſt, invident hi homines. In ipſa ἀκροάσει diſputant, quæ diſputanda eſſent, cum de *Cœlo*, cum de *Elementis*, cum de *Mixtis* diſputatur: in *Metaphyſicis* ad textum illum *Ariſt.* in initio, *Omnes homines natura ſcire deſiderant*, multis diſputant de *appetitu*, & *ſcientiis* in genere, itemque de *ſenſibus*, & alia plurima, quæ alterius ſunt fori. Nec *Diſputator* noſter ea diſputanda ſumat, ut ſubtilis videatur, quæ humana perveſtigari diligentia non poſſunt. Delirus eſt, qui in illis operam velit perdere & oleum, quæ ſunt inexplicabilia. Bene *Ariſtippus* cuidam olim roganti, ut captionem quandam ſophiſticam diſſolveret, *Quid vis*; inquit, *ut ſolvam, quod etiam non ligatum nobis exhibet negotium? Altiora te ne quæſieris*, monet *Syracides*: & Græcorum ille, *Apollinis* oraculo, σωφάτατος, *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Miſera eſt illorum fortuna, qui cum *Icaro tolluntur in altum*, *ut lapſu graviore ruant.* Talis *diſputantium* eſt conatus, qui de *Angelis* diſputaturi eorum ordinem ſcrutantur & cœleſtem hierarchiam: Quid hic dicam de illa farragine diſputationum quæ *de poſſibili* nominantur, cum audacter & temere diſputatur, *quid Deus poſſit, & non poſſit*, quod in *Philoſophia Scholaſtica* nimis ſit quam frequenter: inſpicite mihi *Conimbricenſes*, *Ruvium*, *Mendozam*, *Arriagam*, *Oviedo*, *Pererium*, *Suareſium*, *Fonſecam*, *Raconem*, *Euſtachium*, *Complutenſes*, & quid attinet plures dicere? videte, uti ad ſingulas occaſiones in *potentiam Dei diſputando involent?* De *Materia* ſua *prima*, quærunt ſtatim & diſputant: *An per potentiam Dei abſolutam ſine forma exiſtere valeat? An viciſſim ipſa forma poſſit ſine materia exiſtere? An una eademque numero materia poſſit uno eodemque tempore pluribus formis informari? & viciſſim, An forma informare plures materias poſſit per divinam potentiam? An una eademque numero materia poſſit per*

divinam

divinam omnipotentiam conſtitui in pluribus diverſis locis? &c. Accipite exemplum aliud. Diſputant *an indiviſibile quantitatis, ſi per poſſibile daretur ſeparatum à continuo, moveri poſſit per potentiam divinam?* Quæſtio ſane egregia & diſputatio de re, quæ neque ſit neque eſſe poſſit, An per divinam vim *moveri poſſit adhuc?* Curioſitas ſane inaudita, &, inter Gallicas *Gaffarelli curioſitates inauditas*, referenda. Quis nunc cum *Hippocrate* queratur vitæ brevitatem, cum tantum ſuperſit *diſputantibus* hodie *Philoſophis* ad illa *divinæ potentiæ* arcana inquirenda, qui

Quærentes rerum abſtruſas evolvere cauſas,
Naturæque intus latitantis pandere clauſtra,
Mateeriam primam, vacuumque, ac mille Chimæras,
Ructantur buccis inflatis, ut videantur
Docti. Qui rerum ignaros hac fruge ſaginant:
Hoc ſale conditur tenera & juvenilior ætas:
Nec pudet his nugis abſumere turpiter ævum.

Sed neſcio, unde ſic repente *Poëta* ſim factus, qui *Orator* ad vos acceſſeram, aut *Philoſophus* magis cathedram conſcenderam. *Diogenes* cuidam ac oſtentationem ingenii multa de rebus olim cœleſtibus diſſerenti, *Quam nuper Tu*, inquit, *de cœlo veniſti?* idem ſublimioribus noſtris *Philoſophis*, & de tam ſublimibus diſputare ſolitis, inculcari poſſet. Sed enim neque in rebus minutis & exilibus valde ſollicitum eſſe *diſputatorem* meum velim, nec ſine fine aut modo perſequi argutias, quæ neque ſcienti proſunt, neque ignoranti obſunt: ἀφιλόσοφον eſt, neglectis prorſus rebus, λογομαχεῖν aut λεπτολογεῖν & de lanâ diſputare caprinâ: quid attinet, in lenta unguentum, in ſcirpo nodum quærere, in nugis tragœdias agere, pumilioni Herculis cothurnos aptare?

Quid juvat id nugis argutos nectere nodos;
Aut ſpinas miſſis velle tenere roſis?

Videas interdum diſputari, *Quas habeat proprietates forma illa, quæ cadaveris eſt, vulgoque corporeitatis dicitur? An qui ſunt inferiores gradus, contineant ſuperiores formaliter vel eminenter? An facultas viſus poſita in lapide actum viſionis eliceret? An bos ligneus idem ſpecie ſit cum bove vivo?* Quod diſcutiendum maximo hujus ævi *Philoſopho* quidam nuperrime *Theologus* propoſuit. Alia ſunt, *Auditores*, in promptu, in quibus diſputandis nervos ingenii valeamus intendere, ſcitu digna, cognitu jucunda, uſu fructuoſa. *Myrmecidas Mileſius*, & *Callicrates Lacedæmonius*, quadrigas olim fecere, quæ ſub alis muſcæ poſſent abſcondi, quod opus vanam temporis perditionem ſi dixeris, verum dixeris: at ſi idem de hoc *Diſutationum* genere pronunciaveris, nihil falſi locutus fueris. Veritas quidem naturale pabulum eſt animorum, & omni quærenda ſtudio, ſed non omnis veritas tanti facienda: quid enim ad me, quot in ſuis ædibus habeat tegulas, quot gallinas alat meus vicinus? & tamen horum omnium eſt veritas. Ita multa ſunt in *Philoſophicis* diſputationibus vera quidem, ſed non ſtatim diſputanda, quia minuta, & exilia, & quæ citra detrimentum negligi poſſunt: nec ea quoque in dſputationem ſunt vocanda, quæ extra omnem diſputationis aleam ſunt poſita: quod quidem nullus faciet *diſputator*, niſi καινότητος amans ſit & κενότητος. Quodcunque enim de his diſputabitur, vel quæretur frigide, vel pugnabitur ſophiſtice. Neque decet in *diſputationibus* eorum patrocinium ſuſcipere, quæ prorſus abſurda exiſtunt, aut falſa, aut impia, aut moribus pernicioſa. Hoc enim qui faciunt diſputantes, animum produnt monſtroſum, temerarium, atheum, impurum, & omnino diſſolutum. *Soli ne obloquitor*, dicebat quondam *Pythagoras*: & de rebus divinis, atque iis quæ morum ſpectant honeſtatem, nec joco nec ſerio aliter diſputandum quam ſeſe habent. Præclare monet in *Topicis Ariſtoteles*: *Qui quærunt, Dii an ſint colendi, & an amandi parentes nec ne, ſupplicio ſunt coërcendi: qui, an nix ſit alba, ſenſu carent.* Hujus generis ſunt illa, *ſenſibus eſſe fidem omnem abrogandam, motum eſſe nullum, beatitudinem hominis in gulæ & ventris voluptatibus eſſe ſitam*, aliaque delirantium ſomnia: ſicuti vero *diſputatori* noſtro cautum ſedulo velim, ne de aperte falſis diſputet, ita quoque præſcriptum ei volo, ne ſententias in diſputando refutet, quas ipſe ſibi finxit, & quarum Authores nullos novit; hoc enim vere eſt σκιαμαχεῖν, id eſt, cum umbra luctari, & homunculum pingere quem confodias; hoc eſt

ἀεροβα-

ἀεροβατεῖν, in aêrem pugnare, & cum nihil habeas quod oppugnes, cum larvis velitari: ita faciunt, qui *infantes in utero matris non eſſe præditos actuali Dei notitia*, *Deum non eſſe negandum*, *nec negari poſſe nec debere*, *eundem non eſſe cauſam ſui efficientem*, *non omnem fidem ſenſibus detrahendam*, magno molimine, & ingenti argumentorum caterva, multis paginis in diſputationibus probant, quæ *Philoſophorum* inter Neotericos ac modernos, imo mortalium nullus, unquam aſſeruit, cui fuit *mens ſana in corpore ſano*. In iis deſtruendis, quæ nemo adſtruit, qui eſt operoſus *diſputator*, is magno conatu magnas nugas agit, ac, ſi inſuper aliis affingat ſententias, quarum Authores, nec extant, nec demonſtrari poſſunt, contra fidem agit & integritatem, ac ſynceritatem boni *diſputatoris* ac boni viri. Non ergo iſta diſputantium examini ſunt exponenda, quæ aut in *veritatem* incurrant aut in *veracitatem*, non quæ pietatem labefactent, non quæ *utilitate* laborem non compenſent, non quæ ſupra vires ſunt noſtras ac nimium ſubtilia. *Turpe eſt*, inquit ille; *difficiles habere nugas*: ſed vero quæ *Oratorum more* de diſputationum materia, ὕστερον πρότερον, & methodo dixi cryptica, per ſuas claſſes digeram, & ordine, ut *Philoſophus* ac *Logicus Profeſſor*, diſpeſcam, ut memoriam inſuper veſtram juvem, Auditores. Primò igitur, *quicquid humanum ſuperat captum*, & ſciri nequit, *de eo incaſſum diſputatur*: quale eſt illud, *ſitne numerus ſtellarum par an impar?* Secundò, *quod ſciri quidem poteſt, à diſputante tamen ignoratur*, *peſſime* ab eo *ad diſputandum aſſumitur*; *prius* quippe *diſcendum quam diſputandum*. Qui accedit ad diſputandam materiam quam non intelligit, is reti ventos capit, ſine fundamento domum exſtruit, ſine ſcirpea rate aquis ſe committit. Poſſem hic juſto aliquid dare dolori, qui noverim hoc diſputandi cacoëthes, à multis nonnunquam temere ac cum ſui ignominia ſuſceptum, ut defendere fuerint auſi vel opponere, etiam ea, quæ non intelligerent, dederintque ſine mente ſonos pſittacorum inſtar. Tertiò, *Quicquid controverſum non eſt*, *ſub diſputationem non cadit*; quale eſt illud, quod, vel *manifeſte* eſt *verum*, vel *manifeſte falſum*: *manifeſta vera*, vel *ſenſibus* deprehenduntur, vel *intellectu* apprehenduntur, ab omnibus, queis ſenſus intellectuſque ſunt ἀδιάκριτοι, ut cum *Ariſt.* loquar: ea vulgo *principia* vocantur: unde tritum illud: *contra negantem principia non eſt diſputandum*. *Manifeſte falſa* ſunt, quæ vel omnium ſenſu refutantur, vel primis principiis directe adverſantur: hæc tamen accurate ſunt diſcernenda ab iis, quæ παράδοξα *Græci* vocant, & diſputare non eſt vetitum: ſunt enim vera, ſed præter, vel vulgi, vel ſapientum plerorumque, opinionem. Quartò, *Quæ nullo ſeſe uſu commendant, à diſputationibus proſcribantur* & exulent; abſint *otioſæ quæſtiones*, quales exſtant apud *Summuliſtas*, *Sententiarios*, *Quodlibetarios*, *Philoſophos Reales*, *Nominales*, *Conceptuales*, *Thomam*, *Scotum*, *Occamum*, *Durandum*, alioſque *Doctores* ex *Scholaſticorum* gente, *Angelicos*, *Seraphicos*, *Cherubicos*: & horum *ſequaces*, noſtri temporis ac *vulgo receptos in Philoſophia Scriptores*, qui odioſis & otioſis plane quæſtionibus libros replent. Quid attinet diſputare in *Logicis*; *An Notiones ſecundæ ſint conceptus formales in mente ſubjective exiſtentes*, *an vero res cognitæ in quibus denominatio cogniti ſit relatio rationis?* Cui bono tot quæſtionum agmina, maxima verborum barbarie, de *Univerſalibus* volvuntur ac revolvuntur, *an ſint entia realia*, *an rationis?* &, ſi rationis, *quo mentis actu fiant*, *an ſimplici an comparato*, *directo an reflexo*, *&c.* Quaſi vero in iſtarum quęſtionum diſcuſſione ſalus Reip. ſit ſita! quaſi mundus ſit ruiturus ſi harum ineptiarum moles ruat! quaſi nihil ſciri poſſit, niſi hiſce tricis cognoſcendis tempus profundatur! Abſint quoque *curioſæ quæſtiones*, ut, *quot ſint atomi volantes in aëre univerſo*, *&c.* Quintò, *Diſputationes non de verbis ſed de rebus inſtituantur*, *& clare proponantur*. In quo largiſſime peccatur à veteribus & recentioribus Scholaſticis, vulgo *Philoſophorum*, qui mirum in modum & maxima animorum contentione ſub terminorum barbarorum involucro pugnant ac certant de *aptitudinalitatibus*, *potentialitatibus*, *ſuſceptibilitatibus*, *ſingulariſationibus*, *infinitationibus*, *univerſalitate*, *hominitate*, *Iacobeitate*,

Petreitate, *&c.* Sub quibus vocibus, quid rerum lateat, ipſi ignorant: & tamen de iis inter ſeſe ita digladiantur, non aliter ac ſi pro aris certaretur ac focis: &, quod peſſimum eſt, rei veritatem involvunt, ac caliginem offundunt. Ita diſputant de ratione formali *Perſonæ*, quæ non dicit *relationem originis nec communem*, *ſed duplicem negationem communicabilitatis in genere non extra genus*, *ſignificans aliquid poſitivum*, *& intentionem primam non ſecundam*, *connotans circumminceſſionem*, *quæ ſit ſubſiſtentis in ſubſiſtente realiter diſtincto*, *mutua præſentialitatis aſſiſtentia in eadem eſſentia.* Quis mortalium talem intelligat, nedum oppugnet, Theſin? *Oedipo* hic opus eſt, aut *Delio natatore*, ut intelligatur primum. Sextò, *Diſputationum in Philoſophia materies non ſit ſuperſtitioſa*, *non impia*, *non violet pietatem aut fidem:* nunquam enim natura gratiæ nec lumen inferius ſuperiori repugnare debet. Sed tempus me vocat, ut ad *tertium* diſſertationis meæ caput me conferam; atque in *normam* ac *formam* recte diſputandi inquiram. Ei vero ſatis poterit fieri, ſi, quæ *Communia Reſpondenti* atque *Opponenti*, quæ *Hujus* ſimul & *Illius* ſint *propria officia*, denique quid deceat *Auditores*, breviter enarravero. Uterque, tam qui propugnat quam qui oppugnat, *Pietatem* habeat pro Cynoſura & *Veritatem.* Pietas Sapientiæ eſt anima, & ejus condimentum. Hæc diſputationum ſit moderatrix: & facile aberit rixandi ac calumniandi ſtudium. *Veritatis* amor conſpicitur, ſi animus adferatur utrimque, nec *præjudiciis* occupatus, nec *affectibus* oneratus, ſi non gloriæ inſana ſpectetur cupido, ſi non adverſæ partis intendatur ignominia. Veritas nec Affectuum nec Præjudicii, ſed Rationis ſolius eſt filia. Nec ſarta poteſt ſervari tectave, niſi *diſputantium* alter alteri cedere noverit abſque pertinacia: quod longe præſtat, quam omnis generis quærere κενοφωνίας, & Proteï inſtar in omnes ſe induere formas, & nihil non comminiſci, ne de ſententia depulſus videatur quiſpiam. In Palæſtra Veritatis *tam vinci quam vincere pulchrum eſt.* Nec qui cedit, atro venit carbone notandus, nec eſt cur pudore ſuffundatur, quippe veritatem diſcit, diſputationiſque finem aſſequitur ac ſcopum. Eſt quidem hæc animi modeſtia, qua veritati ceditur ac conceditur, & moderatio, inter *Diſputantes pauciſſimorum*, &

Rara avis in terris nigroque ſimillima Cygno.

Plerique magis lubrici ſunt quam angues, & ſepiæ inſtar, quicquid atramenti poſſunt, id effundunt, ne inferiores diſcedere & herbam victori porrigere videantur. Quin eo fere res rediit hodie, ut modeſtiſſimi quique contemtui habeantur, ab iis, qui diſputationum congreſſus non niſi clamoribus æſtimant ac contentionibus, & τὸ αἰὲν ἀριστεύειν hujuſmodi congreſſuum finem eſſe, perſuaſum habent:

Sed ſtat longe aliis melior ſententia mentis.

Diſputationes poſtulamus placidas, ſedatas, quietas, benevolas, amicas, blandas, non clamoſas, non turbulentas, non difficiles, non iracundas, non contumelioſas. Zelum probamus pro veritate ſed abſque ira & affectu. Frigidos illos diſputatores, qui tantum non ſuper argumento aliquo indormiunt, uti odimus, ita non amamus Stentores illos, qui clamoribus omnia implent, & probe ſeſe defunctos exiſtimant, ubi altum clamaverint: ac deteſtamur præſertim eos qui ex ira redduntur ferventiores: uti fumus oculis viſum eripit, ſic contentio, excandeſcentia, feſtinatio, menti tenebras obducunt:

Impedit ira animum ne poſſit cernere verum.

Et iracundæ inter diſputandum altercationis pediſſequæ ſunt, ſimultates, pervicacia, inimicitiæ, veritatis odium, & quid non? Abſtineat ergo *diſputator*, niſi importunus audire velit & impudens, ab his ac ſimilibus ſuperbæ virulentiæ clauſulis: *Tu neſcis quid dicas. Tu nihil horum intelligis. Tu cæcus de coloribus judicas. Quid tu ſcis de hoc argumento? Haberem alia plurima, quæ adverſus hoc delirium proferrem, ſed tempus non patitur. Hoc argumentum eſt luteum, teſtaceum, ſtramineum.* Et ſi qui ſint alii ructus olidi intemperantis animi. Si adverſarius aliquid humani paſſus fuerit atque erraverit, non ex muſca ſtatim oportet

oportet elephantem facere : ſi caſtigationis eget, alibi potius quam in diſputatione eſt corripiendus: iis tamen, qui ſunt importuniores, pertinaciores, impudentiores, ita reſpondendum, ne ſibi ſapere ac triumphare videantur. In diſputandi actu perpetua ſit viciſſitudo & pars utraque audiatur, juxta illud *Poëtæ:*

Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.

Turpiſſimum eſt, ſi quis in hoc genere colloquiorum, tanquam ſi in poſſeſſionem ſuam venerit, alios excludat, & imperato aut facto cæteris ſilentio, quicquid velit effutiat: Qua garrulitate nihil quidem pervulgatius eſt multis, nihil tamen veritati inveniendæ nocentius. Fœdiſſima eſt confuſio, ſi plures ſimul miſceant ſermones, & inſanis clamoribus mutuo decertent: quæ diſputandi ratio non abſimilis eſt tempeſtati *Virgilianæ*, in qua,

Vna Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad littora fluctus.

Nec has inter turbas agnoſci quod verum, vel internoſci quod falſum eſt, unquam poteſt. Utrimque non tam auctoritatibus pugnetur quam rationum momentis: ſacra tamen excipimus ſemper, quia Dei authoritas & fallere eſt & falli neſcia: alias, non quis dicat, ſed quid dicatur, attendendum, & illud *Pythagoreorum* αὐτὸς ἔφα jam à Philoſophis diu eſt exploſum. *Amicus Socrates, Amicus Plato, ſed magis amica veritas*: rationes non ſophiſticæ ſint aut ſycophanticæ, ſed claræ, ſed accuratæ, ſed perſpicuæ: ſic enim iis veritas explorabitur facillime: proferantur, vel neceſſariæ, ſi ſuppetant, vel probabiles, ſi illæ deficiant: remis enim propellenda eſt navis, ſi venti ſecundi non ſpirent. Ingenia tamen Tyronum levioribus ſophiſmatis interdum licet experiri ac tentare, ut argumentorum vitia dignoſcant, & canones Logicos ad uſum transferant: Quin & oblectationis ergo ejuſmodi captiones agitare, non eſt prohibitum. Ante congreſſum diſputanti utrique meditandum eſt probe, quid in medium proferri debeat. Tela præviſa minus nocent: & facilius eruitur veritas, ſi quæratur diutius: nec vero ruditatis hoc eſt argumentum, ſed veræ diligentiæ documentum. *Pericles*, illa Suadæ medulla, cum vocatus à populo ſæpe eſſet, ut in concionem deſcenderet, renuit, quod ἀσύντακτος, imparatus eſſet: idem à *Demoſthene* factitatum, *Plutarchus* eſt author. Vaniſſimi ſunt jactatores, qui, ut ditiores videantur, ad diſputandum ſe imparatos gloriantur accedere, qui ſi ſe paraſſent in tempore, non ex tempore, diſputando, ſuam proderent ignaviam atque inſcitiam. Cum ineptus pictor *Apelli* quondam exhiberet imaginem, eamque ſubito à ſe pictam diceret: *Video*, inquit ille, *etiamſi nullus moneas, & miror hoc temporis ſpatio te plures non abſolviſſe.* Sic inepti etiam ſunt illi diſputatores, qui diſputaturi ſubito argumentum aliquod, unum atque alterum, ex *Scheiblero*, in *Logicis*, aut *Conimbricenſibus*, in *Phyſicis*, conquirunt, quorum libri ſi vacui eſſent ab argumentis, & hi heroës vacui ad diſputandum accederent: non iſtorum autorum uſum contemno aut condemno: ſed argumenta eorum non ſatis ruminari ac perpendi, nec multa ſatis meditatione coqui ac digeri, conqueror. *Diſputator* uterque diligenter vitet λογομαχίας, ne tempus inani verborum contentione pereat & veritas evaneſcat: amet uterque & ſedulo ſectetur brevitatem: nihil enim eſt odioſius quam ſi in declamationes uterque delabatur ac digrediatur: uti veritas ipſa eſt ſimplex, ita ejus ſermo, qui non multis fucati candoris vel ruboris indiget vel medicamentis vel pigmentis. Auditorum tamen habenda eſt ratio, qui ſi rudiores fuerint, rerum ſcitu dignarum fuſior explicatio, à *Præſide* præſertim facta, nec vitioſa eſt nec odioſa. An inter diſputandum quærere aliquid liceat, quæri hîc ſolet? Sunt enim qui omnem quæſtionem captioſam declamitant, omnemque rejiciunt, nec quicquam dant reſponſi. Sed enim quid opus eſt iſta tergiverſatione moroſa? ſi quis quærat explicationem rei dubiæ, cur diſcendi cupidum erudire non velimus? ſi aliena ſit quæſtio, rejiciatur: ſi captioſa, vel contraria proponatur, vel præter adverſarii exſpectationem explicetur. Sed quæ *ſingulis*

incumbant *munia*, conſideremus: illis, qui aliena placita veniunt oppugnaturi, hoc perquam eſt ſolemne, ut magno ſæpe cum impetu, furioſi in morem gladiatoris, irrumpant in auditorium & in arenam irruant, atque immanes, vultu, geſtu, capite, verbis, ſpirent minas, quibus partem adverſam percellere conantur ac protelare. Hos ſi ſpectemus, in mentem nobis veniat illud *Horatii:*

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Huic hominum generi accidit plerumque idem, quod audaculis & in bello inexpertis, qui procaces quidem ante pericula, in ipſa tamen pugna timidi evadunt atque ignavi: ejuſmodi procacitatis exemplum haud inelegans habemus in *Menalca Virgiliano*, qui ad *Damœtam*,

------ Tune in triviis indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?
Nunquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris;
Efficiam, poſthac ne quenquam voce laceſſas:

Sed, hanc ad provocationem ineptam, alter nec abjecte nec immodeſte reſpondet:

Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit ulla
Nec quenquam fugio. -----

Eadem animi preſentia θρασυδείλοις opponentibus, ac multum de ſe perſuaſis, eſt occurrendum: Modeſtiam igitur & humanitatem, ut ſemper, ita præſertim in initio oſtentent opponentes: iidem ſæpe, omiſſis theſibus & quæ ad rem faciunt præſentem, oppoſituri aliena à theſi cupide arripiunt, mordicus retinent, tædioſe perſequuntur, & in alium ſemper campum deferunt *Reſpondentes*. Vitium ſane peſſimum, & quod ſi obtineat, jam in *Ethicis Phyſica*, in *Logicis Ethica*, in omnibus quæſtionibus omnia dimicabuntur, quod poſtulare ſtultum eſt, conari temerarium. Ad hanc claſſem eos referimus, qui rem ipſam, qua de eſt diſputandum, ſeponunt, & modum tractationis exagitant, cum hujus minor, illius potior ſit ratio & conſideratio. Et hoc familiare eſt inter opponendum multis, ut eadem ſubinde repetant & regerant: ſed,

Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:

non equidem hoc poſtulo, ut *Opponens* tanquam canis è Nilo bibat & fugiat, id eſt, ut è veſtigio cauſam ſuam deſerat & quodlibet reſponſum indiſcriminatim boni conſulat & gratiam agat: ſed hoc volo, ut vim ſui argumenti ſerio ſequatur; verum ubi ſatis ei fuerit factum, novas adducat tum rationes. Reſpondentem directe licet invadere, licet oblique;

Dolus an virtus quis in hoste requirat?

nolim tamen *Opponentem* meum in ſophiſtam evadere & perpetuis indulgere ſophiſmatibus; ad veritatem, exercitii gratia, oppugnandam, argumentorum aliorum eſt ſatis; quin omni licet uti argumentorum genere omnibuſque mediis, quocunque tandem è loco deductis; nec enim certa argumentandi materia ac forma adſtringi *Opponens* magis, quam Avis libero volans cœlo cavea concludi poteſt. Sed, ut ſimul ac ſemel *Opponentis* officia recitem; præter ea quæ dixi, ſequentia obſervet, ut feliciter opponat: non plures ſimul rationes coacervet, non concluſiones multas ſed unam inferat, non diverſos ſyllogiſmos confundat, nunquam ſibi ipſi contradicat, nunquam, quæ fortia non ſunt argumenta, pro fortibus vendat, nunquam ſtudium ſibi defuiſſe in ſe præparando oſtendat. *Reſpondentis* partes, ut de iis nunc dicam, ſunt; argumentum aſſumere, & examinare ac ſolvere. Argumenta repetenda ſunt, non ſemel ſed bis interdum, propter, tum *Auditores*, tum *Opponentem*, tum *Reſpondentem*: propter *Auditores*, ut quid verſetur in controverſia rectius intelligant, præſertim cum vocem Opponentis ſæpe pauci excipere poſſint & exaudire; propter *Opponentem*, ut norit, an mentem ſuam aſſequatur is cum quo diſputat, multos enim Andabatarum more clauſis oculis pugnare vidi, ut de cæpis opponeret unus, de alliis reſponderet alter: propter *Reſpondentem*, ut aliquid habeat temporis, quo de commoda ſolutione diſpiciat; neque enim cujuſvis eſt αὐτοσχεδιάζειν meditari, dicere, docere; in argumento repetendo nihil eſt omittendum, nihil addendum, nihil immutandum; de repetito videndum, an theſin feriat, necne: ſi non feriat, rejiciendum abſque ulteriori reſponſo: vana enim eſt & inepta reſpon-

reſpondendi ratio, quum quis agit, *argumentum quidem non eſt contra theſim, nihilominus reſpondeo.* Cur enim Athleta excipiat ictus, qui non ſe ſed aêra vibrant? Argumenta aſſumta, vel ſolvi poſſunt, vel nequeunt. Si nequeunt, vel in ſe omnino refutari non poſſunt, vel non poſſunt à nobis. Si per ſe ſint ἄλυτα, veritati cedendum, quod bonis à viris nemini datur vitio: improborum vero judicia non ſunt pluris facienda quam cicadarum ſtrepitus. Sin nobis tantum ſint talia, non tamen animus continuo deſpondendus, ſed vel ad meditandum aliquid petendum temporis, & in aliam occaſionem reſponſum eſt differendum, vel æque firma aut etiam firmiora in contrarium opponenda, quod tamen non niſi hoc in caſu faciendum exiſtimo: nam qui contrarias opponit rationes *Reſpondens*, ab *Opponente* allatas non ſolvit, & κατασκευὴν mutat in ἀνασκευήν: multos reperire licet *Reſpondentes*, qui ſi irretiti hęreant, ad convitia confugiunt non aliter quam ad equos claudi, & *Salmonei* inſtar *Virgiliani* tonare incipiunt & fulmina emittere, ſed bruta, quod plerumque ſuperiores factitant ſi ab inferioribus teneri ſe ſentiant. Hic tum audire eſt eorum voces; *Ego pro authoritate ſilentium tibi impero. Tace, neque enim te audire volo.* Qui modus quidem eſt nodos argumentorum ſecandi, non ſolvendi, & via, ex anguſtiis eluctandi, ſed veritatem non inveniendi. Alius eſt perverſe reſpondendi mos multis uſitatus, quo convitia non quidem projiciunt, fumum tamen faciunt, ut elabantur: quod tum potiſſimum fit, cum ea, quæ ad rem non faciunt, non ſine ſupercilio proferuntur, & ex tempore, quod familiare eſt pluribus, inauditæ prius & nulli unquam cogitatæ & inintelligibiles confinguntur diſtinctiones, quæ licet imperitioribus, ut aliquod *Gorgonis* caput, non parum terroris incutiant, à doctioribus tamen non alio quam vanæ cujuſdam *Empuſæ* & larvæ loco habentur. Atque hæc ſacra tum eſt anchora ad quam confugitur: *diſtinguo bifariam, trifariam: eſt in potentia, non in actu: eſt in actu, non in potentia:* Ἁπλῶς, & *ſimpliciter*, nego: κατά τι, & *ſecundum quid*, concedo: ne alias diſtinctionum myriadas hic recenſeam, quarum aliquæ omnibus fere reſponſionibus accommodantur, quaſi unus calceus omni pedi adaptetur. Non ego diſtinctionis uſum culpo, ſed abuſum arguo. *Sæpe nega, concede parum, diſtingue frequenter:* in argumentis enim ſolvendis, aut negatione utendum, aut conceſſione, aut diſtinctione: ſed omnibus prudenter. *Reſpondentem*, formæ prius in Syllogiſmo quam materiæ rationem habere velim: &, ſive ad hanc ſive ad illam reſpondeat, operam det ſerio, ne unquam lingua mentem præcurrat, ne per incogitantiam ea effutiat, quæ cauſæ ſuæ obſunt: quod factum ſæpe vidi non ſine vel pudore vel impudentia multorum. Si ea quæ objiciuntur aliena ſint & ἀπροσδιόνυσα atque ad rem non pertinentia, ἀποδιώξει utendum ſeu repulſione, & ad verum controverſiæ ſtatum ducendus adverſarius. Ejus formulam non illepidam legi aliquando apud *Martialem.*

Non de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abeſſe furto:
Hoc judex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas Mithridaticumque bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Magna voce ſonas manuque tota.
Iam dic Poſthume de tribus capellis.

Sed tandem *Auditorum* officia verbulo innuam: quæ ſunt, attentis auribus, ſedula mente, publicas συζητήσεις & diſputationes audire; reverenter & modeſte & juxta τὸ πρέπον ac decorum loci, temporis, & perſonarum, ſe gerere, Veritatem perceptam diligenter recondere; & eam ad vitæ communis uſum dirigere ac referre. Atque ab hiſce *Auditorum* partibus longiſſime abeunt, qui applauſu non neceſſario perſtrepunt, riſu, ſannis, ronchis, ſibilis, fabulis, pedumque ſupploſionibus ingentes excitant tumultus, ut, qui adſunt, exteri & inquilini, videantur ſibi non in *Scholarium* umbraculis, sed in *Circes* ſtabulo commorari. Barbara plane conſuetudo, fera, fœda, peſtifera, & qua animi ſui ſtolidam temeritatem, aliorum atque eruditionis contemtum, honeſtorum exercitiorum, atque in primis veritatis, de qua invenienda in diſputatione laboratur, odium, aliaque in ſe vitia produnt ac promunt: Non ſic agunt, queis

De meliore luto finxit præcordia Titan,
quibus unica eſt voluptas, ut animum rerum optimarum notitia imbuant, & veri cognitione ad *Deum*, veri omnis fontem ipſamque Veritatem, quam proxime accedant: quod ſi Diſputationibus & habendis & audiendis in poſterum conſequamini, *Auditores Ornatiſſimi*, ego diſſertationis hujus ſcopum, vos laboris & diligentiæ veſtræ conſecuti eritis finem.

DIXI.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
PRÆLIMINARIS
PARS PRIOR,
DE
SVBSTANTIA.

THESIS I.

INſtitutum Prȩſidis eſt, materias illas ſeligere, ac ventilationi publicæ, ſed modeſtȩ ac placidæ, atque ad veritatem ſerio indagandam inſtitutæ, ſubjicere, quæcunque cum fructu diſputari poſſunt, & uſum alicubi habent in facultatibus ſuperioribus: illas præterire, quæ aut nullam omnino habent utilitatem, aut ſola ſeſe ſubtilitate commendant. Diſputando autem pervagari decretum eſt per omnes Philoſophiæ partes: in diſputationibus vero ſeligendis ordine uti arbitrario viſum eſt, modo hanc, modo illam, quæ in manus inciderit, pro arbitrio cujuſque, arripiendo: impręſentiarum *ſubſtantiæ* naturam, publico examini ſiſtere, conſtitutum eſt.

II. Receptiſſima eſt diviſio entis in *ſubſtantiam & accidens*: quædam enim entia, vi ſuâ ſubſiſtunt ac per ſe, alia non per ſe nec vi ſuâ: quorum illa οὐσίας ſive ſubſtantias appellamus, hæc συμβεβηκότα, hoc eſt, accidentia, evẽtus, additamenta; ſunt namque veluti παραφυάδες atque appendices ſubſtantiarum: eorum enim eſſe non eſt ὑπάρχειν, ſed ἐνυπάρχειν, ſive ineſſe ſubſtantiis: unde etiam dicuntur entia ἀχώριστα, inſeparabilia: per ſe ſubſiſtere, non excludit dependentiam ab omnibus cauſis, ſed tantum dependentiam à ſubjecto, eſtque nihil aliud, quam, non eſſe in alio tanquam in ſubjecto: eſſe in ſubjecto Ariſt. c. 2. categ. dicitur, *quod, cum in aliquo ſit, non ut pars, non poteſt tamen ſine eo exiſtere in quo eſt*, quod proprium eſt, accidenti ſicut proprium ſubſtantiæ eſt, non eſſe in ſubjecto: unde liquet, hanc entis in ſubſtantiam & accidens diviſionem, exhaurire totam entis latitudinem: Quicquid enim ens eſt verum, aut in ſubjecto eſt, aut non in ſubjecto: quod per ſe ſubſiſtit, non eſt in ſubjecto: quod non ſubſiſtit per ſe, hoc eſt in ſubjecto: & contra, quod eſt in ſubjecto, non ſubſiſtit per ſe: &, quod non eſt in ſubjecto, ſubſiſtit per ſe: hi enim duo modi, exiſtendi in ſubjecto & non exiſtendi in ſubjecto, tam immediate opponuntur, ut contradictionem implicet, ſi quis aut illud quod per ſe ſubſiſtit, v. c. ſubſtantiam, dicat eſſe in ſubjecto, aut quod eſt in ſubjecto, v. c. accidens, dicat per ſubſiſtere: qui enim hoc dixerit, idem dixerit eſſe ſubſtantiam & accidens, id eſt, ſubſtantiam & non ſubſtantiam, accidens & non accidens: in quantum enim illud ſtatuit per ſe ſubſiſtere, ſubſtantiam dicit, in quantum hoc idem in ſubjecto eſſe aſſerit, accidens dicit & non ſubſtantiam, &c.

III. Sed quȩritur hoc loco, qualis illa ſit diviſio entis in ſubſtantiam & accidens, an univoca, an æquivoca, an analoga? Diverſæ diverſorum ſunt ſententiæ. Statuimus autem, ens non dici æquivocè de ſubſtantia & accidente: nam ὁμώνυμα λέγεται, ὧν ὄνομα μόνον κοινὸν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, id eſt, *homonyma dicuntur, quorum nomen ſolum commune eſt, ratio vero eſſentiæ communi nomini accommodata, diverſa*, ut definit Ariſt. c. 1. Cat. At vero ſubſtantiæ & accidenti non ſolum nomen entis commune eſt, verum conveniunt etiam in communi ratione τοῦ εἶναι, cui reſpondet vox, *ens*: proprius enim entis actus, & λόγος τῆς οὐσίας, eſt, eſſe: eſſe ſcilicet, ſecundi adjecti, non tertii: nam omne ens eſt, & quicquid eſt, ens eſt, & contra: at τὸ eſſe ſecundi

adjecti, & ſubſtantiæ & accidenti competit; utrumque enim eſt, & ens eſt: conveniunt igitur in communi ratione entis ſubſtantia & accidens, quod contra naturam homonymorum eſt. Verum enim-vero licet ſubſtantia & accidens æquivoca non ſint, non tamen penitus ſunt univoca: perfectè enim *univoca dicuntur, quibus λόγος τῆς οὐσίας, communi nomini reſpondens, ita uti nomen ipſum, ex æquo communis eſt*: at λόγος τῆς οὐσίας, reſpondens communi nomini entis, convenit quidem ſubſtantiæ & accidenti, ſed non ex æquo: ſubſtantiæ primariò & per ſe, accidenti ſecundariò per & propter ſubſtantiam: accidentia enim dependent à ſubſtantiis, & in quantum ſunt accidentia, & in quantum ſunt entia: quod enim accidentia ſint entia, & talia, quæ inſint, ſubſtantiis acceptum referunt.

IV. Supereſt ergo, ut ens ſit mediæ conditionis inter univoca & æquivoca; atque ex eorum numero, quæ dicuntur Ariſtoteli lib. 1. de ortu & interitu c. 6. §. 44. ὧνπερ ἀπὸ τῶν ἑτέρων, καὶ τῶν προτέρων, id eſt, *quorum alia ab aliis prioribus dependent*, atque hoc ipſum diſertè docetur l. 3. Metaph. cap. 2. ubi Philoſophus ſic ait, τὸ δὲ ὂν λέγεται πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, καὶ οὐχ ὁμωνύμως, id eſt, *ens quidem dicitur multipliciter, verum ad unum, unamque quandam naturam, non vero æquivoce*: dicit ens eſſe ex τῶν πρὸς ἕν, non vero ἐκ τῶν ἀφ' ἑνὸς, nam ἀφ' ἑνὸς dicuntur ea, quorum unum, quod principii efficientis aut exemplaris rationem habet, cæteris, quæ ab illo principio dependent, denominationem tribuit: veluti, ſi hominem Medicum dicas, & librum medicum, ſcalprum medicum, à Medico ſcilicet factum: at ea dicuntur πρὸς ἕν, quorum cętera ad unum referuntur, tanquam ad finem aut ad ſubjectum, ab eoque denominationem habent, veluti, cum animal ſanum dicitur, & medicina, & victus, & id genus alia: in hoc genere eſt ens ad ſubſtantiam & accidens relatum: nam ſubſtantia proprio ſuo jure dicitur ens, accidentia dicuntur entia, quia ſubſtantiis accidunt, iiſque inſunt, tanquam in ſubjecto: & hæc medii generis inter homonyma & ſynonyma, Scholaſtici vocant analoga, quæ faciunt, alia proportionis, alia attributionis: cum ens, reſpectu ſubſtantiæ & accidentis, analogum dicitur, intelligitur analogum attributionis: ſed ſpeciatim definitionem ſubſtantiæ excutiamus.

V. *Subſtantia* vulgo definiri ſolet, *ens per ſe ſubſiſtens & ſubſtans accidentibus*: ſubſtantiæ vocem derivant nonnulli à ſubſiſtendo, quod non alienâ, ut accidens, ſed ſuâ propriâ vi ſubſiſtat; alii à ſubſtando, idque duplici ſenſu, poſitive & negative: poſitivo ſenſu à ſubſtando derivatur ſubſtantia, quia aliis nempe accidentibus ſubſtet; negativo ſenſu, quia ipſi ſubſtantiæ non ſubſtat aliud, hoc eſt, illa non adſciſcit aliud, in quo ſit ac ſuſtentetur. Hoc quidem definitum eſt: definitionis partes ſunt, ens, quod eſt quaſi genus; differentiæ vicem tenent verba reliqua: tota definitio proprie tantum competit ſubſtantiis finitis: Deus enim nullis ſubſtat accidentibus: quoties ergo Deus ſubſtantia dicitur, id intelligendum eſt tantum de priori parte definitionis, quia & quatenus per ſe ſubſiſtit: illa enim verba (*per ſe ſubſiſtens*) potiorem faciunt partem in definitione iſtâ; itaque maxime conſideratu ſunt digna.

VI. *Tò per ſe ſubſiſtere*, vel ſumitur latè, vel ſtrictè: latè, ſignificat modum exiſtendi, quo ens aliquod ita exiſtit, ut nullo modo alteri inſit, ſed aliis rebus ſibi inexiſtentibus ſubſternatur: ſtrictè, quo ens aliquod ita exiſtit, ut alteri non inſit tanquam ſubjecto, licet ineſſe poſsit alteri per modum partis, aut alio modo; quæ diſtinctio ut intelligatur, operæ fuerit, ea rerum genera, quæ aliquo modo dici poſſunt eſſe in alio, recenſere. 1. Accidentia exiſtunt in alio, ſcilicet in ſubjecto. 2. Partes, tum eſſentiales, tum integrales, exiſtunt in toto. 3. Ipſa natura rei totalis & ſingularis eſt in eo, cujus eſt natura, per modum formæ: natura enim rei ſeu eſſentia ſe habet per modum materiæ; & ſic non ſolum natura univerſalis ineſt in ſingularibus, ut humanitas in Petro, Paulo, Johanne; ſed ſingularis natura ineſt in eo ſuppoſito cujus eſt natura: ſic ſingularis natura Petri (quam docendi cauſa barbarè Petritatem vocabimus) ineſt in ipſo Petro, id eſt, in ipſo Petro includitur: Petrus enim non eſt humanitas Petri; ſed eſt quid

conſtans ex ſua humanitate ſingulari, & ſubſiſtentia ei ſuperaddita, ideoque bene ſingularis ejus humanitas ei ineſſe dicitur: τὸ per ſe ſubſiſtere latè ſumptum, negatur de omni ente, quod ad aliquam trium iſtarum claſsium referri poteſt, & ſic in definitione ſubſtantiæ non ſumitur: τὸ per ſe ſubſiſtere ſtrictè ſumptum, negatur tantũ de primæ claſſis entibus, de ſecundę & tertię claſſis entibus affirmatur; & ſic ſumitur in definitione ſubſtantiæ.

VII. Quando itaque τὸ *per ſe ſubſiſtere* ſenſu ſecundo ſignificat, non eſſe in ſubjecto, omnis & ſola ſubſtantia, ſive ſit univerſalis, ſive ſit ſingularis, ſive completa & totalis, ſive incompleta & partialis, vere dicitur ens per ſe ſubſiſtens: contra vero accidentia non ſubſiſtunt per ſe, quia exiſtunt in alio, ut in ſubjecto, ſcilicet, in quo inhærent: ſi *per ſe ſubſiſtere* ſenſu primo dicatur, quod non exiſtit in alio, ita ut ab eo pendeat quoad exiſtendi actum, id eſt, ita ut propter imperfectum exiſtendi modum ſuum extra illud & per ſe exiſtere nequeat, jam non ſolum accidentia non ſubſiſtunt per ſe, ſed nec ſubſtantiæ univerſales ſubſiſtent per ſe, quia à ſingularibus dependent quoad exiſtentiam actualem: homo enim exiſtit in Petro, Paulo, &c. Nec materia, nec omnes formæ materiales à materiæ potentia educibiles, ſubſiſtent per ſe, quia dependent à ſuppoſito in quo ſunt, ut extra omne ſuppoſitum exiſtere nequeant; imo nec ipſæ ſubſtantiæ ſingulares nominibus abſtractis ſignificatæ, hoc eſt, ſingulares eſſentiæ ſubſtantiarum creatarum ſubſiſtent per ſe: ſingularis enim humanitas Petri ita exiſtit in Petro, ut per ſe & extra omne ſuppoſitum exiſtere nequeat; quamvis enim ſingulares homines per ſe & nullo modo in alio exiſtant, ſingulares tamen naturæ humanæ non per ſe, ſed in ſingularibus ſuis ſuppoſitis exiſtunt: hac ſignificatione latâ, tantum per ſe ſubſiſtent ſubſtantiæ ſingulares completæ & prædicamentales concreto nomine ſignificatæ, hic homo, hic equus, hic lapis, quia nec per modum partis, nec per modum naturæ, nec per modum formæ, ſeu ſubſtantialis, ſeu accidentalis, nec per modum quaſi formæ, in ulla re exiſtunt.

VIII. Ut ergo concludamus, & hæc omnia ad definitionem ſubſtantiæ applicemus, patet, quod cum *ſubſtantia* definitur *ens per ſe ſubſiſtens*: Τὸ per ſe ſubſiſtere ſtrictè aut ſenſu ſecundo, pro eo quod per ſe exiſtit extra omne ſubjectum inhæſionis, non vero ſumatur latè aut ſenſu primo, quia tum ſecundæ ſubſtantiæ ſeu univerſales non forent ſubſtantiæ, materia, formæque ſubſtantiales materiales (ſi ſint tales, quod hujus loci non eſt diſputare) ſubſtantiæ dici non poſſent, natura ſingularis etiam in abſtracto ſpectata, ſubſtantia non eſſet, in quantum nihil eorum alteri ineſt ut ſubjecto: ſubſtantia enim ſecunda ineſt primis, ſed non tanquam in ſubjecto, ſed ut pars: ſic formæ materiales partes ſunt totius compoſiti, & natura ſingularis pars eſt & quaſi forma ſubſtantiæ ſingularis; quæ omnia clariora erunt ubi natura *accidentis* expoſita fuerit, ac tũ altera definitionis pars, qua ſubſtantia ſubſtare dicitur accidentibus, clarius etiã patebit, quod diſputatione prǽſtabitur alterâ ſequenti.

IX. Subſtantia poteſt dupliciter ſpectari, vel abſolutè, ut eſt ens per ſe ſubſiſtens, quod jam expoſuimus, & ſic dividitur in ſubſtantiam corpoream & incorpoream, & illa eſt diviſio generis in ſpecies, vel comparatè, reſpectu accidentium, ut iis ſubſtat tanquam ſubjectum, & ita dividitur in primam & ſecundam, id eſt, in primum & ſecundum ſubjectum: nam ſubſtantia prima, id eſt, ſingularis, eſt primum ſubjectum, & ejus gratiâ ac beneficio, ſubſtantia ſecunda, id eſt, univerſalis, eſt ſubjectum, ideoque ſecundum appellatur: & eſt hæc diviſio analogi, ut loquuntur, in ſua analogata, quia prima ſubſtantia eſt magis ſubſtantia & prius ſubſtantia, id eſt, magis & prius eſt ſubjectum accidentibus, quam ſecunda; neque enim putandum eſt, ſubſtantiam ſic diviſam habere rationem generis, aut primam & ſecundam ſubſtantiam ſpecies eſſe: hoc enim ſi verum foret, deberent prima & ſecunda ſubſtantia contrariari, nec poſſent de ſe invicem, nec de eodem tertio, prædicari, nec ſibi invicem ſubordinari: nec de ſe invicem, nec de eodem tertio prædicantur, ut quidem utrumque locum habet in ſubſtantia prima & ſecunda.

X. Ne vero ſubſtantiæ in primam & ſecundam diviſio offendiculum præbeat, & in detrimentũ arripiatur fidei, quemadmodum ea abutuntur, ad Incarnationis & Trinitatis myſteria evertenda, *Antitrinitarii*, eam paulo plenius ob oculos ponemus. Subſtantia ſecunda ſeu univerſalis, eſt multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut, *homo*. Subſtantia prima ſeu ſingularis, eſt ſubſtantia non multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut eſt, *hic homo* actu in rerũ exiſtens natura. Subſtantia ſingularis eſt, vel non ſuppoſitum, vel ſuppoſitum: ſubſtantia prima non ſuppoſitum, eſt ſubſtantia ſingularis alteri ſuppoſito vel ſuppoſitis communicabilis, ut humana Chriſti natura & eſſentia Dei. Subſtantia prima ſuppoſitum, eſt ſubſtantia ſingularis alteri ſuppoſito ſeu ſuppoſitis non communicabilis: eſtque, vel irrationalis (vulgo ſuppoſitum ſtrictè dictum) ut, hic leo, hic lapis; vel rationalis (vulgo perſona) ut Pater, Filius, & Spiritus S. in Trinitate, Gabriel inter Angelos, Petrus inter homines. Unde perſona non malè definitur, ſubſtantia ſingularis intelligens, non pars alterius, nec ab alio ſuſtentata, de quâ alias.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum PRÆLIMINARIS PARS POSTERIOR, *DE* ACCIDENTE.

THESIS I.

ACCIDENTIS natura melius cognoſci nequit quam ex definitione & inſtitutâ ejus cum ſubſtantiis collatione: quod utrumque hâc diſputatione agere eſt animus. Solet definiri *Accidens, ens ſubſtantiæ inhærens*: inhærere ſubſtantiæ, nihil eſt aliud, quam eſſe in ſubſtantiâ ut in ſubjecto: *eſſe in ſubjecto vocat Ariſt. cap. 2. Categoriarum*, ὃ ἔν τινι, μὴ ὡς μέρος, ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστι: *quod cum in aliquo ſit, non ut pars, non poteſt tamen eſſe ſine eo in quo eſt*: in quâ deſcriptione tria dicuntur de eo, quod eſt in ſubjecto. Primò, ut ſit in aliquo; nam quod nulli ineſt, nequit eſſe in ſubjecto. Secundò, ut non inſit tanquam pars, id eſt, ut non pertineat ad eſſentiam aut integritatem ejus, cui ineſt, aut alicujus, quod eſt unum per ſe. Tertiò, ut ſeparatum ab eo, cui ineſt, nequeat exiſtere, id eſt, ut ejus eſſe ſit ineſſe: at hæc omnia locum habent in accidente. Ergò accidens inhæret ſubſtantiæ ut in ſubjecto.

II. Sed hic maxima eſt difficultas in hâc definitione & inhęrentiâ accidentis explicandâ: Quæritur, *an definitio de actu an de potentiâ explicari debeat? an intelligatur inhærentia actualis an aptitudinalis?* aut, ut ſtatus controverſiæ ab aliis proponitur, *an accidens ideò ſit accidens, quod actu inhæreat, an quod poſſit inhærere?* aut, ut alii quæſtionem inſtituunt, *an, ſi eſt, & cum accidens erit in rerum naturâ, hæc ejus ſit eſſentia futura, ut actu inhæreat ſubſtantiæ, vel an exiſtere poſsit & tamen non ineſſe ſubjecto*; imò *an actu ſit & tamen non inſit?* Poſterius à quàm plurimis, inter veteres & modernos Philoſophos, ſtatuitur ac defenditur: autores non citamus, cum receptiſsimi paſsim omnibus pro hâc ſententiâ pugnent; & eſt, cur plerique id agant: nos tamen contrà, *eſſentiam accidentis, cum exiſtit aut exiſtere ſupponitur, in eo eſſe ſitam aſſerimus, non ut poſſit inhærere, ſed ut actu inhæreat ſubſtantiæ, aut actu inhærere ſupponatur*, adeòque in definitione *non aptitudinalem ſed actualem*

lem inhærentiam intelligi, pronunciamus; quod cum dicimus, non negamus accidens poſſe privari inhærentiâ actuali, quatenus poteſt deſtrui. Sed id dicimus, *accidens, quando & quamdiu manet in ſua entitate actuali, non poſſe privari inhærentiâ actuali*, & hoc ſenſu, dicitur illa inhærentia eſſe eſſentia ac de eſſentiâ accidentis, imò de ratione formali, quatenus, per inhærentiam illam actualem, accidentia definiuntur, ſolent enim definiri ἐκ προσθέσεως, ut loquitur Ariſt. lib. 7. Metaph. cap. 4. Hoc igitur eſt, quod argumentis & rationibus confirmare conabimur; nempè, *abſolutè ſimpliciterque impoſſibile eſſe, accidens aliquod ſeparatum ſine ſubjecto per ſe exiſtere.*

III. Primum noſtrum argumentum eſt deſumptum ex Analogiâ entis, quam diſputatione priori demonſtratam videre eſt: ratiocinationem inſtituimus hôc modo. Si accidens per ſubſtantiam ſit ens, ergò dependet à ſubſtantiâ, non tantum quâ eſt accidens, ſed & quâ eſt ens: Sed verum eſt prius; ergò & poſterius. Minor probatur, quia accidens per ſubſtantiam definitur tanquam per cauſam. Major probatur ex naturâ entis aut generis Analogici, quæ talis eſt, ut per ſe & prius conveniat ſpeciei uni, quam alteri, & alteri non niſi ratione prioris ſpeciei, à quâ ſpecies poſterior ſive altera dependet in eſſendo & exiſtendo: unde ob inæqualem iſtam generis attributionem Analoga attributionis talia Scholaſtici vocarunt: jam verò, ſi accidens, (ex vi iſtius analogicę attributionis, quâ ens tribuitur ſubſtantiæ & accidenti,) non tantum quâ tale, ſed etiam quâ ens, dependeat à ſubſtantiâ, ergò quod accidens ſit ens, debebit ſubſtantiæ; hoc enim ex analogicâ attributione ſequitur: ſi accidens, quod ſit ens, debet ſubſtantiæ, ergò ſublatâ ſubſtantiâ, quæ ſubjectum eſt, accidens ne quidem erit, neque etiam manebit ens; ergò extra ſubjectum accidens eſſe non poteſt: ſublatâ enim causâ tollitur effectus: at ſubſtantia ſive ſubjectum eſt cauſa accidentis; nam quod accidens ſit, imò quod tale ſit, à ſubſtantiâ eſt.

IV. Ad hoc argumentum regerunt *Adverſarii*, ita ſe rem habere *naturaliter*, verum *ſupernaturaliter* contendunt, poſſe accidens eſſe extra ſubjectum, Deo per concurſum extraordinarium ſupplente defectum ſubjecti: ſed concurſus iſte impoſſibilis eſt & Deo injurius; quod probo. Subjectum concurrit ad exiſtentiam accidentis per cauſalitatem & modum cauſæ materialis: cauſa materialis cauſat per modum potentiæ: potentia notat imperfectionem: imperfectio non habet locum in Deo: ergò Deus non poteſt concurſu ſuo defectum ſubjecti ſupplere: nam quidquid Deus cauſat, cauſat cauſalitate externâ: vel efficientis vel finis: at cauſalitas efficientis vel finalis non poteſt eſſe cauſalitas materiæ; ſic enim omnes cauſæ confunderentur, & cauſa interna eſſet eadem cum causâ externâ, ingrediens eſſentiam cauſati & extra eam manens: imò Deus hôc modo ſubjectum fieret verorum accidentium, ac vera darentur accidentia in Deo, quod ſtatuere, impium eſt. Ergò concurſus iſte fictus eſt, & exceptio invalida: ſed ulterius ejus robur nullum oſtendamus, quod argumentum ſecundum eſſe poteſt.

V. Si ſubſtantia ne virtute quidem ſupernaturali poſſit eſſe in ſubjecto, ergò accidens etiam non poteſt eſſe ſine ſubjecto virtute ſupernaturali (quia inter ſe opponuntur) Sed verum eſt prius; ergò & poſterius. Excipiunt *Adverſarii*, ſubſtantiam poſſe eſſe in ſubjecto virtute ſupernaturali: ſic humanam Chriſti naturam, quę ſubſtantia eſt, in divinâ natura ut in ſubjecto eſſe, aſſerunt: verum enimverò hoc falſum eſt, quod ajunt: humana enim Chriſti natura dependet à divina quoad ſubſiſtentiam tantum, eſt enim aſſumpta in ſubſiſtentiam & perſonalitatem divinæ naturæ, non autem dependet ab ea propriè quoad eſſentiam aut exiſtentiam, ut id quidem requiritur in eo, quod ineſt in alio ut in ſubjecto, quod ab eo in eſſe & exiſtere dependet: verum, ut hæc res plenè intelligatur, hoc obſervandum eſt, quod *τὸ per ſe ſubſiſtere*, interdum naturæ ſubſtantiali tribuatur, & iſtôc modo natura Chriſti humana per ſe ſubſiſtit, interdum ſuppoſito ſeu individuo ſubſtantiali, & hôc modo humana Chriſti natura non per ſe ſubſiſtere poteſt, quia ſubſiſtit ſubſiſtentia divinæ naturæ; eſt enim una tantum perſona, conſtans duabus naturis:

verum non ideò non eſt ſubſtantia, ſed ideò non eſt ſuppoſitum: itaque humana natura non eſt in divinâ aut naturâ aut perſonâ, ut accidens in ſubjecto, ſed ut pars in toto (licet improprius hic ſit ſermo) aut potius, ut ſuſtentatum in ſuſtentante. Tota difficultas expediri poteſt diſtinctione vocis, *ſubſiſtere*, ſeu *& per ſe exiſtere*: nam τὸ *ſubſiſtere*, vel *per ſe exiſtere* opponitur, vel ei quod exiſtit in alio inhæſivè, vel ei quod exiſtit cum alio, non tamen inhæſivè, ſeu ut clarius loquar, ei quod non exiſtit ſolitariè, nec certum ac ſingulare ſuppoſitum conſtituit: priori ſenſu exiſtit per ſe & ſubſiſtit natura Chriſti humana: poſteriori ſenſu nec ſubſiſtit, nec exiſtit per ſe, ſed per naturam divinam ejuſque ſubſiſtentiam. Ergò manet argumentum à definitionibus accidentis & ſubſtantiæ contrariis deſumptum, quod ulterius ſic deducimus.

VI. Si ſubſtantia non modo inſit in ſubjecto, ſed ne eſſe quidem in eo ullo modo poſſit, ergò accidens etiam non modo non eſt ſine ſubjecto, ſed ne ullo quidem modo ſine eo eſſe poteſt: ſed verum prius, quod ex theſ. præced. oſtenſum eſt. Ergò & poſterius. Major ſic confirmatur, quia contraria ſunt contrariorum conſequentia: cum igitur Subſtantia definiatur, ens per ſe ſubſiſtens, non verò, quod poteſt per ſe ſubſiſtere, Accidens etiam definiendum eſt, ens, quod ineſt in ſubjecto, & non, quod poteſt ineſſe: nam ſicut aliud eſt, per ſe ſubſiſtere, id eſt, non eſſe actu in ſubjecto, aliud, poſſe per ſe ſubſiſtere, id eſt, poſſe non eſſe in ſubjecto, ita aliud eſt eſſe actu in ſubjecto, aliud poſſe eſſe in ſubjecto; proinde, cum Subſtantiæ formalis ratio conſtituatur in τῷ per ſe ſubſiſtere actu, non verò in τῷ poſſe ſubſiſtere per ſe, etiam accidentis formalis ratio eſt ſtatuenda in τῷ actu eſſe in ſubjecto, non verò in τῷ poſſe eſſe; conſequenter, ut Subſtantia definitur per Subſiſtentiam actualem & non aptitudinalem, ita & Accidens definiendum eſt per inhærentiam actualem non aptitudinalem.

VII. Hoc argumentum Theſ. 6 relatum totum nititur immediatâ oppoſitione, quæ eſt inter hæc duo, *ſubſiſtere per ſe, & eſſe in ſubjecto*, quorum alterum alterius negationem includit: nam per ſe ſubſiſtere ſignificat non eſſe in ſubjecto; &, eſſe in ſubjecto, non ſubſiſtere per ſe: ergò, ut Subſtantiæ eſſentia eſt ſubſiſtere per ſe, id eſt, non eſſe in ſubjecto, ſic contrà, Accidentis eſſentia eſt non ſubſiſtere per ſe, id eſt, eſſe in ſubjecto: unde ulterius ſequitur, ne Deum quidem poſſe facere accidens quod non ſit in ſubjecto, quia faceret accidens non accidens: ut enim non poteſt facere hominem, qui non eſt animal rationale, hæc enim eſt ratio formalis ac conſtitutiva & definitio hominis; ita non poteſt facere accidens, quod non inſit in ſubjecto, quia ineſſe in ſubjecto eſt ratio formalis ac conſtitutiva & definitio accidentis: at definitum ſejungere à definitione, eſſet, rerum naturam evertere, quod procul eſt à Deo: & profectò, ſi Deus id poteſt facere, quod non poſſe oſtendimus, poſſet facere, ut idem ſimul eſſet & non eſſet, quæ eſt manifeſtiſſima contradictio, impingens in axioma receptiſſimum: *Idem non poteſt ſimul eſſe & non eſſe*; quam contradictionem in hoc negotio implicari ſic ſpecialiter oſtendo.

VIII. Si omne accidens ex ſententiâ Adverſariorum per divinam omnipotentiam poſſit non eſſe in ſubjecto, poterit per ſe ſubſiſtere, ita tamen, ut maneat accidens: Ergò omne accidens poterit per divinam omnipotentiam eſſe Subſtantia & manere accidens, id eſt, poterit per ſe ſubſiſtere & non per ſe ſubſiſtere; eſſe in ſubjecto & non eſſe in ſubjecto; eſſe accidens & non eſſe accidens: quod quid aliud eſt, quam rerum ordinem à Deo conſtitutum à Deo perverti? quid aliud quam contradictionem implicare? quam tollere omne diſcrimen inter ſubſtantiam & accidens? hoc enim diſcrimen eſt inter ea, quod Subſtantia, per ſe cum ſubſiſtat, in ſubjecto eſſe non poſſit: Accidens, cum ſit in ſubjecto, per ſe ſubſiſtere nequeat: at ſublatâ differentiâ eſſentiali confundi ſpecies neceſſe eſt: ſunt enim ſpecies, quarum una ab alterâ differentiâ eſſentiali differt. Ergò merum Chaos rerum & non unam contradictionem parit Adverſariorum opinio.

IX. *Hæc* quidem *natura fuit ac definitio Accidentis*, quæ ut illuſtrior adhuc evadat, non

non inutile fuerit hic adjungere *comparationem, quam cap. 5. Categoriarum inſtituit Ariſt.* inter ſubſtantias ſecundas & accidentia reſpectu prædicationis de primis: hæc enim res aliquid lucis attulerit. Subſtantiæ ſecundæ *Ariſtoteli* dicuntur de primis univocè, id eſt, ſecundum nomen & definitionem, quæ eſſentiam cujuſlibet rei exprimit. At de accidentibus diſtinctè hic philoſophandum eſt: vel enim conſiderantur in abſtracto, vel in concreto: aliud eſt albor, aliud album: quando *Ariſt.* ait cap. cit. permulta eſſe accidentia, quorum nec nomen nec definitio de primis ſubſtantiis dicitur, abſtracta intelligit: non enim Socrates aut ulla ſubſtantia dicitur albedo, nec definitio albedinis magis de Socrate aut ullâ ſubſtantiâ dicitur: quoniam de quo nomen non dicitur, de eo quoque non dicitur definitio: concreta verò accidentia intelligit, cum aliquorum nomen de ſubjecto dici aſſerit, non tamen definitionem: nam albus dicitur de Socrate, ſed definitio ejus non dicitur, id eſt, non dicitur tanquam definitio Socratis, ſed tanquam definitio albi: nam alioquin certum eſt, de quo dicitur definitum, de eo etiam dici definitionem: & accidens concretum tam ſecundum definitionem ſuam propriam dicitur de Subſtantiâ primâ, ut de ſubjecto, quam ſecundum nomen: tam enim ipſa definitio albi in concreto dicitur de Socrate quam ipſum nomen, niſi quis definitum alicui tribui velit, definitionem non item, quod eſt ineptire: res aliter ſe habet in Suſtantiis ſecundis, quæ quoad nomen & definitionem etiam dicuntur de primis: quod explicare operæ pretium fuerit.

X. Propoſitio illa Ariſt. *Subſtantiæ ſecundæ affirmantur de primis tum ſecundum nomen tum ſecundum definitionem:* intelligitur ſecundum definitionem tam ſuam quam ſubjecti ſui; ita Homo dicitur de Socrate, non tantum ſecundum definitionem ſuam, ut, animal rationale, eſt definitio hominis, ſed etiam ſecundum definitionem ipſius in enunciatione ſubjecti, ipſius ſcil. Socratis, ita ut definitio hominis tanquam definitio ipſius Socratis de Socrate dicatur: ſi enim rogavero, quid eſt Socrates? reſpondebis, eſt animal rationale; quæ definitio non tantum hominis eſt ſed etiam Socratis: alia enim eſſentialis definitio dari nequit: definitio quæ eum ita definiat, ut diſtinguatur ab aliis hominibus, accidentalis eſt & ab accidentibus tantum peti poteſt, quæ numericam & accidentalem, non verò ſpecificam & eſſentialem differentiam porrigunt. At quando definitio albi in concreto, dicitur prædicari de pariete, non tamen prædicatur ut definitio parietis, alia enim ejus definitio eſſentialis dari poteſt: prædicantur itaque, ut concludam, de ſubſtantiis primis, & ſubſtantiæ ſecundæ & accidentia concreta, & quoad nomen & quoad definitionem, ſed diverſo tamen modo & ſenſu jam explicato: alii diſcrimen prædicationis hoc modo exprimunt: Subſtantiæ ſecundæ prædicantur in quid eſſentialiter, Accidentia in quale accidentaliter, illæ, ut de ſubjectis prædicationis, hæc, ut de ſubjectis inhæſionis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

PRIMA,

DE

PERSONA.

Expoſitæ ſunt ventilationi publicæ Diſputationes duæ, de Subſtantiâ prior, de Accidente poſterior, quæ, quod generaliſſimam Entis diviſionem continerent, tanquam præliminares, omnibus aliis diſputationibus de quocunque ente particulari inſtituendis, erant præmittendæ: & quia inſtitutum Præſidis, primâ primæ diſputationis theſi indicatum, eſt, ut materiæ, utiles præſer-

præſertim, poſthabitis inutilibus, ex univerſa ſeligerentur Philoſophia, & ad diſputandum proponerentur methodo arbitrariâ pro ipſius & cujuſque Reſpondentis arbitrio ac judicio, hanc De PERSONA, *ex diſputationibus ſeligendis dignitate atque utilitate nulli ſecundam, primam facere placuit.*

THESIS I.

DE PERSONA acturis, antequam ad rem ipſam progrediamur, vocabuli homonymiam indicare operæ pretium fuerit, ut eo exquiſitiùs, quâ de re inſtituatur diſputatio, innoteſcat. Solet itaque PERSONA aliquando ſignificare qualitatem, ut cum quis in Comœdiâ dicitur ſuſtinere Perſonam Regis, vel ſenis, vel juvenis: interdum verò & ſubſtantiam denotat, ut cum dicimus Petrus eſt perſona; quæ ſignificatio non invitâ Latinitate (ut quidam autumant, qui ſolam qualitatem ſignificare volunt) accepta eſt, verùm apud probatos Latinos autores extat & paſsim uſurpatur. Quin & Deo perſonæ nomen attribuitur, cui ſi conveniat juxtà varias habitudines & attributa, jam non tres, ſed longè plures perſonæ in Deo erunt, quod abſurdum eſſe ipſi Adverſarii non diffitentur. Nos itaque de Perſonâ, ut ſubſtantiam denotat, impræſentiarum agemus; ea autem ſic ſolet definiri, *Perſona eſt ſubſtantia ſingularis, completa, intelligens, incommunicabilis, quæ non eſt pars alterius, nec ab alio ſuſtentatur.*

II. Primò quidem dicitur *ſubſtantia ſingularis*, ut removeantur univerſalia, illa enim non ſubſiſtunt, niſi in ſingularibus, qui eſt modus ſubſiſtendi imperfectus: Perſona autem id denotat, quod excellentiſsimo modo ſubſiſtit. Deinde, debet eſſe *completa*, cum id quod incompletum eſt habeat incompletum modum ſubſiſtendi: at vox *Perſona* iis tribuenda eſt, quibus perfectiſſimè convenit τὸ ſubſiſtere. Tertiò, in perſonæ definitione requiritur, ut ſit *intelligens*, & ſic Melampus, Phylax, aut alia quædam ſuppoſita, quibus intelligendi facultas negata eſt, à Perſonæ definitione arceantur: In hoc enim ſita differentia eſt inter ſuppoſitum & perſonam, quod ſuppoſitum in genere denotet omnem ſubſtantiam ſingularem, completam, & incommunicabilem, perſona autem inſuper requirat ut ſit intelligens. Quartò, Perſona debet eſſe *incommunicabilis*: quâ conditione excluditur eſſentia divina, quæ quidem eſt ſubſtantia ſingularis, completa, intelligens, ſed communis tribus perſonis in SS. Trinitate. Eſt quidem eſſentia divina incommunicabilis, prout vox illa notat id, quod non eſt communicabile pluribus ſpeciebus vel individuis; neque enim ſe habet per modum generis vel ſpeciei, ſed non eſt incommunicabilis pluribus hypoſtaſibus, vel ut Scholaſtici loquuntur, ſuppoſitalitatibus aut ſubſiſtentiis; at perſona etiam hoc modo incommunicabilis eſt, ut dicemus Theſ. 6. Quintò, Perſona definiebatur, ut *non ſit pars alterius*; ad excludendam animam rationalem, quæ quidem eſt ſubſtantia ſingularis & intelligens, non tamen eſt perſona, quia eſt pars hominis. Sextò denique, ut *non ſuſtentetur ab alio*; propter humanam Chriſti naturam, quæ ſi perſona eſſet, Chriſtus haberet duplicem perſonam, quod abſurdum eſt: Ab humanâ igitur Chriſti naturâ removetur nomen Perſonæ, quia ipſa ſuſtentatur à λόγῳ.

III. Ut hæc definitio perſonæ per partes explicata clarior ſit, notandum venit, in perſona, v. g. Petro, duo eſſe, naturam ſcilicet ſubſtantialem, quę habet eſſentiam & exiſtentiam actualem: & ſubſiſtentiam, quæ naturæ ſubſtantiali addita eam reddit incommunicabilem alteri. Ex quibus duobus oritur compoſitum conſtans natura & ſubſiſtentia, quod ſuppoſitum eſt, & perſona. Naturæ ergò nomine intelligitur ſubſtantia ſingularis, continens integram individui eſſentiam, in abſtracto tamen ſumtam. Suppoſitum & natura diſtinguuntur tanquam includens & incluſum: ſuppoſitum enim includit naturam & aliquid addit, quod ſuppoſitalitas ſeu ſubſiſtentia dicitur, natura verò in ſe non includit ſuppoſitalitatem ſeu ſubſiſtentiam, ſed ab ea præſcindit: pari modo philoſophandum eſt de perſona

ſonâ & naturâ: perſona enim ſpeciale eſt ſuppoſitum, ſc. rationale, ejuſque abſtractum eſt perſonalitas: Græci utuntur voce ὑποστάσεως: Atque ex hâc philoſophandi ratione petenda eſt cauſa, quare natura poſſit conſervari ſine ſubſiſtentiâ propriâ; (ut in Chriſto patet, qui caret ſubſiſtentiâ humanâ ſeu creatâ) ſuppoſitum autem totum non poſsit conſervari ſine naturâ, quia ſc. illam formaliter includit.

IV. Subſiſtentia ſive ὑπόστασις in abſtracto eſt modus ſubſtantialis, quo naturæ exiſtentia ita determinatur, ut & *per ſe ſubſiſtat* & *incommunicabilis ſit*. In quâ definitione & ſubſiſtentiæ natura & ejus geminum munus explicatur. Primum ſubſiſtentiæ munus eſt ſubſtantiam determinare ut per ſe ſubſiſtat, non ut τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat non eſſe in ſubjecto quomodo per ſe ſubſiſtere eſt proprietas non tantum ſuppoſiti & perſonæ, ſed omnis etiam ſubſtantiæ, in generali ſubſtantiæ definitione expreſſa; ſed prout τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat ſubſiſtere ſubſiſtentiâ propriâ, independenter à ſubſiſtentiâ alterius: quod ut intelligatur, obſervandum eſt τὸ exiſtere ſubſtantiæ, id eſt, τὸ habere entitatem extrà cauſas ſuas poſitam, vel etiam τὸ ſubſiſtere per ſe, prout opponitur ineſſe alteri ut in ſubjecto, duobus dici modis; nempe vel ita, ut, quæ exiſtit ac ſubſiſtit per ſe (quatenus non ineſt alteri ut ſubjecto) ſubſtantia, ab alio tamen ſuſtentetur, ſic exiſtit & ſubſiſtit per ſe humana Chriſti natura, quia in exiſtendo & ſubſiſtendo per ſe ſuſtentatur à divinâ, ab ejuſque ſubſiſtentiâ dependet; vel ita, ut quæ exiſtit & per ſe ſubſiſtit ſubſtantia, ab alio non ſuſtentetur, ab alio non dependeat, non tantum ut à ſubjecto, ſed nec ut à ſuſtentante, ſic Petrus, Paulus, &c. exiſtunt & ſubſiſtunt per ſe: τὸ per ſe ſubſiſtere, quod largitur ſubſiſtentia vel ὑπόστασις, intelligitur ſecundo modo, in quantum ſubſtantia independenter ab alterius ſubſiſtentiâ ac propriâ ſubſiſtit. Atque ex his manifeſtum eſt, ſubſtantiam tum completam eſſe perfectiſſimè, quando ſuam habet & ſibi propriam ſubſiſtentiam, & quidem quia ac quatenus eam habet: Si dicas, humanam ergò Chriſti naturam non fore ſubſtantiam perfectiſſimè completam; concedimus id libenter, quia non eſt perſona, nec ſuâ ſubſiſtentiâ ſubſiſtit, ſed ſubſiſtentiâ divinæ naturæ; interim perfecta & completa eſt ſubſtantia, ac verè ſubſiſtit per ſe, quatenus τὸ per ſe ſubſiſtere ſignificat non eſſe in alio, ut in ſubjecto, ac proinde verè propriéque eſt ſubſtantia: Cum natura una alienâ ſubſiſtit ſubſiſtentiâ, fit ut duæ naturæ in unum coaleſcant ſuppoſitum ac perſonam; ita Chriſtus una tantum perſona eſt, duabus conſtans naturis eſſentia atque exiſtentia diverſis, ὑποστατικῶς tamen unitis.

V. Quemadmodum duas naturas in unâ ſubſiſtentiâ poſſe uniri jam oſtenſum eſt, ſic & una natura plures poteſt habere ſubſiſtentias, & una eademque eſſentia plures perſonas modo ſubſiſtendi diverſas conſtituere: Ut in divina eſſentia videre eſt, quę ſubſiſtit in tribus diſtinctis perſonis, Patre, Filio, & Spiritu ſancto, quia tribus prædita eſt ſubſiſtentiis. Utraque autem natura, & quæ plures ſubſiſtentias admittit, & illa, quæ diverſam naturam in ſuam ſubſiſtentiam & in unitatem perſonæ aſſumit, debet eſſe infinita. Natura autem finita quælibet ſua hypoſtaſi ita eſt definita, ut tota ſubſiſtat in uno ſuppoſito, atque ita ut extra eam exiſtere non poſſit, idque tantum quia finita eſt.

VI. Alterum ſubſiſtentiæ munus eſt, naturam ſubſtantialem reddere incommunicabilem: notari hic ſolet & rectè, naturam duobus modis communem dici, vel pluribus ſpeciebus & individuis diſtinctis: ſic omnis natura univerſalis dicitur communis; vel pluribus ſuppoſitis: ſic una eademque natura divina ſingularis, communis eſt tribus perſonis, Patri, Filio, & Spiritui ſancto. Totidem quoque modis dici poteſt natura incommunicabilis: primò cum non poteſt concipi ſub ratione generis aut ſpeciei, ſecundò cum non poteſt communicari pluribus ſuppoſitis aut perſonis. Prior incommunicabilitas eſt à rei ſingularitate; poſterior à ſubſiſtentia. Quare quemadmodum quod ſingulare eſt, non poteſt communicari pluribus inferioribus, ita quoque quod determinatum eſt ſubſiſtentia, non poteſt communicari pluribus perſonis, in quantum eſt determinatum. Sic Dei eſſentia communis eſt tribus perſonis, quia non

includit ſubſiſtentiam : at eâdem ſubſiſtentiâ jam affecta, non amplius communicari poteſt. Et hoc eſt quod Theologi dicunt, Dei eſſentiam conſiderari, vel οὐσιώδως, in quantum non includit ſubſiſtentiam, & ſic dicitur communicari tribus perſonis, vel ὑποστατικῶς, & ſic eſt incommunicabilis; eſſentia enim Dei reſtricta per ſubſiſtentiam, τρόπον ὑπάρξεως, in Patre, nequit communicari filio, ut ſic: neque enim eſſentia Patris, ut ſic, eſt eſſentia filii, ſicut nec pater eſt filius, ut ſic, in quantum per ſubſiſtentias ſibi proprias reſtringuntur.

VII. Quid hæc ſubſiſtentia ſit, intricatum atque obſcurum ſanè eſt, & circa id ſententiis valdè variatum eſt. Nos autem primò ſtatuimus non eſſe ſubſtantiam, quia aut prima foret aut ſecunda: non ſecunda, quia illa eſt univerſalis; at ſubſiſtentia ſingularis eſt, & reddit ens ſingulariſsimum: non prima, quia ſic conſtaret naturâ & ſubſiſtentiâ, & hæc rurſus aliâ, & ita daretur progreſſus in infinitum; ſed videtur potius naturæ aliquod additamentum. Non etiam eſt accidens aliquod, quia illud non poteſt ſubſtantiam complere aut reddere incommunicabilem. Præterea in Chriſti humanitate omnia ſunt accidentia humanæ naturæ convenientia, nec tamen eſt ſubſiſtentia de qua agimus. Supereſt ergo ut ſit modus ſubſtantialis, ſubſtantiam actuans ac determinans in ratione ſuæ ſubſtantiæ. Cum autem duûm generum ſint modi, mutabiles & ſeparabiles, alii immutabiles & inſeparabiles, ſubſiſtentia modus eſt immutabilis prorſus ac inſeparabilis: quod non tantùm verum eſt de ſubſiſtentia cuique ſubſtantiæ propria, ſed & de aliena: ita ut ſubſiſtentia illa naturæ divinæ, qua ſubſtitit natura Chriſti humana, nunquam ab illa fuerit ſeparata, quamdiu extitit; ne quidem in ipſo triduo mortis; manſit enim corpus, manſit anima, ὑποστατικῶς naturæ divinæ unita, etiam tum quando à ſe invicem fuêre divulſa ac ſeparata: neque enim ad corporis & animæ ſolutam unionem, ſecuta eſt diſſolutio unionis, qua natura Chriſti humana unita eſt divinæ, dum in eandem ſubſiſtentiam aſſumta eſt. Quæ de perſona & ſubſiſtentia ulterius inquiri poſſunt, aliis & aliàs facere licebit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

SECUNDA,

DE

ENTE INFINITO.

DE ENTE INFINITO *diſputationem habituri, non quæcunque de eo ventilari poſſunt ac ſolent, hoc tempore proponemus: Quis enim iſta omnia unica diſputatione comprehendat aut exhauriat? ſed generales quaſdam, attamen nobiliſſimas, quæſtiones decidemus, ſpeciales ſpecialioribus diſquiſitionibus reſervaturi.*

THESIS I.

Recepta eſt diviſio apud Philoſophos Entis in finitum & infinitum; quæ diviſio entis prima, intima, & maximè eſſentialis dicitur, quia præter alias omnes entis diviſiones univerſales, hæc membra habet omnium maximè inter ſe diſtantia; cum enim ens dividitur in ſubſtantiam & accidens, abſolutum & relatum, non tam diſtant à ſe diviſionis membra, quam ſi dividatur in finitum & infinitum. Finitum eſt, quod habet eſſentiam & perfectionem limitatam: Infinitum, quod habet eſſentiam & perfectionem nullis limitibus circumſcriptam: itaque termini illi deſumti quidem ſunt à quantitate

molis,

molis, ubi limites ſunt & fines, ſed tranſlati per analogiam, ob intellectus noſtri in cognoſcendo imperfectionem, ad quantitatem perfectionis ſignificandam, ſicut hoc egregie explicat *Suarez diſp.* 28. *Metaph. ſ.* 1. §. 18. Cum hac diviſione coincidit diviſio entis in ens à ſe, & ab alio, neceſſarium & contingens, per eſſentiam & per participationem, increatum & creatum, omnino actuale & aliquam potentialitatem includens, quæ ibid. loc. cit. *à Suarez.* explicantur. Ens finitum, ab alio, contingens, per participationem, creatum, aliquam potentialitatem includens, dicitur creatura; ens infinitum, à ſe, neceſſarium, per eſſentiam, increatum, omnino actuale, dicitur *Deus:* & hujus *entis infiniti, Dei* ſc. inquiremus hac diſputatione *exiſtentiam, eſſentiam, attributa, operationes ad extra.*

II. *Deum eſſe* non tantum Scriptura, ſed etiam natura docet: de Scriptura res eſt evidentior, quam ut ullam requirat probationem, vel teſtimoniorum inductionem: & ex Scripturis ſacris id probare non noſtrum etiam eſt, ſed Theologi. De natura id quoque evidens eſt, licet id negare auſi fuerint nonnulli: eſt autem *naturalis* Dei *notitia* inſita & acquiſita, Scholaſtici dicunt, *ſubjectiva* & *objectiva:* illa hominis cujuſque animo jam inde ab utero quaſi impreſſa & inſculpta eſt, qua homo ex principiis ſecum natis, tanquam imaginis divinæ quibuſdam ruderibus & reliquiis, ad Deum creatorem manu ducitur: hæc, ex contemplatione operum & effectuum, Deum nobis oſtendit: hæc duplex Dei notitia naturalis, paulo latius explicanda eſt. Eſt in homine vis aut facultas naturalis cognoſcendi Deum, ſive lumen quoddam congenitum, quo intellectus aptus natus eſt, ad aſſenſum præbendum illi, quod dicitur, *eſſe Deum*; ita ut, quam primum ratio ſe exerit, & quid ſignificetur illa voce, *Deus,* cognoſcit, ſine ulteriori diſputatione, labore & difficultate illi aſſenſum præbeat, dicatque *eſſe Deum*; & hanc etiam ob cauſam dicuntur inſitæ naturales iſtæ notitiæ, quia ſine præceptore, ſine demonſtratione, ſine diſciplina, homo abſque difficultate, quam primum terminos ſimplices apprehendit, abſque mediis aliis & principiis iſtam notitiam elicit: hæc rudis tamen Dei notitia, confuſè & indiſtinctè Deum attingens, opus habet ut eiſdem naturæ viribus, ex diligenti contemplatione creaturarum & aſſidua meditatione, incrementum capiat, & quaſi perficiatur. Non tamen hoc ſic eſt capiendum, quaſi adſcribamus homini ſibi relicto facultatem vel virtutem ullam, vel minimam, cognoſcendi ſalutariter ex ſe verum Deum: nihil minus: quin hoc modo totalem in homine cæcitatem & ignorantiam agnoſcimus, verum aliqualem tantum, non ſalutarem ex notitiis inſitis ac creaturarum intuitu, rationiſque ſano exercitio, Dei notitiam ponimus; quomodo ſtatim fuit explicatum.

III. Circa Dei *eſſentiam* quæritur, *an ea definitione exprimi valeat?* Sunt qui affirment, alii contrarium ſuſtinent, quibus & nos calculum addimus: aſſertionis noſtræ ſtabilimentum eſt hoc: Quod nec genus nec differentiam habet, nequit definiri: atqui Deus, nec genus, nec differentiam (accuratè loquendo) habet: ergo. Major patet, quia ad exquiſitam definitionem requiruntur genus & differentia: ut Ariſt. docet 6. topic. c. 5. Minor probatur: primò de differentia, quod ea Deo non conveniat, inde. Quia de ratione differentiæ, propriè ſic dictæ, eſt, ut neque includat ſpeciem quam conſtituit, nec etiam genus illius ſpeciei, ut Ariſt. docet lib. 6. topic. c. 6. 9. & 14. velut rationalitas, quæ eſt differentia ſpecifica hominis, non eſt, homo, & eadem rationalitas, non eſt animal, quod eſt genus iſtius ſpeciei, (*hominis*) quam conſtituit rationalitas: Unde ſi quæ eſſet differentia, per quam conſtitueretur Deus in hac ſpecie entis, illa non eſſet Deus; at nihil eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus: cum enim, quicquid præter Deum eſt, ſit creatum quid, ſi non eſſet Deus, quod eſt in Deo, Deus ab aliquo creato haberet ultimam perfectionem. Cæterum ex his, quod Deo non conveniat differentia, efficaciter ſequitur, quod nec eidem conveniat genus: nam generica natura non datur, niſi contracta per differentiam, quę ipſam actuat & complet, ſicuti forma materiam: atque ita, ſicut huic repugnat eſſe ſine forma: ita generi repugnat eſſe ſine differentia: unde cui repugnat habere diffe-

differentiam, eidem etiam repugnat habere genus: at oſtenſum eſt, quod Deo repugnet habere differentiam; repugnat igitur eidem habere genus. His adde rationem deſumtam ab infinitate Dei & ejus incomprehenſibilitate. Qualis eſt cujuſque rei cognitio, talis & eſt ejus definitio: Quid enim aliud eſt definitio quam plena & perfecta rei cognitio? Deus autem plenè & perfectè, id eſt, ut loqui amant Scholaſtici, quidditativè, cognoſci non poteſt, ergo nec quidditativè, id eſt plenè & perfectè, definiri; Deum certe nemo definiverit, niſi qui Dei ipſius logicâ inſtructus fuerit; poteſt tamen qualicumque deſcriptione adumbrari, quæ per attributa inſtituitur, quod ſit *ſine principio & fine, æternus, immutabilis, infinitus, &c.*

IV. Quæſtio hic gravis eſt de *attributorum* ab eſſentia & inter ſeſe diſtinctione. Antequam ad quæſtionem reſpondeamus, videndum eſt, quid per attributa intelligatur. Per attributa igitur intelligimus prædicata, quæ per modum affectionis de Deo enunciantur; qualia ſunt quæ eſſentiam Dei confuſis & inadæquatis conceptibus ſignificant ac repræſentant; intellectus enim noſter eſſentiam Dei uno & adæquato conceptu concipere nequit, unde fit, ut multa de Deo apprehendat per modum affectionum, ut bonitatem, veracitatem, juſtitiam, miſericordiam, ſapientiam, ſanctitatem, potentiam, æternitatem, & ſic deinceps, quæ vocari ſolent attributa; & de his quæritur, *an realiter à Dei eſſentia differant? an eadem inter ſe realiter ſint diſtincta?* Nos utrumque negamus. Ratio negationis eſt quoad partem priorem; Quia ſi attributa divina ab eſſentia ſint realiter diſtincta, utique ſingula erunt finita, vel infinita: ſi finita, ipſa etiam infinitas Dei, quæ inter attributa eſt, finita erit: quod contradictionem involvit. Si infinita, aliquid à Deo erit realiter diſtinctum infinitum, & ſic vel Deus ſe ipſo non erit infinitus, vel plura erunt infinita: quorum utrumque falſum & abſurdum. Quod attributa divina realiter à ſe invicem diſtincta non ſint, probatur hoc argumento: Eſſentia abſolutè ſimplex non poteſt includere plura prædicata eſſentialia realiter inter ſe diſtincta: Atqui eſſentia Dei eſt abſolutè ſimplex: ergo. Propoſitionis ratio eſt, quia pluralitas prædicatorum eſſentialium realiter diſtinctorum infert compoſitionem, adeoque repugnat abſolutæ ſimplicitati. Reſtat ergo, ut attributa divina à Deo & inter ſe diſtinguantur: vel formaliter cum *Scoto* & *Scotiſtis*, quia quamvis ſint eadem res ſimplex, tamen diſtinctæ ſunt rationes formales: non enim ratio formalis & definitio unius, v. c. intellectus aut juſtitiæ, eſt ratio formalis aut definitio alterius, v. c. voluntatis aut miſericordiæ: vel ratione ratiocinata cum *Thoma* & *Thomiſtis*, qui varii ſunt conceptus objectivi, non realiter, actu, in ſe aut Deo, diſtincti, ſed virtualiter tantum & eminenter, atque in effectibus, ſeu in terminatione potius ad effectum talem vel talem, diverſi.

V. Exiſtentiam Dei, eſſentiam, attributa, excipiunt *operationes ad extra*, quæ vulgo recenſentur, *creatio, conſervatio, concurſus*, pro triplici cauſę ſecundę dependentia, in fieri, in eſſe, in operari: per creationem res, quæ antea non erat actu, ſed in potentia tantum objectiva aut etiam obedientiali, ſimpliciter producitur: per conſervationem res producta in eſſe conſervatur: per concurſum ad operationem præſtandam applicatur & in efficientia actuatur. *Creatio* ſolet definiri *productio rei ex nihilo: productio* hæc non dicit formaliter relationem, ſed fundamentum relationis creaturæ ad creatorem: ſoletque à parte Dei concipi à nobis per modum actionis tranſeuntis, & vocari *creatio activa*: à parte rei per modum paſſionis, & dici *creatio paſſiva*: additur, *ex nihilo*, quod negat ſubjectum & ponit terminum: itaque primò intelligendum id eſt negativè, ut excludatur omnis cauſæ materialis concurſus, qua ratione potiſſimum creatio diſtinguitur à generatione, quæ eſt eductio formæ de potentia materiæ; ſecundò poſitivè, ut notet ordinem termini à quo, ſub quo res ante erat: *nihil* enim iſtud, ſive non eſſe, præceſſit eſſe rei: unde liquet novitatem eſſendi eſſe de ratione creationis: nam omne, quod habet eſſe poſt non eſſe, habuit initium ſeu novitatem eſſendi: quod ſi ab æterno quippiam habeat non eſſe & item eſſe, ſimul erit & non erit.

VI. Crea-

VI. Creationem excipit *conſervatio*, quæ eſt, *rei productæ per actualem influxum in ſuo eſſe continuatio :* dicimus, *per actualem influxum*, ut excludamus conſervationem, quam vocant, permiſſivam, ſive privativam, cum id dicitur conſervare, ſed impropriè, quod non deſtruit : item indirectam, quæ tantum removet impediens : hæc enim non influit in ipſum eſſe rei, quod conſervatur, ſed in id quod rei contrarium eſt, unde per accidens reſultat permanſio rei in ſuo eſſe. Quod hæc actio Deo competat facilè patet, quia creatura non tantum in fieri, ſed etiam in eſſe à Deo eſſentialiter dependet : deinde id liquet ex annihilatione : hæc enim non conſiſtit in poſitivo, quia tendit in non eſſe rei ſimpliciter : at omnis actio poſitiva tendit ad eſſe poſitivum : conſiſtit igitur in ſola ſuſpenſione influxus divini, quo conſervat Deus: qui influxus ita ſe habet ad res creatas, ut ſol ad lumen.

VII. Creationem & conſervationem ſequitur *concurſus*, ſeu *cooperatio*. Quæritur hic: *An Deus per ſe atque immediatè in actionibus omnium creaturarum operetur?* Non defuêre qui negarint Deum per ſe & immediatè concurrere ad actiones ſecundarum cauſarum ; nominatim ejus ſententiæ erroneæ fuit *Durandus* in 2. *diſt.* 1. *q.* 5. ubi ſentit : poſtquam Deus ab initio creationis ipſis creaturis conceſſit ſufficientem agendi virtutem, nihil amplius eum cum illis operari. Verum hæc ſententia non tantum eſt temeraria ; ſed etiam non ſatis in fide tuta ; quapropter oppoſitum ejus, ut longè certius & verius, tenemus, quod ita oſtendi poteſt : Res creatæ in eſſe ſubordinantur Deo, atque hinc in eſſendo dependent à Deo, ergò & dependent ab eodem in operationibus ; operari enim ſequitur eſſe, & modus operandi ſequitur modum eſſendi : at iſta rerum creatarum à Deo dependentia in operando, inſinuat *concurſum Dei*, ad producendas iſtas actiones ; qui definiri poteſt, *actio Dei ad extra, qua unà cum cauſis ſecundis & ſubordinatis omnes illarum effectus producit.* Id autem facit dupliciter, & cauſas ſecundas præmovendo, excitando, ad agendum applicando, & in ipſas actiones realiter influendo, coagendo, cooperando : priori reſpectu dicitur concurſus Dei prævius, poſteriori modo ſimultaneus : utroque modo Deus concurrit, & utroq; modo creatura in operando à Deo dependet : Itaque concurſum collocamus non in ſolo influxu in ipſam actionem terminato, quod facit *Suarez. Metaph. diſput.* 22. *Conimbr.* 2. *Phyſ. Ruvius ibidem, de Raconis in tract. de principiis*, ſed & motione, excitatione, applicatione cauſæ ſecundæ ad agendum, juxta vulgatum axioma, *Cauſæ ſecundæ non agunt niſi motæ à prima.* Verùm quia ſolum admittunt concurſum ſimultaneum auctores citati, & Jeſuitæ omnes, & rejiciunt prævium, motionem ſc. illam qua virtutem activam creaturæ Deus complet, eam excitat, applicat, determinat ad agendum, unico argumento ſententiam noſtram confirmabimus. Quod erit deſumtum ex hypotheſi & ſententiâ Adverſariorum: hoc modo: Si cauſa ſecunda non poſſit agere quin Deus ſimultaneo concurſu cum illa influat, ut dicunt omnes Adverſarii ; ergo etiam non poteſt agere niſi præmoveatur à Deo ad agendum, niſi Deus concurrat concurſu prævio. Prob. conſeq. hæc eſt Adverſariorum poſitio & omnium etiam, excepto *Durando* cum paucis aliis : ad actionem cauſarum ſecundarum requiritur concurſus ſimultaneus duarum cauſarum primæ & ſecundæ : rogo, quomodo iſtæ duæ cauſæ concurrant ſimultaneè, vel ut una moveat aliam, vel ut utraque moveatur à tertiâ, vel ut caſu concurrant. Hoc poſtremum dicere non licet, præſertim ſi iſtæ cauſæ per ſe ſunt ſubordinatæ, ut ſunt ; nec ſecundum dici poteſt; nam quæ erit illa tertia, quæ utramque cauſam, primam & ſecundam, præmoveat? ergo una alteram præmovebit ex duabus cauſis ſimultaneo concurſu concurrentibus; ſed non poteſt præmovere ſecunda primam, ſic enim ſecunda non foret, ſed prima : ergo prima præmovebit ſecundam, quod erat demonſtrandum : ſed hæc omnia ſpecialibus aliquot diſputationibus aliquando, ſi Deus volet, exponentur.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TERTIA,

DE

NOTITIA DEI NATVRALI.

THESIS I.

ESſe *Deum* ſciri poteſt, ac cognoſci multis modis. Nonnulli triplicem ſtatuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem *rationis*, quam inveſtigamus per creaturarum intuitum. 2. cognitionem *devotionis*, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem *glorificationis*; quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, φύσεως, *naturæ*, quo pertinent κοιναὶ ἔννοιαι menti naturaliter impreſſæ. 2. κτίσεως, *creaturæ*, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum, 3. γραφῆς, *ſcripturæ*, quo pertinet divina in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis revelatio. 4. ζωῆς, *vitæ æternæ*, quo pertinet intuitiva & beatifica Dei viſio. Sed prætermiſſa cognitione glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoſcendi modus in hac vita non poſſidetur, ſed ſperatur tantum, reliqui tres cognoſcendi modi optimè revocari poſſunt ad duo capita: ut *cognitio Dei*, alia ſit *naturalis*, alia *revelata*, & illa petatur ex *naturæ*, hæc ex *ſcripturæ* libro Ac nos quidem relicto Theologis ſcripturæ libro, & cognitione revelata, *Qualis ſit Dei notitia naturalis, hauſta ex libro naturæ*, hac diſputatione inquiremus.

II. *Liber naturæ* duplex ſtatui poteſt, *internus* & *externus*: unde *notitia* Dei naturalis dividitur in *inſitam* vel *innatam*, & *acquiſitam*: illam vocant alii *ſubjectivam*, hanc *objectivam*. Notitia *inſita* originem habet ex κοιναῖς ἐννοίαις, quæ amiſſæ imaginis divinæ ſunt obſcura quædam rudera ac veſtigia, & amiſſæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapſum fulgebat, ſuperſtites quædam ac ſopitæ ſcintillulæ, per quas communis illa & anticipata notio, *Quod ſit Deus*, omnium hominum mentibus naturaliter eſt inſculpta. Has ergo notitias communes referimus ad librum naturæ internum: ad quem etiam pertinet *liber* συνειδήσεως, internum conſcientiæ teſtimonium, quod Scholaſtici vocant *Syntereſin*, συντήρησιν: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cujuſvis hic Syllogiſmus practicus: *Qui vitam vivit impiam, ſentiet Dei vindicis iram & pœnam*: ratio ejus eſt, quia omnibus naturaliter eſt inſitum & inſculptum, *Deum eſſe*, *Deum eſſe colendum*, *Deum eſſe ſcelerum vindicem*: ſubſumit autem conſcientia impii. *Ego flagitioſam vitam duxi &c.* *Acquiſita* Dei notitia ex libro naturæ externo, videlicet ex contemplatione operum & effectorum divinorum, vi naturalis diſcurſus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quælibet creatura non ſit niſi quædam litera manu Dei ſcripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoſcere poſſumus.

III. Atque hæc eſt gemina & genuina Deum naturaliter cognoſcendi ratio: partim inſita, ex libro naturæ interno; partim acquiſita, ex libro naturæ externo; quæ à non uno impetitur & impugnatur hoſte. Priorem negat *Timplerus*, *Metaph. lib. 4. cap. 2. quæſt. 2.* qui plura habet paſſim in Metaphyſica non probæ notæ, & heterodoxiæ merito ſuſpecta: & ſicut multos ex Timpleriana Metaphyſica errores, ita hunc etiam ex ea hauſit ejus Collega, *Conradus Vorſtius, in notis ad diſp. 1. de Deo, pag. 119. & in apologetica exegeſi, c. 1.* Erravit & hunc errorem *Scaliger, exercit. 307. ſect. 18.* Utramque tam innatam quam acquiſitam Dei naturalem notitiam

negat

negat infauſtus ille *Socinus, prælect. Theol. c.* 2. Quia vero diſtincta ſunt argumenta, quibus tum inſita, tum acquiſita Dei notitia naturalis, probari poteſt, diſtincte etiam ea proponemus, ſi primum ſtatus converſiæ fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque, quædam diſtinctiones obſervandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei* poteſt, vel ratione ſubjecti, in quo eſt, vel ratione objecti, circa quod eſt, vel ratione modi & graduum, diverſimode conſiderari. *Ratione ſubjecti* eſt, vel ſpeculativa, vel practica; intellectûs, vel affectûs: theoriæ, vel malitiæ: *non eſt quæſtio*, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, *de notitia practica, affectûs, malitiæ*: multi enim affectu, malitiâ, voluntate, vitâ & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoriâ ſpeculativâ negare non poſſunt: ignorant tales Deum, non pura negatione, ſed prava diſpoſitione: eſt etiam notitia alia in actu primo, id eſt, habitualis, alia in actu ſecundo, id eſt, actualis: *non quæritur, an detur notitia naturalis ſemper in actu ſecundo, ſeu actualis*, ſed in actu primo ſeu habitualis: *Ratione objecti* poteſt dividi notitia Dei in eam, quæ eſt circa τὸ ὅτι, & eam, quæ eſt circa τὸ τί ἐστι. *De priori quæſtio eſt, non de poſteriori*, ſc. *an naturaliter homo ſcire poſſit, quod ſit Deus: non vero quid & quis ſit Deus*: diſtingui etiam poteſt inter notitiam veri Dei, & quaſdam vero Deo competentes notitias, ſive inter conceptum, qui eſt de Deo, & conceptus applicationem: *hoc eſt in controverſia, an homo extra revelationem poſſit habere quaſdam vero Deo competentes notitias, quoſdam veros de Deo vero conceptus, etſi in particulari illos male applicet, ad id v. c. quod non eſt Deus*: 3. *Ratione modi & graduum*, notitia Dei eſt, *confuſa* in communi, & *diſtincta* in particulari, *ſalutaris*, vel *non ſalutaris*: *de notitia Dei confuſa & non ſalutari quæſtio eſt, non autem de diſtincta & ſalutari*: talis enim nullo modo ex natura hauriri poteſt. Hic igitur controverſiæ ſtatus manet, *An detur notitia Dei naturalis ſpeculativa, in actu primo, circa τὸ ὅτι, confuſa & non ſalutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare poteſt homo, ſive illud ſit ex contemplatione creaturarum, ſive per notitias innatas & tacito cordis motu*: hoc enim in quæſtione hac nobis perinde eſt: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant*, 1. Univerſalis & perpetuus omnium populorum conſenſus: *nulla enim gens tam eſt barbara, tam effera, quæ non cognoſcat eſſe Deum*, inquit Cicero *l.* 1. *de natura Deor.* Ariſtot. l. 1. de cœlo, πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν. Et Seneca *epiſt.* 117. *nulla gens adeo extra leges moreſque eſt projecta, ut non aliquos Deos credat*: ſc. ſenſus divinitatis naturaliter omnibus inſitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam poſitum, Deum eſſe, quam nullum eſſe Deum, ſtatuerint: & falſum eſt, quod Adverſarii afferunt, non tantum aliquos homines, ſed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus ſenſum aut ſuſpicionem divinitatis habeant, & apud quos nullum ſit veſtigium religionis: nec exempla Braſilienſium atque Indorum id probant. 2. Salutaria morum præcepta & inſtitutiones apud Gentiles, quæ ex lumine naturæ profluxerunt: hæ enim manifeſte oſtendunt honeſtorum & turpium diſcrimen eſſe omnibus naturaliter impreſſum, & notitiam de Deo inſitam. 3. Timor ſupremi alicujus numinis naturaliter ex corde hominis prorumpens: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & inſtitutione remoti, inque ſylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & ſuo timore teſtantur inſitam eſſe naturaliter cordibus hanc notitiam, quod ſit aliquod ſummum numen omnipotens: & hic timor ac *conſcientiæ conſenſus internus*, qui *omnibus dictat* aliquem eſſe, qui vitia puniat & præmiis virtutes compenſet, ſupremum Dictatorem, vel ſolus ſufficit ad *ſubjectivam hanc Dei & inſitam naturalem notitiam* probandam: nec difficile eſt refutare (quod facere malumus in ipſo diſputandi actu) argumenta ſententiæ negantis, in quam, neſcio quo fato, delapſus eſt quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philoſophus, *D. Fr. Burgerſdicius, lib.* 2. *Metaph. c.*4. *th.* 1. *&* 2. Maximum quidem ſententiæ hujus fulcrum à Cl. *Viro* ponitur *loc. cit.* in dicto

in dicto *Ariſtotelis*, quo dicit *animam eſſe tabulam raſam, in qua ſcriptum nihil eſt, ſed quidvis inſcribi poteſt*: verum locus iſte *Ariſtotelis* huic opinioni non patrocinatur: nam intelligendus eſt ratione ſpecierum intelligibilium, & completæ ſive actualis cognitionis illius, ad quam naturaliter aptus exiſtit intellectus, & quaſi in proximâ eſt potentiâ; eam tamen impreſſam non habet: nam ante rationis uſum mens hominis, neque propoſitiones comprehendit, neque terminos ſimplices apprehendit: veritatem proinde ac falſitatem nullius propoſitionis actu cognoſcit: hoc enim ſi faceret, ratione jam uteretur antequam uteretur: & hujus actualis cognitionis reſpectu, anima dicitur tabula raſa. Quod dicat Vir Cl. th. 1. hanc propoſitionem, *Deus eſt*, non eſſe per ſe notam, nec intellectâ ſignificatione vocum, qui effertur, aſſenſum impetrare, ſicut hæc facit, *Totum eſt majus ſuâ parte*, & neminem repertum iri, qui hoc afferat, non ſatis cautè dicitur: Nam æquè notum eſt ex terminis cognitis, ſi non notius, *Deum eſſe*, quam alterum iſtud; nam poſtremum hoc notius eſſe videtur, quia ſenſibus ejus veritas eſt vicinior: at prioris veritas intellectui eſt propior. *Totum non eſſe majus ſuâ parte*, per ſe notum eſt, quia ſenſus id teſtatur: at *Deum eſſe*, per ſe notum eſt, quia intellectus id teſtatur: & ſicut viſo aut cognito, quid ſit *totum*, quid *pars*, ſtatim ſcitur, *totum eſſe majus ſuâ parte*, ita etiam, intellecto quid ſignificet hoc nomen, *Deus*, ſtatim habetur & ſcitur, quod *Deus eſt*: Nam quid ſignificat vox, DEUS? illud ſc. quo melius ac majus cogitari non poteſt. At hoc ipſum ſignificat, *Deum eſſe*: nam quomodo vox, *Deus*, intellectui ſignificare poſſit, id quod eſt Optimum & Maximum, niſi intelligat intellectus, illud eſſe quod per vocem, *Deus*, ſignificatur: quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi poteſt.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocoſmus & microcoſmus, cui utrique tam clara ſui veſtigia impreſſit, ut utrumque contemplanti nullibi non occurrat, *Deus*: ubivis videre eſt examinanti, divinos illos, ſapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres, rebus impreſſos, quos illinc eruere, id demum eſt *Philoſophari*: tota enim *Philoſophia*, quæ verè id nomen meretur, hic abſolvitur, ut *ex viſibilibus Deum inviſibilem aperiat, animoque ſiſtat, & cognoſcendum & colendum*: quò ſi non deſtinatur, ab autore ſuo abit, & à fine & ſcopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitia à Deo eſt, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitiâ cultuque naturali, tanquam fine ultimo, acquieſcit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebuſque omnibus entitatem largitus eſt, Deus, pro ſupremâ bonitate, ſapientiâ, potentiâ: ut ipſe in iis & agnoſceretur & laudaretur: *ſapientiam* Dei, pulcherrimus monſtrat rerum atque univerſi ordo, ac porportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creatarum finis, utpote quos non ſui, ſed hominis, cauſa condidit optimus *Deus*: unde *vera Philoſophia in creaturarum exiſtentia Dei exiſtentiam, in earum virtutibus & effectis Dei virtutes & effecta*, tanquam in clariſſimo ſpeculo, *proponit cognoſcenda ac contemplanda*: quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philoſophiæ* nunc beneficio patentium, *notitiam*, non poteſt non ſequi *cultus* amorque *Dei*: tantum enim diligimus, quantum cognoſcimus. *An Deum, ita naturali intellectus lumine ex rebus creatis cognoſcendum, benè & ſufficienter doceat* quæ hactenus viget & ubique regnum tenet, ex Gentiliſmo tantum & Peripateticiſmo hauſta, ac noxio heterodoxorum Philoſophorum veneno infecta, ſub vanis ſubtilitatibus & infrugiferis quæſtionibus, Philoſophia diſquiri poſſet: ſed ab inſtituto noſtro eſt alienum: certè non multum ad Dei notitiam faciunt, Sophiſticæ, & de vocibus tantum ac terminis inſtitutæ, non paucæ in Philoſophia digladiationes. Quicquid ſit, reperire tamen eſt in Philoſophiâ modernâ ac diſputatrice rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adſtruitur.

VII. *Thomas Aquinas ſummæ ſuæ parte.* 1. *quæſt.* 2. *art.* 3. quinque argumenta profert, 1. ex parte motus: quia omne quod movetur, ab alio

ab alio movetur; neceſſe igitur eſt, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur: & hoc eſſe, omnes intelligunt, *Deum*: 2. ex ratione cauſæ efficientis: quia omne, quod eſt, ab alio eſt: neceſſe eſt igitur pervenire ad aliquam cauſam efficientem primam (non enim datur progreſſus in infinitum) quæ *Deus eſt*: 3. ex poſſibili ac neceſſario: quia non omnia, quæ ſunt, ſunt poſſibilia, ſed ſemper aliquid fuit, quod fuit neceſſarium; ubi devenietur tandem ad aliquid, quod per ſe eſt neceſſarium, & cauſam neceſſitatis aliunde non habet, ſed quod neceſſitatis cauſa ſit in aliis, eſtque *Deus*: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur; invenitur in rebus aliquod magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo eſt etiam aliquid, quod eſt veriſſimum, optimum, nobiliſſimum, proindeque maxime ens, puta *Deus*: 5. ex gubernatione rerum, quę omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non caſu, ſed ex intentione cognoſcentis perveniunt: ergo eſt aliquod intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinãtur ac diriguntur qui eſt DEUS. Has rationes apud ipſum *Thomam*, & *Summiſtas*, ejus commentatores, prolixius diductas videre eſt. Qui plures deſiderat, adeat *Mar. Merſen. in Geneſin*, ubi *cap.* 1. *art.* 2. probat argumentis 35. notitiam Dei naturalem, & *Campanellam*, integro libro, quem vocat *Atheiſmum triumphatum*. Et Dei notitiam inſitam, ex Dei idea per creationem nobis indita, tanquam nota artificis operi ſuo impreſſa, *ſubtilitiſſime* probat *Renatus Des-Cartes*, *in ſua prima Philoſophia*, *meditatione tertia*, & *reſponſ.* ſubjunctis *adverſus* varias contra eam *objectiones*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUARTA, DE

PROPRIO.

THESIS I.

INter Prædicabilia (quæ ſic vulgo vocantur) recenſeri ſolet & *Proprium*, de quo diſputationem impræſentiarum inſtituere eſt animus; ac ne vocis ambiguitate detineamur, eam primum removebimus, ac tum ipſius *Proprii* naturam penitius inquiremus. *Proprium*, ut notat *Porphyrius in ſuâ Introductione cap.* 4. & *Ariſtoteles* 5. *Topic. cap.* 1. *dicitur quatuor modis*: 1. quod convenit ſoli alicui ſpeciei, ſed non omnibus ejus individuis. 2. quod convenit omni alicujus ſpeciei individuo, ſed non ſoli iſti ſpeciei 3. quod convenit ſoli ſpeciei alicui & omni ejus individuo, ſed non ſemper. 4. quod convenit ſoli ſpeciei, & omni ejus individuo, & ſemper: & hoc noſtræ eſt conſiderationis. Verum iſtud *quarto modo proprium* non uno etiam modo dicitur: Nam vel eſt *indeterminatum*, vel *determinatum*: illud eſt, vel *tranſcendens*, quo ſenſu bonum dicitur propria paſſio entis, vel *prædicamentale*, quod toti alicui Categoriæ convenit, ut non eſſe in ſubjecto ſubſtantiæ; æquale eſſe vel inæquale quantitati, &c. neutrum huc ſpectat, quia non certæ alicui rerum ſpeciei, ſed, vel rebus univerſis, vel pluribus rerum ſpeciebus unâ claſſe categoricâ contentis, convenit: hoc verò proprium, ſcilicet *determinatum*, eſt hujus loci, quod certæ rerum ſpeciei convenit, eique vel infimæ, vel ſubalternæ: & quia ſpecies ſubalterna eadem eſt cum genere ſubalterno, eoque etiam nomine venit, factum eſt, ut Proprium ei competens dictum ſit *genericum*; quod convenit ſpeciei infimæ

ſpecificum, ſpeciatim vocari ſolet: de utroque hoc tenendum eſt, quod genericum cum genere, non cum ſpecie infimâ, ſpecificum cum ſpecie, non cum individuis, conferri debeat: propria enim ſic dicuntur ſemper ratione ſubjecti proximi & immediati.

II. *Proprium quarto modo*, determinatum, ſive genericum, ſive ſpecificum, *definitur ab Ariſtot. l.* 1. *Topic. c.* 5. *t.* 5. *quod non declarat quidditatem, & tamen ſoli rei ineſt & cum ea reciprocatur. Non declarat Proprium rei ſive ſubjecti quidditatem*, quia nec eſſentia eſt ejus, ut ſpecies, nec pars eſſentiæ, ut genus & differentia; *& tamen ſoli ineſt & cum re reciprocatur*, quia non contingenter ſed neceſſariò ineſt; eſſentiam enim ſubjecti, quam non conſtituit, immediatè tamen conſequitur ac concomitatur: *reciprocatio* hic intelligitur in caſu recto; eſt enim in Græco Ariſtot. textu ἀντικατηγορεῖται: at ἀντικατηγορία diſtinguitur ab illa reciprocatione, quæ dicitur ἀντιστροφὴ, habetque locum in relatis, quod hæc fiat in caſu obliquo; dicuntur enim relata aliorum in genitivo, aut alio caſu ad aliud referri; at iſta, quæ hic locum habet, itemque in differentiâ & definitione, quæ cum ſubjecto reciprocantur, in caſu ſit recto. *Propria* ſic definita & explicata, *duûm* vulgo ſtatuuntur *generum*: quędam immediatè dependent & emanant ab eſſentiâ ſubjecti, quædam exiſtunt in ſubjecto mediante cauſâ externâ: poſteriora ex hypotheſi tantùm propria ſunt, eaque nunc temporis miſſa faciemus; Prioris generis propria dupliciter poſſunt ſpectari, vel ratione ſubjecti in in quo ſunt, vel ratione ſubjecti in quo non ſunt; unde gemina oritur quæſtio, difficilis utraque: ſi proprium conferatur cum ſubjecto in quo eſt, quæritur, *utrum ab eo poſſit ſeparari?* ſi conferatur cum ſubjecto, in quo non eſt, quæritur, *utrum alteri ſubjecto, in quo non eſt, ſpecie diverſo, communicari poſſit?*

III. Quæſtio prior, *An proprium à ſubjecto ſuo ſeparari poſſit?* dupliciter poteſt intelligi; aut de *ſeparatione reali*, aut de *mentali*. De utrâque diſtinctè eſt pronunciandum. Quod attinet ſeparationem realem, dicimus, *propria ita immediatè dependere à ſuis ſubjectis, ut nulla virtute, nec naturali nec ſupernaturali, ſeparari ab iis poſſint, ſic ut nec proprium ſine ſubjecto, nec ſubjectum ſine proprio, exiſtere queat.* Ratio noſtræ aſſertionis hæc eſt. Quæ ſe habent ut cauſa emanativa & effectum, ea non poſſunt, vel ad momentum temporis, à ſe invicem ſeparari, ne quidem per omnipotentiam divinam: at ſubjectum & proprietas quarto modo habent ſe ut cauſa emanativa & effectum. Ergo, &c. Prob. major. Quæ ſe mutuo ponunt & tollunt, ut uno poſito alterum ponatur & ſublato tollatur, ea non poſſunt à ſe invicem ſeparari, ne quidem virtute divina: at cauſa emanativa & effectum ſe mutuo ponunt & tollunt: quod probo, quia cauſa eminativa ſuâ exiſtentiâ cauſat, ita ut, qui ponit eam exiſtere, jam ponat eam cauſantem; at cauſare non poteſt niſi ſit cauſatum; ergo actu ponitur cauſatum, poſita exiſtentia cauſæ emanativæ: conſequenter ſe mutuo ponunt: Cauſam verò emanativam cauſare ſua exiſtentia, inde liquet, quia in eo diſtinguitur ab activa, quod hæc præter exiſtentiam diſtinctam habeat cauſalitatem, actionem ſcil. illius verò cauſalitas ſit ipſa cauſæ exiſtentia. Si ergo Deus conſervare poſſit cauſam emanativam ut effectum ſeparetur, jam conſervabit cauſam non cauſam, quod eſt contradicens, & Deo indignum: ex hypotheſi enim quod effectum ſeparetur, non erit cauſa, cum cauſa non ſit cauſa actu, niſi cauſet & effectum producat, effectumque ponatur, ſi non in eſſe, ſaltem in fieri; ex hypotheſi verò, quod Deus eam conſervet in exiſtentiâ ſeu exiſtentem, cauſa erit, cum exiſtere non poſſit niſi ſit cauſa, quia exiſtentia eſt ejus cauſalitas, & qui ponit cauſam emanativam exiſtere, ponit eam cauſare: itaque ſi Deus conſervare poſſit ſubjectum, quod ſe habet ut cauſa emanativa, ſeparatâ proprietate, quæ ſe habet ut effectum, quod immediatè emanat, jam poterit conſervare cauſam emananativam ſine effectu, id eſt, cōſervabit cauſam non cauſam, quod eſt contradictorium: at contradictoria Deus facere non poteſt. Quod verò ſubjectum & proprietas ita ſe habeant, ut cauſa emanativa & effectum (quæ erat Minor principalis ſyllogiſmi) ſeu quod proprietas ita immediatè fluat à ſubjecti eſſentiâ, ut ab eâ emanet, id eſt, exiſtentiâ ſubjecti

ſubjecti poſitâ, ſine ulla aliâ cauſalitate, ponatur, dubitari non poteſt; aut, ſi quis dubitet, is aliquam actionem, ceu mediam cauſalitatem ab exiſtentiâ ſubjecti diſtinctam, proferat, quâ proprium à ſubjecto producatur. Quomodo ergo Deus conſervans eſſentiam & exiſtentiam ſubjecti, v. c. animæ rationalis aut corporis, ſeparare poteſt proprietates, riſibilitatem aut quantitatem; cum eo ipſo actu, quo eſſentiam ſubjecti atque exiſtentiam conſervat, etiam conſervet proprietates, eo quod ipſa ſubjecti eſſentia atque exiſtentia ſit proprietatum productio; Unde, qui eſſentiam atque exiſtentiam ſubjecti ponit, jam ipſas ponit proprietates productas; qui poſterius ſeparat ac tollit, nempe proprietates, & prius tollat, ſc. ſubjectum, neceſſe eſt, cum poſitio ſubjecti in exiſtentiâ ſit, poſitio quoque proprietatum in exiſtentiâ: exiſtentia enim ſubjecti eſt exiſtentia propriorum, ita ut nihil intercedat medium: nam ſi aliquid intercederet medium, jam propria non emanarent, ſed actione tranſeunte fierent: Non poteſt ergo Deus facere, ut exiſtat ſubjectum, non exiſtente proprietate, aut contrà, niſi poſſit facere, ut idem ſimul exiſtat & non exiſtat; ergo propria nulla ratione aut virtute, nec naturali nec ſupernaturali, ſeparari poſſunt: quod erat demonſtrandum.

IV. Quod attinet ad ſeparationem mentalem cum quæritur, *utrum hoc modo ſaltem propria à ſubjecto ſuo ſeparari poſſint?* ad id reſpondendum eſt cum diſtinctione. *Separatio* enim mentalis (quam alii vocant intellectus abſtractionem) duplex eſt: una *ſimplex*, (vulgo abſtractio *præciſionis*,) altera *compoſita* (vulgo abſtractio *negationis*) illa reſpicit ſimplicem mentis operationem, hæc complexam: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta ſunt, unum apprehendit, relictis cæteris, id eſt, non apprehenſis, vocatur hæc mentis actio, ſeparatio vel abſtractio ſimplex: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta ſunt, duo vel plura apprehendit, alterumque de altero negat, unum ab alio ſeparat ac dividit, (negatio enim diviſio eſt, ut affirmatio conjunctio) iſta mentis actio dicitur ſeparatio vel abſtractio compoſita: ſeparatio mentis ſimplex nulli falſitati obnoxia eſt, compoſita falſa eſt ac fallit, quando ſeparat ea quæ conjuncta ſunt: ſi quis Petrum, qui pater eſt, concipiat, non conceptâ paternitate, paternitatem à Petro ſeparat ſimpliciter, nec falſum committit: at ſi quis Petrum, qui pater eſt, concipiat, negata paternitate de eo, is eam ſeparat à Petro ſeparatione compoſita ac falſum committit: *Propria non poſſunt ſeparari à ſubjectis ſuis ſeparatione mentis compoſitâ*: nam qui conciperet animam rationalem & riſibilitatem, ut hanc de illa neget, animæ rationalis exiſtentiam ponat, riſibilitatis exiſtentiam tollat: is conciperet contradictoria, quia conciperet ſimul exiſtere animam rationalem & non exiſtere, item riſibilitatem exiſtere, & non exiſtere: quia exiſtentia unius eſt exiſtentia alterius: ſic qui conciperet corpus negata quantitate, is conciperet corpus eſſe & non eſſe, quantitatem eſſe & non eſſe: quia enim ſe mutuo ponunt ac tollunt, non poteſt unum concipi exiſtere, ut alterum exiſtere negetur: ſed vel utrumque exiſtere, vel neutrum eſſe, concipiendum eſt: quod autem ſe mutuò ponant & tollant, th. præced. demonſtratum eſt, non tantum de iis, ſed de omni ſubjecto & proprio, quia omne ſubjectum & proprium ſe habent ut cauſa emanativa & effectum: *ſed an ſaltem ſeparari poſſunt ſeparatione mentis ſimplici?* Hic diſtinctè iterum eſt agendum.

V. Quod ſpectat *ſeparationem* mentis *ſimplicem*, *an eâ ſubjectum & proprium ſeparari poſſit?* hæc quæſtio dupliciter intelligi poteſt: 1. *An ſubjectum poſſit concipi non conceptâ proprietate?* 2. *An proprietas poſſit concipi non concepto ſubjecto?* quæ duo longè differunt. *Prius affirmamus*, *poſterius negamus*: utrumque explicamus & probamus. Quod prius eſt natura, poteſt concipi ſine actuali conceptu poſterioris, cum in illius conceptu poſterius non includatur, itaque poſterius poteſt intellectu ſeparari à priori, quia poteſt intellectus cogitare prius, non cogitando actu de poſteriori: at ſubjectum natura prius eſt, quia cauſa: proprium poſterius, quia effectum. Ergò poteſt ſubjectum intelligi non intellecta proprietate: At proprietas intelligi aut concipi nequit, non intellecto aut non con-

concepto ſubjecto, ſc. ſuo, cum quo reciprocatur; & ratio eſt, quia ſubjectum continetur in definitione proprii, ac proinde ſubjectum eſt de eſſentiâ proprii, ſi ergo proprium concipi poſſit non concepto ſubjecto, res concipi poterit, non conceptâ eſſentiâ rei, quod eſt abſurdum: itaque riſibile concipi nequit niſi concepto homine, quantitas intelligi nequit niſi intellectâ materiâ, ſimitas cogitari nequit niſi cogitato naſo: at homo, corpus, naſus, intelligi poſſunt, non intellectis, riſibili, quantitate, ſimitate: hîc enim nulla eſt contradictio; at contradictio eſt ſimitatem cogitari non cogitato naſo, aut quodlibet proprium concipere non concepto ſubjecto: nam ut naſus ſimitatis, ita quodlibet ſubjectum proprii ſui definitionem & eſſentiam ingreditur; nam dicuntur de ſe invicem in ſecundo modo dicendi per ſe, teſte vel ipſo Ariſtotele l. 1. Poſter. c. 4. t. 31. At contradictio eſt, rem definitam concipere non conceptâ definitione, ejuſque partibus, v. c. hominem concipere non concepto animali aut rationali: id enim eſt concipere hominem non hominem. Ergo ſi ſubjectum ſit de definitione proprii, impoſſibile etiam eſt concipere proprium non concepto ſubjecto: eſſet enim concipere proprium non proprium. Si dicas, nullum fore diſcrimen inter proprium & differentiam eſſentialem ac ſpecificam, ſi hæc ſententia ſit vera, quia ut differentia talis non poteſt concipi non concepto ſubjecto, de quo dicitur (quod conſtituit ac ſpecificè diſtinguit) ita & proprium: Reſpondeo, diſcrimen illud adhuc ſupereſſe, quod ſubjectum concipi poſſit non conceptâ proprietate, ut homo non conceptâ riſibilitate, at non poteſt concipi non conceptâ ſua differentiâ eſſentiali & ſpecificâ (quâ in certa ſpecie collocatur, & ab omni alia ſpecie diſtinguitur) ut homo non poteſt intelligi non intellectâ rationalitate; & cauſa eſt, quia differentiæ eſſentiales conveniunt rebus in primo modo dicendi per ſe; at proprietates in ſecundo, ut ex Ariſtotele ſtatim diximus.

Altera quæſtio de Proprio propoſita eſt, reſpectu ſubjecti, in quo non eſt: ac quæritur; *an alteri ſpecie diverſo, in quo non eſt, communicari poſſit?* Reſpondeo, planè non poſſe, ne quidem per potentiam divinam, idque ob rationem theſ. 3. aſſignatam: quod probo. Si propria emanent ab eſſentiâ ſubjecti, ita ut ſe mutuò ponant, ergo ſi proprietas poni poſſit in alio ſubjecto, etiam ſubjectum ipſum proprietatis in alio ſubjecto poni debet: ſi v. c. quantitas poſſit communicari ſpiritui, ipſa corporeitas ſeu eſſe corpus ſubjectum quantitatis, ſpiritui communicari debet: quia ex arctiſſima connexione, quæ eſt inter cauſam emanativam & effectum, non poteſt fieri, ut alibi ſit proprietas, v. c. quantitas, quæ eſt effectum, & alibi, ac non ibidem, ſubjectum, v. c. corpus, quod eſt cauſa emanativa; ita ut, qui dicunt proprietatem communicari ſubjecto ſpecie diverſo, dicant proprietatem non proprietatem, quæ eſt contradictio; quam ſic oſtendo. Omne quod communicatur eſt commune: quod commune eſt, proprio contradiſtinguitur; contradiſtinctum autem ſui contradiſtincti negationem includit, & ſic communicari vel commune eſſe, dici nihil poteſt, niſi prius dicatur non proprium: ergo ſi proprietas hujus ſubjecti communicatur illi ſubjecto ſpecie diverſo, eſt proprietas non proprietas; proprietas, quia emanat ab hoc ſubjecto; non proprietas, quia communicatur alteri: quæ eſt contradictio manifeſta. Proprium & commune eſſe oppoſita, negari nequit: oppoſita includere negationem mutuam, extra omne eſt dubium: jam argumentor ad hominem. Nullum proprium eſt commune, quia ſunt oppoſita: major hæc eſt ex conceſſis: quoddam proprium eſt commune: minor eſt ex hypotheſi adverſæ partis: Ergo quoddam proprium non eſt proprium, quæ eſt contradictio in adjecto: videant ergo adverſarii, quomodo Deum & ſe à contradictione liberent, qui affirmativam hujus quæſtionis tuentur. Plura argumenta, quia & temporis & chartæ anguſtia adferre vetat, aliàs fortaſſe perſequemur.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUINTA, DE

RELATIONE.

THESIS I.

DE *Relationibus* tam utilis eſt doctrina, ut nulla ferè ſit per univerſam Philoſophiam, quæ ei anteponi poſſit: ſed enim tam miſerè ac fœdè à Scholaſticis ac tanto terminorum & vocum barbararum involucro pertractata eſt, ut ſi quid ſit horridum atque intricatum, nihil tamen hâc doctrinâ horridius atque intricatius reperiatur, atque vel Delio natatore, vel Oedipo aliquo ſit opus ad eam aſſequendam: præterea tam multa diſputantur de Relatione vana atque inania, ut qui contemplandis iis operam ac tempus locat, nec temporis nec operæ pretium ferat: ne dicam nunc, periculoſas in fide conſequentias, ex hac doctrinâ non ſatis prudenter ac dextrè traditâ, à multis educi; quare non malè nec inutiliter egerimus, ſi relationum doctrinam ac relatorum naturam perſpicue breviterque expoſuerimus, erroribus obiter notatis, ac præſertim iis, qui aliorum in rebus aliis errorum ſunt fontes ac cauſæ.

II. *Relatio* nihil *eſt*, quam σχέσις *unius ad aliud*: quæ σχέσιν iſtam habent, dicuntur τὰ πρός τι, quaſi dicas, ut id exprimunt nonnulli barbarè quidem ſed ſignificanter, quæ ſunt *ad aliquid*: Latini *relata* vocant, quia referuntur ad aliud: *Relata* ab Ariſtotele ſic definiuntur, cap. 7. Categ. text. 1. πρός τι δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ, ἅπερ ἐστὶν, ἑτέρων εἶναι λέγεται, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. quod ita vertit *Pacius*; *Ad aliquod ea dicuntur, quæcunque, id quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur, vel quocunque alio modo ad aliud referuntur.* Quando Relata dicuntur eſſe *aliorum*, primo ſignificatur relationem non conſiſtere niſi inter duo, ſecundo relata referri ad aliud in caſu genitivo: quando additur, *vel quovis alio modo*, indicatur, non tantum hoc ſed etiam alio caſu quocunque, relata ad aliud referri: ſed præſertim notari debent voces iſtæ, ὅσα αὐτὰ, ἅπερ ἐστὶν, id eſt, *quæ quatenus ſunt, hoc quod ſunt*, atque ea ipſa voce, quâ nuncupantur, dicuntur eſſe aliorum: ſic, ut unum proferamus exemplum, Pater relatum eſt, non quia dicitur filii autor, cauſa, aut aliud tale, ſed quia & quatenus dicitur illius pater: at quæ dicuntur aliorum, non tamen hoc quod ſunt, relata non ſunt: ita v. c. cæcitas dicitur viſus, non ὅπερ ἐστὶ, non *hoc quod eſt*, non viſus cæcitas, ſed privatio, ideoque nec relatum eſt.

III. In omni relatione duo requiruntur tam neceſſariò, ut ſine iis Relatio non ſit, *ſubjectum* & *terminus*; quod vel ipſa relationis definitio evincit: Relatio enim eſt habitudo unius ad aliud: *unum*, iſtud eſt, *ſubjectum*, *aliud terminus*. *Subjectum eſt illud quod refertur, terminus illud ad quod refertur ſubjectum*: ſubjectum eſt res abſoluta ut & terminus: ſed quando *ſubjectum* conſideratur cum *reſpectu illo* ad aliud, vocatur *relatum*; cum *terminus* conſideratur cum *reſpectu* illo quo ad ſe refertur ſubjectum, & contrà ipſum refertur ad ſubjectum, vocatur *correlatum*: unde vulgo definiunt, *ſubjectum eſt cui relatio inhæret: terminus, cum quo ſubjectum in relatione comparatur*: & hinc orta eſt diſtinctio illa inepta & inſulſa inter *eſſe in* & *eſſe ad*, quâ omnes ferè Scholaſtici uti ſolent, quę non tantum ob verborum barbariem ſed & ob ſententiæ vitium repudianda eſt: nam τὸ *eſſe in* potuiſſent latiniùs dixiſſe, ineſſe, & τὸ *eſſe ad*, referri ad aliud:

aliud: deinde *τὸ eſſe in* vocant id, quo relationes more cæterorum accidentium inhærent ſubjecto, *τὸ eſſe ad*, id, quo relatio terminum reſpicit: at verò relationes totæ conſiſtunt in reſpectu & in ordine ad aliud, nec quicquam aliud involvunt in eſſentiâ ſuâ præter reſpectum ad terminum: quare ineptè dicitur ac falsò, relationes more accidentium ceterorum ineſſe ſubjectis, cum ſubjecto tantummodo attribuantur: voces quippe relativæ non ſignificant aliquid, quod ſubjecto propriè ac per ſe ineſt, ſed tantum declarant, quomodo ſubjectum ſe habeat ad terminum: neque enim Pater ſignificat aliquid, quod humanæ naturæ propriè & per ſe inſit, ſed quomodo ille, qui ſic dicitur, ſe habeat ad filium.

IV. Ut in omni relatione neceſſariò duo referuntur, ita omnis *relatio gemina* eſt, unde vulgo dicuntur relata ἀντιστρέφεσθαι, hoc eſt, inter ſe reciprocari, ſeu, ad ſe invicem ultrò citróque referri, adeo ut utrumque dicatur eſſe alterius, & utrumque relatorum ſuâ propriâ relatione referatur ad alterum: itaque errant illi, qui una eademque relatione volunt utrumque relatorum ad alterum referri: hoc enim falſiſſimum eſt: nam relationis eſſentia in eo ſita èſt, quod quippiam ad aliud aliquo modo ſe habeat: ἐν τῷ πρός τί πως ἔχειν: atqui pater non eodem modo ſe habet ad filium, quo filius ad patrem: ergo non eadem eſt relatio, qua referuntur ad ſe invicem: atque ex hiſce ultro ſequitur, *omnia relata* eſſe *mutua*, & nullas dari relationes non mutuas: quod vero quædam relata dicantur non mutua, inde eſt, quod ob vocabulorũ inopiam geminatio non appareat, nec in relatis nec in relationibus: itaque quæcunq, relata non mutua dicuntur, nomine tenus tantùm, non reipſa ſic dicuntur: neque aliud colligi poteſt ex *Ariſtotele*, quàm relationes aliquas non mutuas videri ob vocabulorum defectum: qua cauſa *Ariſtoteles* nobis jubet *capite citato* ὀνοματοποιεῖν: videatur *cap. 7. Categ.*

V. In mutua relatorum ac relationum habitudine, quod in una relatione relatum eſt, id in altera ſemper eſt correlatum; & contrà: & ut relatum ſe habet ad correlatum, ita ſubjectum ſe habet ad terminum: itaque quod eſt unius relationis ſubjectum, id eſt alterius terminus. Quæri hic ſolet, *an præter ſubjectum & terminum requiratur in relatione fundamentum? Fundamentum verò vocant, quo mediante relatio in ſubjecto oritur atque exiſtit. Reſpondemus* in aliquibus relationibus, in aliis non item, hoc requiri: ſunt enim duûm generum relationes, quædam in ſubjecto proveniunt, poſito ſolo termino in exiſtentia, nullaque cauſa alia requiſita, ſic in ovo oritur relatio ſimilitudinis, poſito quod alterum ovum exiſtat eadem qualitate præditum, nec quicquam aliud requiritur: ſunt aliæ quædam relationes, quæ non oriuntur in ſubjecto, poſito ſolo termino, ſed requirunt inſuper aliud in ſubjecto atque in termino, quo mediante proveniant, ut ſunt v. c. dominium & ſervitus: hoc, quod requiritur, vocatur fundamentum: & requiritur non tantum in ſubjecto, ſed & in termino: terminus enim unius relationis eſt ſubjectum alterius: imo, quia terminus, ideo ſubjectum eſt: itaque indiget fundamento non ſolum, quà oppoſitæ relationis eſt ſubjectum, ſed & quà terminus: atque hinc videre eſt communem fere errorem, quo omnibus relationibus promiſcuè fundamentum tribuunt Metaphyſici ac Logici: at verò quodnam eſt fundamentum, diſtinctum à ſubjecto, ut eſſe illis cenſetur, relationis, qua vel duæ horæ aut lineæ æquales, duo colores aut figuræ ſimiles dicuntur? quodnam eſt fundamentum earum relationum, quæ Deo, vel quæ duabus ſubſtantiis ejuſdem generis aut ſpeciei immediatè tribuuntur? profectò ſi quædam relationes manent quaſi de eſſentia ſubjecti, termino poſito, quid opus eſt fundamento? Fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora: ergo *Falſum eſt in omni relatione requiri fundamentum diverſum à ſubjecto & termino.*

VI. Non ſubſiſtit hìc communis Philoſophantium error, ſed progreſſus eſt ulterius: qui in omni relatione fundamentum exigunt diſtinctum, ut ſunt ſubtiles diſtinguendi artifices, diſtinguunt inter *fundamentum & rationem fundandi.* Fundamentum vocant, quaſi cauſam relationis: rationem fundandi, ejus quaſi cauſalitatem, ſc. paternitatis fundamentum illis eſt poteſtas generandi: ratio fundandi ipſa

di ipſa generatio: verùm enimverò iſta figmenta ſunt citra neceſſitatem excogitata. Fundamentum definitur, id quo mediante relatio ſubjecto competit:ideoque poſito fundamento, cum eſt, neceſſariò ponitur relatio: *itaque fundamentum ſine ratione fundandi*, quam vocant, *ne fundamentum quidem fuerit*: eo enim tantum poſito, non poſita ratione fundandi, relatio nondum ponitur ex illorum ſententia: non eſt ergò id fundamentum vocandum, quod illi vocant; ſed ipſa ratio fundandi, eſt fundamentum relationis: *poteſtas* illa, quam fundamentum illi vocant, fortaſſe vocari poſſit *conditio ſine qua non*: at fundamentum, nec dici, nec eſſe poteſt.

VII. Atque hæc nobis eſſe videtur genuina relationis ac relatorum explicatio: unum adhuc reſtat paulo ulterius inquirendum, quod, ad relationis ac relatorum naturam cognoſcendam penitiſſimè, multum facit. ſc. *Quid ſint relationes? utrum ſint ens reale an nihil?* Reſpondemus, relationes, quà *relationes*, *nec eſſe ens reale, nec nihil. Quod non ſint ens reale*, inde probatur, quod cum ſubjecto, cui adduntur, non faciant veram compoſitionem, nec ortu ſuo aut receſſu ullam faciant in ſubjecto mutationem: nulla certe eſt compoſitio in hora aut linea, cum alteri horæ aut lineæ dicitur æqualis, nulla mutatio in ovo, cum alteri ovo alibi genito ſimile incipit eſſe, aut in Petro cum alteri homini idem eſſe dicitur in natura humana: oriuntur quidem multæ relationes aliqua mutatione: ſed ea mutatio vel eſt in termino, vel ſi mutatio eſt in ſubjecto, relatio eſt poſterior mutatione, utpote ex qua ſuo modo oritur atque reſultat: neque res mutatur, quia fit relata, ſed fit relata, quia mutatur. Ex hiſce ſequitur, omnibus omnino rebus, etiam Deo, relationes tribui tuto poſſe: nec metuenda eſt hîc ulla in Deo aut compoſitio aut mutatio, quæ infinita Dei perfectione foret indigna: nam relationes non componunt nec immutant, cum adveniunt, ut jam oſtendimus: non etiam perficiunt ſubjectum cui attribuuntur, quod intelligi debet de relationibus ut ſic: nam quod quædam relationes videantur perficere ſubjectum, hoc fit ob fundamentum, aut formam aliquam ac perfectionem abſolutam, quæ ſimul cum relatione ex fundamento oritur, ac relationem comitatur: at nihil eſt, quod perfectiorem aut beatiorem poſſit efficere Deum acceſſu ſuo.

VIII. Sed ſi relationes non ſint entia realia, nec quicquam perfectionis addant ſubjecto, videntur prorſus eſſe nihil: ſed reſpondemus id non ſequi, *neque eas eſſe nihil*: nam licet ſubjectum non perficiant ut formę abſolutæ, referunt tamen ſubjectum ad aliud: quod non eſt omnino nihil: ſi relationes eſſent purum nihil, non poſſent inter ſe diſtingui: at diſtinguuntur, quia aliter ſe habet pater ad filium quam dominus ad ſervum: qui putant hoc diſcrimen oriri à fundamento, illi primum omni relationi fundamentum tribuunt, quod jam refutavimus theſ. 5. deinde licet relationes omnes à fundamento provenirent, non tamen relatum hoc aut illo modo ſe haberet ad correlatum per fundamentum, ſed per relationem ipſam: atque hoc ſatis eſt, ut relatio, quatenus à fundamento diſtinguitur, non ſit prorſus nihil: qui relationum diſcrimen referunt ad ſubjectum & terminum, quæ connotantur, non tamen evadunt noſtri argumenti robur: imo id confirmant potius: nam ſi relationes, ſubjecti & termini connotatione, differunt aliæ ab aliis, jam ipſæ relationes, quà tales, differentias iſtas ſubeunt, quia quà relationes ſubjectum & terminum connotant ex definitione relationis th. 2. allata: illa certe connotatio non eſt nihil: præterea nihil non poteſt connotare ens: & ubi nihil incipit connotare ens, jam fit aliquid: & ſi relatio foret nihil, ſicut una res poteſt differre ab alia per connotationem relationis, ita poſſet differre per connotationem τοῦ nihil: at hoc non eſt: ergo relatio non eſt nihil. *Quid tandem fuerit igitur relatio? reſpondemus*, medium eſſe inter ens reale & nihil, non participationis ſed negationis, qualia dari præter relationem, aliàs, cum occaſio ſeſe offeret, oſtendemus.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

SEXTA,

DE

ORTU ANIMÆ RATIONALIS.

THESIS I.

INter difficillimas, quæ à Philoſophis agitari ſolent, quæſtiones, non infimum tenet locum de qua nunc inſtituimus diſquiſitionem: ſc. *Vtrum* θύραθεν *à Deo corpori humano infundatur per creationem, an vero à parentibus una cum corpore in liberos propagetur per generationem, Anima humana?* hæc difficultas Maximo inter Patres latinos *Auguſtino* viſa eſt tanta, ut ἐπέχειν voluerit ac ſcripſerit, Epiſt. 157. *non eſt periculum, ſi origo animæ lateat, dummodo redemptio clareat.* Verum enim verò cum in controverſiis multis Theologicis, Juridicis, Medicis, & in aliis caſibus multum expediat, firmam tamen aliquam de ortu Animæ rationalis ſententiam tenere, non erit præter rem in hoc negotium inquirere, præſertim cum de eo ſcripſerint tot Viri præclari, quos tanquam cuivis notos non nominamus, ne Authores citando chartam impleamus: duæ igitur ſunt claſſes opinionum quas de ortu animæ humanæ ſuſtinent Viri docti: *quidam creari, alii generari eam volunt*: neque enim ſunt alii modi quibus ſubſtantia poſſit produci præter creationem & generationem. *Nos priorem amplectimur, poſteriorem rejicimus.*

II. *Qui* animas humanas oriri per generationem, & à parentibus in filios propagari ac *traduci exiſtimant, putant* iſtam propagationem *fieri vel per multiplicationem aut diviſionem ſubſtantiæ ipſius animæ, vel productionem animæ ex aliquo ſemine*: nam qui traduci quidem animam ſtatuunt, modum tamen non explicant, nec explicari poſſe contendunt, ii non ſatisfaciunt accurato indagatori. *Si dicant, Animam* rationalem filii *eſſe traductam* ab anima Patris *per ejus diviſionem* & quaſi diminutionem, jam diviſibilem facient animam rationalem, conſequenter & materialem; quod indiviſibili & immateriali ejus naturæ repugnat: deinde ſi animæ ſubſtantia cum ſemine, ex quo fit homo, decidatur ac dividatur, cur non etiam, abſciſſo capite aut alio membro, dividitur & deciditur? Præterea, quæri poteſt, an in parentibus πολυτέκνοις non imminuatur tot ſui partibus deciſis ac diviſis anima? Tertio, quæri poteſt, an à ſolo Patre vel Matre ſolâ hæc prolis anima decidatur ac dividatur? ſi ab unius tantum parentis anima; à cujus? Patris an Matris? ſi ab hujus vel illius tantum anima, cur non ab alterius quoque, cum utriuſque anima æquè ſit diviſibilis? ſi ab utriuſque Parentis anima per ſui diviſionem anima ſobolis propagetur, unde petetur ſexus ratio? fortaſſe, quia ab alterius parentis animâ plus fuerit deciſum ac diviſum. Quam abſona hæc ſint & inepta, nemo non videt.

III. *Si dicant, animas* propagari *& traduci per ſui multiplicationem*, dum anima parentum aut parentis gignit aliam ſui ſimilem in prole, quæ eſt Traducentium probabilior opinio, explicent mihi, cur anima rationalis magis poſſit ſic multiplicari quam Angelus? ſunt enim anima rationalis & Angelus, quoad ſubſtantiam, ejuſdem generis ac naturæ: nempe ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, immaterialis, ſpiritualis: unde & ſpiritus, tam hic, quam illa, nominatur: idcirco tam anima noſtra intelligit & vult quam Angelus: utrobique par ratio eſt; ergo etiam ſicut Angelus non producit alium Angelum, etiam neque anima noſtra producet aliam animam; eſt enim & hîc utrobique eadem ratio. Cur enim Angelus ex Angelo non propagatur? Quia eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, immaterialis, ſpiri-

ſpiritualis; conſequenter quæ transmutationem non patitur: At talis etiam eſt anima rationalis: ergo etiam, ſi Angelus, nec generetur, nec generet ſui ſimilem, per multiplicationem eſſentiæ, nec de anima rationali id dicendum eſt.

IV. Sed ulterius ſententiam iſtam incommodis urgeamus: Actio iſta multiplicationis, qua anima animam generat, rationalis ſc. rationalem, vel naturalis eſt, vel voluntaria: ſi naturalis, quî fit ut anima rationalis intellectu & voluntate prædita ſe ipſam multiplicet nec volens, nec ſciens? ſi voluntaria, ergo ſterilitatis cauſa erit ſita in voluntate, quia anima non vult ſe ipſam transfundere & multiplicare. Et quomodo in hominibus nequam, adulteris puta, ſequitur ſæpe fœtificatio, cum eam maximè nolint? Præterea ſemper fieret conceptio, cum vellet anima Parentis: at hoc non fit; tertiò illa multiplicatio animæ rationalis, quâ producitur in ſobole, aut fit à parente utroque, aut ab altero tantum: utrumvis dicatur, redit difficultas mota th. præced. circa animæ rationalis traductionem per diviſionem. Speciatim, ſi ab utroque parente eſt anima prolis per multiplicationem, quomodo fiet unio duarum animarum maſculæ & fœminæ in unam ſubſtantiam & in unum ſexum? explicent ſi poſſint. Adhæc ſequitur, 1. Unum numero effectum, animam ſobolis, produci à duabus cauſis totalibus ejuſdem ſpeciei non ſubordinatis, ſc. ab anima Patris & Matris, quod contra veritatem eſt, &, quorundam judicio, vel Deo impoſſibile. 2. Ex duobus actibus fieri unum per ſe: ſc. anima Patris actus eſt: anima Matris item: ex hac utraque, una fiet per ſe anima ſobolis, quod contra axiomatis recepti veritatem quoque eſt. Denique ſi anima parentis, ſive unius, ſive utriuſque, producat animam liberorum multiplicando ſe, aut in ſemine hoc facit, aut extra ſemen: ſi in ſemine, jam ſemen erit animatum anima rationali: quod ſi non eſt abſurdum, cur non & ſanguis ſic dicatur animatus? & cur non utrumque homo? aut aliud entis actu animati animâ rationali genus præter hominem conſtituatur. Deinde ſi in ſemine ſe multiplicet anima, vel ſemen aliquid confert ad iſtam animæ multiplicationem, vel nihil: ſi aliquid, jam anima rationalis in iſta ſui multiplicatione, tum activa tum paſſiva, in ſuo fieri, aliquo modo dependebit à ſemine: at hoc eſt abſurdum, quia ſic non foret immaterialis: nam quod in ſui productione dependet à materiâ, ſic ut illa aliquid conferat, eſt materiale: & nulla cauſa eſt, cur anima, quæ non dependet in operando, in intellectione & volitione, à commercio materiæ, dependeat in fiendo? Si nihil confert ſemen ad iſtam animę rationalis multiplicationem, fruſtra in ſemine fieri dicitur: quod dicant fortaſſe requiri ſemen, non quidem per modum cauſæ aliquid conferendo ad animæ multiplicationem, ſed ſaltem per modum ſubjecti, animam, dum ſe multiplicat, ſuſtentantis, ineptum eſt. Nam anima ſicut non eſt accidens, nec indiget ſubjecto in operando, nec in eſſendo, multo minus in fiendo: ſi extra ſemen ſe multiplicando anima animam producat, jam anima rationalis filii ab anima rationali parentum creabitur; quod probo: quia hæc illam producit, & ex nihilo ſubjecti & ex nihilo termini: nam nihil animæ filii præextitit, & nullum præextitit ſubjectum, quia extra ſemen anima parentis ſe ipſam multiplicando alterā ſobolis producere ſupponitur: ergo fuerit creatio: at illa non eſt finitæ virtutis. Quid multis opus eſt? Si anima rationalis una aliam producat ſe multiplicando extra ſemen, jam ſaltem fit ex nihilo ſubjecti, quia ſemen nec ſubjectum eſt ex quo educitur anima, nec eam productam conſtituit, nec ipſa anima Parentis eſt ſubjectũ ex quo educitur anima filii, quia quod educitur ex alicujus ſubjecti potentia, in eodem recipitur & exiſtit: ſed anima non recipitur nec exiſtit in anima parētis. Ergo: deinde anima Patris non eſt pars conſtitutiva animæ filii; alioquin animæ filiorum puniri poſſent pro actualibus peccatis omnibus parentum, quia eorum animæ, cum peccata committerent, pars fuêre animę liberorũ: Præterea fit ex nihilo termini, quomodocunque hęc phraſis ſumatur; quia ſemen non poteſt eſſe aliquid termini ad quē ipſius animæ rationalis, ſi extra ſemen producatur ſui multiplicatione: nec poteſt dici ſemen terminus à quo illius

mutationis qua producitur anima rationalis, quia terminus à quo adveniente termino ad quem perit: at ſemen adveniente anima rationali adhuc manet: nec poteſt ipſa anima parentis dici aliquid termini ad quem animæ rationalis in filiis, quia ſic eam conſtitueret, & ipſa à ſeipſa poſt generationem foret diviſa: nec poteſt dici terminus a quo in mutatione iſta qua producitur anima filii, quia, ut jam dictum eſt, terminus à quo perit producto termino ad quem; at anima parentis non perit producta anima ſobolis: ergo, cum nihil ſubjecti nihilque termini præexiſtat, fuerit creatio iſta animarum multiplicatio, quod eſt abſurdum.

V. *Nonnulli animas ſic traduci* ac propagari *volunt*, ut nec multiplicentur nec dividantur, ſive in ſive extra ſemen, ſed *ut producantur ex aliquo ſemine: & quidam ſtatuunt hoc* ſemen *eſſe ſpirituale ψυχικὸν, alii eſſe corporeum σωματικόν. Qui traducem explicant* per productionem animæ *ex ſemine ψυχικῷ ſpirituali*, ii tertiam quandam ſpiritus creati ſpeciem agnoſcere coguntur, præter angelum & animam rationalem: nam neque angelum eſſe volunt neque ipſam animam rationalem parentum, ſed tertium quid ab angelo & anima rationali utriuſque parentis diſtinctum: at hoc abſurdum eſt, & otioſa eſt ſubtilitas, in tertio ſpiritus genere excogitando. Deinde illa ſpiritualis ſeminis ſubſtantia, aut ſit ex aliquâ materiâ corporeâ: & hoc non, quia ipſa ponitur ſpiritualis ſubſtantia: aut ex animâ parentis: eaque vel totâ: & hoc non, quia ſic anima parentis tota evaneſceret, & in ſpirituale ſemen converteretur: vel ex parte: & ſic diviſibilis foret, unâ parte in hoc ſpirituale ſemen conversâ, alterâ non item: aut ex nihilo: & ſic foret creatio: non addo plura abſurda, quæ hinc ſequuntur. *Si ſemen hoc ſtatuant*, ex quo producitur ac traducitur anima rationalis, *corporeum & σωματικὸν*, jam animæ rationalis productio erit eductio ex potentia materiæ, proindeque in ſuo fieri dependebit à materia, quod quâ ratione conſiſtat cum illius eſſentiæ immaterialitate, ſpiritualitate, addo & immortalitate, illi viderint: certe ut eſt in operando inorganica & ἄψυχος anima, ita in eſſendo, multo magis in fiendo: ut immortale ex mortali, ſpirituale ex materiali, ſimpliciſſimum ex mixto, oriri poſſit, naturæ viribus, quis eſt Philoſophorum qui concipere valeat? etiamſi ſubtiliſſimam quis materiæ in ſemine puritatem imaginetur ac ſomniet, quamdiu materiam aliquam concipit in ſemine, ex quo produci dicunt animam, ego quidem quomodo tueri queant ejus eſſentiam ſpiritualem, immaterialem, immortalem, equidem non video; quicquid dixerint aut diſtinxerint. Manet hoc: Forma, quæ ita dependet à Materia, ut per concurſum cauſæ materialis producatur, illa eſt materialis: at anima rationalis, ſi producatur ex ſemine, ſi ex ſeminis potentia educatur, ita dependet à Materia ut &c. ergo eſt materialis. Ita quidem omnes modos traducis animæ rationalis in ſpecie examinavimus & refutavimus.

VI. *Nos* ergo *per creationem* eſſe & *oriri animas humanas cenſemus*, & creationem factam *à Deo*, *non ab Angelis*, ut ex Veteribus nonnulli ſomniarunt: nam virtus creandi nulli convenit præter Deum: eſt enim infinita: creare enim eſt agere in nihil; ipſum autem nihil cum ſit infinitum, continens totum non eſſe, nulla res poteſt habere vim & efficaciam in illud, niſi ea ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe: creantur ergo animæ à ſolo *Deo*, *non tamen ex ejus ſubſtantiâ vel eſſentiâ*, ut ex Veteribus quoque nonnulli ineptierunt: quia Dei eſſentia aut ſubſtantia nullius rei forma eſſe poteſt, ſic enim alicujus creaturæ eſſentiam ingrederetur ut pars: at anima rationalis forma hominis eſt. ergo, &c. *Non ſunt* vero *animæ creatæ ſimul & ſemper*, nec una poſt aliam ex animabus creatis, nunc hæc, nunc illa, corpori inditur, quæ ſententia Platoni & Origeni adſcribitur, *ſed formato corpore demum & creantur & infunduntur*: quo illud fiat tempore, non diſquirimus; tertio die à conceptione organizatio poteſt eſſe perfecta, ut quidam exiſtimāt: etiam, tametſi quadrageſimo aut alio demum die ea peragatur, tunc animas quoque à Deo effici & corporibus ſingulas infundi exiſtimamus; ſed de tempore litem non facimus noſtram; neque ad inſtitutum noſtrum facit. Id nobis ſufficit

anima

animas à Deo creari, quocunque id fiat tempore. Creationem animarum confirmat quoque ſi non neceſſariò, ſaltem probabiliter, Adami & Evæ animarum rationalium creatio; in his enim Deus ſpecimen edidit quid in aliorum hominum productione facturus eſſet perpetuo. Quod Adverſarii excipiunt, in primis parentibus neceſſariam fuiſſe creationem quia nihil exiſtebat, per quod propagatio naturaliter fieri poterat: Reſpon. ideo argumentum non habet neceſſariam vim probandi univerſaliter omnium animarum creationem; ſed tamen animadvertendũ eſt; Primò, Adami animam materiæ ante præparatæ extrinſecus infundi, cæteras autem animalium animas in & cum materia concreatas fuiſſe, cujus ordinis alia idonea ratio non eſt, quã ut Deus oſtenderet in hominibus aliam corporis, aliam animę eſſe originem, at in brutis eſſe eundem utriuſque ortum. Secundò, univerſi pulchritudinem & ſymmetriã poſtulare, ut cũ inferiores creaturæ primæva & ordinaria virtute ſeſe multiplicent, omnium creaturarum dominus non ſine ſpeciali operatione & auxilio ſupremi Domini generaretur: Itaq; probabilis ſaltem eſt probatio à creatione animarum Adę & Evę ad creationem animarum aliarum. Qui plura deſideret pro creatione animę rationalis argumenta, videat ex Theol. *Zanch. de operib. creat. l.2.c.1. Iun. in Geneſ. c.2. Thom. Aquin. 1. part. ſum. quæſt. 90. art. 2. & ibidem commentatores:* ex Philoſoph. *Conimbr. l.1. de an. c.1. quæſt. 3. Tolet. ibid. quæſt. 17. Ruvium, alioſque plures ibidem. item Baron. Philoſ. Theol. ancill. exerc. 2. &c.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

SEPTIMA,

DE

CONCVRSV DEI.

THESIS I.

SI quid in Philoſophiâ universâ arduum eſt ac difficile explicatu, Concurſus eſt divinus, in quo explicando tam fuit à Philoſophis laboratum & ſudatum, ut nullibi magis: &, quod amplius eſt, ſicubi erratum fuit periculoſe, hîc quàm maxime: quare omnino meretur hæc materia ſeligi, ut fideliter ac juxta veritatem explicetur, præſertim, quod dextrè & rectè intellecta inſignem habeat uſum. Quæritur, *An Deus cauſa prima vere cooperetur ſeu concurrat in agendo cum creaturis cauſis ſecundis.* Seu, *An cauſa ſecunda aliquid agere poſſit, independenter à Deo, ut cauſa prima non concurrat ad actionem, effective, proxime, immediate?* Duæ hic ſunt ſententiæ oppoſitæ: *una* tenet, cauſas ſecundas per ſe ſolas ſufficientes eſſe ad actiones ſuas eliciendas, nec Deum ad actiones iſtas concurrere. Hæc ſententia defenſa fuit olim à *Durando* Scholaſtico reali, ſed nec Thomiſta, nec Scotiſta, verum utriuſque adverſario: hic putavit, cauſas ſecundas per ſe effecta ſua producere, nec cum illarum operatione cauſam primam aliter concurrere, quàm cauſas ſecundas ipſas, & agendi vim primò à creatione aut generatione illis inditam, conſervando: vid. ipſum in *lib. 2. Pet. Lombardi, ſententiarum Magiſtri, diſtinct. 1. quæſt. 5. Durandi* ſententiam amplexus eſt hoc ſeculo *Nicolaus Taurellus in lib. de rerum æternitate & triumpho Philoſophiæ*, niſi quod hic præter concurſum divinum etiam inſuper ſuſtulerit Dei conſervationem: & nuperrime ante annos novem prodiit *Monachus* quidam *Capucinus Burgundus*, qui hanc *Durandi* ſententiam magno molimine & ingenti volumine adſtruere conatus eſt: imò ait, hanc ſententiam *Durandi* eſſe unicum medium ac remedium tollendis litibus idoneum, quæ tot jam annos inter *Dominicanos & Ieſuitas*

agitantur, de ratione concurſus divini, de ſcientiâ mediâ, de natura libertatis, &c. *Altera ſententia*, oppoſita huic, ſtatuit Deum cauſam primam, actu & reverâ ac per ſe proximè & immediatè concurrere ad operationes cauſæ ſecundæ: itaque ex hac ſententiâ, Deus non tantum permittit creaturam agere, non tantum vires concedit ac conſervat ut agat, ſed & ipſe agit, efficit, efficaciter concurrit, cooperatur. Et cum hujus ſententiæ authoribus nos facimus, ponimuſque hanc theſin: *Deus concurrit ad quamlibet cauſarum ſecundarum operationem, ſic ut immediate ac per ſe influat in omnem actionem creaturæ; conſequenter, in omnem effectum: eſtque Deus immediata, principalis, totalis cauſa actionis & effectus æque atque cauſa ſecunda.* Quam ſententiam primum *explicabimus*, tum *probabimus*.

II. Multis modis aliquid dicitur cauſa actionis: I. quia tribuit agenti virtutem operandi: quo ſenſu nonnullis Philoſophis gravia & levia dicuntur moveri à generante, quia generans communicat eis gravitatem & levitatem, quibus moventur. II. quia conſervat virtutem, quâ aliud operatur: quo modo Medidicina & herbæ dicuntur cauſæ viſionis, quia conſervant potentiam videndi. III. quia eſt inſtrumentum alteri in agendo inſerviens: hoc modo ſecuris cauſa eſt ſectionis in ligno. IV. quia aliquid ſaltem confert in agendo, licet non totam actionem producat, ut ſunt cauſæ partiales: ſic duo equi trahunt navē. V. quia ad agendum impellit, adhortatur, ſuadet, objecta proponit, quæ eſt cauſa moralis. VI. quia applicat activa paſſivis: quo ſenſu, qui apponit ignem domui, dicitur eam comburere. VII. quia influit in effectum & actionem immediate, conferens illi non tantum verum eſſe, ſed & totum eſſe in ſuo genere & ordine. Deus cauſa eſt actionis cauſæ ſecundæ primo & ſecundo modo, quia cauſam ſecundam ac virtutem operandi in eâ creavit, & utramque conſervat: cauſa enim ſecunda eſt ens per participationem: ideoque, quicquid habet eſſentiam, agendi potentiam, &c. habet ab alio; & à quo, niſi à Deo? porro non eſt in cauſæ ſecundæ poteſtate, ut quæ jam eſt & agendi potentiam habet, cras aut alio tempore ſit eandemque habeat: ſi enim creatura ſibi dare poſſit, ut cras ſit, & eandem cras habeat potentiam agendi, quam nunc poſſidet, quidni poſſit ſibi dare, ut ſemper ſit & ſemper iſtam agendi potentiam habeat? atqui hoc eſt abſurdum: Ergo quod cauſa ſecunda in eſſe perſeveret eandéque habeat alio tempore agendi potentiam, quam nunc habet: eſt ab alio, & à quo, niſi ab eo qui primum eam fecit? Deum itaque eſſe cauſam actionis cauſæ ſecundæ. I. & II. modo extra omne eſt dubium: ſed cauſa eſt tantum per creationem ac conſervationem, necdum per cooperationem aut concurſum: ut enim ſic ſit cauſa actionis cauſæ ſecundæ, aliquid amplius præter virtutis agendi in causâ ſecundâ creationem ac conſervationem requiritur, ut th. 5. probabimus. III. modo, Deus nequaquam eſt cauſa actionis cauſæ ſecundæ, quia quoties Deus eſt cauſa, nunquam eſt inſtrumentalis, ſed ſemper principalis. IV. modo, Deus neutiquam eſt cauſa actionis cauſæ ſecundæ, quia aliquam tantum partem actionis produceret, & reliqua pars actionis fieret à causâ ſecundâ ſine influxu primæ, quod utrumque eſt abſurdum: & imperfectio foret in Deo, dicere, quod ſit cauſa in agendo partialis: eſt enim totalis. V. & VI. modo, Deus non eſt proprie cauſa actionis cauſæ ſecundæ, quia ſic tantum foret mediata; at Deus immediata eſt cauſa cum agit. Reſtat ergo VII. modus, ut *Deus* ſit *cauſa actionis cauſæ ſecundæ, quatenus in eam vere ac principaliter influit, eique totum eſſe immediate tribuit*; & hoc eſt quod vocamus, Dei *concurſum* ſeu cooperationem.

III. Deus in concurrendo cauſa eſt actionis cauſæ ſecundæ: *Principalis*, quia non eſt neceſſe ejus virtutem aliunde excitari: *totalis*, quia in ſuo genere & ordine totam actionem producit: *immediata*, quia ipſam actionem & effectum cauſæ ſecundæ attingit ſine ullo medio: *At*, dices, *Cauſa prima operatur mediis ſecundis, ergo earum actiones & effecta non attingit immediate.* Reſpond. Deum agere mediis cauſis ſecundis, nihil eſt aliud, quam, Deum admittere concauſam, vel cauſam ſociam, & conſortium alterius agentis, quod nihil impedit, quo minus omnes ſecundarum

cauſarum

cauſarum actiones atque effecta immediate attingat. Quod ut intelligatur, explicandum eſt, quomodo aliqua cauſa, & Deus, dicatur agere immediate, alia mediate: *cauſa dicitur agere, vel mediate, vel immediate, tum quoad ſuppoſitum, tum quoad virtutem:* illa cauſa agit *immediate immediatione ſuppoſiti*, inter quam & effectum ſeu rem patientem nullum aliud ſuppoſitum ſingulare per ſe ſubſiſtens interjectum eſt, quo pacto aqua manum abluit refrigeratque: contra *mediate* agit cauſa *mediatione ſuppoſiti*, inter quam & effectum ſeu rem quæ patitur aliud cadit ſuppoſitum, ut inter fabrum & ſtatuam ſecuris. Illa cauſa agit *immediate immediatione virtutis*, quæ agit per virtutem ſibi propriam, & non, ut ageret, mutuo acceptam: quo pacto ignis calore ſuo, ſibi proprio, & ad calefaciendum non aliunde commodato, aquam calefacit: contrà *mediatè mediatione virtutis*, quę per virtutem, non ſuam aut ſibi propriam, ſed aliunde acceptam ac commodatam, operatur, ut cum luna lumine à ſole mutuatitio terram illuminat, aut aqua calida manum calefacit: virtus illuminandi, non lunæ, ſed ſolis, media eſt inter lunam illuminantem & illuminationem, quæ virtus quia alterius eſt corporis, dicitur luna illuminare mediate mediatione virtutis, id eſt mediante virtute ſolis: ſic aqua calefacit mediante virtute ignis, unde dicitur calefacere mediatè mediatione virtutis. *Deus* cum quovis agente creato *concurrit immediatè, immediatione*, tum virtutis, tum ſuppoſiti: *virtutis*, quia agit propriâ virtute non aliunde commodatâ: *ſuppoſiti*, quia per ſuam ſubſtantiam rem attingit, ipſa enim Dei ſubſtantia ejus eſt virtus Sed enim dicet quis, ex hac explicatione ſequitur, *nullam cauſam ſecundam agere immediate immediatione virtutis, quandoquidem omnis cauſæ ſecundæ virtus à prima eſt quaſi mutuo accepta, commodata, & communicata.* Reſp. Certè nullum agens creatum agit immediate immediatione virtutis, ſi per virtutem immediatam intelligas omni modo independentem & nullo modo aliunde acceptam: ſed ſi intelligas virtutem, licet à Deo acceptam & dependentem, cauſæ tamen ſecundæ ingenitam, nativam, non aliunde, cum jam eſt & operabitur, ſicut frigus aquæ nativum eſt, calor adventitius, jam multa ex agentibus creatis agunt immediate immediatione virtutis, alia non item: & hæc res tota conſiſtit in modo loquendi.

IV. Explicatâ ſententiâ noſtrâ, probandum reſtat, *Deum immediate ac verè influere cooperando in omnem actionem & effectum cauſæ ſecundæ.* I. probamus ex communi axiomate, quod eſt veriſſimum: *Modus operandi ſequitur modum eſſendi:* hinc ſic concludimus. Si omnes cauſæ ſecundæ dependent à Deo in eſſe, dependent quoque in operari, ita ut non minus Deus vere & immediate concurrat ad earum operationes quam ad eorum eſſe. Atqui omnes cauſæ ſecundæ dependent à Deo quoad ſuum eſſe, quod *th.2. hujus diſput.* invictè eſt oſtenſum, & aliàs confirmatum *th.6. diſp.2. ex ſelectis diſp.* Ergo &c. Tota conſequentiæ ratio innititur axiomati à nobis allato, quod tam evidens viſum eſt *Ariſtoteli*, ut, licet ad graviſſimas quæſtiones enodandas aſſumſerit, nunquam tamen ipſum probare vel tentaverit, vel laboraverit: ut exemplum proferam, conſtat ex *lib. 1. de Anim. c. 12. & ſeq. Ariſtotelem* verſari in animæ intelligentis ſeparatione poſſibili demonſtrandâ; ad quam rem ut viam ſibi ſternat, ſtatuit primò accipiendum eſſe, an aliquis ſit actus animæ proprius, à corpore non dependens, quia hoc poſito, inquit, fieri poteſt ut ipſa quoque anima ſeparetur; hinc apparet axioma noſtrum, cui totus *Philoſophi* diſcurſus innititur, præſupponi, ut certum & evidens: & certè, ſi modus operandi abſolvi poteſt ab illa dependentiâ, quam involvit modus eſſendi, non liceret concludere ex eo quod modus operandi animæ intelligentis ſit independens à corpore, ipſam animam eſſe independentem quoad modum eſſendi, quæ tamen conſequentia apud *Ariſtotelem* & omnes hactenus *Philoſophos* valida fuit: Et quid nunc obſtabit, ſi hoc noſtrum axioma in dubium vocetur, quominus brutorum animæ poſt mortem exiſtimentur ſuperſtites & immortales, quandoquidem eas non permanere concluſum eſt hactenus, quod animarum in brutis operationes à corpore depen-

dependeant. Maneat ergo immotum hoc principium, *modus operandi ſequitur modum eſſendi*, & ſalva eſt conſequentia noſtra ei innixa, *ſi cauſæ ſecundæ dependeant in eſſe à Deo, etiam in operari dependebunt.* Sed alia hic *exceptio*, ad noſtrum argumentum proferri ſolita, eſt diluenda, nam diſtinguunt Adverſarii noſtræ enunciationis hypotheticæ conſequens hoc modo: ſi creatura dependet à Deo immediate in eſſe, Ergo & in operari ſic à Deo dependebit, *ut permittente*, concedunt, *ut coefficiente*, negant. Reſp. diſtinctio nulla eſt: nam ſi modus eſſendi proprius creaturæ eſt eſſe dependenter à Deo non ſolum permittente, ſed reverâ, phyſice, & immediate in fluente, ſequitur ejus modum operandi pendere ſimiliter à Deo, non permittente ſolum, ſed reverâ, phyſicè, & immediatè influente: ſed verum eſt prius *ex th. 2. hujus diſp. & diſp. 2. th. 6.* Ergo & poſterius. Sed verò quia hæc permiſſio eſt aſyli inſtar, ad quod ſolent recurrere Adverſarii in hoc negotio, plane eam deſtruemus, eademque operâ ſententiam noſtram nova ratione adſtruemus.

V. Ergo probamus II. *aliquid amplius in Dei concurſu dandum eſſe quàm virium ſuppeditationem, earum conſervationem, aut nudam agendi permiſſionem*, hoc modo. Si Deus conceſſâ & conſervatâ agendi vel non agendi facultate ſolum permittit creaturam agere vel non agere, tum nihil amplius præſtat, cum creatura agit, quam cum non agit; cum hoc modo agit, quam cum alio modo: cum bene agit, quam cum male: at iſta ſunt abſurda: Ergo & abſurdum eſt, Deum in operationibus creaturarum nihilo plus agere, quam vires dare, conſervare, & permittere ut agant: imo vero præter iſta, occaſiones & incitamenta cauſis ſecundis ad agendum objicit, impedimenta ſuſpendit, ipſe actu cum iis influit, concurrit, coëfficit, cooperatur, earum actiones concurrendo dirigit, determinat, &c. quę plus ſignificant, quam nudam permiſſionem, aut facultatis in agendo largitionem aut conſervationem: iſta autem Deum agere circa operationes cauſarum ſecundarum, probari poſſet niſi id nimis eſſet manifeſtum, & probatum extaret in *Theolog. naturalis & ſupernaturalis ſcriptoribus.*

VI. Hæc *efficacia* ac *realitas concurſus* divini contra *Durandum* ſtabilita, poni debet *circa omnes omnium cauſarum ſecundarum actiones*; etiam illas, quæ ſunt peccaminoſæ, id eſt, afficiuntur malitiâ: dico expreſſe, circa *actiones* malas, non circa malitiam actionum: circa *actiones* malas, *ut* ſunt *actiones*: ſic enim bonæ ſunt in genere naturæ ac ſuo modo entia: conſequenter, & dependent à Deo cum exercentur: itaque licet actiones quædam reſpectu creaturarum fiant ſubjectum malitiæ, ipſæ tamen actiones nō exercentur niſi dependenter à concurſu divino: alioquin aliquid, quod revera eſt & exiſtit, eximeretur Dei providentiæ & efficiētiæ. Quare nuda Dei permiſſio à nonnullis invecta circa actiones creaturarum, vel in genere vel ſpecie malas, figmentum eſt derivatum ex hac ſententiâ *Durandi* jam refutatâ. Concludimus: *Deus non tantum vires largiendo, conſervando, aut otioſè permittendo, ſed efficaciter operando concurrit ad actiones, tum malas, quâ ſunt actiones ſuoque modo entia in genere naturæ: ſed ad malitiam concurrit tantum permittendo: ad bonitatem, novo & ſpeciali gratiæ influxu inſuper de novo quaſi cooperando.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

OCTAVA,

DE

CONCURSU CAUSÆ PRIMÆ:

THESIS I.

DAri *Concurſum Divinum*, & Deum verè *eſſe* cauſam omnium effectuum & actionum, quæ à cauſis ſecundis producuntur ac proficiſcuntur, *diſputat. ſeptimâ* oſtendimus,

Cum præter potentiæ activę in cauſis ſecundis creationem, præter ejus conſervationem, præter permiſſionem in agendo conceſſam, aliquid amplius à Deo fieri, circa actiones cauſæ ſecundæ omnes, etiam vitioſas, ſcilicet efficaciam aliquam, realitatem & actualitatem aliquā ab eo proficiſci, qua efficaciter, reverâ, actu, ipſam cauſæ ſecundæ actionem comproducit, expoſuimus ac probavimus. Nunc, *quid ſit ille concurſus aut cooperatio, in quo conſiſtat, & qua ratione cauſa prima cum cauſis ſecundis ad quemcumque effectum concurrat, & cooperetur in omnibus actionibus omnium creaturarum*, explicandum reſtat, quod explicatu fatemur eſſe tam difficile, ut nihil ſit in totâ Philoſophiâ difficilius: verum difficultatem compenſabit maxima hic utilitas: Nos perſpicuitati, in re obſcurâ, ſtudebimus, & primum varios modos diſtincte recenſebimus, quibus varii varie concurſum Dei explicant, ac tum quomodo hic ſit ſentiendum & loquendum docebimus.

II. §. *Quidam* ponunt concurſum divinum *in Dei volitione ſimpliciter*: & his, Deum concurrere cum cauſis ſecundis, nihil eſt aliud, quàm Deum velle actus cauſarum ſecundarum: ſed hi confundunt voluntatem cooperandi ſeu decretum, cum ipsâ cooperatione actuali, & voluntatis ac decreti exeutione: ille cōcurſus vocatur à *Scholaſticis* concurſus *intra*, & diſtinguitur à concurſu *ad extra*, de quo nos nunc agimus. §. *Alii* volunt, Deum cum creaturis ad earum actiones non aliter concurrere, quam *quatenus eſſentiam iis & agendi poteſtatem dat, atque utramque conſervat, aut ad ſummum quatenus cauſam ſecundam agere permittit*: ſed hi concurſum cum creatione & conſervatione confundunt, & aliquid, quod verè ſit in rerum natura, faciunt independens à Deo, ut *diſputat. ſept.* fuit oſtenſum. §. *Alii* ponunt concurſum *in virtute aliqua ſupperaddita*, quâ ajunt creaturam ſufficientem reddi ad agendum. §. *Alii* rurſus ponunt concurſum *in motione* rerum creatarum, vel *in cauſarum ſecundarum excitatione &* ad agendum *applicatione*. §. *Thomas Aquinas ſum. Theolog.* 1. *quæſt.* 105. *contra gentes l.* 3: *cap.* 70. ponit concurſum Dei *in hiſce quinque*: 1. quatenus vires & facultates agendi dedit cauſis ſecundis. 2. quatenus ipſe eas tuetur ac ſuſtentat in eſſe & vigore. 3. quatenus excitat & applicat cauſas ſecundas ad agendum. 4. quatenus ipſe eas determinat ad agendum. 5. quatenus eas regit ac dirigit, ut ad fines ſuos ſibi præſtitutos perveniant. §. *Poſtremo alii* dicunt concurſum Dei nihil eſſe aliud, quàm *poſitivum influxum*, quem præbet immediatè *ad effectum* vel *actionem cauſæ ſecundæ*; non quatenus aliquid in causâ ſecundâ, quicquid illud foret; ſed quatenus aliquid cum causâ ſecundâ, efficit: ponuntque eum concurſum *in actione, qua Deus immediate influit in omnes actiones creaturarum*, ita ut actiones iſtæ dici poſſint, non ſolum à creaturis, ſed & à Deo immediatè pendere. Hunc ultimum concurrendi modum vocant *Philoſophi* concurſum *per modum actionis*, quatenus videlicet Deus eſt proximum principium operationis, quæ à cauſis ſecundis editur, ita ut eadem illa ſit & operatio & actio Dei concurrentis: eſt enim hic concurſus per ſe & eſſentialiter aliquid per modum actionis, vel per modum τȣ̃ actualis fieri ipſius actionis immediatè profluentis à Deo: unde etiam concurſus hic intimè & per ſe includitur in ipſa creaturæ actione, tanquam per ſe quoque & immediatè tendens ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ, quæ ratione termini eadem eſt cum ipsâ Dei cooperatione: reliquos modos concurrendi, præter ultimum, recenſitos, vocant *Philoſophi*, concurſum *per modum actus primi*, concurſum *per modum conditionis ad agendum prærequiſitæ*, concurſum *per modum principii*.

III. Sed & diſtinctiones quædam ſunt tenendæ, quibus *Philoſophi* hîc utuntur, ut quid ſentiendum ſit ac loquendum, in hac ſententiarum varietate, rite recteque doceamus. §. Diſtinguitur *concurſus* nonnullis in Phyſicum & moralem: *Phyſicus*, quo quis per modum cauſæ Phyſicæ concurrit & agit: *moralis*, quo per modum cauſæ moralis. cauſam verò *Phyſicam* vocant, quæ verè & efficaciter agit, & realiter in effectum & actionem vero & poſitivo influxu influit: *moralem*, quæ agit ſuadendo tantum aut diſſuadendo, vel objecta & occaſio-

& occaſiones proponendo aut removendo, vel activa interdum paſſivis applicando, §. Aliis diſtinguitur concurſus *in mediatum & immediatum*: quæ diſtinctio intelligenda eſt de *mediatione* vel *immediatione*, tum *ſuppoſiti*, tum *virtutis*: *quomodo*, dictum eſt diſp. præced. §. Diſtinguitur etiam nonnullis concurſus in *indifferentem ſeu non determinantem & determinantem*: *illo* per modum cauſæ *univerſalis* (unde aliis dicitur concurſus univerſalis) *hoc* per modum cauſæ *particularis* (unde aliis dicitur concurſus particularis) influit Deus in effectum & actionem cauſæ ſecundæ. §. Diſtingui etiam plerumque ſolet concurſus in Dei *prævium* ſive *prædeterminantem*, & ſimultaneum ſive *concomitantem*. Duplex enim intelligi poteſt Dei motio circa voluntatem creatam: una quaſi antecedens, non tempore ſed in ſigno rationis, actualem concurſum ad voluntatis creatæ actum: altera in ipſo actuali concurſu conſiſtens: illam vulgo dicunt eſſe ex prærequiſitis ad agendum: hanc ex concomitantibus: per illam cauſæ ſecundæ moventur ad ſuas actiones; per hanc verè agunt: ſecundum diverſas & diſtinctas concurſus acceptiones, diverſæ quoque extant & diſtinctæ hic ſentientium & loquentium Philoſophorum ſententiæ.

IV. Multi ex *Philoſophis* negant, Deum concurrere ullo modo per modum principii; negant eum concurrere motione prævia, concurſu prædeterminante; ſic ſentiunt omnes Ieſuitæ, ex quibus inter alios videantur, *Suarez. diſp. Metaph.* 22. *ſect.* 2. & 3. *Conimbricenſes. l.* 2. *Phyſ. cap.* 7. *quæſt.* 12. & 13. & alii; quos ſequuntur *Philoſophi*, qui ex illorum ſcriptis ferè ſapiunt, *Chriſt. Scheiblerus*, & *Iacobus Martini*, in ſuis Metaphyſicis, & ex Reformatis *Guinandus Rutgerſius*, & qui olim in Academiâ hac noſtrâ Philoſophiam profeſſus eſt, ſubtilitatis nomine Celeberrimus, *D. Gilbertus Iacchæus*, uterque *in ſuis* item *Metaphyſicis*: Hæc tamen ſententia ſine ullâ limitatione propoſita ſatis eſt periculoſa in rebus fidei, ubi omnino ac neceſſario motio prævia admitti debet: itaque alter hujus Academiæ nuper *Philoſophus*, piæ memoriæ Clariſſ. *D. Burgerſdicius* diſtinguebat actiones ſupernaturales à naturalibus: in naturalibus negabat Deo eſſe tribuendum concurſum per modum principii tantum, aut per modum principii & actionis ſimul: quia vero in actionibus ſupernaturalibus, creaturæ non habent ſufficientem virtutem, ut eas eliciant, dicebat eſſe neceſſarium, ut Deus cum illis concurreret non ſolum per modum actionis, ſed & per modum principii, ut videre eſt ejus ſententiam *in Metaph. l.* 2. *c.* 11. Quidam ex *Scholaſticis* arbitrati ſunt, in iis, quæ à libero hominis pendent arbitrio, concurſum Dei, non eſſe Phyſicum, ſed moralem, & hinc ab heterodoxis *Philoſophis* arrepta eſt occaſio dicendi, quod Deus non concurrat ad converſionem noſtri phyſicè, ſed moraliter tantum, ſuadendo, hortando, &c. Quidam abuſi ſignificatione terminorum, (*immediatione virtutis & ſuppoſiti*) quos non bene intellexerunt, negarunt Deum concurrere immediate immediatione ſuppoſiti. Quidam concurſum Dei, quem per modum actionis tantum agnoſcunt, ſtatuunt eſſe univerſalem & indifferentem, ut Ieſuitæ omnes: ſed non eodem modo explicant: aliter *Pererius l.* 9. *c.* 13. *Phyſ. General.* quem ſequitur inter Reformatos *Rod. Goclen. c.* 34. *in prodromo Lex. Phil.* aliter *Conimbric. loc. cit. quæſt.* 15. *art.* 2. quos ſequitur ex Reformatis *Rutgerſius l.* 2. *c.* 4. in ſuis *Metaph.* aliter *Bellarminus*, qui ſibi non conſtat, *Tom.* 4. *controv. l.* 2. *c.* 18. & *lib.* 4. *cap.* 15. aliter *Suarez Diſp. citata*. Subtiliſſimus *Iacchæus* fatetur res naturales determinari per concurſum Dei, ſed liberas non item: quas non à Deo, ſed à ſe, nec ad unam, ſed ad plures actiones determinari à ſe, aſſerit, *cap.* 10. *l.* 3. *Metaph. Cl. Burgerſdicius* licet neget concurſum cauſæ primæ determinari à cauſis ſecundis quoad ſpecificationem, *theſ.* 13. *c.* 11. *l.* 2. *Metaph.* adhibitâ tamen diſtinctione actionum naturalium & ſupernaturalium, dicit Deum concurrere, *th.* 7. *ejuſdem cap.* ad omnes creaturarum actiones, ut cauſam univerſalem indifferenter: ideoque ſpecificationem actionum naturalium, (nam in ſupernaturalibus fatetur eſſe aliam rationem) non Deo ſed ipſius creaturis vult eſſe adſcribendam: hinc quod homo ſe moveat, Deo deberi

(in eo

(in eo enim movemur) ſed quod motus ille ſit ambulatio, homini tribuendum eſſe, *ibidem* aſſerit. Nos contra hoſce omnes, ſtatuimus, *Deum concurrere ad actiones creaturarum, non tantum per modum principii, tum phyſici, tum moralis, ſed & per modum actionis, idque immediate, tum immediatione virtutis, tum ſuppoſiti, & quidem concurſu, particulari ac determinante, prævio ac ſimultaneo.* Sed diſtinctè juxta præmiſſa *th.* 2. *&* 3. ſententiam noſtram enunciabimus, explicabimus, probabimus.

V. Concurſus Dei *non eſt volitio ſimpliciter:* non nego, volitionem divinam prærequiri ad concurſum; ſed tamen iſta volitio, non eſt ipſe concurſus, ſecundum quem Deus influit ad extra, ad productionem actionum in cauſis ſecundis: nam Volitio ſimpliciter eſt actio Dei immanens; ſed concurſus eſt actio extra Deum tranſiens: volitio Dei juxta noſtrum intelligendi modum præcedit concurſum, uti & creationem & conſervationem: neque enim ſunt iſtæ actiones volitiones formaliter ac ſimpliciter, ſed volitionis executio & terminatio extra Deum. §. Concurſus Dei *eſt quid amplius, quam quod* cauſis ſecundis eſſentiam *dederit* ac *vires agendi*, & utrumque in ſuo eſſe ac vigore *conſervet*, denique eas agere *permittat*, quod ſatis *diſp. ſuperiore* eſt probatum. §. Concurſus Dei *non conſiſtit propriè in virtute ſuperaddita*, qua creatura reddatur ſufficiens ad actum ſuum: nam in naturalibus actionibus nulla virtus ſuperadditur: in ſupernaturalibus virtus quidem aliqua divina, ut fides, aut alia, ſuperadditur, ſed non eſt adhuc ſufficiens tum cauſa ſecunda ad actum ſupernaturalem eliciendum, niſi concurſus & influxus divinus de novo accedat. Sed argumentemur. Si Dei concurſus in eo conſiſtit, ut indat creaturis novam & ulteriorem agendi vim, illa virtus indita, erit haud dubiè qualitas, ibi creata vel in agente ſecundo producta, ut per eam operetur: ſed vero, ſi ad hunc finem, ut operetur creatura, hæc vis & virtus de novo ei inditur & in eo creatur ut ſit efficax actu, non minus requiret concurſum Dei, quam alia quælibet *virtus* à naturâ indita: & ſi ille concurſus iterum conſiſtat in virtute novâ inditâ, dabitur progreſſus in infinitum; nam iterum rogabo, an non novum requirat concurſum ut operetur, quandoquidem eſt virtus creata ac finita: Certe concurſus divinus ſive dependentia à Deo in agendo convenit rebus creatis in operando, ex eo quod ſint creata entia: ergo convenit omni enti creato in operando: ergo & illa virtus creaturæ ſuperaddita ad actum ſuum eliciendum, iſto modo dependebit à Deo, ejuſque concurſu indigebit: ergo ante concurſum, quo eget, non eſt illa virtus indita ſufficiens ad actum ſuum: egebit itaque virtus ſuperaddita adhuc concurſu, id eſt, ex illorum hypotheſi, aliâ virtute ſuperadditâ, & hæc aliâ, & ſic dabitur progreſſus in infinitum. §. Concurſus Dei ex parte *bene collocatur in motione* cauſarum ſecundarum, *excitatione*, & ad agendum *applicatione*, juxta vulgatum hoc: *cauſæ ſecundæ non agunt niſi motæ à prima:* Dico *ex parte*, quia non in ſola motione, excitatione, applicatione cauſæ ſecundæ, eum colloco, ſed plus etiam requiro: itaque, §. *etiam eſt poſitivus influxus in ipſam actionem*, ita ut Deus non tantum aliquid efficiat in cauſâ ſecundâ cum concurrit eam præmovendo, ſed & aliquid efficiat cum eâ, quod ipſa vox *concurſus* evincit, ita ut concurſus Dei ſit actio & eadem cum actione cauſæ ſecundæ. §. *Nec malè Thomas Aquinas in iis quinque* quæ recenſuimus *th.* 2. concurſum *ponit*, licet in iis quinque formaliter non conſiſtat. Quod Deus concurrendo quandoque ſpecialiter moveat, excitet, applicet cauſas ſecundas ad actiones, certo certius eſt, & liquet ex eo quod corda hominum mutet & inclinet, quo vult: ſed an ſemper, quando concurrit Deus, concurrendo ad operationes cauſarum ſecundarum, eas moveat, excitet, applicet, quæſtio eſt ardua: Putem quod ſic: contra Jeſuitas, *Suareſium* & alios, qui eos ſequuntur, ac *ſeq. diſp.* probatum dabo, quod nunc propter anguſtiam chartæ non licet. Quod *Scheiblerus* hic dicat, iſtum concurſum ſolum terminari ad cauſam agentem & non ad actionem, falſum eſt: nam concurſum non pono tantum in iſta præmotione, excitatione & applicatione, ſed & in influxu in ipſam actionem terminato, ut jam eſt dictum.

VI. Ad diſtinctiones progredior, eaſque ſingulas concurſui applicabo. §. Deus *concurrit & moraliter*, ſuadendo, hortando, activa paſſivis applicando, ſed præſertim *Phyſicè* efficaciter cum cauſis ſecundis cooperando. Nam concurſus moralis non ſalvat influentiam realem, quæ eſt in concurſu divino ad effectum & actionem cauſæ ſecundæ: ut enim qui hortatur, ſuadet, aut ignem applicat domui, non eſt cauſa Phyſica & propriè dicta combuſtionis; ſic ſi Deus tantum agat moraliter, non erit Phyſica quoque, vel, quod in hac materia præſtat dicere, hyperphyſica, aut propriè dicta cauſa actionis cauſæ ſecundæ. §. Deus *concurrit immediate* cum cauſis ſecundis ad operandum, & *quoad ſuppoſitum*, & *quoad virtutem*, quod *præced. diſp.* eſt oſtenſum. §. Deus *concurrit, ut cauſa*, & *univerſalis*, & *particularis*; ſed cum diſtinctione: concurrit, *ut cauſa univerſalis*, ratione objectorum variorum, imo omnium: nam Deus concurrit ad actiones omnes omnium cauſarum ſecundarum: at verò non eſt cauſa univerſalis, *ſed particularis* ratione modi agendi, quia Deus non tantum concurrit ad eſſe genericum actionis, ſed & ſpecificum & individuale, quà eſt ens, quà actio, quà actio talis in genere naturæ. §. Deus *non tantum concurrit* ad omnes actiones creaturæ, *concurſu ſimultaneo & concomitante*, quem omnes admittunt, præter *Durandum* & eos, contra quos egimus *diſp. præced. ſed præterea* concurſu *prævio & prædeterminante*, quem Jeſuitæ negant, Dominicani affirmant: & ob quam ſententiarum pugnam multæ extitere inter eos utrimque ſimultates & odia, quæ tollere nunquam eſt auſus Pontifex, decidendo, utra ex duabus hiſce ſententiis Philoſophicis ſit vera: nos eo audaciores veram eſſe pronuntiamus, & *ſequenti diſp.* eam explicabimus ac probabimus, quæ concurſum prævium ac prædeterminantem admittit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

N O N A,

D E

C O N C U R S U D E I.

T H E S I S I.

DEcidenda nunc eſt, explicanda, ac probanda, celeberrima atque utiliſſima quæſtio, *An præter concurſum Dei ſimultaneum, qui nihil eſt aliud, quam actio ipſa cauſæ ſecundæ, ut à Deo procedit, detur concurſus prævius, qui nihil eſt aliud, quam motio quædam, virtutem activam creaturæ complens, eam excitans, applicans, determinans ad agendum.* Hęc controverſia ante annos plus minus ſexaginta primum in Hiſpania, mox Romæ & in Italia, hinc in Galliâ ac Belgio, à Jeſuitis mota, & negans ſententia acriter defenſa fuit contra Dominicanos, qui affirmantem ab Auguſtino ac ſuo Thomâ acceptam ſtrenuè propugnârunt: controverſiæ originem & progreſſum fusè narrat *Guilhel. Camerarius Scotus ac Scotiſta*, in parte ſec. diſp. Philoſ. quæſt. 9. Non tantum momenti eſſet ſitum in hac controverſia, ſi ipſa intra Philoſophię limites conſtitiſſet; ſed enim & Theologiæ pomœria intravit, eamque non leviter infecit: nam qui concurſum prævium in naturalibus actionibus primum ſuſtulerunt Jeſuitæ, eundem in ſupernaturalibus iidem ſublatum iverunt: hinc, circa bonum ſpirituale faciendum, dictitarunt, voluntatem ſeipſam movere, excitare, applicare, determinare, & motionem Dei prę-viam excitantem, applicantem, determinantem, non minus hîc quam in naturalibus eſſe otioſam, vanam, inutilem: quæ quo abeant, unuſ-

unuſquiſque videt: hinc à Jeſuitis introducta eſt ficta libertatis notio, in indeterminata *ἀδιαφορία* conſiſtens: hinc ſcientia media: hinc decreta conditionata: hinc concurſus univerſalis tantum, indifferens, & indeterminabilis, ac non determinans: hinc moralis tantum in convertendo homine Dei actio, & alia plura, quæ ceu floſculi pullulant ex negato Dei prævio ac prædeterminante concurſu ad actiones ſupernaturales, ſicut eum negant ad quamcunque actionem, ſupernaturalem & naturalem, Jeſuitæ omnes, *Fonſeca*, *Suarez*, *Molina*, *Leſſius*, *Conimbricenſes*, *Ruvius*, & qui eos ſequitur *Abra de Raconis*, aliique ex quibus hodie Philoſophari conſuevimus: ſequuntur hoſce multi ex Reformatis, qui imprudenter nimis concurſum Dei prævium negant ſine reſtrictione, *Scheiblerus*, *Iac. Martini*, *Rutgerſius*, *Iacchæus*, &c. Cl. D. *Burgerſd.* concurſum prævium in ſupernaturalibus admiſit, in naturalibus ſuſtulit, ſicuti id *diſp. præced.* ex ejus *Metaph. l.* 2. *c.* 11. eſt oſtenſum.

II. Sententia noſtra eſt: *Non tantum in ſupernaturalibus, ſed & in naturalibus, cauſæ ſecundæ, tum neceſſariæ, tum liberæ, actionibus, præter concurſum ſimultaneum, admittendus eſt prævius:* itaque utrumque in concurſu Dei includimus: dicimuſque, Deum concurrere & per modum actionis & per modum principii, attingendo & operationem, & potentiam ſeu principium operandi ipſius cauſæ ſecundæ in operatione qualibet, naturali vel ſupernaturali: Quam ſententiam antequam ulterius explicem ac probem, congrediendum eſt prius cum Cl. D. *Burgerſdicio*, præceptore olim venerando. Primum, quæ habet *th.* 4. *c.* 11. *l.* 2. *ſuæ Metaph.* quando probat concurſum Dei non recipi in cauſis ſecundis per modum principii aut conditionis actionem earum præcedentis, nos non tangunt; quia probat tantum, concurſum Dei non eſſe in eo collocandum ſolum, ut per modum principii agat, quod ultrò fatemur, & nos ipſi ultrà requirimus, præter hunc influxum in cauſam aut potius potentiam agentem, qui eſt concurſus prævius, diciturque nobis concurſus per modum principii, adhuc influxum in ipſam actionem, qui eſt concurſus ſimultaneus & per modum actionis: ne nunc dicam ipſum alio planè ſenſu hanc phraſin capere, *concurſus per modum principii*, quam nos capimus: nam ille exiſtimat iſtam phraſin ſignificare, virtutis alicujus novæ in cauſas ſecundas ad agendum impreſſionem; quam nos *ſuperiori diſp.* opinionem rejecimus, & rejicimus hanc phraſin, ſi hoc ſignificet: at nobis nihil ſignificat aliud, quam Deum concurrendo non novam virtutem producere, ſed virtutem in creaturâ exiſtentem excitare, ut efficaciter agat. Deinde quæ habet *th.* 5. *ſeq.* quando probat concurſum Dei non poſſe eſſe ſimul per modum principii, & per modum actionis, nihil habent difficultatis, & facilè expediuntur. Rogat, *quorſum pertinebit illa virtus, quæ datur creaturis per modum principii, an ut per illam virtutem operentur? atqui creaturæ*, inquit, *habent virtutem ſufficientem ad operandum: ergo illa virtus eſt ſupervacua.* Reſp. primum ſupponit concurſum prævium per modum principii collatum eſſe virtutem aliquam novam de novo creaturis aut cauſis ſecundis impreſſam & inditam: at hoc non ita eſt, ut *diſp. ſuperiore* eſt oſtenſum; & non ita eſſe ipſi dicent *Prædeterminantes* plerique, ſeu concurſus prævii aſſertores: deinde, quod roget, *quorſum pertinebit*; non *virtus*, ut loquitur, ſed *motio prævia*, reſpondeo, & dico, motionem iſtam præviam dari, ut operari incipiant cauſæ ſecundæ, ut ex non operantibus fiant operantes: creatura enim licet, cum operatur, habeat ſufficientem virtutem ad operandum in ſuo ordine & genere cauſarum, quia tamen eſt cauſa ſecunda, non eſt primum ſe movens, ſed operatur mota: atqui non poteſt moveri ab aliâ cauſâ ſecundâ: ergo à primâ: ergo cauſa ſecunda non eſt ſufficiens, ut ſe moveat, id eſt, ut ad agendum ſe excitet; ſed oportet eam moveri & excitari prius aliunde: & in eo eſt concurſus Dei prævius, ut cauſam ſecundam moveat; cauſa ſecunda mota operatur per virtutem ſufficientem in ſuo ordine cauſarum; at nihilominus adhuc eget concurſu ſimultaneo, quia tam parum eſt actio independens à Deo quam ipſa cauſa agens: itaque hoc argumentum Cl. D. *Burgerſdicii*: Cauſa ſecunda, v. g. ignis,

habet virtutem ſufficientem ad operandum, ergo non indiget concurſu per modum principii, ſeu influxu prævio & determinante: tam militat contra influxum & concurſum ſimultaneum, quam contra prævium: Nam ſi D. *Burgerſdicio*, Creatura dicatur habere virtutem ſufficientem ad operandum, & nihilominus includit influxum Dei in actionem ipſam, ſeu concurſum ſimultaneum, quem ipſe cum aliis ſtatuit hîc tantum, cur minus dicam ego, creaturam habere ſufficientem virtutem ad operandum, licet includat influxum in ipſam cauſam ſeu concurſum prævium? nam ſicuti Creatura ſufficienti virtute prędita operari tamen non poteſt ſine concurſu Dei ſimultaneo, ita aſſerente ipſo D. *Burgerſdicio*; ſic dico ego, Eadem creatura, licet inſtructa ſufficienti virtute ad operandum, operari tamen non poteſt ſine concurſu prævio, id eſt, niſi primum mota à Deo, quia creatura non eſt primum ſe movens: &, hoc obſervandum eſt in genere, quoties cauſa ſecunda dicitur habere virtutem ſufficiētem aut completam ad operandum, id non dici de eâ, quaſi ſic excludat Dei concurſum, ſive ſimultaneum, ſive prævium, quia is propter dependentiam cauſæ ſecundæ à primâ excludi non poteſt, adeoq; cauſis ſecundis intrinſecus eſt, ac cauſarum ſecundarum naturis, quia ſunt ſecundæ, debitus, ita quidem iis naturalis, ut ſi cauſa prima non influat ſuo concurſu, cauſa ſecunda operari nullo modo poſſit, ſed miraculum ſit, quod liquet in fornace Babylonis: non igitur excludit concurſum Dei cauſa ſecunda, cum dicitur habere perfectam & completam virtutem operandi; non ſimultaneum, ut D. *Burgerſd.* cum omnibus vult, ſed nec prævium, ut nos oſtendimus, verum excludit concurſum cauſarum ſui ordinis, id eſt, ſecundarum.

III. Nunc porrò ſententiam & mentem noſtram explicabimus, quæ ut intelligatur, ſciendum & obſervandum eſt, illa duo eſſe diſtinctiſſima: *operari cum aliquo*, & *operari in aliquo*, vel *operari per illud*, *movere ipſum ad operandum*: primum, *operari cum aliquo*, ſignificat tantum ſimultatem & concomitantiam concurſus: ita, ſi duo portent eundem lapidem, ſimultaneo concurſu concurrunt, quia quivis operatur cum alio: ſic unus equus cum alio ſimultaneè concurrit, quando ſimul trahunt plauſtrum; alter enim cum altero operatur: at verò ſecundum, *operari in aliquo, per aliud*, requirit non tantum, ut agens, quod operatur in alio ſeu per aliud, ſimultaneè concurrat cum altero, ſed ut per concurſum ſuum faciat alterum agere & operari, quia agens tale operando movet alterum, & facit, ut illud operetur: ſic ex duobus, qui portant lapidem, neuter operatur in altero aut per alterum, aut ex duobus equis trahentibus plauſtrum, quia neuter præmovet aut applicat alterum ad agendum: jam verò, hoc eſt quod dicimus, Deus non concurrit cum causâ ſecundâ, operando tantum cum eâ, ut duo ferentes eundem lapidem, aut duo equi trahentes idem plauſtrum, qui concurſus eſt ſimultaneus, ſed concurrit etiam cum causâ ſecundâ, aliquid operando in illâ & per illam, quatenus eam movet efficaciter, applicat & determinat ad agendum, qui eſt concurſus prævius & prædeterminans: & ſic magis explicatur & ſolidius, dependentia cauſæ ſecundæ à primâ, quæ per concurſum ſimultaneum tantum, non ſatis ſalvatur: nam ſi Deus & cauſæ ſecundæ concurrunt concurſu tantum ſimultaneo, ut duo equi trahentes plauſtrum, erunt cauſæ partiales actionis; & ſic unaquęque cauſa, prima & ſecunda, adhibebit proprium ac peculiarem influxum, quem habet à ſeipsâ, ita ut in influendo non dependeat ex influxu alterius cauſæ tanquam à causâ verè efficiente, licet effectus dependeat ab utraque, ſicuti influxus unius equi non dependet ex influxu alterius equi (neuter enim alterum influere facit) licet tractio plauſtri ab utriuſque influxu ſimultaneo dependeat: ſed hoc de Deo & creaturis dicere abſurdum eſt: non enim ſunt cauſæ partiales concurrentes, ſed totales; non independentes à ſe invicem, ſed dependentes: Deus quippe eſt cauſa totalis in ſuo genere; creatura in ſuo genere; hæc ab illo dependens: Deus quidem à nullo dependet, ſed ſecunda cauſa dependet in ſuo influxu à Deo, cui ſubordinatur, ut cauſæ priori, non tantum morali, ſed verè & phyſicè operanti: ergo ad concurſum divinum & dependentiam cauſæ

ſecundæ

ſecundæ à primâ explicandam, non ſufficit dicere, quod Deus ſimpliciter cooperetur cum cauſa ſecunda, & influat influxu ſimultaneo, ſed requiritur amplius, ut operetur aliquid in eâ, & influat in eam, influxu prævio eam movendo, &c. Sed vero oſtendamus hoc clariſſimè. Cauſa prima & ſecunda concurrunt ad actionem cauſæ ſecundæ, ſed cum diſcrimine: Deus non ſolum eſt cauſa illius actionis, v. c. calefactionis, prout eſt ab ipſo, ſed & per ſuum concurſum cauſa eſt ejuſdem actionis, prout eſt à cauſa ſecunda, ſc. igne: at vero cauſa ſecunda licet ſit cauſa ſuæ actionis, prout eſt ab ipſa, ignis v.c. cauſa ſuæ calefactionis prout eſt ab ipſo igne, non tamen poteſt eſſe cauſa illius prout eſt à Deo: ergo plus aliquid eſt in concurſu cauſæ primę quam ſecundę: cauſa nempe ſecunda tantum cauſat ſuam actionem; Deus non ſolum cauſat iſtam eandem actionem cauſæ ſecundæ, ſed per ſuum concurſum facit actu, ut cauſa ſecunda agat, ut ignis v. c. calefactionem producat: quare non operatur ſimpliciter cum igne, & cum qualibet cauſa ſecunda, concurſu ſimultaneo, aliquid operando cum eâ, ſed & concurrit concurſu prævio, aliquid operando in eâ, phyſice eam movendo, applicando, determinando.

IV. Probamus efficaciſſimè concurſum prævium hoc argumento. Quod eſt in potentia, non poteſt reduci in actum, niſi per aliquid, quod ſit in actu: ſed omnis cauſa ſecunda eſt in potentia ad agendum, antequam agat: ergo non poteſt reduci ad agendum, niſi per aliquid quod ſit actu: major patet, quia quod eſt in potentia calidum, non fit actu calidum, niſi per aliquid quod ſit actu calidum, vel formaliter, vel eminenter: minor probatur; quodcunque modo facit, modo non facit, modo facit unum, modo alterum, illud eſt in potentia ad actionem: ſed omnis cauſa ſecunda modo agit, modo non, modo agit hoc, modo illud, quod ex inductione patet: ignis enim modo agit, modo non, modo ceſpitem comburit, modo lignum, & ſic in cæteris: jam ſic pergo: Omnis cauſa ſecunda debet fieri actu cauſa & actu agere per aliquid quod ſit actu cauſa: ſed hæc cauſa, quæ eſt actu cauſa, per quam creatura debet fieri actu cauſa, non eſt ulla ſecunda aut creata, ſed prima, & increata, ſolus Deus: ergo ſolus Deus reducit omnem cauſam ſecundam de potentia agente ad actu agentem: atqui in eo conſiſtit concurſus Dei prævius & prædeterminans, ut Deus faciat actu agere cauſas ſecundas, quæ non agunt, ſed agere poſſunt, ut eas ad agendum moveat, excitet, applicet, determinet, quod erat demonſtrandum: quod non ſit alia cauſa actu quam Deus, patet, quia omnis cauſa ſecunda eſt cauſa in potentia: ergo ſola cauſa prima eſt cauſa actu: eſt enim purus actus.

V. Sed hic dubium aliquod removendum eſt, quod aliquem ſuſpenſum tenere queat, Quærat quiſpiam, *an influxus in cauſam ſecundam, qua Deus cauſam ſecundam movet, excitat, determinat ad operandum, & influxus in ipſam actionem, quâ operanti cauſæ ſecundæ cooperatur Deus, ſint duo influxus?* ſeu, *an concurſus Dei prævius & ſimultaneus ſint duo concurſus?* Reſp. quod non: nam eſt unus idemque influxus re, unus idemque concurſus re, ſed duo ſunt ratione: nam quatenus Deus movet cauſam ſecundam, ut agat, dicitur ſe habere ejus concurſus & influxus per modum principii, vocaturque prævius & prædeterminans; quatenus influit in actionem ipſam, dicitur ſe habere per modum actionis, vocaturque ſimultaneus & concomitans; unus tamen idemque influxus & concurſus, quo influit, in cauſam ſecundam, eam movendo, & in actionem cauſæ ſecundæ, cum causâ ſecunda cooperando. Sed dicet quis, *idem influxus non eſt prior & poſterior ſeipſo: ſed influxus Dei in actionem eſt poſterior influxu cauſæ ſecundæ in actionem; influxus vero Dei in ipſam cauſam ſecundam eſt prior influxu cauſæ ſecundæ in actionem: ergo influxus in ipſam cauſam ſecundam & in ejus actionem non eſt idem influxus*; ſeu *concurſus prævius & ſimultaneus non eſt idem concurſus*. Reſp. ineptum hoc eſt dicere, quod influxus cauſæ primæ in actionem cauſæ ſecundæ ſit poſterior influxu cauſæ ſecundæ in actionem ſuam, licet ſic loquantur & loqui fere cogantur adverſarii; quia influxus cauſæ primæ omnibus modis prior eſt influxu cauſæ ſecundæ: nam (quod bene hic eſt notandum) concurſus prævius & ſimul-

ſimultaneus non eſt hoc modo concipiendus, quaſi Deus, ubi cauſam ſecundam movit & excitavit ad agendum, ſubito ceſſet ab illo influxu, &alio poſtea influxu in actionem influat & concurrat, ſed Deus iſtum influxum, quo movet creaturam ad agendum, continuat, cum influit in actionem ipſam, itaque per eundem influxum & concurſum cauſam ſecundam movet ad operandum, & ſimul influit in cauſæ ſecundæ operationem: reſpectu priore, quatenus movet, ejus influxus dicitur concurſus prævius; reſpectu poſteriore, quatenus cooperatur, dicitur concurſus ſimultaneus, unus idemqe influxus re, noſtro tantum concipiendi modo diſtinctus.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA

DE

CONCVRSV CAVSÆ PRIMÆ.

THESIS I.

EXpoſuimus & adſtruximus *diſp. præced. Concurſum* cauſæ primæ ad actiones cauſę ſecundæ *prævium*; protulimus argumentum unum atque alterum: Verum quia res eſt maximi momenti & uſus, etiam hanc diſputationem ei dabimus. Inter argumenta pro concurſu prævio poſtremum non eſt, quod deſumitur ab ipſo concurſu ſimultaneo, quem Adverſarii admittunt, qui ipſe prębium infert efficaciſſimè, etiam invitis omnibus adverſæ partis patronis: nam Deus non poteſt concurrere concurſu ſimultaneo, ſi non præmoveat creaturam ad agendum, niſi quis ſtatuat, aut ipſam creaturam determinare Deum, aut cauſam primam & ſecundam determinari ab aliâ tertiâ, aut eas concurrere fortuito & caſu, quæ omnia cum ſint abſurda, omnino admittenda eſt prædeterminatio & præmotio illa, in quâ concurſus hic prævius conſiſtit: quod argumentum, quia urgentiſſimum eſt, imò tanti roboris, ut ipſi *Suareſio diſp.* 22. *ſect.* 4. *Metaph.* concurſus prævii hoſti maximo, ſummæ difficultatis eſſe dicatur, paulò latius eſt explicandum.

Sic *argumentamur.* Si Deus non concurrat concurſu prævio, determinando antecedenter creaturam ad actum ſuum, neque poteſt conjungi in agendo cum creaturâ concurſu ſimultaneo. Sed ex hypotheſi Adverſariorum Deus, &c. Ergo. Prob. maj. Conjunctio in operando cum creaturâ non dicit ſolam indiſtantiam aut præſentiam localem cum illâ; multa enim ſunr, quæ habent indiſtantiam ac præſentiam localem cum alio, neque tamen cum illo ſtatim cooperantur; & præterea, Deus propter ſuam immenſitatē intimè præſens eſt rebus omnibus, non tamen coëfficit omnia, quæ poteſt coëfficere: ergo conjunctio primæ cauſæ cum ſecundâ in operando plus dicit, quam præſentiam utriuſque; ſcil. dicit præterea, quod per ſe & non caſu conveniant, ad producendum eandem operationem: tunc vero per ſe conveniunt & non concurrunt caſu ad eandem operationem cauſæ duæ, quando vel ambæ alicui ſuperiori cauſæ ſubordinantur, vel ambæ naturâ ſuâ ſunt determinatæ ad operationem illam, ita ut illam non poſſint non producere, vel quia una ex illis determinat operationem alterius, & conſequenter determinat cauſam alteram ad agendum: præter hos enim conveniendi & concurrendi ad productionem unius ejuſdemque operationis modos, alius excogitari non poteſt, nullus verò ex hiſce modis convenire poteſt cauſæ primæ convenienti & concurrenti cum causâ ſecundâ ad productionem unius

unius ejuſdemque operationis, niſi is, quo dicamus, *Cauſam primam ut ſuperiorem determinare ſecundam ut inferiorem:* ergo ſic quoque dicendum eſt,& ſic habemus concurſum prævium: quod verò nullo alio modo Deus dici poſſit convenire aut concurrere cum causâ ſecundâ, quam hoc poſtremo modo, nim. determinando, & præmovendo, facile probatur; nam 1. falſum eſt, quod utraque, tam prima, quam ſecunda cauſa, ſubordinentur tertiæ cauſæ ſuperiori, cum cauſa prima Deus nullam habeat cauſam ſupra ſe, nec cauſa ſecunda ſubordinetur ulli, niſi ipſi Deo. 2. falſum eſt, quod utraque cauſa, prima & ſecunda determinentur naturâ ſuâ neceſſario ad operandum, quia, & Deus in omni concurſu ad extra eſt liberrimus; & cauſæ multæ ſecundæ non agunt ex neceſſitate naturæ, ſed liberè quoque, habentque dominium ſui actus. 3. falſum eſt, quod cauſa ſecunda determinet operationem cauſæ primæ, licet hoc audacter ſatis & maximo molimine aſſertum ſit à *Ieſuitis, Fonſeca, Bellarmino, libris & locis, ſuperiori diſputatione, citatis:* verum non tantum falſa eſt hæc aſſertio, ſed multorum inſuper errorum baſis ac cauſa; quare operæ fuerit pretium eam planè evertere.

III. Qui concurſum Dei, quem ſimultaneum agnoſcunt ſolum Adverſarii, dicunt indifferentem & univerſalem, eumque faciunt determinabilem & determinari aſſerunt à concurſu cauſæ ſecundæ, illi indigentiam, potentialitatem, & imperfectionem Deo attribuunt, quod Deo eſt indignum & injurium. Atqui Adverſarii, &c. Ergo. Injuriam Deo fieri ex hac ſententiâ manifeſtiſſimum eſt: Deus concurrit cum voluntate noſtra, ut purus actus, ergo non expectat aliquem concurſum voluntatis noſtræ, quo ejus indifferentia univerſalis in agendo determinetur, ut quidem volunt & loquuntur *Ieſuitæ:* ratio conſequentiæ eſt, quia repugnat puro actui, eſſe determinabilem & determinari per aliud: quod enim determinat, perfectius eſt determinabili aut eo quod determinatur: at Deo, qui eſt puriſſimus actus, nihil eſt perfectius; imò, quia puriſſimus eſt actus, ipſe omnia determinat, & à nullo determinatur, ipſe omnia actuat, & à nullo actuatur: certè, ſicut ſumma perfectio eſt, à nullo determinari vel actuari, ita imperfectio quædam, potentialitas, & indigentia eſt, ab alio determinari & actuari. Sed figmentum hoc concurſus Ieſuitici, Deo indignum, per modum cauſæ univerſalis & indifferentis, quæ à cauſa particulari ſecundâ determinetur ac ſpecificetur, latius detegendum eſt ac refutandum: latet enim hic anguis in herbâ.

IV. Sic *argumentamur.* Si concurſus Dei indifferens eſſet & determinaretur à cauſa ſecunda, in genere cauſæ efficientis (nam de hac determinatione quæſtio eſt, non de determinatione in genere cauſæ materialis, aut ſubjectivæ) vel ut clarius loquar: ſi Deus exſpectat concurſum noſtræ voluntatis, ut in genere cauſæ efficientis antecedentem, non ſolum determinabitur Dei concurſus, ſed Deus ipſe, id eſt, non ſolum determinabitur ejus actio, ſed ipſemet, qui eſt cauſa & principium actionis, Hoc eſt abſurdum. Ergo & illud, ex quo ſequitur, ſc. concurſus univerſalis & indifferens. Probatur Major, hoc modo. Prioritas inter actiones, reſpiciendo genus cauſæ efficientis, reſpicit ipſas actiones, quatenus formaliter egrediuntur à ſuis agentibus: actio enim, qua actio eſt, eſt formaliter ab agente, & per illam in materiam ſubjectam agens dicitur agere, ergo prioritas inter actiones formaliter ut actiones, eſt prioritas quoad illum modum procedendi ab agentibus: ſi igitur actio unius cauſæ, puta ſecundæ, ex ſententiâ Adverſariorum, eſt prior actione alterius cauſæ, puta primæ, in genere cauſæ efficientis, non tantum operabitur in ipſam actionem, ſed & in cauſam à qua procedit, quia non poteſt operari in actionem, niſi in quantum ea procedit ab agente, ac proinde operabitur determinando in ipſum agens: Philoſophi ſanè omnes ordinant eodem planè modo & actiones, & agentia, à quibus proveniunt actiones; & in ordine ac genere cauſæ efficientis, eſſe unam actionem priorem alterâ, eſt, unum agens eſſe prius altero, & conſequenter, unam actionem habere influxum efficienter in aliam, ſi ſic loqui liceat, eſt, unum agens habere influxum in aliud: ergo, ſi voluntas noſtra ſuo concurſu

curſu

curſu in genere cauſæ efficientis ita determinet concurſum divinum, ut ejus concurſus exſpectet noſtrum, voluntas noſtra determinabit concurſum divinum efficienter; per conſequens, determinabit ipſam cauſam, Deum. Atqui hoc eſt, Deo imperfectionem, indigentiam, potentialitatem adſcribere: quia determinans eſt perfectius eo, quod determinatur, ut antè eſt dictum.

V. Præterea, concurſum Dei indifferentem & à causâ ſecundâ determinabilem, quo per modum cauſæ univerſalis concurrit, ita explicant ejus patroni, ut Deus concurrat tantum ad eſſe genericum actionis, cauſa ſecunda det eſſe ſpecificum actioni, ad quam ambæ concurrunt: quod ſi verum eſt, Deus minus influet concurrendo, quam cauſa ſecunda, & aliqua entitas eximetur efficientiæ divinæ: at Deus non minus, ſi non magis, influit concurrendo in actionem cauſæ ſecundæ, quam ipſa cauſa ſecunda, nec ulla entitas efficientiæ divinæ eximi poteſt. Et ſi hic concurrendi modus in Deo, per modum cauſæ tantum univerſalis & indifferentis, quæ determinetur & ſpecificetur à cauſa ſecunda, applicetur operationibus ſupernaturalibus, ut ſpecificatio bonarum actionum ſit à ſolâ causâ ſecundâ, quæ primam determinat ac ſpecificat, jam in aperto eſt, quantum derogetur gratiæ divinæ, & tribuatur arbitrii liberi & voluntatis humanæ viribus in operando: ſed id parum curant Adverſarii: verum ne in naturalibus quidem id mihi placet, quod Deus dicatur ad actiones creaturarum concurrere, ut cauſa univerſalis, modo jam explicato, quamvis ita ſenſerit & loquutus ſit inter alios *Cl. D. Burgerſd. l. 2. Metaph. c. 11. th. 7.* Verum liceat id pace Venerandi olim Præceptoris, & ſalvâ reverentiâ piis Manibus debitâ, dicere: non iſtâ ἀκριβείᾳ in concurſu explicando verſatus eſt *Vir Cl.* quam quidem adhibuit in aliis Philoſophiæ capitibus explicandis: cogitationes ſecundæ, ſi per vitam licuiſſet, haud dubiè aliquid elaboratius hic nobis dediſſent.

VI. Specialem ac particularem Dei concurſum rejicit *loc. cit. D. Burgerſd.* propter denominationes actionum, à quibus denominantur cauſæ ſecundæ, non prima: quo argumento & alii ſunt uſi. *Ex. gr.* Homo dicitur ambulare, non Deus, ignis urere, non Deus: licet Deus non minus conferat ad ambulandum vel urendum, quam homo vel ignis: ratio eſt, inquit cum aliis, quia Deus eſt cauſa univerſalis, & ſunt ejus verba, *Cauſa univerſalis indifferenter ſe habet, eademque virtute concurrit ad omnes creaturarum actiones; ideoque ſpecificatio actionum, non Deo, qui eſt cauſa univerſalis actionum naturalium, ſed ipſis creaturis adſcribenda eſt, ideoque quod homo ſe moveat, Deo debetur: ſed quod motus iſte ſit ambulatio, homini tribuendum: ideoque non Deus, ſed homo dicitur ambulare.* Hic quidem eſt diſcurſus D. *Burgerſd.* iſtoc loco, in quo, ut liberè eloquar, non pauca deſidero.

VII. Dicit, *quod homo ſe moveat, Deo deberi, ſed quod ambulet, homini, quia Deus ſit cauſa univerſalis, homo particularis in concurrendo.* Ergo, inquam ego, Deus tantum concurrit ad eſſe genericum iſtius actionis in quantum eſt motus, non ad eſſe ſpecificum in quantum eſt ambulatio, multo minus ad eſſe individuale, in quantum eſt ambulatio talis: at vero hoc eſt contra rectam rationem: nam ſic τὸ eſſe ſpecificum, ne nunc loquar de individuali, eximeretur in hoc motu & quovis alio, efficientiæ & concurſui divino. *Sic argumentor* contrà. Si efficientia & concurſus divinus requiritur ad id omne producendum quod habet aliquam entitatem Phyſicam & veram, ergo etiam efficientia & concurſus divinus requiritur ad ſpecificationem actionum, quia ſpecificatio actionum eſt entitas vera & Phyſica, imò à ſpecificâ iſta entitate actiones omneſque res in ſuas ſpecies & claſſes entium diſpeſcuntur: quare, qui dicit, Deum tantum concurrere ad actionis eſſe genericum, in quantum eſt motus, non vero ad ſpecificum, in quantum eſt ambulatio, curſus, &c. is potiſſimam rerum entitatem & phyſicam realitatem, efficientiæ, influxui, concurſui divino adimit: *adhæc*, plus conferet creatura, qua ſpeciem largitur ſuæ actioni, quam Deus, qui genericè, & indifferenter, & univerſaliter concurrit, tam ad unam unius cauſæ ſecundæ actionem, quam ad aliam alterius. *Sed porro*, ego quidem non video aut percipio, quomodo i[llegible]

dic

dici poſsit, quod Deus ut cauſa univerſalis concurrat ad actionem in genere quatenus eſt motus, non concurrat idem ad actionem in ſpecie quatenus eſt ambulatio, cum nemo poſſit concurrere ad eſſe genericum rei, niſi idem concurrat ad eſſe ſpecificum & individuale; quia τὸ eſſe genericum continetur & eſt in τῷ eſſe ſpecifico, & utrumque includitur in τῷ eſſe individuali. Motus in genere non exiſtit, niſi in quantum eſt ambulatio, curſus, aut ſimilis actio in ſpecie: quomodo ergo poteſt quis concurrere ad motum in genere, qui non concurrat idem ad actionem in ſpecie, cum motus in genere produci nequeat niſi producendo actionem talem in ſpecie? *Poſtremo*, ſi non detur concurſus ſingularis, influxus particularis Dei, qui terminetur ad particularem in ſpecie & ſingularem in individuo actionem atque effectum, ne univerſalis ille quidem Adverſariorum concurſus ſtare poteſt, quod ad oculum demonſtrabo.

VIII. Quoties homo generat hominem, Philippus v. c. Alexandrum, qua ratione quis non indiget concurſu Dei ad procreandum hunc hominem, eadem ratione neque indigebit concurſu Dei ad procreandum vel hominem vel animal: nam qua virtute quis procreat Alexandrum, eadem per omnia virtute procreat & hominem & animal: proinde, ſi non egeat concurſu particulari, influxu ſpeciali, ad procreandum Alexandrum, nec egebit concurſu univerſali, influxu indifferente, ad procreandum hominem vel animal: ſimiliter, ſi homo non indigeat concurſu particulari ad hanc ſpeciem actionis, ambulationem, neque univerſali concurſu indigebit ad productionem motus in genere. Quemadmodum itaque homo producens hominem, & hunc hominem, producit in individuo, & hominem in ſpecie, & animal in genere, & vivens, & corpus, & ſic porro, eundo per omnes entitatis gradus, ita & Deus concurrendo ad quamlibet actionem cauſæ ſecundæ producit actionem, & qua eſt ens, & qua eſt motus, & qua eſt ambulatio in ſpecie, & qua eſt hæc ambulatio in individuo, manendo ſemper in genere naturæ; & ſic *utraque cauſa prima & ſecunda ratione modi agendi eſt particularis*, quia utraque hoc modo agit, ut ambæ omnem gradum entitatis in actione & effecto concurrendo attingant: *ratione vero objecti* poteſt ſpeciali denominatione *cauſa prima* dici *univerſalis*, quia ad omnia objecta, effecta, actiones; *ſecunda particularis*, quia ad certa objecta, effecta, actiones, operando concurrit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

UNDECIMA,

DE

CONCVRSV CAVSÆ PRIMÆ.

THESIS I.

OStendimus Diſputationibus nunc aliquot, *dari Concurſum* Dei ad operationes omnes cauſarum ſecundarum, eumque non *ſimultaneum* tantum ſed & *prævium*, atque illum non univerſalem ſed *particularem*, non determinabilem ſed *determinantem*, adeo ut actio cauſæ ſecundæ quælibet dependeat à Deo non tantum quoad eſſe genericum, ſed & quoad eſſe ſpecificum, & quoad eſſe individuale, manendo in genere naturæ: atq; ita defuncti videmur iſto labore, ut ex iis, quę diſputavimus, facile ſit adverſæ partis argumenta ſolvere; verum enimverò quia in quibuſdam rationibus valde triumphant, quas pleno ſemper ore crepant Adverſarii, ac quibus calumnias impingunt huic noſtræ ſententiæ, eas,

quibus hoc tentant, omiſſis cæteris, jam nunc refutabimus, contra morem noſtrum: quia ſolâ κατασκευῇ contenti in diſputationibus conficiendis, ἀνασκευὴν ipſi conflictui ſolemus reſervare.

II. §. 1. *Si Deus non ut cauſa univerſalis ſed ut particularis concurſu particulari concurrit ad ſpecificationem actionis, ergo Deus dicetur ambulare, urere, &c. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo & illud.* Reſp. 1. non ſequitur, ex concurſu particulari cauſæ primæ ad actionem in ſpecie ipſam ſtatim cauſam primam particulariter concurrentem inde denominari: ratio eſt, quia ambulare, verbi causâ, non eſt tantum efficere ambulationem, ſed etiam informari ambulatione: & hinc eſt, quod τὸ *ambulare* denominet hominem, non Deum; quia Deus iſtius informationis capax non eſt: hoc enim præſupponeret potentiam paſſivam, quæ Deo non convenit: pari modo, *urere*, non tantum eſt efficere uſtionem, ſed & iſtâ uſtione informari, quod cauſæ tantum ſecundæ convenit & ſoli convenire poteſt. ita fatetur *Suarez*, nobis hîc cum cæteris omnibus adverſarius, *l. 2. de concurſu Dei cum voluntate humana, c. 17. n.* 8. quod τὸ *amare* non ſit tantum efficere amorem, ſed & informari amore, quod convenit voluntati elicienti amorem, non Deo cum illâ concurrenti: hinc licet Deus cum voluntate efficiat amorem, non tamen dicitur amare hoc amore ut quidem dicitur voluntas. 2. Effectus & actio denominat cauſam illam, à cujus influxu determinato & tantum fluit, ſic ut illa cauſa alias actiones & effectus extra hoc genus effectuum & actionum non producat, non verò illam cauſam, à cujus influxu, quoad objectum in determinato, aliæ actiones quoque & effecta profluunt: ita ignis dicitur urere, quia influxus ignis ad uſtionem, non ad ambulationem, non ad locutionem, &c. terminatur: contra homo dicitur loqui, animal ambulare, non urere, quia neutrius influxus ad uſtionem terminatur: at Dei influxus ad omnia objecta & quævis effecta & actiones terminatur; ideoque Deus influendo à nullo objecto, effecto, actione certâ denominari poteſt.

III. Si §. 2. *Deus concurrat concurſu, non univerſali, ſed particulari, ad omnes cauſarum ſecundarum actiones, erit cauſa particularis etiam earum actionum, quæ cum lege Dei pugnant: Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo &c.* Ego verò nego hoc eſſe abſurdum. Probant, *quia ſic Deus erit author peccati: qui enim eſt cauſa particularis iſtarum actionum, quæ cum malitia ſunt conjunctæ, quas malitia ſequitur ac concomitatur, is eſt author peccati: atqui Deus, ex noſtra ſententia, eſt cauſa particularis &c. Ergo &c.* Reſp. Majorem non ſequi, & eſſe ambiguitatem in iſtoc termino, *cauſa particularis*, & in iſtâ phraſi, cum dicitur; *malitia ſequi aut comitari actiones.* 1. *Cauſa particularis* dicitur, *aut*, quatenus in actione mala ſive peccato entitatem ſpecificam actionis in particulari, ut eſt ſpecies entis in genere naturæ producit; *aut* quatenus cauſa particularis eſt terminata in ipſum defectum, malitiam particularem illius actionis: Deus concurrendo dicitur particularis cauſa, priori tantum modo, quatenus producit entitatem ſpecificam actionis, ut eſt actio in particulari: creatura rationalis dicitur cauſa particularis utroque modo, quatenus præter modum priorum ſuo concurſu & operatione terminatur præterea in malitiâ ac vitioſitate actionis: ſed reſpondebimus diſtinctiſſime. Si cauſa particularis intelligatur, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet non tantum entitatem ſuam phyſicam, ſed & illum defectum, à quo ratio eſt peccati in abſtracto, à quo ipſa malitia eſt, à quo ex. gr. furtum eſt furtum, conceditur major & negatur minor; id eſt, *Qui eſt hoc modo cauſa particularis actionum, quæ cum malitia conjunguntur, ut non tantum ſit cauſa particularis entitatis phyſicæ ipſius actionis, ſed & malitiæ in particulari, quæ eſt in actione, is eſt author peccati:* vera eſt major; ſed falſa eſt minor, *quod Deus in concurrendo ſic dicatur cauſa particularis:* ſed verò ſi intelligatur cauſa particularis, illa, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet entitatem ſpecificam actionis tantum, non malitiæ, tum negatur major, quod, *Qui eſt cauſa particularis actionum, quæ cum peccato*, id eſt *malitia*

malitiæ ſunt conjunctæ, ſit autor ipſius peccati, id eſt, *malitiæ, cum ille tantum concurrat ad entitatem ſpecificam actionis, qua talis*: & conceditur minor: *Deus enim eſt cauſa particularis etiam earum actionum, quæ malitiæ & peccato ſubſternuntur*: ex gr. furari non habet tantum rationem entis, ſed & actionis, & hujus actionis in ſpecie, quæ dicitur ablatio: Deus concurrit, ut cauſa particularis ad motum iſtum phyſicum actionis, quæ furto ſubſternitur, non tantum ut eſt motus, ſed & ut eſt actio, & ut eſt actio talis phyſica, ſc. ablatio: Si enim Deus non concurret ſic in particulari, fur non tantum non poſſet ſe movere, ſed nec ſic in ſpecie movere manum phyſicè, ut iſtuc tendat, unde aufert: ſed ad vitioſitatem actionis & ablationis, quod ablatio iſta ſit invito Domino aut inſcio, quod ſit ablatio rei alienæ; ad iſtam malitiam ablationi accedentem non concurrit Deus: *ablatio* enim aut ſpectatur *in genere naturæ*, aut *in genere moris*: ablatio in genere naturæ ſpecies eſt actionis, & motus, & bonum quid, & ſine peccato fit, &, tam Deo quam homini, tam hujus quam illius concurſui, ſubjicitur: ut v. c. ſi meum librum abſtulero; iſtius ablationis cauſa particularis eſt, & manus mea auferens, & Deus concurrens ad iſtam motus ſpeciem, quæ ablatio dicitur: at in genere moris, prout malitia moralis accedit, ſi nempe librum alterius abſtulero invito aut inſcio ipſo, ad iſtam difformitatem & inconvenientiam cum lege Dei, quæ id vetuit, ſolus ego concurrerem, ut cauſa particularis, non Deus; ratio eſt, quia illa difformitas ſolum in me eſt, & actione meâ, ut à me tanquam causâ ſecunda, legi ſubjectâ, proficiſcitur; ſed tamen Deus ad iſtam ablationem in ſpecie, ut eſt ens tale in genere naturæ, non minus particulariter concurrit, quam tunc, cum fit ſine furto, ſine iſtâ malitia morali. Ergo Deus nullo modo eſt author peccati ex particulari concurſu, quia particularis ejus concurſus terminatur in actionis malæ v. g. furti entitatem ſpecificam in genere naturæ. 2. Malitia dicitur ſequi aut comitari actionem dupliciter, in quantum eſt privatio rectitudinis moralis aut legalis: vel ex ipſa natura & eſſentia actionis, quemadmodum hunc actum, qui eſt fornicationis, ſequitur neceſſario violatio integritatis corporis, quæ eſt privatio quædam: & hoc ſenſu verum eſt vulgatum axioma: *Qui eſt author formæ, eſt author omnium conſequentium formam*: ſed hoc modo ac ſenſu non ſequitur actum peccati ſua vitioſitas, ſua malitia: vel malitia, in quantum eſt privatio, ſequitur aut comitatur actum, non ex ipſa naturâ actus, ſed ex relatione ad agens certum, in quantum ſcilicet egreditur à tali agente, cui præfixa eſt lex & regula ad actum oppoſitum: hoc modo & ſenſu actum peccati comitatur & ſequitur ſua malitia, quæ iccirco non eſt rejicienda in quemcunque authorem actus, ſed in eum cui præfixa eſt lex & regula ad actum oppoſitum: talis author actus eſt ſola cauſa ſecunda, non prima: ergo malitia ſequitur & comitatur actum peccati, in quantum profluit à ſola cauſa ſecunda, non autem in quantum proficiſcitur à primâ.

§. 3. Si *Deus ut cauſa particularis concurrat ad entitatem ſpecificam omnis actionis, ergo non tantum ad bonitatem ſed & ad malitiam concurret ut cauſa particularis, quia tam malitia quam bonitas ſpecificat actionem, cum ſint oppoſitæ ſpecies*. Reſp. hoc argumentum proficiſci ex falſa hypotheſi; quaſi, cum actio dividitur in bonam & malam, illa ſit diviſio generis in ſpecies: nihil minus: eſt enim diviſio ſubjecti per adjuncta: bonitas & malitia diſtinguunt quidem actiones, ut adjuncta ſubjectum, ſed non ſpecificant eas, ut differentiæ ſpecificæ genus; quod clariſſimè hinc liquet, quia una eademque actio poteſt eſſe huic bona alteri mala, prout huic eſt non interdicta, alteri eſt interdicta: at una res non poteſt v. c. huic eſſe homo, illi beſtia, etſi centenos indicat reſpectus: &, ſi eſſet illa diviſio generis in ſpecies, cum actio dividitur in bonam & malam, bonitas & malitia eſſent utrumque aliquid poſitivum, quia illa, quę ſpecie opponuntur diversâ, utrumque ſunt vera entia: at bonitas & malitia, cum non contrariè ſed privativè opponantur, nec poſitivæ aut veræ ſpecies entis ſunt, nec veras aut poſitivas ſpecies conſtituunt: atq; ex hiſce manifeſtum eſt, quàm ineptè philoſophentur de concurſu

Dei, qui eum indifferentem faciunt, ſic ut ad bonum & malum determinetur tanquam ad diverſas ſpecie actiones à voluntate creatâ: cum 1. neque concurſus Dei ſit indifferens, 2. neque bonitas & malitia diverſas ſpecie actiones conſtituant: ſed unus idemque concurſus Dei requiritur ad actionem aliquam, tanquam ſubjectum, quocunque demum accidente, ſive bonitate, ſive malitia morali affectum, producendum: loquimur de concurſu & influxu in actiones naturales, qui unus eſt idemque in actiones tam bonas quam malas, ſed utrobique determinatus & particularis ad actionem in ſpecie atque individuo, talem ac talem in genere naturæ *præter* hunc *influxum particularem* & *determinatum* ad actiones Phyſicæ entitatem genericam, ſpecificam, & individualem agnoſcimus ſingularis gratiæ influxum & *concurſum ſupernaturalem per modum principii & actionis* ſimul *in* actione *bona* qua bona, id eſt, terminatum in ipſam bonitatem. Itaque Deus reſpectu actionis, in malâ concurrendo nihil plus operatur quam in bona; dico, *reſpectu actionis*, quia utrobique genericam, ſpecificam, individualem entitatem actionis non minus producit, quam creatura; ſed vero in bona hoc amplius agit concurrendo quam in mala, quod in bona non tantum prędmoveat & concurrat cum cauſa ſecunda ad actionem, ſed prẹmoveat inſuper & concurrat influendo in ipſam bonitatem per auxilium ſupernaturale, per influxum ſpecialis gratiæ: ſed in actione mala, neque præmovet neq; influit in malitiam, verum in actionem tantum.

V. Ut tandem huic & præcedentibus de concurſu Dei diſputationibus finem imponamus, atque omnem errandi anſam præcidamus, quomodo concurſus Dei dici debeat generalis, ſpecialis, univerſalis, particularis, breviter proponemus. Concurſus *generalis* eſt is, quem Deus largitur omnibus creaturis, ad omnes ipſarum actiones, qua actiones, peragendas: *ſpecialis*, quem Deus largitur quibuſdam duntaxat, idque ad actiones bonas, qua bonas, perficiundas. Uterque concurſus eſt *particularis*, neuter *univerſalis*: unus terminatur ad actionem non tantum, qua actionem in genere, ſed qua talem in ſpecie & in individuo; alter terminatur ad bonitatem non tantum in genere, ſed hanc in ſpecie & in individuo. Si quis, aut concurſum generalem ad actiones, aut ſpecialem ad bonitatem earum, velit vocare univerſalem, quia generalis ad omnes actiones, qua actiones, ſpecialis ad omnem bonitatem extenditur, per me licet, neque quicquam culpo, ita dici *ratione objecti* concurſum Dei *univerſalem*: ſed cum iſta univerſalitas transfertur ad ſignificandum *modum concurrendi* in Deo, quaſi concurrat tantum actione indifferenti, generica, communi, indeterminata, contrahibili, & determinabili ad hanc aut illam actionem per cauſam ſecundam, peſſimè dicitur concurſus Dei *univerſalis*, neque ferenda eſt iſta denominatio, quæ tot errores peperit per univerſam & Theologiam & Philoſophiam: & talis ac tali modo univerſalis concurſus figmentum eſt ac commentum cerebri humani.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DUODECIMA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

ANimus eſt, quæ de *Angelis* naturæ lumine citra revelationem ſciri poſſunt, ſub examinis incudem diſputationibus aliquot revocare; quod jucundum pariter & utile

utile fuerit Philoſophantibus· Nomen (*Angelus*) ἀπὸ τῦ ἀγγέλλειν, *nunciare*, deductum eſt, & idem notat, quod *nuncius*: itaque, ſi vis nominis ſpectetur, non naturæ, ſed officii eſt vocabulum, adeoque etiam ad homines, qui divina annunciant, tranſlatum eſt: conſuetudo tamen obtinuit, ut vocabulum illud uſurpetur ad ſignificandam naturam quandam ſeu ſubſtantiam creatam nobiliorem homine: quam dari ex fide quidem & lumine ſupernaturali eſt certiſſimum; ſed an ratione id & lumine naturæ conſtet, non tam eſt certum.

II. Quæritur ergo, *Vtrum evidenti aliqua ratione demonſtrari poſſit Angelos eſſe?* Videtur id quidem fieri poſſe, ſi quidem Philoſophi gentiles eos agnoverint: *Ariſtoteles* quidem *l.* 12. *Metaph.* & *l.* 8. *Phyſ.* intelligentias eſſe probat, ratione deſumta à motu cælorum: hoc ferè modo argumentatur *Philoſophus*: cum corpora cæleſtia moveantur, non tamen à ſeipſis, ergo ab intelligentiis aſſiſtentibus, quas nos Angelos vocamus. At vero hoc argumentum nullum eſt, nedum ut evidenter demonſtret: nam dici poteſt aut cælos eſſe animatos, & ſic ab anima ſua; aut ſi non ſint animati, à ſua ſaltem forma intrinſeca (quod nos exiſtimamus) moveri, ut moventur quoque elementa; aut quia eſt primum corpus, immediate moveri à Deo; ut *Ariſtotelis* quidem à motu cęlorum deſumtum argumentum nihil ſtringat. *Plato* in *Timæo*, *Cratylo*, & *eo de legibus*, poſuit duplex genus Angelorum, alios inferiores, quos dæmones vocabat, alios ſuperiores, quos Deos: ſed nec ille neceſſariam ejus rei adducit demonſtrationem, verum rationes tantum ſecutus eſt probabiles.

III. *Thomas Aquinas* 1. *part. ſumm. Theol. quæſt.* 50. *art.* 1. hac ratione conatur demonſtrare Angelorum exiſtentiam. Poſtulat ordo & perfectio univerſi, ut in eo ſint aliquæ creaturæ, quæ Deo Creatori aſſimilentur ſecundum quod cauſat ipſum univerſum; cauſat autem univerſum per intellectũ & voluntatem; Ergo requiritur ut in eo ſint creaturæ intellectuales, id eſt Angeli. Major probatur: quia ad rationem univerſi requiritur, ut in illo ſint creaturæ, quæ aſſimilentur Deo, modo perfectiſſimo, quo aliquid Deo aſſimilari poteſt: atqui perfectiſſimus modus aſſimilationis eſt ſecundum illud, per quod Deus cauſat univerſum. Ergo &c. Hæc ratio primo colligit proprie dari, non Angelos, ſed ſubſtantias intellectuales: at tales darentur, etiamſi non darentur Angeli: nam ipſe homo ſecundum animam, aut ipſa potius anima talis eſt: deinde, non fuit neceſſe, ut univerſum conderetur in omni perfectione poſſibili, imo ne quidem in iſta perfectione, in qua conditum eſt: & effectus cauſæ æquivocæ non poteſt habere perfectam aſſimilationem ad ſuam cauſam: ſed univerſim reſpectu Dei eſt effectum cauſæ æquivocæ. Ergo &c. itaque nec ratio *Thomæ Aquinatis* loc. cit. eſt demonſtrativa.

IV. *Suarez Diſp.* 35. *ſect.* 1. *num.* 5. Angelorum eſſe actuale ſic colligit. Angeli ſunt poſſibiles, Ergo produxit eos Deus. Antecedens facile probatur: quia nec repugnat Deo eos facere, quippe qui eſt virtutis infinitæ, adeoque poteſt producere omne poſſibile, nec repugnat iis eos fieri, quia in tali natura ſpirituali completa & intellectuali nulla eſt ad exiſtendum in rerum natura repugnantia: conſequentiam ſic probat, quia Deus fecit ſibi mundum perfecte ſimilem: ſed ad hanc perfectionem requiruntur Angeli: ergo Angeli de facto dantur: minor probatur, quia Angeli habent excellentem gradum intelligendi, qui eſt Deo ſimillimus, ſine quo manca eſſet mundi ſimilitudo ad Deum: hunc diſcurſum ibi latiſſime perſequitur *ad num.* 13. uſque, & ex eo omnes ejus compilatores, & inter alios *Scheiblerus*, *l.* 2. *Metaph. c.* 4. *Art.* 2. *num.* 5. 6. ſed *Suareſium* ſic diſcurrentem egregie flagellat *Vir Clariſſimus ac Doctiſſimus D. Iac. Revius* ad locum iſtum *in* ſuo *Suareſio Repurgato*, ridet ac refutat *Suareſii Socius Ieſuita Hurtadus de Mendoza Diſputatione Metaph.* 12. *cap.* 2. Et certe conjectura eſt, non argumentum efficax, aut demonſtratio. Nam, quid ſi Deus creare voluiſſet hoc univerſum ſine Angelis, ut certe potuiſſet, an non ratione ſapienti fuiſſet motus & honeſta, licet nobis incognita? conſtat Angelos à Deo eſſe creatos libere, ita ut potuerit eos non creare, ac nihilominus totum hoc univerſum ſine illis adminiſtrare & regere,

regere, cœlos movere, hominibus providere potuiſſet haud dubiè: itaq; cum potuerit Deus Angelos producere & non potuerit pro lubitu, quodnam argumentum ex lumine naturę evidens ſumemus ad partem alterutram probandam? fecit hominem ad ſimilitudinem ſuam; neque refert quod ea in Angelis ſit perfectior: potuit namque Deus nec Angelos, conſequenter, nec ſimilitudinem illam velle producere: nam & nunc poteſt ſine dubio producere Angelos perfectius Deum referentes, quos neque produxit unquam, neque unquam fortè producturus eſt. Et cur non eadem ratione Suareſianâ probamus eſſe mille mundos, totidemque ſoles & lunas &c.? omnia enim hæc quoque poſſibilia ſunt: hinc venuſtè exclamat *Mendoza loco cit.* §. 6. *O bone Deus, quam multa feciſſes, ſi, quæ potuiſti, feciſſes.*

V. Nos itaque demonſtrari non poſſe ratione naturali, quod dentur Angeli, exiſtimamus: neque enim demonſtrari poteſt ex Angelorum eſſentia ſeu quidditate, neque ex eorum effectibus: non ex quidditate & eſſentiâ, quia non eſt de illorum, ſicuti nec de ullius creaturæ ratione, ut exiſtant, quia Deus (qui ſolus exiſtit neceſſariò) & illos, & creaturas liberè condidit, ut potuerit non condere, conſequenter, ut potuerint & illi & iſtæ non extitiſſe: non ex Angelorum effectibus: nam intelligi poſſet concurſus ipſius Dei ſolus aut etiam aliarum cauſarum ſufficere ad quemlibet effectum Angelicum. Producit *Scheiblerus loc. cit. num.* 7. effectus hominum obſeſſorum & arreptitiorum, qui ſæpius loquuntur variis & incognitis linguis, etiam de rebus incognitis, etſi ſint idiotæ; blaſphemant, mentiuntur, &c. Verum nec hæc ratio eſt evidens aut demonſtrativa; nam certum eſt animas ſeparatas interdum callere varias linguas, quas in hac vitâ didicerunt, habere etiam voluntatem male agendi, imo & vim movendi corpora: unde iſta effecta fieri poſſunt ab animabus ſeparatis, quæ ad tempus inhabitent talia ſubjecta: Reſpondet *Scheiblerus num.* 8. nullum eſſe indicium, quod iſta ab animabus ſeparatis fiant, & gratis hæc dici. At nec majus eſt indicium ex lumine naturæ iſta fieri ab Angelo, quare & hoc gratis à *Scheiblero* dicitur: cum ergo res utrimque ſit ambigua, non poteſt eſſe argumentum evidens pro alterâ parte, quod tantum urgemus: producit *Scheiblerus* exemplum ſerpentis in paradiſo, ubi nondum fuit anima ſeparata: ſed effectus ille ſeductionis non eſt cognitus lumine naturæ, ideoque per illum exceptio noſtra de naturali lumine non evertitur. Atque ſic nihil adhuc apparet, quo evidenter exiſtentia Angelorum (Angelorum dico, nam quod hinc evidenter probetur, naturam ſpiritualem & non corpoream eſſe, quæ dictorum effectuũ ſit cauſa efficiens, & quidem creata, haud inviti largimur) lumine naturę demonſtrari poſſit: interim argumenta à perfectione & ordine univerſi, ab incognitarum linguarum prolatione, eſſe probabilia concedimus, & inter argumenta probabilia illud poſtremum eſſe probabiliſſimum & maximi ponderis damus; quare in eo acquieſcentes, ab Angelorum exiſtentia ad eſſentiam procedimus.

VI. *Eſſentia* Angelorum qualicunque deſcriptione adumbratur, quam ſequetur *diſputationibus aliis* explicatio *attributiva*, quæ proprietates, & *effectiva*, quæ eorum operationes explanabit: optimè deſcribitur *Angelus*, *ſubſtantia incorporea, completa, finita:* Angelos eſſe *ſubſtantias*, ſatis eſt clarum, quia nulli inhærent ut ſubjecto: ſunt ſubſtantiæ *incorporeæ*, quatenus *incorporeum* diſtinguitur à corpore de prædicamento quantitatis, ſeu à corpore mathematico, id eſt, trinâ illâ dimenſione, & ut diſtinguitur à corpore de prædicamento ſubſtantiæ, id eſt, ab illâ entitate ſubſtantiali, quæ eſt ſubjectum illius trinæ dimenſionis: atque hoc uno verbo exprimunt alii, cum Angelum dicunt *Spiritum*, ubi tum vox, *ſpiritus*, non ſumitur improprie, in quantum ſignificat interdum corpus ſubtile & tenue, quo ſenſu Phyſici diſpeſcunt ſpiritum in naturalem, vitalem, & animalem, ſed proprie, in quantum ſignificat ſubſtantiam à corpore, tum Phyſico, tum Mathematico, diſtinctam, atque hoc commune eſt Angelo cum animâ rationali & Deo: à quo tamen utroque in reliquis vocibus diſtinguitur, cum dicitur ſubſtantia incorporea, ſed *completa*, ſed *finita*: anima quippe rationalis eſt ſubſtantia incorporea, incompleta: nam à

corpore

corpore dependet; actu, in ſtatu conjunctionis; aptitudine, in ſtatu ſeparationis: Deus vero eſt ſubſtantia incorporea, completa, ſed infinita.

VII. Ex iis, quæ ſunt dicta, manifeſta fit Angelorum *ſimplicitas*, qua ſpiritus ille completus, finitus, liberatur ab omni compoſitione; eſſentiali, quam inferunt materia & forma; integrali, quæ fit per quantitativas partes materiam integrantes. Contrà hîc diſputat *Scaliger Exerc.* 359. *ſect.* 3. *Quantæ*, inquit, *ſunt intelligentiæ, haud quantitate prædicamenti, ſed quantitate intelligibili, ut intellectus intelligat in eis unam partem, quæ non ſit alia.* At verò, quomodo poteſt intellectus concipere unam partem ab aliâ diſtinctam, ſi partes diverſas non habent Angeli? & ſi intellectus intelligat unam partem, quæ revera non ſit alia, ſed extra aliam, in Angelis, tunc Angeli quanti ſunt quantitate prædicamentali, quod *Scaliger* negat: nam ſic ſunt revera extenſi, quæ eſt ratio formalis quantitatis: nam quid eſt aliud, extenſum eſſe, quàm habere partem extra partem? Quidquid ita eſt extenſum, eſt quantum quantitate prædicamentali. Id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non ſit alia, eſt ita extenſum. Ergo id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non ſit alia, eſt quantum quantitate prædicamentali: ſi verò pars illa revera non eſt alia, ſed tantum concipitur ita, quantitas illa ſolum conficta eſt, & ens rationis, adeoque conficta eſt illa *Scaligeri* diſtinctio. Ac magis errorem ſuum, quem de Angelorum quantitate fovet, in ſequentibus prodit, *ſect.* 4. *Si intelligentia*, inquit, *fines habet, quos ultra ac præter non poteſt deſignari, neceſſe eſt, aliquâ figurâ ſit prædita: eſt enim figura, non extremitas corporis, ut veteres dixere, ſed diſpoſitio extremitatis: at omne terminatum figura aliqua terminatur.* In quibus verbis *Scaliger* revera à janua aberrat: confundit enim terminos eſſentiæ cum terminis quantitatis, neque veram figuræ rationem tenet, ſed quod formæ proprium eſt, figuræ tribuit, nitens falſiſſimo principio, *Quod omne terminatum, figura ſit terminatum*: Quid enim dicemus de forma ſubſtantiali determinante materiæ eſſentiam? an quæſo per figuram determinat? Quid de actionum determinatione ſentiemus? an illa à figura pendet. Et hunc ejus ſyllogiſmum, *Omne terminatum, figura terminatur*; *Angeli ſunt terminati*, Ergo *figura terminantur*, redigimus ad abſurdum, hoc modo. *Omne terminatum, figura terminatur. Eſſentia finita (præciſa etiam figura) eſt terminata. Ergo eſſentia finita (præciſa etiam figura) terminatur figura. Concluſio* contradictionem involvit, & minor vera eſt; eſſentia enim finita, eo quod non eſt infinita, eſt terminata in ſe, præciſa figura: ergo falſa erit *major Scaligeri*: ſi regerat ſe loqui de terminatione quantitativa, *majore* admiſſa, dicimus eſſe falſam *minorem*.

VIII. Cum h[illegible] Angelorum ſimplicitate optimè convenit m[illegible]ltiplex eorundem compoſitio: 1. Da[illegible]r in iis *compoſitio ex eſſe ſive exiſtentia & eſſenti[illegible]*: quia exiſtentia non eſt de illorum eſſentia: ſed eſſentia eorum abſtrahit ab actuali & poſſibili: adeoque concipi poſſunt Angeli non ut actuales, ſed ut poſſibiles, ſicut aliquando fuerunt in potentia Dei objectiva. 2. Datur in iis compoſitio *ex genere & differentia*: quia directè collocantur in prædicamento ſubſtantiæ, cum ſint entia finita & completa: at quod tale eſt, iſtius compoſitionis eſt capax. 3. Datur in iis compoſitio ex *ſubjecto & accidente*: quod vel unicè patet de habitibus. v. g. bonitate morali, quæ in ſolo Deo eſt per eſſentiam, in creatura accidens morale: unde & Angelus eam ſalva eſſentia poteſt abjicere & deponere. 4. Datur in iis compoſitio *ex potentia & actu*, quia non ſunt puri actus, hoc enim ſoli Deo eſt proprium. 5. An detur in iis compoſitio *ex natura & ſubſiſtentia*, à quibuſdam eſt dubitatum: ſed nos non videmus, cur Angelis negari debeat.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum DECIMA-TERTIA, DE ANGELIS.

THESIS I.

EXpoſuit diſputatio præcedens Angelorum *eſſentiam* & *exiſtentiam*: hæc eorum *Attributa*, ſeu, ut alii loqui amant, *Proprietates* proponet. Inter Attributa primum tenet locum *intellectus*, quem Angelis competere, vel ipſum *intelligentiarum* nomen evincit: ſed qua ratione ipſis conveniat; non eſt æque clarum. Quæri enim hîc ſolet, *Vtrum intellectus Angeli ſit reipſa idem, quod ſubſtantia Angeli, an vero ſit accidens reale ſuperadditum eſſentiæ Angeli? Scotiſtæ* exiſtimant, Efficiens creatum poſſe agere per propriam eſſentiam, tanquam virtutem vel rationem cauſandi proximam, ut non ſit neceſſarium eſſentiæ efficientis aliquod accidens de genere qualitatis ſuperaddere, per quod formaliter agat; adeoque de facto potentiam intellectivam in homine & Angelo eſſe reipſa idem cum ſubſtantia animę & Angeli, ſtatuunt: ac probant ſuam ſententiam hac ratione. Si nullum efficiens creatum eſt operativum per propriam ſubſtantiam, ſed indiget naturalibus potentiis ut accidentibus ſuperadditis & virtutibus agendi proximis, id, vel ex perfectione eſt, vel ex imperfectione: ſed ex neutro eſt, Ergo. Non provenit ex perfectione, quia major eſt perfectio per propriam ſubſtantiam poſſe operari quam per accidentia ſuperaddita, unde etiam hic modus operandi ſolet Deo tribui, ut agenti omnium perfectiſſimo: nec poteſt provenire ex imperfectione, quia longe imperfectiora ſunt accidentia, quæ tamen operantur per ſe immediate abſque aliqua potentia ſupperaddita, quod liquet in calore, qui eſt proximum agens & immediatum ſuæ operationis.

II. *Durandus. in 2. ſent. diſt. 3. quæſt. 5.* quamvis in homine intellectum ab eſſentia animæ diſtingui putet, In Angelis tamen intellectum & eſſentiam non diſtinguit, quod in Angelis rationes eſſent, ob quas in homine ponuntur potentiæ diſtinctæ ab eſſentia: rationes iſtæ duæ ſunt: primo non videtur credibile, tot operationes, quot ſunt hominis, intelligere, ſentire, creſcere, &c. provenire ab una animæ eſſentia tanquam una potentia: hæc autem ratio non valet in Angelo, cum is non habeat alias operationes, quam intelligere & velle quæ ab una & eadem animę eſſentia, tanquam ab una potentia, poſſunt provenire: quod non modo de Angelorum, ſed & de animæ rationalis eſſentia intellectu pronunciat *Scaliger exerc. 307. ſect. 15.* ſecundo, ideo ponuntur in homine potentię diſtinctæ ab eſſentia animæ, quia videmus animæ eſſentiam eſſe actum corporis, potentiam vero intellectus non item: hæc ratio ſimiliter non habet locum in Angelo, in quo neque intellectus, neque eſſentia, eſt actus alicujus corporis.

III. *Thomiſtæ*, neque in homine, neque in angelo, potentiam intellectivam aut ullam aliam eſſe poſſe idem reipſa cum creaturæ eſſentia, arbitrantur: quæ eſt ſententia fere communis modernorum: imo *Cajetanus in 1. part. Sum. Thom. Aquin. quæſt. 54. art. 3.* aſſerit repugnare creaturæ, ut ſecundum ſuam ſubſtantiam ſit immediatum principium operationis, eo quod ſit ſummæ perfectionis, in eadem re contineri perfectionem ſubſtantiæ & perfectionem accidentis, ut eſt potentia operandi: ſed contra *Cajetanum* facit, 1. quod cum ſubſtantia identificentur, ex multorum ſententia, quantitas, figura, relatio, motus &c quæ tamen accidentia vulgo habentur licet proprie non ſint: quare ergo abſurdum fuerit

fuerit, cum eſſentia creaturæ identificari potentiam operandi, quæ accidens vulgo habetur, ſed tum non eſt: Et non implicat contradictionem, quod exiſtimat *Cajetanus*, creaturam aliquam eſſe tam perfectam, ut illius ſubſtantia ſit immediatum principium operationis, id eſt, ut ſit potentia: nam poteſt creaturæ tribui ſine contradictione omnis illa perfectio, quæ non ſit ſumma & infinita: ſed ut una & eadem res ſit eſſentia & potentia operandi, non eſt ſumma & infinita perfectio: nam ſumma & infinita perfectio eſt continere omnes omnino perfectiones rerum poſſibiles, ſicut eas Deus continet eminenter: at dicere, rem unam eandemq; eſſe eſſentiam & potentiam, non eſt dicere, rem habere omnes perfectiones poſſibiles. Ergo &c. Quandoquidem ergo non repugnet creaturæ, ut eſſentia identificetur cum potentia, nos contra *Thomiſtas*, id fieri poſſe aſſerimus, & cum *Durando*, nec *Thomiſta*, nec *Scotiſta*, intellectum Angeli ab ejus eſſentia non diſtinguimus: utrum illa in homine quoque idem ſint, ut *Scotiſtæ* volunt, nos non decidimus, quia huc ad noſtrum inſtitutum non pertinet.

IV. Inter attributa Angeli ſecundum locum tenet *voluntas*, quæ intellectum ſequitur neceſſariò; quippe fruſtra foret intellectio boni, ſi non eſſet facultas, quæ bonum cognitum amaret atque proſequeretur: nam ideo bonum cognoſcitur, ut ſua convenientia ſubſtantiæ *intelligentis* appetitum moveat. Et, ſi Angeli carerent voluntate, imperfectiores eſſent ac deteriores hominibus. Voluntatem tamen Angelorum, nec ab eſſentia eorum, nec à potentia intelligendi, diſtinguimus, reipſa, quia nulla realis diſtinctionis neceſſitas aut cauſa monſtrari poteſt: neque hic ſufficit diverſitas operationum: exſiccare & humectare ſunt operationes diverſiſſimæ, & tamen ab uno eodemque realiter principio proveniunt; quidni & illud hic fiat? itaque non male *Scal. Exerc. & ſect. ante citat. Voluntatem* definit, *intellectum extenſum ad habendum*. Atque hinc manifeſtum eſt in Angelis quoque eſſe liberum arbitrium & libertatem, quæ eſt ſpontaneitas rationalis: voluntas enim Angeli ſemper, ſed ſponte, ſequitur rationem, ut nunquam quicquam velit, quod non intellexerit ac judicaverit volendum eſſe.

V. Tertio loco recenſemus inter attributa Angelorum *localitatem*, de qua multa ſatis intricatè diſputari ſolent. Refert *Aquinas in* 1. *Sent. diſt.* 37. *quæſt.* 3. *art.* 1. quoſdam olim fuiſſe, qui ſubſtantias immateriales ac ſeparatas nullo modo in loco eſſe aſſeruerunt: ſed vero contrarium ſenſit communiter omnis *Schola*, quæ ſemper tenuit, Angelos ibi aliquo & ſuo modo eſſe in loco, ubi ſunt præſentes: ſed hîc potiſſima eſt difficultas, *quomodo ſint in loco?* Ac *primò*, hoc certum eſt, Angelum ita eſſe in loco ut tamen non ſit ubique locorum, ſicuti eſt Deus: itaque non eſt in loco *repletive*; qui enim repletive præſens eſt, debet replere omnia loca; quod nulli prorſus creaturæ, ideoque nec Angelo, competit nec competere poteſt. Sed nec eſt in loco *circumſcriptive*, ut partibus loci reſpondeant partes Angeli, & hæ ab illis circumſcribantur: nam hoc convenit rebus ratione quantitatis Phyſicę, quam Angelis *diſp. præced.* negavimus: ideoque hoc modo ſola corpora ſunt in loco. Sunt ergo in loco Angeli *definitive*, id eſt, ſunt in parte ſpatii determinata, ut hic ſint, non alibi, modo tamen alio, quàm corpora, quia alterius ſunt naturæ & tota eſſentia diſtant à corporibus, quæ cum ſint ita in determinato ſpatio, ut à partibus ejus circumſcribantur, Angeli contra ita ſunt in determinato loco, ut à partibus loci nullo modo circumſcribantur. Unde male argumentantur; qui ex Angelorum præſentia locali eos corporeos eſſe concludunt: cum illorum præſentia in loco longe alterius ſit ordinis, quam eſt præſentia corporum in loco.

VI. Sed *ſecundo* hic nova eſt quæſtio, *an Angelus ita ſit definitus in loco determinato, ut non poſſit eſſe in majori? Durandus in* 1. *Sent. diſt.* 37. *quæſt.* 1. *n.* 26. Angelorum præſentiam in loco non eſſe definitam quoad magnitudinem, adeoque Angelum poſſe eſſe in loco quantumvis magno, ſuſtinet: imo dicit, *ſubſtantiam Angeli eſſe præſentem ubique, eo modo quo ei convenit eſſe in loco, neque magis in hoc quam illo loco eſſe*: quamvis poſtea, *id non aſſerendo ſed inquirendo* ſe diſputare, excuſet. Sed à tota *Schola* deſeritur, quæ tenet,

Angelos habere determinatum locum quoad magnitudinem, nec poſſe eſſe in ſpatio quantumvis magno: quia Angeli habent eſſe limitatum, ergo & præſentiam in loco limitatam: habent eſſe finitum & mutabile, ergo & præſentiam in loco finitam & mutabilem : & talis modus eſſendi in loco foret repletivus, imo ubiquitas : at hæc ſoli Deo convenit : denique Angelus non poſſet moveri localiter: at poteſt, quod nos poſtea demonſtrabimus. Sed *poteſtne Angelus eſſe in ſpatio minori ac quantumlibet parvo?* Sunt qui hoc negent. At vero cum Angelus peculiari modo ſit in ſpatio definito, ſic ut non commenſuretur loco(quod vocant alii, *totum eſſe in toto & totum in qualibet parte*) neque ullam dicat dependentiam ad partes loci, non video, cur non poſſit manere in quacunque parte minima : nam ponatur quælibet quantitas: quæro, utrum ſit diviſibilis, necne? ſi non, tollitur communis recepta ſententia, quæ ponit, omnem quantitatem eſſe diviſibilem, & quidem in infinitum : ſi diviſibilis ſit, dividatur, quantum fieri poteſt ; quęro, utrum Angelus poſſit eſſe totus in qualibet parte, an diviſus potius in partes ad diviſionem quantitatis, in qua eſt? ſecundum dici non poteſt, quia Angelus eſt indiviſibilis:ergo quantumcunque ſubdividatur ipſa quantitas, ſemper Angelus erit totus in qualibet particula, etiam minima: cum enim ipſe ſit impartibilis, non poteſt dari minima pars, quin in ea eſſe poſſit : aut igitur non datur pars quantumlibet parva, aut ea data, poterit in ea eſſe Angelus. *An poſſit eſſe in puncto mathematico Angelus*, diverſum ſentiunt Scholaſtici, aliis affirmantibus, aliis negantibus : ſed eam quæſtionem vanam eſſe, ut & plures ſunt apud illos, judicamus : neque multum intereſt, utrumvis dicatur: illud longe utilius ab iis quæritur, *quo modo Angelus ſit in loco definito*, *an per operationem*, ut *Aquinas* vult cum *Thomiſtis*, an per *eſſentiam* ſeu *præſentiam ſubſtantialem*, ut *Scotus* exiſtimat cum *Scotiſtis* : hæc controverſia quia eſt graviſſima, quid ſentiamus, dilucide explicabimus.

VII. *Angelus eſt in loco, nec per operationem immanentem, nec per tranſeuntem, nec per applicationem ſuæ virtutis ad locum, ſed per ſuam ſubſtantiam & eſſentiam*, ſicut ſubſtantia corporea eſt in loco per quantitatem. Quod Angelus non ſit in loco per operationem, qualemcunque tandem, ex eo probatur, quia Angelum eſſe in loco, præſupponitur, ad operari in loco: prius enim Angelus(ut ſic loquar) exiſit in eſſe quam in operari : cum itaque prius ſit, eſſe in loco quam operari, non poteſt Angelus per operationem eſſe in loco, ſeu, non poteſt ratio exiſtendi in loco eſſe operatio : non video, quomodo hoc negari poſſit, quod prius ſit naturaliter, agens locatum eſſe, quàm agere : certè in agentibus corporeis hoc eſt manifeſtiſſimum, quæ prius locantur, quam agunt. *Thomiſtæ*, rationem exiſtendi in loco, non eſſe operationem immanentem Angeli, ſed tranſeuntem dicunt. Sed enim Angeli ſæpe nihil ad extra operantur, cum ut plurimum aſſiſtant Majeſtati divinæ in cælo empyreo : ergo tum nuſquam erunt : & ſi Angelus in hoc conclavi operetur ad extra, poſtmodum ceſſet ab operatione tranſeunte, nec ad alium locum moveatur, manebit ſane præſens huic conclavi ſecundum propriam ſubſtantiam & eſſentiam. *Cajetanus* dicit, Angelum eſſe in loco per applicationem ſuæ virtutis ad locum : ſed vero illa applicatio eſt vel actus primus, vel ſecundus. Non eſt actus primus, quia tunc erit Angelus in loco per ſuam ſubſtantiam, quod tamen negat *Cajetanus*. Non eſt actus ſecundus, quia ille vel eſt tranſiens, vel immanens: non tranſiens, quia hoc jam deſtruximus : non immanens, quia hoc ne ipſi quidem Adverſarii volunt. Ergo ratio formalis exiſtendi in loco eſt ipſa Angeli ſubſtantia, quæ immediatè unitur loco.

VIII. Inter Angeli attributa locum poſtremum ſibi vendicat *Duratio*. Certum eſt durationem Angeli non eſſe æternitatem, utpote quæ nulli creaturæ communicari poteſt: nec eſt angelorum duratio tempus, quia hoc eſt rerum ſucceſſivarum : Ergo fuerit ævum : quod ſic probatur. Quidquid ex ſe habet initium durationis & ex ſe non habet finem, id durat ævo. Atqui Angelus ex ſe habet initium durationis, & ex ſe non habet finem. Ergo durat ævo. Minor patet, quoad partem priorem

qui

quia nihil eſt æternum præter Deum; probatur, quoad partem poſteriorem, quia Angelus natura ſua eſt immortalis & incorruptibilis, hoc eſt, intra naturam ſuam nihil continet corruptivum ſui, neque per cauſas ſecundas deſinere poteſt, ſola negatione conſervationis divinæ: ſed enim dicimus natura ſua immortale, incorruptibile, indefectibile: non verò, cujus natura nullam, etiam à quacunque cauſa extrinſeca, poteſt admittere corruptionem, qua ratione omnis creatura corruptibilis, mortalis, defectibilis eſt; ſoluſque Deus immortalis eſt, incorruptibilis, indefectibilis, & cui ideo reſpondet æternitas, non ævum, quod Angelis proprium, ſicuti tempus proprium eſt corporibus.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA-QUARTA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

DIſputationem de Angelorum *attributis* excipit diſputatio de illorum *effectis* & *operationibus*: *Actiones* Angelorum ſunt vel *immanentes* vel *tranſeuntes*: *immanentes intellectio*, & *volitio*. Circa *intellectionem*, præmiſſa quæſtione, *Vtrum intelligere Angeli ſit ejus eſſe, & intellectio ejus eſſentia ſive ſubſtantia*, diſcutiemus hæc tria, intellectionis Angelicæ *objectum, medium, modum*. Ad quæſtionem propoſitam quod attinet, ea ſolet communiter negari: Et negativa ſententia efficaciſſimè probari poteſt ratione Theologica, quam nos miſſam facimus: ſed verò an naturæ lumine & ratione naturali probari poſſit, videamus.

II. *Aquinas* 1. *part. Summæ Theol. quæſt.* 54. *art.* 1. tres profert rationes, quibus negantem ſententiam firmat. Prima eſt hæc. *Actio eſt propriè actualitas virtutis, ſicut eſſe eſt actualitas ſubſtantiæ vel eſſentiæ: impoſſibile autem eſt, quod aliquid, quod non eſt purus actus, ſed aliquid habet de potentia admixtum, ſit ſua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat: Solus autem Deus eſt actus purus: unde in ſolo Deo ſua ſubſtantia eſt ſuum eſſe & ſuum agere.* Vis argumenti hæc eſt. Quodcunque non eſt ſua actualitas, in eo operatio non poteſt eſſe idem cum virtute, nedum cum eſſentia aut ſubſtantia: ſed nihil, præter Deum, (nedum Angeli) eſt ſua actualitas. Ergo &c. Probatur minor, quia omne aliud præter Deum habet aliquid potentialitatis, cui repugnat identificari actualitatem: Solus enim Deus puriſſimus eſt actus, nihil habens admixtum potentialitatis: quod tamen intelligi debet negative, ut ſit ſenſus, ſolum Deum non perfici per aliquam actualitatem diſtinctam ab eſſentia. Secunda ratio *Aquinatis* ducit ad impoſſibile. *Si intelligere Angeli eſſet ſua ſubſtantia, oportet, quod intelligere Angeli eſſet ſubſiſtens: intelligere autem ſubſiſtens non poteſt eſſe niſi unum; ſicuti neque aliquod abſtractum non poteſt eſſe niſi unum: unde unius Angeli ſubſtantia non diſtingueretur, neque à Subſtantia Dei, quæ eſt ipſum intelligere ſubſiſtens, neque à ſubſtantia Angeli alterius.* Tertia *Aquin.* ratio pariter ad abſurdum ducit. *Si Angelus ipſe eſſet ſuum intelligere, non poſſet eſſe gradus in intelligendo, perfectius & minus perfecte: cum hoc contingat propter diverſam participationem ipſius intelligere:* Hoc vult argumentum tertium; ex opinione adverſa ſequuturum, quod unus Angelus non ſit perfectius intellecturus alio; nam illa graduum diverſitas non poteſt eſſe niſi ſecundum diverſam participationem ipſius

intelligere, in variis intellectionibus Angelorum: at participatio hæc tollitur, ſi ponatur intelligere Angeli eſſe ſubſiſtens & non per participationem, ſicut ponitur, cum dicitur eſſe idem quod eſſentia aut ſubſtantia ejus.

III. Rationes ex *Thoma Aquin.* allatas multis & prolixe perſequitur ac contra objectiones defendit *Thomas Cajetanus* ad *quæſt. cit. art. cit.* ſunt tamen alii, qui evidentiam, vim, & efficaciam in iis deſiderent: nec fortaſſis immerito. Nam *prima* ſolum probat, non poſſe ſubſtantiam creatam eſſe omnem actualitatem, ita ut nihil habeat potentialitatis, ſed non probat, non poſſe ſubſtantiam creatam eſſe illam determinatam actualitatem, quę eſt operatio: etſi enim ſubſtantia creata poneretur ſibi identificare operationem aliquam aut omnes, poſſet tamen nihilominus eſſe & manere in potentia reſpectu aliorum accidentium ſive actualitatum. *Secunda* & *tertia* ratio, ſi procedant de ſubſiſtenti *intelligere* tali, quale eſt *intelligere* divinum, id eſt, quod per ſe ſit infinitum, continens omnem plenitudinem eſſendi, tunc quidem ſequeretur, *intelligere* Angelicum non poſſe eſſe niſi unum, nec poſſe in eo reperiri diverſitatem graduum; ſed tum non video, qua ratione probetur ab *Aquinate*, quod *intelligere* Angelicum eſſet ita ſubſiſtens, ſi eſſet idem quod ſubſtantia Angeli, quæ utique per ſe non eſt niſi finita: ſi autem procedant de ſubſiſtenti *intelligere*, ut τὸ *ſubſiſtens* diſtinguitur contra accidens, quomodo jam de facto ipſa ſubſtantia Angeli eſt ſubſiſtens; recte tum ſequitur intelligere Angelicum eſſe iſto modo ſubſiſtens, ſi idem ſit quod ſubſtantia Angeli, ſed minime ſequitur, illud, eſſe tantum unum, & non eſſe per participationem, & non habere plus gradus ſecundum majorem & minorem perfectionem: nam ſicut ipſa ſubſtantia Angelica, licet ita ſubſiſtens, tamen ſecundum rationem ſpecificam aut numericam de facto eſt multiplex, & eſt per participationem, hoc ipſo, quod quilibet Angelus à ſuo conditore Deo partem aliquam perfectionis ſubſtantialis participavit: & ſicuti eadem ratio ſubſtantiæ Angelicæ habet plures gradus ſecundum majorem & minorem perfectionem in alia & alia ſpecie aut individuo Angelico: ita etiam *intelligere* Angelicum, ſi eſſet ſubſiſtens, & idem quod Angelica ſubſtantia, poſſet ſimiliter, & eſſe multiplex, & eſſe per participationem perfectionis intellectualis, & habere plures gradus ſecundum ejuſmodi perfectionem majorem vel minorem.

IV. Fortaſſe ſolidius *Aquinas* probaverit quæſtionis propoſitę partem negantem *art.* 2. *quæſt. cit.* ubi ſic procedit. Nulla actio creaturæ eſt ejus eſſe: quia neque actio immanens, neque tranſiens: non tranſiens, quia eſſe agentis ſemper in ipſo manet, & nunquam ab eo dilabitur aut abit: actio vero tranſiens eſt effluxus & egreſſus ab agente in patiens: non immanens, quia omnis actio immanens habet infinitatem de ſui ratione, ſi non actu, ſaltem potentia, ſi non ſimpliciter, ſaltem ſecundum quid: ſimpliciter quidem infinitum, aut ut rectius loqui potuiſſet *Aquinas*, indefinitum eſt, *intelligere*, cujus objectum eſt verum, & *velle*, cujus objectum eſt bonum; quorum utrumque, quia convertitur cum ente, tam intelligere, quam velle ſunt indefinita, quia ſunt in potentia ad omnia entia, poſſuntque in infinitum ac ſimpliciter in tota entis latitudine, in alio atque alio objecto terminari: ſentire autem ſecundum quid eſt infinitum, quia ſe habet ad omnia ſenſibilia, v. c. viſus ad omnia viſibilia, ut intellectus ad omnia intelligibilia: at vero eſſe cujuſvis creaturæ, conſequenter & Angelorum, eſt definitum ac determinatum: unde non poteſt, *eſſe* cujuſvis creaturæ, nedum Angelorum, eſſe idem, cum ejus aut eorum operatione immanenti: ſolius Dei eſſe eſt ſimpliciter infinitum: unde ſolum eſſe divinum eſt ſuum intelligere & velle. Hæc ibi *Aquinas*. Et quid multis opus eſt? aliud ſanè eſt loqui de eſſe rei, aliud de ejus operatione, ſc. in creaturis: quantumvis enim actio ſeu operatio ſit intrinſeca rei, ut eſt actio immanens, nunquam tamen eſt ejus eſſentia, quia ſemper ab illa diſtinguitur, cum ab illa profluat & promanet, & nullum poſterius ſit idem cum ſuo priori, nec ullum effectum ſit idem cum cauſa, & contra. Concludimus ergo impoſſibile eſſe, ut intellectio Angeli aut cujuſcunque creaturę, ſit ejus ſubſtantia vel eſſe.

V. Nunc

V. Nunc ex tribus, circa cognitionem Angelicam inquirendis, primum videamus, *Objectum* ſcilicet, medio & modo cognitionis Angelicæ rejectis in diſputat. ſeq. Certiſſimum eſt, Angelos, etſi *multa ſciant*, *multa* etiam *neſcire*. *Cognoſcunt ſeipſos tum quoad eſſentiam, tum quoad accidentia quæcunque: cognoſcunt & alios Angelos, & Deum, & res alias, materiales, univerſales & ſingulares.* Hæc omnia ſic oſtenduntur. Niſi ſe & alios Angelos cognoſceret Angelus, eſſet minoris perfectionis quam homo in intelligendo: nam homo cognoſcit ſeipſum & alios homines: dum vero ſeipſum & alios Angelos cognoſcit Angelus, ſimul quoque cognoſcit dependentiam ſui à Deo tanquam cauſa & creatore: cognito enim & apprehenſo effectu, cognoſcitur quoque aliquo modo cauſa ejus: &, ſi nos ex effectibus devenimus in cognitionem Dei ut cauſæ, evidens eſt, quamlibet intelligentiam perfectiori modo poſſe Deum ita cognoſcere: Atque hinc quoque clarum eſt, quod iſta intellectio Angelica ſeſe extendat quoque ad reliquas res omnes in naturæ circulo contentas, quandoquidem extendit ſeſe ad eas intellectio humana: cum enim res omnes contineantur ſub primario intellectus objecto, quod eſt ens aut verum, ſintque in tali ſtatu, in quo aptæ ſunt, ut cognoſcantur, ſi ab homine intelligi & cognoſci poſſunt, multo magis ab Angelis, quippe in quibus major & perfectior virtus eſt, ad intelligendum, tam ſingularia quam univerſalia, tam materialia quam immaterialia.

VI. Hic quædam quæri ſolent 1. *An ſub objecto cognitionis Angelicæ quoque comprehendantur futura contingentia?* Reſpondemus diſtincte. *Angelus nullam rem futuram, ſive neceſſaria ſit, ſive contingens, immediate ac in ſeipſa, cognoſcit* (hoc enim ſolius Dei eſt proprium, qui ea quæ non ſunt perinde intelligit, atque ea quæ ſunt) ſed quas res futuras cognoſcit, eas cognoſcit & in & ex cauſis ſuis: ac 1. *Futura, quæ ex cauſis ſuis fiunt neceſſario, cognoſcuntur ab Angelis per certam ſcientiam,* ut ſolem cras oriri, ejuſque certo tempore fore eclipſin: Angeli multo exactius judicium habent de rebus naturalibus quam ullus homo habere poteſt, propter longiſſimam experientiam: at hominis naturale intellectus lumen attingit iſtam futurorum cognitionem, ut conſtat de Mathematicis in cognitione Eclipſeos futuræ: ergo cognoſcuntur quoque iſtiuſmodi futura ab Angelis certo; ſed, ut dixi, in ſuis cauſis, nec ut abſolute eventura, ſed ex vi cauſarum ſecundarum, ſi per cauſam primam extraordinarie non impediantur. 2. *Futura quæ ex cauſis ſuis proveniunt, non ex neceſſitate, ſed ut plurimum, cognoſcuntur ab Angelis, non per certitudinem, ſed per conjecturam,* quomodo Medicus prævidet ſanitatem aut mortem infirmi: atque horum futurorum cognitio tanto magis competit Angelis quam hominibus, quanto illi præ hiſce, & univerſalius, & perfectius, cauſas rerum cognoſcunt. 3. *Futura pure fortuita aut caſualia, vel à libero arbitrio in totum dependentia, prorſus ab Angelis præſciri nequeunt.* Virtus creata & finita non poteſt cognoſcere aliquid eſſe futurum niſi ex ſuis cauſis: at, quæ prorſus ſunt libera, caſualia, & fortuita, illa cauſas habent prorſus liberas, fortuitas; caſuales, & indeterminatas: unde ergo intellectus creatus & finitus, qualis eſt Angelorum, cauſam talem effectus talis intuebitur? in libero arbitrio, dum adhuc in actu primo eſt & indifferens, tanquam in cauſa indeterminata, determinatum quid cognoſci nequit: pariter dicendum eſt de caſualibus & fortuitis, nam ſicut ſe res habent in univerſo, ita & cognoſcuntur ab Angelo: ergo quæ habent eſſe prorſus incertum in ſuis cauſis, ut fortuita & caſualia, non poſſunt ſciri ab Angelis aut cognoſci. Admittunt quidem nonnulli, futura contingentia, quæ dependent à libero arbitrio cauſæ ſecundæ, ignorari ab Angelis, ſed vero, quæ ex aliis cauſis proveniunt, naturalibus quidem, ſed talibus, ut, quantum eſt ex ipſarum natura, impediri poſſint, cognoſci ab iis poſſe certò affirmant, & ſic confirmant. Angeli cognoſcunt perfecte univerſum naturæ ordinem, & omnium naturalium cauſarum diſpoſitionem, ergo cum ejuſmodi futura procedant ex concurſu naturalium cauſarum, poſſunt ab Angelo certo cognoſci & infallibiliter: nam contingentia cauſarum

 natu-

naturalium in hoc conſiſtit, quod ipſæ cauſæ impediri poſſint per alias cauſas naturales: ſed Angeli cognoſcunt & penetrant, quando futurum ſit cauſæ naturalis impedimentum & quando non item, quia hujuſmodi impedimenta naturaliter & ſecluſo liberi arbitrii concurſu proveniunt ex diſpoſitione naturali ſuperiorum cauſarum: at norunt Angeli perfecte influentias cæleſtium corporum & diſpoſitiones elementorum, cauſarum ſuperiorum. Ergo & norunt quando impedimenta ſint futura; ergo & norunt futura contingentia caſualia & fortuita ab arbitrio cauſæ liberæ non dependentia. Verum enimvero, ſi Angelus habet jam evidentiam determinationis cauſarum naturalium; & habet evidentiam ejus, quod non ſit futurum impedimentum; jam improprie dicitur illud futurum contingens & caſuale reſpectu cognitionis Angelicę, licet tale reſpectu noſtæ cognitionis dici queat. Deinde non eſt veriſimile, totum ordinem univerſi & diſpoſitionem omnium naturalium cauſarum ita perfecte cognitam eſſe Angelis, ut omnem varietatem futurorum motuum atque effectuum naturalium in animalibus, plantis, elementis, cæteriſque inanimatis, ſecludendo ab his effectibus operationes cauſarum liberarum, poſſint cognoſcere, v. g. quot formicæ vel muſcæ toto mundo naſcituræ ſint intra proximos mille annos, & ſingulæ quot motus ac mutationes habituræ, quibus modis perituræ, quot pulviſculi, quibus figuris & motibus in aëre ſint concitandi &c.

Quæri ſolet ſecundo, *utrum Angeli cognoſcant cogitationes cordium?* Reſpond. *poteſt Angelus probabiliter per conjecturam, ex ſignis & effectibus externis, cognoſcere cogitationes cordium:* nam ex mutatione vultus, vibratione oculorum, aut aliquo opere exteriori, quod ſit indicium interioris effectus, poteſt homo conjicere, quid aliquis cogitet ac deſideret: quidni & Angelus? *Non poteſt Angelus certo cognoſcere cogitationes cordium naturaliter:* quia Angeli tantum naturaliter cognoſcere poſſunt ea, quæ ſpectant ad ordinem naturæ: atqui liberæ cogitationes & affectiones cordium, niſi ſponte manifeſtentur à cogitante, non continentur ſub ordine naturæ, qui non habent connexionem & dependentiam à cauſis naturalibus, ſed à cauſa libera, ut tali: ergo nâturaliter Angelus eas cognoſcere nequit. In hac ratione notandum eſt, non ideo dici, quod cogitationes liberæ non contineantur ſub ordine naturæ, quaſi iſtæ operationes ſint ſupernaturales (conſtat enim plurimas ac pleraſque cogitationes non excedere facultatem naturæ) ſed tantummodo propter modum præternaturalem, quem habent quoad ſui productionem, quia nimirum libera cogitatio dependet à libera voluntate cogitantis, adeo ut ſola voluntas independenter ab aliqua cauſa naturali (ſicuti cauſa naturalis opponitur liberæ) determinet ſibi cogitationem hanc aut illam: & cauſa naturalis habet naturalem determinationem ad unum, ſicut ipſa natura ad unum eſt determinata: atque hinc eſt, quod voluntas habeat plenum dominium ſuarum operationum poſt Deum, cui ſoli ſubjicitur: proindeque in voluntatis poteſtate eſt, cogitationes, quibus voluerit, manifeſtare, ſc. ordinando eas ad intellectum alicujus angeli, eique eas ſubjiciendo, ut objecta: per quam quidem ordinationem & ſubjectionem ipſæ cogitationes liberæ conſtituuntur in eſſe naturæ ſeu cognoſcibilis naturalis, ut jam ab aliis, v. c. Angelis, cognoſci poſſint eo modo, quo res atque actiones naturales ab iis cognoſcuntur: nam ab Angelis cognoſci nequeunt ullo modo naturaliter, ſi non manifeſtentur cogitationes.

Diſpu

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum DECIMA-QUINTA, DE ANGELIS.

THESIS I.

DE Intellectione Angelica, tria diſcutienda propoſuit diſputatio præcedens, *Objectum, Medium, Modum. Objectum* iſtic fuit explicatum: reſtat intelligendi *Medium* ac *Modus*. Quæritur, ut *de medio* primum diſputemus, *An Angeli intelligendo utantur, hominum inſtar, mediis ſpeciebus intelligibilibus, an vero omnia intelligant per ſuam ſubſtantiam ſive eſſentiam?* hæc quæſtio decidi generaliter non debet, ſed ſpeciatim, facta objectorum, quæ intelligit Angelus, diviſione. *Ex diſp. præced, th. 5.* fere ad 4. claſſes omnia cognitionis Angelicæ objecta revocari poſſunt: aut enim intelligunt Angli *ſeipſo*, aut *ſe in vicem*; aut *Deum* aut *omnia alia creata*: circa quædam horum ſpecierum intelligibilium utuntur adminiculo, circa alia non item. Quare diſtincte ſingula enuntiabimus.

II. §. 1. *Angelus intelligit ſeipſum per ſuam ſubſtantiam vel eſſentiam, & non per ſpeciem intelligibilem.* Cum Angelum ſe intelligere aſſerimus *per ſuam eſſentiam*, non hoc volumus, intellectionem eſſe ipſam ejus eſſentiam (hoc enim *præced. diſput.* fuit rejectum ac refutatum) ſed *eſſentiam Angeli eſſe rationem & principium cognoſcēdi ſeipſam ſine ulla ſpecie intelligibili ſuperaddita.* Sententiam hanc ſic probamus. Cum objectum eſt actu intelligibile, & per ſeipſum intime præſens intellectui, tum non eget intellectus ſpecie, quæ vicem objecti ſuppleat, illudque intellectui uniat: at vero ſubſtantia ſive eſſentia Angeli eſt objectum actu intelligibile & intime præſens intellectui Angelico. Ergo &c. Certe ſpecies datur & ut objectum faciat actu intelligibile, & ut uniat illud intellectui: ubi ergo objectum eſt actu intelligibile & unitum intellectui, nulla opus eſt ſpecie: objectum vero cenſetur eſſe actu intelligibile, quando eſt immateriale: oportet enim proportionem eſſe inter rem cognoſcendam & potentiam cognoſcentem; ideoque quando objectum eſt materiale, non eſt per ſe intelligibile, ſed per ſpeciem immaterialem, ut ſic aſſimiletur intellectui, ejuſque actioni immateriali: porrò, debet objectum, cum eſt immateriale, aut per ſe, aut per ſpeciem intelligibilem, intellectui intimè eſſe præſens, quia, ut *Ariſt.* rectè docet 3. *de Anima*, requiritur potentiæ cognoſcentis & objecti, quæ ſunt cauſæ intellectionis, unio ac conjunctio, ut ex utroque gigni poſſit cognitio: atque hæc ratio ferè eſt *Thomæ Aquin.* 1. *p. Sum. quæſt.* 56. *art.* 1. *& Becani Theol. Scholaſt. par.* 1. *tract.* 3. *c.* 1. *quæſt.* 7.

III. §. 2. *Angelus unus intelligit alium Angelum, non per eſſentiam, ſed per ſpeciem intelligibilem.* Probatur. Nam neque unus Angelus cognoſcit alterum per ſuam ipſius eſſentiam, neque per ſubſtantiam alterius; ergo per ſpeciem ſuperadditam: non per ſuam eſſentiam, quia licet illa ſit valde perfecta, non tamen ſufficit, ut ſuppleat vicem ſpeciei intelligibilis aliarum rerum à ſe diſtinctarum, quia hoc eſt eſſentiæ tantum perfectiſſimæ, atque adeo infinitæ: non per ſubſtantiam alterius, quia ſubſtantia alterius Angeli non unitur alteri Angelo; ut forma illum actuans, ſicut unitur ſpecies aliqua intelligibilis intellectui, neque ut origo & quaſi radix, ex qua illius intellectus & intellectio promanet, ſicuti hoc modo ſubſtantia cujuſque Angeli eſt unita ejuſdem intellectui & intellectioni, & ideo ei ſufficit, ut per eam, tanquam per formam intelligibilem, ſeipſum unuſquiſque Angelus intelligat.

IV. §. 3. *Quo medio utatur Angelus in intelli-*

intelligendo Deo, an ſpecie intelligibili, an ſua eſſentia, acerrime controvertitur inter *Thomam Aquinatem*, & *Iohannem Duns Scotum*, atque utriuſque ſequaces: verum, ut diſtincte illorum mens intelligatur, diſtinctio hic quædam eſt ponenda, & exponenda de medio cognitionis, quod duplex eſt; aliud quidem cognitum, per cujus cognitionem aliud cognoſcitur, quomodo cauſa cognoſcitur per effectus, concluſio per principia, tanquam per medium prius cognoſcendum: aliud eſt medium cognitionis, quod nullà prævia ſui cognitione ducit nos in cognitionem alterius, quod aptius dicitur ratio cognoſcendi, cujuſmodi eſt ſpecies, intelligibilis in intellectu, & viſibilis in oculo, quæ nulla prævia ſui cognitione, movet potentiam ad cognitionem ſui utrinque objecti: eſt vero illud diſcrimen inter hæc duo media cognitionis, quod medium cognitionis primo modo, cum non cauſet cognitionem alterius, niſi media ſui cognitione, non eſt ratio cognoſcendi illud,niſi per diſcurſum, ſaltem in creatura, ſicuti diſcurritur à cognito ad incognitum: medium vero cognitionis ſecundo modo, cum ſit tantum ratio cognoſcendi, repræſentat objectum, non ut ratio cognita, ſed immediate nulla prævia ſui cognitione: ideoque eſt ratio cognoſcendi objectum abſque omni diſcurſu. *Aquinas* aſſerit, Angelos intelligere Deum, non per aliquam ſpeciem intelligibilem ipſius Dei ab eſſentia Angeli intelligentis diſtinctam, ſed per ſuam propriam eſſentiam, non ſolum tanquam per medium cognitum, ſed & tanquam per rationem cognoſcendi, & ſpeciem intelligibilem repræſentantem Deum. *Scotus* contra aſſerit,Angelos Deum intelligere,per ſpeciem intelligibilem eſſentiæ ſuæ ſuperadditam,tanquam rationem cognoſcendi, non vero ſic per eſſentiam, licet non diffiteatur, quin Angelus per ſuam eſſentiam, tanquam per medium cognitum, intelligat Deum eſſe, quia per exiſtentiam effectus cognoſcitur exiſtentia cauſę, efficientis & conſervantis effectum: ſed eſſentia Angeli eſt effectus Dei: ergo per ejus exiſtentiam cognitam cognoſcitur exiſtentia cauſæ procreantis & conſervantis,ipſius Dei: nam ſi humana ratio valeat argumentari hoc modo ab effectu ad cauſam, quidni & Angelus? Interim hoc monemus de ſententia *Scoti*, non talem ab ipſo poni ſpeciem Dei intelligibilem in Angelo, quæ repreſentet Deum, quantum repreſentabilis eſt, nam talis in intellectum creatum ac finitum non cadit; per talem enim ſpeciem Deus comprehenderetur: at Deus à creatura comprehendi nequit: ſed Deus patitur ſe intelligi per ſpeciem ſui, ſecundum capacitatem intellectus creati. Verum,*qua ratione poterit ſpecies finita, in ſubjecto finito, Angelum deducere in cognitionem Dei infiniti?* Reſpondemus uno verbo; quatenus ita repræſentat objectum, ut intellectus per eam terminum in objecto non reperiat. Atque hæc opinio *Scoti*, ſic explicata, præ ſententia *Aquinatis*, magis nobis arridet.

V. §. *Ad cognoſcenda omnia alia creata utuntur Angeli mediis ſpeciebus intelligibilibus.* Hæc concluſio ſic probatur ab *Aquin.* 1. *p. Summ. quæſtion.* 55. *art.* 1. Illud, quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectũ intelligentem, ut forma ejus, quia forma eſt id quo agens agit:ut vero potentia perfecte compleatur per formam, oportet omnia, ad quæ ſeſe extendit talis potentia, contineri ſub illa forma: & inde eſt, quod in rebus corruptibilibus forma non perfecte compleat materia potentiam, quia potentia materiæ ad plura ſe ſe extendit, quam eſt continentia formæ: à potentia intellectiva Angeli ſe extendit ad intelligendum omnia, quia objectum ejus eſt ens ſeu verum in communi: ipſa autem eſſentia Angeli non comprehendit in ſe omnia cum ſit eſſentia determinata ad genus & ſpeciem: comprehendere enim omnia proprium eſt eſſentiæ Divinæ, quæ infinita eſt, & in ſe omnia perfecte complectitur: ideoque ſolus Deus omnia alia à ſe cognoſcit per eſſentiam Angeli vero ad alia à ſe intelligenda egent ſpeciebus intelligibilibus. Quam *Aquin.* rationem vide fuſe explicatam & roboratam à *Cajetano* in notis ibidem.

VI. Utrum hæ ſpecies intelligibiles, per quas omnia à ſe diſtincta cognoſcit Angelus ſint inditæ,inſitæ,& infuſæ, quod voluit *Aquinas ibid. art.* 2. cum *Thomiſtis*, an vero à rebus ſint acquiſitæ & acceptæ, aliquæ ſaltem, qu

vol

oluit *Scotus* cum *ſuis*, anxia & curioſa eſt s, necdum deciſa, & quæ fortaſſe ab homine n hac vita decidi nequit: nam conjecturæ ic magnus eſt locus. Nos, ſalvo aliter ſenientium judicio, probabiliorem cenſemus ententiam *Aquinatis* quam *Scoti*; nam explicari vix poteſt, quomodo in via *Scoti* iſtæ ſpeies à rebus ſingularibus & materialibus acciiantur ab Angelis, qui ſenſibus deſtituunur: Nam quod nos intelligamus alia à nobis er ſpecies à rebus acceptas, ideo eſt quia omnis noſtra cognitio incipit à ſenſu, ideoque it per abſtractionem, qua ſpecies quaſi defæantur, dum primum ſenſibiles abſtrahuntur materia rerum ſingulari & ſenſibili, atque nde fiunt phantaſmata, & ex phantaſmatibus pecies intelligibiles: at verò hæc cauſa non abet locum in Angelis, qui ſenſibus carent t externis & internis, ideoque, ſi per ſpecies lia creata à ſe intelligant, intelligunt per ſpeies non à rebus abſtractas, ſed ſibi infuſas. ateor in hac via *Aquinatis* etiam difficultates eperiri ac ſcrupulos, qui incedentibus per am negotium faceſſunt, plures tamen video n via *Scoti*: quare iſtac eundum fuit, qua occurrerent pauciores.

VII. Supereſt Angelicæ intellectionis *Modus*, circa quem tria quæri ſolent. §. 1. *An intellectus Angeli quandoque ſit in actu, aliquando in potentia, reſpectu cognitionis?* Reſp. quod ſic: Quia actu ignorat effectus, pure upernaturales, qui pendent à libera Dei vountate, vel etiam alios, quos ſibi ſoli reſervavit Deus, atque ſic ad illorum cognitionem ſt in potentia, ut ipſi à Deo revelentur: idem licendum eſt de cognitione cordis humani occulta; ſi enim ejus cogitatio Angelo reveetur per ſignum aliquod, incipiet intelligee quod ante non intellexit. Denique quicquid de cognitione ſui & Dei dicatur, cum liarum rerum etiam in ſe habeat ſpecies intelligibiles, iis uti poteſt vel non uti, prout voluerit, ſicuti homines: & certe in ſententia contraria ſemper cognoſceret actu ſemel cognita, & quidem actu diſtincto, quod tamen videtur inintelligibile. §. 2. *An poſſit Angelus ſimul intelligere multa, ut multa?* Reſp. quod ſic. Nam nullam videmus hic repugnantiam: &, hoc locum tenet in intellectu humano, multo magis ergo in angelico, quia hic multo eſt perfectior & perſpicacior: noſter intellectus ſimul intelligit lapidem & hominem cum format hanc propoſitionem (*lapis non eſt homo*) hic *lapis* & *homo* per duplicem ſpeciem in intellectu noſtro repræſentantur; ergo non poſſunt ſe habere ad intellectum noſtrum, ut unum, ſed ut plura: quid? quod viſus videt ſimul plura ut plura, cum v. c. in eadem charta intuetur nigredinem characterum ſimul & albedinem papyri; & auditus ſimul audit multas voces muſicorum. Ergo hoc affirmare multo magis licebit de intellectu Angeli. §. 3. *An intellectio Angeli fiat componendo, dividendo & diſcurrendo?* Reſp. probabile eſſe, quod ſic fiat. De compoſitione & diviſione patet, quia diſtincta cognitione fertur in ſubjectum enunciationis & diſtincta in prædicatum, inprimis ſi à parte rei diſtincta ſint: at id non fit ſine compoſitione & diviſione: de diſcurſu patet, primum diſcreto, quia Angeli cognoſcunt naturalia, non omnia ſimul, ſed ſucceſſive; hæc autem cognitio eſt diſcurſus diſcretus: tum continuo, quia in intellectu Angeli datur dependentia intellectionis ignotioris à notiori, qui diſcurſus eſt continuus: ſc. ſignum, quo cogitatio occulta cordis humani Angelo revelatur, ut notius, eum deducit in notitiam ipſius cogitationis tanquam ignotioris: interim diſcurſus hic tam eſt ſubitus, tam celer, ut non percipiatur motus intellectus Angelici ſuper objectum. Atque hæc de intellectione Angeli probabiliter dicta ſufficiant.

VIII. Intellectionem Angeli ſequitur ejus *volitio*, circa quam, *objectum*, *medium*, *modus*, conſiderari poſſunt ut in intellectione. *Objectum* volitionis Angelicæ eſt bonum, & bonum tantum, ſed vel verum, vel apparens: itaque nullus Angelus malum appetit, qua tale: *medium* eſt cognitio, & quidem practica: hinc eſt, ut Angelus, nihil velit, vel nolit, vel non velit, quam quod judicium intellectus practici in Angelo volendum, vel nolendum, vel non volendum eſſe præſcripſit: pariter, quando hoc potius vult, quam aliud, ideo eſt, quia hoc potius

quam aliud eſſe volendum intellectus dictat: *modus* eſt, libertas fundata in eo quod nihil velit Angelus niſi ſponte, & ex præſcripto ac dictamine rationis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA-SEXTA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

Angelorum actiones immanentes, intellectionem ac volitionem, duabus præced. diſputationibus explicatas, excipit explicatio actionum tranſeuntium: inter quas non infimum tenet locum *motus localis*, quo uno ubi dimiſſo ac relicto, aliud quærunt Angeli. De hoc motu multa ſolent diſputari à Philoſophis & Scholaſticis: ac §. 1. *Quæritur*, An Angelus vere ac proprie ſecundum locum moveatur. Durandus 1. Sent. diſt. 37. quæſt. 1. n. 25. de eo dubitat, exiſtimatque non vere ſed ſecundum apparentiam Angelum moveri: innititurque iſti fundamento, quod ſubſtantia Angeli ſit præſens ubique, unde non poteſt moveri ſecundum locum: ſed hoc fundamentum Durandi everſum ivimus Diſp. ſelect. 13. th. 6. ideoque idoneum non eſt motui Angelorum tollendo. Aquinas 1. part. Sum. quæſt. 53. art. 1. & Cajet. ibid. quamvis admittant Angelum vere moveri localiter, ita ut unum locum deſerat, alium acquirat, non tamen proprie id fieri volunt, ſed improprie & ſecundum metaphoram; nititurque illorum opinio huic fundamento, quod Angelus ſit in loco per operationem aut applicationem ſuæ virtutis: ſed & hoc fundamentum ſubruimus Diſp. 13. th. 7. Nos ſicuti Angelum ſecundum ſubſtantiam eſſe in loco aſſeruimus, Diſp. & theſ. cit. ita nunc eum vere & proprie moveri localiter aſſerimus: quia eo modo convenit rebus moveri, quo convenit eſſe in loco: at eſſe in loco convenit Angelo ſecundum ſubſtantiam, quod ante fuit probatum: ergo & ei convenit, ſecundum eam moveri, amovendo eam ab uno loco & applicando alteri. Itaque rejicimus Thomiſtarum ſententiam, aſſerentium, Angeli motum in eo conſiſtere ut attingat diverſa loca media operatione, qua in eis aliquid producitur, ſive ſit formaliter tranſiens, ſive applicatio virtutis. Sed quomodo poteſt Angelus operari in ullo loco, ſi non prius, ſaltem ordine naturæ, exiſtat? quomodo exiſtet niſi prius eum acquiſiverit. Ergo non movetur ad aliquem locum per operationem, quam in eo producit, ſed jam motu eum acquiſivit, antequam operetur: & oſtendimus diſp. & th. cit. Angelum poſſe eſſe in loco, licet nihil operetur; ergo & jam poterit fieri præſens in diverſis locis, nihil circa illa operando: itaque Angelus in motu habet ſe aliter atque aliter in ordine ad ſpatium locale, non tantum in ratione agentis, ſed & in ratione immediate præſentis.

II. Quæri hic poteſt, An definitio motus tradita ab Ariſtot. l. 3. Phyſ. quod ſit actus entis in potentia, qua potentia, conveniat motui locali Angelorum? Reſp. quod ſi illa definitio accipiatur prout ibi tradi ſolet & explicari ab Ariſtotelicis, non convenit, quia ſic intelligitur de actu & ente phyſico, corpore naturali ac ſenſibili: ſi tamen accipiatur magis abſtracte, prout ratio, *entis actus*, & *potentiæ* reperitur etiam in rebus omnino à materia ſeparatis, poteſt convenire: quia de motu Angeli dici poteſt, quod ſit actus entis in potentia qua potentia ad ubi: neque repugnat Angelo, quod ſit id actu quodam imperfecto

reſpecti

reſpectu loci, ſicut non repugnat ei quod media ſucceſſione motus perveniat ad locum; at de ratione ſucceſſionis eſt, quod ſit actus imperfectus & incompletus. Quamvis autem motus Angelorum adhuc ſit diverſæ rationis à motu corporum, non tamen iccirco improprie motus dici debet: Nam forte (multis ſaltem) intellectus Angelicus diverſæ eſt rationis ab humano, ſed non ideo tamen dicitur improprie intellectus: pariter & hic ſe res habet

III. Verum quia th. 2. jam ſtatim diximus, non repugnare Angelo, ut ſucceſſive moveatur, hoc ulterius eſt explicandum, quia fortaſſe alicui minus verum id videatur. Quæritur ergo §. 2. An Angelus poſſit moveri motu continuo & ſucceſſivo? Reſp. Succeſſio ad motum continuum requiſita ex duplici cauſa provenit: vel ex diviſibilitate mobilis, vel ex diviſibilitate ſpatii: quarum utraq; cauſa, etiam cum una eſt præciſa ab alia, ſufficiens tamen eſt ratio ſucceſſionis: nam quodlibet mobile prius pertrãſit unam partem ſpatii diviſibilis, quam aliam, & ſic eſt ſucceſſio ex parte ſpatii comparando mobile etiam indiviſibile ad diverſas partes ſpatii, ſic angelorum motus eſt continuus ac ſucceſſivus: deinde quando mobile eſt diviſibile, tum etiam ſecundum unam partem ſui priusquam ſecundum aliam partem, pertranſit ſpatium diviſibile; & ſic corporum motus ab utraq; cauſa eſt continuus & ſucceſſivus. Porro indiviſibile eſt aliud in genere quantitatis, ut punctum, aliud in genere ſubſtantiæ, ut Angelus: priori indiviſibili non competit locus diviſibilis, ut in eo ſit, an tamen in eo non poſſit moveri ſucceſſive, multi dubitant, imo plerique aſſerunt, exemplo Sphæræ undiquaque & exactiſſime rotundæ, quę in plano exiſtens licet non ſit in loco diviſibili (tangit enim planum in puncto) ſi tamen moveatur, movebitur ſucceſſive ſecundũ partes plani diviſibiles: poſteriori indiviſibili competit locus diviſibilis, ut in eo ſit: nã anima etſi indiviſibilis ſit, eſt tamen in corpore diviſibili: conſequenter & Angelus, qui ſi exiſtat in ſpatio diviſibili, quidni & in eo moveri poteſt? Atqui iſte motus localis in ſpatio diviſibili concipi non poteſt niſi ſucceſſivus & continuus ſecundum varias ſpatii partes.

IV. Ex iis, quæ diximus, patet quid dici debeat, ad id quod §. 3. quæritur, *An Angelus poſſit moveri in inſtanti?* Reſp. id plane eſſe impoſſibile: nam quod ſucceſſivum eſt, non poteſt eſſe in inſtanti, quia habet partem poſt partem: at ſi in inſtanti eſſe poſſet, jam partes eſſent ſimul & non una poſt aliam: motus autem eſt ſucceſſivus, ex ante dictis. Ergo. Quærunt adhuc ſubtilius Scholaſtici, *an ſi non motus, ſaltem aliqua mutatio localis in Angelo eſſe poſſit inſtantanea, qua de extremo in extremum moveatur in inſtanti.* Putat *Scotus &* multi cum ipſo, fieri poſſe, ſi extrema ſint immediata, & inter ſe à ſe invicem non diſtent, v. c. ſi Angelus ſit in toto loco pedali, dicunt, quod poſſit ſe conſtituere in alio loco pedali immediato, non dimittendo primo partem primi loci, & acquirendo primo partem ſecundi loci ſucceſſione quadam, ſed ſimul & in inſtanti dimittendo locum totũ primum & acquirendo totum ſecundũ. Quod an probabile, diſquirendum relinquimus. Quicquid ſit de extremis indiſtantibus immediatis & mutatione inſtantanea; alia hîc adhuc movetur quæſtio de extremis diſtantibus & medium habentibus, §. 4. *An Angelus poſſit tranſire ab extremo in extremum non tranſeundo per medium, motu locali proprie dicto.* Reſpond. id fieri non poſſe, ſive illud medium ſit aliquid utriusque extremi, quale eſt punctum in linea, ſive ſit nihil extremorum, quale medium eſt aqua inter aerem & terram: non poteſt fieri priori modo, quia illud medium eſt ratio continuitatis inter extrema: ideoque ſi Angelus continue movetur, neceſſe eſt ut illud medium pertranſeat; alioquin non foret motus continuus: nec poſteriori modo, quia quod continue movetur, prius pervenit in medium quam in terminum: alioqui continuitas iſta concipi non poteſt; & res, quæ ſic movetur, eſſet in locis potius diſcontinuis, ſi non tranſeat medium.

V. Præter motum ſub actionum Angeli tranſeuntium titulo aliæ etiam quæſtiones ventilari hîc ſolent. §. *An Angelus poſſit producere ſubſtantiam?* Reſpond. quod non,

quia nec creare poteſt; quod eſt ſolius Dei, nec generare, quia non poteſt diſponere materiam, quod tamen ut prævium in omni generatione requiritur: at alius modus producendi ſubſtantiam nullus ſupereſt. §. 2. *An Angelus poſſit producere qualitates, tum materiales, tum ſpirituales?* Reſp. Neg. prius, quia nec formaliter nec eminenter continet eas, ut ſunt calor, frigus, &c. Aff. poſterius, quia ſi agens corporeum poteſt in ſubjecto proportionato producere qualitatem materialem, cur non poſſit producere ſpiritualem in ſubjecto proportionato ſeu ſpirituali? §. 3. *An Angelus poſſit producere motum localem?* Reſp. quod ſic, quia poteſt movere corpora: at qui localiter movet ut efficiens motus, is producit motum localem. Quod poſſit Angelus movere corpora, ex Theologia ac Sacris eſt certum, ſed inſuper ex Philoſophia probabiliter ſuaderi poteſt, ſc. ſi poſſit producere proprium motum, qui eſt perfectiſſimus, cur non etiam imperfectiores in alio, & corpore?

VI. Ad Angelorum actiones tranſeuntes refertur quoque *corporum aſſumtio:* nam cum propria corpora non habeant, & tamen ſæpe corporea in ſpecie appareant, nihil reſtat dicere, quam quod alia corpora aſſumant. Quæritur. §. 1. *Qualia ſint iſta corpora?* Reſp. probabile eſt vera aliquando hominum defunctorum corpora aſſumi, quæ movere poſſunt, & in iis apparere, aliquando corpora ab iis, ex aere vel condenſato, vel admiſta ad colorum varietatem aqua, vel ex vaporibus, fabricari quæ vera membra non habeant, externam tamen membrorum ſpeciem referant: nam licet aer in ſua raritate manens nec figuram habeat, nec colorem, quando tamen condenſatur, & figurari poteſt & colorari, quod patet ex nubibus: iſta corporum fabricatio non eſt productio generativa, ſed congregatio aeris diſperſi, & junctio partium ejus, aliorumque concurrentium; quæ corpora, ut confeſtim congregando efformantur, ita confeſtim, diſſipatis junctis, evaneſcunt. §. 2. *Quomodo Angelus uniatur corpori?* Reſp. accidentaliter: requirit autem iſta unio, 1. Angelorum in corporibus aſſumtis exiſtentiam ſubſtantialem. 2. exiſtentiam talem, qualem habet motor in mobili: uſum corporum aſſumtorum inſtrumentalem, ut iis manifeſtentur. §. 3. *Quales in aſſumtis corporibus operationes exercere poſſint?* Reſp. nullas poſſunt edere operationes ſecundum ſubſtantiam vitales, vitalibus tamen ſimiles: patet prius, quia corpora aſſumta ab Angelis non vivunt vita prima, non enim ab Angelis informantur; ideoque nec opera vitæ ab iis poſſunt exerceri; nam vita ſecunda primam præſupponit: itaque Angeli in aſſumtis corporibus non generant, non loquuntur, non edunt, non bibunt, &c. & quando aliqua ex iſtis tribuuntur Angelis, non proprie hoc fit ſed metaphorice, ob ſimilitudinem talium operum cum veris operibus vitæ, quæ exerceri non poſſunt, ubi non eſt potentiale principium ad tales operationes exercendas: At Angeli quamvis habeant principium ſeu virtutem, qua poſſunt corpora ſeu partes eorum localiter movere, & hoc motu mediante figurare variiſque qualitatibus afficere, imo quædam in iis & per ea efficere, habentia aliquid ſimile operibus vitæ, non tamen habent principium potentiale ad veras & proprie dictas hujuſmodi actiones, quia non habent facultatem generativam, comeſtivam &c. Videntur tamen actus facultatis locomotivæ, qua tales, etiam præciſa vitalitate, ab iis exerceri, quia vere progrediuntur, ambulant, manus ad apprehendendum movent &c. Hæc de Angelorum natura, attributis, effectis, aliquot diſputationibus, quæ probabiliter ex Philoſophia diſputari poſſunt, attuliſſe ſufficiat.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA-SEPTIMA,

DE

NECESSITATE.

THESIS I.

FRequentiſſima eſt apud Philoſophos, *Neceſſitatis* & *Contingentiæ*, mentio, dum hiſce terminis, & *Ens* in ſua latitudine, & *Cauſam efficientem*, & *Enunciationem*, dividunt: atque hinc maximus eſt horum terminorum in omni diſputatione ac diſſertatione uſus: Verum ſicut recte intellecti & adhibiti inſerviunt rebus obſcurioribus enucleandis, ita non parvos errores gignunt in iis, à quibus nec recte intelliguntur, nec rite adhibentur. Quantum turbaverint Scholas & piorum in Eccleſia Dei mentes, cum diſputationibus de Libero arbitrio, concurſu, providentia, cauſa peccati &c. ſunt inſerti hi termini, ſed peſſime accepti, ex tot diſſertationibus, quæ de iſtis controverſiis voce ac ſcripto paucos intra annos ſunt hic & alibi inſtitutæ, cuivis eſt notiſſimum. Vindicandi ergo ſunt hi termini ab abuſu, quo in errores varios multi ſunt abducti. Atque hac quidem diſputatione *Neceſſitatis* notionem excutiemus, & varias ejus acceptiones, ſed legitimas, proponemus.

II. De Neceſſario ſic *Philoſophus l. 5. Metaph. c. 5.* Philoſophatur. Τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖον φαμὲν ἔχειν οὕτως. Quod *aliter ſe habere non poteſt, neceſſario ſe ita habere dicimus.* Hinc vulgaris eſt Neceſſarii definitio, *Neceſſarium eſt, quod aliter ſe habere non poteſt*; ſive *in exiſtendo*, quomodo *Ens* aliquod dicitur neceſſarium, ut Deus, ſive *in cauſando*, quo ſenſu *cauſa efficiens* dicitur quædam eſſe neceſſaria, ut ignis, ſive *in enuntiando*, quo pacto enunciatio vera dividitur in neceſſariam & contingentem. Deus dicitur Ens neceſſarium in exiſtendo, quia non poteſt non exiſtere: cauſa naturalis dicitur neceſſaria, quia non poteſt non operari poſitis omnibus ad operandum requiſitis: enunciatio quædam vera, eſt neceſſaria, quia ita vera eſt, ut non poſſit eſſe falſa, adeoque non poteſt non eſſe vera.

III. Neceſſarium non-nullis dividitur in dependens & independens. *Neceſſarium independens*, quod ſuam neceſſitatem nulli debet, nulli acceptam refert. Atque hic eſt ſummus neceſſitatis gradus, qui in ſolum Deum cadit, qui dixit, *Ego ſum, qui ſum*; Ut ſic entitatis ſuæ independentem neceſſitatem declararet. *Neceſſarium dependens*, quod per ſua quidem principia, ſive externa ſive interna, neceſſarium eſt, omnem tamen ſuam neceſſitatem Deo debet: & hoc eſt neceſſarium *vel neceſſitate definitionum & demonſtrationum, vel naturæ, vel hypothetica. Neceſſitas definitionum* & *demonſtrationum* in creaturis ſumma eſt, & ſecundus neceſſitatis gradus, ubi, ſi fingitur oppoſitum, implicatur contradictio; ita neceſſarium eſt, *hominem eſſe animal, eſſe rationalem, eſſe riſibilem &c.* Hanc neceſſitatem, definitionis & demonſtrationis, in propoſitionibus per ſe primi & ſecundi modi, nonnulli ex Philoſophis vocarunt quoque independentem, ac fecerunt eam ſimilem neceſſitati divinæ, quia ſicut tam neceſſarium eſt Deum eſſe, ut contrarium contradictionem involvat, ita & hic in exemplis allatis. Verum licet tanta ſit cohærentiæ terminorum in iſtis propoſitionibus & rerum extra propoſitiones neceſſitas, ut ſi quis, non connecti ſed ſeparari poſſe illos terminos aut res aliiq; ſubjecto iſta prædicata tribui poſſe, aſſerat, contradicentia dicat, non tamen ideo ſequitur, quod independens ſit iſtius cohærentiæ neceſſitas: attributa eſſentialia vel conſtitutive vel conſecutive neceſſario cohærent cum eſſentia quam vel conſti-

conſtituunt vel conſequuntur, nec eſt quippiam in re hoc modo neceſſaria, unde iſta neceſſitas dependet, eſt tamen aliquod extra rem iſtius neceſſitatis dependens principium, ſc. Deus: Quod enim homo ſit animal, ſit rationalis, ſit riſibilis &c. ac neceſſario, ut non poſſit non eſſe, licet in ſe illius neceſſitatis principium dependens nullum inveniat, Deo tamen acceptum hoc totum quod eſt referre debet, qui eum talem creavit, & talis eſſentiæ, quam talia attributa eſſentialia & conſtituerent & conſequerentur, creare pro ſua ſapientia voluit; ſicuti enim, quod exiſtit, ita quod rationalis exiſtat & quod riſibilis, non irrationalis, non irriſibilis, à Deo eſt: neque enim ipſe homo ſibi hoc eſſe eſſentiæ dedit, ſicut nec eſſe exiſtentiæ dare ſibi poteſt. Si roges, an Deus potuerit creare hominem, qui non eſſet rationalis, non riſibilis, ſi homo talis eſt neceſſario, quia Deus voluit eum talem creare, reſpondeo, hoc rogandum non eſſe, nec temere in divinam potentiam, præſertim quam abſolutam vocant Scholaſtici, inquirendum eſſe, ne ſcrutator curioſus majeſtatis opprimatur ab ea: nos id pro certo tenemus, neceſſitatem in æternæ veritatis propoſitionibus, ut vocant, ſive in primo modo per ſe ſive in ſecundo, eſſe à ſolo Deo, qui iſtius neceſſitatis eſt origo, cauſa, principium, quia ipſe ut ſapientiſſimus omnium rerum opifex res talis eſſentiæ fecit, quæ talem neceſſitatem propoſitionum fundaret, atque ita ipſe tanquam prudentiſſimus legiſlator tales propoſitiones tanquam leges tulit. Neceſſitatem definitionum & demonſtrationum ſequitur *neceſſitas naturæ*, quæ tertium neceſſitatis gradum conſtituit, qua cauſa aliqua permanens in natura ſua eodem modo ut à Deo Authore naturæ eſt inſtituta, neceſſario tale effectum producit; atque hæc quidem neceſſitas tanta eſt, ut cauſa talis ex ſe non poſſit effectum ſuum tale non producere, *ex ſe*, dico: nam à Deo ſic mutari atque affici poteſt, ut non producat; ſic gravia deſcendunt, Sol ſe movet, ignis urit; omnia ex ſe & vi naturæ ſuæ neceſſario, licet à Deo ſiſti in agendo & inhiberi poſſint, etiam abſque ulla contradictione. Succedit ultimo *neceſſitas hypothetica*, qua aliquid non in ſe, non ex ſe eſt neceſſarium, ſed ob hypotheſin aliquam poſitam extra rem, quæ neceſſaria dicitur.

IV. Neceſſitatem naturæ nonnulli vocant neceſſitatem abſolutam: alii neceſſitatem abſolutam ſumunt, pro independente: alii neceſſarium abſolutè vocant cujus negatio aut oppoſitum involvit contradictionem, & ſic neceſſitatem independentem ac definitionum & demonſtrationum comprehendit; & illi tum neceſſitatem naturæ, vocant neceſſitatem ſecundum quid, atque hanc neceſſitatem diſtinguunt à neceſſitate hypothetica: ita Cl. prædeceſſor ac preceptor noſter *D. Burgerſd. l.* 1. *Metaph. c.* 29. Contra, alii neceſſitatem naturæ, ſecundum quid dictam *Burgerſd.* confuderunt cum neceſſitate hypothetica, ad quam retulerunt neceſſarium ex natura, quia tale neceſſarium conſtanter quidem & immutabiliter agit, ſed ex hypotheſi ordinis à Deo in natura inſtituti: ſed præſtat, meo judicio, neceſſitatem naturæ diſtinguere ab hypothetica, quia hypotheſis dicit aliquid rei neceſſariæ extrinſecum: nec tamen vocare velim neceſſitatem naturæ neceſſitatem abſolutam, aut ſimpliciter: ſed eum ordinem teneri ac nomenclaturam in claſſibus neceſſarii tum digerendis tum nominandis, quem ordinem ac nomenclaturam ſervavit cit. loco, *Cl. Burgerſd.* Quare nos ejus veſtigiis inſiſtemus.

V. *Neceſſitas* eſt, aut *interna*; qua res ex natura ſua aut ex principio intrinſeco eſt neceſſaria, & hæc vel *abſoluta*, quando oppoſitum contradictionem implicat, ut eſt neceſſitas independens, & dependens definitionis ac demonſtrationis, vel *ſecundum quid* ſive *naturæ*, quando oppoſitum naturaliter fieri non poteſt, ſed tamen, ſi fiat, nulla implicatu[r] contradictio; aut *externa*, quando res non e[x] natura ſua aut principio intrinſeco eſt neceſſaria (ſic enim eſt contingens) ſed quando ne[-]ceſſaria eſt ob externam hypotheſin ſeu con[-]ditionem: atque hoc neceſſarium eſt triple[x] pro triplici hypotheſi: eſt enim neceſſitas *hy[-]pothetica ex ſuppoſitione*, ut loqui amant Scho[-]laſtici, vel *cauſæ*, vel *antecedentis*, vel *exiſten[-]tiæ* ſive *actus*: neceſſarium ex hypotheſi *cau[-]ſæ*, intellige, vel *efficientis*, vel *finalis*: na[m]

neceſſ

neceſſitas à materia & forma, tanquam à cauſis internis, eſt interna, & quidem naturalis, ſecundum quid: *neceſſitas externa ex ſuppoſitione cauſæ efficientis* eſt, quando cauſę efficientes, ex quibus aliquid oritur, non mutantur, cum mutari poſſent; ut, genus humanum magnis calamitatibus puniri eſt neceſſarium, quia cauſæ non mutantur efficientes calamitatem, ſcilicet peccata hominum. Huc referri poteſt *neceſſitas*, quam vocant *coactionis*, ut cum robuſtior trahit infirmum invitum; & *determinationis*; quia quod determinatum eſt non poteſt non agere, ideoque neceſſarium eſt; & quidem ex hypotheſi cauſæ efficientis, quia quod determinat agit in id quod determinatur: ſic voluntas neceſſario appetit ſummum bonum, & quęcunque media cum ſummo bono ſunt conjuncta, modo ab intellectus practici judicio præſcribantur; quia voluntas determinatur ab intellectus practici judicio: *neceſſitas externa ex ſuppoſitione cauſæ finalis*, aliis dicitur neceſſitas *expedientiæ* & *eventus*, quomodo neceſſarium eſt eum edere, qui vitam cupit incolumem; hoc neceſſarium ſubdividi ſolet in *neceſſarium ad eſſe & ad bene eſſe*, quæ ſubdiviſio ex ipſa finis diviſione ſatis nota eſt: *neceſſitas externa ex ſuppoſitione antecedentis*, eſt neceſſitas ex ſuppoſitione *vel decreti, vel præſcientiæ*, vel *prædictionis* divinæ; hoc triplici modo neceſſarium fuit, ut oſſa Chriſti non confringerentur; neceſſitas *præſcientiæ* vocatur Theologis, neceſſitas *infallibilitatis*; neceſſitas *decreti*, *immutabilitatis*, quamvis nonnulli ex ipſis hæc confundant: *neceſſitas externa ex hypotheſi exiſtentiæ ſeu actus* eſt, qua res, cum eſt, neceſſario eſt, cum fit, neceſſario fit: quo ſenſu *Ariſt.* dixit *l. de Interp. Omne, quod eſt, quando eſt, neceſſario eſt*: hanc neceſſitatem nonnulli vocant neceſſitatem *temporis*, *Cl. Burgerſd. hypotheſin*, quæ rei alioquin contingenti neceſſitatem adfert, dicit vel *antecedere* rem, vel eam *ſequi*, vel cum ea eſſe *conjunctam*: neceſſitas conjuncta cum re facit neceſſarium, quod ego vocavi neceſſarium ex hypotheſi exiſtentiæ, actus, temporis: hypotheſis, quæ rem ſequitur, quam facit neceſſariam, eſt finis rei, facitque neceſſarium ex hypotheſi cauſæ finalis: hypotheſis, quæ antecedit rem ſub conditione neceſſariam, adfert iſtam neceſſitatem, vel per aliquam cauſalitatem, vel abſque ea: ſi per aliquam cauſalitatem, iſta, vel coactio eſt, vel determinatio: quæ ſunt hoc utroque modo neceſſaria, ſunt neceſſaria, quæ vocavi, ex hypotheſi cauſæ efficientis: quæ ſunt neceſſaria ex hypotheſi præcedente rem ſed per nullam cauſalitatem, ſunt neceſſaria, quæ vocavi, ex ſuppoſitione antecedentis, ſive præſcientiæ, ſive prædictionis, ſive decreti. Ac ſic hujus diviſionis membra cum membris noſtræ diviſionis ferè coincidunt.

VI. Hæ quidem variæ ſunt acceptiones vocis *Neceſſarii*: hoc reſtat, ut, quo ſenſu vox hæc ſumatur in diviſione cauſæ efficientis in neceſſariam (nam quomodo ſumatur in diviſione entis & enunciationis, ſatis eſt notum) & contingentem, ſeu, ut alii, liberam (quamvis libertas ſit ſpecies contingentiæ; hæc enim dividitur in conſultam, quæ libertas eſt, & fortuitam) explicemus. In hac cauſæ efficientis diviſione, *non* eſt intelligenda *neceſſitas hypothetica*, quæcunque etiam fuerit: quia hæc non contradiſtinguitur contingentiæ aut libertati: nam illa neceſſitas intelligitur facere cauſam neceſſariam hoc loco, quę contingentię ſeu libertati opponitur eamque tollit, quia cauſa neceſſaria & contingens ſeu libera, membra ſunt oppoſita diviſionis contrariæ: ſed neceſſitas hypothetica contingentiæ aut libertati non opponitur, nec eam tollit, ſed optime atque amice cum ea conſpirat ac convenit: quod patet eundo per ſingulas claſſes neceſſitatis hypotheticæ jam recenſitas: ex eo enim, quod jam ſcribo aut lego, neceſſario ſcribo aut lego: eſt hæc neceſſitas hypothetica ex ſuppoſitione actus, exiſtentiæ, temporis, ſive ex hypotheſi quæ cum re conjuncta eſt: at illa neceſſitas libertatem meam mihi & actionis contingentiam non aufert: nihilominus libere ſcribo aut lego, quia ſcribo aut lego, quicquid, quantum, quando, & quamdiu lubet, & actio ſcribendi aut legendi contingens eſt: ſed neque neceſſitas hypothetica ex ſuppoſitione antecedentis ſive præſcientiæ, ſive decreti, ſive prædictionis divinæ, quæ eſt neceſſitas rem præcedens

ſine

ſine cauſalitate, libertati aut rerum contingentiæ repugnat: nam iſtoc triplici modo neceſſarium erat ut Judæi Chriſtum crucifigerent, & tamen libere crucifixerunt, & crucifigendi actio Judæorum reſpectu fuit contingentiſſima: ulterius, neque neceſſitas hypothetica, quæ eſt ex ſuppoſitione cauſæ finalis, vel ex hypotheſi quæ rem ſequitur, contingentiam aut libertatem è medio tollit: nam hoc modo neceſſarium eſt ut ſtudeam ſi velim eſſe eruditus, nihilominus tamen libere ſtudeo, quantum, quicquid, quando, & quamdiu lubet, & ſtudendi actio contingens eſt: denique neque neceſſitas hypothetica ex ſuppoſitione cauſę efficientis, ſive ex hypotheſi, quę rem præcedit vera cauſalitate, contingentiæ aut libertati inimica eſt; ſive fuerit iſta cauſalitas coactio, ſive determinatio: non determinatio; nam licet à ſummo bono determiner, tamen libere illud appeto, & appetendi actio contingens eſt contingentia conſulta; pariter, poſtquam intellectus judicavit mihi navigio eſſe proficiſcendum, ego hoc medium eligo neceſſario, & tamen libere, & proficiſcendi actio eſt contingens: non coactio, quia intellectus & voluntas, ſedes libertatis & contingentiæ radix, cogi non poſſunt: fur coactus ad patibulum incedere neceſſitatem patitur, ſed tamen libere incedit, adeoque ejus inceſſus eſt contingens: quod autem vulgo dicitur neceſſitas coactionis pugnare cum libertate & contingenti, intelligitur tantum de actionibus imperatis: at in actionibus elicitis nulla eſſe poteſt coactio, nedum ut libertatem aut actionis contingentiam evertat. Concludimus ergo nullam ſpeciem libertatis hypotheticæ aut externæ repugnare libertati aut contingentiæ. *Sola* itaque *neceſſitas interna intelligitur, cum cauſa efficiens dicitur neceſſaria:* ſed quænam? an omnis? Reſpond. 1. Non interna abſoluta independens, quali modo neceſſarium eſſe diximus, Deum eſſe. 2. Non interna abſoluta dependens definitionis aut demonſtrationis, quali modo diximus eſſe neceſſarium, hominem eſſe rationalem aut riſibilem. 3. Sed neceſſitas interna dependens ſecundum quid, ſive naturæ, aut phyſica, naturalis, non prout iſta vox animalem neceſſitatem excludit, ſed in quantum eam includit, adeoque in quantum τὸ naturale opponitur voluntario, competitque rebus tum inanimatis tum animatis anima vegetativa & ſenſitiva: hæc ſola neceſſitas naturæ profecta à naturæ principio intrinſeco, ſive materia, ſive forma, conſtituit cauſam neceſſariam oppoſitam contingenti ſeu liberæ, quod oſtenſum voluimus. Atque hæc de neceſſario.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMA-OCTAVA,

DE

CONTINGENTIA.

THESIS I.

CUm oppoſita juxta ſe invicem poſita clarius eluceſcant, diſputationi de *Neceſſitate* ſubjicienda eſt diſputatio de *Contingentia.* τὸ ἐνδεχόμενον, inquit *Philoſophus l. 1. Prior. Anal, c. 3. t. 5.* πολλαχῶς λέγεται, καὶ γὰρ, καὶ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ μὴ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ δυνατὸν ἐνδέχεσθαι λέγομεν. *Contingens multifariam dicitur, namque &, quod eſt neceſſarium & quod non eſt neceſſarium, & quod eſt poſſibile contingere dicimus.* Sed hæc ſignificatio aliena eſt, eodem *Philoſopho teſte l. 1. Prior. Anal. c. 13. t. 2.* τὸ γὰρ ἀναγκαῖον, ὁμονύμως ἐνδέχεσθαι λέγομεν: *quod enim neceſſarium eſt, æquivoce contingere dicimus.* Nonnulli continge[...]

id[...]

idem faciunt quod fortuitum aut caſuale, quo pacto forte fortuna contingit, piſcatorem piſcando extrahere aureum tripodem; caſu contingit tegulam decidentem vulnerare prętereuntis caput: verum contingentia non caſum tantum aut fortunam, ſed libertatem quoque complectitur, quod in hujus diſputationis progreſſu ſtatim pluribus dicemus. Itaque in genere hic ſumitur à nobis *Contingens* pro mutabili, ſicut neceſſarium ſumpſimus pro immutabili: atque ut neceſſarium definimus, quod aliter ſe habere non poteſt, ita *Contingens* definimus ab oppoſito, *quod aliter ſe habere poteſt*, ſive in eſſendo aut exiſtendo, quomodo ens aliquod dicitur contingens, ut *Creatura*, ſive *in cauſando*, quo ſenſu cauſa *efficiens* dicitur quædam contingens, ut *homo*, qui ambulat, aut fodiendo terram theſaurum invenit; ſive *in enuntiando*, quo modo *enunciatio* aliqua vera eſt contingens, ut Petrus eſt doctus. Creatura dicitur ens contingens in exiſtendo, quia poteſt non exiſtere: homo dicitur cauſa efficiens contingens, cum ambulat, aut fodiendo terram theſaurum invenit, quia poteſt non ambulare, & fodiendo terram non invenire theſaurum: enunciatio aliqua vera dicitur contingens, quia ita vera eſt ut poſſit eſſe falſa; poteſt enim fieri ut Petrus non ſit doctus.

II. Neceſſarium fuit diviſum in dependens & independens: ſic & contingens aliquo ſenſu dividi poteſt, non quidem in eſſendo: nam nullum eſt contingens independens in eſſendo; ſed in cauſando: Deus enim, quatenus libere operatur ad extra, poteſt dici contingens in operando; libertas enim eſt ſpecies contingentiæ, ut ſtatim pluribus dicetur; & tamen Deus, qui contingenter hoc ſenſu operatur, etiam operatur independenter ab alio. Sed pręter hanc diviſionē, alię inſuper diviſiones contingentię adferendę fuerint. 1. Dividitur contingens in complexum & incomplexum: illud eſt propoſitio, hoc ens aut cauſa contingens. 2. Contingens eſt vel abſolute tale, vel ſecundum quid; quę diviſio non tam eſt contingentis in genere, quam contingentis in eſſendo, puta creaturæ: contingens ſecundum quid, eſt ens creatum, quod licet ratione dependentię à Deo ab extrinſeco ſit mutabile, & ſic poſſit deſinere, in ſeſe tamen & ab intrinſeco non deſinit, niſi actione Dei extraordinaria, uti eſt Angelus: contingens abſolute, eſt ens creatum, quod eſt ſimpliciter mutabile, atq; ex ſeſe poteſt deſinere, nulla ſuppoſita actione Dei extraordinaria, uti eſt arbor, brutum, &c. 3. Contingentia eſt æqualis vel inæqualis, indefinita vel definita, intrinſeca vel extrinſeca: atque hæc eſt diviſio contingentiæ non in genere, ſed in cauſando: nempe, reperiuntur cauſæ quæ ex natura ſua non ſunt determinatæ ad unum effectum producendum, ſed æqualiter ſe habent ad hunc vel illum effectum, adeoque reſpiciunt ex æquo & indefinite utramque partem vel contrarietatis vel contradictionis: ab his cauſis, qui effectus proficiſcuntur, dicuntur contingentes, contingentia æquali, indefinita, intrinſeca; talis cauſa contingens eſt Deus, Angelus, homo: aliæ vero ſunt cauſæ, quæ definitas & determinatas agendi vires acceperunt, ſed nonnunquam ab ordine præſcripto recedunt, quia ab extrinſeca cauſa alia impediuntur, unde fit, ut inæqualiter ſeſe habeant ad effectus, & prout ex impedimento fuerint vel magis, vel minus aptę, magis hunc, minus illum effectum producant: quod cum fit, exiſtunt effectus contingentes, contingentia inæquali, definita, extrinſeca: atque hæc contingentia in agendo in Deum non cadit, ſed in ſolam creaturam. 4. A præcedenti diviſione non multum abit Contingentiæ diviſio in conſultam & fortuitam; quarum illa convenit cauſis liberis & per ſe operantibus, diciturque libertas, hæc cauſis per accidens operantibus, vel liberis, & dicitur fortuna, vel neceſſariis, & dicitur caſus. 5. Contingentia, non quęlibet, ſed complexa, eſt formalis & materialis. Formalis, eſt in enunciatione habente modum, *Contingens*. Materialis, eſt in enunciatione, cujus partes cohærent nexu diſſolubili & contingenti: utraque eſt in hac enunciatione: Contingit hominem eſſe doctum. Prior tantum in hac: Contingit hominem eſſe animal: quæ enunciatio vera eſt ratione formæ, quatenus modus enunciandi eſt bonus, falſa ratione materiæ, quia enunciatio cum re non conſentit. Poſterior tantum eſt in hac: Homo

eſt doctus. De contingentia enunciationum formali agit *Ariſt. in lib. de Interp.* de materiali in *Topicis*. Atque hæ ſunt potiſſimæ Contingentis & Contingentiæ diviſiones.

III. Verum enimvero ex iis, quæ ſunt dicta, ſcrupulus fortaſſe alicui oboriatur, an ſatis tuto dicatur Deus cauſa contingens & contingenter agere? Nam videtur de ratione cauſę contingentis eſſe, ut ſit mutabilis & impediri poſſit: præterea, ſicut contingentia in eſſendo eſt propria paſſio & conditio entis creati, ita & contingentia in cauſando eſſe videtur. Sed reſpondemus, recte addi utrobique τὸ *Videtur*: aliud eſt videri, aliud rem ita eſſe. Ad 1. dicimus, Contingens in cauſando eſt, quod poteſt cauſare & non cauſare: quæ indifferentia interdum oritur ex intrinſeca perfectione cauſæ, ut in Deo, & tum impediri non poteſt: interdum provenit ab imperfectione & limitatione cauſæ, ſecundum quam aliunde impediri poteſt: & hanc Deo non tribuimus. Ad 2. dicimus, quod contingentia in eſſendo ſolum conveniat enti creato: inde eſt, quod ſit contingentia (ut ſic loquar) paſſiva, quæ involvit imperfectionem: at contingentia in cauſando, quia eſt contingentia activa, nullam imperfectionem inducit. Atque ex his liquet nimis hic fuiſſe ſcrupuloſos *Doct. Conimbric.* cum *l.* 8. *Phyſ. c.* 2. *q.* 5. *art.* 1. *reſp. ad* 1. dicere non fuerunt auſi, *Deum agere contingenter, quod contingentia mutabilitatem & imperfectionem in operante innuat:* & maluerunt medium quoddam fingere inter neceſſarium & contingens, quod nullum eſt, cum ſint membra immediate oppoſita.

IV. Sed hic nunc diſcutienda venit quæſtio nobiliſſima, quænam ſit radix, ratio, & cauſa prima contingentiæ in cauſis ſecundis contingenter agentibus, an ſit divina voluntas? An vero ipſa cauſa ſecunda? Reſpondemus, radicem, rationem, cauſam primam contingentiæ in cauſis ſecundis non eſſe ipſam defectibilitatem cauſæ ſecundæ, ſed ipſam Dei voluntatem, quæ unicum, primum, & certiſſimum eſt omnis contingentiæ in rebus creatis fundamentum: nam quare creaturæ quędam habent potentiam contingenter operandi? Quia Deus voluit eas ita agere poſſe. Quare agunt contingenter? Quia Deus voluit illas ſic agere. Quare ſuo tempore agunt alterutrum determinate? Quia Deus voluit eas hoc acturas quod agunt. Alioquin decreti & eventus non eſſet immutabilis, quæ tamen ſemper eſt, ἁρμονία: tantum igitur abeſt ut voluntas Dei decernens tollat rerum contingentiam, ut contra eam fundet ac ſtatuminet. Nempe, quia Deus voluit effectus quoſdam contingenter produci, ideo elegit & decrevit facere quaſdam cauſas contingentes, à quibus producerentur iſti effectus contingentes: nam alioqui ſequeretur, ſi Deus non elegiſſet cauſas contingentes, & tamen effectus contingentes exiſterent, quod effectus contingens eſſet præter voluntatem & intentionem Dei, quo nihil poteſt dici abſurdius. Deinde, ſi effectus darentur contingentes, quorum tamen cauſas non elegiſſet contingentes Deus, ſequeretur cauſam ſecundam & modificare & impedire poſſe cauſam primam, quod utrumque non minus eſt abſurdum: itaq; nos reducimus omnium rerum contingentiam in Dei voluntatem ut cauſam, quæ attingit à fine uſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter, ut ex Patribus nonnemo loquitur, & elegit effectibus contingentibus cauſas contingentes, neceſſariis neceſſarias, voluitq; non tantum res eſſe quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad modum ipſarum, & cauſas ſecundas non tantum operari, ſed operari tali vel tali modo.

V. Verum ut hoc negotium penitiſſimè intelligatur, notandum venit, dupliciter id intelligi poſſe, cum dicimus, Deum aut ejus voluntatem eſſe primam radicem contingentię, primo, quia omnis virtus cauſandi contingenter, quæ eſt in cauſis ſecundis, participatur à prima cauſa Deo, & conſequenter, omnis contingentia effectuum in Deum ut in primam radicem refunditur; ſecundo, non quia tantum ab ipſo pullulat & deſcendit omnis virtus & cauſalitas contingenter cauſandi, ſed quia ab ipſo eſt immediate omnis cauſatio contingens: quæ duo multum ſunt diſtincta, quia prius dicit actum primum, poſterius ſecundum. Prior ſenſus nullam habet difficultatem neque de eo uſque adeo diſputatur: poſterior ſenſus plus habet difficultatis, magiſque de eo

diſpu-

diſputari ſolet. Atque hic ſenſus adhuc dupliciter ſumi poteſt: nam cauſatio cauſæ ſecundę contingens, conſiderari poteſt materialiter & adæquate ſecundum totam entitatem ſuam, ſecundum quam eſt & à Deo & à cauſa ſecunda immediate: nam ſupponimus nunc, quod eſt veriſſimum, eſſe unam eandemque indiviſibilem actionem cauſæ primæ & ſecundæ concurrentium: vel poteſt cauſatio contingens cauſæ ſecundæ conſiderari formaliter & inadæquate, prout præciſe eſt cauſa ſecunda, & ex propria ejus conditione ita operandi, ut poſſit non operari; priori modo, ſuppoſita non tantum ſimultate ſed & identitate aut unitate concurſus Dei ac cauſæ ſecundæ, certum eſt Deum eſſe primam radicem contingentiæ, ſicut certum eſt eum eſſe primam cauſam omnis actionis: non enim quia cauſa ſecunda agit, Deus agit, ſed quia Deus agit, cauſa ſecunda agit: poſteriori modo etiam Deum eſſe primam contingentię radicem ſentiunt Thomiſtæ, ita ut cauſa ſecunda indifferens ad operandum opus habeat à Deo efficaciſſime præmoveri & prædeterminari ad operandum, utque cauſatio contingens, etiam ut eſt à cauſa ſecunda, reſolvatur in efficaciam divinæ voluntatis & potentiæ pręvia motione applicantis unamquamq; cauſam ad operandum juxta exigentiam ſeu indigentiam naturæ ejus: alii vero negant hanc pręmotionem ſeu prędeterminationem cauſæ ſecundæ à prima, & ajunt cauſas ſecundas à ſeipſis vel à circumſtantiis determinari ad exercitium actus, atq; ita proximam radicem contingentię effectuum procedentium à cauſis ſecundis eſſe in ipſis cauſis ſecundis. Sed nos cum Thomiſtis facimus, & ſententia noſtra ſatis explicata eſt in hoc negotio diſputationibus ante de concurſu habitis.

VI. Solet hic adhuc alia quæſtio moveri, Utrum, ſi Deus ageret neceſſario, effectus nihilominus darentur in rerum natura contingentes? Reſp. 1. hypotheſin eſſe impoſſibilem: quia Deus non modo non agit ad extra ex neceſſitate naturæ, ſed ne quidem ſic agere poteſt, quia modus ille operandi derogat ſummæ ejus perfectioni: imperfectionis enim eſt, naturam intellectualem eſſe determinatam ad unum: nihilominus quia familiare eſt Philoſophis, poſitis etiam quibuſdam hypotheſibus impoſſibilibus, inquirere, quid ſit futurum vel non; dicimus 2. ſi prima cauſa ageret neceſſario ad extra, ſublatum iri contingentiam in rebus creatis: nam ex ratione cauſæ primæ fit, ut ſecundæ nihil poſſint agere niſi motæ à prima: ſi jam prima agat ex neceſſitate naturæ, influet in ſecundam influxu potentiſſimo, prout aliæ cauſæ agentes ex neceſſitate naturę agunt quantum poſſunt: ſi prima cauſa agens neceſſario, influat potentiſſime in ſecundam, determinabit eam ad unum, & ſic contingentiam agendi atque indifferentiam tollet. Porro, ſi prima cauſa neceſſario cauſat, neceſſario ſe habebit influendo reſpectu cauſæ ſecundæ: Illa eſto B. igitur B. neceſſario movetur à prima cauſa A. at B. eodem modo, quo movetur à prima cauſa A. movet proximam ſibi cauſam C. & C. movebit D. & ſic in omnibus cauſis procedendo nihil contingenter movebitur aut cauſabit, ſi Deus prima cauſa neceſſario cauſat aut agit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum DECIMÆ-NONÆ, PARS PRIOR.

CONTRA

POSSIB. MVNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

Vetus eſt *Ariſtotelis*, *Averrois*, *Procli*, aliorumque ex Ethnicis *de æterna mundi exiſtentia* error, quem, quia ex ſacris literis melius non fuerunt edocti, iis condonamus libenter: ſed inter Chriſtianos Philoſophos, Mundi creationem in tempore ex Dei verbo edoctos, nova exorta eſt lis, *de poſſibili mundi æternitate*: & quæſitum à multis jam eſt

ſæculis, *an Mundus ab æterno effici à deo potuerit.* Atque hic quidem variæ ſunt ſententiæ: nonnullis aſſerentibus, Mundum quoad omnes creaturas ab æterno effici potuiſſe: aliis æternitatem poſſibilem ad res tantum incorruptibiles reſtringentibus: nullam in mundo creaturam, nec corruptibilem nec incoruptibilem, ab æterno effici potuiſſe, ſtatuentibus. Et ſolet hæc quæſtio ſub hiſce terminis ventilari in Philoſophorum Scholis, *ſitne de ratione creationis novitas eſſendi?* quæ quæſtio eundem cum hac habet ſenſum, *poſſitne mundus aut quippiam creari ab æterno.* Ac ſententia communior apud Modernos eſt, quod non ſit de ratione creationis novitas eſſendi; quæ negativa ſic vertitur in affirmativam, quod mundus ab æterno creari potuerit. Citant pro hac ſententia *Conimb. l.* 8. *Phyſ. c.* 2. *quæſtion.* 7. *artic.* 2. *& Maſius in l.* 8. *Phyſ. quæſtion.* 8. *Thom.* 1. *part. quæſt.* 46. *artic.* 2. *& ibi Cajetanum*, 2. *contra gentes, & ibi Ferrarienſ. Durandum, Argentinatem, Gregorium, Ochamum, Bielem, Capreolum, Ægidium, Hervæum*, alioſque ex Scholaſticis antiquioribus: ſequitur eam *Suarez in Met. Diſp.* 20. cum ejus exſcriptoribus *Scheibl. l.*2. *Met c.* 3. *punct.* 6. *Martin. in Metaph. partit. l.* 1. *ſect.* 11. *quæſt.* 4. *Iacch. Metaph. Inſtit. l.* 3. *c.* 8. Vid. etiam *Pererium Phyſ. l.* 15. *cap.* 12. & omnes *in* 8. *l. Phyſ. Ariſt.* commentatores, hodie receptos paſſim in ſcholis. Sed enim nominum ſplendore oculos noſtros perſtringi non patimur: nos contra omnes aſſerimus hanc affirmativam: *eſt de ratione creationis novitas eſſendi:* & hanc negativam: *Mundus ab æterno creari non potuit.* Ratio primaria pro Adverſariis, omniumque rationum quaſi farrago, eſt quia oſtenditur, non implicari contradictionem, nec ex parte Dei creantis, nec ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ſi ſtatuatur mundus aut aliquid ab æterno creari potuiſſe: nam ut *Maſius cit. loc. annot.* 1. monet, idem eſt dicere, creaturam ab æterno potuiſſe & non potuiſſe produci, quod implicare contradictionem & non implicare contradictionem: nam ſi non implicat, fieri potuit: ſi implicat, fieri non potuit. Atque hanc rationem *Conimbric.* vocant *talem, quæ multarum vim habet. Pererius* loc. cit. ait in margine, *Pulcherrimam* eſſe *argumentationem*, ſed vero quam nullam habeat vim & quam ſit miſella, turpis, tantiſque Philoſophis indigna ratio, nunc oſtenſum imus, at *Pererii* quidem (quia unus ex iis eſt ſequendus) veſtigia prememus, qui tamen eadem plane habet cum cæteris.

II. Sic argumentatur cum *Sociis Pererius. Si impoſſibile eſt creaturam produci ab æterno*, id eſt, ſi creatura ab æterno produci non potuit (qui controverſiæ eſt ſtatus) *iſta impoſſibilitas provenit, vel ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ. Sed nihil horum vere impoſſibilitatem importat. Ergo non eſt impoſſibile &c.* Negamus Pererio minorem, & ex triplici fundamento, quod ponit, impoſſibilitatem creationis æternæ derivamus, & ratione creatoris, & ratione creationis, & ratione creaturæ. Probat Pererius ſuam minorem, & orditur à primo membro. §. 1. *Ex parte Dei producentis tripliciter provenire poteſt impoſſibilitas; vel quia putatur nullum productum coævum eſſe poſſe ſuo producenti; vel quia producens liberum, cum agat ex electione, exiſtimatur præcedere aliqua duratione ſuum effectum, vel quia, ſi creatura coæterna eſſe poſſet creatori, creator in aliquo, nimirum duratione, non eſſet ſuperior, major, atque præſtantior, quam creatura. Sed nullum horum trium tollit poſſibilem mundi aut creaturæ æternitatem. Ergo non eſt illa impoſſibilis ex parte creatoris Dei.* Negamus iterum minorem *Pererio*, & contra dicimus ex triplici iſto capite, impoſſibile eſſe ratione Dei creatoris, ut mundus aut creatura ab æterno produci poſſit, tum quia Deus non poteſt producere aliquid ſibi coæternum, tum quia agit ex electione, ideoque inter effectum & electionem aliquam durationem oportet intercedere, tum quia creator adæquaretur creaturæ. Pergit *Pererius*: quod primum caput ex parte Dei non tollat poſſibilitatem æternæ mundi productionis, probat hac inſtantia. *Quia*, inquit, *in divina Trinitate Pater vere producit Filium, cum tamen credamus Filium eſſe coæternum Patri.* Sed vero hæc inſtantia *Pererii* ac *ſociorum* promit

ac prodit impietatem ac blaſphemiam, eoſque transfugas facit in caſtra Arrii, Photini, Socini. Quis illum & illos docuit ſic argumentari, à productione æterna Filii ad productionem æternam mundi? profecto ſi quid hac inſtantia probari volunt, oportet ſtatuant, Filium Dei à Patre produci tanquam creaturam (quod redolet iſtorum hæreticorum hæreſes) ut ſit paritas in argumento: nam mundus creatura eſt: ſi ergo potuit ab æterno creari mundus, quia potuit ab æterno produci Filius, aut Filium Dei oportet produci ut creaturam, ſicut eſt mundus, aut mundum, ut Deum, ſicut eſt Filius Dei: alioqui non procedit argumentum. Sed vero ponamus ob oculos *pulcherrimæ* hujus argumentationis *vim* (de qua tam gloriantur) plane nullam. Productio Filii Dei eſt opus ad intra, manens in eſſentia & ſubſtantia Deitatis & æternitatis, inde ſequitur Filium Dei eſſe cum Patre unum: creatio verò mundi, productio creaturæ eſt opus ad extra, non manens in Deo, ſed tranſiens extra Deum ad creaturas, quæ non ſunt unum cum Deo cum creatore ſuo: itaque inſignis hic eſt elenchus parium. De qua unquam creatura dixit Deus, quod de Filio dicit, *Ego hodie genui te.* Filius ab æterno producitur Patri conſubſtantialis. Ergo mundus etiam, ab æterno ſi produci poſſet, conſubſtantialis Deo foret? Filius Patri per omnia eſt coæqualis; Creatura immenſo & infinito intervallo à creatore eſt remota. Quare ineptum eſt, imo impium, quod ſic argumentetur *Pererius*, cum aſſumit, non repugnare à parte Dei, ut mundum, aut creaturam, aut aliquid poſſit producere ſibi coæternum, quia produxerit Filium, qui ſit ſibi coæternus: & diſparitatem jam indicavimus: imo ſi hæc argumentatio valeat, ſequitur non tantum mundum potuiſſe ab æterno produci, ſed de facto ac vere eſſe ab æterno productum, ſicut de facto & *vere Filium produxit Pater*, ut ipſe teſtatur *Pererius*: nunc aliam inſtantiam profert, ut probet productum poſſe eſſe coævum ſuo producenti. Pergit, *Philoſophi*, inquit, *concedunt in rebus naturalibus inveniri aliquas cauſas efficientes, quæ ſimul ſint cum effectis: & D. Auguſtinus oſtendere volens hæc duo non pugnare inter ſe, ut nimirum Filius Dei ſit coæternus ei, in* 6. *lib. de Trinit.* 1. *declarat hoc exemplo; Splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coævus eſt igni, & eſſet ei coæternus, ſi ignis eſſet æternus.* Sed vero hæc non inſerviunt roborandæ inſtantiæ *Pererianæ. Auguſtini* ſimile illud eſt diſſimile & productioni æternæ Filii Dei, & productioni mundi. Filii Dei productio eſt ſupernaturalis: ſplendoris ab igne productio naturalis: mundus productione tranſit extra Deum producentem, ſplendor, qui producitur ab igne, non abit extra ignem. Quis dicat ſplendorem eſſe creaturam ignis aut opus ad extra, quod requiritur, ut argumentum probet? ſi ſplendor creatura ignis foret, aut, ut rectius loquamur, ſi ſe haberet ad ignem, ut ſe habet creatura ad Deum, certe extra ignem egrederetur & eſſet quid diverſum ab igne, ſicut creatura exit à creatore, eſtque aliquid diverſum ab eo: & ſic ſimul profecto non eſſent, ſed ignis eſſet ante ſplendorem, ut creator eſt ante creaturam. Porro, quid ſi ſplendorem eſſe effectum ignis negemus? quid ſi ejus dicamus eſſe adjunctum concreatum? uti lux eſt adjunctum ſolis concreatum: certe, nec ſplendor ignis, nec lux ſolis eſt effectum, tanquam cauſæ procreantis (quæ proprie eſt efficiens) ſed ſi effectum ſunt utriuſque, ſunt effectum utriuſque tanquam cauſæ conſervantis, quæ apud multos nomen cauſæ efficientis amiſit, & refertur ad ſubjectum ab iis ſicuti ejus effectum reducitur ad adjunctum: at mundus à Deo eſt, ut à procreante; etiam quidem ut à conſervante, ſed non ut à conſervante tantum, ſicut hoc modo tantum eſt ab igne ſplendor, à ſole lux: rem facere lucidam aut ſplendidam ſunt effecta à ſole & egredientia & procreata, ſed quæ cum ſole & igne non eſſent ab æterno ſimul, utcunque ſol & ignis ponerentur eſſe ab æterno, quia effectum eſſe ab aliquo extra efficientem cauſam productum & ſimul in eodem momento eſſe cum cauſa, impoſſibile eſt: quæ ſimulatque ſunt, ſimul ſunt, ſicut ignis & ſplendor, ſol & lux, ea non tanquam cauſa procreans & effectus à ſe invicem depēdent, ſed vel tanquam cauſa conſervans & effectus, vel tanquam duo effecta procreata à cauſa

ſuperiori procreante. Denique, quod ſupponit *Pererius*, *ſi ignis æternus eſſet*, *ſplendorem ejus pariter fore æternum*, age verum eſto ex ſuppoſitione. Sed enim de illo ipſo antecedente quæſtio eſt, An ignis ab æterno eſſe poſſit, an mundus aut ulla creatura ab æterno eſſe aut produci potuerit?

III. Videamus, an ſecundum membri primi Minoris ex parte Dei caput non tollat impoſſibilitatem ęternę mundi productionis; Secundum caput eſt. Quod Deus ſit agens liberum ex electione, ideoque ante effectum, & ſic effectum, mundus non poteſt Deo eſſe coæternus. Hoc non tollit poſſibilem mundi æternitatem, inquit *Pererius*, & pergit. *Quia Deus, cum ſit infinitæ virtutis, non eſt minoris potentiæ, cum agit libere, quam cum agit neceſſario: ſed ſi ex neceſſitate naturæ ageret, produxiſſet mundum ab æterno*; quia eſt ab æterno. *Ergo quod agat libere, id non obſtat, quo minus potuerit mundum producere ab æterno.* Sed ad hæc reſpondemus tali modo: Deum non eſſe impotentiorem, cum agit libere, quam cum agit neceſſario, verum eſt, non tamen inde ſequitur, Deum omnia poſſe ad extra, cum agit libere, quæ poteſt ad intra, cum agit neceſſario: quia, cum agit ad intra, poteſt omnia quæ natura divina neceſſario exigit; cum agit extra, poteſt quantum vult: intercedit enim in actionibus ad extra voluntas: ergo, quia Deus non vult, ut mundus producatur ab æterno, nec mundum ab æterno producere potuit: ſed vero amplius; ſi maxime Deus ageret ex naturæ neceſſitate, & non tamen Mundus in uno primo momento cum Deo ſimul eſſe poſſet, quia effectui proprie ſic dicto, quatenus effectus eſt, id eſt, quatenus eſt à cauſa procreante, repugnat ſimul eſſe cum cauſa hoc modo, ſive cauſa procreans agat ex neceſſitata naturæ, ſive ex voluntatis libertate: non igitur impotentiæ eſt aut minoris potentiæ, non potuiſſe Mundũ ab ęterno producere, quia contradictoriũ eſt & impoſſib. intellectu, effectum eſſe & quidem creatũ ac procreatum, & creatori ſeu cauſæ procreanti eſſe coæternũ. Sed & aliam ob cauſam hæc ratio inepta eſt. Arguit ſic *Pererius*. *Si Deus ageret ex neceſſitate naturæ, mundũ utique ab æterno produxiſſet, Ergo cum libere agit, non minus potuit eum producere ab æterno.* Rationē conſequentiæ reddit: *quia non minoris eſt potentiæ libere agens quã agens neceſſario.* Verum ſi in hunc modum fas eſt *Pererio* arguere, pariter & nobis licebit ſic argumentari. Si Deus ageret ex neceſſitate naturæ; ita mundum creaſſet, ut creationem ejus ſemper neceſſario continuaſſet. Ergo & libere agens ita potuit mundum creare, ut creationem ejus neceſſario ſemper continuaret. Ratio conſequentiæ eadem eſt, quam illi adferunt. Atqui abſurdum eſt conſequens, eſſe nimirum agens liberum, & neceſſario actionem continuare: nec tamen quiſquam tam eſt ineptus, ut impotentiæ Deum arguat, ideo quod libere agens actionem neceſſario non continuat, aut quod ſaltem poteſt non neceſſario continuare, quam tamen neceſſario continuaret, ſi ex neceſſitate ageret: itaque, ſi maxime concederemus, effectum cum cauſa neceſſario agente poſſe eſſe ſimul in eodem primo exiſtentiæ momento, negaremus tamen minoris potentiæ Deum dici debere, ſi ex neceſſitate naturæ agens faceret, quod libere agens facere non poſſet: quia illud non Dei impotentiæ, ſed contradictioni imputandum eſſet, quod libere agens eodem modo & momento extra ſe agere non poteſt, quo ageret, ſi ex neceſſitate naturæ ageret. Sed habet ſecundam inſtantiam & exceptionem *Pererius*; ſic loquitur, *Præterea agens ex electione tunc ſucceſſive agit, & tempore anteit effectum, cum electio non eſt actus voluntatis ſimplex & totus ſimul, ſed prærequirit deliberationem, quæ propter diſcurſum rationis ei adjunctum ſit ſucceſſive, ſicut cernimus in homine: at electio Dei, non ſecus ac ejus intellectio, eſt actus ſimpliciſſimus, voluntatis divinæ, totus ſimul, Deo coæternus: non igitur, quod Deus libere & ex electione agat, id obſtat, quo minus potuerit ab eo produci mundus ab æterno.* Reſpondemus 1. ex illo Pererii diſcurſu non tantum ſequi, mundum ab æterno eſſe poſſe, ſed etiam eſſe: ſi enim creatio ſit actus voluntatis & electionis divinæ, & actus voluntatis & electionis divinæ ſit Deo coæternus, & creatio erit Deo coæterna; quidni igitur & res creata, per creationem à Deo producta, fuerit Deo coæterna,

Verum

Verum 2. reſpondemus directè, ſive electionis actus ſit ſimplex & momentaneus, ac totus ſimul, ſive ſit ſucceſſivus, nihilominus inter eum & effectum ad extra mora intercedit: nam omne agens per electionem & voluntatis libertatem, qualiſcunque tandem ſit electio, effectu ſuo eſt prius: nam ſi Deus ex electione & libere mundum produxit, ergo mundus potuit non produci: ſi potuit non produci, vel in eo ipſo inſtanti, in quo productus eſt, vel ante, vel poſt: non in eo ipſo inſtanti, quia omne quod eſt, eo ipſo quo eſt, non poteſt non eſſe: non poſt; quia ſemel productum neceſſario eſt productum. Ergo ante: ſi ante, ergo prius fuerit Deus, qui elegit iſto momento mundum producere, quo produxit, & non ante: nam ſi ante voluiſſet, potuiſſet ante produxiſſe: at nec velle nec producere ante potuiſſet, niſi ante extitiſſet. Ergo inter Deum eligentem producere mundum iſtoc momento, & ipſum mundum productum mora fuit, & non fuit ſimultas exiſtentiæ, ſed electio mundi producendi in Deo extitit ab æterno, productio ejuſdem in tempore. Pergit *Pererius*. *Adde*, inquit, *quod Deus agat per ſuam voluntatem: in Deo autem non eſt majus velle quam poſſe: potuit autem Deus velle producere mundum ab æterno, ergo potuit etiam producere.* Ad id dicimus quod Deus nec potuit producere mundum ab æterno, nec potuit velle, nec potuit poſſe velle vel producere, quia nec vult, nec poteſt, nec velle poteſt Deus, ſibi contraria & quæ contradictionem implicant: at mundum eſſe & produci Deo coæternum, Dei naturæ eſt contrarium, cui proprium eſt & incommunicabile attributum æternitas, & contradictionem involvit, quod jam ex parte oſtenſum eſt, & ulterius oſtendetur parte hujus diſputationis poſteriori, in qua primi membri minoris probandæ caput tertium & ejuſdem duo membra reliqua ex *Pererio* examinabimus, quod propter chartæ anguſtiam facere nunc non licet.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

DECIMÆ-NONÆ, PARS POSTERIOR,

CONTRA

POSSIB. MVNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

PRotulimus parte priore hujus diſputationis ex *Pererio Phyſ. ſuæ lib.* 15. *c.* 12. pro poſſibili æternitate Mundi hoc argumentum. *Si mundus ab æterno fieri non poſſit, vel impoſſibilitas iſta eſt ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ: Sed nihil iſtorum dici poteſt. E.* Reſpondentus omnia ſimul & ſingula facere hanc impoſſibilitatem. *Ex parte creatoris* non eſſe impoſſibile probavit, quia hoc ideo foret, *vel quod Deus non poſſit ſibi coæternum producere, vel quod egerit libere in producendo, vel quod creatura tum creatori par eſſe poſſit in duratione. At nihil iſtorum impedit.* E. Reſp. ſingula impedire: atque id impoſſibile eſſe, quia Deus non poſſit ſibi coæternum producere, & quia in creando egerit libere, diſputatione præcedenti eſt oſtenſum; nunc pariter *id impoſſibile eſſe oſtendemus, quia creatura tum creatori par foret duratione.* Ad id excipit *Pererius* hiſce verbis. *Nec illud dici poteſt vere, ſi creatura ſit æterna, eam aliqua re fore parem Deo: nam quamvis ponatur creatura coæterna Deo, non tamen continuo ponitur ei æqualis in duratione, ſed multo inferior.* Reſp. Quid hoc eſt dicere? cum mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur ei æqualis in duratione, ſed longe inferior: idem eſt, ac ſi diceret *Pererius*, cum Mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur coæternus. Quid eſt inſanire cum

cum ratione, ſi hoc non eſt? Certe, quicquid duratione eſt inferius æterno, eique par aut æquale non eſt, æternum non eſt: & ſive brevi ſive longo duret tempore, novum eſt & in tempore factum, non æternum aut ab æterno. Sed videamus quomodo probet *Pererius*, id quod dicit. ſic pergit, *Æternitas enim Dei eſt omnino neceſſaria, quia Deus non poteſt non eſſe æternus, creatura vero poteſt eſſe & non eſſe æterna: deinde æternitas creaturæ eſt ab alio per participationem, æternitas Dei eſt à ſe per eſſentiam.* Reſp. contradicentia hic dici à *Pererio*: æternum eſſe & neceſſarium non eſſe contradicunt: omne enim æternum eſt neceſſarium: nam æternum eſt, quod ſemper eſt, ſemper fuit: quod neceſſarium non eſt, non ſemper eſt, nec ſemper fuit: nam neceſſarium eſt, quod non poteſt non eſſe, conſequenter, quod ſemper eſt: ergo non neceſſarium, quod poteſt non eſſe, conſequenter, aliquando non eſt: concludo itaque, quod neceſſarium non eſt, non eſt æternum, & per converſionem à contrapoſitione, quod æternum eſt, eſt neceſſarium: deinde æternum eſſe, & per participationem ab alio eſſe, tanquam à cauſa ſc. quomodo Mundus eſt à Deo, contradicunt: nam nullum factum eſt æternum: at quod eſt ab alio per participationem, tanquam à cauſa ſc. eſt factum. Ergo nullum, quod ab alio eſt per participationem, eſt æternum. Major ſic probatur Quod factum eſt, fieri deſiit; quod fieri deſiit, aliquando fuit in fieri; quod in fieri eſt, nondum eſt: ergo, quod factum eſt, aliquando non fuit; quod aliquando non fuit, non eſt æternum: hinc infero; Quod aliquando non fuit, non eſt æternum: Quod factum eſt, aliquando non fuit: Ergo, quod factum eſt, non eſt æternum.

II. Nunc poſtquam infeliciter *Pererium* probaſſe oſtendimus, poſſibilem Mundi æternitatem, ex parte creatoris, quod erat primum membrum probandæ Minoris, nunc videamus, an felicius probet eam, ex parte creationis & creaturæ, quod ſecundum erat tertiumque Aſſumtionis membrum. ſic pergit *Pererius*, probaturus non repugnare ex parte creationis, quo minus ab æterno fieri poſſe dicatur Mundus. *Ex parte*, inquit, *creationis exiſtimari poſſet æternitatem repugnare creaturæ, duas ob cauſas: tum quia creatio ſignificare videtur actionem aliquam, quæ, cum non fiat in æternitate, fieri debet in aliquo inſtanti: at in duratione æterna non poteſt aſſignari unum aliquód inſtans primum: tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio; quare oportet creaturam prius fuiſſe nihil, deinde accepiſſe per creationem ipſum eſſe: ſed neutra harum cauſarum tollit poſſibilitatem æternitatis in creatura: non quidem prior; cum enim Mundus creari ab æterno ponitur, hic nomen creationis non ſignificat actionem aliquam à Deo proficiſcentem ad creaturas, ſed tantum ſignificat habitudinem Mundi ad Deum tanquam ad ſuum principium, à quo ipſius eſſe dependet: quemadmodum in Deo cum dicitur Filius produci à Patre, nomine productionis non ſignificatur actio aliqua media inter Patrem & filium, ſed illud tantum ſignificatur, Filium non habere eſſe à ſe, ſed à Patre: ſicut etiam cum dicitur τὸ eſſe riſibile, procedere & manare ab homine, non ſignificatur media quædam actio, per quam riſibile producatur ab homine, ſed tantum dependentia riſibilis ab homine tanquam intrinſeco ejus principio: neque vero poſterior cauſa probabilior eſt; etenim cum dicitur creatio fieri ex nihilo, non ſignificatur ordo aliquis ipſius eſſe poſt non eſſe, vel tranſitus à non eſſe ad eſſe, ſed tantum ſignificatur negatio materiæ vel ſubjecti; ut fieri ex nihilo non ſit aliud, quam non fieri ex aliquo ſubjecto vel materia; & hæc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.* Hactenus *Pererius*, cujus diſcurſus exactiori trutina venit expendendus. *Creatio*, inquit, *eſt mera habitudo Mundi ad Deum, tanquam ad ſuum principium à quo manat, ſicuti & productio Filii, non vero actus à Deo ad creaturas proficiſcens.* Sed vero, nos homines non poſſumus alio modo, id, quo Deus res omnes produxit ex nihilo, apprehendere, quam actionis notione. Quid fabricatio eſt niſi actio à fabro profecta ad producendam domum? ſimiliter & creationem concipimus in ordine ad Mundum: dicimus, *ſimiliter*, quia novimus, creationem non eſſe actionem ſic proprie dictam, ut eſt fabricatio, calefactio, &c. quæ directe in prædicamento actionis collocantur: ſed ἀναλόγως tamen hu-

can

eam referimus: & à nullo, quod ſciam, aliter explicatur productio operum Dei ad extra: quam per actionem: quod de reſpectu aut habitudine adjicit *Pererius*, illud libenter accipimus: nam creatio optime dicitur habitudo creaturę ad creatorem, reſpectus effecti ad cauſam, ſed non eſt eo minus actio dicenda: imo illa relatio creaturæ ad creatorem in actione creativa fundatur: quod vero iſtam habitudinem explicet per habitudinem Filii à Patre geniti, & ei ſimilem faciat, in eo impius eſt *Pererius* & profanus, ut diſp. præced. eſt oſtenſum: ſed vero, ut hic obiter, quid ſit creatio, dicam: ſciendum eſt eam vocem tria ſignificare, 1, actum creantis, quæ vulgo creatio activa dicitur: 2, actum creati, quę vulgo creatio paſſiva vocatur: 3, relationem ex creatione activa & paſſiva reſultantem inter id quod creatur & quod creat: ſicut & nomina omnia actionem ſignificantia, ſignificant & paſſionem, & relationem important: unde & prædicamentum actionis & paſſionis, & quatuor reliqua, tantum reſpectus rerum continere dicuntur: Significatio tamen creationis, ut notat relationem, multum eſt diverſa ab utraque priori ſignificatione; nempe, qua ratione vulgo relatio dicitur differre à fundamento, eadem ratione differt creatio relative accepta ab illius relationis fundamento, ab actione, qua quis creat, & paſſione, qua quid creatur: & tamen hæc tria eodem nomine creationis veniunt: itaque poteſt hoc dari *Pererio*, ut creationem explicet per habitudinem, reſpectum, relationem, ſed ſi in eo τὸ formale creationis collocet, errat: nam hæc habitudo apprehenditur ut aliquid reſultans ex poſitione creatoris & creaturæ, aut melius, ex poſitione creationis activæ & paſſivæ, adeoque eſt quoddam conſequens & ratione ſaltem poſterius illis: at formalis ratio creationis, eſt illa, quæ intelligitur in ea eſſe omnium prima: at hæc eſt, quæ dicit actum creantis. Pergit *Pererius*, & dicit, *ex nihilo fieri, non ſignificare ordinem ipſius eſſe poſt non eſſe, ſed tantum negationem materiæ.* At vero, contrarium eſt verum: quando aliquid producitur per creationem, non tantum ex nihilo materiæ ſeu ſubjecti producitur, ſed etiam producitur aliquid, quod ante fuit nihil, quod ante non fuit: nam cùm non poſſit idem ſimul eſſe nihil & aliquid, oportet ut aliquid eſſe & nihil eſſe mutuo conſequantur: itaque, quæ ex nihilo fiunt aliquid, dicunt conſecutionem τοῦ eſſe poſt non eſſe; at quæ creantur, ex nihilo fiunt aliquid: Ergo creatio non tantum infert independentiam à ſubjecto, non tantum negat materiam, non tantum dicit nihilum ſubjecti, ſed & dicit τὸ nihilum termini, ut res creata aliquando nihil fuerit, & poſt illud nihil factum ſit aliquid; & ſic infertur ſucceſſio entis poſt ens: & hoc eſt quod nonnulli ſic efferunt, de ratione creationis eſt novitas eſſendi. Operæ pretium erit hic apponere contra *Pererium* alterius Jeſuitæ ſocii ſui *Vaſqueſii* diſcurſum ex *quæſt. Metaph. diſp.* 24. *c.* 3. ubi ſic diſcurrit. *Eſt creatio productio alicujus ex nihilo, non quia nihilum ſit veluti materia aut aliquid pertinens ad conſtitutionem rei productæ, ſed quia ſit terminus à quo productionis: perinde autem eſt, rem ex nihilo tanquam ex termino à quo produci, atque nihil præexiſtere ante productionem, quod ad conſtitutionem illius rei quodammodo pertineat, vel quod idem eſt, atque rem fieri ſecundum ſe totam: nam quando aliquid rei præceſſit, & ea productione non fit, non eſt creatio, eo quod illa res non ex nihilo ſed ex aliquo fiat, ſive illud ſit forma, ſive materia: res enim dicitur fieri ex omni eo, ex quo conſtituitur: quare ſi præcedat forma rei, dicitur ex ea fieri, non ex nihilo: propterea creatio dici conſuevit productio entis in quantum ens, hoc eſt, ſecundum totam rationem ejus, quod producitur &c.*

III. Nunc tertium probandę Minoris ſyllogiſmi principalis membrum excutiamus, in quo ex parte creaturæ non impoſſibilem eſſe Mundi æternitatem *Pererius* probare conatur: ſic ratiocinatur. *Ex parte creaturæ videri poſſet ei repugnare æternitas, vel quia communiter dicitur creaturæ ex ſe convenire, non eſſe; aut igitur creaturæ convenit non eſſe poſt eſſe ipſius; at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent eſſe; aut non eſſe conveniet ſimul cum eſſe, at hoc implicat contradictionem: aut denique conveniet ipſi non eſſe, priuſquam adveniet ei ipſum eſſe:* Reſp. hoc poſtremo ſenſu phraſin iſtam admittimus, &

tali quoque ſenſu à Philoſophis ſumi ſolet: omni enim creaturæ competit non eſſe ante eſſe, quia omnis creatura ex non ente fit ens, ut ſtatim eſt oſtenſum ex definitione creationis: jam vero hæc propoſitio firma eſt: Quod ex non ente fit ens, ei competit non eſſe ante eſſe: at creatura ex non ente fit ens. Ergo. Pergit *Pererius*. *Ergo non poteſt creatura ſemper & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquando non habuiſſe eſſe.* Reſp. hoc ipſum eſt, quod volumus, quod aſſerimus. Perſequitur ſuum diſcurſum *Pererius*. *Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere eſſe participatum & acquiſitum à Deo; at ſi creatura fuiſſet ab æterno, ſemper habuiſſet eſſe, neque aſſignari poſſet in illa æternitate quando illud eſſe acquiſiverit & acceperit à Deo.* Reſp. & hæc ratio pro nobis facit ac ſolida eſt: repugnat enim æternitati, ut aliquid aut habeat aut habere poſſit eſſe ab alio, quod in fine *th.* 1. hujus *diſp.* ſatis eſt oſtenſum. Pergit *Pererius*: *Sed neutrum multum valet ad evertendam æternitatem creaturæ; nam cum dicitur, quod creaturæ ex ſe convenit non eſſe, non ſignificatur, quod ea debuerit prius non eſſe, ſed quod ex ſe non habet eſſe, & ſibi ſoli à Deo derelicta, confeſtim in nihilum recideret.* Reſp. hæc gratis dici à *Pererio* & non probari: nos hic provocamus ad omnium Philoſophorum judicia, ut judicent, an hæc phraſis, *creaturæ convenit ex ſe non eſſe*, tantum ſignificet, quod creatura ex ſe non habeat eſſe, quod vult *Pererius*, ac non potius, quod creatura habeat non eſſe ante eſſe, quod nos volumus, & ex vi vocis, & *creaturæ* & *creationis*, jam probatum dedimus: nihil igitur huc faciunt *Pereriana*, quæ ſequuntur: *Quare illud non eſſe convenit ei*, ſc. creaturæ, *tunc etiam cum habet eſſe, quia tunc verum eſt dicere, creaturam non eſſe à ſe, ſed à Deo, in quo vivimus, movemur, & ſumus. Hoc etiam ſignificatur, cum dicitur creaturam habere eſſe acquiſitum, & acceptum à Deo, hoc eſt, dependens à Deo.* Hęc omnia ſunt plane ἀπροσδιόνυσα, neque is eſt ſenſus iſtius phraſeos, *creaturæ ex ſe convenit non eſſe*, quem *Pererius* fingit ac ſupponit: deinde, ſi eſſet, probet hæc duo ſimul ſtare, quod creatura habeat eſſe acquiſitum & ſic ex ſe non ſit, & quod ſimul poſſit eſſe æterna: quod niſi fecerit, nihil præſtiterit: nos contrarium jam demonſtratum dedimus: ſi quis pro *Pererio* dicat, rem, quæ habet eſſe acquiſitum, poſſe eſſe æternam æternitate arbitraria, non autem ea, quæ eſt abſolute neceſſaria & immutabilis, is oſtendat, poſſe aliquid eſſe æternum, & ſimul non neceſſarium, non immutabile: nos contra, quicquid æternum eſt, eſſe neceſſarium & immutabile, pronunciamus: quia quicquid caret principio & fine, id non poteſt non eſſe, & non poteſt mutari quoad exiſtentiam: hoc eſt, neceſſarium & immutabile: at quod eſt æternum, caret principio & fine. Ergo. Cadit itaque æternitas arbitraria. Quod non tantum contra *Pererium* & ſocios in hac quęſtione, ſed & contra ſolidiſſimum alias Theol. *D. Franc. Gomarum*, obſervatum volumus, qui in graviſſima quæſtione, *an decretum Dei ſit Deus*, hac ficta æternitatis diſtinctione ſeſe expedit. Poſtquam enim pro ſua ſententia (quæ nobis tamen falſa cenſetur) propoſuiſſet tritum hoc argumentum, *Diſp. 9. de æterno Dei decreto*, in tertia parte operum Theol. *Deus eſt ens abſolute neceſſarium. Decretum Dei non eſt ens abſolute neceſſarium. Ergo.* ſubjungit. *Ex quibus clariſſimum æternitatis Dei & decreti diſcrimen elucet: nam ut Dei exiſtentia, ſic æternitas ejuſdem abſolute neceſſaria eſt: contra vero, ut decreti exiſtentia à cauſa liberrime agente dependet, ſic ejuſdem æternitas mere arbitraria eſt ut quæ ſic eſt, ut non eſſe potuerit.* quæ verba excidiſſe tanto & tam profundæ ac ſubactæ eruditionis Theologo, equidem miror. Quid? an Deus ergo potuit eſſe ſine decreto ſeu actu decernendi, qui puriſſimus eſt actus? ſed hæc alias refutanda erunt. Nobis ſufficit, oſtendiſſe, Achilleum hoc *Pererii* aliorumque argumentum, tribus pro poſſibili æternitate Mundi cornibus inſtructum, elumbe plane eſſe ac nullum; quod tanto prolixius egimus, quia nonnulli etiam ex Orthodoxis Philoſophis aliquam huic argumento vim ineſſe exiſtimarunt atque exiſtimant.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESMA,

DE

SCIENT. DIVINÆ IMMUTAB.

THESIS I.

VIſa multis eſt inexplicabilis difficultas, *quomodo variatis ac mutatis rebus, quæ ſciuntur à Deo, non varietur, non mutetur, ipſa Dei ſcientia*: imo uſque adeo hæc res torſit nonnullorum ingenia, ut multarum rerum ſcientiam Deo denegaverint nonnulli, alii conjecturalem tantum illarum notitiam ei adſcripſerint: nempe, ſolent iſti homines Dei ſcientiam metiri intellectus ſui decempeda, & ad inſtar ſcientiæ noſtræ concipere. Quare operæ judicavi pretium, ut hoc argumentum diligenter ventilaretur ac diſcuteretur. Hoc igitur eſt, quod quæritur. *Vtrum ſcientia Dei ſit omnino invariabilis & immutabilis, ita ut nec augeri nec imminui poſſit*? Non referam multorum hic aut Philoſophorum aut Scholaſticorum ſententias: neque enim hoc noſtri eſt moris; ſed quod res eſt, dicam, confirmabo, & adverſariorum exceptiones atque objectiones refutabo.

II. Non immorabor in ſcientia divina deſcribenda, nec in ea, licet in ſe ſimpliciſſima, ratione tamen objectorum dividenda, ſed ejus deſcriptionem & partitionem præſupponam. Ut quæſtio propoſita tanto felicius decidatur, certa ab incertis ſunt diſtinguenda: *Scientia Dei* conſiderari poteſt, vel *ut eſt res eadem cum eſſentia* Dei, & ſic *eſt invariabilis atque immutabilis*, æque atque eſſentia divina, quam omnis variationis & mutationis expertem eſſe nunc ſupponimus, & demonſtratum eſt ſatis ab *Aquin. part. 1. Summ. Theol. quæſt. 9.* vel poteſt ſpectari ſcientia Dei, ſub propria ratione ſcientiæ, ſub qua reſpicit eas res quæ ſciuntur quocunque modo, in ordine (ut loquuntur Scholaſtici) ad ſcibilia: & ſic ſcientia Dei diſtinguitur in ſcientiam ſimplicis intelligentiæ & in ſcientiam viſionis: huic ſubjiciunt res in certa temporis differentia, quæ vel ſunt, vel fuerunt, vel erunt; illi ſubjiciunt omnia, quæ in cogitationem aut cognitionem mentis divinæ cadere poſſunt, id eſt, quibus non repugnat, ſciri aut cognoſci, ſive ſit ipſe Deus, qui ſemet cognoſcit, ſive ſint poſſibilia, id eſt, quæ neque actu exiſtunt, neque extiterunt, neque ut ſint extitura certo ſunt definita, ſed quæ exiſtere tamen poſſunt, ſive ſint impoſſibilia, id eſt, quæ exiſtere nequeunt, ut contradictoria. Quod ſi loquamur de *ſcientia ſimplici intelligentiæ*, certiſſimum eſt, quod illa ſit *invariabilis* omnino *atque immutabilis*, neque augeri poſſit, neque minui: nam ſi per eam Deus novit omnia, quæ ab ipſo cognoſci poſſunt, ſe, alia extra ſe, poſſibilia, impoſſibilia, certe nihil poteſt eſſe quod non cognoverit: itaque non poteſt per hanc ſcientiam Deus ſcire plura vel pauciora quam ſcivit, neque aliquid de novo ſcire, quod prius non cognoverit, quia per eam novit, quicquid cognoſci poteſt. Tota ergo difficultas eſt de *ſcientia viſionis, an illa poſſit augeri vel minui*? Hanc difficultatem ut dirimamus, notandum venit, quod poſſimus loqui de ſcientia viſionis dupliciter, vel in ſenſu compoſito, vel in ſenſu diviſo. Si loquamur de ſcientia viſionis in ſenſu compoſito, omnino illa quoque eſt invariabilis & immutabilis, expers omnis incrementi & decrementi: ſuppoſito enim, quod Deus ab æterno tot & talia producere ſtatuerit ac decreverit, & non plura, non pauciora, non poteſt augeri illa ſcientia, qua cognoſcit à ſe decreta & ſtatuta, quæ viſionis eſt: quia, ſuppoſita determinatione divina non poſſunt plura nec pauciora fieri, & per conſequens, nec Deus poteſt pauciora nec plura ſcire, quia divina decreti determi-

terminatio nec variari nec mutari poteſt.

III. Verum, ut hoc totum negotium clariſſime percipiatur ſimul ac probetur, obſervandum eſt, quod dupliciter poſſit aliqua ſcientia variari: uno modo ex parte rei cognitæ, altero ex parte cognoſcentis. Ex parte rei cognitæ variatur ſcientia ſecundum veritatem & falſitatem, quando eodem judicio & eadem opinione manente res ipſa mutatur, tum judicium illud erit falſum; quod prius erat verum: ut Petro currente, hoc judicium eſt verum, Petrus currit, &, illo non currente, eſt falſum. Ex parte cognoſcentis, tripliciter poteſt variari ſcientia: primo modo, quoad ſcientiam ipſam: ſecundo, quoad modum ſciendi: tertio, quoad actum ſciendi. 1. Quoad ſcientiam ipſam variatio incidit in cognoſcente, quando vel de novo acquiritur, vel deperditur ſcientia alicujus objecti: ubi tum eſt vel incrementum vel decrementum ſcientiæ, quantum ad extenſionem ſcibilium: nam ſcientia, quæ ad plura objecta ſe extendit, augetur: quæ ad pauciora, diminuitur. 2. Quoad modum cognoſcendi variatur ſcientia, quando aliquid clarius & evidentius cognoſcitur, quam antea cognoſcebatur: quod quidem accidit, vel ex diverſitate medii, quando illud, quod prius cognoſcebatur per medium probabile, poſtea cognoſcitur per medium demonſtrativum; vel ex vi & præſtantia intellectus: nam qui acutiori pollet ingenio, is perfectius penetrat eandem concluſionem, quam alius qui minus acuto eſt ingenio. 3. Variatur ſcientia, quoad actum ſciendi: quod contingit, vel quando quis actu conſiderat, quod prius non conſiderabat, vel quando procedit ab habitu ad actum, vel quando modo intelligit unum, poſtea aliud, vel quando ab uno diſcurrit ad aliud: hiſce omnibus modis poteſt aliqua ſcientia variari, & quæ nullo iſtorum modorum mutatur, aut variatur, illa immutabilis eſt & invariabilis: jam aſſumo: atqui ſcientia viſionis in ſenſu compoſito nullo ex iſtis modis poteſt variari aut mutari: quod ſpeciatim per ſingulos modos eundo oſtendo: non variatur ex parte rei cognitæ ex vera in falſam: nam cum divina cognitio feratur in res, quatenus ſunt ſibi præſentes in æternitate, non poteſt variari ex parte rerum cognitarum, quia quamcunque diſpoſitionem habeat res cognita, neceſſarium ſemper eſt, ut ea ſit præſens intellectui divino: ſcit enim Deus, quicquid eſt, pro quocunque tempore: ſed nec poteſt variari ſcientia Dei, ex parte cognoſcentis: non 1, quoad ſcientiam ipſam: nam non poteſt corrumpi ſcientia Dei, nec de novo acquiri, ut ſcientia noſtra: quia nihil cognoſcit per hanc ſcientiam niſi quod eſſe voluit in aliqua temporis differentia, & quæcunque determinavit ut pro certo tempore forent, ea ſcit: non 2, quoad modum ſciendi: quia hæc variatio procedit, vel ex diverſitate medii, vel ex vi intellectiva: ſed Deus per unicum medium, quod eſt ſua eſſentia, cognoſcit omnia: vis etiam intellectiva in Deo eſt penetrantiſſima, ipſaq; Dei eſſentia, quæ invariabilis eſt: non 3, quoad actum ſciendi, quia Deus nunquam eſt in potentia ad conſiderandum, quaſi nunc actu conſideret, quod prius non conſiderabat, neque eſt ſciens in habitu ſed in actu: ſcientia enim in habitu non eſt perfectiſſima; at talis eſt ſcientia Dei; nec intellectus divinus modo intelligit unum, poſtea aliud, nec ab uno diſcurrit ad aliud, ſed omnia actu ſimul intelligit per unam & unicam ſpeciem, quæ eſt ſua eſſentia. Ergo concludimus, ſcientiam viſionis in quantum eſt conjuncta cum voluntate divina, in ſenſu, ut ajunt, compoſito, nec augeri, nec minui: quia ſicut Deus, quicquid vult, immutabiliter vult, ita quicquid ſcit ex iis, quæ voluit, invariabiliter ſcit.

IV. Reſtat ergo tota difficultas, de ſcientia viſionis in ſenſu diviſo, id eſt, abſolute & per ſe conſiderata, non in quantum ſubeſt divinæ ordinationi: in hoc ſenſu concedi poteſt, quod ſcientia viſionis Dei poſſit augeri vel minui, quia Deus ab æterno potuiſſet plura vel pauciora velle atque ordinare, ut eſſent, & ſic potuiſſet plura vel pauciora ſcire ab æterno: certe, ſi fatemur Deum plura vel pauciora facere aut decernere poſſe, quam fecit aut decrevit, quidni ſimiliter dicamus, Deum plura ſcire poſſe, quam ſcit? & ſic non male dicunt Scholaſtici, Deum aliquid ſcire poſſe, quod nec ſcit,

nec

nec ſcivit, nec ſciet unquam: quæ ſane ſunt veriſſima, in ſenſu diviſo accepta: Profecto, non poteſt fieri, ut quod modo Deus cognoſcit ſcientia viſionis, poſtea incipiat non cognoſcere, aut contra: ſed vero potuit ab æterno non ſcire, quod nunc ſcit ab æterno, in ſenſu diviſo, quia potuit ab æterno non velle aliquid, quod nunc voluit ab æterno, & potuit ab æterno velle facere aliquid, quod nunc ab æterno facere noluit, referendo illud (ab æterno) ad voluit & noluit. Nec eſt, quod hinc quiſpiam inferat, ſcientiam viſionis in Deo augeri poſſe, vel minui, vel omnino mutari: hujuſmodi enim ſermo, in quo ponitur, augeri, minui, mutari, ſemper involvit ſenſum compoſitum, qui in præſenti negotio falſus eſt: nam cum dicis, ſcientiam Dei augeri, minui, vel mutari poſſe, ſenſum hunc efficis, Deum quædam ſcire ab æterno, quibus poſtea quædam addi poſſint, in ſciendo, aut detrahi, aut in quorum locum quædam poſſint ſuccedere, ſic nimirum, ut plura vel pauciora ſciat poſtea quam prius, aut omnino quædam ſciat poſtea, quæ non prius, aut contra: unde ſequeretur, quod inciperet Deus aliquando ſcire quæ non ſciebat, vel non ſcire quæ ſciebat: Atqui hoc abſurdum eſt, & pugnans cum æterno Dei decreto de rebus in tempore producendis: teneamus ergo certiſſime, ſcientiam viſionis hoc modo in ſenſu compoſito acceptam eſſe invariabilem & immutabilem, licet in ſenſu diviſo, ut eum explicuimus, contra dici poſſet.

V. Sententia vera explicata & probata hoc ſupereſt, ut Adverſariorum objectiones præcipuas excutiamus, quod licet raro in theſibus conſcribendis faciamus, nunc tamen unam atque alteram ſolvere placuit. *Obj.* 1. Objecta divinæ ſcientiæ ſunt variabilia & de facto variantur: Ergo & ipſa Dei ſcientia eſt variabilis & de facto variatur ad variationem objectorum: Antecedens eſt manifeſtum, quia inter ea, quæ Deus ſcit, ſunt libera & contingentia: atqui hæc variatur. Ergo objecta &c. Conſequentia probatur, quia ſi variato objecto non variatur ſcientia, ergo ſcientia illa, quæ non mutatur, mutato objecto, erit falſa: v. c. Deus ſcit me nunc ſcribere: itaque finita ſcriptura & me non ſcribente, aut manet illa ſcientia Dei qua ſciebat, & illud judicium quo judicabat, me ſcribere: aut non: ſi manent, ergo ſcientia & judicium Dei ſunt falſa, quia nunc non ſcribo: ſi non manent, ergo ſcientia Dei eſt mutata & variata. *Reſp.* 1. Objectum ſcientiæ divinæ primarium eſt eſſentia divina, in qua & per quam cognoſcit omnia, quæ cum non poſſit variari, nec ſcientia Dei poteſt variari, etſi objecta ſecundaria varientur. 2. Cum Deo ſint omnia præſentia in ſua æternitate, etiamſi objecta ſecundaria varientur, ſcientia tamen Dei non variatur: Deus enim videt in ſua æternitate, abſque aliqua ſui mutatione, me nunc ſcribere pro hoc tempore, & me non ſcribere pro tempore tali ſecuturo: & licet varietur ſcibile à parte rei, ſcientia tamen non variatur à parte Dei, quia eadem ſcientia cognoſcit Deus hanc rem eſſe pro tali tempore & non eſſe pro alio tempore: & hoc bene eſt notandum, quod varietas & contingentia rerum non variet, non mutet ſcientiam Dei, quia Deus ſic novit omnia, ut, quę dicuntur præterita, apud Deum tamen ſcientem non ſint præterita, &, quæ dicuntur futura, à Deo tamen ſciente non expectentur ut futura; ſed vero & præterita & futura & præſentia, ſunt cuncta pręſentia Deo in æternitate ſua: quæ æternitas adeſt cuilibet differentię temporis & coëxiſtit ſemper omnibus, quæ fiunt in quacunq; temporis differentia: & ſic non aliter cognoſcit Deus præterita aut futura quam præſentia, ſed omnia ſimul æqualiter & ſibi præſenter, etſi illa quoad nos varientur & mutentur: ut rem ſimilitudine illuſtrem, Sicut faber, antequam fabricet domum, & poſtquam eſt fabricata, & poſtquam eſt deſtructa, habet ſemper eandem ideam domus; Ita Deus non aliter cognoſcit res antequam ſunt creatæ, & poſtquam ſunt creatæ, & poſtquam eſſe deſierunt. *Inſt.* Si Deus omnia ſciat ſimul, quia omnia videt in ſua eſſentia & in ſua æternitate, ergo etiam cognoſcet ſimul contradictoria: at hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. Prob. min. Contradictoria ſunt oppoſita: at eorum uno poſito, non ponitur alterum: ergo, qui ſcit unum oppoſitorum, neſcit alterum, quia ambo ſimul ſtare nequeunt. *Reſp.*

ſcientia Dei poteſt eſſe oppoſitorum, ſine oppoſitione & falſitate: quia quando dicimus, Deum ſcire oppoſita ſimul, non dicimus, quod Deus ſciat duo oppoſita ſimul eſſe vera, quia hoc eſt impoſſibile, ſed tantum dicimus, Deum apprehendere utrumque oppoſitorum, & judicare unum eſſe verum, alterum falſum, vel unum eſſe poſſibile, alterum impoſſibile: hoc eſt, quod vocamus, Deum duo contradictoria ſcire ſimul: deinde, aliud eſt, duo oppoſita aut contradictoria eſſe ſimul in rerum natura, quod eſt impoſſibile, ſicut duo contrarii colores non poſſunt eſſe in eadem parte parietis, & aliud, eſſe ſimul in ſcientia Dei, quod eſt poſſibile, non quia ſimul judicentur vera, ſed quia ſimul apprehenduntur, & unum judicetur verum, alterum falſum. *Obj.* 2. Deus ante Incarnationem ſcivit Chriſtum naſciturum, & poſt Incarnationem ſcit illum non eſſe naſciturum; nam ſcientia eſt verorum, & poſt Incarnationem non eſt verum, Chriſtum eſſe naſciturum, quia jam eſt natus, ergo poteſt Deus neſcire quod ſcit, & contra poteſt ſcire, quod neſcit: nam nunc ſcit Chriſtum eſſe natum, quem ante Incarnationem natum neſciebat, & nunc ſcit, Antichriſtum naſciturum, & ipſo nato, jam ſcit, non naſciturum, ſed natum, quod ante neſciebat. Reſp. negando conſequentiam; quia Deus ſcit Chriſtum naſciturum pro tali tempore, quo erat naſciturus, ante Incarnationem; & nunc ſcit Chriſtum eſſe natum pro tempore, quo eſt natus; & ſic non dicitur aliquid neſcire, quod ſciebat, aut ſcire, quod neſciebat; quia licet poſt Chriſtum natum Deus non ſciat Chriſtum naſciturum pro hoc tempore, ſcit tamen Chriſtum eſſe naſciturum pro tempore, quo erat naſciturus: quia, cum æternitas comprehendat omnes differentias temporis, Deus novit Chriſtum naſciturum pro tempore, quo erat naſciturus, & Chriſtum natum pro tempore, quo eſt natus: & iſta propoſitio, *Chriſtus eſt naſciturus*, vera eſt, pro tempore, quo erat naſciturus, & hæc, *Chriſtus eſt natus*, eſt etiam vera pro hoc tempore, quo eſt natus; quæ omnia tempora ſunt ſimul & præſentia Deo in æternitate & æterna Dei cognitione. Alias objectiones in ipſo actu diſputandi ſolvemus.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-PRIMA,

DE

SIMPLICITATE DEI.

THESIS I.

DE *Simplicitate Dei* diſputaturi, non prolixo utemur apparatu, ſed ἀντὶ προοιμίου quid per *ſimplicitatem* intelligi debeat obiter præmittemus, ac tum ſtatum controverſiæ figemus, & rem ipſam rationibus decidemus. *Simplicitatem* explicare ſolent Philoſophi per *negationem compoſitionis ſeu conſtitutionis ex pluribus*; hinc ſimplicitatem deſcribunt per excluſionem diſtinctionis ſeu multitudinis, dicendo, quod ſit *unitas carens multitudine plurium*: quæ deſcriptio generatim ſumta non ſatis eſt vera, niſi illa plura intelligantur eſſe talia, *quæ ſe habent per modum actu* *& potentiæ*: nam ſimplicitas non dicit in ge nere carentiam omnis multitudinis, nequ excludit omnem aut diſtinctionem aut plura litatem: exemplum eſt in ipſo Deo, ubi ſun multæ, plures, ac diſtinctæ perſonæ, quæ pe ſonarum multitudo, pluralitas, ac diſtinctio non officit divinæ ſimplicitati, quia non refe runtur ad ſe invicem, nec ad eſſentiam div nam, ut actus & potentia, quod imprimis h & alibi notandum eſt. *Simplicitas* ergo optim definitur *unitas* (eſt enim ejus quaſi ſpecie

care

carens omni multitudine plurium, quæ vel ad ſe invicem ſeſe habent ut potentia ad actum, vel ſimul ſunt in potentia ad totum quod actuant. Ex eo autem, quod ſimplicitas explicetur per negationem compoſitionis, exiſtimarunt plerique Philoſophi ſimplicitatem de formali in ſola negatione conſiſtere. Vide præter alios *Suareſium Metaph. diſp.* 30. *ſect.* 3. *num.* 3. At vero, ſi nuda foret negatio ſimplicitas, nullam diceret perfectionem, nedum ut diceret perfectionem ſimpliciter: at dicit perfectionem: nam compoſitio, quæ ei opponitur, dicit imperfectionem, ideoque à Deo removetur: Ergo ſimplicitas dicit perfectionem, ideoque Deo tribuitur: & certe, ſi tantum negatio ſit ſimplicitas, quomodo inter Dei proprietates recenſeri poteſt? mera negatio non eſt proprietas: his adde, quod unitas ſuperaddat enti, non negationem, licet vox indiviſionis, qua definitur, negationem ſonet, ſed modum poſitivum; ergo & ſimplicitas quę unitatis quaſi eſt ſpecies. Quod *Suarez* loc. cit. excipiat, Primò, non poſſe intelligi, quis ſit ille modus, quem ſimplicitas addit enti, futile eſt: nam ab intellectu ſuo ad intellectum alterius nulla eſt conſequentia: certe ſi poſſit intelligi modus poſitivus, quem unitas addit enti, quem infinitas addit Deo, quidni & hic, quem Simplicitas, vid. inter alia *c.* 7. 11. 14. *Metaph. l.* 1. *Burgerſd.* Quod objiciat ſecundo *Suarez*, non poſſe ſimplicitatem dicere modum poſitivum, qua faceret compoſitionem cum entitate, cui adderetur, haud difficulter ſolvi poteſt; nam non facit compoſitionem cum quidditate cujus eſt modus, quia non eſt ei adæquate condiſtinctus, nec ad eam ſe habet, ut actus ad potentiam. Quod tertio dicat *Suarez*, compoſitio non addit modum compoſito, ergo nec ſimplicitas rei ſimplici: ad id duobus modis reſponderi poteſt, vel negando antecedens, ac dicendo, quod compoſitio dicat modum intrinſecum ac poſitivum quidditatis quæ compoſita dicitur, ut importet talem entis rationem, ſecundum quam ens conſtituatur ex actu & potentia; vel concedendo antecedens, & negando conſequentiam, ac dicendo, quod compoſitio & ſimplicitas opponantur ut privatio & habitus, ſicuti, multitudo & unitas; at privatio negatio eſt; habitus dicit entitatem aut modum poſitivum: unde ſequitur, poſſe ſimplicitatem formaliter conſtitui in modo poſitivo, licet in eo non item collocetur compoſitio.

II. Simplicitatis ſic explicatæ variæ ſunt differentię ſive modi, pro compoſitionum oppoſitarum varietate: hinc, quia alia eſt compoſitio ex materia & forma, alia ex partibus integrantibus, alia ex ſubjecto & accidente, alia ex genere & differentia, alia ex eſſentia & exiſtentia, alia ex natura & ſubſiſtentia, totidem ſunt modi ſimplicitatis, quorum ſinguli oppoſitas compoſitiones excludunt. Quæſtio nunc eſt, *an Deus hiſce omnibus modis ſit ſimplex?* Alii ſic propronunt ſtatum controverſiæ, *An Deus nec in ſe ſit compoſitus, nec poſſit intrare in compoſitionem alterius, nec poſſit aliud componi cum Deo?*

III. Nos *Deum ſimplicem aſſerimus*, compoſitum negamus: Argumenta quędam generalia ſunt, quæ hoc probant; alia ſpecialia, quæ hanc aut illam à Deo compoſitionem removent: an omnem à nobis recenſitam? ſtatim videbimus. Generalia argumenta ſatis ſunt multa, quæ videre eſt apud *Scholaſticos Commentatores, in Lombar. l.* 1. *Sent. diſt.* 8. *& in Aquin. ſum. Theol. p.* 1. *quæſt.* 3. Nos Dei Simplicitatem, ut à nobis eſt explicata, in genere deducimus ex ejuſdem infinitate. Nullum infinitum eſt compoſitum ex aliis, nec componibile cum aliis: ergo ſimplex: at Deus eſt ens infinitum, quod nunc ſupponimus: major prob. Quod eſt componibile cum alio, caret ejus perfectione cum quo componitur, & conſequenter perfectione totius, quæ conflatur ex perfectione extremi componentis utriuſque; at infinito nihil perfectionis deeſſe poteſt: compoſitum vero ex aliis, vel eſt compoſitum ex partibus infinite perfectis, quod eſt contra rationem & partis & infiniti, vel ex partibus finite perfectis; at ex pluribus finite perfectis non poteſt fieri ens infinite perfectum, ſed tantum finitum quoddam determinatæ perfectionis pro determinata partium perfectione: at Deus eſt ens infinite perfectum: Ergo &c.

IV. Sed deſcendamus ad particulares compoſitio-

poſitionis modos. *Deum non componi ex materia & forma*, aliquot argumentis probat *Aquin. loco. cit. quæ* à *Comment.* fuſius explicantur. Nos ex iis duo ſeligemus: 1. Quod eſt purus actus, non eſt compoſitum ex materia & forma. Deus eſt purus actus. Major eſt evidens, quia cum materia ſit pura potentia; illud ſane quod componitur ex materia & forma non poterit eſſe purus actus, quia hic excludit quamcunque potentiam à ſua ratione: Minor probatur. Quodcunque nullam includit potentiam eſt purus actus. Deus nullam includit potentiam; quia ſi aliquam includeret, deberet aliquid ab alio recipere: nam omnis potentia paſſiva eſt correlativa reſpectu potentiæ activæ, à qua formam recipit, ad quam eſt in potentia: Deus autem nihil recipit, quia ſic non eſſet primus motor, prima cauſa, adeoque ens primum, nec foret ens ex ſe. 2. Quod habet materiam & formam, eſt bonum per participationem. At Deus non eſt bonus per participationem. Ergo. Major prob. quia quod habet materiam & formam, eſt bonum per id, quod materia ejus participet & recipiat formam, beneficio & efficacia alicujus cauſæ efficientis: conſequenter eſt bonum per formam participatam. Minor prob. Deo nihil eſt prius: ſed bono per participationem prius eſt bonum per eſſentiam. Ergo Deus non eſt bonus per participationem. Hiſce duobus *Thomæ* argumentis addimus tertium. 3. Si Deus foret compoſitus ex materia & forma, corpus eſſet. At corpus non eſt: nam omne corpus eſt mobile, eſt circumſcriptum loco. Deus nec eſt mobilis, nec circumſcriptus loco. Ergo. Deinde, nullum corpus eſt infinitum. Deus eſt infinitus. Ergo: Hiſce iiſdem argumentis probatur, *Deum non eſſe compoſitum ex partibus integrantibus:* nam partes integrantes materiam ſequuntur, qua negata & hæ negantur.

V. Sed *neque Deus eſt compoſitus ex ſubjecto & accidente*, quod probari poteſt multis rationibus: nos paucas ſeligemus. 1. Subjectum ſe habet ad accidens, ut potentia ad actum. Sed Deus non eſt ullo modo in potentia. Ergo neque ſubjectum eſt ullius accidentis. 2. Ens per accidens, hoc eſt, compoſitum ex ſubjecto & accidente, poſterius eſt illo, quod eſt per ſe. Deo nihil eſt poſterius, quia eſt ens primum. Ergo non eſt ens per accidens, hoc eſt compoſitum ex ſubjecto & accidente. 3. Omne accidens eſt vel materiale, vel ſpirituale: ſi materiale, recipitur in ſubjecto materiali & quantitativo; ſed Deus non habet materiam, nec quantitatem, ex *th. præced.* ergo non poteſt recipere accidens materiale: nec etiam ſpirituale, quia intellectio, & volitio Dei ſeu decretum, eſt ejus ſubſtantia & ipſe Deus. Ergo non poteſt in illo eſſe accidens.

VI. Sequitur *compoſitio ex genere & differentia: quæ an in Deum cadat*, paulo *difficilius eſt explicatu*, propter quæſtionem aliam affinem, cui hæc innititur, hodie quam maxime agitatam, *an Deus ſub aliquo genere ſit, & in aliquo genere ſit, & in aliquo prædicamento contineatur?* Sed ut hoc negotium intelligatur, notandum eſt, rem aliquam eatenus dici compoſitam ex genere & differentia, quatenus genus & differentia ita inter ſe diſtinguuntur, ut gradus genericus ſecundum rationem ſuam poſſit inveniri ſeparatus à differentiali illo, & inveniri conjunctus cum aliquo alio gradu differentiali in re aliqua alia: clarius loquar in exemplo. Animalitas ita diſtinguitur à rationalitate, ut animalitas poſſit ſeparari à rationalitate in aliqua re alia quam eſt homo, quem cum rationalitate conſtituit, & conjungi cum alio gradu differentiali, ſc. irrationalitate, in equo, aut bruto quovis: ac propter hanc generis & differentiæ diſtinctionem, dici poteſt homo compoſitus ex genere & differentia, etiamſi ponamus, in homine illos gradus non diſtingui realiter, quæ communis & recepta hodie eſt opinio. Atque hinc manifeſtum eſt eas ſolas res dici poſſe compoſitas ex genere & differentia, quæ ſub aliquo genere continentur: nam ſi quid eſt quod ſub nullo genere contineatur, id ſane ex genere & differentia non fuerit compoſitum; ut ipſum ens, v. c. quia ſub nullo genere continetur ſecundum communiſſimam ſui rationem, à nemine cenſetur eſſe compoſitum ex genere & differentia: hiſce ſic poſitis, ut decidi poſſit, *An Deus ex genere & differentia ſit compoſitus?* Primum ea quæſtio determinand

nanda foret, *An Deus ſub aliquo genere prædicamentorum*, v. c. ſubſtantiæ, *contineatur? Thomiſtæ*, & hoc & illud negant; & nos cum iis: & ſufficit ad id hæc una ratio, relictis aliis. Id, per quod conſtituitur ſpecies, habet ſe ad rationem generis, ut actus ad potentiam. Sed in Deo nulla eſt potentia. Ergo. Prob. maj. quia omne genus dicit potentiam perfectibilem per differentiam.

VII. Verum ulterius quæritur, *an Deus ſit compoſitus ex eſſentia & exiſtentia?* Alii dicunt; *ex eſſe & eſſentia?* Reſp. quod non. Ratio eſt. 1. Si Deus componeretur ex eſſentia & exiſtentia, eſſentia Dei foret in potentia ad exiſtentiam, ſicut omne perfectibile eſt in potentia ad perfectionem: ſic enim ſe res habet in creaturis, quæ ex eſſentia componuntur, quia earum eſſentia eſt indifferens ad τὸ exiſtere & non exiſtere: at Dei eſſentia non eſt indifferens, nec in potentia ad τὸ exiſtere & non exiſtere. Ergo. 2. Si Deus non eſſet ſuum eſſe, i. e. ſi componeretur ex eſſentia & exiſtentia, Deus haberet exiſtentiam ſeu eſſe cauſatum: ſi cauſatum, vel ab extrinſeco, vel à principiis intrinſecis; nam illud eſſe eſſet receptum, ergo ab aliquo: ſed non poteſt illud exiſtere cauſari à principio extrinſeco, quia ſic prima cauſa non amplius eſſet prima, neque ens à ſe & non factum, neque ens neceſſarium, &c. quæ ſunt abſurda: ſed neque ab intrinſecis principiis cauſari poteſt τὸ eſſe ſeu exiſtere Dei, quia nihil ſibi poteſt eſſe cauſa exiſtendi: illud enim, quod cauſat, debet eſſe & exiſtere, antequam effectus ſit, ſi cauſet in genere cauſæ efficientis: ergo ſi eſſe aut exiſtere, quod eſt in Deo, eſſet in eo cauſatum à principiis intrinſecis, præſupponerentur jam eſſe illa principia per aliud eſſe, & ſic eſſent plures in Deo exiſtentiæ, quo nihil fingi poteſt ineptius, aut magis impium.

VIII. Quæritur poſtremo, an *Deus ſit compoſitus ex natura & ſubſtantia?* Subſiſtentiam hic dicimus, quod alii vocant perſonalitatem, modum ſubſiſtendi, τρόπον ὑπάρξεως Græce, qui quidē triplex eſt in Deo, unde tres conſtituit perſonas. Has ſubſiſtentias revera ante omnem mentis operationem à natura & eſſentia divina, ut modos à re modificata, exiſtimamus diſtingui, adeoque Deum vere ex natura & ſubſiſtentiis tribus componi: aliud enim eſt eſſentia, aliud modus eſſentiæ: hæc tamen compoſitio ſimplicitatem Dei non evertit, quia extrema componentia, eſſentia & modus, natura & hypoſtaſis, non ſe habent per modum potentiæ & actus, ſicut ſe quidem habent in rebus creatis, verum debent concipi eſſentia & modus ſubſiſtendi in Deo, natura divina & ſubſiſtentia ut duo actus perfecti, quorum neuter ab altero aut actuetur aut perficiatur: uti quidem fit in creaturis: ubi compoſitio ex eſſentia & modo non tantum ſimplicitatem evertit ſed & imperfectionem importat, non tamen per ſe, quaſi omnis compoſitio talis eam inferret, ſed per accidens, quia modi ſuperadditi creaturarum eſſentiis, vel mutabiles ſunt, vel finiti, vel utrumque: at modi hi ſubſiſtendi in Deo, nec mutabiles nec finiti ſunt: unde nullam imperfectionem inferunt. Si dicas præſtare, ut dicamus eſſentiam divinam & modum ſubſiſtendi in Patre includi in perſona Patris, non per modum compoſitionis, ſed per modum ineffabilis unionis. Reſp. 1. Nos in verbis & modo loquendi non eſſe difficiles, modo de re conſtet, & plus differre inter ſe naturam divinam & modum ſubſiſtendi, quam eſſentiam & exiſtentiam, hoc eſt, ut Scholaſticorum terminis efferam, eſſentiam & perſonalitatem, non ſola ratione, ſed ante omnem mentis operationem diſtingui. 2. Nihil hic eſſe periculi, licet vocabulo compoſitionis utamur, modo eam recte conciliemus (quod facimus) cum Dei ſimplicitate: certe, ubi licet uti voce diſtinctionis, quidni ibidem & compoſitionis? atqui hic omnes dicimus, naturam divinam & perſonalitatem Patris diſtingui, quidni ergo etiam dicamus Patrem ex natura divina & perſonalitate ſua componi? Vide de hoc negotio egregie diſſerentem *Keckerm. Syſt. Theol. l.* 1. *c.* 4.

IX. Expoſuimus ita Dei ſimplicitatem, & quomodo, & quæ ei ſit tribuenda: hoc ſupereſt, ut videamus, *an cum hac Dei ſimplicitate à nobis explicata ſtare poſſit pluralitas & diſtinctio attributorum in Deo?* Reſp. quod ſic. Nam in Deo multa quidem ſunt attributa, ſed quæ in ſe citra operationem mentis non

ſunt diſtincta, verum diſtinguuntur ſolummodo ab eſſentia divina & inter ſe diſtinctione rationis ratiocinatæ, ut fundamentum quidem diſtinctionis ſit in Deo, diſtinctio tamen ipſa extra Deum in mente diſtinguente: quæ rationis diſtinctio ſimplicitatem Dei, à nobis aſſertam non tollit. Hanc attributorum ab eſſentia divina & inter ſeſe diſtinctionem probaremus; ſed charta non capit, & alias hoc fieri poterit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
VIGESIMA-SECUNDA,
DE
POTENTIA DEI.

THESIS I.

RECeptum eſt apud Scholaſticos axioma, ea, quæ in nobis diverſa ſunt, in Deo reperiri unita: cum itaque tria concurrant ad operationes noſtras, ſcientia, voluntas, potentia, quod cujuſlibet artificis exemplo eſt manifeſtum, & illa tria in Deo ſunt quærenda ac reperienda; non quod in Deo iſta ſint diverſa, ut in nobis: ſed quod illa in ipſo ſecundum noſtrum ordinem & modum intelligendi diſcernantur: Nimirum, ſcientia Dei intelligitur à nobis ut apprehendens, voluntas ut imperans, potentia ut exequens. Nos, miſſis ſcientia & voluntate Dei, de *Potentia Dei* quædam hac diſputatione excutiemus, exorſi à quæſtione an ſit.

II. Quando quæritur, *an ſit in Deo potentia?* primo videndum eſt, quid per *potentiam* hic intelligatur. Non intelligitur poteſtas, dominium, authoritas, ἐξουσία, ſed *vis & virtus producendi effectum*, δύναμις. Solet autem ex *Ariſt. 5. Metaph.* potentia dividi in *activam* & *paſſivam*: illa ad agendum, hæc ad patiendum ſeu recipiendum: nam quemadmodum actus eſt duplex, alius ſecundus, qui eſt operatio, & alius primus, qui eſt forma, operationis terminus ad quem, ſaltem inadæquatus & partialis; ita potentia alia eſt in ordine ad actum ſecundum, & dicitur activa, & alia in ordine ad actum primum, & dicitur paſſiva: *Activa potentia* definitur *Ariſt. Principium tranſmutationis in alio quatenus aliud eſt: Paſſiva, principium tranſmutationis ab alio quatenus aliud*: ſed univerſalius poteſt utraque definiri. Nam vox *tranſmutationis* ſpecialior videtur. Potentia activa, eſt principium *producendi* aliud, quatenus aliud eſt, ideoque hæc ordinatur ad influendum aliquid alteri, & non recipiendum aliquid in ſe. Potentia paſſiva, eſt principium producendi (*paſſive*) ab alio quatenus aliud eſt, adeoque hęc ordinatur ad aliquid recipiendum in ſe, & non ad influendum aliquid alteri. Iam vero quæritur, *an in Deo reperiatur potentia, non paſſiva, ſed activa?* Nam paſſiva potentia nullo modo in ipſo reperitur, quia dicit imperfectionem: quod enim eſt in potentia ad recipiendum aliquid ab alio, habet defectum illius, ad quod eſt in potentia: at Deus nullius habet defectum. Ergo. Sed activa eſt in Deo, quia illa de ſe imperfectionem non importat: unde, ſicuti materia prima eſt pura potentia paſſiva, ut nullam habeat activam, quia eſt ens imperfectiſſimum, ita in Deo nulla eſt potentia paſſiva, omnis eſt activa, quia eſt ens perfectiſſimum.

III. Cæterum cum *in Deo potentiam ponimus activam*, & hoc bene eſt intelligendum reſpectu cujus operationis ea in Deo ponatur: operatio enim alia eſt immanens, quæ recipitur in eodem ſubjecto, à quo procedit, ſicut intellectio, volitio; alia tranſiens, quæ recipitur in ſubjecto alio, in quo eſt terminus ad quem

quem aut effectus, ut creatio, ſalvatio: non ponimus potentiam activam, quæ dicat ordinem ad actum immanentem, ſed eam *quæ dicit ordinem ad actum tranſeuntem in exteriorem materiam vel objectum extra Deum:* hic tamen notandum eſt, in Deo improprie poni actum tranſeuntem. Nam omnis actio Dei eſt immanens, metaphorice tamen aliqua dicitur tranſiens, ratione effectus ad extra producti: ic creare, ſalvare, ſecundum rei veritatem unt actiones immanentes: Deus intelligendo & volendo produxit mundum, & fecit omnia quæcunque voluit, ſed tamen quia iſtæ actiones extra ſe, id eſt, extra Deum, producunt ſuos effectus, dicuntur actiones tranſeuntes.

IV. Deo potentiam eſſe adſcribendam activam, principium operationis tranſeuntis, probat *Aquinas* 1. *part. ſum. Theol. quæſt.* 25. uia Deus eſt ens in actu, imo purus actus, ac erfectiſſimus. At habere talem potentiam ompetit enti, quatenus eſt actu, & quatenus ſt perfectum: Ergo. Probatur minor. niſi ens t actu, quomodo poterit in ſe habere principium operandi? & de perfectione entis nihil erogat hæc potentia activa, quia ex ſe nullam imperfectionem involvit, ſed quod imperfectionem involvat, aliunde eſt: nempe, otentia activa imperfecta eſt. 1. quando comletur per ſuum actum, ſic imperfectæ ſunt otentię activę Angelorum, quia per operationes ſuam conſequuntur perfectionem. 2. quano indiget ſubjecta materia, ſic imperfectæ unt potentiæ activæ corporalium agentium, t artificum inter homines. 3. quando eam oncomitatur mutabilitas, ideoque omnis potentia creata agendi eſt imperfecta. 4. quando otentia, ut agat, debet egredi à ſubſtantia ejus n quo eſt, & approximari paſſo, ſic potentia alefaciendi egreditur quaſi extra ſe, & approimatur paſſo, manui, dum eam calefacit. At Dei potentia activa non dependet à ſuo actu, c ut per eum acquirat perfectionem, nec indiget materia ad agendum, nec mutabilis eſt, ec debet egredi ab eo & approximari paſſo, uia non diſtat à paſſo. Concludimus ergo, nihil detrahi perfectioni divinæ, quod in Deo onatur potentia activa. Sed, dicet quis, *omnis potentia dicit imperfectionem, ſicuti actus perfectionem.* Reſp. omnis potentia, quæ ab actu eſt diſtincta, dicit imperfectionem, & actus, qui eſt diſtinctus à potentia, perfectionem; ſed in Deo potentia activa non eſt diſtincta ab actu, ſed eſt ſemper in actu, & ipſe actus, quia Deus eſt purus putus actus. Cum vero dicimus, *potentiam Dei activam ſemper eſſe in actu, & eſſe ſuum actum,* non hoc ſic intelligendum eſt, quod potentia divina ſemper ſit conjuncta ſuo actui, qui tranſit in materiam exteriorem, in objectum *extra* Deum, ſed quod potentia divina ſemper ſit conjuncta actui immanenti, divinæ intellectioni, & volitioni; non tamen ſemper eſt ſecutus à potentia divina effectus exterior: quia effectus ad extra procedunt à Deo ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ & beneplacitum ſuæ voluntatis: unde, prout ab æterno per intellectum & voluntatem diſpoſuit, ita in tempore producit res: ſic ab æterno judicavit & voluit creare mundum tali tempore. Nec hoc imperfectionem infert in Deo; à potentia ejus activa, ab æterno conjuncta actui immanenti & interiori, in tempore exire actum tranſeuntem & exteriorem, quia ille actus tranſiens & exterior tantum dicit relationem inter Deum ejuſque potentiam & effectum extra ſe, quæ relatio, ut nihil perfectionis adfert, ita nihil aufert: ideoque, potentia divina, eadem cum ſuo actu interiori & immanenti, nihil plus perfectionis habet, quando agit extra ſe, quam quando non agit, quia agendo extra ſe nihil perfectionis acquiritur à Deo, ſed ponitur tantum nova relatio, inter divinam potentiam æternam, eandem cum Deo ejuſque intellectu ac voluntate, cæteriſque attributis, & id quod fit & exiſtit poſt extra Deum: relatio vero non perficit ſubjectum cui advenit: ſi contingat relationem interdum perficere ſuum ſubjectum, id eſt per accidens & ratione fundamenti.

V. De hac *potentia* activa *Dei* quæritur, *an ſit infinita?* ſeu ſub alio termino, *an ſit omnipotentia?* Eam eſſe infinitam & omnipotentiam probat *Aquin. quæſt. cit. art.* 2. & 3. quia eſſe Dei eſt infinitum: vis argumenti nititur eo, quod Deus agat per eſſentiam: quanto autem perfectiori modo eſt in aliquo

aliquo agente forma per quam agit, tanto eſt major ejus potentia agendo: at eſſentia Dei eſt infinita: Ergo & potentia: Unde & *omnipotentia* dicitur. Cæterum univerſalitas illa potentiæ, nomine omnipotentiæ ſignificata, non eodem modo ab omnibus explicatur. Nos acquieſcimus in explicatione facta ab *Aquin. loc. cit.* Deum hac ratione omnipotentem dici, quatenus omnia poſſibilia ſeu factibilia poteſt. Potentia enim activa ad agibile, factibile, poſſibile (quæ tria nobis idem ſignificant) tanquam ad proprium ſuum objectum refertur. Potentia vero extra objectū ſuum non abit. Sicut autem potentia Dei activa, abſoluta, infinita, & illimitata eſt, ita poſſibile, quod illi potentiæ ſubjicitur, intelligendum eſt poſſibile abſolute, ſine ulla reſtrictione aut limitatione: cujuſmodi eſt omne illud, quod non implicat contradictionem, ſi fiat: Quæ enim hujuſmodi ſunt, ut contradictionem implicent, ſi dicantur fieri, rectius dicuntur non poſſe fieri, quam quod Deus ea non poſſit facere; qui modus loquendi de Deo multo eſt modeſtior, & ab ipſo *Aquin. loc. cit.* obſervatur: Nam quod eſt ſimpliciter & abſolute impoſſibile, nullo modo fieri poteſt, non tam propter defectum potentiæ in Deo, quam propter defectum ipſius rei, quæ contradictionem involvit: & potentia Dei eſt infinita, atque omnipotentia, ideoque continet in ſe perfectionem omnium potentiarum cujuſlibet creaturæ: ideoque nihil concipi poteſt, ad quod ſeſe non extendat divina potentia, quantum ex ſe: ſed ſi aliquid non facit, non eſt, quia non poſſit, ſed vel quia non vult, vel quia non decet, vel quia non eſt factibile, repugnatque fieri ex parte ipſius rei, adeoque eſt impoſſibile.

VI. Cæterum *impoſſibile*, ut colligere licet ex *Ariſt. 5. Met.* 17. dicitur duobus modis: uno modo, *ſimpliciter*: altero, *ſecundum quid.* Impoſſibile ſimpliciter eſt illud, quod nec à Deo nec ab ullo agente poteſt produci aut fieri, Impoſſibile ſecundum quid eſt, quod ab agēte naturali non poteſt produci aut fieri: utrumque diſtingui ſolet in *impoſſibile incomplexum*, ut chimæra, & *complexum*, ut, homo eſt equus, virgo parit. Alii diſtinguunt τὸ impoſſibile quadrupliciter. Eſt *impoſſibile ſecundum naturam*, cujuſmodi eſt illud, quod non poteſt fieri nec eſſe per naturam, licet poſſit eſſe per agens ſupernaturale, ut, virginem parere, cæcum videre &c. 2, Eſt *impoſſibile per intellectum noſtrum*, quod non poteſt capi vel intelligi ab intellectu noſtro, ſic impoſſibilia ſunt illa, quę non capit intellectus niſi illuſtratus fide. 3, Eſt *impoſſibile ſecundū tempus*, ut, quod præteritum non fuerit; quod & *impoſſibile* vocant *per accidens*, quia accidit, *Petrum non cucurriſſe*, eſſe impoſſibile, ex eo quod præteriit jam curſus: Nam licet curſus in ſe ſit actus contingens; cum præteriit, quia præteriit, fit neceſſarius, & impoſſibilis ut non præterierit: & ſic dicitur *impoſſibile ſecundum accidens*, quia accidit illi curſui, eſſe præteritum. 4, Eſt *impoſſibile ſecundum diſciplinam*, quia eſt contra aliquod primum principium alicujus diſciplinæ: ſic impoſſibile eſt, ut duo contradictoria ſint ſimul vera, ut duo contraria ſint ſimul in eodem ſubjecto, quia ſunt contra illud principium; *Quodlibet eſt ve non eſt*, aut, *Idem non poteſt eſſe & non eſſe* De hiſce quatuor ſpeciebus impoſſibiliu nunc videndum eſt diſtincte.

VII. §. 1. *Quodcunque eſt impoſſibile ſecundum naturam, illud eſt poſſibile Deo.* Probatu Quia potentia Dei eſt infinita: potentia vero naturalis finita: ergo poteſt Deus facere id, quod eſt impoſſibile agenti natural Ut vero accurate cognoſcatur, quantum differat potentia Dei infinita, & potentia creatur finita, obſervetur, quantum differat divinu eſſe ab eſſe creato: cum enim poſſe præſuppo nat eſſe, & omne agens agat in quantum e in actu, hinc optime judicatur de potentia e eſſentia: eſſe vero Dei differt ab eſſe creatur 1, Quia eſſe Dei non eſt contractum ad genu neque ad ſpeciem aliquam: at eſſe creatu quam maxime: 2, Eſſe divinum eſt illimi tum & infinitum: eſſe creaturæ eſt finitum limitatum: 3, Eſſe divinum eſt quoddam e univerſale in quo continetur omne eſſe, & quo reſervatur quaſi omnis ratio eſſendi: omni autē alio eſſe creaturæ eſt tantum u modus particularis eſſendi, ut in homine eſſe hominis, non Angeli: at in Deo eſt om

e

eſſe: 4, Eſſe divinum eſt eſſe purum: eſſe creaturæ non eſt eſſe purum ſed mixtum cum non eſſe, quia creatura quęlibet facta eſt ex nihilo, & de ſe, niſi à Deo conſervetur, tendit in nihilum. Ex hiſce de differentia potentiæ, tum divinæ, tum creaturæ, judicium fieri poteſt. 1. Dei potentia non eſt determinata ad hunc vel illum effectum, ſed extendit ſe ad omnem effectum, qui ſub potentiam activam cadit; at potentia creaturæ determinata eſt. 2, Potentia divina quia eſt infinita, poteſt operari in inſtanti; potentia creaturæ non item. 3, Potentia divina talis eſt, ut ab ea dependeat omnis potentia creaturæ in operando; at illa non dependet ab hac. 4. Potentia divina poteſt agere nullo pręſuppoſito ſubjecto: at non poteſt hoc potentia creaturæ. Atque hinc concludimus, multa eſſe poſſibilia Deo, quæ ſunt impoſſibilia naturæ. *Poteſt Deus producere omnia quæ vult, poteſt operari ſine ordine cauſarum ſecundarum; poteſt operari nullo præſuppoſito ſubjecto; at hæc impoſſibilia ſunt omnia naturæ.*

VIII. §. 2. *Impoſſibile ſecundum intellectum noſtrum Deo eſt poſſibile.* Probatur. Quia cum intellectus divinus ſit infinitus, noſter intellectus ſit finitus, poteſt facere omnia quæ ipſe intelligit eſſe poſſibilia, & non tantum, quæ nos intelligimus eſſe poſſibilia: at Deus longe plura intelligit poſſibilia, quam nos. Ergo longe plura poteſt facere, quam nos intelligimus: & manifeſtum eſt in rebus fidei, quas Deus poteſt facere, nos tamen non poſſumus intelligere.

IX. §. 3. *Impoſſibile ſecundum tempus ſeu per accidens ratione præteritionis eſt Deo prorſus impoſſibile:* quia per nullam potentiam poteſt fieri, ut præteritum non ſit præteritum. Probatur. Omne implicans contradictionem non poteſt à Deo fieri: ſed præteritum non fuiſſe præteritum implicat contradictionem: quia idem pro eodem tempore fuiſſet & non fuiſſet. Ergo, præteritum non fuiſſe præteritum, impoſſibile eſt Deo.

X. §. 4. *Impoſſibile ſecundum diſciplinam eſt etiam Deo impoſſibile.* Probatur. Quia ſi Deus faceret duo contradictoria ſimul eſſe vera, vel duo contraria convenire eidem ſubjecto, contradiceret ſuæ veritati & ſapientiæ, qua ordinavit, ut idem non poſſet eſſe & non eſſe ſimul, ut idem non poſſit ſimul eſſe album & nigrum. At Deus ſibi eſſe contrarius aut contradicere non poteſt. Ergo &c.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-TERTIA,

DE

VOLVNTATE DEI.

THESIS I.

DE *voluntate Dei* theſes ad diſputandum propoſituri, ante omnia vocis ambiguitatem removebimus. *Voluntas Dei* interdum ſignificat *beneplacitum* ejus æternum, interdum *ſignum beneplaciti* divini & æterni; ſicuti in vulgari uſu loquendi teſtamentum ſolemus vocare ultimam alicujus volutatem, quia ſignum eſt voluntatis ejus: hic poſterior ſenſus à nobis relegatur. Priori ſenſu *in Deo eſſe voluntatem*, ſic probamus. Quod eſt ens infinite perfectum, in eo ſunt formaliter perfectiones omnes, quæ in latitudine entis ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, nullam in ſui ratione includentes imperfectionem. Sed Deus eſt ens infinite perfectum, voluntas eſt perfectio ſimpliciter. Ergo voluntas eſt in Deo. Minor probatur. Nam voluntatis nomine intelligimus inclinationem ac propenſionem quandam in omne bonum, quod intellectu concipi poteſt, quæ ratio voluntatis nullam ex ſe imperfectionem includit.

II. Verum enimvero cum *voluntas* interdum ſignificet *actum* volendi, interdum *ſubſtantiam* volentem, hoc tertio ſenſu voluntatem Deo adſcribimus; non enim potentia eſt, non operatio, diſtincta à Dei ſubſtantia, ſed eſt ipſa ejus eſſentia, & *velle* eſt ipſius *eſſe*, propter ſummam Dei ſimplicitatem, qua fit, ut, quicquid in Deo eſt, ſit ipſe Deus. Si enim voluntas in Deo ſe haberet per modum potentiæ, & velle per modum actionis, daretur in Deo compoſitio ex ſubjecto & accidente, quod eſt abſurdum: præterea, cum velle ſit perfectio volentis, & voluntas ſit perfectio Dei, ſi voluntas foret potentia, & velle actio, Deus acciperet ſuam perfectionem ab aliquo extrinſeco, quod æque eſt abſurdum. Interim, licet *in Deo idem* ſit *eſſentia & voluntas*, *eſſe* & *velle* divinum, voluntas tamen habitudinem aliquam connotat & reſpectum ad objectum, eſſentia non item: Unde eſt, quod *formaliter* ſeu *ratione ratiocinata*, ut barbare loqui ſolent Scholaſtici, ſaltem *diſtinguantur*. Sed ut voluntatis divinæ ratio ſit clarior, nonnihil de ejus *objecto* agendum eſt.

III. *Objectum* voluntatis divinæ eſt, vel *primarium*, principale, immediatum, quod eſt ipſe *Deus* & ſua bonitas; vel *ſecundarium*, minus principale, mediatum, quod eſt *creatura*. Primum dicitur per ſe volitum, quia Deus & bonitas divina eſt objectum adæquatum & primo volitum ab ejus voluntate: alia vero à Deo ſunt volita ratione divinæ bonitatis propter ſe: omnia enim alia à ſe vult propter ſuam divinam bonitatem: &, quandoquidem objectum aliud eſt terminatum, aliud motivum & terminativum: divina bonitas eſt objectum motivum & terminativum ipſius voluntatis: creatura eſt objectum, non motivum, ſed terminativum tantũ, & quidem ſecundario: ſolum enim movetur divina voluntas à ſua bonitate, quæ eſt ejus eſſentia; creatura autem non poteſt movere voluntatem divinam, poteſt tamen ſecundario terminare ejus volitionem.

IV. Sed ſcrupulus hic eſt removendus. *Si Deus vult alia à ſe, volet plura, & quidem ut plura: at hoc videtur repugnare unitati & ſimplicitati voluntatis divinæ. Ergo tantum vult ſuam bonitatem, non alia à ſe.* Reſp. Cum Deus vult alia à ſe, in quantum vult bonitatem ſuam, hoc modo comparantur alia ad voluntem Dei, quo modo comprehenduntur ab ejus bonitate: ſed omnia continentur in bonitate ejus ut unum cum ipſa: ergo etiam uno & unico actu, volendo bonitatem ſuam, vult etiam alia à ſe: & ſic voluntas poteſt plura velle ſine præjudicio ſuæ ſimplicitatis, quia omnia illa vult, quatenus ſunt unum cum bonitate divina: ipſa enim bonitas Dei eſt exemplar & repræſentatio omnis bonitatis in creaturis & aliis à ſe: quemadmodum unitas, quæ eſt ſimpliciſſima, eſt principium multorum numerorum, qui ab ipſa procedunt, ita bonitas divina principium eſt ſimul & finis omnium bonorum aliorum, ad quæ terminatur ſecundario voluntas Dei, quatenus vult bonitatem ſuam in qua continentur, ita ut uno actu & ſe velit Deus & alia à ſe.

V. Præter objectum ad voluntatis divinæ rationem intelligendam multum contulerit, ejus *actus* expoſuiſſe, & *modum*, quo vult ſe & alia. *Actus* voluntatis divinæ ſunt *velle* & *nolle*. Velle & nolle Dei cum verſantur *circa res exiſtentes*, *velle* Dei eſt *amare*, & *nolle* Dei eſt *odiſſe*, cum verſantur *circa res futuras*, *velle* Dei eſt *decernere ut quid fiat*, *nolle* Dei eſt *decernere ut quid non fiat*: quo ſenſu Theologis, eligere, ſignificat in Deo, decernere alicui ſalutem conferendam, reprobare, decernere alicui ſalutem non conferendam. *Non velle* & *non nolle in Deo* proprie *non eſt*, quia Deus eſt purus actus, expers potentiæ & negationis, quæ utraque in eo poneretur, ſi in eo ponatur non velle, non nolle, negative utrumque. *Velle* Dei, in quantum ſignificat *decernere, ut quid fiat*, eſt vel *effectivum* vel *permiſſivum*. *Velle* Dei *effectivum* eſt, decernere ut aliquid fiat, Deo id efficiente aut coëfficiente: *velle* Dei *permiſſivum* eſt, decernere ut aliquid fiat Deo permittente: *Vtrumque* velle *eſt efficax*: ſed cum diſcrimine. *Velle* Dei *effectivum* ita eſt *efficax*, *ut* ſimul ſit vere *cauſa* ejus quod fit: at *velle* Dei *permiſſivum* ita *eſt efficax*, *ut* non ſit vere cauſa ejus quod fit, ſed *antecedens*, ex quo tamen *neceſſario* atque *efficaciter* ſequitur id quod fit. *Modus*, quo Deus

vult

vult ſe & alia, eſt vel *neceſſitas*, vel *libertas*: quædam enim *neceſſario*, quædam *libere* vult, *pro* varia *ratione objecti*, quod vult, & *actus*, quo vult.

VI. §. 1. *Deus vult*, i. e. amat, *ſeipſum & ſuam bonitatem neceſſario, ut non poſſit non ſe amare & velle*. Probatur, 1. Omne quod eſt, neceſſario ac naturaliter diligit ſuum eſſe. Ergo & Deus, qui maxime eſt ac non poteſt non eſſe. 2. Quælibet potentia neceſſitatur reſpectu proprii objecti, ſi perfecte applicetur, non tantum quoad ſpecificationem, ſed & quoad exercitium: ſic viſus neceſſitatur ad videndum colorem recte applicatum recipiendo ſpeciem ab illo: & intellectus quantum ad operationem primam neceſſitatur recipiendo ſpeciem ab objecto: & voluntas beatorum neceſſitatur ad amandum Deum, quia in eo eſt omnis ratio boni. Ergo multo magis neceſſitatur voluntas Dei ad amandum ſeipſum. §. 2. *Deus vult*, i. e. amat, *neceſſario creaturam ſuam, in quantum exiſtit, & ad imaginem Dei eſt expreſſa, & participat ejus bonitatem*: in tantum enim nulla eſt, in creatura ut tali, ratio mali. At in quo nulla eſt ratio mali, illud Deus amat neceſſario.

VII. §. 3. *Deus vult*, i. e. decernit, *non ſeipſum, ſed alia à ſe, idque libere*: non verſatur circa ſeipſum, volendo, i. e. *decernendo*, quia ipſe nunquam eſt futurus, ſed ſemper eſt: at circa alia à ſe, volendo, i. e. *decernendo* occupatur, quia illa aliquando ſunt aut fuerunt futura. Vult hæc, i. e. *decernit, libere*. Probatur. 1. Quæ cadunt ſub voluntatem ut media propter aliquem finem, qui ſine illis meliis obtineri poteſt, non cadunt ſub voluntatem neceſſario, i. e. circa ea non verſatur volendo voluntas neceſſario. Atqui alia à Deo ſic cadunt ſub divinam voluntatem. E. non cadunt ſub eam neceſſario, i. e. circa ea non verſatur volendo voluntas neceſſario. Major probatur exemplis. Ideo non neceſſario volumus equum ad iter, quia illud conficere poſſumus ſine equo. Minor probatur. Nam Deus vult alia omnia propter ſe ut finem, qui tamen non pendet ex rebus aliis, cum nihil perfectionis Deo ex aliis à ſe volitis accedat. 2. Si Deus neceſſario vellet. i. e. *decerneret* alia à ſe, nullæ redderentur gratiæ Deo propter beneficium creationis, quia neceſſario creaſſet nos & non libere: ſicuti nullas reddimus gratias Deo, quod genuerit Filium, aut ſpiraverit Spiritum ſanctum.

VIII. §. 4. *Deus omnia alia à ſe quæ vult*, i. e. decernit, *immutabiliter vult*, i. e. decernit. Senſus eſt. In voluntate divina non eſt potentia ad oppoſita in ſenſu compoſito: id eſt, poſtquam ab æterno voluit Deus aliquid futurum pro tali tempore, non poteſt velle illud pro tali tempore non futurum: ſi enim poſſit velle illud non futurum pro eo tempore, pro quo tempore illud futurum voluit, poſſet aliter ſe habere, i. e. poſſet mutari. At Deus mutari non poteſt. Ergo. At ſi potentiam ad oppoſita ſumas in ſenſu diviſo, antequam voluntas concipiatur conjuncta cum altero oppoſitorum, ſic vere libera eſt & actu ſuo volendi poteſt verſari circa illud vel aliud objectum, nihilque derogatur divinæ immutabilitati, quæ tum demum violatur, ſi poſtquam voluit ac decrevit id reſcindat: ſed aſſeritur ſumma Dei libertas, amplitudo, poteſtas, per illam potentiam volendi oppoſita diviſim.

IX, §. 5. *Deus vult*, i. e. decernit *voluntate effectiva omne bonum creaturæ, ſe vel efficiente vel coefficiente*: imo ſic *etiam* vult *mala pœnæ, in quantum ipſe multa ſæpe operatur, quæ cedunt in pœnam peccatorum*. At *voluntate permiſſiva vult malum culpæ, vel ſimpliciter, vel etiam, quando illud ſimul eſt pœna*, & cedit in punitionem peccatorum: Neque ſic quicquam Deo adſcribitur, quod non ſit dignum. Nam quandoquidem permittat peccatum fieri, haud dubie volens permittit; cur non liceat ergo dicere, Deum velle hoc fieri, quod permittit; quod non permitteret, ſi fieri non vellet? ſi vult fieri quod præcipit, quidni & fieri velit id quod permittit? cum tam ſit ſignum voluntatis divinæ permiſſio quam præceptio, & ſæpius eveniant ea quæ Deus permittit, quam ea quæ præcipit. Et, quodcunque Deus tanquam medium uſurpat fini obtinendo conducibile, illud recte dicitur velle ut fiat. Sed malum culpæ Deus tanquam medium uſurpat fini obtinendo conducibile, manifeſtandæ gloriæ juſtitiæ ſuæ & miſericordiæ.

cordiæ. Ergo malum culpæ recte dicitur velle ut fiat; ſive ſit malum culpæ ſimpliciter, ſive ſimul ſit malum pœnæ.

X. Quæri hic poteſt non inutiliter, *An voluntatis*, id eſt, *volitionis divinæ detur aliqua cauſa?* Ab hujus quæſtionis deciſione graviſſimæ dependent quæſtiones Theologicæ, ut, An fides vel merita prævisa ſint cauſa electionis, An peccatum ſit cauſa reprobationis? Quare prudenter decidi debet. In homine quidem voluntas una eſt cauſa alterius, loquendo de actu voluntatis: ſicuti voluntas, qua ſanitatem volumus, eſt cauſa voluntatis, qua adire medicum & remedia quærere volumus. At in Deo non ſunt plures actus volendi, quorum unus ſit cauſa alterius, ſed Deus unica voluntate, ſeu una & ſimpliciſſima volitione, vult omnia, quæcunque vult, qui tamen unus volendi actus pluribus actibus diſtinctis æquivalet ob ſummam & infinitam ſuam perfectionem: & ſic ſapienter & convenienter unumquodque, finem & media, vult Deus illo uno actu, quatenus unumquodque habet ordinem ad aliud, ut media ad finem, quæ alio atque alio ac diſtincto actu vult homo. Neque eſt, quod quis exiſtimet voluntatem Dei fore irrationalem, ſi nulla ejus ſit cauſa, & unico actu velit & finem & media: Nam quodcunque vult, vult ex rationali & ſapienti conſilio ſuo; & volendo, rem unam tanquam medium in rem aliam tanquam finem ordinat; finis autem ratio eſt mediorum: & vult ſe & alia à ſe, ſe ut finem & rationem aliorum volitorum, & alia volita volendo ad ſe ordinat: omnia enim facit propter ſeipſum. Quare voluntas ejus, etſi cauſam non habeat, irrationalis tamen non eſt. Et quam haberet cauſam voluntas Dei? an efficientem? an finalem? At ipſe rerum omnium cauſa efficiens eſt prima & finis ultimus. Dices: *An non vere dicitur, Deus fecit hoc propter illud? Ergo & vere dicitur, Deus voluit hoc propter illud?* & in univerſum, *Quicquid facit Deus, facere voluit; ergo quando unum facit propter aliud, etiam unum propter aliud facere voluit.* Reſp. Quid inde? concedimus & rem & phraſin. Perges. *Ergo dabitur cauſa ac ratio voluntatis divinæ.* Reſp. Negamus hoc ſequi. Inferunt iſtæ phraſes cauſam & rationem facti ſeu rei volitæ, cur ex rebus faciendis & volitis unum fiat propter aliud, ſed non ſignificant cauſam & rationem voluntatis aut volitionis divinæ. Et accuratiſſime ac prudenter hæc duo diſtinguit *Aquinas* 1. *part. ſum. Theol. quæſt.* 19. *art.* 5. *Vult Deus hoc eſſe propter hoc*, quod verum, & *Deus hoc vult propter hoc*, quod falſum eſt. Et hæc propoſitio, *Deus vult hoc, quia vult aliud*, in rigore ſermonis falſa eſt, nam ipſius voluntatis ſeu volitionis divinæ cauſam aliquam ſignificare videtur: quippe nullum aliud verbum exprimitur ad quod cauſalitas ſignificata per particulam *quia* referri poſſit. At hæc, *Deus vult hoc eſſe propter hoc, vult hoc facere aut fieri propter hoc*, vera eſt, quia aliud exprimitur verbum ad quod cauſalitas ſignificata in vocula *propter* referri poteſt: ut ſi dixero, *Deus voluit mundum creare, quia voluit ſuam bonitatem aliis communicare*, aut *propter ſuæ bonitatis communicationem, Deus voluit ei ſalutem, aut propter ſalutem*, non hic ſenſus eſt, quod Deus voluerit quia voluit, quaſi unum velle in Deo ſit cauſa alterius, ſed quod uno eodemque volendi actu voluerit hoc eſſe propter finem. Et ſic optime notat *Cajetanus in art.* 5. *quæſt.* 19, 1. *p. ſum. Aquin.* diſcrimen inter hæc quatuor. *Hoc eſt propter illud. Deus vult hoc eſſe propter illud. Hoc eſt volitum à Deo propter illud aliud volitum ab eodem. Deus vult hoc quia vult illud aliud.* Primum verum eſt, quia tantum deſignat ordinem rerum; item ſecundum, quia ſignificat Deum velle illum rerum ordinem: tertium & quartum, ſi ſignificent unam Dei volitionem ſecundum rem eſſe cauſam alterius volitionis, ut ab alia volitione dicatur Deus velle hoc, ab alia illud, utrumque falſum eſt: at ſi tantum ſignificent Deum non velle hoc niſi volendo ſimul illud aliud tanquam voliti prioris cauſam, & hoc non eſſe volitum à Deo niſi quatenus aliud etiam eſt volitum tanquam hujus voliti cauſa, ſed utrumque eadem volitione volitum, veriſſima ſunt. Quare concludo. *Voluntas divina caret cauſa, non ſolum ut eſt Deus, ſed ut eſt voliti actus volendi attingens volitum:* maleque diceretur, quod attingentia voluntatis divinę activa reſpectu unius voliti ſit cauſa attingenti activ

activæ reſpectu alterius voliti: at, quod attingentia paſſivæ alterius voliti, tolerari poteſt, quia hoc dicit, *eſſe volitum unius cauſari ex eſſe volito alterius*. Sed de voluntate Dei ſatis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum VIGESIMA-QUARTA, DE

VOLUNTATE DEI.

THESIS I.

DE *Voluntate Dei*, *an ſit*, & *quodnam* ejus ſit *objectum*, & *quinam* ejus ſint *actus*, & *quis modus*, quo per actus in objectum ſuum tendit, denique *an in volendo ab aliqua cauſa extra ſe pendeat*, viſum eſt atque explicatum diſputatione ſuperiori: atque ea omnia intelligi de *Voluntate beneplaciti*, ibidem eſt dictum. Nunc quæſtiones quaſdam, quæ diſputari ſolent à *Metaphyſicis* & *Scholaſticis* non inutiliter, movebimus ac decidemus circa Dei voluntatem,& ea, quæ præced. diſp. ſunt propoſita.

II. §. 1. Quæritur, *An velle alia à ſe*, ſeu quod idem eſt, *communicare ſe aliis*, *importet in Deo perfectionem aliquam?* ita quidem exiſtimavit *Cajetanus in pr. part. ſum. Thom. Aquin. quæſt.* 19. *art.* 2. Sed jure merito rejicitur è *Scholaſticis* aliis, cum quibus & nos facimus, ac rem ſic explicamus: velle alia à ſe, aut poteſt conſiderari quoad actum intrinſecum voluntatis divinæ, & ſic, velle alia à ſe, eſt ipſa eſſentia divina, quia ille actus intrinſecus voluntatis divinæ, quo vult alia à ſe, eſt ipſe Deus; & ſic certum eſt, quod, Deum velle alia à ſe,dicat infinitam perfectionem. Aut poteſt conſiderari, τὸ velle alia à ſe, quoad objectum, quod connotat; velle enim alia, connotat habitudinem & reſpectum ad alia iſta, objecta volita: & ſic, velle alia à ſe, non dicit perfectionem in Deo; ſed neque imperfectionem, quia illa habitudo & reſpectus eſt tantum in Deo relatio, (ſive realis, ut quibuſdam, ſive rationis, ut pleriſque placet) quæ formaliter abſtrahit à perfectione & imperfectione. Res ſic ſe habet. Deus vult creaturas vero & reali actu voluntatis ſuæ, qui actus eſt perfectiſſimus, quia eſt ipſe Deus, terminatur tamen iſte actus Dei ad creaturas ſeipſo abſque additione novæ perfectionis facta ad Deum; nam etſi non terminaretur ad creaturas ſed tantum ad Deum,id eſt, etſi Deus non alia à ſe ſed ſe tantum vellet, nihilominus eſſet perfectiſſimus: Nam hic actus, ſive extendatur ad objecta aliqua extrinſeca extra Deum, ſive non,ideo nec magis nec minus eſt in ſe perfectus, quia ille actus ſumtus in ſe, ut prior in ſigno rationis tali extenſione, habet omnem perfectionem poſſibilem ſufficientem ad objectum quodcunque volendum: unde, quod in ſecundo rationis ſigno apprehendatur terminatus ad hoc vel illud objectum, non id eſt per additionem alicujus in illo actu ſed per additionem objectorum: quod illuſtrari poteſt à ſimili: ut, fingamus viſionem ſufficientem ad videndum quæcunque objecta ſibi præſentata ſine dependentia ab illis; talis viſio poteſt extendi ad plura vel pauciora objecta, per additionem & mutationem objectorum, ſine ulla additione aut mutatione ſui: ſimiliter ſe res habet in volitione divina rerum extra Deum. Difficilius id quidem eſt conceptu, quia perfecte à nobis declarari nequit: ſed tamen ita ſe res habet. *Cajetanus* diſtinguit inter perfectiones Dei neceſſarias ac naturales & liberas ac voluntarias: illas Deo non accedere, haſce accedere poſſe,ait: &, velle alia à ſe, ſeu, communicare ſe creaturis, aſſerit eſſe poſterioris generis perfectionem, quam vocat perfectionem ſecundũ quid & diminutam,uti priorem dicit perfectionem ſimpliciter & abſolute:

ſed vero, ſicuti nulla perfectio deficit Deo ab æterno, ita nulla ei de novo advenit, ſive ſit neceſſaria, ſive libera, ſive naturalis, ſive voluntaria, ſive ſimpliciter & abſolute, ſive ſecundum quid & diminuta ſit, quia Deus eſt infinite perfectus. Et iſta perfectio libera Dei, quam vocat *Cajetanus* diminutam, vel eſt infinita vel non; ſi non, quomodo eſt in Deo? ſi eſt, quomodo poteſt de novo accedere? Et diſtinctio iſta nulla eſt: nam inferam ex hac diſtinctione; Virtutes, quas habet homo, non eſſe perfectiones ſimpliciter, ſed diminutas, quia ſunt liberæ & voluntariæ. At abſurdum eſt conſequens. Ergo & antecedens.

III. §. 2. Quæritur, *An voluntas Dei imponat rebus volitis neceſſitatem?* Hæc quæſtio duodus modis intelligi poteſt: uno quidem modo ſic: *An eo ipſo, quo res ſunt aut proveniunt à Dei voluntate, neceſſariæ ſint ſeu neceſſario eveniant?* Atque hoc negamus: neque enim ſequitur res eſſe aut fieri neceſſario neceſſitate abſoluta (de qua hic eſt ſermo) quod Deus eas eſſe vel fieri velit: tametſi neceſſaria ſit conſequentia à voluntate Dei ad rem volitam, eo quod voluntas Dei fruſtrari non poſſit: ſed hæc hypothetica ſeu conditionalis tantum eſt rerum neceſſitas ac conſequentiæ, non abſoluta, non conſequentis. Altero modo ſenſus eſt: *An Dei voluntas cauſet neceſſitatem in omnibus vel in aliquibus rebus volitis?* Atque hic reſpondemus, Dei voluntatem quibuſdam rebus volitis neceſſitatem imponere, non tamen omnibus: rerum enim à Deo volitarum quædam ſunt neceſſariæ, quædam contingentes. Sed quæritur hujus diverſitatis ratio ac cauſa: Sunt ex *Metaphyſicis* & *Scholaſticis*, qui eam derivare conantur ex ipſis creaturis: at peſſime: nam ſi diſtinctio contingentium à neceſſariis referatur ſolum in cauſas ſecundas, ſequetur hoc diſcrimen eſſe præter intentionem & voluntatem Dei: At hoc abſurdum. Nos ergo rationem diſcriminis petendam eſſe ducimus ex ipſius divinæ voluntatis efficacia, à qua tanquam à cauſa non tantum eſt, quod ea fiant & ſint quæ Deus fieri & eſſe vult, ſed & quod eo modo fiant ac ſint quo modo ea fieri & eſſe Deus vult: vult autem Deus, ut diverſis rerum gradibus univerſum compleatur, quædam in creaturis evenire neceſſario, quædam contingenter: ideoque quibuſdam quoque effectibus providit atque aptavit cauſas neceſſarias, id eſt, indefectibiles in cauſando, ex quibus effectus ſequuntur neceſſario; quibuſdam vero effectibus providit & aptavit cauſas contingentes, id eſt, defectibiles & impedibiles, ex quibus effectus contingenter proveniunt. Et ſic patet, non ideo effectus à Deo volitos eſſe vel neceſſarios vel contingentes, quia cauſæ ſecundæ ſint tales, ſed contra, Deum, quia voluit quoſdam effectus contingenter evenire, quoſdam neceſſario, cauſas iis præparaſſe ſecundas, vel contingentes, vel neceſſarias, ut tota diverſitatis ratio, omniſque in creaturis vel neceſſitatis vel contingentiæ radix atque origo, in ſolam Dei voluntatem efficaciſſimam referenda ſit.

IV. §. 3. Quæritur, *An voluntas ſigni ſemper conformetur cum voluntate beneplaciti.* Reſp. Interdum Deus vult aliquid voluntate ſigni quod etiam vult voluntate beneplaciti, ut utraque impleatur: interdum non item, ut voluntas quidem beneplaciti impleatur, quæ ſemper impletur, ſed non item voluntas ſigni: ſic voluntate ſigni voluit ut Abrahamus immolaret Iſaacum, ut Pharao aliquoties monitus dimitteret populum: juſſit enim utrumque: at neutrobique fuit hæc voluntas Dei impleta: voluntate beneplaciti voluit, ne Iſaac immolaretur, ne Pharao Iſraëlem dimitteret; hæc utrimque impleta eſt; quod ex eventu liquet: nam & efficaciter ipſe Deus immolationem Iſaaci impedivit, & Pharaonis cor aliquoties obduravit ne dimitteret. ſic prohibuit voluntate ſigni homicidium, voluit tamen filium ſuum occidi à Judæis Deus: neque tamen hic ulla eſt contradictio inter voluntates divinas: Nam voluntas ſigni, improprie dicitur voluntas: eſt enim tantum præceptum quo ſignificat Deus quid ſit noſtri officii, quid à nobis fieri velit vel omitti: at voluntas beneplaciti ſimpliciter & proprie eſt voluntas, qua decrevit quid futurum ſit, ſe vel efficiente vel permittente.

V. § 4. Sed hic nova exoritur quæſtio ex jam dictis. *Quare Deus voluntate ſigni præcipia*

piat ea fieri ti quæ voluntate beneplaciti ne fierent decrevit ac voluit? & contra, quare voluntate ſigni prohibuit fieri, quæ fieri voluntate beneplaciti voluit ac decrevit. Reſp. Ratio, quare Deus, quæ præcepit, non impleat in omnibus, quibus præcepit, & quæ prohibuit, non præveniat in omnibus, quibus prohibuit, non eſt illa, quam *Ieſuitæ* & hypothetici decreti Fabricatores proferunt, dicentes, Deum aliquid nolle, quia homines nolunt, aliud velle quia homines volunt. Nam ſic Deus dependeret ab hominibus, cauſa prima à ſecunda: ſed contra ſe res habet: ſi Deus vellet, etiam homines vellent; ſi Deus nollet, etiam homines nollent: omnipotens enim & omnium domina eſt Dei voluntas. Verum longe aliæ ſunt hujus rei rationes, eæque variæ; vel, ut oſtendat Deus creaturam intellectualem eſſe defectibilem; vel, ut oſtendat quid in utramque partem valeat liberum arbitrium, in malam quidem partem ſine Dei auxilio præſenti, in bonam cum eo; vel, ut ex comparatione mali ſeu peccati quantum ſit obedientiæ bonum intelligatur; vel, ut ex obedientia gloriam, ex inobedientia pœnam, alii reportent; vel denique, quam rationem nos omnibus præferimus, ut in aliis ſuam miſericordiam, in aliis ſuam juſtitiam manifeſtaret Deus.

VI. §. 5. Quæritur, *An Deus voluntate ſigni præcipere aut velle poſſit aliquid contra legem à ſe latam?* Hæc quæſtio ex ante dictis etiam oritur: ac ſunt ex *Scholaſticis*, qui Deum id poſſe aſſeruerunt, à quibus non longe abeunt ex Reformatis Philoſophis quidam. Hi ſic proponunt: *An Deus poſſit velle ſeu præcipere malum culpæ?* ac tum quæſtio dupliciter intelligi poteſt; ſc. *An Deus poſſit præcipere malum culpæ conjunctim*, hoc eſt, manens malum culpæ, *vel diviſim*, ut malum præcipiendo fiat bonum. Priori ſenſu non venit quæſtio: Nam ſic Deus contraria vellet eadem voluntate ſigni, & idem præciperet & prohiberet, adeoque homini imponeretur neceſſitas peccandi, dum contraria implere non poteſt. Sed poſteriori ſenſu quæſtio inſtituitur: *An Deus voluntate ſigni velle ſeu præcipere poſſit aliquid, non quod ſit malum fieri, dum præcipitur, ſed quod eſſet malum fieri, niſi à Deo præciperetur?* ſic ut poſteriori juſſione prioris mali quaſi fiat abolitio. Atque hæc eadem eſt quæſtio cum hac: *An Deus poſſit diſpenſare de præceptis Decalogi?* Nam, cum diſpenſatio faciat de illicito licitum, & quæ ſunt contra præcepta decalogi ſint illicita & mala, ſi Deus poteſt diſpenſare in præceptis illis, poteſt facere de malis & illicitis bona & licita: & ſic poſſet Deus præcipere mala fieri, non quæ tunc ſint mala, ſed quæ eſſent mala, excluſa diſpenſatione divina. Nos ad difficilem hanc quæſtionem ſic *reſpondemus*. Cum lex non præcipiat niſi quod bonum eſt, & præceptum ſit directivum agendi principium, quicquid ita malum eſt, ut Deus id facere non poſſit, illud quoque Deus præcipere non poteſt: quam reſponſionem exemplis illuſtrabimus. Non poteſt Deus præcipere mendacium, odium ſui, blaſphemiam, perjurium, idololatriam, quia ipſe hæc facere atque horum author eſſe non poteſt, cum ſunt ejuſmodi, quæ in ſui ratione malitiam includant atque involvant: quale etiam eſt, carnem dominari ſpiritui, &c. Nam, quod non-nemo hic excipiat, Deum non poſſe quidem ſeipſum abnegare, poſſe tamen alteri præcipere ſui abnegationem, ineptum eſt: quia quod quis per alium facit ipſe facere cenſendus eſt. *Scholaſtici* hoc negotium terminis ſuis & diſtinctionibus ſic extulerunt. Malum, *inquiunt*, aliud eſt in ſe, aliud ſecundum ſe: malum in ſe eſt, quod poteſt fieri bene, malum ſecundum ſe, quod non poteſt fieri bene; ſic odium Dei & mendacium ſunt mala ſecundum ſe, quæ nullo modo poſſunt fieri bene, & ea Deus non poteſt præcipere, quia non poteſt ab eis auferri deformitas & inordinatio ad Deum quam habent. At occidere innocentem & accipere alienum, ſunt mala in ſe, & poſſunt fieri bene, pro auctoritate, imperio, dominio Dei, & iſta poteſt præcipere Deus, de iis diſpenſando. Alii ſic diſtinguunt. Aliud eſt malum eſſentialiter, quod habet intrinſecam malitiam, ideoque nullo modo poteſt fieri bonum, ut blaſphemare Deum: aliud eſt malum accidentaliter, cui malitia non eſt intrinſeca, quodque idcirco poteſt fieri bonum, ut occidere innocentem: dicitur autem fieri

poſſe bonum in ſenſu diviſo, ſicut ægrum poteſt fieri ſanum ; & hoc malum Deus poteſt præcipere, non illud : ſed hæc omnia eodem recidunt.

VI. §. 6. Sed ut fluctus fluctum premit, ſic una quæſtio aliam : quæritur inſuper ex ante etiam dictis, *An Deus voluntate beneplaciti poſſit velle ſeu decernere malum culpæ ſeu peccatum, & quidem qua tale eſt.* Reſp. Diſtinguendum eſt inter has duas phraſes, *velle malum culpæ*, &, *velle malum culpæ fieri*: velle malum, ſimpliciter dictum, notat comprobationem mali, ſimulque inclinationem ad rei alicujus vel commiſſionem vel omiſſionem utramque legi Dei repugnantem : Hoc eſt malæ voluntatis : ſic *negamus, Deum velle malum culpæ*: at, velle malum fieri, nihil aliud ſignificat, quam decernere ut malum ſeu peccatum ab alio fiat alio permittente ; & hoc non eſt malæ voluntatis : ſic *affirmamus, Deum velle malum culpæ*: & probamus: fundamentum hoc jacimus: non dari ſummum malum, ſed omne malum eſſe conjunctum cum aliquo bono. Nunc ſic argumentamur. Si Deus vult bonum illud fieri, cum quo conjunctum eſt malum ſe efficiente, ergo & vult malum fieri, quod ex parte creaturæ eſt cum bono conjunctum, ſe permittente : alioquin, ſi non vellet Deus, hoc malum cum bono conjunctum non foret, nec fieret : confirmamus hanc rationem. Quod bonum eſt, Deus vult fieri : at bonum eſſe, bonum eſt: Ergo : Sed vero, aliquod bonum non eſt niſi conjunctum cum malo. Ergo & bonum conjunctum eſſe cum malo, bonum eſt. Ergo & bonum conjunctum eſſe cum malo Deus vult. Ergo non tantum vult bonum cui conjungitur malum, ſed ipſum τὸ conjungi malum, atque adeo ipſam malitiam quæ conjungitur : præſertim cum malum conjunctum ſæpe cedat in bonum majus, ſive alterius, ſive ipſius malum committentis, ſemper ſaltem inſervit manifeſtandæ vel miſericordiæ vel juſtitiæ divinæ : & ſic bonum eſt, malum fieri, atque adeo volitum à Deo, ut fiat, ſe permittente : imo, plus dicemus, non tantum volitum eſt à Deo, ſed neceſſe eſt eſſe volitum ab eo, poſtquam decrevit abſolute gloriæ ſuæ in miſericordia & juſtitia manifeſtationem. Et quid multis eſt opus? quod bonum eſt, Deus vult. Peccatum fieri, bonum eſt, non quidem in genere honeſti, ſed in genere boni utilis : neque hoc mirum eſt, poſſe aliquid eſſe malum inhoneſtum, & bonum utile : neque eſt contra peccati definitionem, ut ſit bonum utile : imo niſi peccatum eſſet legis transgreſſio & malum inhoneſtum, non poſſet eſſe medium conducibile ad patefaciendum Dei gloriam, in eo condonando per medium miſericordiæ, aut puniendo per modum juſtitiæ : & à poſteriori concludimus ; quodcunque Deus uſurpat ut medium conducibile ad finem ſibi propoſitum, id talis eſt naturæ, ut ei non repugnet eſſe bonum in genere utilis, & ita à Deo ordinari, & decerni, & eſſe volitum. Sed peccato Deus ſic utitur. Ergo, &c. Porro non tantum *malum culpæ eſt volitum*; ſed etiam eſt volitum *qua tale*. Hac reſtrictione ſignificatur, Deum velle malum culpæ, non tantum quoad materiale, actum ſubſtratum : nam eum vult voluntate beneplaciti efficiente: ſed & quoad formale, ſeu quoad ipſam malitiam, quam vult voluntate permittente; hæc enim, non actus, eſt medium conducibile, quo uti *bene placet* voluntati divinæ illam malitiam permittenti. At qui iſtam reſtrictionem ſic explicant, ut putent ſignificari malum, qua tale, h. e. ſub conſideratione malitiæ, eſſe volitum à Deo, errant, & Deo & nobis injuriam faciunt : Deus enim decernendo ac volendo ut malum fiat, ſe permittente, non conſiderat illud ut malum, ſed ſpectat id ſub conſideratione conducibilis ejus naturæ, quatenus poterit eſſe medium gloriæ divinæ : itaque *negamus, malum qua malum eſſe à Deo volitum* hoc ſenſu, ut ratio, cur malum Deus permittat, ſit ipſum malum : ſed ratio, cur velit fieri ſe permittente, eſt conducibilis ejus natura ad promovendam gloriam Dei, ad quam tendere debent hæc & omnia noſtra Philoſophemata.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum VIGESIMA-QUINTA, *DE* DEI ÆTERNITATE.

THESIS I.

DE *Dei æternitate* ardua ſane ac perdifficilis eſt diſputatio; tanto tamen dignior contemplatione: præſertim cum moleſtia hæc & difficultas compenſetur utilitate, qua nulla poteſt ex Philoſophando accipi major, quam ſi Deum Opt. Max. omnis Philoſophiæ fontem & ſcaturiginem recte riteque cognoſcamus: atque eo lubentius hoc Dei attributum pertractandum ſuſcipimus, quod ante paucos annos luxare illud & non ſatis recte explicare tentaverit *Conradus Vorſtius in notis ſuis ad Diſp. ſuam* 3. *de Deo*, *& in Apologetica Exegeſi cap.* 12. Agit de hac materia *Thom. Aquin. in ſumma Theol. part.* 1. *quæſt.* 10. & ibi omnes fere *Scholaſtici*; *Pneumaticæ & Theologiæ naturalis Scriptores* iſtic, ubi vel *infinitatem* vel *immutabilitatem* Dei explicant; *Metaphyſici* inter affectiones, quæ ſequuntur exiſtentiam, ſub titulo *Durationis* vel *temporalitatis*, vel etiam ad prædicamentum *Quando*, ut *Suarez Diſp. Met.* 50. Nos *Thomæ* 1. *part. quæſt.* 10. veſtigia prememus, & ex ſex, quos de Dei æternitate proponit, articulis, tres priores, poſt *vocis* diſcuſſionem præmiſſam, explicabimus. 1. *quid ſit æternitas.* 2. *utrum Deus ſit æternus.* 3. *utrum eſſe æternum ſit proprium Dei.*

II. *Æternum* dicitur, vel quaſi *æviternum*, notatque illud quod perpetuo durat, à voce *ævum*, quod volunt eſſe ab αἰὼν, hoc autem dici quaſi ἀεὶ ὢν, *ſemper exiſtens*, unde ſcriptio antiqua habet *aiternus* quod Græcam originem ſapit vel quaſi *extra terminum*, id eſt, ſine termino exiſtens, notatque illud quod nunquam eſt finiendum: Ebræi vocant עולם, à quo Latinum *olim*, à rad. עלם, *occulit*, *abſcondit*, quia æternitatis initium ac finis lateant, à ſenſibuſque noſtris abſcondantur. Accipitur autem *æternitas*, 1, καταχρηστικῶς, *improprie*, pro *tempore diuturno & longævo*, ut cum circumciſio dicitur æterna, vel *pro tempore indeterminato*, ut cum id dicitur æternum, cui nullus certus terminus eſt præfixus, vel *pro duratione vitæ*, ut ſervitus dicitur æterna ejus, cui ſerviendum eſt ad vitam, quomodo etiam gratitudinem æternam pollicemur bene meritis de nobis. 2. κυριολέκτως, *proprie*, *pro duratione ſine termino*, ſive *limitate & ſecundum quid*, quæ fine deſtituitur ſive termino ad quem, diciturque æternitas *à poſteriori*, *ſeu parte poſt*, barbaris, qualis competit ſpiritibus finitis, ſive *abſolute & ſimpliciter*, quæ utroque termino caret, & à quo & ad quem, diciturque æternitas *à priori & poſteriori*, *& parte ante & poſt*, quæ Deo competit, de qua nos impræſentiarum philoſophamur.

III. Voce excuſſa, rem aggredimur; ac 1. Videbimus, *quid ſit æternitas*. Æternitatis notitionem ut aſſequamur, notandum eſt, tres eſſe menſuras rerum, quibus earum eſſe menſuretur, *tempus*, *ævum*, *æternitatem*, ſicuti triplex eſt rerum eſſe triplici modo diverſum. Quædam ſunt res variabiles, & ſecundum affectiones ſeu accidentia, ut *homo*, & hic habet unam menſuram ſui eſſe, ſed variabilem. Aliæ ſunt res invariabiles quidem ſecundum ſubſtantiam, ſed variabiles ſecundum accidentia ſeu affectiones, ut *Angelus*, & hic habet aliam menſuram ſui eſſe, ſuo modo etiam variabilem: *Deus* autem omni ex parte, & ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum accidentia (quæ non habet) ſeu affectiones, eſt invariabilis, & hic habet menſuram ſui eſſe pariter invariabilem, immutabilem, totam ſimul, & perfectam, ſicuti ipſius Dei eſt eſſentia: Nam oportet menſuram eſſe proportio-

natam rei menſuratæ: Ideoque quemadmodum aliam habemus menſuram pro rebus liquidis, aliam pro ſolidis: ita aliam debemus habere menſuram *pro homine*, aliam *pro Angelo*, aliam *pro Deo*: menſura, qua menſuramus hominis eſſe, dicitur *tempus*: qua Angeli, *ævum*: qua Dei, *æternitas*. Ac quamvis Deus proprie loquendo non habeat menſuram, quia tamen aliter ejus durationem intelligere non valemus, dicimus eum menſurari æternitate, per quam apprehendimus durationem divini eſſe.

IV. Hiſce præmiſſis videamus quid ſit æternitas. Ea definiri ſolet ex *Boëth. l. 5. de Conſol. Philoſ. proſ. 6. interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio*: quę definitio, etſi quędam contineat quæ omitti potuiſſent (nam etſi quod æternum eſt vivat, vitamque totam ſimul ac perfecte & non per partes poſſideat, non tamen erat neceſſe hæc vocabula, *vita & tota ſimul ac perfecta poſſeſſio*, inſerere æternitatis definitioni, cum rei potius æternæ quam æternitatis notioni includantur, & ſuffeciſſet dixiſſe, Æternitas eſt interminabilis exiſtentiæ poſſeſſio) attamen quia ab omnibus *Philoſophis* hactenus & *Theologis* eſt recepta, eam ſingulatim ſuis partibus exponemus. Dicitur *æternitas*, *poſſeſſio*, ut denotetur ejus actualitas & quies: eſt enim æternitas quædam duratio præſens, firma, fixa: *tota ſimul*, ad differentiam temporis, in quo eſt ſucceſſio prioris & poſterioris: una enim parte recedente altera advenit: at vero æternitas eſt tota ſimul uniformis: *perfecta*, ad differentiam inſtantis in tempore, quod licet totum ſimul eſt, eſt tamen duratio imperfecta, quin potius eſt continuatio durationis ſubſequentis vel ejus initium, quam ipſa duratio: *interminabilis*, quia æternitas caret principio & fine, ad differentiam ævi, quod habet terminum à priori, puta principium, & temporis, quod habet utrumque: *Vitæ*, ut ſignificetur eum, qui æternitate menſuratur, viventem eſſe debere. Ex hiſce notio æternitatis eſt manifeſta, quod ſc. ſit, *Duratio quædam ſemper præſens, ſine principio aut fine, carens priori & poſteriori, ac perfecta, cui nihil deeſt*: eſt *inſtans quoddam permanens ac perpetuum*: quemadmodum *nunc* fluens conſtituit tempus, ſic *nunc* permanens conſtituit æternitatem. Sed ut aliquis æternitatis conceptus, quantum fieri poteſt, clarus habeatur, non melius is formari poterit, quam ſi ex adverſo bene contemplemur naturam temporis; ſunt enim æternitas & tempus duę menſuræ diverſiſſimæ.

V. *Tempus* eſt mora durationis ſucceſſivæ in motu, eſt ipſum, quædam ſucceſſio & tranſitus à priori ad poſterius: unde Ariſt. definivit tempus, *numerum motus ſecundum prius & poſterius*: nempe menſura illa, qua menſuramus partes motus, quod duret tantum vel tantum, dicitur tempus. E contrario *æternitas* ſignificat menſuram, non variis partibus ſecundum prius & poſterius difformem, ſed plane uniformem: atque ut *tempus motum*, ſic *æternitas divinum eſſe* menſurat, ſed diſſimili plane modo: *Tempus* habet prius & poſterius *formaliter*, ita ut ratio temporis conſiſtat in illa difformitate prioris & poſterioris: ſed *æternitas* conſiſtit in uniformitate divini eſſe, & *non* habet prius & poſterius *formaliter*: neque enim Divinum eſſe per partes ęternitatis (quæ nullæ ſunt) menſuratur, ſicut motus partibus temporis, quæ ſunt præteritum & futurum; dico *formaliter*, quia *eminenter* poteſt dici æternitas habere prius & poſterius: nam ſicut Deus omnia inferiora continet eminenter, ita æternitas, menſura divini eſſe, habet & continet eminenter omnes alias menſuras, & coëxiſtit tempori, quod habet prius & poſterius: omnia namque tempora ſunt æternitati præſentia: ponamus, v. c. ut aliquo modo hoc arduum negotium adumbremus, per imaginationem, unum hominem eſſe victurum centum annos, & in primo inſtanti ſimul habere totum illud, quod per centum annos habiturus eſſet, ille homo diceretur coëxiſtere illi tempori centum annorum, quia in quocunque anno illorum eſſet præſens: & poteſt alio ſimili illuſtrari: quemadmodum punctum, quod eſt in centro corporis ſphærici, dum movetur corpus, eſt præſens ac coëxiſtit omnibus punctis in circumferentia exiſtentibus, ſed ipſa puncta circumferentiæ, cum inter ſe diſtent, non ſibi coëxiſtunt in circumferentia, ita æternitas omnibus variationibus

ionibus temporum coëxiſtit, licet ipſa tem-
ora non coëxiſtant ſibi, & ſic dicimus, om-
ia tempora eſſe præſentia æternitati, licet
uoad nos varientur & tempora & res in tem-
ore, ſicut illi puncto centrali omnia alia
uncta, ſed variata, ſunt præſentia. Hæc ali-
uo modo juvant conceptum æternitatis, quæ
uia infinita eſt, ab ingenio finito difficillime
pprehenditur.

VI. Nunc 2. videamus, *An Deus ſit æter-
us?* Aff. & probamus. 1. Qui eſt immutabi-
s eſt æternus: at Deus eſt immutabilis. Pro-
atur major. Quia quod mutabile eſt, vel eſſe
ncipit, vel eſſe deſinit: at æternum & ince-
ionis & deſitionis terminum ignorat. Prob.
in. Quia aut ſubſtantialiter aut accidenta-
er mutaretur: at neutrum dici poteſt, quia
rumque imperfectionem dicit. *Exceptio.*
t in Deo ſunt prorſus idem immutabilitas &
ernitas; Ergo unum non eſt cauſa alterius.
eſp. Quamvis in Deo unum non ſit *cauſa* al-
rius, poteſt tamen dici unum *ratio* alterius:
m conſequentia hæc valet; *Quia Deus eſt
mutabilis, eſt æternus:* & licet in Deo idem
immutabilitas & æternitas, ſufficit tamen
tinctio rationis ratiocinatæ, ut unum ſit ra-
alterius, ratio ſc. nobis cognoſcendi al-
rum. 2. Si Deus non eſt æternus, ergo non
bebit totum eſſe ſimul, ex vi definitionis
ernitatis. At poſterius eſt abſurdum. Ergo
prius. Prob. min. Si non habet totum eſſe
nul, ergo habebit, vel eſſe poſt non eſſe,
l non eſſe poſt eſſe. At neutrum dici poteſt,
ia utrumvis dicatur, jam Deus dicetur mu-
i, ac menſurari tempore, in quo eſt eſſe poſt
n eſſe, non eſſe poſt eſſe, id eſt, prius & po-
rius, quia hæc ſine tempore intelligi non
ſſunt; hæc enim ſucceſſio eſt tempori pro-
a. At Deus ſucceſſionis eſt expers, prius &
ſterius non agnoſcit, ac totum ſuum eſſe ſi-
ul poſſidet. 3. Si Deus aliquando non fuit,
poſtea fuit, Ergo factus eſt ab aliquo: non à
pſo: quia quod non eſt, non poteſt ſeipſum
oducere, ergo ab alio. At ſic non eſt inde-
ndens, nec cauſa prima; quod abſurdum.

VII. Nunc 3. videamus, *An Dei ſit pro-
um, eſſe æternum?* Hæc quæſtio duplicem
teſt habere ſenſum; unum, de ineſſe, alte-
rum de poſſibili. Priori ſenſu quæritur, *An de
facto nihil ſit æternum à parte Ante & poſt præ-
ter Deum?* Neg. poſteriori ſenſu, *An poſſit ali-
quid eſſe præter Deum tali modo æternum?* Neg.
Nam quod hic quidam excipiunt, potuiſſe
mundum ab æterno eſſe, id in curriculo ha-
rum diſputationum refutatum eſt Diſp. 19.
parte priori & poſteriori. Sed hic grave eſt
dubium. *Hominem eſſe animal*, & omnia præ-
dicata eſſentialia ab æterno ſunt vera, Ergo ab
æterno debet illis reſpondere aliquod eſſe rea-
le: nam quomodo vera erit hæc enunciatio,
Homo eſt animal, niſi ab æterno *homo ſit ani-
mal?* Ergo aliquid habet eſſe reale æternum,
præter Deum. Reſp. Ut hæc res bene expli-
cetur, diſtincte eſt procedendum, ac primo
notandum, quod triplex ſit eſſe creaturarum,
virtuale, cognitum, reale: virtuale vocatur,
quod res habent in ſuis cauſis: cognitum,
quod habent in intellectu: reale, quod ha-
bent in ſeipſis extra cauſas ſuas: omnes crea-
turæ fuerunt in virtute & potentia Dei activa
ab æterno, antequam crearentur: fuerunt
quoque in intellectu divino ab æterno, ſicut
res artificioſæ ſunt in mente artificis: at vero
in ſeipſis non fuerunt, niſi cum Deus eas pro-
duxit: itaque nulla creatura extra divinum
intellectum & extra potentiam Dei activam
æterna eſt. Deinde eſt eſſe quoddam eſſentiæ,
& eſſe quoddam exiſtentiæ, & eſſe quoddam,
quod ſignificat veritatem propoſitionis &
connexionem extremorum: jam vero, nullæ
creaturæ ſunt æternæ, nec ſecundum eſſe eſ-
ſentiæ, nec ſecundum eſſe exiſtentiæ, quia
utrumque eſt eſſe reale: at vero ſi creaturæ ſe-
cundum aliquod eſſe reale eſſent æternæ extra
Deum, jam Platonis ſententia de Ideis obtine-
ret, & darentur univerſalia in rerum natura
ſeparata à conditionibus ſingularium, quod
abſurdum eſt. Quod ſpectat illud eſſe, quod
ſignificat connexionem extremorum & veri-
tatem propoſitionis, ut cum dicimus, *homo
eſt animal*, tales propoſitiones ab æterno qui-
dem ſunt veræ, ſed tamen non dicunt aliquod
eſſe reale ab æterno: & hoc eſt quod multis
imponit; in iſtis propoſitionibus ab æterno
veris fundata eſt veritas in neceſſaria conne-
xione & habitudine extremorum, quæ ne-
ceſſaria

ceſſaria conexio & habitudo extremorum, ante illorum exiſtentiam nihil dicit aliud quàm unum aliquod poſſibile eſſe de ratione alterius poſſibilis; id eſt, quando ipſum erit, neceſſario erit hoc vel illud; quæ veritas æterna poteſt intelligi abſque ullo eſſe reali ipſorum extremorum: v. c. hæc propoſitio, *homo eſt animal*, eſt æternæ veritatis, ſive homo ſit atque exiſtat, ſive non: veritas enim ejus in eo conſiſtit, quod non poſſit eſſe vel exiſtere homo, quin ſit *animal*, & utriuſque extremi eſſe, tantum eſt poſſibile, ſcilicet, hoc extremum poſſibile, *animal*, eſt de ratione extremi hujus poſſibilis, *hominis*. Atque ſic illam difficultatem diſſolvit quoque *Suarez* tom. 2. Diſp. Metaph. Diſp. 31. qui videri poteſt.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-SEXTA,

DE

DEI IMMVTABILITATE

THESIS I.

CUm Diſp. præcedenti de *æternitate Dei* fuit actum, ejus fundamentum poſuimus *immutabilitatem*: diximus enim hanc cauſalem eſſe veram *th.6. Quia* Deus *eſt immutabilis, ideo eſt æternus*, ut immutabilitas fuerit, non quidem cauſa in rigore ſumta, ſed ratio ſaltem demonſtrans æternitatem, & cauſa, ut *Scholaſticorum* quidam loqui amant, virtualis ſeu eminentialis: nam ſi in omni demonſtratione exigeretur, ut effectio per veram cauſam realiter à ſe diſtinctam demonſtraretur de ſubjecto, actum foret de demonſtrationibus Metaphyſicis, item & de Mathematicis, ubi utrobique non intercedit diſcrimen reale inter affectiones, principia, ſive cauſas, & ipſum ſubjectum. Ergo nec ibi, cum æternitatem demonſtraremus de Deo, neceſſum eſt quærere reale diſcrimen inter ſubjectum, affectionem, & cauſam; quod ibi nullum eſt reale: ſed vero quia dubitari poſſit de cauſa, qua fuit demonſtrata æternitas, ſc. de immutabilitate, an ea ſit (cum tamen cauſam dari in demonſtrando ſupponi ſoleat) operæ exiſtimavimus pretium immutabilitatem Dei adſtruere hac diſputatione, ut præcedenti aſtructa fuit ejus æternitas.

II. De *Dei immutabilitate* hęc duo excutiemus. 1. *An poſſit naturali ratione demonſtrari?* quin enim hoc conſtet ex ſacra pagina, null eſt dubium, ſed nos Philoſophos agimus non Theologos. 2. *An immutabilitas ſit De propria, ſic ut nulli creaturæ conveniat?* ſed primum, quid per *immutabilitatem* intelligamus videndum eſt nobis. *Immutabilitas* negat omnem mutationem, omnem motum & variationem, ſive exteriorem ſive interiorem: itaque cum Deum demonſtrabimus immutab lem, eum demonſtrabimus, nec generabilem nec corruptibilem, nec creabilem, nec ann hilabilem, nec augmentabilem, nec diminu bilem, nec alterabilem, nec mobilem motu l cali, nec mutabilem ſecundum intellectun aut voluntatem, aut ullam potentiam, aut h bitus, aut actiones.

§. 1. *Deum eſſe immutabilem, ratione nat rali demonſtrari poteſt.* 1. Omnis mutatio a eſt ſecundum ſubſtantiam aut ſecundum a cidens. Neutro modo competit Deo. Erg Non priori modo, quia quod ſecundum ſu ſtantiam mutatur, eſt corruptibile. At De ſeu divina ſubſtantia eſt incorruptibilis, qu principium non habet: omnis enim corr ptibilitas à principio eſt aliquo vel inter vel externo. Ergo. Non poſteriori mod Quia in Deo non eſt accidens. Ergo. 2. Qu mutatur, prius eſt in potentia quam in act

Atc

tqui Deus non eſt in potentia unquam, ſed mper eſt in actu & actus. Ergo. 3. Omnis utatio, aut eſt in ſtatum meliorem, aut deriorem, aut parem. Sed nullo iſtorum moorum mutatur Deus. Ergo. Non in ſtatum eliorem mutari poteſt Deus, quia, cum ſit ptimus, habet ſtatum optimum. Non in ejorem, quia ſic non foret Deus. Non in æualem, quia Deus perfectus eſt, nec patitur qualem ſtatum aut parem in natura diſtinum. 4. Si Deus mutari poſſet, vel per pontiam, quæ eſt in altero, vel per potentiam, æ eſt in ſe: non per potentiam quæ eſt in tero, quia ſic dependeret ab altero: non r potentiam, quæ eſt in ſe, quia eam non bet; eſt enim purus actus. 5. Quod mutari teſt non eſt ſimplex, ſed componitur cum quod recipit & ad quod tendit. Sed Deus ſimplex, quod demonſtratum eſt *diſp. ſe-t.* 21. Ergo.

IV. *Exceptio.* 1. *In Deo eſt liberum arbium: hoc autem eſt mutabile ad volendum & endum, ut, quod nunc vult, mox poſſit non lle. Ergo. Deus, ſicut Petrum amavit cum Apoſtolatum eum vocavit, ita eundem o-, cum Chriſtum abnegavit: tranſire autem amore in odium non poteſt fieri ſine mutatione. go.* Reſpond. Liberum arbitrium non int in Deo mutabilitatem, uti quidem in bis eſt diſcurſus & ratiocinatio, modo in um, modo in contrarium, libero arbitrio imur: ideoque nobis contigit, ex amore odium, & ex odio rurſus in amorem, tranſdo nos mutari. Deus autem cum habeat plicíſſimam ſcientiam ab æterno, nihil de vo vult, nihil de novo acquirit: ſed per ſon mutationem objecti, dicitur modo velle mare hunc hominem, alio tempore eunn non amare & odiſſe: hoc enim fundantum bene eſt tenendum, quod Deus idem ectum velit & non velit, amet & oderit quimur hic de Deo ἀνϑρωποπαθῶς) ſine qua ſui mutatione, ſecundum diverſas ranes objecti, quæ aliquam mutationem quin dicunt in objecto ſed non in Deo: quemnodum nunc vult me Deus ſcribere vel ui, at ubi finiero, non vult me ſcribere vel ui, mutatione facta in me, nulla in Deo, quia in ipſo idem prorſus eſt judicium de rebus contrariis & contradictoriis: diverſitas enim non eſt in actu divino ſciendi vel volendi, qui idem omnino eſt; ſed diverſitas eſt in reipſa, quam ſecundum diverſa tempora aliter atque aliter ſeſe habentem Deus & ſcit & vult: ſed de hoc argumento videatur *Select. Diſp. hujus curriculi viceſima tota, & viceſimæ tertiæ theſis* 8.

V. *Exceptio.* 2. *Multa dicuntur de Deo quæ abſque mutatione ſui non poſſunt intelligi. Ergo.* 1. *Deus eſt imtimè in nobis: ſed motis nobis, omnia moventur in nobis: moveri autem eſt mutari. Ergo.* 2. *Si Deus annihilaret hunc mundum, & alium crearet alio loco, tum deſineret eſſe in loco hujus mundi & inciperet eſſe in loco alterius mundi. Ergo mutaretur.* 3. *Deus de novo creavit mundum, aſſumſit naturam humanam. Ergo mutatus eſt. Probatur conſequentia, quia nemo poteſt tranſire de uno contradictorio in aliud ſine aliqua ſui mutatione: ſed Deus tranſit hic de non creante in creantem, de non homine in hominem. Ergo.* Reſpond. ad 1. Aliquid eſt in alio dupliciter: vel per quandam dependentiam à re illa, in qua eſt, ſicuti partes integrales & eſſentiales ſunt in toto, quia dependent ab illo, ſicuti & accidentia dependent à ſubjecto in quo ſunt; & talia moventur ad motum ejus, in quo ſunt: vel abſque ulla dependentia ab eo in quo eſt, & illud non movetur ad motum ejus, in quo eſt: ſic Deus eſt in nobis, independenter à nobis: ideoque nobis motis non movetur: Quid? quod ſit Deus immobilis; quod de primo motore ab *Ariſt. in Phyſicis* eſt demonſtratum. Ad 2. Poſita tali cauſa, Deus non moveretur, nec mutaret locum; neque enim deſineret eſſe in loco hujus mundi, ſi eum deſtrueret, neque inciperet eſſe in loco alterius mundi, ſi alium conderet; eſt enim Deus immotus ubique, etiam in ſpatiis imaginariis, atque extra hoc univerſum: omnis mutatio foret in creatura, mundo, vel deſtruendo, vel de novo condendo. Ad 3. Notandum in genere; cum aliqua denominatio advenit alicui per mutationem alicujus rei extrinſecæ, non eſt neceſſe ut res denominata mutetur, quemadmodum

N id

id patet in relationibus multis, quæ oriuntur ex ſola mutatione termini, nulla facta mutatione ſubjecti; ſic ovo uno exiſtente albo, ſi alterum oriatur album, acquiritur ſine mutatione prioris ovi nova ab ipſo relatio & denominatio ſimilitudinis, qua illud prius eſt & dicitur ſimile poſteriori: ſic Petro exiſtente homine, cum oritur Paulus aut alius homo, oritur in Petro, ſine ulla ejus mutatione, relatio & denominatio identitatis, qua eſt idem cum Paulo aut altero homine: ſic autem ſe res habet in creatione & incarnatione, ubi utrobique mutatio eſt in extremo altero, termino ſc. utriuſque relationis. In ſpecie: cum Deus creat mundum, non mutatur, quia actio interna Dei qua vult creare mundum non mutatur, nec accedit ad Deum tum nova actio, ſed accedit ad rem, quam voluit creare, nova entitas, & Deus non eſt mutatus ex non agente in agentem, ſed res mutata eſt de non eſſe ad eſſe: ſicut, ut craſſo exemplo hoc illuſtremus, ſi ſol non ingrederetur per feneſtram clauſam, & poſtea, aperta feneſtra, ingrederetur, non mutatur ſol, ſed feneſtra ex non aperta redditur aperta: ſic Deus non aliter ſe habet, cum creat, quam antea ſeſe haberet, quia actio Dei non diſtinguitur ab ejus potentia, nec ab eſſentia, & hæc omnia æque ſunt in Deo immutabilia: & notandum hoc eſt bene, quando agens idem eſt, quod ſua actio, ut Deus, non mutatur agendo, quia ſemper eſt in actu & ſemper agit. Agens vero, quod non eſt ſua actio, non ſemper agit; & ideo, quando agit, mutatur. Ad incarnationem quod attinet, facta eſt mutatio, in humanitate quæ aſſumta fuit, ſed non in Deo aut ſecunda Deitatis perſona aſſumente: Deo enim immoto & ſine ulla mutatione ſecundæ Deitatis perſonæ aſſumta eſt humana natura. *Dices, Deus aut ſecunda Trinitatis perſona acquiſivit aliquod ens, quod ante non habuit: Nam humanitas ens fuit.* Reſp. Conceſſo, quid inde? Non tamen ipſe Deus acquiſivit aut ſibi accepit novam perfectionem, ſed vere eam acquiſivit & ſibi accepit humanitas, dum ex non ente facta eſt ens, & aſſumta præterea in eſſe divinæ naturæ hypoſtaticum: λόγος, verbum divinum, ſecunda Deitatis perſona, tantum terminavit iſtam unionem naturæ humanæ, quando fuit aſſumta in ὑπόστασιν τοῦ λόγου: & ſic accepit novam relationem, ſed non novam perfectionem: terminare enim non eſt nova perfectio: ergo nec accipit mutationem: quemadmodum ego non perficior, non mutor, non moveor, ſed immotus maneo, etſi diverſimode terminem motum lapidis, qui nunc mihi eſt dexter, nunc ſiniſter; quemadmodum ego quoque non mutor, ſi alius homo oritur, ad quem referor, & quam relationem ego termino; cum ille mihi dicitur ſimilis, aut ego ipſi ex vi generalis fundamenti ante à nobis poſiti. Quod dicitur, *nihil poſſe tranſire de uno contradictorio ad alterum ſine aliqua ſui mutatione* falſum eſt, quod patet exemplo denominationum extrinſecarum, ut quando paries no[n] viſus dicitur viſus, ſine ulla ſui mutatione, & relationum earum, quæ oriuntur ex ſoliu[s] termini mutatione. Et quid multis opus eſt an non nummus aliquis ſine ulla mutation[e] ſui, ex voluntate Principis, ex non pretio [fit] pretium? Sed ſecundum hujus diſputation[is] membrum videamus.

VI. §. 2. *Immutabilitatem eſſe Deo pr[o]priam*, ſic probari poteſt. 1. Omnis creatu[ra] eſt aliquo modo mutabilis: ergo immutabil[i]tas eſt propria Dei. Prob. antecedens. Mut[a]bilitas & mutatio eſt duplex, vel ad eſſe, vel [in] eſſe, ut cum *Scholaſticis* nunc ſic barbare l[o]quamur. Prior competit omnibus creatur[is] quia omnes creaturę ex nihilo ad eſſe ſunt t[ra]ductæ. Mutabilitas & mutatio in eſſe, dupl[ex] eſt: alia in eſſe ſubſtantiali, quæ generabilib[us] & corruptibilibus convenit: alia in eſſe ac[ci]dentali, quæ omnibus creaturis conven[it] quantum ad aliquas earum actiones aut diſ[po]ſitiones; omnis enim creatura eſt mutab[ilis] ſecundum eſſe accidentale. At Deus nullo [ho]rum modorum eſt mutabilis: Ergo immu[ta]bilitas eſt proprietas Dei. 2. Si aliqua, præ[ter] Deum, creatura foret immutabilis, eſſet m[a]xime, Primo, materia prima, quæ vulgo d[ici]tur ingenerabilis, Secundo, cælum, quod v[ul]go dicitur incorruptibile, Tertio, Angel[i et] animæ rationales, quæ ſubſtantiæ cum [ſint] ſimplices atque immortales, maxime vid[en]tur immutabiles. At nihil iſtorum imm[u-]

ile eſt omnino. Ergo omnimoda immutabilitas ſolius Dei eſt attributum proprium.

1. Materia prima, aut nulla eſt talis quam poſuit *Ariſtoteles*, aut non eſt ingenerabis, quippe quæ, ſi ſit, non eſt diſtincta à ſecuna, ſed conceptus tantum communis ac geneicus omnium materiarum particularium, aeoque ens rationis, cui, nec generabile eſſe, ec ingenerabile eſſe, convenit. Certe, quod *Ariſtoteles* ſibi imaginatus ſit materiam aliuam, quę neque quid, neque quantum, neque uale foret, & tamens ens, & tamen ſubſtantia, :, quod plus eſt, commune ſubjectum omnium mutationum quæ fiunt, & ultimum 1 quod reſolvuntur, inſuper quæ foret ingeerabilis, incorruptibilis, fuit fundamentum truƈtæ æternitatis mundi: nam ne nunc dim, mutationem fieri in materia ſecunda, on prima, ſi iſta materia prima ſit ingeneralis & incorruptibilis *Ariſtoteli*, qui creatioem ignoravit, non minus æterna ipſi eſſe ebet, quam ipſe mundus ei æternus eſt: Et rofecto cum mundus ipſi æternus ſit, oportet materiam mundi eſſe æternam, cum mun1s ſine materia non ſit. Quare videant, quoodo mundi creationem tueantur iſti, qui ateriam primam ingenerabilem & incorruibilem eſſe, ex & cum *Ariſt.* ejuſque manciis operoſe aſtruunt, & quomodo non ex ero rationis figmento, faciant fere, ſi non eum, Deam ſaltem immutabilem.

VIII. 2. Cælum quidem ab *Ariſtotele* & *ripateticis* incorruptibile ſemper eſt habim: ſed enim ejus rei falſitas tam aperte conƈta eſt recentioribus Aſtronomorum obſertionibus, ut qui cælum amplius incorruptile aſſerat pro rerum Mathematicarum ignahabeatur, ac à nemine ita eſſe aſſeri poſſit, ſi qui eo impudentię veniat, ut omnes aſtroomorum obſervationes elevare & tanquam le indignas rejicere audeat; quod equidem go à me non impetro ut faciam, qui artificis, præſertim viris doctis & honeſtis, creendum in ſua arte exiſtimo. Sed argumento robemus invicto cæli corruptibilitatem. In uo generantur novæ ſtellæ ac novi cometæ, lud eſt generabile, conſequenter & corruptile. Atqui in cælo generantur, &c. Ergo. In cęlo fuiſſe generatos cometas novos, 1577. 80. 85. 90. 1607. 1618. ſtellas novas fuiſſe generatas, ut Caſſiopeæ, 1572. in Cygno, 1600. in in pede ſerpentarii. 1605. à *Clavio, Tychone, Keplero*, aliiſque, eſt obſervatum ac demonſtratum. Negabunt fortaſſe nonnulli fuiſſe in cælo, vel illos cometas, vel illas ſtellas. Sed ex parallaxi convincuntur. Quæ minorem habent parallaxin, remotiora cenſentur quam quæ majorem, & quæ nullam, remotiſſima. At ſtellæ novæ nullam, cometæ novi multi, minorem habuerunt parallaxin quam luna. Ergo fuerunt remotiores quam luna. Ergo in cælo. Ergo hoc eſt corruptibile. Nam quæ erit materia cometarum novorum? non exhalatio ſublunaris, quippe quæ ultra 13 milliaria à terra non progreditur, ut docent obſervatores crepuſculorum; & cometæ tam magni fiunt, ut abſurdum ſit illis adſcribi materiam terreſtrem: non concurſus multorum ſiderum; quomodo enim tam multa ad idem punctum concurrerent? Ergo reſtat ut dicamus eam eſſe vibratam ex planetarum corporibus, quæ ubi eſt congregata, cometa novus ſequitur ductum fere ſuperantis materiæ. ſic certe cenſuit *inclytum olim Academiæ noſtræ lumen. Cliſſ. D. Willebrordus Snellius in Cometæ* 1618. *deſcript.* c. 7. Cometas ſub ſole fieri ex effluviis ſolaribus, qualia manifeſte oſtendunt faculæ & maculæ ſolares, quæ irrefutabile ſunt corruptibilitatis in cælo teſtimonium. Materia novarum ſtellarum pariter eſt, quæ vibratur, retrocedit, egreditur ex ipſis ſtellarum, cum ſcintillant, corporibus: hujus enim materiæ lucentis, ex pluribus ſtellis per ſcintillationem vibratę collectio, novum ſidus facere poteſt: ac ſtellas ſcintillare, ſcintillando materiam vibrare, ab Aſtronomis evictum eſt; imo circa ſtellas fieri exhalationes, per tubum opticum obſervavit, *in nuncio ſidereo, Galilæus de Galilæis*, quod maximum eſt iterum corruptibilitatis in cælo argumentum: Oriuntur autem novæ ſtellæ potiſſimum in via lactea: hic enim locus maxime vibrationi ſtellarum convenit, quia ibi maxime ſunt ſtipatæ ſtellæ (nam qui Galaxiam meteororum ſtatuunt cum *Ariſtotele*, ineptiunt & ab experientia refutantur) unde ibi copioſior materia vibra-

N 2 tione

tione ſtellarum ad novi ſideris productionem in unum conjici poteſt ac compingi.

IX. 3. Angeli & animæ rationales ſunt immortales & incorruptibiles natura ſua, & à principio interno, & à nulla cauſa ſecunda: at à Deo & ejus potentia ac cauſa prima corrumpi & annihilari poſſunt. Sed de Angelis (& de animabus) hoc alias probatum dedimus publicis diſputationibus. Deus autem omni modo eſt immortalis & immutabilis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

IMMENSITATE DEI.

THESIS I.

IMMENSUM, quoad vocem, idem eſt, quod non habens menſuram: quemadmodum *infinitum* eſt, quod non habet fines: & ſic hæc duo vocabula fere ejuſdem latitudinis ſunt in ſignificando. Attamen uſus obtinuit nunc apud *Scholaſticos*, & *Metaphyſicos*; ut infinitatis vox paulo ſumatur latius, dicaturque de eo, quod nullos habet fines, limites, terminos, ſive eſſentiæ, ſive quantitatis, ſive virtutis, ſive perfectionis cujuſcunque: *immenſitas* vero ſignificet iſtum infinitatis modum, quo quid eſt illimitatum, incircumſcriptum, irreſtrictum, ſecundum præſentiam ad rem aliam aut ad locum: *Thomas Aquinas* 1. *p. quæſt*. 8. & *Mag. Sent. Lombardus* 1. *diſt*. 37. pro hoc termino *immenſitatis*, utuntur hoc, *exiſtentiæ Dei in rebus*, aut ejus, *quod eſt ubique* ſive *ubiquitatis*. Nonnulli tamen *Scholaſticorum*, *immenſitatem* Dei diſtinguunt ab *ejus exiſtentia in rebus* vel *ubiquitate*, & ſic ſatis ſubtiliter: dicunt enim iſta ſe habere, ut actus ſecundus ſe habet ad primum, aut ut actus & habitudo ad actum: exiſtentia Dei in rebus & ubiquitas eſt illis præſentia actualis, immenſitas præſentia aptitudinalis, qua Deus aptus eſt eſſe præſens in omni re, quando eſt aut erit: voluntque inſuper, immenſitatem Deo competere ab æterno, exiſtentiam in rebus & ubiquitatem ſolum ex tempore, quo cœperunt eſſe res creatæ, in quibus exiſtit: Nos hanc iſtorum hominum diſtinctionem ſuo in pretio relinquimus, & rem ipſam explicatum imus.

II. *Immenſitatem* Dei *Aquinas* probaturus *loc. cit. art*. 1. hanc adfert rationem. Omne agens debet eſſe conjunctum paſſo, in quod agit. Sed Deus eſt univerſale agens, efficiens omnia & in omnibus quæ ſunt. Ergo etiam conjunctus eſt & intime præſens in omnibus. Hac ratione utitur ibidem in ſuis commentariis *Cajetanus*, utuntur & cæteri fere *Scholaſtici*, & inter alios longiſſime eam exponit *Suarez Metaph. diſp*. 30. *ſect*. 7. *à num*. 3. *ad* 44. Verum 1. ipſe *Suarez* fatetur *num*. 11. principium, in quo *major* hujus rationis fundatur, nondum eſſe efficaciter demonſtratum, quamvis ipſe ſex folia integra fere conſumſerit circa ejus defenſionem & explicationem *diſp*. 18. *ſect*. 8. 2. Ex doctrina *Ariſtotelis*, quam *Suarez* tam copioſe exponit de propinquitate agentium ad paſſa, omnipræſentia Dei non ſatis efficaciter poteſt oſtendi, quia *Ariſt*. ſolum requirit in agente, ad paſſum propinquitatem: at noſtra quæſtio nunc eſt de intima Dei in rebus omnibus præſentia & immenſitate. 3. *Major* falſa eſt de conjunctione, propinquitate, vel immediatione *ſuppoſiti*, de qua tamen impræſentiarum eſt ſermo: an non Sol hæc inferiora illuminat, continuo quodam influxu ſine præſentia ſuppoſitali? Et ſimilia exempla ſunt plura. Quare nos hanc rationem omittentes, aliunde probabimus Dei immenſitatem, 1. ex *immutabilitate Diſp*. 26 aſſerta. Nullum immutabile poteſt eſſe diſtans ab aliquo loco. Deus eſt immutabilis:

Erg

Ergo non poteſt eſſe diſtans ab aliquo loco; quod eſt eſſe immenſum. Minor ſupponitur ex *diſp. præced. Major prob.* quia omne diſtans ab aliquo loco poteſt ad illum moveri, ſive à ſeipſo, ſive ab alio motore: immutabile non poteſt moveri. Ergo non poteſt eſſe diſtans ab aliquo loco. 2. Ex *æternitate Diſp.* 25. aſſera. Deus caret menſura temporis. Ergo & loci: atque adeo ſicut omnibus temporibus, ita & omnibus locis eſt præſens: eſt argumentum à pari: neque ulla diſparitatis ratio reddi poteſt. 3. Ex *infinitate* & *perfectione* Dei. In ente infinito debet eſſe in ſummo gradu omnis perfectio ſimpliciter: at poſſe eſſe præſentem alicubi,eſt perfectio ſimpliciter:quam enim involvit imperfectionem? debet autem eſſe in ente infinito in ſummo gradu: non eſſet autem in ſummo gradu, niſi tale ens eſſet aptum eſſe ac de facto eſſet præſens omnibus rebus & locis. Ergo. Atque hæc eſt *immenſitas & ubiquitas*.

III. Demonſtrata immenſitate Dei, videndum eſt ulterius, *quo modo* ſit immenſus: *modus* certe, quo Deus eſt ubique, inexplicabilis fere eſt atque ineffabilis, ac facilius dicitur *quomodo non* ſit ubique qui ubique eſt, quam *quomodo ſit*. Modus immenſitatis, omnipræſentiæ & ubiquitatis divinæ, non eſt 1. *quantitativus*, qui fiat corporeæ molis diffuſione, aut quantitatis additione,extenſione, multiplicatione, prout in corporibus contingere poteſt: Deus enim ſpiritus eſt. Neque eſt 2. *localis* aut *circumſcriptivus*, ab ambiente ſeu continente corpore factus, ita ut extra illud continens non ſit, qualis eſt præſentia corporum, loco ita circumſcriptorum, ut extra illum non ſint; nam talis præſentia ſpiritibus creatis denegatur, multo magis Deo: &, quod non eſt quantum, non poteſt circumſcribi loco: &, quod circumſcribitur loco, commenſuratur loco: at Deus nec quantus eſt, nec loco commenſurabilis. Quare Deus *non eſt in loco ut contentum*, *neque localiter aut circumſcriptive*, ſed ita ut ſit ibi, ubi eſt illud, quod dicitur locus: quemadmodum (per impoſſibile) ſi duo corpora ſe penetrarent, unum quidem eſſet ubi eſſet aliud, unum tamen non eſſet locus alterius, neque unum eſſet in alio localiter: ſic Deus eſt ibi ubi locus eſt, non tamen eſt in eo, quod locus eſt, localiter. Neque eſt 3. *definitivus* modus præſentiæ divinæ: quia hic modus ita definit rem in uno ſpatio, ut non poſſit ea eſſe præſens alteri. At Deus eſt ita præſens in hoc ſpatio, ut ſimul ſit in aliis omnibus, ita in hoc mundo, ut, ſi infiniti eſſent, in omnibus quoque futurus eſſet. Sed 4. eſt *repletivus*, *indiviſibilis*, *illocalis*, *inextenſus*, *impermixtus*, juxta quem Deus eſt in omni re creata totus & in quavis ejus parte, ſed totus negative.

IV. Solet alio modo etiam explicari Dei *ubiquitas* aut *immenſitas*, aut *omnipræſentia*, juxta verſiculum vulgatum: *Enter, præſenter, Deus eſt & ubique potenter*. Quod ſic explicant *Commentatores* ad *Mag. Sent.* 1. *diſt.* 37. Deus eſt in omnibus *per eſſentiam*, quatenus ſubſtantia ejus ab omnibus habetur, quatenus omnibus intime illabitur; *per præſentiam*, quatenus omnia ſunt in ejus proſpectu, & nuda atque aperta oculis ejus, ſicut aliquis dicitur eſſe præſens in domo, cum omnia, quæ ſunt in domo, ſunt in conſpectu illius; *per potentiam*,quatenus omnia facit & conſervat, ſicut rex dicitur eſſe in toto regno per potentiam, quia poteſtas ejus ubique operatur, quatenus regit omnia: duo hi poſteriores modi ſunt improprii & huc non pertinent, ſed primus tantum.

V. Speculativa hic ſeſe offert quæſtio, à *Scholaſticis & Metaphyſicis* hic diſputari ſolita, *An Deus non tantum ſit in hoc mundo in univerſis locis realibus, ſed etiam extra mundum in ſpatiis imaginariis?* ita quidem ſtatuunt *Conimbricenſes*, *l.* 8. *Phyſ.* 10. *quæſt.* 2. *Fonſeca l.* 3. *Metaph. c.* 15. *quæſt.* 9. *ſ.* 4. multique alii. Nos cum iis quoque aſſerimus, Deum actu & vere eſſe extra mundum; & quoniam ſpatium infinitum imaginamur extra cœlum,vere Deus eſt in hoc ſpatio infinito imaginario:quia quod eſt immenſum, aptum eſt replere & replet omnia loca vera & imaginaria: &, ſi Deus non eſſet in ſpatiis imaginariis extra mundum, tum ſi alium mundum conderet(quod non implicat)vel ſi hunc transferret in locum alium, aut non eſſet ibi,

aut acquireret novum locum & mutaretur, quod abſurdum. Deus tamen extra hoc eſt univerſum, non tanquam in mundo hoc viſibili, ſed ut excedens univerſa & potens condere nova entia in iſtoc ſpatio imaginario, in quibus intime ſit: nam cum Deus dicitur eſſe in ſpatiis extra mundum, τὸ *extra mundum*, poteſt accipi bifariam; vel ſic, ut deſignet & determinet aliquid reale extra mundum, in quo Deus ſit, & ita Deus non eſt extra mundum; vel poteſt accipi τὸ *extra* pro eo, quod eſt non intra, limitate, quo pacto Deus eſt extra mundum, quia non limitatur, non coarctatur, intra hunc mundum, non reſtringitur ad hoc univerſum, quia ab eo non continetur, non definitur, ſed vero ipſum longe excedit. Atque ex hiſce etiam intelligitur, Deum non eſſe in ſpatiis imaginariis extra res creatas ſecundum reſpectum continentis, quia hujuſmodi reſpectus continentiæ fundatur in efficientia Dei, per quam ponitur in eſſe res, in qua dicitur exiſtere, per modum, non contenti, ſed continentis: ubi ergo nihil effecit, non exiſtit iſtoc modo: at in ſpatiis imaginariis nihil effecit Deus. Ergo. Eſt itaque Deus in iſtis, ut erat ab æterno antequam mundum conderet.

VI. Verum enimvero, ut hoc negotium de ſpatiis imaginariis, & quomodo in iis exiſtat Deus, dextre intelligatur, paulo fuſius de eo philoſophabimur: eſt enim difficile & dignum explicatu: procedemus à ſimili aut potius diſſimili. Corpus alicubi exiſtens duplicem reſpectum ſignificare poteſt: Primus eſt contenti ad continens, ut eſt aquæ ad vas in quo exiſtit: ſecundus eſt reſpectus replentis ad id quod erat de ſe vacuum, quomodo corpus dicitur eſſe in ſpatio, & totus mundus dicitur eſſe hic, tanquam replens hoc totum ſpatium: atque inter hos duos reſpectus advertenda eſt differentia: nam primus terminatur ad rem realem, continentem, diſtinctam à re contenta: ſecundus non item: ſed eſt tantum modus quidam corporis, quo replet hoc ſpatium, & non aliud: ipſum enim ſpatium, quod repletur à corpore, non eſt res aliqua, ſed eſt quædam diſtantia aut vacuitas, apta repleri corpore. Deus neutrum iſtorum reſpectuum habet proprie: habet tamen aliquid proportionaliter correſpondens utrique. Deus non eſt in aliqua re tanquam contentus ab illa: ſed eſt in omnibus tanquam continens illas virtute activa, qua eas conſervat, quæ eſt eadem cum illa, qua creavit: & hunc primum reſpectum non habet Deus in ſpatiis imaginariis extra mundum, quia hujuſmodi reſpectus fundatur in Dei efficientia, per quam res ponitur extra cauſas. Rurſus, Deus eſt in aliquo ſpatio tanquam replens illud, ſed non modo quantitativo inſtar corporis, quia Deus quantus non eſt; loco tamen hujus reſpectus debemus intelligere in Deo quandam præſentiam ſubſtantialem, qua per ſubſtantiam ſuam adeſt omnibus rebus quaſi ſubſtantialiter replens illas, quia intime ineſt in omnibus: & hos duos in Deo reſpectus diſtinguit intellectus & intelligit unum non eſſe alium: nam ſi (per impoſſibile) intelligeremus Deum non conſervare hunc mundum & intelligeremus nihilominus Dei ſubſtantiam infinitam & immutabilem, poſſemus intelligere ſubſtantiam Dei præſentiſſimam rebus omnibus & eſſe intra omnes: nam ſubſtantia Dei infinita ubique eſt immutabiliter: &, ſi ceſſaret ejus actio conſervandi res, & ceſſante conſervatione poſſet manere creatura, nihilominus ibi & in creatura Deus eſſet ac maneret. Hiſce animadverſis, negamus Deum in ſpatiis imaginariis habere reſpectum primum continentis, qui fundatur in creatione & conſervatione rerum ad extra; aſſerimus tamen Deum vere eſſe in iis præſentia ſubſtantiali repletiva: neque ad ſubſtantialem Dei ac repletivam præſentiam in ſpatio, eſt neceſſaria ejus operatio neque requiritur reſpectus alicujus creaturæ termini aut entis realis, quod terminet Dei præſentiam ſubſtantialem repletivam: & hoc probamus à ſimili: quia ut corpus repleat aliquod ſpatium, non eſt neceſſarius reſpectus continentiæ, id eſt, ut contineatur ab alio corpore: Ergo multo minus in Deo. Probatur antecedens. Nam totum hoc univerſum revera replet hoc ſpatium in quo eſt, non tamen continetur ab aliquo corpore, quia extra cælum extimum nullum eſt corpus ambiens aut daretur progreſſus in infinitum: &, ponamus Deum condere hominem extra hunc

mundum

nundum; homo iſte repleret ſpatium & tamen non contineretur à corpore: ponamus, Deum annihilare totum aërem & aquam, terra nihilominus repleret ſuum ſpatium, licet contineretur à corpore: imo, concipiamus, Deum annihilare omnia ſublunaria intra concavum Lunæ, & ſibi eſſe decretum, perpetuo conſervare hoc vacuum, certe illud vacuum totum eſſet plenum ſubſtantia Dei: nam non poteſt concipi, quomodo ſit Deus præſens futurus toti cælo, niſi ſimul præſens ſit illi ſpatio intermedio: &, ſi oculis corporeis videri poſſet, videretur in iſto ſpatio. Quare iſte reſpectus ad ſpatium, quod repletur, non requirit rem diſtinctam extrinſecam ab ipſa re, quæ dicitur eſſe in ſpatio, ſed ſolum ſignificat modum intrinſecum ejus, qui non dependet ab aliqua efficientia, neque ab aliqua re extrinſeca: & ſive ſpatium, quod repletur, contineat aliud corpus, ſive non, hoc nihil facit aut pro aut contra hoc noſtrum inſtitutum.

VII. §. 1. Exceptio. *Illud ſpatium imaginarium eſt nihil, ergo non poteſt intelligi Deus eſſe in illo, quia eſſe in aliquo dicit habitudinem ad rem realem. confirmatur: nam ratio, cur Deus ab æterno non fuerit in mundo, eſt, quia mundus tunc nihil erat.* Reſp. 1. In genere, proferendo inſtantiam in corpore & mundo replente ſpatium; nam quæro, quomodo in eo ſint, ſi ſpatium eſt nihil. 2. In ſpecie, negando conſequentiam, & ad probationem dicendo, quod eſſe in aliquo ſecundum reſpectum continentis & contenti, dicit habitudinem ad rem realem: at eſſe in aliquo tanquam replens illud, per ſuam præſentiam, non dicit habitudinem ad rem realem, diſtinctam ab ipſa re, quę ibi dicitur exiſtere: ſed ſolum dicit in illa modum quendam ſe habendi, qui eſt in corporibus ubicatio paſſiva, in Deo immenſitas: ad confirmationem, falſum eſt illud antecedens, nam Deus ab æterno fuit in iſto ſpatio, quod nunc mundus replet: ſi enim incepiſſet eſſe in hoc ſpatio, cum mundum conderet demum, fuiſſet mutatus, quod abſurdum. §. 2. Exceptio. *In rebus poſſibilibus Deus non eſt, quia nihil ſunt, ergo nec in ſpatiis imaginariis, quæ pariter ſunt nihil.* Reſp. Eſt elenchus parium aut ſimilium. Deus eſt in rebus, prævia cauſalitate, & creandi & conſervandi, qua eas quaſi continet; at eam non exercet circa res poſſibiles, quamdiu manent tales & ſunt in potentia. Et ideo non eſt in rebus poſſibilibus, ut ſic. At in ſpatio non dicitur Deus eſſe media cauſalitate, ſed per ſubſtantiam ſuam, qua replet illud: at res poſſibilis repleri nequit. Ergo. §. 3. Exceptio: *Deus ſolum eſt ubi operatur: at in ſpatio imaginario non operatur. Ergo.* Reſp. Vid. th. 2. hujus diſp. deinde vera eſt major de modo exiſtendi in rebus per modum continentis, non de modo exiſtendi ſecundum præſentiam ſubſtantialem & repletivam. §. 4. Exceptio. *In ſpatio imaginario poteſt tantum eſſe aliquid imaginarie: at ut Deus ſit alicubi imaginarie, eſt abſurdum. Ergo.* Reſpond. Illud ſpatium dicitur imaginarium, in quantum illud fingimus & imaginamur per modum entis poſitivi, ut tale, ad ipſum explicandum: tribuuntur enim ei à mente noſtra quædam attributa, ac ſi ens poſitivum foret: in re tamen nihil poſitivum reale dicit: ac licet nihil ſit reale, eſt tamen ſuo modo, ut privationes ſunt: eſt enim privatio aut corporis aut rei, quæ in eo eſſe poteſt: eſt enim tanquam vacuum quoddam aptum repleri corpore: vacuum autem privationem ſignificat: & hoc ſatis eſt, ut res ſpatio iſto dicatur eſſe, ſicut res dicitur replere vacuum: interim reſpectu Dei omnia implentis non eſt vacuum, & Deus in eo eſt vere non imaginarie: Quod autem hoc vacuum ſpatium ac privatio illa ab æterno fuerit, nihil eſt abſurdi: ſicut non eſt abſurdum quaſdam relationes aut modos ab æterno fuiſſe.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VIGESIMA-OCTAVA,

DE

ORT. ANIMÆ RATIONALIS.

THESIS I.

CUm diſputationum harum curriculum inſtituimus primum, promiſcue nos de variis acturos eſſe materiis, nullo ſervato ordine, ad ſolum placitum & lubitum Reſpondentium, diſp. pr. indicavimus: atque ita diverſas jam ſumus explicando perſecuti. Inter diſputationes jam ante habitas, ſexta fuit *De Ortu animæ rationalis*, quam tunc *non ex traduce* ſed à Deo eſſe κατασκευαστικῶς argumentis aliquot adſtruximus: nunc viſum eſt ἀνασκευὴν argumentorum, ſi non omnium ſaltem præcipuorum, in partem contrariam, inſtituere, & ſolutionum fontes breviter proponere.

II. *Argumenta* pro rationalis animæ per traducem propagatione, duum ſunt generum, quædam *Theologica*, quædam *Philoſophica*. Theologica ex variis Scripturæ locis deſumta ad Theologos ablegamus, niſi quod unicum illud ac tritiſſimum & à *Traduciariis* fere pro inſolubili habitum à peccato originali deſumtum, bona Theologorum pace & venia, hic ſolvere, pretium nobis videatur operæ. 1. Hoc igitur eſto decantatiſſimum pro traduce argumentum. *Si anima rationalis non propagetur à parentibus in liberos per traducem, ergo nec peccatum originale propagari aut traduci poterit: quia non poteſt accidens traduci aut propagari ſine ſubjecto.* Ad hoc palmarium *Traduciariorum* argumentum variis modis reſponderi ſolet à Philoſophis pariter ac Theologis: poſſunt videri variæ variorum ſolutiones in unum congeſtæ à *Rob. Baronio, in philoſophiæ Theologiæ ancillantis Exercitatione ſecunda, art. 8. & ſequentibus.* Nos, ne aliorum ſententiis operoſe exponendis & tempus perdamus & chartam, ſic hunc nodum ſolvimus. *Negamus conſequentiam & in probatione falſam adſtrui hypotheſin*, quod peccatum originale ſit accidens, *dicimus*: atque ut totum negotium clariſſime percipiatur, duas haſce quæſtiones accurate inter ſeſe eſſe diſtinguendas cenſemus. 1. *Quænam concurrant ad peccati originalis propagationem?* 2. *Quænam ſit cauſa proxima efficiens vel deficiens potius, per quam inexiſtat aut inhæreat peccatum originale, Petro aut Paulo immediate, ut ejus ſingulare peccatum?* Quemadmodum longe etiam differunt, quænam concurrant ad generationem? &, quænam ſit cauſa proxima geniti? Primam quod ſpectat quæſtionem, concurrunt ad peccati originalis propagationem. 1. Adamus. 2. Singuli homines qui naſcuntur. 3. Parentes. 4. Deus. §. 1. Adamus concurrit, ut caput & radix generis humani, quod ipſe repræſentavit, dum peccaret. §. 2. Homo unuſquiſque, qui naſcitur, concurrit ad propagationem peccati originalis, tum ut ſubjectum ejus, tum ut cauſa directe cauſans deficiens, propria, proxima, emanativa hujus venenatæ qualitatis. §. 3. Parentes concurrunt per generationem, quę eſt tantum cauſa ſine qua non exiſteret peccatum originale in hominibus. §. 4. Deus concurrit ad peccati originalis propagationem, & ut creator, & ut juſtus judex, juſta & efficaci providentia; primum efficienter procurando propagationem hominum, producendo corpus creando animam: ſine quo utroque nulla eſſet peccati originalis propagatio: deinde permittendo, ut omne peccatum, ſic & originale quod ſit: denique non ſuppeditando donum imaginis ſuæ, quæ non eſt actio realis & poſitiva, ſed ceſſatio potius ac deficientia ab actu in Deo ac juſta hominis pœna: intelligimu hic deficientiam non moralem, qua Deu deficia

leficiat ab eo quod debuit, ſed naturalem (ut oquuntur) qua quis deficit ab eo, quod potuit, ed non, quod debuit: atque hæc omnia, quæ Deo procedunt, ſunt tantum antecedentia, eſpectu peccati originalis, quod propagatur, c non cauſæ, adeoque inferunt neceſſitatem onſequentiæ tantum. Atque ut ad ſecundam uæſtionem reſpondeamus quoque diſtincte, Deus nullo modo eſt cauſa, nec principalis, nec nſtrumentalis, nec meritoria, nec remota, nec roxima, cur peccatum originale ſit in Petro el Paulo, quamvis ſit cauſa juſtæ ſubtractio-is imaginis ſuæ & ſit cauſa ſuæ permiſſionis, temque productionis animæ ac corporis, ad uæ omnia peccatum originale ſequitur, tan-uam conſequens ad antecedens. Sed nec pa-entes, qui generant, nec ipſa generatio, ſunt auſa per ſe, ſeu principalis, ſeu inſtrumenta-s, ſed merum ſunt antecedens, ſine quo non xiſteret peccatum originale in Petro, aut Pau-o: per parentes & generationem enim produ-itur ſubjectum quidem peccati originalis, etrus aut Paulus, non vero ipſum peccatum riginale: ſimul ac tamen Petrus eſt productus ut Paulus, jam ſtatim quoque hoc peccatum riginale eſt, abſque quo, ne momento qui-em, illi ſunt. Itaque proxima cauſa, non qui-em efficiens proprie ſed deficiens, per quam nexiſtat aut inhæreat Petro vel Paulo pecca-um originale, eſt ipſe Petrus vel Paulus, & nuſquiſque homo ſui peccati originalis & rincipium & ſubjectum ſimul, & author & oſſeſſor eſt. *Ad probationem*, quod dicitur ac-idens non poſſe traduci aut propagari ſine ubjecto, *reſpondeo*, peccatum originale non ſſe accidens, neque tamen ſubſtantiam, ſed rivationem: ideoque non eſt quærenda poſi-va & realis cauſa, quæ reali actione hoc pec-atum producat, nam actionis poſitivæ ac rea-s terminum oportet eſſe realem & poſiti-um; ſed illa, ſive propagatio, ſive traductio, eccati originalis à parentibus in liberos, pri-ativa potius eſt ac moralis, quam poſitiva aut hyſica: & concipi debet eò modo, quo tra-ucitur ac propagatur in prolem privatio pri-ilegiorum, paupertas, infamia, propter cri-nen progenitoris. Atque ex hiſce ſatis liquet nepte hanc quæſtionem vulgo proponi; *aut per animam propagatur peccatum originale, aut per corpus?* Reſp. Per neutrum; quæro enim ſimiliter; aut per animam propagatur pauper-tas, aut per corpus? reſpondendum eſt haud dubie, per neutrum. Sed ſicuti juſtitia origi-nalis erat totius hominis, ita & peccatum ori-ginale: & ſicut iſta fuiſſet propagata à toto homine in totum hominem, etiam creante animam Deo, ita nunc & peccatum originale propagatur à toto homine in totum homi-nem, etiam creante animam Deo: abſurde er-go quæritur, per utrum propagetur.

III. 2. Argumentum eſto tale. *Si anima hominis non producitur virtute ſeminis, igitur homo non generabit hominem, ſed tantum cor-pus ejus, quæ pars eſt hominis inferior atque ignobilior.* Reſp. Homo vere generabit homi-nem etſi anima à Deo creetur; 1. Non quod tribuat ei corpus tantum, ſic enim generat corpus hominis, non totum hominem, & ge-neratio non eſt nuda materiæ ſuppeditatio. 2. Non quod diſponat corpus ad receptionem animæ, quia hæc eſt tantum mutatio ad qua-litatem & alteratio, generatio vero eſt ad ſub-ſtantiam. 3. Non quod ex materia educat aut in ea efficiat animam vegetativam vel ſenſiti-vam; nam ſic homo non hominem, ſed hoc vivens, & hoc animal, ſeu rudimentum po-tius utriuſque, generaret. 4. Sed quia ani-mam rationalem ſubſtantialiter unit, ut jam illa incipiat informare, inhabitare, implere totam materiam corporis: nam generare ho-minem, eſt, tribuere τὸ eſſe homini: at eſſe hominis, neque in anima, neque in corpore tantum, conſiſtit, ſed in unione ejus, ut homo vere conſtet anima & corpore, homo; enim non eſt talis per alteram eſſentiæ partem, ſed per totam eſſentiam, quæ non eſt niſi anima & corpore unitis. Inſtantia 1. *Deus creando animam unit. Ergo non eſt opus actione generan-tis, qua uniat.* Reſp. Cum Deus creat ani-mam, unit quidem, ſed non ſe ſolo, verum ſimul cum generante, concurrendò cum eo per communem concurſum ad actionem u-nitivam, quam generans virtutis ſeminalis interventu elicit. Inſtantia. 2. *Nulla poteſt dari actio unitiva ex parte generantis, quia deberet eſſe ſpiritalis propter terminum ad quem talem:*

O *at hæc*

at hæc à potentia materiali, virtute ſeminali, proficiſci non poteſt. Reſp. 1. A potentia materiali poſſe elici actionem ſpiritalem, quando iſta actio non eſt productiva rei ſpiritalis, ſed ejus tantum unitiva. 2. Licet actio illa tendat ad animam rationalem, quæ eſt immaterialis, verſatur tamen circa eam, quatenus eſt unibilis corpori, &, quatenus ſic, habet anima rationalis aliquo modo eſſe materiale, & dependens à corpore, tanquam à materia in qua ſit & cui uniatur: quod ut melius concipiatur, notandum eſt, rationalem animam poſſe ſpectari abſolute quoad ſuam eſſentiam ſimpliciter, vel relative ad corpus cum quo unitur & cujus eſt forma: quoad eſſentiam, à corpore nullo modo dependet; at in quantum forma eſt, hactenus dependet à corpore, ut officium informandi & actuandi exercere nequeat, ut forma eſſe non poſſit, niſi cum corpore uniatur: & ſic atque ſub hoc reſpectu terminatur actio unitiva hominis in animam: itaque eſt actio quidem illa, reſpectu principii agentis, materialis; ſecundum quid, ratione termini uniendi, ſpiritalis; quatenus eſt conjunctio ſeu unitio formæ ſpiritalis cum ſubjecto materiali. *Thomas & Thomiſtæ* generationem ſubſtantialem viventis conſiſtere ajunt in pura quadam reſultantia ad formam ſubſtantialem & totum compoſitum terminata, ita ut non ſit actio diſtincta à præcedenti alteratione, ſed ut iſta reſultantia naturalis, & forma, & compoſitum, quæ reſultant, ſint termini alterationis ſecundarii, terminus vero ejus primarius ſit diſpoſitio ultima & reliquæ ultimam præcedentes: imo impoſſibile exiſtimant, ut forma ſubſtantialis aut totum compoſitum producatur ab agente actione, quæ directe ad ipſam ſubſtantiam terminetur, ſed produci volunt tantum indirecte per reſultantiam, ut dixi, naturalem, ratione nexus inter diſpoſitiones introductivas & ipſam formam. Videantur de hac ſententia, quam latius explicant & propugnant, *Complutenſes in lib. de Generat. & corrupt. diſp.* 2.

IV. 3. Argumentum eſt. *Quomodo producitur anima vegetativa & ſenſitiva, eo modo & rationalis; quia eſt una & eadem ſecundum ſubſtantiam & rem anima. Sed vegetativa & ſenſitiva anima producuntur ex ſemine. Ergo.* Reſp. Negamus, vegetativam, ſenſitivam, & rationalem, eandem, quoad ſubſtantiam & ſecundum rem, eſſe animam: ſed vero hæ animæ in homine ſunt diſtinctæ, & anima vegetativa ac ſenſitiva formæ ſunt, non quidem hominis, ſed in homine, diſponentes ac ſubordinatæ, rationalis, principalis ac ultima, & non tantum in homine ſed ipſius hominis: quod quia alias eſt probatum, objectionem hanc ſolvemus. *Si in homine ſint tres animæ, vel omnes ſunt immortales ac ſeparabiles vel intellectiva tantum.* Reſp. intellectiva tantum. Inſtantia 1. *Hinc ſequetur, in reſurrectione non redire eundem hominem abſolute, ut qui duas novas animas accipiat.* Reſp. Non ſequi hoc, quod infertur. Quia novæ iſtæ animæ non magis diverſitatem inducunt, non magis unitatem & identitatem hominis tollunt, quam novæ formæ accidentales, quæ quotidie nova inducuntur: & in reſuſcitatione erunt, novus calor, humiditas, temperies; erunt & novæ formæ corporeitatis ac mixti, & totales, & partiales: nam, quoad totales, forma corpori humani perit: accipit enim materia in reſolutione varias formas aliorum corporum, pulveris, vermium, &c. partiales quoque formæ, capitis, cordis, brachii, manus, &c. pereunt, quæ in reſurrectione novæ inducentur & tamen erit idem numero homo: fundamentum hujus rei eſt, quod formæ diſponentes, ſive ſubſtantiales, ſive accidentales, identitatem numericam non mutent, licet ipſæ mutentur. Inſtantia 2. *Sequitur novas illas animas damnari, licet nihil mali fecerint, vel ſalvari, licet nihil effecerint boni: quod cum juſtitia & veritate Dei nequit conſiſtere.* Reſp. Nullo modo ſequi illationem: nam nec anima vegetativa, nec ſenſitiva, ſunt ſubjectum præmii vel pœnæ, ſicut proprie non ſunt ſubjectum nec cauſa boni vel peccati, ſed anima rationalis, uti proprie peccat & bene agit, ita proprie illa punitur vel præmiatur: animæ iſtæ uti in peccando & bene agendo ſunt conditiones tantum & cauſæ ſine quibus non, aut ad ſummum inſtrumenta, ita & in præmiando & puniendo: certe, gloria illa cæleſtis non pertinebit ad partem ſenſualem aut vegetantem

Dein

Deinde, non ſequitur, ſi hæc temperies & hæ diſpoſitiones ſunt, cum pecco; ergo hæ ipſæ debent puniri, aut non idem numero corpus vel homo punietur: nam pone hominem quem peccare anno vigeſimo, puniri centeſimo, non ſunt tum eadem in ipſo temperies, aut eædem diſpoſitiones, & tamen idem numero homo punitur: tota ſane temperies corporis humani omneſque ejus diſpoſitiones in morte intereunt & novæ producentur in reſurrectione, & tamen idem numero corpus ac homo punietur: ita etiam licet novæ animæ ſint vegetativa & ſenſitiva, quam eæ in quibus homo peccavit, idem tamen homo punitur, quia habent ſe iſtæ animæ ad hominem, ut temperies ad corpus, utrobique ut diſpoſitio, quæ unitatem ut non facit, ita nec aufert. Similiter de præmiatione eſt dicendum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
VIGESIMA-NONA,
DE
SCIENTIA DEI.

THESIS I.

IN Diſputationum harum curriculo vigeſimam inſtituimus de ſcientiæ divinæ immutabilitate; in qua ejus, tum deſcriptionem, tum partitionem, ſuppoſuimus: nunc animus eſt, ipſam *Dei ſcientiam* nonnihil latius exponere. Diſputat de ea *Aquinas* 1. *ſumm. Theol.* 14. & ibidem *Commentatores*, *Metaphyſicæ & Pneumaticæ ſcriptores*, in attributis Dei explicandis; qui authores videri poſſunt: nos in compendium contrahemus, & paucis theſibus comprehendemus, quæ diffuſe ab iis diſputantur.

II. *Eſſe in Deo ſcientiam*; non quidem quæ eſt qualitas, aut habitus, aut cognitio realiter ab intellectu deducta ex præmiſſis, uti ſcientia eſt in nobis; hæc enim omnia imperfectionem arguunt, quæ à Deo eſt removenda: ſed eam dari in Deo, quæ ſit certa & evidens cognitio, eadem cum eſſentia divina, ſicuti & reliquæ ſunt affectiones, & non realiter ex præmiſſis deducta, ex Scripturis eſt manifeſtum, at nos rationibus probatum dabimus. §. 1. Omne quod agit propter finem, aut ſibi finem præſtituit, aut ipſi finis ab alio præſtituitur: ſed agentia naturalia agunt propter finem, quia uniformiter & certo operantur: ergo aut ipſa ſibi finem præſtituunt, aut ab alio iis præſtituitur. Sed multa agentia naturalia non poſſunt ſibi præſtituere finem, quia carent cognitione, ut ignis & aqua &c. Ergo ab alio præſtituitur illis finis, in quem diriguntur: ſed ille alius non poteſt eſſe niſi Deus, qui eſt cauſa illorum, & ſupra omnia illa. Ergo Deus ordinat illa omnia in ſuos fines. Sed ordinare alia in finem, nequit fieri abſque intellectu, ſcientia, aut cognitione. Ergo Deus eſt ſubſtantia intellectualis, ſcientia & cognitione utens. §. 2. Omne agens agit propter finem. Deus eſt nobiliſſimum agens. Ergo. Hoc præmiſſo: vel iſte finis eſt alius extra Deum, vel eſt ipſe Deus. Si alius extra Deum, intendit eum, vel per cognitionem, & habemus intentum, vel abſque cognitione; ſi hoc, dirigetur ab alio, quod eſt contra rationem principii primi, uti eſt Deus. Si Deus eſt finis ſui ipſius, ergo cognoſcit ſe & appetit ſe: alioquin non eſſet finis ſui: nam finis non eſt finis, niſi appetatur, non appetitur niſi cognitus: eſt enim cognitio conditio ad finis cauſalitatem exercendam neceſſaria. §. 3. Prima cauſa continet omnes perfectiones inferiorum in ſe; alioqui non eſſet cauſa eorum. At in inferioribus eſt ſcientia ac cognitio. Ergo & in Deo. Plures rationes videri poſſunt apud *Thom. Aquin. in ſumma contra Gentes l.* 1. *c.* 44. & apud *Ferrarienſem in commentariis ibidem.*

 III. Dixi-

III. Diximus ſtatim, *ſcientiam Dei eſſe ejus ſubſtantiam ſeu eſſentiam*, quod variis rationibus comprobatur ab *Aquin. contra Gentes l. 1. c. 45. & in ſumm. Theol. 1. part. quæſt. 14. art. 4.* pro omnibus hæ duæ ſufficiant. 1. Quicquid formaliter eſt in Deo, eſt ipſe Deus. Scientia formaliter eſt in Deo. Ergo. Conſequentia certa eſt: minor patet, quia ſcire eſt actio immanens, & manet in ipſo ſciente: & dicitur quis formaliter ſciens à ſcientia: at ſi ſcientia formaliter non eſſet in Deo, non poſſet intrinſece Deum denominare. 2. Si Dei ſcientia non eſſet eadem cum ejus eſſentia vel ſubſtantia, Deus haberet ſe per modum ſubjecti perfectibilis reſpectu ſcientiæ, à qua perfici poſſet, & ſic imperfectus foret. At hoc eſt abſurdum. Ergo. Ex quibus liquet ſcientiam ſe non habere in Deo, ut potentiam, vel habitum, vel ſpeciem impreſſam, quia hæc omnia diſtinctionem fere dicunt realem inter ſe & ſciendi actum.

IV. Si ſcientia Dei eſt eadem cum ejus eſſentia, ergo quouſque extenditur divinum eſſe, & eo uſque expanditur divinum ſcire: unde quodnam ſit *objectum* ſcientiæ divinæ facile videre eſt, ſc. *Deus ipſe* & *id omne ad quod extenditur divinum eſſe:* at divinum eſſe extenditur extra ſe ad omnia: omnia enim à Deo acceperunt & eſſe & veritatem. Deus ergo, & *ſeipſum ſciet* ſive intelliget, *& omnia illa extra ſe:* imo, ſe ſciendo atque intelligendo ſimul etiam ſcit & intelligit omnia alia extra ſe: dum enim videt eſſentiam ſuam & bonitatem ſuam contemplatur, videt & intelligit, quot modis eſſe ſuum & ſua bonitas poſſit rebus communicari: res autem tam variæ in natura fiunt, quam variis modis divina eſſentia & bonitas communicatur. Itaque, per diſtinctam eſſentiæ ac bonitatis ſuæ cognitionem, res etiam omnes & earum naturas ac proprietates cognoſcit; nec tantum genera intelligit aut ſpecies, ſed & ſingularia atque individua in rebus.

V. Sed de *objecto* ſcientiæ divinæ paulo adhuc ſpecialius eſt philoſophandum. Solet illud à Scholaſticis dividi in *motivum & terminativum*. Objectum *motivum* ſcientiæ divinæ eſt *eſſentia divina:* nam quicquid Deus ſcit aut intelligit, per eſſentiam ſcit aut intelligit, tanquam per rationem & motivam cognoſcendi ſe & alia à ſe: objectum *terminativum* ſcientiæ divinæ eſt *primarium* vel *ſecundarium: illud* eſt ipſa *eſſentia divina*; *hoc* eſt *omne aliud*, quod non eſt eſſentia divina: hinc creaturæ ſunt objecta ſecundaria ſcientiæ divinæ, quia ſecundario terminant cognitionem divinam: & quamvis eas cognoſcat Deus ſecundum quod in ſe ſunt, nam cognoſcit homines ſecundum quod homines ſunt, non tamen prout in ſeipſis relucent, ſed prout relucent in eſſentia divina, quia eſſentia divina rectius repræſentat illas, quam ipſæ creaturæ ſeipſas repræſentant. Videatur de objecto ſcientiæ divinæ, tum motivo, tum terminativo, tum primario, tum ſecundario, *Ioh. de Rada controverſ. inter Thomam & Scotum parte prima, controv. 29. art. 1.*

VI. Poteſt & *objectum* ſcientiæ divinæ diſtingui in *poſitivum* & *negativum*. *Poſitivum* eſt ens reale, quod ſub ratione veri à Deo ſcitur ac cognoſcitur: cognoſcit autem Deus ens reale ſub ratione veri ita, ut entitas realis ſit quaſi materiale, ſive illud, quod cognoſcitur, veritas ſit τὸ formale objecti, ſive ratio ſub qua cognoſcitur: *poſitivum* hoc objectum eſt, tum *Deus*, tum *creatura*, vel producta, vel producenda. *Negativum* objectum, ſi ſic vocare liceat, quod vere objectum non eſt, illud eſt, quod intellectus Dei non ſub ratione poſitivi entis ſed ſub ratione non-entis apprehendit: eſtque *vel pure negativum vel quodammodo privativum*, (verba enim hic nobis deſunt fere ad exprimendum) *illud* eſt, quod cognoſcitur à Deo ſub ratione *puri non-entis*, id eſt, talis, quod neque ſit de facto, neque eſſe poſſit: & ita Deus cognoſcit *entia rationis* ſive *ficta* & impoſſibilia: *hoc* eſt, quod cognoſcitur à Deo ſub ratione quidem non-entis actualis, id eſt, talis, quod neque eſt, neque fuerit, neque futurum ſit, attamen deprehenditur in illo, ratio *entis poſſibilis*, id eſt, talis, quod Dei potentia producere poſſit: & ita Deus cognoſcit omnia *poſſibilia*, nunquam tamen extra ſe producenda.

VII. Sed enim incedamus per omnium, quæ ſcientiæ divinæ objiciuntur, claſſes

§. 1. *Deus*

1. *Deus ſcit ſeu cognoſcit ſeipſum, tanquam objectum primarium.* Si enim Deus habet ſcientiam perfectiſſimam, ergo oportet ut ſeipſum primario cognoſcat: nam perfectiſſimæ cognitionis objectum primarium debet eſſe perfectiſſimum. Scientia Dei eſt perfectiſſima, Deus eſt objectum perfectiſſimum. Ergo Deus eſt objectum primarium ſuæ cognitionis. Ergo ſeipſum primo cognoſcit. Hoc negotium accuratiſſime explicat *Iac. Carpentarius digreſſ.* 3. *in Alcinoum pag.* 257. *& Rada. l. c. cit. pag.* 456.

VIII. §. 2. *Deus cognoſcit omnia alia extra ſe, ſeu, omnes creaturas, quas vult extra ſe, ita ut vere ſint objectum terminativum ſcientiæ divinæ.* Deus enim perfectiſſime cognoſcit ſeipſum, ergo etiam virtutem ſuam: ergo perfecte cognoſcit illa, ad quæ ſeſe extendit ejus virtus. Ergo cognoſcit alia à ſe, quia ad ea ſeſe ejus virtus extendit. Vel ſic. Deus cognoſcit voluntatem ſuam, ergo etiam cognoſcit omnia, quæ vult: quia voluntas adæquate non cognoſcitur, niſi cognoſcatur & actus & objectum ejus. At creaturas omnes extra ſe vult Deus. Ergo.

IX. §. 3. *Deus cognoſcit res univerſales & ſingulares, ſpirituales & materiales.* Probatur. Deus cognoſcit res per ſuam eſſentiam: atqui eſſentia Dei eſt repræſentativa omnium rerum, tum ſingularium, tum univerſalium, tū materialium, tum immaterialium. Ergo.

X. §. 4. *Deus cognoſcit res, non tantum præteritas ac præſentes, ſed & futuras, ſive contingenter, ſive neceſſario.* Quod res ſciat Deus, præſentes & præteritas, de eo non controvertitur: ſed major eſt dubitatio de ſcientia futurorum contingentium divina, quam *præſcientiam* alii vocant. Sed & eam aſſerimus contra nonnullos hic Sophiſtas, eam vellicantes & in dubium trahentes. Nam 1. ſi Deus non cognoſceret res futuras contingenter, eſſet in potentia paſſiva cognoſcendi eas: neque enim ulla eſt ab earum parte repugnantia ut poſſint cognoſci: at Deus non habet potentiam paſſivam, quia eſt puriſſimus actus. Ergo. 2. Certum eſt, Deum res contingentes, quæ nunc exiſtunt præſentes, cognoſcere. Ergo, vel novit eas antequam exiſterent & cum eſſent futuræ, vel ignoravit: ſi prius, habemus quod volumus: ſi poſterius, ergo, cum poſtea cognovit, factus eſt ex non ſciente ſciens, quod ejus perfectioni repugnat. *vid. Rad. part.* 1. *controv.* 30. *art.* 3.

XI. §. 5. *Deus ſcit omnes creaturas poſſibiles, etiam eas, quas nunquam voluit producere.* 1. Deus cognoſcit ſuam potentiam. At illa ſeſe extendit ad omne poſſibile. Ergo cognoſcit & omne poſſibile. 2. Si res poſſibiles à Deo non cognoſcantur, ergo Dei ſcientia non extendet ſe ad omnia ſcibilia. Atqui hoc pugnat cum ejus perfectione. Ergo.

XII. §. 6. *Deus cognoſcit etiam impoſſibilia.* Quia Deus non poteſt cognoſcere poſſibilia, niſi eodem actu ſimul cognoſcat ea, quæ non ſunt poſſibilia: dum enim poſſibilia apprehendit, negative ſe ſiſtere cogitur in aliquo impoſſibili: alioqui, vel omnia poſſibilia non noſſet, vel ſaltem accurate non noſſet. Atque hinc liquet, Deum non habere ideam impoſſibilium, ut Chimæræ, ſed ex idea poſſibilium cognoſcere impoſſibilia per actum negativum: ſic Deus cognoſcit Chimæram, cognoſcendo tales partes non poſſe ſimul conflari: & certe, Deus novit omne verum: at Chimæram non eſſe poſſibilem, eſt verum. Ergo.

XIII. §. 7. *Deus cognoſcit entia rationis.* Nam Deus cognoſcit omnem actum rationis humanæ & objectum in quod tendit. At entia rationis ſunt per rationis actum & ejus objectum aut terminus potius. Ergo. Si dicas, *ergo Deus etiam facit aut fingit ens rationis.* Negamus ſequi. Aliud eſt, facere & fingere ens rationis, aliud cognoſcere illud fictum & factum. Poſterius Deo adſcribimus, prius non item: quia facere ens rationis eſt imperfectionis, eſt enim quia mens non poteſt ſimul & ſemel rem omnem & totam intelligere: at intelligere ens rationis eſt perfectionis: imperfectio enim eſt, aliquid non intelligere.

XIV. §. 8. *Deus cognoſcit mala, ſive moralia, ſive phyſica, ſive culpæ, ſive pœnæ.* 1. Deus circa mala ſpeciales exercet actus bonitatis ſuæ, ea vel permittendo, vel ordinando, & in pœnam, & in bonum peccantium, &c.

Ergo novit. Deus enim ſcit, quod vult & agit. 2. Omnia mala ſunt privationes bonitatis. Ergo Deus cognoſcendo formas bonitatis, cognoſcit etiam negationem bonitatis: nam privatio cognoſcitur per habitum, ut cæcitas per viſum; unde privationes per habitum definiuntur. Dices. *Deus omnia cognoſcit per eſſentiam, tanquam omnia repræſentantem: at peccatum non repræſentatur in eſſentia divina, quia hæc tantum eſt idea & fons bonitatis: ſicut nec falſitas in veritate, nec nigredo in albedine repræſentari poteſt. Ergo.* Reſp. Malum quidem non repræſentatur à bono tanquam ab exemplari ejus, nam ſic bonum eſſet idea mali. Sicut neq; falſitas repræſentatur à veritate, nec nigredo ab albedine: nihilominus per bonum intelligitur oppoſitum ejus, malum, quia oppoſito modo ſeſe habet: itaq; per ideam boni cognoſcit, quid ſit receſſus à bono, & per ideam rectitudinis, quid ſit receſſus à rectitudine, &c. Quæ de ſcientiæ divinæ modo & diviſione diſputari ſolent, ſequens exhibebit diſputatio.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA,

DE

SCIENTIÆ DIVINÆ MODO AC PARTITIONE.

THESIS I.

Diſputatio præcedens in *Deo eſſe ſcientiam* oſtendit, & quodnam ejus ſit *objectum* expoſuit; nunc ſcientiæ divinæ *modum & partitionem* proponemus, exorſi à modo.

II. *Modus ſcientiæ divinæ eſt* §. 1. *univerſaliſſimus*, quia extendit ſeſe ad omnia ſcibilia, quorum claſſes exhibuimus *diſp. præced.* §. 2. *perfectiſſimus*, tum extenſive, quia eſt univerſaliſſimus, tum intenſive, quia, ut omnia attributa Dei, ſic & ſcientia dicit perfectionem infinitam: hinc vocatur etiam *ſapientia*, quæ vulgo dicitur objecti perfectiſſimi cognitio perfectiſſima. §. 3. *comprehenſivus*, *quidditativus*, *adæquatus*, quia quodvis objectum ſciendo exhaurit, ut nihil relinquat in eo ſibi incognitum. §. 4. *clarus & diſtinctus*, nam vage & confuſe cognoſcere eſt imperfectionis: at Dei ſcientia ex §. 2. eſt perfectiſſima. §. 5. *veriſſimus*, quia rem videt eo modo quo eſt: & in Deo, qui eſt ipſa veritas, nulla poteſt reperiri falſitas. §. 6. *certiſſimus & infallibilis*, quia decipi eſt ex errore: at in Deum non cadit error, quia eſſet imperfectus. §. 7. *immutabilis*, quod demonſtravimus *diſp.* 20. §. 8. *ſimpliciſſimus*, quia uno actu & ictu intelligit quæcunque intelligit: & pugnaret actuum ſciendi plurium ſucceſſio cum ejus immutabilitate & æternitate. §. 9. *non per compoſitionem & diviſionem*, quia compoſitio & diviſio imperfectionem arguit & ſucceſſionem dici ac multiplicationem actuum. §. 10. *non per diſcurſum*, quia, ſive ſit continuus, ſive diſcretus, uterque implicat plures cognitiones, aliiſque imperfectionibus eſt obnoxius. §. 10. *non à priori aut poſteriori*, uti nos tali modo cognoſcimus, quia Deus non cognoſcit unum per aliud, ſic enim ex cognitione unius deduceretur in cognitionem alterius, ſed cognoſcit unum in alio aut cum illo. *non per ſpeciem intelligibilem intellectui ſuperadditam*, nam ſpecies intelligibiles intelligentem perficiunt & ad actum traducunt, notantque inſuper variam imperfectionem, tum potentiæ paſſivæ tum diſtantiæ agentis à paſſo, tum dependentiæ ab objecto; at hæc omnia longiſſime abſunt à Deo. *ſed eſt* §. 12. *per eſſentiam divinam immediate, omnia Deo repreſentantem perfectiſſime*, quo reſpectu illa habet rationem *ideæ*. Sed de *ideis divinis*, aut *eſſentia Dei, ut idea* alias latius cum Deo decretum eſt publicis diſputationibus agere. Nunc ad *partitionem* ſcie-

ſcientiæ divinæ ab ejus *modo* nunc explicato tranſeamus.

III. *Scientia* Dei, utcunque in ſe ſit *una* ac *ſimpliciſſima*, *pro diverſitate* tamen *objectorum* & *reſpectuum ad objecta*, diſtingui ſolet in ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ & viſionis:* Noſtro enim intelligendi modo ſcientia Dei, vel conſideratur reſpectu poſſibilium, ut poſſibilia ſunt præciſe, quæ ſcientia determinari poteſt à voluntate Dei & à libero ejus decreto, vel conſideratur non tantum reſpectu poſſibilium ut ſic, ſed etiam reſpectu futurorum, quæ in aliqua differentia durationis poſt jam factam determinationem voluntatis futura erant: prior, quod ex vi ſolius intellectus & independenter à voluntate in Deo ſit, *naturalis, abſtractiva, indeterminata,* dicitur; altera, quia quaſi ſubſequitur liberum voluntatis divinæ decretum & per modum quendam intuitionis terminatur ad res ipſas, quatenus pendent ex voluntate divina quantum ad futuritionem aliquam, quæ de ſe reſpicit exiſtentiam certam, *libera, intuitiva, & determinata,* vocatur: præter has duas tertiam quandam in Deo ſcientiam excogitarunt *Ieſuitæ*, eamque avide arripuerunt *Remonſtrantes*, per quam ante omne decretum ſuæ voluntatis prædeterminantis actum futurum cognoſcat, quid liberum arbitrium creatum facturum ſit, ſi in talibus circumſtantiis conſtituatur: oppoſitum cogniturus, ſi oppoſitum voluntas creata, ut potuiſſet, ita voluiſſet facere. Una igitur juxta hos eſt poſſibilium ſcientia, nempe ſimplicis intelligentiæ; ſed duæ ſunt futurorum, altera abſolute, quæ vulgo *viſionis*, altera ſub conditione, quæ *conditionata* dici ſolet: hæc ſcientia conditionata, cum nec naturalis ſit præciſe nec libera, ſed reſpectu objecti libera, reſpectu ſubjecti naturalis, *neutram* & *mediam* eam vocarunt, qui invenerunt: nam de genuino ejus parente, haud ſegnius ac de puero vivo coram Salomone meretrices, ipſi inter ſeſe certant *Ieſuitæ*, *Fonſeca*, *Molina* & alii, dum quiſque cerebello ſuo de partu tam generoſo ambitioſe gratulatur, ac alter alteri laudem præreptum it. Verum enimverò ſi monſtrum hoc penitius inſpexeris, nihil hic niſi Antiquorum terminos refigi, & Pelagianorum ac Semipelagianorum cramben reponi videbis, nam iccirco tanto molimine aſtruitur *ſcientia hæc media*, ut ei ſuperſtruatur prædeſtinatio ex fide aut operibus prævuiſis, & Liberi Arbitrii idolum ſupra Gratiam elevetur: Nimirum cum conditionatos humanæ voluntatis motus ab æterno ſine ullo præcedaneo decreto præſciat Deus, quos bene uſuros libero ſuo arbitrio videt, ad vitam, alios ad mortem prædeſtinat; unde prædeſtinationis habes fundamentum, non in æterno ac gratuito Dei propoſito quæſitum, ſed domi in arbitrii libertate, ex parte ſaltem, natum & inventum. Sed enim operæ pretium fuerit variis argumentis monſtrum hoc confodere: quod, omiſſis argumentis ex ſcriptura petitis, ſolidis ex Philoſophia rationibus effectum dabimus.

IV. §. 1. Objectum omniſcientiæ infallibilis debet eſſe neceſſarium, quia omnis infallibilitas ſcientiæ fundatur in neceſſitate objecti; neque dari poteſt certitudo mentis ſive ſubjectiva citra omnem certitudinem entis ſeu objectivam; omnis ſiquidem certitudo ſcientię pręſupponit certitudinem exiſtentię, ſi non realem & actualem, ſaltem idealem & cauſalem: At objectum ſcientiæ mediæ nullo modo eſt neceſſarium, neque neceſſitate conſequentis, neque conſequentiæ; non conſequentis, quia nihil in re præcedit quod talem neceſſitatem cauſaret; non conſequentiæ, quia ſic Petrus poſitus in talibus circumſtantiis & cum talibus auxiliis gratiæ, quæ non neceſſario aut efficaciter inclinarent ejus voluntatem (nam hæc eſt illis libertatis natura, ut poſitis omnibus ad agendum requiſitis poſſit agere & non agere) infallibiliter nihilominus, neceſſario ac certo, converteretur: converſio enim iſta ex conditione futura objectum eſt illis ſcientiæ divinæ ac infallibilis, niſi forte mediam ſuam ſcientiam in Deo eſſe infallibilem negare auſint: jam vero, hoc contradictionem implicat, ut effectus aliquis ſequatur neceſſario neceſſitate conſequentiæ aut infallibilitatis ex antecedente aut cauſa, quæ aliter & aliter ſe poteſt habere, ac deficere, & impediri per concurſum aliarum cauſarum, niſi talis cauſa determinetur ad talem effectum ab alia

alia cauſa ſuperiori, quæ nec deficere poteſt nec impediri: Sed Deus non determinat cauſas defectibiles ac impedibiles ad particulares effectus niſi per decretum ſuæ voluntatis; ergo ante decretum ejus non eſt neceſſarium neceſſitate conſequentiæ, aut infallibilitatis, ut voluntas creata, quę ex natura ſua eſt defectibilis & impedibilis, conſentiat objecto ſibi propoſito, aut convertatur, ſi ponatur in talibus circumſtantiis.

V. §. 2. Propoſitiones de futuro contingenti ſecundum ſe non habent determinatam veritatem, neque etiam ſunt determinate falſæ; alioqui tolleretur contingentia, quia contingens, ut ſic, ſe habet omnino indifferenter ad utrumlibet: ergo ante decretum divinæ voluntatis, prædeterminantis liberum arbitrium ad alteram partem contradictionis vel contrarietatis, non eſt ſcibile, quid in particulari faciet homo aut libere facturus eſſet, ſi conſtitueretur in talibus circumſtantiis, ſed ſolum quid facere poſſet; quia nihil eſt ſcibile, niſi ſit determinate verum: itaque, ſi ante decretum voluntatis divinæ non eſt determinate verum, quod Petrus conſentiet ſi ponatur in talibus circumſtantiis, neque id à Deo per ſcientiam mediam ſcibile erit. Sed ajunt, dictum hoc, de futuris contingentibus non eſt determinata veritas, eſſe falſum, effectumque determinate futurum non excludere indifferentiam cauſæ, quæ operari poſſit & non operari, verum actionis, quæ, ſi ſecutura ſit, etiamſi potuiſſet antea omitti, aliter tum ſe habere non poteſt: At hoc non quæritur, an actio ſequutura ſit neceſſario futura, ſed unde iſta neceſſitas? an à terminorum connectione contingenti? an à Dei connectentis efficaci decreto? certe, propoſitiones hypotheticæ ſortiuntur neceſſitatem ex infallibilitate illationis partium ſeparatarũ. At hæc conſequentiæ aut connexionis neceſſitas in futuris conditionatis ante decretum Dei reperiri nequit, ſicut nec determinata veritas, ergo non poteſt hic quæri certa aliqua ſcientia, quia illud ſciri non poteſt, quod ex parte rei omnino non eſt cognoſcibile.

VI. §. 3. Firmiſſimum argumentum deducitur ex dependentia inter cauſam primam & effectus, hoc eſt, inter creatorem & creaturas: impoſſibile enim eſt, ut aliquis effectus vel ſit vel intelligatur futurus in aliquo caſu, niſi dependenter à ſuprema cauſa efficiente. Entia enim omnia creata non ſunt niſi tot emanationes à prima cauſa, qua dependent in eſſe & in operari, ut à ſole radii: At poſita hac ſcientia media, ſubſternitur ei pro objecto libera voluntatis ſub tali conditione determinatio, quæ à nulla cauſa ſuperiori dependet, proficiſcitur enim à voluntate creata, tanquam à principio primo determinante, in quam etiam, ut ſic, effectus iſte reducitur, nam reſolvi non poteſt in decretum Dei ut in primum determinans, quia jam futurus cognoſcitur ante decretum divinæ voluntatis factum, quod tamen prima eſt univerſaliſſima cauſa efficiens, à qua non minus quam à ſua cauſa proxima dependet effectus omnis, ſive fuerit is abſolutus ſive conditionatus: & certe ut ſe habet decretum Dei abſolutum in ordine ad futurum abſolute, ita ſe habeat neceſſe eſt & decretum conditionatum ad futurum conditionate; nam nulla hic eſt diſparitatis ratio, nihil enim fit, futurum aut factum eſt independenter à decreto divino: Sed implicat contradictionem ex conceſſione etiam Adverſariorum ut aliquid ſit futurum abſolute, niſi ex decreto Dei decernentis antea ut tale ſit futurum abſolute, ergo & implicat contradictionem, ut aliquid ſit futurum conditionate niſi præcedat decretum Dei ſtatuentis, ut futurum illud fiat ſi adimpleatur conditio: omne enim ens, ſive ſit futurum abſolute, ſive ſub conditione, ſive immediate proficiſcatur a Deo, ſive mediantibus cauſis aliis, intrinſece dependet ex decreto voluntatis Dei, quia ejus cauſalitas & providentia ad quodcunque ens in particulari ſe extendit: At ſic ſcientia media, quæ omne decretum divinum ſtatuitur antevertere, prorſus tollitur: ſi enim ante hujuſmodi decretum res ne futura quidem ſit, neque ut talis à Deo prę ſciri poteſt ante voluntatis iſtum actũ. Adde, eſt conſtituta tali rerũ ſerie, hunc ordinẽ eſſe ſequuturum, ut, quia facturus eſt homo, faciat & Deus, & quia cauſa ſecunda facit faciat & prima, & non contra: cum tamen dicendum ſit Si Dominus voluerit, faciemus hoc aut illud

VII. §. 4

VII. §. 4. Scientia hæc media fatum inucit, ut ſic loquar, Stoiciſſimum, atque adeo ompedes injicit divinę libertati & provideniæ: Nam ſi Deus ante decretum ſuum prævieat, quid reapſe facturus ſit homo in quocunue rerum ordine, ſi in eo collocetur, omnia venient neceſſario & fatali quadam neceſſiate, vel à caſu, reſpectu Dei: nam ex prævione futurorum evenient; & prius eſt quod pſa ſint futura in re, & quod ſint hæc aut illa, n tali aut tali rerum ordine, quam Deus illa rævideat, aut quam decernat de iis: Nam res on eſt eventura, quia Deus voluit aut ſcivit, ed ſcivit aut voluit, quia eventura erat: itaque ihil poteſt diſponere divina providentia & otentia, niſi præſcito & prius habito volunatis creatæ aſſenſu, & expectata ejus ad opeandum diſpoſitione, atque adeo prævisa oeratione ipſa jam futura: At ſic Deus, qui ut gens liberrimum vult, ſtatuit, decernit, deterinat hoc vel illud, neque ullam habet conexionem neceſſariam cum creaturis, omni lane libertate exuitur atque potentia: neque nim miſereri poterit quorum vult, neque hriſtum revelare quibus vult, neque aliter iſponere contingentia iſta, quam ſeſe diſpouerunt ante ejus decretum: ſi enim velit & inat voluntatem creatam eſſe liberam ac inlifferentem, neceſſe eſt voluntatem ſuam ac oncurſum contemperet ei, & velit atque peretur hoc, quod ipſa voluerit, & ſic ut vouerit; neque enim Deus nolle poteſt, quod iberum arbitrium, primum determinans, vouerit, ſalva ejus libertate, cui detractum ninis, ſi ipſum Deo ſubjiceretur, homines iſti utarent, qui voluntatem creatam ut reddant iberam eam faciunt ſacrilegam, primæ & nfinitæ cauſæ limites præſcribunt arctiſſinos, atque adeo Deum liberrimum duriſſima c plane fatali neceſſitate conſtringunt, ſic ut pſe non ordinare aut providere rebus, ſed rovidentiam & ordinationem in rebus ipſis nventam ac prævisam acceptare tantum dicendus ſit. Verum quia hæc Adverſarios vehementer premunt, paulo etiam ſubtilius excutiamus.

VIII. §. 5. Si detur ſcientia media, qua Deus antecedenter ad omne decretum ſuæ voluntatis cognoſcat futura contingentia conditionata, ergo eſſentia divina in ideis ſuis neceſſario ac naturaliter repræſentabit quædam ex his quæ libere ſunt futura, quia repræſentabuntur, non in divinis decretis, ſed antecedenter ad ipſa: At hoc abſurdum eſt, & uno abſurdo dato multa ſequuntur: 1. quod creaturæ non pendeant ex libera electione voluntatis divinæ. 2. quod non poſſit Deus aliud facere quam facit. 3. quod tollatur omnis providentia & gubernatio libera circa creaturas: ſi enim creaturæ non libere ſed neceſſario omnino repræſententur ab eſſentia Dei, & repręſententur ut futurę cum omnibus ſuis modis, circumſtantiis, accidentibus, & conditionibus, quis locus providentiæ aut liberæ gubernationi Dei? Sed dicunt, aliud eſſe, repræſentare, & aliud, eſſe: quod creaturæ ſint, habent à divina voluntate, ac proinde libere dicuntur habere eſſe; quod vero repræſententur, id non habent à divina voluntate, ſed ab immenſa & infinita eſſentiæ divinæ capacitate, quæ, prout præintelligitur voluntati, præhabet in ſe totum illud, quod per univerſam durationem æternitatis habiturum eſt participium entis & rationem entis: ſic aliquid regeſſiſſe ſibi videntur Adverſarii; Sed enim hoc aliquid nihil eſt: Quamvis enim divina eſſentia repręſentet antecedenter ad decretum realem illam diverſitatem creaturarum & omnem modum entis cum ſuis conditionibus & accidentibus, quod libenter fatemur, hæc tamen repræſentatio eſt earundem creaturarum, quatenus ſunt poſſibiles & poſſibiliter futuræ, ſecundum omnem illum modum, quem habent in ordine ad omnipotentiam Dei. Verum enimvero præter hoc quod poſſibiles ſint creaturæ, aut poſſibiliter futuræ ſecundum omnes illas conditiones, etiam de facto ſunt eventuræ in re ſecundum actualem exiſtentiam, quod cũ pendeat à voluntate Dei & decreto ejus libero, in quo actualem rerum futuritionem prævidet, negamus ante id in ejus eſſentia aut ideis repræſentari ullius rei veram futuritionem, aut actualem exiſtentiam de facto eventuram: nam ſi Deus decreviſſet nunquam producere creaturas, in hoc caſu divina eſſentia non repræſentaret creaturas, ut

vere futuras de facto, cum ordine & habitudine ad realem exiſtentiam earum, ſed tantum repræſentaret eas, ut poſſibiles ſecundum omnes conditiones, quas habere poſſent.

IX. §. 6. Denique nec nodos ſolvit hæc ſcientia media in concilianda contingentia & libertate arbitrii cum infallibilitate divinæ providentiæ & prædeſtinationis ac gratiæ efficacia, ſed potius implicat: nam poſita tali ſcientia antecedenter ad decretum Dei prędeſtinantis bonum uſum arbitrii futurum ex hypotheſi, ſequitur eundem bonum uſum liberi arbitrii reducendum eſſe ad aliquid naturale, à quo detetminetur, videlicet, ad conſtellationem, vel moralem perſuaſionem, vel individualem complexionem &c. nam quod Petrus v. g. ſit potius conſenſurus quam diſſenſurus objecto ſibi propoſito, ſi conſtituatur in talibus vel talibus circumſtantiis, non refunditur ad aliquod decretum divinæ voluntatis prædeterminantis ut hoc fiat, quoniam objectum ſcientiæ mediæ & ſcientia ipſa antecedit omne decretum divinum: nec etiam reducitur in ipſum auxilium gratiæ, quod tale eſſe volunt, ut non præmoveat efficaciter voluntatem creatam ad alteram partem, ſed eam omnino indifferentem relinquat ad oppoſita: in cauſa autem omnino indifferenti, ut ſic, in quantum non eſt inclinata efficaciter ad alteram partem, non poteſt certo & infallibiliter cognoſci determinatus effectus, quæ cauſa quoque eſt cur non poſſit reduci in liberum arbitrium ſub illo gratiæ auxilio in talibus circumſtantiis conſtitutum; ſicut enim ſe res habet ad eſſe, ita ad cognoſci: nam ab eo quod res eſt, vel non eſt, hoc vel illo modo, cognitio dicitur vera vel falſa, determinata vel indeterminata; ergo implicat dari ſcientiam determinatam, omnino certam & infallibilem de eo, quod neque in ſe neq; in ſuis cauſis habet eſſe determinatum, ſed variabile & indifferens ad utrumlibet: nec reduci poteſt effectus, in objectum propoſitum voluntati, quia nullum objectum ita efficaciter agere poteſt in voluntatem ut non maneat illa indifferens & indeterminata ad utrumque oppoſitorum, ne ſcilicet pereat libertas ejus; nec in alium actum priorem voluntatis: nam ſupponamus, quod ille ſit primus actus liber, quid tum conſilii? nihil ergo reſtat, in quod poſſit prædictus conſenſus liberi arbitrii in talibus circumſtantiis conſtituti reduci ultimate, niſi in naturalem complexionem, aut proprietatem hujuſmodi individui, puta Petri, aut in aliam cauſam naturalem: Ex quo ſequitur, quod voluntas hujus hominis in talibus circumſtantiis conſtituti eſſet per naturam ſeu naturaliter determinata ad unum, & ſic revera tollitur ejus libertas; nam ſi naturaliter conſentit, tum aliter facere non potuit, ergo non diſſentire, ergo poſitis hiſce circumſtantiis non eſt libera. Quod dicant, voluntatem ex ſe habere, quod poſſit ſe determinare ad alteram partem quæ ſibi placuerit, difficultatem non aufert, nam licet voluntatis natura conſiſtat in facultate ad utrumlibet, non tamen habet nec poteſt illi competere ex natura ſua, quod ſe determinet ad conſenſum talis objecti potius quam ad diſſenſum, nam alioquin per naturam eſſet determinata ad unum ſaltem in talibus circumſtantiis conſtituta.

X. §. 7. Cum ergo ſcientia media ſupponat pro objecto vel quod non eſt, vel quod nullo modo eſt ſcibile, effectum ponat non dependentem à cauſa prima, libertati divinæ ac providentiæ compedes injiciat, libertatem humani arbitrii deſtruat, tantum abeſt ut eam providentię ac prædeſtinationi divinæ conciliet, & difficultates omnes hactenus enarratæ facile evitentur, ſi dicamus præſcientiam boni uſus liberi arbitrii futuri, ex hypotheſi quod illud in talibus circumſtantiis collocetur, non antecedere in ſigno rationis, ſed ſubſequi liberum decretum voluntatis divinæ, à quo participat creatura omnem ſuam libertatem, relinquitur ante decretum non eſſe in Deo conſtituendam talem ſcientiam mediam, ſed eam eſſe purum putum humani, imo Jeſuitici, cerebri figmentum, quod erat demonſtrandum.

Diſpu

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-PRIMA,

DE

COMMVNIC. PROPRIORVM.

THESIS I.

IN curriculo harum diſputationum, quarta à nobis fuit inſtituta de *Proprio*, quod conferri poſſe diximus, vel cum ſubjecto in uo eſt, vel cum ſubjecto in quo non eſt: riori reſpectu, quæri ſolet: *An proprium poſſit ſeparari à ſubjecto in quo eſt?* Poſteriori reſpectu, quæri ſolet: *An proprium ſubjecto ſpecie iverſo, in quo non eſt, communicari poſſit?* Jtramque quæſtionem tum ſolvimus. Sed oſteriorem, quia temporis & chartæ anguſia vetabat prolixius pertractare, eam nunc, uod tum promiſimus, paulo plenius perſeuemur, ut ſic fidem datam liberemus: & meetur ſane diſcuti hæc quæſtio accuratiſſime: ſt enim ſummæ utilitatis, & inſignem luem fœneratur gravioribus quibuſdam controverſiis.

II. Ut quæſtio, ardua ſane ac perdifficiis, *de propriorum & communicabilitate & communicatione*, feliciter decidatur, utrumque ıoc vocabulum, & *communicabile*, & *communicatio*, accurate debent diſtingui; quæ uriuſque vocabuli diſtinctiones, & ſtatum ontroverſiæ clarius figent, & fontes erunt nultarum ſolutionum. *Communicabile*, ut à riori ordiar vocabulo, dicitur dupliciter; uno modo per identitatem, alio per informaionem. Communicabile per identitatem eſt, uando illud, cui aliquid communicatur, eſt dem cum eo quod communicatur. Sic univerſale eſt communicabile & communicatur ingulari, quia eſſentia univerſalis conſtituit ſſentiam ſingularis, & hujus eſſentia eſt eaem reipſa cum eſſentia illius: & ſic concelimus, propria ſc. ꝯ univerſalis, eſſe communicabilia, & de facto communicari ſingularibus; nam ſimul cum eſſentia ꝯ univerſais propria ejus approprianturſingulari, ſuntque in eo ſubjective. Communicabile per informationem eſt, quando forma communicari poteſt & communicatur materiæ. Hic jam quæritur, *an forma, nempe accidentalis, ac propria, ſubjecti unius, poſſit communicari ac communicetur, unquam, ſubjecto alteri ſpecie diverſo?* Circa hanc quæſtionem plerique facile largiuntur, id fieri non poſſe, ſi ſubjecta ſint ſuppoſitaliter (ut loqui amant Scholaſtici) diverſa; ſic enim accidens migraret de uno ſubjecto in aliud, quod contra naturam eſt accidentis; nam migratio, vel in tempore fieret, vel in inſtanti: utrumvis dicas, accidentis naturam tollis: ſed vero, ſi è duobus ſubjectis fiat unum per unionem realem, quæritur, an tum proprium unius ſubjecti poſſit communicari ſubjecto ſpecie quidem diverſo, ſed jam arctiſſime juncto, ac de facto communicetur vi unionis. Multi affirmant; nam tum nullus videtur eſſe metus, ne accidens migret de uno ſubjecto in aliud, quia illa duo ante ſubjecta nunc ſunt facta unum ſubjectum per unionem. Ita quidem tenent *Scheiblerus*, *Meiſnerus*, *Iacobus Martini*, *Schroderus*, & omnes ubiquitatis naturæ Chriſti humanæ Patroni. Contraria tamen ſententia veriſſima eſt, quæ ne iſta quidem ratione communicari, ac nulla ratione poſſe communicari propria unius ſubjecti, alteri ſubjecti ſpecie diverſo, etiam unito tenet: quia, ut eſſentia unius ſubjecti uniti, non communicatur nec communicari poteſt ſubjecto alteri unito, ita nec proprium, quod eſſentiam immediate ſequitur: & quod communicatur, etiam in tali caſu, non eſt proprium: quia proprium eſſe & communicari tali modo ſunt oppoſita: quæ duo argumenta, quia latius deduximus *th. 6. diſp.* 4. inter haſce

 ſelectas,

ſelectas,non perſequemur fuſius,ſed vero Adverſariorum ſententiam deſtruemus potius: ea nititur falſo fundamento; quaſi illa, quæ vel eſſentialiter vel accidentaliter ſunt unita, ea de cauſa vi unionis unum faciant vel fiant ſubjectum commune accidentium propriorum utriuſque extremi quod unitur:nam non eſt menſurandum ſubjectum ex ſuppoſitalitate, nec unitas ſubjecti reſpectu accidentium & propriorum æſtimanda eſt ex unitate ſuppoſiti, quaſi ſubjectum ſtatim unum ſit ac fiat accidentium & propriorum quod unum eſt ac fit ſuppoſitum:in exemplo res erit clarior. Ex igne & ferro fit unum, quatenus unita ſunt, & unum quidem compoſitum ac ſuppoſitum, ferrum ſc. ignitum, at ſubjecta manent duo: unum ignis, alterum ferrum: & neutrum alteri ſua propria communicat,non magis quam eſſentiam: ignis quidem in ferro producit calorem, quæ effectio eſt non communicatio, at calorem ſibi proprium retinet, neque magis unum fiunt ſubjectum per unionem,quam ignis & manus, quæ non uniuntur, quando ignis manum calefacit.utrinque ſubjecta ſunt duo: hic ignis & manus non unita; ignis & ferrum unita. Ex anima & corpore fit unum, & compoſitum & ſuppoſitum per unionem;at ſubjecta manent duo: neque corpus vi unionis ſua propria, palpabilitatem, viſibilitatem, &c. animæ, neque anima ſua propria, potentiam intelligendi, ſentiendi, movendi, corpori ideo communicat: itaque ſive ſuppoſitis ſint diſtincta ſubjecta,ſive unum ſuppoſitum ſint facta per unionem, ſemper migrabit accidens de ſubjecto in ſubjectum, ſi accidens unius ſubjecti communicetur alteri ſubjecto ſpecie diverſo: unio enim ſpecificum hoc diſcrimen non tollit. Et profecto, ſi proprium unius ſubjecti, ſive uniti ſive non uniti, poſſit communicari ſubjecto alteri, ſpecie, & quia ſpecie,etiam numero,diverſo,poterit una numero forma duas numero materias informare, quæ eſt mera contradictio; ſic enim duo unum forent: proprium enim, accidens eſt & forma accidentalis reſpectu ſui ſubjecti. Ergo non poteſt proprium, quod formæ accidentalis vicem tenet in ſubjecto, in diſtinctis numero aut ſpecie eſſe ſubjectis. Reponunt Adverſarii, eſt in uno per ſe, in alio participative. ſed fumus tantum eſt ac fucus ad occultandam veritatem inventus, iſta diſtinctio. Nam non poteſt unum numero accidens eſſe in diverſis ſubjectis, in uno per ſe, in altero participative, niſi per ſe ſit unum & participative non unum: aut ſi ſubjectum ſit unum, vel eſt in eo per ſe tantum, vel participative tantum. Sic argumentamur: ubi eſt idem ſubjectum ſimpliciter,ibi idem eſt modus ineſſendi ſubjecto,& conſequenter idem modus prædicandi. At vero hic diverſus eſt modus prædicandi, quando dico, ignis urit, & ferrum ignitum urit. Ergo: Cum dico; ignis urit, eſt prædicatio per ſe; ferrum ignitum urit, eſt prædicatio per accidens ſeu per aliud: ferrum enim ignitum urit, quia in ferro eſt calor productus; aut cum ferro eſt ignis, qui urit: itaque concretum hoc, ferrum ignitum, involvit duo ſubjecta, ignem & ferrum, ut urere igni per ſe conveniat, ferro vel per accidens, ratione caloris, non communicati, ſed in ſe producti, vel per aliud, per ignem ſcilicet ſibi unitum: Nam utrum dicendum ſit, vix liquet: utrumvis tamen dicatur, nihil dicitur, pro ejuſdem numero caloris, qui inhæſive eſt in igne, tranſmigratione aut communicatione aut tranſitu in ferrum. Si quæras, an ferrum urat, an ignis? quæro item, an corpus hominis edat, incedat, ſcribat, &c. an anima? Actiones ſunt ſuppoſitorum, ſed ferrum urit, vel per calorem, quem numero diverſum in eo produxit ignis, vel per ignem poris veniſque ſuis acceptum arctiſſimequ ſibi unitum, quemadmodum ſpongia humectat per aquam in meatibus ſuis receptam: utrolibet modo loquaris, nihil dicitur pr communicabilitate propriorum.

III. Nunc altera vox *Communicatio* excutienda eſt & diſtinguenda. *Communicat* non uno modo ſumitur, uti id accurate explicat *Suarez diſp. Met.* 34. *ſect.* 5. 11. 54. *&* *ſeq.* cujus vitula nos arabimus. Eſt communicatio quædam extrinſeca, eſt quædam intrinſeca. Extrinſeca, vel intentionalis, v realis. Intentionalis, per modum finis; q ſenſu omne bonum dicitur eſſe ſui communicativum,ſui deſiderium& amorem excitand appet

appetitumque eliciendo. Realis per modum cauſæ efficientis, quomodo cauſa efficiens dicitur ſe communicare effectui. Communicatio intrinſeca eſt, vel realis, vel ſecundum rationem ſeu communitatem rationis: hoc modo poſteriori ſuperiora prædicata dicuntur communicari inferioribus, genera ſpeciebus, ſpecies individuis: eſt autem illa communitas inferiorum in ſuperiori communitas rationis. Scholaſtici dicunt, hoc modo eſſe aliquid communicabile, ut *Quod*, quia ſuperius ſe totum communicat ſuis inferioribus, ut conceptus eſſentialis in quid dicatur de ſuis inferioribus, & quæcunque eum conceptum conſequuntur. Unde communis eſt regula, Quicquid eſt in genere, id omne in ſingulis ſpeciebus. Communicatio realis eſt, vel per modum indentitatis, vel per modum unionis tantum. Communicatio per modum identitatis eſt in Deo, ubi una numero eſſentia communicatur tribus perſonis realiter inter ſe diſtinctis. Communicatio ratione unionis, ſit: vel ſupernaturaliter, quomodo λόγος ita ſe communicavit naturæ humanæ, ut hæc ſubſiſtat in λόγῳ; vel naturaliter: qualis eſt communicatio unius rei reſpectu alterius rei per formalem unionem aut conjunctionem aliquam, ut forma communicatur materiæ, & materia formæ, pars toti, & ſic de aliis: hoc ſenſu apud Scholaſticos dicitur aliquid eſſe communicabile, ut *Quo*. Nunc hæc ad rem præſentem applicemus, ſtatumque controverſiæ recte enucleemus.

IV. Non quæritur, *An propria generum poſſint communicari ſpeciebus?* vel, *An propria ſpecierum poſſint communicari individuis?* vel in genere, *An propria ſuperiorum poſſint communicari inferioribus?* Quam communicationem *Ariſtoteles* μέθεξιν vocat, quando in *Topicis*, *l.* 4. *cap.* 1. *tex.* 8. inquit, *Species μετέχουσι ſuorum generum.* De hoc genere communicationis, quæſtio non eſt. Quando enim proprium dicitur omni, ſoli, & ſemper, convenire ſubjecto, non excluduntur per vocabulam (*ſoli*) ſubordinata ſeu inferiora: ſic propria generis ita conveniunt ſoli generi, ut conveniant nihilominus ſpeciebus & individuis ſub hoc genere contentis. Quia enim genus totam ſuam eſſentiam communicat ſuis inferioribus, fieri nequit, quin ſimul cum eſſentia generis communicentur propria, quæ generis eſſentiam immediate conſequuntur & ab ea ſeparari nequeunt: is vero modus communicationis ſequitur identitatem eſſentiæ & naturę; quia enim genus nō eſt aliud à ſpeciebus, & ſpecies non eſt aliud à ſuis individuis, etiam communicatio hęc propriorum generis ad ſpeciem, aut ſpeciei ad individua, non eſt ut ad rem aliam à ſe diverſam ſed ut eandem ſecundum naturam.

V. Non quæritur quoque, *de communicatione extrinſeca*, ſecundum quam aliud agit in aliud, producendo aliquid, quod ſit ejuſdem ſpeciei; quemadmodum calor ignis habet naturam quandam communicativam ſui, ſed communicatione extrinſeca ſecundum quam multiplicat ſe, & ſui ſimilem, ſpecie non numero, eundem efficit calorem: ut, ſi focus inſtructus communicet ſuum calorem conclavi & omnibus in eo exiſtentibus. Verum hæc non eſt communicatio ejuſdem proprii, ſed productio ſimilis ſecundum ſpeciem.

VI. Nec quæritur, *An formæ effectum quendam formalem cauſent, vel in materia vel in compoſito?* aut, *An ab ea forma naſcantur facultates & operationes, tanquam à ſua cauſa efficiente?* Nam dans formam, dat etiam ea, quæ formam conſequuntur: ſequuntur vero formam, eſſe, diſtingui, operari: non ergo ad hanc facit quæſtionem, quando forma vel actus formalis dicitur largiri eſſe ſpecificum compoſito, & materiæ, ut ſit hoc aliquid per formam: nam & hic, actus ille formalis non eſt ſubjective in forma, ut ita tranſeat de forma in materiam, vel in compoſitum, quæ eſſet proprie dicta communicatio; ſed eſt influxus cauſalis, per quam forma eſſe confert & largitur ei, ad quod per naturam & à natura eſt ordinata, ita ut ille actus formalis ſit à forma & per formam; non vero exiſtens formaliter & ſubjective in forma: itaque nec hic eſt communicatio propriorum.

VII. Nec quæritur, *An partes, concurrentes ad conſtitutionem totius, conferant toti, quicquid habent, vel eſſentiæ, vel virium, vel operationum?*

tionum? Neque enim hic communicatio eſt proprietatis de ſubjecto ad ſubjectum ſpecie diverſum: nam partes conſtituentes totum non ſunt ſubjectum ſpecie diverſum à toto.

VIII. Sed quæſtio eſt, *An proprium unius partis aut ſpeciei, alteri parti vel ſpeciei, communicetur? etiam quando uniuntur?* Nos negamus: & ex ipſa vocum vi probamus: aliud eſt uniri: aliud communicari. Uniri eſt, in unitatem totius compoſiti copulari: Communicari eſt, quando unum ſibi ſumit, quod eſt alterius. Anima unitur corpori, ſed non communicatur. Partes uniuntur inter ſeſe, ſed non communicantur ſibi invicem, multo minus proprium unius partis communicatur alteri parti. Itaque nec vita animæ communicatur corpori, ſed vero anima ex ſe in corpore producit aliam numero vitam, quæ eſt hominis totius vita. Atque ex hiſce liquet perperam vulgo vocem Græcam συνδύασιν aut συνδυασμὸν verti *Communicationem*, cum tantum ſignificet *copulationem*, qua duæ partes ad unius compoſiti conſtitutionem copulantur: neque unquam licet à συνδυάσει ſive συνδυασμῷ argumentari ad κοινωνίαν, neque valet: Hæ partes & propria partibus aliis earumque propriis ſunt copulata, Ergo communicata. Quare illa Communicatio proprii unius ſubjecti ad ſubjectum ſpecie diverſum merum eſt figmentum, ad erroris in rebus gravioribus defenſionem excogitatum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-SECUNDA,

DE

ABSTRACTIONE.

THESIS I.

VUlgatum eſt verbum, & illud veriſſimum, *ſolus eſt Philoſophus, qui bene abſtrahit.* Et in Philoſophia moderna frequentiſſimus eſt ſermo de *Abſtractionibus*. Dicitur *Abſtractio triplex* conſtituere triplicem Theoreticæ Philoſophiæ partem: an bene, an male, nunc non diſputo. *Abſtractio objecti à materia ſingulari per rationem facta*, Phyſicæ eſt propria: *objecti abſtractio à materia communi per rationem facta*, competit Matheſi: *abſtractio vero objecti à materia tum ſingulari tum communi, partim ſecundum rem, partim ſecundum rationem*, convenit Metaphyſicæ: ſic vulgo philoſopamur. Dicitur genus abſtrahi à ſpeciebus, ſpecies ab individuis, univerſale à ſingularibus, ſubjectũ ab accidentibus, relatio à relato, natura à re naturali, ſuppoſitalitas à ſuppoſito, abſtractũ à concreto, &c. Ea via ac ratione abſtrahendi inſuper habita, graviſſimi exiſtunt errores. Quare utiliſſimum fuerit *Abſtractionis* naturam ſemel ob oculos ponere, quod hac diſputatione conabimur.

II. *Abſtractio*, Græce ἀφαίρεσις, idem ſignificat, quod *ſeparatio*: eſtque *rei* vel *rationis* vulgo, *realis* vel *mentalis*: per illam res à re ſeparatur atque abſtrahitur, ut piſcis ab aqua, albor à pariete: per hanc, ea quæ in re conjuncta ſunt, non reapſe, ſed mente, ſed ratione, ſeparantur & à ſe invicem abſtrahuntur: & ſic dividuntur: quod fit iterum dupliciter: vel ut mens ſive ratio unum ex iis, quæ conjuncta ſunt, apprehendat, cæteris non apprehenſis: vel, ut mens duo aut plura ſimul conjuncta ſimul apprehendat, ſed apprehendendo alterum de altero removeat, tollat, neget: prior *abſtractio* vocatur *ſimplex ſeu præciſionis*, fitque apprehenſione mentis ſimplici, *poſterior* dicitur *compoſita ſeu negationis*, fitque complexa mentis apprehenſione, aut diviſione. Ex gr. ſi quis hominem concipiat, qui quidem pater ſit, non concepta relatione ad filium, dicitur illa abſtractio *ſimplex*: at ſi quis hominem concip

ſcipiat non eſſe patrem, qui tamen ſit pater, t abſtractio *compoſita*: nam prior ille homi- m ſolummodo concipit, & nihil amplius; hic alter, & hominis conceptum format, & ternitatis, & hæc duo dividit, judicans, ho- inem non eſſe patrem, ſeu paternitatem ho- ini non convenire. Compoſita abſtractio ſa eſt, cum dividit ea, quæ conjuncta ſunt: ſimplex abſtractio omni caret falſitate. At- ıe de hac abſtractione ſimplici intelligen- ım eſt illud vulgatum, *Abſtrahentium non eſt endacium*: Quod axioma petitum eſt ex *iſt. l.2. Phyſ.* §. 18. οὐδὲ γίνεται ψεῦδος τῶν χωριζόντων, id eſt, *non committitur falſum ab iis i abſtrahunt*. Sed *de abſtractione ſimplici*, quæ mnium maxime nomen abſtractionis mere- , nonnihil fuſius nobis eſt philoſophan- m.

III. In abſtractione ſimplici duo neceſſa- ſunt. 1. Ut quæ abſtrahuntur conjuncta t. 2. Ut inter ſe aliquo modo ſint diſtincta: njuncta eſſe debent, quia quæ conjuncta n ſunt nullo modo poſſunt abſtrahi, ſed pſa jam ſunt abſtracta: nemo enim abſtra- nivem à nigrore, aut nigrorem à nive: ippe quæ inter ſe ſunt ſeparata: diſtincta bent eſſe, ſi non re, ratione ſaltem ratioci- a: quæ nullo modo diſtincta ſunt, nullo odo abſtrahi poſſunt: idem enim qua idem n poteſt abſtrahi à ſeipſo.

IV. Conjunctorum in re per mentis abſ- ctionem ſimplicem diviſio ſpectatur vel er ſubordinata, ſive inter ſuperiora & infe- ra, vel inter coordinata, ſive inter ſubjecta adjuncta, ac quæcunque ſimili modo ſeſe bent: atque hinc oritur duplex *abſtractio*: npe vel *ſuperiorum ab inferioribus*, vel *ad- ctorum ſimiliumve rerum à ſubjectis*: vulgo itur, *abſtractio eſt ab inferioribus vel à con- atione ſubjecti*.

V. *Abſtractio ſuperiorum ab inferioribus* n ſolum locum habet in ſubſtantiis, ſed & accidentibus: Nam ſicuti humanitatem nſiderare poſſumus, quæ quidem eſt in So- te, Platone, aliiſque individuis humani ge- ris, non conſiderata tamen individuali dif- entia, qua Socrates à Platone & quodlibet lividuum à quolibet individuo ejuſdem ſpeciei diſtinguitur: ita etiam concipere poſ- ſumus colorem aut alborem in genere, non conſideratis individuis coloribus aut albori- bus, qui ſunt in hoc aut illo individuo ſubje- cto: ſic alborem & colorem conſideramus, cum dicimus colorem eſſe genus, alborem eſ- ſe ſpeciem. In hanc ſententiam nobis prçit *A- riſt. lib. 3. de Anim.* §. 9. cum ait. Ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγέθει εἶναι, καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδατι εἶναι. οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, id eſt, *Aliud eſt magnitudo & magnitudinis eſſentia, item a- qua & aquæ eſſentia: atque ita in aliis multis*. Ubi videt uniuſquiſque, illum non in aqua ſolum, quæ eſt ſubſtantia, ſed & in magnitu- dine, quæ accidens eſt, naturam deſignare, ab inferioribus abſtractam, cum ait τὸ μεγέθει εἶναι καὶ τὸ ὕδατι εἶναι: iſtoc enim loquendi modo communem rerum naturam ab infe- rioribus abſtractam deſignare conſuevit. Sic dixit *l. 2. de Anim.* §. 37. τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναί ἐστι. id eſt; *Vivere eſt viventium eſſentia*, in qua ſcilicet omnia viventia conveniunt, quatenus vivunt.

VI. *Abſtractio ab inferioribus fit per præci- ſionem vel differentiæ individualis vel differen- tiæ ſpecificæ*: abſtractio ſuperiorum ab inferio- ribus habet locum in individuis, quando v. c. abſtractis ſeu præciſis, i. e. non conceptis dif- ferentiis individuantibus, quibus natura hu- mana reſtringitur ad Socratem, ea concipitur ſine Socrate: ubi tamen nota, non abſtrahi in- dividuum, ſed ſpeciem infimam ab individuo: nam impoſſibile eſt concipi individuum qua tale, non concepta differentia individuali: at iſta natura, quæ in Socrate eſt individua, po- teſt abſtrahi ab illis differentiis quibus ad eum reſtringitur & individuatur: abſtractio ſupe- riorum ab inferiorum habet item locum in generibus & ſpeciebus ſubalternis, imo & in generibus ſummis, quæ omnia à ſuis differen- tiis ac diviſivis abſtrahi poſſunt, in quantum concipi poſſunt iis non conceptis: dico no- tanter, *diviſivis*: quia ut aliqua ſpecies conci- piatur, non concepta differentia ſpecifica con- ſtitutiva, impoſſibile eſt: at genus concipi, non concepta differentia ſpecifica conſtituti- va, poſſibile eſt. Ex. gr. poteſt animal concipi non concepta rationalitate, differentia anima- malis,

malis diviſiva: at ut homo concipiatur, non concepta rationalitate, differentia hominis conſtitutiva, fieri non poteſt.

VII. *Abſtractio à ſubjecto ſeu connotatione ſubjecti*, convenit & formis rerum, & adjunctis, cujuſcunq; ordinis ac conditionis, ſive ſint poſitiva ſive negativa, vel privativa, interna ſive externa, abſoluta ſive relata: & licet forma ſit de eſſentia rei formatæ, id eſt, totius compoſiti, ideoque ab illa non poſſit abſtrahi, materiæ tamen communis adjunctum eſt, eique competit eodem fere modo, quo cætera adjuncta ſubjecto: Loquimur vero hic de forma materiali: immaterialis enim illa forma, hominis anima rationalis, non tantum à materia omni & communi abſtrahitur abſtractione mentis ſimplici ſeu præciſionis, de qua hic agimus, ſed & complexa ſeu negationis, atque inſuper abſtractione reali: extra omnem enim materiam ſeparata & abſtracta reipſa exiſtit, poſt mortem ſuperſtes: ſed formę materiales, quæ extra materiam omnem exiſtere nequeunt, ac ne quidem abſtrahi à materia communi abſtractione complexa ſeu negationis, poſſunt tamen à materia abſtrahi abſtractione ſimplici ac præciſionis, non minus quam accidentia à ſubſtantiis reliquaque adjuncta à ſubjectis: poſſumus enim animam vegetantem coſiderare non conſiderato hoc aut illo corpore, ſicuti & circulum, conſiderato ære aut ligno, aut quacumque alia materia, quemadmodum conſideramus alborem non conſiderata nive aut ceruſſa, aut veſtem non conſiderato corpore veſtito, aut paternitatem vel cauſalitatem non conſiderato homine qui eſt pater vel cauſa: hoc ſenſu, Ariſtot. alibi dixit, *accidentia definiri* ἐξ ἀφαιρέσεως, *ex abſtractione, in abſtracto* dicunt vulgo, & *in idea ſua*.

VIII. *In adjunctorũ abſtractione à ſubjecto, deſcerni debet inter adjuncta propria & communia. Propria* adjuncta hic appello, quæ ſoli alicui ſubjecto conveniunt: ut etiam omni & ſemper conveniant, hoc in loco non eſt neceſſarium. Quemadmodum vero formæ materiales aliter ſeſe habent ad materiam, aliter ad rem formatam: ita aliter ſeſe habent, in hoc negotio abſtractionis, adjuncta communia, aliter propria: ſicuti formæ non poſſunt abſ-

trahi à rebus formatis (ea enim abſtract
contradictionem implicaret) ita quoque n
poſſunt adjuncta propria abſtrahi à ſuo ſubj
cto proprio, ſed tantum ab iis quæ ſub ſub
cto proprio continentur: ſimitas v. g. n
competit & ſoli naſo, ideoque non poteſt co
cipi non concepto naſo. Quare, ſive ſimitat
dicas, ſive ſimum, ſive naſum ſimum, res e
dem redit: ut vero ſeſe habet naſus ad ſimi
tem, ita omne ſubjectum ad ſuas proprietat
nulla ergo proprietas concipi poteſt, ſubje
ſuo non concepto. Et certe, cum ſubject
contineatur in definitione proprietatis (n
proprium dicitur de ſubjecto in ſecundo m
do dicendi per ſe, *teſte Ariſt. l.* 1. *Poſt. An*
cap. 4. §. 31.) ſi proprium abſtraheretur à ſ
ſubjecto, abſtraheretur à ſua definitione, atq
adeo à ſeipſo, & à ſua eſſentia: at definitur
ſua definitione, à ſeipſo, à ſua eſſentia, ho
ab animali & rationali, abſtrahi non pot
Quorſum ergo, dicat aliquis, *Proprietatibus ſ*
tributæ voces abſtractæ, ſi non poſſunt abſtra
ſuo ſubjecto ullo modo? Reſpond. Voces iſtæ a
tractæ ſignificant proprietates, non quid
ſine ſubjecto, ſed ſine ſubjecto particulari
ſingulari, nam cum ſimitatem dicimus, v
abſtracta curvitatem ſignificamus, non qua
cunque, ſed eam ſolam, quæ eſt naſi, nec e
tamen quæ eſt in naſo Socratis aut Plato
ſed quæ eſt in naſo quocunque. At adjun
communia, ſicuti ad nullum certum ſubje
determinata ſunt, ratione cujus debeant d
niri, ita quoque abſtrahi poſſunt à ſubje
quocunque. Interim, ſicuti adjuncta, qu
nus adjuncta ſunt, ſubjectis ſuis differunt
invicem, idque, vel ſpecie, ſi ſint propria
numero, ſi ſint communia: ita quoque ab
huntur ab inferioribus atque à ſingularil
quia & quatenus abſtrahuntur à ſubjectis
ut, cum de adjunctis ſermo eſt, abſtractio à ſ
jecto & ab inferioribus non magis diffe
quam eſſe & ineſſe in accidentibus. Et
prietates quidem univerſales abſtrahunt
ſingularibus, atque omnino ab inferiori
quando univerſale ſubjectum ab inferior
abſtrahitur. Sic ſimitas abſtrahitur ab i
rioribus, quando concipitur in naſo gen
tim ſumto, non in naſo hoc aut illo ſingu

adjuncta communia abſtrahuntur à ſingu-
ribus, quando concipiuntur, non tantum
on concepto hoc aut illo ſubjecto ſingulari,
d etiam non concepto hoc aut illo ſubjecto
ſpecie: ut ſi quis concipiat alborem aut
hæram, non tantum non concepto hoc ſin-
ılari alboris aut ſphæræ ſubjecto, ſed nec
nſiderato ligno, auro, argento, aut ullo alio
terminatæ naturæ ſubjecto, in quo albor
t ſphæra ineſſe ſolet. Ex quibus apparet, ad-
ncta communia eſſe magis abſtracta, quam
opria: quoniam illa abſtrahuntur ab omni
ɔjecto determinati generis: hæc non item:
cludunt enim ſubjectum determinati ge-
ris, ſed non hoc aut illud in individuo.

IX. Notandum hic eſt porro, *abſtractio-
n à ſubjecto eſſe reciprocam*, ut ſicuti adjun-
ım à ſubjecto, ita ſubjectum ab adjuncto
ſſit abſtrahi: at ſuperiora ab inferioribus,
non item inferiora à ſuperioribus, abſtra-
poſſunt: quia ſuperiora dicuntur de infe-
ribus primo modo dicendi per ſe, *teſte Ari-
l. 1. poſt. Anal. c. 4. §. 31.* Poteſt quidem con-
i natura animalis non conceptis ſpeciebus,
mine videlicet & bruto: at homo aut beſtia
ıcipi non poteſt, non concepto animali,
ia homo & beſtia, eſt animal utrumque:
ıtra, ſicuti adjunctum poteſt concipi, non
ıcepto ſubjecto, vel ſingulari, vel determi-
i generis: ita quoque ſubjectum poteſt con-
i, ſeu ſingulare, ſeu determinati generis, non concepto adjuncto: nec refert, ſitne ad-
junctum commune an proprium: nam ſicut
poteſt concipi corpus non concepto nigrore,
aut nix non concepto albore; ita Petrus aut
homo poteſt concipi, non concepta ridendi
facultate, aut non concepta ſimitate.

X. *Diſcrimen* tamen adhuc eſt aliquod *in-
ter ſubjectum propriorum & communium ad-
junctorum.* Subjectum adjuncti proprii, ſive
ſingulare ſive determinati generis, licet abſ-
que contradictione concipi poſſit non conce-
pta proprietate, non poteſt tamen concipi ea
negata: at ſubjectum adjuncti communis,
ſive ſingulare ſive determinati generis, ſine
contradictione concipi poteſt, non ſolum ad-
juncto non concepto, ſed & negato: atque
in eo *adhuc differt ſubjectum proprii adjuncti
à ſubjecto differentiæ ſpecificæ inſtitutivæ*, ut
eſt ſpecies omnis, atque adeo ipſa proprietas
à differentia ſpecifica conſtitutiva: nam ſpe-
cies, puta homo, non poteſt concipi, ne
quidem non concepta rationalitate, at po-
teſt concipi non concepta riſibilitate; & po-
teſt concipi non tantum non concepta, ſed
& negata eruditione. Hæc, quæ de Abſtra-
ctione nunc ſumus philoſophati, inſerviunt
admodum illuſtrandæ diſputat. trigeſ. &
quartæ, *de proprio*, in harum ſelect. ſerie:
& in univerſum fœnerantur inſignem lucem
quæſtionibus per univerſam Philoſophiam
difficillimis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-TERTIA,

DE

BONO.

THESIS I.

TEnentur homines omnes, ex naturali in-
ſtinctu, *Boni* deſiderio: pauci tamen co-
gnoſcunt rationem *Boni*, in quod ferun-
. Operæ fecerimus pretium, ſi, quid ſit
num, quod ita ab omnibus expeti ſolet, in
rto ponamus: at vero hoc ipſum præſtare,
ficultatis plenum eſt opus propter varian-
tium Philoſophorum judicia: jaciamus ta-
men aleam, & rationis filum, quo nos ducit,
ſequamur. Explicabimus igitur poſt *vocem*,
Boni *quidditatem*, in quo illa conſiſtat, *pro-
prietates*, & varias ejus *diſtinctiones*.

II. Quod nos hodie *Bonum* dicimus, ve-
teres olim *Duonum* dixerunt. *Feſtus. Duo-*

Q *num*

num, *Bonum*. & è veteri poëta citat; ſimul *duona* eorum portat ad naves. Unde autem Duonum fuerit dictum, quod bonum nunc vocamus, optime explicat *Camerarius* in ſuis Problematibus, cum dicit *Duonum dici à duobus*. Acute ſane: quia bonum duo dicit: & ipſam entitatem rei, quæ denominatur bona, & aliquid, quod bonitas connotat, ad quod prædicta entitas relata hanc ipſam denominationem boni ſortitur, quæ relatio eſt propenſio, inclinatio, capacitas, convenientia, aut ſimilis connexio cum tali entitate. Sed hoc ex iis, quæ ſtatim ſumus diſſertaturi, clarius patebit. *Bonum* græce καλὸν & ἀγαθὸν. Καλὸν ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quia animos vocat & trahit, ad ſe appetendum: ἀγαθὸν, quaſi ἄξιον ἄγαν τοῦ θέειν, dignum valde ad quod curramus. *Hæc de voce*.

III. *Quidditas boni*, ſeu *ratio formalis* boni, in qua conſiſtit, eſt *bonitas*: quæ *quid ſit*, & *quid enti adjiciat*, (agimus enim de bono & bonitate tranſcendentali) tam multiplici ſententiarum varietate eſt diſputatum, ut vix invenias exitum. Nos primum, quid non ſit, mox, quid ſit, exponemus. §. 1. *Bonitas Tranſcendentalis non eſt ipſum ens quod bonum dicitur, nec novum ens ab ente bono diſtinctum. Non prius*, quia ſic non eſſet affectio entis: eſſent enim bonitas & ens bonum, voces ſynonymæ Grammaticis dictæ: & abſtractum diceretur de concreto: & foret prædicatio identica: quæ omnia falſa ſunt. *Non poſterius*, quia, ſi illa bonitas foret novum ens, iterum eſſet bona, quia omne ens bonum eſt, & hæc ſecunda bonitas iterum foret bona, quia ens, & ſic daretur progreſſus in infinitum. §. 2. *Bonitas tamen tranſcendentalis includit ens*, quia ejus eſt affectio, *eique aliquid adjicit, non* quidem *ens novum*, ut dictum eſt, *multo minus qualitatem*, quæ accidens eſt & ſpecies veri entis; ſic enim in bono, conſequenter in Deo, foret compoſitio ex duobus entibus: *addit* tamen *aliquid*, *non* vero *nihil*, quia nihil non eſt affectio entis; prætereà nihil non diſtinguit ens: bonitas diſtinguit ens. §. 3. *Illud aliquid, quod bonitas adjicit enti, non eſt privatio*, quia bonitas non dicit, quid ens non ſit, ſed potius quid ens ſit: *non eſt denominatio externa*, quia non dicit, quomodo aliquid ext ens bonum ſe habeat ad ens bonum, ſed p tius, quomodo ens bonum ſe habeat ad ſe a ad aliud, ut ſtatim dicemus; *non eſt relatio r tionis aut ullum ens rationis*, quia bonitas in rebus & ens eſt bonum citra ullam ficti nem vel operationem mentis noſtræ; *non modus*, quia non eſt attributum entis abſol tum, ſed reſpectivum, ut *th*. 1. indicatu & pluribus ſtatim indicabitur: *ſed eſt rela realis*, quæ non dicit, ens reale, ſed aliqu non-ens, reſpectum ſcilicet, reperiri in en reali, citra intellectus operationem. § 4. *reſpectus*, quem bonitas adjicit enti, *non co ſiſtit in entis boni ordine ac relatione ad volunt tem ſeu appetitum*, quæ *Scheibleri l.* 1. *Met. c.* & multorum, ac fere communis eſt opini quæ ideo rationem formalem boni, ipſam p ta bonitatem, conſtituit in appetibilitate, al gata hic *Ariſt. ex l.* 1. *Eth. c.* 1. authorita ubi inquit, *Bonum eſt, quod omnia appetu* Sed hæc opinio & authoritas facile refuta tur. Quocunque enim in re aliqua, qua lis eſt, datur aliquid prius, illud non pot eſſe illius rei ratio formalis. Atqui appeti litate in bono, qua tali, datur aliquid pri Ergo &c. Et, Effectus non poteſt eſſe de tione formali cauſæ ſuæ. Atqui appetibili eſt effectus boni. Ergo &c. Minor utrimq probatur. quia non ideo quod quid appe bile eſt bonum eſt, ſed, quia bonum eſt, a petibile eſt: nempe omne bonum appetib eſt, quia conveniens eſt ei qui appetit. Qu attinet authoritatem *Ariſtotelis*, notum eum *loco cit*. non à priori Boni eſſentiam definitionem explicare, ſed à poſteriori proprietatem aut effectum qualicunque m do declarare. §. 5. *Reſpectus, quem boni addit enti, atque ipſa formalis ratio boni, c ſiſtit in convenientia*: &, Ens eſt bon quatenus eſt conveniens. *Sed quam & quid convenientiam* notet bonitas, non t facile eſt explicatu. Nos in re obſcura p ſpicuitati, quantum poterimus, ſtude mus.

IV. *Bonitatem eſſe ſitam in convenient* communis loquendi modus demonſtrat: cimus enim, hoc aut illud eſſe alicui bonu

q

ıia ei conveniens eſt: eruditionem bonam ɔmini, aquam bonam piſcibus, quia illa homini, hæc piſcibus eſt conveniens: præterea ſic demonſtratur. Quicquid eſt ratio & uſa appetibilitatis potentialis & actualis appetitionis, eſt ratio formalis boni. Atqui conenientia alicujus rei eſt ratio & cauſa &c. go &c. Major nota eſt; ideo enim aliquid appetibile & appetitur quia bonum eſt. inor quoque certa eſt; nihil enim appetibi- eſt vel appetitur, niſi quod & quia nobis eſt nveniens, vel aliis, quibus appetitur. *Sed e aut qualis eſt convenientia, in qua ratio malis boni conſiſtit?* Præceptor noſter *Cl. D. rgerſdicius l. 1. c. 20.* Bonitatem conſiſtere , *in convenientia entis cum alio.* Sed quoɔdo Deus tum dici potuit bonus ante creanem, quandoquidem nihil fuit cum quo ıveniret? *Ego malim ſic dicere.* Conventiam entis conſiderari, vel reſpectu ſui, reſpectu alterius. quam diſtinctionem ɔlixe inculcat *Metaph. diſp. 10. ſect. 3. Sua-* .. Illo modo bonum dicitur, quod eſt conııens ſibi ipſi; hoc modo bonum dicitur, ɔd eſt conveniens alteri. Utroque in mo- convenientiæ formalis ratio boni conſi- . Et ſic Deus ante creationem bonus, & t creationem bonus, & creaturæ omnes næ dici poſſunt. Hæc mea de bono ſenten- , eadem eſt *Guinandi Rutgerſii in Inſtitutious Metaph. l. 1. c. 17.* cujus verba, quia ɔlicationem continent ſuæ ac meæ ſentiæ, non pigebit hic adſcribere. *Hæc*, init, *convenientia, quam bonum connotat, conratur quandoque in ente, reſpectu ſui ipſius, ıtenus videlicet per quandam reflexionem edem ad ſe ipſum, concipimus entitatem rei ut ipſi convenientem & amabilem, juxta illud gatum ex* Ariſt. 8. Eth. c. 5. Amabile bom, unicuique autem proprium. *Ergo eti conveniens eſt & amabile, & quidem maıe, quod maxime alicui eſt proprium, quale te eſt ipſa entitas, qua unumquidque intime eſſentialiter conſtat: aliquando autem ſolet edicta convenientia conſiderari reſpectu alius alterius, quod vere & à parte rei diſtinm eſt ab eo quod bonum denominatur: utriuſ exemplum poteſt eſſe in calore, qui denominatur bonus, 1. Quidem, quatenus ipſa entitas caloris ſibi ipſi eſt valide conveniens & amabilis, ut qui expetit converſationem ſui eſſe, quatenus illud tuetur ac defendit, ſi neceſſe eſt. 2. Denominatur calor bonus, quatenus eſt conveniens valdeque proportionatus igni. Et quidem juxta utrumque hunc modum convenientiæ denominatur ens bonum tranſcendentaliter, hoc eſt, tali bonitate, quæ ſit paſſio entis.* Hæc *Rutgerſius*, cui adſtipulamur.

V. *Proprietates* boni ſunt. 1. *Appetibilitas* & *amabilitas*, quia omne bonum propter convenientiam ſuam eſt amabile & appetibile: & non tantum ſui amorem excitat in aliis, ut appetatur, ſed etiam ſeipſum amat, ſeipſum appetit, ſibique in ſuo eſſe complacet: unde oritur. 2. *Conſervatio ſui*, quia enim bonum ſe amat, ſtudet etiam ſeſe conſervare. 3. *Communicabilitas*, quippe bonum eſt ſui communicativum. 4. *Defenſio ſui & odium adverſus corruptionem ſui*; bonum enim ſe tuetur contra vim externam. 5. *Propenſio in ſimilia:* bonum enim amat ſui ſimile: Ex hiſce proprietatibus boni maxime conſiderabilis eſt appetibilitas, quæ habet ſe ad bonum, ut viſibilitas ad colorem. *Appetibili reſpondet appetitus proportionatus*: appetibili *præſenti* appetitus *complacentiæ:* appetibili *abſenti* appetitus *deſiderii*, de quibus fuſe *Rutgerſius loco cit.* Hinc fluxit iſta boni deſcriptio. *Bonum eſt quod omnia appetunt. Eth. 1. c. 1.* Eſt vero quadruplex *appetitus*, à quo bonum appeti poteſt. Eſt 1. *naturalis, rebus inanimatis proprius:* licet hunc in illis obſervare, quando ſimilibus delectantur, quando ſe conſervare nituntur, quando pro univerſi ſalute laborant. 2. Datur appetitus *innatus in corporibus animatis non ſentientibus*, qui animæ vegetantis eſt appetitus: hujus operationes *in plantis* conſpicuæ ſunt. Cur braſſica rutam adeò adverſatur, ut juxta eam ſeri nolit? ex appetitu hoc eſt; quia enim ſui deſiderio tenetur, rutam ut ſibi malam fugit, 3. Datur appetitus *animalis*, qualis eſt *brutorum*, qui cum imaginatione conjunctus eſt, & tanto boni deſiderio tenetur, ut ne in ſomno quidem otioſus videatur. Hinc frigus ſi ſentiant inter dormiendum animalia, tegumentum quærunt ac

loca calidiora. 4. Eſt *rationalis* appetitus, qui non tantum ad bona ſingularia, ut tres priores, ſed & ad univerſalia ſeſe extendit, ſectaturque etiam ea, quæ à ſenſibus ſunt remota: ſic eruditionem appetit homo & ſummum bonum. *Reſpectu quadruplicis hujus appetitus bonum dicitur appetibile.*

VI. *Diviſiones* boni admodum ſunt variæ. 1. *Bonum eſt aliud per eſſentiam, aliud per participationem: illud* eſt, quod à ſeipſo & per ſeipſum eſt bonum, diciturque bonum *infinitum, independens, increatum,* quale eſt *Deus,* qui à nullo ſuam bonitatem accepit: *hoc* eſt, quod à Deo bonitatem accepit, diciturque bonum *finitum, dependens, creatum,* quale eſt *creatura:* hæc licet *non* ſit *per eſſentiam* bona, eſt *tamen ſecundum eſſentiam bona,* id eſt, eſſentia eſt principium bonitatis; bonitas enim ſequitur eſſentiam: verum, ut eſſentia creaturæ, ſecundum quam eſt bona, à Deo eſt participata, ita & participata eſt ejuſdem bonitas.

VII. 2. *Bonum* eſt vel *Theologicum* vel *Philoſophicum*: *illud ſpirituale* eſt, & ſupra vires hominis collocatum: eſtque vel *ſummum,* abſolutiſſima hominis felicitas: vel *intermedium,* ut dona ſpiritualia, regeneratio, juſtificatio, ſanctificatio, &c. *hoc,* philoſophicum puta bonum, eſt vel *naturale* vel *morale: illud* eſt, quod conſentaneum eſt naturæ prout naturaliter operatur & operari poteſt, ut *ſanitas: hoc* eſt, quod convenit rei ut libere operatur, ut *virtus.*

VIII. 3. *Bonum* eſt *verum* vel *apparens: illud* eſt, cui revera ineſt bonitas, quæ ineſſe exiſtimatur: *hoc* eſt, cum non ineſt reipſa bonitas, quæ ineſſe exiſtimatur. Hæc diſtinć utiliſſima ad quarundam objectionum ſo tionem; ut cum malum appeti volunt q dam, quia mors expetatur: at illa, tum bon apparens eſt.

IX. 4. *Bonum* eſt aliud *ſimpliciter vel in* aliud *alteri vel ad aliud.* Bonum *ſimplic* multis modis dicitur tale. 1. *Per ordinem apparens*; & ſic idem eſt quod verum bonu 2. *Per ordinem ad ſingulare,* & ſic idem eſt c bono univerſali. 3. *Per ordinem ad bonum participationem,* & ſic idem eſt cum bono eſſentiam. 4. *Per ordinem ad inferius & ſu dinatum bonum,* & ſic idem eſt cum bono ſu mo. 5. *Hic* dicitur, quod *ſemper, abſolute ubique,* atque *omni* eſt *bonum.* Bonum *alteri ad aliud,* quod *certo tempore* eſt bonum, *ubique nec omni* eſt bonum. ſic quatuor pe habere, bonum eſt aſino vel bovi, non hom vel gallinæ: facere jacturam bonorum, bon eſt, tempore tempeſtatis, ut vita ſervetur num bonum eſt homini, ſed non omni, que enim convenit febricitanti.

X. 5. *Bonum eſt honeſtum, jucundum, u Honeſtum,* quod rationi rectæ eſt congru & ex ſe ac propter ſe expetitur. *Iucund* quod, quia amorem ſui conciliat vel ſe vel rationi, expetitur. *Vtile,* quod pro aliud bonum, ad quod acquirendum inſe expetitur. Sed de hac boni diviſione & a videantur *Authores Metaphyſici, Syſtemati Quæſtionarii.* Hoc pro coronide moneo, non eſſe diviſiones omnes in diverſas r ſpecies bonorum, ſed pleraſque vel unius ni in diverſas formalitates, vel ipſius voc plures ſignificationes.

Di

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum TRIGESIMA-QUARTA,

Quæ eſt prima,

DE FORMIS.

THESIS I.

NUllus in tota Philoſophia difficilior eſt locus, quam de *Formis*, ut jure merito *Iulius Scaliger Exercit.* 307. *ſect.* 12. o- nem *noſtram* in Philoſophia *ſcientiam*, pro- ter *Formarum cognitionem rudem & confu- m*, nihil aliud eſſe quam *umbram in ſole*, di- erit. Hinc eſt, quod ab *Ariſtotelis* tempore in unc uſque diem tam ferventi partium ſtu- o agitetur de *Formis* controverſia, quæ fere ac redit omnis. *An Forma in rebus naturali- us ſit ſubſtantia, eaque diverſa, ab altero rei aturalis principio, Materia.* Atque hæc de o- nibus, *præter rationalem Animam*, Formis ſtituitur quæſtio: quin enim hæc ſit ſubſtan- a immaterialis, à Corpore, ſubſtantia mate- ali, diverſa ac diſtincta, & ex Scriptura per evelationem & ex natura per ratiocinatio- em, ſanioribus conſtat Theologis ac Philo- phis. De reliquis itaque Formis & nos anc quæſtionem ventilabimus. Negantem eriſque ante *Ariſtotelem Philoſophis anti- tioribus* placuiſſe hic ſententiam, affirman- m *Ariſtoteli* allubuiſſe, locis ejus adductis, ferunt *Conimbr. l.* 1. *Phyſ. c.* 9. *quæſt.* 10. ui cum omni caterva *Scholaſticorum* eam uoque ſequuntur. Fateor equidem ab aliquot m ſeculis hanc *Affirmantium* opinionem valuiſſe, atque illas egiſſe radices in multo- um animis, ut, qui contra ſentiunt, in ipſa enſeantur Philoſophiæ principia impingere, mniſque veritatis fundamenta ſubruere: At- ue utinam hic ſtetiſſet judicium! longius tem eſt. Non erroris tantum aut falſitatis uibuſdam præcipitantis nimium judicii ho- ninibus habentur rei, qui *negantem* quæſtio- is propoſitæ partem defendunt, ſed impietatis inſuper: ac jam dubitari cœptum eſt & diſputari, An cum bonis moribus & pietate opinio conſiſtat negans? atque adeo fere excommunicationis fulmen negantibus pro terriculamento objicitur. Sed bene eſt, quod non illi morum & pietatis exactores & cenſores ſint conſtituti. Dandum hoc eſt & condonandum noſtri temporis vitio, quo homines quidam (qui, niſi quod ipſi ſentiunt, nihil rectum cenſent) ex innoxiis in *Philoſophia* opinionibus impietatem ſtatim norunt exſculpere aut hæreſin etiam: quam utramque, à ſententiæ, Formas eſſe ſubſtantias (excepta ſemper Anima rationali, quod ſemel ac ſemper dictum eſto) à materia diverſas, negantis Authoribus, ut ſemel & ſerio amoliremur, viſum fuit aliquot diſputationibus ventilandas proponere pro Negante ſententia rationes *Guilielmi Pembelii L. A. M. & Concionatoris* περιεκτικωτάτȣ, Collegii Magdalenenſis apud Oxonienſes quondam alumni, *viri*, ut titulus habet operum ejus Anglicorum, *divini*, &, ut habet titulus Enchiridii *ejus* Oratorii, *facundiſſime pii*, ex ejus *de Formarum Origine* tractatu. Nemo Authorem hunc, vel impium, vel hæreticum, niſi inſigni & calumnia & mendacio, dicere fuerit auſus, quippe qui hæreſeos fundamenta contra noſtri ſeculi *Pelagianos* in ſuis *Vindiciis gratiæ* maſcule deſtruxit, juſtitiam inhærentem contra noſtri temporis *Phariſæos* in ſuis *Vindiciis Fidei* funditus ſubvertit, pietatis fundamenta contra *Atheos* in ſuo *de Providentia Dei* tractatu & graviſſimis *in Eccleſiaſten* & *Zachar. Prophet.* explanationibus variiſque *concionibus*, ſolidiſſime jecit. Et oſtendant ſemel, ſi poſſint,

ſint, *Affirmantes*, quodnam fidei, pietatis, ſalutis, fundamentum evertat, in quod Decalogi aut verbi divini præceptum impingat, ſententia negans. Equidem tam pretioſa hic eſt *Negantibus* animæ ſuæ ſalus, tam chara fides, tam cordi veritas, tam curæ pietas, quam *Affirmantibus* eſſe poſſit. Sed tandem ipſum audiamus differentem *Pembelium*.

II. Vexatiſſima eſt illa inter *Phyſicos* Quæſtio, *de Formarum* Origine, quomodo, quo principio, oriantur & Materiæ adſocientur. Quæ quantum & diſcentium ingenia exercuerit, teſtatum faciunt tot doctorum hac de re commentationes, atque, poſt tam claras, ut videbatur, huic veritati prælatas faces luminaque admota, ſumma animorum caligo & inſcitia, qua adhuc cingimur. Hæremus in cortice, & *in natura veſtitum externumque accidentium ornatum novimus*, & miramur, at *corpus ipſum* & intimam eſſentiæ medullam quærimus & *ignoramus*: vel potius, an non in ſcirpo nodum? illud anxia indagine veſtigantes, *quod niſi in Philoſophorum cerebris libriſque, in Natura eſt nuſquam.* Ita plane eſt, cæcutientes nimirum acute cernimus, atque *illud ſcire ſatagimus, quod nec eſſe Natura agnoſcit.* Intelligo illud *Phyſicorum de Formis placitum:* quod etſi *Antiquitate & omnium Præjudicio* ſatis *confirmatum* videatur, tamen cum *potius ut Poſtulatum* quam ut demonſtratum ab *Ariſtotele primo Inventore*, ejuſque Sectatoribus, ſumatur, non erit immodeſti ſed φιλαλήθως, illud penitius introſpexiſſe, atque examinaſſe, *quid firmitatis habeat* hoc fundamentum, cui tot in omni Philoſophia dogmata innituntur.

III. *Ariſtoteles*, rejectis aliorum ante ſe placitis, *tria* rerum communia *Princip.* ſtatuenda eſſe, docuit, *Conſtitutionis* duo, *Materiam & Formam*, *Tranſmutationis* unum, *Privationem*. Quam *triadem* Poſteritas venerata eſt, & fere ἀβασανίστως retinuit. Merito autem erroris ſuſpecta eſt hæc doctrina, & à multis contra itum; qui Privatione, de ſede, quam occuparat, detruſa, binarium tantum Principiorum numerum agnoverunt. Quam hoc juſta fecerint lege, ſufficiet uno aut altero exemplo demonſtraſſe. *Privatio* eſt *principium tranſmutationis*, inquit *Ariſtot*. At quale principium?

Intueamur exemplum, & *Naturam non* t
nes ſectemur. Aqua mutatur in Aerem. uj
mutationis *principium eſt Privatio*, *vel* a
nus eſt Abſentia formæ Aëris in Aqua, *ve*
tenus eſt Aptitudo in materia Aquæ acc
piendam formam Aeris: ex iſtis enim d
partibus conflatur definitio Privationis. N
priori reſpectu: nam Abſentia formæ (fa
bus ipſis *Ariſtotelicis*) eſt merum Non
nihil habens poſitivi: ipſum abeſſe eſt
eſſe, nec magis ens eſt mera Abſentia F
Aeris ab Aqua, quam abſentia formæ Ae
Auro, hoc eſt, purum putum nihil. Qu
tem ſanus dicet, Non-ens eſſe princi
tranſmutationis Corporum Naturalium
poſteriori modo: quia 1. ſic Privatio no
Privatio: merus eſt & Rei & vocis abuſus
care aptitudinem & capacitatem ſubjecti
mine privationis: perinde ac ſi dicas, *Ca*
duæ ſunt partes, *Carere & Habere*: Illa
Aptitudo, eſt qualitas vere poſitiva, quæ h
tur & poſſidetur à ſubjecto: nempe, *vel una*
plexque qualitas, ut Potentia paſſiva Mat
primę, per quam vere diſponitur ad recip
dam formam quamcunque, *vel mixta qua*
tũ congerie in corporibus, ſive mixtis, ſive
plicibus, per quam ad unam formam m
quam ad aliam diſponuntur, ut in Aqua u
miditas & tenuitas faciunt eam aptam ad a
magis quam alterius corporis: At quis v
nam qualitatem, vel multarum debitam n
turam ſine abſurditate vocaverit Privatio
2. Etſi revera iſta Capacitas & Aptitudo
quiratur ad omnem tranſmutationem, ut C
ditio neceſſaria in ſubjecto tranſmutando (
enim ex quolibet ligno fit Mercurius) non
men recte dicitur principium tranſmuta
nis. Anne ideo res mutatur, quia mutari
eſt & capax? Minime certe; neque in artifi
libus, neque in naturalibus. Sed hic recu
tur ad ſolemnem diſtinctionem duplicis P
cipii. 1. *Effectivi* virtute ſua agentis, & 2.
caſionalis, anſam quaſi præbentis: Et, hu
poſterioris farinæ eſt *Privatio*. Sed hac diſ
ctione parum conſulitur huic cauſæ, ut ex
quentibus palam fit.

IV. §. 1. Non ferendum eſt hoc *Ari*
παρέργημα, qui fundamenta totius Philo

P

hiæ jaciens, & *principia*, tum conſtitutæ, ım tranſmutatæ, naturæ accurate inveſti-ins, neglexerit *cauſam efficientem*, in qua rtus tranſmutativa corporum latet, atque us loco *occaſionem* tantum prehenderit, cu-s nulla ex ſe eſt efficacia, non ἀρχὴ ſed ϕορμὴ dicenda fuerit Privatio. §. 2. Nec *Oc-ſio* quidem eſt, quod ad primam Privationis rtem, cui tamen hæc diſtinctio ſolet appli-ri: *Sive* enim Aquam, *integra* adhuc ſua *ma ſive* jam *corrupta*, ſpectemus, neutro odo Abſentia formæ eſt occaſio mutationis: *n primo*; nam Abſentia formæ Aeris, in A-ıa adhuc manente integra, non magis Occa-dici poteſt mutandæ aquæ in aerem, quam utandæ illius in ignem aut terram: *non ſe-ndo*; nam Abſentia formæ Aeris in Aqua rrupta, non eſt Occaſio, cur introducatur gis forma aeris quam forma ignis: *nec* ab-tia formæ Aeris, in aquam introducibilis, Occaſio cur introducatur; nam & terræ oque forma abſens eſt, & introducibilis, quandoque in aqua corrupta inducitur: *nec ique* abſentia formæ ſimpliciter Occa-eſt, cur alia, qualis ſit, intromittatur: *illud m figmentum eſt*, ut ſic oſtendi poteſt. In nſmutatione Aquæ in Aerem, neceſſario undum *Peripat.* doctrinam, dandum eſt quod Inſtans, in quo & non ante forma ıæ recedit: ut enim generatio, ſic corrup-fit in inſtanti; forma ſiquidem eſt indiviſi-s, & tota accedit receditque in momento. *e habet.* Ante illud igitur Inſtans in Aqua ı erat ulla privatio. Jam vero, cum avolat ma aquæ, advenit Aeris forma, vel in eo-ı inſtanti, vel in diverſo. Si in eodem, nulla eſt intercedere privatio, ſi quidem ante il-aqua non erat privata ſua forma, & in ipſo inſtanti admittit formam aeris. Itaque hoc to occidit privatio, ſed oritur interim ma-difficultas. *Quomodo in uno & eodem inſtan-eadem materia aquæ, poſſit habere duas for-r ſpecificas Aquæ & Aeris.* Cujus difficulta-nulla plane ſolutio dari poteſt ſtante *Phyſi-Peripateticæ* conſtitutione. *Sin dicas*, hoc i diverſis inſtantibus, intercedente aliquo vationis tempore, ſuccutis hoc dicto *Phy-giæ Ariſtot.* fundamenta, quæ volunt impoſſibile eſſe, ut Materia vel ad momentum informis exiſtat. Quare *cedat foro Privatio*, nec amplius in Naturæ triumviris accenſeatur. *Aptitudo* quidem & *Capacitas* illa *Materiæ*, eſto aliquo modo *Occaſio* legum naturæ novandarum; *Principium non eſt: Privatio non eſt.* Hujus autem nothi loco ſubſtituatur γνήσιον illud omnium tranſmutationum principium effectivum, ſc. *pugna contrariarum qualitatum*, quarum adverſa dimicatio, alternaque aut mutua victoria, & poſt eam concordi temperie, ſed diſproportionata δυσκρασία, fons eſt & radix, unde exiſtunt omnes, quæcunque in natura naturaliter fiunt, generationes & corruptiones. Hoc clarius demonſtrabitur in ſequentibus, dum *ſecundum Peripateticorum Principium* diligentiori examine ſubjicimus: quod *Forma* eſt.

V. *Duo* ſunt *Conſtitutionis* rerum *Principia*, *Materia* ſcil. & *Forma*. *Materiam* agnoſcimus, de *Forma* quærimus, *Ea eſt* (inquiunt *Peripatetici*) *Principium activum, quod cum Materia conſtituit compoſitum ſubſtantiale.* Habes eſſentiam, vide ejus elogia & proprietates. *Eſt ſubſtantia, & quidem præcipua pars eſſentialis compoſiti: divinior & dignior natura quam Materia: compoſito dat eſſe; Agere, Diſtingui, Nomen: eſt generalis & corruptibilis: educitur de ſinu ſeu potentia materiæ: in ſenſus non incurrit: conſiſtit in indiviſibili: nec minuitur pro varia compoſiti quantitate: eſt immateriata & tamen materiæ neceſſitate ligata.* Cape quoq; diviſionem. *Eſt Forma, alia Prima reliquas antecedens, communis omnium corporum naturalium, quatenus ſunt naturalia: alia Secunda, primam ſequens, propria particularium corporum ſecundum diverſas ſpecies.* Hæc ſunt breviter, quæ *Phyſici* de *Forma* tradunt, pauca ea quidem, attamen ejuſmodi, quæ tum inter ſe, tum cum fundamentis naturalis ſcientiæ ab *Ariſtot.* poſitis parum conſentiunt. Illud primo ſcrupulum injicit, ſubleſta hic agi fide, quod inter tot, de *Materia*, altero principio, controverſias, libros, diſputationes ultro citroque ſcriptas habitasque, parum aut nihil fere de *Formarum* natura reperias *in Phyſicorum* Commentariis. Aliquid in genere diſputatur in Communi *Phyſices* parte, ubi è regione *Materiæ forma* tractatur:

at ſit

at ſit ita leviter & perfunctorie, ut cognoſcas eos umbram non veritatem petere, inter ipſas diſputantium manus avolantem & evaneſcentem. In reliqua *Philoſophia*, donec ad *Hominem* perventum erit, altum de ea ſilentium, exceptis quibuſdam, de *Cœli* & *Elementorum Formis*, otioſis ſpeculationibus. An hoc ſit, quod *Formæ* natura & notitia magis in obſcuro ſit quam *Materiæ?* Nequaquam ſane. Conferamus paritatem utriuſque & privilegia *Formæ*. Forma in ſenſus non incurrit; neque Materia: utriuſque cognitio ab intellectu ſolo pendet: fatentibus *Peripateticis*,& docentibus, materiam non cognoſci niſi duplici inſtrumento, Probationis neceſſariæ à tranſmutationibus ſucceſſivis commune aliquod ſubjectum requirentibus, & Proportionis ab arte factis ex materia varie effigiata conſtantibus. Quare mirum eſt eos, qui de *Materiæ* eſſentia proprietatibuſque tam multa diſputarunt & definierunt, noluiſſe *Formæ* naturam accuratius eiſdem ſubſidiis inquirere. Nec erat, cur hic magis hebeſcerent oculi, ſi digniorem & clariorem *Formæ* naturam ſpectemus. Quid enim? Materia eſt perfectibilis, Forma perfectio: illa, potentia, nuda, pura paſſiva potentia(ſic ajunt:)at Forma eſt Actus. Materia eſt debilis entitatis fere aciem intellectus fugientis; at Forma, divinum eſt quid, ipſam eſſentiam dans, nedum habens. Materiæ propria ſunt, potentia patiendi & recipiendi quidvis, & quantitas interminata, at actio nulla; Formæ autem,mille ſunt Actionum Qualitatumque differentiæ, quæ ſenſum intellectumque non leviter perſtringunt. Quid igitur cauſæ eſſet, quod tot præſentibus auxiliis *tantillum* in *Formarum* cognitione profectum ſit, in *Materiæ Tantum*. His illud adde, quod qui de Angelorum eſſentia ſumma ſubtilitate & audacia pronunciarunt, quorum eſſentia ægrius à nobis percipitur,illi *Formarum* diſquiſitionem penitus ferè neglexerint. Verum ne ſuſpicioni huic juſtæ nimium dediſſe videamur, accedamus ad *rationes*,quibus adverſum receptam *Formæ* doctrinam ſic argumentari poſſumus.

VI. *Forma* Corporis naturalis, eſt vel *Subſtantia*, vel *Accidens*. Si *ſubſtantia* ſit, erit vel *Materialis* & *corporea*, vel *Immaterialis* & *ſpiritualis*. Hæ diviſiones ſunt immediatæ, ex terminis oppoſitis, toto genere differen[tibus], conſtant: ita ut ineptè diverticulum qu[æ]ratur, in diſtinctione *Subſtantiæ* in *perfect[am]* & *imperfectam*, aut in *Gradus* quoſdam *int[er]medios* inter ſubſtantiam & Accidens, in[ter] Materiam & Spiritum, quos neque *natu[ra]* neque *Philoſophia Peripatetica* ullo modo [ad]mittit: puritas enim puriſſima Materiæ n[on] eximit rem è gradu rerum materialium, n[ec] ſpeciem variat: illa entitas *Media* inter ſu[b]ſtantiam & accidens ne concipi quidem p[o]teſt, & certe novum requiret *Prædicament[um]*. Nec illud de *Perfectione* aut *Imperfectione* Su[b]ſtantiæ magis è diviſione Prædicamenti F[or]mam quàm Materiam exterminat,qua imp[er]fectius nihil. Sunt itaque ſecundum *Philo[ſo]phiam Peripateticam*, & naturam quid[em] ipſam, diſtributiones illæ irrefragabiles: quibus ſic procedo. *Forma, nec eſt ſubſtan[tia] Materialis, nec Immaterialis: Ergo ne omn[ino] quidem ſubſtantia eſt.* Probatio inſtituetur p[er] partes.

VII. *Forma non eſt Subſtantia Materi[alis] & Corporea.* Oſtendo his rationibus. §. Quod materiam corpuſque informat, il[lud] non eſt materiale & corporeum. Atqui For[ma] materiam corpuſque informat: eſt enim e[jus] officium informare. Ergo &c. Vis hujus ar[gu]menti in eo conſiſtit, ut intelligatur, quid [ſit] *Informare*. Hoc autem eſt: Omnes Mate[riæ] partes ita permeare, atque omnibus vel mi[ni]mis ſeſe immiſcere,ita ut unicuique eſſenti[am] & vires ſpeciei convenientes tribuat. D[ico] impoſſibile eſſe, ut Subſtantia aliqua mate[ria]lis, à materia corporum diſtincta, materi[am] illorum per minimas ſui particulas ita per[va]dat. Contradicit hoc *Naturæ*, quę vetat omn[em] penetrationem dimenſionum, hic neceſſa[rio] concedendam, ſi materia (id eſt ſubſtantia m[a]terialis) materiam permeet, cum omnis m[a]teriæ, cujuſcunque demum ſit ſubtilitat[is], quantitas ſemper ſit accidens inſeparabile.

VIII. §. 2. Omne materiale & corpore[um] eſt per ſe quantum & diviſibile. Atqui For[ma] non eſt per ſe quanta & diviſibilis. Ergo &[c.] *Major* manifeſta eſt ex diſcrimine inter C[orpus]

s & Spiritum. *Minor eſt* ex omnium *Philoſophorum* placito, qui ſtatuunt, formas quantitatis eſſe expertes & in indiviſibili conſiſtere. Nam verum ſit illud dogma, non opus eſt nunc exquirere, ſufficit hoc loco has contrarias ſententias inter ſe commiſiſſe.

IX. §. 3. Nihil generabile & corruptibile materiale & corporeum. Atqui omnis Forma (humana excepta) eſt generabilis & corruptibilis. Ergo nulla forma &c. Veritas *Majoris* clariſſima eſt; tum ex communi *Ariſtotelicorum* ſententia, aſſerentium materiam nullo modo generari & corrumpi poſſe, ſed ortus & interitus immunem perſiſtere in perpetuum; tum etiam experientia: fieri enim non poteſt in tranſmutationibus, ut vel minimus materię pulviſculus corrumpatur in nihilum, generetur ex materia non præexiſtente: quicquid in rebus eſt materiale (intelligo eſſentiam, non inhęrentiam, nam ſic Accidentia ſunt materialia) illud, ſicuti divina virtute ex nihilo extitit, ita nulla naturali vi in nihilum redigitur. At, quod *Minor* ait, Formæ quotidie corrumpuntur & annihilantur, atque de novo generantur, idque virtute agentium naturalium. Affirmant hoc omnes, atque ipſa etiam Tranſmutationis veritas. Nihil ergo in Formis materiale eſt.

X. §. 4. Evertitur hoc pacto illud *Principiorum κειμήλιον* ab *Ariſtotele* poſitum, ſcilicet, *Principia debere eſſe contraria*, quia quicquid fieri ex contrariis neceſſe eſt: ubi *per Contrarietatem* non intelligit illam proprie dictam (alibi enim dicit ſubſtantiam ſubſtantiæ non contrariari) ſed talem diverſitatem & diſtinctionem, per quam principia corporum conſtitutiva ita differunt, ut eſſentia propriiſque iiſdem non communicent: nam ex uniformi, aut duabus uniformibus ſubſtantiis, nihil niſi uniforme generatur. Atqui, ſi Forma quoque ſit materialis, Materia & Forma, non tantum non contraria, ſed ne diverſa quidem dici poſſunt: eadem ſiquidem erit utriuſque Eſſentia, gradibus tantum majoris aut minoris puritatis & ſubtilitatis diſtincta; qui plane non ſufficiunt ad tollendam uniformitatem.

XI. §. 5. Tollitur quoque hoc modo illud Formarum privilegium, quod ſint *fons & origo omnium actionum*: Cum enim operationes ſint à forma, formæ autem eſſentia ſit materialis, neceſſario ſequitur, materiam quoque eſſe activam & actionum principium: erit ſiquidem Forma, Materia quædam actuoſa, vigoris & virtutis plena, per quam potens eſt Materiam corporis torpidam & ignavam actuare & excitare. At unde iſta Virtus? neceſſe eſt, ut ſit immediate ab ipſa formæ materia: nam ſi ab alio oriatur, jam Forma non erit principium, quia datur aliquid prius. Sicut enim materia prima ex ſe habet quantitatem, ſic & Forma vires ex ſe ortas, non ab alio mutuatas, poſſidet. Atque hoc plane repugnat omnium *Peripateticorum* conſenſui, qui docent à Materia, quæcunque demum ſit, oriri meram Paſſionem, eamque eſſe omnis poſſibilitatis radicem.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-QUINTA,

Quæ eſt ſecunda,

DE

FORMIS.

THESIS I.

ITa fere cum *Philoſophia* comparatum eſt hodie, ut, quæ dogmata à receptiori *Scholæ* & *Scholaſticorum* abeunt ſententia, magno cum ſupercilio faſtidiri ſoleant. Quare pericu-

periculum eſt, ne hæc *Cl. Pembelii* , *noſtra*, *aliorumque* formas *negantium*, opinio, vel eo ipſo nomine, in reprehenſionem ſit incurſura, quod novitatem quandam apud noſtros Philoſophos olere videatur. Sed vana hæc foret reprehenſio. In rebus fidei ac *Theologicis*, ne quid detrimenti capiat, vel fides vel pax, vel veritas Chriſtiana, à novarum opinionum pruritu prorſus eſt abſtinendum, imo ad certam hic regulam & normam eſt loquendum, ne verborum licentia errorem gignat aut impietatem. At vero in rebus naturæ ac *Philoſophicis*, in pulvere Scholaſtico, ubi in nullius verba juratur, ubi citra, vel pacis, vel ſalutis, vel pietatis diſpendium, in utramque licet ire partem, major eſt conceſſa, tum ſentiendi, tum loquendi, libertas: Nec tam hic Authorum nomina, quam rationum momenta, ſunt ſpectanda. Quod tamen non ſic accipi velim, quaſi non plurimum eſſet veri & rei, in *Antiquis Philoſophis*. Sed hoc volo. *Ne unquam novitas veritati ſit fraudi.* Veritas nunquam propter novitatem eſt deſerenda aut repudianda. Quin contra, novitas veritatem commendat, & animus noſter novæ opinionis admiratione excitatur. Et, quæ hodie vetera ſunt, olim atque aliquando fuere nova. Præclare *Horatius*:

Quod ſi tam Grajis novitas inviſa fuiſſet,
Quam nobis, quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereretque viritim publicus uſus?

Et non minus præclare hujus ſeculi *Poëta* eximius.

Si meruit veri vindex audire Novator,
Mome! Novatorum eſt primus Ariſtoteles.

Meo quidem calculo, vitium eſt maximum in *philoſophando*, vetuſtatis gratia, ea defendere, quæ aut vera non ſunt, aut probanda minus. Illud *Pythagoræorum* (αὐτὸς ἔφα) procul abeſſe vult magnus dicendi Magiſter *Marcus Tullius Cicero l. 1. de Natura Deorum.* De litteris bene mereri cupientibus obeſt plurimum, uti & iis qui diſcere aut docere volunt, id ratum habere, quod à veteribus Philoſophis judicatum acceperunt: Deſinunt enim ſuum adhibere judicium. Quam magno animo *Ariſtoteles* ipſe, omnium *Antiquorum*, atq ipſius adeo *Platonis*, opiniones impugnaver videre eſt *l. 1. Phyſ. & l. 1. Eth. c. 6.* & paſſi *in aliis lib.* Neque hoc unquam *Philoſopho* in putatum ad culpam fuit. Neque unquam t ac tanta ornamenta & adjumenta *Philoſoph* ſubminiſtraſſet tantus *Author Ariſtoteles*, deſtinatis veterum ſententiis (quæ jam oli quandam quaſi vim veritatis, authoritate ſo & ætate, obtinuiſſent) ſeſe addixiſſet: ſed ſcriptum reliquit *Eth. l. 1. ad Nicom.* ita eg ac philoſophatus eſt: *Amicus Socrates, Am cus Plato, ſed magis amica veritas.* Ad hoc *Ph loſophi* dictum, quin & præceptum, me con pono: ita ſum homo & ſic *philoſophari* ſole ut plus apud me valeat ratio quam Autho tas, etiam *Ariſtotelis*, qui amicus quidem, ſ magis amica veritas. At ne *Ariſtotelis* quide *Authoritas* nobis deeſt. Videatur *l. 6. Metap c.* 3. ubi poſtquam dixiſſet, *Subſtantiæ*, οὐσί in Græco, *vocem dici quadrupliciter*, ſic a μάλιστα γὰρ δοκεῖ εἶναι οὐσία τὸ ὑποκείμενον πρῶ τον. τοιοῦτον δὲ, τρόπον μέν τινα, ἡ ὕλη λέγεται ἄλλον δὲ τρόπον, ἡ μορφή: τρίτον δὲ, τὸ ἐκ τούτ λέγω δὲ τὴν ὕλην, οἷον τὸν χαλκόν· τὴν δὲ μορφὴν, σχῆμα τῆς ἰδέας· τὸ δ' ἐκ τούτων, τὸν ἀνδριάντα σύνολον. *Videtur enim maxime eſſe ſubſtant ſubjectum primum; tale autem modo quodam c citur, materia: alio modo, forma: tertio, id qu ex his conſtat. Dico autem, materiam ut æs, fo mam ut figuram ſpeciei; quod autem ex his co ſtat totum, ut ſtatuam.* Aſſumo jam. Atqui gura ſtatuæ non eſt ſubſtantia ab ære diver Ergo nec forma corporis naturalis ab ejus m teria eſt ſubſtantia diverſa. Unde ſtatim pc duas lineas: Νῦν μὲν οὖν τύπῳ εἴρηται, τί ποτ' ἐ ἡ οὐσία, ὅτι τὸ μὴ καθ' ὑποκειμένου, ἀλλὰ κατ τὰ ἄλλα. *Nunc igitur quaſi figura* (i. e. *ru Minerva*) *dictum eſt, quidnam ſit ſubſtanti* ſcilicet, *id quod de ſubjecto non dicitur, ſed quo dicuntur cætera.* Aſſumo. Atqui illud qu de ſubjecto non dicitur eſt materia, de qua, forma & accidentia dicuntur. Ergo mater eſt ſubſtantia, non forma nec accidentia. poſt duas iterum lineas. Εἰ γὰρ μὴ αὕτη ſc. ὕλη, οὐσία, τίς ἐστιν ἄλλη, διαφεύγει. *Si enim i* ſc. materia, *non eſt ſubſtantia, quæ erit alia, f git nos.* At, ſi tibi forma fuiſſet, ſubſtanti

mate

ateria diverſa, non id quæſiviſſes, ô bone *riſtoteles*: namque habuiſſes aliam. Et, *mariam ſolam eſſe ſubſtantiam*, egregio probat gumento *Philoſophus*: περιαιρουμένων γὰρ τῶν ... ὼν, οὐ φαίνεται οὐδὲν ὑπομένον. *Sublatis enim mnibus, nihil videtur remanens.* Quaſi ſic armentetur *Philoſ.* Id quod omnibus ſubla- manet, eſt ſubſtantia; quæ auferuntur, non nt ſubſtantiæ: ſed reliquis ſublatis manet ateria: quæ auferuntur ſunt formæ & accintia. Ergo &c. Unde diſertis verbis poſt neas 6. aut 7. concludit. Ὥστε τὴν ὕλην ἀναγ- φαίνεσθαι μόνην οὐσίαν οὕτω σκοπουμένοις. *Quamateriam neceſſe eſt videri ſolam ſubſtantiam, c pacto conſiderantibus. Lib. 8. Metaph. c. 6.* rbis pæne ultimis. Ἔστι δ', ὥσπερ εἴρηται, καὶ χάτη ὕλη, καὶ ἡ μορφὴ, ταυτὸ, τὸ μὲν δυνάμει, ἐνεργείᾳ; & paulo poſt. καὶ τὸ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ, ἕν πως ἐστιν. *Eſt vero, ut dictum eſt, ultima materia, & forma, idem: illud quim potentia, hoc actu. Et, quod potentia, & od actu eſt, unum quodammodo ſunt.* Quid rius? materia autem potentia eſt, forma tu. Notetur autem, quod dicat *Ariſtoteles* ateriam & formam eſſe ἓν καὶ ταυτό. Ταυτό- *Ariſt. lib. 4. Metaph. c. 9.* eſt ἑνότης τοῦ εἶναι, *itas eſſentiæ*. Ergo Materia & Forma unam bent eſſentiam: non ergo duæ ſunt ſubntiæ diſtinctæ. Ergo &c. *l. 1. Phyſ. c. 7. 69.* Ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς, ἢ πρὸς ίνην ξύλον, ἢ πρὸς τὸ ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορ- ὴ: οὕτως αὕτη ſc. ὕλη, πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ ὃ τι, καὶ τὸ ὄν. *Vt enim ad ſtatuam æs, ad lecam lignum, vel ad aliquid alìud eorum quæ mas habent; ita ipſa ſc. materia ad eſſentiam habet, & quod eſt hoc quippiam & hoc ens.* ſumo. Atqui æs tantum eſt ſubſtantia, lium tantum eſt ſubſtantia, non vero ſtatuæ t lecticæ forma in æs aut lignum introdu- . Ergo nec Forma in materiam introducta ſtantia fuerit. Atque ea ſimilitudine ſæs utitur alibi *Ariſtoteles*. Sed ab eo ad *Cl. mbelium* redeamus, qui ſic porro ratiocinar, & poſtquam Formas non eſſe Subſtantias ateriales demonſtravit Diſp. præcedenti, nc nec eſſe immateriales aut ſpirituales, ſic obat.

II. *Quod forma non ſit Subſtantia Immaterialis & Spiritualis*, evincitur firmiſſimis rationibus, deſumptis à formarum generatione & corruptione.

§. 1. *A Formarum generatione.* Qua in re ridiculum plane eſt, quam miſere ſe alioſque torſerint *Philoſophi*. Summa omnium in hoc negotio ſpeculationum huc redit. *Formas non induci ſed educi ex materia*: Nimis enim abſurdum viſum eſt dicere, formam auri, lapidis, plantæ, &c. primo extra Materiam factam eſſe ab externo agente, deinde veluti vehiculum in materiam importari. Spinoſis abſurdis horret hæc opinio: poſſe formas rerum ſeparatas exiſtere. plus conferre agens externum quam ſemen in generatione, &c. Quare in eo fixus eſt baculus, *Formas omnes* (humanam excipe) *è materia educi*. Verum hic admodum ſudatur in explicando hujus eductionis modo, nec adhuc certi quippiam ſtatuitur. Nos breviter omnia comprehendentes ſic argumentamur. *Si Forma educatur ex materia*, fiet hoc, *vel ex Aliquo* præexiſtente in Materia, *vel ex Nihilo*. Si prius, erit *illud Aliquid, vel ipſa Materiæ Eſſentia, vel Accidentia* quædam illius. Per partes agamus.

III. *Forma non oritur ex Eſſentia Materiæ.* Contradicunt hæ rationes. 1. Quicquid ex materiæ Eſſentia oritur, illud neceſſario eſt materiale; uti, quicquid ex aëre nudo fit, illud eſt aëreum. At Forma non eſt materialis, uti demonſtratum eſt. *Diſp. ſuper.* Ergo &c. Vel ſi Forma ſit immaterialis, impoſſibile eſt ut fiat ex eſſentia Materiæ: fundamentum ſiquidem ponitur in *Philoſophia. Immateriale ex Materiali per agentia Materialia*) ut ſunt ea quæ Formas educunt) *generari non poteſt*. Illa enim materia, ex qua conſtituitur Forma, ad quemcunque demum puritatis, claritatis, & tenuitatis gradum, velut in alembico, elevetur, Materia tamen eſt & remanet. 2. Funditus ſubruitur illa altera *Principiorum* lex ab *Ariſtotele* & ſectariis lata; *Principia ne fiant ex ſe mutuo.* Atqui fient, ſi ex Materiæ ſubſtantia conſletur Forma.

IV. *Forma non oritur ex Accidentibus Materiæ.* Confirmant hæc argumenta, contra opinionem eorum omnium, qui dicunt, *Formas educi de potentia, de ſinu, de gremio Materiæ.*

teriæ. Ubi intelligunt, credo, his terminis, *Accidentia & Qualitates* quaſdam Materiæ. At non hinc Formis origo eſt. Nam 1. Subſtantia fiet ex Accidentibus; Forma ſubſtantialis ex accidentalibus Materiæ proprietatibus. Quod abſurdum quam diſſonet, *Peripateticarum* aurium eſto judicium. Aut, ſi ex Accidente nihil generetur niſi Accidens (quod verum eſt) Forma erit Accidens, utpote ex Accidentibus facta; at hoc quoque *Peripatet.* monſtrum eſt. 2. Forma non erit primum principium corporis naturalis: ſiquidem ex priore facta eſt, videlicet, ex Accidentibus Materiæ, quæ potius, quam Forma, Principii loco habenda ſunt. Hac quoque ratione evertitur altera *Principiorum* lex, *Principia ne fiant ex aliis.* At forma fiet ex Accidentibus. 3. Particularius quæratur, quænam ſint hæc *accidentia* Materiæ, quæ *Gremii Sinuſque* nomine vocantur. Certe, tria ſunt, aut nulla. 1. *Potentia paſſiva.* 2. *Quantitas interminata.* 3. *Prævia diſpoſitiones.* Quod ad duo priora, riſu dignus eſt, ſi quis dicat, *Formas oriri* & fieri, aut *ex Potentia paſſiva* ſive aptitudine & capacitate Materiæ ad Formas recipiendas, aut *ex interminata illius Quantitate.* Mera ſunt iſta deliria. Ergo forte *ex præviis diſpoſitionibus* fit. Hoc veriſimilius dicitur, ſed hic caute advertendum eſt, nos hactenus *non de exiſtentia, ſed de ſubſtantia* Formarum quærere, non quo Agente in Materia exiſtant, ſed *ex qua eſſentia & ſubſtantia ſint* & conſtituantur. Itaque etſi fortaſſis præviæ diſpoſitiones & qualitates in materia *ſecunda* præparata, ut in materia auri, lapidis, ſeminis, concurrant per modum Agentis ad productionem formæ Auri, &c. non tamen poſſunt concurrere per modum conſtituentis ad condendam illius ſubſtantiam & eſſentiam. Siquidem præviæ diſpoſitiones ſunt tantum Accidentia: at Forma ſecundum Peripateticos eſt ſubſtantia & quidem Immaterialis, quæ ex Accidentibus tanquam materia conſtitui nequit: Aut ſi conſtituatur, erit quidem Forma Immaterialis, ſed immateriale Accidens, non immaterialis & incorporea Subſtantia. Hæc de *priori parte Argumenti*: videl. *Formam non fieri ex Aliquo præexiſtente in materia:* ſequitur *membrum poſterius.*

V. *Forma non fit ex Nihilo.* Ita enim Formæ in Materia productio non eſſet generatio ſed creatio: quod ſine maxima abſurditate concedi non poteſt: tolleretur enim diſcrimen inter Animam rationalem & Formas cæteras, quarum etiam viliſſimæ opus haberent ad exiſtentiam creatione eſſentiæ: daretur immediatus & ſupernaturalis Dei concurſus ad omnem generationem, creando & infundendo formam; aut tribuenda eſſet naturalibus Agentibus vis creandi ſubſtantiam ex nihilo, quæ ſolius Dei eſt propria, præcipue in ſubſtantiis Immaterialibus (ut Formis) quarum eſſentia Materialibus longe dignior eſt. Atque hoc in loco *Philoſophis* aqua plane hæret, *interrogatis*, ſive *de* inanimatis, ſive d animatis *Formis: Sintne actu in materia è qu educuntur?* ut Forma auri in materia ex qu generatur, Forma pulli in ovo. Hic æſtuan & ſudant. *Inſunt, & non inſunt. Exiſtunt, & non exiſtunt. Inſunt*, ſed *non actu.* Nam ſic *ajunt*, nihil de novo generaretur, cum Form actu & Materia actu exiſtant: *Neque* plane *no inſunt*; nam ſic crearentur. Ergo *inſunt p tentia.* Contradictio. *Inſunt*, id eſt poſſun ineſſe (*Inſunt*, actum ſignificat, *potentia*, ctum negat) *Inſunt in ſuis cauſis.* Et hoc ἀντιφατικὸν. *Inſunt in ſuis cauſis*, id eſt, cauſæ inſun per quas poſſunt aliquando ineſſe. Rurſu *Inſunt habitualiter, non actualiter*, ut ſcient in Geometra dormiente. Inepta diſtincti quatenus huic negotio applicatur. Habitu lis enim rei inexiſtentia actuali non oppon tur: ſcientia enim in Geometra dormien actu ineſt, etſi non quoad actus & exerciti Num & *Formæ* ſic? *Subſtantia earum & act primi actu inſunt in Materia, ſed operationes ſecundi actus impediuntur & dormitant?* N hoc volunt, quia abſurdum eſt dicere; Fo mam auri eſſe actu in Materia ex qua gen rabitur aurum: ſic eſſet aurum antequa eſt, aut Fomam aëris eſſe actu in aqua tra mutanda antequam actu tranſmutetur in rem, aut formam animalis eſſe actu in ſen ne, nec tamen ſemen poſſe dici animal. mnia hæc ſunt ἀσύστατα, ut & tota iſta *Philo phor*

orum de Formarum ſubſtantialium è materia uctione contemplatio. Perſequamur *alterum gumentum.*

VI. §. 2. *A Formarum corruptione*, qua o-nes, quotquot præter animam rationalem nt, damnantur. Unde ſic arguitur. 1. Nul-ſubſtantia immaterialis eſt corruptibilis. O-nes Formæ ſunt corruptibiles. Ergo nullæ rmæ ſunt immateriales. *Majoris* (intellige m modo naturali) probatio eſt invicta ex ſo *Peripato* petita. Omne agens & patiens bent convenire in genere, id eſt in materia, quit *Ariſtoteles*. Inter ea igitur, quæ diffe-nt mareria, nulla eſt Phyſica actio aut paſ-. Atqui materiale & ſpirituale ſic differunt. *go*, illud in hoc agere, hoc ab illo pati non teſt. Fieri itaque non poteſt, ut aliquod a-ns naturale & corporeum, formas rerum materiales, agendo corrumpat, totaſque nitus aboleat, & in nihilum reducat, virtute qua materiali. Ejuſdem virtutis eſt, ſubſtan-m è nihilo creare & in nihilum reducere. iare in omni corruptione, aut concedendus extraordinarius & ſupernaturalis Dei a-s, in abolitione formæ, etiam muſcæ unius ſerculæ, aut affirmandum, ordinaria agen-naturalia habere vim agendi in formas eaſ-e annihilandi: *quod abſurdum eſt ipſis etiam ripateticis*. 2. Cum omnis ſubſtantia imma-ialis ſit excellentior materiali, in genere rmarum res contrario plane modo ſe habe-. Ignobilis enim & ignava materia firmio-n ſtabilioremque eſſentiam habebit quam præſtantiſſima bruti anima: Materia puli-, nulla arte, nulla mutationum viciſſitudi-, poteſt annihilari: at vel nobiliſſima leo-anima uno ictu occidit & in nihilum abit. ignum hoc & notabile diſcrimen non le-m ſemper mihi excitavit ſuſpicionem, *rmas, non inter ſubſtantias, ſed inter acci-dentia, eſſe numerandas*, quæ ut videmus or-tui & interitui in ſingula momenta ſunt ob-noxia.

VII. Accedunt his *à generatione & cor-ruptione* deſumtis argumentis *aliæ rationes*. §. 3. Repugnat communi ſenſui & ſano in-tellectui & hæc formarum immaterialitas. Quis enim ſobrius dixerit, eſſe in lapide, in auro, ſubſtantiam aliquam ſpiritualem, à ma-teria diſtinctam. *Spiritus lapidis*, *Spiritus au-ri*, portenta ſunt in Philoſophia, niſi Chymi-co ſenſu capiantur. At *Spiritus hominis* recte dicitur.

VIII. §. 4. Omnis ſubſtantia diviſibilis eſt materialis & corporea: Forma eſt ſubſtantia diviſibilis. Ergo &c. *Major* eſt ex ipſius natu-ræ dictamine, diviſio enim ſequitur quantita-tem: & quantitas eſt indiviſa materiæ comes. *Minor* manifeſta eſt in diviſione omnium to-torum homogeneorum, ut auri, &c. nec non heterogeneorum quorundam, ut in avulſo ab arbore ramuſculo ex ſe recreſcente, &c. Quod ſi *objiciatur*, aliquid etiam incorporeum di-vidi poſſe, ut albedinem in charta, omnia-que accidentia ejuſmodi, quæ tamen quanti-tate & materia carent. *Reſpondemus*, longe maximum diſcrimen eſſe, inter ſpiritus im-materialeſque ſubſtantias & accidentia im-materialia: illarum enim eſſentia conſiſtit in indiviſibili, tam neceſſario nexu inter ſe col-ligata, ut recedente parte tota pereat (ſi *Meta-phyſicis* credamus,) at non ſic Accidentium. Stet itaque immota hæc reciprocatio. *Omnis Subſtantia Spiritualis eſt indiviſibilis*: &, *Omnis ſubſtantia Indiviſibilis eſt Spiritualis*: Quicquid ἀλόγως obſtrepant *Conimbric. 2. de Anim. c. 11. quæſt. 8. artic. 3.* Atque *è contrario, de ſubſtan-tia Materiali.* Cujus argumenti tanta vis eſt, ut *Formas è claſſe ſubſtantiarum in ordinem Qualitatis* videatur poſſe cogere.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMÆ-SEXTÆ,

Pars prior, quæ eſt Tertia,

DE

FORMIS.

THESIS I.

TOὺς κατ' ἀλήθειαν φιλοσόφȣς μόνον τ' ἀληθὲς τιμᾶν, docet Philoſophorum & Martyrum Sanctiſſimus *Iuſtinus & Philoſophus & Martyr. in 2. pro Chriſtianis Apologia.* Sola veritas ingenii humani paſtus eſt. Veritatem attigit, qui de rebus incorrupte judicat. Vera ſapientia eſt, rem exiſtimare unamquamque qualis ipſa eſt. Quod nec faciunt, nec facere valent, qui *Affectibus* indulgent aut *Præjudiciis*. Utriſque liberandus eſt animus, quibus ad ſolidam rerum ſapientiam, magnis paſſibus, graſſari eſt propoſitum. *Affectus* dico hic eos animi motus, qui rationis jugum excutiunt, ab ejus tramite exorbitant, ei nebulas offundunt & caliginem. *Præjudicia* voco, de rebus ſenſibilibus per ſenſum ſolum, ante plenum perfectumque rationis uſum, præhabita judicia. Quæ ſi veritatis acquirendæ ſint obſtacula, multo magis erunt, quæ à teneris formamus, de rebus in ſenſum non incurrentibus, ex proportione ad res ſenſiles aut etiam à contrario, judicia. Tale eſt, quod de *Formis* in ſenſum (ut placet *Peripateticis*) non incurrentibus receptum eſt apud omnes fere placitum: ac jam *gemina diſputatione* debellatum: Hac *tertia*, quid pro hoc commento Antiſtites præjudicatæ Philoſophiæ adferre valeant, *Pembelius* noſter porro ediſſeret, ac poſtquam *Formas* non eſſe materiales ſubſtantias, *diſp.* 34. nec immateriales, *diſp.* 35. probavit, *hac, eſſe Accidentia*, probabit, & contraria argumenta refutabit.

II. §. *Omnis forma corporis naturalis* (anima rationali excepta) *eſt accidens aut accidentium multorum mixtura, Temperamentum vulgo dictum, & præterea nihil.*

III. Hujus Theſeos veritas patet. 1. E remotione membri alterius oppoſiti in prin diviſione, allata *Theſ. 6. diſp.* 34. Si enim Fo ma eſt, vel Subſtantia, vel Accidens, & ev ctum ſit, uti eſt, eam non eſſe Subſtantian nec materialem, *diſp.* 34. nec immaterialen *diſp.* 35. relinquitur ergo, ut ſit Acciden 2. Ex perpetua analogia inter Formas iſtas Accidentia, quæ tanta eſt, ut errore aliqu Veterum ſit factum, quod eorum naturæ e dem in diſſimiles diviſæ ſint. Ecce paralleli mum §. 1. Accidentia generantur & corrum puntur, de novo oriuntur & in nihilu abeunt, uti ratio & experientia dictant: E dem quoque eſt Formarum lex in horas n ſcentium & evaneſcentium. §. 2. Accide tia diffunduntur per totum ſubjectum, minimas materiæ particulas penetrant, a que pro ratione ſubjecti quanti & diviſi, pſa quoque quantitatem & diviſionem ſo tiuntur: Non ovum ovo ſimilius, qua hac in re Formæ Accidentibus, diffuſæ ite & diviſæ per materiam. §. 3. Accidentia d pendent à materia in eſſe & in fieri, ita extra ſubjectum ne ad momentum quide temporis exiſtere poſſint. An non & Form rum eſt eadem conditio, quæ, cum ſint in materiales (uti & Accidentia) ita tamen cu materia quoad eſſentiam, & exiſtentiar στερρᾶς ἀνάγκης nexu vinciuntur, ut ext eam plane Nihil ſint: Atque, ut Accident non migrant quoque de ſubjecto in ſub ctum. Ex quibus clarum eſt, non eſſe tantu Formæ & Accidens ſimilitudinem, ſed eti identitatem.

IV. §. *Formas eſſe Accidentia & non S ſtanti*

ntias, præter rationalem Animam, *liquet refutatione argumentorum*, quæ *in contra-m* adduci poſſunt, quorum præcipua ſunt, æ ſequuntur.

V. 1. *Omne compoſitum ſubſtantiale requi- materiam, & formam ſubſtantialem, ex ibus componatur. Corpora naturalia ſunt com-ſita. Ergo habent materiam, & formam ſub-ntialem.* Reſp. infirmitas hujus argumenti ıceſcit ex falſitate *Majoris propoſitionis*, quæ itur ex male intellecta Compoſitionis na-ra: Cum enim duplex ſit compoſitio, vel Subſtantia & Accidentibus, vel ex Subſtan- & Subſtantia: falſo creditum eſt, omne rpus naturale componi, ex duabus ſubſtan-s genere diverſis. Veritas breviter ſic ſe bet. In Corporibus ſimplicibus, Cælo vi-icet & Elementis, eſt nuda tantum compo-o Subſtantiæ, Materiæ, ſcilicet, & Acci-ıtium variorum, diverſis συζυγίαις in ma-ia unitorum. In Corporibus mixtis, ſive matis, ſive inanimatis, eſt compoſitio, par-ı Subſtantiæ & Accidentium, partim diver-ım ſubſtantiarum: *Diverſarum* dico, non ntia ſed accidentalibus differentiis: ut ſunt ſtantiæ quatuor elementorum, quorum teria, una eſſentiâ, qualitatibus quadru-x, concurrit in compoſitione mixtorum. nique in homine ſolo, eſt compoſitio di-ſarum ſubſtantiarum genere differentium, elicet Corporis, Subſtantiæ materialis, & ritus, Subſtantiæ immaterialis. Itaque di-ıus, Corpora naturalia eſſe compoſita, & dem ſubſtantialia, ab una parte, ſcilicet teria, non utraque: Forma quidem ineſt accidentalis illa, non ſubſtantialis (Anima onali ſemel & ſemper excepta) Et revera, la poteſt dari ratio idonea, cur neceſſitas ıræ id exigat, ut corpus nequeat conſtitui, concurſu duarum ſubſtantiarum eſſentia-r diſtinctarum. Sufficit plane unica mate- ſubſtantia variis diſtincta & ornata Acci-tibus, ut in Elementis.

VI. 2. *Quicquid materiam actuat, ponit in ie, exiſtentiam eidem tribuit, illud eſt ſub-tia. Atqui forma facit iſta omnia. Ergo for- eſt ſubſtantia.* Reſp. Vitium hujus argu-nti eſt in *majore propoſitione*, quæ ſententiæ eſt, aut ambiguæ, aut falſæ. Quid enim eſt *materiam actuare?* Quid eſt, *ponere in ſpecie?* quid eſt, *exiſtentiam dare?* Illo *actuandi* termino, neceſſario *intelligitur*; vel Formam dare materiæ eſſe actuale, ut ſit actu Ens & ſubſtantia; vel Formam dare Materiæ eſſe actuoſum, ut, quæ ex ſe nuda torpet, efficacibus induatur qualitatibus. *In priori ſenſu* falſum eſt, *Formam actuare materiam*: cum enim materia ſit ſubſtantia, omniſque Subſtantia ſit ens per ſe ſubſiſtens, utique Materia, per ſe, non per accidens, non per aliud, non per Formam, ſuam actualem ſuſiſtentiam habebit. Dico, *per* Formam: *cum* forma enim ſubſiſtit: aſt ita Forma non magis actuat Materiam, quam Materia Formam, quæ non ſubſiſtit niſi cum Materia quoque. *Poſteriori ſenſu* verum quidem eſt, omnem actuoſitatem & efficaciam eſſe in ſubſtantia Materiæ ab aliqua Forma ſuperveniente: ſed manet tamen dubium; *Quid illa Forma ſit?* & *An neceſſario omnis actio & agendi vis debeat immediate à ſubſtantia aliqua profluere?* de qua quæſtione in argumento alio dicendi locus erit. Atque hinc patet, quid ſit, *Ponere in ſpecie*, & *Exiſtentiam dare*? Eo nihil aliud intelligitur, quam quod Materia rerum omnium, quæ ex ſe actu exiſtit ad omnem effigiem formamque indifferens, variis veſtita Accidentibus & Accidentium temperamentis, exiſtat tali modo & ſpecie: nec ſecus ac maſſa ceræ, ex ſe exiſtens: poſtea in varias imagunculas efficta, exiſtit ſub hac aut illa ſpecie animalculi. Ubi, ut non eſt opus nova ſubſtantia ad novam & ſpecialem exiſtentiam, ſed tantum inductione novi accidentis, figuræ ſcilicet, ita in materia rerum naturalium, communiter in mundo, exiſtente, non opus eſt niſi mutatis & copulatis Accidentibus ad dandam ſpecialem ſub hoc aut illo modo exiſtentiam. Quod vero hic dicant nonnulli, *Materiam ex ſe actu non exiſtere*, ridiculum eſt. Quaſi dari poſſet aliqua Subſtantia, ex qua mundus ſit, & quæ extra mundum non eſt, in mundo tamen actu non exiſtat. Sed fallit particula *(ex ſe)* in eum detorta ſenſum, ac ſi, quod *ex ſe* exiſtit, illud *ſeparatum* exiſteret: Hoc vero ineptum eſt; materia exiſtit conjuncta cum forma, *ex ſe* tamen

tamen, *non à forma* habet exiſtentiam: imo, ſi verum dicere volumus, in genere rerum corporearum *ſola Materia ex ſe exiſtit*: Accidentia ſiquidem ex ſe neque eſſentiam neque exiſtentiam habent. Formæ, ſecundum *Peripateticos* ipſos, dependent à Materia & in eſſe, & in fieri, & in exiſtere. Sola igitur *Materia ex ſe* & *eſt* & *exiſtit*, etſi *non* exiſtat *ſola*. Nec hic dicendum: *ergo univerſale per ſe exiſtet*: ſiquidem Materia particularis eſt ſubſtantia in toto mundo una & unica.

VII. 3. *A quo omnes in Materia operationes profluunt, illud eſt ſubſtantia. A Forma proveniunt omnes operationes. Ergo Forma eſt ſubſtantia.* Reſp. Hic quoque in *Majore* error eſt, inde, ut credo, ortus, quod *Philoſophi*, dum ex una parte Materiam per ſe torpeſcentem omnique deſtitutam vigore ſpectant, ex altera parte Accidentis naturam ut debiliorem levioremque deprimunt, putarint aliam quandam Naturam excogitandam eſſe, Virtutis & Virium plenam, quæ actionum omnium fons eſſet: atque hanc *Formam* nominarunt. At falluntur; neque opus erat recurrere ad Formam aliquam ſubſtantialem, ut ratio redderetur operationum, quæ fiunt à corporibus naturalibus: ſufficiunt ad hoc Accidentia. Dico enim, Accidentia immediate & *per ſe* poſſe agere, & *non in virtute alicujus formæ ſubſtantialis*: quod clarum fiet inductione omnium primarum qualitatum, ex quarum temperie oriuntur ſecundæ. Lux diffundit ſe per perſpicua omnia & illuminat obſcura. In virtute cujus Formæ? Num Solis? Atqui & cæteræ ſtellæ lucent, quarum Forma eſt à Sole diverſa ſecundum *Peripateticos*. Num in virtute corporis luminoſi? Nugæ. Carbunculus, ignis, candela, omnia ſunt corpora luminoſa. An eadem horum omnium Forma ſubſtantialis? Non dicent, opinor. Si dicant eſſe, quatenus ſunt luminoſa: velim etiam dicant, quid ſit illa Forma corporis luminoſi quatenus luminoſum. An non Lux ipſa? niſi forte dicent, tot eſſe in corpore formas ſubſtantiales, quot reperiuntur Accidentia; ſcilicet, aliam eſſe Formam corporis quatenus Colorati, aliam quatenus Sapidi, &c. quod inſanię eſt proximum. Lux igitur, in quocunque corpore ſit, ſe propria virtute diffundit. Calo calorem generat ac urit; cujuſnam Forma efficacia? Num Formæ ignis? Atqui, u aqua Solis ardore calefacta calefacit, ſic & plumbum, lapis, aut aliud quodvis corpus ar dori Solis objectum: inter quorum igniſqu Formam, longum eſt intervallum. Ignis urit ſic & ferrum non candens modo ſed & nigreſ cens. Num ambo urunt virtute *ejuſdem* ſub ſtantiæ? Minime. Alia ignis, alia ferri For ma eſt. At in ferro eſt ignis. Hem! Corpu in corpore! At eſt in poris ferri. Scilicet, i denſatiſſimæ chalybis aut in compactiſſim denſiſſimique auri lamina pori ſunt, per qu igneum corpus penetret ferrum aurumqu idque per minutiſſimas utriuſque partes, ſ quidem nulla pars eſt ferri calefacti, quæ no urat: oſcitanter *Philoſophantur*, qui poris ſtis ἀπόροις rem ſalvam eſſe judicant. Qu ergo? Calor ubicunque eſt, propria & inſi ſibi virtute ſe exerit, calefaciendo & urend pro ratione gradus illius, quem obtinet, ſubjectæ rei, in quam agit. Et ut obiter d cam, *ignis* nihil *eſt* aliud quam *calor intenſ in quocunque* tandem *corpore*. Dico, *intenſ* non ſummus: infra enim ſummum gradu (quem neſcimus) ignis eſſe poteſt; quia ali alio calidior eſt in eadem quantitate: imo deſcendendo vix novimus infimum gradu caloris, infra quem ignis nullus eſt, ſiquide quod unius rei reſpectu eſt ignis urens, id terius reſpectu vix eſt calor tepefaciens. S hæc ſubtilius perſequi non eſt hujus loci. P *gamus*. Frigiditatis in terra, in aqua, in g cie, in aere hyberno, effectus ſunt iidem, tinguendi caloris, condenſandi corpora & At formæ in ſingulis ſunt diverſæ. Qua nullius Forma dependet frigiditas, in exe tio propriæ virtutis ſuæ. Siccitas terræ & ig (ſecundum *Peripateticos* ſicci) ſimiliter facit aquam injectam: at Formæ hic quo differunt. Idem eſt in humiditate Aquę & ris. Denique deſcenſus communis eſt aqu terræ, adſcenſus aeris & ignis: ille à gr tate, hic à levitate ortus: in utroque ge principium motus erit immediate in A dentibu, gravitate & levitate, non autem Formis, quæ diverſæ ſunt in utroq; Pari, C

li

ıte eadē manente. Plura addi poſſent. at hęc s confirmant concluſionem, vid. *Operatio- in corpore naturali poſſe effici ab Accidentibus ſolis in materiam impreſſis ſine ope alicujus formæ Subſtantialis à qua virtus eorum dependeat.* Ita quoque huic argumento nervi inciduntur.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMÆ-SEXTÆ,

Pars poſterior, quæ eſt Quarta,

DE

FORMIS.

THESIS I.

DE *Formis* inſtituta à nobis diſputatio, etſi à *modernis* longius recedat *Philoſophis* ac *Scholaſticorum* gente, propius en ad *Ariſtotelem* & priſci *Lycei* proceres :dit, à quibus longiſſime abſunt *Arabes & ini Ariſtotelis Interpretes.* Quid quod pe- ıs *Formas*, vulgo receptas, ignorarint ante *ſtotelem Philoſophi*, qui eas introduxiſſe nus, ſed male cenſetur, uti id *diſp.* 35. eſt nſum. Et non pertraxiſſent *Ariſtotelem* in c ſententiam *interpretes*, ſi inter *Formas ſicas & Logicam earum definitionem* diſtin- ent. Sed ut pervetus hæc, *Formas eſſe Sub- tias* (Animam rationalem ſemper exci- us) *Negantium* opinio ab *Affirmantibus* ugnetur ulterius, ac *Cl. Pembelium* por- rgumentorum ictus retundentem, vi- nus.

I. 4. *Quod eſſentialiter diſtinguit unam em ab alia, illud eſt Subſtantia. Sed Forma tialiter diſtinguit &c. Ergo &c.* Reſp. So- ɔ hujus argumenti facilis eſt. *Major pro- io* fallit, quæ vult omnem *eſſentialem* di- ſtionem fieri per aliquod *Subſtantiale*: ı etiam *Accidentia* diſtinguuntur inter ſe *tialiter*, ut virtus & color: ſed & in *Sub- tiis* res clara eſt. Eſſentialiter diſtinguun- quæ differunt definitione. In definitione ɔorum naturalium duo ſunt; *Genus*, id eſt eria communis, in qua omnia corpora veniunt; *Differentia*, conſiſtens in Acci- tibus materiam iſtam variantibus. Illud in definitione eſt Subſtantiale, hoc Accidentale, ſed tale, quod ſufficit ad eſſentialem diſtinctionem. Quid enim? cum dicunt Phyſici (*ignis eſt corpus ſimplex*) ubi genus & materia (*calidiſſimum & leviſſimum*) ubi differentia eſt ab accidentibus eſſentialibus; an non eſſentiale ſatis diſcrimen ponitur, inter ignem, & corpus frigidiſſimum & graviſſimum? etſi enim *diſcrimen* ſit *ab Accidentalibus*, *non* eſt tamen *Accidentale*, ſed neceſſarium, internum, & *eſſentiale.* Quare dico, quod Accidentia ſint primo & per ſe cauſæ diſtinctionum internarum in corporibus naturalibus, atque definitionem corporum naturalium eſſentialem ingrediantur, ut non opus ſit, ultra Materiam & Accidentia, quicquam præterea in corpore naturali anxie quærere: quorum ſimplicem vim & mixturam ſi exacte haberemus perſpectam, neſcio, an aliquid deeſſet ad plenam naturæ cognitionem. Sed hinc fundi noſtri eſt calamitas, quod *Philoſophi*, dum omnium in natura virium & operationum originem, in Forma, neſcio qua, Subſtantiali collocant, hujus autem Formæ ſcientiam impoſſibilem eſſe fatentur, ſenſu & experientia cogente, incurioſius ſe geſſerint in contemplanda Accidentium natura, eorumque viribus & varietatibus indagandis, contenti ſcilicet, in quolibet corporis affectu effectuque paulo difficiliori, dixiſſe, *Eſt à Forma.*

III. 5. *Forma non ſuſcipit gradus nec variatur. At Accidentia eorumque Temperatura*

poteſt variari & gradus ſuſcipere. Ergo Forma, non Accidens, non Temperamentum eſt. Major inde confirmatur; Quia rei definitio variari non poteſt, quæ tamen variata Forma neceſſario mutatur. R. *Majorem* plane negamus;&,quanquam antiquo errore principii fere loco habeatur, tamen & convelli & refelli poſſe non dubitamus: ejuſque etiam probationem rejicimus; affirmantes, ut *Formas*, ita & rerum definitiones, *conſiſtere intra aliquam latitudinem*, non, ut vulgo volunt, in puncto indiviſibili: Quod in omnibus corporibus, tum ſimplicibus, tum mixtis, tam animatis quam inanimatis, oſtendi poſſet. Exemplo ſit, elementorum & tranſmutatio in ſe invicem & mixtio, in corporibus oriundis ex iis: in utroque genere evincitur, illud, quodcunque ſit in elementis, quod Formæ locum obtinet, neceſſario intenſionis & remiſſionis gradus admittere. Terræ gleba macerata in aqua,antequam in eam mutetur,varias &diuturnas requirit prædiſpoſitiones & præparationes, quibus omnibus peractis inſtat ipſum tranſmutationis inſtans. Quæritur hic, *An Forma terræ poſt tot præparationes maneat tamen integra & invariata uſque ad ipſiſſimum tranſmutationis momentum?* Quis ſanæ mentis affirmaverit? cum ſublatis aut diminutis propriis accidentibus Formæ integritas ſibi conſtare nequeat; &, ſi in tranſmutatione elementorum mutua, qualitatibus fractis, Formæ non frangantur, etiam tum, cum eis pereundum ſit per tranſmutationem; cur in mixtione, ubi Formæ manent, neceſſaria tamen eſſet refractio earum? deinde in mixtione concurrunt quatuor elementa & manent in mixto: *Manent igitur Qualitates an Formæ?* Utræque. Si enim periiſſent, unde quæſo, ô bone, reviviſcerent in reſolutione mixti? At *manentne integræ & in gradu intenſo?* Minime gentium. Ambæ contuſæ & probe confuſæ ad ſymmetriam & proportionem harmonicam rediguntur: &, Formas quidem neceſſario ſic retundi, *ajunt*, quia, qualitates ab eis profluentes imminutas & debilitatas eſſe, ſenſus ipſe teſtatur. At vero, *num Forma remitti poteſt, num ſubſtantia ſuſcipiet magis & minus?* Hic res in luto hæret. Nec quiſquam, qui verita-

tem ex puteo extrahat, præter *Zabarellam*
pertus eſt. Is expedit audaciſſimæ diſtinct
nis funiculo: ſic. *Subſtantia poteſt variari c*
mutatione ſpeciei, ſed non ſine mutatione ſ
ciei. Formæ elementorum variantur primo,
ſecundo modo. Nihil extra eſt in nuce duru
ſi quid aliud intra hujus diſtinctionis latil
lum cernas quam caliginem & tenebras n
ras. *Forma elementi in mixto remittitur c*
variatione ſpeciei: i. e. Exempli gratia, *For*
aquæ in mixto eſt minus Forma aquæ quam
tra mixtum, & tamen eſt Forma aquæ, q
aqua cum ſua Forma manet in mixto, &
men in mixto non manet aqua nec aqua dice
eſt, quia mutavit ſpeciem, i. e. *eſſentiam ſu*
& in aliud corpus tranſivit. Quis tulerit c
das haſce contradictiones? Conſultius tam
putavit *Zabarella* in obſcuriſſimæ diſtincti
culæ ſpecum ſe recipere, quam videri ve
principia ab antiquis poſita ad clariorem
ritatis lucem examinare. Nobis hoc pia
lum non eſt. Quare omiſſis jejunis iſtis ſ
culationibus, quæ intellectum veri cupidi
mum miſere ludificantur, aſſerimus, *Form*
elementorum recipere gradus, & intra lat
dinem aliquam intendi poſſe & remitti, & q
ſic variantur, nullo modo eſſe ſubſtantias,
meras qualitates earumque in debito gradu m
turam, ſupra vel infra quam proportion
elementa non ſunt. Fruſtra itaque ſunt o
ſæ illæ quæſtiones, *de Formis elementorum*
earum integritate in mixto, de generation
corruptione inſtantanea, ſeu de acceſſu & re
ſu Formæ Subſtantialis in momento. Aqua n
in inſtanti aut fit aut deſinit eſſe aqua, ſed
tempore, per gradus perfecta aut corru
qualitatum Temperatura. Similiter *in M*
tis; in ligno, lapide, pomo, carne, & in
treſcentibus, ut corruptio procedit, per g
dus, ita terminatur in temperamento: q
ſi ultra ultimum proportionis gradum vi
tur, ſequitur mixti diſſolutio, ſoluto unic
vinculo: & hoc, fatentibus *Ariſtotelicis*,
Forma ſed qualitatum mixtura eſt. At
oggerunt, *variabuntur rerum definitione*
varientur Temperamenta: illæ autem ſunt
ſtantes. Reſp. Pueriliter & abſurde. Ne
hinc error: Definitiones rerum condun
re

ous ipſis in ſua perfectione conſideratis, in- mentis operatione abſtractæ habentur, ut æternæ & conſtantis veritatis. At ſi res, out in natura non ut in intellectu ſunt, ſpe- mus, an non variante natura variabitur turæ definitio? Notionalis illa & abſtracta definitio manet, etiam re non exiſtente, roſæ in hyeme: at realis aliqua applicatio i non poteſt, rebus aut non omnino aut er ſe habentibus. Quam abſurdum hoc affirmare, flores flaccidos, roſam marce- ntem, pomum putreſcens, lignum ad ca- m pronum, carnes fœtidas, aut animal æ- tudine & δυσκρασίᾳ tabeſcens, æque per- te definiri, ac definiebantur in integritate ? Hi ſomnia ſua definiunt, qui res, non out in natura exiſtunt, deſcribunt, ſed pro ipſorum conceptu & imaginatione. inquid mutatis qualitatibus mutabitur eſ- tia, & tamen variatis non variabitur? No- certo conſtat: quicquid eſt in elementis xtiſve Subſtantiale aut Materiale, illud in- iatum manere: quicquid Accidentale ſeu rmale, illud mutari, generari, corrumpi, quoſdam gradus, ſecundum quos rerum arum definitio varianda eſt. Sed *quia in- ns videtur, Animam vegetantem & ſen- item, ad Accidentia & Temperamenta re- re, quæ pro utriuſque ſubſtantia produci poſ- it Argumenta*, diſſolvenda ſumſit ſpeciatim *Pembelius*:

IV. 6. *Si anima ſit Temperamentum, tum ne corpus erit animatum, quia in omni cor- e eſt Temperamentum.* Reſp. Leviſſimum argumentum: cui hoc reſponſum ſuffi- t: procedit ex meris affirmativis in ſecun- figura: itaque eſt fœdus paralogiſmus.

V. 7. *Temperamentum mutatur pro ætate, o, victuſque ratione. Anima non mutatur. go non eſt temperamentum.* Reſp. Hoc ar- mentum ex parte *theſ.* 3. attigimus, & de *nore* in genere oſtendimus, *Formas per gra- s mutari & variari poſſe.* Sed hic amplius *plex* eſt *error* notandus argumenti hujus. *ior* eſt, quod non diſtinguatur inter *Tota- n* ſeu *Eſſentialem* & *Partialem* ſeu *Gradualem mperamenti mutationem.* In totali non tan- m mutatio aliqua ſed corruptio Animæ accidit. Quare nihil eſt ad rem. In *partiali*, ſecundum *Peripateticorum* principia, Magis & minus non variant ſpeciem. Eſto exemplum in temperamento plantæ tenellæ & adultæ, in nativo & alieno ſolo conſitæ. Hic temperamentum non mutatur in aliud aliquod diverſæ ſpeciei, ſed variatio eſt in gradibus perfectionis eadem ſpecie manente, & hoc non obſtante, conſtat Formæ unitas, etſi non ſimilis operationum vigor. *Alter* error eſt, quod ab homine ad alia viventia incommodus eſt, ut hic fit, trajectus: nempe, in homine, diverſimode variato Temperamento corporis, Forma prorſus eſt invariabilis, quia alia eſt hominis & aliorum viventium Anima: non ſic in cæteris, ubi anima cum Temperamento coincidit.

VI. 8. *Si anima ſit temperamentum, tot erunt in planta aut animali animæ, quot diverſa conſpiciuntur temperamenta: alia oſſis, alia nervi, alia carnis, alia corticis, alia ligni anima erit. Sed in vivente eſt unica tantum anima. Ergo anima non eſt Temperamentum.* Reſpond. *Minor propoſitio* eſt falſa, etiam ſecundum doctrinam quam plurimorum *Peripateticorum*, docentium, duas ad minimum in planta, & tres in omni animali animas eſſentialiter diſtinctas reperiri, formas vero inanimatas, ſive (ut vocant) *Mixti*, etiam multo plures. Quare ſecundum illos, pluralitas Formarum & animarum Subſtantialium in uno compoſito nihil abſurdi continebit: quoad noſtram vero ſententiam, multo minus; qui pluralitatem Subſtantiarum in Mixto non agnoſcimus, ſed ſub identitate Materiæ diverſitatem Temperamentorum ſic ponimus, ut omnia interim vivifica *in plantis & animalibus* eſſe fateamur.

VII. 9. *Si anima eſſet temperamentum qualitatum in humoribus & ſpiritibus, tum non poſſet frænum injicere corporis perturbationibus ejuſque impetum cohibere, ſed eum ſemper ſequeretur. Atqui ipſa experientia docet, animam eſſe corporis moderatricem. Ergo &c.* Reſp. Hoc argumentum nihil aliud evincit, quam in homine quidem dari Subſtantiam aliquam à corpore diſtinctam, *puta animam rationalem*, quæ facultates inferiores Vegetativas &

Senſitivas pro arbitrio ſuo regat & aliquomodo coerceat. At in plantis & brutis, ubi ſimile imperium plane non cernitur, illa Subſtantiarum diverſitate non eſt opus. In his enim anima non ſolum ſequitur, ſed eſt ipſum, Temperamentum: in homine ſequitur quidem ejus propenſiones *plerumque* (*juxta tritum illud, Mores animi ſequuntur temperamentum corporis*) ſed curſum moderatur quando vult.

VIII. *A quo ſunt nobiliſſimæ illæ operationes Percipiendi & Iudicandi de rebus ſenſibilibus, Imaginandi & Memorandi, illud Accidens eſſe non poteſt. At ab anima brutorum ſunt iſtæ operationes. Ergo* &c. Reſpond. Pro *ſolutione* hujus argumenti, notandum eſt breviter: Omnes iſtas operationes eſſe mere organicas atque in materiali aliquo ſubjecto fieri, & ab eo dependere: & propterea nullibi nec eſſe, nec eſſe poſſe, niſi ubi organum iſtud reperiatur: Organum vero illarum eſt *Spiritus animalis*, pura, clara illa, lucida, & agilis Subſtantia: hujus copia maxima & puriſſima eſt in capite, in hoc igitur & ſedes eſt ſenſionis omnis. At quæritur de *Principio*. Dico, *ſpiritum* iſtum *animalem*, eſſe *non tantum organum*, *ſed*, primum *principium* omnis ſenſionis: nempe in ſpiritibus duo ſunt: *Materia* & *Qualitatum* vivaciſſimarum *mixtura*: In qualitatibus eſt prima cauſa & origo, in Materia eſt primum ſubjectum & organum ſentiendi: in utriuſque conjunctis conſiſtunt omnes *Apprehenſionis, Phantaſiæ, & Memoriæ* vires, quas in brutis cernimus. *Dabitur hoc quidem*, Spiritus hoſce eſſe immediatum inſtrumentum omnis ſenſionis, ſiquidem in ſpiritibus ſolis ſpecies rerum ſenſibilium imprimuntur & inhærent, per ſpiritus huc illuc deferuntur, & vel minima ſpirituum turbatio impedit, maxima corrumpit ſenſionem omnem: at vero nullam eſſe aliam ſubſtan- tiam in brutis, quæ his ſpiritibus utatur u- inſtrumentis ſentiendi, ipſi vero ſint prim- ſentiendi cauſa, *hoc non dabunt*. Sed *neceſſar- dandum eſt*: illa enim alia Subſtantia, quar- animam vocant, erit vel materialis vel imma- terialis. Si materialis, erit vel purior vel im- purior ſpiritibus. Non prius, quia ſpiritibu- nihil eſt purius in genere rerum materia- lium: nec poſterius verum eſt, quia abſu- dum eſt adſcribere principium ſentiendi im- puriori materiæ & negare puriori. Si imma- terialis ſit, recurrunt omnia dubia *diſp.* 35 allegata. Si inſtes, *eſſe ſupra naturam puriſſ- mæ Materiæ vel exquiſitiſſimis Qualitatibu- ornatæ, Iudicare, Meminiſſe, Appetere, Fuge- re*, &c. Dico, *quod non*; Neque id nobis ma- gis mirum videri debet in perfectioribus ani- malium temperamentis, quam multa non minus admiranda effecta in ipſis inanimati-, quæ ab ipſorum temperamento procul dubi- pendent, etſi ſit imperfectius. Illud præter- *Ariſtotelis* axioma, *Nullum ſimile percipitu- à ſimili*, hic locum non habet, cum talis ſ- ſpirituum, & puritas quoad materiam, & temperies quoad qualitates, ut in omnibu- ſenſibilibus, quæ bruta poſſunt percipere, ni- hil ſimile reperiatur: neque etiam ubique ve- ritatem obtinet *hoc axioma*: ſiquidem nec o- culus oculum, nec anima animam, nec intel- ligentia intelligentiam hoc pacto percipere. Atque hæc ſunt quæ de *Vegetante & ſentient- Animabus*, ac de *Formis*, in genere, differen- tem vidimus *Cl. Pembelium*, qui inde ad Ani- mam tranſit rationalem, quam immortale- eſſe & cælitus infundi porro docet. Verum quia de *ejus Origine & Ortu* ex profeſſo di- putatum eſt, in *ſelectarum* harum diſp. curri- culo, *diſp.* 6. & 18. labore reliquo ſuperſe- demus.

Diſp

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum TRIGESIMA-SEPTIMA, DE PRINCIPIIS CORPORUM NATURALIUM CONSTITUENTIBUS, ET PRODUCENTIBUS.

THESIS I.

DEſtruximus receptam, ſed contra *rationem* & contra *Ariſtotelem*, *Formarum* do‑rinam, *diſp. præcedentibus*, quod non aliquo ntradicendi ſtudio, non gloriæ aliqua cupine, ſed ſolius veritatis inveniendæ gratia, factum: dux nobis fuit in hoc certamine ilosophico *Cl. Pembelius*, cujus ſententiam *Corporum naturalium conſtitutione* examindam proponere, fuit viſum, ut ἀνασκευὴν quatur κατασκευὴ: facile enim eſt, recepta um deſtruere principia; at veriora adſtrue‑ hoc opus, hic labor eſt. Hæc igitur *Cl. Pemii* fuit mens, quæ ſequitur.

II, *Principia* Corporum tria ſunt: *Conſtionis*, duo; *Materia* ſive Subjectum, & *cidentia*: *Tranſmutationis* unum, *Accidenm contrarietas*.

III. *Materia* eſt, totum & omne illud, od in corporibus naturalibus eſt Subſtanle: eſtque indifferens ad omnia & capax nium Accidentium, ſed tamen non eſt npliciter radix & fons eorum omnium: vem origo Accidentium eſt, quæ ipſius Subti, ſcilicet immediata creatio vel concrea potius.

IV. *Accidentia Materiæ* ſunt duum genem. 1. Alia *conſequuntur* illius eſſentiam & lem coëxiſtunt ex interna naturæ neceſſitaut Potentia paſſiva, Extenſio ſeu quanti, Locus, Tempus ſeu duratio ſucceſſiva. que horum Accidentium fons & radix dici teſt Materia, quia proxime in illius eſſentia licantur. 2. Alia *conſtituunt* exiſtentiam ilis in certa aliqua ſpecie, ut omnes qualita primæ & ſecundæ; quæ in Materia non erant primum ex neceſſitate naturæ, ſed ex arbitrio creantis; poterat Materia ſine iis eſſe, ſed inducebantur ad diſtinctionem illius in varias ſpecies: Utrumque genus Accidentis Materiæ imprimitur immediate, nec opus eſt ſubſtantia aliqua intermedia, qua interprete Accidens Materiæ ſocietur. Ut vero qualitates inhærent immediate in Materia, ita à qualitatibus immediate profluunt operationes & operandi vires.

V. *Cæli Materia & Subſtantia* communis eſt, cum materia & ſubſtantia omnium corporum inferiorum, & Accidentia primi generis communia poſſidet: ſed in Accidentibus ſecundi generis differentia eſt inter Cœlum & Sublunaria, videlicet, in diſcrepanti copula primarum & ſecundarum qualitatum, lucis, caloris, levitatis, & tenuitatis. At de *Cælo* nihil fere certi adhuc norunt *Philoſophi*.

VI. *Elementa* ſunt tria, *Aer*, *Aqua*, *Terra*; nec pluribus eſt opus ad mixtionem corporum: imo duobus forte res iſta peragitur, Aqua & Terra. Hæc elementa eſſentialiter inter ſe diſtinguuntur propriis & peculiaribus qualitatum συζυγίαις à Creatore immediate Materię inditis: in Terra copulantur, Frigiditas, Siccitas, Denſitas, Gravitas, & Conſiſtentia: in Aqua uniuntur, Frigiditas, Humiditas, Denſitas remiſſior cum Gravitate & Fluore: in Aere denique vinciuntur, Caliditas remiſſa, Humiditas debilis, Levitas, Tenuitas, & Fluor ſummus. Ignis nihil eſt niſi calor intenſior, ſive in aliquo elementorum ſive in corpore mixto ſit. Calor in Aere & in omnibus mixtis (in quibus calore opus eſt) eſt partim implantatus in primæva creatione, partim infuſus à Sole, vero ac ſolo, ſi quod ſit, Ele-

mento Ignis, & unico caloris fonte in inferioribus: implantatus verò calor ſine infuſo citò marceſceret.

VII. *Compoſitio* rerum eſt duplex: prima eſt ex Materia nuda & qualitatibus primis ſecundiſque ſimplicioribus, ut in Cœlo & Elementis; ſecunda, ex Materia ſic qualificata, & novis qualitatum Mixturis, oriundis ex prioribus, ut in omnibus corporibus Mixtis. Qualitatum in Elementis illa eſt Copula quæ eſſe poteſt ſimpliciſſima: quare in eam ſemper fit reſolutio. At qualitatum in Mixtis mixtæ ſunt copulæ ex ſimplicibus: quemadmodum de coloribus vulgo ajunt, Albedinem & Nigredinem fieri ex mixtura varia perſpicui cum opaco; medios autem colores oriri ex mixtura albedinis & nigredinis.

VIII. Menſura modusque omnium *Temperamentorum*, & Simplicium & Mixtorum, datus eſt & fixus in prima creatione: à quibus primitivis exemplaribus ſi natura erret exceſſu defectuve, monſtrum & deforme quid fit.

IX. Generare ſibi ſimile, non viventis ſolius ſed generaliter omnium qualitatum activarum eſt proprium, ſive ſimplices illæ & ſolitariæ ſint, ſive copulatæ in certa combinatione. Qualitates vero hæ ita ſui diffuſivæ & ſimilium generativæ ſunt, ut neceſſario Materiam ſibi proportionatam efficiant, quo liberum habeant ſuarum virium exercitium: itaque vis plaſtica ſeu formatrix immediate & primò in ipſis qualitatibus fundatur, quæ, quo ſunt ſimpliciores, eo ſimpliciorem & magis uniformem materiæ configurationem poſtulant; quo autem pluribus qualitatum diverſarum mixturis complicatæ & compoſitæ ſunt, eo magis variam & difformem partium materialium effigiationem requirunt & producunt. Mixtio, quo longius deſcendit à ſimplicitate, eo exquiſitior eſt & ſubtilior, quia magni eſt artificii, tot qualitatum & combinationum differentias in unam κρᾶσιν vincire: atqui tanto infirmior eſt mixtura, quanto magis compoſita eſt, quia pluribus conſtat qualitatum contrarietatibus: hoc in metallis, plantis, animalibuſque inter ſe invicem comparatis, cernitur.

X. In *viventibus* eſt reciproca temperamenti propagatio, ex Semine, Viventis; e Vivente, Seminis. Vis prolifica & vivifica i ſemine, non eſt ab aliqua ſubſtantia immat riali & ſpirituali, quæ ſemini adhæreat vel i hæreat, ſed à ſolarum qualitatum ingenioſa ſubtili temperatura in Materia pura & ſpir tuoſiore: Hæc vis actu ineſt in ſemine ſed t men ſopita eſt, nec actu agit, niſi admoto p tiente aut potius coagente, in & à quo virt iſta excitetur; perinde, ut piper calidum eſt ſe, urit tamen non niſi ſaliva admixtum; atq copioſi & fortes ſpiritus, qui in hordeo, trit co, aut quovis alio grano ſemineve latent, f cile extrahuntur arte ſtillatoria, ſi aquam pa culam admiſceas ignemque admoveas.

XI. In *Plantis*, Terra ſeminibus fotura veluti in Matrice præbet, tum calorem à ſ acceptum, tum humorem aptum ſuppedita do; quibus calidi humidique ſeminum ſpi tus acuuntur, & inflati turgent, materiamq extendentes partibus & proportionibus id neis virtute ſua effigurant.

XII. In *Animalibus Oviparis*, etſi ſit op Mare & Fœmina ad generationem Ovoru fœcundorum (nam ſubventanea fiunt à ſ fœmina) ad generationem tamen Pulli ſu cit quivis calor, ſive animantis cujuſqua ſive pulveris, fimi, ſolis, fornacis: quia en in Vitello Humoris eſt ſatis ad Nutrimentu opus tantum erit calore externo ad excita das ſpirituum & Caloris vires generativas albumine.

XIII. In *Viviparis*, opus eſt utroque ſe ad efficiendam unam ſeminis maſſam ge rationi idoneam: & mas & fœmina active c currunt, ille magis, hæc minus; copulati exquiſite mixtis utriuſque ſeminibus, ſp tuoſiſſima totius maſſæ ſubſtantia aucta & flata per calorem uteri & humorem m ſtruum varie ſe commovet, dilatando, con ſando, effingendo reliquā materiam igna rem, pro qualitatū & operationum neceſſit

XIV. Ad generationem Viventis ab tè & ſimpliciter ſemine opus non eſt: ſed ficit Qualitatum Vivificarum mixtura & curſus, etiam in alia materia, ut patet in p tarum propagatione, in earum, & animali ex materia putri genitura.

XV. S

XV: Summatim, *Animæ*, *Vegetativæ in*
lantis, *& Senſitivæ in Brutis*, ſive Generales
læ,quibus Plantæ & Animalia ſunt, ſive Spe-
ales, per quas in ſpecies certas diſtinguun-
ır, *ſunt tantum Temperamenta* nobiliora Qua-
atum actuoſiorum in Materia ſubtili, pura
ſpirituoſa, ſive illa ſemine propagata, ſive
io modo conflata. Atque hæc eſt *Cl. Pembe-*
de principiis Corporum naturalium ſen-
ntia: quam eandem tenent *Hollandi Fratres*
otii in *Philoſophia Naturalis reformata, Aca-*
miæ Lugduno-Batavæ ante ſexennium *inſcri-*
a, c. 2. ſect. 2. & *Gorlæus Vltrajectinus in Ex-*
citationibus Philoſ. Exerc. 14. Verum quia
arta ſupereſt, placet in aliorum quoque
iloſophorum ſententias circa naturalium
rporum principia inquirere.

XVI. *Teleſius in lib. de Natura rerum, &*
mpanella in Reali Philoſophia Epilogiſtica, Ca-
em & Frigus una cum *Materia* faciunt pri-
ı omnium corporum naturalium principia,
eorumque actionibus omnia in Phyſicis
rivant atque explicant. Aſſerunt Deum
medio ſpatii vacui poſuiſſe *Materiam*, i. e.
pus inconſtructum, aptum ad conſtructio-
n recipiendam, eique appoſuiſſe duas cau-
agentes, *Calorem & Frigus*, quæ in com-
nem Maſſam, ut ſuam efficerent, agentes,
o Mundi corpora prima effecerunt, *Calor*,
Cœlum ex Materia devicta & attenuata, *Fri-*
Terram ex portione correpta & condenſa-
quæ ſunt duo prima elementa, ex quibus
unda, *Aërem* & *Aquam*, & deinceps reliqua
nia pro ſua ſapientia condiderit rerum o-
nium conditor Deus. Quærat aliquis, quid
horum Italorum *Teleſii & Campanellæ* ſen-
tia ſtatuamus? Nos, ut *Materiam*, quæ o-
nium Philoſophorum conſenſu Principium
, nec negari ulla ratione poteſt, quamvis
n talis,qualem finxit *Ariſt.* libenter admit-
ius, *Formamque* rejicimus, niſi quis velit
ico ſecundæ notionis vocabulo hic eſſe
ntentus, ita non acquieſcimus in ſolo *Calore*
Frigore, ut altero cum Materia principio
oque, rati, non ſufficere illa, corporum na-
is, proprietatibus, & operationibus expli-
ndis, nec eſſe prima, ut decet eſſe principia.

XVII. *Franciſcus Patritius in Nova*, quam condidit 1588, *Philoſophia, ſic philoſophatus eſt.* Philoſophia, ſtudium eſt ſapientiæ. Sapientia eſt Univerſitatis cognitio. Rerum univerſitas conſtat ordine. Ordo priore conſtat & poſteriore. Si quis à poſteris philoſophari cœperit, rerum ordinem confuderit, eiſque ſibique tenebras offuderit. A primis ergo philoſophandi initium nobis eſto. A primis; cognitiſne an ab incognitis? ſi ab incognitis incipiamus, ſequentia incognita erunt omnia. De incognitis nulla nobis condetur Philoſophia. A cognitis ergo initium ſumendum. Cognitio omnis à mente primam originem; à ſenſibus exordium primum habet. Inter ſenſus, & naturæ nobilitate, & virium præſtantia, & actionum dignitate, *Viſus* eſt primarius. Viſui prima & primo cognita, ſunt; *Lux* & *Lumen*, Eorum ope & opera plurimæ pateſcunt rerum differentiæ. *Lux & lumen* ſtatim natis ſeſe offerunt. Per hæc priſci homines, ſublimia & media, & ima conſpexerunt: conſpecta ſunt admirati: admirando ſunt contemplati; contemplando ſunt philoſophati. Philoſophia ergo, luminis, admirationis, contemplationis, proles eſt veriſſima. A *Luce* ergo, ejuſque prole *Lumine*, rerum ſenſibilium præſtantia omni primis, primarioque ſenſui primo cognitis, *Philoſophiæ* noſtræ prima jaciamus *Fundamenta*. *Lux* in Corporibus quibuſdam cernitur, in aliis non cernitur: corpora ergo diſtinguenda. Corporum igitur alia ſui natura lucida ſunt, Sol, Stellæ, Ignis. Alia ſui natura ſunt opaca, Luna, Terra, Nubes. Alia neque lucem habent neque opacitatem; utramque tamen in ſe recipiunt, neutram vero retinent, Æther, Aer, Aqua. Lucida, luce ſua plena, alienis tenebris ſunt impervia. Opaca, tenebris plena ſuis, alieno lumini non ſunt pervia. Diaphana, propriis, & lumine & tenebris, carentia, alienis, & lumine & tenebris, permeantur, &c. Hæc fuſius porro perſequitur, qui præter *Materiam* corporum nullum aliud agnoviſſe principium videtur, quam *Lucem*, *Patritius*. Sed vero nobis non placet, qui Lucem pro ſubſtantia non agnoſcimus, multo minus pro Forma ſubſtantiali, multo adhuc minus pro incorporeorum & corporum æque ſimulachro & imagine, ac natura media corpora inter & ſubſtantias incorporeas

corporeas, uti eam facit *Patritius l.* 1. *Panaugiæ.*

XVIII. *Comenius* in ſua *Phyſicæ ſynopſi*, Principia Corporum naturalium facit, *Materiam*, *Spiritum*, *Lucem.* *Materia* ipſi definitur, ſubſtantia corpulenta; per ſe bruta & tenebricoſa, corpora conſtituens. *Spiritus*, Subſtantia ſubtilis, per ſe viva, inviſibilis & inſenſilis, corpora inhabitans ac vegetans. *Lux*, ſubſtantia per ſe viſibilis, & mobilis, ac lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis ſpiritibus præparans, atque ita corpora efformans. Ergo, quo quid plus habet Materiæ, eo plus habet corporis, opacitatis, & immobilitatis, ut Terra: quo quid plus habet ſpiritus, eo plus habet vigoris & durabilitatis, ut Angelus: quo quid plus habet Lucis, eo plus habet Formæ & mobilitatis, ut Sol. *Materia* in Mundo eſt primum ens: *Spiritus* primum vivens: *Lux* primum movens: & ſic omne Mundi corpus eſt ex *Materia*, per *Lucem*, in *Spiritu*. *Materia* eſt Principium Paſſivum mere: *Lux*, activum; *Spiritus*, anceps: reſpectu enim Materiæ eſt activum, reſpectu Lucis Paſſivum. Hæc *Comenii Philoſophia*, præterquam quod Lucem faciat ſubſtantiam, quod tamen deſtructum præter alios vide à *Wendel. in Phyſ. General.* Spiritum inſuper facit vivum, univerſalem Mundi corporumque in Mundo formam atque animam, quod à *Wendelino in Coſmologia* refutatum, nobis quoque improbatur.

XIX. *Baſſo in Philoſ. naturali* ſua *l.* 1. *intent.* 1. *art.* 3. *&* 5. ad Corporis naturalis generationem ac conſtitutionem nihil requirit aliud, quam *minutiſſimas Particulas* diverſæ naturæ, ex quarum *conjunctione* res conſtruantur & fiant, & *ſegregatione* deſtruantur & intereant; has *atomos* vocat *art.* 6. & à Deo ponit creatas, ne fortuitum hic earum abſque Dei providentia concurſum quis fingat. Atque ex iiſdem, tanquam ſolis principiis corporum producentibus ac generantibus, inter ſe motis, varioque modo agitatis, conjunctis, ſegregatis, proprietates omnes naturæ atque operationes explicant, Baſſo, recentes duo, ſed nobiliſſimi *Philoſophi*, *Ioh. Chryſoſtom. Magnenus Acad. Ticinenſis Profeſſor Medicus in ſuo Democrito redivivo*, *&* *Claudius Berigardus Lycei Patavini Philoſophus in Circulo Piſan*[o] Atque hæc ſententia, vel vera eſt vel veritat[i] proxima.

XX. Sed enim, *quæ cauſa eſt tot diſſenſionum & tantæ incertitudinis circa Corporis naturalis principia?* Reſp. *Radix & fons mali e*[ſt] (ut verbis utar *Gerardi de Neufville* in præfatione ſuæ *Phyſicæ* generalis) *quod homines, qu*[i] *veritati in Phyſica inquirendæ operam navan*[t] *non ſatis adhæreant ſenſui atque experienti*[æ] *mediaque ab iſtis initiis rite ſcientiam excitan*[di] *non recte adhibeant, ſed, vel auctoritatibu*[s] *aut præconceptis opinionibus præoccupentur, v*[el] *loco certorum principiorum vanas atque invali*[das] *ratiunculas ſectentur, quæ ut plurimum nu*[*]*mero non pondere æſtimantur:* Accedit ignav[a] quædam in iis ſui *Diffidentia* & ſtulta *Credul*[i]*tas*, ex quo *Ariſtotelem* nimium ſuſpexere, & rerum naturalium principia ab ipſo invent[a] ſuppoſuere: unde credentes omnia uni *Ariſto*[*]*teli*, nihilque aliud, quam quod ipſe noverit, noſſe volentes, dum hoc tyrannicæ ſervituti jugum non excutiunt, ſpem ſibi præſcindun[t] optimorum inventorum, &, quod dolendun[m] eſt ſerio, optima ſæpe ingenia à veri invenien[*]di ſtudio & via abſtrahunt, atque ſoli *Ariſtote*[*]*li* (atque utinam *Ariſtoteli* tantum, ac non ine[*]ptis & rerum omnium imperitis *Scholaſticis* vocabulorum, terminorum, ac diſtinctionum Magiſtris) adhæreſcere compellunt, & aliqui[d] ultra eos ſapere prohibent, quod ipſi ultra no[n] ſapiant. Verum enimvero tollendum hoc e[ſt] malum, idoneo medio ac remedio, quod fie[t] ſi ad *ſenſuum*, *rationis*, *ac ſcripturæ* dictamen *philoſophemur*, & Philoſophiam Peripateticam ac Scholaſticam, multis partibus defectam multis modis intricatam, multa vocum bar[*]barie fœdam, multis ambagibus prolixam multis opinionibus erroneam, multis affe[c]tionibus infrugiferis repletam, reformemu[s] emendemus, reſtauremus, quod faciendu[m] eſſe & quomodo, præter *Comenium in præfatione ſuæ Phyſicæ & Prodromo Panſophiæ* at[*]que illuſtrem *Verulamium in Inſtauratione magna & Augmentis ſcientiarum*, nobiliora hodi[e] ingenia clamant, probant, tentant. Et cu[m] hic non Patres potius antiquiores, qua[m] Latinos, in *philoſophando* imitamur, quam ſe[*]quior

ioris ævi nugaces, ac modernos Scholaſti-s? *Sancti Patres,* inquit *Fromondus in Ana-mia hominis c.* 1. *Philoſophiam Platonis præ-lerunt Ariſtoteli* : & cur Veterum ante Ari-telem circa principia rerum naturalium iniones non magis inquiruntur & ſola *Ari-telis* placita ut oracula accipiuntur? *Patres tiqui,* dicit *Claud. Berigardus, Circ. Piſ.* 3. *lib. de Ort. & Inter. Ariſt. Philoſophia Ari-telis non utebantur, antequam Carolus Ma-us eam in ſcholis explanandam propoſuiſſet* : , quia hæc in omnes ſcholas eſt invecta, u-s obtinuit, ut ejus principiis utamur in phi-ſophando, ſed tanquam hypotheſi, quem-modum Aſtronomi, ad motus cœleſtium rporum explicandos, utuntur hypotheſi culorum, concentrici, excentrici, epicy-, &c. at vero nemo Aſtronomorum hoc igit, ut hiſce hypotheſibus Aſtronomicis em adſtringamus: ſic nec neceſſe eſt, ut potheſibus Ariſtotelicis fidem obligemus, cæca credulitate accipiamus pro principiis ris, quæ, vel non examinavimus, vel vera e nondum deprehendimus aut clare perce-nus. Quæ enim lex, quæ ratio, legis anima, c præſcribere valeat? quidni liceat *Ariſto-is* principia examini ſubjicere nobis, ut ipſi uit Veterum ante ſe examinare principia? ue utinam examinaſſet tantum; ac veteres te ſe Philoſophos ratione viciſſet, non im-io, non contemtu: quod eum feciſſe inte-) libro ante ſexennium demonſtravit *Pa-inus Gaudentius, Piſanus Profeſſor,* in quo, *iſtotelem* paſſim contemtiſſime de *Antiquis ientibus* fuiſſe locutum, in capita eorum ta ac convitia projeciſſe, falſas opiniones nxiſſe, quo ſolus in regno Philoſophico peraret, per varias Philoſophiæ partes fu-probat: atque hic Veterum contemtus cau-eſt, cur hodie illorum opiniones, circa turalium corporum Principia, inquirere, : operæ videatur pretium; & inquiſitæ ac prehenſæ fere repudientur, quia ab *Ari-ele* ſunt rejectæ: quæ *Ariſtotelis* dictatura, ntra *Philoſophiæ* cancellos ſeſe continuiſſet, ius ea ferri poſſet: at vero Theologiæ et-n fines perrupit; quod ex ſequenti annexo uet.

ANNEXUM.

ARiſtotelis *Philoſophia, ſi ex ſolo hauriatur* Ariſtotele, *&* Philoſophi *dogmata ex* Græco *ejus contextu, propriiſque verbis ac ſententiis, colligantur, non ex mala ſæpe ejus verſione aut ineptis Interpretum, præſertim* Scholaſticorum, *commentis, multum continet bonæ frugis, nunquam tamen ejus* Authoritas Rationi *eſt præferenda, multo minus divinæ Authoritati adæquanda, aut ei præponenda, ne dum ut ejus paganiſmi SS. Theologiæ immiſceantur, quod factum eſſe à* Thoma Scholaſticorum *principe, reliquaque* Barbarorum *caterva, ſcripta eorum teſtantur: atque adeo invaluerat* Ariſtotelis *in* Theologia *Authoritas ſeculis iſtis caliginoſis, ut pro axiomate haberetur, Nemo ſit Theologus ſine Ariſtotele, & qui* Ariſtoteli *contradiceret, Theologiam crederetur enervare: quod* Petro Ramo *ſuo tempore fuit objectum, adhuc ante ſeculum: unde factum eſt, ut magnus* Lutherus *Theologiam reformaturus initium fecerit à minuenda & infringenda* Ariſtotelis *in Theologiæ authoritate, quod epiſtolæ variæ* Lutheri *adhuc Cœnobitæ, ad ſocios* Johannem Langum, Georgium Spalatinum, Jodocum Iſenacenſem, *&c. annis* 1516. 1517. 1518. *datæ, ſatis ſuperque ſignificant, & præclara illa apud* Auguſtinianos *inclytæ* Heydelbergæ, 6. *Kal. Maii* 1518. *ab ipſo habita diſputatio, in qua inter* 40. *poſitiones, tum Theologicas tum philoſophicas,* 29. *hæc extat:* Qui ſine periculo velit in Ariſtotele philoſophari, neceſſe eſt ut ante bene ſtultificetur in Chriſto. *Videatur* tomus *quoque* primus Operum lat. *præſertim in* explic. 8. præcepti, *ubi hæc ejus ſunt verba.* Miſerum eſt genus hominum quod ſeſe per Philoſophiæ Ariſtotelis falſiſſimum nomen decipit & fatigat, cum Ariſtotelem neque intelligant ipſi neque doceantur; falſis interim & fictis commentariis pias in Chriſto animas occupant & onerant; imo illudunt potius, dum hoc eſſe Philoſophiam prætendunt quod non eſt, meraſque ſectantur nugas. *Quin non* Lutherum *ſolum, ſed ex Pontificiis ipſis non paucos, commovit nimia* Ariſtotelis *Authoritas. Vid.* Melch. Canum, Epiſc. Canarienſ. in loc. Theol. edit. Col. 1574.

l. 10. Campanellam Monachum Ord. Præd. in prologo Inſtaur. Scient. Pariſ. 1637. Caramuelem Lobcowitz. Abbatem Melroſenſem in Præfatione Philoſoph. rationalis & realis, edit. Lovan. 1642. Ludovic. Vivem, in ſeptem de corruptis artibus, & quinque de tradendis diſciplinis libris Lugd. Batav. recuſis, 1636. Franciſcum Patritium in diſcuſſionibus Peripateticis, Baſileæ 1581. Johannem Picum Patruum & Johannem Franciſcum Picum Mirandulæ Comites in operibus editis Baſil. 1601. præſertim in Examine vanitatis doctrinæ Gentium. Laurentium Vallam in ſua reconcinnatione Dialecticæ & Fundamentorum univerſalis Philoſophiæ. 1509. Apud Aſcenſium.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

DEFINIT. FORMÆ ARISTOT.

THESIS I.

DIxit præcedens circa finem Diſputatio, *Ariſtotelis* Philoſophiam, ſi ex Græco ejus textu propriiſque proponatur & exponatur verbis, multum continere bonæ frugis. Quare, tres Definitiones *Formæ*, quas diverſis habet in locis *Philoſophus*, ex ipſo, miſſis Scholaſticorum interpretamentis, explicatas dare nunc eſt animus, quo ejus hic mens planior fiat. *Definitiones* iſtæ tres extant; *Prima*, 2. *Poſt. Analy. c.* 3. Forma eſt, τὸ τί ἦν εἶναι. Secunda, 2. *Phyſic. c.* 3. *&* 4. *Metaphyſic. c.* 2. Forma eſt, λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι. *Tertia*, 1. *de Gener. Animal. cap.* 1. Forma eſt, λόγος τῆς οὐσίας. Quæ omnes tres definitiones ſenſu conveniunt, ſed tertia eſt omnium cla riſſima: in qua duæ occurrunt voces explicandæ, λόγος & οὐσία. De ſingulis agemus ſingulatim, ac primum de poſteriore, ὕστερον πρότερον.

II. Οὐσία ab εἶναι deſcendit, uti Latinum vocabulum, quod Græco reſpondet, *eſſentia*, ab *eſſe*: ita ut οὐσία proprie vi vocis ſignificet *eſſentiam*, quamvis *Ariſtoteles* c. 5. *Categ.* & alibi non ſemel vocem οὐσίας reſtringat ad ſignificandam ὕπαρξιν *ſubſtantiam*: & ſic Accidentium non eſſet οὐσία: verba ejus cap. cit. ſunt. Οὐσία δέ ἐστιν ἡ κυριώτατά τε, καὶ πρώτως, καὶ μάλιστα λεγομένη, ἡ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, &c. & paulo poſt, πᾶσαι δ' οὐσία δοκεῖ τόδε τι σημαίνειν. Quæritur, *Utri ſenſu vox* οὐσίας *ſumi debeat in definitione Formæ?* Reſp. Utrovis ſenſu ſumas, nihil peccatur, neque aliquid exſculpitur, ad formas aſſerendas Subſtantias à Materia diſtinctas. Si vocem οὐσίας reddas per *eſſentiam*, cum Forma dicitur *ratio eſſentiæ*, eo non ſignificatur formam eſſe ſubſtantiam à materia diſtinctam; imo eo potius contrarium ſignificatur: quomodo enim Forma dici queat ratio eſſentiæ ipſius materiæ, ſi habeat eſſentiam propriam à materia & ejus eſſentia diſtinctam? poteſtne fieri, ut ex duabus rebus diverſa & diſtincta eſſentia præditis una res dicatur ratio eſſentiæ alterius rei? poteſtne leo dici ratio eſſentiæ equi? Si per vocem οὐσίας intelligas *Subſtantiam*, cum forma dicitur λόγος οὐσίας, idem eſt ac ſi dicas, *forma* eſt *ratio ſubſtantiæ*: quandoquidem vero forma eſt materiæ forma, eo ipſo materia ponitur eſſe ſubſtantia, non forma: niſi quis rem ac ſubſtantiam cum ſubſtantiæ ac rei *ratione* & λόγῳ confuderit: ſicut ratio entis, *eſſentia*, ipſa non eſt *ens*, ratio hominis, *humanitas*, non eſt *homo* (aut daretur progreſſus in infinitum) ita ratio ſubſtantiæ, ſc. *Forma*, ipſa non eſt ſubſtantia. Sed hæc omnia clariora erunt ex iis quæ de λόγῳ dicemus.

III. Λόγος varia ſignificat apud Græcos & i

ne omnes ſignificationes recenſeamus, in-
rdum *ſermonem* ſignificat, eumque vel προ-
φορικὸν, foras prolatum & *externum*, vel ἐν-
διάθετον, intus conceptum & *internum*, in-
rdum *rationem*. *Ratio* iſta vel *in mente* no-
ra eſt vel *in rebus* ipſis. *Ratio* ſive λόγος *in
ente* noſtra vel ſignificat *ratiocinandi* aut
telligendi *facultatem*, veluti cum homo
citur ζῶον λογικὸν, vel ipſum λογισμὸν *ſeu
telligendi* ac ratiocinandi *actum*. *Ratio* ſive
όγος *in rebus* ſumitur tripliciter. 1. pro ar-
umento ſeu *termino medio* in ſyllogiſmo, vel-
i cum *Ariſt. c.* 29. *l.* 2. *Poſt. Analyt.* dicit
nnem ſcientiam eſſe μετὰ λόγου, intelligen-
am ſeu aſſenſum principiorum eſſe ἄνευ
όγου. 2. *Pro* σχέσει *aliqua entis ſine ulla vi in-
rendi* aut probandi, veluti cum ab *Euclide*
5. *Elem.* λόγος ſive ratio dicitur, duarum
agnitudinum ejuſdem generis quædam ſe-
ndum quantitatem habitudo, & Analogia
tionum ſimilitudo. Quod ab *Euclide* de
antitate, hoc de omnibus omnino rebus
ci poteſt, ut ratio ſive λόγος ſit omnium re-
m mutua quædam habitudo, & Analogia
rationum in rebus ſimilitudo. 3. *Pro modo
o res unaquæque menti objicitur cognoſcenda.*
æc poſtrema acceptio vocis λόγου latiſſime
tet, & priorem ſuo ambitu comprehendit:
verſa enim rerum habitudo efficit, ut ali-
r atque aliter res ab intellectu noſtro conci-
antur atque intelligantur. *Forma*, ut hæc
nnia applicemus, *non* eſt λόγος τῆς οὐσίας,
out λόγος ſignificat *ſermonem*, *nec* prout
otat *rationem* quæ eſt *in mente*, *nec* prout
dicat *argumentum tertium*, ſed prout indi-
tat *habitudinem variam materiæ*, & *mo-
m, quo pro varia habitudine varie objici po-
ſt menti.* Et ſic forma nihil eſt aliud ex hac
finitione *Ariſtotelis* quam Barbarorum
rmalitas, *quidditas, ratio formalis aut quid-
tativa.* Atque hinc liquet, quam inepte,
hac formarum & rationum formalium
ultiplicatione, multiplicaverint totidem
tia totidemque ſubſtantias, eaſque à materia
verſas, *Scholaſtici*. Sed paulo adhuc ulte-
us de *Formis* & λόγοις τῆς οὐσίας eſt philoſo-
handum.

IV. Quæritur, *Unde hi* λόγοι τῆς οὐσίας, *tam varii, in re una, oriantur?* Reſp. Ex humanæ mentis imperfectione, quæ cum tanta ſit, ut nequeat mens uno conceptu diſtincte intelligere, quod in ſe unum eſt, fit, ut intellectura objectum ſuum, illud diſtrahat, &, quod unum eſt, quamvis unum ſit, pluribus ſibique invicem diſſimilibus conceptibus intelligat. Quid magis eſt ſimplex, quam Deus? & tamen Deum concipimus, ut Deum, ut immenſum, ut æternum, ut ſapientem, ut miſericordem, ut juſtum, &c. & concipimus, non ſolum pluribus, ſed & diſſimilibus multumque inter ſeſe diverſis conceptibus: conceptus enim divinæ juſtitiæ multum differt à conceptu, quem facimus de divina miſericordia; eſtque alter alteri prorſus diſſimilis: & ſic in aliis divinæ eſſentiæ attributis concipiendis, conceptus ſapientiæ differt à conceptu omnipotentiæ, &c. Atque hæc omnia ſunt totidem λόγοι τῆς οὐσίας in Deo; unde & dicuntur in Deo ab ipſo diſtingui & inter ſe τῷ λόγῳ, *ratione*, quia licet in ſe & Deo omnia ſint unum, ſunt tamen objecta diſtinctorum conceptuum noſtri intellectus, qui λόγοι ſeu *rationes* appellantur, quaſi dicas, *rationes concipiendi*. Hinc & ipſa illa objecta, quatenus ratione differunt, externa denominatione, *rationes entium*, λόγοι τοῦ εἶναι, vulgo *conceptus objectivi* vocantur, quia ſcilicet τοῖς λόγοις ſive *rationibus concipiendi*, id eſt conceptibus animi noſtri, objiciuntur, indeque diſtinctionem capiunt. Atque hæ ſunt *formæ ac rationes eſſentiæ in re unaquaque*.

V. Hæc Philoſophia plane eſt *Ariſtotelica*: quippe *Ariſtoteles* non uno in loco docet, unius ejuſdemque rei eſſe varias rationes & λόγους τοῦ εἶναι, ſeu τῆς οὐσίας. Sic dicit 1. *Phyſ. materiam & privationem eſſe unum numero, diſtingui vero* τῷ λόγῳ *ſeu ratione*, quia ſcil. alius eſt conceptus materiæ, ut eſt materia, & alius, ut eſt privata. Ex. gr. cum quis Muſicus fit ex ἀμούσου, ſubjectum iſtius mutationis eſt homo, privatio ἀμουσία: homo enim ex ἀμούσου fit muſicus: itaque licet homo & ἄμουσος ſint idem numero, ἕτερον tamen τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ ἀμούσῳ τὸ εἶναι, ἕτερος ὁ λόγος τῆς οὐσίας, id eſt *alia eſt hominis, alia* ἀμούσου *ſeu muſicæ imperiti, eſſentia aut ratio*

eſſentiæ.

eſſentiæ. l. 1. Phyſ. §. 67. Simili modo loquitur *Philoſophus l. 5. Ethic. c. 1.* De Juſtitia & virtute univerſa. ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή, inquit, τὸ δὲ εἶναι οὐ ταὐτὸ ἀλλ' ἡ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη· ἡ δὲ τοιάδε ἕξις, ἁπλῶς ἀρετή. id eſt, *illa eadem quidem eſt, ſed eſſentia non eſt eadem ſed quatenus ad alium eſt, juſtitia: quatenus talis habitus, abſolute virtus dicitur.* Similia loca extant apud *Ariſtotelem* plurima, quibus nihil ſignificatur aliud, quam ejuſdem rei eſſe plures λόγους ſeu *rationes* τῆς οὐσίας. Etenim etiam eadem res eſt, quæ ſubjicitur formis & quæ iis privata eſt, ut homo & ἄμουσος: eadem qualitas eſt, atque idem habitus, qui & virtus & juſtitia univerſalis dicitur: *ſed rationes eſſentiæ* λόγοι τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι inter ſeſe differunt.

VI. Verum enimvero; Ulterius hic quæri poteſt; *Unde proveniat, ut quod in ſe eſt unum atque indiviſum, pluribus iiſque diſtinctis ac diſſimilibus conceptibus concipi poſſit?* Reſp. Id provenire ex comparatione unius rei cum alia: cum enim in illa comparatione apparet, quomodo unumquodque ſeſe habeat ad aliud, mens iſtos modos ſeu comparationis capita diſtinguit, & unumquodque ſeorſim conſiderat, atque concipit. Singuli itaque iſti modi, ſeu ſingula comparationis capita, ſunt ſingulę rationes, ſecundum quas una eademque res diſtinctis conceptibus intelligi poteſt: totidemque ſunt λόγοι τῆς οὐσίας vel τοῦ εἶναι. In comparatione ſpectatur *Convenientia*, *Diverſitas*, *& reſpectus ſeu Relatio.* Quando ergo mens id ſeorſum concipit, in quo res cum aliis convenit, relicta differentia, vel id, in quo ab aliis differt, relicta convenientia; vel cum rem concipit cum relatione ad aliud, diſtinctos format unius & ejuſdem rei conceptus, qui ſunt totidem λόγοι τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας. Itaque omnes rerum λόγοι, vel *rationes eſſentiæ*, a[...] *in convenientia*, *aut relatione ſunt ſitæ*, quat[...]nus res ſecundum eas à mente diſtingui & d[...]ſtinctis conceptibus intelligi poſſunt. Ex. g[...] Homo, vel ut animal, vel ut homo, vel [...] Pater, conſiderari poteſt: quatenus conſid[e]ratur ut animal, cum beſtiis convenit; quat[e]nus ut homo, ab iis differt: quatenus ut Pate[r] ad filium refertur: atq; hæc quidem ſola rati[o]ne diſtinguuntur & λόγῳ τῆς οὐσίας: licet eni[m] homo ſit una eademque res, tribus tamen d[i]ſtinctis modis, *rationibus*, ſeu λόγοις, objicit[ur] menti, & tribus diverſis diſſimilibuſque co[n]ceptibus concipitur: alius enim conceptus e[ſt] hominis, cum concipitur ut animal: aliu[s] cum concipitur ut homo: alius, cum ut pate[r]. Iſta ergo tria, hominem eſſe hominem, h[o]minem eſſe animal, hominem eſſe patrem & ſimilia, quid eſſe poſſunt, quam λόγοι οὐσίας in homine, *rationes eſſentiæ*, ſecundu[m] quas homo diſſimilibus notionibus ac con[]ceptibus apprehenditur aut ſaltem apprehen[]di poteſt? Atque hi diverſi in una eadem[]que re λόγοι τῆς οὐσίας, fundamentum diſtin[]ctionis rationis ratiocinatæ, quæ innititu[r] non niſi cujuſque rei cum altera comparatio[]ne: qua fit, ut in eo, quod unum eſt, appa[]reant quaſi multa, quæ à ſe invicem abſtrah[i] per mentem & diſtingui poſſunt, prout cu[m] alia re conveniunt, aut ab alia re differunt, a[ut] etiam prout vario reſpectu ad rem aliam refe[]runtur.

VII. Ex hiſce omnibus hoc inferimus toto cœlo errare illos, qui *formas quaſdam ſubſtantiales, diſtinctas à materia*, aſtructum eun[t] ex definitione formæ *Ariſtotelica*, qua defini[]tur λόγος τῆς οὐσίας, aut ex alia ſimili. Sed ab[]ſurditas iſtius illationis ſatis patet ex iis, qu[a] jam diſſeruimus.

Diſpu

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

TRIGESIMA-NONA,

DE

LEGE IN COMMVNI.

THESIS I.

NUllum fecimus in harum diſputationum curriculo ordinem : ſed prout in manus incidit, nunc hæc, nunc illa ateria, ita eam pertractavimus, ad arbium fere Reſpondentium : poſtremo nos ercuimus in *Formarum* explicatione; quæ Phyſicam fere pertinet: jam ad *Politicam* flectemus, & naturam indagabimus *Legum*, e quibus nulla Reſpublica rite recteque miniſtrari poteſt: Lex enim anima eſt Reiblicæ, cujus influxu vegetabili vivit, nuque gubernatur magnum hoc corpus. Sed um neceſſitatem, dignitatem, majeſtatem, *etores* eloquantur: nos earum naturam *Phiphice* explicabimus, poſt ὀνοματολογίαν *γματολογίαν* ſubjiciendo, quod faciendo le *Philoſophis*, & de *Theologis*, & de *Ureiſultis* bene merebimur.

II. Ὀνοματολογία legis abſolvitur ejus *mologia, Synonymia*, & *Homonymia*. *Etymoam* quod ſpectat; *lex* derivatur juxta nonlorum ſententiam à *legendo*, id eſt, *deligennam* verbum *legendi* etiam ſignificat *delie*, teſte *Varrone. l. 5. de Ling. Lat.* vel quod nultorum conſultatione & conſenſione *dea*, vel quod ex multis, quæ poſſunt conſti-, una *Lex* ſit ad id, quod facto eſt opus, *cta*. Hæc *Etymologia* placet *Ciceroni l. 1. de ibus & l. 2. de Nat. Deor.* Alii tamen *le-* dictam volunt à *legendo*, quatenus ab omus *legi* & cognoſci debet: leges enim tais inciſæ parieti affigebantur, ut à populo erentur. Sic *Iſidorus l. 2. Etym. c. 10. & c. 3.* Alii, ut *Scholaſtici*, & inter eos *Aqui- 1. 2. quæſt. 90. art. 1. legem* derivant à *lido*, eo quod ad obedientiam vel pœnam *get lex*; & quod is, qui legem fert, ſubdiita obſtringat, ut agere cogat juxta id, quod ſua lege conſtituit; nam *lege* condita tenentur, id eſt *ligantur* populi.

III. *Synonymiam* quod ſpectat, *Lex* græcè dicitur νόμος ἀπὸ τοῦ νέμειν, à *diſtribuendo*, quod ſuum cuique tribuat: *Picolom. grad. 10. Philoſ. de Moribus, c. 23.* notat νόμον à νόος vel νοῦς dici poſſe, vel quatenus lex à divina *mente* prodiens per humanam *mentem* in urbes emanat, unde & *mens urbium* dicitur, vel quatenus bona cum *mentis* obſervantia omnibus eſt tenenda: ſed illa Græcæ vocis origo durior eſt & longius petita. Ebraicè dicta eſt תורה, quod nonnulli derivant à תור, id eſt *ordinare, conſiderare, explorare:* תור enim eſt *ordo, ratio, ordinatio:* nam exploratio prudenter rem indagat, cum ordinatiſſime procedit: ſed rectius alii deducunt à ירה, quod eſt *docere*, quia ſc. *lex doceat*, quid ſit agendum, quid fugiendum, ut ſit *doctrina, inſtitutio, præſcriptio, ratio, diſpoſitio, judicium, ſtatutum, &c.*

IV. *Homonymiam* quod attinet, *lex* vocabulum valde eſt *homonymum*. In *Scripturis* ſumitur, nunc pro forma Politiæ Judaicæ, nunc pro tota ſcriptura V.T. nunc pro lege morali, nunc pro ſecunda legis moralis tabula, nunc pro legis moralis rigore, nunc pro lege ceremoniali, nunc pro forenſi, & multis adhuc aliis modis, de quibus conſulantur *Theologi*. Apud *Philoſophos* tribus fere ſumitur modis: 1. ſignificat quamvis *doctrinam* aliquid præſcribentem, & quamlibet *conventionem* ac *conditionem*. 2. idem ſignificat quod *jus*: unde ſicut *jus*, ita quoque *lex* dividitur in *naturalem, divinam, humanam, &c.* de quo poſtea. 3. Sumitur *lex* ſtrictius, ut eſt idem, quod *jus ſcriptũ*, differtque à *conſuetudine*, quæ vulgo dicitur *ſcriptum jus*. *Lex* hoc modo ſumta aliquando

accipitur ut eſt *quodlibet jus ſcriptum*, id eſt jus vel juſſum cujuſlibet Magiſtratus, vel Principis, vel alterius poteſtatem habentis, ſive ſit jus *Canonicum* & Eccleſiaſticum, ſive ſit *civile:* aliquando accipitur; prout à canone, id eſt Eccleſiaſtica conſtitutione ſeu decreto, diſtinguitur, & tum *lex* ſolum; eſt *jus ſcriptum civile:* quo ſenſu *Legiſtas* vocat vulgus *Iuris Civilis Interpretes*, *Canoniſtas juris Eccleſiaſtici Enarratores.* Jura civilia, vel ſunt totius populi, id eſt Senatorum, Patritiorum, & omnium civium leges; vel ſunt Plebiſcita, vel Senatus conſulta, vel Principum conſtitutiones ſive Reſcripta; vel Magiſtratuum edicta, vel Prudentum reſponſa: aliquando accipitur *Lex*, *prout eſt jus ſcriptum civile*, *diſtinctum à Plebiſcitis*, &c. Nos *Legem* hic impræſentiarum accipimus *ſenſu ſecundo.*

V. Πραγματολογία, poſt *nomen* excuſſum, proponet nobis *Legis definitionem & diviſionem. Lex Ariſt. in Rhetoricis ad Alexand.* c. 1. definitur, λόγος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως; μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα, id eſt, Ratio *communi conſenſu civitatis definita, oſtendens quomodo unumquodque ſit agendum. Ciceroni l. 1. de leg. Certa ratio, quæ jubet ea quæ ſunt facienda, prohibetque contraria. Aquinati* 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 1. *Regula & menſura, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum vel ab agendo retrahitur: & art.* 4. *Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata. Papiniano IC. Commune præceptum, virorum prudentum conſultum, delictorum, quæ ſponte vel ignorantia contrahuntur, coërcitio, communis Reip. ſponſio.* Nobis videtur omnium optime, breviſſime & accuratiſſime definiri, *præceptum æquum ſuperioris, ſubditum ad agendum vel non agendum obligans. Præceptum, quaſi genus* eſt: *æquitas*, excludit *injuſta imperia*, quæ non niſi *per abuſum leges* nominantur: *obligatio*, ſubditi promulgationem, aliaque includit.

VI. Ut vero *Natura Legis* expreſſa definitione tanto capiatur melius, obſervandum eſt, legem omnem variis quaſi ex partibus eſſe compoſitam: namque in ea eſt, *primo*, judicium ſive actus intellectus legiſlatoris, quo judicat faciendum eſſe aliquid aut non facier dum, obligandumque eſſe ſubditum: *ſecund* decretum ſeu actus voluntatis, quo eum obl gare conſtituit: *tertio*, promulgatio, qua le ſubdito indicatur: *quarto*, intelligentia ſub diti, qua obligationem ſuam agnoſcit, v ſua culpa ignorat, ſi ignorat: *denique* eſt r ipſa ſeu objectum, circa quod judicium v luntaſque tam legiſlatoris quam ſubditoru verſatur. Hoc *objectum*, à Deo hominibuſqu cognitum, vocatur *Lex*, terminuſque e divinæ juſſionis, & humanæ obeditionis quæ itaque vulgo hic diſputantur, *Sitne le opus intellectus an voluntatis*, ea non ſunt n ceſſaria, quia lex utrumque complectitu Deus enim aut ſuperior quicunque lege fert, intelligit hoc eſſe imperandum, vu imperare, & imperat: lex imperata & dema data intellectum ſimul & voluntatem hom nis conſtringit ac dirigit & regulat: Ex hiſ manifeſtum eſt, Legem tribus ſpectari poſ modis. 1. *ſecundum ſe.* 2. *ut eſt in Legiſl tore.* 3. *ut eſt in ſubdito.* Si *Lex in ſe* ſpect tur, nihil eſt aliud quam quædam regula ſ menſura, quæ nos dirigit & obligat in noſtr actionibus: oſtendit enim quid agendum ſi quid omittendum, & ſimul obligat, ut, qu agendum eſt, agamus, quod omittendu omittamus: itaque duo ſunt *officia legis: unu* eſt, dirigere ſeu illuminare, *alterum*, oblig re: *lex* enim *dirigit vel illuminat*, quatenus e regula humanorum actuum: *obligat*, quat nus tenemur eam regulam ſequi ac ſervar ſive illa obligatio oriatur ex natura rei, ut legibus naturalibus, ſive oriatur ex volunta & poteſtate ſuperioris, ut fit in legibus po tivis, de quo negotio poſtea. Si *lex* ſpect tur, *ut eſt in legiſlatore*, nihil eſt aliud, qua actus ille, quo Legiſlator judicat, vult, & i perat, ut hæc aut illa regula à ſubditis ſervet Si *lex* ſpectetur, *ut eſt in ſubdito*, nihil eſt ali quam judicium practicum, quo ſubditus j dicat hanc vel illam regulam eſſe ſervanda à ſuperiore aut legiſlatore datam. Quando a tem dicimus legem interdum ſpectari *ſecu dum ſe*, non debet illud ita ſumi, quaſi nul modo ſit in ſuperiore vel inferiore (eſt eni in illis *objective* ſeu per modum objecti c

gn

iti & voliti) ſed quod non conſideretur, ut in illis *ſubjective* per modum actus intelle-s aut voluntatis, ſicut conſideratur 2. & 3. do. Lex enim 1. modo ſpectata eſt proprie ectum intellectus practici voluntatis, non plex, ſed complexum: v. c. hoc complen, *furtum eſt fugiendum*, eſt regula volun-em dirigens in agendo, poſtquam intelle-s eam percepit & judicavit eſſe ſequendam que *lex in ſe* ſpectata *fundamentaliter* eſt in us ipſis, *objective* in intellectu & volunta-*ſubjective* in voce, tabulis, ſcripturis, tan-im in ſigno.

VII. *Definitionem* Legis excipit ejus *Di-o*, quæ multis poteſt inſtitui modis. *Scho-ici* legem dividunt in *æternam*, *naturalem*, *ianam*, *divinam*. *Æterna* ſumitur, aut us & latius, aut preſſius & ſtrictius. *La-* ſumta, eſt mens & ratio divina, quæ cun-ſapienter & recte diſpoſita conſtanti & to ordine gubernat, ut conſtitutos ſibi fi-aſſequantur; cui legi univerſa, quæ ſunt nihilo condita, ſubjiciuntur; *preſſius* vero, atio divina, recta & bona præcipiens, pra-c mala prohibens; & ab hac una lege uni-ſæ aliæ leges, ſc. *naturalis & humana*, deri-tur. *Naturalis* lex, eſt rectæ rationis præ-ptum in bonis agendis & malis fugendis. *nana* lex, eſt certi alicujus hominis po-atem habentis juſſum, idque vel *Canoni-* ſive Eccleſiaſticum, quod conſiſtit in re-ad bonam Eccleſiarum adminiſtrationem tinentibus, vel *Civile*, quod conſiſtit in re-, quæ ad Civilem Reip. gubernationem nent. *Divina* lex eſt, quam Deus per ſei-m ad homines tulit: atque hęc duplex eſt, *us* & *Nova*: *Vetus* triplicis generis præce-continebat; *Ceremonialia*, de rebus ſacris divinum cultum pertinentibus; *Iudi-alia*, de rebus civilibus ad rectam populi am & adminiſtrationem ſpectantibus: *Mo-a*, ad ſingulorum hominum mores com-nendos juxta rationis præſcriptum. *Nova* ntinet præcepta fidei, & quæ *Evangelica* cant *Scholaſtici*: *Apoſtolo Gentium* dicitur *Lex i*, *ad Rom.* 3. 27.

VIII. Alii, præter *Scholaſticos*, legem di-lunt, ſicut & ipſum jus, in legem, *Naturæ*, *Gentium*, & *Civilem*. *Lex naturæ* eſt id, quod ratio hominis (eſt enim ratio hominis natura) naturaliter (id eſt, ex principiis naturæ inſitis & ſua luce notis) præſcribit, cujus tamen aliquod veſtigium quaſi, eſt etiam in animantibus, vel cæteris quoque rebus, qui eſt inſtinctus à natura inſitus: qualia ſunt hæc, quæ ſequuntur. *Vim vi repellere, ſeipſum tueri, ſibi ſalutaria quærere & noxia fugere*, &c. *Lex gentium* eſt id, quod recta ratio naturali omnes gentes, id eſt homines omnes docet, præcipit vel prohibet: cujus veſtigium nullum eſt in brutis animantibus rebuſve aliis, qualia ſunt, *religio & cultus Dei*, *honor vel obedentia parentibus præſtanda*, *ac cætera Decalogi præcepta*: Hac lege ſunt introducta rerum dominia & bella, civitates fundatæ, erecta fœdera, inſtitutæ captivitates & ſervitutes hominum, conſtituti reges, creati magiſtratus, inita commercia, & contractus, depoſiti, mutui & commodati, locati & conducti, emptionis & venditionis, ſocietatis, &c. *Lex civilis* eſt jus civile ſcriptum, quod conſtat ſex partibus, nempe Legibus, Plebiſcitis, Senatus-conſultis, Edictis *Prætorum*, Conſtitutionibus Principum, Reſponſis Prudentum. *vid. Inſtitut. Iuris Iuſtinian. l.* 1. *tit.* 2. Hic tenendum ac notandum eſt illud: *Iuris-conſultos* & *Theologos*, ſi non in re, ſaltem in modo loquendi diſcrepare, circa *legem naturæ & gentium*. *Iuris-conſulti* vocant *legem naturæ*, id quod homini commune eſt cum brutis: *gentium*, id quod hominibus ſolis inter ſe eſt commune: & ſic *præcepta legis moralis ad gentium*, non ad naturæ *legem* pertinebunt, non enim ſunt homini communia cum brutis: *Theologi legem naturæ* vocant id, quod inſtinctus naturæ docuit homines, quatenus ſunt animalia rationalia (& hoc appellant alii, *jus naturale primævum vel primarium*) *legem gentium*, id quod natura docuit hominem quatenus eſt animal ſociale (& hoc appellant alii, *jus naturæ ortum aut ſecundarium*) & ſic ad *legem naturæ pertinebunt præcepta legis moralis*, quia obligant hominem ſimpliciter & in ſe conſideratum, ſive in ſocietate aliqua conſtituatur, ſive non: cum leges gentium non obligent hoc ſenſu hominem, niſi

niſi quatenus eſt ὁμῶ. *Picolomineus grad.* 10. *c.* 23. *Philoſophiæ de Moribus*, adhuc aliam habet legum *diviſionem*; & alii forte adhuc alias. Sed miſſis omnibus, putamus commodiſſime *Legem* generaliter dividi, in *Æternam*, *quæ* notat ſapientiam & decretum Dei de regimine rerum; *Naturæ*, quæ per gene rationem implantatur; *Humanam*, quæ ſuperioribus & Magiſtratu fertur; *Divinam* quæ à Deo vel immediate vel per Moſem fu mandata ac promulgata, juxta ea quæ ſun dicta th. 7.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA, *DE*

LEGE ÆTERNA.

THESIS I.

DIviſimus *Diſp. præced. th.* 7. *&* 8. *legem* in *æternam, naturæ, humanam*, & *divinam*; de quibus ſingulatim diſſeremus in poſterum, excepta lege divina, quæ non Philoſophici ſed Theologici eſt fori; quare eam ad Theologos relegabimus. Atque ut ordine procedamus, impræſentiarum de *Lege æterna* agemus; ac primum ambiguitatem removebimus, ne illa in ipſius rei tractatione negotium faceſſat.

II. *Lex æterna* ſumi poteſt duobus modis. 1. Pro quavis regula practica neceſſariæ & æternæ veritatis, ad quam naturaliter obligamur, ut, *Deum eſſe colendum*, *parentes eſſe honorandos*, *nemini eſſe faciendam injuriam*, &c. Hæ enim regulæ ſunt leges omnino immutabiles, ac proinde æternæ, & hoc ſenſu multæ ſunt leges æternæ. 2. Sumitur pro actu divinæ mentis, quo concipit & judicat illas regulas ſervandas eſſe à creatura cum voluntate eam obligandi. Hoc ſenſu legem æternam accepit *Thomas*, 1. 2. *qu.* 93. *art.* 1. cum ait, *eam nihil eſſe aliud quam rationem divinæ ſapientiæ, ſecundum quam dirigit omnium creaturarum motus & actiones in ſuos fines.* Ut enim in Deo eſt ratio rerum creandarum, quæ dicitur Idea, ſic etiam eſt in ipſo ratio rerum gubernandarum, quæ dicitur lex æterna: &, ſicut ratio rerum creandarum nihil eſt aliud quam conceptus divinæ mentis, quo concipit rem & judicat, quomodo illa ſit facienda, ſic ratio rerum gubernandarum, quam vocam legem æternam, nihil eſt aliud, quam conc ptus divinæ mentis, quo concipit & judic quomodo unaquæque creatura debeat ſi functiones obire, adjuncta ſimul volunt eam obligandi vel imprimendi inclination ad ſuam regulam ſervandam. Profecto, ſi Rege aut Principe particulari, multo ma in Deo, Rege & Principe univerſali, opor eſſe quandam gubernandi normam & reg lam, vel aliquam rationem, ſecundum qu omnium rerum adminiſtratio inſtituatu Deus enim eſt ſapientiſſimus: quare nihil a temere: ergo quoque omnia ab æterno diſ ſuit, & in ſeipſo modum concepit, quo œ nomiam mundi inſtituere & præſertim ac humanos moderari ac dirigere vellet. C vero omnis gubernandi norma generali ſe *lex* dicatur, non male quoque æternam iſt de Mundi regimine, rationem, in & à di mente conceptam, Legem appellamus quidem æternam, quia mens divina n novum in tempore concipit, ſed æternum bet de rebus omnibus conceptum; nequ nim Deus primum poſt conditum mun de ejus œconomia cogitavit, ſed ab æte uti rerum creationem decrevit, ita creat rum gubernationem diſpoſuit. Hæc it ratio, in divina mente ab æterno concept modo regendi mundum & dirigendi o actus creaturarum, dicitur & eſt *lex æt*

A

que hinc liquet, *Legem æternam à providen- divina, non re ſed ratione ſola differre: Lex* tur, quando ut norma gubernandi conci- ur: *Providentia*, prout eſt univerſalis cura , res omnes conſervantis, & omnibus pro- entis, de mediis, ad operandum & finem n conſequendum, neceſſariis.

II. Cum *Lex æterna* ſit ratio & norma næ gubernationis, facile liquet, quænam æternæ ſubjiciantur: ſcil. quæcunque di- regimini ſubduntur, ad legem æternam inent eique ſubſunt, quippe quæ tam late at atque ipſa Dei providentia. Verſatur lex æterna circa res creatas omnes, ratio- s & irrationales, circa actiones in com- ii, ſpecie, & individuo, neceſſarias & con- entes, bonas & malas: nihil enim huic næ legi eſt exemtum: ratio eſt, quia, cum ia gubernentur à Deo & ad fines ſuos di- ntur, etiam modum concepit ab æterno, omnia gubernari & dirigi debeant: quod l eſt aliud, quam *Lex æterna*.

V. *Lex æterna*, utcunque reſpectu Dei a & ſimplex, reſpectu tamen diverſarum m, quæ diverſo & alio atque alio modo rnantur, multiplex dici & aliqua ratione li poteſt: nempe in generalem & ſpecia- *Generalis* eſt ratio gubernandi creaturas es ut ſunt creaturæ. Quarum ſi conſide- r eſſe, oritur, ex lege æterna, conſervatio: cunque enim creavit Deus, eadem ab æ- conſervare conſtituit, atque in tempore ervat: ſi earum conſideretur operari, ori- ex lege æterna, concurſus ſeu cooperatio, Deus ab æterno decrevit cooperari & in pore concurrit cum creaturis operanti- concurſu tum prævio tum ſimultaneo, & gendum eas præmovendo & cum illis a- ibus cooperando. *Lex æterna Specialis* eſt, divina, aliquid in & cum creaturis effi- di, vel aliquid ſimpliciter iis permitten- Poſſet dici *Lex æterna effectiva & per- va*. Illa circa bonas actiones, hæc circa s eſt occupata. De actionibus bonis tria it lex æterna in Deo. 1. Præcipere eas ante . 2. Cooperari in ipſo opere & coefficere. emunerari poſt opus. De actionibus malis pariter decernit. 1. Eas prohibere ante- quam fiant. 2. Permittere ut fiant & cum fiunt. 3. Punire poſtquam factæ ſunt. Atque hæc eadem ſunt cum iis, quæ de *Providentia* Dei vulgo traduntur, à qua, ut diximus, lex æterna non niſi ratione differt: eſt enim illa vulgo, *generalis* & *ſpecialis*: atque hæc *effecti- va boni* ac *permiſſiva mali*.

V. Quæri hic poteſt, *Quomodo lex æterna cognoſcatur?* Reſp. 1. *In ſeſe* cognoſcitur à ſolo Deo. 2. *In effectibus* cognoſcitur à nobis, quia lex æterna & temporalis executio in objectis conveniunt: quando igitur obſervamus mo- dum, quo Deus univerſum mundum omneſ- que creaturarum actus gubernat, colligimus facile & intelligimus, talem ab æterno fuiſſe in divina mente conceptum: quæcunq; enim & quomodo in tempore Deus exequitur, ea & eo modo ab æterno exequi decrevit per ra- tiones legis ſuæ æternæ: unde, quæ in tempo- re facit aut permittit, ea facere & permittere æterna lege conſtituit. 3. Cognoſcitur *per im- preſſionem*, mediante *lege* naturæ: Hæc enim partialis eſt expreſſio legis æternæ: quicquid enim requirit νόμος ἔμφυτος, *lex naturæ in- ſita*, illud quoque ſancivit νόμος αἰώνιος, *lex æterna*. 4. Cognoſcitur *per revelationem* ex libro ſcripturæ, in quo magna æternæ legis portio & ratio gubernandi res omnes patefa- cta eſt. Sed hic modus cognoſcendi Legem æternam, ut eſt omnium perfectiſſimus, ita ab inſtituto Philoſophico ac noſtro eſt alienus & ad Theologiam pertinet.

VI. Quæri etiam hic ſolet; *Utrum omnes aliæ leges deriventur ab æterna?* Reſp. Affirm. cum *Thom.* 1. 2. *quæſt.* 93. *art.* 3. & ratio ejus eſt, quia ut virtus ſecundi moventis deri- vatur à virtute primi moventis, ſic omnis ratio gubernandi, quæ eſt in gubernatoribus inferioribus derivatur à ratione gubernatoris ſupremi: ſed lex æterna eſt ratio gubernatio- nis in gubernatore ſupremo. Ergo ab ea deri- vantur reliquę leges, quę ſunt rationes guber- nationis in gubernantibus inferioribus. Et hoc ſpeciatim liquet in legibus naturæ ac poſiti- vis. Lex naturæ, prout in nobis eſt, deriva- tur à lege æterna, prout in Deo eſt: Eſt enim partialis expreſſio legis æternæ: Nam lex na- turæ eſt dictamen rectæ rationis, quo judi-

V camus

camus hanc aut illam regulam practicam æternæ veritatis eſſe ſervandam, ut, v. c. *Deum eſſe colendum* : at hoc dictamen derivatur ab æterno dictamine divinæ rationis, quo Deus ab æterno judicavit illas regulas practicas eſſe ſervandas, atque in hoc dictamine rationis divinæ conſiſtit ratio æternæ legis. Ergo lex naturæ, prout eſt in nobis, derivatur à lege æterna, ut eſt in Deo. Omnes inſuper *leges* poſitivæ derivantur à lege æterna, quia poteſtas humana, qua conduntur leges humanæ, eſt à poteſtate divina : & quid ſunt humanæ conſtitutiones aliud, quam iniquæ ordinationes, niſi ab æterna lege deducantur?

VII. Quæri adhuc ſolet, *An lex æterna ſit mutabilis?* Reſp. Hoc ipſo, quod lex æterna dicatur, immutabilis eſt: omne enim, quod æternum eſt, immutabile eſt. cum illa ſit divinæ gubernationis norma, aliarum legum fundamentum & menſura, omnis boni fulcrum, ſi illa ſit mutabilis, omnia peſſum irent, omnis ordo, omnis ſalus univerſi, & verus τ̃ κόσμου κόσμος tolleretur: nec tamen lex æterna dicitur, immutabilis ex parte objecti & rei, quam præſcribit (quaſi omnia, quæ per illam præſcripta ſunt, ſint immutabilia) ſed ſolum ex parte Dei, quia is ab æterno & invariabiliter præſcribit, quod præſcribit, etiamſi id ad tempus tantum ſit duraturum: etenim, ut ſcientia Dei eſt æterna, & tamen non quicquid per illam cognoſcitur eſt æternum, ita intelligendum quoque eſt, per legem Dei æternam aliquid nihilo minus temporale poſſe conſtitui : unde obſervationes veteris fœderis quamvis ad tempus tantum eſſent duraturæ, fuerunt tamen per legem Dei æternam conſtitutæ.

VIII. Denique & iſtud quæri amplius poteſt, *An lex æterna contingentiam auferat & neceſſitatem inducat?* Reſp. Minime: etia ſi enim ea, quæ lege æterna ſunt præſcrip fiant, & eo modo fiant, quo ſunt præſcrip non tamen hinc tollitur è mundo à rebus co tingentia : quippe lege æterna non tantu actus ſancitus eſt, ut fiat, ſed & modus, q fiat: Deus enim ab æterno ſtatuit, non ta tum conſervare omnia ac gubernare, vero inſuper ſtatuit id facere, congruent naturis rerum ſingularum: qualis itaque rerum natura, ut & convenienter ei opereti res, lex æterna ſancit, nimirum, ut neceſſa agant neceſſario, libera libere, contingen contingenter, & ſic porro. Verum id quide eſt, ſi id, quod fit, ſpectetur in ordine ad leg æternam, ſecundum quam fit, omnino fit n ceſſario & eo modo quo lex æterna præſc pſit; ſed illa neceſſitas eſt tantum immuta litatis, quæ contingentiam non tollit, q hypothetica eſt & non abſoluta neceſſitas: nulla neceſſitas hypothetica contingenti minuit vel aufert. Et neceſſitas, quæ orit in rebus vi legis æternæ eſt ejuſdem plane g neris, atque eſt ea, quæ oritur in rebus vi pr ſcientiæ divinæ aut decreti. At neutra har contingentiam aufert. Ergo nec eam tol neceſſitas oriens ex lege æterna? Et quid m tis eſt opus? πρῶτον ψεῦδος hic ſitum e quod putetur nulla neceſſitas ſtare poſſe cu contingentia: quo nihil eſt falſius: imo co tra omnis neceſſitas hypothetica, ſive ex h potheſi antecedente, ſive ex conſequente, ſi ex concomitante, convenit optime cum co tingentia. At neceſſitas in rebus & actionib humanis ex lege æterna eſt neceſſitas ex h potheſi antecedente. Ergo concludimus, e nihil impedire contingentiam in rebus cauſis ſecundis, quæ harum etiam reſpe tantum eſt æſtimanda.

Diſſ-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA-PRIMA, DE

LEGE NATVRÆ.

THESIS I.

ETernam legem explicatam Diſputatione præcedenti excipit *Lex Naturæ*, quam :Diſputatione pertractabimus, primum :*em*, mox *rem*, enucleaturi. Duę hîc ſunt vo- : *Lex* & *Natura*. De priori actum eſt ſatis p. 39. Vox altera, dupliciter accipitur, vel › *Natura Vniverſali*, quæ eſt ſeries & ordo nmunium cauſarum, vel pro *Natura par-ılari*, nempe *humana*, ſeu pro naturali ho-nis conſtitutione & conditione. *Lex Na-æ univerſalis*, ſunt communia Naturæ u-erſalis ſtatuta, quæ ipſa in rerum natura-m productione obſervat: *Lex Naturæ par-ılaris*, ſunt principia juris, homini inna-& implantata. Illa naturalium; hæc mota-m operationum eſt norma: illa parit diſcri-n monſtroſi & perfecti; hæc turpis & ho-ſti: Illius exempla ſunt: *Natura nihil facit ſtra, non efficit per plura quod poteſt effice-per pauciora, operatur quamdiu poteſt & ntum poteſt*, &c. Hujus exempla ſunt. *Ho-e vivendum eſt; nemo lædendus; ſuum cui-eſt tribuendum*, &c. Impræſentiarum *gem Naturæ* ſumimus, non Univerſalis, l *Particularis*.

II. Quæritur primo, *An ſit aliqua lex Na-æ eo ſenſu, quo diximus, per quam homo non-la de diſcrimine honeſti & turpis abſque evia inſtitutione cognoſcat?* Reſp. Nihil eſt antatius in Philoſophorum Scholis, quam *eralia* quædam *principia* homini per natu-n eſſe nota, quæ vulgo appellantur κοιναὶ οιαι, communes notiones, notitiæ innatæ l naturales, prolepſes, notiones anticipatæ, ima & communiſſima axiomata; atque hæc idem duum ſtatuuntur generum, quædam *eoretica*, alia *practica*, quorum illa γνώσεως, ec πράξεως humanæ fundamentum cenſentur: *Theoretica* ſunt, *eſſe Deum*, & quidem *unum, juſtum, potentem, providum*, &c. *quodlibet eſſe vel non eſſe, totum eſſe majus ſua parte, quæ ſunt æqualia uni tertio eſſe inter ſe æqualia, cauſam præcedere ſuum effectum*, &c. *Practica* ſunt, *honeſte agendum eſſe, Deum eſſe colendum, parentes honorandos, unicuique ſuum tribuendum*, &c. Quamvis autem horum principiorum veritas & origo naturalis, prorſus indubitata eſſe debeat, reperti tamen fuere, qui ea pronunciata omnia, vel per experientiam & inductionem, collecta eſſe, vel ad nos per inſtitutionem, famam, & traditionem hominum ſibi perpetuo ſuccedentium, perveniſſe exiſtimaverint. At plane aliter *Cicero in Orat. pro Milone. Eſt quædam, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus; accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam, non docti ſed facti, non inſtituti ſed imbuti ſumus.* Agnoſcimus ergo & nos, homini principia quædam, theoretica, & practica de Dei cultu & honeſtorum diſcrimine, ſine inſtitutione prævia, innoteſcere, partim ex creaturarum adſpectu & per uſum rationis proprium (quam vulgo vocant *notitiam naturalem acquiſitam ſeu objectivam*) partim per impreſſionem naturalem & quaſdam imaginis divinæ reliquias, menti humanæ à prima nativitate inhærentes & implantatas (quam vulgo dicunt *notitiam naturalem inſitam ſeu ſubjectivam*). Atque hæc *principia practica* ſic cognita nobis, ſunt *lex Naturæ*, quam eſſe, vel ſola ſufficienter probat naturalis peccatorum agnitio: omnes enim impii, etiam inter Gentiles, poſt perpetratum ſcelus, agnoſcunt ſeſe deliquiſſe, & timore corripiuntur ac metu pœnæ. Unde hoc, niſi quod legem aliquam ſeſe violaſſe ſentiant? At

quam? non ſemper latam & ſcriptam: cum & illi timeant, qui vel hac carent, ut barbari, vel non curant, ut præfracti, vel in occulto peccant, ut doloſi: Neque Lex Moſaïca hic allegari poteſt, cum Gentiles illa deſtituantur. Quare, ſequitur omnino, *legem aliquam dari connatam*, cujus tranſgreſſio in ſceleratis hominibus operetur iſtam anxietatem.

III. Quæritur ſecundo, *Quid ſit hæc Naturæ lex?* Reſp. In tres fere hic abeunt ſententias *Philoſophi*. Nonnulli eam eſſe *actum*, quidam *potentiam*, alii *habitum* eſſe, exiſtimant. Sed vero *actus eſſe nequit*, nudus ac merus: hic enim in fluxu conſiſtit ac tranſit: at lex naturæ non eſt tale ens fluidum ac tranſiens, ſed naturæ infixum ac permanens, & non minus inhæret in anima infantis quam adulti, dormientis quam vigilantis. At ab infantis & dormientis anima rationali nulli actus proveniunt. *An* ergo *lex naturæ* fuerit *potentia?* Sic quidem exiſtimant nonnulli, qui notitias quaſdam naturales dici volunt, non quod menti realiter, ceu quiddam diſtinctum, impreſſæ ſint, ſed quod intellectus, ab objectis excitatus, facultate propria, illas eliciat, & ſine præceptore, veluti formet. His lex naturæ nihil eſt aliud, quam δύναμις κριτικὴ circa principia iſta generalia, quæ ſeſe exerit, quam primum uſus rationis accedit: quo tempore, quia nonnulla ſtatim ut vera & bona apprehendimus, non aliter apparet, ac ſi animo ipſi naturaliter illa eſſent implantata, cum tamen, ut illi volunt, nihil ei inſit aliud, quam δύναμις illa κριτικὴ, & vis apprehendendi ac colligendi. Verum enimvero nobis *Lex Naturæ* à facultate iſta κριτικὴ videtur eſſe diſtincta, & ſignificare inſuper *connatum quendam & ingeneratum habitum, vel certe aliquid habitui ἀνάλογον*. Atque hoc ſic probari poteſt. Quod fuit Lex Naturæ in protoplaſtis, id quoque eſt in nobis: neque enim ante & poſt lapſum differt οὐσίᾳ ſed tantum perfectione, quod ibi perfecta fuerit & diſtincta, hic imperfecta ſit & obſcura. At vero Lex Naturæ in protoplaſtis ante lapſum non fuit facultas intelligendi aut κριτικὴ, ſed quiddam ab ea diſtinctum, & vel habitus, vel aliquid habitui ἀνάλογον: nam fuit in iis pars imaginis, quæ nec in anima nec in animæ facultatibus ſolis conſiſtebat ſed in ſapientia & juſtitia ac ſanctitate, con creatis animæ: Ergo & in nobis Lex Naturæ quæ imaginis illius rudera adhuc & ſuperſti tes reliquias notat, non mera fuerit potentia ſed vel habitus vel aliquid inſtar habitus, i intellectu reſidens, quo facilitatur ad aſſen ſum præbendum principiis iſtis practicis, d quibus ante fuit ſermo.

IV. Quæritur tertio, *An Lex Naturæ d verſa ſit à lege morali Moſaica?* Reſp. Conv niunt; 1. Efficiente generali; utriuſque enir author Deus eſt: 2. Materia; verſatur enir utraque circa bonum honeſtum & morale 3. Forma; quod præcepta contineat utraqu quibus honeſtum præcipitur & turpe vetatu Differunt; 1. Tempore; Lex naturæ prior eſ Moſis poſterior: 2. Modo; Lex Naturæ no ſcripta, Moſis ſcripta eſt: 3. Subjecto; illa o mnibus hominibus eſt lata, hæc ſolis Judæi 4. Perſpicuitate; Lex naturæ eſt nonnihil ol ſcura & indiſtincta, Moſis perſpicua & diſti cta: Hinc lex etiam Moſis, quia perfectior e peccatores magis convincit & accuſat, qua Lex naturæ. Hæc tamen utriuſque ab utraq diſcrepantia nihil impedit, quo minus *omn præcepta legis moralis pertineant ad legem nat ræ*, licet non eodem modo, nec eadem cla tate, de lege naturæ eſſe deprehendantur.

V. Quæritur quarto, *An omnes actus virt tum per legem naturæ imperentur?* R. Actus vi tutum conſiderantur, vel in genere, quaten boni ſunt, vel in ſpecie, quatenus tales ſun imperantur omnes à lege naturæ, quoad g nus, non quoad ſpeciem: lex naturæ ſuadet genere, ut honeſte vivamus, & turpia vitem ad ſpeciales caſus & particulares actus vir tum, pro varia ratione circumſtantiarum, n deſcendit: nam quid opus fuiſſet lege mor & tot legibus humanis, ſi omnes actuum h neſtorum ſpecies à lege ſola naturæ præſc berentur? 2. Actus virtutum ſunt, vel mora ſimpliciter, vel Evangelici: illos lex natu imperat, hos plane ignorat: ſuadet v. c. f titer eſſe pro patria pugnandum, cuique ſu tribuendum, Deum naturaliter eſſe colendu at, in Chriſtum credere, non item: Quicq enim ad noſtram ſpectat redemtionem, ill

tant

antum ex lumine,verbi revelati,non rationis aturalis, accipitur: ideoque *lex naturæ nemiem ſalvat*, & qui lege naturæ quoſdam Genlium ſervatos aut ſervandos volunt, legis aturæ uſum latius extendunt quam oportet.

VI. Quæritur quinto, *An lex naturæ apud nnes ſit eadem?* Reſp. 1. Aliud eſt, lex naræ, aliud, legis uſus vel applicatio. Lex ɔſa quatenus eſt habitus animo innatus atque ıhærens, apud omnes eſt eadem, tam enim uic, quam iſti aut illi ingeneratur, tantum umero differt, ſpecie convenit: ſicut enim mnes & ſinguli homines habent eandem ɔecie animam, & eaſdem ſpecie facultates, on autem numero, ita & eaſdem ſpecie,non umero, notitias naturales æqui & iniqui, andem principiorum habitum, eandem naıræ legem,omnes poſſident & ſinguli. Quod ero ſpectat legis uſum & applicationem, ıagna hic eſt varietas: quia enim non omnes qualiter educantur, nec omnes in virtutis adio pariter currunt, hinc fit, ut diverſa ſeuantur judicia, actumque eundem, alii proent, alii improbent, non quod lex naturæ in : diverſa ſit, ſed quia homines eandem natue legem non eodem modo applicant, & quia x iiſdem principiis diverſas concluſiones .iciunt. 2. Circa uſum legis naturæ duplices ccurrunt notiones; quædam ſunt primariæ, uas principia, quædam ſecundariæ, quas oncluſiones, appellant. *Principia* ſunt per ſe ota & apud omnes immota axiomata, *ut ɔeum cole, neminem læde, quod tibi non vis fieri, l alteri ne feceris*, &c. *Concluſiones* ſunt, quæ x principiis illis interventu rationis per diſurſum colliguntur, ſuntque, vel commuıes, quæ immediate fluunt ex principiis, vel peciales, quæ longiore diſcurſu egent, nec ıltro ſequuntur. Ipſa principia & concluſioıes communes non variant inter homines: oncluſiones ſpeciales, propter corruptam ıominum naturam, & educationis pravitaem, aliiſve de cauſis, multum variant. Ut verbo abſolvamus, *Lex naturæ* apud omnes *adem* eſt *ratione ſui*, in quantum eſt habitus, & *quoad communia principia*, *eadem non eſt*, ratione *applicationis* & quoad *concluſiones ſpeciales* ex ea educendas.

VII. Quæritur ſexto, *An lex naturæ mutari poſſit?* Reſp. Tribus modis mutatio hæc intelligi poteſt. 1. *Per additionem*, ut, ſi aliquid addatur legi naturali. quo ſenſu, mutari & mutatam eſſe legem naturæ, nullum eſt dubium: nam addita eſt lex divina & humana. 2. *Per ſui deſitionem*, ut, ſi deſinat obligare, & ſi non amplius legis rationem habeat: & ſic mutari nequit, quia lex naturæ eſt particula voluntatis divinæ quæ immutabilis eſt: ut enim Deus eſſentiam non mutat, ſic nec ſententiam: at ſententiam mutaret, ſi legem, quam naturæ noſtræ inſcripſit, ut eſſet norma operum noſtrorum, abrogaret, & ab ejus obligatione nos liberaret: atque hoc eſt quod vulgo dicitur: *jus naturale non variatur tempore, ſed immutabile ſemper manet*; unde *Ariſtot. lib.* 4. *Eud. c.* 5. ἀκίνητον dicitur, ſeu *immobile*, quia ubique eandem vim habet, quemadmodum ignis & hic & apud Perſas urit. 3. *Per abolitionem & deletionem*, quatenus lex naturæ ex mente hominis tollitur: hoc pacto, lex naturæ mutata eſt per lapſum primorum parentum, non quod in totum ſit abolita aut deleta, ſed quod perfectæ legi naturæ ſucceſſerint ſcintillulæ tantum aliquæ, quæ tamen amplius nec delentur nec abolentur, quia vult Deus in hominibus ſupereſſe legem, à qua ſemper ad mortem uſque, ſi male agant, accuſentur, ſi bene, excuſentur: interim licet ſic nunquam deleatur nec deleri poſſit, quoad principia & concluſiones communes, quoad ſpeciales tamen deleri poteſt & ſæpe deletur.

VIII. Quæritur ſeptimo, *An circa legem naturæ poſſit fieri diſpenſatio? Reſp.* 1. *Nulla hic poteſt fieri diſpenſatio ab homine.* Diſpenſare enim hic eſt, obligationem legis removere certo caſu, extra quem alioquin obligaret. At ejus eſt tantum obligationem legis removere, cujus eſt legem ferre: nam deſtruere & aſtruere, figere & refigere, unius ſunt ejuſdemque. At lex naturæ non lata eſt ab homine, ſed à Deo humanæ menti inſita & impreſſa. Ergo nullus hominum circa eam diſpenſare poteſt. *Sed* 2. *Poteſtne id* Deus? Reſpond. *Diſpenſatio* proprie dicitur aut improprie. *Proprie*, cum approbatur & præcipitur

actus, qui adæquate & ſecundum omnes ſuas circumſtantias eſt contra legem: Et tali modo Deus non diſpenſat circa legem naturæ: quia ſic Deus præciperet & approbaret peccata. Ex. gr. Lex naturæ monet, Deum eſſe colendum. Circa hanc legem ſi Deus diſpenſaret, poſſet omiſſionem cultus ſui, actumque contrarium puta odium ſui, præcipere atque improbare; quod eſt impium. *Improprie* fit diſpenſatio, cum præcipitur & approbatur actus, qui quidem videtur eſſe legi naturæ contrarius quoad materiale, non tamen eſt, ſi circumſtantiæ & conditiones omnes attendantur & examinentur: ſic Deus interdum dicitur diſpenſare circa legem naturæ. v. c. Lex naturæ eſt. Non licet rem alienam accipere, quamdiu aliena eſt, invito Domino: attamen præcepit Iſraëlitis Deus, ut vaſa Ægyptiorum auferrent; verum hic diſpenſatio facta fuit non proprie circa ipſum præceptum legi naturæ, quod ſemper obligat, ſed circa materiale ipſius actus: nempe, quæ vaſa eran Ægyptiorum, ea Deus, omnium rerum do minus, voluit eſſe Iſraëlitarum ex donation libera, & auferri ut mercedem debitam, quar non exolverant Iſraëlitis Ægyptii. Atqu hæc eſt *diſpenſatio improprie dicta*, quæ vir obligandi à lege naturæ non tollit: pari mod reſpondendum eſt ad exemplum Abraham cui contra naturæ legem, ut filium occidere fuit à Deo mandatum: quippe, nec ibi fu diſpenſatio proprie dicta, ſed mutatio mate riæ circa quam lex verſatur: &, quæ vita Iſa ci non erat ſubjecta poteſtati privatæ Abrahæ mi, ea ſubjicitur ipſi ut inſtrumento divii beneplaciti ab eo, qui vitæ neciſque eſt arb ter ac Dominus. Sed de lege Naturæ ha nunc ſuffecerint.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

QUADRAGESIMA-SECUNDA,

DE

LEGE HVMANA.

THESIS I.

EXpoſita *Lege*, tum *æterna*, tum *naturæ*, ſequitur exponenda *Lex humana*, quæ ſic dicitur quod *ab hominibus* feratur in ſalutem Communionis, vel civilis, vel ſacræ: illa, Reſpublica, hæc Eccleſia; illa Civium, hæc Fidelium eſt complexio: utraque certis gubernatur *legibus*: legis enim nervi ſunt, quibus diſperſa hominum multitudo in unum quaſi corpus ligatur: Atque hinc *leges humanæ* oriuntur duplices, ſcil. *Politicæ*, & *Eccleſiaſticæ*, quarum illæ mundanum & civile, hæ ſacrum & divinum ſpectant regimen. Nos, omiſſis legibus Eccleſiaſticis, de ſolis agemus *civilibus*: illæ enim ad Theologiam, hæ ad *Philoſophiam* ac *Politicam* pertinent.

II. *Legem civilem* Juriſconſulti diſtinguunt à *Plebiſcitis*, *Senatuſconſultis*, *Prætorum edictis*, *Principum conſtitutionibus*, & *Juriſconſultorum reſponſis*, quod liquet ex *I ſtit. Iur. lib.* 1. *tit.* 2. ubi, quid ſingulis ſign ficetur, fuſius explicatur. Nos impræſent rum vocem *Legis* tam ſtricte non accipimu ſed latiori ſenſu, pro omni conſtitutione h mana à civibus obſervanda. Itaque definit nobis *Lex civilis*, *conſtitutio legi naturali co veniens*, & *habens publicam authoritate præſcribens aliquid, quod ſit à ſubditis neceſſa obſervandum in ſalutem & commodum comn nionis*.

III. Quæri hic ſolet §. 1. *An leges civ condere utile ſit & neceſſarium? An non me Reſp. ab optimo Rege quam ab optima lege ad niſtretur?* Atque de hac quæſtione acriter ter ſe digladiantur *Politici*. Nos cenſen *melius & tutius Remp. adminiſtrari ſi ſec dum optimam legem à Magiſtratu regatur qu*

? ab optimi Regis arbitrio ſine lege ulla admini-
ſtretur: nam per id tutius adminiſtratur Reſp. uod affectibus caret, quam quod affectibus gitatur: at lex nullis affectibus eſt obnoxia; Magiſtratus contra: adde, quod Lex ſit norma : regula juſtitiæ, quovis Magiſtratu & Rege, tiam optimo, juſtior: Denique, nullum fo- et jus firmum & certum; quod enim uni vi- eretur juſtum, alteri non item, & ſic jus atque quitas varie perturbaretur. Quare omnino tile & neceſſarium pronunciamus, ut leges ondantur civiles; ac ſententiæ noſtræ fidem icit communis omnium Rerump. experien- a, quæ docet, nullam exſtitiſſe aut extare vitatem, quæ non leges ſuas habuerit ac onſtitutiones particulares: & legum neceſſi- tem loquitur diverſitas civium, quorum on omnes ultro virtutem ſequuntur, ſed ma- ima plerumque pars vitiis indulget: legibus go, pœnas minantibus, vel maxime opus t, ut improbi, ſi non virtutis amore, ſuppli- i ſaltem timore à vitio deterreantur & in ficio contineantur. Quin, ut mundus ſine le, corpus ſine anima, ædificium ſine funda- ento, non conſiſtit, ita nec Reſpublica ſine gibus.

IV. Quæritur §. 2. *An decreta plebis pro le- us haberi debeant?* Movet hanc *quæſt. Ariſt.* 4. *Pol. c.* 4. *& text.* 32. 33. 34. 35. negati- m concludit. Nos *decreta plebis* diſtingui- us in *neceſſaria* & *non neceſſaria: illa* ſic vo- , quæ facit plebs, quando Magiſtratus diſ- itiunt & leges vel ferre vel exequi ex diſ- ſione intermittunt: tali enim caſu licet udentioribus ex populo, reliquis conſen- ntibus, decreta quædam ex tempore facere, pro legibus ad tempus retinere: quæ, ſi ſtmodum confirmentur à Magiſtratu ad u- atem reducto, tum & ipſa mutantur & in um naturam abeunt. *Non neceſſaria* plebis creta appello, quæ legibus oppoſita & à po- lo factioſo in Magiſtratus invidiam con- uta ſunt: quę ſane pro legibus nullo modo nt habenda: nam leges in certis & univerſis, creta populi in incertis & ſingularibus ver- ntur; ideoque illæ firmæ ſunt & immuta- es, hæc infirma & continuæ mutationi noxia: præterea, vulgus imperitum eſt, & affectum plerumque ſequitur ducem, non rationem: & per decreta ſua, non ſalutem promovet & tranquillitatem publicam, ſed dominium affectat tantum, & Magiſtratus potentiam ſtudet infirmare. Quare *decreta plebis talia pro legibus non habemus.*

V. Quæritur §. 3. *An conſuetudo obtineat vim legis?* Reſp. Per *conſuetudinem* intelligitur, *frequentia longi temporis ſimilium actuum in Rep.* Ea *eſt*, vel *vitioſa*, ac legibus & rectæ rationi contraria, vel *laudabilis*, legibus & rectę rationi conveniens: *illa* vim legis non obtinet: neque enim multitudo errantium errori facit patrocinium: *hæc* ſi à Magiſtratu permittatur, neque claro quopiam edicto tollatur, paulatim vim legis acquirit, imo à lege tantum differt modo, quod *lex ſcripto* tradatur, *conſuetudo uſu* obtineatur. Duo interim hic extrema ſunt vitanda. 1. *ne conſuetudo aliqua ſubito recipiatur.* 2. *ne recepta ſubito immutetur.* Utrumque enim cum periculo eſt conjunctum: ſi enim conſuetudo populi cito approbetur, licentiâ fit deterior; ſi approbata mox mutetur, ſeditionibus anſa datur. Notandum vero, conſuetudinem nullam ex ſe habere vim legis, ſed tum demum, ſi adſit Principis conſenſus, ſi ſit rationabilis, ſi longo tempore recepta: quantum vero temporis requiratur, ut vim legis obtineat conſuetudo, definitum non eſt.

VI. Quæritur §. 4. *An lex civilis ex hominis ratione prodeat, an vero ex naturæ deducatur fontibus?* Reſp. Duo hæc non ſunt divellenda, ſed conjungenda: & utrumque debet concurrere *in lege civili*; & *naturalis æquitas*; *& humana ratiocinatio: illa* facit, ut lex civilis ſit juſta; hæc, ut ad Reip. conditionem aliaſque particulares circumſtantias ſit accommodata. Lex civilis juſta non foret niſi reſponderet legi naturæ: imo in tantum eſt lex & juſta, in quantum de lege naturæ derivatur: quod vero ſpectat ejus ſpecialem determinationem, illa eſt à conſilio & ratione hominis; hîc enim ſpectanda eſt conditio populi, cui fertur; attendendus finis, ob quem fertur; conſiderandæ circumſtantiæ aliæ, ob quas fertur: omnia vero hæc expendere, *rationis* eſt.

VII. Sed

VII. Sed hic quæritur §. 5. *An cujuſvis hominis Ratio poſſit legis politicæ eſſe effectrix?* Reſp. Cum *Thom. Aquin.* 1. 2. *quæſt.* 90. & *Scholaſticis* negando: & ratio duplex dari poteſt. 1. *A fine legis civilis*: hic non eſt alius, quam bonum commune, & ſalus totius Reip. Hinc ſic argumentamur. Quibus finem legum procurare incumbit, iis & leges, ceu media finis obtinendi, ferre competit: ſed finem legum, curam gerere boni communis & ſalutem Reip. procurare, eſt, non cujuſvis privati, ſed magiſtratus: alioquin diſcrimen tolleretur inter Magiſtratum & ſubditos, ac mera exiſteret cofuſio. Ergo & leges, ceu media ad iſtum finem, præſcribere ac ferre, non eſt privati cujuſvis, ſed Magiſtratus. Sicuti exercitus diſpergitur, ſi quivis miles gregarius locum ſuum deſerere cæteroſque inſtruere velit: ita Reſp. brevi tempore nihil erit niſi diſperſa multitudo, ſi cuilibet civium leges figere liceat, & refigere. 2. *A proprio legum*, quod eſt vis coactiva: hæc enim ſi deeſt, & ſua deeſt legibus authoritas: quis enim obſervet legem, ſi ad ſervandam legem obligatus non ſit, aut ab obſequium cogi non poſſit? At vero, *obligare & ad obſervationem legis cogere, non eſt privati ſed magiſtratus*: ergo & *leges obligantes condere, non eſt privati ſed magiſtratus*.

VII. Quæritur § 6. *Num ad legem humanam requiratur promulgatio?* Reſp. Affirmando: nam qui ſecundum normam aliquam agere debet oportet prius ejus notitiam poſſideat: quomodo enim civis conformabit actus ſuos regulæ quam penitus ignorat? quomodo pœnas dabit violationis, ſi lex neque ſit propoſita, neque ipſi cognita? non ſane voluntatem Principis tranſgreditur ſubditus, cui ea numquam eſt manifeſtata: hic valet illa Maxima. *Ubi nulla legis*, puta humanæ, *cognitio eſt, ibi nulla eſt prævaricatio*, ſcilicet voluntaria & cum obligatione ad pœnas conjuncta.

VIII. Quæritur §. 7. *An lex, ſc. humana ac civilis, etiam obliget Principem ipſum & non ſolum ſubditos?* Reſp. Quin *Princeps obligetur lege divina & naturali*, nullum eſt dubium: *illa* Principem Deo, *hæc* rationi rectæ ſubjicit. Quod attinet *leges humanas*, eæ ſunt vel *communes* vel *ſpeciales*. *Communes eas* voco, quarum obſervatio non ſolis convenit ſubditis ſed cadere etiam poteſt in Principem, ut d[e] affinitatis gradibus jure humano prohibitis,& & ſimiles. *Speciales* dico eas, quarum obſervatio cadit in ſubditos ut privati ſunt, quale[s] ſunt leges, de nonnullis contractibus, de pro[-] ceſſibus, & id genus aliis. *Hiſce legibus Principem ſolutum*, aſſerimus. Princeps enim quor[-] ſum ſervaret legem, quæ perſonam ejus non tangit ſed tantum ſubditos, ut privati ſunt. *Quæſtio* igitur tota eſt de *legibus iſtis communibus humanis*, an Principem obligent? Hic vi[s] duplex legis eſt diſcernenda: una *coactiva*: altera *directiva*. *Vis coactiva eſt*, cum rigore & metu pœnarum facienda imperantur, ita ut niſi quis obtemperet legi, gravem pœnam & animadverſionem incurrat: hoc modo, Princeps legibus dictis non obligatur, ſed ſolutu[s] eſt: quis enim à Principe pœnas exigat? cum nemo ſit eo ſuperior aut poteſtatem in eum acceperit. *Vis directiva eſt*, quando lex agenda præcipit & ad agendum obligat non pe[r] interminationem pœnarum, ſed eo quod ſ[e] juri naturæ & rectæ rationi congruere oſter[-] dat, adeoque ad obſervationem ſui civilit[er] invitat, non ſerviliter cogit. *Hoc ſenſu Princeps legibus humanis civilibus ſolutus non eſt*: qui bono potius exemplo ipſi præeundum eſt ſu[is] ſubditis, qui tanto erunt obſequentiores legibus latis, quo viderint, Principes ipſos earum eſſe obſervantiores. Huc ſpectat illud Catoni[s] Feras legem, quam ipſe tuteris.

IX. Quæritur §. 8. *An leges humanæ obligent conſcientiam?* Reſp. Ardua eſt hæc quæſtio, & quæ non ſine explicatione poteſt dec[i-] di. Per *conſcientiam* intelligimus, *internum teſtimonium animi & ſenſum judicii de noſtri[s] vel bene vel male factis, quem perpetuo comitat[ur] vel lætitia vel metus. Obligare conſcientiam*, e[ſt] legem talem præſcribere, cujus tranſgreſſ[io] lædit ipſum internum cordis ſenſum, ut qu[is] proprio judicio convincatur ſe peccaſſe & pœ[-] nas promeruiſſe. Hæc *obligatio conſcientiæ* [eſt] vel *proprie* ſub metu offenſionis Dei, vel *improprie* ſub metu offenſionis hominum. *Oblig. proprie dicta*, eſt vel *generalis* vel *ſpecialis*. *Generalem* voco, cum lex, non ratione ſui & in ſpec[ie]

oblig[-]

gat conſcientiam, ſed mediante tantum
erali præcepto, quod conſequenter viola-
ſi lex aliqua ſpecialis non obſervetur. Sic,
particulari ſtatuto Principis non obſequi-
ille tranſgreditur legem generalem de
orandis Parentibus & obedientia Magi-
ui debita,& conſequenter atque in genere
n lædit conſcientiam. *Specialem* nuncupo,
lex aliqua ratione ſui & immediate obli-
conſcientiam, qualis eſt lex, de non aſſu-
ndo nomine Dei in vanum, de ſabbatho
tificando, &c. Porro *conſcientiæ obligatio*
vel *abſoluta*, vel *hypothetica*. *Abſoluta* eſt,
lex ſimpliciter conſcientiam obſtringit
ut ſine offenſione Dei nullo reſpectu nul-
in caſu omitti queat. *Hypothetica* eſt,
ndo non ſimpliciter ſed cum conditione
gat, nempe, ſi detur ſcandalum, ſi vio-
ordo & decorum. Denique *obligatio con-
tiæ* eſt vel *directa* vel *indirecta*. *Directa*
cum legis prævaricatio in ipſum Deum
ır & cultui divino directe ac per ſe adver-
. *Indirecta* eſt, cum legis tranſgreſſio per
proxime Deum Deive cultum non attin-
ed remote tantum, quatenus generali or-
tioni Dei reſiſtitur, ejuſque miniſtri con-
ıuntur: veluti, directa eſt offenſio, cum
Principis perſona afficitur contumelia:
recta, cum Legati perſona, in qua Prin-
læditur. Sed & *leges civiles* diſtinguendæ veniunt. Quædam ſunt *graviores*, de rebus arduis inſtitutæ, & ſpectantes, aut pacem publicam, aut conſervationem ſocietatis politicæ, aut defenſionem puræ religionis, &c. Quædam ſunt *leviores*, ut de purgamentis urbium, de modo emendi & vendendi, de non gerendis armis, de non agendis excubiis, &c. His præmiſſis, quæſtionem ſic decidimus. 1. *Leges politicæ, ſive ſint leviores, ſive graviores, ſpecialiter, abſolute, directe, & proprie non obligant conſcientiam*; quia ſecundum ſpeciem, & proxime atque immediate, nec à Deo ſunt, nec de rebus agunt divinis; nec Magiſtratus, qui illas leges fert, ullam poteſtatem accepit in conſcientias, qua iis dominari & per leges ſuas poſſit eas obligare cum comminatione mortis æternæ, niſi obediant: hoc enim eſt, *directe atque abſolute obligare conſcientias*. 2. *Leges politicæ, præſertim vero graviores, generaliter, hypothetice, & indirecte conſcientiam ſemper obligant*: quia Magiſtratus, leges ferens, eſt Dei ordinatio, miniſter, Legatus, cui propter Dominum & conſcientiam eſt obſequendum: deinde, quia leges politicæ, ſi juſtæ ſint (tales enim tantum accipimus) fundantur in lege morali ac naturæ, & ſunt rivuli ex iſtis fontibus deducti: denique, ab iis pax publica & ſocietas humana dependet: & hanc utramque qui turbat, ſcandalum præbet, legem Dei violat, adeoque conſcientiam lædit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
QUADRAGESIMA-TERTIA,
DE
ANIMÆ RATION. IMMORT.

THESIS I.

DE *Anima Rationali* frequens in Scholis ac Libris Philoſophorum inſtituitur Diſputatio; interdum de ejus *Eſſentia*; de ejus *Origine*, aliquando de ejus *Poten-*
: nobis nunc placuit in ejus inquirere *im-
talitatem*, & eam probatam dare ac de-
nſtratam *ratione naturali*. Qui hoc nego-tium pertractarunt Philoſophi, & multi admodum ſunt & multa congeſſere argumenta, ex *ſacris*, *metaphyſicis*, *moralibus*, atque *authoritatibus* inſuper *Gentilium*, tum *Græcorum*, tum *Arabum*, tum *Latinorum*. Videatur ex multis, *Marſilius Ficinus in libris ſuis de Animarum immortalitate*; *Hannibal Roſſelius in*

Aſclepium Mercurii Triſmegiſti lib. 6. Commento 1. *Iohannes Cottunius de triplici ſtatu animæ*; ex noſtris, *Alſtedius in Encyclopædia*, *Pneumaticæ parte* 4. *c.* 2. *Crocius* Syntagm. *l.* 2. *c.*3. qui fuſiſſime hanc rem ſunt proſecuti: Imo *Fortunius Sicætus* volumen in folio conſcripſit, quo, ſolius *Ariſtotelis* authoritate & ratiocinio, *Animæ Rationalis Immortalitatem* demonſtrat: Nos Authores illos omnes, eorumque atque aliorum ratiocinia, in ſuo relinquentes pretio, *Animæ Rationalis Immortalitatem*, ex *Phyſica* ejus *operatione*, demonſtrabimus, ſi prius ambiguitatem hujus vocis [*immortalis*] removerimus.

II. §. 1. *Immortale*, aliud eſt *à parte ante*, quod de novo non eſt productum, aliud eſt *à parte poſt*, quod, licet de novo inceperit eſſe, in perpetuum tamen durabit: priori modo *Deus* dicitur *immortalis*, & quidem *ſolus*: 1.*Tim.* 6. 16. ſecundo modo *Animæ* hic quæritur *Immortalitas*. §. 2. *Immortale* eſt, vel *ſimpliciter*, quod nullo prorſus modo deſinere poteſt, quicunque demum is eſt, & vocatur à quibuſdam *immortale per naturam*, quatenus ejus naturæ repugnat ullo modo deſinere, quo ſenſu *ſoli* iterum *Deo* immortalitas eſt tribuenda; vel *immortale* eſt *ſecundum* quid, quod certo modo deſinere nequit ex ſe, ſcil. vi naturæ ſuæ, ſed poteſt tamen deſinere, ſi à Deo annihiletur, ac vocatur *immortale per gratiam*: hoc ſenſu *Anima rationalis* eſt *immortalis*. § 3. Interdum dicitur *immortale*, *per naturam*, quod intra naturam nullum habet corruptionis principium; *per gratiam*, quod licet habeat intra ſe corruptionis principium; ſpeciali tamen Dei actione à corruptione conſervatur: ſic, *anima rationalis eſt*, *immortalis per naturam*; animal, mortale per naturam, quia non tantum ab extrinſeco ſed & ab intrinſeco corrumpi poteſt: nempe, quia in eo eſt calor depaſcens humidum, ex temperie indita ac inſita corrumpitur, etiamſi Deus influxum ſuum non inhibeat, aut ab extrinſeco id corrumpat: quare ſi animal, v.c. equus conſervaretur in æternum, eſſet immortalis per gratiam. Status Controverſiæ noſtræ eſt: *An Anima humana ſit Immortalis*, *à parte poſt*, *& non per gratiam*, *ſed per naturam*, *ſenſu poſteriori ac* §. 3. *ſcil. ut in ſe non habeat pri*
pium mortalitatis, *mortis*, *aut corruption*
Affirmamus & probamus à propriis ejus o
rationibus, & ſic procedimus.

III. Quicquid eſt ſpirituale & à mate
contagio liberum, illud eſt immortale. At
Anima rationalis eſt ſpiritualis & à mate
contagio libera. Ergo &c. Conſequentia
ra eſt. Si enim Anima eſt ſpiritualis,
educitur ex potentia materiæ; nec ab ea
pendet, non modo in fieri, ſed nec in eſſe, c
proprium & peculiarem ſubſiſtendi mod
ſortitur: ergo ſeparata à corpore conſer
poteſt: ergo non moritur extincto corp
proindeque eſt immortalis: confirmatur c
ſequentia: ſi anima eſt ſpiritualis, eſt ex
contrarietatis, quia contrariæ omnes qual
tes ſunt materiales: ergo nihil eſt, à quo
intrinſeco corrumpi poſſit vel interire: d
que, ſi anima eſt ſpiritualis, eſt ejuſdem n
ræ cum Angelis, proindeque omnino ſim
& indiviſibilis in partes ſeparabiles, ſive eſ
tiales, ſive integrales. At quod ita ſimple
& indiviſibile, eſt immortale & incorrupt
le. Ergo & anima erit talis. Angelus
ſit compoſitus, ex potentia & actu, gener
differentia, non tamen ex partibus ſepar
libus, ſive eſſentialibus, materia & forma,
integrantibus: ſic nec anima: porro, corr
tio & mors fit per diſſolutionem unius ab
v.c. corruptio ligni per diſſolutionem a
parationem formæ ligni ab ejus materia
mors equi per avulſionem formę equi ab e
dem corpore; ergo ſupponit compoſitio
ex multis partibus ſeparabilibus. Quod ig
talibus partibus caret, id immortale eſt.
quod ſpirituale eſt, talibus partibus c
Ergo, quod ſpirituale eſt, eſt immor
Hæc fuit *Major*, ac jam probata. *Minor*
Atqui anima humana eſt ſpiritualis. Erg
immortalis.

IV. Reſtat, ut nunc hanc *Minorem*
bemus, quod Anima humana ſit ſpirit
Id vero non melius probatur, quam ex
operationibus, quę à poſteriori indicant, c
ſit principium à quo proficiſcuntur: qui
hæ ſint independentes à corpore & ſpir
les, etiam ſine dubio, & anima fuerit (

oi

ıntur) independens à corpore & ſpiritua-
ſi contra hæ ſint materiales & à corpore
endentes, & anima talis fuerit. Atque hoc
damentum ſternitur ab ipſo *Ariſtotele*
1. *de Anima, text.* 13. *Si eſt*, inquit, *aliqua
næ operatio propria, continget utique ipſam
rari: ſi vero nulla eſt propria ipſius, non
ue erit ſeparabilis.*. Hoc ergo eſt κϱινόμενον.
ı *anima rationalis nullam habeat propriam
actionem & à corpore independentem? Nos
mamus: Adverſarii negant*, & negationis
probationem inſtituunt ex alio loco *Ariſt.*
de Anima, text: 39. ubi dicit & docet, *ne-
rio intelligentem ſpeculari phantaſmata.*
de ſic argumentantur. Si ulla ſit actio pro-
ı animæ & independens à corpore, erit in-
ectio: Sed illa non eſt. Ergo &c. Probant
ıorem: Si intellectio non fit ſine phantaſia
phantaſmate, Ergo vera eſt Minor, quia
ntaſia eſt facultas corporea, & exercetur
poris adminiculo, ſicut ipſum phantaſma
corporeum. Sed verum eſt prius. Ergo &
terius.

I. Hujus argumenti ſolutio ſic ſatis exer-
t Doctorum ingenia. *Cajetanus*, conceſſa
jori, negat minorem, & inquit: *Anima ra-
alis nullam habet actionem ſibi propriam &
rpore independentem, dum eſt in corpore*, ve-
n eſt; *extra corpus*, falſum eſt: *& ſic à corpore
ſt ſeparari.* Sed hæc diſtinctio, objectio-
n non ſolvit, ſed eludit, nec ad mentem eſt
iſtotelis, qui vult inveſtigare, *An anima ſit
rabilis à corpore & immortalis?* atque utitur
s *operatione* tanquam *medio* à poſteriori,
ia formæ ex ſuis actionibus dijudicantur.
, quæſo, an animæ operatio poteſt eſſe aptum
edium ad demonſtrandam ejus ſeparabilita-
n, ſcil. ea, quam exercet à corpore ſeparata?
regius ſane demonſtrandi modus! probabit
jetanus, animam eſſe ſeparabilem à corpo-
, quia ſeparata à corpore operatur ſine cor-
re: ſupponet ſeparatam, ut probet ſepara-
em: quin potius ea actione, quam anima
ercet in corpore, tanquam medio à poſte-
ri & nobis notiori, ad animæ conditionem
dagandam, uti debuiſſet. Sed, *quomodo talis
tio elicita in corpore ſit animæ propria & à
rpore independens*, hoc opus, hic labor eſt.

VI. Alii aliter ergo hunc nodum ſolvunt, & ajunt, *actionem* aliquam, puta *intellectionem*, aliunde, puta *à corpore, dependere*, vel tanquam *à ſubjecto & efficiente*, uti viſio pendet ab oculo, vel tanquam *ab objecto & occaſione*, uti eadem viſio dependet à pariete viſo: addunt, *animæ propriam* dici *actionem* illam, quæ à ſola anima *efficienter* fit, & in ea ſola tanquam *in ſubjecto* recipitur, uti eſt intellectio, licet tamen ex accidenti, & ratione ſtatus ſeu unionis cum corpore, non poſſit illa inſtitui niſi ad præſentiam alicujus materialis & *occaſione phantaſmatis* tanquam *objecti*: atque ita *intellectio* eſt *propria animæ*, quia ab ea ſola, & non à corpore, *efficienter* elicitur, & in ea ſola *ſubjective* recipitur, non autem in aliquo organo corporeo, licet *objective* dependeat *à phantaſmate* tanquam objecto. Et talem actionem, puta *intellectionem*, *eſſe actionem animæ propriam*, inde liquet: 1. Quia talis operatio eſt communis animæ & corpori, quæ à corpore dependet quoque tanquam à ſubjecto: quemadmodum viſio dependet ab oculo: at intellectio non dependet ſic ab ullo organo corporis ſubjective. E. 2. Illa eſt operatio communis animæ & corpori, quæ fit cum corpore; illa fit cum corpore, per quam corpus patitur: per illam corpus patitur, quam in ſe recipit: Ergo illa eſt tantum communis corpori & animæ actio, quæ pendet etiam à corpore ſubjective: hinc, quæ non dependet à corpore ſubjective, ea non eſt corpori communis, ſed animæ propria. Atqui intellectio non dependet à corpore ſubjective, quia ab ea corpus non patitur, &c. Ergo &c.

VII. Ad objectionis poſitæ th. 4. *Minorem* Reſp. negando, Majore conceſſa: ad *Minoris probationem* dicimus, ſi intellectio ſit à Phantaſia & phantaſmate abſolute, i. e. opus phantaſiæ tanquam cauſæ efficientis, aut in ea tanquam in ſubjecto, intellectio non erit animæ propria nec independens à corpore, quia phantaſia eſt facultas materialis. At vero (*quæ eſt ſolutio minoris in probatione*) *intelligere non eſt* actio *à phantaſia* elicita *efficienter*, *nec* dependet *ab ea ut à ſubjecto*, ſed efficitur à ſolo intellectu & in eo ſolo recipitur ut in ſubjecto, licet, propter unionem cum corpore,

anima non operetur per intellectum, quin prius operata fuerit per phantaſiam, ita ut ex operatione per phantaſiam, & ad phantaſmatum præſentiam, excitetur ad operandum per intellectum: quæ mens eſt *Ariſtot.* dicentis, *oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata.* Quare Minorem iſtam (*Intellectio non fit ſine phantaſia*) paucioribus verbis velim diſtingui, *initiative & conditionaliter*, concedo: *effective & ſubjective*, nego: vel ſic: intellectio non fit, niſi prius phantaſia operata ſit, ejuſque operatio, ſc. phantaſma, eſt conditio, ad cujus præſentiam fit intellectio, *circa res ſenſibiles externas, & ſingulares*, concedo: *circa alias*, nego: nam anima ſine converſione ad phantaſma ſeipſam, aliave ſibi conjuncta, intelligere poteſt. Sed hoc ut intelligatur, ulterius progredimur.

VIII. Dicimus ergo, *non tantum intellectionem omnem animæ ita propriam eſſe in hac vita, ut non tantum à phantaſia nunquam pendeat tanquam ab efficiente vel ſubjecto, ſed inſuper quædam ne dependeat quidem à phantaſia ſeu phataſmate tanquam ab objecto aut occaſione*: talis eſt *intellectio Dei, & Angelorum, & ſui*, quæ fit ab anima: & pone, animam accepiſſe per infuſionem, aliarum rerum quoque ſpecies, & aliunde fieri objectorum propoſitionem, quam per phantaſiam, an non poterit fieri intellectio? Ad prius excipiunt *Adverſarii: intellectum non percipere res ſpirituales, Deum, Angelos, ſeipſum, niſi ex analogia rerum corporearum & ſecundum objecta materialia, quæ in phantaſia formantur, ergo non ſequitur Animam intelligentem, quia intelligit res ſpirituales, eſſe ſpiritualem.* Reſpond. ſequela eſt optima: & ratio eſt, quia cum cognitio nihil ſit aliud quam rerum imago in animo cognoſcente expreſſa atque percepta, fieri nequit, ut animus noſter aliquid cognoſcat ſpirituale, immateriale, incorruptibile, niſi ipſe ſit ſpiritualis, immaterialis, incorruptibilis: potentia debet habere ſibi ſubjectum proportionatum: ideoque, ſi intellectus foret potentia, atque materialis, animus noſter, ne intelligeret quidem immaterialia, & ſpiritualia: quod dicitur, *animum intelligere res ſpirituales, ex analogia materialium, & ſecundum objecta ac phantaſmata corporea*; illud aut gratis dicitur & non ita fi[t], quod quis deprehendet, ſi in animi ſuis res ſp[i]rituales intelligentis conditionem peniti[us] intueatur, aut ſi fit, hinc eſt, quod magno cu[m] errore de rebus ſpiritualibus fere corpore[os] formet mens humana conceptus. Quicqu[id] ſit: ſpeculum, in quo relucet rei imago, opo[r]tet, cum ea re proportionem habeat, alioqui in ea exprimi non poteſt, ſed intellectus n[o]ſter, & animus cognoſcens, inſtar ſpeculi e[ſt] in quo imagines rerum etiam ſpiritualiu[m] imprimuntur. Ergo &c. Quî fit, ut in ſp[e]culo corporeo rerum tantum corporearu[m] imagines reſplendeant, non autem ſpiritu[a]lium? neque enim imago animi noſtri, ſpec[u]lo tali poteſt recipi, ut quidem recipitur c[or]poris & faciei noſtræ: ratio nulla eſt alia, qua[m] quia non eſt proportio inter ſpeculum corp[o]rale & animum ſpiritualem. Unde fit, ut oc[u]lus tantum corpora percipiat non ſpiriti[a] quia corporeus eſt & non ſpiritualis. Cum [er]go animus humanus ſubſtantias ſpirituales [&] immortales intelligat ac contempletur, re[cte] eum quoque eſſe ſpiritualem & immortale[m] concludimus.

IX. Sed & ulterius demonſtremus, *int[el]lectum animi, dum adhuc corpori alligatur, intelligendo ne dependere quidem à phantaſm[ate] tanquam ab objecto*: quid enim? an non pot[eſt] abſtractis jam & habitis ſpeciebus intelligi[bi]libus, iiſque apud ſeſe conſervatis, ſine u[llo] phantaſmatum interventu ullave converſ[io]ne ad ea, elicere aliquam intellectionem, p[er] ſimplicem rerum, quas apud ſeſe obtin[et] contemplationem, independentem à corp[o]re non ſolum, ut à ſubjecto, ſed & ut ab objec[to]. Sane non video quid obſtet: cum nec inte[lle]ctus ſit impeditus; & cum objectum ſit p[ræ]ſens; ſc. ſpecies intelligibiles jam diu abſ[tra]ctæ & in intellectu exiſtentes, in quibus ob[je]ctum relucet. Præter hæc omnia, cum q[uis]piam naturam univerſalem, *genus aut [ſpe]ciem*, intelligit: cum de uno aliquo univ[er]ſali aliud prædicat, ut *homo eſt animal*: c[um] contemplatur, *ens dicaturne univoce an analogice de ſubſtantia & accidente*: qu[oad]nam phantaſma eo pertingit? quodnam phant[...]

hantaſiæ hic miniſterium? *cum phantaſ-
ata ſint ſingularium, hæc ſint univerſalia*; denique, cum animus noſter intelligit ſeiſum, qua phantaſmatum ope eget? quippe intelligens ſpecies immateriales in ſe exiſtentes, intelliget ſui ipſius naturam immaterialem; adeoque, cum ſibi intime præſens ſit, nullis eget ad ſui intellectionem phantaſmatibus. Atque hæc ſola ſui cognitio, nuda, clara & intuitiva, abſque ullo phantaſmatum adjumento facta, eſt ſufficiens argumentum, ad probandum, quod animæ rationali conveniat operatio propria & independens omni modo à corpore: unde & infero, ſpiritualem ei convenire eſſentiam, & conſequenter eſſe immortalem, nam modus operandi ſequitur modum eſſendi. Atque hoc argumentum præ omnibus aliis maxime urget in ſua demonſtratione *de animæ immortalitate doctiſſimus Sirmondus*, qui hoc egregie extendit, & ab exceptionibus Adverſariorum ſolide vindicavit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
QUADRAGESIMA-QUARTA,
DE
INGENIO.

THESIS I.

SI quid pulchrum, ſi quid amabile; ſi quid magnificum, in rerum natura ſuſcipiunt mortales, præclarum eſt & excellens *Ingenium*: quod tamen, quid ſit, etiam ingenioſiſſimi, qui eo ſunt prædit, vix explicare, ſunt vel aggreſſi vel auſi. *Alexander Aphrodiſienſis*, Peripateticorum Princeps, per *ingenium* intellexit *Deum*, quem *intellectum* vocavit *agentem*, & immediate in noſtro corpore operari voluit. A quo non abludit *Ovidius*, cum canit: *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo.* *Averroës Intelligentiam* ſive *Angelum* ſingulis hominibus aſſiſtere ad intellectionem promendam, ut nautam ad navim gubernandam, cenſit. *Plato* exiſtimavit, animam à Deo rerum omnium cognitione imbutam corpori alligari, quæ poſtmodum ejus deturpata commercio, obliviſcatur omnium, ac per ætatis gradus denuo reminiſcatur. *Aſtrologi* vim inſitam cæleſtium corporum homini tribuere robur ad cogitandum ſtatuerunt. Ex quibus omnibus palam fit, *Ingenium* ſupra naturæ faſtigium ab illis *Philoſophis* fuiſſe habitum & tanquam divinitatis particeps: Quare digniſſimam judicavimus *Ingenii* contemplationem & in ejus naturam inquiſitionem, licet illa in obſcuro ſit poſita & multis difficultatibus perplexa: ſed difficilia, quæ pulchra: & difficultatem hic compenſat utilitas: quid enim eſt utilius, quam naturam ejus, quo omnia cognoſcimus, bene cognitam habere? Sed ad rem ipſam.

II. *Ingenium* dicitur, quaſi, *ingenitum*, Græce τὸ ἔμφυτον, quod venit à φύομαι, *naſcor*: unde τὸ πεφυκὸς, quod *aptum natum* vocat *Cicero* & *natura inſitum*, quale eſt *Ingenium*, quod eſt *Ingenitum*, ideoque ſic quoque appellatum, tranſſumta quaſi denominatione ex *Genio*, qui à Veteribus *Deus* habebatur, cuſtodiæ hominum adſtans, & cum iis genitus, imo & parens illorum ac genitor: unde & *Generales Dii* profluxere, qui, quod cura illis rerum gerendarum commiſſa putaretur, poſtea & *Geruli* ſunt appellati: duplex vero ſingulis *Genius* apud illos fuit, fuit bonus ac malus, à quorum altero impelli ad virtutes hominem, ab altero ad ſcelera inflecti, exiſtimabant. Ex his igitur tranſlato nomine vocatum eſt *Ingenium*, vis illa, in hominibus inſita, intelligendi, agendi, ſeipſum & alios regendi, virtutes vel vitia perpetrandi, quibus in rebus ſæpe alter alteri multum præſtat. Hæc de *voce*.

III. Quid ſit *Ingenium* & in quo ſit ſitum, tam eſt obſcurum,quam clarum eſt, illud eſſe: &,quia pauci admodum *Philoſophi* ingenium, in ingenio explicando, exercuere, tanto id explicatu eſt difficilius. *Ariſt. Ethic. Nicom. l.* 3. *c.* 5. ait illud eſſe *vim eligendi ac diſcernendi recte, quod vere bonum eſt:* alibi videtur vocare ſolertiam,*l.* 1. *Poſt Anal. c. ult.* inquiens, *eam eſſe virtutem inveniendi medium in tempore non perſpecto. Cicero lib.* 5. *de Finibus, docilitatem & memoriam uno ingenii nomine* ait *contineri. Iulius Scaliger de Subtil. Exerc.* 1. ingenium ſtatuit eſſe *vim intellectus, qua difficilia cognitu facile comprehenduntur. Poſſevinus in Bibliotheca ſua ſelecta lib.de Cultura Ingeniorum,c.*10.deſcribit illud,eſſe*Indolem, qua facile aut difficulter res aut artes addiſcuntur.* In eo itaque videntur omnes convenire, *ut Ingeniũ conſiſtat, in cognoſcendi celeritate, promtitudine, ac facilitate.* Verum quot & quæ ad hanc facilitatem occurrant, equidem difficillimum eſt explicatu: non enim ſatis conſtat, *an hæc facilitas ſoli attribui debeat intellectui, an vero alteri etiam cognoſcenti facultati, ut phantaſiæ? an dependeat ejus vigor ab organo, an à ſolo intellellectu?* &c. Ideoque explicandum videtur primo, *quomodo fiat intellectio?* ac tum ſecundo, *quomodo fiat facilis intellectio*, in qua *Ingenium* collocatur?

IV. Ut *modus intellectionis* teneatur, *ſenſionis* modum prius explicatum dabimus: nam uti recte docet *Ariſt. l.* 3. *de Anima. text.* 30. *Sicut ſenſus ſe habet ad ſenſile, ita intellectus ad intelligibile.* Atqui ſenſus ſe habet ad ſenſile, ut potentia paſſiva; patitur ab objecto: viſio v. c. non fit niſi color agat in viſum, qui propterea dicitur à colore alterari, alteratione perfectiva non corruptiva, dum ſpeciem coloris ad ſe tranſmiſſam recipit: eodem modo fit intellectio; nam & intellectus patitur ab objecto, & alteratur, alteratione perfectiva, dum ſpeciem objecti in ſe recipit quoque: differt tamen à ſenſu, quod ſenſus determinatum quoddam entis genus ſentiat, vulgo ſenſibile vocant ac ſingulare & materiale, at intellectus & ſenſibilia & inſenſibilia percipit, & univerſalia & immaterialia: deinde ſenſus in ſentiendo dependet à corpore tanquam ab organo, & abſque ejus adminiculo nunquam ſentit; ita viſus organo eget in videndo, ocul[o] puta temperie: at intellectus in intelligendo nec à corpore nec ab organo ullo ejuſve temperie dependet: ſi enim intellectus in & cum organo intelligat, erit qualis, id eſt, cum aliqua corporis qualitate ſeu temperatura commixtus,quæ eſſet ei ratio & conditio recipiendi ſpecies intelligibiles, ſicut temperies aque[a] oculi eſt ratio recipiendi ſpecies colorum i[n] viſu, qui in & cum oculo operatur: at vero ſi intellectus eſſet commixtus corpori; nec o[m]nia intelligeret: & *Ariſtot.* merito 1. *d[e] Anim. text.* 92. ait, *ne fingere nos quidem poſſe quam partem corporis occupet intellectus.*

V. Ut porro *intellectionis facilitatem* explicemus, iterum ad *ſenſionem* recurremus: hæc recta eſt & facile perficitur, cum & objectum in debita ſe habet ad ſenſum diſtantia, & medium eſt bene diſpoſitum, & organon eſt ben[e] temperatum: eodem modo ſi & intellectu[s] medio uteretur & organo, intellectionis facilitas ex utriuſque habilitate deſumi deberet: nunc cum careat utroque, ſola remanet intelligendi facultas & objectum, ex quibus intelligendi facilitatem poſſumus arguere: quando ſc. ea maxime ſibi invicem ſunt proportionata, facillima etiam emergit intelligen[di] actio ſeu cognitio: ex parte quidem objecti ingens ad intellectionem accedit facilitas, [ſi] illud ita fuerit affectum ac diſpoſitum, ut ejus obtutu ſtatim poſſit intellectus cognoſcere ejus eſſentiam: in illa tamen objecti aptitudine, ut quam facillime cognoſcatur, non [eſt] proprie ſitum *Ingenium*, ſed in aliqua inſup[er] eminentiori etiam intellectus virtute, qu[od] ex th. 3. ubi Ingenium collocatum fuit in i[n]telligendi facilitate,ſic probari poteſt.

VI. Si ingenium ſit vis facile comprehe[n]dendi ac diſcurrendi,oportet eam vim ab a[ni]ma ipſa promanare, quia vis ſeu virtus & p[o]tentia idem ſunt: at potentia animæ ab i[pſa] anima promanat: ſi igitur ingenium ſit t[alis] animæ intellectivæ potentia, etiam ab ill[a] manabit, ut effectus à cauſa: ergo optimu[m] ingenium à perfectiſſima anima intellecti[va]. Ergo ingenii, ac præſtantis, cauſa non eſt [ſola] objecti intelligibilis aptitudo, ſed ip[ſa] ani[ma]

animæ atque intellectus eminentia & preſtantia. Si dicas: *ergo inter animas rationales ejuſdem ſpeciei una erit perfectior altera eſſentialiter, habebitque in uno individuo perfectiorem intellectum quam in altero, quia ingenium non eſt in omnibus idem, ſed in uno præſtantius in altero minus.* Reſp. Nihil hic eſt abſurdi; & hæc ſententia eſt præſtantiſſimorum inter *Scholaſticos, Magiſtri Sent. in 2. l. diſtinct.* 17. & *Thomæ Aquinatis,* 1. *part. quæſt.* 85. *art:* 7. *Sum. Theol.* quos ſequitur ex recentioribus *Ruvius l.* 2. *de Anim. c.* 3. *quæſt.* 3. *& nos* cum ipſo.

VII. Ex iis, quæ ſunt dicta, patet, *Ingenium* in hominibus *naſci*, non acquiri: eſt enim *ingenitum*; & excellentia intellectus ab ipſo Deo, authore naturæ, ipſi animæ à prima creatione indita & concreata: ideoque differt ab *intellectu in habitu*, ut vocant, qui conſiſtit in habilitate quadam frequentatis intelligendi actibus comparata, quam intellectus antea non habebat: intellectus enim frequenter intelligendo contrahit ſibi habitum atque aptitupinem intelligendi, qua deinceps multo citius ac promtius circa rerum notitiam ac contemplationem verſatur: ſed hæc acquiſita intelligendi celeritas differt ab innata, in qua ingenium conſiſtit.

VIII. Sed hic quæritur, *An ingenium ſit ſolius intellectus, an non etiam ſit phantaſiæ?* Reſp. Quamvis intellectus ejuſque connata in intelligendo celeritas, quæ *ingenium* dicitur, in quibuſdam intellectionibus, rerum pura univerſalium, & immaterialium, Dei, Angelorum, ac ſui, nullo modo à corpore dependeat, nec tanquam à ſubjecto nec tanquam ab objecto, ut ſuperiore *diſp. de Animæ immortalitate* eſt demonſtratum, quia tamen in cognitiones ſingularium ac materialiũ ſpeculatur phantaſmata, & ſic aliquo modo dependet à phantaſia & à cerebri ac ſpirituum animalium imo & ſenſuum exteriorum recta diſpoſitione, dici poteſt, hactenus *Ingenium* etiam pertinere ad Phantaſiam, quatenus in iis rebus intelligendis, quorum phantaſmatibus prius eget, multum celeritatis atque agilitatis confert recta organorum diſpoſitio: niſi illa celeritas intellectui allata & illata ex bonitate phantaſmatum, phantaſiæ, & ſenſuum exteriorum, magis facere ad intellectum in habitu quam ad ingenium dicatur.

IX. Utut ſit, ſedulo cavendum eſt à ſententia *Galeni*, *ne ita Ingenium Phantaſiæ alligetur, ut à temperamento fluere & conſtitui dicatur:* ſic enim & intellectus & anima ipſa rationalis à temperie pendebit: quod quomodo non conſiſtat cum ejus immortalitate, *diſp. præced.* eſt probatum. *Galeni* ſententiam tenet *Iohannes Huartes Hiſpanus*, Vir ſubtilis, in *Scrutinio ingeniorum*, qui *omnem ingeniorum naturam ex organi temperie* vult *pendere, cap.* 2. imo *proprio intellectum organo potiri poſſe ad operandum, ſalva tamen ejus immortalitate*, demonſtrare conatur, *cap.* 10. ſed vero intellectum nulli organo adſtringi poſſe, ſalva immortalitate, ſatis evictum eſt *diſp. ſuperiori*. Hoc impræſentiarum addimus: quod omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti: non debet intellectus eſſe immerſus & immixtus materiæ, nec alligatus organo corporeo: quia ſic corporea & materialia non intelligeret. Excipit *Huartes*, negando conſequentiam: *quia idem ſequeretur de parte animæ ſenſitiva, quod organica cum ſit & annexa qualitatibus materialibus non poſſet objecta percipere materialia: at,* inquit, *falſum eſt id in tactu, cujus licet organum conflatum ſit ex quatuor qualitatibus, calore, frigore, humiditate, ſiccitate, optime tamen ſingulas percipere valet:* idem oſtendit *in oculo, qui licet coloratis ſit præditus particulis, colores tamen omnes indiſtincte cognoſcit: ergo pariter intellectus, licet ſit alligatus organo, nec denudatus à materia, per hoc tamen non recte infertur, quin materialia poſſit intelligere.* Reſp. ad *except.* 1. de tactu: quod in qualitatibus primis duo ſint conſideranda, ipſarum puta mediocritas & exuperantiæ: tactus organum conſiſtit tantum in quadam ipſarum mediocritate, quam propterea nequit ſentire, quia ſic recipiens permixtum eſſet cum natura recepti: earum igitur exuperantiæ duntaxat à tactu percipiuntur, ut quibus organon ejus eſt denudatum, quippe quod ſola illarum mediocritate perficitur; quæ eſt ipſa *Ariſt.* ſolutio, 2. *de Anim. tex.* 118. Ex tactus igitur actione manet in ſuo robore aſſumtum illud ex *Ariſtotele*: *Omne recipiens, debet*

debet eſſe nudatum à natura recepti. Sed nec infringitur *exceptione* 2. qua dicitur, *oculum, qui coloratus eſt, nihilominus recipere & percipere colores.* Reſp. Oculum à prædominio eſſe aqueum & diaphanum, & ejus coloratio ab aqueo & diaphano tam eſt debilis ac tenuis, ut negare quis poſſit, eſſe colorationem, & oculum coloratum; quemadmodum multa dicuntur inſipida, quorum ſapor fere imperceptibilis eſt, non quod omni plane deſtituantur ſapore: ſic ipſe *Ariſt. l.* 2. *de Anim. t.* 71. inquit, *illud vocari inviſibile, quod videri vix poteſt.* Oculi itaque partes ſunt tam debiliter coloratæ, ut externorum colorum perceptio & receptio, ab ipſarum colore removeri nequeat, aut impediri.

X. Sed videamus, quomodo *Huartes* probet *c.* 10. *intellectum gaudere poſſe organo, ut corruptioni tamen & mortalitati non ſit obnoxius.* Summa quidem probationis vis in hoc argumento conſiſtit. *Sicut Dæmones quibuſdam ſe ſubjiciunt qualitatibus materialibus, per quas in corporibus degunt & agunt, nec tamen ipſarum temperamento deſtructo corrumpitur ſubſtantia Dæmonum; ita etiam anima rationalis, licet adſtricta temperamento & organo, quia, inſtar Dæmonis, ſpiritualis eſt & incorporea, minime, abolito hujuſmodi organo, corrumpetur.* Reſp. Hoc de Dæmonibus aſſumtum ſimile, duplici de nomine indignum eſt hominis Philoſophi acumine. 1. Quis ignorat, Dæmonem, cum propter infanda hominum ſcelera, & arcana, ſed juſta Dei judicia, pe mittitur ipſorum corpora obſidere, præv nullas requirere diſpoſitiones, quia eſt forr aſſiſtens & ſupernaturalis, diverſo modo ſe habens ab anima rationali, quæ eſt forma i formans & naturalis: quare à forma aſſiſten ad informantem, nulla eſt ſequela. 2. Da quod Dæmon, qui eſt forma aſſiſtens, obſi ſurus hominem, talem apparatum mater requirat, qualem exigit anima, quæ eſt info mans; cuique tamen vel leviter erudito pat quod aliud ſit, exiſtentiam formæ, aliud, op rationem conſiderare: pro illa requiritur materia apparatus neceſſarius, pro hac org num: Dæmon & anima, etiamſi indigea illo, non tamen hoc; quia ille refertur ad t tum corpus in quo exiſtunt, hoc unam ta tum notat corporis partem qua operentu ſed hoc organo, hac parte corporis, ad op randum non eget Dæmon, quia ne anin quidem, quod ex *Diſp. priore* notum eſt, qu ſic nulla ratione, vel Dæmonis, vel anin mortalitas vitaretur. Citavimus *diſp. præc.* dictum *Ariſtotelis l.* 1. *de An. t.* 13. *Si co tingit animam operari ſine corpore, eſt ſepar bilis: ſi non contingit, eſt inſeparabilis:* & ra eſt: quia dum anima utitur corpore ſeu org no, deſtructo organo ceſſat ipſius animæ op ratio: ergo vel ipſa etiam deſtruitur, vel m net otioſa: neutrum rerum natura admit Ergo. Sed hæc ad argumentum *Huartis* ſ fecerint.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA-QUINTA, *DE* COGNITIONE.

THESIS I.

ACtum fuit *diſp. præced.* de *Ingenio*, quod conſtitutum fuit in facilitate cognoſcendi, nunc de ipſius *cognitionis ratione, modo, ordine, certitudine, incertitudine, evidentia & perfectione*, quædam proponere fuit viſum, methodo arbitraria & tumultuar nulli enim ordini in hoc ſelectarum diſpu tionum curriculo nos adſtrinximus: ideoq nunc per θέσεις & ἀνθέσεις procedemus, c alias per quæſtiones fere incedamus.

II. §. 1.

I. §. 1. *Omnis cognitio fit per ſimilitudinem.* Id eſt: nulla potentia cognoſcens aliquod ectum cognoſcit, quin aliquam ſimilitudi- n de illo in ſeipſa formet: eſt enim cogni- nihil aliud, quam repræſentamen rei co- tæ in potentia cognoſcente, ſeu aſſimilatio entiæ cognoſcentis & objecti cogniti: quæ ien aſſimilatio non eſt naturæ (nam intel- us immaterialis cognoſcit res materiales, ad naturam ſibi diſſimiles) ſed intentionis undum ſpeciem: *Scholaſtici* ſuis terminis nt intelligi, ſimilitudinem objectivam & entionalem, non entitativam aut phyſi- 1. Nonnulli diſtinguunt inter cognitionem itivam & negativam: illam volunt ſolam i per aſſimilationem, hanc per diſſimila- iem: Alii ſimilitudinem faciunt, unam eſ- tialem formę ad formam, quo pacto homo is convenit cum alio qui habet formam ſi- em, & talis ſimilitudo facit univocatio- n: aliam imitationis vel repræſentationis, e non cauſat univocationem, & talis ſuffi- ad cognitionem: quemadmodum inter iginem pictam & hominem eſt ſimilitudo tationis aut repræſentationis, nec tamen t univoca: & ita Deus creaturam, intelle- s humanus materialia cognoſcit: licet iſti n hiſce non conveniant univoce. Denique llud hic noto; cognitionem non tam fieri ſimilitudinem, quam eſſe ipſam actualem *ilitudinem* rei, quæ cognoſcitur: quo ſenſu ime 3. de Anim. tex. 37. dixit *Ariſtoteles*; *ellectum intelligendo fieri omnia.*

III. *Intelligerere eſt quoddam pati. ἐκθ.* Hæc ſis deſumta eſt ex *Ariſtotele, l. 3. de Anima. t.* 12. & 1. illud *pati* debet capi non pro- e ſed æquivoce: non enim intelligere eſt tus phyſicus (qui eſt actus imperfecti) ſed entionalis: patitur ergo intellectus, dum cies recipit: unde 2. patet, theſin non eſſe elligendam de quolibet intellectu, ſed de , qui eſt in potentia ad intellectionem, & ciem recipit, quæ objecti eſt ſimilitudo: nc, Dei intelligere, non eſt pati, cum intel- tus divinus non ſit in potentia ad intelle- ionem, & non intelligat per ſpeciem. Licet ro intellectus non ſolum patiatur ſed etiam at, ipſum tamen intelligere, magis ſonat cauſalitatem paſſivam quam activam, & magis vel materialem vel formalem quam effectivam. Nam intellectus denominatur intelligens, non quatenus elicit, ſed quatenus recipit intellectionem, ſicut paries non dicitur albere, nec aqua calere, qua efficiunt, ſed qua recipiunt, ſeu quatenus habent alborem & calorem: & ob eam cauſam *Philoſophus τὸ intelligere* magis per pati quam per agere deſcripſit. Videantur *interpretes* ad textum *Ariſt.*

IV. *Contingit multa ſcire, non tamen cogitare. ἐκθ.* Dictum eſt *Ariſtot. l. 2. Topic. c.* 10. *l.* 32. quod varias ſubiit explicationes. *Hurtadus de Mendoza diſputat. 5. de Anima. ſect.* 7. §. 55. ſic exponit: ut *ſcire* ipſi habitum ſignificet & *cogitare* actum: itaque comparat *Ariſtoteles* actus habitibus: non tamen negat plures actus ſimul, neque unum actum de pluribus objectis, ſed ait in nobis exiſtere plures habitus ſimul & de pluribus objectis, quam actus. Sic *ille Ruvius* dicit teſtimonium *Ariſtotelis* eſſe intelligendum de pluribus ut plura ſunt, hoc eſt, ut diverſa & nullo modo convenientia. Ex utroque juncto hæc interpretatio poſſet conflari: ut *ſcire* referatur ad habitualem cognitionem, *cogitare* ad actualem, &, illud ſit plurium, quia intellectus habitualiter cognoſcit plura: hoc non ſit plurium ut plura ſunt, quia, ſi quando contingit plura ſimul cogitari, cognoſcuntur ut in aliquam unitatem coëunt, vel ratione habitudinis, vel ratione ordinis, vel ratione convenientiæ, vel alio aliquo modo, qui unitatem ſecum conferat: ut vero cognoſcuntur, uti plura, deberent uno actu attingi prout plura. Alii ſimpliciter dicunt, non contingit plura ſimul cogitare diverſis actibus, *verum eſt*, quia ſimul eſſe non poſſunt plures actus: at uno actu plura cogitari poſſunt objecta. Sed ſimpliciſſima videtur expoſitio, ſi dicamus *Ariſtot.* hoc tantum velle probatum, quod *ſcire* & *cogitare* non ſit idem, quia contingit multa ſcire, nec tamen multa cogitare: nam poteſt quis ſcire omnes concluſiones *Euclidis*, nec tamen omnes cogitare ſimul: non tamen negat *Ariſtoteles*, quin aliquando plura cogitare poſſimus, præſertim ſi in unum coëant. Atque ſic inter *ſcire* & *cogitare* idem

erit diſcrimen, quod inter *imaginari* & *ſimpliciter intelligere*, eſt nonnullis. Simpliciter intelligo & ſcio, chiliogonum mille lateribus conſtare, ſed non poſſum mihi imaginari & ut præſentia cogitare iſta mille latera, ſicut poſſum triangulum & ſcire & intelligere quod tribus conſtet lineis, & imaginari omnes tres lineas & ut præſentes cogitare. Aut *ſcire* idem fuerit *Ariſtoteli*, quod *Scholaſticis* eſt *apprehendere*, & *cogitare*, quod *comprehendere* eſt illis: contingit enim plura apprehendere, ſed non eadem ſemper comprehendere.

V. *Qui rem intelligit aliter, quam eſt, eam non intelligit: &, Qui rem intelligit aliter, quam eſt, intelligit falſum.* ἐκθ. Utraque theſis ſano ſenſu vera eſt: prior, ſi τὸ *intelligit* ſumatur de apprehenſione ſimplici: poſterior, ſi de complexa: nempe, qui rem aliter intelligit, quam eſt, eam non intelligit, quia, dum aliter intelligit, aliter repræſentatur; dum aliter ea repræſentatur, non ipſa intelligitur, ſed aliquid aliud intelligitur: nam id intelligitur, quod intellectui repræſentatur: porro, qui rem intelligit aliter, quam eſt, falſum intelligit; quando rei intellectæ attribuit quod in ea non reperitur. Hoc eſt, quod vulgo dici ſolet: *primæ mentis operationi nunquam ſubeſſe falſum, ſed quidem ſecundæ.*

VI. *Cognitio intellectiva certior eſt quam ſenſitiva.* ἐκθ. 1. Non tam reſpectu potentiæ (quia ita certo adhęret ſenſus ſuo objecto ſenſibili proprio, quàm intellectus intelligibili) quàm quidem ex parte objectorum: objectum enim ſenſus eſt multipliciter variabile, at vero objectum intellectus eſt magis invariabile, quia univerſalia intelligit & ſpiritualia, ſenſus cognoſcit tantum ſingularia & materialia: quin & reſpectu ſubſtantiæ ſingularis, ſenſibilis, ac materialis, cognitio intellectus eſt certior quam cognitio ſenſus, quia hic ſolum extrinſeca & accidentia attingit, ille vero intrinſeca & intimam rei eſſentiam penetrat. 2. Si ipſæ etiam potentiæ, qua tales, ſpectentur, non in ordine ad objecta, adhuc intellectiva eſt ſimpliciter certior ſenſitiva: quia hæc in cognoſcendo multis de cauſis impediri poteſt à certitudine, ne eam obtineat, nempe, vel à medii diſtantia, vel ab ejus propinquitate nimia, vel ab organi indiſpoſi-
ne, &c. intellectus vero, licet decipi poſſit, i
tamen tot de cauſis, nec tot deceptioni
ſubjacet: ne nunc dicam, nos per intellect
ſcire, id eſt, cognoſcere ἀποδεικτικῶς, cogni
ne certa, infallibili, evidente, non item
ſenſum; de quo vide egregium *c.* 31. *l.* 1. *P*
Anal. Ariſt. Atque hinc ſequitur, certio
eſſe in nobis notitiam neceſſariorum qu
contingentium: cum enim certiora ſint
ceſſaria quam contingentia, cognitio, quæ
neceſſariorum, erit etiam certior, quam c
eſt contingentium; quia cognitio proport
natur objecto; & certitudo *Mentis* ſeu *ſubje*
va dependet à certitudine *entis* ſeu *objectiv*

VII. *Certius cognoſcitur, de quo non po dubitari, quam illud de quo poteſt dubitari.* Certitudo & dubietas privative opponun & ſe mutuo excludunt: ſicuti ergo, quar omnis dubietas excluditur, cognitio eſt n xime certa: ita, quo magis excluditur, ma eſt certa, quo minus, minus: ſicuti enim num oppoſitorum magis tale fit, quo mi de oppoſito ſuo participat, ita & certitudo gnitionis eſt major, quo minus permiſce dubietati, & illa maxima, quæ omnis dub tatis eſt expers. *Scholaſtici* hoc ſic extuleru Certior eſt cognitio, quæ minus formidi habet: quia formido repugnat cum certi dine: at dubitatio conjuncta eſt, cum forr dine partis oppoſitæ: qui enim dubium aſſ ſum præbet concluſioni, formidat, ne p oppoſita ſit vera.

VIII. *Dubitare eſt ignorantis.* ἐκθ. I enim dubitamus, quia neſcimus rei certi dinem, & ignoramus, an ei ſubſit falſitas: hi quia in Deum non cadit ignorantia, nec du tatio: &, ubi non eſt ignorantia, nec dubi tio eſſe poteſt: nihil minus dubitatio parti pat ignorantiam, non abſolutam & ſecund omnem gradum, ſed ſecundum aliquem n nimum aſſenſus aut firmitatis in aſſenſu g dum: nam dubitatio ſupponit aliquam gnitionem de illa re, de qua dubitatur; n enim dubitamus de eo, quod plane neſcim hinc ſignificanter dicimus, dubitation participare ignorantiam aliquam, quia n omnem cognitionem excludit: hinc ill tritu

um. *De quo nihil ſcitur nihil dubitatur.* Vid. *ſt. l.* 3. *Met. text. & interpretes.*

X. *Ad id, quod eſt ſupra naturam, intelle- humanus non habet aliquod medium ad illud lenter cognoſcendum.* ἐκτ. Quia illa evi- ter cognoſcuntur, quorum cauſa videtur: ןuæ ſupernaturalia ſunt, cauſam in natura ı habent, qua cognoſci poſſent: ſic enim ı eſſent ſupernaturalia. Unde nulla myſte- fidei evidenter cognoſcuntur, attamen to, firmiter, & infallibiliter; quia omnis oris & dubitationis expers eſt revelatio ina, per quam cognoſcuntur, cui falſum eſſe nequit: præterea, ſi evidenter myſte- idei cognoſci poſſent ab intellectu huma- etiam ab infidelibus cognoſcerentur, nec s eſſet neceſſaria, atque adeo non eſſet γνῶσις τῶν μὴ βλεπομένων ſed τῶν βλεπομένων. tra naturam & deſcriptionem fidei ab ipſo ɔ in ſacris litteris relictam.

X. *Tunc cognoſcitur res perfecte, cum, ſicuti attingitur.* ἐκθ. Perfecta cognitio conſi- in perfecta commenſuratione ipſius cum ꞉cto; idcirco cognitio debet in ſeſe habere ræſentative etiam modum eſſendi ipſius ꞉cti: nam rem cognoſci, ſicut eſt, nihil eſt d, quam repræſentari, ſicuti eſt; tunc ꞉m repræſentatur ſicuti eſt, quando intel- us repræſentative continet eſſe objecti; e tunc cognoſcitur perfecte, quando, ſic- eſt, cognoſcitur: quod ut plenius in- igatur, non requiritur, ut intellectus aut ntia habeat modum exiſtendi, quem ha- res; nam qui cognoſcit lapidem, non ha- modum exiſtendi, quem lapis: itaque il- *ſicut* ſimilitudinem ſignificat, non *pro- tatem*: uno verbo: oportet, ut res ita ſe eat, quoad eſſe reale, ſicuti ſeſe habet co- tio in eſſe repræſentativo.

XI. *Nihil cognoſcitur niſi ſecundum modum, eſt in cognoſcente.* ἐκϑ. Quia ea, quæ co- ɔſcuntur, non ſecundum ſui naturam co- ɔſcuntur, ſed ſecundum cognoſcentium ultatem: cognitio itaque non dicetur finita infinita à re cognita finita aut infinita: licet Deus ab intellectu creato cognoſca- , non ideo tamen objecto infinito cogni- correſpondens infinita eſt, quia cogno- ſcentis facultas & vis finita eſt: &, quodcun- que recipitur, ad modum recipientis reci pitur: cognitio eſt receptio rei cognoſcendæ ſecundum eſſe intentionale in cognoſcente. Ergo, &c.

XII. *Cognitio, an eſt, præſupponitur ad, quid eſt.* ἐκϑ. Vulgatum eſt Axioma ex *Ariſt. l.* 1. *Poſt. Anal. petitum:* & ratio eſt, quia quæ- ſtio, *an eſt*, eſt fundamentum omnium, quæ de re aliqua cognoſci poſſunt: præſupponitur cognitio, *an eſt*, vel in ſe vel in ſua cauſa: nec enim ſcire, *quid eſt*, ſemper præſupponit rem eſſe in propria exiſtentia, cum de rebus etiam non exiſtentibus ſciri poſſit, quid ſunt; ſed tunc præſupponitur cognitio exiſtentiæ, ſi non præſentis ſaltem vel præhabitæ, vel fu- turæ, ſi non actualis, ſaltem poſſibilis. Nun- quam tamen Axioma illud extendendum eſt ad *quid nominis:* in eis enim, quorum natura occulta eſt, priuſquam ſciatur, an ſint, opor- tet ſcire, quid ſit, quod ſignificetur per no- men: hoc autem provenit, quia conceptus ſignificantur per nomina, cumque res in me- dium proferre nequeamus, earum loco verba ſubſtituimus; idcirco mediis nominibus in rerum cognitionem deducimur: unde & opor- tet nominum ac verborum ſcire notiones, an- tequam, an & quid ſint res, cognoſcatur.

XIII. *Prius cognoſcuntur magis univerſa- lia quam minus univerſalia, prius communia quam particularia.* ἐκl. Utrumque verum eſt, ſed diverſo genere cognitionis & vario reſpe- ctu. 1. Si ſingulare comparetur ad univer- ſale, prius ipſo cognoſcitur, quia intellectus aſſuevit fere ſequi cognitionem ſenſuum, qui verſantur circa ſingulare; ideoque & intelle- ctus prius ordine intelligit ſingulare quam univerſale: quod confirmatur; quia univerſa- le fit ex præſuppoſita cognitione ſingularium, à quibus univerſalia abſtrahuntur; ergo prius debent cognoſci ſingularia quam univerſa- lia. 2. Si rationes univerſales individuatæ ſeu particulariſatæ comparentur inter ſe in ordi- ne ad cognitionem diſtinctam, prius perci- piuntur minus univerſales: ratio eſt, quia pri- mo ab intellectu percipitur, quod primo ex vi cognitionis ſenſitivæ repræſentatur: ſed pri- mo repræſentatur gradus infimæ ſpeciei, ergo

 & prius

& prius cognoſcitur : hinc, cum videmus Petrum, prius cognoſcimus eſſe hominem quam eſſe ſubſtantiam. 3. Si rationes univerſales individuatæ & particulariſatæ comparentur in ordine ad cognitionem confuſam, prius cognoſcuntur magis univerſales, quia, quo magis eſt cognitio confuſa, eo minus diſtinctè repræſentat objectum, ergo præſentabit ſecundum rationes magis u verſales, quia cognitio diſtincta tendit pr in rationes minus univerſales : ergo qu cognitionem confuſam prius cognoſcen magis univerſalia, quam minus, & comm nia quam particularia.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

QUADRAGESIMA-SEXTA,

DE

CAVSA LIBERA.

THESIS I.

DIſputaturi de *Cauſa Libera*, primum vocis ambiguitates enarrabimus, mox rem ipſam explicabimus. *Liberum* dicitur, 1. quod non eſt ſubditum ſubjectumve alteri, libereque agere poteſt quod libet: quæ vulgo *libertas* vocatur *à ſervitute*. 2. *Liberum* eſt, quod à nemine pendet, vel, quod liberum eſt à cura & inſpectione ac gubernatione alterius; quæ vulgo *libertas independentiæ* vocatur: his duobus modis ſolus Deus abſolute eſt liber: unde ens liberrimum, plane αὐτεξούσιον eſt ac dicitur, utpote ſupra quem nihil eſt, qui ſupremus omnium eſt Dominus, à quo creaturæ pendent, cujus majeſtati atque imperio & gubernationi omnia penitus ſubjecta ſunt. Huic libero ſeu libertati geminæ opponitur *ſervum, ſubditum, ſervitus*. 3. *Liberum* dicitur, id, quod licite fieri poteſt, quod libere admitti poteſt vel omitti, τὸ ἐξὸν, quo libere uti vel frui poſſumus, quod non eſt interdictum, à quo non arcemur aut impedimur, quod in arbitrio noſtro conſtitutum, permiſſum, conceſſum, licitum eſt: huic tertio generi libertatis, opponitur *interdictum*, *prohibitum*, *illicitum*: hæc etiam libertas, qua quis legibus eſt ſolutus, non cadit in creaturam. 4. Accipitur *Liberum* pro immuni & vacuo, ut cum quis dicitur liber pavore, metu, &c. huc referenda eſt, libertas à culpa & miſeria, quæ vulgo dicitur *libertas gratiæ* & *gloriæ*, quarum illa eſt, qua quis vacat culpa, criminibus, peccatis, hæc, qua quis immunis eſt à pœn ſed nec hæc eſt libertas, quæ cauſam hic de minat liberam. 5. *Liberum* dicitur, quod indifferens ſubjective, ſeu quod ad nullum o poſitorum eſt determinatum aut definitu ſed quod ſe ęque habet ad utrumque & utru que recipere valet: hujuſmodi libertate pr dita dicitur materia prima, & vocatur vul *libertas* atque indifferentia *paſſiva*; quæ l cauſam liberam non facit: cauſa enim lib eſt cauſa efficiens, non ſubjectum patie 6. *Liberum* dicitur, quod eſt ἀνάγκαστον, coactum, non-violentum, ſpontaneum, qu non cogitur, ſicut ſe habet omne, quod & ſecundum naturalem inclinationem & pr cipium intrinſecum agit vel patitur: voca vulgo *libertas à neceſſitate*, verum improp quatenus neceſſitas ſumitur pro coactione: enim hæc improprie eſt neceſſitas: tale ge libertatis convenit non tantum hominib ſed & brutis, imo & rebus inanimatis, ut q dem vulgo loquimur, adeoque neceſſitat omnem non excludit, nedum naturalem, coactionem tantum aut violentiam, cui op nitur. 7. Sumitur *libertas*, prout opponi neceſſitati naturali, & *liberum* hic dicitur, q non eſt definitum ad agendum, ſed quod ſe eſt indifferens, ut poſſit & differre & va re actionem, id eſt, ut poſſit agere & n age,

ꝗere, & aliter atque aliter agere; quia agit ex ꝗliberatione & certo conſilio: quæ libertas ꝗt hujus loci, & *cauſam* denominat ac conꝗtuit *liberam*: & hæc eſt libertas, quæ vulgo ꝗcitur *libertas à neceſſitate phyſica & à bruta ꝗeterminatione*. Hæc de voce.

II. Rem quod ſpectat, *Libertas à neceſſitate ꝗyſica* has duas requirit in cauſa libera conꝗtiones. 1. Ut cauſa libera ſit indifferens ad ꝗrias actiones & effecta, non determinata ad ꝗc vel illud. 2. Ut, quicquid & quomodoꝗnque agat, ſemper agat præeunte mentis ꝗdicio & conſentiente voluntate: itaque *cauſa ꝗera* bene definitur, *quæ conſulto cauſat*, ſeu; *ꝗæ poteſt agere, quando, quantum, & quomodo ꝗbet*. Quæ definitio ut intelligatur, paulo pleꝗus de *Libertate* eſt philoſophandum.

III. *Libertas*, à *libendo* dicta, eſt *facultas ꝗendi quod lubet*. Facultas, *non Ethica*, qua leꝗbus aliquid alicui indultum eſt, quomodo ꝗis habet facultatem navigandi mare (hoc ꝗim nulli eſt vetitum) *ſed Phyſica*, qua quis ꝗiquid poteſt, vel animi, vel corporis admiꝗculo, vel ope illorum bonorum, quæ fortuꝗe vulgo, licet male, vocantur: ſic homo roꝗſtior facultatem habet occidendi hominem ꝗinus robuſtum, non Ethicam, neque enim ꝗc legibus eſt permiſſum, ſed Phyſicam, quaꝗnus corporis robore alteri prævalet. Hæc ꝗtem *Phyſica facultas* eſt, quæ *libertatem conꝗtuit*, & *qua cauſa libera poteſt agere, quantum, ꝗ quomodo libet*: eſtque in homine adeoque ꝗnni creatura rationali tenuis admodum & ꝗalde imperfecta: in ſolo Deo ampliſſima & ꝗerfecta, ideoque ſumma libertas in Deo eſt ꝗmmum ejus omnipotentiæ argumentum. ꝗlomo quicquid facit libere facit, quia pro ꝗbitu facit, ſed, quia non poteſt omnia, imꝗerfectam habet libertatem: agit tamen, ex ꝗs qu[illegible]ere poteſt, quod libet, quando & ꝗuantum & quomodo libet. Deus quoque, ꝗuicquid agit, libere agit, ſed quia poteſt oꝗnnia agere, perfectam habet libertatem: hoꝗno tamen, etſi minus ſit liber Deo, vere taꝗnen eſt liber, quia vere dominium habet in ꝗuas actiones & vere ad agendum ſeſe deterꝗninat; quod quomodo fiat, explicandum eſt ꝗorro.

IV. Duobus modis homo ſeſe determinat, ad agendum vel non agendum, & ad agendum hoc vel illud: quod enim eſt determinatum, eſt indifferens ad plura, quæ inter ſeſe opponuntur, vel contrarie, vel contradictorie: & ad utrumqne ſeſe determinat cauſa libera, ſicut ad utrumque oppoſitionis genus eſt indifferens: indifferentia circa τὸ agere & non agere ſolet vulgo vocari *libertas contradictionis ſeu exercitii*, quia agere & non agere opponuntur contradictorie, ſc. ut exercere actum & non exercere: indifferentia circa τὸ agere hoc vel illud, ſolet dici *libertas contrarietatis ſeu ſpecificationis*, quia contraria ſunt, agere hoc & agere aliud oppoſitum, ac ſpecie differunt: ita eſt in homine poteſtas amandi objectum propoſitum vel non amandi, quæ eſt libertas contradictionis, quia poteſt homo amare vel non amare, id eſt, cohibere actum amoris, poteſt exercere actum amoris & non exercere: ſed præter poteſtatem amandi & non amandi objectum propoſitum, etiam homo poteſt odiſſe objectum: eſt ergo in ipſo etiam poteſtas objectum vel amore proſequendi vel odio perſequendi, quæ eſt libertas contrarietatis, quia poteſt homo actus contrarios amoris & odii elicere, non quidem *in ſenſu compoſito*; quaſi ſimul poſſit & amare & odiſſe objectum, quæ Scholaſticis vulgo dicitur *potentia ſimultatis*, ſed *in ſenſu diviſo*, quia homo, qui nunc amat objectum, etiam tum, cum amat, potentiam habet idem objectum odio perſequendi, cum lubebit, cum mens dictabit, quæ Scholaſticis vulgo dicitur *ſimultas potentiæ*: & iſta *ſimultas potentiæ*, id eſt, poteſtas agendi vel non agendi, agendi hoc vel contrarium, *in ſenſu diviſo*, cum mens præſcribet, *eſt vera ac mera libertas*, quæ non eſt in brutis aut ullis rebus, quæ agunt ex neceſſitate naturæ, ſed in ſolo homine creaturiſque rationalibus, quæ ſolæ, iſtam ſimultatem potentiæ, & indifferentiam utramque cum rationis præſcriptione, poſſident.

V. Scholaſtici ſolent hanc indifferentiam & libertatem, tum contradictionis, tum contrarietatis, ſpeciatim explicare *in actibus voluntatis*, qui ſunt vel contrarii, ut *velle* & *nolle*, vel contradictorii, ut *velle & non-velle*,

nolle & non-nolle: differunt vero multum *non-velle & nolle*: non velle enim nudam tantum dicit negationem volitionis, nolle præter negationem volitionis dicit inſuper actum poſitivum contrarium volitioni: in quantum itaque voluntas poteſt velle & non velle, habet libertatem exercitii, in quantum poteſt velle & nolle, habet libertatem ſpecificationis: Sed non eſt putandum, iſtam libertatem utriuſque generis tantum reperiri in voluntate, quin reperitur quoque in intellectu, adeoque & facultatibus inferioribus: intellectus non tantum poteſt intelligere vel non intelligere, judicare vel non judicare, ſed vero & intelligere hoc vel illud, judicare hoc vel illud: ſic & locomotiva, inferioris animæ facultas, poteſt ambulare, vel non ambulare, & poteſt ambulare verſus orientem vel verſus occidentem, aut ambulare vel actum contrarium elicere: huc facit actionum cauſæ liberæ uſitata Ethicis diſtinctio in *elicitas & imperatas*: aliud enim eſt ambulare, actio imperata, aliud judicare aut velle ambulare, actio utraque elicita: actiones elicitæ, ſunt propriæ, intellectus & voluntatis, imperatæ, aliarum facultatum. In utriſque & elicitis & imperatis actionibus eſt libertas atque indifferentia ad utrumque oppoſitorum, ſive contrarietatis, ſive contradictionis: atque amplius *libertatis ſubjectum, non eſt ſola voluntas*, ut vulgo ſtatuunt, *non intellectus, ſed totus homo*, licet interim libertas homini non foret tribuenda, niſi intellectu & voluntate eſſet præditus: itaque intellectus & voluntas, ſunt libertatis ſubjectum primariũ, quia primo iis ineſt, reliquæ facultates, ſecundarium, quia hiſce libertas ineſt beneficio priorum. *Totus* ergo *homo liber* eſt *& Cauſa Libera*, non vera hæc aut illa facultas, ſed vero totum ſuppoſitum: quia totus homo dominium habet in ſuas actiones, totus ſe determinat, cum ante eſſet indeterminatus: Quod adhuc ulterius eſt exponendum.

VI. Diſtinguendum hic eſt accurate, inter dominium, quod cauſa libera exercet ab objecto in quod dominium exercet: item, inter actum determinandi cauſæ liberæ & id quod determinatur. Imperium aut dominium, quod cauſa libera exercet, eſt actio elicita intellectus practici ac voluntatis: objectum, in quod dominium aut imperium exercetur, eſt act[io] imperata. Actio quoque eadem eſt & intellectus practici & voluntatis, qua cauſa libe[ra] ad agendum ſeſe determinat: actio imper[ata] eſt id, quod determinatur. Sed hic ſcrupu[lus] oritur non levis de ipſa actione voluntatis e[li]cita, de ipſa volitione, quid ſit ſtatuendu[m]? An in ipſam quoque voluntas exercet imp[e]rium, ſeſeque ad eam determinat? an vero actio voluntatis elicita aliunde determinat[ur], ſic ut ipſa dominium non exerceat in ſua[m] actionem, ſed vero alia facultas, puta intellectus practicus? Prius quidem, nempe voluntatem determinare ſeipſam, ad volendu[m] & non volendum, ad volendum hoc vel illu[d] & ſic ipſam dominium exercere in ſuas actiones elicitas, ſtatuerunt omnes illi, qui cauſa[m] liberam definiverunt tantum per indiffere[n]tiam & non etiam per lubentiam cum ratio[ne], qui cauſam liberam definiverunt ſimp[li]citer, quę poſitis omnibus ad agendum requ[i]ſitis indifferens manet ad agendum vel n[on] agendum, ad agendum hoc vel illud, hoc v[el] illo modo, &c. & ſic omittunt præcipua[m] partem libertatis, in definiendo, quæ eſt, [ut] ut agat ex prævia deliberatione rationis, cu[m] lubet. Sic *Suarez, Fonſeca, Leſſius, Molina, Ieſuitæ* omnes philoſophantur, qui libertate[m] cauſæ liberæ collocant in ſola iſta indifferen[tia], qua poſitis omnibus ad agendum requi[ſi]tis, poſito etiam intellectus practici judic[io] ultimo, voluntas tamen poteſt agere vel n[on] agere, & agere hoc vel illud, adeoque pote[ſt] ſeipſam determinare: & hinc ſolam volunt[a]tem formaliter liberam faciunt, actioneſq[ue] ejus ſolas formaliter liberas dicunt, facult[a]tum aliarum adeoque ipſius intellectus acti[o]nes vocant liberas per denominationem e[x]trinſecam. Verum enimvero hæc ſentent[ia] tam gravibus urgetur incommodis, ut faci[le] defendi nequeat; quod alias oſtendimus *Coll[eg]. Ethic. diſp.* 10. *de Motivo voluntatis*, & natu[ra] cauſæ liberæ hoc modo male explicatur: qu[o]circa ſtatuimus, voluntatem non determina[ri] à ſeipſa, ſed vero à dictamine intellectus pr[a]ctici, ab ultimo ejus judicio, ad actiones el[i]citas, & tum demum cauſa erit vere liber[a]

cu

ım aget quantum libebit, id eſt, cum vo-t, quantum ex rationis præſcripto eſt ſtatu-ım: at ſi ſtante rationis judicio voluntas poſ-: non velle, jam cauſa libera non aget, quan-ım libet, quia non aget ex præſcripto ratio-is, lubentia enim (ut ſic loquar) reſpectum icit ad rationem: Atque in hac lubentia rationis primario ac formaliter libertas eſt ta: illa enim cum adeſt, jam adeſt libertas, ve accedat indifferentia, ſive minus. Quare ım *th.* 2. diximus duo eſſe, quæ libertatem uſæ liberæ conſtituant, indifferentiam & bentiam rationis, hoc ſic capi volumus, ut bentia rationis per prius & magis quam in-fferentia libertatem conſtituat, cum indiffe-ntia in rationis lubentia indeterminatâ, qua ıod lubet intellectus dictamini agimus, fun-ta ſit, & à cauſa libera abeſſe poſſit, rationis bentia non item: poteſt enim intellectus ſe determinatus, ut non poſſit non judicare, ıo ut non poſſit non judicare hoc objectum e proſequendum, & tamen poteſt eſſe cauſa libertatis in agenti libero, & facere poteſt cauſam liberam; quemadmodum ſeſe habet intellectus Angelorum & Animarum Beatarum: Angeli enim & Beatę Animę non poſſunt non judicare, Deum eſſe amandum, & ex judicio determinato non poſſunt non amare Deum, & tamen libere Deum amant, quia pleniſſima rationis lubentia amant: nam amant, quia lubet: lubet, quia intellectus dictat, licet vi gratiæ confirmantis in iſto ſtatu glorificationis non poſſit non dictare. Ergo, ut concludamus libertas non conſiſtit proprie in iſta indifferentia, in qua vulgo collocatur, ſed præcipua ratio libertatis eſt ſita in ſpontaneitate ſeu lubentia cum ratione, ſecundaria eſt in indifferentia, quæ tum locum habet, cum judicium intellectus eſt indifferens: at hoc non ſemper eſt indifferens, non ſane circa finem ultimum, qui tamen libere expetitur. Ergo à libera cauſa abeſſe poteſt indifferentia, non autem lubentia cum ratione.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

QUADRAGESIMA-SEPTIMA,

DE

CAVSA LIBERA:

THESIS I.

NAturam *cauſæ liberæ* expoſuit Diſputatio præcedens, eamque abſolvi docuit ſpontaneitate ſeu lubentia rationis & differentia judicii, magis tamen illa quam c. Sed quandoquidem de libertate homi-; potiſſimum ſumus philoſophati, viden-m reſtat, *an ſub hac cauſa libera etiam com-hendi valeat Deus?* Quod Deus agat ex ra-ne, nulli eſt dubium, cum ſit ipſa ſapientia: hactenus agit libere, non quod deliberet t conſultet ad modum hominis, ſed vero: ıe deliberatione aut diſcurſu, ac ſimplici tius apprehenſione, ſapienter, & rationaliter agit. Verum enimvero, *an Deo etiam venit altera pars libertatis, ſc. indifferentia;* Certe hic difficultas eſt aliqua, ac ſatis gravis. Cavendum enim eſt ſedulo, ne indifferentia aliqua adſcribatur. Hoc igitur hac diſputatione explicatum dare conabimur, *quæ indifferentia Deo competat, quæ cauſis liberis creatis, Angelis & hominibus.* Quod ut præſtemus, ante omnia oportet, indifferentiam, quę libertatem cauſæ liberæ facit, diſtinguere, & diſtincte de Deo ac cauſis creatis libens enunciare.

II. Duplex eſt *indifferentia*, altera *negativa*, altera *privativa*. *Indifferentia negativa* indifferens dicitur illud, quod ſecundum ſe non eſt magis determinatum ad hoc objectũ quam ad illud, ad operandum quam ad non operandum: & hoc modo Deus aut voluntas divi-

divina, antequam ſtatuiſſet creare mundum (ut ſecundum ſigna rationis pro noſtro concipiendi modo hæc diſtinguamus; nam de prioritatetemporis hic non loquimur, qui ſcimus Dei decreta non minus eſſe æterna quam ipſum Deum) in illo priori ſigno rationis antequam quaſi ſtatuiſſet actu creare mundum, erat Deus ſecundum ſe indifferens ad hanc partem vel illam, ad creandum vel non creandum, aut etiam ad creandum alium mundum quam hunc, quia non magis determinata erat divina voluntas ſecundum ſe ad unum quam ad aliud, decernendum de mundo creando, & ſic creando, quam ad non decernendum. Hæc autem indifferentia non importat in Deo aliquam imperfectionem aut privationem alicujus perfectionis: nam Deus non perficitur in ſeipſo per hoc, quod ſe determinet ad producendum aliquid extra ſe, ſed tota perfectio ponitur in creaturis, quæ per divinam voluntatem ponuntur in eſſe. Et hinc Deus libere produxit creaturas, libere dilexit creaturas, quia creaturæ non habent neceſſariam connexionem cum bono divino, ſic ut bonum divinum ſalvari poſſit ac ſalvetur citra creaturas: & ſic recte dicunt Scholaſtici, *Voluntas divina, quæ ex ſe neceſſitatem habet, quatenus naturaliter ac neceſſario determinata eſt ad amandum bonum divinum, libere determinavit ſe ad objectum ad quod habet habitudinem non neceſſariam.*

III. *Indifferentia privativa* dicitur indifferens illud, quod eſt aptum perfici ac determinari per aliquem, ſive determinetur ac perficiatur à ſeipſo, ſive ab alio: & hujuſmodi indifferentia præſupponit in ipſa potentia aliquam imperfectionem ſeu potentialitatem: unde & hæc indifferentia ſoli potentiæ creatæ convenire poteſt. Invenitur vero hæc indifferentia privativa in potentia creata, aut paſſiva tantum, aut activa ſimul & paſſiva. Indifferentia, quæ adjungitur potentiæ paſſivæ tantum, eſt ſicut indifferentia, quam habet materia prima ad hanc formam ſubſtantialem vel illam, aut quam habet ſubjectum reſpectu albedinis vel nigredinis, quam recipit: hæc enim indifferentia eſt ſolum paſſiva, eo quod nec materia prima concurrat effective ad pro-

ductionem formę ſubſtantialis, nec ſubjectum
concurrat active ad productionem albedinis
ſed ſolum in genere cauſę materialis, recipien
do ac patiendo. Indifferentia adjuncta poten
tiæ, quæ partim eſt activa, partim eſt paſſiva
ſic dicitur, quod potentia ſit indifferens, paſſi
ve ſeu patiendo in ordine ad unum, active ſe
agendo in ordine ad aliud: ſicut intellectus i
in ordine ad ſpeciem intelligibilem ab obj
cto productam habet rationem potentiæ
indifferentiæ paſſivæ, quia recipit in ſe ſp
ciem illam, & indifferens eſt ad recipienda
ſpeciem hanc vel aliam: idem intellectus
ordine ad actum intelligendi habet pote
tiam & indifferentiam activam, quia pot
intellectionem exercere vel non, & exerce
hanc vel illam: ſimiliter voluntas, quaten
producit actus liberos volendi & non vole
& nolendi, habet potentiam & indifferenti
activam; quatenus eoſdem actus imman
tes, quos producit, recipit, habet potentiam
indifferentiam paſſivam, quia poteſt recip
& non recipere, & recipere hunc vel illu
Iam hæc applicemus.

IV. *Indifferentia privativa*, quæ dici
paſſiva, non eſt de ratione formali cauſæ libe
ſi cauſa libera conſideretur analogice ſec
dum rationem communem, ut Deo tribu
ſimul & creaturis intellectualibus, eſſe cau
liberam: nam in Deo reperitur, quicqui
de ratione formali cauſæ liberæ: at iſta in
ferentia privativa paſſiva in Deo non rep
tur, ſicuti nec in eo reperitur indifferentia
vativa, quę partim eſt activa & partim pa
ob eandem rationem, quia indifferentia
ſiva, uti & activa ac paſſiva ſimul, poten
tatem, quæ perſici poteſt, includit, qua
perfectio eſt quædam: at omnis imperf
à Deo longiſſime eſt removenda: ſc. ſi in
daretur indifferentia, aut paſſiva tantum
paſſiva ſimul & activa, Deus non foret
actus; & ſic non eſſet infinite perfectu
terim tamen eſt in Deo vera libertas, q
bertas eſt perfectio ſimpliciter, ac per c
quens formaliter in Deo, ſicut ſapien
formaliter in Deo, quia eſt perfectio q
ſimpliciter: formaliter vero nihil eſt in
niſi quod pertinet ad Dei formalem, eſſ

ı, & intrinſecam rationem: cum ergo in-
ꝛerentia paſſiva non ſit in Deo, nec paſſiva
ɔque & activa ſimul, in quo tamen Deo
maliter eſt libertas, ultro ſequitur, neutram
: de ratione formali libertatis ac cauſæ li-
æ.

Ɣ. Præter indifferentiam negativam, &
ꝛativam, quæ vel eſt paſſiva tantum, vel
ſiva & activa ſimul, utraque imperfectio-
n involvens, datur *indifferentia* quædam
va tantum; ſicut eſt indifferentia, quam
et artifex aliquis ad faciendum opus ali-
ꝛd artificiale vel non faciendum, & ad fa-
ıdum hoc opus artificiale vel aliud. Hæc
fferentia activa, quæ importat poſſe agere
on agere, & poſſe agere hoc vel illud, ut
ıdifferentia negativa, nihil imperfectionis
ıatura ſua involvunt, & ſunt de formali
ɔne libertatis & cauſæ liberæ, quando &
ties illa eſt indifferens; neque enim cauſa
ra ſemper eſt indifferens, licet omnis ali-
ndo circa quædam objecta ſit indifferens,
d diſputatione præcedenti fuit oſtenſum.
ꝛeo, ut cauſa libera, reperitur *indifferentia*
tiva & activa, in creaturis rationalibus *in-*
r paſſiva, quia creaturæ ſunt; nam omnis
a libera creata, cum non ſit purus actus,
ſit libera per eſſentiam, ſicut eſt Deus,
ım per participationem, habet aliquam
ꝛntialitatem, quæ poteſt perfici per diver-
ctus; ſed omnis potentialitas, quæ poteſt
ci per diverſos actus, habet aliquam in-
ꝛrentiam paſſivam in ordine ad eoſdem
ıs. Ergo in omni cauſa creata libera, eſt
ter indifferentiam activam aliqua indiffe-
ia paſſiva, in Deo non eſt. *Sed qua ratione,*
auſam liberam, & libertas, atque adeo in-
rentia, Deo debeat tribui, & Angelis, &
ini, ſpeciatim videamus.

I. §. 1. Deus, ut ſolus eſt perfectiſſimæ in-
gentiæ, ita ſolus eſt perfectiſſimæ liberta-
nec ab ulla alia cauſa dependet: Angeli &
ıines ita ſunt liberi & actionum ſuarum
ıni, ut nihilominus à Deo dependeant,
ꝛue nutu regantur ac flectantur: unde
turis quidem liberis, Angelis & Homini-
τὸ ἑξέσιον, Deo autem ſoli τὸ αὐτεξέσιον
petit: libere igitur agere in creaturis ra-
tionalibus, non eſt, independenter ſeu ex nul-
lius gubernatione agere, aut eſſe primum ſui
movens, ſed eſt ἐκ προαιρέσεως agere, motu
voluntatis ſpontaneo, ſecundum rationem, ex
prævio conſilio & judicio: at in Deo libere
agere, eſt independenter agere. §. 2. Liberri-
ma Dei voluntas ex perfectione naturæ ſuæ,
quæ volendo, eligendo, à vero bono aberrare
non poteſt, ab æterno immutabiliter ipſa ſeſe
determinavit ad unum genere, puta bonum
tantum: ad unum vero ſpecie aut individuo, h.
e. ad hoc vel illud bonum, contingenter qui-
dem, ita nimirum, ut ex libertate ſua ad aliud
vel aliud bonum ſeſe determinare potuerit, ex
hypotheſi vero æterni conſilii, immutabiliter
ejus voluntas eſt determinata: unde in Deo
cum abſoluta libertate conſiſtit abſoluta im-
mutabilitas: in creaturis vero quibuſdam in-
venire eſt quoque aliquam neceſſitatem im-
mutabilitatis ſtantem cum libertate, ſed non
in omnibus nec ſemper: ſc. Angeli boni ex
perfectione gratiæ ac gloriæ, in qua ſunt con-
firmati à Deo, immutabiliter voluntates ſuas
bonas determinant ad unum genere, hoc eſt,
ad bonum tantum; licet ad unum ſpecie vel
individuo contingenter ſeſe habeant: contra
Angeli mali ex perfecta & completa malitia
immutabiliter voluntates ſuas malas determi-
nant ad unum genere, i. e. ad malum tantum;
contingenter vero ad unum ſpecie vel indi-
viduo, i. e. ad hoc vel illud vel aliud malum:
liberrime igitur illi bene, hi male, volunt &
agunt; atque in utriſque libertas cum neceſſi-
tate immutabilitatis eſt conjuncta. Quantum
ad Hominem, de eo diſtincte reſpondendum
eſt, pro diſtinctione ſtatus illius; ante lapſum,
qui creationis, integritatis, & innocentiæ
dicitur; poſt lapſum, qui defectionis, peccati,
ac corruptionis dicitur; poſt regenerationem,
qui gratiæ & refectionis, poſt reſuſcitationem,
qui vel gloriæ vel condemnationis dicitur: pro
hoc, inquam, diverſo hominis ſtatu, liber-
tas ejus ſubjecta fuit neceſſitati immutabili-
tatis & non fuit: in ſtatu creationis & gratiæ
non eſt ulla in eo neceſſitas immutabilitatis,
quo vel bonum tantum, vel malum tantum,
utrumque immutabiliter velit: ſed in ſtatu
peccati ac condemnationis eſt neceſſitas im-

Z muta-

mutabilitatis ad malum tantum; in ſtatu gloriæ ad bonum tantum. Verum quandoquidem hoc negotium de natura cauſæ liberæ recte intellectum eſt fundamentum graviſſimarum in Theologia quæſtionum de natura Liberi Arbitrii recte decidendarum, age, diſtinctiſſime per claſſes, *utrumque libertatis atque indifferentiæ modum, tum quoad exercitium ſeu contradictionem, tum quoad ſpecificationem ſeu contrarietatem, de Deo, Angelis, Hominibus, enunciemus.*

VII. De Deo obſervandæ ſunt hæ propoſitiones. 1. Quoad libertatem aut indifferentiam contradictionis ſeu exercitii, non fuit, nec eſt voluntas Dei ad actum volendi, quatenus eſt actus abſolute & in genere ſumtus, indifferens, nec illum ſuſpendere potuit: Deus enim nunquam eſſe potuit ſine actu volendi. 2. Nec fuit, nec eſt, ad actum volendi, indifferens Dei voluntas, quatenus notat ordinem ad objectum Dei intrinſecum & abſolute neceſſarium, puta illius eſſentiam, ſapientiam, bonitatem, &c. nam Deus, nec poteſt, nec potuit, hæc non velle. 3. Quoad libertatem aut indifferentiam ſpecificationis ſeu contrarietatis, h. e. velle & nolle, eligere & repudiare, prout velle & nolle & ſimiles actus Dei notant ordinem ad objectum externum, ſc. creaturas, earumque exiſtentiam, hi actus Dei non ſunt abſolute neceſſarii, ſed indifferentes: potuit enim abſolute res, quas voluit, nolle, &, quas noluit, velle, quas elegit, potuit repudiare, quas repudiavit, eligere; quamvis ex hypotheſi, poſtquam & quatenus eas ſemel voluit vel noluit, propter immutabilitatem ſuæ voluntatis, non poſſit non velle, non poſſit non nolle. 4. Quoad contrarietatem aut ſpecificationem in ordine ad actus malos vel bonos, circa hos non eſt voluntas Dei indifferens uno eodemque actu, quia Deus, qui eſt ſummum bonum, tantum poteſt moraliter bona & juſta velle, ſicut moraliter mala & injuſta tantum poteſt nolle, & quidem utrumque tantum bene: quamvis ad hæc vel illa bona facienda vel non facienda, ad hæc vel illa mala impedienda vel non impedienda, [illegible] ſolute indifferens ſit ac fuerit.

VIII. De Angelis hæ propoſitiones [illegible]tandæ veniunt. 1. Ratione libertatis at[que] indifferentiæ, tum contrarietatis, tum co[n]tradictionis, circa bonum & circa malu[m] Angeli boni ante confirmationem in grat[ia] & mali ante confirmationem in malitia, f[ue]runt indifferentes, tam ad velle quam ad n[on] velle aut nolle, tam ad eligendum quam repudiandum, tam mala quam bona, tam m[ale] quam bene. 2. Poſt confirmationem, in g[ra]tia quidem, Angeli boni amiſerunt indi[ffe]rentiam contrarietatis circa bonum & m[a]lum: nam determinantur ad bonum tantu[m] in malitia vero, Angeli mali amiſerunt q[uo]que indifferentiam contrarietatis circa b[o]num & malum: nam determinantur tant[um] ad malum: retinent vero utrimque hacte[nus] indifferentiam contrarietatis, quatenus b[oni] ad hoc vel illud vel aliud bonum in ſpecie [&] individuo, mali ad hoc vel illud vel aliud m[a]lum in ſpecie & individuo, indifferenter [ſe] habent.

IX. De homine ſunt tenendæ hæ pro[po]ſitiones. 1. In ſtatu creationis & gratiæ ſeu [re]generationis, voluntas hominis quoad utra[m]que ſpeciem indifferentiæ & contrarietatis [&] contradictionis, circa bonum vel malu[m] indifferens eſt, & indeterminate ſeſe hab[et]. 2. In ſtatu peccati, item condemnationis, [in]differens non eſt ejus voluntas circa bonum [&] malum, ſed determinata ad malum: ſimili[ter] in ſtatu gloriæ indifferens quoque non eſt [circa] bonum & malum, ſed determinata ad bonu[m] & hactenus amiſit indifferentiam contra[rie]tatis. 3. At retinuit eandem contrarietatis [in]differentiam, quatenus in ſtatu peccati & c[on]demnationis, ad hoc vel illud vel aliud [ma]lum in ſpecie atque individuo volendum, [in] ſtatu gloriæ ad hoc vel illud vel aliud bon[um] in ſpecie atque individuo volendum, indi[ffe]renter ſeſe habet. Sed hæc de natura *Ca[uſæ] Liberæ*, hac & præcedenti diſputatione, di[xi]ruiſſe ſufficiat.

Diſ-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUADRAGESIMA-OCTAVA, DE

ENTE REALI.

THESIS I.

NIhil eſt tritius voce *Ens:* nullus in Philoſophia terminus uſitatior, quam *Ens reale:* & tamen quid ſit *Ens* atque *Ens* *le*, quid vocibus iſtis debeat intelligi, tam obſcurum quam quod eſt obſcuriſſimum. letur fere nihil eſſe notius ente atque adeo e reali: & tamen nihil fere eſt ignotius. idit de *Ente & Eſſentia* tractatum *Thomas uinas:* in hunc commentarium conſcripſit *mas Cajetanus:* in hujus commentarios a- iterum commentarios evulgavit *Raphaël a:* agunt de *Ente* & *Ente reali, Suarez, Fon-*, & qui ex hiſce duobus omnia ſolent comre, moderni Metaphyſici initio Metayſices, cum de objecto Metaphyſices phihantur, agunt item de eo multi ex *Logim* filiis, cum objectum Logicæ utentis otum docent eſſe Ens & non Ens: & tan, ſi dixero, neminem hactenus ex iſto iloſophorum vulgo expoſuiſſe clare & dicte; quid ens & ens reale ſit, quid ſub iſtis abulis concipi debeat, fortaſſis à veritate aberravero: Et, ſi dicendum eſt, quod eſt, quia clarus ac diſtinctus *Entis* atque *tis realis* conceptus ex receptis hodie Phiophis haberi nequit, id in cauſa eſt multan & confuſionum & tenebrarum in Philohia. Nos *vocem* primum, mox rem ipſam re noſtro, quantum poterimus, perſpicue licabimus.

II. *Ens*, ut hinc ordiar, deductum eſt à bo *ſum*, ad imitationem Græcorum, apud os ὂν deducitur quoque à εἶναι: Sæpe autem, ut τὸ ὂν relicta ſignificatione *participii* inat uſum ac rationem *nominis*, ac præcipue *Philoſophia:* veluti cum *Ariſtoteles* ait, ſcienm quandam eſſe, quæ ſpeculatur τὸ ὂν, ᾗ ὂν *l.* 3. *Met. c.* 1. ſic dicitur *lib.* 1. *Eth. c.* 6. Τἀγαθὸν ἰσαχῶς λέγεται τῷ ὄντι, bonum tot modis dici, quot ens. Et *Plutarchus lib.* 1. *de Plac. Philoſ.* ἀναγκαῖον τὸν τέλειον ἄνδρα καὶ θεωρητικὸν εἶναι τῶν ὄντων καὶ πρακτικὸν τῶν δεόντων. *Oportet perfectum virum*, i. e. Philoſophum, *ea contemplari quæ ſunt & facere quæ facienda ſunt.* Ad iſtum modum factum eſt, ut *Latini Philoſophi*, invita Latinitate, à verbo *ſum* participium *Ens* formaverint, quod tantundem fere valet atque exiſtens, idque poſtea quoque, relicta ſignificatione participii, uſurpari cœpit ut nomen, pro eo, quod *Res* latine dicitur ampliſſimo ſignificatu, ſub quo etiam Perſonas, actiones, & id genus alia includit: nam aliàs, *res* à perſonis & actionibus diſtinguitur, ut in *Iure* & paſſim alibi. Sed, dicat aliquis, ſi *res* idem ſignificat, quod *ens*, quid attinebat vocem hanc fingere invita Latinitate? *Reſp.* Fortaſſe, quia minus ambiguitatis eſt in voce barbara *Ens*, quam in voce latina *Res*: Et licet hæc ratio non ſit ſatis urgens, ut ego quidem exiſtimo, nunc tamen fieri non poteſt, ut hac voce *Ens* abſtineamus, quandoquidem apud omnes hodie Philoſophos uſu recepta eſt: & notum eſt illud; *Verba valent uſu.*

III. Cum Ens ſumitur, ut participium, non eſt idem ſignificatione, ac cum ſumitur, ut nomen: nam cum ſumitur, ut participium, pertinet ad quæſtionem τοῦ εἰ ἔστι, *an ſit*: at cum ſumitur, ut nomen, referendum eſt ad quæſtionem τοῦ τί ἔστι, *quid ſit*: cum enim quippiam dicitur Ens notione participii, nihil aliud dicitur, quā illud eſſe ſive exiſtere, quo ſolvitur quæſtio, *an ſit*: at ſi vim habeat nominis, *eſſe ens*, non ſignificat eſſe aut *exiſtere*, ſed *non eſſe non-ens*, quod ad quæſtionem, *quid ſit*, referendum eſt: Cum autem definitio tribui poſſit etiam iis, quæ non ſunt, h. e. quæ non exiſtunt,

 ſequitur,

ſequitur, ens poſitum pro nomine latius patere, quam quando acceptum pro participio ſignificat id ſolummodo, quod actu exiſtit.

IV. Porro, cum ens ſumitur notione participii, ea ſolum entia dici poſſunt, quæ actu exiſtunt: at cum ſumitur ut nomen, iis etiam tribuitur, quæ non actu, ſed poteſtate atque in ſuis cauſis tantum ſunt; & quæ ita ſeſe habent, ut roſa tempore hyberno & mundus antequam eſſet conditus: Ea enim entia ſunt, ſumta voce *Ens* ut nomen, quæ intelligi quæque definiri poſſunt: At roſa tempore hyberno intelligi ejuſque eſſentia concipi ac definiri poteſt, & Deus mundum nondum conditum cognovit ab æterno: Ergo entia etiam tunc, cum non ſunt actu, dici quoque poſſunt, ac revera quoque ſunt entia, licet revera actu non ſint.

V. Hic tamen obſervandum eſt illud, cum ea, quæ actu non ſunt, entia dicuntur, enunciationes ejuſmodi, etiamſi forma ſint categoricæ, ſenſu tamen eſſe hypotheticas: cum enim dicimus, *Roſa aut Mundus eſt ens*, propoſitiones iſtæ habent hunc ſenſum: Roſa aut Mundus, ſi ſit aut cum eſt in rerum natura, eſt ens: atque hoc modo judicandum eſt de omnibus enunciationibus τῶν καθ' αὑτὸ, ſive ſint primi, ſive ſecundi modi: quæſtio enim, qua quæritur, *an res ſit*, prior eſt ea, qua quæritur, *quid aut qualis res ſit*, ut docet *Ariſtoteles lib. 2. Poſt. Anal. cap. 2.* Itaque nihil poteſt pronunciari de quopiam, quod pertinet ad quæſtionem *quid ſit* aut *qualis ſit res*, niſi conſtet aut ſaltem ſupponatur *rem eſſe*: ideoque cum ens pertineat ad quæſtionem, qua quæritur *quid res ſit* (diſtinguit enim rem ab omni eo quod non ens eſt) non poteſt illud de quopiam affirmari, niſi quod actu ſit aut ſupponatur eſſe: at ſi ens, quod non actu ſed poteſtate tantum eſt, in ſe conſideretur, atque ut eſt in poteſtate, haud magis dici poteſt ens abſolute, quam cadaver hominis dici abſolute homo. Quî enim dicatur ens, quod non eſt, & quidem tunc atque eatenus, quando & quatenus non eſt? Atqui, quod non actu ſed poteſtate eſt, revera non eſt: eſſe enim abſolute & eſſe poteſtate, opponuntur, ut eſſe & non eſſe. Ergo quod non actu ſed poteſtate tantum eſt, quatenus conſideratur, ut eſt poteſtate, no[n] poteſt dici ens abſolute, ſed tantum ens i[n] potentia.

VI. Et hoc inſuper notandum eſt, voce[m] *Ens*, cum nominis ſignificationem habet, i[n]terdum *late* ſumi pro eo omni quod non e[ſt] omnino nihil, ita ut etiam entia rationis, r[a]tiones entium, privationes, corruptiones, [&] id genus alia, entia dicantur iſtoc ſignificat[u] ſic accipitur *lib. 3. Metaph. c. 3.* ubi *Philoſoph[us]* ſic ait: Τὰ μὲν γὰρ, ὅτι οὐσία, λέγεται, τὰ δ' ὅ[τι] πάθη οὐσίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθορ[αὶ] ἢ στερήσεις, ἢ ποιότητες, ἢ ποιητικὰ, ἢ γεννητικ[ὰ] τῆς οὐσίας, ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων ἢ τούτ[ων] τινὸς ἀποφάσεις, ἢ οὐσίας, id eſt, *Quædam dicu[n]ter entia, quoniam ſubſtantiæ ſunt, quædam quoniam ſunt affectiones ſubſtantiæ, alia qu[o]niam via ſunt ad ſubſtantiam, aut corrupti[o]nes, aut privationes, aut qualitates, aut qu[æ] vim habent efficiendi vel gignendi ſubſtantia[m] aut ea, quæ ad ſubſtantiam dicuntur, aut qu[æ] horum alicujus negationes ſunt, vel etiam i[p]ſius ſubſtantiæ.* Interdum vox *Ens ſtrictius* ſ[u]mitur, pro eo, quod vere eſt in rerum natu[ra] quod veram, realem, ac ſibi propriam eſſe[n]tiam habet; vulgo *ens reale* dictum: atque h[oc] ſenſu, entia rationis, rationes entium, priv[a]tiones, corruptiones, generationes, & id g[e]nus alia, entia dici nequeunt. Atque eunde[m] fere ad modum de Ente philoſophatur [A]*quinas lib. de Ente & Eſſent. c. 1.* & præſert[im] *Summ. Theol. p. 1. quæſt. 48. art. 2.* ubi c[um] quæſiviſſet, *Vtrum malum inveniatur in [re]bus?* & ſibi objeciſſet. *Ens & res convert[un]tur. Si ergo malum eſt ens in rebus, ſequit[ur] quod malum ſit res quædam: Quod eſt con[tra] prædicta.* ſic reſpondet. *Ad ſecundum dicend[um] quod ſicut dicitur in 5. Metaph. Ens duplic[iter] dicitur: uno modo, ſecundum quod ſignif[icat] entitatem, prout dividitur per decem prædi[ca]menta: & ſic convertitur cum re, & hoc m[odo] nulla privatio eſt ens, unde nec malum. Alio [mo]do dicitur Ens, quod ſignificat veritatem pr[opo]ſitionis quæ in compoſitione conſiſtit, cujus n[ota] eſt hoc verbum, EST. Et hoc eſt Ens, quo [re]ſpondetur ad quæſtionem, An eſt: Et ſic cæc[ita]tem dicimus eſſe in oculo vel quamcunque ali[am] privationem, & hoc modo etiam malum dic[itur]*

s: Propter hujus autem diſtinctionis ignoran- tim, aliqui conſiderantes, quod aliquæ res di- ntur malæ, vel quod malum dicitur eſſe in re- s, crediderunt, quod malum eſſet res quædam. ec *Thomas*: ſed de *Voce* ſatis, nunc ad *Rem* ſam accedamus.

VII. *Ens ſtricte ſumtum* ſeu *reale*, non unicum quid, quemadmodum id ſtatuiſſe *rmenidem* & *Meliſſum* docet *lib.* 1. *Phyſ. c.* 2. *riſtoteles*: quin contra, ens reale multipli- varietate eſt diverſum: atque hoc tam eſt inifeſtum, ut neſciam an aliquid dici poſſit inifeſtius. Quid enim? ſi omnia ſint unum, c quicquam à quopiam diverſum eſt, nullus t ortus aut interitus, nulla mutatio, nul- cauſæ, ac proinde nulla quoque ſcientia. inde ſic argumentatur *Ariſtoteles*. Ens eſt eorum numero, quæ dicuntur πολλαχῶς im vel ſubſtantiam ſignificat, vel quantita- n, vel qualitatem, vel aliud quid eorum, æ de ſubſtantia prædicantur) ergo non po- : ita unum eſſe, ut careat omni multitudi- : Qui enim dicunt omnia eſſe unum, aut elligunt omnia unum eſſe nomine tenus, quoad rem. De nomine non eſt contro- ſia, ſed de reipſa. Si ergo ens velint eſſe pſa unum; vel intelligunt unum genere, ſpecie, vel numero: priora duo non tollunt ltitudinem, ſiquidem utrumque dicitur de ltis. Si omnia velint eſſe unum numero, ſubſtantiam intelligunt ſine accidente, vel idens ſine ſubſtantia: non ſubſtantiam ſi- accidente, quia quædam ſubſtantia, ſcilicet ita, nunquam eſt ſine accidente: non etiam idens ſine ſubſtantia, quia nullum accidens eſt exiſtere ſine ſubſtantia; Si verò intelli- it ſubſtantiam accidente veſtitam, jam erit ædam entium multitudo ac diverſitas. Hæc ſententia fere Diſputationis, quam *Ari- eles* inſtituit contra *Meliſſum Parmenidem- lib.* 1. *Phyſ. c.* 3.

VIII. Verum enimverò non deeſt for- e, quod reponi poſſet, ſi quis *Meliſſi Parme- iſve* cauſam ſuſciperet ac patrocinium. Di- enim poſſet, omnia ſubſtantiam eſſe, acci- ntia non eſſe entia, ſed modos tantum, aut *ſεις* aut *σχέσεις ſubſtantiarum.* Et certe mihi dubium eſt, quin quantitas eadem ſit rei- pſa cum ſubſtantia corporum & ſola ratione ab ea differat. Qualitates motus dici poſſent ſubſtantiæ, vel extenſæ, vel intelligentis, & utrobique modi operandi: Relationes, actio- nes, paſſiones, & quæ ſequuntur rerum in ca- tegoriis claſſes, jam diu à multis Philoſopho- rum ex cenſu & numero entium ſunt remotæ ac proſcriptæ. Itaque τὸ πολλαχῶς λέγεσθαι, quod enti ab Ariſtotele tribuitur, non vide- tur ſatis firmum argumentum ad proban- dam entium multitudinem: nam τὰ πολλα- χῶς λεγόμενα, ſignificant quidem multa: ſed probandum erat porro, illa multa reipſa & non ſola ratione diſtingui. Ut igitur argu- mentum firmum ſit, probandum eſt, aut ac- cidentia eſſe entia vera & reipſa à ſubſtantiis diverſa (quod & ante *Ariſtotelem* olim & nunc temporis à multis negatur) aut ipſas ſubſtantias reipſa à ſe invicem eſſe diverſas. Quod poſterius quidem tam eſt manifeſtum, ut multa probatione non egeat: nam, ut acci- dentia prætercam (quæ an ſint entia diſtincta à ſubſtantiis, jam nunc diſputare non libet) ſubſtantiæ ſaltem aliæ ab aliis ſunt diverſæ: alia eſt ſubſtantia intelligens, ſpiritus; alia eſt extenſa, corpus: aliud eſt Deus, & aliud ſunt res à Deo factæ: aliud eſt homo, aliud lapis: quid enim? an homo non eſt ens? an non & lapis? & tamen homo non eſt lapis: an non Deus eſt ens? an non & ſpiritus? an non crea- tura eſt Ens? an non & corpus? attamen Deus non eſt creatura; & ſpiritus non eſt corpus: nec vice verſa. Eſt ergo aliqua entium mul- titudo.

IX. Sed ſi hoc tam manifeſtum eſt, dicat quiſpiam, quis credat veteres illos ſapientes ac Philoſophos, *Parmenidem Meliſſumve*, ſi- mileſve heroas, cordatos mehercule morta- les, tam pueriliter inepteque philoſophatos fuiſſe, ut omnia ens unum eſſe ſtatuerint? Me quidem quod attinet, non tam ſiniſtre ſentio de viris tam præclaris, iiſque aſſentior, qui exiſtimant *Ariſtotelem* non ſatis candide ve- terum dogmata recenſuiſſe, & adverſus verba potius quam adverſus ſententiam eorum diſ- putaſſe. Quid ergo voluerunt, cum dixerunt omnia eſſe unum tantummodo? Nihil aliud profecto, quam quod veriſſime dici poteſt,

eſſe, unum tantummodo *ESSE*, idque ſempiternum, immutabile, ac divinum; cæteraque omnia in perpetua generationum ac corruptionum viciſſitudine eſſe poſita, ideoque nunquam proprie dici poſſe *eſſe*, ſed ſemper fieri, gigni, interire; indeque concludebant, non poſſe ea proprie dici *entia*, ſiquidem *Ens* ab *eſſe* dicitur; nihilque vere *ens* dici poteſt, niſi quod poteſt dici eſſe. Sed quicquid ſit Veterum ſententia, de qua videatur inter G cos *Ariſtotelis* Interpretes *Simplicius ad c.* 2. *&* 3. *l.* 1. *Phyſ.* illud conſtat, & jam victum eſt, ens non eſſe unicum, ſed v dari in Ente reali diverſitatem & multitu nem. Cætera de *ente reali* ſequens abſol diſputatio.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

QUADRAGESIMA-NONA,

DE

ENTE REALI.

THESIS I.

QUæ præceſſit Diſputatio, ea *Ens non unicum*, ſed *Entia eſſe plura*, demonſtravit: multa enim ſunt quibus nomen & natura Entis convenit: ſed videndum nunc eſt, *in quo ſit ſita illa communis natura & ratio Entis*, qua plura ſub ſuo complexu continet ac comprehendit, *& quomodo ad inferiora contrahatur*: quod quidem explicatu tam eſt difficile, quam quid eſt in univerſa Philoſphia: hic enim omnia ſunt plena caliginis, ut vix videre detur, ubi pes figi poſſit, & fundamentum ſolidum poni. Nos in re obſcura perſpicuitati pro virili ſtudebimus.

II. Ante omnia ſtatuendum eſt, Entia realia omnia, modo revera ſint talia, uno conceptu ac notione comprehendi poſſe, quæ non repræſentet certam entis realis ſpeciem aut certum ens in ſpecie, Deũ aut creaturam, ſubſtantiam aut accidens, ſed quæ repræſentet aliquid, in quo hæc omnia conveniunt. Atque hoc nobis notiſſimum eſt; ipſa enim nos docet experientia, audita voce entis mentem noſtram à multitudine retrahi & ad quandam unitatem reduci, intellectumque noſtrum formare unum communemque omnibus entibus conceptum, ac repræſentantem ens, non ut tale eſt aut tale in ſpecie, ſed ut eſt ens ſimpliciter. Præterea voces iſtæ, ὄν & ens, primum ſunt adhibitæ, non ad ſignificandum ſubſtantiam aut accidens, aut aliam naturam determinatam vel contractam, ad ſignificandum id, in quo omnia entia co veniunt. Quare cum voces ſint σύμβολα ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, i. e. *notæ affectionu* ſive conceptionum, *quæ ſunt in anima*, loquitur *Ariſtoteles cap.* 1. *de Interpret.* o nino ſequitur, hiſce vocibus reſpondere un conceptum in mente, quo intelligitur id, q proxime atque immediate per haſce voces gnificatur. Si dicas, voces haſce ambig eſſe; ideoque non unum quippiam ſed m ſimul ſignificare, ac proinde non eſſe nece ut iis unus reſpondeat conceptus: id quid facile confutari poteſt. Demus enim eas ces eſſe ambiguas: hoc ſolummodo ob vandum eſt, eas non fuiſſe adhibitas prim ad ſignificandam hanc vel iſtam entis ſ ciem, mox ad ſignificandam entis ſpecier liam, & ſic forte fortuna totum entis an tum hiſce vocibus fuiſſe comprehenſum: vero ſtatim atque hæ voces, ὄν & ens, in eſſe cœperunt, harum vocum primo quicquid eſt, fuit deſignatum: quod fieri poteſt, ſi mens unum conceptum commu omnibus entibus non formaverit.

III. Porro, quod ſi mens noſtra non d datur nec diſtrahatur in conceptus plu concepto eo, quod nomen & notio entis portat, ſed unum ac communem omn entibus formet conceptum, facile videre

c

ıod omnia ergo entia aliquo modo inter ſeſe nveniant; quippe uni conceptui neceſſe eſt reſpondeat unum objectum : debet enim e proportio ac convenientia inter conceum & objectum quod concipitur : ideoque τὸ *ens* uno conceptu concipiatur, quo aliid repræſentetur omnibus entibus comune, utique oportet à parte entis aliquid dan quo omnia entia conveniant & unian-, alioqui repræſentatio falſa foret. Sed vem eſt prius, *ex theſ. præced.* E. & poſterius. nc noſtram ratiocinationem tali tibicine cit *Vir Cl. præceptor ac prædeceſſor noſter*, *Fr. Burgerſd. Metaph. l.* 1. *c.* 2. *th.* 10. Autm, *inquit*, communis illius omnium entiũ ıceptus objectum, erit communio quædam nium entium *inter ſe*, aut aliquod ex prois particularium entium, *puta, Subſtantiæ Accidentis, Dei & creaturarum*, rationibus, lectum, & aggregatum : Hoc poſterius maeſto falſum eſt : nam cum objectum ex ltis particularibus objectis aggregatum *ſc. abſque aliqua communione aut unione*, ceptus quoque mentis aggregatus eſſe deex multis conceptibus, quorum ſinguli ulis objectis reſpondeant : *conceptus enim nt objectis ſuis eſſe ſimiles, eaque ſic repræıre, ut ſunt, & non aliter quam ſunt.* Ergo cedenda eſt quædam omnium entium munio ac convenientia, ſecundum quam aliquo conceptu promiſcue poſſint ab inctu apprehendi.

V. *Suarez*, & vulgus *Philoſophorum*, qui ıs vitula arant, hanc doctrinam ſic effe-. Ajunt, dari *unum conceptum entis*, tum *alem*, tum *objectivum. Conceptum forma-* vocant ipſum mentis actum ſive notio-, qua rem objectam apprehendit atque ıoſcit : *conceptum objectivum* appellant ipſam, quæ conceptu formali cognoſciatque in mente repræſentatur, & quidem enus menti objicitur atque ab ea concir. Ex. gr. ſi quis hominem concipiat cerıodam modo, puta, qua animal eſt, illa o, quæ in anima formatur, cum hominem cipit, ut animal, eſt conceptus formalis ; ıo vero ipſe, quatenus ut animal concipivocatur conceptus objectivus. Quamvis autem res eodem redeat, & ſententia noſtra à nobis *th.* 3. expoſita non ſit diverſa à ſententia *Suarezii* aliorumque, ſub iſtis tamen terminis eam non propoſuimus, quia abſtinendum judicamus, quantum fieri poteſt, ab ineptis vocibus & inſulſis loquendi modis, quibus *Philoſophia* recepta tota eſt deformata : in illo ſane numero eſt illa conceptus diſtinctio : omnis enim conceptus eſt conceptus formalis, h. e. forma quædam mentis, qua res ſibi objectas immateriali modo refert ac repræſentat : res objecta nullo modo conceptus eſt, nec conceptus dici poteſt, ne externa quidem denominatione : denominationes externæ dicuntur de rebus oratione obliqua & παρωνύμως, non autem oratione recta & συνωνύμως : non enim dicimus, *miles eſt veſtis aut gladius*; ſed *eſt veſtitus aut gladiatus*. Ad iſtum quoque modum, res objecta menti non poteſt dici conceptus, ſed concepta παρωνύμως, h. e. id quod concipitur. Sed pergamus.

V. Conſtat ergo, dari omnium entium quandam communionem atque convenientiam in eo, quod ſint entia : hic nunc quæritur, In quo hæc communio & convenientia omnium entium ſit ſita? Errant, qui eam ponunt in ſola communione nominis, quod τὸ ὄν & ens de omnibus entibus prædicetur: nam hæc nominis communio non ſufficit ad efformandum unum conceptum omnibus omnino entibus communem : Nec melius ſentiunt, qui entis naturam communem collocant in aliquo, quod ſit extra rationem entis : nam quod extra rationem entis eſt, id nihil eſt, aut certe non ens; at entia non poſſunt in nihilo aut in non ente convenire : nam ſi ſumas ens late acceptum, illud & nihil opponuntur contradictorie, tanquam ens & non ens : ſi ens ſumas ſtricte pro ente reali, quemadmodum nos impræſentiarum ſumimus, etiam ens reale & non ens reale contradictorie opponuntur. Reſtat ergo, ut omnium entium realium convenientia & communio generalis in ente, collocetur in proprio entis actu, per quem ens reale revera eſt ens & tale, per quem diſtinguitur non ſolum ab eo quod eſt nihil, ſed & ab eo quod non eſt ens reale : nam dari quippiam, quod, tametſi non ſit revera ens reale,

reale, non tamen eſt nihil, quod medium vocant negationis inter ens reale & nihil, evincunt relationes, denominationes externæ, entia rationis, rationes entium, modi exiſtendi & operandi, actiones omnes, &c. Conſiſtit ergo communis ratio entis realis in proprio ejus actu: hic eſt *ESSE*: *ens* enim & *eſſe* ſunt conjugata: Sed cum duplex ſit *eſſe*, vel *eſſentiæ*, vel *exiſtentiæ*, entis realis actus proprius conſiſtit in τῷ eſſe eſſentiæ: poteſt namque Ens reale abſtrahi ab eſſe exiſtentiæ, ab eſſe eſſentiæ non poteſt, ideoque omne Ens reale eſt ſecundum eſſe eſſentiæ, & quicquid eſt ſecundum eſſe eſſentiæ, illud eſt Ens reale: ſicuti è converſo, non Ens reale, non eſt ſecundum eſſe eſſentiæ, & quod non eſt ſecundum eſſe eſſentiæ, illud eſt non-ens-reale. Notandum vero hic à nobis intelligi, *eſſe* ſecundo adjectum, veluti cum dicimus, Deus eſt, Homerus non eſt ſed fuit: nam eſſe tertio adjectum, nihil eſt aliud quam copula prædicati cum ſubjecto, quæ etiam non-enti reali & τῷ nihil competit: veluti cum dicimus, nihil eſt non-ens, cæcitas eſt privatio, & id genus alia.

VI. Sed hic ſcrupulus oritur gravis. *Si eſſe ſecundo adjectum iis ſolummodo conveniat, quæ actu ſunt in rerum natura ſive quæ exiſtunt, non eſt ratio communis entis realis quod ab exiſtentia abſtrahi per mentem poteſt. Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius. Prob. min. Quia non recte dicitur, Roſa eſt, cum nulla roſa exiſtit: certe Logici docent, quod eſſe ſecundæ adjectionis ſit idem quod exiſtere: Ergo, ſi diceretur roſa eſſe, cum non exiſtit, diceretur eſſe, cum non eſt: jam vero ens reale non tantum comprehendit ea quæ actu ſunt, ſed & ea quæ ſunt poteſtate, h. e. quorum naturæ non repugnat, actu eſſe. Eſſe ſecundi adjecti, ut loquuntur vulgo, non videtur eſſe ratio communis, in qua omnia entia realia conveniunt.* Iſta objectio ſic ſolvi poteſt: τὸ εἶναι ſive eſſe, ſecundo adjectum idem ſane eſt quod exiſtere: nec tribuitur iis, quæ non ſunt actu ſeu quæ non exiſtunt; & quæ actu non ſunt, ſolemus vulgo vocare non entia, id eſt non exiſtentia: eadem tamen, quæ non exiſtunt, poſſunt dici *eſſe*, id eſt entia realia, ex hypotheſi; quia tunc ſunt entia realia, cum actu ſunt, aut cum fuerunt, aut cum erunt. *Ens* igitur *reale*, & proprius ejus actus, *eſſe eſſenti* abſtrahi quidem poteſt ab eſſe exiſtentiæ ab traction praeciſionis, ſed non item negati nis: at quæ ſunt non entia realia, abſtractio negationis abſtrahuntur, & ab eſſe exiſtent & ab eſſe eſſentiæ: illud autem eſſe ſeu e eſſentiæ, in quo entis realis actum ponim nihil eſt aliud, quam quo Ens veram ha eſſentiam & eſt in rerum natura; tale aut eſt, quod eſt extra mentem, nec ſitum eſt reſpectu, voce aut modo.

VII. Communis illa natura & ratio en realis, in qua omnia entia realia conveniu determinatur & contrahitur ad inferiora, in ſuas quaſi ſpecies dividitur per conveni tes differentias: quæcunque enim inter ſe communi aliqua natura conveniunt, ſi ea ter ſe quoque diſtinguuntur, per different diſtingui debent, quæ communi naturæ a ciuntur: iſtæ differentiæ entis realis non ſ entia realia, neque communem ration entis realis includunt: *Genus non attribui differentiis, ſed iis, de quibus differentia dicit* ut docet *Ariſtoteles l. 6. Top. c. 6.* Ideoque c ens reale ſit, quod dividitur, differentiæ di dentes non poſſunt eſſe entia realia. Et ce ſi differentiæ entis realis ſint entia realia, eo quod ſint & quatenus ſunt entia realia, ter ſe conveniunt: in quo ergo inter ſeſe di runt? aut ſi non differant, quomodo poſ ens in ſpecies dividere? ſi entia ſint reali tamen differant, per alias differentias diff debent, & illæ rurſus per alias, atque ita v infinitum eſt progrediendũ, vel dandæ e differentiæ, quæ entia realia non ſunt. An c differentiæ iſtæ nihil omnino ſunt? Ne quidem: nam quæcunque inter ſe conveni non poſſunt à ſe invicem diſtingui per il quod omnino nihil eſt. Quæ enim diſtingu tur τῷ nihil, ne diſtinguuntur quidem, ſunt reipſa unum: ſupereſt ergo, ut entis lis differentiæ, cum ipſæ nec ſint entia r nec nihil, ſint aliquid medium, & quidem gationis, inter ens reale & nihil. *Si dicas, medium non dari*: Reſp. ergo non tantum læ erunt entis realis differentiæ, ſed n quoque communes ejus affectiones, nulla principia, quibus affectiones de ente real

r

ɔnſtrentur: quinimo tota evertetur Meta-yſica, ac verborum tantum erit ſcientia, n rerum. Verum quia non-nemini fortaſſe ·adoxa videbitur hæc opinio, una atque al-a ratione eam confirmemus.

VIII. §. 1. Una affectio entis realis dif-t ab alia; puta unitas à veritate, veritas à ɿitate: nam licet verum ſit, quicquid unum, & bonum ſit, quidquid verum eſt, unitas ɿen veritas non eſt, nec veritas bonitas, nec prædicatio identica eſt, qua dicitur u-n eſſe verum, aut verum eſſe bonum. At-. unum, verum, bonum, non diſtinguuntur id, quod revera eſt ens reale (nam ens rea-n iis omnibus & ex æquo includitur, in ue inter ſeſe conveniunt) non etiam di-guuntur eo quod nihil eſt (nam quæ di-guuntur eo quod nihil eſt, omnino non inguuntur.) Ergo concedendum eſt; ali-d includi in affectionibus entis realis, quod ens reale ſit, nec nihil. Neque vero ſolum ebus Metaphyſicis, ſed & Mathematicis & ·ſicis ſic eſt philoſophandum.

X. §. 2. Mathematicæ ſcientiæ verſantur a definitam quantitatem: hæc ſubjectum Affectiones, quæ de quantitate demon-ntur, ab ipſa quantitate aliquo modo di-guuntur: non ſunt ipſa quantitas; neque il omnino; nec tamen entia ſunt realia ab quantitate diverſa, nam ſi eſſent entia ia, vel ſubſtantiæ forent vel accidentia: ɿi ſubſtantię non ſunt affectiones acciden-n, imo ne ſubſtantiarum quidem: ſi ſint .dentia, quantitati inhærebunt, quia accidentis eſſe eſt ineſſe illi, cujus accidens eſt: atqui affectiones quantitatis non inhærent quantitati; quia accidens non inhæret accidenti: quantitas autem accidens eſt, ex communi ſententia. Si reſpondeas, quantitatem non diſtingui à re quanta; ex eo inferam, affectiones quantitatis quoque non diſtingui reipſa à quantitate: ac proinde non eſſe entia realia à quantitate diverſa; nec tamen nihil ſunt. Ergo concedendum eſt quippiam, quod non ſit nihil omnino, nec tamen ens reale, quod erat demonſtrandum. Simili modo liceret argumentari ex Phyſicis; ſed charta vetat, & hæc ſuffecerint.

X. Totum hoc negotium, ceu in tabella, ſic repræſentari poteſt. *Ens*, ut nomen, *ſignificatione lata*, eſt idem quod *aliquid*, & opponitur contradictorie τῷ *nihil*, quod idem eſt ac non *ens*; neque hic datur medium negationis. *Ens late* ſumtum, ſubdividi poteſt, in ens *ſtricte* ſumtum, vulgo *reale*, & *aliquid* quod non eſt ens reale ſed ei oppoſitum, nec tamen nihil, quod impræſentiarum vocamus *medium negationis* inter ens reale & nihil, aut non-ens reale. Atque hoc non eſt unius conditionis, ſed multiplici varietate diverſum; adeo ut difficilius ſit hanc non-entium realium, quam verorum entium realium multitudinem ad certas claſſes revocare; præſertim cum in entibus digerendis habeamus, quos ſequamur, at in explicandis & diſtinguendis hiſce non entibus per invia ſit eundum. Sed de iis alias agere licebit: nunc de *Ente reali* gemina diſputatione hæc diſcuſſiſſe ſatis eſto.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum QUINQUAGESIMA, *DE*

ENTE RATIONIS.

THESIS I.

DIſputationem geminam de *Ente reali* non incommode videtur exceptura una de *Ente rationis*, quod à *ratione* nomen habet, quia ad *rationem*, h.e. mentem ſeu intellectum noſtrum dicit aliquem reſpectum & habitudinem, non quod à *ratione effectione* aliqua reali fiat, nec quod *rationi ut ſubjecto* inſit, ſed quod rem conſequatur in quantum *rationi* noſtræ cognoſcenda proponitur: nam ens rationis trifariam dicitur, prout trifariam

pendet à ratione. Quædam enim entia rationis dependent à ratione *effective*, ſive tanquam à cauſa efficiente; qualia ſunt, quæcunque ab aliquo mentis actu vel habitu proficiſcuntur: huc pertinent primum, omnes res artificioſæ: deinde, quæcunque ad mores pertinent, ut virtutes & vitia moralia, eorumque effecta: his opponuntur ea, quæ neceſſitate naturæ eveniunt, aut caſu: hæc enim non à ratione, ſed ſine ratione, vel etiam præter aut contra rationem, fieri dicuntur. Alia dependent à mente ſive ratione *ſubjective*, ſeu tanquam à ſubjecto, ut diſciplinæ aliique ſimiles habitus, & qualitates, quæ menti ut proprio ſubjecto inhærent. Alia denique dicuntur à mente dependere *objective*, nimirum, quia rebus competunt eaſque conſequuntur, quatenus & quoties menti ſeu *rationi* cognoſcendæ objiciuntur. Si entia rationis ſumantur prima ac ſecunda ſignificatione, quæ vel *effective* vel *ſubjective* dependent à mente, ſunt entia realia; vere ac proprie ſic dicta: nam & τὸ εἶναι proprius entis realis actus, τὸ *eſſe*, & τὸ τί ἐστι, & τὸ τί ἦν εἶναι ſeu eſſentia, illis convenit. Præterea affectiones entis realis in iis reperiuntur, unitas, veritas, bonitas. Sed vero entia rationis tertia ſignificatione accepta, nec eſſentiam habent veram nec exiſtentiam: eorum enim eſſe in mentis conſiſtit fictione: oriuntur enim ex eo, quod res unaquæque menti objiciatur, & ab ea certa ratione cognoſcatur.

II. Dari *entia rationis objective*, haud difficulter probari poteſt, ſi obſervetur, duum generum eſſe ea, quæ rebus tribuuntur: nam longe alia rebus conveniunt, ut ſunt, & alia, ut res à nobis intelliguntur & cum aliis rebus comparantur. Quæ rebus conveniunt, *ut ſunt, entia ſunt realia:* quæ vero iiſdem conveniunt, ut à mente apprehenduntur, ſunt *entia rationis*. Ex. gr. homo, *ut homo*, eſt animatus, ſenſu præditus, bipes, riſibilis, &c. ſed ut ab intellectu intelligitur, tanquam pars quædam animalis, quæ ei ſubſit, dicitur eſſe ſubjectum & ſpecies animalis: illa priora, *eſſe animatum, eſſe bipedem*, &c. ſunt *entia realia: eſſe ſpeciem, eſſe ſubjectum*, &c. ſunt *entia rationis*: non enim hæc conveniunt homini, quatenus homo eſt,

ſed quatenus ab anima intelligente intelli[...]
tur, & cum animali comparatur. Simili[...]
virtus, qua virtus, eſt habitus, & mediocrit[...]
& qualitas: at ſi ab intellectu comparetur cu[...]
fortitudine, temperantia, juſtitia, & cum i[...]
quibus communiter ineſt, & quibus attribu[...]
tur, attributum earum & genus dicitur: pri[...]
hic iterum, *eſſe habitum, eſſe mediocritatem, e[...]*
qualitatem, ſunt *entia realia*; poſteriora ve[...]
eſſe attributum, eſſe genus, ſunt entia rationis

III. Porro cum mens noſtra prius ferat[...]
in res ipſas, quam in earum cum rebus al[...]
comparationes, ideo rerum ipſarum conc[...]
ptus apud *Logicos* dicuntur *intentiones prim[...]*
ſed conceptus eorum, quæ rebus conveniun[...]
quia ab intellectu intelliguntur, vocantur *i[...]*
tentiones ſecundæ: nempe, quia mens noſt[...]
primum aciem intendit ſuam in rem ipſa[...]
ut eſt; ſecundo autem loco, in ea, quæ illi co[...]
veniunt, ut intelligitur. Et vocabula, quib[...]
primi conceptus ſignificantur, vocantur *n[...]*
mina intentionis primæ, πρωτονοηματικὰ: il[...]
vero, quibus ſignificantur conceptus ſecu[...]
di, *nomina ſecundæ intentionis*, δευτερονοημά[...]
κα: *homo, animal, bipes*, ſunt voces primæ i[...]
tentionis, *genus, ſpecies, ſubjectum, attributu[...]*
ſecundæ intentionis. Sed de his conſulant[...]
Logici veteres & recentiores.

IV. Ut vero natura entium rationis co[...]
ditioque intelligatur melius, explicandum e[...]
quo modo in rebus mentis ope oriantur. Intell[...]
ctus ergo author eſt entium rationis, eaq[...]
gignit ac producit intelligendo, i. e. forma[...]
do conceptus ſive notiones objectarum r[...]
rum. *Notiones* vulgo dividuntur in primas
ſecundas. *Primæ* repræſentant res ipſas ita u[...]
ſunt in ſe: *ſecundæ*, prout certa ratione me[...]
objiciuntur, ab eaque concipiuntur, vel p[...]
tius repræſentant modum ipſum, quo res co[...]
cipiuntur: jam vero, facit entia rationis me[...]
non ſecundis, ſed primis notionibus, & fa[...]
ſecundis apprehendit atque intelligit, cum
ſeipſam reflexa concipit, quomodo prim[...]
notionibus res objectas conceperat: itaque r[...]
tionis entia recte dicuntur effecta primaru[...]
notionum & objecta ſecundarum.

V. *Notiones primæ*, vel *abſolutæ* ſunt v[...]
comparatæ. *Abſolutas* voco, cum intellect[...]
unam

amquamque rem ſeorſim & ſine ulla habi-
line ad alias concipit : *comparatas dico*,
m concipit, quomodo res unaquæque ſe
beat ad alias: non fiunt autem entia ratio-
abſolutis ſed comparatis notionibus: hujus
nen comparatæ intellectionis terminus
n eſt ens rationis, h. e. ex hac comparata
ellectione non oritur ens rationis ita, uti
or ex calefactione: ſic enim entia rationis
ent entia realia : ſed comparatæ intelle-
onis terminus proprius, atque internus,
conceptus ipſe ſive notio prima objectum
ta ratione repræſentans : hujus enim re-
ſentationis vi oritur ens rationis in ipſo
ecto. Ex. gr. cum intellectus Petrum ap-
hendit & Paulum, apprehenſos inter ſe
comparat, ex comparatione deprehendit
umque eſſe hominem ; rejectis deinde
ibutis iis, quibus inter ſeſe differunt, hu-
nitatem ſeu naturam humanam in abſtra-
concipit; tum iſta conceptione dicitur in
le homine formare illud ens rationis,
d *ſpeciem* vocant *Logici*: *ſpeciem* enim *eſſe*,
convenit humanæ naturæ aut homini in
er ſe, ſed vero naturam humanam conſe-
tur, cum intellectus eam, ab hominibus
gulis eorumque differentiis individuanti-
abſtractam, in communi ratione conci-
in qua ſinguli homines conveniunt &
dammodo unum ſunt: ubi jam intellectus
erculſus & in ſeipſum reflexus, ſecunda
intelligit ſe intelligere naturam huma-
a, eo, quo dictum eſt, modo, h. e. à ſingu-
ominibus abſtractam, dicitur formare *no-
em ſecundam*, quæ naturam non repræſen-
humanam, ſed vero modum illum ſive
onem, qua naturam humanam concepe-
h. e. qua promiſcue ſeſe habet ad Petrum,
lum, alioſque ſingulares homines. Quod
atura dico humana, id pariter de omni-
rebus accipiendum eſt, quæ pluribus re-
ſunt communes : unum enim idemque
onis ens multis admodum rebus ac pene
nibus attribui poteſt, quia nimirum uno
emque modo pleræque res cum aliis com-
ari poſſunt: nam ut homo ſe habet ad Pe-
m & Paulum ; ita ſe habet canis ad Phyla-
& Melampum ; pirus ad hanc vel illam
pirum ; juſtitia ad juſtitiam Ariſtidis & Socra-
tis, & ſic porro.

VI. Entia rationis totuplicia ſunt, quotu-
plices ſunt rationes entium, ſive quotuplici
modo res unaquæque cum alia re conferri ac
comparari poteſt; itaque ſicuti rationem il-
lam, qua res eſt pluribus communis, *ſpeciem*
vocamus; ita rationem illam, qua res eſt com-
munis ſpeciebus pluribus, appellamus *genus*;
rationem illam, qua res nullam habet com-
munitatem, nuncupamus *individuum* ; qua
ab alio pendet, *effectum*: qua aliquid confert
ad alterius rei ortum, *cauſam*; qua alii ſubji-
citur, *ſubjectum*: qua alteri adjungitur, *adjun-
ctum*. &c. Neque vero ſingula duntaxat ratio-
nis entia, ſed multa ſimul, reperiri poſſunt
in rebus ſingulis: una enim eademque res ge-
nus eſſe poteſt, ſubjectum, cauſa, totum, &
quid non? nimirum, quia una res poteſt mul-
tis modis cum alia conferri, ideoque diverſi-
mode intelligi.

VII. Ex hiſce ita expoſitis facile liquet,
entia rationis non fingi aut formari ab intel-
lectu noſtro temere ac pro libero arbitratu,
ſed certo modo ac lege. ſequetur enim in effi-
ciendis entibus rationis λόγους τοῦ εἶναι ſeu ra-
tiones entium, quæ ſunt ſitæ in σχέσει ſive re-
ſpectu & habitudine rei objectæ cum rebus
aliis. Res ſic ſe habet. Quotieſcunque mens
noſtra res ſibi oblatas percipit, quæ σχέσιν ſeu
habitudinem aliquam habent & quatenus ha-
bent, toties efficit ens rationis ſecundum ra-
tionem iſtius σχέσεως ſeu habitudinis: vel, ut
clarius loquar, toties ens rationis in re intel-
lecta reſultat ex eo, quod intellectus eam ſub
iſta ratione ſive cum iſta σχέσει conceperat at-
que apprehenderat. Quid igitur tandem fuerit
ens rationis? an intellectio ipſa? neutiquam:
an conceptus, qui in mente per intellectionem
formatus? nequaquam : an res concepta?
minime : an σχέσις rei intellectæ cum rebus
aliis, ſeu ratio, qua menti objicitur? ne hoc
quidem. Quid ergo? Ens rationis, præter
hæc omnia eſt aliquid aliud, quod oritur in
re intellecta, ex eo quod intellectus res pri-
mum apprehendat, apprehenſas comparet,
comparatas ſecundum certam σχέσιν, habi-
tudinem, ac rationem intelligat : ideoque

entia rationis non ſunt, niſi quando intellectus operatur, & intelligit: ac ſi intellectus deſinat intelligere, deſinit quoque eſſe ens rationis: ita in totum à ratione dependet ens rationis: ideoque non immerito ſic dicitur.

VIII. Hæc omnia cum ſic ſe habeant, cavendum eſt ſedulo, ne *entia rationis* & *rationes entium* inter ſeſe confundantur: nam multum adhuc differunt: quippe rationes entium ſunt in rebus citra & ante omnem mentis actum, imo ſunt propria mentis in intelligendo objecta, aut modi potius, ſub quibus res menti objiciuntur: at entia rationis mentis noſtræ operationem ſequuntur, eaque mediante rebus accidunt: itaque rationes entium fundamenta ſunt, quibus entia rationis ſunt innixa. Rationes enim entium ſunt modi, quibus res certis conceptibus objiciuntur, & quando res ſecundum modos illos ac rationes intelliguntur, entia rationis in illis vi iſtius intellectionis oriuntur & reſultant: itaque ſicuti conceptus intellectionesſque noſtræ ſequuntur rationes entium, ſic entia rationis ſequuntur conceptus intellectionesſque noſtras; ideoque hoſce modos, ſub quibus res cognoſcendæ menti objiciuntur & ab ea cognoſcuntur, *entia rationis* conſuevimus appellare, non ſolum, quia mentis operatione fiunt quæ *ratio* quoque dicitur; ſed etiam, quia entia rationis ſequuntur *rationes rerum* mediante intellectione: Philoſophorum vulgus diceret, entia rationis & à *ratione ratiocinante*, quæ eſt intellectio, & à *ratione ratiocinata*, nominari, quæ eſt ratio in rebus.

IX. Atque ex hiſce omnibus ſatis apparet, quam perperam *Suarez* & ejus compilatores plurimi, *Negationes*, *privationes*, atque *entia ficta*, ut Chimæras, Centauros, inter entia rationis retulerint ac referant. 1. Quod nihil eſt, non eſt ens rationis: quia nihil diſcrimen nullum infert in rebus: at entia rationis diſcrimen in rebus inferunt: Atqui negationes omnino nihil ſunt, quatenus ſunt negationes. 2. Privationes, licet non ſint omnino nihil, attamen nihil ponunt, ſed aliquid auferunt à re, ſed entia rationis aliquid ponunt in re: nam de rebus affirmate dicuntur, ut rationes entium, relationes, denominationes externæ, modi, &c. & ideo, in quantum entia rati[...] veris entibus affirmate tribuuntur, in tan[...] quoddam quaſi eſſe poſitivum habent: qu[...] admodum enim quædam ſunt *quaſi* entia [...] quoque illis non quidem eſſe, ſed *quaſi* [...] competit: at privationes nullum habent [...] poſitivum; imo illis nec eſſe nec *quaſi* eſſe [...] bui poteſt ſed potius non eſſe. 3. Entia fi[...] aut ſpectantur ſecundum hypotheſin, aut [...] tra hypotheſin, juxta quam finguntur: ſi [...] conſiderentur ſecundum hypotheſin eſſe l[...] quod finguntur eſſe, entia ſunt vera prop[...] que dicta: ſin conſiderentur extra illam [...] potheſin, non ſunt vera entia, ſed omn[...] nihil: illud enim, quod fictio repræſen[...] omnino nihil eſt: quin imo ſi non ſit, n[...] non erit ens fictum.

X. Sed enim, ut tandem defungamu[...] natura Entium rationis indaganda, Quid [...] nique erit ens rationis? Reſp. uno verbo. [...] eſt *nihil*, *non ens reale*, *ſed medium negatio*[...] inter utrumque, quale dari *diſp. præce*[...] evicit. *Non eſt ens reale*, quia in rebus or[...] ſolummodo vi mentis rationes entium diſ[...] guentis ſingulasſque ſingulis conceptibus [...] prehendentis, prout illud nunc fuſe eſt ex[...] catum. *Non eſt nihil*, quia intelligi poteſt[...] nihil, qua nihil, intelligi nequit: deinde un[...] ens rationis diſtinguitur ab alio; aliud e[...] eſt ens rationis, quod *genus*, aliud quod *ſpe*[...] appellatur, aliud quod *ſubjectum*, aliud q[...] *prædicatum* dicitur, &c. At in nihilo nul[...] poteſt eſſe diſcrimen. Si objicias, *entia rati*[...] *intelligi atque inter ſe diſtingui, non quate*[...] *ſunt entia rationis, ſed quatenus diſtinctis ra*[...] *nibus entium innituntur*; non eſt difficile, e[...] ptionem iſtam confutare: licet enim enti[...] tionis ſequantur rationes entium, ab ii[...] habeant diverſitatem, adeo ut ſine iis, nec [...] nec intelligi, nec diſtingui poſſint; non ſe[...] tur inde tamen, quod nihil omnino ſint: [...] ſequitur, quia entia rationis rationes ent[...] mentisſque noſtræ conceptus ſequuntur [...] non eſſe nihil, ſed aliquid à rationibus ent[...] mentisſque noſtræ conceptibus diverſum. [...] que hæc naturæ *Entium rationis*, de qu[...] tam frequens in *Philoſophia* eſt ſermo, er[...] cleandæ ſatis fecerint.

FINIS.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

VOLUMINIS SECUNDI,

PARS SECUNDA,

DE

INHÆR. ACCID. ACTVALI.

THESIS I.

EXpoſuimus diſquiſitioni publicæ quinquaginta variis de materiis *diſputationes, ex Philoſophia* ſelectas, in unum poſtea volumen redactas: ſed quia tam fertilis eſt utiliſſi-ım quæſtionum *Philoſophia*, ut nunquam nova diſputandi materia, ne animus & : *Philoſophiæ Studioſorum* ſufflaminetur, n fuit de novo alias iterum *materias ſeli*-ıut jam ante diſputatas uberius perſequi, ıultas ante *κατασκευαστικῶς* pertractatas, *ἀνασκευαστικῶς* eaſdem tractare: utemur ıure noſtro ac libertate conſueta, in maımendo, nunc hanc, nunc illam, nunc materiam, prout inciderit; & nulli nos ngendo, niſi ſoli & uni rationi, ſervannper heroicum illud *Ariſtotelis* dictum, *cus Socrates, amicus Plato, (amicus,* ad*pſe Ariſtoteles) ſed magis amica veritas.* uimus *Diſp. ſelect. vol. præliminari ſecunıhærentiam actualem* & non aptitudina*eſſe eſſentiam accidentis*, idque *rationibus* tum dedimus: quia vero in hanc veritaıcurrunt, *Euſtachius, Raco, Toletus, Conimſes, Suarez, Hurtadus, Arriaga, Oviedo*, i hodie manibus juventuris teruntur, ex *ſticorum* & *Philoſophorum vulgo*, omnes, adverſus impetum *adverſæ partis* præatur, *argumenta contraria nunc diſſolve*-ıræſertim quod hæc *Adverſariorum* opinto molimine ab iis defendatur, ut in *anſubſtantiationis* figmento, *accidentia & vini poſt conſecrationem ſine ſuo ſubjenſequenter ſine inhærentia actuali, exiſtere & manere divinitus*, tueantur. Sed rem aggrediamur.

II. §. Obj. 1. *Eſſentia rei cujuſque prior eſt exiſtentia. Inhærentia actualis non eſt prior exiſtentia accidentis. Ergo, &c.* Reſp. 1. *Neg. maj.* & ratio eſt, quia eſſentia reſpondet quæſtioni quid ſit, exiſtentia quæſtioni an ſit; ut ergo τὸ quid ſit, præſupponit, an ſit, ita eſſentia ſupponit exiſtentiam; imo nihil poteſt dici eſſentiam habere, niſi aut exiſtentiam habeat, aut habere, habuiſſe, vel habiturum, ſupponatur: ita ut eſſentia non poſſit concipi ſine exiſtentia: de actuali eſſentia, ſeu ea, quæ tribuitur rebus actu exiſtentibus, nihil eſt dubium: de potentiali eſſentia, ſeu ea, quæ tribuitur rebus, non actu ſed potentia exiſtentibus, certum quoque eſt, quia licet eſſentia rerum poſſibilium abſtrahatur ab exiſtentia actuali, non tamen negat eam, ſed connotat, ac ſemper reſpectum ad eam dicit; ita ut eſſentia rebus poſſibilibus non tribuatur, niſi cum reſpectu ad exiſtentiam, quatenus res ſcil. poſſibiles exiſtere poſſunt aut ſupponuntur. Reſp. 2. *Neg. min.* quia inhærentia actualis non eſt tantum, qua accidens actu inhæret cum exiſtit, ſed & qua inhærere actu concipitur, cum exiſtere concipitur: ſicut ergo prius eſt, concipere, rem eſſe, id eſt, habere eſſentiam, quæ eam actuet ac conſtituat in certo entium ordine, poſterius vero eſt, concipere rem eſſentiatam, actuatam, extra cauſas poni, ita prius eſt, concipere, accidens eſſe, id eſt, habere eſſentiam, quæ accidens actuet & conſtituat in ordine accidentium, non ſubſtantiarum, quod facit inhærentia actualis,

poſterius vero eſt, concipere, accidens eſſe poſitum extra cauſas, ſeu exiſtere: Et ſic inhærentia actualis eſt prior exiſtentia accidentis.

III. §. Obj. 2. *Relatio aut reſpectus non eſt de eſſentia abſoluti. Inhærentia actualis eſt relatio aut reſpectus. Ergo non eſt de eſſentia abſoluti. Sed accidens eſt abſolutum quid. Ergo, &c.* Reſp. *ad maj.* Relatio prædicamentalis non eſt &c. Vera eſt maj. Ad min. Inhærentia actualis eſt relatio prædicamentalis. Neg. min. eſt enim tranſcendentalis, qualis eſt inter cauſam & cauſatum, ſubjectum & adjunctum, &c. hoc autem modo omne ens, non tantum accidens, ſed & ſubſtantia, eſt relatum quid, quia ſaltem ad Deum refertur tanquam ad cauſam. At hæc relatio tranſcendentalis nihil impedit, quo minus talia relata vere ſint entia abſoluta: at vero eſſe ens abſolutum & eſſe relatum prædicamentale pugnant, quia hujus eſſentia tota conſiſtit in referri ad aliud, illius non item: idem autem non poteſt ſimul referri ad aliud & non referri.

IV. §. Obj. 3. *Si inhærentia actualis poteſt abſtrahi ab accidente, Ergo non eſt eſſentia accidentis. Sed poteſt abſtrahi. Ergo.* Reſp. *Neg. min.* non poteſt, nec abſtractione præciſionis, nec negationis. *Prob. min. Quorum unum poteſt concipi, altero non concepto, ea poſſunt à ſe invicem abſtrahi, ſaltem præciſive: Sed accidens poteſt concipi non concepta inhærentia actuali. Ergo.* Reſp. *Neg. min.* Poteſt quidem aliquid concipi & intelligi de accidente, affectio aut attributum aliquod, non concepta inhærentia actuali accidentis; ſed non poteſt accidens in ſua natura conceptu eſſentiali intelligi qua accidens, non concepta aut non incluſa in illo conceptu inhærentia actuali; ſicuti non poteſt concipi homo, niſi in conceptu illo includatur τὸ rationale. *Prob. min. Quantitas eſt accidens. Quantitas poteſt concipi non concepto ſubjecto. Mathematicus enim abſtrahit quantitatem à ſubjecto. Ergo aliquod accidens poteſt concipi non concepto ſubjecto, ſeu quod idem eſt, non concepta inhærentia actuali in ſubjecto.* Reſp. Ad hunc ſyllogiſmum multa reſponderi poſſunt. 1. Quæſtio eſt de Accidente in genere, an hoc intelligi poſſit non intellecta actuali inhærentia in ſubjecto: hoc autem argum- tum agit de accidente in ſpecie, de quant- te. 2. Mathematicus non cognoſcit ip- quantitatem, naturam puta illius accide- in ſpecie; hoc enim facit Phyſicus, qui cognoſcit, ut eſt affectio corporis natura- Sed Mathematicus quædam tantum attri- cognoſcit de quantitate, quæ de ea dem- ſtrat. At nos agimus impræſentiarum de gnitione ipſius Accidentis naturæ. 3. N confunduntur iſta duo; ſc. Accidens po cognoſci aut concipi, non cognito vel concepto ſubjecto, &, accidens poteſt c cipi non concepta inhærentia in ſubje nam aliud eſt, cognoſcere ſubjectum, ali cognoſcere τὸ eſſe in ſubjecto: non requir ad cognitionem accidentis cognitio ſubje ſed hoc tamen neceſſario cognoſci deb quod ſit in aliquo ut in ſubjecto. 4. Diſtin poteſt inter conceptum confuſum & diſt ctum: poteſt quantitas cognoſci aut ſi accidens confuſa cognitione, non conce ſubjecto, ſed ejus natura diſtincte cogn nequit, niſi cognito aliquo ſubjecto, & eſſe accidens cognoſci nequit, niſi ſimul gnoſcatur eam eſſe in aliquo ſubjecto. Di tari hic poſſet, an quantitas ſit verum a dens: Verum illud nunc ſupponimus, q tamen falſum eſſe ſeq. diſp. demonſtra mus.

V. §. Obj. 4. *Si inhærentia actuali eſſentia accidentis, Ergo accidens neceſſario per ineſt ſubjecto. Sed hoc eſt falſum. Ergo illud.* Reſp. 1. *Neg. min.* Nam accidens ceſſario in aliquo ſemper eſt ſubjecto, cum eſt: cum enim non eſt, nihil mirum quod non ſit in ſubjecto. 2. *Neg. maj.* N non ſequitur: ſi actualis unio cum mat ſit eſſentia formæ, Ergo neceſſario fo ſemper unitur: ſi actu per ſe exiſtere ſi ſentia ſubſtantiæ, Ergo neceſſario ſe ſubſtantia actu per ſe exiſtit: ſed id ſequi quod ſubſtantia, cum erit, actu exiſte ſe, forma, cum erit, actu unietur: ſic & cidens, cum erit, actu inhærebit ſubje Et notandum eſt, quando eſſentia aut eſſentiæ dicitur de eſſentiato, animal aut tionale de homine, per ſe exiſtere de ſ ſtan

ia, eſſe in ſubjecto de accidente, quod non ſequatur, res illas neceſſario exiſte- quia veritas talium enunciationum ne- ꝛiarum non fundatur in exiſtentia ſed in exione neceſſaria extremorum, & ne- as talium enunciationum non eſt abſo- ed hypothetica: non enim dico, homi- neceſſario exiſtere, cum dico, homo ımal, ſed cum exiſtet, extiturum ani- & non aliam entis ſpeciem: ſic non di- ıccidens neceſſario exiſtere in ſubjecto, ıbſtantiam extra ſubjectum, cum dico, ens actu inhæret ſubjecto, aut, ſub- a ſubſiſtit per ſe, ſed dico, cum accidens :t, inhærebit actu, &, cum ſubſtantia exi- ubſiſtet per ſe.

§. Object. 5. *Exiſtentia non eſt de eſſentia us entis. Inhærentia actualis eſt exiſtentia ntis* (aut modus ſaltem exiſtentiæ) *Ac- eſt ens creatum. Ergo. &c.* Reſpond. Ad ırgumentum, ſic ſatis intricatum, non reſpondent, negando majorem cum di- ione eſſentiæ. dicunt: Exiſtentia non eſt entia actuali alicujus entis creati, falſum xiſtentia non eſt de eſſentia poſſibili en- ꝛati, verum eſt. Sed mihi quidem iſta ctio non ſatisfacit: Nam eſſentia poſſi- ſeu entis in potentia eſt eadem cum a- ſeu entis actu: eadem enim eſt eſſentia ıunc non exiſtentis, & æſtate exiſtentis. ꝛ ſi exiſtentia ſit de eſſentia actuali entis alicujus, erit de poſſibili ejuſdem eſſen- Ego malim dicere ad majorem, eam proponi: Nam quid hoc eſt dicere? exi- a eſt de eſſentia entis creati. Aut ſigni- dem eſſe exiſtentiam rei creatę, quod eſt ꝛia ejus, aut, idem concipi concepta eſ- ı, quod concipitur concepta exiſtentia: avis dicant, niſi multum diſtinguant, e loquuntur, ſi non falſo. Eſt quidem ntia idem cum eſſentia, quatenus non ; aut modus alius diſtinctus ab eſſentia, amen idem ſignificat eſſentia quod exi- a: nam eſſentia reſpondet quæſtioni, eſt, exiſtentia, an eſt, quæ ut diverſæ quæſtiones, ita diverſimode ad eas re- letur per eſſentiam & exiſtentiam. de eſſentia indifferenter competit enti in actu & in potentia: exiſtentia non niſi enti in actu: unde, ſecundum ſi dicant, idem concipi concepta exiſtentia, quod concipitur concepta eſſentia, falſum dicunt: ſunt enim plane diſſimiles & diverſi conceptus eſſentiæ & exiſtentiæ in rebus creatis, quæ diſſimilitudo & diverſitas fundatur in indifferentia iſta eſſentiæ ad τὸ actu eſſe & potentia, quæ non item convenit exiſtentiæ, & in diverſitate quæſtionum, an ſit & quid ſit. Reſp. 2. Neg. prius membrum minoris: Nam inhærentia actualis non ſumitur hic à nobis hoc ſenſu, quaſi ſignificet abſolute, accidens ſemper inhærere; ſed hypothetice, cum eſt, tum inhærere: nam cum non eſt, tum non inhæret: itaque actualis inhærentia non ſignificat actualem conſtitutionem accidentis extra cauſas, ſed ſignificat naturam modumque accidentis, qualis ſit natura accidentis futura, cum illud extra cauſas conſtituetur, quomodo ſe ſit habiturum, an per ſe ſit extiturum, an in alio ut ſubjecto futurum. Clarius & uno verbo. Inhærentia actualis dicitur, aut qua actu inhæret accidens, cum ſc. exiſtit, aut qua actu inhærere concipitur, cum non quidem exiſtit, ſed exiſtere aut extiturum concipitur. Atque ex hiſce haud difficulter ſolvitur ſequens argumentum.

VII. § Obj. 6. *Si inhærentia actualis ſit eſſentia accidentis, Ergo, quando actu non inhæret, non habebit eſſentiam. Sed hoc eſt abſurdum, quia entia, cum actu non ſunt, habent tamen eſſentiam; hæc enim abſtrahitur ab exiſtentia.* Reſp. *Neg. conſeq.* Quia per inhærentiam actualem, quam dicimus eſſe eſſentiam accidentis, intelligimus, non tantum inhærentiam, qua actu & de facto inhæret ſubjecto, cum eſt atque exiſtit, ſed &, qua actu ineſſe concipitur, cum exiſtere aut fore concipitur: Inhærentia enim actualis dicitur eo ſenſu, quod omnis eſſentia non-nullis Philoſophis dicitur actualis, non quod omnis eſſentia ſemper exiſtat, (eſt enim eſſentia quædam potentialis, quam res non-exiſtens habet) ſed quia omnis eſſentia ſemper actuat; ſive ſit entis in potentia ſive entis in actu, i. e. eſſe & eſſe tale largitur in certa ſpecie, licet res eſ-

ſentiata nondum exiſtat, quod patet exemplo roſæ & hominis, quæ per eſſentiam actuantur, i. e. in certa claſſe collocantur entium, licet nondum exiſtant: ſic inhærentia dicitur actualis, quia de facto ac revera actuat accidens, i. e. in certo genere entium reponit, utcunque nondum exiſtat. Et, ut ſummatim omnia complectar; Eſſentia accidentis dicitur conſiſtere in inhærentia actuali, non hoc ſenſu, quaſi accidentis eſſentia ſit, ſemper actu eſſe atque exiſtere, & ſic actu inhærere, ſed ſenſus eſt, ut ante dixi, hypotheticus. ſc. Accidens ſi eſt, cum eſt, eſt in ſubjecto actu: cum dicitur eſſentia hominis conſiſtere in actuali unione animæ & corporis, non ea phraſi ſignificatur, animam ſemper actu uniri corpori, aut hominem ſemper exiſtere, ſed hoc t[...]tum innuitur, quod non poſſit concipi ho[...]nis eſſentia, niſi concipiatur unio (non po[...]bilis, tum nondum concipitur homo) actualis, quemadmodum non poteſt con[...] formę materialis eſſentia, niſi ejus cõcipia[...] actualis quoque cum aliqua materia unio: [...] quoque inhærentia actualis eſt eſſentia a[...]dentis, quatenus hæc concipi nequit, niſi c[...]cipiatur ejus inhęſio actualis in ſubjecto, q[...] erat demonſtrandũ. *Euſtachii, Raconis, Con[...]bricenſium* Objectiones alias refutat Eccle[...] Cleracenſis in Gallia Paſtor, Vir Doctiſſim[...] *D. Petrus Fitanus Solon, in divinæ ac tranſ[...]turalis ſuæ Philoſophiæ Exercitationibus nobi[...]ſimis, quæ non ſatis poſſunt commendari.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
Voluminis Secundi,
SECUNDA,
DE
QVANT. IDENT. CVM MAT[...]

THESIS I.

Suppoſuimus *Diſp. præced. Quantitatem eſſe accidens entitate ac re ipſa diſtinctum à ſubſtantia*: quæ quidem vulgaris eſt *Philoſophiæ* ſententia. Verum enimvero, ut multa ſunt in eâ recepta quidem, non tamen protinus vera, ita ſeſe res quoque hic habet: neque enim *quantitas* (intellige continuam, de qua nobis ſermo eſt tantum) *realiter nobis diſtngui cenſetur à materia, neque diverſum ab ea ens eſſe videtur: quod* κα̉ταϲκευαϛικῶς probatum imus.

II. §. 1. Si quantitas ſit ens realiter diſtinctum, oportet iſtius diſtinctionis realis aſſignare aliquod fundamentum. Sed illud aſſignari non poteſt. Ergo. *Prob. min.* Vel enim fundamentum illud eſt, in ſeparatione reali quantitatis à materia, vel eſt in diverſitate conceptuum realium. Sed neutrum dici poteſt. Ergo. Min. prob. Quia quantitas ſine materia, aut materia ſine quantitate repe[...] nunquam fuit, quin ne reperiri quidem [...]teſt: Nam quod hic rarefactionis & cond[...]ſationis exemplum proferant quidam, a[...] dicimus, vel quantitatis tantum terminos [...]tari, manente eadem quantitate ipſa, vel r[...]factionem fieri per appulſum novarum pa[...]cularum aut corpuſculorum, & condenſat[...]nem per earundem aut eorundem expul[...]nem, & ſic manere eandem corporis, quod [...]reſit aut condenſatur, quantitatem, quæ [...] prius. Et ſane, ſi quantitas aut exiſtit aut e[...]ſtere poteſt ſeparata ab omni materia, at[...] illa fuerit accidens ex ſententia *Adverſari[...]* utique accidens exiſtet aut exiſtere pot[...] extra ſubjectum ſuum, cujus contrarium [...] *Diſp. ſelect. Vol.* 1. *Diſp. præliminari ſecun[...]* & *hujus Vol. Diſp. præced.* eſt demonſtrat[...] Si materia poteſt exiſtere aut exiſtit [...]

quan-

ıantitate,ſubjectum poterit exiſtere aut exi-
ːt ſine proprietate. Sed ſubjectum & pro-
ietas ſeparari nequeunt,quia ſeſe mutuo po-
ınt & tollunt; habent enim ſe ut cauſa ema-
tiva & effectum, quod alias fuit oſtenſum.
go. Si realis diſtinctio quantitatis à materia
ndetur in diverſitate realium conceptuum,
ofecto ex hac diverſitate conceptuum, non
ɪteſt deduci diverſitas eſſentiarum; nam de
una eademque poſſunt formari conceptus
ales vel realiter diverſi; Deus enim poteſt
ncipi, ut ens, ut bonum, ut verum, ut ſa-
ens,ut vivens,neque tamen entitas,bonitas,
ritas, ſapientia, vita, dicunt diverſa in Deo
tia. Sic Petrus concipitur, ut homo,ut ani-
al, &c. neque tamen, humanitas & anima-
as &c. dicunt diverſa in Petro entia. Itaque
verſitas conceptuum non arguit diverſita-
n rerum, ſed modorum tantum, aut, ut lo-
untur vulgo, formalitatum, ſeu rationum
malium, aut quidditatum.

III. §.2. Si quantitas ſit ens à materia rea-
er diſtinctum, aliquam entitatem ſuperad-
t ſubſtantiali entitati materiæ. At quæ hæc
t? vel ſuperaddet materiæ partes, vel di-
ıctionem partium, vel diviſibilitatem, vel
tenſionem. Sed nihil horum. Ergo. *Non
eraddit materiæ partes* Quantitas, licet ſic
ıtiant plerique *Thomiſtarum*: quia materia
ſe & per ſe ſeu per ſuam entitatem,non au-
n per aliud ens à ſe diſtinctum realiter,par-
habet: alioquin materia ex ſe & per ſe ſeu
r ſuam entitatem eſſet ſimplex & indiviſi-
is,quia ſimplex dicitur,ens partibus carens,
indiviſibile, quod non habet partes,in quas
ſſit dividi: At materia ex ſe & per ſe,ſeu per
am entitatem, non eſt ſimplex & indiviſi-
is: ſic enim in eſſentia ſua non diſtinguere-
r à ſpiritu,& corpus,materia hominis,quoad
titatem, non diſtingueretur ab anima ratio-
li: & totius Oceani materia non haberet
ures partes quam una maris gutta, ſc. utraq;
ſe: nam quod nullas partes habet ex ſe, ut
ateria, ex ſententia Adverſariorum, illud
on habet plures partes, quam aliud: & mate-
a Oceani eſſet tota in toto & tota in qualibet
arte: nam quod indiviſibile eſt, ubi eſt, ibi
t totum per eſſentiam: & materia elephan-
tis non erit capax recipiendi plures partes quantitatis, quam materia muſcæ; ſi enim materia eſt ex ſe ſimplex & indiviſibilis,æqualem habet capacitatem recipiendi quantitatem: &,quales erunt iſtæ partes, quas materiæ ſuperaddet quantitas? vel ſubſtantiales, vel accidentales? Si ſubſtantiales, Ergo quantitas ipſa non erit accidens, ſed ſubſtantia, aut ſaltem identificabitur cum ea, neque erit ens diſtinctum ab ea: quod enim eſt accidens, illud non poteſt dare eſſe ſubſtantiale ſubſtantiæ. ſc. formaliter,uti hic fieret. Si accidentales, Ergo materia erit accidens: nam partes identificantur cum toto, vel adæquate,vel inadæquate: accidens autem nullo modo poteſt identificari cum ſubſtantia.

IV. *Sed nec quantitas dat materiæ diſtinctionem partium.* Nam quod ſubſtantia, quæ eſt ſub quantitate manus,ſit alia & diſtincta,quam quæ eſt ſub quantitate pedis, (una enim poteſt corrumpi altera permanente) id non eſt à quantitate, diſtincta ab ipſis ſubſtantiis illis partialibus corporis: quia, ſicut res quælibet per ſeipſam eſt ens, ita per ſe ipſam eſt unum ens,i.e. indiviſum in ſe,& diviſum,ſeu diſtinctum, à quolibet alio: nam ens & unum non diſtinguuntur re ipſa: ideoque, cum quælibet pars materiæ per ſeipſam ſit ens, etiam eſt una per ſe ipſam; atque adeo per ſe ipſam eſt indiviſa in ſe, & diviſa à qualibet alia parte materiæ: ergo non per quantitatem diſtinctam à ſe realiter. Et, quid eſt, eſſe res diſtinctas? nihil aliud, quam,hanc eſſe hanc,& illam eſſe illam: At partes materiæ per ſe ipſas habent, ut hæc ſit hæc, & illa ſit illa, atque adeo hæc non ſit illa. Ergo partes materiæ per ſe ipſas diſtinguuntur, & non per quantitatem realiter ab iis diſtinctam.

V. *Sed nec quantitas addit materiæ diviſibilitatem*: atque hoc fluit ex præcedenti: ſic enim argumentamur. Quicquid habet partes diſtinctas ex ſe & non per aliud, illud eſt diviſibile in eas per ſe & non per aliud. Sed materia habet partes diſtinctas per ſe & non per aliud. Ergo & eſt diviſibilis in eas per ſe & non per aliud; conſequenter, diviſibilitas non eſt à quantitate,ut illa eſt ens aliud diſtinctum à materia.

VI. *Sed nec quantitas ſuperaddit materiæ extenſionē.* Quia per ſe ipſam eſt extenſa materia, & non per aliud à ſe diſtinctum: nam quantumvis illa mutetur, quin annihiletur atque auferatur quodcunque eſt in materia, calor, color, odor, & omne quod in ea invenitur ac cogitari poteſt, modo remaneat materia, manebit & quantitas, quia manet extenſio: & hæc manet, quia manent partes extra ſe invicem: & hæ manent extra ſe invicem, quia, annihilato quocunque tandem alio, partes materiæ, v. c. ceræ, aut corporis humani, remanebunt eodem loco, quo erant ante annihilationem. 1. Excipit *Ruvius l.* 1. *Phyſ. c.* 3. *quæſt.* 2. annihilata quantitate alicujus materiæ, puta ceræ aut corporis humani, eas confluxuras in punctum. Reſp. Annihilationem, ſicuti & creationem, fieri in inſtanti. Ergo annihilata quantitate alicujus materiæ, ejus partes, v. c. corporis humani caput & pedes, confluerent in punctum in inſtanti: punctum vero illud diſtat à capite ac pedibus: quomodo ergo poſſunt partes fluere ac moveri (nam hic motus aliquis concipi debet localis) ad punctum à ſe diſtans in inſtanti? hoc explicet *Ruvius*. Non fit, nec fieri poteſt, tranſitus ab uno extremo ad aliud, niſi per medium: &, fluxus iſte partium materiæ ablata quantitate ad punctum diſtans, cum ſit motus localis, neceſſario erit ſucceſſivus: Ergo non fit, nec fieri poteſt in inſtanti. Et punctum illud imaginarium tantum eſt ac Mathematicum: neque alicujus ſubſtantiæ materialis, nedum plurium materiæ partium, capax, neque plures partes materiæ intra anguſtias Mathematici puncti contineri poſſunt: &, cum punctum ſit indiviſibile, quomodo id continebit plures materiæ diviſibilis partes diviſas? 2. Excipit *Suarez Diſp.* 40. *Metaph. ſect.* 4. *Hurtadus Diſp.* 13. *Metaph. ſect.* 4. *Arriaga Diſp.* 5. *Metaph. ſect.* 1. & Jeſuitæ alii. Ablata aut annihilata quantitate, partes materiæ, v. c. corporis humani, remanebunt eodem loco atque antea, & retinebunt extenſionem, non quantitativam ſed entitativam: aut ſi partes ponantur in eodem loco, & ſeſe penetrent, non retinebunt extenſionem externam, actualem, in ordine ad locum, ſed tantum internam, aptitudinalem, in ordine ad ſe. Reſp. 1. Extenſio interna, poſite ad externam, eſt extenſio ficta & c[himærica]. 2. Nec extenſio entitativa, oppo[ſita] ad quantitativam, datur in rerum nat[ura]. 1. Extenſio externa eſt multitudo parti[um] actu diverſa loca occupantium: unde voca[tur] extenſio partium in ordine ad locum. Ext[en]ſio interna eſt multitudo partium in eod[em] loco exiſtentium, unde vocatur extenſio p[ar]tium in ordine ad ſe. Sed hæc poſterior c[on]tradictionem dicit in adjecto, & ponit opp[oſi]tum in appoſito: Nam extenſio non eſt ext[en]ſio, niſi partes ſint extra ſe invicem, una e[xtra] aliam, & ſic ab omnibus Philoſophis defini[tur]: ſed quæ extenduntur tantum extenſione [in]terna, non habent partes extra partes, ſed i[n] partes: nam non occupant ſpatium diviſib[ile] ſed ſunt in puncto indiviſibili: at in pun[cto] partes non ſunt extra ſe invicem: & impli[cat] partes, materiæ, v. c. humani corporis, e[ſſe] extenſas, & eſſe in puncto: ſtultum qui[ppe] eſt, ponere pedes ubi eſt caput, &c. quare ſive interna, ſive aptitudinalis, ſive parti[um] in ordine ad ſe extenſio, eſt σιδηρόξυλον, [fig]mentum, contradictionem involvens. 2. E[x]tenſio entitativa eſt illis multitudo parti[um] naturaliter penetrabilium: quantitativa [eſt] multitudo partium naturaliter impenetra[bi]lium. Sed Reſp. 1. ad hominem argum[en]tando. Quantitas eſt entitas, & ens, & ac[ci]dens, diſtinctum à ſubſtantia & materia, [ex] hypotheſi *Adverſariorum*. Ergo exten[ſio] quantitativa eſt entitativa: Male ergo op[po]nuntur. 2. Corpus & ſpiritus in hoc poti[ſſi]mum diſtinguuntur, quod ſpiritus ſit penet[ra]bilis cum qualibet alia re, quia caret quan[ti]tate, corpus ſit ſubſtantia impenetrabilis, q[uia] habet quantitatem; At, ſi corpus eſſe po[ſſet] cum ſola extenſione entitativa, non erit ſu[b]ſtantia impenetrabilis: nam illa penetrat[io]nem non impedit: & ſic nullum erit diſc[ri]men inter ſubſtantiam materialem & imm[a]terialem, quod eſt abſurdum. 3. Hæc dupl[ex] extenſio utrimque diſtincta, plena eſt abſ[ur]ditatum & contra omnem rationem. Qu[an]doquidem extenſio entitativa non impe[dit] penetrationem, ut volunt *Sophiſtæ*, ponam[us] Deum annihilare quantitatem hujus mun[di]

ni

il novi agendo circa ejus ſubſtantiam, m faciunt realiter diſtinctam à quantita- mundus ita remanebit eodem loco, ut ta- omnes ejus partes ſeſe invicem penetrare ſint, nec loco aut ſpatio diſtinguantur; ſic erit totus mundus cum omnibus partibus poni ſub ungue meo; & mons ac camelus erunt intrare per foramen acus, quod ta- ἀδύνατον cenſetur in Euangelio: & unus no poterit ebibere univerſum mare, ſi amus, maris omnes partes ſeſe invicem etraſſe, quippe, quæ tum omnes contineri unt uno ſcypho; ſi enim in puncto, multo gis in ſcypho: atque idem homo poſſit ſi- comedere centum boves, ſi ponamus ite- eorum partes entitative tantum extenſas invicem penetraſſe, aut penetraſſe fru- n panis; & ſic vel centum alias abſurdita- ex hac fictitia extenſione entitativa colli- datur. Quin & contra ſenſum eſt: ſup- amus enim ferrum aliquod, habens ex- ionem entitativam, non quantitativam, ibus tamen qualitatibus ſuis præditum, e inter eas ponamus in ferro duritiem. um autem definitur id, quod difficile ce- tactui; & quod reſiſtit manui prementi: ti molle definitur id, quod facile cedit ta- , nec reſiſtit manui prementi. At, ſi fer- illud penetrare poſſit manum tangentem m & prementem, non reſiſtet manui pre- nti nec tactui: & ſic durities ejus ſenſu cipi nequibit. Iterum, ponamus terram cum entitative, & non quantitative exten- ſam: ponamus omnes ejus partes penetrari inter ſe & cum nuce aliqua: tota terra erit in- cluſa nuci: at cum terra ſit gravis, omnes e- qui, boves, cameli, & omnia animalia ſimul juncta, non poterunt trahere aut de loco mo- vere iſtam nucem, propter reſiſtentiam, quam faciet, terræ, nuci incluſæ, gravitas. Denique hoc ratiocinio rem conficiamus. Si detur du- plex extenſio, una entitativa, quam habet ma- teria ex ſe, altera quantitativa, quam habet à quantitate realiter diſtincta, cur non liceat fingere duplicem ſubſiſtentiam, unam entita- tivam, quam habeat ſubſtantia ex ſe, & per quam conſtituatur in eſſe ſubſtantiæ, per ſe ſubſiſtentis, alteram qualitativam, quam ha- beat à qualitate realiter diſtincta, & per quam ſubſtet accidentibus, aut aliis prædicatis? cur non liceat fingere duplicem rationalitatem, unam entitativam, quam homo habeat ex ſe & per quam conſtituatur in eſſe hominis, al- teram qualitativam, quam habeat à certa qua- dam qualitate, & per quam ratiocinetur? Si ridiculum eſt, uti revera eſt, ponere duplicem ejuſmodi ſubſiſtentiam aut rationalitatem, æque eſt abſurdum, ponere duplicem talem extenſionem. Ergo, ut concludamus, una tantum eſt extenſio, & ea actualis, externa, quantitativa, partium in ordine ad locum, & non diſtincta realiter, nec diverſum ens ab ipſa materia: quod utrumque ut demonſtran- dum erat; ita nunc demonſtratum eſt. Argu- menta decem *Pererii, l.* 10. *c.* 1. *ſuæ Phyſicæ generalis*, & aliorum, refutabit ἀνακεφαλαιώσει.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
Voluminis Secundi,
TERTIA,
DE
ARISTOT. SUMMI BONI & VIRT. DEFINITIONE, & VIRTUTUM CONNEXIONE.

THESIS I.

DUplex fere res *Ethicas* tractandi eſt ratio, ὑφηγητικὴ & ἀποδεικτική: illa inſtitui- tur per virtutum & vitiorum παραδείγματα, & per præcepta, hortationes, ac monita, quæ,

 quid

quid ſit faciendum, quid fugiendum, proponunt: hæc virtutum vitiorumque definitiones, diviſiones, cauſas, effecta, adjuncta, oppoſita, & quæcunque ad accuratam explicationem faciunt, adducit. Priorem agendi rationem ſecuti ſunt *Socrates*, *Plato*, *Epictetus*, *Plutarchus*, *Cicero*, *Seneca*, & hiſtoriarum, apologorum, comœdiarum, ac tragœdiarum ſcriptores: poſteriorem viam ingreſſi ſunt, *Ariſtoteles*, *Thomas*, *Bonaventura*, *Scotus*, *Cajetanus*, & tota *Scholaſticorum*, *Summiſtarum*, ac *Sententiariorum* caterva. Hi morum originem ac naturam diligenter perſcrutati, ſubtiliter de virtute & vitio diſputant: illi virtutem & vitia non tantum explicant, ſed præſertim ad illam adhortantur, ab hiſce dehortantur, mortale hominum genus. Quamvis autem inutilis ſit *Philoſophiæ Practicæ* docendæ modus, qui nec vitia amolitur, nec virtutes format; quemadmodum Medicinæ nullus eſt uſus, quæ valetudinem non expellat adverſam, nec reducat proſperam; (eſt vero Ethica animi humani pharmacum veluti & Panacea) mos tamen nunc obtinuit ferme, ut magis de rebus moralibus diſputetur, litigetur, quam ut de iis ad vitam recte inſtituendam præcepta tradantur: atque hæc conſuetudo invaluit magis, poſtquam *Carolus Magnus*, Authoribus aliis rejectis, *Ariſtotelem* ſolum in *Scholas* introduxit atque *Academias*, quas vel fundavit, vel privilegiis boniſque auxit ac locupletavit, duratque etiamnum, poſtquam in *Ariſtotelem* eundem, tanquam in *Philoſophando Ducem*, & *Philoſophorum* veluti *Deum* quendam, converſæ ſunt *Academiæ* omnes atque *Scholæ Illuſtriores*.

II. Poſſem hic multis iſtud κακοήθες detegere, & noxam revelare: nam Philoſophia moralis, non mentis eſt exercitatio, ſed perturbationum medicina: eſt ratio recte vivendi, non ſubtiliter diſputandi: diligens contemplatio paſſionum non pellit timores, non temperat cupiditates, non reprimit iras: nec minutæ in perveſtiganda eſſentia Virtutis ſubtilitates, nec acutæ difficultatum de Virtutis ſubjecto ſpinæ & tricæ, animum à morbis ſuis & vitiis extricant aut liberant, nec homines reddunt fortes, temperantes, manſuetos, juſtos: *Philoſophus* vero *Moralis*, inter ſapien[tes] ſuæ opera detinetur, non inter vocabula, vultque juſte agere, quam de juſtitiæ pro[prie] & dilucida definitione litigare; & revera, mari definitiones, ſolvere objectiones, di[ſtin]guere ambiguitates, neminem facit me[lio]rem: hic tamen *Ethicæ* finis eſt ſcopuſque. [Ut] vero quam ſit infelix *Ariſtoteles* dux in re[bus] ipſis *Moralibus* tractandis, quam ad ejus [di]ctum non poſſint ſeſe hodie componere [do]centes ac diſcentes, uno alterove ſpecim[ine] explicatum dare, operæ fuerit pretium: q[uod] non odio inſectandi *Philoſophum* fiet, ſe[d] eorum hodie tantum ſententiam explo[ra]mus, qui ſoli *Ariſtoteli* conſecrari, tanq[uam] mancipia, *Philoſophos* omnes, volunt, in [Phi]loſophia tam *Theoretica* quam *Practica*: q[ui]quam fiat injuſte in poſteriori, age oſtenda[mus].

III. Ordimur à *fine ultimo* & *Summo b[ono]*. Hoc ſecundum *Ariſtotelem*, eſt *actio virt[utis]*. Sed vero *actioni ſecundum virtutem cum* [...] *& ſuprema felicitate nihil eſt commune*. Fel[ici]tas illa eſt ſtabile quid, & ut *Ariſtoteles* lo[qui]tur ipſe, μόνιμόν τι, permanens quid: ſed a[ctio] ſtatim evaneſcit: atque ea deſinente, h[omo] deſineret eſſe felix, felicitatemque veluti [ve]ſtem deponeret, alia actione reſumturus. [Fe]licitas eſt bonum τέλειον, omni ex parte i[nte]grum atque perfectum: ſed virtutis actio [non] eſt talis, neque enim omnis ſimul eſt, aut eodem tempore exercetur, ſed una actio al[ii] ſuccedit. Felicitas eſt ultimus finis: ſed a[ctio] non eſt finis, verum via ad finem, cum ſit [mo]tus: at omnis motus habet aliquem finem [&] terminum, ad quem tendit: unde hic po[tius] eſt finis; & actio, non felicitas, ſed via e[ſt ad] felicitatem, &, ſi liceat ſic loqui, felicit[as]. Et ipſe *Ariſtoteles* hoc fundamentum jec[it in] procemio *Ethicorum*, cum dicit, *Omnis* [...] *bonum quoddam expetere videtur*: atque [hoc] fundamentum non debebat poſtea conv[elle]re, ſui oblitus, ponendo felicitatem in acti[one]: ſed ponere eam debuiſſet in illo bono, q[uod] per actionem expetitur, & acquiritur, [&] poſſidetur: & ſane, nemo agit, ut agat, ſe[d ut] aliquid conſequatur, nec bibit quis, ut bi[bat], ſed ut ſitim pellat, nec fortiter quis pug[nat] ut pugnet, ſed ut provideat civium ſalu[ti].

ip. bono. Quare non actio conſentanea tuti eſt felicitas, ſed aliud quid.

[V. Sed videamus, an felicius *medii* ad ımum bonum obtinendum, ſc. *Virtutis*, uram expoſuerit *Ariſtoteles*. Ait, *Virtutem habitum cum recta ratione electivum*: ſed hic ·um ex ſe ipſo refutari poteſt: nam ſi felici- eſt actio ſecundum virtutem, ergo virtu- ı debuiſſet definire habitum agendi, ſeu ivum, non eligendi, ſeu electivum, ad feli- ıtem comparandam: præterea non ex plu- us electionibus, ſed ex pluribus actionibus *iſtoteli* generatur Virtus; neque tamen ex- di volumus, habitum eligendi aut electio- n, à virtute, nam qui habet agendi habi- ı, habet etiam eligendi; ſed hoc eſt quod imus, non in habitu eligendi ſed in habitu ndi eſſe ſitam virtutem, quippe inter ele- ɔnem rectam & actionem, ut quidem illos us diſtinguunt, unum ut elicitum & inter- n voluntatis, alterum ut imperatum & ex- num, *Ariſtotelici*, impedimentum poteſt ere, interveniente ſc. cupiditate, vel ira, ſimili affectu: Et in homine incontinente, ·um deſcribit *Philoſophus*, eſt recta ratio & ta electio (nam recte cognoſcit recteque ·it,) non tamen eſt virtus, quia aliter agit, ım cognoverat & elegerat.

V. *Dices*. Extat alia definitio Virtutis apud *iſtotelem*: definitur enim ipſi, *Mediocritas a perturbationes & actiones*. Sed hæc de- iptio potius eſt qualiſcunque. Ac *primo*, diocritas circa actiones non eſt differentia tuti propria, ſed ei cum artibus omnibus nmunis; omnes quippe artifices exceſſum ant & defectum in agendo. *Secundo*, non virtus mediocritas circa paſſiones, niſi ex ·identi. Quemadmodum enim medicina n eſt proprie mediocritas circa medica- ·nta & alimenta, ſed habitus reſtituendi va- udinem, ita v. c. manſuetudo non eſt me- ɔcritas inter multum & parum iraſci, ſed eſt bitus recte tuendi ſeſe ab externis injuriis. ldimus, mediocritatem hanc nihil eſſe a- ıd, quam privationem exceſſus & defectus: ı privatio, habitus forma eſſe nequit: &, rma virtutis eſt poſita in conformitate ıam habet ad ſuam regulam, rectam ratio- nem, aut legem naturæ: hæc vero conformi- tas, nec ſemper, nec ſolum, nec præcipue, conſiſtit in mediocritate: denique virtus non admittit exceſſum, qua talis eſt, neque enim poteſt nimis intendi: nam quod dicant, *virtutes quaſdam modum excedere, cum exercentur, quando non debent, in quod objectum non debent, loco & tempore, quo non debent, &c. Reſp.* ibi ex- ceſſum committi, vel in materiali illo, quod virtus commune habet cum vitiis, vel in cir- cumſtantiis tantum actionis: At dicunt, *Virtus eſt mediocritas circumſtantiarum, & in iis tenenda*. Sed hæc plane inſtabilis ratio eſt mediocri- tatis; cum virtutis ratio ſtabilis & fixa debuiſ- ſet aſſignari: nec ſatis erat, dicere, *agendum eſſe, ubi, quando, & quantum oportet, &c.* Sed docen- di erant homines, quonam modo eſſet agen- dum: quod non facit *Ariſtoteles*, ſicut idem quoque de *conſultatione* diſſerit quidem & *ele- ctione*, ſed non docet, quomodo conſultandum ſit aut eligendum: itaque ſi voluiſſet *Philoſo- phus* nos certis fixiſque veſtigiis quaſi manu ducere ad cognitionem perfectam virtutis, ti- tubantem iſtam, vagam & inconſtantem me- diocritatem, à circumſtantiarum variantium varietate dependentem, tanquam vinculo ali- quo conſtringere, figere, & claris ac conſtanti- bus notis eam reddere intelligibilem, debuiſ- ſet: quemadmodum in medicina, non tantum dicitur, activa eſſe applicanda paſſivis, contra- ria eſſe contrariis curanda, ſed docetur inſu- per, quænam ſint uni morbo, quænam alteri tollendo neceſſaria: ita in *Ethicis* dicendum non tantum eſt, agendum eſſe, ubi, quando, & quantum oportet, ſed & docendum eſt, quo modo in ſingulis virtutum actionibus ſit pro- cedendum: ut merito juſtiſſimoque jure de ſe ipſo dixerit *Philoſophus*, ſe in libris ſuis, non pinxiſſe virtutem, ſed ut figuram quandam, pingui tantum Minerva, adumbraſſe. Atq; hęc ſi ſic ſeſe habeant, quam præclare locaverit fundamenta Philoſophiæ moralis *Ariſtoteles*, qui nec finem ultimum vere aſſignavit, nec medium ejus, virtutem, vere explicavit, cæcus eſt qui non videat: quid exſpectandum eſt, de toto ędificio & ſtructura integra *Ethicæ doctrinæ*, cujus fundamenta tam male ſunt jacta? ſed ſpecialia erroris in *Ariſtotelis* moralibus ſpeci-

mina, extant non pauca: pro multis unum ſumamus.

VI. Docet *Ariſtoteles, Virtutes omnes ſtabili connubio eſſe inter ſeſe junctas ac connexas, ut qui unam habet, habeat & reliquas.* Sed hæc ſententia ab ipſa experientia, à communi hominum opinione, & à recta abhorret ratione: nam experientia non tantum in ſingulis hominibus, ſed in populis totis, alias atque alias exiſtere virtutes demonſtrat. *Spartani* fortes erant ac temperantes, ſed injuſti; *Maſſilienſes*, juſti ac temperantes, ſed non fortes; *Romani* fortes ac juſti, ſed non temperantes. *Alexander* fortis fuit, ſed intemperans. Sed & ratio repugnat, ex ipſa *Ariſtotelis* hypotheſi deducta: ſi enim virtutum habitus ex frequenti actuum exercitio fiunt, pauper aliquis per totam vitam, evadet quidem temperans, ſed nunquam liberalis; & alius, cui per omnes vitæ annos occaſio deeſt fortiter aliquid agendi, nunquam evadet fortis: & cum tam multæ & tam diverſæ ſint virtutes morales, quis in omnium & ſingularum actibus exerceri poſſit, præſertim, cum multis natura, multis materia, multis occaſio deſit, eas exercendi. Dicunt, *omnes virtutes, una prudentia, tanquam communi vinculo, copulari:* ſed hoc probandum prius erat, eſſe unam prudentiam, qua ceu communi vinculo copulentur virtutes: quid ſi dicamus, in tot ſpecies prudentiam eſſe dividendam in quot dividitur ipſa virtus, & aliquem eſſe prudentem in bello, qui non ſit in eroganda pecunia, & alium eſſe prudentem in cibo potuque uſurpandis, qui non ſit in ſuum cuique tribuendo: itaque tam diverſi ſunt prudentiæ gradus & ſpecies quam Virtutis, & falſum eſt, prudentiam, virtutum Moralium omnium normam ac directricem, eſſe unam ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam: ſed dato, non conceſſo, quod ſit talis: non ſequitur, ideo virtutes omnes eſſe inter ſeſe connexas: ſicut non ſequitur, omnes lineas ducibiles ad idem centrum, eſſe connexas, quia poteſt fieri, ut non actu ducantur; ita quoque poſſunt omnes virtutes eſſe copulabiles cum prudentia, ut tamen non omnes actu copulentur, quia non omnes virtutes acquiruntur à nobis in hac vita, imo ne fieri quidem poteſt, cum ſic redderemur perfecti: at ne ſanctiſſimis quide[m] hoc contingit, quia regeneratio in hac vita [e]imperfecta: ſed hanc ignoravit *Ariſtotele[s]* ideoque virtutes omnes actu connecti di[x]it 7. *Eth. c.* 1. ſi non in gradu *continentiæ*, a[ut] *temperantiæ*, ut loquuntur *Scholaſtici*, ſalte[m] in gradu *excellentiæ* ſeu heroico: unde iide[m] gradus Virtutis aſſignant tres, unum *incipie[n]tium*, alterum *proficientium*, tertium *perfec[to]rum:* in primo ſtatu, paſſiones vehement[er] inſurgunt in rationem, ſed ipſa vehement[er] quoque reſiſtit; in ſecundo pacatiores ſu[nt] paſſiones, minorque eſt earum & rationis p[u]gna: in tertio plane repreſſæ ſunt & ſubac[tæ] paſſiones, & nulla amplius eſt earum & rati[o]nis lucta. Atque, ut ſic *Gentilis* philoſophet *Ariſtoteles*, condonari poteſt, qui corrupti[o]nem naturalem ignoravit, ſed ut ſic *philo[ſo]phentur Chriſtiani,* uti fecere *Scholaſtici*, atq[ue] utinam non alii quoque & quidem Reform[a]ti, peccatum eſt irremiſſibile: niſi funditus homines labem tollant originalem, quod [fa]cere videntur, cum perfectionem in bene [fa]ciendo, quam lex exigit, & ultra quàm exig[it] homini, in operibus puta ſupererogation[is] attribuunt: hunc tamen errorem non aliun[de] hauſerunt quam ex *Ariſtotele*, cui nimiu[m] mordicus adhærent.

VII. *Ariſtoteles* quidem 6. *Eth.* ad per[fe]ctionem actionis rectæ moralis requirit, 1. [ut] ratio practica vere judicet de expetendo & [fu]giendo. 2. Ut appetitus cum illo vero judic[io] conſentiat, id eſt, ut appetitus proſequatu[r] quod ratio expetendum præſcribit, ut aver[ta]tur idem, quod fugiendum eadem jubet: q[uo]ties hæc duo concurrunt, *perfecta* eſt *virt[us].* Contra, ſi ratio occæcata judicat turpia e[ſſe] proſequenda & honeſta fugienda, atque ap[pe]titus cum illo erroneo judicio conſentit, *p[er]fectum* eſt *vitium:* ſed evenit plerumque, [ut] ratio & appetitus diſſideant, & ut, cum ra[tio] recte judicat, appetitus tamen repugnet [&] reluctetur: quod ſi in illo conflictu ratio v[in]cit, & appetitum, licet renitentem, ſibi par[ere] facit, eſt *ſemivirtus*, quæ *Ariſtoteli* vocatur *c[on]tinentia:* ſi ratio vincitur, & paſſiones faci[unt] contrarium rectæ rationi, eſt *ſemivitium*, [&] vocatur *Ariſtot. incontinentia:* ſic ex quadrup[li]

com-

mbinatione rationis & appetitus, derivat *riſtoteles* virtutes & ſemivirtutes & ſemivi-, & *Scholaſtici* ſuum triplicem virtutis ſtatũ, ntinentiæ ſeu incipientium, temperantiæ proficientiũ, excellentiæ ſeu perfectorum. VIII. Verum non ex qualibet combinane principiorum cogitabili per intellem exiſtit principiatum, ſed tantum ex mbinatione poſſibili à parte rei. Atqui illa ma combinatio rationis rectæ & appetitus ti, quæ tollit omnem pugnam eorum inter & virtutem collocat in ſtatu *excellentiæ*, minesque reddit *perfectos*, non reperitur in o ſubjecto, ne in ſanctiſſimis quidem, qui tum habent exilia initia hujus perfectionis: &, eſt *virtutis* tantum *idea*, & perfectio, non poſſibilis, ſed excogitabilis tantum, & *non reale ens*, ſed *ens tantum rationis*, ab ea fictum factumque, qualis eſt reſp. *Platonis* in 10. ejus libris deſcripta: at vero Philoſophandum fuerat *Ariſtoteli* & *Scholaſticis* de Virtute, non uti erat in idea & imaginatione, ſed ut invenitur in hominibus. Et qui hanc *Ariſtotelis* & *Scholaſticorum* retinent opinionem de virtutum connexione ex Philoſophis noſtratibus, illi imprudenter ea collocant fundamenta in *Philoſophia*, quæ ſunt nocumenta in *Theologia*: quod ſedulo eſt cavendum. Alia ſpecimina & plura *Ariſtotelis* errorum circa res Morales nunc exponere non libet.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUARTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SUBST.

THESIS I.

QVantitatem continuam *ſeu Magnitudinem, non eſſe accidens aut ens à ſubſtantia quanta ſeu materia realiter diſtinctum,* onſtravit hujus Curriculi *Diſputatio Sea*; nunc idem de *Quantitate diſcreta ſeu* *ero, Tempore, Qualitatibus, cæteriſque Ac-tium ſpeciebus, demonſtratum imus.*

I. Ac *Numerum* quidem ex numero vem entium, & Accidentium realium, exeunt multi ex ipſis Peripateticis: ex antiribus *Aureolus* & *Gregorius Ariminenſis*, odernis *Fonſeca l. 5. Metaph. cap.* 13. 4. *Suarez diſp. Metaph.* 42. *Conimbr. ad* 3. *l. de Categoriis qu.* 2. *art.* 1. Horum ranía eo contendunt, ut probent, numerum titatem non eſſe, nec veram ejus ſpe-, aut quia non ſit ens reale, aut quia non s per ſe unum: at quod in aliqua Cate-, ut ſpecies, collocatur, debet eſſe ens & unum per ſe. Numerum non eſſe ens reale, probant ſic. Quod ex puris negationibus conſtat, non eſt ens reale. Sed numerus ex puris conſtat negationibus. Ergo. *Prob. Min.* Quod ex meris conſtat unitatibus, conſtat ex meris negationibus: quia unitates ſunt negationes: nam ideo unumquodque unum dicitur, quia eſt non diviſum ac non diſtinctum à ſe: eſſe autem non-diviſum, aut non diſtinctum, eſt negatio. *Aſſumo.* Atqui numerus conſtat ex unitatibus. Ergo. *Adverſarii*, ut numerum ens reale tueantur eſſe, ajunt, *eum eſſe ſpeciem quantitatis tanquam accidentis realis, non quidem univocam, ſed tamen analogicam.* Reſp. 1. ſupponunt, omnem quantitatem eſſe ens & accidens reale; quod eſt τὸ κρινόμενον, imo falſum: nam ſi continua non ſit talis, ut probatum eſt *Diſp. ſec.* nec diſcreta ſit talis, ut jam probamus, utique nulla eſt talis. 2. juxta doctrinam *Ariſtotelis* & *Ariſtotelicam*, ſpecies Analogæ in Categoriis non recipiun-

recipiuntur: Ergo ne tum quidem numerus erit verum ens & reale accidens, etſi quantitas in genere talis eſſe ponatur, quia ſub quantitate, ut ſpecies univoca, non continebitur. 3. Quomodo numerus, obſecro, erit ſpecies quantitatis tanquam entis realis, ſive univoca, ſive analoga? an ſecundum materiale ſuum, an ſecundum formale? At neutrum dici poteſt. Ergo. Materiale numeri eſt unitatum collectio: Formale vero eſt unitatum collectarum ordinata quædam diſpoſitio. At neque hæc collectio unitatum, neque earum diſpoſitio & ordo, ſpecies quantitatis dici poſſunt, ſi quantitas ſit ens reale, quia modi ſunt, qui ab entibus realibus contradiſtinguuntur: ſed quantitatis ſpecies modi eſſe nequeunt, verum debent eſſe entia realia (& dici ſolent ſecundum Ariſtotelicos) ſi ipſa quantitas ſit ens reale.

III. Sed ulterius ſic argumentamur. Si numerus ſit ens & reale, ergo tale invenietur in Deo. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo. Certe in Deo reperitur Perſonarum numerus ternarius, ex communi fide & verbo Dei. Unde ortum duxit vocabulum, *Trinitas*. Excipiunt *Adverſarii, hunc Perſonarum in communi eſſentia divina numerum ternarium eſſe tranſcendentalem & non prædicamentalem.* ſed hoc eſt, rem vocum diſtinctione eludere, quod Sophiſtis noſtris ſolenne eſt: ita cum relationem eſſe accidens negat ſanior & purior Philoſophia, quia illa invenitur vere in Deo: eſt enim Pater verum relatum, Filius verum correlatum, generatio verum fundamentum, juxta illud ex Sacris notum, *Ego* hodie *genui te*, ubi & *relatum* & *fundamentum* & *correlatum* vere indicantur: clamitant in adverſum inſani & impuri Sophiſtæ, non eſt relatio prædicamentalis. Quid igitur? an tranſcendentalis? Sed tam impudentes non erunt, ut hoc dicant: nam tranſcendentales relationes (ſunt verba *Suareſii diſp. Met.* 47. *ſect.* 3. *num.* 10.) *non ad certum aliquod prædicamentum, ſed ad omnia genera entium pertinent.* An ergo paternitas ad omnia genera entium pertinebit, & eſſe Patrem, tribuetur Quantitati, Qualitati, &c. At, inquiunt, *Paternitas in Deo eſt relatio divina & ſupernaturalis, ideoque non eſt prædicamentalis, quæ eſt accidens & ens reale.* Cont[...] Quare non ſit prædicamentalis relatio, pat[...] nitas in Deo, etſi ſit divina, ac ſupernatura[...] cum habeat omnia ad prædicamentalem re[...] tionem requiſita, ſubjectum, fundamentu[...] terminum, proprie & vere dicta? Sed hoc [...] gotium alias diſcutiemus. Redimus ad *Nu[...] rum:* & porro dicimus, ex vulgato Axiom[...] *Entia non ſunt multiplicanda ſine neceſſita[...]* nullam hic eſſe neceſſitatem, ut duplicem [...] mittamus numerum, prædicamentalem [...] tranſcendentalem: ſi dicant, *nos cogi, quia nu[...] rus prædicamentalis eſt ens reale, quale in Deo [...] mitti non poteſt,* mera eſt petitio principii: [...] enim in quæſtione eſt, imo ipſum illud q[...] negamus, numerum ſc. prædicamental[...] eſſe ens reale; quia contra dicimus, eum [...] affectionem ac modum, qui entia aut enti[...] potius collectionem conſequitur. Ita *nu[...] rum* ex verorum entium numero nunc ex[...] mus: & *magnitudinem* Diſp. ſecunda: ve[...] lo & *Tempus* ex verorum entium choro [...] ciamus.

IV. *Tempus non eſſe ens reale*, facili o[...] probatur: Nam aut ſumitur Metaphyſice, [...] temporalitate, & ſic omni enti, atque et[...] Deo, convenit, cui tamen accidentia non [...] veniunt. Tempus Metaphyſicum exiſtent[...] ſequitur, quæ vel maxime eſt in Deo. I[...] enim exiſtit in omni tempore, creaturæ [...] tum in aliquo, vel præterito, vel præſenti, [...] futuro. Aut Tempus ſumitur Phyſice, [...] numero ſeu menſura motus; ſic non m[...] erit reale, quam ipſe numerus, vel, q[...] menſurat, motus, qui cum ſit actio, ta[...] eſt modus entis realis in fieri: ſic ergo co[...] dimus. Quemadmodum numerus non e[...] reale, quia unitates, ex quibus conſtat, [...] ſunt entia realia; hæ non ſunt entia re[...] quia unitas in genere non eſt ens reale; [...] non eſt ens reale, quia eſt affectio tran[...] dens entis realis, alioquin iretur in infini[...] ſic nec tempus eſt ens reale, quia ſequitu[...] ſtentiam, nec hæc eſt ens reale, quia eſt [...] cipium tranſcendens entis realis in ge[...] alioquin iretur iterum in infinitum.

V. Sed ad *Qualitatem* tranſeamus. [...] quatuor vulgo ponuntur ſpecies ſatis

cundam & Quartam ex entium realium ıbitu proſcripſere ante me multi, præſer- n *Nominales* ac *Scotiſtæ* inter *Scholaſticos*, od videre eſt apud *Faventinum*, *Hurtadum*, *rriagam*, & non ita pridem *Prædeceſſor* ac *æceptor venerandus*, *D. Burgerſd. in Metaph.* 2. *c. ult. th.* 12. Sed ad primam & tertiam ıalitatis ſpeciem ipſe offendit, offenderunt reliqui. *Nos omnes in univerſum Qualitates, vera entia à ſubſtantiis diſtincta, negamus*, ordine ſuo probamus.

VI. *Habitus* eſt qualitas adventitia ad ope- ıdum bene vel male, ſumendo voculas il- , tum Ethice, tum Phyſice: eſtque vel cor- ris, vel animi. *Corporis*, ſi detur, (neque im hoc nunc diſputamus) comprehendit ıitatem, morbum, &c. At ſanitas & morbus ıſiſtunt in recto aut vitioſo temperamento tium, in εὐεξίᾳ καὶ καχεξίᾳ earum: at hæc poſitio non eſt aliud, quam modus iſtarum tiũ, qui à partibus tanquam ſubſtantiis mo- icatis non diſtinguitur ut ens reale: quip- modus negat ens reale, alioquin idem mo- icaretur per ſe ipſum. At potiſſima difficul- eſt in habitibus *animi*. Hi ſunt vel *acquiſiti infuſi*: at *neutri ſunt entia realia*: quod i- n dicendum de concreatis, & connatis, ſi t; de quo alias diſputandi erit locus. *Habi- animi* acquiſiti, ſunt vel *intellectuales* vel *rales*: utrique acquiruntur crebris actioni- s, quæ ipſæ cum non ſint entia realia, neque bitus iis acquiſiti poſſunt eſſe tales: nihil ippe eſt in effecto niſi quod ſit in cauſis, vel maliter in cauſis univocis, vel eminenter cauſis æquivocis: ſed actiones, cauſæ habi- ım acquiſitorum, neutro modo ſunt entia ılia: ergo nec habitus tanquam effectus iis quiſiti ſunt ejuſmodi. Sed in *infuſis animi bitibus* accidentium realium & entium à ſtantiis diſtinctorum præſidium reperie- r. Imo vero, nihil minus. Nam ſi acquiſiti ıtum ſunt modi operandi, ideoq; non entia ılia: nec infuſi erunt entia realia, quia quo- ıe tantum ſunt modi operandi: omnis enim bitus, ſeu acquiſitus, ſeu infuſus, largitur ntum facilitatem in agendo: at facilitas illa ıid eſt aliud quam modus? ſed modus nullus t ens aut accidens reale, nec eſſendi nec ope- randi, quod demonſtratum vide à *Burgerſd. cap.* 7. *lib.* 1. *Met.* & nos brevi demonſtrabimus in harum diſputationum ſerie. Neque tamen modus, aut id quod eſt modus, ſeu eſſendi, ſeu operandi, nihil eſt aut nihil addit ſubjecto quod modificat: hoc enim ſi verum foret; figura nihil adderet quantitati, & figurâ rei quantæ variatâ, *nihil* eſſet variatum: ſeſſio, Petro antea ſtanti *nihil* adderet, & cum mutatur ſeſſio Petri in alium ſitum, ut ſcilicet evadat ſtans, *nihil* mutabitur, adeoque totum prædicamentum *ſitus nihil* continebit, ſi modus ſit nihil, nam *ſitus* eſt tantum *modus* partium in corpore; exiſtentia cum ſuperadditur eſſentiæ, *nihil* ſuperaddetur; ſubſiſtentia cum ſuperadditur enti, ut ſit vel ſubſtantia ſimpliciter, vel ſubſtantia prima, prout illa vox ſumitur vel latius vel ſtrictius, *nihil* ſuperadditum enti fuerit; finitas cum ſuperadditur enti reali ut ſit creatura, *nihil* quoque ſuperadditum fuerit; actus, potentia, contingentia, neceſſitas, &c. *nihil* fuerint, ſi modus *nihil* eſt aut *nihil* addit enti. Et niſi *modi* atque alia quædam admittantur, quæ nec ſint ſubſtantiæ, nec accidentia, nec entia realia, nec nihil, ſed quæ ſint media negationis utrimque interjecta, actum eſt de tota *Metaphyſica*; quippe Entis in genere principia, eſſentia & exiſtentia, & ejus affectiones, unitas, veritas, bonitas, localitas, temporalitas, ſuntne ſubſtantiæ, ſuntne accidentia, ſuntne entia realia? quicquid dixeris, erraveris. At ſuntne nihil? Neque hoc dici poteſt. Quin perierit quoque *Matheſis* tota ſimul & *Phyſica*, ſi non admiſeris medium aliquod inter ſubſtantiam & accidens, inter ens reale & nihil: nam affectiones, quæ de quantitate continua ac diſcreta, & quæ de corpore demonſtrantur, nec ſunt ſubſtantiæ, nec accidentia, imo ne quidem entia realia, neque tamen nihil ſunt. Sed de hoc negotio alias latius. ſufficit demonſtraſſe impræſentiarum, non valere hanc conſequentiam; Quod non eſt accidens, eſt ſubſtantia: nec hanc, Quod non eſt ens reale, eſt nihil: & habitum omnem, ſive acquiſitum ſive infuſum (eadem eſt ratio connati & concreati) licet non ſint accidentia, non ideo fore ſubſtantias, licet non ſint entia realia, non ideo

eſſe nihil. Potentiam & impotentiam naturalem proxime ſequens examinabit & ex munere Accidentium & Entium realium eli[minabit] diſputatio.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUINTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

THESIS I.

REmovimus ex *Accidentium & Entium realium* cenſu, *Quantitatem*, & Qualitatis ſpeciem primam, *Habitum*; tranſimus ad ſecundam, quam faciunt *Potentia & impotentia Naturalis.* Definitionem utriuſque aut diviſionem multiplicem hic non exponemus, ſed ſupponemus: adeoque ſimpliciter, potentiam *nullam eſſe Accidens & Ens reale diſtinctum à Subſtantia*, probabimus.

II. §. 1. Si potentia naturalis ſit ens reale & accidens diſtinctum à ſubſtantia, aut erit *activa* aut *paſſiva*. Sed neutra eſt, quia res poſſunt agere & pati per ſe ipſas aut per ſuas entitates. Ergo. Verum utrumque diviſionis membrum penitius inquiramus. Si potentia *paſſiva* eſt ens reale & accidens diſtinctum à ſubſtantia, vel eſt *objectiva*, vel *ſubjectiva*, id eſt, vel illa potentia reſpiceret efficientem, vel formam, ſeu ſubſtantialem ſeu accidentalem. Si *objectiva potentia paſſiva* ſit ens reale & accidens diſtinctum à ſubſtantia, ergo erit in aliquo ſubjecto: at potentia objectiva ibi collocatur, ubi nullum eſt ſubjectum: eſt enim potentia rei nondum exiſtentis. v. c. Mundus antequam exiſteret aut creatus eſſet, erat in potentia objectiva, reſpectu Dei creatoris; *objiciebatur* enim ipſi, ut creabilis aut creandus potius, quod utrumque reſpectu mundi ſignificat potentiam paſſivam. Hæc ergo potentia objectiva, qua poterat à Deo mundus condi ante ſui creationem, vel erat in Deo, vel extra Deum. Non in Deo, quia nihil eſt in Deo paſſivum: omnis enim potentia, quæ Deo adſcribitur, activa eſt: Non extra Deum, quia nullum ante creationem mundi exiſ[te]bat ens reale, in quo tanquam in ſubjecto h[æc] potentia inhæſiſſet. Ergo neque potentia i[lla] fuiſſet: tantum abeſt, ut accidens eſſet à ſu[b]ſtantia realiter diſtinctum. Præterea potent[iæ] objectivæ reſpondet exiſtentia ſeu actus e[n]titativus. Sed nullum ens reale aut veru[m] accidens præcedit actum entitativum ſeu [e]xiſtentiam rei, ſed potius eam præſuppon[it.] Ergo.

III. Si *potentia paſſiva ſubjectiva* ſit e[ns] reale & accidens diſtinctum à ſubſtantia, [v]*erit materiæ ad ſuam formam ſubſtantialem*, [v]*ſubjecti ad ſuam formam accidentalem.* N[on] *prius*: nam 1. Potentia & Actus ſunt in eode[m] genere juxta *Ariſtotelem & Ariſtotelicos*, ita [ut] ſi actus aliquis ſit ſubſtantia, & potentia e[rit] ſubſtantia, ſi actus aliquis ſit accidens, & p[o]tentia erit accidens. Sed actus ille, quem r[e]ſpicit ſubjectiva materiæ potentia, eſt form[a] ſubſtantialis, ut volunt *Peripatetici*, & alte[ra] pars compoſiti. Ergo & potentia illa ad illu[m] actum erit ſubſtantia, non accidens: & hoc [e]ſt fortaſſe, quod barbarus voluit *Commentat[or] Averroes*, cum dixit, *Materia ſubſtantiatur* [p]*oſſe.* 2. Argumentamur ad hominem. Act[us] & potentia, ex ſententia *Adverſariorum*, o[p]ponuntur tanquam habitus & privatio. [A]t habitus & privatio, ex ſententia *eorundem*, a[d] eandem reducuntur Categoriam. Ergo cu[m] forma ſubſtantialis ſit ſubſtantia, ſic aſſerent[i]bus *iiſdem*, & potentia ſubjectiva ad eam tal[is] erit. Ergo non accidens.

IV. Si *potentia paſſiva ſubjectiva ſubſtanti[æ]*

a

formam accidentalem, ſit accidens & ens e à ſubſtantia diſtinctum, *vel erit reſpectu is formæ accidentalis*, id eſt, accidentis, *vel ectu alicujus. Non reſpectu omnis*, quia ſic . hæc potentia, de qua impræſentiarum mus, quæ *Adverſariis* eſt accidens, aliam que potentiam, quę pariter foret accidens, e ſe requireret in ſubjecto, & ſic daretur ceſſus in infinitum, à quo natura abhorret: terea & quantitas, priuſquam in ſubjecto peretur, potentiam quandam, ut accidens iter à ſubſtantia diſtinctum, requireret: uantitas juxta *Peripateticos* immediate & xime inhæret materiæ, abſque ulla præ- nea potentia. Ergo. *Si talis potentia paſſi- ſubjectiva, ut accidens realiter diſtinctum, itur ad quædam tantum accidentia recipien-* quæro, ſi unum accidens poſſit inhærere ecto & informare ſubſtantiam ſine media ntia paſſiva ſubjectiva, cur non omnes? a enim major videtur eſſe ratio in uno m in alio accidente, ut ad unum recipien i in ſubjecto requiratur potentia quædam iva ſubjectiva diſtincta à ſubſtantia, & non iiratur ad aliud. Et, ſi hæc talis potentia iiratur, ut ratio receptiva accidentium in ecto, aut erit quantitas, aut accidens aliud. is nolunt. Si poſterius volunt, quando- dem hæc potentia ſtatuitur in ordine ad a accidentia & genere diſtincta, non erit potentia prædicamentalis, aut qualitas, ſecunda tantum ſpecies qualitatis, ſed ſcendentalis, & per omnes qualitatum, accidentium, vagabitur ſpecies. At po- tia tranſcendentalis, ne ipſis quidem Peri- eticis, eſt accidens aut ens reale. Ergo, &c.

V. Si *potentia activa ſit ens reale & accidens nctum à ſubſtantia, vel erit entis increati creati*: non *increati*, quia repugnat ejus plicitati ac perfectioni, ut in Deo ſit ens e & accidens ab ejus ſubſtantia diſtinctum: *creati*, quia *vel incorporei erit, vel corporei*: *corporei*, vel erit *Angeli* vel *Animæ rationa-* ſed neutrius natura exigit: utriuſque enim em hic eſt ratio. Quod *Angeli* non exigant entiam activam diſtinctam à ſua ſubſtantia eſſentia, ſic evincimus: nam hæc, vel face- ad Angelorum perfectionem, vel ad eo- rum imperfectionem: omnis enim entitas realis alteri adjuncta, vel illud perficit, vel ejus perfectionem minuit. Sed *non facit* ad *perfe- ctionem Angelorum potentia activa realiter di- ſtincta ab eorum ſubſtantia*, quia Deus, qui eſt agens perfectiſſimum, ſine talibus potentiis intermediis operatur: unumquodque autem eo eſt perfectius, quo accedit propius *ad Deum*. Si *ad imperfectionem Angelorum facit iſta poten- tia activa*, removenda potius eſt: deinde, quæ- libet forma ſtatuitur vulgo, ſubjectum, in quo eſt perficere. Ergo hæc dici nequit face- re ad imperfectionem Angelorum. Denique, ſi eſſentia aut ſubſtantia Angelorum requirat à ſe diſtinctam potentiam activã, ergo & for- mæ accidentales, quæ ſunt agentia imperfe- ctiora, requirent tales potentias. Atqui hæ non requirunt, ſed immediate agunt. Ergo. Et quo indicio innoteſcit hæc activę potentię ab Angelorum eſſentia diſtinctio realis? an ſenſu? ſed nec Angelorum eſſentia, nec poten- tia, eſt objectum ſenſus. An ratione? ſed ratio magis contrarium colligit. Nam natura nihil facit fruſtra. Sed fruſtra eſt ponere potentiam activam, cum eſſentia Angelorum ſufficiat. Sed hoc ipſum negant *Adverſarii*: imo negant *ullius rei creatæ eſſentiam, eſſe immediatum prin- cipium operationis, aut poſſe producere ullam im- mediate à ſe ipſa actionem*. At enim quæro, quomodo rei creatæ aut Angelorum eſſentia producat potentias activas realiter à ſe diſtin- ctas? vel enim oportet intermedias & priores potentias ponere, quarum interventu poten- tiæ activæ producantur, vel hæ potentiæ acti- væ producuntur immediate. Si prius, erit pro- greſſus in infinitum. Si poſterius, quidni & operationes ipſæ immediate producantur, æ- que atque potentiæ activæ, ab eſſentia aut ſub- ſtantia? nam æque facile producentur à natura cujuſque rei immediate operationes, ac po- tentiæ. Et hoc eodem argumento *omnę diſcri- men reale potentiarum intelligendi & volendi ab anima rationali* tollitur, quod fuſius deducere- mus, niſi id jam fuſe factum eſſet à *Scoto* & *Sco- tiſtis*. Vide inter alios *Fabrum Faventinum* in Theorematibus *Logicis* & *Phyſicis* ad mentem *Scoti*, & *Johannem de Rada* in ſuis controver- ſis inter *Thomam* & *Scotum*.

VI. *Si potentia activa in ente requiritur corporea, ut ens reale & accidens diſtinctum à ſubſtantia ſeu eſſentia, vel requireretur, tanquam conditio & diſpoſitio & præparatio agentis, vel tanquam cauſa agens aliqua intermedia.* Si *prius dicant*, hoc probandum prius foret, non gratis dicendum: nam non videtur nobis eſſe opus tali diſpoſitione, quia, ut diverſa agentia inter ſeſe diſtinguuntur eſſentiis, ſic ad diverſas operationes determinari poſſunt per ſeſe ſine pręparatione pręvia aut media: Cur enim magis fuerit alienum à ratione, eſſentiam ex ſeſe immediate ordinari ad proprias ſuas operationes, quam eandem ex ſeſe immediate ordinari ad proprias ſuas potentias. Pręterea, hęc potentia activa entis corporei illud diſponens ac præparans, vel eſt natura prior ipſa eſſentia & ſubſtantia, quam diſponit ac præparat ad operandum, vel ſimul eſt cum ea, vel eſt ea poſterior ac ſequitur; ſi primum dicant, effectus erit prior cauſa: ſi ſecundum, ſubſtantia non erit prior naturâ accidente, contra proprium illorum axioma: ſi tertium, potentia hæc activa, eſſentiam ſeu ſubſtantiam entis corporei diſponens ac præparans, eſt ſupervacanea: eum enim in finem in agentibus hæc collocatur potentia, ut illa diſponat, præparet, ac determinet ad operationem talem, vel talem: ſed ſi hæc potentia ſequitur eſſentiam aut ſubſtantiam entis corporei agentis, jam hæc fuerit præparata, diſpoſita, determinata, ante adventum talis potentiæ: itaque fruſtra ponitur. Poſtremo, ex ipſa hominis notatione videtur colligi poſſe, haſce potentias eſſe modos tantum & non accidentia aut entia realia: appellantur enim diſpoſitiones, præparationes, conditiones, determinationes, ad operandum. At vero, quid aliud ſonant iſta vocabula, quam modum operandi?

VII. *Si potentia activa requiritur diſtincta ab entis corporei & agentis eſſentia ſeu ſubſtantia, ut cauſa agens aliqua intermedia*, in abſurdum incidunt, quod ante tetigimus: nam, dum ipſam potentiam agendi producit eſſentia aut ſubſtantia agentis, vel immediate producet, quod ipſi negant cadere in ullam creaturam, vel in infinitum dabitur proceſſus, quod à Philoſophia & ratione recta eſt alienum. Atque ex hiſce omnibus conſpicuu[m] eſt, *nullam eſſe neceſſitatem ponendi potenti[as] vegetativas & ſenſitivas realiter diſtinctas [ab] anima utraque.*

VIII. *Cl. D. Burgerſdicius L. 2. Met. c. u[lt.] th.* 13. Potentias naturales in duas claſſes d[i]peſcit: quaſdam oriri dicit ex primis quali[ta]tibus, ut ſunt vires corporum vita carentiu[m] & has, vera accidentia, atque entia reali[a à] ſubſtantiis diſtincta, facit: quaſdam nihil h[a]bere commercii cum primis qualitatibus [a]ſerit, uti ſunt potentiæ Angelorum & Anim[æ] rationalis, & has à ſubſtantia ejus rei, cuj[us] ſunt potentiæ, diſtingui negat. Quod ſpe[ct.] potentias vegetativas & ſenſitivas, circa [e]vacillat, tandem tamen eas eaſdem cum i[pſa] animarum ſubſtantia concludit: quod ex p[ri]mis qualitatibus non oriantur quidem, ſed operando tantum ſpiritu utantur vitali & a[ni]mali, qui ex elementaribus qualitatibus o[ri]tur ac gignitur uterque. Sed enim, nihil [eſt] neceſſe, potentias etiam illas, quæ ex prin[is] oriuntur qualitatibus, & ſunt corporeæ, fa[ce]re entia realia atque accidentia diſtincta [ab] eſſentia & ſubſtantia corporum. Nam, ſi ip[ſæ] qualitates primæ, ex quibus oriuntur iſtæ p[o]tentiæ, non ſint accidentia vera aut entia r[ea]lia, nec erunt potentiæ naturales ex iis ori[undæ]. Sed verum eſt prius, uti hoc probabimus *D[iſp.] ſeq.* Ergo.

IX. *Si potentia naturalis nulla, nec acti[va] nec paſſiva, nec ſubjectiva, nec objectiva, [nec] Dei, nec creaturæ, nec Spiritus, nec corpor[is] ſit ens reale aut accidens à ſubſtantia & eſſen[tia] diſtinctum, multo minus erit impotentia natu[ra]lis:* nam aut intelligitur iſtac voce, priva[tio] potentiæ, aut potentia imbecillior. Si pri[us], nulla privatio eſt ens reale aut accidens [ve]rum. Si poſterius, non aliis opus eſt ar[gu]mentis, quam quæ ſunt allata contra pot[en]tiam naturalem ſimpliciter: quod enim [ve]rum eſt de potentia forti ac majori, id quo[que] de diminuta & minori verum eſſe cenſend[um] eſt. *Quomodo ergo potentiæ naturales, ſi [non] ſint entia realia & vera accidentia, diſtingu[un]tur à ſubſtantia ſeu eſſentia? An ratione ra[tio]cinata? an modaliter? an formaliter?* R[e]omnibus iſtis diſtinctionum generibus, pr[o]

vo

…s iſtæ & termini diverſimode accipiun- Cæteras Qualitatis ſpecies, non eſſe entia realia nec vera accidentia à ſubſtantiis diſtincta, docebit *Diſq. ſeq.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

SEXTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

THESIS I.

…M duas Qualitatum ſpecies profligavinus, & ex Entium realium numero ejecinus, *Habitum* & *Potentiam Naturalem*; ad …*uas debellandas, atque extra Accidentium* …*um relegandas, nos accingimus.* Offert ſe- …imum, *Patibilis qualitas*, atque in ea *lux* *lumen, color, ſonus, odor, ſapor, qualitas ta-* …*, calor, frigus, &c.* *Lucem ſeu lumen* non qualitatem, nec accidens, ſed ſubſtantiam …orpus quoddam tenuiſſimum, jam ante …totelem docuere Veteres, Empedocles, …nocritus, Epicurus, aliique, & Recentiores …nes, qui generoſius Philoſophantur, nec …a ducuntur Ariſtotelis obedientia. Lux …n vel ociſſime movetur: moveri autem eſt …prium corporum: celeberrime reflectitur …eculo communi aut alio corpore; ſed ſola …pora reflexionem patiuntur: lux quoque …ingitur: at hoc quoque eſt corporum: par- …ucis coëunt & congregantur in certis ſpe- …s & diſgregantur in aliis: congregari au- …n & diſgregari, ſolis corporibus convenit. … aliena eſt hæc ſententia ab *Ariſtotele*, …d vel ex unico *Probl.* 12. *ſect.* 15. liquet, quærens Philoſophus, cur ſolis umbra ex- …na videatur tremere, reſpondet, id fieri …puſculorum concurſione, aut forte quod …s motus ſit incertus: unde putant aliqui …ſtotelem voluiſſe, quod lumen conſtaret …puſculis volatilibus, quæ celerrime move- …tur & agitarentur. *Colorem* formaliter ſum- …n, non diſtingui realiter à luce vel lumine, … eſſe ipſum lumen receptum in corpore opaco, patet, quia oriente lumine oriuntur, occidente occidunt, variante variantur colores, & pro varia refractione aut reflexione lucis varie colorata videntur objecta, quod experientia eſt comprobatiſſimum, & patet in priſmate ſeu trigono vitreo, in phiala, quæ aquis limpidis eſt repleta, & in aliis corporibus, varios colores exhibentibus; pro luce diverſimode reflexa aut refracta. Et quid aliud ſunt Iridis colores, quam varie reflexum aut refractum lumen? Neque ullus negare poteſt, ipſam lucem eſſe, quæ colores creat in collo columbæ, in cauda pavonis, in nube rorida, cum iſtiuſmodi res non habeant in ſe varios colores illos: nec eſt, quod dicas, ejuſmodi colores, ſive iridis, ſive colli columbæ, ſive caudæ pavonis, ſive trigoni vitrei, eſſe tantum apparentes & cito tranſeuntes, qui differunt à veris & fixis coloribus exiſtentibus in aliis corporibus: nam, vel omnes ſunt veri, vel omnes ſunt apparentes tantum, cum omnes à luce formentur; nam res non illuminatæ nullum habent colorem, nulluſque in tenebris eſt color; uſque adeo verum eſt illud Poëtæ, *nox abſtulit atra colorem.* Et hanc ob cauſam corpora opaca in ſuperficie tantum habent colorem, quia ibi tantum recipiunt lucem vel lumen, (neque enim hæc diſtinguimus) in interioribus partibus non item: unde ſecto pomo oritur color in partium ſuperficie, propter receptum lumen, qui antea non erat. Lumen autem recipi in ſuperficie corporum & ab ea reflecti, ipſa evincit

experientia. Si enim ſoli ex adverſo opponatur corpus læve, in ſuperficie ejus lumen receptum apparet: ſol ſi per vitrum micet, lumen conſiſtere conſpicitur in pariete. Qui autem vulgo dicuntur veri colores & alii apparentes, ii non diverſas colorum ſpecies arguunt, ſed majorem tantum minoremve luminis incidentis durationem. Si ergo lux aut lumen fuerit ſubſtantia, & talis erit color.

II. *Sonus* qualitas non eſt, nec accidens: ſed eſt ipſe aër attritus formatuſque in parvas moles, vel, nihil eſt aliud, quam corpuſcula innumera exigua, conſimiliter figurata, organique Auditus conſimiliter feriendi capacia, quæ à pulſatis corporibus magno cum impetu exiliunt. Quemadmodum enim lumen nihil eſt aliud, quam corpuſcula tenuiſſima nervum opticum impellentia, ita ſonus nihil eſt aliud, quam ſubtiliſſimæ aëris, aquæ, alteriuſve corporis particulæ, à quibus impelli poteſt & ſolet auris membrana. Corporeitas, ut ſic loquar, ſoni probatur, quia ſola corpora reflexionem patiuntur: at ſonus ſæpius reflectitur, quod docet Echo: deinde ſola corpora moventur & progrediuntur: at ſonus progreditur & regreditur: præterea, ſonus habet vim afficiendi auditum, & efficiendi vel voluptatem vel dolorem, prout concinnus eſt aut inconcinnus: atqui illa voluptas vel dolor ex eo oritur, quod corpuſcula aërea mota deliniant vel exaſperent organum audiendi, pro conditione lævitatis vel aſperitatis, qua configurantur: & hanc configurationem agnovit *Ariſtoteles,* cum in Problematibus dixit, vocem tantum eſſe aërem configuratum; Denique ſonus imminuitur & aliquando confuſus evadit, ob corpuſculorum diductionem in longo progreſſu, & divaricationem in tranſitu per ſeptum denſius: quæ omnia ſonum eſſe corpus, ſed quod motum eſt, vel movetur, ſatis commonſtrant.

III. *Odores* eſſe ſpiritus ſeu halitus odoriferos, atque adeo ſubſtantias ſubtiles ex corporibus fragrantibus prodeuntes, Antiqui olim docuere, docent Recentiorum multi: docet Experientia: quin *Ariſtoteles* ipſe *lib. de ſenſu & ſenſili*, odorem vocat fumidam exhalationem. Et ſi odore medicamenti quidam pu[rgari] ſolent, ſi alii odore alimenti nutriri po[ſ]ſunt, certe ſubſtantias eſſe nemo dubitaver[it] quippe quæ ab odoribus fieri non poſſent, n[iſi] ſubſtantiæ quædam forent corporeæ: quom[o]do enim alimentum converteretur in ſu[b]ſtantiam viventis? Adde, quod odores pr[o]grediuntur ac moventur lentius ſono, move[nt] olfactum, eumque afficiunt voluptate aut d[o]lore, imminuuntur progreſſu, ipſæque r[es] odoratæ detrimentum aliquod ſubſtantiæ p[a]tiuntur, per exhalationem odorum, qui mag[is] effluunt, cum res odoriferæ ſunt fractæ, co[n]tritæ, aut per ignem reſolutæ, quam cum ſu[nt] integræ: quæ omnia, fumos halituſque ill[os] non eſſe niſi ſubtiles ſubſtantias proſilien[tes] & effluentes ex rebus odoratis, ſatis ſuperq[ue] evincunt.

IV. *Sapores* eſſe ſubſtantias corporeas, [ut] odores ſint tales, certo certius eſt, quia adh[uc] craſſiores ſunt odoribus, iiſque adeo conju[n]cti, ut, ubi unus eſt, ibi & alter ſit, neque ſu[nt] niſi in corporibus mixtis: etiamſi enim t[er]ram miſceas cum aqua, nunquam inde ex[ur]get, vel odor, vel ſapor: ſi dicas, corpus no[n] nunquam alium habere ſaporem, alium od[o]rem; reſpondeo, illud fieri, vel quia nares [&] lingua ſunt diverſi temperamenti, ut, qu[od] huic gratum eſt, illi ſit ingratum, quem[ad]modum hic & ille homo diverſum habent [in] linguis temperamentum, quia qui ſapor hu[ic] placet, illi diſplicet; vel quia diverſæ ſunt [in] corpore partes, tenuiores & craſſiores, & [quæ] aliud habent temperamentum quam illæ: [eſt] enim odor in partibus tenuioribus, ſapor [in] craſſioribus: uterque nihil aliud quam co[r]puſcula quædam varie configurata & mo[ta,] olfactum guſtumque afficientia.

V. Reſtant expendendæ *qualitates tacti[les,] calor, frigus, &c. Calor* eſt nihil aliud, q[uam] corpuſculorum inſenſibilium motus vari[us &] celer. *Frigus*, eorundem motus minor ac [re]miſſior. Intelligimus, actualem calorem, [&] actuale frigus. Qui illum definiunt, qual[ita]tem activam homogenea congregantem [&] heterogenea diſgregantem, & hoc, qualitat[em] homogenea & heterogenea congregantem [a] poſteriori deſcribunt utrumque (an vere, n[on]

n eſt inquirendi locus) nam illa vel congreio vel ſegregatio vi majoris vel minoris tus inſtituitur. Calor & frigus, tactiles di tur qualitates, quia tactu percipiuntur: n enim particulæ inſenſiles alicujus corpovarie celeriuſq; moventur, quã noſtri coris particulæ, ſentitur calor; cum moventur lius, ſentitur frigus. *Humiditas*, puta actuaeſt, cum particulæ aquæ vel alterius liquoenſibilis, in corpore ſtabili, ita ejus poris int, ut ipſis inhæreant. *Siccitas* actualis eſt, ſtabilium corporum pori nullis particuenſibilis liquoris replentur, ſed ſolo aëre ubtili materia. Tangitur humiditas, cum ora ſtabilia percipiuntur perfuſa liquore bili: tangitur ſiccitas, cum nullo ſenſili ore prædita eſſe percipiuntur. *Craſſities nuitas*, ſequuntur majorem vel minorem nitudinem particularum inſenſibilium, ibus corpora craſſa & tenuia componun- *Denſitas & raritas* reſpiciunt poros ſeu valla, quæ inter particulas inſenſiles inent, diciturque denſitas, cum inter illas oris particulas paucula ſunt intervalla; s, cum multa: oritur utraque, tum à caum à frigore. *Gravitas & levitas*, nihil ud, quam motus tarditas & celeritas mo- particulis materiæ craſſioribus & comoribus, variaque figura affectis: quæ cum iliori materia ad celeriorem compulſiount aptæ, celeriuſque moventur, dicunaves; cum ad tardiorem compulſionem ſunt idoneæ, tardiuſque moventur, tur leves: unde gravia corpora deor endunt vehementius, levia imbecillius; lterutrum fieri à tactu percipitur, ſentil gravitas vel levitas. *Durities* oritur ex ularum inſenſibilium firmiſſima adhæ- ; *Mollities*, ex earum adhæſione minus : unde dura corpora ſunt magis ſtabiollia, minus ſtabilia. *Stabilitas* exiſtit, acunque tandem particularum in cornſenſibilium adhæſione: *fluiditas* contra, ex earundem disjunctione. Eſtque vel *aquoſitas*, quæ oritur ex partibus fluidis, ſed lævibus & oblongis, inter ſe repentibus; vel *oleaginoſitas*, quæ ex particulis iiſdem, ſed ramoſis, exiſtit; vel *viſcoſitas*, quæ indicat, particulas illas ægre, lente, ac difficulter à ſe invicem disjungi. *Lævitas* ſequitur particularum motum in corporis ſuperficie æquali. *Aſperitas*, in inæquali. Sed longum foret nimis omnes qualitates tactiles in ſpecie hic recenſere, & quomodo ex ſolo motu, figura ac magnitudine particularum inſenſibilium in corporibus exiſtant, exponere, & id fecit luculentiſſime doctiſſimus Regius in fundamentis Phyſices, c. 5. Ergo ad *quartam ſpeciem* Qualitatis tranſeamus, *formam & figuram*.

VI. *Figura* vulgo definitur, *qualitas orta ex terminatione magnitudinis*. Sed enim, ſi magnitudo non ſit accidens, nec ens reale, ſi nec termini ejus ſint talia, ſi nec ipſa ejus terminatio, multo minus fuerit ens reale, aut accidens, figura, quæ inde oritur. Atqui nec magnitudo nec ejus termini ſunt entia realia aut accidentia, quod oſtenſum diſp. 2. hujus curriculi, nec ejus terminatio; hæc enim vel eſt relatio vel actio: ſed neutra eſt ens reale aut verum accidens. De priori liquebit diſp. 7. de poſteriori, diſp. 8. *Forma* eſt figura cum colore: ſed ſi nec figura nec color eſt ens reale aut verum accidens, ergo nec forma fuerit. Sed verum eſt prius, ex hac diſp. Ergo & poſterius. Atque ita qualitates omnes ex entium realium verorumque Accidentium numero excluſimus. Sed dicet quis, Hæc nova ſunt, & contra Ariſtotelem: Reſp. utrumque falſum eſſe, & hanc Philoſophiam eſſe antiquiorem ipſo Ariſtotele, quin eſſe ipſius Ariſtotelis, præ aliis oſtendit Claudius Berigardus in Circulo Piſano. Quid multis?

Si meruit veri vindex audire novator,
Mome! novatorum eſt primus Ariſtoteles.

Diſpu-

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

SEPTIMA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

THESIS I.

DE ſolio deturbavimus Entium realium, *Quantitatem* & *Qualitatem*: minus difficultatis erit in reliquis Accidentium ſpeciebus ex numero Entium realium removendis. De *Relationibus* quidem id jam ante multos oſtendimus annos *diſp. ſelect. vol.* 1. *diſp.* 5. *th.* 7. Verum quia hoc obiter tantum eſt actum tum temporis, jam paulo plenius idem tractandum nobis cenſuimus.

II. §. 1. Omne ens reale ſimplici & incomplexa mentis apprehenſione concipitur, unoque mentis actu & ictu intelligitur: Sed relatio non ſic concipitur aut intelligitur. Ergo non eſt ens reale. *Major probatur.* Quod in ſe eſt ſimplex & incomplexum, id etiam ſimplici & incomplexa mentis apprehenſione intelligitur ac concipitur: ſiquidem objectum potentiæ debeat eſſe proportionatum: At ens omne reale eſt ſimplex in ſe atque incomplexum: nam omne ens reale eſt unum; quippe unum & ens reale reciprocantur; habent enim ſe ut ſubjectum & proprium: atqui quod eſt unum, eſt indiviſum in ſe: porro quod eſt indiviſum in ſe, eſt ſimplex & incomplexum: Quod vero ens incomplexum & in ſe ſimplex ſimplici mentis actione percipiatur, non complexa, vel Tyronibus Logicæ conſtat, ex definitione thematis ſimplicis & complexi; complexum enim eſt, quod pluribus notionibus affirmatione aut negatione copulatis intelligitur verum vel falſum: ſimplex contra, quod unica mentis actione apprehenditur & non judicatur verum vel falſum; ſimplici enim mentis apprehenſioni falſum ſubeſſe nequit, ut recte Metaphyſici docent. *Minor* ſyllogiſmi primi ſic *probatur*. Quod collativo actu mentis intelligitur, id non ſimplici & incomplexa mentis actione concipitur: relatio collativa mentis actione intelligit Ergo &c. Minor iterum probatur. Quis en intelligit conjugium, niſi maritum & uxor intelligat, & inter ſeſe conferat? neque en poteſt σχέσις & habitudo duorum mutua int ligi, niſi duobus extremis intellectis & in ſe collatis: Nam ex hac collatione dem ipſa extremorum σχέσις & habitudo intelli tur. At ubi duo extrema concipiuntur & rum inter ſe σχέσις & habitudo mutua, complexam actionem intellectus, non ſ plicem; ibi operationem mentis ſecund & judicium, & affirmationem & negation non primam, ſeu ſimplicem apprehen nem, locum habere, quis non videt? Jam ro, relatio nihil eſt aliud, quam duorum tremorum, mariti puta & uxoris, σχέσις & bitudo mutua; unde & relata vocantur A τὰ πρός τι, quæ ad aliud, ſc. referuntur: i que relatio intime includit extrema, qu ſe invicem, unum ad aliud, referuntur. *cipiunt*, præciſiva mentis operatione, ſeu ſtractione ſimplici, abſtrahi relationem à jecto & termino, extremis, & ſic cogn intellectione incomplexa. Reſp. Illud non poſſe: nam nihil abſtrahitur à ſua eſſe aut ratione formali & eſſentiali, ſed eſſe relationis ejuſque ratio formalis & eſſent eſt, ut ſit habitudo ad aliud, ſubjecti ad te num, relati ad correlatum, ac vice verſa, q fuſe & invicte demonſtravimus Diſp. 5. v Ergo non poteſt abſtrahi abſtractione pr ſionis, ac ſimplici à ſubjecto & termino, tremis ſuis.

III. §. 2. Nullus ordo eſt ens reale. relatio omnis eſt ordo. Ergo nulla relati

reale. *Major* aperta eſt. Ordo corporum [m]undo, hominum in Eccleſia aut exerci[tu], [p]ræceptorum in arte, librorum in Biblio[the]ca, rerum in prædicamentis, perſonarum [in T]rinitate, non eſt ens reale: & ſic de omni [ord]ine dicendum. Neque ſcio quenquam [phi]loſophorum hic contrarium ſtatuere, ne[q]ue ut ſtatuat, ratio recta permittit. Sed rela[tio] eſt ordo: ſive enim σχέσιν dicas, ſive ordi[nem], ſive habitudinem mutuam, idem dicis. [Erg]o &c.

V. §. 3. Nullum ens reale collocandum [i]n Deo, præter Deum: nihil enim, i. e. nul[lum] ens reale, eſt in Deo, quod non ſit Deus. [At] in Deo ſunt relationes, & perſonales & [eſſe]ntiales, & propriæ ſingulis perſonis & o[mni]bus ac toti eſſentiæ communes. Ergo &c. [Mi]*num*, eſt ordo & σχέσις mutua in Deo: in[ter P]atrem, qui genuit ab æterno, & Filium, [qui] genitus eſt ab æterno: inter Patrem, & Fi[lium], ſpirantes, & Spiritum ſanctum, qui pro[cedi]t ab utroque, utrimque ab æterno. Neque [...] *exceptio* valet, quam profert vulgus Philo[ſoph]orum, eſſe hanc divinam relationem ſu[pern]aturalem, atque alterius ordinis: nam [...]. Eſt quidem ſupernaturalis, quatenus [...]is non innoteſcit naturali intellectus lu[min]e, ſed fide ac revelatione ſupernaturali: [q]uoque divina, quatenus eſt in Deo, & re[...], ideo vulgo barbaris dicta, ad intra, atta[me]n eſt vera relatio prædicamentalis, non [min]us, atque relatio Patris ad Filium & vice [ver]ſa in Philippo & Alexandro. Nam ſubje[ctu]m hic eſt verum, Deus Pater, terminus [ver]us, Deus Filius, fundamentum verum, ge[nera]tio, definitio relationis vera, eſt enim [...]s hic & habitudo mutua unius ad alium, [Patr]is ad Filium: eſt enim alius Pater, alius [Fili]us, licet non aliud & aliud. *Deinde* & rela[tion]es eſſentiales ſunt in Deo, quas, barbara [Sch]*olaſticorum* gens, ad extra vocat: eſt enim [Deu]s creator: & hoc vere de eo dicitur, eſt[que] ſubjectum, quod refertur Deus, terminus [c]reatura, ad quam refertur vere, & non per [me]ntem: fundamentum eſt creatio, in Deo [acti]va, in creatura paſſiva: Creatorem autem [& c]reaturam eſſe relata, nemo inficias iverit, [non] tantum ſecundum dici ſed & ſecundum eſſe: Quare enim Pater & Filius magis ſint relata ſecundum eſſe, quam creator & creatura? An non creator, hoc ipſum quod eſt, creaturæ eſt? an non creaturæ eſt creator? An non totum eſſe creatoris eſt, referri ad creaturam, ut totum eſſe Patris eſt referri ad filium? Ne *Scotus* quidem, *doctor ſubtilis*, hic diſcrimen invenerit. Sed dicent fortaſſe, eſſe relationem tranſcendentalem creaturæ ad creatorem. Quid? ergone hæc relatio omnes pervagabitur categorias? Ergone etiam quantitas & qualitas una creabit aliam, & altera creabitur ab altera? At ego didiceram, creationem ſoli Deo eſſe propriam, ac ne homini quidem aut Angelo, ne dum quantitati aut qualitati, aut ulli alterius Categoriæ enti, competere. Sed *ulterius*, etiamſi relatio Creatoris & creaturæ foret relatio tranſcendentalis, necdum tamen ens reale foret; nam ne relationes quidem tranſcendentales ſunt entia realia: eſt relatio tranſcendentalis inter ens & unitatem, veritatem, bonitatem, attributa ſua, tanquam inter ſubjectum & adjunctum proprium. At quis dixerit, eam relationem eſſe ens reale? cum ne ipſæ quidem illæ affectiones, unitas, veritas, bonitas, ſint entia realia: ſi enim forent, affectiones eſſe non poſſent, nec de ente prædicari, aut ibitur in infinitum; & unitas, & veritas, & bonitas, habebunt aliam unitatem, veritatem, bonitatem, cum hæ affectiones omni enti reali conveniant, & cum eo reciprocentur: &, cum relatio tranſcendens cauſæ ad effectum, accedit ad Philippum generantem, Petrum ædificantem, &c. anne novum accedit ens reale ad utrumque? ſunt hæc deliræ mentis ſomnia.

V. §. 4. Omne ens reale, præter Deum, producitur aliqua actione. Sed relatio nulla producitur actione. Ergo. *Major* certa eſt: ſi enim relatio in genere ſit ens reale, cum non ſit idem quod Deus, qui, ut ſic, eſt ens abſolutum, & ens improductum, debet illa aliqua actione produci, & ab alio: nullum enim ens reale à ſeipſo fit vel eſt. *Minor* probatur. 1. Authoritate Ariſtotelis, quæ maximi eſt roboris apud ejus ſequaces & adulatores *Scholaſticos*, 5. *Phyſ. c.* 2. ubi dicit, *ad relationem non eſſe motum*. 2. Nato Alexandro, à quo pro-

Ee ducitur

ducitur illa paternitas in Philippo? Non ab Alexandro, qui nondum agere poteſt, cum naſcitur aut ſimul atque natus eſt : non ab ipſo Philippo : ſi enim Philippus paternitatem producit in ſeipſo, pater eſſe poſſet, antequam gigneret Alexandrum: quid enim impediret? non Alexander: necdum enim agere poteſt in Philippum. Sic, dum litteram ſcribo in aliqua charta, quamdiu eſt una atque unica, nulli poteſt eſſe ſimilis aut diſſimilis ; ſed ſi alteram ſcripſero, erit prior huic vel ſimilis vel diſſimilis.. A quo producitur hæc ſimilitudo vel diſſimilitudo? Non à littera poſteriori ; nulla enim eſſe aut cogitari poteſt actio in litteram priorem : quomodo hæc poſterior producet relationem, ens (ut volunt Adverſarii) reale, in littera priori, ſubjecto alio, & quidem quod ab ipſa poſteriori littera diſtat? Non à manu ; nam hęc, cum produxit litteram poſteriorem, nullam exercuit actionem in priorem : at omne ens reale per actionem fit. *Dicent*, produci à priori littera relationem ſimilitudinis in ſe ipſa : at prioris litteræ nulla eſt actio : ut non dicam : nihil poſſe eſſe cauſam efficientem realis entis in ſe. *Dicent*, relationem oriri per reſultantiam quandam. Sed omne ens reale producitur actione tranſeunti, non per reſultantiam naturalem. *Excipiunt*. Atqui potentiæ naturales & proprietates, ut riſibilitas, per reſultantiam naturalem oriuntur, Ergo & relationes ſic poſſunt oriri. Reſp. 1. Eas ex entium realium numero eiecimus diſp. 4, hujus curriculi. Quare nulla eſt conſequentia, ab illis ad relationes, ſi hæ ſint entia realia. 2. Licet potentiæ naturales & proprietates eſſent entia realia, dici poteſt, quod ſint adjuncta ſuorum ſubjectorum, & non effecta ſuarum cauſarum: multi enim Philoſophorum, nec male, cauſam emanativam, qua effectum produci volunt per reſultantiam naturalem., ex numero cauſarum proſcribunt. 3. Adhuc tamen iſtæ potentiæ & proprietates aliqua actione producuntur, ſi non cauſæ emanativæ, & ſubjecti, in quo ſunt, proximi, ſaltem cauſæ remotæ & ſuperioris : quæ enim cauſa dat ac producit formam, dat ac producit conſequentia ad formam : & ſic qua actione producitur anima, eadem producentur potentiæ, & proprietates ejus. *Dicent denique* eadem actione produci relationes, qua producuntur termini. Reſp. abſurdum eſt, unam eandemque individuam ac ſimplicem actionem, terminari immediate, & ad terminum relationis & ad ipſam relationem, ſi & terminus & relatio ſit ens reale : &, facile quidem eſt, concipere mutationem & motum in littera ſecunda, tanquam termino ſimilitudinis vel diſſimilitudinis inter ſe & primam, cum illa ſecunda ſcribitur à manu ; ſed quomodo quis concipere valeat, eadem actione ſcribentis manus, produci adhuc unum ens reale, relationem ſimilitudinis vel diſſimilitudinis inter litteram utramque? ſic facile eſt ; concipere mutationem & motum in Alexandro tanquam termino paternitatis, quæ eſt in Philippo, imo & facile eſt, concipere mutationem & motum in Philippo, qui per generationem Alexandri ex non generante fit generans ; ſed quomodo quis concipere valeat, eadem actione generantis Philippi, produci adhuc duo entia realia, relationem Patris ad Filium in [illegible] & relationem Filii ad Patrem in Alexandro. Si unquam valet hoc Axioma, valet hic. *Entia non ſunt multiplicanda citra neceſſitatem.* Quare recte ait *Burgerſd. Met. l. 1. c. 6. relationes* [illegible] *raſque ſuboriri aliqua mutatione, ſed quæ vel in termino, vel, ſi ſit in ſubjecto, relationem eſſe poſteriorem.* Et ſane, non mutatur res, q[illegible] fit relata, ſed fit relata, quia mutatur.

VI. §. 5. Pariter poſſumus argumenta[illegible] corruptione. Nullum ens reale à ſeipſo [illegible] teſt corrumpi naturaliter. Sed relationes ſi[illegible] entia realia, ex mente Adverſariorum. Er[illegible] Quando ergo defuncto Hectore Priamus [illegible] ſinebat eſſe pater, à quo iſtud ens reale, ſi [illegible] placet, paternitas in Priamo eſt extincta? [illegible] ab Hectore? An fortaſſis ab Achille, qui [illegible] terimendo Hectorem ſimul interfecit pa[illegible] nitatem in Priamo, qui longe ab Achille a[illegible] rat, & ſic una actione interfecit duo e[illegible] realia, alterum, ſubſtantiam, Hectorem, a[illegible] rum, accidens, paternitatem in Priamo. [illegible] hæc tam fatua ſunt, ut refutationis me pig[illegible] recenſionis pudeat.

Di

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

OCTAVA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

THESIS I.

ſCilicet, is nunc ſupereſt labor, ut receptæ Philoſophiæ, pro *Actionis*, *Paſſionis*, *Vbi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*, entitate reali, co-s difflemus, quod faciemus uno halitu: c tanto nobis erit facilius, quanto ad ipſam itatem accedunt propius Adverſariorum 1-nulli, qui haſce Categorias ſex, non niſi dos, aut relationes, aut denominationes ernas, continere aſſerunt, & ſic ipſi ex Ac-entium verorum numero ejiciunt: quip-nec modi, nec relationes, nec externæ de-ninationes, entia ſunt realia, multo minus, identia: nam ſubſtantias non eſſe ea, in feſſo eſt.

I. *Actionem* & *Paſſionem, non eſſe entia rea-* ſic probamus, (nam inter ſeſe non diſtin- realiter, ipſi confitentur Peripatetici) Si o & paſſio ſunt entia realia, vel ſunt entia eſſaria, vel contingentia: non neceſſaria, a aliquando non fuerunt, & poſſunt ali-ndo non eſſe; &, ſic forent Deus, quia ſo-Deus eſt ens neceſſarium. Erunt ergo con-gentia: ſi ſic, habuerunt ſuum produci & ducere: quia entis cujuſcunque contin-tis natura hæc eſt, ut aliquando non fue-ideoque aliquando factum ſit; at non po-eſſe factum, niſi aliquando datum ſit ejus i: hoc ejus fieri, eſt paſſio, &, ejus facere, ctio. De illo ergo fieri & facere, produci roducere, iterum quærendum eſt, an ſint ia realia? ſi ſic, redibit eadem quæſtio, da-rque progreſſus in infinitum, qui ut evi-ır, ſtatuendum eſt omnino Actionem & ſionem non eſſe entia realia: quod tanto gis confirmatur: quia nihil ſunt aliud, m ipſum rerum fieri & fluxus ejus quod nunquam enim ſunt, ſed ſemper fiunt, & earum exiſtere, eſt fieri. Atqui entia realia aliquando ſunt & exiſtunt. Ergo, cum actio & paſſio nunquam ſint & exiſtant, ne entia qui-dem realia dici poſſunt.

III. Actio & Paſſio, ſi ſint entia realia, ha-bent aliquod eſſe: illud eſt vel increatum, vel creatum. Increatum non eſt, quia actio & paſſio ab aliquo ſunt, & initium habuerunt. Si earum eſſe ſit creatum, & creatio erit ens creatum: nam creatio eſt actio & paſſio, unde vulgo in activam, quæ Dei eſt, & paſſivam, quæ creaturæ eſt, diſpeſcitur. Si creatio, acti-va & paſſiva, i. e. creare & creari, eſt ens aut eſſe creatum, præſens erit præteritum: quip-pe creare & creari ſignificant tempus præ-ſens: at ens vel eſſe creatum, connotat præte-ritum: ſed ut idem ſit præſens & præteritum, contradictionem implicat.

IV. Porro, ſi actio & paſſio ſunt entia rea-lia, vel ſunt abſoluta, vel relata, vel partim ab-ſoluta, partim relata. Si relata, non ſunt realia entia: nam relata, qua talia, ſeu potius, ipſas relationes, non eſſe entia realia, diſp. preced. 7. eſt oſtenſum. Si actio & paſſio ſint duo entia abſoluta, cum non ſint futuræ ſubſtantiæ, e-runt accidentia: ſi ſic, vel erunt ambæ in agen-te, vel ſimul in patiente, vel, altera in agente, altera in patiente. Non poteſt dici primum, quia ſic idem agens, & agens eſſet propter actionem, & patiens propter paſſionem, & duas oppoſitas rationes ſimul ſuſtineret. Con-ſequentia eſt clara, quia omne accidens ſub-jectum, in quo inhæret, denominat. Ergo, ſi actio & paſſio, ut duo vera accidentia, in-hæreant agenti, agens denominabunt & ut agens & ut patiens. Non poteſt dici ſecun-dum, quia eadem redibit difficultas. Nec

poteſt dici tertium, vel actio erit in agente & paſſio in patiente, vel vice verſa. Non prius, quia hoc contradicit *Ariſtoteli*, quod non patiuntur Adverſarii: nam *Philoſophus in Phyſicis* dicit, motum ſeu actionem eſſe actum hujus in hoc: contradicit rationi. Nam, quod eſt ab aliquo, non eſt in illo: Actio eſt ab agente: Ergo non in agente. Et, vulneratio ac verberatio ſunt actiones: at quis dicet eas eſſe in vulnerante ac verberante? poſterius vero dicere, ut actio inhæreat patienti, paſſio agenti, omni abſurditate eſt abſurdius. Sed, nec eſſe, partim abſoluta, partim relata entia, actionem & paſſionem, omnes confitentur, & per ſeſe eſt manifeſtum.

V. Denique, nullus motus eſt accidens verum aut ens reale diſtinctum à termino ad quem. Sed actio & paſſio ſunt motus. Ergo. Major eſt *Peripateticorum* plerorumque: qui enim ex iis, inter motum & terminum, realem adhuc ponunt diſtinctionem, illi tamen non ita inter ſe diſtingui eos volunt, ac ſi duo eſſent entia realia inter ſe diſtincta, ſed duas tantum eſſe realitates aſſerunt, ſic ut diſtinctionem realem inter ea non denominent à parte extremorum, quaſi extrema diſtinctionis, motus & ejus terminus ad quem, ſint duo entia realia, ſed eam ſic vocant, quod non ſit per mentis operationem diſtinctio inter motum & terminum ad quem, eſt enim inter ea diſtinctio, qualis eſt inter modum ſeparabilem & rem modificatam aut modificandam: quia vero modus non eſt nihil, nec ipſum, quod modificatur per motum, non eſt nihil, ſed utrumque eſt res, ſaltem ſumta voce hac in ſignificatione latiori, prout idem eſt quod *aliquid* ſeu *ens* late acceptum, pro eo quod non eſt nihil, ideo bene dicitur diſtinctio inter motum & terminum ad quem realis: duæ vero realitates, i. e. quidditates (ui loquuntur barbari) vel formalitates, vel rationes formales aut quidditativæ, non faciunt entia realia diſtincta. Ergo nec motus fuerit ens reale diſtinctum à ſuo termino ad quem. Ergo nec actio aut paſſio, quia nihil ſunt aliud quam motus, termini ad quem, & modus, quo ſit: quæ erat *minor*; nec probatione eget, quia per ſe manifeſta eſt, & ab omnibus admittitur.

VI. Atque hæc, quæ diſſeruimus, max premunt *Peripateticos*, ſi vera ſunt, quæ di tavimus, *diſp. præced.* 2. 4 5. 6. Nam, ſi acti paſſio non ſunt niſi motus termini ad que nec motus diſtinguatur à termino ad quen terminus ad quem non ſit ens reale verum accidens, nec motus erit: ſi motus non fu nec actio aut paſſio erunt. Sed terminu quem motus, non eſt ens reale, nec verum cidens. Ergo nec motus erit, qui cum eo ic tificatur. Minor probatur: Nam *Ariſto.* agnovit tantum motum, ad Quantitate qui dicitur Accretio vel Diminutio, ad Q litatem, qui dicitur Alteratio, ad Ubi, qu citur Motus localis ſeu Latio. Sed nec Qu titas eſt verum accidens aut ens reale, *diſp.* 2. nec Qualitas, ex *diſp* 4. 5. 6. nec U ut ſtatim demonſtrabitur. Motum ad ſtantiam non agnovit *Ariſtoteles*, nec *Ariſtotelici*, ſed generationem & corruptior vocant *mutationes* momentaneas. At, l motus forent, non tamen ideo actio & p generandi & corrumpendi, eſſent entia re aut accidentia vera, ſed modi tantum, qui ſubſtantiæ fierent atque interirent natu ter. Sed modus nullus, non eſſendi, m minus operandi, qualis hic eſt uterque, ens reale aut accidens diſtinctum. Hoc eni admittas, & in Deo poſueris entia realia & ra accidentia, quod eſt impium, & om ſimplicitatem ſuſtuleris ex rerum natura que adeo omne ens erit compoſitum, ex e bus realibus, ſubjecto & accidente, ſi om modus ſit ens reale, & accidens verum; q eſt abſurdiſſimum: nam nullum datur reale, quod non ſit unum: at unitas mo eſt: nullum datur, niſi, vel per ſe ſubſi vel ſit in alio ut in ſubjecto, vel dependea alio ut ab efficiente, vel à nullo dependeat modo, vel ſit neceſſarium vel contingens vero hi ſunt modi exiſtendi. Actio autem paſſio ſunt modi operandi: At hi tam pa ſunt entia realia quam modi eſſendi, c minoris & adhuc exilioris ſint entitatis, qu iſti.

VII. Sed tempus eſt, ut *Ubi*, *Quando*, *tum*, *& Habitum*, ex entium realium & ve rum Accidentium libro deleamus: quod cie

nus una & communi ſitura. Si hæc qua- forent entia realia, vel abſoluta eſſent, relativa. Non abſoluta: quia omne ens lutum, vel aliqua actione tranſmutativa ducitur, vel ab alio ente jam producto nat: omne enim ens productum aliquam git cauſam producentem. Hæc vero qua- actione aliqua non producuntur: Nam ſis illa foret, vel generatio, vel corruptio, ccretio, vel diminutio, vel alteratio, vel us localis? at hæc quatuor non ſunt pro- a per generationem vel corruptionem, ſic forent ſubſtantiæ: Nam hæ actiones bſtantiam terminantur: nec per accre- em & diminutionem, quia ſic forent ntitates: hæ enim actiones terminantur uantitatem: nec per alterationem, quia rent qualitates; hæ enim actiones termi- ur ad qualitates: nec per motum loca- , quia hæ actiones tantum terminantur bi: Ergo non ad Quando, nec ad Situm, ad Habitum. Dices: Ergo ſaltem Ubi erit reale & verum accidens, quia actione ſmutativa producitur. Reſp. negando equentiam, quia Ubi eſt tantum modus endi in loco, quo res finitæ alicubi eſſe ntur: &, omne quidem ens reale actio- anſmutativa producitur, ſed non omnis tranſmutativa terminatur in ens reale. ue ex hiſce patet, Ubi, Quando, Situm, abitum, non eſſe entia abſoluta: ſed nec ſunt relata, niſi ſecundum dici aut tranſcen- dentia. Sed nec relata, qua talia, nec rela- tiones, ſive ſint ſecundum eſſe, ſive ſecun- dum dici, ſive ſint prædicamentales, ſive tranſcendentales, ſunt entia realia aut acci- dentia vera, ut ſeq. diſp. demonſtratur. Ergo, nec Ubi, nec Quando, nec Situs, nec Habitus, ſunt entia realia, aut accidentia realia: quod erat demonſtrandum.

ANNEXUM.

Tria ſunt, quæ humanam ſcientiam abſolvunt, Dei, Naturæ, Artis; cognitio: quæ quærenda eſt homini Philoſopho, quantum in hac vita fieri poteſt, perfecta: perfecta eſt, cum vera eſt: vera eſt, cum res cognoſcuntur uti ſunt: ita cognoſcuntur, cum cognoſcuntur, uti factæ ſunt: res quælibet facta eſt ad ideam ſuam, i. e. ad certam quandam rationem, per quam id eſſe potuit, quod eſt: omnia ergo, quæ fiunt, ad ideas fiunt; ſive ſint opera Dei, ſive Naturæ, ſive Artis: Ars ideas operum ſuorum mutuatur à Natura; hæc à Deo, Deus à ſemetipſo: Deus igitur effingendo mundum, ſeipſum effigiat, ut omnino proportionata ſit creatura Creatori: ideæ itaque rerum in Deo ſunt, ut in Archetypo, in Natura, ut in Ectypo, in Arte, ut in Antitypo. Hiſce bene cognitis, omnia cognita erunt, quæ naturæ lumine cognoſci poſſunt: & circa haſce explicandas, verſandum eſt Philoſopho & Philoſophiæ.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

NONA,

DE

SV PHILOSOPH. IN THEOL.

THESIS I.

A rerum præſtantiſſimarum eſt condi- tio, ut, quanto præclarior illarum eſt u- ſus, tanto pernicioſior earundem ſit a- us. Quid Euangelio, Deique verbo præ- ſtantius? hoc ipſum, bene utentibus eſt odor vitæ ad vitam, male utentibus eſt odor mortis ad mortem. Nihil ſalubrius valetudini eſt uſu vini; nihil magis noxium ejus

abuſu: ita & *Philoſophia* inſignem habet ſui uſum in Theologia; ſed, ſi quis ea abutatur, in venenum convertitur. Quanta ſit *Philoſophiæ* in Theologia *utilitas*, ad terminos bene explicandos, res diſtinctè proponendas, diſputationes rite inſtituendas, Doctiſſimorum, hac de re, Virorum teſtimonia, Theologorum ſcripta Polemica, & quotidiana experientia, ſatis ſuperque oſtendunt, ut hoc in dubium vocare hominis ſit parum in facultate utraque verſati. Quantum vero Theologiæ nocuerit *abuſus Philoſophiæ*, hæreticorum & ſectariorum libri abunde demonſtrant. Et quis neſcit, omnia hodie, & à multis retro ſeculis, in Theologia diſputari ſub *terminis Philoſophicis*, quos ſiquis rejecerit in totum, metus eſt, ut unquam feliciter ſit cum Adverſarum partium ulla congreſſurus. Quare dedecretum eſt hac diſp. *Philoſophiæ uſum* in rebus Theologicis aperire.

II. Ut terminos, quemadmodum oportet, explicemus primum: Per *Philoſophiam*, non intelligimus impræſentiarum, otioſarum quæſtionum, ineptarum altercationum, inutilium nugarum, barbarorum terminorum, futilium diſtinctionum, gentilium, hujus vel illius Ethnici, ſive *Ariſtotelis*, ſive *Platonis*, commentorum farraginem; ſed verò ea voce denotamus, *rerum divinarum & humanarum notitiam, quanta haberi poteſt naturali intellectus lumine*; vel, *artium, ſcientiarum, & prudentiarum, compagem:* atque hanc *Philoſophiam* ſpectamus, non in aliquo ſubjecto, vel in concreto, ſed *in abſtracto* &, ut loquuntur, *in idea ſua:* ne Philoſophorum vitia, quod vulgo fieri ſolet, imputentur Philoſophiæ. Per *Theologiam* intelligimus, non ſimpliciter fidem & Religionem Chriſtianam, quæ omnibus fidelibus, doctis pariter & indoctis, eſt communis, ſed *doctrinam de Deo rebuſque divinis, ab ipſo Deo traditam, quæ Religionis Chriſtianæ dogmata, & explicat, & probat, & propugnat ac contra oppugnatores defenſitat.* Hæc *Theologia*, vel eſt *extraordinaria*, per immediatam Sp. Sancti illuminationem & revelationem accepta, qualis fuit in Prophetis & Apoſtolis, vel *ordinaria*, quæ per diligentem verbi divini inquiſitionem, ſedulam ſcrutationem, continuam meditationem, & Theologiæ ſcri rum lectionem, ſtudio & labore cum adm culo Sp. Sancti eſt acquiſita. *Ad hanc Th giam*, hoc poſteriori modo ſumptam, eſſ *utilem ſolummodo, ſed & neceſſariam, Phi phiam, aſſerimus*, idque, tum *ſubjecti cogno tis*, tum *objecti cognoſcendi* ratione, illud parando, hoc illuſtrando.

III. *Subjectum* Theologiam *cognoſcen homo*, qui triplici fere modo verſatur circ Theologicas, ſc. vel eas ſimpliciter percip do, vel perceptas probando, vel probatas pugnando & defendendo. Hiſce enim tr circumſcribitur Theologus & Theologi ctibus: atque in iiſdem Theologiæ ſtudio mirum in modum juvat *Philoſophia*, dum ingenium ejus in percipiendo reddit pr tum, in probando ſolidum, in defendenc propugnando acutum & expeditum. Qu uſum ſui cultoribus *Philoſophia* præſtat nobiliſſimum illud omnis ſcientiæ con randæ organum, *Divinam Logicam*, quæ m tem noſtram dirigit in cognitione rerum, eas apprehendamus ſimpliciter, ſive ap henſas enunciemus, ſive enunciatas pr mus, ſive probatas propugnemus & defe temus. Atque *hunc Philoſophiæ*, animum ſtrum ad Theologiæ ſtudium felicius i tuendum *præparantis*, *uſum* latius oſte rem, niſi ipſa experientia, atque ipſiſſima Academia noſtra, id ſatis probatum dar videmus enim, quam difficulter res The gicas percipiant, quam hæſitent, titub balbutiant atque inepte ſeſe gerant, in ea veritate probanda, quam turpiter ſeſe d ac cauſam deſerant, & cum rubore & dede ex arena ſe ſubducant, cum, adverſus Adv rii cujuſpiam oppugnationes, fidei dog & religionis Chriſtianæ articulos ſunt pugnaturi & defenſuri, qui Philoſophiæ animum ſuum non præparaverint. Co quam ſine moleſtia ac difficultate difficil & moleſtiſſimas in Theologia quæſtione cipiant, quam dextre proponant, quam rate probent, quam ordinate argumen ponant, quam ſolide defendant verit impugnatam, quam maſcule ſolvant Ad ſariorum objectiones, qui Philoſophiæ no

noti

ia, non tincti leviter, ſed plene imbuti

'. *Objectum cognoſcendum* ſunt *res* ſeu
iæ Theologicæ, quæ occupant Thologiæ
oſum, vel circa ſui διδασκαλίαν vel circa
εγχον, id eſt, *vel* veniunt apprehendendæ
rminos ſimplices, & apprehenſæ enun-
æ per terminos complexos, & enuncia-
obandæ per ſyllogiſmos, *vel* veniunt pro-
andæ & ab Adverſariorum oppoſitioni-
indicandæ. Quod ſpectat *terminos ſim-*
, ii vel *in Bibliis* inveniuntur, vel extra
, in *Patribus, & Scholaſticis, ac Theologis*,
logiam excolere, & nunc & olim, con-
. Qui *in Bibliis* inveniuntur; vel *tantum*
Biblici; ut, *Iehova, Chriſtus, Mediator, Spi-*
Sanctus, Electio, Iuſtificatio, Vocatio, &c.
iorum intellectum Philoſophia nihil
rt; vel ita in Bibliis reperiuntur, ut *ſimul*
rant & *explicentur in Philoſophia*; ad ho-
ntelligentiā quā maxime utilis eſt Phi-
nia. Ita *Exod.* 3.14. אהיה אשר אהיה
c. 1.8. ἐγώ εἰμὶ ὁ ὤν. Et *Gen.* 1. *verſ.ult.*
Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde
Ubi occurrunt duo termini Metaphy-
is & Bonum: & quam frequens extat in
litteris mentio *cælorum, ſtellarum, aëris,*
terræ, nivis, grandinis, pluviæ, nubium,
um, metallorum, gemmarum, piſcium, ani-
imantium, ciborum mundorum & immun-
, *aliorumque terminorum Phyſicorum.*
ſitum urbium, montium, ac regionum de-
et, quis *deſcriptionem terræ ſanctæ* intelli-
uis, quid *Orion*, quid *Plejades*, in *Iobi hi-*
explicabit, niſi *Mathematis* adjutus. Et,
um omnium, *Fortitudinis, Temperantiæ,*
ilitatis, Iuſtitiæ, Veracitatis, & oppoſitorū
um nomina, an non ſunt *Ethici* fori. Quæ
jugio, marito, uxore, liberis, ſervis; *de re-*
no, magiſtratu, ſubditis, legibus, præmiis,
bello, pace, &c. in verbo Dei differuntur,
ı ſub terminis *Oeconomicis & Politicis* e-
ntur? Atq; ad hoſce omnes, tum ex Theo-
, tum ex Practica Philoſophia deſumptos
nos explicandos, maximam utilitatem
t *Philoſophiæ* cognitio. Qui extra Biblia,
pud *Patres*, tum apud *Scholaſticos*, alioſq;
giæ ſcriptores, occurrunt *termini ſimpli-*
ces, ad res Theologicas explicandas adhibiti, ſunt admodum multi, & fere innumeri, & accepti ex omnibus Philoſophiæ partibus, præſertim ex *Metaphyſica, eſſentiæ, exiſtentiæ, ſubſiſtentiæ, inhærentiæ, ſubſtantiæ, ſuppoſiti, perſonæ, accidentis, potentiæ, actus, effectus, dependentiæ, ſubordinationis, principii, totius, partium, cauſæ moralis, phyſicæ, meritoriæ, impulſivæ, inſtrumentalis, entis poſitivi, privativi, concreti, abſtracti, finiti, infiniti, completi, incompleti, ſimplicis, compoſiti, univerſalis, ſingularis, communicabilis, incommunicabilis, ſubjecti, adjuncti, ſigni, ſignati, relationis, actionis, unitatis. diſtinctionis, &c.* à quibus nec abſtinet, nec abſtinere quidem, etſi vult, ullus poteſt Theologus: pariter termini Philoſophici ſunt, *localitas, temporalitas, dimenſionum penetratio, animæ potentiæ vel facultates, liberum arbitrium*, &c. Quos omnes ex *Philoſophia* mutuo ſumit Theologia, & à ſtudioſo jam cognitos ſupponit: unde Philoſophiæ uſus ſatis eſt clarus circa ſimplices terminos. Ut hi termini Philoſophici tuto & abſque omni erroris periculo applicentur rebus Theologicis explicandis, tria circa eos ſunt obſervanda; eorum 1. *Abſtractio.* 2. *Analogia.* 3. *Imperfectionis remotio.* Omnes enim termini Philoſophici ſimplices, cum ſunt applicandi Deo & rebus divinis, 1. *Abſtrahi* debent à ſtatu in rebus creatis. 2. *Analogice* tantum conveniunt Deo & creaturis, 3. *Liberari* debent *ab omni imperfectione*: atque tum tuto & pie poſſunt adhiberi, quia non eadem ratione applicantur Deo & creaturis. Conſiderentur termini *Metaphyſici*, *Ens ac Subſtantia*: qui ambo conveniunt Deo & creaturis: ſed non eſt eadem ratio, vel entis, vel ſubſtantiæ, in Deo, quæ eſt in creaturis; in illo eſt independens, in hiſce dependens. Spectentur termini *Phyſici*. *Generatio* tribuitur Deo in Sacris, & corpori naturali in Phyſicis: ſed non eſt eadem ratio generationis in Deo & corporibus naturalibus. Attendantur termini *Ethici*. *Iuſtitia, miſericordia, pœnitentia, ira*: &c. hi aliter tribuuntur Deo, aliter creaturis, quod nemo ignorat: & ſic de aliis quoque terminis eſt judicandum. Sed ſpeciatim tribus regulis inſtruam Theologiæ ſtudioſum, ut pie & Chri-

ſtiane

ſtiane terminis utatur in rebus Theologicis, & ſic tuto philoſophetur.

V. Circa *abſtractionem* hæc teneatur regula. *Natura terminorum non eſt judicanda ex conditione creaturarum, ſed ex conceptu univerſali.* Terminus univerſalis dupliciter poteſt conſiderari. 1. ſecundum conceptum proprium. 2. ſecundum ſtatum in certo ſubjecto. Multa conveniunt termino ratione ſubjecti, quæ in ejus conceptu univerſali non requiruntur. Sic in termino, *Perſona*, duo poſſum conſiderare, 1. Conceptum univerſalem, qui definitione perſonæ exprimitur, 2. Conditionem in certo ſubjecto, v. c. in homine. Jam vero, Perſonæ in homine convenit, quod unam numero ab aliis diſtinctam eſſentiam importet, ita Petrus perſona eſt, & habet unam numero eſſentiam ab eſſentia Pauli diſtinctam: at hoc non convenit Perſonæ ſecundum conceptum univerſalem. Idem judicandum eſt de termino, *Generatio*, qui in conceptu proprio, quem definitio exprimit, plane non importat eſſentiam generantis ab eſſentia generati diſtinctam, interim, prout conſideratur in rebus finitis, ſemper cum illa diſtinctione eſſentiæ eſt conjunctus. Philoſophus vero Chriſtianus de terminorum natura, non ex conditione hujus vel illius ſubjecti judicat, ſed abſtrahit naturam in ſe conſiderandam; atque ex hoc principio optime novit occurrere hæreticis, quando generaliter aliquid de termino enunciant, quod ipſi tantum convenit, quatenus in ente finito reperitur, uti faciunt in hiſce enunciationibus: *quot ſunt ſubſtantiæ ſingulares, tot ſunt perſonæ: quot ſunt perſonæ, tot ſunt eſſentiæ: ubi una numero eſt eſſentia, ibi una tantum eſt perſona: omnis natura individua eſt incommunicabilis: unum numero ſingulare non poteſt eſſe tribus commune: unitas eſſentiæ numericæ & generatio conſiſtere nequeunt: communicabilis eſſentiæ communicabilis quoque eſt ſubſiſtentia*, &c. Quæ omnia ſimiliaque effata verificantur in creaturis, ſed illegitime ad eſſentiam individuam ac perſonam generaliter referuntur, cum, à ſpeciei attributione ad genus univerſaliter, non valeat conſequentia, uti non valet: Omnia animalia, quæ ſunt homines, ſunt rationalia: Ergo omne animal eſt

rationale. Uti ergo conceptus animalis u
verſalis non includit rationalitatem, lice
homine ſemper rationale cum animali c
jungatur, ita generatio in ſuo conceptu u
verſali non includit diverſitatem eſſentiæ
nerantis & generati, licet in rebus finitis c
ea conjungatur.

VI. Circa *Analogiam* hæc teneatur re
la. *Termini Metaphyſici analogice de Deo*
rebus divinis uſurpantur: intelligitur ver
nalogia attributionis, qua Deo abſolute
primo competunt, creaturis ſecundario
per habitudinem ad Deum. Ita cum d
mus, *Deum eſſe ens & ſubſtantiam*, analog
hoc explicandum eſt, quod nimirum D
ſit ens & ſubſtantia, independenter & abſ
te, reliquæ res ſint entia & ſubſtantiæ dep
denter.

VII. Circa *remotionem imperfectionis* h
teneatur regula. *Termini, qui reſpectu noſtr*
ratione impoſitionis, primo conveniunt creatu
cum Deo & rebus divinis debent applicari, p
ſunt liberandi & purgandi ab omni imperfe
ne. Ratio patet, quia infinita eſt diſtantia
tanquam entis perfectiſſimi, à creaturis: id
que imperfecti nihil ipſi attribui poteſt.
ergo terminus, qui primo eſt impoſitus c
turis, ideoque aliquid imperfectionis in
vit, debet attribui Deo, omnis imperfecti
eo eſt removenda prius: ita cum loquimu
Dei attributis, quod in Deo ſit *juſtitia, ſap*
tia, bonitas, removeamus, quicquid impe
ctionis hæc creaturæ important, nempe,
in alio, ut accidens, crebris actionibus acq
diſtinctum eſſe ab eſſentia juſti, ſapientis, boni,
Cum dicitur, *perſonam in divinis generare*
ſonam, removeatur omnis imperfectio,
invenitur in generatione humana: quod
factum fuerit, in fumum abibunt omnes
tiunculæ, quibus generationem, in divi
hæretici impugnant. Et profecto, cum
ceſſe habeat Philoſophus, etiam in iis verſ
ad quorum cognitionem mens humana
turaliter poteſt pervenire, ut terminos ab
perfectione liberet, antequam Deo attrib
multo magis, cum in arduis fidei myſte
terminos, primo creaturis impoſitos, adhib
labem imperfectionis auferre tenetur: q

i fiat, rerum fit confuſio, & nefanda divinis ſteriis infertur injuria.

VIII. Nunc *uſum Philoſophiæ* videamus ca *Themata complexa*, ex terminis ſimplici- s conflata, ſive ſint ſimpliciter *enuncianda*, e *probanda*. *Enunciantur*, vel *terminis mere* *licis*, vel *ex parte Philoſophicis*. Unde nata *quæſtionum* Theologicarum *diſtinctio* in *pu-* , *& mixtas*. *Puræ* quæſtiones, ex *terminis* *m Biblicis* conſtantes, atq; iiſdem enuncia- ex Bibliis ſolum probantur, quamvis quoad dum probandi, quoad illuſtrationem ea- n à ſimilibus, quoad rationes quaſdam ſe- ıdarias, aliquis Philoſophiæ circa eas uſus poſſit. Sed *mixtarum*, & termino Theo- ico partim, partim Philoſophico conſtan- n, & ſic enunciatarum, *intelligentia*, *ex te* etiam *ex Philoſophia* accipi debet, atque *ari* etiam ex ea poteſt. Sic v. c. *ipſum Tri- tis myſterium*, ex Philoſophia, nec cogno- nec probari poteſt, ſed hæ circa illud my- ium quęſtiones, ex Philoſophia & cognoſci ent, & probari poſſunt. Sc. *An perſonæ itatis ſint modi exiſtendi, an relationes? An iter, an ratione, an modaliter, diſtinguantur r ſe & ab eſſentia divina?* ſic & plures circa ım & res Theologicas ſunt quæſtiones. *An entia Dei ſit de ejus eſſentia? An duæ natu- n Chriſto faciant duas hypoſtaſes? An ſub- tia poſſit eſſe ſine propria ſubſiſtentia? An ria unius naturæ ſint alteri in Chriſto com- icabilia? An Deus ſit peccati author vel a? An peccatum originale ſit ipſa corrupti inis ſubſtantia? An habitus? An privatio? quid poſitivum? An Deus concurrat cum onibus omnibus creaturarum etiam malis? Scriptura ſit perfecta norma ac menſura fi- ? An reprobatio & electio ſint abſolutæ an itionatæ? An decreta Dei ſint libera an con- entia, an neceſſaria & immutabilia? An ſti corpus vere ac realiter ſit præſens in pane ino, atque in illa mutatum, vel ſub illis la- , & ſic ſit in pluribus locis?* &c. quæ omnes ſtiones & *Metaphyſicæ* & *Phyſicæ* auxilio ıt ad intelligentiam ſui. Sed & *Philoſophia ica* in partes venit & ſubſidium enodan- hiſce ſimilibuſve quæſtionibus Theologi- Philoſophicis tum intelligendis, tum confirmandis: verbi cauſa. *An liberum arbitrium ſit eadem facultas cum intellectu & voluntate? An detur ſummum in hac vita hominis bonum? An detur ſtatus heroicus & excellentiæ virtutum, in quo plene perfecteque ratio dominetur affectibus? An virtutes omnes ſint inter ſe connexæ? An parentum tutorumque conſenſus ſit de neceſſitate conjugii, an de honeſtate tantum? An ſeparatio quoad thorum & menſam faciat divortium? Quouſque in linea collaterali ſit prohibitum conjugium? Quod regiminis genus maxime conveniat Eccleſiæ militanti, Monarchicum, Ariſtocraticum, an Democraticum? An Chriſtianis liceat bellum & Magiſtratum gerere*, &c. Quas quæſtiones nec intelliget, nec confirmabit, Philoſophiæ rudis.

IX. Sed nunc Philoſophiæ uſum circa τὸν ἔλεγχον quæſtionum Theologicarum videamus, ut eæ non tantum propugnentur ſed ab exceptionibus Adverſariorum vindicentur, eorumque objectiones refutentur: certe, qui vel obiter inſpexit veritatis & Religionis Chriſtianæ hoſtium libros, & argumenta eorum perluſtravit, negare non poteſt, quin arma ſua petant, tam ex Philpſophiæ promtuario, quam ex Bibliorum penu? Inſtar omnium ſint, inter Pontificios, Bellarminus & Becanus: inter Socinianos, Goſlavius & Crellius: inter Arminianos, Vorſtius & Epiſcopius: inter Lutheranos, Meiſnerus & Heſſelbenius: quorum ſophiſmata & argumenta ut quis ſolvat, citra Philoſophiæ auxilium, fruſtra ſperabit. Concludimus ergo, Philoſophiam, ſi legitime applicetur, utiliſſimam eſſe & maxime neceſſariam Theologiæ, quod erat demonſtrandum.

ANNEXA.

1. *Philoſophia ex Theologia eſt perficienda, non contra.*

2. *Non de recta ratione, ex cujuſcunque hominis, nec de Philoſophia, ex hujus vel illius Philoſophi mente, judicandum eſt.*

3. *Sæpe fit, ut idem terminus aliter accipiatur in Theologia, aliter in Philoſophia.*

4. *Philoſophia dogmata fidei non demonſtrat, ſed illuſtrat.*

5. *Quouſque ſe extendit ratio, eouſque & Logica.*

6. *Principia univerſaliſſima vera ſunt in omni diſciplina.*

7. *Non facile principii alicujus univerſalitati fidendum eſt.*

8. *Quando propoſitio aliqua dubia eſt, tum prima ratio eſt habenda Sacræ Script ræ.*

9. *Philoſophus, de poſſe novit quidem in r bus ſupra naturam, eſſe autem ignorat.*

10. *Axiomata ſpecialium diſciplinarum i tra objecta ſuarum diſciplinarum non debent e tendi.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

D E C I M A,

D E

ABVSV PHILOS. IN THEOL.

T H E S I S I.

VSum Philoſophiæ in Theologia expoſuit *Diſputatio præcedens, abuſum* ejus *hæc* exponet. *Per Philoſophiam ac Theologiam* quid intelligatur, explicatum eſt *th.2.Diſp. præced.* Atque eodem ſenſu, utraque hic à nobis ſumitur vox: ac ſub illa ſignificatione, multiplicem *Philoſophiæ in Theologia abuſum*, hac *diſp.* oſtendemus.

II. § 1. *Abuſus Philoſophiæ in Theologia eſt peſſimus*, cum ejus Principia, axiomata, definitiones, canones, præcepta, adhibentur ad demonſtranda myſteria fidei, ad fidem ipſam circa ea ſtabiliendam: ſed enim, quæ ſunt meræ revelationis, ea per Philoſophiam demonſtrari, eorumque fides per illam ſtabiliri, nequit. Per quod medium fides circa myſteria ſalutis excitatur, per idem ſtabilitur. Sed non excitatur per Philoſophiæ præcepta cognita aut demonſtrationes Philoſophicas. Ergo nec iis ſtabilitur. Quid? quod magis iis deſtruatur. Nulli enim magis adverſati ſunt fidei in Chriſtum & myſteriis noſtræ ſalutis credendis, quam inter Gentiles Philoſophi. Et ab omni ævo id deprehenſum eſt, idiotas, & cætera ignaros homines ac ſimplices, nudo Dei verbo contentos, longe fuiſſe aptiores ad credendum myſteriis fidei, quam ſubtiliſſimos Philoſophos. Hic valet illud *Apoſtoli, Animalis homo non capit ea, quæ ſunt Spiritus Dei: Ratio captiva ducenda eſt ſub obſequium fid* & illud *Chryſoſtomi, Chriſtianos volentes ac pere firmitatem fidei veræ ad nullam rem c fugere decet, quam ad ſacram Scripturam.* I que fruſtra ſunt, qui Trinitatem, extra I verbum, ex Philoſophia demonſtrari po exiſtimant, atque hoc agunt, ſed in vanu Impudentiſſimi ſunt *Scholaſtici*, qui cum *M giſtro ſententiarum, Petro Lombardo in l. 1. ſe & Thoma Aquinate in 1. part. ſumm. Theol. contra Gentiles*, tam irreverenter, in Myſ rium illud admirandum atque adorand S. S. Trinitatis irruunt, & tam audacter Philoſophia determinant multa, non alite ſi Myſterium illud penitiſſime inſpexiſſe Equidem non poſſum illud premere aut lare, exhorreſcere animum, quotieſcun in *Commentatoribus ad Lombardum & T mam* lectito diſputationes ab illis inſtit circa Deum ac Trinitatem. Inſpiciat c *Suareſium, Vaſqueſium, Valentiam, Smiſingi* ac ſi non mecum deteſtabitur, audaciſſim quin & profanas ac divina majeſtate indig corū deciſiones, quovis pignore decertave

III. §. 2. *Peſſimus item Philoſophiæ in T logia abuſus eſt*, quod circa alia fidei dogm atque articulos, circa quæſtiones & cont ver

erſias (præter myſteria fidei ac ſalutis) Theo- gicas, illa ſibi magiſterium aſſumat, cum iniſterium ei conveniat: non debet Philo- phia inſtar Heræ dominari Theologiæ, ſed ſtar ancillæ ſervire: Theologia inſtar Saræ t, Philoſophia inſtar Hagar. Theologia re- ina eſt omnium facultatum & diſciplina- im, Philoſophia pediſſequa. Itaque inver- int ordinem, *Lombardus, Aquinas, Scotus*, & nnes de grege illo *Scholaſtici*, qua veteres ia recentiores, dum articulos fidei probatu- , quæſtiones Theologicas deciſuri, rationes *hiloſophicas* atque authoritates *Ariſtotelis* æmittunt verbo *Dei* & *Authoritati divinæ*, que ita *dominum Ariſtotelem* ſequitur non ſſibus æquis *Dominus Iſraelis*. Non me con- ieo, quin referam, quod relatu tamen eſt ipium, ſed ex quo dominium Philoſophiæ Theologiam nimis quam clare videre eſt. um ante annos præterpropter centum in riſienſi Academia res ſacræ diſputationis cudem ſubirent, ac calide diſputarentur, ıotiens ex ſacris litteris divinus allegaretur ter opponendum textus, promtum erat ac ratum effugium, Chriſtianis auribus atque e indignum: *Spiritus ſanctus in verbo Dei ptui ſe plebejo attemperat, familiarius loquitur ſimplicius*, & (horreſco referens) *ſacræ litte-, naſi inſtar cerei, quovis flecti poſſunt ac tra- ci.* Verum quotiens ſacer *Ariſtotelis* textus duceretur, totiens perturbati omnes ſtare perculſi diſpicere, ut veritati *Theologicæ* ac vinæ profanum conciliarent *Philoſophum*. ıdatum tum fuit ac laboratum, non aliter ıam ſi Hannibal ante portas. Eouſque caput tulerat ſupra *Theologiam Philoſophia*. Quod ı quoque commovit magnum iſtum Philo- phiæ reformatorem *Petrum Ramum*, ut non ntum doluerit ac deteſtatus fuerit iſtam npietatem, ſed maximo molimine, rerum nnium, famæ, bonorum, ac capitis etiam riculo, tam impiæ Philoſophiæ obviam erit: unde inter crimina, in ipſum inten- ta, objectum fuit maxime, *quod contradicen- o Ariſtoteli Theologiam enervaret*. O tempora, mores! Audiebatur ex Sorboniſtarum pul- itis ac perſonabat hæc vox, *nemo Theologus vadet ſine Ariſtotele*: Quod dictum etiam tempore *Lutheri* in Germaniæ obtinebat A- cademiis, qui *Tom.* I. *Lat. oper.* contrarium confidenter aſſeruit. *Error eſt*, inquit, *dicere; ſine Ariſtotele non fit Theologus: imo Theologus non fit, niſi ſine Ariſtotele.* Veriſſime profecto, ſi Ariſtoteles ſic honoretur, ſic doceatur, ſic narretur, ſic explicetur, uti tempore *Lutheri* & *Rami* factum fuit. Atque utinam hodie non idem fieret apud Pontificios. Si *Ariſtotelis & Philoſophorum* authoritas in rebus Theologi- cis fuiſſet plus imminuta, longe felicius nego- tium Reformationis proceſſiſſet. Digniſſima obſervatione omni ſunt verba *Lutheri* adhuc *Cœnobitæ, in Epiſtola quadam ad Iodocum Iſen- nacenſem ſcripta* 1518. *ex Monaſterio Erforden- ſi. Vt me reſolvam*, inquit, *ego ſimpliciter credo, quod impoſſibile ſit reformari poſſe Eccleſiam, niſi funditus Scholaſtica Philoſophia, uti nunc habe- tur, eradicetur, & alia ſtudia inſtituantur. Tibi videor non eſſe Logicus, nec forte ſum: id autem ſcio, quod nullius Logicam timeo, in defendenda iſta ſententia*, &c. ac ſimilia habet in aureis illis *Epiſtolis*, quas ad ſocios & alios Monachos ſcripſit, paulo antequam magnum illud Re- formationis opus aggrederetur.

IV. §. 3. *Peſſimus Philoſophiæ in Theologia abuſus eſt*, cum articuli fidei vel negantur, vel in alienum ſenſum detorquentur, quia non conveniunt cum definitionibus aut axiomati- bus rerum Philoſophicarum, cujus criminis rei ſunt *Sociniani*, qui principia rationis ac Philoſophica faciunt normam ac menſuram fidei ac credendorum, qui S. S. Trinitatis, Incarnationis, Reſurrectionis ejuſdem nu- mero carnis, aliaque ſalutis myſteria, & fidei dogmata, rejiciunt, quod cum *Philoſophicis* definitionibus ac principiis non conveniant: quaſi vero Philoſophia ſit decempeda, amuſ- ſis, ac libella, ad quam exigenda ſit fides. Ita, quia *Ariſtoteles univerſale definivit, quod de pluribus ſua natura prædicari aptum eſt, ſin- gulare, quod de uno tantum*, negant Deum na- tura ſua prædicari de pluribus perſonis, quia ſingulare eſt ens, & ſic Trinitatem tollunt: eandem evertunt ex retentis definitionibus *convenientiæ realis & rationis*, ex *Ariſtotele*, qui ait, *illam eſſe, qua quaſi plura conveniunt in eodem tertio, hanc, qua actu plura*: At, ſi Trinitas

ſit, inquiunt Antitrinitarii, cum perſonæ tres ſint de facto & revera atque actu plures, convenient in eſſentia divina convenientia rationis, quod Trinitarii non admittunt, aut, inquiunt, ſi perſonæ tres in Trinitate conveniant in eſſentia divina convenientia reali, & non per mentem, ut volunt Trinitarii, non erunt actu plures, ſed quaſi plures, quod iterum non admittunt Trinitarii. Et ſic in aliis fidei articulis malunt iſti homines potius ſartam tectam ſervare veritatem *definitionum* ex *Ariſtotele Philoſophicarum*, atque abnegare veritatem articulorum fidei, quam ut iis rejectis dogmata fidei admittant ac credant. At ego malim totum *Ariſtotelem*, cum omnibus ſuis atque omnium *Scholaſticorum* definitionibus & principiis Philoſophicis, abjicere & abjurare, quam vel hilum vel pilum detrahere, de ullo articulo, myſterio, vel dogmate fidei credendo. Itaque aut conciliari debent principia Philoſophica cum dogmatibus & rebus fidei, aut, ſi non poſſint, rejicienda ſunt potius, quam vel tantillum derogetur fidei ac veritati revelatæ.

V. §. 4. *Peſſimus eſt Philoſophiæ in Theologia abuſus*, cum ea ponuntur iſtic fundamenta, quæ hic ſunt nocumenta, cum iſtæ opiniones & ſententiæ afferuntur ac defenduntur in Philoſophia, quæ ſunt ſemina & occaſiones & cauſæ errorum in Theologia. Ita autem hodie fit in libris Philoſophorum, quos nocturna diurnaque manu verſat Philoſophiæ ſtudioſa juventus. Inſpiciantur, *Euſtachius*, *Raco*, *Conimbricenſes*, *Ruvius*, *Toletus*, *Arriaga*, *Oviedo*, *Hurtado*, *Suarez*, *Fonſeca*, &c. an non ad Theologiæ ſuæ *Pontificiæ & Antichriſtianæ Idololatriæ patrocinium* Philoſophiam ſuam inſtituerunt ac reliquerunt. Quid quod *Tellez* titulum ſuæ Philoſophiæ audacter ponat, *Summa Philoſophiæ univerſæ cum Theologicis quæſtionibus, quæ hodie inter Philoſophos agitantur*. *Logica & Metaphyſica Scheibleri*, *Philoſophia ſobria Meiſneri*, an non ea tradunt, quæ erroribus circa veritates Theologicas tuendis inſerviunt? Qui vel hos, vel illos, inſpexerit tantum, næ ille mecum pronunciabit idem, modo ab omnibus præjudiciis & affectibus liber ſit ac vacuus. Unde quæſo tot hæreſes, ſectæ, diſſidia, & opinionum in rebus Theolog monſtra, ab antiquis ac recentioribus arre ac pertinaciſſime defenſa? An non ex fun mentis in Philoſophia male collocatis? ut r male id genus *Philoſophi Tertulliano* dicti *Patriarchæ hæreticorum*. An non ex Philo phiæ vanæ, barbaræ, inficetæ, falſæ, *Schola corum* penu atque armamentario, arma Theologiam ac Religionem Reformatam que in nos depromunt, quibus pugnant, *P tificum Adulatores*, *Lojolitæ*, ac reliqua *Mo chorum* turba, qui uti nec *Papæ*, ita nec *Ari telis* authoritatem, eripi ſibi patiuntur. non ex ejuſdem corruptæ *Philoſophiæ* phare tela in nos jaculantur & vibrant *infauſti So θεομάχου defenſores atque hyperaſpiſtæ?* An r hinc copias ſuas inſtruunt, qui *Sacrament* tot jam annorum bello, *pro ubiquitatis* Hele tanquam pro aris dimicant ac focis? Qui Quod illi etiam ipſi, qui ex *Reformatæ* Ecc ſiæ matris ſuæ gremio egreſſi, *quinquarticu næ ſuæ crambes condimenta ex hujus Philo phiæ* thecis quærunt? Quod ex *ſcientia eor media, liberi arbitrii ἀδιαφορία., decretis con tionatis*, aliiſque id genus gemmis, ex ſterq linio hoc erutis, cuivis eſt notiſſimum. S *Suareſianæ Metaphyſicæ* Lectio, imprudent nimis, & nimio animi affectu, inſtituta, turpiſſimos ac pernicioſiſſimos errores ab puit *Conradum Vorſtium*, quod tam putida, compoſitione, quantitate, accidentibuſque Deo, aliiſque nunc non recenſendis, Philo phemata, ultro legenti teſtantur. Tant valent *Philoſophorum Scholaſticorum* ſcrip niſi proba ab improbis, quæ longe maxima faciunt partem, ſecernantur: ſcilicet, mu ſunt axiomata *Philoſophica*, non ex rei verit deducta, ſed in *Scholaſticorum*, hominum ot ſorum, cerebro nata, pravum in ſenſum torta, male ac cum Philoſophantium grav ſimo, in rebus Theologicis, damno, acce & arrepta; qui Philoſophiæ in Theolo abuſus non eſt poſtremus.

VI. §. 5. *Peſſimus Philoſophiæ in Theolo abuſus eſt*, quod novi termini ac phraſes r væ ex Philoſophia in Theologiam introd cantur, citra ullam neceſſitatem, ſub quib nova ſæpe latent, atque erronea fovent

dogmat

ɔgmata. Nam; *Qui fingit nova verba, ſimul va dogmata fingit.* At vero ſicut entia non nt multiplicanda præter neceſſitatem, ſic, c vocabula, nec modi loquendi, præſertim rebus Theologicis, ubi caute eſt loquenm, &, ut animos fidelium, ita & voces eaſm eorum eſſe, oportet. Atque hic iterum ıeas luxuriantes *Scholaſticos*, qui innumen farraginem terminorum, phraſium ac tinctionum novarum, & abſque neceſſita-, in Theologiam induxere atque intulere. uid? Quod innovandi terminos ſtudium ipſa improbetur Philoſophia; nedum in eologia. Multis minus placet *Campanellæ loſophia*, quod novos invehat terminos: cuculpæ reatu quoque tenetur *Caramuel Lobɔitz in ſua Philoſophia.* In *Theologia* ſane uendum eſt cum *Deo* & verbo ejus: comhendit enim τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. Nolim tamen ſcribi receptos ex Philoſophia, ac præſer-Logica, terminos ac τεχνολογήματα, ſine ɔus controverſiæ Theologicæ, nec intelliıec decidi poſſunt, à quibus abſtineri ne-:, vel ob illam ſolam neceſſitatem, quam is faciunt Adverſarii religionis ac verita-Chriſtianæ, qui ſub iis controverſias Theocas proponunt ac pertractant, & ſæpe veum propinant incautioribus. Quare illo-, ſive Terminorum, ſive τεχνολογημάτων, , ſed ſobrius, & ex hypotheſi, per Adverɔs, neceſſarius, retinendus omnino eſt.

II. §. 6. *Peſſimus Philoſophiæ in Theologia us eſt*, cum axiomata ſpecialium in Philo-.ia diſciplinarum ultra objecta earum, ad Theologicas, & non ſui circuli, extendunatque hinc procuditur Axioma, *quod alipoſſit eſſe verum in Philoſophia, & idem eſſe m in Theologia, ac vice verſa.* Sed enim ſi ac limites ſerventur utrimque qui ſervabent, ſi Philoſophia intra pomœria, ſepta e ſphæram ſuam, ſeſe contineat, nec iniminatim ac promiſcue, abſque diſtinıe, axiomata Philoſophica applicentur s Theologicis, deprehendetur idem eſſe m in Philoſophia, quod eſt verum in ɔlogia, & contra: Verum enimvero cont, nec pugnat veritas revelata cum veridemonſtrata: ac multa ſunt ſupra rationem, quæ non ſtatim ſunt contra eam. Verum eſt in Philoſophia & ſecundum naturæ ordinem; *Virgo non parit:* ſed & verum eſt in Theologia & ſupra naturæ ordinem; *Virgo parit.* Atque hoc totum negotium optime expoſuit *Keckermannus in præcognitis Philoſophicis.* Quid reſtat? Niſi ut Philoſophia, optimo Dei dono, recte utamur in Theologia, ſecundum regulas præſcriptas *diſp. præced.* 9. abuſum ejus ſedulo caveamus ex iis, quæ nunc à nobis ſunt *hac diſp.* dicta ac diſſertata.

ANNEXA.

1. *Philoſophia Theoretica nullis conjecturis niti debet: Sed ejus veritates catenatim ex principiis evidentiſſime deduci neceſſe eſt.*

2. *In prima mentis operatione, ſimplici ſc. apprehenſione, nulla datur falſitas, ideoque falſum, nec clare, nec diſtincte, percipi poteſt.*

3. *Ratio illa eſt bona, recta, ſana, quæ ab omnibus præjudiciis & affectibus pravis eſt vacua, atque non in vitæ communis uſu, non circa res fidei, ſed in contemplando & inquirendo certam rerum extra ſe poſitarum exiſtentiam ac veritatem ſimplicem, omnia à teneris per ſenſus de iis facta judicia in dubium primum vocat, ut ex dubitatione dehinc certi quid eliciat: quæ ſententia, Ariſtotelis authoritate l. 3. Metaph. c. 1. exemplo, ac praxi in variis libris, eſt comprobata.*

4. *Quia ſenſus deficit ſæpe & aberrat, ejus judicia examinanda & corrigenda ſunt à ratione.*

5. *Veritas revelata rationis examini non eſt ſubjecta.*

6. *Fides & ſcientia poſſunt eſſe ſimul, de eadem propoſitione, in eodem intellectu.*

7. *Deum eſſe, lumine naturæ perſpicuum eſt.*

8. *Deus ſua eſſentia exiſtit.*

9. *Omnia creata poſitivo Dei influxu conſervantur.*

10. *Deus non eſt cauſa errorũ, nec ullius mali.*

11. *Eſſentiæ rerum ſunt immutabiles.*

12. *Mens non indiget ſemper Phantaſmatis ad ſuas perceptiones.*

13. *Mens corpori non tantum aſſiſtit, ſed ei unita eſt.*

14. *Exiſtentia rerum corporearum nullo modo eſt dubia, recte Philoſophanti.*

15. *Scepticorum Philoſophandi ratio, qua dubitant & in dubitando perſiſtunt, nec unquam ex dubitationibus ad rerum veritatem emergunt, à vera Philoſophia eſt alieniſſima.*

16. *Vera Philoſophia & ſolida rerum ſcientia eſt, cum res ſenſu apprehenſæ, mente ac ratione dijudicantur, atque ſic cognoſcuntur, uti ſunt, certo.*

17. *Cognitio omnis fit per ideam, quæ non eſt una, ſed multiplex, alia innata, alia acquiſita, alia ficta.*

18. *Senſus, cum tantum verſentur circa accidentia, in nullius ſubſtantiæ notitiam Philoſophantem inducunt.*

19. *Senſus tantum docent, quod ſit id, quod calorem, lucem, odorem, &c. vocamus, non vero quid ſint.*

20. *Certæ rerum cognitionis fundamentum eſt rerum analyſis vera, qua res per ſuos & genuinos artus & in partes reſolvitur.*

21. *Partes rei cujuſcunque cognoſci poſſunt, non tantum reſolvendo, ſed & componendo, & cum aliis conferendo.*

22. *Unde triplex eſt cognoſcendi, qua mens utitur, Methodus, Analytica, Synthetica, Syncritica.*

23. *Analyſis, incipit à toto compoſito & d*[…]*nit in particulas minimas ac ſimpliciſſimas.*

24. *Syntheſis, incipit à minimis & ſim*[…]*ciſſimis deſinitque in compoſitiſſimis ac toto.*

25. *Syncriſis, confert integra integris, p*[…]*tes partibus,* παραλλήλως.

26. *Uſus triplicis hujus intellectualis Me*[…]*di eſt, clara & diſtincta rei cujuſque percep*[…] *quæ ut habeatur, jungendæ ſunt hæ method*[…] *cognoſcendo, non confundendæ.*

27. *De re, vel non vel negligentius, cogn*[…] *vel non expenſa, vel non cum aliis collata, j*[…]*cium prolatum, judicii abortus eſt.*

28. *Præjudicium, eſt judicium de rebus* […]*ſibilibus habitum per ſenſus ab ipſa infantia* […] *plenum perfectumque rationis uſum, vel pron*[…]*tiatum ante rationis examen.*

29. *Hæc infantiæ ac pueritiæ præjudic*[…] *Philoſophante & veritatis ſtudioſo, jam rati*[…] *adultæ ac judicii firmati, ut cognitionem v*[…]*tatis incomplexæ de rebus ſibi comparet, a*[…] *debent, ac poſſunt.*

30. *Hæc unica eſt, vera, germana, ſolida,* […]*loſophandi ac veritatis inveniendæ via, & r*[…] *omnem dubitationem funditus ex animis Phi*[…]*phorum, hominumque omnium, eradicandi.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

UNDESIMA,

DE

USU METAPHYSICÆ IN DISCIPLINIS ALIIS, AC PRÆSERTIM THEOLOGIA.

THESIS I.

Uſum Philoſophiæ in Theologia expoſui *Diſp.* 9. abuſum *diſp.* 10. nunc viſum fuit, *Philoſophiæ primæ uſum* ſpeciatim oſtendere, non tantum in *Theologia*, ſed *& in aliis diſciplinis*; ut ejus ſtudium, quod nimium (proh dolor) multis pro vili habetur ſub pedibuſque jacet, excitetur, atque animi Philoſophiæ ſtudioſorum inflammentur, ad eam ſerio ſed[…]que excolendam.

II. *Utiliſſima eſt Metaphyſica, quinimo n*[…]*ſaria, ad plenam perfectamque Phyſicæ ac Ma*[…]*maticæ cognitionem, utpote quibus objecti*[…] *principia ſibi ſua largitur ac demonſtrat.* At[…] de *objecto* ſive *ſubjecto* dicamus primum, […]

1[…]

m omnis ſcientia ſumit ſubjectum ſuum , & eſſe hoc, ſive hanc ejus eſſe definitio- n, ut docet *Ariſtoteles lib.* 1. *Poſt. Analyt.* 10. §. 75. atque hæc non ſint ita nota per quin aliqua indigeant declaratione vel batione, oportet, declarationem iſtam aut bationem petere ex aliqua priori ſcientia. ex qua? ſi non ex Metaphyſica? Hæc igi- definitiones *confirmat*, quibus explicatur, d ſit illud, quod unaquæq; ſcientia tractat, idem definitiones iſtæ, ex terminis prio- is atque univerſalioribus, quos ſibi vendi- Metaphyſica, neceſſario debent eſſe con- e. *Probat* etiam uniuſcujuſque ſcientiæ ectum eſſe, ſed ita ut in illa ſine demon- ione ſumitur: non ſumitur autem actu ere in rerum natura (id enim ad ſcientia- conſtitutionem non eſt neceſſarium, niſi , quæ de Deo eſt) ſed hoc ſumitur tan- modo, ut ſciatur in quo rerum gradu ac ere ejuſmodi ſubjecta collocentur. Hoc er- Ietaphyſica *declarat* ac *probat*, cum tradit nem entis atq; eſſentiæ, & inſuper diver- itis genera ac gradus diſtinguit, ſub qui- cientiarum ſubjecta continentur: illius m ſubjectum, qua parte agit de ente in ge- , à nulla priori ſcientia demonſtrari aut arari poteſt, quia nihil eſt ente ſuperius.

II. Quomodo Metaphyſica *probat reli- um ſcientiarum principia*, vel etiam *ſua*, o difficilius eſt explicatu: Nam principio- notitia νȣ̃ς dicitur *Ariſtoteli*, iſque in no- on demonſtratione, ſed inductione, atque λόγȣ gignitur, ut docet *Ariſtoteles lib.* 2. *cap. ult.* Ut igitur hæc res intelligatur, rvandum eſt primum & ante omnia, duo genera principiorum, quæ in ſcientiis u- ntur: quædam ſunt prorſus ἄμεσα & ἀνα- κ..; alia mediata quidem ſed adhibentur, immediata forent, eo quod jam ante de- ſtrata ſint. Nihil autem ad ſcientiam in- t, ſintne propoſitiones, quæ ſumuntur in- emonſtrandũ, prorſus indemonſtrabiles, m ante demonſtratæ: hoc liquet ex ipſa nitione demonſtrationis, apud *Ariſtotelem* 1. *Top. c.* 1. Nihil etiam refert, an hæc ſe- di generis principia in eadem ſcientia de- ſtrata ſint (veluti cum Matheſis atque aliç quoque ſcientiæ ex prioribus ſuis propoſitio- nibus, jam demonſtratis, ſequentium demon- ſtrationem inſtituunt) an in ſcientia priori Metaphyſica: Itaque Metaphyſica dicitur de- monſtrare principia ſcientiarum reliquarum, quoniam illæ propoſitionibus in Metaphyſica demonſtratis utuntur pro principiis: Ex. gr. Metaphyſica demonſtrat, Nihil à ſe ipſo fieri: hoc Phyſicus habet pro principio. Itaque in his principiis nulla eſt difficultas.

IV. Quod reliqua ſpectat, quæ omnino ſunt ἀναπόδεικτα, notandum eſt, quid diſcri- minis ſit, inter modum, quo νȣ̃ς, & inter eum, quo Metaphyſica, dicitur verſari circa princi- pia. At νȣ̃ς quidem verſatur circa principia, ut principia ſunt, ſine ullo diſcurſu aut ratio- cinatione, ſed ſimplici apprehenſione verita- tis, quæ in iis eſt: At Metaphyſica non verſa- tur circa principia, ut principia ſunt, ſed ut aliquo modo induunt naturam concluſio- num, eorumque veritatem apprehendit in- tercedente aliquo diſcurſu, quo mens in ea aſſenſione, quam jam principiis adhibuerat, juvatur ac confirmatur.

V. *Diſcurſum* iſtum inſtituit Metaphyſica tribus modis. Nam *primo* accuratam inſtituit explicationem illorum terminorum, ex qui- bus principia conſtant: ideoque illa evidens atque diſtincta terminorum notitia eſt veluti medius terminus, quo principiorum veritas probatur: Ex. gr. cum proponitur hoc prin- cipium, *Totum eſt majus ſua parte*, non poteſt certe fieri, ut intellectus ei non aſſentiatur: attamen cum Metaphyſica hoc accurate ex- plicat, quid nomine *totius* & *partis* ſignifice- tur, intellectum in iſta aſſenſione non parum confirmat: nam cum axiomatum notitia in animo noſtro generetur ex notitia termino- rum, omnino ſequi videtur, ut quanto diſtin- ctius intelliguntur termini, tanto etiam magis ac firmius mens amplectatur principiorum veritatem. *Alter* modus probandi princi- pia eſt δι' ἀδυνάτȣ, per deductionem ad abſur- dum: Omnia enim probari poſſunt per hoc axioma: Fieri non poteſt, ut idem de eadem re ſimul affirmetur & negetur. *Tertiò* modus eſt probandi per quandam reflexionem mentis in ſe ipſam: ſic colligimus principia vera eſſe,

atque

atque etiam αὐτόπιςα & ἀναπόδεικτα, quia ſentimus ſine ulla demonſtratione à natura nos trahi ad iis aſſentiendum. Atque his quidem modis dicitur Metaphyſica confirmare principia, alioquin ἀναποδείκτως, non quod aſſenſionem, qua mens ſine diſcurſu principiorum veritatem jam ante admiſerat, reddat evidentiorem aut certiorem, ſed quod novum aſſentiendi modum priori adjiciat, nempe aſſenſum διανοητικὸν, cum prior ſit νοητικός.

VI. Atque hoc quidem modo verſatur Metaphyſica circa principia ſibi propria, quæ pertinent ad totum entis ambitum; at nondum apparet, quomodo hac in parte præſit cæteris ſcientiis particularibus, ratione principiorum, quod erat explicandum. Reſpondeo, particulares ſcientias, Phyſicam & Mathematicam, univerſalibus iſtis principiis Metaphyſicis uti ad demonſtrationes ſuas firmandas aut conſtituendas: quibus enim Metaphyſica utitur in tota entis ac ſua latitudine, ea reliquæ ſcientiæ applicant ac reſtringunt ad ſuum ſingulæ ſubjectum. vid. *lib.* 1. *Poſt. Anal. c.* 10. *lib.* 3. *Met. c.* 3. *lib.* 11. *Met. c.* 4.

VII. *In Philoſophia practica* minus apparet, *quem uſum Metaphyſica diſcentibus præſtet*: eſt tamen aliquis, ſi non alibi, ſaltem ea in parte, in qua de pietate ſermo eſt: nam licet plena perfectaque deſcriptio pietatis non aliunde quam ex ſacris litteris haurienda ſit, ad Philoſophiam tamen moralem pertinet oſtendere, quid ex principiis ſua natura notis poſſit de pietate ſentiri ac ſtatui abſque revelatione. Hæc principia in Metaphyſicis traduntur: nam cum pietas oriatur ex eo, quod quiſque de Deo ſentit, primum oportet animum imbui veris, de Deo ac rebus divinis, opinionibus: atque hæ ex Metaphyſica debent hauriri, ut quæ de Deo agit & rebus divinis, quatenus lumine naturali debent innoteſcere: ſi objicias, multos Metaphyſicos fuiſſe impios, id nullius eſt momenti: Nam hoc non fit vitio Metaphyſices, ſed hominum Metaphyſica præditorum.

VIII. *Nulla autem diſciplinarum plus debet Metaphyſicæ quam Logica.* Hujus enim munus eſt, mentem dirigere in cognitione rerum occupatam. Ad eam rem opus eſt inſtrumentis quibuſdam, quibus mens dirigitur: iſta inſtrumenta ſunt omnino quatuor, definitio, diviſio, ſyllogiſmus, & methodus. Horum inſtrumentorum natura uſuſque doceri non poteſt, niſi multis rebus aſſertionibuſque Metaphyſicis aſſumtis. Ex. gr. nemo poteſt definire, dividere, aut argumentari abſque cognitione cauſarum. Itaque ex Metaphyſica debe petere Logica, quid & quotuplex ſit cauſa, & quæ ſint in unoquoque genere differentiæ. Eodem modo de rebus aliis, quibus res ad ſi ipſum referuntur, ſtatuendum videtur: ſun enim omnes iſtæ conſiderationis *Metaphyſicæ*, quas *Logica*, quantum ad inſtrumentorum confectionem & uſum neceſſarium, id eſt, omnes mutuatur à *Metaphyſica*, & ſine operoſ probatione admittit ac præſupponit: nemp eo modo, quo Medicina plurima ſumit e Phyſica, quæ ad artis ſuæ finem atque uſum ſunt neceſſaria cognitu: unde vulgatum il lud: ubi Phyſicus deſinit, ibi Medicus incipi Ut ergo Medicina ars quædam eſt quæ e Phyſicis propoſitionibus derivatur, ita qu que rationis ars ſive Logica ex Metaphyſic fontibus deducitur.

IX. *Quin ipſi adeo Theologiæ eſt utiliſſim ſcientia Metaphyſica:* nam tametſi omnia illa quæ ſunt creditu, factu, ſperatu, neceſſaria perfectiſſime ſint in ſacris libris revelata, n hilominus tamen præclara quædam res eſt, jucunda, & utilis, ſi quis intelligat ea, quæ ſacris litteris credenda præcipiuntur, cum r cta ratione conſentire, aut certe cum ea non diametro pugnare: neque enim iis aſſentio qui, cum ſe ab Adverſariorum laqueis expe re nequeunt, huc ſe recipiunt, ut dicant, n omnia eſſe vera in Theologia, quæ ſunt ve in Philoſophia, aut vice verſa: quo nihil p teſt dici ineptius: una enim eſt & ſimplex v ritas, quæ ſecum nunquam pugnat. Ad illa veritatis harmoniam in omnibus rebus int ligendam, haud dubie valde neceſſaria eſt M *taphyſica.*

X. Atque ut hoc non premam, quid ciendum erit, ſi nobis res ſit cum ejuſm hominibus, qui Scripturæ Sacræ authoritat defugiunt? Certe, ſi hos erudire velimus, ex ſacris litteris, ſed ex natura rerum di tand

ndum erit: quod nemo melius præſtare po-ſit, quam *Metaphyſicus*. Atque in eo imitanur *Apoſtolum Paulum*, qui hoc præſidio us fuit adverſus *Epicureos & Stoicos Philoſo-os*, ut patet *ex Actorum cap.* 17. *& adverſus nes gentes cap.* 1. *&* 2. *ad Rom.* Si quis autem redigatur, ut probare debeat, Deum eſſe, digebit haud dubie Philoſophia aut *Metaphyſica*; nam Theologia non probat, ſed ſupponit, Deum eſſe, aut ſi probat, in eo Philoſophia ac *Metaphyſica* utitur: nam quicquid heologia probat, qua talis, id ſacrarum literum authoritate probat: hæ enim principia nt & norma Theologiæ. Atqui ſacræ quoe litteræ præſupponunt, Deum eſſe: habent im authoritatem ſuam, atque ἀξιοπιςίαν, eo, quod ſint divinitus inſpiratæ. At, cui n eſt perſuaſum eſſe Deum, ei quoque non teſt eſſe perſuaſum, ſacram Scripturam eſ-θεόπνευςτον, nec patietur ille ſe ejus authoate conſtringi.

XI. Sed ut profanos omittam homines, er eos ipſos, qui ſacrarum litterarum auoritatem recipiunt, admodum neceſſaria eſt etaphyſica, præſertim in diſputationibus, m de ſacræ ſcripturæ ſenſu movetur conoverſia: licet enim non ſit melior aut certior interpres ſcripturæ quam ipſa ſcriptura, cum de locorum quorundam ſententia ambigimus; quando tamen de ſcripturę controverſa ſententia non poteſt inter partes convenire ex ſcriptura, ſolent ſinguli ad rationes concurrere Philoſophicas ſive *Metaphyſicas*, in quibus ſi quis parum verſatus fuerit, neſcio an ſatis idoneus dici debeat divinæ veritatis patronus. Si enim de Omnipræſentia corporis Chriſti ſermo ſit, aut de Transſubſtantiatione, non contemnenda præſidia peti poſſunt ex Philoſophia, præſertim ex *Metaphyſica*; ad ejuſmodi opinionum monſtra profliganda. Contra, cum Trinitatem Hæretici oppugnant, Chriſti ſatisfactionem, unionem hypoſtaticam, reſurrectionem ejuſdem numero corporis, ex Philoſophia petitis copiis, quis ſe iis opponet, quis profligabit, ſi *Metaphyſicæ* ſit ignarus? ſed quid verbis opus eſt? cum videamus, eos ipſos, qui *Metaphyſicam* improbant, imo oppugnant, inter quos eſt *Ameſius*, valde perite Metaphyſica uti, cum id Adverſariorum importunæ objectiones poſtulant, atque etiam aliàs; quod clarum eſt documentum, & argumentum ad hominem, quo probatur, Metaphyſicam eſſe ſumme neceſſariam Theologo, quod erat demonſtrandum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DUODECIMA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE, IN PROCREANTEM ET CONSERVANTEM, EMANATIVAM ET ACTIVAM.

THESIS I.

CUm ſcire ſit rem per cauſam cognoſcere, & is ſit felix, qui rerum potuit cognoſcere cauſas, & inter cauſas ſit præſtantiſſima efficiens, non inconſultum erit, aliquot diſputationes dare, expendendis *hujus cauſæ divisionibus*. *Cauſa efficiens* multis modis *dividitur*, pro varia efficiendi ratione, ordine, ac modo: hinc enim omnis efficientis cauſæ diviſio petenda eſt, prӕter unam, quӕ petitur ex cauſato, & non ex cauſandi modo: atque hæc eſt *diviſio cauſæ efficientis in procreantem & conſervantem*, ubi cauſa conſervans eadem ſæpe cauſalitate conſervat, qua procreat, ut Deus, qui eadē cauſalitate & creat & conſervat; in cauſato

tamen eſt aliquid diſcriminis: nam cauſatum cauſæ procreantis eſt eſſe, quatenus opponitur τῷ non-eſſe; cauſatum cauſæ conſervantis eſt eſſe continuatum, quatenus opponitur τῷ eſſe incipienti: procreans dat eſſe incipiens, conſervans dat eſſe continuatum: quantum ergo diſcriminis eſt inter initium rei, & ejus continuationem, tantum diſcriminis eſt inter cauſam procreantem & conſervantem. Procreans ergo cauſa efficit rei exiſtentiam, conſervans rei exiſtentis durationem.

II. Ex dictis videre eſt errorem *Timpleri* & *Keckermanni*, eliminantium cauſam conſervantem ex numero cauſarum efficientium, quaſi non det eſſe effectui, cum omnis cauſa aliquod eſſe effectui largiatur: certe cauſa conſervans dat vera cauſalitate eſſe effectui, ſi non novum, dat eſſe continuatum, quod per procreationem non fuit productum, & aliquomodo diſtinctum eſt ab eo eſſe, quod per productionem fuit tributum. Res ſic ſe habet. Quod procreatur, habuit ante procreationem non-eſſe, nunc habet eſſe: quod procreatum eſt, non poteſt procreatione continuari; ergo hic datur conſervatio, & conſervationi reſpondens eſſe, quod per procreationem non fuit productum, nempe eſſe continuatum: per conſervationem vero non debet intelligi negatio nuda corruptionis, quaſi conſervare nihil ſit aliud, quam non-corrumpere, ut quidem *Taurellus*, ſed impie, exiſtimavit, qui non alio modo Deum conſervare mundum putavit, quam quod non corrumperet: nam plus dicit conſervatio: dicit influxum perpetuum in hoc eſſe, quod per procreationem fuit productum: alioquin ego poſſem dici Petri, vel Pauli, vel alterius conſervator, nempe, quia cum habeam potentiam occidendi illos, non Ethicam quidem ſed Phyſicam, non facio tamen, ſiquidem non corrumpo eſſe illorum, quod poſſem tamen; ſed non poſſum idcirco dici conſervare Petrum aut Paulum in ſuo eſſe. Sol cum conſervat lumen, non tantum non deſtruit illud, ſed vero perſeverat influendo in illud per radios ſuos: itaque conſervans cauſa vere influit & eſt vera cauſa.

III. Ex cauſandi modo varie ſolet dividi cauſa efficiens: prima *diviſio* nobis erit *in activam & emanativam*, quam nunc pertractabimus. *Emanativa* eſt, quæ ſua exiſtentia cauſat, à qua effectum immediate emanat. *Activa* eſt, à qua effectum producitur mediante actione. Inter cauſam emanativam & effectum nulla intercedit media cauſalitas; ita ut hic tantum duo ſint, cauſa, cauſatum: in activa tria ſunt, cauſa, cauſalitas, cauſatum, & hæc inter ſeſe diſtincta. In emanativa, ipſa cauſa exiſtentia eſt ejus cauſalitas, & contra: itaque cauſa emanativa poſita, impoſſibile eſt non poni effectum: at vero cauſa activa poſita, non ſtatim effectum poni eſt neceſſe; & ratio eſt quia cauſæ activæ exiſtentia ſalva eſſe poteſt & cauſalitas ejus, actio puta, inhiberi, & impediri, ita ut maneat cauſa activa quoad exiſtentiam, non tamen operetur: at vero in cauſa emanativa id fieri nequit, quia ipſum τὸ exiſtere cauſæ emanativæ, eſt cauſare; exiſtere enim, & cauſare, in cauſa emanativa, eſt unum & idem: ideoque Deus non poteſt concurrere ad conſervandam exiſtentiam cauſæ emanativæ, quin ſimul conſervet ejus cauſalitatem; ſiquidem cauſalitas ejus diverſa non eſt ab ejus exiſtentia; poſita autem cauſalitate in cauſa, effectum non poni, eſt impoſſibile; cauſalitas enim non convenit cauſæ, niſi cum actu cauſat: at cum actu cauſat, effectum quoque actu eſſe debet, ſi non in facto eſſe, ſaltem in fieri: itaque contradictio eſt in adjecto, cum nonnulli aſſerunt, proprietates poſſe ſeparari à ſubjectis, ſalvo manente ſubjecto, cum proprietates emanent à ſubjecto, ejuſque exiſtentia cauſentur: imo, Deo ipſi hoc impoſſibile, ut ſtatim demonſtravimus: quamdiu enim conſervatur exiſtentia, conſervatur cauſalitas, quamdiu conſervatur cauſalitas conſervatur effectum: atque hinc contradictio eſt, ut ferrum non ſit grave, ignis non ſit calidus; calor enim & gravitas tolli non poſſunt, niſi ferrum & ignis tollantur, cum exiſtentia horum ſit exiſtentia proprietatum quæ ab iis emanant: at vero effecta ſeu actum ſecundum iſtarum proprietatum (urere & moveri deorſum) tolli, nihil vetat.

IV. Quæritur hîc, *An cauſa emanativa ſit cauſa procreans, an vero conſervans?* De cauſa activa nihil eſt dubium, quin illa ſit & procrean

eans & conſervans. De cauſa emanativa dutari poteſt. Reſp. eam eſſe tantum cauſam nſervantem. Ex. gr. lux, quæ emanat à ſo-, non procreatur à ſole, ſed conſervatur tanm: cauſa vero procreans lucis eſt cauſa proeans ſolis: eadem enim & ſubjecti, & proietatis, eſt cauſa procreans: ſubjectum iúm eſt tantum cauſa conſervans ſuæ proietatis, non quaſi Deus cauſa procreans à nſervatione excludatur: ſed Deus eſt cauſa ocreans & conſervans lucis ſimul; ipſe Sol cauſa, non procreans, ſed conſervans tanm ſuæ lucis: ignis quoque eſt cauſa conſerns tantum caloris ſui in ſe; cauſa procreans oris eſt eadem quæ ignis, nimirum ille, qui nem genuit ac produxit: gravitas à genete procreatur iſta actione, qua rem gravem oducit; cauſa conſervans gravitatis eſt ipſa gravis: itaque cauſa procreans cauſæ emaivæ eſt cauſa etiam effecti, quod emanat, n per actionem aliquam aliam, ſed per eann, quatenus ex actione cauſæ procreantis, e cauſam emanativam producit, neceſſario ſimplicem quandam atque internam emaionem, reſultat ac ſequitur effectum cauſæ anativæ: unde ipſa actio cauſæ procrean-, reſpectu effecti cauſæ emanativæ, quod ducit producendo cauſam emanativam, *ultantia* vulgo dicitur, atque à propria aone diſtinguitur, qua ipſa cauſa emanativa uſa procreante producitur. Exempla jam imus in productione ſubjecti & ejus proetatum; ex quibus illud quidem, puta ſubum, dicitur fieri per propriam actionem ſæ procreantis, hæ vero, puta proprietates, untur fieri per actionem ex priore actione ſque termino, nimirum ſubjecto, naturar reſultantem; quæ reſultantia proprie, pter intrinſecam ac neceſſariam connenem cum priore actione ejuſque termino, quia eſt ab eodem agente principali (nam dat formam, dat conſequentia ad formam) uia ordinarie in eodem inſtanti cum prioctione ejuſque termino conjuncta eſt, ut pria & per ſe actio, non reputatur; & ideo, à priori diſtinguatur, dicitur *reſultantia*. juseſultantiæ ſeu emanationis, quæ cau emanativam denominat ac conſtituit, natura ſatis profecto eſt obſcura, & nonnihil adhuc in aperto poni meretur.

V. Requiritur ad reſultantiam ſeu emanationem, de qua loquimur, ut effectum, quod emanat ac per ejuſmodi actionem reſultantem producitur, tanquam terminus, ab eo, à quo reſultare dicitur, id eſt, à ſubjecto ſuo proficiſcatur per modum principiati à ſuo principio, ut effectum ſit principiatum, ſubjectum ſit principians: non enim ſufficit nuda ſucceſſio, quando uni pereunti aliud ſuccedit; alioquin etiam ex forma corrupti reſultare dici poſſet & emanare forma geniti, & contra, quod eſt abſurdum: nec tamen quævis conſecutio talis formæ aut effecti, reſultantia dicitur, ſed præterea neceſſe eſt, ut ſit Phyſica, h. e. vere ſit in rebus: nam Metaphyſica conſecutio, quæ tantum eſt in noſtris conceptibus, qua ſc. inter res, quæ actualiter & reipſa idem ſunt, una à nobis concipitur tanquam alterius ratio (ut, ſi dicam, in Deo eſſe intellectuale, ſequitur, eſſe ſpirituale) hæc, inquam, conſecutio non eſt vera reſultantia, quia inter principium & principiatum hic non eſt vera ac realis diſtinctio, ſed virtualis tantum ſeu rationis cum fundamento in re: verum ne ſic quidem adhuc qualiſcunque inter res diſtinctas conſecutio ſufficit ad conſtituendam reſultantiam ſeu emanationem, ſed requiritur ulterius, ut iſta conſecutio ſit cauſalis, h. e. per propriam efficientiam: nam ſi ſit illativa tantum, videlicet, quia poſito uno ponitur alterum, propter naturale debitum, ut loquuntur *Scholaſtici*, i.e. quia ita fieri debet per naturam, quæ ſic conſtituit, quo pacto quantitas vulgo conſequi dicitur materiam, non tam proprie reſultantia, aut emanatio, quam connaturalitas dicenda eſt, ex mente Scholaſticorum: dicitur tamen vulgo emanare à materia aut reſultare quantitas, quia aliter exprimi nequit modus, quo à materia quantitas oritur: & ſane quare non debeat ſic dici, niſi fortaſſe quis velit, inter materiam & quantitatem intercedere potius notionem & relationem ſubjecti & adjuncti potius quam cauſæ & cauſati, atque ideo voces reſultantiæ & emanationis refugiat, quod cauſalitatem & vim aliquam ſignificent, qua quantitas à materia efficiatur.

 VI. Nunc

VI. Nunc *cauſam* ſpectemus *activam, quæ cauſat per actionem, cujus cauſalitas eſt actio, diſtinctum quid ab ipſa exiſtentia cauſæ*: hoc in dubium trahitur, an verum ſit? ſed probari facile poteſt. Cauſalitas cauſæ eſt hoc ipſum per quod cauſa attingit effectum effectique productionem, per quod conſtituitur actu cauſans & influens in effectum producendum: jam vero actio eſt id, quo cauſa efficiens activa attingit effectum effectique productionem, quo conſtituitur actum cauſans, & influens in effectum producendum. Ergo. Probatur minor. Cum efficiens ſolum habet potentiam agendi, nondum eſt actu cauſa: at vero cum illam potentiam exequitur, eſt actu cauſa: non autem poteſt exequi, niſi per actionem: nihil enim fingi poteſt præter ac ſupra potentiam agendi in efficiente, quam actio. Ergo actio conſtituit efficientem cauſam activam actu cauſantem. Ergo actio eſt cauſæ efficientis activæ cauſalitas. Certe quicquid eſt ante actionem, id inſufficiens eſt, ut efficientem activam denominet actu cauſam: quicquid eſt poſt actionem, eo omni nondum exiſtente, ſicuti nondum exiſtit, quamdiu cauſa efficiens adhuc operatur, adhuc tamen cauſa efficiens activa eſt actu cauſans: ſi ergo omne, quod ante actionem eſt, omne, quod poſt actionem eſt, non poſſit cauſam efficientem activam denominare actu cauſam, relinquitur, ut id, quod cauſam activam actu cauſam denominat ac conſtituit, nihil ſit aliud quam actio ipſa; atque adeo actio ipſa ſit cauſalitas cauſæ activæ, quod erat demonſtrandum.

VII. Objici poteſt; *ipſam actionem eſſe effectum cauſæ; pendet enim ab efficiente: ergo non poteſt ejus eſſe cauſalitas, cum diſtinctio ſit inter cauſalitatem, rationem qua effectum producitur, & ipſum effectum, quod producitur.* Ad hoc dupliciter reſponderi poteſt. 1. κατ᾽ συγχώρησιν, *concedendo* actionem eſſe effectum, & tamen dicendo, quod eſſe poſſit ac ſit efficientis cauſalitas: hoc enim verum eſt de aliarum quoque cauſarum cauſalitatibus, nempe & quod à ſuis cauſis pendeant, & quod ſint ratio activa per quam producantur effectus: atque hoc patet exemplo unionis: quæ & à forma eſt pendetque, & formæ cauſalitas eſt: unde ſicut ad producendam unionem, quæ formæ cauſalitas vulgo dicitur, forma non exigit cauſalitatem, hac priorem, per quam unio ſit ab illa, ita actio ab efficiente activa eſt, & eſt cauſalitas ejus, nec prærequirit cauſalitatem aliam in efficiente activa, per quam ab efficiente producatur aut ab ea fluat potius. 2. κατ᾽ ἄρνησιν, *negando* actionem eſſe effectum; actio non eſt effectum, ſed via ad effectum: agens enim non agit ut agat, ſed ut agendo aliquid diverſum ab actione producat: alioqui dabitur progreſſus in infinitum, ſi actio, ut effectum, producatur per cauſalitatem aliam, illa cauſalitas iterum actio erit, & illa actio, ut effectum, aliam cauſalitatem requiret, quæ iterum erit actio, & ſic porro in infinitum: neſcio tamen, an utraque reſponſio ſatisfaciat.

VIII. Totum hoc negotium paulo penitius inſpiciamus. Actio cauſatur à cauſa activa, & quidem immediate, abſque ulla alia priori actione. Ergo cauſa activa aliquomodo eſt cauſa actionis: ſed non eſt actionis cauſa activa, quia daretur progreſſus in infinitum. Ergo erit actionis cauſa emanativa, quod nemo hactenus dixit: aut concedendum eſt tertium genus cauſæ inter emanativam & activam. Profecto, ut verum fatear, ſi hæc diviſio cauſæ efficientis in activam & emanativam ſit immediata, ut non detur tertium genus cauſæ efficientis medium, eſt difficultas maxima: nam calefactio certe cauſatur ab igne, ergo, vel ut à cauſa activa, vel ut ab emanativa: ſi ut à cauſa activa, dent actionem priorem, qua calefactio producatur: quam ſi quis dederit ſine proceſſu in infinitum, erit mihi magnus Apollo: ſi ut à cauſa emanativa, ergo calefactio ab igne tolli non poteſt ſalvo igne: at vero tolli poſſe nemo hactenus negavit, cum ſit actus ſecundus & operatio. Ego ſane, quo me huc vertam, neſcio. Poſt ſerium rei totius examen fere huc devenio, ut dicam, non actionem tolli, ſed actioni in ſubjecto ſive patiente impedimentum poni, quo minus ſentiatur: nam calor eſt proprietas ignis, & ita quidem ut ſemper ſit principium activum: itaque putem ab igne ſemper emanare calorem, à calore ſemper etiam emanare actionem, quæ non poteſt eſſe alia quam calefactio aut uſtio: ſ

qu

otieſcunque calefactio aut uſtio ſeparari viur à calore aut igne, ut factum videtur eſſe ornace Babylonis, tum non revera calefaonem aut uſtionem ſeparari à calore, à quo anat, uti nec ipſe calor, qui emanat ab igne, aratur ab eo, ſed puto, tantum poni impeentum in ſubjecto patiente, & poſitum ſe à Deo in corporibus juvenum trium in acem Babylonicam injectorum: nam eo n tempore poteſt fieri, ut objectum unum fiat & comburatur, at alia objecta non i: ſicut, eodem inſtanti, qui extra forna Babylonicam ſteterunt, & calefieri & iburi potuerunt, non potuerunt calefieri ec comburi tres juvenes in eam injecti, ut teſtatur hiſtoria *Dan.* 3. quæ calefactio ac combuſtio, eodem inſtanti, tum ſeparata fuerit ac non ſeparata in eodem igne: quod eſt impoſſibile & contradictorium: nempe ſeparata fuerit, quatenus ignis non combuſſit injectos juvenes, non ſeparata, quatenus ignis combuſſit injicientes. Itaque *fortaſſis* accedunt proxime ad veritatem, qui ſuſtinent, cauſam activam ſic dici reſpectu effecti per actionem producti, eandem dici cauſam emanativam & eſſe reſpectu actionis, quæ à ſe emanat, & qua effectum producit. Sed, *fortaſſis*, dico: quia ego, ut ſum liberioris ingenii ac judicii, cogitationes meas tantum propono, ſententiam unicuiqui relinquo liberam.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-TERTIA,

DE

CAVSA IMMAN. ET TRANS.

THESIS I.

Imanens cauſa eſt, *quæ producit effectum n ſeipſa. Tranſiens*, *quæ producit effectum xtra ſe*: idque, vel ex nihilo, ſeu ſubjecti, ermini, eſtque *creans*, vel ex præcedente eria habili, eſtque *immutans*, atque hæc ratione termini ad quem variis inſuper ditur modis, de quibus *Phyſici*. *Ariſtoteles* nutantem cauſam tantum agnovit, quia per *efficientem* definit in ordine ad mo, *quæ primum movet*, *quæ principium motus* Creantem non agnovit, quia mundus d ipſum æternus eſt: an immanentem averit, dubium eſt.

I. Vulgaris multorum *Philoſophorum* ereſt, *cauſam immanentem & emanativã conlere*, cum tamen inter ſeſe multum diſtinntur: nam immanens eſt cauſa activa, & ſtinctam habet ab exiſtentia ſua cauſalita: cauſa emanativa diſtinctam ab exiſtentia cauſalitatem non habet: cæterum hoc habet cauſa immanens commune cum cauſa emanativa, non quidem omni, ſed aliqua, nempe interna, ut ſimul ſit agens & patiens, id eſt, producens effectum & recipiens idem in ſe ipſa. Ex: gr. Intellectus conceptus format & formatos conceptus recipit in ſe: unde actus cauſæ immanentis, ſi cauſa immanens conſideretur ut cauſa efficiens, dicuntur actiones: ſi cauſa immanens eadem conſideretur, ut ſubjectum patiens, dicuntur qualitates: ſic intellectio & volitio ſunt & actiones & qualitates: in quantum producuntur ab intellectu ac voluntate, ſunt actiones: in quantum in iiſdem ſubjectantur, ſunt qualitates.

III. Longe alia ratio eſt cauſæ tranſeuntis, cujus effectum eſt extra ipſam cauſam, ſive effectum poſt actionem cauſæ tranſeuntis permaneat, ſive non permaneat, modo fuerit in alio ſubjecto, quam in quo eſt cauſa. Adducam exempla aliquot, ubi, & diſtinctum in

cauſa immanente ac tranſeunte agendi modum, & hujus diviſionis uſum videre licebit. In generatione & corruptione alia actio locum habere nequit, quam tranſiens; nihil enim ſeipſum generat; nihil ſui interitus cauſa eſt. In alteratione, quæ ad corruptionem tendit, ſimiliter actio tranſiens deprehenditur, quia neceſſe eſt, ut qualitas inhærens per contrariam qualitatem expellatur: in alteratione vero, qua res perficiuntur, actio immanens frequentius animadvertitur; ita actio immanens eſt, qua res quælibet ſuæ conſervationis ſtudioſa pro qualitatum ſuarum integritate pugnat, ut cum aqua priſtinum frigus recuperat. In accretione & diminutione videtur utraque actio concurrere, & immanens, & tranſiens. Denique in motu locali actio tranſiens ſeſe offert, & deprehenditur in inferioribus, quatenus motum cœli ſequuntur: at quando gravia & levia ſuum locum repetunt, *videtur* hoc fieri per actionem immanentem: dico, *videtur*; quia incerta hic ſunt multa & obſcura. Sed cauſæ tranſeuntis naturam paulo penitius inſpiciamus.

IV. *Cauſæ Tranſeuntis* vulgo aſſignari ſolent tres *conditiones*. 1. eſt; quia cauſa tranſiens ſemper producit effectum in alio, ideo à patiente ſemper debet eſſe realiter diſtincta. 2. eſt; debet eſſe conjuncta cum patiente. 3. eſt; debet patienti eſſe diſſimilis.

V. §. 1. *Cauſa tranſiens debet reipſa diſtingui à materia, ſubjecto, ſeu patiente.* Ratio eſt, quia cauſa tranſiens eſt cauſa activa, quæ agit cum motu: at in motu movens à mobili reipſa diſtinguitur: *Quicquid enim movetur, ab alio movetur:* eſt axioma receptiſſimum ex *Ariſt. l.* 7. *&* 8. *Phyſ.* Cujus axiomatis hæc reddi poteſt ratio. *Nihil ſimul actu eſſe poteſt & potentia.* At vero, quod movet, actu eſt, quod movetur, potentia eſt. Ex. gr. Quod calefacit, actu calidum eſt, vel actu ſaltem eſt: nam agere præſupponit eſſe: quod calefit, potentia calidum eſt: ſi quid ergo moveretur à ſeipſo, id actu ſimul & potentia tale eſſe deberet, id eſt, deberet eſſe tale & non tale. Ergo, ſi idem non poſſit moveri à ſeipſo, quia idem non poteſt ſimul eſſe actu & potentia, cauſa tranſiens quoque non poteſt eſſe eadem cum patiente, ſed neceſſario eſt aliquid diverſu[m] ac diſtinctum ab eo, *vel ut totum à toto, vel pars à parte, vel ut pars à toto*; nam non eſt ex[i]ſtimandum, quod diſtinctio cauſæ tranſeu[n]tis à patiente, ſit diverſitas tanquam int[er] duo ſuppoſita: quinimo ſufficit, ſi ſit int[er] duas partes unius ſuppoſiti realiter inter ſe diſtinctas; ita, licet ſuppoſitum idem fueri[t], actio nihilominus partium diverſarum int[er] ſe mutuo, non immanens, ſed tranſiens er[it]. Ex. gr. loqui & ambulare ſunt actiones tra[nſ]euntes, non quod agens & patiens ſint dive[rſa] ſuppoſita, ſed unius ſuppoſiti partes utro[bi]que ſint diſtinctæ: in ambulando, pars u[na] corporis movet aliam: in loquendo, phan[ta]ſia impellit ſpiritum, ſpiritus muſculos, mu[ſ]culi diaphragma, diaphragma pulmone[m], pulmo aërem, aër dentes, qui ſonum edunt: [ita] cauſa tranſiens eſt diverſa à patiente, ob pa[r]tiũ in uno ſuppoſito diverſitatem à ſe mutu[o].

VI. Quæri hîc ſolet & poteſt non inco[m]mode, quouſque extendi debeat hoc axio[ma] *Ariſtotelis. Quicquid movetur, ab alio mo[ve]tur.* Quod generaliter ſine ulla exceptione [ſu]mi non debeat, puto ſatis eſſe clarum. 1. eni[m] non habet locum in cauſis *emanativis*. 2. [ne]que in *immanentibus*. 3. non liquet, *quom[odo] gravia & levia moveantur* ab alio, cum m[o]ventur motu progreſſivo. Qui exiſtimant ſu[f]ficere, ut agens à patiente diſtinguatur ſecu[n]dum rationem agendi & recipiendi, non e[ſſe] neceſſarium autem, ut diſtinguantur ſec[un]dum entitatem abſolutam, ſic ut fieri poſſ[it] ut una eademque res ſit agens & patiens, [ſed] per facultates ac rationes diverſas, ſive i[llæ] ſint inter ſe realiter diverſæ, ſive ſe habe[ant] ut includens & incluſum, qui hoc, inqua[m], ſtatuunt & ſic opinantur, illi fruſtra ſunt, [&] à mente *Ariſtotelis* longiſſime aberrant; [is] enim citatum axioma adhibet ad dem[on]ſtrandum primum motorem, quæ demonſt[ra]tio infirma fuerit, niſi axioma accipiatu[r de] reali diſtinctione inter movens & mobile. [Ut] ergo hujus axiomatis ſenſum aſſequamu[r], diſtinguendum eſt, inter *principium pri[nci]pale ſeu remotum, & minus principale ſeu p[ro]ximum.* Deinde ſunt conſtituendæ 4. [di]ſtinctæ cauſarum efficientium claſſes. 1. ear[um]

rum, quæ cauſant *per emanationem*. 2. quæ unt *actione immanente*. 3. quæ agunt *actione itali*, ſeu ut alii loquuntur, ſpirituali, ut it motiones locales Angelorum. 4. quæ a- nt *actione phyſica*, ut ſunt corpora naturalia; terialia, & quanta. Denique *poteſt aliquid* bus modis *moveri*, 1. *per ſe*, uti moventur pora naturalia. 2. *per accidens*, quæ moven- ad motum corporum, ut accidentia. Hîc ic ſermo eſt, de priori genere motus, non oſteriori. Hæc applicemus.

VII. In *emanatione proximum efficiens à diſtinctum non eſt*, poteſt tamen effectum modi reduci in efficiens remotum, quod iter à paſſo diſtinctum ſit. Quicquid enim lebetur neceſſario in primo inſtanti ſui , id à generante non minus proficiſcitur, n res ipſa: Atqui quod per emanationem edit ab aliqua re, id rei debetur neceſſario rimo inſtanti ſui eſſe. Ergo effectum, l emanat, non minus à generante aut nte proficiſcitur, quam principium à quo nat: ſed de hoc negotio actum eſt *diſp. d.* Porro in actionibus *immanentibus & alibus* motionibus, *agens, neque proximum remotum, realiter à patiente diſtinguitur*: *roximum*, eadem enim facultas ejuſmodi nes elicit ac recipit: *non etiam remotum*, hæ actiones, non generanti, ſed ipſis for- c facultatibus, à quibus proxime proce- , adſcribendæ ſunt; ſiquidem non neceſ- lebentur rebus in ipſo generationis mo- o, neque ex vi generationis rebus con- nt. *In ſolis ergo actionibus Phyſicis*, id eſt, rum tranſeuntium, *agens à patiente di- m eſt*, idque vel proximum, vel remo- & vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, pars à toto, & diſtinctum realiter.

VIII. Opponit ſe huic axiomati *Scotus*, erſus rationem allatam ait, verum illud m eſſe, quod nihil poſſit eſſe in actu & ia formaliter, *ſed poteſt idem eſſe in actu li ſeu eminenti & in potentia formali*. Ita , merum σκότ☉ & caliginem per ter- ſuos barbaros oculis objicere ſolet: hoc poteſt idem habere vim eminentem ad ndam aliquam formam, & capacitatem ac potentiam ad eam formam recipien- dam; ut, ſi motus, qui actu & formaliter calidus non eſt, ſed virtute & quaſi eminenter, calorem producat, quem ipſe motus aut potius principium movens ſuſcipere queat; nam ponamus ſic, ut mentem ejus explicemus. Reſp. ut aliquid in ſe agat, & non moveatur ab alio, non ſufficere, ut habeat actum virtualem & potentiam formalem, quemadmodum *Scotus* loquitur; quod patet experientia in vino & pipere: vinum enim & piper habent vim aut virtutem eminentem ad calorem efficiendum & potentiam etiam formalem, ſed non calefaciunt tamen, niſi vinum commiſceatur cum intrinſeco calore animalis, & piper quoque, niſi prius alteretur & excitetur, conjunctione cum patiente, quod ab utroque diverſum eſt: deinde nulla omnino res eſt in actu virtuali, ad illam formam, quæ ipſi eſt naturalis, ut hoc effugium *Scoti* ſit vanum.

IX. §. 2. *Cauſa tranſiens debet eſſe conjuncta patienti, quod fit duobus modis, vel propinquitate ſeu immediatione ſuppoſiti, vel propinquitate ſeu immediatione virtutis: priori modo*, agens conjunctum eſt paſſo, cum duo corpora ſe mutuo tangunt, ut cum aqua manum abluit: *poſteriori modo*, cum duo corpora diſtantia in ſe mutuo agunt diffuſa virtute per medium, ut cum Sol calefacit hæc inferiora diffuſo calore per aërem. *Immediatio virtutis iterum duplex eſt.* 1. ut actio agentis per intermedium diffundatur ad extremum, non ex neceſſitate cauſalitatis partis proximę patientis in partem remotam, ſed ſolum ex neceſſitate ordinis, id eſt, ut clarius loquar, non quia agens poſtulat, ut pars proxima patientis concurrat ſecum ad actionem in partem remotam, ſed quia paſſum applicatum agenti, neceſſario patitur prius in parte propinqua quam in parte remota. 2. ut agens prius agat in partem propinquam paſſi, & per per partem propinquam, tanquam per inſtrumentum, in partem remotam. Hæc applicemus.

X. Dico 1. *Non ſemper requiri propinquitatem aut immediationem ſuppoſiti inter agens & patiens in actione tranſeunte.* Atque hoc multis experientiis clarum eſt: ſufficit illa de Sole, qui ſuppoſito hæc inferiora non attingit, in quæ agit. Dico 2. *dari non poſſe actionem in diſtans*,

diſtans, niſi prius actio recipiatur in medio: & probatur. Agere præſupponit eſſe: itaque agere certo loco præſupponit eſſe illi loco conjunctum, vel ſuppoſito, vel virtute: alias nulla ratio dari poſſet, cur non poſſit agens naturale agere in diſtans per paſſum vacuum, quod tamen Philoſophi plerique impoſſibile judicant; negant enim motum in vacuo fieri poſſe. Dico 3. *neceſſe eſſe, ut agens eadem virtute atque actione continua, qua agit in diſtans, incipiat agere in medium ſibi propinquum & per totum medium actionem ſuam diffundat uſque ad paſſum diſtans:* Si enim agens ageret alia actione & virtute in medium, alia in paſſum diſtans (ex gr. ſi ignis ageret per ſiccitatem in medium, per calorem in paſſum diſtans) tum eſſent duo agentia, non materialiter, ſed formaliter ſaltem diverſa, quia actio ſiccitatis in medium per accidens plane cohæret cum calore, quo agit in diſtans, ignis: ideoque dico, *plane neceſſe eſſe, ut ſit una eademque virtus, una eademque actio continua, qua agens agat in diſtans pariter & in medium:* cum dico *unam virtutem*, non intelligo unam entitatem, ſed unum principium adæquatum unius actionis, etiamſi coaleſcat cum pluribus formis, vel ſubordinatis, vel coordinatis: ſimiliter, cum dico, *actionem continuam*, non intelligo continuitatem Phyſicam, ſed vero continuitatem ſecundum ordinem cauſalitatis: ſic Sol eadem virtute eademque actione continua agit, in viſceribus terræ, & in toto medio, [...]cet in corporibus ſibi proxime ſubjectis p[...] ducat tantum lumen, in aëre lumen & ca[...] rem, in terræ viſceribus calorem tantum. I[...] co 4. *probabile eſſe, medium, per quod agens a[...] in paſſum remotum, ſæpe eſſe inſtrumentum, [...] inſtrumentum ſeparatum, ſed conjunctum in c[...] ſando.* Dico 5. *fieri poſſe, ut agens per prop[...] quam partem agat in remotam, non tanquam inſtrumentum, ſed tanquam per medium, ne[...] ſarium tantum ad continuitatem actionis.*

XI. §. 3. *Agens patienti debet eſſe diſſi[...] le, in actione tranſeunte.* Diſſimilitudo hæc [...] telligitur bifariam, *aut quoad ſpeciem*, [...] *quoad gradum. Quoad ſpeciem* agens pati[...] diſſimile eſt, cum patiens habet qualitat[...] ſpecie diſtinctam à qualitate agentis, ut ſi [...] tiens ſit frigidum & agens calidum: *quoad g[...] dum*, quando agens habet eandem qualita[...] ſpecie quam habet patiens, ſed tamen gr[...] differentem, ut, ſi agens ſit calidum, ut [...] patiens calidum, ut duo; Cum alterutra[...] rum diſſimilitudinum obtinet, jam datu[...] ctio, in cauſa tranſeunte: ſi neutro mo[...] gens patienti eſt diſſimile, nulla actio dari[...] teſt, ne tum quidem etiam, cum agens h[...] majorem agendi vim & efficaciam; ita [...] rum candens non agit in flammam, lice[...] efficacius, & ratio eſt, quia non eſt [...] dius; nam pono calorem utrobique inte[...] ſimum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-QUARTA,

DE

CAVSA LIBERA.

THESIS I.

De *Cauſa libera* actum eſt *diſp. ſelect. vol. primi diſp.* 46. & 47. atque ibi *Cauſæ liberæ notionem veram* ac definitionem, *diſp.* 46. & quomodo *eſſe Cauſam liberam, Deo, Angelis, ac homini*, competat, *diſp.* 47. [...] ſuimus. *Libertas cauſæ liberæ* vulgo in du[...] collocatur; in *indifferentia* & *lubentia ra*[...] eſt enim, quæ *poteſt agere quicquid, quan*[...] *qu*[...]

tantum lubet: quicquid, quando, & quantum, nificant *indifferentiam*: *lubet*, ſignificat *ra-tis lubentiam*.. Atque hæc magis conſtituit ertatem, quam indifferentia, quia indiffe- tia in rationis lubentia indeterminata, , quod lubet intellectus judicio ultimo, umus atque agimus, fundata eſt. De *ra-is lubentia*, quam alii vocant ſpontaneita- cum ratione, ſatis eſt dictum *diſp. cit. & egii Eth. diſp.* 9. 10. & 11. Oſtendimus ibi, ſam liberam ideo agere liberrime, quia id, quod lubet, lubet vero id quod ratio at, pro judicio ſuo, quo aliud etiam dictare ſt ac judicare, & iſta judicii indifferentia, is indifferentiæ in cauſa libera, in ejus ntate & actionibus, eſt radix, voluntas n tum eſt indifferens, quando & quoties llectus eſt indifferens in judicando, qui ſemper eſt talis, non in nobis circa finem num, non in Chriſto fuit reſpectu obe- tiæ Patri præſtitæ, non eſt in Angelis aut is Animabus reſpectu amoris, quo Deum rantur; quin intellectus indifferentia ata, quæ ante fuit, ac poſito jam dictami- eterminato, & lato, omnibus circumſtan- xpenſis, judicio ultimo, non eſt volun- dhuc indifferens, ſic ut poſſit non velle liud velle, ac de facto non velit aut aliud , quam intellectus dictavit: hanc tamen ntatis indifferentiam, etiam ſublata in- ctus judicantis indifferentia & poſita jam determinatione, ad libertatem Cauſæ li- exigit *vulgus Philoſophorum*, quam vo- *indifferentiam in ſenſu compoſito*, quia illa oluntate ſimul componatur cum deter- atione & non-indifferentia intellectus: volunt, poſito dictamine ultimo intelle- practici, niſi voluntas in ſenſu compoſito it contrarium actum elicere, ac niſi actu eliciat, volunt & ſtatuunt eam non fore ram: pariter concludunt omnes *Patroni Li- Arbitrii, Veteres & Novi Pelagiani, Ieſuitæ, qui eorum vitula arant inter egreſſos ex me- noſtri*, niſi voluntas humana, poſita jam motione Dei præſente ex præcedaneo ejus reto, non tantum in naturalibus, morali- civilibus, ſed & in ſpiritualibus ac ſuper- uralibus, adhuc poſſit aliud velle, quam quod Deus decrevit ut illa vellet, & ad quod volendum eam movet, non fore liberam: ſc. malunt iſti homines aliquid derogare Dei potentiæ, ut non ſit omnipotentia, quam vel tantillum detrahere huic voluntatis indifferentiæ. Certe, ſi Dei motioni præſenti in voluntatem humanam ad hoc volendum reſiſti poſſit à voluntate pro innata ſibi libertate, ut hoc non velit, jam Deus non omnia poterit; non enim poterit, ut voluntas humana illum actum producat, ad quem eam ex decreto ſuo æterno movet; quia, ſcilicet, læderetur ejus libertas; nempe, hæc ἀδιαφορία, indifferentia, pro qua, tanquam pro *Helena*, ita pugnant, ut ſalva maneat hæc *Regina*, etiamſi *Regi Regum Deo* aliquid detraheretur. Itaque viſum fuit operæ pretium, & utiliſſimum ad naturam *Cauſæ liberæ* intelligendam, penitius diſpicere, *quo ſenſu hæc indifferentia ſit admittenda, quo non, & quatenus in ea libertas conſiſtat, quatenus non*: ne juventus Philoſophiæ ſtudioſa errores imbibat ex Philoſophia vulgari, qui obſint Theologiæ ſalutari: nam certum eſt, illos omnes, qui *Liberi Arbitrii*, & olim & nunc circa ſpiritualia & ſupernaturalia, extiterunt Hyperaſpiſtæ, ejuſque vires hîc defenderunt, id feciſſe *ex falſa notione libertatis*, arrepta ex Philoſophis vulgaribus, qui omnes collocarunt libertatem in ſola ἀδιαφορία, indifferentia, qua cauſa libera, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt agere & non agere, aut ita agere unum, ut & contrarium agere poſſit, etiam in ſenſu compoſito, i. e. ut ſæpe contrarium agat: Quæ libertatis ac cauſæ liberæ deſcriptio, in *Ieſuitarum* cerebro nata, nec *Ariſtoteli*, eorum in Philoſophiâ, nec *Thomæ Aquinati*, in Theologia, *Dictatoribus ac Papis*, fuit cognita. Sed rem ipſam agamus; &, *quo ſenſu & quando aliqua indifferentia in voluntate & cauſa libera poni debeat*, excutiamus: nam, ut vulgo à receptis proponitur *Philoſophis*, tolerari nec poteſt, nec debet.

II. Sententia Adverſariorum hæc eſt. *Indifferentia cauſæ liberæ eſt, ut poſitis omnibus requiſitis antecedenter ad actum liberum, etiam dictamine intellectus practici ultimo, & influxu actuali, quo Deus influit in liberum hominis arbitrium, voluntas tamen creata poſſit etiam,*

in ſenſu compoſito, operari illum actum & non operari, poſſit, dico, *poſitis iis omnibus, ſuſpendere illum actum aut etiam elicere contrarium*: itaque dicunt ulterius; eſſe neceſſarium ad veram libertatem & uſum illius, *ut dictamen, quo intellectus voluntatem ad hoc, & motio, qua Deus movet voluntatem ad conſenſum, poſſint ſtare ac ſimul eſſe & componi in eadem cauſa libera in eodem libero arbitrio ac voluntate creata, cum actu voluntatis ad aliud & diſſenſu contrario*: & ſic intelligitur illis *ſenſus compoſitus*, cum juxta eum, poſitis omnibus prærequiſitis, cauſam adhuc liberam, & voluntatem liberam manere aſſerunt: ſed vero intelligitur peſſime; quod ut demonſtremus, duo ſternemus fundamenta.

III. §. 1. Fundamentum primum petemus ex ipſo *Ariſtotele 9. Met. & Thoma Aquin. ad iſtum locum*, ideoque rejici ab Adverſariis non poteſt: nempe hoc eſt; *Quod in omni cauſa libera ſimul ſit potentia ad utrumque oppoſitorum, non tamen eſt in ea potentia ad oppoſita ſimul habenda*: ita in homine eſt ſimul potentia ad ambulandum & ſedendum, ad aſſentiendum & diſſentiendum, quæ ſunt oppoſita diſparate vel contrarie, ad volendum & non volendum, operandum & non operandum, quæ ſunt oppoſita contradictorie, ſed non eſt in homine potentia ad ambulandum & ſedendum ſimul, ad aſſentiendum & diſſentiendum ſimul, ad volendum & non volendum ſimul, ad operandum & non operandum ſimul: & ratio eſt: nam potentia ad unum actum non repugnat potentiæ ad actum diſparatum vel contrarium, imo nec repugnat actui diſparato vel contrario: ſed duo actus diſparati vel contrarii repugnant inter ſe, nec poſſunt de eodem ſubjecto ſingulari verificari, ſunt enim, ut Scholaſtici loquuntur, incompoſſibiles: ſicut nec duæ enunciationes contradictoriæ verificari poſſunt de eodem ſubjecto ſingulari: ſed vero verificari poſſunt de eodem ſubjecto ſingulari, potentia ad actum hunc & actus diſparatus vel contrarius: itaque cauſa libera creata, ut eſt liberum arbitrium hominis, non ſolum antequam determinetur ad unum actum, i. e. in ſenſu diviſo, ſed etiam in ipſo inſtanti, in quo à Deo determinatur, & in quo per intellectus practici judicium u[l]timum voluntatem determinat ſuam, a[d] hunc actum, i. e. in ſenſu compoſito, ſimu[l] habet potentiam, qua poteſt libere produce[re] actum alium: & ſic ſenſus compoſitus bon[us] eſt ac verus: ſed non habet potentiam tame[n] ad actum oppoſitum ſimul habendum; & ſic ſenſus compoſitus eſt malus ac falſus, qu[ia] duo actus oppoſiti ſimul eodem tempore, i[n] vel ab eadem potentia, eſſe non poſſunt, ſe[d] tantum ſucceſſive: & hinc ortum traxit il[la] vulgo à *Theologis & Philoſophis* recepta diſti[n]ctio, de ſimultate potentiæ & potentia ſimu[l]tatis: Eſt in cauſa creata libera, ſimultas p[o]tentiæ ad operandum vel non, & ad opera[n]dum hoc vel ejus oppoſitum: nam per ho[c] quod cauſa libera operetur unum actum, n[on] deſtruitur libera ejus facultas, nec tollit[ur] indifferentia ſuæ potentiæ, quam habet a[d] operandum actum oppoſitum ſi velit, v[el] quam habet etiam ad non operandum: ſim[i]liter per hoc, quod non operetur pro hoc i[n]ſtanti talem actum, non amittit ideo poteſt[a]tem operandi talem actum; Verum non e[ſt] tamen in cauſa libera, nec eſſe poteſt pote[n]tia ſimultatis ad actus diſparatos, contrario[s] vel contradictorios; nam hi ſunt incompoſſ[i]biles, id eſt, ſimul in eodem ſubjecto, aut a[b] eodem, eſſe nequeunt: & ſic patet, quis ſit ſe[n]ſus compoſitus, quis diviſus. Verum quia [hi] termini in hoc negotio & alibi frequentiſſ[i]me uſurpantur, paulo plenius eos excuti[e]mus.

IV. *Senſus compoſitus*, eſt proprius enunti[a]tionis modalis compoſitæ. *Senſus diviſus*, e[ſt] proprius enunciationi modali diviſæ. *Enu[n]ciatio modalis compoſita eſt*, in qua dictum ſu[b]jicitur & modus prædicatur: & hæc facit ſe[n]ſum compoſitum, ut, *Album eſſe nigrum*, e[ſt] *poſſibile*. *Modalis diviſa eſt*, in qua modus inte[r]ponitur inter partes dicti: & hæc enunciat[io] modalis facit ſenſum diviſum, ut, *Album poſ[ſi]bile eſt eſſe nigrum*. Hinc facile patet, ad ve[ri]tatem modalis enunciationis compoſitæ ſ[ive] in ſenſu compoſito, de modo poſſibili, requi[ri] ut extrema, quæ ponuntur in dicto enunci[a]tionis modalis, ſint compoſſibilia in eode[m] ſubjecto: hac enim ratione enunciatio talis [eſt] poſſibi[lis]

ɔſſibili, dicitur compoſita, aut in ſenſu com- ɔſito, quia nimirum extrema dicti componit u ſimul ponit in eodem ſubjecto, mediante ɔpula de poſſibili; ut in enunciatione, quam opoſui, *Album eſſe nigrum, eſt poſſibile, di- um* modalis hujus enunciationis eſt totum ud, *Album eſſe nigrum*, cujus dicti unum tremum eſt, *Album*, alterum, *Nigrum*. Ut go hæc propoſitio ſit vera in ſenſu compo- o, neceſſario requiritur, ut ſit poſſibile, i- m ſubjectum ſingulare ſimul eſſe album & grum; & propterea iſta propoſitio, quam ſui, eſt falſa in ſenſu compoſito, quia ſcili- t propoſitio de ineſſe, per quam hæc moda- immediate regulatur & probatur, ſc. *Album nigrum*, eſt falſa & prorſus impoſſibilis: eoque, quando ex iſta pura enunciatione ſit odalis de poſſibili compoſita, ſit enunciatio ſa: At, ſi fiat enunciatio de poſſibili diviſa, ra erit, quia ſenſus diviſus eſt iſte, quo for- ı, quæ ſignificatur per unum extremum, nitur in ſubjecto, & dicitur forma, quæ r alterum ſignificatur extremum, diviſim, ceſſive, & tempore alio, in ſubjecto poni ſſe, non verò ſimul, aut eodem tempore: , *Album poſſibile eſt eſſe nigrum*, i. e. ſubje- ım, quod nunc formam habet albi, poteſt mam nigri ſuſcipere & eſſe nigrum, tem- re alio. Hæc applicemus. *Dicimus ergo*, Cau- liberæ competere indifferentiam in ſenſu iſo, non vero in ſenſu compoſito, quomodo ſenſus nunc eſt explicatus, i. e. dicimus, ıſam liberam creatam, jam motam à Deo, aſſentiendum aut operandum, non poſſe in ıſu compoſito, aut diſſentire, aut non ope- i, uti & voluntas mota ab intellectu practi- non poteſt, in ſenſu compoſito, non velle, tamen, cauſa libera eſt talis ac manet talis, voluntas eſt ac manet libera, quia utrum- e poteſt in ſenſu diviſo: nam motio illa Dei ualis & actualis diſſenſus creaturæ (idem endum eſt de motione intellectus practici volitione actuali voluntatis) non poſſunt nul poni eodem tempore in eadem cauſa era, quia eſt ſenſus compoſitus: ſed motio a Dei ad aſſentiendum & potentia diſſen- ndi, omnino ſimul poni poſſunt, & hic eſt nſus diviſus: nam motio Dei actualis & actualis aſſenſus, non tollunt à cauſa libera potentiam diſſentiendi, i. e. indifferentiam in ſenſu diviſo, ſed tollunt actualem diſſenſum, i. e, indifferentiam in ſenſu compoſito; quod ulterius ſic probatur.

V. Senſus compoſitus non eſt ille, quo forma importata per unum extremum ponitur in ſubjecto, ſed quo duæ formæ importatæ per utrumque extremum ſimul ponuntur in eodem ſubjecto: ſicuti cum dicimus, *Album poteſt eſſe nigrum*, in ſenſu compoſito, non ſignificamus, quod albor ſit aut eſſe poſſit in aliquo ſubjecto ſeorſum, vel quod nigror ſit aut eſſe poſſit in aliquo ſubjecto ſeorſum, ſed ſenſus eſt, quod albor & nigror ſimul ſint compoſſibiles in eodem ſubjecto: & propterea illa enunciatio in ſenſu compoſito eſt falſa, quia impoſſibile eſt, ut aliquid ſit ſimul album & nigrum. Pariter quoque cum dicimus, *cauſam liberam motam à Deo ad aſſentiendum, non poſſe diſſentire in ſenſu compoſito* (idem dicendum eſt de voluntate mota ab intellectu practico ad volendum) non ſignificamus, quod motio iſta Dei ſit aut eſſe poſſit in cauſa libera, & quod diſſenſus ſeorſũ ſit aut eſſe poſſit in eadem cauſa libera, qui ſenſus eſt diviſus, & admittitur à nobis: ſed hoc ſignificamus, quod motio iſta Dei ad aſſentiendum & diſſenſus actualis non poſſint eſſe ſimul in eadem cauſa libera, qui ſenſus eſt compoſitus, & à Nobis negatur, ab Adverſariis ponitur, motionem Dei ad aſſentiendum & diſſenſum actualem ſimul eſſe poſſe aſſerentium; ſed peſſime, quod ex ipſis Adverſariis, argumento ad hominem, ut vocant, probabimus.

VI. Quoties *Adverſarii* premuntur vi argumentorum, quibus vulgo probari ſolet, cum infallibilitate præſcientiæ divinæ non poſſe ſtare arbitrii humani libertatem (nam ſuppoſita præſcientia, qua Deus præſcivit, Petrum eſſe conſenſurum, impoſſibile eſt, ut Petrus diſſentiat, alioquin Dei præſcientia falli poſſet) quoties, inquam, *Adverſarii* ſic premuntur, ſolent reſpondere, id eſſe impoſſibile in ſenſu compoſito, quia videlicet repugnat, hæc duo ſimul eſſe vera, quod ſcilicet Deus ſciat Petrum conſenſurum & nihilominus Petrus non conſentiat aut diſſentiat; & tamen

tamen volunt, per præſcientiam divinam, quando jam Petrus conſentit, non tolli ejus, aut liberi arbitrii, aut cauſæ liberæ, libertatem; ſimiliter ergo & ego dico, Cauſam liberam ad aſſentiendum motam à Deo (idem ſemper intelligendum eſt de voluntate mota ab intellectu practico, quod ſemel monitum eſto) non poſſe in ſenſu compoſito diſſentire, & tamen libertatem non tolli à cauſa libera: ſenſus eſt, quod implicet contradictionem, hæc duo ſimul eſſe vera, ſc. ut Motio Dei ad conſentiendum ſit in homine & homo diſſentiat, quamvis ſemper poſſit diſſentire: & hæc eſt ejus libertas, &, ſi quæ in illo eſt, hæc ἀδιαφορία ſeu indifferentia, ut homo, poſita determinatione Dei atque intellectus ſui ad aſſentiendum, poſſit diſſentire, qui eſt ſenſus diviſus ac noſter, non vero actu diſſentiat, qui eſt ſenſus compoſitus & adverſariorum. Sed hæc adhuc clarius patent ex ſequentibus.

VII. §. 2. Secundum fundamentum hoc eſt, quod, cum *cauſa libera* ab Adverſariis definitur; *quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis poteſt agere vel non agere, agere hoc vel illud*, in ſenſu compoſito, illud dupliciter intelligi poſſit. 1. ita, ut compoſitio fiat inter requiſita ad operandum & ipſam operandi & non operandi potentiam: & tunc ſenſus compoſitus eſt, quod potentia operandi & non operandi ſtet ſimul in eodem ſubjecto cum antecedenter requiſitis ad talem talis potentię operationem certam: & hic ſenſus compoſitus eſt veriſſimus, & eum libenter admittimus. Sed 2. ita poteſt intelligi, ut compoſitio fiat inter requiſita antecedenter ad talem actum certum & inter carentiam talis actus certi aut actum contrarium: & tum ſenſus compoſitus hic eſt, quod omnia prærequiſita, & ex parte Dei, & ex parte intellectus practici, ad operandum talem actum particularem, & carentia ejuſdem actus aut actus contrarius, poſſint eſſe atque aliquando ſint ſimul in eodem ſubjecto, in eadem cauſa libera. Et hic ſenſus compoſitus admittitur ab Adverſariis, à Nobis rejicitur. Nos hactenus admittimus, ſenſum compoſitum, quatenus in eadem cauſa libera ſimul cum Prærequiſitis & motione Dei prævia ac ſimultanea conſiſtit & conſpirat amice facultas ſeu potentia, qua poſſit operari v[el] non operari & operari hoc vel illud, ſed ut ſi[mul] ſtet, quod poſitis iis omnibus de facto no[n] operetur aut operetur contrarium, diſerte ne[gamus], ac fieri non poteſt. Sane nullum e[ſt] prærequiſitis, quin ne motio quidem Dei, ſe[u] prævia ſeu ſimultanea, qua efficaciter dete[r]minatur cauſa libera ad agendum ac de fact[o] agit, & agit hunc actum particularem ac ce[r]tum, tollit ab ipſa facultatem aut potentia[m] ad non agendum aut agendum oppoſitum, ſ[ed] tantum hoc efficiunt prærequiſita, decretu[m] & præſcientia ac motio Dei, tum prævia, tu[m] ſimultanea, ut cauſa libera, cum poſſit opera[ri] & non operari & operari hoc vel aliud, inf[al]libiliter tantum & nihilominus libere oper[e]tur hunc actum certum & particularem: it[a]que compoſitionem inter prærequiſita & c[a]rentiam talis actus certi aut actum contr[a]rium non admittimus, & tamen ſervam[us] libertatem cauſæ liberæ ſartam tectam, a[c] quod plus eſt, ſervamus indifferentiam, quo[-] que ſervari poteſt ac debet: nempe, hæc ſu[nt] incompoſſibilia, ut pro eodem inſtanti te[m]poris in eadem cauſa libera omnia ſint an[te]cedenter requiſita ad productionem talis [a]ctus, & cauſa libera iſtum actum non produ[cat] aut producat contrarium, & nihilominus c[um] hac incompoſſibilitate ſtat vera ſimul lib[er]tas, imo & indifferentia cauſæ liberæ, qu[ia] licet maneat compoſitio inter prærequiſita [&] ipſam potentiam agendi, in ſenſu compoſi[to] hæc tamen compoſitio & hic ſenſus compo[ſi]tus indifferentiam à cauſa libera non au[fe]runt, quia non tollunt potentiam agendi, [ſed] vero eam ponunt, nam actum tantum co[n]trarium aut actus negationem ſolum eunt [ſu]blatum; manet quoque indifferentia in ſe[nſu] diviſo, ut fuit explicatum.

VIII. Quia vero exempla valde illuſtra[nt,] exemplo totum hoc negotium declarabim[us]. Cauſa libera, puta homo, producat actum [e]lectionis vel fidei: inter prærequiſita eſt e[ffi]cax Dei decretum, quo Deus decrevit, ab [æ]terno, ut homo talem actum produceret, [&] ejus motio in tempore, qua hominis volun[ta]tem præmovet ad eundem actum: in i[pſo] enim movemur, & ille efficit τὸ velle & o[pe]ra[ri]

i : ſed cum efficaci decreto ac motione Dei n ſtat ſimul, ut cauſa libera non producat um actum, vel dilectionis, vel fidei, aut ut ciat actum contrarium, vel odii, vel infide- itis, & tamen libere producit iſtum actum o etiam ea libertate, quæ eſt ſita in indiffe- tia; poteſt enim in ſenſu diviſo illum a- m non producere, quatenus, ſi non pone- ur decretum aut motio efficax, eum non duceret: poteſt etiam in ſenſu compoſito m non producere, quatenus, cum jam pro- it eum ex prædeterminatione decreti ac tionis divinæ, retinet nihilominus poten- n non producendi: nam iſta potentia per retum & motionem divinam non aufer- , ſed tantum actus contrarius illi, odium negatio dilectionis, infidelitas aut negatio i in actu ſecundo, ſeu negatio ꝗ credendi.

X. Atque hæc maximi ſunt uſus & mo- ti in Theologia: v. c. impoſſibile eſt, hæc eſſe ſimul vera: Spiritus Sanctus vult ali- m movere ad actum dilectionis aut fidei, le tamen non diligit nec credit: At vero ententia Adverſariorum hæc ſunt veriſſi- quia illis motio Spiritus Sancti & negatio s eliciendi aut non elicere actum, ſimul poni & ſtare poſſunt, nimirum, ut liberi trii ἀδιαφορία, indifferentia in ſenſu com- to, ſalvetur: hinc dicunt; reſiſti poſſe o- tioni Spiritus Sancti per vires liberi arbi- hinc dicunt, hominis cor moveri poſſe à cum intentione ut gratiam conſequatur, nvertatur, & tamen de facto, poſſe non equi gratiam, poſſe non converti: nimi- , alioquin homo non foret cauſa libera, foret ei liberum arbitrium Sed vero, , negando illam ſenſus compoſiti in libe- bitrio ἀδιαφορίαν, decreti, ſcientiæ, mo- is divinæ, infallibilitatem ac certitudi- , adſtruimus, nec tamen naturam liberi rii deſtruimus, ut illi quidem, ſed falſo imant, licet actus ſecundos ejus & vires citas negemus: Manet enim libertas cau- beræ, quamdiu manet lubentia rationis, hic amplius eſt, & duplex quidem indif- ntia, una in ſenſu diviſo, altera in ſenſu poſito, quatenus eſt compoſitio inter præ- iſita quæcunque, etiam prævias Dei ope- rationes, & inter potentiam ipſam agendi & non agendi, non vero, quatenus eſt compoſi- tio inter prærequiſita & inter ipſum actum contrarium aut negationem actus, ut Jeſuitæ volunt & omnes qui pro libero certant arbi- trio. Ergo nos non omnem à cauſa libera in- differentiam ubique & ſemper excludimus, ſed vero duplicem agnoſcimus: tertiam, ſen- ſus compoſiti Jeſuitici, rejicimus. Nunc por- ro videamus, unde indifferentia cauſæ liberæ, cum in ea reperitur præter ſpontaneitatem cum ratione, ortum ducat.

X. Cauſæ liberæ indifferentia tota funda- tur ac radicatur in indifferentia intellectus practici, qua judicat objectum propoſitum, eſſe vel amandum vel fugiendum, prout con- venientiam habuerit cum agente vel non, prout ad finem ultimum vel adducit vel ab- ducit: nam qui iſtam indifferentiam in ſola locant voluntate, ut faciunt illi, qui volunta- tis libertatem perire putant, niſi indifferens maneat, ad volendum vel non, & ad volen- dum hoc vel contrarium, etiam poſito dicta- mine intellectus practici ultimo, in ſenſu, ut ajunt, compoſito, illi toto errant cœlo: nam in voluntate nulla eſt indifferentia, niſi illa prius fuerit in intellectu: nam voluntas intellectum ſequitur, ab eoque ad volendum ac nolendum determinatur, ideoque ita ſe habet ad obje- cta & actiones ſuas, prout ab intellectu duci- tur ac regulatur: cum igitur intellectus eſt in- differens, & voluntas quoque eſt: cum intel- lectus non eſt indifferens, nec voluntas eſt: intellectus non eſt indifferens circa res o- mnes; ſic nec voluntas: intellectus non eſt in- differens circa finem ultimum, ſic nec volun- tas: intellectus enim non poteſt non judicare, finem ultimum eſſe amandum, & voluntas quoque non poteſt non eum amare: ſic & nulla utriuſque eſt indifferentia circa media, quæ neceſſariam cum fine ultimo ſeu ſummo bono dicunt & habent connexionem: at ve- ro circa illa media, quæ non habent neceſſa- riam cum fine ultimo aut ſummo bono con- nexionem, indifferens eſt intellectus & in- differens quoque voluntas: itaque, quas res eſſe bonas vel malas judicat intellectus ἀπρο- βουλεύτως, ſine deliberatione, ab iis neceſſario

movetur ac determinatur: ab intellectu determinato non poteſt non determinari voluntas: quæ vero res ſub deliberationem cadunt, circa eas à tali determinatione liber eſt intellectus, & indifferens, liberrimeque pro judicii ſui indifferentia præſcribit eligendum voluntati hoc vel illud medium, quod cæteris præſtare judicat, voluntas ex præſcripto intellectus judicantis agit, & vel hoc vel illud medium eligit, quod ab intellectus judicio aliis eſt prælatum. Voluntas cum ſic agit, potentiam non agendi non amittit, ſed eam retinet, ac poteſt, etiam cum agit, non agere, ſi int[ellectus non præſcribat, aut aliud agere, ſi i[n]tellectus aliud præſcribat: ſi nulla res in propoſitas intellectui placeat, omnes rejic[it] & voluntas nihil appetit, quia intellectus [ni]hil ſuo judicio præſcribit. Quare, ut conc[lu]dam, cauſa libera eſt indifferens, quando indifferenti rationis practicæ judicio ag[it], quod ſi, non indifferens, ſed determinat[o] fuerit, adhuc manet libera, modo agat, ut a[gat] ſemper, quod intellectui lubet, videtur, [ap]probatur, judicatur.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

Decima-Quinta,

De

Causa Efficiente per se et per acciden[s].

Thesis I.

NOn inter poſtremas eſt *Cauſæ Efficientis* diviſio, in eam, quæ eſt *per ſe*, & eam, quæ eſt *per accidens*. Cauſa Efficiens per ſe eſt, *quæ effectũ producit naturæ ſuæ aut conſilio conſentaneum:* cauſa efficiens per accidens eſt, *quæ effectum producit naturæ ſuæ aut conſilio diſſentaneum.*

II. Notandum eſt, τὸ *per ſe* & *per accidens*, duobus modis de cauſa efficiente enunciari, eique tribui: *vel ratione ipſius cauſæ, vel ratione effecti.* Tò *per ſe cauſæ efficienti adſcribitur*, *ratione ipſius cauſæ*, cum illa effectum producit, qua eſt talis, i. e. ea ipſa virtute, à qua denominatur: *clarius*, cum effectum refertur ad principium tale, à quo ipſa cauſa nomen habet, v c. ſi Architectus ædificet, aut Muſicus canat, uterque eſt cauſa per ſe, ut Tò per ſe referatur ad ipſam cauſam, quia cauſat uterque effectum, qua eſt talis: τὸ ædificare enim proficiſcitur à peritia ædificandi, principio tali in Architecto, quod ipſum Architectum denominat; ita τὸ canere proficiſcitur à Muſico, per ſe, ratione Muſici, quia proficiſcitur à tali principio, quod Muſicum talem facit ac denominat. Tò *per accidens Cauſæ Efficienti* [attri]*buitur*, *ratione ipſius cauſæ*, cum illa effect[um] producit, non qua eſt talis, i.e. non ea virt[ute] à qua denominatur, ſed alia, quæ per accid[ens] cauſæ efficienti ſuperveniat; *clarius*, cum [ab eo] quod attributum additur cauſæ efficienti, [præ]ter virtutem propriam, à quo tamen effe[ctum] non eſt. v.c. ſi aliquis, qui Architectus eſt [edu]catione, ſimul Muſicam calleat, & canat, & [vice] [ver]xero, Architectus canit, aut, qui Muſi[cam] profitetur, ædificet, uterque cauſa eſt effic[iens] per accidens ut τὸ per accidens referatu[r ad] cauſam, Architectus in canendo, Muſic[us in] ædificando, quia actio & ſcientia canendi jungitur ei, qui per ſe ædificat, eſt enim is [Ar]chitectus, & actio ac ſcientia ædificandi jungitur ei, qui per ſe canit, eſt enim is M[uſi]cus: itaque, quando Muſicus ædificat, pro[fi]citur à Muſico, cauſę per ſe canendi, ędifica[tio] quæ tamẽ non eſt à Muſico, aut peritia ca[nen]di, quę ipſum Muſicum denominat, ſed ali[un]de, nam Muſicus quidem ædificat, ſed [non] qua eſt Muſicus, ideoque per accidens c[auſa] eſt ædificationis: ſic Architecto, cauſæ p[er ſe] a[…]

lificandi, cum canit, per accidens actio ca-
ndi oritur ab Architecto, quia non oritur à
ritia ædificandi, quæ ipſum denominat Ar-
itectum, ſed aliunde: nam Architectus qui-
m canit, ſed non qua Architectus, ideoque
r accidens cauſa eſt cantationis.

III. Τὸ *per ſe cauſæ efficienti adſcribitur,*
ione effecti, quæ fine ſuo potitur; Τὸ *per ac-*
ens, cum fine ſuo fruſtratur: Illa finem aſ-
uitur, cum effectum producit, quod inten-
at, ſi fuerit cauſa libera, aut quod naturæ
: & inclinationi naturali convenit, ſi fuerit
ſa neceſſaria: hæc fine ſuo excidit, cum
ctum producit, quod, aut cum intentione
ac conſilio, aut cum natura ſua ac naturali
penſione non convenit. Ergo. Τὸ *per ſe*
ſæ efficienti tribuitur, ratione effecti, cum
ſæ agenti, juxta intentionem voluntariam
propenſionem naturalem, effectus reſpon-
, ut ſic & principio agendi conveniens;
r accidens eidem tribuitur, ratione effecti,
effectui, per ſe ex intentione aut propen-
e cauſę agentis producto aut producendo,
ngitur effectus alius, præter aut intentio-
aut propenſionem: ſic piſcatoris effectum
ſe eſt piſcari, & piſcationis piſciumque
uræ cauſa per ſe eſt piſcator, ratione effe-
quia hoc effectum reſpondet ejus inten-
, intendit enim piſcari: at huic piſcatio-
r ſe intentæ opponatur effectus alius, non
itus, veluti extractio aurei tripodis; hic
tus erit per accidens, quia oritur præter
itionem cauſæ, & piſcator eſt cauſa per
lens, ratione effecti; ſic natura, cum pro-
t effectum ſibi ſimile, eſt cauſa per ſe, ra-
: effecti, quia effectum reſpondet propen-
naturali & qua agit, & quo protendebat
it, ſi monſtrum producat, eſt cauſa per ac-
is, ratione effecti, quia illud non reſpon-
ropenſioni ejus naturali, neque enim
ropendebat eo ut monſtrum produceret,
ionſtri effectio, ut effectus alius, præter
enſionem cauſæ naturalem, adjungitur
ui per ſe intento.

. Cauſa efficiens per accidens, ratione effe-
ubdividi ſolet in *fortuitam & caſualem,*
fortunam & caſum. Effectum per acci-
, quod adhæret effecto per ſe cauſæ libe-
ræ, eſt effectum fortuitum: effectum per acci-
dens, quod adhæret effecto per ſe cauſæ neceſ-
ſariæ, eſt effectum caſuale. *Cauſa* ergo *fortui-
ta, eſt cauſa libera per accidens*, in quantum
effecto ejus per ſe intento annectitur effectum
aliud non intentum, ſic cauſa fortuita inventi
tripodis eſt piſcator. *Cauſa caſualis, eſt cauſa
per accidens neceſſaria*, in quantum effecto per
ſe cauſæ naturalis apponitur aliud effectum
præter naturalem propenſionem cauſæ, ut
cum tegula decidens de tecto lædit præter-
euntis caput; nam præter propenſionem na-
turalem lapidis id eſt, ut lædat prætereuntem,
& tamen hoc ipſum eſt conjunctum cum effe-
cto lapidis per ſe, quod eſt moveri ad centrum
ſuum.

V. *Caſus* interdum ſumitur *late* pro omni
cauſa per accidens, & ſic *fortunam* ſub ſe com-
prehendit, &, ſic, quicquid eſt à fortuna, à ca-
ſu eſt; non vero omne quod à caſu eſt à fortu-
na; interdum ſumitur *ſtricte* prout fortunæ
opponitur; & tum caſu agit cauſa, quæ, quan-
do per ſe agit, non tamen agit per intellectum
ac voluntatem, ſed per propenſionem natura-
lem tantum; fortunâ agit cauſa, quæ, quando
per ſe agit, per intellectum agit & volunta-
tem: ideoque hæc, quando per accidens agit,
effectum producit præter aut ſcientiam aut
voluntatem, i. e. quod aut non præſcivit aut
non ante decrevit; illa, quando per accidens
agit, effectum producit, ad quod ante non
propendit.

VI. Quæri hic commode poteſt: *An Deus
poſſit dici efficiens per accidens ullius effecti?*
Reſp. Deus nullius effecti eſt cauſa per acci-
dens, ſed omnium, quorum eſt cauſa, eſt cau-
ſa per ſe: quia hoc derogat ſummæ Dei ſa-
pientiæ, ut aliquis effectus dicatur fieri à Deo,
præter ejus, aut ſcientiam, aut intentionem:
Qui dicunt, *Deum eſſe cauſam per accidens ali-
quorum peccatorum*, ſolent proferre, quod
Deus condiderit voluntatem in homine, &
voluntas ſit cauſa peccati: quod vero eſt cauſa
cauſæ eſt cauſa cauſati, ſi non per ſe, ſaltem
per accidens: & ſic Deus, qui eſt cauſa volun-
tatis peccantis, erit ſaltem per accidens cauſa
peccati; abſit blaſphemia dicto. Sed enim iſti
homines non ſatis percipiunt, quid ſit cauſa
efficiens

efficiens per accidens. Cauſa enim per accidens, quæ producit effectum præter conſilium atque intentionem: itaque, quando cauſa libera producit aliquid aliud, quam quod producere intendit atque decrevit, eſt cauſa per accidens: atqui Deus ſapientiſſimus nihil præter intentionem producit; quæ enim præter intentionem *eveniunt*, præter exſpectationem eveniunt & minime opinantibus, quod ignorantiam arguit: at eam Deo tribuere, impium eſt: *Deus igitur nec peccati nec ullius rei eſt cauſa per accidens*; ſed quæ producit omnipotentiſſimus, eorum omnium eſt cauſa per ſe: peccati vero cauſa eſt, nullo modo; nec per ſe, quia malum non facit, (nec enim à lege deficit, cum lex ei non ſit poſita; at malum eſt ἀνομία illegalitas) nec ſua efficientia poſitiva terminari poteſt in privationem; at malum privatio eſt bonitatis moralis; neque per accidens, quia nihil accidit præter ejus notitiam, conſilium, intentionem, decretum. Sed vero Deus multa efficit per ſe, ut actiones omnes naturales, etiam eas, ad quas peccata eſſe ſecutura, aut potius quas peccata eſſe concomitatura novit, & novit, quia decrevit, ut ſequerentur aut concomitarentur, non quidem ſe efficiente (neque enim omnia, quæ decrevit fore, efficit, neque argumentatio valet ab efficacia decreti ad efficientiam rei decretæ) ſed ſe permittente: itaque actionum, quæ ſubſternuntur peccato, ſeu τῷ materialis, ipſius peccati, Deus eſt cauſa per ſe, at vero ipſius peccati, ſeu malitiæ, vitioſitatis, illegalitatis, irregularitatis (& ut barbare loquar cum Barbaris) peccaminoſitatis in actionibus, Deus, nec per ſe cauſa eſt, nec per accidens, quia plane cauſa non eſt: interim quod in actione hac aut illa hominis peccantis ſit peccatum, in abſtracto ſumtum, id non eſt præter Dei aut notitiam aut intentionem; Deus enim non tantum præſcivit, ſed & voluit, imo præſcivit quia voluit, peccatum fore. & licet oderit peccatum, ut malum inhoneſtum, ut privationem rectitudinis moralis actionibus humanis ineſſe debitæ, ut tranſgreſſionem legis ſuæ, ut averſionem à ſe tanquam ſummo bono, illud tamen decrevit fore, ac voluit, exiſtere in rerum natura ſuo modo, nam exiſtentia proprie eſt entis realis & à cauſis efficientibus, at peccatum eſt non ens reale & à cauſis deficientibus, quæ male vocantur cauſæ, quia virtute aut vim proprie nullam conferunt ſed ea negant (voluit, inquam, exiſtere, tanqua medium illuſtrandæ miſericordiæ ſuæ in il condonando & juſtitiæ in puniendo: nam fieri peccati, à Deo eſt volitum decretumqu tanquam bonum utile, & ex natura ſua orc nabile, & à Deo ordinatum, ut medium co ducibile ad finem, gloriam minifeſtanda ſuæ miſericordiæ ac juſtitiæ, novit enim tenebris eruere lucem: creatio mundi fui Deo volita ac decreta eſt, tanquam mediu illuſtrandi ſuam potentiam, bonitatem, & pientiam) nec tamen Deus ullo modo a ſenſu, niſi cum ſumma ejus injuria aut bl phemia, poteſt dici cauſa per ſe peccati, qu non intendit aut voluit ipſe facere, cum ne cere quidem poſſit, ſed, ut ab aliis fieret, ta tum permittere: quod permittere, non eſt a quid conferre ad peccati productionem, aliquid non conferre, & negare gratiam ſp cialem ad peccatum vitandum neceſſaria quam cum conferre Deus non tenetur, cu ab ea conferenda deficit, deficientia eſt n moralis aut culpabilis, qua quis deficit ab quod debet, ſed Phyſica, qua quis deficit eo, quod poteſt, licet potentiam iſtam ac ctum traducere non tenetur: At vero ca efficiens per ſe eſt, quæ ita vult & intendit quid, ut ipſa faciat illud. Ergo, ut conclud cum Deus peccatum non faciat, nec fac poſſit, utcunque ab æterno voluerit atque tenderit peccatum fore ac fieri, atque ip malitiam actionis male decreverit exti ram, ut medium utile fini ſuo obtinendo (eſt gloria ſua) peccati tamen cauſa per ſe non poteſt: & multo minus cauſa per ac dens, 1. quia cauſa ejus eſt nullo modo, c non faciat illud, ſed tantum ex decreto fieri permittat: at cauſa per accidens vere cit, efficit, producit, effectum, licet pr intentionem ſuam: piſcator vere extr hit reum tripodem, hoc eſt, effectum illud v producit: at Deus peccatum non prod ullo modo. 2. cauſa per accidens, præterq quod vere agat, ita tamen agit, ut agat pr in-

tentionem: Atqui, ut vere agere reſpectu ccati, i. e. vere producere peccatum, non nvenit Deo, ita nec convenit ipſi, agere eter intentionem. Prius in ſanctitatem :i impingit, poſterius in ſapientiam ejus in- rrit & omniſcientiam tollit: Quæ omnia ıt blaſphema & horrenda.

VII. Reſtat, ut *fortunam* & *caſum* cum ovidentia Dei conciliemus: nam hic quo- e nonnulli faciunt naufragium veritatis, m ſic argumentantur. *Si omnia fiant juxta videntiam Dei, ergo nulla datur fortuna aut us, & per conſequens, male ad cauſas per ac- ns referuntur.* Reſp. A poſitione Provi- itiæ divinæ ad fortunæ aut caſus everſio- n, nulla eſt ſequela: Nam quod reſpectu ſæ primæ, Dei, fit conſulto ac deſtinato & rævio ejus conſilio, idem tamen reſpectu ſæ ſecundæ, creaturæ, fieri poteſt inopina- ex improviſo, & præter ejus vel intentio- ı vel propenſionem naturalem: Nam ca- & fortuna, ſeu cauſa per accidens fortuita aſualis, tantum ſic dicuntur & dividuntur ectu cauſarum ſecundarum, non primæ: ı Dei reſpectu, qui omnia, quæ fiunt, quo- que modo fiant, bene vel male, neceſſario contingenter, ex intentione creaturæ aut enſione aut præter eam, ab æterno de- it ac prædeterminavit, atque hinc præ- it futura & tali modo futura (nam Deus tantum ab æterno prædefinivit rerum fu- ionem ſed & modum futuritionis) nihil ſt dici fieri fortuna vel caſu, nihil quoque accidens, ſed quæcunque fiunt, quocun- modo fiunt, Dei reſpectu per ſe, non qui- Deo illa ſemper efficiente, ſed quædam um interdum permittente, ut hoc jam dictum. Atque hinc natus eſt Canon Lo- rum ac Philoſophorum. Omnis effectus ccidens, reſpectu ſcilicet cauſarum ſe- darum, reducitur ad aliquam cauſam per c. primam, Deum, à quo intenduntur & noſcuntur effectus omnes fortuiti & ca- es, ad quos concurrit effective, & defe- morales, ad quos concurrit permiſſive. quia, ob hunc canonem aſſertum in *Syſte- e Logico*, laborioſiſſimus & doctiſſimus *ermannus Scheiblero* miſere vapulat, ope- ræ eſt hunc breviter ad partes vocare & exa- men.

VIII. *Hæc ſententia ſatis Calviniana eſt*, inquit *Scheiblerus Lutheranus Top. cap. 3. num. 72.* pergit. *Imprimis enim aliquando effe- ctus per accidens ſunt peccata, quæ, non niſi Cal- viniſtice, ad primam cauſam tanquam cauſam per ſe reducuntur.* Sed in hac craſſa atque in- vidioſa ac falſa *Scheibleri*, ſola invidia & *Calvini ac Calvinianorum* odio turgentis, cen- ſura multa reprehendi poſſunt. Non dicam, inepte ipſa peccata effectus ab ipſo dici, cum non habeant cauſam ſui efficientem, ſed defi- cientem, quæ non eſt cauſa proprie dicta, ſed fortaſſis cauſa ſine qua non aut conditio ante- cedens, quemadmodum ſol deficiens ab Hori- zonte noſtro illuminando non eſt cauſa pro- prie dicta tenebrarum, ſed cauſa tantum ſine qua non ſeu conditio antecedens: ſed hoc tranſeat cum cæteris ejus erroribus: Verum nego ipſi, à *Keckermanno*, *Calvino*, *aut quo- quam Calvinianorum*, peccatum, hoc ſenſu, reductum unquam ad Deum, tanquam ad cauſam efficientem per ſe, ſed tantum ad Deum tanquam permittentem in tempore & permittere volentem ab æterno: itaque hæc eſt mens *Keckermanni*, & omnium, quos odioſo Calvinianorum nomine proſcindit; quod, peccata fieri, non eſt præter Dei noti- tiam aut intentionem, quia permittit: alioquin permitteret, quod nec ſciret nec vellet fieri: at Deus, & novit, & voluit, peccatum fieri, ſe non efficiente, ſed permittente: quo ſenſu non per accidens ſe habet Deus ad peccata, cum fiunt, ſed per ſe, non tamen quatenus cauſa proprie dicta efficiens, ſed ut deficiens, & cauſa ſine qua non & per modum antece- dentis ad peccatum ut conſequens, non tamen per vim cauſalitatis; nam peccata non fierent, niſi Deus fieri permitteret; Deus non permit- teret, niſi permittere decreviſſet ac præſci- viſſet: at Decretum Dei permiſſivum mali, tam eſt efficax & immutabile, quam eſt effe- ctivum boni, & præſcientia mali futuri tam eſt infallibilis, quam futuri boni: hoc tan- tum eſt diſcriminis, quod Decretum Dei cir- ca bonum ſit ejus cauſa efficiens per ſe acce- dente divina potentia, at decretum Dei circa

malum non ſit cauſa per ſe efficiens ejus, ſed tantum conditio & hypotheſis antecedens abſque cauſalitate ipſam permiſſionem & malum permiſſum, quod quia nec fit, nec permittitur, præter Dei voluntatem decernentem aut intellectum præſcientem, non pot[...] vel fieri vel permitti per accidens reſpec[...] Dei. Sed hæc ad retundendam *Scheibleri* c[...]lumniam, & de Cauſa per ſe & per accide[...] ſuffecerint.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-SEXTA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRINCIPALEM ET MINUS PRINCIPALEM.

THESIS I.

SI quæ eſt *Diviſio Cauſæ Efficientis* explicatu difficilis, ea eſt *in Principalem & minus principalem:* Nam difficulter explicari poteſt, in quo ratio formalis utriuſque conſiſtat, & quomodo à ſe invicem diſtinguantur. Certe *Suarez, Diſp. Met.* 17. *ſect.* 2. *explicaturus rationem* formalem cauſæ efficientis principalis, ſuo more prolixiſſime rem agit,qui videri poteſt. Nos, omiſſis variorum ſententiis, mentem noſtram breviter explicabimus.

II. *Cauſa efficiens principalis* eſt, quæ effectum producit virtute propria, & ex ſe proportionata ac ſufficienti, ad productionem effecti, ut non egeat virtute alterius cauſæ ſecundæ, à qua elevetur, adjuvetur, præmoveatur, promoveatur, utpote quæ exiſtat cum effecto ejuſdem ordinis vel etiam ſuperioris, nunquam deterioris,quia ejus virtus tanta eſt, qua effectum producit, ut in ea contineatur quicquid in effecto eſt. Dicitur autem continere effectum in virtute cauſæ dupliciter, vel formaliter, vel eminenter. *Formaliter*, cum effectum & cauſa efficiens ſunt ejuſdem naturę ſpecificę. *Eminenter*,cum non ſunt ejuſdem naturæ ſpecificæ. Cum effectum continetur in ſua cauſa efficiente formaliter, vocatur illa cauſa univoca, cum eminenter, æquivoca; utraque principalis:at cum neque formaliter, neque eminenter, continetur in cauſa effectum, dicitur illa cauſa, minus-principalis.

III. *Cauſa* definitur vulgo *Vnivoca*, q[...] producit effectum ſibi ſimilem ſpecie,ut ig[...] ignem. *Æquivoca*,quæ producit effectum [...]terius ſpeciei, ut Sol Murem: illa,ſc. univo[...] quatenus talis eſt, determinata eſt ad un[...] effectum in ſpecie; alioqui non erit univo[...] hæc, ſc. æquivoca, poteſt eſſe univerſali[...] cauſando plures effectuum ſpecies: itaque [...] cauſa dicatur æquivoca, duo vulgo requir[...] Philoſophi; unum ex parte cauſæ, alterum [...] parte effecti. Ex parte effecti, ut effectum [...] alterius ſpeciei quam cauſa, uti eſt menſ[...] arcularius, cœlum & Deus: ex parte cauſæ [...] cauſa ęquivoca ſit ordinis eminentioris qu[...] effectum: Deus enim eſt aliquid eminen[...] quam cœlum,& arcularius quam menſa. [...] enim non videtur ſecunda hæc conditio [...] vera. Quid enim? an Sol, qui ad genera[...]nem viventium concurrit, ut cauſa æquiv[...] eſt eminentioris ordinis, quam effectum? [...] non-vivens dignius eſt vivente? imo [...] Muſca aut Scarabæus eſt dignior Sole, lice[...] productionem Muſcæ aut Scarabæi Sol [...]currat,ut cauſa efficiens principalis æquiv[...] Scilicet, vivus canis eſt præſtantior mo[...] Leone, & generatim,quicquid vita eſt pr[...]tum, longe eſt excellentius & præſtantiu[...] quod vita deſtituitur: itaque gratis hoc [...]tur, cauſam omnem æquivocam eſſe emi[...]tioris ordinis quam eſt effectum, cum

lat in Sole, in cœlo,& aliis,ſi intelligatur de titate ſeu eſſentia, tum cauſæ, tum effecti.

IV. Cauſa minus principalis vulgo diviur in impellentem & inſtrumentalem: illa, procatarcticam & proëgumenam. Procactica eſt, quæ efficientem extrinſecus imllit ad agendum. Proëgumena,quæ intrinus efficientem cauſam, in qua eſt,impellit, ritat, diſponit, ad agendum. Inſtrumenis eſt, quæ per virtutem inſufficientem & proportionatam influit in effectum,& non i elevata, præmota, ac promota, ad agenm, à virtute alterius cauſæ principalis ſeidæ.

V. Quæri hic poteſt, *An bene Deo, cauſæ in ndo principali, adiungatur cauſa procatarcti- quæ extra Deum, ipſum tamen ad agendum ellat*; nam quin proëgumena ipſi recte adbatur, nullum eſt dubium: ita recte dicis, Bonitatem & Miſericordiam Dei eſſe ſam impellentem proëgumenam,ob quam uerit redimere genus humanum; ſiquin id, quod impellit hic Deum, in ipſo eſt. vero, an aliquid, quod extra Deum eſt, reeum impellere dicatur ad hoc aut illud aidum,& reſpectu Dei ſe habeat ad modum ſæ procatarcticæ, quo ſenſu nonnulli eologorum in locis ſuis communibus dit, miſeriam humani generis fuiſſe cauſam pulſivam externam in Deo, ad Chriſtum dum in mortem, Meritum Chriſti eſſe ſam procatarcticam juſtificationis,inquiri fine cauſa poteſt, & an non tutius & reus loquendum ſit; præſertim cum videais, hanc loquendi formulam, ob humanæ ntis in Divinis imbecillitatem, & linguæ butiem,hactenus toleratam, in prætextum orum verti atque eorum defenſionem tra. Hinc enim eſt, quod Heterodoxi quidam iloſophi ac Theologi, ſtatuentes aliquid ra Deum tanquam cauſam impulſivam ernam, electionis ſtatuerint cauſam procacticam, fidem ac perſeverantiam in fide eviſam, reprobationis vero, infidelitatem impœnitentiam finalem ſimiliter prævin;alii merita & bona opera aſſeruerint caun impellentem externam reſpectu Dei elintis ac juſtificantis: quod tam longe abeſt à rei veritate, ut ne Meritum quidem ipſius Chriſti cauſa fuerit in Deo externa impellens, vel electionis vel juſtificationis: ita libertas loquendi abiit in licentiam. Sed vero, nullam dari cauſam proprie impulſivam externam extra Deum, quæ ipſum impellat ad volendum hoc vel illud, quodcunque tandem fuerit, ſic probamus.

VI. Si detur extra Deum cauſa procatarctica ſeu impellens externa, ob quam velit hoc aut illud,oportet illud ſit creatura,aut aliquid creaturæ, creatum, aut concreatum. Sed hoc eſt abſurdum; nam ſic aliquid creatum melius foret & majus Increato illo Ente, quia eo eſſet prius,& Ens Increatum eſſet minus & poſterius. At Deo nihil eſt prius, & eo nihil majus aut melius cogitari aut eſſe poteſt.Ergo & abſurdum eſt illud ,ſc. Voluntatem Dei habere cauſam extra ſe, à qua ad volendum impellatur. Et Scholaſtici optime dixerunt,nullam eſſe cauſam aſſignandam Divinæ Voluntatis ex parte actus volendi, licet poſſit aſſignari ratio ex parte volitorum,in quantum ſc. Deus vult, unum eſſe propter aliud, ita ut ſit ordo cauſalitatis & prioritatis inter ipſa objecta volita, non tamen ſit ordo prioritatis & cauſalitatis inter objectum volitum & volitionem divinam,incipiendo ab objecto volito & progrediendo ad ipſam volitionem: hoc ſenſu rectiſſime dicunt, Deus vult, hoc eſſe propter hoc: ſic, unum, quod vult, eſt cauſa alterius, quod vult,ſed unum non eſt cauſa,ob quam velit alterum; & male loquuntur, qui ſic dicunt,Deus propter hoc vult hoc,propter fidem vult vitam æternam electis conferre; Deus vult quidem, propter unum eſſe aliud, ſed cur velit unum eſſe propter aliud, neutrum cauſa eſt volendi, ſed ipſe ſibi: itaque vult Deus, vitam æternam eſſe, & conferri electis,propter Chriſtum & fidem in Chriſtum: ſed nec Chriſtus, nec fides in Chriſtum, eſt cauſa ipſius volitionis, qua & ob quam velit, vitam æternam dare electis:verum Chriſtus & fides in Chriſtum, eſt cauſa rei volitæ, ſc. vitæ æternæ,quam vult Deus electis dare: motus & impulſus ad hoc volendum, non ab aliqua cauſa externa, aut Chriſto ipſo aut fide in Chriſtum, aut meritis bonorum operum,ſed à boni-

bonitate ſua, quæ interna impellens cauſa ſeu proëgumena dici ſolet: ideoque, nec Chriſtus mediator, nec fides in ipſum prævisa, nec bona opera, poſſunt dici cauſa impulſiva electionis ad vitam æternam, iſtius ſc. volitionis, qua Deus ſalutem voluit nonnullis; voluit tamen, iis ſalutem & vitam æternam contingere, propter Chriſtum & fidem in Chriſtum, quin & propter bona opera; id eſt, voluit, ordinem cauſalitatis & prioritatis, in rebus iſtis volitis eſſe atque inter eas, ut Chriſtus ſit cauſa ſalutis, volitæ electis, & fides itidem eſſet cauſa ſalutis, volitæ iiſdem, imo & bona opera eſſent quoque cauſa ſalutis, volitæ à Deo ſuis; unaquæque cauſa in ſuo ordine, ſed cauſa tamen: nihil tamen iſtorum trium eſt cauſa volitionis, qua Deus ſalutem voluit quibuſdam. Quod bona opera cauſam etiam facio ſalutis, nemini mirum videri debet, quia loquor hic & nunc de ſalute poſſidenda, non impetranda: at ſalutis poſſeſſio tam parum obtineri poteſt ſine bonis operibus, quam ſine fide, imo quam ſine Chriſto: ad vitam enim æternam non ſufficit, ut quis fidem habeat in Chriſtum, ſed & ut bonis operibus fidem iſtam exprimat.

VII. Ad cauſam procatarcticam referri ſolent hæc 4. *Objectum, Occaſio, Cauſa Meritoria, & Author ſive cauſa moralis. Objectum* tum demum huc ſpectat, cum non tantum eſt terminativum actionis, ſed & motivum, ut cum dicimus, Objecta movent ſenſus: at ſi ratio terminandi tantum ſpectetur in objecto, non item movendi, ad adjunctum pertinet externum; objecta terminantia ſolum ſunt tribuenda Deo, non item moventia. Sic objectum creationis, conſervationis & providentiæ divinæ, eſt mundus cum omnibus in eo contentis. *Occaſio* vix cauſæ nomen meretur aut titulum, quia vix eſt invenire ullam ejus cauſalitatem, niſi talis dicatur loci temporiſve commoditas, (quemadmodum dicimus, occaſio facit fures,) quæ ipſa tamen ad adjuncta potius externa pertinet. Eſt enim, præter objectum & ſignum, illa ejus ſpecies, quæ circumſtantia dicitur. *Meritum* hactenus cauſa dici poteſt, quatenus qui bene meretur de alio, eum obſtringit ad retaliandum, redhoſtiendum, & gratias agendas. *Author ſive cauſa moralis* dicitur, quæ dat effectui eſſe non quidem realiter & effective in eum influendo, ſed vel applicando activa paſſivis, vel ſaltem non impediendo effectum, cum debeat ac poſſit, vel inducendo cauſam aliam & inclinando eam per rationem moralem, hortationem, dehortationem, ſuaſionem, diſſuaſionem, precationem, comminationē, &c. ad aliquid agendum vel non agendum: Huic morali Cauſæ, minus principali, impellenti externæ, opponitur Cauſa Phyſica, quæ per realem influxum dat eſſe effectui, ut cauſa principalis, ut cum Deus creat Angelum.

VIII. Quæri ſub explicatis ſtatim terminis ſolet, *Utrum Deus ſit cauſa converſionis, Moralis tantum, an vero etiam Phyſica?* Veritatis & ſanæ Philoſophiæ hoſtes, moralem tantum cauſam converſionis faciunt Deum, ut partes aliquas relinquant libero arbitrio, cui hac ſua ſententia potiores in converſione partes quam ipſi Deo tribuunt: Si enim Deus ſit cauſa converſionis, tantum moralis, erit tantum ejus cauſa, minus principalis, impulſiva, externa, procatarctica; & liberum hominis arbitrium ſi ſit converſionis cauſa Phyſica, erit ejus cauſa principalis (ſc. Deus deprimendus eſt, ut liberi arbitrii idolum, in negotio ſalutis, erigatur) quin & homo plus faciet in converſione ſui, quam Deus, quia Deus tantum aget moraliter, docendo, ſuadendo, hortando, dehortando, comminando, precando, &c. homo ſe convertet Phyſice & reipſa. At vero Scriptura Sacra Deo adſcribens converſionem noſtri, dicit eum in nobis creare cor novum, præſcindere præputium cordis, largiri Spiritum novum, &c. quæ actionem deſignant Phyſicam: & eadem, Deum omnia facere in converſione, aſſerit, hominem nihil, quando dicit, nos ex Deo naſci, ex Spiritu Sancto regenerari, vivificari, qui eramus mortui, Deum eximere nobis cor lapideum, dare cor carneum, legem inſcribere cordibus noſtris, &c. quæ oſtendunt, Deum in converſione agere ſolum, cum iſta nuſpiam tribuantur homini, ac contra nihil ei tribuatur, quam quod non ſit idoneus ex ſe vel ad cogitandum aliquid boni. Sed manum de tabula, ne in meſſem

eſſem Theologicam falcem immittamus ſtram.

IX. *Inſtrumentum* eſt, quod agit ſupra vi-,& per virtutem,ſibi quidem inhærentem, l inſufficientem & improportionatam effe-ii producendo, ideoque eget, adjumento, vatione, præmotione, promotione, & ap-catione, alterius cauſæ, puta principalis undæ, ad talis effectus productionem: un-vulgo dicitur agere in virtute cauſæ prin-alis, qua phraſi non ſignificatur, quod cau-nſtrumentalis aliquam virtutem à princi-i accipiat, qua ſibi communicata operetur, am abſente cauſa principali, ut inſtrumen-n tamen ejus; hoc enim de ratione inſtru-ntalis cauſæ nullo modo eſt: ſed,ſive à cau-principali virtutem ſuam accipiat, ſive nde acceperit, id nihil facit ad rationem rumenti, ſed vero agere in virtute cauſæ ncipalis ſecundæ & elevari ab ea, eſt agere ra vires, ſupra virtutem, ſupra qualitates ærentes, & cauſæ principalis ſecundæ, au-o,motione,directione,præſentia,adjuvari.

X. Diſtingui ſolet vulgo inſtrumentum, *onjunctum* vel *ſeparatum*: atque intelligi-utrumque, *vel quoad ſuppoſitum atque enti-m,vel quoad virtutem ſeu cauſalitatem. In-mentum conjunctum cauſæ principali quoad oſitum ſive entitatem dicitur*, quod cauſæ ncipali unitum eſt, vel per contactum, vel realem unionem, vel per aliam præſen-a,ut manus homini. *Separatum quoad enti-m & ſuppoſitum* eſt,quod illo modo,quoad ſuum eſſe ſc.non eſt unitum cauſæ principali, ut lumen receptum in medio, inſtrumentum eſt ſecundum eſſe ſeparatum à ſole, ſed conjunctum tamen Soli quoad cauſalitatem,quia ad illuminandas partes aeris remotiores indiget influxu actuali Solis. *Conjunctum ſecundum virtutem aut cauſalitatem inſtrumentum* dicitur,quod indiget actuali influxu agentis principalis, ut penna eget influxu manus. *Separatum quoad cauſalitatem aut virtutem* eſt, cum abſente agentis principalis influxu operatur, ut ſemen à generante deciſum uteroque receptum. Verum enimvero, tale inſtrumentum quoad activitatem ſeparatum ab agente principali, quod tamen ut inſtrumentum ejus agat,licet in Moralibus forte detur,in Phyſicis datur nullum: & ſeminis exemplum id non probat, quod cum operatur & agit, jam utero receptum, in conformatione fœtus, patre,vel abſente, vel diſtante, vel extincto, non agit amplius, ut inſtrumentum generantis, ſed ut cauſa principalis: nam inſtrumenti ratio hæc eſt, ut non agat, niſi motum ab alio: ſunt diſerta verba *Ariſt. l.* 8. *Phyſ. c.* 5. *l.* 37. Atqui aliud illud, ſc. generans; à quo moveri deberet ſemen in conformatione fœtus, abeſt, diſtat, extinctum eſt. Ergo non agit ut ejus inſtrumentum: itaque ex hoc exemplo, inſtrumentum Phyſicum à cauſa principali ſeparatum, quoad activitatem, cauſalitatem, virtutem, non evincitur, nec ullo alio exemplo aut ratione evinci poteſt: quod in conflictu, ſi neceſſe eſt, oſtendere ſumus parati.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-SEPTIMA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

EX variis *Cauſæ Efficientis diviſionibus* non eſt poſtrema, qua dividitur in *Primam & Secundam*. *Prima eſt*, quæ non pendet à priori. *Secunda*, contra. *Prima* eſt vel *abſolute* *talis*,

talis, vel *in ſuo genere. Illa eſt*, quæ à nulla plane alia pendet, & à qua omnes aliæ pendent, non tantum quatenus operantur, ſed & quatenus fiunt ac ſunt, eſtque ſolus *Deus: hæc*, à qua pendent omnes aliæ Cauſę ejuſdem generis & ordinis: ſic *Cælum* eſt prima cauſa in genere & ordine cauſarum naturalium & materialium. *Cauſa*, quæ pendet ab alia, dicitur *inferior:* & illa, à qua pendet, *ſuperior. Dependet* vero una *cauſa ab alia* triplici modo; vel *dum fit*, vulgo, in fieri, ut Filius à Patre, vel *dum exiſtit*, vulgo, in ęſſe, ut lumen à Sole, vel *dum operatur*, vulgo, in operari, ut calamus à manu, *vel omnibus tribus modis*, ut creaturæ à Deo. Hæc Cauſarum efficientium dependentia à ſe invicem, inferiorum à ſuperioribus, vulgo dicitur *ſubordinatio:* eſtque ea duplex, *eſſentialis ſeu per ſe*, & *accidentalis ſeu per accidens: illa eſt*, qua cauſa inferior dependet à ſuperiori, non tantum quando cauſat, ſed quatenus cauſat effectum tale, ac ſub talibus circumſtantiis ſingularibus: hæc eſt, quando vel cauſa inferior non dependet à ſuperiori in cauſando, ſed tantum in fiendo aut eſſendo, vel, licet dependeat à ſuperiori, etiam in operando, non tamen dependet ab ea, quatenus operatur effectum tale ac ſub talibus circumſtantiis ſingularibus. In Cauſis eſſentialiter & per ſe ſubordinatis, valet receptiſſimus ille Canon, *Quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati*; *in cauſis* accidentaliter ſeu per accidens ſubordinatis, non item.

II. *Dependentia cauſarum ſecundarum à prima*, creaturarum à Deo, ratione τȣ̃ *fieri*, dicitur *creatio*, ratione τȣ̃ *eſſe*, *conſervatio*, ratione τȣ̃ *operari*, *cooperatio ſeu concurſus:* & fundatur hæc triplex creaturarum à Deo *dependentia* in triplici earundem *indigentia* ſeu *imperfectione:* ſcilicet, 1. Res creatæ non ſunt puri actus: talis enim ſolus eſt Deus: entia autem non pure actualia poſſunt eſſe ſub eſſe poſſibili, & aliquando fuerunt: ad hanc igitur actualitatem, quam habent, poſtquam actu ſunt, devenire nequeunt, niſi extrahantur primum de potentia objectiva ſeu de eſſe potentiali, aut poſſibili, aut poteſtativo, quacunque vocum barbararum uti placuerit: illa autem rerum de non eſſe ad eſſe traductio fit per creationem, & ſic occurritur primæ creaturarum indigentiæ, qua, cum non ſunt, indigent τȣ̃ eſſe, ut ſint ſive exiſtant. 2. Re[s] creatæ, poſtquam factæ ſunt, indigent De[o] ut retineant illud eſſe, quod acceperunt p[er] creationem, nam hoc illico amitterent it[e]rum, niſi aliunde ſuſtentarentur. Huic ind[i]gentiæ atque imperfectioni, qua ne ad m[o]mentum quidem perſiſtere valent ex ſe & ſi[bi] relictæ creaturæ, ſuccurrit Deus per conſe[r]vationem. 3. Res creatæ, ſicut ſeipſas n[e]queunt producere, ſicut ex ſe non ſufficiun[t] ut perſiſtant in eſſe accepto, ita multo min[us] ſufficiunt, ut ex ſe & per ſe ſolas operentu[r] ideoque non minus in operando, quam [in] perſiſtendo, aut fiendo, à cauſa prima depe[n]dent; & huic indigentiæ atque imperfectio[ni] creaturarum in agendo, quatenus nulla [est] primum ſe movens, ſed agit mota ab alio, o[b]viam it Deus cooperatione ſua ſeu concurſ[u]. Verum quia dubitari ſolet, *Vtrum hæc tripl[ex] creaturarum à Deo dependentia in τῷ fieri, eſſ[e] & operari, ratione naturali poſſit innoteſcer[e]* ſingulatim eam probabimus.

III. §. 1. Quicquid eſt, hoc ipſum qu[od] eſt, per participationem, illud etiam eſt ab e[o] cui per eſſentiam convenit eſſe tale: Ex. [gr.] ferrum ignitum, quia per participatione[m] eſt tale, habet illud eſſe ignitum ab igne, c[ui] per eſſentiam eſt ignitus. At vero omnia al[ia] præter Deum, ſunt id ipſum, quod ſunt p[er] participationem, non ſunt ſuum eſſe, [ut] Deus, ſed participant illud. Ergo habere [de]bent illud eſſe ab eo, quod habet eſſe per [eſ]ſentiam, qui eſt Deus; Hic enim ſolus eſt [ens] per eſſentiam: ſi eſſe aut eſſentiam habent [ab] eo, ſc. Deo; ergo datur creatio: aut detur al[ius] modus, quo exponatur defluxus & depend[en]tia τȣ̃ eſſe participati, ab eo quod habet e[ſſe] per ſe. Dicitur autem id habere eſſe per [ſe] quod ita eſt actu, ut non poſſit non eſſe: hinc dicitur illud exiſtere per eſſentiam, q[uia] ita eſſentiale eſt ipſi τῷ exiſtere quam qu[æ]vis alia prædicata: quod ſic exiſtit, à ſeipſo [eſt] nec ullo indiget ut exiſtat: tale ens eſt D[eus]. Cætera omnia, cum ex ſe poſſint eſſe & [non] eſſe, non exiſtunt per eſſentiam: quod au[tem] eſt ejuſmodi, ab alio eſt: & à quo, niſi à D[eo]

ſam deveniendum eſt ad unum, quod à nullo t, niſi quis proceſſum velit admittere in initum, quo nihil abſurdius. Si à Deo ſunt etera omnia, quomodo? non niſi per creaonem. Aut oſtendatur via alia, per quam es ſint, quæ ante non erant, qua eſſe ſuum articiparint. Nam cum ex ſe illud non haant, omnino aliunde accipere debent. At a ratione accipient niſi per creationem? go datur creatio.

IV. §. 2. Sed enim, poſtquam res ſuum e à Deo acceperunt per creationem, nulla detur cauſa, cur tum adhuc amplius ab inuxu ejus actuali dependeant. Nulla enim ſemetipſam privat ſuo eſſe, quia, poſtquam nel facta eſt, ſtudioſe ſe conſervat, modo r actionem contrariam non deſtruatur. Ernulla videtur eſſe opus conſervatione Dei. rum eam dandam eſſe, naturali ratione ſic obamus. Deus poteſt omnes ſuas creaturas, as fecit, annihilare: ad Omnipotentiam m Dei ſpectat, ut poſſit res, quas condidit, nihilum redigere, ſi velit. At vero res anilari nequeunt actione poſitiva, quia actio itiva tendit ad aliquod eſſe, & non ad alid non-eſſe, in quod tamen tendit annihio. Ergo annihilari tantum poſſunt influ; poſitivi ſubtractione, ablatione, negatio- Sed annihilatio iſte fieri non poteſt per m ſubtractionem influxus, niſi res à tali luxu poſitivo ante penderent. Ergo datur uxus poſitivus Dei in eſſe creaturarum, mdiu ſunt. At hic nihil eſt aliud quam ſervatio. Et modus eſſendi ſequitur mon fiendi: ideoque, quemadmodum creatudependent ex intrinſeca ſui neceſſitate à dum fiunt (nihil enim ſeipſum facere po-, ſic enim idem eſſet & non eſſet) ita non nus dependent à Deo cum jam factæ ſunt xiſtunt: quia tam ſunt entia per participaiem, cum ſunt, quam cum fiunt: &, quam um ſemet-ipſas facere valent, tam parum ſas poſſunt conſervare citra Dei influn: nam ſi creatura ſe ipſam ſe ſolâ poſſit ſervare, vel quoad horæ quadrantem tan, poteſt quoad horam; ſi quoad horam, eſt quoad diem; ſi quoad diem, poteſt ad annum; ſi quoad annum, poteſt quoad ſeculum; ſi quoad ſeculum, poteſt quoad plura; & ſic ſe poſſit facere æternam. Et impium eſt, ullam entitatem vel ad momentum temporis ſubtrahere conſervationi divinæ, quia ens omne, ſi ſibi relinquatur, ſtatim in nihilum ruit, & redit in nihilum quod fuit ante nihil.

V. §. 3. Ex ſtabilita, naturali intellectus lumine, tum creatione, tum conſervatione, ſic probamus Dei cooperationem ſeu concurſum. Modus operandi eſt proportionatus modo eſſendi & fiendi: hinc, ſi omnes cauſæ ſecundæ dependent à prima in fieri & eſſe, etiam dependebunt ab ea in operari, ita ut non minus hæc influat in illarum operari, quam in earum fieri & eſſe. Sed verum eſt prius ex th. 3. & 4. Ergo. Ratio hæc confirmatur ab abſurdo. Si Deus non influit in actionem cauſæ ſecundæ, ergo actio cauſæ ſecundæ, ut ſit, non poſtulabit influxum Dei. Atqui hoc eſt abſurdum: nam actio cauſæ ſecundæ ens eſt ſuo modo, ſi non ex ſe, ſaltem beneficio termini ad quem, cum quo identificatur & à quo non diſtinguitur realiter. Sed omni enti, ut ſit, neceſſarius eſt influxus Dei ſeu cauſæ primæ: omne enim ens & quicquid habet rationem entis, quod diverſum eſt à Deo, dependet ab eo: hoc enim eſt enti omni, præter Deum, eſſentiale & ſpecificum, in quo à Deo, qui ſolus eſt independens, omne ens aliud diſtinguitur. Ergo & actio ſeu operatio cauſæ ſecundæ dependet à prima. At hæc dependentia creaturæ in operando à Deo, nihil eſt aliud quam Dei concurſus ſeu cooperatio.

VI. Tria hic proferri ſolent, quæ breviter ſolvi debent. §. 1. *Si detur influxus Dei in actionem cauſæ ſecundæ, aut idem erit cum ea aut diverſus: Non idem, quia impoſſibile eſt, eandem numero actionem produci à duobus immediatis agentibus numero diſtinctis: non diverſus, quia per eum, aut totus effectus cauſæ ſecundæ produceretur, aut pars ejus: ſi totus, actio cauſæ ſecundæ eſt fruſtranea; ſi pars, ergo partim erit effectus à cauſa prima, partim à ſecunda, eruntque cauſæ partiales, nec agent ſecundum idem.* Reſp. Influxus cauſæ primæ & actio cauſæ ſecundę eſt eadem actio, & tota eſt à Deo, & tota à creatura, non partim

quando autem ex duabus cauſis concurrentibus, una eſt univerſalis, altera particularis, una prima, altera ſecunda, aut una alteri quovis modo ſubordinata, poteſt unus idemque effectus & actio procedere à duobus agentibus, & quidem immediate: nec ſequitur cauſam ſecundam eſſe fruſtraneam, ſi actio tota & effectus producatur à cauſa prima: nam eadem tota & idem totus producitur à ſecunda, ab illa ut univerſali & prima, ab hac ut particulari & ſecunda.

VII. §. 2. Si detur influxus Dei in actionem cauſæ ſecundæ, perit hujus libertas: quia hoc influxu poſito, neceſſario movetur voluntas, nec ei relictum eſt, velle & non velle, agere & non agere, & ſic actum eſt de ejus libertate. Reſp. Tota hæc objectio fundatur in mala intelligentia libertatis, quę vulgo collocatur in indifferentia iſta, volendi & non volendi, agendi & non agendi, etiam poſito influxu Dei, & prævio & ſimultaneo: ſed peſſime, uti diſp. 14. hujus Curriculi eſt oſtenſum, &, Conſequens falſum eſt, poſito cõcurſu Dei, libertatem voluntatis tolli; nec ratio ſubjuncta vera eſt; nam neceſſitas, qua voluntas tum ſimultanei, libertatem non tollit, quam ſola aufert neceſſitas interna, quemadmodum id diſp. cit. fuſe eſt explicatum.

VIII. §. 3. Si cauſæ ſecundæ nihil agerent, niſi actu cooperante prima, ſequitur, omnes cauſas ſecundas eſſe inſtrumenta Dei. Hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. Reſp. Neg. majorem. Cauſæ enim ſecundæ, in ſtricta & propria ſignificatione inſtrumenti, uti de eo egimus diſp. 17. hujus curriculi, non operantur ut inſtrumenta Dei, licet ejus influxu ad operandum egeant, ſed ſunt ſuarum actionum cauſæ principales, quia vires ſufficientes habent ad operandum in ordine cauſarum ſecundarum, nec producunt actiones, & effecta ſe nobiliora, nec ab aliis creaturis ad agendum elevantur, applicantur, determinantur, licet præmoveantur à Deo. At in cauſa inſtrumentali, præter prævium Dei & ſimultaneum influxum, requiritur, ut ab alia cauſa ſecunda & ſui ordinis ad agendum attollatur & ad effectum ſe nobilius, quod ſe ſolâ attingere nequeat, & ad quod vires ſufficientes non habeat. Sed de hoc negotio diſp. præced. actum fuit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-OCTATA,

DE

DIVISIONE EFFICIENTIS CAUSÆ IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

Diſputatione præcedenti aſſeruimus & probavimus, *Cauſæ primæ* actiones tres, *Creationem, Conſervationem, & Concurſum*. De *Creationis æternitate impoſſibili*, actum fuit gemina *Diſp.* in *Curriculo Diſp. ſelect. vol. primi, ſc.* 19. per duas ejus partes. Nunc inquirere placet in quæſtionem hanc. *An ulli creaturæ poſſit tribui creatio, vel ut principali cauſæ vel ut inſtrumentali?* Sunt *Philoſophi*, qui utroque modo id fieri poſſe exiſtimant Ita ſenſit, qui hodie omnium fere Philoſophiæ ſtudioſorum manibus teritur, *Carolus d'Abra*

de Ra

taconis, in *tertia parte ſuæ Philoſ.* qui poſt-
m pronunciavit, *Creaturam poſſe cauſam eſ-
ſtrumentalem creationis*, hanc inſuper pro-
tionem format. *Poteſt Creatura eſſe cauſa
cipalis creationis alicujus entis creabilis:*
e verba miror à *Chriſtiano*, ut haberi vult
Philoſophus, & quod plus eſt, *à Concionatore
o*, ut ſe ſcribit eſſe, proficiſci potuiſſe. Quid
n hoc eſt aliud, quam ex creatura facere
torem, ex cauſa ſecunda primam? ſed ſo-
ıe eſt *Pontificiis* ἀποθεώσεις inſtituere, &
turas, ut ſic loquar, Deificare. Alii *Philoſo-
um*, *creaturam poſſe creare ut cauſam prin-
lem, negant, ut inſtrumentalem, admittunt.*
ɔræter impium *Draconem Philoſophi* fere
ıes vulgo recepti, etiam illi, qui *Reformati*
unt: inter quos quoque eſt *Scheiblerus:* ni-
ım, ut *Sacramenta operari phyſice per mo-
cauſæ inſtrumentalis in gratiæ regenerantis
ctione, quæ ipſis eſt creatio, ſuſtineant.* Hoc
ı eſt argumentum *Scheibleri. Ejuſdem eſt,*
it, *Virtutis, κτίζειν καὶ ἀνακτίζειν, creare &
rare: quia igitur creaturæ, ut Sacramen-
competit regenerare inſtrumentaliter, etiam
mpetit creare inſtrumentaliter.* Videre hinc
quam caute ſint legendi vulgares *Philoſo-*
quibus mos eſt fere ut talia dogmata cu-
in Philoſophia, quæ patrocinentur ſuis
ibus & opinionibus in Theologia. Nos
rſus utrumque hunc errorem juventu-
Philoſophicam muniemus.

. §. 1. *Nulla datur virtus finita, quæ ſeſe
dat ad omne objectum creabile.* Quia nulla
creatura tantæ perfectionis, quin dari
t creatura uſque perfectior ac perfectior,
tamen tam perfecta, ut Deus. At virtus,
ſe extendit ad omne ens creabile, debet
tantæ perfectionis, ut ea non poſſit dari
ctior, quimimo requiritur perfectiſſima,
que infinita, quia extendit ſe ad omne
reabile. Amplius; Omnis virtus finita,
a eſt: Ergo ſi detur virtus finita, quæ
t ſe ad omne objectum creabile extende-
eando, poterit & ſeipſam creare, & in ſei-
ı terminari creando, quo nihil poteſt co-
i abſurdius.

II. §. 2. *Nulla datur virtus finita, quæ poſ-
ipſque dependentia à cauſa infinitæ virtutis
quicquam agere, nedum creare.* Quia omnis
virtus finita eſt creata: ſed omnis virtus creata
eſt cauſæ ſecundæ: atqui omnis cauſa ſecunda
dependet à prima, non tantum in fieri & eſſe,
ſed & in operari, uti hoc *Diſp. præced.* eſt oſten-
ſum. Sed dicent *Adverſarii*, dicimus creatu-
ram dependere nihilominus à Deo, etſi eam
faciamus cauſam principalem creationis, ſi
non omnis, ſaltem alicujus entis creabilis.
Dico ergo,

IV. §. 3. *Nulla datur virtus finita, quæ per
modum cauſæ principalis proxime dependentis à
prima poſſit creare certum ordinem & certam ſpe-
ciem rerum creabilium.* Quia uti ad producen-
dum aliquid ex potentia paſſiva ad actum en-
titativum requiritur aliqua virtus activa, ita
quo remotior eſt potentia illa magiſque diſtat
ab actu, eo major requiritur virtus agendi. Sed
in creatione reſpectu entis creabilis nulla ſup-
ponitur ac præcedit potentia paſſiva; eſt enim
creatio productio ſubſtantiæ ex nihilo, vel
ſubjecti vel termini ad quem producendi. Er-
go, ſi eo major requiritur virtus finita, quo
minus præcedit potentiæ paſſivæ rem produ-
cendam, ergo ubi nihil potentiæ paſſivæ præ-
cedit, ibi requiritur virtus producendi maxi-
ma adeoq; infinita: At in creatione nihil præ-
cedit potentiæ paſſivæ. Ergo. Hæc conſequen-
tia fundatur in diſtantia, inter ens creabile &
nihil. Quæcunque habent finitam diſtantiam,
habent aliquam inter ſe rationem ac propor-
tionem. At ens creabile & nihil non habent
aliquam inter ſe rationem aut proportionem.
Ergo non habent inter ſe diſtantiam finitam.
Ergo infinitam. Ergo opus eſt virtute infinita,
ut aliquid ex non ente ens fiat, ſeu ut aliquid
ex nihilo producatur, vel creetur. *D'Abra de
Raconis* cum *Iohanne Duns Scoto*, ex quo hoc
mutuatus eſt, dicit eſſe *falſum*, *quod detur di-
ſtantia infinita inter ens creabile & nihil:* & op-
ponit, *quod ens infinitum longius diſtet à nihilo
quam ens finitum, ac proinde creatura, quæ eſt
finita, non differt infinite à nihilo: & diſtantia
inter Deum & nihil, eſt utrimque infinita, & à
parte Dei poſitive, & à parte τοῦ nihil negati-
ve: At diſtantia inter ens creabile, quia fini-
tum eſt, & inter nihil, infinita eſt tantum à
parte τοῦ nihil & negative, ſed non à parte entis*

 creandi

creandi & poſitive. Reſp. Sufficit, ſi infinita ſit diſtantia inter ens creabile & nihil à parte τȣ̃ nihil, qua nihil in infinitum removeatur & abeat ab ente creando, ut nullus entitatis gradus in τȣ̃ nihil includatur, ut nihil omnem entitatem entis creandi neget, & actualem & potentialem : nam τὸ nihil dicit infinitam abyſſum nihilitatis, omnem entitatem & entitatis gradum excludens: ſed poteſt etiam aliunde roborari & alio tibicine fulciri noſtrum argumentum, ut vis conſequentiæ noſtræ non tam nitatur, diſtantia infinita inter ens creabile & nihil, quam proportione, ut ſic dicam, quæ eſt inter ens & non ens, aut potius, ut loquar rectius, quæ nulla eſt inter ens ſeu virtutem producendi, & nihil ſeu terminum à quo productionis; ut hoc ſit fundamentum, quo fundetur conſequentia noſtra; quod nulla ſit proportio inter virtutem finitam & nihil; & ideo virtus finita non poteſt creare, i. e. producere rem ex nihilo: & tum hoc erit argumentum. Omni paſſivæ potentiæ reſpondere debet activa virtus ei proportionata; ideoque, quo remotior eſt potentia iſta, eo major debet eſſe virtus agendi, ut ſtatim fuit dictum. Ergo, ubi potentia paſſiva ſine ulla proportione recedit ab actu, uti fit in eo quod eſt nihil, ibi etiam virtus activa ſine ulla proportione debet augeri. i. e. debet eſſe infinita. Atque ut hoc argumentum tanto ſit robuſtius, hoc fundamentum ſubſternimus. Quod omnis virtus finita ſervet aliquam proportionem ad aliam finitam. Hoc poſito, ſic pergimus. Sicut inter ens & nihil nulla eſt proportio, ſaltem ex parte τȣ̃ nihil, ita inter virtutem activam, quæ producit aliquid ex nihilo, & inter eam, quæ producit aliquid ex ente, nulla eſt proportio. Sed inter quælibet agentia poteſtatis & virtutis finitæ eſt proportio. Ergo agens ex nihilo oportet eſſe infinitæ virtutis, ſiquidem ad illud agens finitæ virtutis nullam dicit proportionem, ſed tantum ad agens aliud virtutis finitæ. Atqui eſſe agens infinitæ virtutis in nullam cadit creaturam. Ergo neque in creaturam cadit, aliquid producere ex nihilo, i.e. creare. Et profecto, cum ipſum nihil ſit infinitum & indeterminatum negans, continens totum & omne non eſſe, nulla res aut cauſa poteſt habere vim, virtutem, jus, poteſtatem, facultatem, efficaciam, in ipſum nihil, niſi res quoque ſit infinita & indeterminata po tive, continens in ſe totum & omne eſſe. talis res & cauſa, quæ totum & omne cont net eſſe, eſt ſolus Deus, ut qui ſolus eſt infin tus & indeterminatus poſitive (nam qui m teriam primam & in ea quantitatem faciu indeterminatam & infinitam, intelligunt negative, quatenus eſt neque quid, neq quantum, neque quale, &c. qui mundum ſ tuunt indeterminatum & infinitum, aut p tius indefinitum, id intelligunt reſpec mentis humanæ & rationis noſtræ, quæ fi & terminos mundi aſſignare nequit, non ſpectu entis & ipſius mundi, nam corpus, m teria, & quantitas, infinitæ molis, ſua m ruunt) Ergo, ſolus Deus creare poteſt, nu vero creatura, quod erat demonſtrandu Præterea, ſicut Deus aliqua ex ſuis attribu communicat creaturis, ut ſapientiam, ju tiam, ſanctitatem, bonitatem, &c. quæd vero minime, ut eſſe independens, imm ſum, æternum, ita veriſimile eſt, præter act nes, quas Deus communicat creaturis, ſunt, velle, intelligere, aliquam eſſe action propriam Dei, ut Deus eſt, incommunica lem creaturis, qualis eſt, aliquid producere nihilo, ſeu creare. Quid? quod per creat nem, ut ſibi propriam, ab aliis rebus om bus ſe diſtinguit Deus, quæ creare non ſunt. uti videre eſt *Iob.* 38.4. *& ſeq.* atq; al Sed Sacra non attingimus, contenti Philo phicis egiſſe rationibus.

V. Denique per inductionem ſic argum tamur, pro eo quod nulla creatura poſſit c re ut cauſa principalis creationis. Om creatura eſt, vel materialis, vel ſpiritu Neutra creare poteſt. Ergo. Subſtantia terialis, ſi creare poteſt, vel per materiam ret, vel per formam, vel per accidentia. per materiam; partim, quia hęc non eſt act partim, quia tanta perfectio, quantam cre indicat, plane pugnat cum tanta imperfect ne, quantam materia præ ſe fert: neque et per formam creare poteſt ſubſtantia mat lis, quia forma illa eſſet principium crea aut materiam, aut formam aliam, aut con

ſit

m: non poſſet creare materiam, quia for-
eſt poſterior materia, & ordine naturæ
ponit illam,ut ipſa eſſe poſſit:non formam
n, quia produceret, aut ſpiritualem, aut
erialem; non ſpiritualem, quia non poteſt
edere ſuum ordinem; non materialem,
producere formam materialem, eſt,
lucere formam dependentem, à materia,
ſubjecto; ſed creare eſt actio, quæ à nul-
bjecto aut materia dependet, ſaltem à
ius materiæ aut ſubjecti potentia: non
ſt ergo forma ſubſtantiæ materialis crea-
el materiam, vel formam: ergo nec com-
um, quia hoc creari non poteſt, niſi ab
ui etiam poteſt creare materiam & for-
: Non etiam poteſt ſubſtantia materialis
principium creationis, per ſua acciden-
quia ſi forma materialis non poteſt eſſe
cipium creandi, propter naturalem de-
entiam, quam habet, à materia, multo
s poterit accidens eſſe principium crea-
s; quod & magis eſt dependens à mate-
minus perfectum. Ergo ſubſtantia materialis nullo modo poteſt creare. Sed an poteſt ſubſtantia immaterialis creare? ſi ulla poteſt, hæc poteſt: ſed neque hæc poteſt. Si poſſet creare Angelus; aut per naturam poſſet, & ſic crearet neceſſario; at creatio non eſt actio neceſſaria aut naturalis; aut libere poſſet, ſi libere, ergo media intellectione & volitione; at non poteſt creare Angelus, per intellectionem & volitionem; nam intellectio & volitio, ſunt accidentia aut modi ſaltem accidentales, & actiones internæ:ſed accidens aut modus accidentalis, non poteſt eſſe principium creandi ſubſtantiam, & creatio eſt actio externa; præterea intellectionis & volitionis Angelicæ terminus eſt intra Angelum; at creationis terminus eſt extra creantem. Ergo neque Angelus poteſt creare. Si non poſſit Angelus, multo minus poterunt creare ſubſtantiæ aliæ immateriales, ut Animæ rationales. Ergo nulla ſubſtantia, nec materialis,nec immaterialis,creare poteſt, ut cauſa principalis, quod erat demonſtrandum contra Raconem & alios.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-NONA,

DE

IVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

Robavimus *Diſp. præced. nulli creaturæ*
creationem tribui poſſe, ut cauſæ principali:
eſtat, ut nunc expendamus, *an creatio ei*
i poſſit,ut cauſæ inſtrumentali? Reſp. Quod
§. 1. Nam inſtrumentum, ut proprie ſit
um, neceſſe eſt, ut habeat formam ali-
n ac virtutem activam, qua activè agat in
rdine, quod patet in ſerra, ſecuri, & aliis
umentis artis; in calore naturali anima-
cum operatur ut inſtrumentum ignis in
lucendis carnibus: & ratio id docet; actus
ndus neceſſario præſupponit actum primum, operatio formam ac virtutem activam à qua egreditur: ſed nulla forma aut virtus activa creaturę poteſt attingere creationis terminum, etiam inſtrumentaliter. Ergo. *Prob. min.* quia illa forma aut virtus agendi inſtrumentalis creaturæ, vel erit materialis, vel immaterialis. Sed neutra poteſt eſſe creationis principium, ut *theſ. ult. diſp. præc.* eſt oſtenſum: quod licet probatum ibi ſit de cauſa principali creationis, non minus tamen verum eſt de inſtrumentali: nam hoc manet, ſive principalis fuerit cauſa creationis, ſive

 inſtru-

inſtrumentalis,creatura, cum ſit futura forma & virtus activa creaturæ, quæ ad creandum concurrit, finita tantum erit. At forma & virtus activa finita non poteſt attingere terminum creationis, qui eſt infinitus, ut oſtenſum eſt *th.4. diſp. præced.* quod ſi id non poſſit pręſtare creaturæ virtus ut cauſa principalis,multo minus ut inſtrumentalis.

II. §. 2. Inſtrumentum non adhibetur à principali agente, niſi ut per propriam ſuam actionem aliquo modo diſponat materiam ad productionem effectus, quem agens principale intendit,ut patet in malleo & inſtrumentis aliis.Sed ad productionem ejus, quod creatur in inſtanti ex nihilo, nulla diſpoſitio poteſt præcedere: ubi enim reciperetur? an in nihilo? At deberet præcedere ſubjectum, in quod operari valeat diſpoſitive inſtrumentum. Sed nihilum, quod præcedit rem, quæ creatur, & ipſam creationem, negat ſubjectum. Ergo. Si dicas, eſſe materiam inhabilem, nihilominus virtus cauſæ inſtrumentalis ad iſtam inhabilitatem tollendam non aſſurgit. Concludimus itaque, creaturam ne quidem inſtrumentaliter concurrere poſſe ad creandum.

III. Objectio hic quædam ſolvi debet. *Creatura poteſt cooperari Deo per modum inſtrumenti in faciendis miraculis. Ergo & in creatione: nam tam illic quam hic requitur virtus infinita. Eſtius in Mag. ſent. l. 2. diſt. 1.* reſpondet, quod motus creaturæ, cujus opera utitur ad miraculum Deus, ſit operatio ejus diſpoſitiva, ad effectum cauſæ principalis, non quidem naturaliter ei competens, ſed quatenus ad hoc à Deo aſſumitur. Sed enim ego dicerem,ne quidem per potentiam obedientialem elevatam à Deo, ullam creaturam, ut inſtrumentum adhiberi in miraculis. Inſtant. *Chriſtus adhibuit lutum & ſalivam, cum cæco viſum reſtituit.* Reſp. Inde non ſequitur, illa fuiſſe inſtrumenta: ſed contra, ſequitur, illa non fuiſſe inſtrumenta, quia illa, quæ adhibuit Chriſtus, nullo modo potuerunt operari diſpoſitive ad viſus reſtitutionem, & ideo non fuerunt inſtrumenta,nec eſſe potuerunt: quin viſum potius ſuſtuliſſent, quam ut ejus reſtitutionem promoviſſent: ideoque tanto magis virtus Chriſti divina in iſto miraculo eluxit quemadmodum enim interdum nihil eſt uſu ad facienda miracula, ut oſtenderet virtuten ſuam divinam,ita interdum adhibuit illa,qu nullo modo poterant eſſe inſtrumenta, ut & hic vis ſua divina pateret. Inſtant. *Apoſtoli & Prophetæ miracula patrarunt. Atqui hi fuerun virtutis finitæ. Ergo.* Reſp. Non fuerunt cauſ phyſicę in faciendis miraculis,ſed morales ve cauſa ſine qua non: nam orando, ſive extern ſive interne,vi ſuæ fidei à Deo impetrarunt,u Deus per illos, ad illorum verba, præſentiam vel tactum, miracula fecerit, non tanquar per inſtrumenta cooperantia Phyſice ſed moraliter tantum. Alii reſpondent, verba Prophetarum & Apoſtolorum, ad quæ facta ſur miracula, fuiſſe tantum ſigna indicantia,qui Deus faceret, non vero inſtrumenta phyſic operantia. Inſtant. *Verbum Dei eſt inſtrume tum regenerationis, nam illud dicere hic nudu ſignum, nimis eſt crudum. At regeneratio no tam fit ex nihilo quam creatio: eſt enim no creatio: præterea, productio gratiæ, quam qu vocant vulgo creationem,inſtrumentaliter attigitur à creaturis.* Reſp. Et verbum Dei, & qui illud proponit, ambo ſunt inſtrumen moralia tantum, in noſtri regeneratione: ip Deus eſt cauſa ejus Phyſica, aut, ut rectius l quar, hyperphyſica. Sacramenta ſunt grat ſigna ac ſigilla eam confirmantia, non inſtr menta Phyſica eam producentia. Inſtant. *homines ſceleſti poſſunt vera miracula facere, inſtrumenta phyſica, Ergo non requiritur hic v tus infinita. Sed poſſunt. Patet in hiſtoria Ph raonis: & in Evangelio, dicuntur in nomine I ejeciſſe Dæmonia.* Reſp. 1. Diſtinguatur int miracula & mira. Miraculum,eſt quod præt ordinem totius naturæ creatæ fit: & hoc à ſ Deo proficiſcitur. At cum aliquid fit pręter dinem naturæ creatę nobis notæ,per virtut creatam, nobis ignotam, id quidem mir eſt in oculis noſtris, & miraculum dici apud vulgus hominum,non tamen eſt tale ſpectu Dei: Hinc multa fiunt à Magis ipſiſ Dæmonibus, nobis mirabilia,non tamen i miracula, ſed admiranda tantum, quia n excedunt vim omnem naturæ. At Miracul proprie dictum eſt actio Dei, evidens ad ſ

ſu

m, univerſæ naturæ creatæ vim excedens. ıare in hiſtoria Pharaonis, mira quidem ıt præſtita à Magis, ſed non miracula proie dicta; præſertim cum fuerint facta in endacii ſtabilitionem: at Deus gratiam miculorum concedere non ſolet in falſæ fidei nfirmationem, quia veritas ipſa, ut mentiri quit, ita mendacium miraculis comprobanon poteſt: mira v. faciunt Dęmones 1. per otum localem, quia mirabili celeritate pollıt, & vi ac fortitudine ſupra omnes huma; vires. 2. applicando activa paſſivis, eaque nmiſcendo per cauſas naturales. ſed 3. miiunt à Dæmonibus per Magos, commoıdo ſpiritus, ſanguinem, & humores in corribus humanis, unde ſpectra, imagines, & ıulachra rerum, quæ in his conſervantur, pſo motu coram phantaſia ſeu imaginatioferuntur, & ea ratione atque ordine, quo bator ſpiritus ea connectit: ac ſic fere prægiis ſuis & circulatoriis deceptionibus, ope monum, ludunt & illudunt ſenſibus hunis mendaci ſpecie Magi, ut, quæ facta nime ſint, homines decepti facta exiſtint. Atque tribus fere modis hic agit Dæn, mutando, aut objectum, ut ſi ex aëre vel s elementis corpora effingat quædam, quæ a judicentur eſſe, qualia apparent, aut mem, illud aliqua qualitate inficiendo, ut cies per medium delatæ objectum, non ıle eſt, repræſentent, aut organon, phantan, hominum valide commovendo ac perbando, ut exiſtiment ſe videre & audire, od non exiſtit, quemadmodum & in ſoıiis nobis contingit. Certe per vitiatam ıntaſiam, etiam ex morbo ſolo, varie illudi ninibus experientia docet; quanto magis itiatam ad phantaſiam accedat Dæmonis ratio fallax. Reſp. 2. Deum uti ſceleſtis ninibus, ut inſtrumentis moralibus, in buſdam effectis, ut, v. c. in prædicatione rbi ſui, in adminiſtratione Sacramentorũ, idni iiſdem eodem modo utatur in miracul patrandis, v. c. in ejectione Dæmoniorum; n miracula ſint quid minus, quam prædiio Verbi aut adminiſtratio Sacramentom; quandoquidem Verbum, & Sacramenta ıt media ſalutis, miracula non item.

IV. Secundam Cauſæ primæ actionem fecimus *diſp.* 17. hujus curriculi *Conſervationem*, quæ diſtingui ſolet in *directam vel indirectam*, *poſitivam vel privativam*, quam alii vocant *negativam*, alii *permiſſivam*. Illa fit per influxum realem; hæc conſiſtit in non deſtructione. Quæritur, *in utro conſiſtat Conſervatio divina? Nicolaus Taurellus*, Philoſophus in multis egregius, ſed in hoc negotio imprudenter impius, Deum non aliter conſervare mundum ſcripſit, in ſuo *Metaphyſicæ Triumpho*, & alibi, quam quatenus eum non privat ſuo eſſe, quod habet. Verum enimvero, conſervat Deus non tantum permittendo, ut res ſint ac maneant eo ſtatu, quo ſemel creavit, ſed poſitive inſuper influendo & continuando illud eſſe, quod ſemel dedit, omnino ſicut Sol conſervat lumen ſuum, quod primum procreavit, continua radiorum ſparſione. *Prob.* Si Deus non conſervet res influxu poſitivo & directo, non poterit Deus res annihilare. At poteſt res annihilare. Ergo. *Conſeq. prob.* Annihilatio non conſiſtit in aliquo poſitivo, quia tendit ad non eſſe rei ſimpliciter: qui enim rem annihilat, facit ut non ſit: conſiſtit ergo annihilatio, in aliquo privativo: ſi annihilatio privat ſubjectum, aliquo privabit; nam privatio dicit alicujus, & quidem poſitivi, negationem. Atqui annihilatio non privat rem, niſi eo, quo conſervabatur in eſſe. Ergo illud, quo conſervabatur in eſſe, erat aliquid, & quidem poſitivum; conſervatio ergo influxus eſt poſitivus, ipſa vero annihilatio eſt iſtius poſitivi influxus privatio, negatio, abſentia.

V. Quæri hic ſolet, *An conſervatio & creatio Cauſæ primæ ſint duæ diverſæ numero actiones?* Reſp. quod non: ſed eſt una eademque numero actio, unde etiam conſervatio optime dicitur continuata creatio: & *prob.* Conſervatio nihil addit creationi niſi permanſionem in influxu inchoato: hæc permanſio non eſt nova entitas: alioqui tot novæ entitates & conſervationes erunt fingendæ, quot ſunt momenta, quibus res conſervatur: at hoc abſurdum eſt. Ergo. Quemadmodum, quando incipio videre aut intelligere, & permaneo in videndo & intelligendo, eſt una eademque

viſio & intellectio, quæ poſtquam cœpit, aliquamdiu durat: ita creatio eſt inchoatio influxus divini, conſervatio tantum eſt permanentia in influxu inchoato. Porro, ſi creatio & conſervatio ſunt actiones diſtinctæ, creatio primum ceſſaret, antequam conſervatio inciperet: quod ſi fieret, rogo: vel eodem momento incipit conſervatio, quo ceſſat creatio, vel alio: non eodem, quia tum res ſimul crearetur & conſervaretur, i. e. eodem momento acciperet eſſe & haberet, i. e. haberet & non haberet: non haberet, quatenus crearetur; haberet, quatenus conſervaretur: ſi conſervatio incipiat in momento ſequenti poſt creationis ceſſationem, cum inter duo momenta ſit interjectum tempus, res, iſto intermedio tempore, nec crearetur, nec conſervaretur. At hoc eſt abſurdum. Ergo & abſurdum eſt, ut creatio & conſervatio ſint duæ actiones Dei diverſæ: aliqua tamen inter eas eſt diſtinctio, ſed rationis tantum ratiocinatæ ſeu cum fundamento in re; atque hoc patet, vel ex ipſo loquendi modo diverſo: nam, 1. res non dicitur conſervari in primo inſtanti, in quo creatur, nec creari poſt primum inſtans reliquo tempore, quo conſervatur. 2. creatio connotat novitatem eſſendi (eſt enim hæc de ratione ejus) ſed conſervatio non item: creatio ſignificat negationem eſſe præhabiti, conſervatio notat poſſeſſionem eſſe præhabiti: eſſe autem rationis tantum diſcrimen, probatur e termino utriuſque, & creationis, & conſervationis, eodem: nam creatura ut exiſtens in primo inſtanti, cum creatur, & eadem, ut exiſtens reliquo tempore, cum conſervatur, ratione tantum à ſe ipſa poteſt diſtingui: idem eſt dicendum de creatione & conſervatione, quæ eadem eſt actio, ſed ratione à ſe ipſa diſtinguitur, prout ipſi termini: nam quæ ratio eſt terminorum ad quos, eadem eſt actionum, quia illi cum his identificantur. Dices. *Quare ergo diverſa ſortiuntur nomina, creatio & conſervatio, ſi ſint eadem actio.* Reſp. Ob reſpectus diverſos & diverſam connotationem ad creaturæ eſſe, vel inchoatum, vel continuatum. Dices. *Si conſervatio eſt idem quod creatio, Ergo res ſemper erit in fieri. Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo.* Reſp. Tò fieri interdum ſignificat novitatem eſſendi, i. e. de novo incipere, & ſic verum eſt, creaturam non ſemper fieri; interdum ſignificat actualem dependentiam creaturæ eſſe, ſic creatura ſemper fit, quia ſemper actu dependet à Deo, & ſervat eſſe ſibi continuum per continuum Dei influxum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

D*Iviſionem cauſæ efficientis in Primam & Secundam, Diſputationibus tribus* perſecuti ſumus, & *Diſputatione* quidem 1. *Cauſæ primæ* adſtruximus *actiones* tres ex lumine naturæ, *Creationem*, *Conſervationem*, *& Concurſum. De Creatione*, præter ea, quæ erant diſputata *diſp. 19. partibus duabus Curriculi prioris*, diſputavimus inſuper *diſp. hujus Curriculi 18. & 19. de potentia creandi*, *poſſitne illa communicari creaturis*, *per modum cauſæ*, *ſeu principalis*, *ſeu inſtrumentalis?* & utrumque negavimus, ac negationem noſtram probavimus. De *Conſervatione* quæſivimus, *utrum illa conſiſtat in poſitivo & reali influxu, an vero tantum in n*

non deſtructione? & *ſitne eadem cum creatio-, an diverſa numero actio? diſp.* 19. nunc *c* 20. reſtat, ut circa *concurſum Cauſæ primæ* ıædam inquiramus. Ac quamvis materia ec videatur fere exhauſta à nobis *diſp.* 7. 8. 10. 11. *in priori Curriculo* de ea inſtitutis, amen ejus fertilitas aliquid adhuc reliquit o ſpicilegio. *Dari Concurſum cauſæ primæ p.* 7. *prioris Curriculi, quid ſit, diſp.* 8. *quod eter ſimultaneum detur prævius. diſp.* 9. 10. olicatum eſt: & contra prævium, objectio-, quæ adferri ſolent, *diſp.* 11. ſolutæ ſunt. *od Dei concurſus ſit determinans, & non de-ninabilis, particularis, non univerſalis*, ex-itum eſt, *diſp.* 10. *&* 11. Nunc, circa con-ſum prævium, Analecta quædam ſunt col-nda, *hac diſp.* Duobus ergo tibicinibus, ter allata olim fulcra, concurſum Dei præ-m fulcimus.

I. §. 1. Si, quoties voluntas creata aliquid vult, ideo non vult, quia Deus non deter-ıat eam ad volendum, concurſu ſc. præ-ut velit, ergo, quoties aliquid vult, ideo, quia Deus eam determinat concurſu vio, ut velit. *Conſequentia manifeſta & ſe nota eſt:* contraria enim contrariorum conſequentia: Unde bene demonſtravit *wardin.* in præclaris illis de *Cauſa Dei a Pelagium libris*, Quod, ſicut in omni actione Deo & creaturis communi, prius Deum non velle, quam creaturam, ita in i actione iis communi, prius eſt, Deum, quam creaturam. *Aſſumo itaque.* Sed, ies voluntas creata non vult aliquid, ideo vult, quia Deus concurſu ſuo prævio eam determinat, ut velit. Ergo, quoties volun-liquid vult, ideo vult, quia Deus concurſu prævio eam determinat, ut velit. *Datur e Concurſus Dei prævius. Minor* ab Ad-rriis negabitur, quam oportet ut confir-ius: Quod ſi fecerimus, vicerimus. Si ies voluntas creata non vult, ſequitur uod Deus eam non determinet ad volen-, 2. Quod ſimul verum ſit, quod hæc ſuſ-io determinationis divinæ cauſa ſit ſine non & antecedens, cur non velit, Ergo ies voluntas non vult aliquid, ideo non, quia Deus non determinat eam, ut velit.

Sed quoties voluntas creata non vult aliquid, ſequitur 1. Quod &c. 2. Quod ſimul verum ſit, quod &c. Ergo &c. *Conſequentia iterum manifeſta eſt*, quia poſita cauſa ſine qua non aut poſito antecedente ad quod neceſſario ſequitur conſequens, ponitur effectus aut defectus potius: quemadmodum poſito receſſu ſolis à noſtro horizonte neceſſario conſequuntur tenebræ: ſi itaque ſuſpenſio determinationis divinæ ſit cauſa ſine qua non & antecedens ad quod neceſſario ſequitur, quod voluntas non velit, certe quoties voluntas non vult, ideo non vult, quia Deus ſuſpendit determinationem ſuam, i. e. quia negat concurſum prævium & prædeterminantem. Sed *minor* iterum nobis probanda venit: ea *bimembris* eſt. *Prius* quidem *membrum* per ſe notum videtur, nec multa probatione indigere, ſc. quoties voluntas creata non vult aliquid, Deum non determinare eam ad volendum: ſi enim determinaret eam, jam vellet: Deo enim determinanti quis reſtitit, aut reſiſtere valeat? Ergo, quando non vult, id ſignum eſt, eam non determinari hoc tempore à Deo ad volendum. Sed *alterum minoris membrum* unice nobis probandum eſt: ſc. ſuſpenſionem determinationis divinæ eſſe cauſam ſine qua non & antecedens, cur quis non velit. Aut hæc eſt cauſa &c. cur quis non velit, ſc. ſuſpenſio &c. aut danda eſt alia cauſa ſine qua non & antecedens, ex parte Dei, aut omnino nulla datur: hoc eſt, ut clarius me exprimam, aut Deus omnino non poterit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit; aut, ſi poterit, non tamen hoc faceret, ſuſpendendo determinationem ſuam in voluntatem creatam, ſed alio modo: aut, concedendum eſt, meram ſuſpenſionem determinationis divinæ ſufficere ad hoc, ut voluntas creata non velit aliquid. At horum primum dici non poterit, quia hoc derogat omnipotentiæ divinæ, quæ extendit ſe ad omnia, quæ non implicant contradictionem. Sed hîc nulla implicatur contradictio. Verum, præterquam quod inconveniens ſit omnipotenti Deo derogare iſtam potentiam, qua poſſit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit, probo inſuper, Deo iſtam potentiam denegandam

gandam

gandam non eſſe. Poteſt Deus antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea velit: habet enim imperium, ut in omnem creaturam, ita præſertim in voluntatem humanam: neque hoc à *Suareſio*, *Arminio*, aut quocunque concurſus prævii, particularis, & determinantis, hoſte, neque ab ullo mortalium, negari poteſt. Quæ enim Dei, qui omnia poteſt, erit potentia, ſi tantum non poſſit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut illa velit? Si vero id poſſit Deus, poterit &, ut non velit: nam qui poteſt efficere, ut quis faciat aliquid, proculdubio & poteſt efficere, ut idem non faciat: imo hoc poſterius aliquanto minoris eſt potentiæ quam illud prius; nam multo facilius potero cohibere proximum, ne aliquid faciat, quam illum impellere, ut illud faciat, imo hoc ſæpe non potero, & prius potero. Ergo omnino poterit Deus antecedenter voluntati creatæ id effectum dare, ut ea non velit. Sed jam *quæritur ulterius*. An hoc præſtaret, ſuſpendendo ſuam determinationem, vel alio modo. Non poteſt hoc præſtare alio modo, quod ſic probo. Si Deus non efficeret antecedenter voluntati creatæ, ut ea non velit, ſuſpendendo ſuam determinationem, ſed alio modo, tum vel, quia omnino non faceret hoc actione ſuſpenſiva, ſed potius id faceret poſitiva actione, vel, quia licet hoc faceret actione ſuſpenſiva, qua aliquid ſuſpendit, id eſt, negat, non tamen hoc faceret, ſuſpendendo, i.e. negando determinationem ſuam, ſed ſuſpendendo, i. e. negando aliquid aliud. Atqui horum neutrum dici poteſt. Ergo Deus hoc faceret, ſc. ut voluntas non velit, ſuſpendendo ſuam determinationem. *Probo minorem*, ſc. neutrum modum Deo convenire in efficiendo, ut voluntas creata non velit: non priorem, ſc. ut Deus dicatur actione poſitiva efficere, ut illa non velit: nam, ſi per actionem id præſtaret poſitivam, tum actio Dei poſitiva terminaretur ad non ens, ſive, ad negationem entis alicujus, puta, actus volendi, requireretur actio poſitiva. Sed hoc eſt abſurdum: quippe, ſi poſitio actus divini requireretur ad non-velle creaturæ, ergo à contrario, negatio actus divini requireretur ad τὸ velle creaturæ, quo nihil poteſt cogitari ineptius. Sed nec ſecundus modus efficiendi, ut creatura non velit, Deo convenit, ſc. ut id præſtet, actione quidem ſuſpenſiva, verum non ſuſpenſione ſuæ determinationis, ſed alterius alicujus. Nam quod voluntas creata non velit, ex parte Dei, fiet per ſuſpenſionem, aut concurſus divini, aut alicujus tertii: non fiet per ſuſpenſionem concurſus divini, quia is tantum ſimultaneus agnoſcitur ab *Adverſariis*, & ſic non fieret iſta ſuſpenſio concurſus divini antecedenter voluntati creatæ, ſed ſubſequenter potius aut ſaltem ſimultanee ac concomitanter, quia ipſe concurſus divinus expectare actionem voluntatis humanæ, ſequi, aut ſaltem concomitari, illis dicitur, unde & nomen ſimultanei & concomitantis concurſus illi eſt inditum. Tertium aliquid dari præter concurſum Dei, cujus ſuſpenſione fiat, ex parte Dei, ut creatura non velit, ſub nullius imaginationem hactenus cadere potuit, & vero fingi non poteſt. Reſtat ergo ultimum Minoris *membrum* concludendum, ſc. ut Deus dicatur efficere antecedenter voluntati creatæ, quod ea non velit, ſola ſuſpenſione, determinationis ſuæ, ſeu concurſus prævii determinantis, & non actione poſitiva, nec ſuſpenſione alicujus alterius tertii. Ergo *concludo repetito primo ſyllogiſmo*. Si ſuſpenſio determinationis divinæ, ſeu concurſus prævii determinantis, ſit cauſa ſine qua non & antecedens, cur voluntas creata non velit, ergo ipſa determinatio divina ſeu concurſus prævius determinans erit cauſa, cur eadem velit. Sed verum prius ex jam probatis. Ergo & poſterius. Ergo datur talis concurſus, quod erat demonſtrandum.

III. §. 2. Alterum pro concurſu Dei prævio, particulari, determinante, argumentum noſtrum hoc eſt. Si Deus concurſu prævio non determinet voluntates noſtras, nec erit omniſcius, nec omnipotens. Conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. *Probo majorem, quoad prius membrum*, ſc. de omniſcientia. Si Deus non certo ſcit actus liberos voluntatis noſtræ futuros, niſi à ſe prædeterminentur, ergo ſi eos concurſu ſuo prævio non prædeterminet, non certo eos ſciet, & ſic non erit omniſcius. Sed Deus certo ſcit: &

Ergo &

go,&c. *Conſequentia clara eſt. Minor ſic prob.* ...ſſe actum liberum futurum v. c. voluntatis meæ, eſt, noſſe, me tale quid voliturum, ...que adeo eſt, noſſe, me ad iſtam volitionem ... certo tempore determinatum. Sed Deus ...n novit iſtam determinationem, ſublato ...ncurſu prævio, prædeterminante. Ergo eo...n ſublato, non novit, quod ego ſim libere ...iturus, & ſic non erit omniſcius. *Major ...us ſyllogiſmi certa eſt, Minor probatur.* Aut ...us, ſublato concurſu prævio & prædeter...nante, novit voluntatis meæ determinatio...n in ſeipſa, atque adeo in me, aut in deter...natione voluntatis ſuæ, atque adeo in ſe: ...n in determinatione voluntatis ſuæ, quia ...lato concurſu prævio aufertur voluntas ... determinans; ſi enim Deus non concur... prævie determinando me, neque voluit ... prædeterminare; ſi enim voluiſſet, feciſ... omnia enim, quæ voluit, fecit; ſi non vo... me prædeterminare concurrendo, non ...eſt noſſe aut ſcire determinationem vo...tatis meæ in voluntate ſua determinante, ...e non eſt: Ergo novit voluntatis meæ de...minationem in ſeipſa, id eſt, in me: aut, ſi ...: eſt abſurdum, ut eſt abſurdiſſimum, eam ...ne non novit, & ſic non erit omniſcius. *...bo* verò eſſe abſurdiſſimum, ut quis dicat, ...am voluntatis meæ determinationem ...ſe in ſe ipſa, id eſt, in me: quia abſurdiſſi...m eſt, ut Deus ſcientiam ſuam mutuetur ...eaturis, ut creaturę ipſi ſint objecta motiva ...nitionis: ſed ſi aliter non novit determi...onem meæ voluntatis, quam in ſe ipſa, ... in me, mutuatur ſcientiam ſuam à crea...s, ſc. à mea voluntate, ſuntque ipſi crea...e, i. e. mea voluntas ſe determinans ad vo...ſum, objectum motivum cognitionis. E...o, cum non liceat dicere, quod Deus co...ſcat actum liberum voluntatis meæ futu...a, in determinatione voluntatis meæ, nec, ...od eum cognoſcat in determinatione voluntatis ſuæ, quæ nulla eſt, concurſu prævio & prædeterminante ſublato; ergo plane non cognoſcit, conſequenter, non eſt omniſcius. *Probo nunc alterum membrum Majoris*, de omnipotentia. Qui non poteſt omnia, quæ non involvunt contradictionem, is non eſt omnipotens. Sed ſi Deus non determinet concurſu prævio voluntates noſtras, non poteſt omnia, &c. Ergo &c. *Probo Minorem.* Deus, ſublato concurſu prævio & determinante, non poteſt producere conſenſum meæ voluntatis, faciendo certiſſime, ut conſentiam & velim id, quod ipſe voluerit, ergo non poteſt omnia. *Probo Antecedens.* Deus tantum poteſt producere, quod in ſe habet & continet. Sed conſenſum meæ voluntatis, ſuppoſita ſententia *Adverſariorum*, negantium prævium Dei & prædeterminantem concurſum, non habet nec continet in ſe, quod probo: unumquodque eſt, in quantum eſt determinatum: ſed determinatio meæ voluntatis non eſt in Deo; quia, ex hypotheſi *Adverſariorum*, Deus non determinat meam voluntatem: ergo conſenſus voluntatis meæ, ut hoc velim, non eſt in Deo. Ergo non poteſt eum producere. Ergo non eſt omnipotens.

IV. Ad argumentum hoc theſi 3. propoſitum, gemino cornu, quod Adverſarios non ferit ſed conficit, nihil poteſt reſponderi aut excipi, quam hoc unicum, quod vulgo adferri ſolet, Deum ſcil. per tubum opticum ſcientiæ mediæ penetrare & cognoſcere quid ſit factura voluntas humana, ſi ſub hac aut illa conditione ponatur, & inde Deo eſſe cognitum, quid ipſe poſſit. Sed vero exceptio falſum ſupponit, & fingit ſcientiam mediam inter ſcientiam ſimplicis intelligentiæ & viſionis, quam immanem belluam, *Ieſuitarum & Remonſtrantium* Helenam, multis telis confodimus, *diſp.* 3. *Curriculi prioris diſp. ſelect.* Stet ergo, maneat, æternumque perſeveret, *Cauſæ primæ influxus prævius & prædeterminans.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-PRIMA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

VTi *diſp. præced.* Concurſum cauſæ 1. prævium & predeterminantem, olim *vol.* 1. *Diſp. ſelect.* 9. ac 10. aſſertum, & 11. ab *Adverſariorum* objectionibus vindicatum, duobus inſuper tibicinibus fulcivimus; ita eundem, ut particularem, & influentem, in eſſe actionis phyſicæ, non tantum genericum, ſed & ſpecificum, atque individuale, & non determinabilem à cauſa ſecunda, ſed determinantem ipſam, *diſp.* 10. *cit.* adſtructum, & ab impugnationibus contrariæ partis liberatum *diſp.* 11. *cit.* denuo ſub examinis incudem vocare eſt animus, præſertim, quod hoc monſtrum concurſus divini, illimitati, indeterminati, indifferentis, communis, & univerſalis, in *Pelagianorum* veterum cerebro natum, à recentioribus tenerrime exceptum, non poſſit ſatis configi, ne *Philoſophos* & *Philoſophantes* in poſterum tranſverſos agat. *Concurſus ergo divini, univerſalis, ſive determinationem, ſive contractionem, ſive limitationem, ad certam in ſpecie, quin ad unam numero, actionem, philoſophice examinemus.* Nam *Philoſophiæ* ab una parte uſum; ab altera parte abuſum, videre hic licebit: ſic procedo.

II. Omnis limitatio & contractio naturæ communis, ad certam ſpeciem, eſt, vel Metaphyſica, ſeu, ut alii loquuntur, Logica, vel Phyſica. Limitatio Phyſica, eſt materiæ per formam. Metaphyſica, ſeu Logica, eſt contractio generis per differentias. Metaphyſica ſeu Logica concurſus Dei univerſalis limitatio & contractio, ad certam actionis ſpeciem, hic locum habere nequit; neque enim concurſus Dei, genus eſt; ſed eſt influxus quidam ſpecialis & ſingularis à Deo proveniens in cauſam ſecundam, ejuſque actionem: præt[...] ea, concurſus cauſæ ſecundæ, ut volitio n[...] ſtra, eſt etiam quid ſingulare: at duo ſingular[...] ut ſunt concurſus divinus & humanus, n[...] poſſunt concurrere in unum, ut genus & d[...] ferentia ad conſtituendam ſpeciem unam: ergo hęc contractio & limitatio Metaphyſi[...] ſeu Logica, locum habet in concurſu Dei g[...] nerico, univerſali, indifferente, limitan[...] contrahendo, determinando, oportet dice[...] quod concurſus Dei ſit genus contrahibi[...] concurſus cauſæ ſecundæ differentia cont[...] hens, & hinc unum ſpecie concurſum ad[...] nam ſpecie actionem, v. c. ambulatione[...] conflari: quod nemini abſurdum videri n[...] poteſt, & ab unoquoque Philoſophiæ Tyru[...] culo refutari. Notum eſt ex Logicis, qu[...] omnis ſpecies ſit unum per ſe: omne un[...] per ſe conſtituitur ex actu & potentia: ex d[...] bus actu exiſtentibus conſtituitur unum [...] accidens: ſed concurſus Dei & Creaturæ a[...] exiſtunt: ergo ex iis conſtituetur unum [...] accidens. Rurſus, quod ex genere & differe[...] tia oritur, eſt quiddam univerſale: atqui u[...] verſale, ut ſic, non exiſtit in rebus extra a[...] mam. Sed concurſus Dei & Creaturæ ſu[...] concurſus particulares, in rerum natura e[...] ſtentes: ideoque ad ſpeciem conſtituend[...] coaleſcere non poſſunt. Non poteſt ergo co[...] curſus cauſę primæ, univerſalis, & indiffere[...] contrahi aut limitari, per concurſum cau[...] ſecundæ, contractione aut limitatione M[...] taphyſica vel Logica, quæ eſt generis per d[...] ferentiam in ſpecies: ſed fortaſſe contrahe[...] ac limitabitur, contractione & limitatio[...] Phyſica, à concurſu cauſæ ſecundæ particul[...]

& det-

determinato, ſicuti forma limitat mate-m: ſed neque hoc dici ullo poteſt modo: m, ſi concurſus Dei ſit veluti Materia, con-ſus creaturæ veluti Forma, multo dignior et & nobilior concurſus cauſæ ſecundæ am primæ; forma enim præſtantior cenſe- materia, & materia appetit formam, ait A-oteles, ut fœmina appetit eſſe mas. At hoc quum eſt, dicere, quod concurſus cauſæ undæ longe ſit nobilior concurſu cauſæ mæ. Præterea, limitatio materiæ per for-m tantum habet locum, in generatione porum, non autem actionum, quæ ſim-es ſunt formæ & neutiquam admittunt npoſitionem. Adhæc, materia prima eſt ericum quid, & ex natura ſua indifferens; curſus Dei non eſt quid genericum, ſed natura ſua ſingularis, à principio ſingulari cedens, & ad ſingulare quid terminatus. *cludo.* Concurſus ergo Dei, nullo modo trahi aut limitari poteſt: &, Concurſus, ut contrahibilis, ut univerſalis, ut indif-ns, ut determinabilis à concurſu creaturæ, imentum eſt, præter omnem rationis ſo-tatem, excogitatum; & nullibi in Philo-hia fundatum.

II. Sed cum concurſus Dei à concurſu turæ determinari nequeat, determinatio-Phyſica, nec Metaphyſica aut Logica, vi-mus, an aliud genus determinationis de-, quod melius quadret huic negotio. Phi-phantur nonnulli hîc de determinatione va & paſſiva. Conſideremus utramque, præſenti negotio accommodari valeat. ivà determinatio fit, quoties artifex deter-nat inſtrumentum, in illud agendo. Sic poteſt dici cauſa prima determinari à ſe-da, ſed contra: nam prima non eſt inſtru-ntum ſecundæ. Paſſiva determinatio fit, ties materia determinat actionem agen-. Ex. gr. Lignum parum idoneum ad for-m ab artifice intentam recipiendam, actio-artificis determinare dicitur, ad enor-atem formæ; nam non ex quolibet ligno Mercurius, ut habet vulgatum verbum: charta humida determinat ſcriptoris a-onem ad ſcriptionem deformem & incom-itam: ſic eadem Solis operatio, pro varia materiæ diſpoſitione, ceræ videlicet aut luti, determinari dicitur ad varios effectus, vel liquefactionem vel indurationem: in hiſce materia determinat operationem Solis, non tamen agendo in Solem aut operationem e-jus, ſed patiendo tantum à Sole ejus influxum juxta capacitatem atque naturam ſuam, ſine reniſu tamen aut reluctatione contra opera-tionem Solis, quemadmodum materia ſæpe renititur operationi artificis, quia Sol ſc. non intendit aliter agere quam ſecundum Natu-ram rei uniuſcujuſque ſuam. Videamus, an concurſus Dei utrolibet modo determinari poſſit à concurſu creaturæ? Non poteſt de-terminatione activa, quia ſic cauſa ſecunda ageret in primam. Atqui cauſa ſecunda non agit in primam, neque voluntatem Dei Phy-ſice movet ad producendum actum voluntas creata: nam ſic fieret, ut cauſa prima ſubji-ceretur cauſæ ſecundæ in operatione Phyſi-ca, & conſequenter, non prima foret, ſed ſecunda, quia non obtineret in agendo par-tes primas ſed ſecundas. Verum ſuper hæc, quomodo hoc faciet voluntas creata, ut Deum determinet active in concurrendo ad certam actionis ſpeciem? vel id faciet volendo, vel aliquid aliud agendo. Non faciet id volen-do, nec facere poteſt, quia actus volendi eſt actus immanens: determinatio Dei, qua de-terminaretur à creatura active, actus tran-ſiens: volitio nullam habet vim tranſeundi in aliud niſi imperando: at vero imperat fa-cultatibus inferioribus corporiſque mem-bris, non Deo: ergo hæc activa determina-tio, qua concurſum Dei determinat voluntas creata, non poteſt eſſe volitio. Sed nec actio alia eſſe poteſt: nam à voluntate nulla alia proficiſcitur immediate, quam volitio: &, quænam, quæſo, actio creaturæ tranſiret in Deum, eumque ad agendum determinaret? quomodo ageret in concurſum Dei? cum a-ctio, puta Dei concurſus, non poſſit eſſe ſub-jectum aut objectum determinationis creatæ. Sed videamus, an non hîc obtinere valeat de-terminatio paſſiva, ut ſic Deus in agendo à creaturis determinetur. Verum enimvero ne hoc quidem ullo modo dici poteſt: Nam, ſi voluntas creata determinet concurſum Dei

indifferentem determinatione paſſiva, quo modo cera actionem Solis differentem determinat ad liquefactionem, ergo Deus ſtatuetur agere, aut in ipſam voluntatem creatam, aut in voluntatis creatæ influxum, quod Sol agit in ceram, dum cera eum determinat, aut dum ille determinatur à cera ad liquefaciendum. Sed ipſi Adverſarii negant, Deum tali modo agere, in voluntatem creatam, aut in ejus influxum: dicunt enim, Deum concurrere, non influendo aliquid, in cauſam ſecundam, aut in ejus actionem, non operando aliquid in ea, ſed operando aliquid cum ea: ſi enim agnoſcerent, Deum aliquid operari in cauſa ſecunda, vel in ejus actione, jam concurſum prævium admitterent, quem rejiciunt: nam ſtatuunt, Deum tantum operari cum cauſæ ſecundæ actione: exſpectans enim operationem creaturæ, quam per tubum opticum ſcientiæ mediæ prævidet aliquando futuram, ſi hęc in hiſce aut illis conditionibus ponatur, cum ea adeſt, ſuum concurſum conjungit ſolummodo, & ſimul cum illa operatur, ac proinde non poteſt determinari à concurſu cauſæ ſecundæ determinatione paſſiva, ut determinatur Solis actio à cera; nam tum deberet Deus, prius natura, non tempore, (nam de prioritate temporis hîc nunquam loquimur) deberet, inquam, prius natura influere in cauſam ſecundam, aut in ejus actionem, ut ab ea determinari ſuus concurſus & influxus poſſit. Sed hoc non admittunt Adverſarii: quare & rejiciant neceſſe eſt, iſtam concurſus divini determinationem paſſivam, velint, nolint, utpote qui in influxu Dei in cauſam ſecundam ejuſque actionem fundatur, & non in iſta ſimultanea divinæ operationis conjunctione.

IV. Sed pergamus ulterius, & probemus inſuper, poſito influxu Dei, in ipſam cauſam ſecundam, & in actionem cauſæ ſecundæ, (unus enim idemque influxus eſt, pro terminorum diverſitate, ad quos reſpectus dicit diverſos, juxta noſtrum concipiendi modum diſtinctus tantum) poſito, inquam, iſto Dei influxu, quem *diſp. præc. & in priori curriculo diſp. ſelect.* aſtruximus, adhuc tamen non eſt dicendum, quod concurſus Dei à cauſa ſecunda determinetur determinatione paſſiva, neque ratione ejus, quod Deus influat in ipſam voluntatem creatam, nec ratione ejus, quod influat in actionem ejus.

V. Quod Deus influendo in ipſam cauſam ſecundam, non determinetur ab ea, determinatione paſſiva, ſic probo. Si Deus influat in voluntatem creatam, ergo non determinatur ab ea paſſive, ſed vero ipſe illam determinat active. *Prob. conſeq.* Quia creatura non poteſt reniti aut reſiſtere creatori. *Dices. Ita ſic cogetur voluntas.* Reſp. Minime: nam Deus non poteſt agere in voluntatem contra naturam ejus, eam deſtruendo: At voluntas cogi non poteſt: quia voluntas coacta non eſt Voluntas, eſtque contradictio in adjecto: ideoque, ſive Deus voluntatem creatam moveret ad volendum, ſive ad nolendum, hæc tamen convenienter naturæ vellet aut nollet id, ad quod, vel volendum, vel nolendum eſſet à Deo determinata. Sed, *dicent Adverſarii, hoc fieri ſecundum voluntariam Dei diſpenſationem, quippe qui vult operationem ſuam modificare per concurſum Voluntatis creatæ, & ſic Deus ab ea determinatur paſſive, quemadmodum Solis actio modificatur à cera in liquefactione, & ab ea ad liquefaciendum determinatur.* Reſp. Eſt elenchus parium: hæc enim à parte Dei & Solis non habent ſe ſimiliter: Nam quæro ex illis, qui iſtam concurſus divini modificationem & paſſivam à concurſu creaturæ determinationem ſtatuunt; utrum Deus creaturam moveat, tantum ad agendum in genere, ita ut voluntas creata à ſeipſa accipiat & habeat, quod moveatur hoc motu in ſpecie, ut Adverſarii volunt, an vero à Deo moveatur tum ad agendum in genere, tum ad agendum hac ſpecie motus, qua agit, uti nos ſtatuimus. Prius, quod Deus creaturam tantum moveat ad agendum in genere, & non ad ſpeciem actionis, jam *diſp.* 10. & 11. *vol. prioris diſp. ſelect.* refutatum eſt olim, & omnino falſum eſt: tum, quia creatura tam indiget moveri ad agendum in ſpecie, quam in genere, cum ſpecies perfectior ſit genere: tum, quia influxus Dei, cum ſit influxus ſingularis, non poteſt terminari ad naturam genericam: tum denique, ſi voluntas creata non indigeat influ-

xu & concurſu Dei ad agendum actum, ſe- ıdum ſpeciem actus, vel non indiget eo, ad ːndum actum ſecundum ſpeciem actus, in genere Naturæ, vel in genere Moris. ·n poteſt dici prius, quia quiſquis indiget ıcurſu & influxu Dei ad naturam actus ge- ·icam producendam, etiam indiget eo ad ·ducendam actus naturam ſpecificam, quia ura actus generica produci nequit niſi pro- ·cta natura ejuſdem ſpecifica, utpote in qua luditur; univerſalia enim exiſtunt & con- entur in particularibus & ſingularibus, ge- a in ſpeciebus, & ſpecies in individuis. terius quod ſpectat, ſpeciem puta, aut na- ım ſpecificam actus, in genere Moris, ne- ıus, bonum & malum eſſe ſpecies actus ralis, licet vulgo ſic dicantur, uti id refu- ım eſt, *vol.* 1. *diſp. ſelect.* 11. ſed ſunt tan- ı accidentia actionum naturalium, quę ex- ıſeca ſolū denominatione actionibus con- iunt; omnis enim actio denominatur, aut a, aut mala, quatenus fit, vel conformiter ı, vel ei difformiter, actionem eandem aut cipienti, aut vetanti: ideoque, ſi conſtite- Adamum eguiſſe influxu & concurſu Dei comeſtionem, certam in genere naturæ ciem actionis, ante interdictum Dei, quî i poteſt, ut non indiguerit eodem influxu oncurſu Dei ad comeſtionem eandem, ut pecies actionis in genere naturæ, poſt in- lictum Dei? Ergo Deus, non tantum mo- in genere, ſed & in ſpecie atque etiam in ividuo, ad agendum hunc actum natura- ı, particularem, ſingularem. Quod ſi ve- ı eſt, ut verum eſſe demonſtravimus & ıc & alias, infero ergo: Ergo Deus nullo do determinatur paſſive à cauſa ſecunda, n eam præmovet ad actum, non tantum, ;enere, ſed & in ſpecie, atque in indivi- ·, in genere naturæ, verum ipſe determi- active cauſam ſecundam; nam iſta præ- tio, iſte influxus in cauſam ſecundam, eſt ı Dei, cauſam ſecundam prædeterminan- prædeterminatio: tantum abeſt, ut ejus ·uxus paſſive determinetur ab ipſa cauſa unda.

VI. Verum enimvero, nec Deus determi- ur in concurſu ſuo paſſive à cauſa ſecunda, ratione ejus, quod influat in actionem ipſam cauſæ ſecundæ: quod fuit membrum poſte- rius *th.* 4. & ſic probo contra omnes illos, qui in concurſu ſimultaneo concurrentis Dei & cauſæ ſecundæ exiſtimant aliquid eſſe in con- curſu Dei, quod determinetur à concurſu creaturæ. Si concurſus actualis Dei, ac ſimul- taneus, determinatur ab actione cauſæ ſecun- dæ concurrentis, ergo actio cauſæ ſecundæ prior erit, non quidem tempore, ſed natura ſaltem, ipſo concurſu Dei ſimultaneo, quia determinans prius natura eſt determinato. Atqui actio cauſæ ſecundæ non eſt prior, ne natura quidem, concurſu Dei ſimultaneo, quia una eademque eſt actio concurrentium, Dei & creaturæ, qua v. c. ambo concurrunt ad ambulationem, ac proinde una non eſt prior altera; conſequenter, non poteſt actio cauſæ primæ determinari ab actione cauſæ ſecun- dæ. Quod non ſint duæ actiones, ſed una ea- demque actio, concurſus Dei & creaturæ, li- cet ratione agentium, à quibus proficiſcun- tur, diverſæ concipiantur, alias & alibi fuit demonſtratum. Certe actio ſumit diſtinctio- nem à termino; eſt enim via & motus ad ter- minum: ac proinde, ubi fuerit unus & idem terminus, uti eſt hîc in concurſu Dei & crea- turæ, una tantum eſt actio.

VII. Sed, quærat aliquis, *ſi concurſus Dei ſimultaneus non determinetur à concurſu creatu- ræ, an ergo concurſus creaturæ determinetur à concurſu ſimultaneo Dei? quemadmodum oſtendi- mus, creaturam determinari ad agendum, active à concurſu Dei prævio, an non pariter eam deter- minet, cum influit non tantum in potentiam ejus agendi, ſed in actionem ipſam?* Reſp. Nullo modo: & fictitia tantum eſt determinatio, quæ ſtatuitur à quibuſdam, qua Deus concur- rendo concurſu ſimultaneo creaturam dicitur determinare: Nam par eſt utriuſque concur- ſus, & divini & humani, ſimultanei ratio, quia una eademque eſt actio Dei & creaturæ concurrentium; &, uti in iſta actione creatu- ra non determinat Deum, ita nec Deus deter- minat creaturam actuali & ſimultanea coo- peratione, quia neutrum hîc altero prius eſt: probo vero, ratione concurſus ſimultanei, Deum non determinare cauſas ſecundas ad

 agendum.

agendum. Concurrere & cooperari, aut ſimul agere cum aliquo ad producendum effectum, non eſt, determinare agens illud: nam, & creatura concurrit cum Deo, nec tamen determinat Deum,ut ſtatim vidimus,ergo nec Deus ſimul concurrens cum creatura operante, eam ad operandum determinat: nam concurſus ſimultaneus, nihil dicit aliud, quam, alio producente, illum effectum ſimul comproducere: ſed hoc non eſt, determinare: quemadmodum, cum duo homines eundem lapidem volvunt, aut duo equi ſimul idem plauſtrum, aut eandem navem, trahunt, uterque cum altero concurrit, ſed neuter, vel hominum, vel equorum, alterum determinat: ſic nec Deus ſimul cooperans cum creatura, iſtac actione creaturam determinat, multo minus cratura Deum. Ergo, ut omnia concludam uno verbo, Deus nullo modo determinatur in agendo à creatura, nec Metaphyſice ſeu Logice, nec Phyſice, nec active, nec paſſive, ſed ipſe concurſu prævio active determinat creaturam ad agendum, & in genere, & in ſpecie, & in individuo. Itaque, concurſus Dei cum nullo modo determinari poſſit, contrahi, limitari, non eſt indifferens, univerſalis, indeterminatus, contrahibilis, ſed eſt determinatus & determinans, particularis, reſtrictus, quod erat demonſtrandum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SECUNDA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PROXIMAM ET REMOTAM, TOTALEM ET PARTIALEM.

THESIS I.

OCcupavimus nos aliquot *diſp.* in explicanda diviſione Cauſæ Efficientis in primam & ſecundam, ſed præter hanc & ante explicatas, dividitur illa quoque in *Proximam* & *Remotam*. *Proxima eſt, quæ producit effectum immediate. Remota eſt, quæ producit effectum media cauſa propinquiore.* Quæ utraque definitio, quo ſenſu ſit intelligenda, ſeq. theſi ſic explicamus.

II. Quando cauſa proxima dicitur *immediate* producere effectum, vel intelligitur hoc ſic, ut nihil omnino interveniat inter ipſam & effectum, nec cauſa alia, ſive ejuſdem, ſive diverſi, ordinis, nec virtus ulla, nec conditio ad cauſandum requiſita, ſed quæ ipſa ſua exiſtentia effecto conjungitur ac ſic illud attingit, quæ eſt *cauſa abſolute proxima*; vel intelligitur illud *immediate* ſic, ut inter cauſam proximam & effectum non interveniat cauſa alia ejuſdem ordinis & ſpeciei, licet intervenire poſſit cauſa media diverſi ordinis & ſpeciei, licet & interveniat media virtus ſeu cauſalitas, licet interveniat media conditio ad agendum requiſita, quæ eſt debita approximatio agentis ad patiens, & hæc eſt *cauſa efficiens proxima in ſuo genere*; ac poſteriore hoc ſenſu *cauſa proxima* proprie hic ſumitur cum opponitur remotæ, ut *Remota* dicatur impræſentiarum, quæ producit effectum, mediâ, non tantum virtute, quomodo opponitur cauſæ *abſolute proximæ*, ſed & mediâ causâ aliâ, non tantum diverſi ordinis & ſpeciei, ſed & ejuſdem ordinis & ſpeciei, quo modo opponitur cauſæ *proximæ in ſuo genere*; &, hæc remota cauſa, *neque exiſtentia*, ut cauſa abſolute proxima, *neque virtute*, ut proxima in ſuo genere cum effecto conjuncta eſt, & neutro illud attingit modo. In exemplo res utrimque eſt manifeſt-

nifeſta. Cauſa abſolute proxima eſt emana-
ıomnis: ignis reſpectu caloris, qui eſt in
anima rationalis reſpectu riſibilitatis, &
ma omnis ſubſtantialis reſpectu proprieta-
ı, quia inter ignem, ut cauſam, & calorem
m, ut effectum, nihil intercedit medium,
cauſa ulla, nec virtus ulla vel cauſalitas,
conditio ad agendum requiſita, quin, ignis
exiſtentia effecto conjungitur, quia ſua
tentia calorem ſuum intra ſe producit, ut
ınativa omnis: pariter ſe res habet in ani-
rationali reſpectu riſibilitatis, & forma
libet ſubſtantiali reſpectu ſuæ proprieta-
Ignis quoque eſt cauſa proxima caloris
rni extra ſe producti in alio, pater libero-
, non abſolute; nam inter cauſam utram-
& effectum intercedit media virtus, &
oximatio agentis ad patiens, quin inter-
: media cauſa, ſed alterius ordinis, quæ
l impedit, quo minus ſua virtute effectum
gat cauſa utraque, & proxima dici poſſit,
ı ſuo genere, non vero abſolute; inter
m enim & calorem extra ſe productum
cedit media calefactio & calor ignis in-
ıs, inter patrem & filium ſemen; at calor
internus & ſemen, alterius ſunt ordinis
eciei cauſæ efficientes, nimirum inſtru-
ales, quam ipſe ignis & pater, qui ſunt
ipales, &, quia calor internus ignis &
n ſunt inſtrumenta quoad exiſtentiam
ivitatem cauſis principalibus conjuncta,
ntur una eademque cauſa cum cauſis
ipalibus, nihilque impediunt, quo mi-
auſa principalis utrobique dici poſſit
ma, licet interveniant hæc ut inſtru-
a: At cauſa remota eſt avus reſpectu ne-
qui producitur, quia hîc inter avum &
em intercedit alia cauſa media princi-
jusdem ordinis & ſpeciei cum avo, ni-
n pater. Duplex ergo eſt oppoſitio inter
n proximam & remotam: nam, ſi cauſa
ma ſumatur pro ea, inter quam & cau-
nihil plane intercedit medium, ne qui-
irtus ulla, jam etiam illa, quæ dicitur
proxima in ſuo genere, remota erit, ut-
nter quam & effectum media intercedit
; ſed ſi cauſa proxima ſumatur pro ea,
quam & effectum non intercedit ejuſ-
dem ordinis & ſpeciei cauſa efficiens, jam illa tantum remota erit, inter quam & effectum alia ejuſdem ordinis & ſpeciei cauſa intercedit, quo pacto nos cauſam Remotam definivimus.

III. Cauſa abſolute proxima ſemper tantum eſt unica in uno effecto: eſtque, vel in eodem ſubjecto, in quo eſt effectum, vel non eſt: ſi ſit, vocatur interna; ſi non ſit, externa. Quia anima rationalis, cauſa proxima abſolute, riſibilitatis, effecti, eſt in eodem homine, in quo eſt riſibilitas, eſt cauſa abſolute proxima, interna: ſed interpoſitio terræ inter Solem & Lunam, quia non eſt in ipſa Luna, in qua eſt effectum ejus, tanquam cauſæ abſolute proximæ, dicitur cauſa abſolute proxima, externa.

IV. *Cauſa efficiens alia quoque eſt totalis, alia partialis. Totalis eſt, quæ per ſe ſola in ſuo ordine & ſpecie totum effectum producit*; ut ignis eſt cauſa totalis producendi alium ignem, quia non indiget alia cauſa efficiente particulari, principali, i. e. ſui ordinis & ſpeciei cauſa ad alium ignem producendum, licet indigeat cælo, ut cauſa univerſali, quæ eſt alterius ordinis & ſpeciei oppoſitæ, licet indigeat materia, diverſi generis cauſa, licet indigeat calore, ut inſtrumento, alterius quoque ſpeciei cauſa. Partialis; *quæ per ſe ſola in ſua ſpecie & ordine totum effectum producere nequit, ſed quæ jungi debet cauſis aliis & ſociis ejuſdem ordinis ac ſpeciei, atque unaquæque ex parte tantum cauſatum producit*: ut ſunt duo homines portantes idem pondus, ad quod neuter eſt ſufficiens. De hac utraque cauſa quæri ſolet, *An plures cauſæ efficientes, ſeu totales, ſeu partiales, ſeu ejuſdem ſpeciei, ſeu diverſæ, conjungi poſſint in effecti ejuſdem productione?* Quæ quæſtio quia eſt ardua, & peculiarem habet uſum in Theologicis, circa quæſtionem, *An Deus & homo ſint cauſæ ſociæ & conjunctæ in hominis converſione, quin & in omni bono opere?* per diſtinctos meretur decidi paragraphos.

V. §. 1. *Poſſunt ſociæ eſſe & conjunctæ cauſæ plures efficientes ejuſdem effecti & ad id producendum concurrere, ejuſdem ordinis & ſpeciei, ſed partiales.* Idem numero filius à patre procreatur & matre ſimul, ut cauſis efficientibus parti-

particularibus, partialibus: idem pondus trahitur à duobus equis, cauſis pariter talibus: neutrobique enim una cauſa ſine altera ſufficit ad effectum utrobique producendum, & ſunt utrimque ejuſdem ordinis & ſpeciei cauſæ. Notandum autem eſt, has cauſas ſemper eſſe coordinatas, non ſubordinatas, quia neque quoad exiſtentiam, neque quoad cauſalitatem, neque quoad utrumque, una cauſa dependet ab altera, nec parens à parente, nec equus ab equo, ſed uterque exiſtentiam & cauſalitatem poſſidet neutri mutuo debitam.

VI. §. 2. *Poſſunt eſſe plures cauſæ efficientes ſociæ & conjunctæ & concurrere ad ejuſdem effecti productionem, diverſi ordinis, ſed totales.* Poſſunt ad idem effectum concurrere cauſæ efficientes, v. c. ſuperiores & inferiores, univerſales & particulares, principales & inſtrumentales, proximæ & remotæ, aliæ aliis ſemper ſubordinatæ, omnes tamen totales, quia ſingulæ in ſua ſpecie, ſine auxilio alterius cauſæ ejuſdem ſpeciei, totum producunt effectum: ſic ſcriptio tota eſt à calamo, & tota à ſcriptore, ſolus enim calamus, ut inſtrumentum artificiale, ſcribit; & ſolus ſcriptor, ut cauſa principalis, ſcribit; & calamus ſcriptori ſubordinatur, quia quoad cauſalitatem, ut ſcribat calamus, à ſcriptore dependet. Habet hæc res inſignem uſum in concurſu divino explicando, quando quæri ſolet. An Deus & homo concurrant ad eoſdem actus, naturales, morales, imo & ſupernaturales, ut cauſæ partiales & ejuſdem ordinis, an ut cauſæ totales & diverſi ordinis, aut, an concurrant, ut cauſæ coordinatæ, quod volunt *Ieſuitæ & Remonſtrantes Philoſophi*, an vero ut ſubordinatæ, quod volunt *Thomiſtæ* & quicunque ſincerius Philoſophantur, & nos adſtruximus *diſp. de concurſu Dei*, hoc & priori *ſelect. Diſp.* volumine habitis.

VII. §. 3. *Non poſſunt plures cauſæ totales ejuſdem ordinis ſociæ & conjunctæ concurrere ad idem effectum.* Quod ita verum eſſe cenſent *Thomiſtæ*, contradictionem ut implicet illis, idem numero effectum produci ſimul à duabus cauſis totalibus ejuſdem ordinis inter ſe conjunctis, atque adeo non tantum naturaliter id impoſſibile, ſed & ſupernaturaliter, eſſe aſſeverent. Ratio certe deſumta ex vi definitionis, qua definitur cauſa totalis, id fieri non poſſe clare evincit: nam cauſa totalis eſt, quæ ſola in ſua ſpecie & ordine totum effectum producit. Si ergo plures cauſæ totales in eadem ſpecie concurrerent ad ejuſdem effecti productionem; vel cæteræ omnino nihil cauſarent, quia una ſufficeret; vel, ſi cæteræ cauſent, fruſtra cauſabunt; agent enim, quod eſt actum, producent id, quod eſt productum, efficient effectum, quod nunc eſt, quia, ut eſſet, una ſolum cauſa totalis ſufficiebat, quæ cooperatur; at natura nihil facit fruſtra. Deinde, ſi plures concurrerent cauſæ totales ejuſdem ſpeciei ad idem numero effectum producendum, plures etiam erunt actiones totales: illis enim multiplicatis & hæ multiplicarentur. At hoc fieri non poteſt: unus enim numero effectus fieri non poteſt, niſi per unam numero actionem totalem; quia actio eſt via ad effectum, ſeu effectum in fieri: ideoque unum numero effectum poſtulat tantum unum numero influxum ex natura ſua & unam tantum ex ſe actionem per quam fiat; nam eſſe unum poſtulat tantum unum fieri adæquatum. Quod ſi ergo non poſſunt eſſe plures actiones totales, quibus unum numero effectum producatur, Ergo nec poſſunt eſſe plures numero cauſæ totales ejuſdem ordinis, quod erat demonſtrandum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-TERTIA,

DE

CAVSA FINALI.

THESIS I.

Lacet impræſentiarum Philoſophicam *de Cauſa Finali* inſtituere ventilationem. *De Cauſa* dicimus *Finali*, & *non de fine*, ut am- itatem evitemus, qua finis interdum ſi- icat extremum aut terminum quemvis, nagnitudinis, ſeu durationis, interdum emum aut terminum perfectum, bonum, e adeo cauſam finalem. Hoc ſenſu *finem* imus, *Cauſam externam, propter quam ſeu gratia res eſt: vel, quæ cauſam efficientem lit ad agendum, adeoque ad conſecutionem* Quæ definitio ut tanto intelligatur cla- , hæc quatuor jam nunc diſcutiemus. *uænam ſit ratio formalis, ſecundum quam auſat?* 2. *Quænam ſit conditio ad finali- um, barbare, ſeu ad cauſandum in fine re- a?* 3. *Quænam ſit ipſa finis cauſalitas. uodnam ſit cauſatum finis?*

. Quod ſpectat *rationem formalem*, ſe- um quam finis cauſat, ea eſt, uno verbo, *s*: finis enim omnis, ſeu ultimus, ſeu dinatus, bonus eſt, vel per ſe, vel per a- omne autem ens poteſt induere aliquam nem finis, quia omne ens aliquam boni- habet. *Bonitas ergo formalis ratio* eſt finalis, ſive ea ſit vera, ſive apparens: nim omnis finis ſemper revera bonus mper tamen bonus, ſi non revera, ſal- pparenter. Ratio hujus rei hæc eſt. Quod er cauſat, id amari debet atque appeti: itus autem objectum, bonum eſt, aut ve- , aut apparens: nemo enim, intendens lum, operatur, & malum, qua malum, i non poteſt, uti habent axiomata vul- Cum ergo malum non poſſit appeti; poteſt exercere cauſalitatem finalem, ideoque nullum malum formaliter ſumtum, qua tale, poteſt eſſe finis; quamvis mala mul- ta, materialiter ſumta, id eſt, res, quæ malæ ſunt, finis rationem habere poſſint, non ta- men, quatenus ſunt malæ, ſed quatenus ha- bent rationem boni: ita, explere libidinem, poſſidere bona aliena, res ſunt malæ, & tamen fines ſunt, libidinoſi & avari; ſed vero res ma- læ, non ut tales, ſed ut bonæ, ab iis conſide- rantur. Finis ergo & bonum ſunt idem; id eſt, eadem res eſt finis & bonum; diſtinguuntur tamen formaliter, quatenus eſt alia definitio & ratio formalis, *Scotus* diceret, formalitas boni, alia finis.

III. Nunc ſecundum ac tertium ſimul videamus, nimirum: *Quænam conditio requi- ratur ut finis cauſet?* & *quænam ejus ſit cauſa- litas?* Ut hoc utrumque explicemus, obſer- vandum eſt, finem conſiderari poſſe duplici- ter, vel ut intentum, vel ut obtentum: ut enim bonum conſiderari poteſt, vel in quantum in- tenditur & necdum exiſtit, vel in quantum obtinetur & exiſtit, ita quoque finis conſide- rari poteſt, vel in intentione, vel in executio- ne. Finis conſideratus in executione, prout jam productus eſt, & actu exiſtit, effectum eſt, ut ſanitas, in aliquo, qui ægrotus fuit: & ſic de eo, ut effectum eſt, hic non agimus; ſed, in quantum cauſa eſt, eum hic conſideramus; eſt autem cauſa, in quantum eſt in intentione: ſic autem conſideratus finis, in quantum eſt in intentione, prout intenditur à mente, duplex quaſi eſſe habet, unum in ſe & à ſe, alterum in mente & à mente: prius eſſe, quod ſcilicet ſanitas intenta à mente, ut finis, in ſe habet, ſolent Scholaſtici vocare eſſe reale poſſibile,

quia poſſibile eſt, ut ſanitas, quæ nondum actu exiſtit, actu exiſtat, &, licet nondum exiſtat, habet tamen eſſe reale, quia, ut roſa quæ jam non exiſtit, habet tamen eſſe reale & verum, illud ſc. quod definitione exprimitur, ſic & ſanitas: ens enim in potentia tam eſt ens reale, quam ens in actu, quia tam definiri poteſt illud, quam hoc: eſſe vero ſeu eſſentia nihil eſt aliud, quam id quod definitione exprimitur. Quodcunque ergo vere definiri poteſt, id habet eſſe reale ac verum: ſanitas nondum acquiſita, ſed intenta adhuc ſeu ut finis in intentione, definiri poteſt: ergo ſic quoque habet eſſe reale ac verum; poſſibile tamen, non actuale: at eſſe poſſibile eſt eſſe, uti ens in potentia ens quoque eſt. Jam vero hoc modo movet & cauſat cauſa finalis. Quod vero motio cauſæ finalis ab ente in potentia poſſit oriri, patet in ſimili exemplo deſumto à cognitione noſtra: movent enim intellectum etiam ea, quæ adhuc in cauſis ſuis latent. Cur non & appetitum ea movere poſſint? Et hoc quidem eſt prius eſſe, quod finis in intentione conſideratus habet in ſe & à ſe, ſc. reale poſſibile. Sed deinde habet etiam finis in intentione conſideratus, eſſe aliquod in mente & à mente, quod Scholaſtici vocant eſſe intelligibile, ſeu eſſe cognitum. Hoc eſſe intelligibile ſeu cognitum eſt conditio neceſſaria, ad exercendam cauſalitatem finalem requiſita: ſicuti ad cauſalitatem efficientis neceſſaria eſt paſſi propinquitas, ſeu debita approximatio agentis ad patiens, ita ad cauſalitatem finalem neceſſarium eſt, ut finis ejuſque bonitas cognoſcatur: quia autem hæc cognitio diverſas rationes formales appetitui proponit, pro ejus varietate varie movetur appetitus; unde ſequitur, hanc finis notitiam, non eſſe ſpeculativam, ſed practicam; imo illud ipſum eſt dictamen intellectus practici, à quo voluntas ſeu appetitus determinatur. *Hoc* igitur *eſſe cognitum ſeu intelligibile, eſt conditio ſine qua non, in fine ad cauſandum requiſita.*

IV. *Cauſalitas finis conſiſtit in motione metaphorica,* ſeu *in amore, quo agens fertur in finem, ex injecto finis deſiderio.* Sed enim hoc paulo clarius eſt dicendum. Quando finis, ſub ratione boni propoſitus agenti, deſiderium ſui in illo excitat, atque ad ſe agentem allicit, d[icitur] agentem movere metaphorice, non qu[ia] illa motio non ſit vera motio aut non ſit re[a]lis, ſed quia non eſt phyſica: quod enim eſt e[ns] in potentia, id actionem phyſicam edere n[e]quit, motus enim phyſicus fit à movente act[u] exiſtente; ideoque actio, qua movet fini[s] cum ſit entis exiſtentis in potentia, non p[o]teſt eſſe phyſica, atque ob eam cauſam dicit[ur] metaphorica. Debet vero hæc motio met[a]phorica intelligi in actu ſecundo, i. e. ita [ut] voluntas actu moveatur: ex quo ſequitu[r] quod hæc motio ſimul ſit & cauſalitas finis [&] effectum voluntatis: neque hoc eſt abſurdu[m] nam & actio & paſſio, licet ſint unus idemq[ue] motus, diverſæ tamen ſunt cauſalitates, acti[o] efficientis, paſſio, materiæ. Neque tam[en] dicendum eſt, quod nonnulli ex *Scholaſtici[s]* dixere, iccirco finem cauſare ſecundum e[ſſe] intelligibile, quaſi cauſalitas finis in eſſe i[n]telligibili conſiſtat: minime gentium: hac[te]nus tantum admitti debet illa propoſiti[o] quando finem dicunt, cauſare in eſſe intel[li]gibili, quatenus res illa, quæ cauſalitatem [fi]nalem exercet, eam exercere non poteſt, n[iſi] accedat hæc conditio, ut cognoſcatur vel a[p]prehendatur ac potius judicetur à *mente ag[en]tis. Quod* vero ipſa *cauſalitas finis non conſiſ[tat] in hoc eſſe intelligibili,* ſeu, *quod finis non ſit ca[u]ſa in eſſe cognito vel intentionali*; facile prob[ari] poteſt.

V. 1. Finis, qui movet, proponitur no[bis] ut acquirendus. At finis, ſecundum eſſe int[el]ligibile ſeu intentionale, præſens eſt & n[on] proponitur acquirendus. Ergo ſecundum e[ſſe] intelligibile non movet, 2. Finis in exe[cu]tione retinet eſſe intelligibile & tamen de[ſinit] cauſare, ergo cauſalitas finis non eſt ipſum [e]jus eſſe intelligibile, quia alioqui mane[nte] iſto eſſe intelligibili, tanquam cauſalit[ate] maneret finis, tanquam cauſa. At manet e[ſſe] intelligibile in fine in executione: finis in e[xe]cutione non eſt cauſa. Ergo &c. 3. Volu[ntas] non intendit finem conſequi in eſſe intelli[gi]bili, ſed in eſſe reali, ergo non movet ſec[un]dum eſſe intelligibile, ſed ſecundum eſſe r[ea]le. Confirmatur hoc argumentum. Finis [eſt] tale quid, ut propter illud res ſeu cauſatum [ſit]

ſic alliciat agens. At propter illud eſſe intelligibile res non eſt, nec iſta cognitio finis licit agens, ſed vero eſſe reale poſſibile ius finis cogniti. Solent alii hanc rationem inſtituere. Cujus præſentia deſiderium norum impletur, ejus abſentia ad concupiſcenim incitatur. Sed non adimpletur animus oſter præſentia finis intentionalis. Ergo nee incitatur animus abſentia finis intentiolis. Ergo finis ſic non movet. Exemplo rem claremus. Medicum movet ſanitas ægroti, medicinam faciat: ſed quæ? non intentiolis ſane, ſed realis. Non prodeſt ægroto ſaas intentionalis, id eſt, cognitio ſanitatis, ſanitas realis cognita, & huic reſtitui cu, non alteri: hæc, ut poſſibilis, movet eum remedia adhibenda, hæc acquiſita volunem ſatiat, non vero intentionalis ſanitas cognitio ſanitatis. Quod ſi aliquando alius objecti cognitionem appetimus ſub rae finis, veluti, cum deſideramus videre um, cognitio tum ſpectatur ſecundum eſſe e: ſecundum quod appetitur.

I. Quartum reſtat explicandum, *quodſit cauſatum finis?* Reſp. uno verbo, *me*quatenus hæx vox *actiones* quoque *circa ia* complectitur. Quia vero vis cauſæ fiſ clarius dignoſcitur in creatura rationali, inem adhibebimus pro exemplo, in quo *atum finis* declaremus. Notum eſt, in hoe duum generum actiones reperiri, elici imperatas: imperatæ actiones mediate um à fine cauſantur, interventu nempe num elicitarum. Actiones elicitæ, vel finem ſunt, vel circa media. Circa fi, velleitas, intentio, fruitio. Circa media, ultatio, electio, imperium. Actiones circedia, ſine dubio à fine cauſantur; omnes ex intentione finis proficiſcuntur, & in diriguntur. Actiones immediate circa n occupatæ, à fine quidem proficiſcunnon tamen ut à cauſa finali, ſed ut ab objecto exercente cauſalitatem cauſæ efficientis procatarcticæ. Finis enim non cauſat finaliter, niſi in intentione. At velleitas intentionem etiam præcedit: deinde intentio non poteſt eſſe cauſa ſui ipſius, i. e. finis intentus non poteſt cauſare intentionem: denique, fruitio verſatur circa finem in executione, ita ut habeat potius rationem effecti, & finis rationem objecti, non moventis, ſed terminantis. Cauſatum ergo *finis* proprie erunt *media & actiones circa media.*

VII. *Finis* cauſat media, nec cauſat ſolummodo, ſed *dat illis bonitatem, menſuram, & ordinem. Dat mediis bonitatem finis*, quia nulla nobis appetuntur media, ut in ſe bona, aut propter ſe, aut ratione ſui, ſed bonitatem ſuam derivant à fine, & propter hunc expetuntur; quemadmodum, quod Rhabarbarum nobis bonum ſit, & à nobis expetatur, ideo eſt, quia conveniens nobis eſt, & expetitur ſanitas, ad quam acquirendam conducit, abſque qua ſi foret, omnes Rhabarbarum averſaremur, nec ut bonum appeteremus: deinde finis etiam ordinem ponit mediis ac menſuram; quemadmodum Medicus non quolibet pondere, ſed certa doſi ac menſura, exhibet medicamenta, & ſuo ordine varia pro ratione ægri præſcribit, ita tota illa præſcriptio & exhibitio medicamentorum, ut mediorum, cauſatur à ſanitate ægro reſtituenda, ut fine. Unum hic notandum venit, cum dicunt Philoſophi, *media accipere bonitatem à fine*, non eſſe hoc intelligendum de bonitate morali aut honeſtate, quaſi finis, ſi moraliter bonus ſit aut honeſtus, faciat media quoque eſſe talia, ſed intelligitur ſic, quod medium, ut ſic, in ſe, per ſe, propter ſe, non ſit expetibile agenti, nec ab eo ametur; ſed quod ab agente habeatur pro bono, diligatur, atque expetatur, inde eſt, quod ſit utile ac conducibile ad finem aſſequendum, quem agens expetit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-QUARTA,

DE

CAVSA FINALI.

THESIS I.

CAuſæ *Finalis* in cauſando *rationem formalem*, *conditionem requiſitam*, *cauſalitatem*, & denique *cauſatum*, expoſuit diſputatio præcedens: hæc exponet, *quænam agentia, & quomodo propter finem agant*. Reſp. uno verbo, omnia agentia, quæcunque tandem, agunt propter finem, ſed non eodem modo. Atque hîc ſeſe jucundiſſima offert contemplandi materia, & multa hîc ſunt, quæ in pleniorem notitiam, tum Dei, tum noſtri, nos adducant. Quare operæ fuerit, paulo plenius hoc totum negotium ob oculos ponere.

II. § 1. *Res omnes naturales agunt propter finem, aut potius aguntur ad finem, quatenus à Deo diriguntur ad finem ſingulis præfixum.* Per *res naturales* intelligo res inanimatas & animatas anima vegetante, & oppono res naturales rebus animatis anima ſentiente aut rationali, ſeu agentibus cum cognitione, aut ſenſuali, aut intellectiva: & ſic, *res naturales* voco, corpora naturalia, tam ſimplicia, quam mixta; tam inanimata, quam animata non ſentientia, ut ſunt plantæ. De quibus omnibus ſi quis dubitet, an etiam revera propter finem agant, eum remitto ad ordinem rerum pulcherrimum, & varias actionum viciſſitudines, certaſque leges à quibus in agendo non recedunt: agunt enim, tum res inanimatæ tum plantæ, uno eodemque modo, ſingulæ, & pro incolumitate ſua ſummo ſtudio pugnant. Et, cum conſciæ ſint ſui interitus, cui ſingularia ſunt obnoxia, in ſpecie ſua æternitatem quandam conſequi annituntur, & magis de univerſi quam de ſui ipſius ſalute ſollicitæ eſſe videntur, quia quaſi noverunt ex univerſi corruptione majus malum ſecuturum eſſe.

Quis vero adduci poterit, ut credat, iſta omn
fortuito fieri & temere, ac non potius ſtatu
hæc omnia agentia vel maxime propter
nem agere. Hæc ut certa ſunt, ita pulcher
ma de iis oritur dubitatio. Diximus eni
Diſp. præced. ut cauſalitatem finis exercea
neceſſariam eſſe conditionem τὸ eſſe intelli
bile finis, ſeu, *neceſſario intercedere cognition*
practicam finis. At rebus naturalibus, tum i
animatis, tum plantis, finem ſuum cognoſcer
non eſt datum. Ergo non agunt propter fine
R. Verum eſt, in iis rebus ipſis nullam e
cognitionem finis, non tamen agunt ſine pr
via, imo perfectiſſima, cognitione finis, qu
utcunque non proficiſcatur ab ipſis, profic
citur tamen ab ente perfectiſſimo, à quo di
guntur: hactenus enim res naturales propt
finem agunt, quatenus ad finem à Deo ſ
præfixum tendunt, ex Supremi Numinis
dinatione ac directione. Et hæc eſt pulcher
ma ſpeculatio, qua ad Dei ipſius cognition
adſcendimus. Enimvero, cum cauſa natu
lis (loquor de rebus inanimatis ac plant
finem ſuum non cognoſcat, & tamen neq
fruſtra neque temere agat, neceſſum eſt,
turam quandam dari ſuperiorem, quæ na
ram in actionibus ſuis recte informet, &
optatum finem deducat. Hæc cauſa neq
alia eſſe, quam quæ infinita virtute ſit inſt
cta, & ſumma ſapientia prædita. Quomo
enim alioqui tam pulcram, tam conſtant
rerum varietatem, adeo artificioſe digeſſi
& conſtanti adhuc lege conſervaret. Fat
cogimur, quod ſapientiſſimi artificis ma
hæc omnia formaverit, atque etiamnum
fines à ſe præſtitutos res naturales cognitio

expe

pertes ducat ac dirigat: Ita Dei providen- , ex hac *de fine* Philoſophia, innoteſcit. uiſquis ita Philoſophatur, ut Deum, Dei- e Attributa, proprietates, & operationes, Philoſophia, quantum fieri poteſt lumine turæ, cognoſcat, is demum vere ac ſobrie iloſophatur, & ex Philoſophia animi ve- n voluptatem capit; nam Dei cognitio no- a eſt perfectio: A quo fine quam longe eat Philoſophandi conſuetudo, in vanis itum & infrugiferis ac barbaris quæſtioni- s conſtituta, boni, & qui veritatem vere ant ac ſectantur, omnes vident & & deplo- it. Sed querelæ iſti non eſt nunc locus. *rebus naturalibus & plantis*, quæ propter em agunt ex prævia cognitione & directio- Dei, *tranſeo ad* ea agentia, quæ agunt ex opria cognitione finis; atque hic primum urrunt *Bruta*.

.II. §. 2. *Bruta propter finem agunt perfe- us, quam res naturales, quia ipſa finem cognoſ- t, id eſt, cognoſcunt rem iſtam, quæ eſt finis, noſcunt hoc bonum quod eſt finis, non tamen noſcunt finem quatenus eſt finis*; qui modus ndi propter finem ſoli agenti rationali ivenit. Bruta ergo animantia adhuc imper- te agunt propter finem, ac perfectam cau- tatem agendi propter finem cauſæ etiam ent primæ, quæ concurrit cum fine ad ejus ſalitatem exercendam, & à qua diriguntur minus quam res naturales inanimatæ & ntæ: cognoſcunt Bruta bonitatem quidem ecti, ſed non cognoſcunt rationem finis: s autem cauſalitas, & propria ejus motio, exigit, ut bonitas mediorum cum fine feratur, & ut ope diſcurſus media ad finem rantur: hoc autem in Bruta animantia, a ratione carent, non cadit: ideoque motio auſalitas finis in iis quodammodo imper- a eſt, & à prima cauſa perficitur: hinc eſt, d Bruta animantia ad unum eundemque m, eodem modo, naturali inſtinctu, ten- t, nec cum deliberatione aliqua agant, ſed dam naturæ impetu, quem iis indidit Su- mum Numen, in appetendo fine guber- itur ac dirigantur.

V. §. 3. *Creatura rationalis ſola à fine per- e movetur, quia ratione eſt prædita, & per hanc intelligit bonitatem finis, non ſimpliciter, ſed novit inſuper diſcernere inter bonitatem finis ac mediorum, & dijudicare habitudinem mediorum ad finem.* Soli homini datum eſt, de mediis deliberare, &, ſi una via res non proceſſerit, alia ratione ad finem pervenire, juxta Terentianum illud, hac non proceſſit, alia aggrediemur via: & hoc maxime facit ad noſtri notitiam (quæ præter notitiam Dei eſt altera pars fœlicitatis humanæ in hac vita) ut recte perpendamus, quantum nobis conceſſerit naturæ author Deus, præ Brutis & rebus inanimatis ac plantis, qui finem cognoſcimus & nobis proponimus, & media ad finem ipſi dirigimus, poſtquam deliberavimus & decrevimus, quænam media ad finem obtinendum maxime conducant. Scholaſtici barbaris ſuis terminis hoc totum negotium ſic ſolent efferre. Res inanimes & plantæ agunt propter finem virtualiter, id eſt, in virtute Dei dirigentis, Bruta materialiter, i.e. agunt propter rem à ſe cognitã, quę eſt finis, Homines formaliter, i, e. agunt propter rem cognitam à ſe, non tantum, quæ eſt finis, ſed & cognitam, qua eſt finis.

V. §. 4. *Inter Creaturas omnium perfectiſſime propter finem agunt Angeli, quia omnium perfectiſſime cognoſcunt finem*: Neque hoc ulteriori explicatione eget, quia ſatis eſt notum.

VI. §. 5. *Deus, uti infinitis paraſangis ſuperior eſt omnibus creaturis, ita modo eminentiſſimo agit propter finem, non qui extra ſe ſit, uti agunt propter finem creaturæ, ſed qui ipſe ſit ſibi.* Sed hoc negotium explicari meretur. Duum generum actiones ſunt conſiderandæ in Deo; immanentes & tranſeuntes. Actiones immanentes Dei non ſunt ullo modo propter finem, quia ſunt ipſa eſſentia divina: quatenus autem actiones Dei immanentes libere tendunt in creaturas, nullam quoque habent entitatem diſtinctam ab eſſentia divina, ac proinde, nec ab efficiente, nec à fine cauſantur. Cum ergo Deus dicitur amare creaturas propter ſe ipſum, non eſt hoc ſic intelligendum, quaſi Deus amore ſui ipſius moveretur ad amorem creaturarum, ſed quod amor ſui ipſius ſit ratio amandi creaturas. Quod attinet operationes tranſeuntes Dei, illæ à fine recte cauſari dicuntur; atque hoc ſenſu recte dicitur

Deus feciſſe omnia propter ſemetipſum: nam cum actiones hæ externæ ponant diſtinctam aliquam entitatem in creaturis, diverſam ab eſſentia divina, neceſſe eſt, ut efficientem cauſam habeant, proinde & finem.

VII. Quærat hîc aliquis. *An Deus moveatur à fine?* R. Non eſt hoc de ratione finis in genere, ut moveat efficientem, ſed hoc tantum eſt de ratione finis creaturarum, quæ ſe non poſſunt ad agendum applicare niſi per realem motionem, & mutationem, & cauſalitatem, proprie dictam: Deus autem, qui ſine ulla ſui mutatione, ſine dependentia aut cauſalitate, modo quodam eminentiſſimo ac perfectiſſimo, ad agendum ſe applicat, agere poteſt propter finem, etſi ipſe à fine non moveatur. Cauſalitas ergo finis in Deo reſpectu actionum & effectuum ad extra, ut loquuntur, conſiſtit in eo, quod amore ſuæ bonitatis effectum producat extra ſe. Et hoc ſenſu capiendum eſt hoc; Deus omnia fecit propter ſe: Nam Deus omnia fecit propter aliquid: atqui extra Deum nihil erat, niſi ipſe: fecit ergo omnia propter ſe, non quod iſtis, quæ fecit, indigeret, (ſic enim proprie moveretur à fine inſtar hominum) ſed ut rebus iſtis, quas fecit, ſuam bonitatem impertiret: quod Scholaſtici enunciarunt hoc modo. Deus omnia fecit propter finem, non indigentiæ, ſed aſſimulationis, qui eſt, quo agit quis, non ut ſibi commodum quærat, ſed ut bene aliis faciat, quæ ſunt extra ſe, rebus. Ita Deus nihil ſibi quærit ex eo, ſi quid faciat: quid enim ipſi accedere poſſit, qui eſt perfectiſſimus? ſed, ſi quid facit, id facit, ut bene faciendo cognoſcatur, non gratia ſui; nam ſive Deus cognoſcatur, ſive non agnoſcatur à nobis, nihil inde commodi ad eum redit, ſed ut agnoſcatur gratia noſtri & bono noſtro.

VIII. Receptum eſt & maximi uſus Axioma de fine. *Finis, quo poſterior eſt in executione, eo prior eſt in intentione, & contra.* Ratio axiomatis eſt, quia ſeſe habent plane contrario ordine rerum intentio & executio: nam intentio oritur à maxima perfectione, & executio in maximam perfectionem deſinit: maximam perfectionem appello, tantam, quanta ab efficiente cauſa obtineri poteſt, & conſentaneum eſt, ut obtineatur. Huic axiomati a[ffine] eſt iſtud. *Finis eſt prior in intentione quam media.* Ratio eſt, quia media ſunt propter f[i]nem & non finis propter media: unde quoqu[e] ſequitur, decretum de fine prius eſſe decret[o] de mediis. Qui hæc duo axiomata bene in[t]ellexerit, non facile errabit in explicand[a] Prædeſtinatione, neque eam fidei aut operibus prævisis adſcribet; quia enim ſalus & vit[a] æterna eſt poſterior in executione, quam fide[s] & bona opera, debuit illa eſſe prior in inten[t]ione. Quotieſcunque ergo quæritur, *Utru[m] Deus ex eo nos elegerit ad vitam æternam, qui[a] credituri eramus & in fide perſeveraturi, a[n] vero ex eo, quia nos elegit ad vitam æternam[,] elegerit nos quoque ad fidem & perſeverentia[m] in fide?* facile videt unuſquiſque, quid ſit re[ſ]pondendum; ſcil. *poſterius dicendum eſt, & non prius.* Ratio eſt ex hoc axiomate, *quia fi[]nis prior eſt in intentione quam media, & fine[m] prius volumus quam media, quia propter fine[m] media volumus.* At vero vitæ & æternæ & ſa[]lutis conſequendæ ſunt media, fides & perſe[]verantia in fide: ergo prius vult & decern[it] Deus vitam & ſalutem æternam, ut finem cum eligit, ac tum vult & decernit fidem [&] perſeverantiam in ea conferre, ut media prout nos homines, ſecundum varia inſtanti[as] rationis, ordinem Decretorum divinorum di[]gerimus.

IX. Objiciunt Adverſarii adverſus axio[]mata poſita. *Uti quid Deus facit in tempore, it[a] ab æterno decrevit. Atqui vitam dat æterna[m] in tempore, nec dat, niſi prius credant. Ergo it[a] decrevit, ſc. prius dare fidem & tum dare vita[m] æternam.* Reſp. 1. *in genere*, eſſe ignoratione[m] elenchi: neque enim hæc quæſtio eſt. Utru[m] Deus decreverit credentibus (de adultis lo[]quimur) vitam æternam conferre: ſed ho[c] eſt in quæſtione, Anne Deus propterea volu[e]rit vitam æternam ac decreverit, quia cred[i]turi eramus, an vero voluerit nos credere [&] fidem decreverit, quia vitam æternam dat[u]rus erat. Nos poſterius aſſerimus; Adverſar[ii] prius. 2. *In ſpecie*, ad majorem. Verba iſta *Uti Deus ab æterno decrevit facere, ita in temp[o]re facit, vel contra,* duplicem ſenſum admitte[re] poſſunt, vel hunc, quo ordine Deus decrev[it]

r

; ab æterno, eo etiam ordine facit in tempo- vel hunc, quas ab æterno res decrevit face- & quales, has facit in tempore & tales; ita prior ſenſus accipiatur de ordine quo Deus lt & decernit quædam ab æterno; poſterior ıſus accipiatur de natura rerum volitarum lecretarum, de earum qualitatibus & cir- nſtantiis: prior ſenſus admitti non poteſt, a ſic Deus prius finem exequeretur, & tea media; prius enim decernit finem ım media: at hoc ne in homines quidem it, nedum in ſapientiſſimum Deum. non m homines, quod prius decernunt, prius cutioni mandant: Decerno Amicum iſere, qui eſt Hagæ, tum decerno media, bus hunc finem obtinere valeam, cur- ı conſcendere aut navem &c. ſed non, ›rius decerno Amicum inviſere, poſt ·um conſcendere aut navem, ita ago aut quor; nec enim prius Amicum inviſo, ım currum aut navem conſcendo, ſed ra, quod in decernendo poſtremum eſt ordine mihi, primum eſt in executione, & quod in decernendo eſt primum, eſt poſtremum in exequendo: prius decerno Amicum inviſere, poſtremum inviſo: poſterius decerno currum conſcendere aut navem, prius hoc facio. Ergo hic ſenſus, *Quo ordine res Deus decrevit ab æterno, eo in tempore exequitur*, eſt falſus. Deus prius ordine decernit finem, & poſtremo obtinet; poſt decretum finem decernit media, & ea primo adhibet: ſic primum decernit vitam æternam ut finem quibuſdam, tum decernit media, fidem & perſeverantiam in ea, &c. hæc media primo adhibet in executione,& vitam ęternam poſtremo confert. Senſus poſterior *Majoris* nihil ad rem facit, quia quas res decrevit ab æterno & quales decrevit facere, eas & tales in tempore facit: nihil enim eſt verius: ita decrevit dare quibuſdam fidem & perſeverantiam in ea, ut medium vitæ æternæ obtinendæ, & ſic quoque facit & dat in tempore. Sed Meditationum de *Fine* hic eſto *Finis*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-QUINTA,

DE

SVBJECTO ET ADIVNCTO.

THESIS I.

Itulus hujus diſputationis duo proponit ventilanda, *Subjectum* & *Adjunctum*: cum ı ſint relata, ut totum & pars, cauſa & ıtum, atque omnia argumenta topica, & e mutuo definiuntur, & ſimul tractari ſo- ac debent. *Subjectum eſt, cui aliquid præ- ut extra eſſentiam adjungitur. Adjunctum quod alicui præter aut extra eſſentiam ad- tur.* Subjectum multis modis dicitur in ɔſophia. Eſt ſubjectum quoddam *prædi- nis*, quod alii vocant *denominationis*, ſeu *nſecæ*, ſeu *extrinſecæ*: eſt quoddam *inhæ- r*, quod alii vocant *recipiens in ſe*: & aliud *adhæſionis*; quod nonnulli vocant *recipiens ad ſe*: eſt & *occupationis*, quod alii vocant *ſubjectum occupans*, alii *objectum*, quod tamen alii contra *adjunctum* vocant: invenias & *ſubjectum informationis*, *conſiderationis*, *operationis*, in artibus & prudentiis,& *adæquationis* ac *perfectionis*, in ſcientiis; atque in iiſdem, *ſubjectum materiale & formale*. Et quis omnes *ſubjecti* acceptiones recenſeat Scholaſticis uſitatas? Filo opus foret Ariadnes, ut quis ex hoc Labyrintho ſeſe expediat. Nos ſic procedimus.

II. *Subjectum*, vel eſt *affectio thematis ſimplicis*,

plicis, & tum dicit relationem ad *adjunctum*, vel eſt *affectio thematis complexi*, & tum dicit relationem ad *prædicatum*. *P. Ramo* prius *ſubjectum* vocatur *Topicum*, poſterius *Axiomaticum*. Prius eſt, vel *inhæſionis*, vel *adhæſionis*, vel *occupationis*, prout *adjuncta*, vel *inhærent*, vel *adhærent*, vel *occupant ſubjectum*: *poſterius* dicitur vulgo *prædicationis* vel *denominationis*. Et ad haſce claſſes omnes aliæ *ſubjecti* nomenclaturæ poſſunt referri. Prius eſt anguſtius poſteriori, & poſterius eſt latius priori. Multa ſunt *ſubjecta prædicati*, quæ non ſunt *ſubjecta adjuncti*, quamvis omnia *ſubjecta adjuncti* ſint *ſubjecta prædicati*: nam modus prædicandi ſequitur modum eſſendi. Quæcunque enim prædicantur de aliquo *negate*, ut, *homo non eſt planta*, vel *falſo*, ut *liber eſt lapis*, vel *eſſentialiter*, ut, *brutum eſt animal*, in iis quidem reperire eſt *ſubjectum prædicati*, ſed non item *ſubjectum adjuncti*: quod tum reperitur, quando aliquid prædicatur de alio, *affirmate*, *vere*, *præter aut extra eſſentiam* ejus, de quo dicitur, &, ut *Scheiblerus* loquitur, *extra eſſentialiter*; & ſub illis conditionibus tantum idem ſunt, *ſubjectum topicum & axiomaticum*; extra hos caſus, *ſubjectum* quidem dabitur *axiomaticum*, ſed non item *topicum*. Nihil autem refert, ſive de *ſubjecto topico* aliquid prædicetur *prædicatione externa*, ſive *interna*, ſive *abſoluta*, ſive *limitata*, modo prædicetur *prædicatione accidentali*, & non *eſſentiali*, *vera* & non *falſa*, *affirmata* & non *negata*.

III. *Subjectum* & *Adjunctum* iiſdem *dividuntur* modis, quia *relatum* ſunt & *correlatum*: Utrumque ergo dividi poteſt in *abſolutum & limitatum*, *internum & externum*. *Subjectum abſolutum* dicitur, cui adjunctum convenit ſimpliciter & abſque reſtrictione. *Limitatum*, cui adjunctum convenit quadantenus, i. e. ſecundum certam naturam, partem, circumſtantiam loci aut temporis, aut certo reſpectu. Notandum hic eſt, *nunquam adjunctum limitatum enunciandum eſſe abſolute de ſubjecto*, *nec abſolutum limitate*: quod ſi fiat, *enunciatio*, aut *falſa* eſt, & committitur ſophiſma *Ariſtotelis*, *à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid*, vel vice verſa, aut eſt *ſynechdochica*: *falſa* erit, ut ſi dixero *ſimpliciter*, *Æthiops eſt albus*, quia id tantum verum eſt *ſecundum quid*, puta dente. *Synechdochica*, ut in *loco communi de Perſon[a] Chriſti*, & in *Scripturis Sacris*, cum *Chriſtus* d[i]citur *natus ex Maria Virgine*: ubi τὸ *naſci e[x] Maria Virgine*, quod convenit *Chriſto ſecundu[m] naturam humanam tantum*, enunciatur de ip[ſo] *abſolute*, *non* tamen *falſo*, quia ſacra pagi[na] falſitatis eſt expers, ſed licet *vere*, attame[n] *improprie*, *figurate*, *tropice*, *ſynechdochice*, p[er] *ſynechdochen partis*, qua, quod convenit part[i] enunciatur de toto, ſecundum iſtam tame[n] partem intellectum. Hanc *ſynechdochicam a[d]juncti* de *ſubjecto abſolute* enunciationem, i[n] negotio perſonalis unionis duarum natu[ra]rum in Chriſto, *Theologi* vocant κοινωνίαν ἰδι[ω]μάτων, *communicationem idiomatum*, quan[do] attributa unius naturæ in Chriſto propria [in] enunciatione tribuuntur toti perſonæ θεα[ν]θρώπῳ, idque vel abſolute, vel ab altera natu[ra] denominatæ: *abſolute*, ut cum dicitur, *Chri[ſtus] eſt mortuus*: *ubiquitas* eſt *adjunctum* Chri[ſti] *limitatum* (modo hic adjuncti vocem tu[m] uſurpare liceat: ſed ita loqui ſolent *Theolo[gi]* in locis communibus) item & *mors*: illud, *[di]vinæ naturæ*, hoc, *humanæ*, eſt attributum prædicantur tamen de Chriſto *abſolute*: cum *Deus* dicitur in ſacris monumentis E[c]cleſiam *redemiſſe ſuo ſanguine*, aut *Dominus g[lo]riæ crucifixus*, non tantum *adjunctum natu[ræ] humanæ* tribuitur *Chriſto*, ut *ſubjecto abſolu[te]* ſed inſuper, *ut denominatur à natura alte[ra]* ſcil. *divina*: neque enim dicitur in textu *[ſim]pliciter*, *Chriſtus eſt crucifixus*, *aut eccleſiam [re]demit ſuo ſanguine*, ſed *Dominus gloriæ eſt cru[ci]fixus*, &, *Deus eccleſiam redemit ſuo ſangui[ne]* quod utrumque Chriſto convenit ſecundu[m] naturam humanam tantum, quæ ſola ſang[ui]ne eſt prædita & crucifigi poteſt, & tamen [u]trumque per ſynechdochen tribuitur t[o]ti Chriſto, etiam ut ab altera natura denomi[na]tur, ſed, quod notandum eſt accurate, *in co[n]creto*, *non in abſtracto*. Neque enim dicit[ur] *Deitas Eccleſiam redemit ſuo ſanguine*, aut *di[vi]na natura*, *quæ eſt domina gloriæ*, *eſt crucifi[xa]* neque enim, quæ de Chriſto dicuntur, ut to[ti] & in concreto, poſſunt enunciari de ſing[ulis] ejus partibus aut naturis, & in abſtracto: id[eo]que, quamvis liceat dicere, *Chriſtus homo* *ubiq[ue]*

ique, non tamen licet dicere, *Chriſti huma-tas eſt ubique*: ſic verum eſt, *Chriſtus Deus paſſus, crucifixus, mortuus, ſanguinem effu-t*, non eſt verum, *Deitas eſt paſſa, mortua, ucifixa, ſanguinem effudit*, neque hæc *commu-atio idiomatum* eſt *realis* in Chriſto, ſed *ver-lis* tantum, quia non poteſt proprium na-ræ divinæ in humanam, aut humanæ in vinam transfundi, ut in ſubjectum; ſic enim opria quarto modo communicarentur ſub-ctis ſpecie diverſis; quod monſtrum jam te multis debellavimus *Diſp. ſect. vol. diſp.* 4. que hæc omnia accurate ſunt tenenda con- Ubiquitiſtas.

IV. *Subjectum internum* eſt, cui adjunctum æret. *Externum* eſt, cui adhæret, adjacet, cumſtat, ſeu ad quod ordinatur illud. Hinc tur duplex *denominatio, intrinſeca*, cum ad-ctum internum, *extrinſeca*, cum externum ſubjecto dicitur. Non debent hic temere fundi, *ſubjectum* & *ſubſtantia, adjunctum* & *idens*, quaſi illa pari paſſu ambulent: nam dantur accidentia, quæ ſint ſubjecta alio-n accidentium, & quidem inhæſionis, & tur ſubſtantiæ, quæ ſint adjuncta aliarum ſtantiarum: ſuperficies in pariete eſt ſub-tum alboris, & intellectus ac voluntas ſunt jecta habituum: formæ ſubſtantiales ſunt uncta materiæ, arma adjunctum militis. *unctum externum*, eſt, vel *objectum*, vel *ſi-m*, vel *circumſtantia*.

/. *Objectum eſt*, circa quod res, i. e. ſubje-m operando verſatur. *Ramo, Scheiblero*, , non *adjuncti*, ſed ipſius *ſubjecti* ſpecies & vocatur *ſubjectum occupans*. Sed in hoc otio parum eſt ſitum, modo *objecti* natura e intelligatur. *Objectum* proprie competit onibus circa ſe occupatis; nam in ordine llas definitur: ſubſtantiis, potentiis, habi-s, non tribuitur, niſi per & propter actio- *Objectum* aliud eſt *terminativum tantum*, d, *terminativum & motivum ſimul. Ter-ativum tantum*, in quo ſiſtitur ſolum actio tis, uti charta, ſcriptoris, tabula, pictoris, bjectum: hoc ſenſu, actionibus divinis uitur objectum, creationi & conſerva-i hoc univerſum, cooperationi actiones turarum: abſit, ut unquam Deo agenti tribuamus objectum *motivum*, quod non tantum terminat actionem agentis, ſed agentem movet ad agendum: ac Deus à nullo movetur extra ſe: atqui objectum, tam *motivum*, quam *terminativum*, eſt extra agens. *Objectum terminativum tantum*, eſt ſpecies adjuncti externi: *motivum ſimul*, ſi moveat potentiam cognoſcentem vel intellectum, vel ſenſum, ut, cum dicimus, *objecta movent ſenſus*, habet rationem cauſæ Procatarcticæ; ſi moveat potentiam appetentem, ſenſitivam aut rationalem, habet rationem cauſæ finalis, vel ſubordinatæ, vel ultimæ. *Objecti diviſiones*, in *materiale & formale, totale ſeu adæquatum, & partiale ſeu inadæquatum, per ſe & per aliud*, ſimilesve alias, impræſentiarum omittimus, quia, & facile intelliguntur, & apud *Scheiblerum, Keckermannum, Alſtedium, Burgerſdicium*, alioſque videri poſſunt.

VI. *Signum* eſt, quod ſeipſum ſenſui externo, & id, cujus ſignum eſt, vel phantaſiæ, uti in brutis, vel intellectui, ut in homine, offert. In ſigno omni itaque tres ſunt reſpectus, 1. ad rem ſignificatam tanquam adjuncti ad ſubjectum, 2. ad ſenſum externum, quicumque ſit, quia in aliquem debet incurrere, 3. ad Phantaſiam aut Intellectum, quia alterutri debet repræſentare aliquid, quod in ſenſus externos non incurrat, vel quod abſit, vel quod ſit occultum. Neque hæ tres σχέσεις temere debent confundi.

VII. Quæri hic ſolet, *An ſignatum de ſigno enunciari poſſit in caſu recto?* Reſp. Non poſſe prædicatione propria alterum de altero affirmari, quia ſunt relata (an prædicamentalia, an tranſcendentalia, nihil refert) at relata ſunt oppoſita, quæ de ſe invicem in caſu recto prædicari nequeunt, uti nec de eodem tertio ſingulari: quemadmodum non licet dicere, *Pater eſt Filius*, reſpectu ſcil. ejuſdem, ita non licet dicere, *hedera ſuſpenſa eſt vinum*, aut *iris eſt diluvium*; impropria tamen & figurata loquutione per metonymiam adjuncti ſeu ſigni, poteſt ſignatum dici de ſigno; quod licet nonnulli negent, admittere tamen coguntur, velint nolint, convicti authoritate & vi ſacrarum litterarum, ubi Gen. 40. *Tres propagines ſunt tres dies.* 41. *Septem boves &*

ſeptem ſpicæ ſunt ſeptem anni. & alibi, *Petra erat Chriſtus*, & in inſtitutione Sacræ Cœnæ, *hoc*, i. e. hic panis, *eſt corpus meum*, & circa alterum N. T. Sacramentum, *Baptiſmus eſt ablutio peccatorum*, & paſſim extant enunciationes, in quibus ſignatum de ſigno enunciatur in caſu recto: quæ tamen enunciationes falſæ dici nequeunt aut pro falſis haberi, niſi quis falſitatis arguat verbum Dei, nec tamen propriæ ſunt; nam ſpicæ aut boves non erant anni, Petra non erat Chriſtus ipſe, nec panis, quem Apoſtolis diſtribuebat, erat ipſum corpus Chriſti, quo accumbebat menſæ, &c. Fateor hoc axioma ab omnibus receptum eſſe & pro veriſſimo haberi, *Nulla oppoſita, conſequenter, nec relata, poſſunt de ſe invicem affirmari in caſu recto, ita nec diſparata*, attamen video extare tales enunciationes in ſacris litteris. De *relatorum* mutua enunciatione in caſu recto, exempla protulimus: de *diſparatis* extat Joh. 1. 14. *Verbum caro factum eſt, Deus eſt homo*; quæ quidem vulgo habentur pro diſparatis: rectene an ſecus, nunc non diſputo. Quicquid ſit. Alterutrum hic cedat, oportet, aut axioma in Philoſophia receptum, aut verbum Dei. Utrum rejicietur, ut falſum? Canon Logicus aut Metaphyſicus, ab homin[...] bus errori obnoxiis procuſus, an Sacra Pagin[...] à Deo fallere & falli neſcio profecta. Ego ſ[...] ne malim, cuicunque demum axiomati Ph[...] loſophico fidem detrahere, quam vel tanti[...] lum derogare veritati ſacrarum litterarum[...] Quid? quod is ſit genius linguæ Ebrææ, ut ali[...] modo loqui nequeat, cum ſignatum prædica[...] bit de ſigno; nam non habet verbum, quo reſpondeat *Græco* σημαίνειν, aut *Latino ſignifica[...] re.* ſed cum dicturi eſſent Ebræi, *iſta imago ſ[...] gnificat*, σημαίνει, *principem*, dicerent, *iſta imago eſt princeps*, qui modus loquendi & nob[...] Belgis eſt uſitatiſſimus, quibus tamen voc[...] bulum Belgicum, *beteekkenen*, ſuppetit.

VIII. *Diviſiones* ſigni, in *naturale & a[...] bitrarium, formale & inſtrumentale, notifican[...] memorans, & certificans*, &, ſi quæ ſint ali[...] conſulto omittimus, quia facile intelligu[...] tur, & in *Logicis ac Metaphyſicis, Keckerman[...] Alſtedii, Scheibleri, Burgerſdicii*, libellis extan[...] atque etiam in aliis.

IX. *Circumſtantia* eſt, quicquid, præt[...] objectum & ſignum, rei, i. e. ſubjecto, adj[...] cet, circumſtat, appenſum vel appoſitum [...] ullo modo; atque latiſſime ſeſe extendit.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SEXTA,

DE

SVBJECTO ET ADIVNCTO.

THESIS I.

Subjecti & Adjuncti naturam expoſuit *diſputatio præced.* hæc uſum horum terminorum in variis oſtendet quæſtionibus, iiſque graviſſimis. §. 1. Quæri poteſt. *An Deus poſſit dici ſubjectum ſuorum attributorum*, v. c. *omniſcientiæ, omnipotentiæ, &c. ut hæc dicantur adjuncta?* Quam quæſtionem obiter tetigimus *th.* 3. *diſp. præced.* Affirmat *Scheiblerus* cum multis aliis, & eſt phraſis recepta *Philoſophis ac Theologis.* Verum enimvero, ſi definitio *ſ[...] jecti & adjuncti* obtineat, quæ poni ſolet, [...] nobis poſita eſt & expoſita, *diſp. præced.* imp[...] denter, ne dicam, falſo, quicunque, & quaru[...] cunque etiam ſint partium, ſeu *Philoſophi,* [...] *Theologi*, ſic loquuntur. *Adjunctum* præter [...] ſentiam ad *ſubjectum* accedit. Sed omniſci[...] tia, omnipotentia, &c. præter eſſentiam [...] Deum non accedunt. Quare errandi an[...]

præb[...]

æbere queant hæ notiones Logicæ & ter-
ni Metaphiſici, cum Sanctiſſimo Enti,
:o, tribuuntur, niſi primum purificentur.
aſi ſubjectum & quaſi adjunctum dici hîc
lim, ad morem Iuriſconſultorum, qui lo-
untur de Contractu & quaſi-contractu. Quod
re & proprie eſt adjunctum, id eſt, extra ra-
nem & eſſentiam ſubjecti: ſecus eſt in iis,
æ explicantur per modum adjuncti, ac ſi eſ-
t adjuncta, quæ poſſunt eſſe idem cum ſub-
to eſſentialiter: ita exemplum habemus in
e, cujus quaſi-adjuncta ſunt, unitas, veritas,
itas, non tamen vere & proprie adjuncta,
ia non ſunt extra eſſentiam entis; quia ta-
n de ente prædicantur, ut attributa quoque
ina de Deo, poſſunt utrobique quaſi-ad-
cta dici: & certe, quando dico; Deus eſt
niſcius, eſt omnipotens; Ens eſt unum,
um, bonum; Diſpoſitio terminorum ſeu
iuſque extremi Logica proxime accedit ad
poſitionem ſubjecti & adjuncti; non tamen
endum eſt, voces iſtas proprie Deo conve-
e. Nam hoc in errorem abduxit Vorſtium,
i hinc in Deo finxit compoſitionem ex
jecto & adjuncto, ſeu ex ſubſtantia & ac-
ente, quæ impia eſt & ſimplicitati divinæ
ugnat: iſta enim quaſi-adjuncta ſeu attri-
ta Dei, ſunt idem realiter cum Deo, ut af-
tiones entis ſunt idem realiter cum ente.

II. §. 2. Quæri hic poteſt. An natura hu-
na Chriſti θεανθρώπου in ipſo poſſit dici adjun-
m τοῦ λόγου ſeu naturæ divinæ? Negat hoc
nue Scheiblerus, & flagellat eam ob cau-
vehementer affirmantes Calvinianos, Go-
ium, Keckermannum, &c. qui miſere ipſi
ulant. Sed nulla cauſa eſt, cur ita ſæviat
homo in Philoſophos illos. Videamus, an
n primas partes in ipſo teneant, odium, in-
lia & calumniandi libido? Adjunctum eſt
ra eſſentiam ejus, cujus adjunctum dici-
, ſeu ſubjecti ſui. Quare ergo non poſſit
i natura in Chriſto humana adjunctum
λόγου ſeu divinæ naturæ, cum extra eſſen-
m ejus ſit, ſi ſcil. ſpectetur ſimpliciter ante
carnationem. Diſtinguere debuerat Schei-
rus inter λόγον ἁπλοῦν & σύνθετον: λόγος
npliciter ſpectatus, ſi conferatur cum natu-
humana, nihil obſtare videtur, quominus,
ipſe ſubjectum, hæc Adjunctum, dici poſſit, vo-
cibus illis Metaphyſice ſeu tranſcendentali-
ter aut etiam Logice acceptis: ſed λόγος in-
carnatus, θεάνθρωπος, & humana natura, non
reſpiciunt ſe proprie ut ſubjectum & adjun-
ctum, ſed magis ut totum myſticum & pars.
Ergo ſic velim dici. Humana natura in Chri-
ſto eſt pars τοῦ λόγου συνθέτου, eſt adjunctum τοῦ λό-
γου ſimpliciter conſiderati; quemadmodum,
ut craſſiori exemplo hoc illuſtrem, ſurculus
eſt adjunctum ſtirpis & pars arboris. Quod
Scheiblerus clamitet, λόγον nullatenus ſubjectum
dici debere naturæ humanæ, aut naturam huma-
nam adjunctum τοῦ λόγου, quia caro Chriſti aſ-
ſumta ſit in ipſam ὑπόστασιν τοῦ λόγου, iſta ratio
non concludit: nam manet tamen extra eſ-
ſentiam τοῦ λόγου ſimpliciter conſiderati; ita
ut nec eam conſtituat, nec aliquam cauſalita-
tem ad eam conſtituendam conferat: aliud
eſt, recipi in perſonalitatem & ſubſiſtentiam ali-
cujus, aliud eſt, venire in communionem eſſentiæ
alicujus: hæc diſtinguere debuerat Scheiblerus,
qui in aliis tricis diſtinguendis ſæpe nimium
eſt accuratus: Hoc decepit eum, quod ad diſ-
crimen iſtarum phraſium non attenderit. Τὸ
venire in communionem eſſentiæ alicujus, quan-
do negatur de adjuncto reſpectu ſubjecti, hoc
ſignificatur, adjunctum ad eſſentiæ ſubjecti
eſſentialem conſtitutionem nihil ſeu nullam
cauſalitatem conferre. Sed Scheiblerum cum
Scheiblero committamus, & ipſum ex ſeipſo
refutemus.

III. In Topicis Logicis cap. 7. numero mar-
ginali 2. docet Scheiblerus, τὸ adjungi, ſeu ad-
junctum eſſe, complecti hæc duo. 1. eſſe po-
ſterius. 2. aliud ſe prius, extra-eſſentialiter
afficere vel denominare. In Metaphyſ. lib. 1.
cap. 23. n. marg. 8. dicit, illa omnia eſſe ad-
juncta, quæ eſſentiam rei conſequuntur vel
eidem ſuperveniunt. Sed rogo Scheiblerum,
An non natura humana eſt poſterius quid τοῦ
λόγου perſona ac natura divina? An non ex-
tra-eſſentialiter (ut ipſius termino utar) τὸν
λόγον, perſonam ac naturam divinam, afficit
& denominat? nam non conſtituit eſſentiali-
ter eam, nec aliquid confert ad eſſentialem
illius conſtitutionem. An non conſequitur,
τὸν λόγον, perſonam & naturam Chriſti divi-

nam eique ſupervenit? Cur ergo non dicatur adjunctum. Imo vero dicatur, vel invito *Scheiblero*, & ringentibus vel omnibus *Lutheranis*, ex propria *Scheibleri* deſcriptione allata: præterea in *Log. cap. cit. n.* 39. in *Metaph. cap. cit. n.* 25. dicuntur attributa divina *Scheiblero* adjuncta quæ tamen certum eſt, participare divinam eſſentiam, cum ab ea non diſtinguantur: cur non licebit, naturam humanam in Chriſto dicere adjunctum divinæ, cum eſſentiam divinam ſic non participet, ut attributa, nec ſit eadem realiter cum illa, uti quidem ſunt attributa. Hæc ſolvat *Scheiblerus*, antequam ita duriter excipiat miſellos *Calvinianos*. Dicimus ergo contra illum, quod natura humana ſeu caro ſupervenerit vel adjuncta ſit τῷ λόγῳ, per ſe & in ſe eſſentialiter & perfecte completo: λόγος recepit carnem & naturam humanam in ſuam ὑπόστασιν, & ratione hujus aſſumtionis poteſt dici caro particeps facta Deitatis, quatenus venit in conſortium naturæ divinæ: & ſic ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ſed nō poteſt inde concludi à *Scheiblero*, quod ſic venerit caro, in eſſentiæ τοῦ λόγου participationem, ut adjunctum ejus dici non debeat: nam, profecto, non eſt caro de conſtitutione τοῦ λόγου eſſentiali, utcunque ſubſiſtentiæ τοῦ λόγου per unionem perſonalem ſit facta particeps, & cum λόγῳ ſeu perſona divina unum conſtituat ὑφιστάμενον, ſuppoſitum ſeu perſonam. Quicquid autem rei in eſſentia perfectæ adjungitur, id omnino *adjunctum* dici poteſt ac debet. Ergo, &c.

IV. Objicit *Scheiblerus* 1. *Si humanitas aut natura humana eſſet adjunctum* τοῦ λόγου, λόγος *non poſſet dici homo, ſed humanus, non in abſtracto, ſed in concreto, non* συνωνύμως, *ſed* παρωνύμως, *non ſubſtantive, ſed adjective; ſicuti dicimus, homo eſt ſciens, non ſcientia, eſt veſtitus, non veſtis.* Reſp. Enunciationem illam, λόγος *eſt homo*, eſſe quidem in abſtracto, ſynonymicam, atque ſubſtantivam, quoad ſonum, ſed eſſe in concreto, paronymicam, atque adjectivam, quoad ſenſum: efferțur ſane, ſi terminos ſpectes, ſubſtantivum de ſubſtantivo, & ut videtur, in abſtracto; ſed ſi attendatur ratio prædicationis & enunciatio reſolvatur, ut ſenſus appareat, patebit, eſſe dicendum, quod prædicatio fiat revera, in concreto & quaſi per adjectivum & παρωνύμως, non συνωνύμως. Inter ſynonymicam & paronymicam enunciationem medium dari nequit, eo quod oppoſitæ ſint contradictorie, ut eſſentiale, & non eſſentiale, vel, *termino Scheibleriano*, extra eſſentialè. Analyſis ſeu reſolutio hujus enunciationis, λόγος *eſt homo*, non poteſt eſſe alia, quam hæc, λόγος *eſt perſonaliter idem quod homo:* ratio eſt, quia fundamentum enunciationis, quo nititur connexio ſubjecti & prædicati, eſt perſonæ identitas, non vero naturarum, divinæ & humanæ, eſſentialis unitas: nam, λόγος *eſt homo*, non ſignificat, *natura divina eſt humana*, ſed *perſona divina eſt homo:* Unde liquet, prædicationem fieri, non in abſtracto, ſed in concreto; in abſtracto enim dicendum eſſet, *natura humana*, pro *homo*, & λόγος *eſt homo*, haberet hunc ſenſum, *natura divina aut perſona divina*, *eſt natura humana* quaſi eſſentialis foret unitas naturæ humanæ cum perſona aut natura divina, quo nihil e[ſt] abſurdius. At vero cum hic eſt ſenſus, λόγος *eſt homo*, id eſt, λόγος *eſt perſonaliter idem q[uod] eſt homo*, verus eſt & concretus ſenſus, qui n[i]titur identitate perſonæ, in cujus hypoſtaſi aſſumta eſt natura humana. Sed *Scheiblerus* iterum ſecum committamus. Attributa divina vere ſunt Dei adjuncta *Scheiblero*, quamv[is] impie, & tamen in abſtracto prædicantur [de] Deo, ut cum dico, *Deus eſt veritas.* Ergo a[li]qua adjuncta poſſunt in abſtracto prædica[ri] de ſubjectis. Quidni & *natura humana*, *ſ[eu] humanitas*, quæ abſtracta ſunt, *aut homo*, ſi [il]lud abſtractum ſit, uti non eſt. Quin, ne [in] exemplo quidem allato ego dicerem, reve[ra] in abſtracto fieri, prædicationem, ſed vide[tur] tantum, & quoad ſonum eſſe, non quoad ſe[n]ſum: nam fit revera in concreto, quod præt[er] habitudinem extremorum docet analyſis, h[æc] ſc. Deus eſt realiter idem quod veritas.

V. Objicit 2. *Scheiblerus. Si humanitas adjunctum* τοῦ λόγου, *vel inhæret, vel adhæret Non inhæret, quia hoc tantum eſt accidens: n[on] adhæret, inſtar veſtis, armorum, aut rei ſimil[is] quæ adhæret homini: nam in his eſt* παράστασις *vel* παραχώρησις, *non* περιχώρησις, *quæ tam[en] eſt in* λόγῳ, *ratione naturæ humanæ. Tertia v[ero]*

ſpe[cies]

cies præter adjunctum inhærens nulla datur. ex ipſo *Scheiblero*, non omne adjunctum portare inhærentiam internam aut adhæ- itiam externam; edocent & evincunt hoc, ributa Dei & Entis, quæ neque accidentia it aut inhærent, neque Deo aut Enti adhæ- it, & tamen *Scheiblero* ſunt adjuncta. Hunc dum ſolvat non ſecet aut frangat *Scheible-* . Quid? quod forma adjunctum ſit mate- , quæ ideo dicitur ſubjectum formarum; ma enim eſt extra materiæ eſſentiam, ei- ſupervenit, licet non ſit extra eſſentiam npoſiti, cui quidem eſt eſſentialis, non item teriæ: at forma non eſt accidens materiæ ærens (loquimur de forma ſubſtantiali) ue extrinſecus materiæ adhæret ſecun- n aut παράστασιν aut παραχώρησιν, ſed ma- am potius intrinſece perficit, eique unitur ındum περιχώρησιν, non quod dicere ve- , naturam humanam eſſe formam τοῦ λόγου, iſta inſtantia tantum volui oſtenſum, *ma- m Scheibleri* non eſſe univerſaliter veram. quid ſi modus, quo natura humana adjun- ır τῷ λόγῳ, nos lateat, anne *ideo adjungi* aut ınctum eſſe eam negabimus? Quod adjun- m ſit, jam oſtendi, quia præter eſſentiam λόγῳ ſimpliciter conſiderato ſupervenit. ımodo adjungatur ei, ignoro: licet per logiam dici magis poſſet *adjunctum inter- ı* quam externum, non inſtar accidentis, ımodo accidens inhæret ſubjecto, quod e infert *Scheiblerus*, ſed inſtar formæ, quo- lo forma inhæret materiæ: non quod hic ilitudo ſit æqualis, ſed quia proxime huc ɜdere videtur, nam verba hic deficiunt; n & deficit intellectus ipſe in concipiendo do, quo adjungitur interne caro ſeu natu- ıumana, τῷ λόγῳ. ſcil. modus iſte ſuper- uralis eſt & μυστηριώδης, & à nobis com- hendi non poteſt, multo minus enunciari: non tamen ex incomprehenſibili & ineffabili modo adjunctionis, rem ipſam aut naturam humanam Chriſti adjungi τῷ λόγῳ, aut eſſe adjunctum, negari debet.

VI. Objicit 3. *Scheiblerus. Subjectum non eſt in ſuo adjuncto. Sed λόγος eſt in carne. Ergo λόγος non eſt ſubjectum carnis aut caro adjunctum.* R. Quod ſubjecti & adjuncti denominatio dependeat à diverſa rerum conſideratione, comparatione, habitudine, diſpoſitione, ideoque non eſt abſurdum, eidem rei, modo *ſubjecti*, modo *adjuncti*, denominationem aut nomenclaturam imponere: ſic *objectum*, interdum dicitur *ſubjectum*, interdum *adjunctum*, reſpectu ejuſdem rei, quæ circa illud occupatur, *ſubjectum*, *Rameis*, *adjunctum*, *Ariſtotelicis*: ſic *locus* illis *ſubjectum* eſt, his *adjunctum* eſt, reſpectu rei locatæ: ſed amplius dico contra *Scheiblerum*, dicendam potius carnem eſſe adjunctum τοῦ λόγου, quam λόγον carnis: ratio eſt, quia caro acceſſit ad λόγον, non contra, & λόγος recepit carnem, non contra: nec enim caro eſt θεοδόχος, active, ſed θεόδοχος, paſſive, non aſſumpſit λόγον, ſed aſſumta eſt à λόγῳ, in conjunctionem atque unionem perſonalem; nam finitum non eſt capax infiniti, active, ſed capi poteſt ab infinito, paſſive. Quod adducat loca Scripturæ *Scheiblerus*, quæ dicunt, *Chriſtum veniſſe in carnem; eſſe manifeſtatum in carne*, ipſius intentum non evincunt, quod à *Theologis* noſtris ſatis eſt oſtenſum. Finio cum monito. Diſcat Philoſophiæ ſtudioſa juventus ex hac diſſertatione, cum judicio & attentione legenda eſſe ſcripta Philoſophica, *Scheibleri*, addo *Meiſneri*, *Iacobi Martini*, *Calovii*, aliorumque *Lutheranorum*, item, *Euſtachii*, *Raconis*, *Conimbricenſium*, *Ruvii*, *Toleti*, *Suareſii*, *Fonſecæ*, aliorumque Pontificiorum, ne legendo incaute imbibat errores in *Philoſophia*, qui noceant in *Theologia*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum, *Voluminis ſecundi*, VIGESIMA-SEPTIMA, *DE* CONVENIENT. ET DISTINCT

THESIS I.

CIrcumfertur vulgo in Scholis *Philoſophorum*, quos *Scholaſticos* vocamus, *Axioma*. *Quæcunque conveniunt realiter, ea ratione diſtinguuntur*. &, *Quæcunque diſtinguuntur realiter, ea ratione conveniunt*. Utrumque hoc verum cenſet, & pro *Axiomate*, quod ſit ἀξιόπιστον, obtrudit *Philoſophorum* vulgus. Verum enimvero accuratius hanc *Convenientiæ* & *Diſtinctionis* comparationem intuenti, neutrum quidem mihi (pace & venia Venerabilium Magiſtrorum Noſtrorum) Verum eſſe videtur, ſi realis & rationis diſtinctio ſumatur eo, quo ſolet, modo, ut realis ſit, quæ rebus competit per ſe, ex natura ſua, abſque ope, operatione, aut reſpectu intellectus, quæ aliis dicitur diſtinctio rei aut ex natura rei, rationis vero ſit, quæ à mente proficiſcitur, vel pure, quam rationis ratiocinantis vulgo vocant, & ego ex claſſe & numerodiſtinctionum expungo, neque enim nomen meretur diſtinctionis, vel cum fundamento in re, quam rationis ratiocinatæ vulgo appellant. Hoc ſenſu, dico & aſſero, neutrum comparationis inſtitutę membrum, ita generaliter ſumtum, eſſe verum. Non nego, ne quis erret, multa eſſe, quæ conveniant realiter & ratione differant, ut v. c. animal & homo, homo & Petrus, & realiter conveniunt, & ratione differunt. Pariter, non nego, multa eſſe, quæ realiter differant & ratione conveniant, ut v. c. Socrates & Plato, homo & beſtia, & realiter differunt, & ratione conveniunt, in ſuperiori, priores in *homine*, poſteriora in *animali*. Verum, ut omnia, quæ conveniunt realiter, diſtinguantur ratione, aut, ut omnia, quæ diſtinguuntur realiter, conveniant ratione, id vero nego ac pernego: imo, dico contra, *quæ differunt realiter, etia realiter convenire poſſe*, &, *quæ conveniunt re liter, differre realiter poſſe*, quæ contradict videbitur eſſe nonnullis, non eſt tamen, m do res bene intelligatur; quod ſic oſtendo.

II. Quorum una numero eſt eſſentia an omnem intellectus operationem, ea realit conveniunt. Ex. gr. animalis & hominis e dem eſt ante omnem intellectus operatione eſſentia generica animalis: nam animal ſubſtantia, corporea, vivens, ſentiens, & h mo eſt ſubſtantia, corporea, vivens, ſentien ſic homo & Petrus ante omnem mentis op rationem conveniunt in eo, quod utrumq ſit animal rationale. *Aſſumo*. Atqui mu ſunt, quæ realiter ſeu re, ſeu ex natura r non ratione, differunt, quorum una nume eſt eſſentia ante omnem mentis operatione *Ergo* multa ſunt, quæ realiter differunt, q realiter quoque conveniunt. *Minorem pro* Modus & res modificata poſſunt eſſe una dem numero eſſentia: modi, re & non rat ne, diſtincti, quin & oppoſiti, poſſunt ejuſdem numero eſſentiæ, ut conveniant una eademque numero eſſentia, & quidem tra mentis fictionem, ante omnem operat nem intellectus; modi, dico, non quid omnes, ſed aliqui ſaltem, ſeparabiles p *Unde ſic concludo*. Omnis modus ſeparab differt realiter, re, & non ratione, à re mo cata: nam ſeparabilitas aut actualis ſepar eſt optimum ſignum diſtinctionis realis, ex natura rei. *Aſſumo*. Omnis modus ſ rabilis convenit realiter reipſa, cum re m ficata, quia convenit ante omnem opera nem intellectus. *Ergo* aliquid, quod conv

rea

aliter cum re modificata, differt realiter à re
odificata. *Ergo* convenientia realis ſtare po-
t cum diſtinctione reali. Porrò diſtinctio
lis, i. e. citra mentis operationem, eſt inter
dum & modum, præſertim, ſi ſint oppoſiti,
i tamē poſſunt eſſe ejuſdem numero eſſen-
. Sed hæc omnia demonſtremus exemplis.
II. Poſſe modum & rem modificatam con-
ire realiter & differre realiter, ſic oſtendo.
io formæ & forma, perſonalitas & natura
ta, differunt realiter, quia ſeparari poſſunt
ſa, quemadmodum v. c. unio animæ ra-
alis cum corpore ſeparatur ab anima in
u ſeparationis, & perſonalitas humanæ na-
e in Chriſto ab eodem ſeparata eſt in actu
onalis unionis; nam humana natura Chri-
ſſumta eſt in perſonalitatem τȣ̃ λόγȣ ſeu
ndæ Trinitatis perſonæ: attamen unio
næ rationalis & anima ipſa, perſonalitas
anæ naturæ & ipſa natura humana, licet
nguantur realiter, & non per rationem,
lominus ſunt ejuſdem numero & ſingu-
eſſentiæ, & quidem ita, ut ſint illa ipſa
laris eſſentia, ideoque in illa conveniunt
ter. Quod autem ſint una numero eſſen-
atet: nam unio animæ non obtinet pecu-
m entitatem diſtinctam ab anima, nec
nalitas eſt res quædam peculiaris & di-
ta à natura humana, ſed unio, animæ,
nalitas, naturæ, entitatem intime inclu-
ta ut, unio animæ & ipſa anima, ſint una
nque res, perſonalitas & natura, ſint una
nque res: ſcil. unio & anima, ſunt ipſa
a, in quantum eſt unita corpori; perſo-
s & natura, ſunt ipſa natura, in quantum
ſubſiſtit, ſumta hac phraſi, non late, pro
e formali ſubſtantiæ, ſed ſtricte, pro ra-
formali perſonæ. Quid? quod eſſentia
i aut perſonalitati non conveniat, quia
ſunt: at eſſentia eſt entis, prout ens con-
odum diſtinguitur; nam modus ens non
uta reale (alioqui daretur progreſſus in
tum) ideoque eſſentiam non habet, ſed
edium negationis inter ens reale & ni-
ui non convenit, eſſentiam habere: unio
ex ſe eſſentiam non habens, eandem
iam animæ participat, ſic & perſonali-
aturæ.

IV. Porro modi quidam realiter inter ſe diſtinguuntur, illi ſcil. quorum unus ſeparari poteſt ab alio, aut potiùs, quorum unus ſeparari poteſt à re modificata, alter non poteſt: v. c. perſonalitas naturæ humanæ, & dependentia ejuſdem à prima cauſa, differunt realiter, quia perſonalitas à natura humana ſeparari poteſt, & de facto ſeparata fuit in myſterio Incarnationis; dependentia ejuſdem à cauſa prima ſeparari non poteſt: at hi modi reperiuntur in una numero eſſentia ſingulari, & quidem ita, ut non obtineant ſingularem & propriam entitatem, ſed ut intime entitatem naturæ includant, adeoque una cum natura unam ſingularem eſſentiam abſolvant: etenim, tum perſonalitas, tum dependentia, ſunt ipſa natura dependens & ſua perſonalitate ſubſiſtens: prȩterea, cum ſint modi, diſtinctam eſſentiam ab eſſentia rei modificatæ nullam habent, nec habere poſſunt, quia non ſunt entia realia, quibus ſolis eſſentia competit.

V. Denique, modos oppoſitos diſtingui realiter, & non per rationem, certum eſt, ex vi oppoſitionis. At vero, quod non repugnet, dari modos oppoſitos, qui conveniant realiter in eſſentia eadem ſingulari, ita ut ſint illa ipſa eſſentia ſingularis, ac proinde, ut & realiter diſtinguantur inter ſe, tanquam modi oppoſiti & ſibi invicem incommunicabiles, & realiter conveniant in eadèm eſſentia numero, & communi, patet in modis ſubſiſtendi divinis & eſſentia divina, in SS. Trinitatis Myſterio: nam Pater, Filius, & Spiritus S. conveniunt in una eademque eſſentia divina realiter, citra mentis ullam operationem (ſunt enim unus ille verus Deus, nemine cogitante) & tamen diſtinguuntur inter ſe realiter (alius enim eſt, Pater, alius Filius, aliùs Spiritus Sanctus, nemine cogitante) per Paternitatem, Filiationem, Spirationem, modos oppoſitos & incommunicabiles alteri aut ſibi invicem.

VI. Dicet quis ex *Infauſti Socini* progenie. *Si Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, conveniant realiter in eadem eſſentia divina, ergo convenientia realis non erit quaſi plurium, ſed revera plurium: nam Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, ſunt revera plures. Atqui cum extrema ſunt revera plura, & conveniunt in eodem tertio, illa*

illa eſt convenientia rationis. Reſp. Malle me negare definitionem *Convenientiæ* ex *Ariſt. Metaph*. l, 4. c. 9. acceptam; qua Convenientia definitur, plurium aut quaſi plurium unio, & qua, plurium unio, dicitur convenientia rationis, quaſi plurium, realis; quàm ut admittam, aut perſonas divinas non differre realiter inter ſe, ſed tantum eſſe quaſi plures, aut perſonas divinas non convenire realiter in eſſentia divina, ſed tantum ratione: Nam certe, cum definitionum Philoſophicarum veritas non poteſt applicari rebus divinis, rejici potius debent definitiones, quam ut veritati in rebus divinis quicquam derogetur. Neque ego miror, hanc, ſimileſque rerum Logicarum, Metaphyſicarum, aut Philoſophicarum, definitiones, ex *Ariſtotele* aliiſque Philoſophis, non Chriſtianis, ſed Paganis & infidelibus, acceptas, minus quadrare Deo & rebus divinis, quia illi ut Trinitatem non cognoverunt, ita cogitare non potuerunt, de Perſonarum in SS. Trinitate, vel reali convenientia in eſſentia divina, vel reali diſtinctione inter ſe: &, quod accuratiſſime notari velim, & fideliter hic moneo, ex eo nati ſunt omnes errores *Infauſti Socini & Vorſtii*, & eorum, qui utriuſque vitula arant, quod, cum viderent, axiomatibus Philoſophicis, & rationi naturali, quæ iſta axiomata procudit, aut etiam definitionibus ſæpe Ariſtotelicis, non convenire res divinas, Tres Perſonas in eſſentia ſingulari unius Dei, duas naturas in una Perſona Chriſti, generationem unius Perſonæ in SS. Trinitate ab alia æternam, reſurrectionem eorundem numero corporum, ſimiliaque fidei, tum myſteria, tum dogmata, maluerint, res ſacras & in ſacris manifeſtatas rejicere, quam aut ſuæ rationi (quam non tantum ſciendorum ſed & credendorum faciunt normam, ſed peſſime, cum fides ſit ὑπόστασις τῶν μὴ βλεπομένων) aut axiomatibus Philoſophicis aut definitionibus, ex *Ariſtotele* aliiſque Gentiliũ acceptis, nuncium mittere. Ego contra nihil miror, quod rationi eorum, omniumque inſuper hominum, utpote corruptæ, videantur contradicere res ſacræ & myſteria fidei: ſed illi corruptionem naturæ humanæ, mentiſque in ſpiritualibus caliginem, adeoque peccatum originis, non agnoſcunt. Atque hinc eſt, quod in negotio præſenti, negent poſſe convenire realiter in una eſſentia divina ſingulari Perſonas, quæ inter ſeſe diſtinguuntur realiter. Sed argumentum videamus, quo Trinitatem evertere conantur ex Philoſophia, homines Antitrinitarii.

VII. *Si*, inquiunt, *eſſentia Divina eſt realiter eadem cum tribus perſonis realiter inter ſe diſtinctis, ſequitur, unam rem eſſe eandem tribus rebus diſtinctis: quod vero idem eſt cum tribus rebus diſtinctis, id tres res eſſe, neceſſe eſt. Quare eſſentia divina, ſimul, & una res erit, & tres res*. Reſp. Non eſt, quod metuat quis vim iſtius argumenti: ſalva res eſt, &, ſalva nihilominus Trinitas. Fallunt illi *Sophiſtæ*, ambiguitate terminorum & phraſium, *idem eſſe realiter* &, *diſtincta eſſe realiter*. *Idem realiter dicitur* vel quod una tantum res eſt, non res plures vel in quo non ſunt plura diverſa, quæ plus quam ratione differunt. Pariter, *diſtincta realiter vocantur*, vel ſtricte, quæ ſunt res plures vel latius, quæ ante mentis operationem diſtinguuntur à parte rei & entis. Quæ ergo priori ſenſu idem ſunt realiter, ea ſane nequeunt eſſe diſtincta realiter priori quoque ſenſu, ſtricte loquendo: id eſt, clarius. Quæ ſunt res tantum una, ea nequeunt eſſe res plures; & ſic largimur, Perſonas divinas in SS. Trinitate, quia ſunt unius eſſentiæ & naturæ divinæ, tanquam rei unius, non eſſe res plures, non eſſe plures eſſentias aut naturas divinas, id eſt, non eſſe plures Deos: & hoc tantum ſenſu, quidam ex noſtris *Philoſophis* ac *Theologis*, negarunt Perſonas diſtingui realiter SS. Trinitate, & recte: nam calumnia eſt, ne ſententia noſtra aut ullius ex noſtris, tres Perſonas divinas eſſe tres res diſtinctas: ſed vero ſi poſteriori ſenſu accipiatur, identitas realis & diſtinctio realis, negamus, eſſentiam Dei ita eſſe realiter eandem cum perſonis tribus, ut in ea non dentur plura extra mentis operationem diſtincta, plures perſonæ realiter diſtinctæ inter ſe: è contra dicimus, di- plura diſtincta realiter in eſſentia divina -dem realiter, id eſt, citra mentis operatione. Ergo bene dicimus, & ſine contradictione, - entitatem rei ſeu realem ſtare cum diverſit-

rei ſeu reali: eadem enim res, eadem eſſentia divina eſt, in qua conveniunt tria realiter diſtincta ſuppoſita, tres realiter diſtinctæ perſonæ, verùm non tres diſtinctæ res (quæ eſt illatio *Socini* & *Sequacium*) ſed ut tres, ejuſdem realiter eſſentiæ divinæ, modi divini ſubſiſtendi, realiter inter ſe diſtincti: quod contradictionem nullo modo involvit. Veritatem hujus noſtræ aſſertionis probamus hoc ratiocinio.

VIII. Quæcunque diverſitas non multiplicat eſſentiam, ea non tollit realem convenientiam, ſeu identitatem rei. Atqui diverſitas realis trium ſubſiſtendi modorum ſeu perſonalitatum in S.S. Trinitate, non multiplicat eſſentiam divinam; nam eadem eſſentia Dei unius tribus iſtis hypoſtaſibus communis eſt abſque ſui multiplicatione; & ſic ſtatuitur à noſtris & ab omnibus, qui Trinitatem agnoſcunt. Ergo diverſitas realis trium ſubſiſtendi modorum aut perſonalitatum in S.S. Trinitate non tollit identitatem eſſentiæ divinæ ſeu earum convenientiam realem in eadem eſſentia divina. Itaque nulla eſt hîc contradictio; Et manet ęternumque manebit, Perſonarum in Deo Trinitatem & diſtinctionem inter ſe realem optime ſtare cum convenientia reali unius ejuſdemque numero eſſentiæ divinæ. Denique, ſi modi naturæ humanæ & finitæ diſtincti, & diſtincti ante omnem mentis operationem, perſonalitas, dependentia à cauſa prima, præſentia localis finita, eandem tamen eſſentiam naturæ humanæ ſingularis modificant, quidni & idem præſtent tres modi ſubſiſtendi naturæ divinæ & infinitæ, ut eandem ſingularem eſſentiam divinam modificent, illi realiter inter ſe diſtincti, hanc realiter in ſe unam? Ergo falſum eſt. Quæcunque diſtinguuntur realiter, ea conveniunt ratione, & contra. Quod erat demonſtrandum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-OCTAVA,

DE

CONVEN. PRÆSERTIM SIMP.

THESIS I.

DEus Opt. Max. *Author* omnis entitatis, veritatis, bonitatis, in rebus creatis, idem author eſt omnis in iiſdem ordinis; eſt enim *Deus ordinis, & non confuſionis*: ordo rerum patet ex mutua earum inter ſeſe habitudine: hæc ſe manifeſtat, in rerum inter ſe convenientia & diverſitate: nam & *frigida cum calidis pugnant, humentia cum ſiccis*, nihilominus amice inter ſe conſpirant. In præſens *Convenientiam* rerum contemplabimur, præſertim *ſimplicem*, exorſi ab utriuſque definitione.

II. *Convenientia* vulgo definitur, *affectio entium, qua plura aut quaſi plura uniuntur.* Hanc eandem definitionem habet *Ariſt. 5. Metaph. c. 9.* Sed loco convenientiæ uſurpat vocem, *identitas.* ταυτότης, inquit. Ex quo factum, ut Philoſophi fere omnes, moderni ſaltem *Scholaſtici*, Ariſtotelem in uſu vocum, non minus quam in ſententiis, ſecuti, *identitatem* dixerint loco *convenientiæ*, & illa fecerint vocabula æquipollentia. Verum enimvero accuratius conſideranti iſtæ voces non æquipollent: nam omnis quidem identitas, convenientia eſt, ſed non vice verſa: *identita* enim proprie eſt *convenientia in eſſentia.* Sed enim, uti nunquam, ita nec hîc difficilis fuero in vocibus uſurpandis: nam nihil refert quoque *convenientiam in accidentibus*, cauſis externis, effectis, ſubjectis, adjunctis, *identitatem* vocare:

& ſic *Scholaſtici* loquuntur de *identitate accidentali*, *cauſali*, *effectiva*, *ſubjectiva*, &c. Et profecto, in hiſce ac ſimilibus magna pars Philoſophiæ hodiernæ conſumitur, dum diſputari ſolet, an voces latius vel preſſius ſumi debeant? v. c. *An identitas convenientiam ſignificet, non tantum in eſſentia, ſed & in rebus aliis?* ſic &, *An diſtinctio realis debeat dici ex natura rei, necne?* &c. Res ipſa potius ſpectetur, & ex rerum natura voces uſurpentur, non vero ex arbitrio tantum, cujuſcunque tandem, ſeu *Ariſtotelis*, ſeu *Thomæ*, ſeu *Scoti*. Naturam ergo *Convenientiæ* paulo penitius inſpiciamus.

III. Natura *Convenientiæ* in *unione* conſiſtit, aut, ut loquuntur alii, in *unitate*. *Extrema*, quæ uniuntur, ſunt *plura*, aut *quaſi plura*, i. e. aut multa à parte rei aut multa per rationem: Unde nata eſt *diſtinctio Convenientiæ in realem & rationis*. *Convenientia realis, eſt convenientia quaſi plurium*: id eſt, quando illa, quæ revera unum ſunt, apprehenduntur ut multa, interpoſita diſtinctione rationis ratiocinatæ; quo modo Socrates ſenex convenit cum ſe ipſo puero. *Convenientia rationis, eſt convenientia plurium*, id eſt, quando illa, quæ uniuntur, revera plura ſunt, ſed per rationem, ſeu mentis operationem, tantum unum fiunt; quo modo homo & beſtia dicuntur, convenire aut uniri in communi conceptu animalis, ſeu eſſe unum animal. Hæc *definitio & diſtributio convenientiæ* rebus creatis applicari poteſt: S. S. Trinitati increatæ non debet, ut hoc *diſp. præced.* eſt oſtenſum.

IV. *Convenientia* eſt, vel *ſimplex*, vel *analogica*. *Simplex, eſt convenientia unius cum alio in eodem tertio. Analogica, eſt convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine.* Hinc liquet, in convenientia analogica geminam convenientiam ſimplicem comprehendi. In convenientia ſimplici duo ſemper ſunt extrema, ſeu re, ſeu ratione, diſtincta, quæ conveniunt in eodem tertio. In convenientia analogica quatuor ſunt extrema, quorum bina in tertio ſemper peculiari, ſed ſimili tamen aut uno quoad habitudinem, conveniunt.

V. Receptus eſt circa convenientiam ſimplicem Canon. *Quæcunque in uno tertio conveniunt, ea inter ſe quoque conveniunt*: aut; *Quæ ſunt eadem uni tertio, ea quoque inter ſe ſunt eadem.* Hoc canone abutuntur peſſime *Antitrinitarii*, cum ex eo, quod tres perſonæ realiter idem ſint cum eſſentia divina in myſterio Trinitatis, *argumentantur*, etiam eas realiter eſſe idem inter ſe, & ſic omne diſcrimen perſonarum tollunt, adeoque, ut nos unam eſſentiam, ita illi ſimul unam ponunt perſonam, *Patrem* ſolum: eodem abutuntur *Thomiſtæ* in controverſia de Animæ rationalis identitate cum ſuis facultatibus. Si, *inquiunt*, potentiæ animæ ſint idem uni, puta, animæ ſubſtantiæ, ſequitur, illas quoque eſſe idem inter ſe, ac proinde nullo modo diſtingui; & ſic intellectus erit voluntas, &c. Varii varias excogitarunt hujus regulæ limitationes, quas non omnes referam, ſed diſtincte agam & compendio.

VI. *Convenientia ſimplex* accipitur tripliciter; vel de *æqualitate* (ſic, quæ eadem ſunt uni tertio, id eſt, æqualia, ſunt eadem, id eſt, æqualia, inter ſe) vel de *ſimilitudine* (ſic quæ eadem ſunt uni tertio, id eſt, ſimilia, ſunt eadem, id eſt, ſimilia, inter ſe) vel de identitate, id eſt, convenientia in eſſentia: nam æqualitas eſt convenientia in quantitate, & ſimilitudo eſt convenientia in qualitate. Quando hoc *axioma* intelligitur de *identitate*, proprie ſic dicta, quæ eſt convenientia ſimplex duorum in eodem tertio, quod ſit eſſentia aut pars ſaltem eſſentiæ, tum vel maxime & accuratiſſime debet limitari, nec abſolute ſumendum eſt, uti quidem, cum intelligitur de æqualitate aut ſimilitudine.

VII. Vulgata explicatio eſt, requiri ad veritatẽ *Canonis*, quando intelligitur de convenientia in eſſentia, ſeu identitate, ut aliqua ſint eadem uni tertio *ſingulari*, & ſic, quæ ſunt eadem uni tertio *ſingulari*, ſunt eadem inter ſe: nam fieri poſſe, ut aliqua ſint eadem uni tertio univerſali, nec tamen inter ſe ſint eadem, facile patet: nam homo & brutum ſunt eadem animali; homo enim eſt animal, & brutum eſt animal; nec tamen ſunt eadem inter ſe: quippe, nec homo eſt brutum, nec brutum eſt homo: eadem eſt ratio omnium, quæ ſpecie differunt, ſunt enim idem cum genere inte

inter ſe tamen non ſunt idem. Ergo ſic limitari volunt hoc *axioma*. Quæ ſunt eadem uni tertio, ſc. *quod eſt res individua*, quæ nec eſt res plures, nec eadem reipſa cum illa, quæ eſt res plures, ſunt eadem inter ſe. Verum iſta limitatio non ſufficit: namque ſic manet objectio *Socinianorum*. Etenim perſonæ divinæ ſunt idem cum eſſentia divina, quæ eſt aliquid ſingulare, nec tamen ſunt inter ſe idem. Ergo addendum eſt hoc: quod ita illud tertium debeat eſſe ſingulare, ut ſit *incommunicabile*. At vero, licet eſſentia divina ſit ſingularis; quia tamen eſt communicabilis tribus perſonis, ideo, illæ perſonæ non ſunt idem inter ſe, licet cum eſſentia idem ſint. Nempe, licet eſſentia divina ſit ſingularis, refert tamen naturam univerſalis in eo, quod, ſicut univerſale prædicatur de pluribus, ut homo de pluribus & diverſis ſuppoſitis, Petro, Paulo, Johanne, &c. ſic eſſentia divina prædicetur de pluribus realiter diſtinctis ſuppoſitis ut perſonis, contra ingenium aliorum ſingularium; per hoc tamen non conſtituitur eſſentia divina nec numerari debet inter res univerſales, ſed eſt & manet ſingularis, imo & ſingulariſſima; quia de natura univerſalis eſt, ita prædicari de pluribus, ut in illis, de quibus prædicatur univerſale, natura ejus multiplicetur, ſicuti natura humana multiplicatur in Petro, Paulo, Johanne, &c. ſunt enim in illis tres diſtinctæ naturæ humanæ, & ipſi ſunt tres homines: at divina eſſentia non multiplicatur in tribus perſonis; non enim ſunt tres eſſentiæ divinæ, nec tres dii, ſed tres perſonæ: ſic ergo dici poteſt; illa eſſe eadem inter ſe, quæ ſunt eadem uni tertio ſingulari, ſc. quod ita eſt ſingulare, ut non accedat ad naturam univerſalium in eo, quod de multis prædicetur: & hoc eſt, quod alii dicunt, ut illud ſingulare ſit incommunicabile. Verum, quia hæc pugnantia videntur eſſe, ſingulare dici & communicabile, ut ſunt quidem in rebus creatis, age, dicamus ſic, & limitemus nos hoc modo: Tertium illud, in quo duo aut plura conveniunt, poſſe eſſe ſimpliciter, vel communicabile, vel incommunicabile: & canonem eſſe intelligendum de tertio incommunicabili, ſive ſit ſingulare, ſive non ſit, modo ſit incommunicabile, hactenus ſalvatur *Canonis* veritas. Ex. gr. Apoſtolus gentium & Paulus, convenient in uno tertio incommunicabili, hoc ſc. individuo: Meſſias promiſſus & Jeſus Nazarenus, in eodem incommunicabili ſingulari Chriſto: at Petrus & Paulus conveniunt in natura humana, ut in tertio, ſed ut communicabili: natura enim humana, ut ut in ſe ſit una, eſt tamen communicabilis; & hinc Petrus & Paulus non ſunt idem individuum, nec idem homo, licet conveniant in natura humana: Ratio manifeſta eſt, quia, ſi id, in quo conveniunt plura, eſt pluribus commune, per ſe liquet, iſta plura non eſſe unum: contra, cum aliqua conveniunt in tertio incommunicabili, ea inter ſe oportet eſſe eadem, eo quod tertium ſit incommunicabile ad plura: cauſa ergo proprie hujus rei, non eſt ipſa ſingularitas, vel, quod aliqua in tertio ſingulari conveniant, ſed vero incommunicabilitas, quod illud tertium, in quo conveniunt plura, ſit incommunicabile ad plura; ideoque ea neceſſario ſunt idem realiter, quæ in iſto tertio incommunicabili conveniunt. Et hoc modo rectiſſime reſpondetur *Socinianis* objicientibus, quod ſequatur, Filium eſſe Patrem, & Sp. S. utrumque, ſi ſtatuantur convenire in eodem tertio, ſc. eſſentia divina: Neque enim hoc ſequitur; quia tum demum ſunt illa, quæ conveniunt in eodem tertio, eadem inter ſe, ſi tertium illud ſit incommunicabile: atqui eſſentia divina communicabilis eſt pluribus ſuppoſitis; & ſuppoſita diverſa, ea de cauſa, minime ſunt inter ſe eadem, quod in eſſentia communi & communicabili conveniant, quia identitas eſſentialis non tollit diverſitatem ſuppoſitalem.

VIII. *Sociniani* negant, hunc canonem reſtringi debere; quia ejus ratio ſit univerſalis: niſi enim hoc admittatur, *inquiunt*, ſequitur contradictio aperta, nempe, *unum idemque eſſe eandem rem & plures*. Sed Reſp. ad id, *nullam* hîc eſſe contradictionem: fieri enim poteſt, ut una eademque res abſoluta ſit plures res reſpective: mons v. c. una eſt eademque res, & tamen eſt acclivis & declivis: verum eo modo, quo res eſt una, non eſt plures, & quo eſt plures, non eſt una. Omnis error

Socinianorum ex eo fluit, quod exiſtiment, fieri non poſſe, ut una res indiviſibilis pluribus rebus diſtinctis conveniat: atqui ex ſola Matheſi hoc addiſcere potuerant: unum idemque indiviſibile eſt punctum, quod eſt in Sphæra exacte rotunda & Plano perfecte plano, quod tangitur à ſphæra, &, licet in rebus creatis nullum poſſet dari exemplum, non tamen ideo hoc negandum eſt de Deo. Quod metuant hic contradictionem aliquam *Trinitatis hoſtes*, ſi una numero eſſentia divina communicetur pluribus numero diſtinctis perſonis, & ſic eſſentiam divinam fore rem unam & res plures, vanus omnino eſt metus, ac contradictio hîc eſt nulla: ſed ambiguitas eſt in voce, *res*, in qua ludunt *Sophiſtæ*.

IX. Argumentum illorum tale eſt. *Si in eſſentia divina eadem, tanquam in uno tertio, conveniant tres numero diſtinctæ perſonæ, ergo eſſentia divina erit una tantum res & ſimul res plures*; quæ eſt contradictio. Reſp. Concedo conſequens ſequi ex antecedente, ſi vox, *res*, eodem modo ſumatur: nego autem nunc ſequi, quia vox, *res*, eodem modo non ſumitur: ideoque & nego, eſſe contradictionem ob ambiguitatem in voce, *res*: oſtendam ad oculum. Vox, *res*, accipitur hîc aliter, quando dicitur eſſentia divina eſſe, *una res*, & eadem eſſe *res plures*. Eſt *res* una, ſi accipiatur vox illa *abſolute*, pro *natura*: Deus enim eſt *una eſſentia, natura, res*: Eſt *res plures*, ſi accipiatur vox illa *reſpective*, pro *modo & relatione ſubſtantiali*: Deus enim eſt *res plures*, id eſt plures modi & relationes ſubſtantiales ac perſonales. Oſtendant *Sophiſtæ*, ſi poſſint, eſſe contradictionem, unam *eſſentiam*, ſeu *rem*, *abſolutam*, eſſe *tres modos reſpectivos*, ſeu *relationes perſonales*, ſeu *tres res relativas*. Qui vero ex Theologis noſtris, quod hîc monitum velim, negant, *perſonas tres eſſe tres res*, vocabulum *res* ſtrictiſſime ſumunt pro *eſſentia* aut *ente reali*: neque enim tres perſonæ in S. S. Trinitate ſunt tres eſſentiæ, tria entia realia; ſunt tantem tres *res*, ſi vocabulum illud late ſumas pro eo, quod eſt *aliquid* ſeu *ens late ſumtum*, quale eſt omne illud, quod non eſt nihil, & comprehendit præter alia ſub ſe & ambitu ſuo quoque *relationes* & *modos*: at ſi *res* & *ens* ſtricte ſumas pro *ente reali*, cui ſoli convenit *eſſentia*, quale eſt, vel Deus, vel creatura, vel Subſtantia, vel Accidens, jam ex ambitu *entis realis* & *rei* excluduntur relationes & modi: & ſic nulli Theologorum dicunt, tres Perſonas in S. S. Trinitate eſſe tres res, ſed eſſe tres modos & relationes, reales, ſubſtantiales, perſonales: dicuntque inſuper, recteque dicunt, diſtingui inter ſe realiter, id eſt, non per operationem rationis.

X. Quod attinet dubium, *de facultatibus animæ rationalis*, motum *th* 5. quod ex hoc canone non poſſint eſſe idem cum anima, illud facile ſolvitur: Nam, qui ſtatuunt, facultates eſſe idem realiter cum anima rationali, ut *Scotiſtæ*, illi dicunt, reipſa illas inter ſe quoque eſſe idem, v. c. intellectum eſſe re ipſa voluntatem, & contra, & animam eſſe eandem cum utraque ſua potentia. Et hæc ſententia mihi ſemper viſa eſt probabilior, qui odi tot entia, accidentia, potentias, habitus, &c. multiplicari abſque neceſſitate: nec tamen ſequitur, nos intelligere cum volumus, aut velle, cum intelligimus; nam adhuc diſtinctio operationum manet, propter diverſa objecta, circa quæ verſatur anima rationalis operando, ad quæ dicit diverſos reſpectus: aliter anima occupatur circa verum, & tum intelligit, aliter circa bonum, & tum vult: & intercedit adhuc inter animam, intellectum, voluntatem, diſtinctio rationis ratiocinatæ, fundata in diverſo reſpectu ad diverſa objecta & inde conſequentibus diverſis operandi modis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum, *Voluminis ſecundi*, VIGESIMA-NONA, *DE*

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

VExatiſſima eſt inde uſque à Scholaſticæ Philoſophiæ exortu de *Diſtinctionibus rerum* Controverſia, & adhuc lis ea ſub ce eſt, dum alii plures, alii pauciores, di ctionis modos adſtruunt, omnes vero ex damentis quibuſdam novis, mirabilibus, s & excogitatis, (quorum ne veſtigium dem ullum apud *Philoſophos Græcos*, *Aca icos*, *Peripateticos*, *Stoicos*, extet) hæc di ctionum genera ſtabiliunt: hinc tot ſen iarum divortia, in quot abiere *Scholaſtici*, Veteres, qua Recentiores, dum alio mo *homas*, alio modo *Scotus*, alio modo Alii, nctionis modos concipiunt: ſicubi varie ſt, ſicubi anfractus ſunt ac mæandri, hic reperire eſt. Et tamen, licet *de variis re diſtinctionibus* quæſtio barbararum ſit um ſordibus fœda, ſubtilitatum tricis im ta, ſuperſtitionis nubibus obſcurata, ea en per *Philoſophiam* univerſam, per diſ tionem omnem ac commentationem ita uſu diffuſa eſt, ut nulla alia ex tam infi quæſtionibus ac diſputationibus in ho na *Philoſophia* motis, cum hac, *de varia m diſtinctione*, uſus amplitudine certare t. Verum, uti utiliſſima hæc eſt doctri ta eſt obſcuriſſima, quia nihil fere eſt, ubi m figere liceat: & ex induſtria videntur n partes abiiſſe, ut haberent, de quo inter imicarent homines contentioſi: Nos ve andem videamus, quomodo ex hoc di ctionum labyrintho nos expedire valea .

I. Poſt varias de hoc negotio cogitatio non videtur melius, brevius, diſtinctius, *generalis notio diſtinctionis* exprimi aut ejus natura ac ratio formalis proponi, (quæ tamen à pleriſque, ſi non omnibus, omiſſa eſt,) quam ſi *definiamus diſtinctionem* in abſtracto, *eſſe illud, quo unus conceptus non eſt alius*. Ego quidem ſic omnium commodiſſime definiri poſſe exiſtimo, ſi dicamus. *Diſtinctio eſt id, quo unus conceptus non eſt alius*. Per *conceptum* intelligo hic, *& formalem & objectivum*. Senſus eſt definitionis, *quod Diſtinctio* formaliter & in abſtracto *conſiſtat in eo, ut unum non ſit aliud, ſive in natura, ſive in intellectu: cum unum non eſt aliud in natura, res dicuntur differre conceptu objectivo: cum unum non eſt aliud in intellectu, res dicuntur differre conceptu formali.* Verum hanc Diſtinctionis definitionem paulo fuſius declarare oportet. Ordiemur rem vero altius, & à primis repetemus principiis.

III. Duo ſunt principia apud omnes certa: ſcil. 1. *impoſſibile eſt, idem, ſimul eſſe in natura, & cum aliis confuſum eſſe*. 2. *impoſſibile eſt, idem, ſimul eſſe in mente, & cum aliis confuſum eſſe*. Ratio utriuſque eſt aperta: nam uti Deus & natura, ita quoque mens noſtra, abhorret ab omni confuſione: proinde, omnia, quæ ſunt in natura, diſtincta ſunt à ſe invicem: &, omnia, quæcunque ſunt in mente, diſtincte repræſentantur: ita ut, quemadmodum diſtinctio objectorum extra intellectum id infert, ut unum non ſit aliud, hoc non ſit illud, ſic diſtinctio notionum & noematum in intellectu hoc itidem infert, ut unum in intellectu non ſit aliud: Itaque liquet, ad formalem rationem diſtinctionis in abſtracto

hoc pertinere, ut unum non ſit aliud, ſive in natura, ſive in intellectu. Quocirca cum diſtinctio ita late pateat, debent extrema diſtinctionis deſignari tali termino, qui ſub ambitu ſuo complectatur, quicquid uſpiam datur, vel concipi poteſt: qualem terminum non novi in hoc negotio commodiorem, quam *conceptum:* nam communis *Philoſophorum* uſus obtinet, ut voce *conceptus* exprimatur, tum objectum quodvis, quod cognoſci poteſt, τῶν νοητῶν, tum ipſa cognitio; & hinc duplicem ſtatuerunt *conceptum, objectivum & formalem. Conceptus objectivus*, aliis *materialis*, eſt res ipſa, quæ intellectui objici poteſt, ipſum, dico, objectum: *conceptus formalis*, eſt ipſa actualis cognitio objecti: jam vero, in genere omnis diſtinctio verſatur inter conceptum & conceptum, ſeu objectivum, ſeu formalem: adeoque bene definitur, meo judicio, *Diſtinctio, eſſe id, quo unus conceptus non eſt alius, ſive objectivus, ſive formalis:* & hinc infero, *diſtinctionem rationis ratiocinantis non eſſe diſtinctionem*, & tantum ὁμωνύμως ſic dici: nam in tali diſtinctione vix ac ne vix quidem dantur diverſi conceptus formales, v. c. cum polyonyma diſtinguuntur, nedum ut dentur diſtincti conceptus objectivi. Ego ergo, ut à generali definitione diſtinctionis ad ejus modos tranſeam, ſic procedo.

IV. 1. *Rationis ratiocinantis diſtinctionem non agnoſco*, neque ſub definitione diſtinctionis à me poſita comprehendo. 2. *Divido diſtinctionem in realem ſeu rei, & notionalem ſeu rationis*, ſcil. *ratiocinatæ*, quam ut *formalem* alii vocent, aut quocunque placet nomine, per me licet. *Diſtinctio realis ſeu rei* eſt, qua diſtinguuntur conceptus objectivi. *Diſtinctio notionalis ſeu rationis ratiocinatæ* eſt, qua diſtinguuntur ſaltem conceptus formales, licet objectivus conceptus idem ſit ſeu eadem res: nam vel diſtinguuntur objecta vel non: ſi diſtinguantur objecta ipſa, *diſtinctio eſt realis*, ſi vero non diſtinguantur objecta ipſa, quæri poteſt de noëmatibus ipſis ſeu conceptibus formalibus, an illi diſtinguantur, necne? i. e. Utrum idem objectum ſub diverſis conceptibus inadæquatis ſiſtatur intellectui, necne? *Inadæquati conceptus dicuntur, qui rem, nec plene, nec eodem modo, repræſentant:* ſi diverſi ſi[nt] conceptus formales de objecto uno eoden[…] que, vocatur *diſtinctio formalis, notionalis, vu[l]go, rationis ratiocinatæ:* ſi vero ne quidem d[i]verſi conceptus formales dentur, proprie l[o]cum non habet diſtinctio; communiter t[a]men, vel ob nomina diverſa, vel ob aliu[m] quemcunque reſpectum, conſtituitur *diſti[n]ctio*, quam vulgo vocant, *rationis ratiocinant[is].*

V. Ex hiſce ita explicatis multa nobis i[n]noteſcunt; ac 1. facile jam intelligitur, *Utru[m] ex natura extremorum, an ex habitudine mut[u]a eorum petenda ſit diſtinctionis ratio?* Reſp. [a] poſteriori: nam quod non ſit attendendu[m] ad realitatem, ſed tantum ad cognationem [&] habitudinem extremorum, vel inde mani[fe]ſtum eſt, quod ad diſtinctionem realem ſa[t] ſit, ſi extrema diſtinguantur, ſi diſtinguant[ur] ipſa objecta, ſive objecta iſta ſint entia real[ia] ſive rationis & ficta, ſive poſitiva, ſive pri[va]tiva, dummodo diſtinctio eorum non dep[en]deat à formali conceptu intellectus. Parit[er] ad diſtinctionem rationis perinde eſt, ſive [ob]jectum, de quo ratio diſtinctos format con[ce]ptus, reale ſit & extra intellectum, ſive ſit [in]tentionale & ab intellectu unice dependeat[, ſi]ve ſit poſitivum, ſive privativum, dumm[odo] intellectui ſub diverſis conceptibus idem [re]præſentetur.

VI. 2. Manifeſtum eſt, *in quo conſiſtat r[atio] diſtinctionis realis & rationis:* ſcil. uno ver[bo] *Diſtinctio realis eſt*, qua conceptus objectiv[us] (quicunque ille ſit) alius eſt ab alio conce[ptu] objectivo. *Diſtinctio rationis eſt*, qua co[nce]ptus formalis alius eſt à conceptu alio for[ma]li, manente eodem objecto (quodcunque [il]lud ſit) ſub diverſis iſtis conceptibus rep[ræ]ſentato.

VII. Ex utroque hoc Conſectario, q[uod] ex rebus jam explicatis deduximus *th. 5. &* […] ſequitur, *non eſſe neceſſariam diſtinctionem* […]*tiam, diverſam à reali & rationis*, quam *M[oda]lem* vocant, aut quocunque nomine ve[…]. Nam 1. Diſtinctionum ſpecies nomen […] ſumunt, *ut jam oſtenſum eſt*, à natura extre[mo]rum, ſed à mutua eorundem habitudine […] hæc vulgo recepta *Modalis* quorundam […]ſtinctio nomen ab extremis ſumit: ide[…]

mer[…]

mbra eſſent inæqualis naturæ: etenim, ſi :ies diſtinctionum tantum ſumendæ fo- t à natura extremorum, ut fit in *modali di- ſtione*, tum *realis* diſtinctio *tantum* eſſet *in- ntia realia*, & *rationis* eſſet *tantum inter a rationis*. Sed utrumque hoc falſum eſt: ari deberet miſta diſtinctio ac nova, ex rea- . rationis conflata, qua ens reale diſtingua- ab ente rationis: Et, quid opus eſt diſtin- ne hac modali, cum commode reduci poſ- vel ad realem, vel ad rationis, prout modi re vel ratione à re modificata ſunt diſtin- Certe, uti non eſt peculiare genus diſtin- nis excogitatum, quo explicetur diſtin- inter ens & privationem, aut inter priva- es inter ſe, ita multo minus excogitanda liſtinctio nova, ut explicetur diſcrimen r modum & rem modificatam, aut mo- nter ſe. 2. Diſtinctio realis & rationis, it à me explicantur, per conceptum alium e alium, vel objectivum, vel formalem, onuntur immediate, ac proinde non da- ertium genus diſtinctionis: antecedens t, quia, quæ diſtinguuntur per diverſos eptus objectivos, diſtinguuntur ante tis operationem; quæ diſtinguuntur liverſos conceptus formales, non diſtin- ntur ante mentis operationem: at diſtin- nte mentis operationem & non diſtin- opponuntur contradictorie, ergo imme- :, quia contradictio caret omni medio: ideoque, ſi ante mentis operationem, aliud ſit modus, aliud res, quam modificat, diſtinctio illa modalis eſt diſtinctio realis; ſi ante mentis operationem, non ſit aliud modus, & aliud res, quam modificat, diſtinctio modalis eſt diſtinctio rationis: ergo modalis diſtinctio videtur mihi ſuperflua. Uno verbo. Aut ſupponit hæc diſtinctio in re plura diſtincta, ita ut conceptus objectivi differant, aut non ſupponit in re plura diſtincta, ſed ponit unum in re diverſis tantum conceptibus formalibus apprehenſum; ſi prius, eſt realis; ſi poſterius, eſt rationis diſtinctio: nam entia non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate, & iſta citra neceſſitatem multiplicatio diſtinctionum tot difficultates nobis in *Philoſophia* peperit: hac enim *modali* diſtinctione rejecta, cadit & illa, quæ Scoto *ex natura rei*, quæ aliis *formalis*, aliis *virtualis*, aliis *eminentialis*, aliis alio nomine venit: ruunt multæ diviſiones diſtinctionum, quas videre eſt operoſe per ſuas claſſes deductas apud *Guilielmum Urſinum iu peculiari Diſputatioue de diſtinctionibus rerum*.

VIII. Verum, dicet aliquis, *ſi tantum duo admittis diſtinctionum membra, realis & rationis, debebis, omnia, quæ diſtinguuntur, ad alterum horum poſſe revocare*. Reſp. id fieri poſſe, pro meo judicio, diſtinctionis realis & rationis ſubdiviſione qualicunque inſtituta. Quomodo fiat, docebit Diſputatio ſequens.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA,

DE

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

IXpoſuit *Diſp. præcedens* duas *diſtinctionum claſſes, rei* & *rationis*, rejecta *modali*: ſupereſt, ut, quod promiſimus *theſi* 8. *Diſp. præd.* nunc præſtemus, & omnia, quæ ullo modo diſtinguuntur, ad alteram harum claſſium revocemus. Sic ordimur.

II. §. 1. *Diſtinctio realis eſt, inter rem & rem*, id eſt, inter res plures diverſas, idque,

ſive ſint ſuppoſita ejuſdem ſpeciei, ut Petrus & Paulus, ſive ſint ſuppoſita diverſarum ſpecierum, ut Alexander & Bucephalus, ſive ſint genera diverſa, ut ſubſtantia & qualitas, ſive ſint ſpecies diverſæ, ut ſpiritus & corpus, ſive quæcunque tandem individua diverſa, ſive corpora diverſa, ſive accidentia diverſa, ſive tota diverſa, ſive partes diverſæ, quæ, aut de facto ſeparatæ ſunt, aut, ſi de facto ſeparatæ non ſint, ſeparari tamen poſſunt citra contradictionem.

III. §. 2. *Diſtinctio realis mihi eſſe videtur, inter modum & modum*, id eſt, modos plures diverſos, ſive ſint modi exiſtendi, ſive ſint modi operandi; *etiam inter relationes diverſas*, quæ modorum nomine ſæpe veniunt, ut inter cauſam & cauſatum, actum & potentiam; itaque huc pertinet diſtinctio *inter relationes perſonales divinas*, quæ ſunt *modi ſubſiſtendi*; hinc realis diſtinctio eſt inter Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

IV. §. 3. *Diſtinctio realis mihi eſſe videtur inter rem & modum rei*, ſi non modum quemlibet, aliquem tamen, *qui ſcil. ſeparari poteſt à re modificata*, ut inter calorem & gradum caloris aliquem, calor enim poteſt amittere gradum aliquem caloris, & tamen manere calor, nec amittit ſpeciem ſuam aut eſſentiam; quæcunque vero ſeparari poſſunt, ea raliter diſtinguuntur, nam quorum unum poteſt ſine altero, ea non ſunt prorſus idem, quia nihil poteſt in re dividi à ſeipſo, quia, ſi divideretur, non eſſet prorſus idem, ſed ſtatim eſſent multa entia; diviſio enim gignit multitudinem: at non poteſt aliquid eſſe, & multa entia, & unum ens. Ergo, cum modus ſeparari, quidam ſaltem, poſſit, à re modificata, diſtinguitur ab ea realiter, & ante omnem operationem mentis: in multis ſane, aliud eſt modus, aliud res modificata: *in multis*, dico; nam ſunt modi quidam inſeparabiles, qui à re modificata non diſtinguuntur realiter, ſed ratione tantum, ut unitas, veritas, bonitas, ab ente. Sed quid dicendum eſt de diſtinctione horum modorum inter ſe: eſtne illa realis an rationis? Diſquiri permittimus.

V. §. 1. *Diſtinctio realis datur inter privationes & negationes, ſive cum rebus poſitivis, ſive inter ſe invicem, comparentur:* ſic differt realiter, tenebræ & lux, cæcitas & ſurditas.

VI. §. 5. *Diſtinctio realis eſt inter entia tionis, ſive illa conferantur inter ſe, ſive cum te reali*, v. c. ſic diſtinguuntur realiter, ſubctum & prædicatum, Chimæra & Mons reus, Tragelaphus & Homo.

VII. Hæc quidem omnia realiter m videntur diſtingui. Nunc quæ ad rationis ſtinctionem referri queant, pariter explic dum venit.

VIII. §. 1. *Diſtinctio rationis, ſive no nalis, ſive formalis, eſt inter diverſas forma ve rationes concipiendi rem eandem, in gener quovis objecto*: nam in omni objecto po intellectus partiri diſtinctos conceptus i dæquatos, ſub quibus objectum ipſum rep ſentetur; ſcil. poteſt formare conceptum nericum, & differentialem, & ſpecificum, i communem & proprium: ſimiliter poteſt tellectus concipere diverſas facultates virtutes, ratione effectuum & operation ubi in re ipſa non dantur diverſæ virtutes in hiſce omnibus eſt diſtinctio rationis ra cinatæ, ut loqui *vulgo* amant.

IX. §. 2. *Diſtinctio rationis eſt, inter di ſas formas ſeu rationes concipiendi rem ean de objecto reali*, quod extra fictionem me eſſe habeat, quocunque nomine veniat ente, dico, reali quolibet, poſſunt diverſi c ceptus formari, vel quoad rem ipſam, quoad modos rei, licet in objecto ipſo n detur diverſitas: ita diſtinguuntur anima homo in eodem homine, vis calefacien exſiccandi in eodem lumine, aliaque ſunt empla ubivis obvia.

X. §. 3. *Diſtinctio rationis, ſpeciatim l habet in Deo, de quo licet formare diſtinctos ceptus*, quibus, tum attributa ab eſſentia, unum attributum ab altero, tum perſon eſſentia actuſque perſonales ab eadem, di guuntur, ſalva manente eſſentiæ divinæ plicitate ſumma: ita v. c. differt juſtiti ab eju infinitate, omniſcientia à juſtitia ternitas & filiatio ab eſſentia Dei, genera ſpiratio ab eſſe divino. Compoſitio er ſubjecto & attributo, attributo & attril natura & ſuppoſito, ſimplicitatem De

ev

vertit, quia hæc omnia in Deo ſunt unum idem, & ratione tantum diſtinguuntur.

XI. Ita quidem diſtinctionem rei ſeu realem, & rationis ſeu notionalem, ex mente noſtra *diſp. præced.* expoſuimus, hac *præſenti* illuſtravimus, nunc pariter, quæ ſint *ſigna* & genuina *indicia* diſtinctionis, tum rei, tum rationis, videndum eſt. Varia quidem conſtitui ſolent, ſed multa ſpuria & adulterina. Ego certiſſima notabo. Sunt autem τεκμήρια ſeu ſigna *realis diſtinctionis*, quædam *generalia*, quædam *ſpecialia*.

XII. §. 1. *Signa generalia diſtinctionis realis* ſunt, 1. *eſſentiæ diverſitas:* quæ enim diverſas habent eſſentias, ea citra controverſiam realiter diſtinguuntur. 2. *Separabilitas:* quæcunque enim ſeparari poſſunt citra contradictionem, ea differunt realiter: nam cum ſeparantur, uti poſſunt, unum eſt ſine altero: ubi unum eſt ſine altero, ibi unum realiter alterum non eſt: 3. *Oppoſitio*, prout oppoſita vulgo definiuntur, quæ, neque de ſeinvicem, neque de eodem tertio, ſecundum idem, ad idem, eodem modo, atque tempore, affirmari poſſunt; &, diſpeſcuntur in diſparata, relative oppoſita, contraria, privative oppoſita, & contradicentia. Quæcunque igitur ſunt oppoſita his modis, realiter diſtinguuntur, quia oppoſitio infert, non tantum, ut hoc non ſit illud, ſed etiam ut hoc repugnet illi.

XIII. §. 2. *Signa diſtinctionis realis ſpecialia* ſunt, vel de ſubſtantiis, vel de accidentibus. *De ſubſtantiis. Vbi datur ratio producentis & producti, ibi datur diſtinctio realis:* nam oportet ad minimum ſuppoſitis differre, inter quæ dantur ejuſmodi reſpectus: quæ vero ſuppoſitis differunt, ea omnino differunt realiter. *De accidentibus. Quæcunque accidentia ſubjectis diſtinguuntur, ea diſtinguuntur realiter.* Unum namque accidens nequit eſſe in pluribus ſubjectis.

XIV. §. 3. *Signa diſtinctionis rationis* mihi ſunt. 1. *Subordinatio prædicamentalis. Quæcunque in eadem ſerie prædicamentali ſibi ſubordinantur, ea diſtinguuntur ratione,* quia differunt ſecundum inadæquatos conceptus, & recte dicuntur *diſtingui formaliter*, quia diverſæ ſunt rationes concipiendi ea, licet in re ſint unum & idem: ſic diſtinguuntur, ſubſtantia, corpus, vivens, ſentiens, homo, Petrus. 2. *Diverſa definitio. Quæcunque definitione differunt, ea ad minimum differunt ratione.* Diſtinguuntur & definitione, quæ realiter differunt, ſed non omnia ideo, quæ differunt definitione, ſtatim diſtinguuntur realiter, differunt tamen plus quam ratione ratiocinante, ut loqui ſolent vulgo, quia, ubi diverſa eſt definitio, ibi eſt diverſa ratio formalis; definitio enim eſt ratio eſſentiæ: ubi autem hæc diverſa eſt, ibi ad minimum formalis diverſitas ſeu diſtinctio rationis ratiocinatæ concedenda eſt; actio & paſſio definitione differunt, formaliter differunt, quia unus idemque motus inadæquatis conceptibus formalibus apprehenditur; attributa entis ab ente, & inter ſe, definitione, formaliter, conſequenter & ratione diſtinguuntur ratiocinata. Signum in ſpecie diſtinctionis ratiocinatæ de ente ſimpliciſſimo Deo eſt. *Quæcunque de ente ſimpliciſſimo Deo concipiuntur, ea ratione ac formaliter diſtinguuntur,* quia non inferunt veram oppoſitionem, ut, eſſentia, independentia, omnipotentia, paternitas, generatio, &c. quæ in divinis non ſunt oppoſita. Atque hæc fuerunt *ſigna diſtinctionis*, tum *rei*, tum *rationis:* reſtat *utriuſque* una *ſubdiviſio* explicanda.

XV. *Diſtinctio realis* eſt, vel *non-eſſentialis*, vel *eſſentialis:* nam tertium membrum diſtinctionis realis, nempe *ſuppoſitalis*, eſt ſuperfluum, quia ſuppoſitalis diſtinctio, aut pertinet ad non-eſſentialem, ut in divinis, aut ad eſſentialem, ut in rebus creatis. Diſtinctio *realis non-eſſentialis*, alias *realis tantum*, eſt eorum, quæ ſunt ejuſdem eſſentiæ numericæ, ita tamen, ut ſibi mutuo ſint incommunicabilia: hæc *diſtinctio, realis tantum, ſeu non-eſſentialis,* invenitur in SS. & adorando Myſterio Trinitatis: nam Perſonæ Trinitatis ſunt ejuſdem numericę & ſingularis eſſentiæ divinæ, ſed, in quantum charactere perſonali diſtinguuntur, ſunt ſibi invicem incommunicabiles, ita ut una perſona ob proprium characterem perſonalem non ſit alia. *Diſtinctio realis eſſentialis* eſt eorum, quæ habent eſſentias diverſas, ſive ſeparatæ ſint, ſive ſeparabiles abſque contradictione. Hæc eſt, *generica, ſpecifica, numerica. Genere differunt*, vel quę in diverſis ſunt prędicamentis, non τῶν κατηγορουμένων, ſed τῶν ὄντων, vel quę

ſunt ſub diverſis unius Categoriæ ſpeciebus: prioris exemplum eſt, linea & habitus, poſterioris, homo & lapis. *Specie diſtinguuntur*, quæ in conceptu quidem generico conveniunt, ſed forma ſpecifica diſtinguuntur, ut homo & brutum. *Numero diſtinguuntur*, quæcunque ejuſdem ſpeciei ſunt, ſed, vel in diverſis ſubjectis reperiuntur, vel diverſa ſuppoſita conſtituunt. Duobus itaque modis contingit, *numero differre*. 1. cum res differunt ſubjectis, ſic ut unum exiſtat ſine altero, quo modo albedo in pariete differt numero ab albedine lactis, nivis, ceruſſæ, &c. eruditio Petri ab eruditione Pauli. 2. cum res genere & forma eſſentiali conveniunt, diſtinguuntur autem forma contracta per conditiones individuantes, hic & nunc, &c. quomodo differunt Petrus & Paulus.

XVI. *Diſtinctio rationis eſt, vel virtualis, vel formalis, vel modalis. Virtualis eſt eorum, quæ diverſimode ſe exerunt ac ſi eſſent virtutes aliæ atque aliæ.* Ita vis indurativa, liquefactiva, rarefactiva, calefactiva, diſtinguuntur in Sole, ratione, virtualiter, quia eadem eſt virtus, quæ diverſos illos effectus edit: ſic virtualiter diſtinguuntur, juſtitia, miſericordia, & attributa Dei. *Formalis diſtinctio eſt illorum quæ unitive in uno ſunt contenta.* Sic *formalite[r]* diſtinguuntur. 1. Superiora & inferiora eſſen[-]tialiter ſibi invicem ſubordinata, ut homo [&] animal. 2. Paſſiones: ſic affectiones entis ſu[nt] unitive in ente & ab eo continentur, diſti[n]guunturque formaliter ab eo. *Modalis diſtinct[io] rationis, eſt inter rem & modum rei inſeparab[i]lem, vel inter modum & modum non ſibi invice[m] oppoſitos, ſed ratione formali tantum diſtinct[os] quando ſcil. modi de ſe invicem prædicari poſſu[nt]* ſic diſtinguuntur modaliter, ratione, ens & [u]num, unum, & verum, & bonum, inter ſe.

XVII. *Sed quo referes*, dicat quis, *diſtincti[o]nem accidentalem, tum internam, imparitat[em] & diſſimilitudinem, tum externam, cauſalem, [ef]fectivam, ſubjectivam, adjunctivam?* Reſp. *diſtinctionem realem non-eſſentialem.* Hæc eni[m] ſubdividatur in ſuppoſitalem & accident[a]lem; & hæc iterum in internam & externa[m] atque utraque in ſuas ſpecies, ut fieri ſol[et]. Non putem vero ullam ſupereſſe diſtinctio[nis] ſpeciem, quæ non commode revocari qu[eat] ad aliquam claſſem jam à me expoſitam.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-PRIMA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

AGgredimur materiam arduam & ſublimem, de Ideis contemplationem, quæ inſigni tamen ſe commendat utilitate: multum enim confert, *ad ſapientiam*, *ad religionem*, *ad morum informationem*. *Ad ſapientiam*; ſapientia enim circa primas altiſſimaſque rerum cauſas verſatur. Sed ideas perſcrutari, nihil eſt aliud, quam has cauſas perſcrutari. *Ad religionem*; ſine *Ideis* enim, nec dependentia mundi à Deo, nec divina providentia, rite explicari poteſt. *Ad morum inform[a]tionem*; fieri enim non poteſt, quin ille, [qui] *Ideas* Dei recte fuerit contemplatus, cog[no]ſcat admirabilem Dei ſapientiam, potenti[am] bonitatem, & Deum cognitum, ſapienti[ſſi]mum, potentiſſimum, optimum, amet, co[lat] veneretur.

II. *Idea*, ut *nomen* primum explicem, Græca vox eſt, ſic dicta ἀπὸ τοῦ εἴδειν, à *vide[ndo]* *aſpectando*, Latine *aſpectus*, *ſpecies*; *ſpecio* e[nim] a[...]

ntiquitus idem erat quod *video*, quia, ut *Lud. Vives ad lib. 7. Auguſt. de Civit. Dei c. 28.* notat, ſicuti artifex, dum conceptum aliquem ſeu ortum in externa materia procreare meditatur, formam rei producendæ objectam intellectui adſpicit, adſpiciendo contemplatur, contemplando operatur; ita & Deus mundum procreaturus, ideam ejus faciendi intellectui ſuo ex ſeſe & à ſeſe objectam adſpexit & contemplatus eſt, & ſic, ut eum adſpexit & contemplatus eſt, produxit. Hinc, quia *Idea* originalis rerum ſpecies, in intellectu exiſtens, & ad ſolam rationem pertinens, ſola mente perceptibilis, & quia eſt ratio ſecundum quam opus ad extra producitur, factum, ut Latini *Ideas* appellaverint *rationes*, in eo à nominis quidem proprietate (nam *ratio* Græcis non ἰδέα ſed λόγος dicitur) non tamen rei veritate diſceſſerunt: nam ideæ ſola *ratione* & intellectu continentur, & ſunt λόγοι, rationes rerum in Deo producendarum extra Deum: quia autem res extra Deum à Deo ad ideas divinas efficiuntur, hinc *exemplaris* & παράδειγμα nomen invenerunt, juxta illud *Boëthii, pulchrum pulcherrimus ipſe Mundum mente gerens ſimilique ab imagine formans.* Et, quia hæ *Ideæ* à Deo cognoſcuntur, imo ſunt rationes in Deo cognoſcendi res (ſunt enim idem cum eſſentia divina, in qua Deus omnia cognoſcit, ut poſtea probabimus) ideo etiam rerum *notiones*, *conceptus*, *ſimilitudines*, *imagines*, *ſimulachra*; & quia intellectum divinum quaſi informant, *formæ*, appellantur, Deinde, quia in *Ideis*, tanquam in ſeminibus, multa quaſi ſunt & incluſa, quæ mox producuntur, *rationes* quoque rerum *ſeminales* dicuntur. Hæc de *Voce*.

III. *Ideas dari*, quo ſenſu vocem explicimus, probandum nunc eſſet; ſed placet, antequam ad rem ipſam perveniamus, cum *Ariſtotele* congredi, & ab ejus injuriis vindicare *Platonem*, cui lib. 1. Metaph. t. 30. & 7. lib. t. 21. ſed præſertim lib. 1. Eth. Nicom. c. 6 neſcio, quod monſtrum opinionis circa *Ideas* affingit. Multi ſane hîc *Ariſtotelem* ſtrenue accuſant, ac non ingrati ſolum animi, ſed pallidris quoque mendacii reum faciunt: ajunt-que rotunde, *Platonem* nullas tales, quales fingit *Ariſtoteles*, *Ideas* poſuiſſe, imo ne per ſomnium quidem cogitaſſe: *ſed Ariſtotel.* affinxiſſe ſententiam talem *Platoni*, ut haberet quod oppugnaret. Imo conqueruntur nonnulli de ſumma hîc injuria facta *Platoni*, cujus longe alia fuit mens, quam quæ ei ab *Ariſtotele* tribuitur, qui hîc cum umbra luctari voluiſſe videtur. Dicit *Ariſtoteles*, *Platonem* poſuiſſe puriſſimas quaſdam formas rerum naturalium, abſtractas à corporibus, & ſeorſum à divina mente ſubſiſtentes, & has *Ideas eſſe.* Verum enimvero maximus *Plato* ac *Philoſophus divinus* non excogitavit profecto *Ideas*, errabundas inter nubes, aut in terrarum vel orbis mundani angulo alicubi deliteſcentes, ſed in mente eas poſuit divina, æternas atque immutabiles. Detur quæſo fingendi licentia; quis eſt, qui non animadvertat, ineptas eſſe cogitationes, ſi quis fingat bovem aut leonem quendam maximum, per ſe conſiſtentem, & alicubi extra omnes boves & leones ſingulares exiſtentem, egregia anima & formoſo corpore præditum, ad cujus Ideam boves omnes ac leones ſingulares ſint expreſſi, formati, facti? Apage nugas, homine mentis ſanæ, nedum tanto *Philoſopho Platone*, indignas. *Plato* omnium rerum Ideas & exemplaria in ipſo *Deo* poſuit: quæ ſententia non tantum reprehenſionis eſt expers, ſed omnem laudem contra meretur atque admirationem, ac *Patribus* Antiquis ita placuit, ut, revelationi potius quam ratiocinationi eam debuiſſe acceptam referre Platonem, nonnulli exiſtimaverint. Quid enim pium magis, quam rerum omnium ideas, ſeu archetypos, ſeu exemplaria, in *Deo* collocare? ita certe *Dei ſapientiam* in omnium rerum creatione & intelligimus & explicamus optime, eamque ſic expoſuere ſanctiſſimi *Patres*, *Clemens Alexandrinus*, *Iuſtinus Martyr*, & magnus *Auguſtinus*. Sed, ut, quæ *Platonis* mens fuerit, clariſſime liqueat, eam apertiſſime proponemus, prout ex ipſo & *Marſilio Ficino*, Platonicorum inter recentiores Coryphæo in ſua *Theologia Platonica*, hauriri poteſt.

IV. *Plato*, vir divinus, à *Deo* creatore pendere omnia certo ſciens, cum is eximie ſapiens, potens, & bonus eſſet, cum omnis

veritatis & virtutis fontem ſtatuit, è quo rivuli in omne genus creaturarum propagarentur; atque ut creaturæ omnes ab eo ortum ducunt, ita in eundem quoq; per medium hominem deſinunt; cujus hominis beatitudo in morte Philoſophica (eſt enim Philoſophia meditatio mortis) qua cum Deo conjungitur per contemplationem & actionem, repoſita eſt. In *Deo* ergo ſunt omnia æquivalenter, in eodem omnia à ſe cognoſcuntur excellenter: & hæc cognitio *Idea* dicitur ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν à videndo, *Mater* omnium εἰδῶν, *ſpecierum creatarum*, uti *Deus* eſt *Pater* omnium entium. Atque ſic in mente divina eſſe *Ideas* rerum omnium, quoniam Deus ſemetipſum intelligens, omnia etiam à ſe creanda intelligit; quin amplius in hujus *Ideæ divinæ* contemplatione, id eſt, animæ cum Deo conjunctione, ſummum hujus vitæ bonum collocari, *Plato* docuit. Videatur ac legatur ipſe *Plato* in *Timæo*, in *Parmenide*, in *Phædone*, in *Convivio* in 6. & ult. de *Rep. lib.* & alibi. &, quicunque non plane hoſpes eſt in lectione *Platonis*, ei facile conſtat, hanc ipſam eſſe *Platonis* ſanctiſſimam mentem, quam cum ſciret *Ariſtoteles*, qui annos viginti *Platonem* audiverat, prudens tamen & ſciens eam diſſimulavit, atque aliam plane ei affinxit, egregius in Præceptorem calumniator, qui ideo ipſemet, in ſuis caſtris, à militibus ſuis, quamvis ſacramentum ei dixerint, *Themiſtio*, *Simplicio*, *Euſtratio*, Magnus *Imperator* turpiter deſeritur, ac graviſſimo impietatis crimine ab iis aliiſque notatur & condemnatur.

V. Sic loquitur *Themiſtius*, cum de *Ideis* philoſophatur, & de hac *Idearum* ab Ariſtotele facta exploſione. *Ariſtoteles Platoni perpetuo contradixit*, id eſt, *ſophiſtice captioſeque diſputavit, & non tam Platonis ſententiam, quam ejus ſpeciem, & quod ſibi finxit ſententiæ Platonicæ ſimulachrum, oppugnavit.* Quod multo clarius expreſſit *Simplicius*, eaſdem *Platonis* Ideas defendens, cum inquit diſertim. *Ariſtoteles, cum in Ideas Platonis debacchatur, potius ad verba, quam ad ſenſum argumentatur.* Quid *Euſtratius* in ſuis ad *Eth.* Nicom. *lib.* 1. *c.* 6. *Poſſet*, inquit, *aliquis jure Ariſtoteli objicere. Videris, ô Ariſtoteles, de induſtria, quippe qui amicus & diſcipulus Platonis extiteris, adverſus opinionem de Ideis adeo captioſe & fallaciter diſputaſſe, ut ex eo, quod nihil dicturus eſſes, quod ad evertendam de Ideis ſententiam valeret, eam confirmares magis atq; ſtabilires.* Atq; hæc ſunt tria *Ariſtotelis* inter *Græcos* teſtimonia, in hoc negotio *Idearũ*, de ejus fidelitate & ſinceritate, prolata.

VI. Unum adjungemus ex *Latinis* ac recentioribus *Ariſtotelis* Interpretibus, hominis Ἀριστοτελικωτάτου, & *Thomiſtæ* inexpugnabilis, & *Ariſtoteli* & *Thomæ* addictiſſimi, & inter barbaros *Scholaſticos* ſua barbarie principis, *Chryſoſtomi Iavelli*, teſtimonium, qui in *ſecundo tomo operum Philoſophicorum*, *Epitomæ ſuæ in Ethicam Platonis, tract.* 7. *c. ult.* omnium diligentiſſime rationes collegit, quæ *Ariſtotelem*, in *Ideis Platonicis* impugnandis, ſpeciatim in *idea boni* exagitanda, egregium agere diſſimulatorem doceant: ſic loquitur. *Quam falſò id Platoni tribuat Ariſtoteles, ut felicitatem voluerit poſitam, in generali quodam bono, quod apud Platonem ipſum idea boni ſive per ſe bonum appellatur, vel ex eo conſtat, quod Plato docuit apertiſſime, tum aliis in locis longe plurimis, tum vero maxime in Sympoſio ſeu convivio; veram felicitatem in divinorum entium contemplatione conſiſtere. At idem ipſe de felicitate ſentit Ariſtoteles, nec quicquam potuit invenire excellentius, lib.* 10. *Eth. Nicom. Ergo, quod attinet ad ſententiam, à Platone non diſcrepat, ſed diſſentire vult verbis: ſolet enim Plato, Dei contemplationem, ſpectaculum per ſe boni ac pulchri vocare, quod Ariſtoteles ſub Ideæ ſeu boni ſeparati nomine tam vehementer hic exagitat.* Hæc *Iavellus*, qui ibidem ſupervacaneum judicat, *Ariſtotelis* ratiocinia, contra *Platonis* Ideas allata, ſolvere, *quia*, inquit, *ludunt in ambiguo.* Si cui tamen argumenta *Ariſtotelis* refutata videre geſtiat, adeat commentarios accuratiſſimos *Audomari Talæi in l.* 1. *Eth. Nicom. Campanellam in Metaph. parte* 3. *l.* 13. *Scipionem Agnellum in l.* 1. *de Ideis.*

VII. Ex hiſce omnibus ſatis conſtat, non ſine ratione, *Ariſtotelem*, falſitatis, diſſimulationis, ingratitudinis, contra *Platonem*, Præceptorem ſuum, in impugnandis Ideis, accuſari; atque hoc tanto magis fidem invenit apud multos, quod idem à *Plutarcho* & *Laertio* (at quantis Authoribus!) confirmatum reperiatur.

riatur. Verba *Plutarchi* ſunt. *Ideas Plato-cas Ariſtoteles ubique dictis inceſſens, in mora-us, in naturalibus commentariis, in iis, quæ oterica vocantur, diſputationibus, viſus eſt ibuſdam, majore contendendi quam ſapientiæ dio id feciſſe, ut qui propoſuiſſet Philoſophiam itonis contemnere, tantum abeſt, ut eam fuerit utus.* Hæc *Plutarchus. Laertius in Ariſto-is* vita ſic de eo ſcribit. *A Platone adhuc vente defecit: itaque dixiſſe Platonem ferunt. riſtoteles nos calcaneo petit, ut pulli ſolent ma-trem, ubi ſunt in lucem editi.* Et hæc *Laertius*.

VIII. Qui *Ariſtotelem* hic excuſant, ajunt eum, non tam contra *Platonis* ſententiam quam contra eam, quæ vulgo pro *Platonica* haberetur, diſputaſſe. Quicquid ſit de hoc negotio, ſufficit nobis, jam oſtendiſſe, *Platonem* longe ab eo abfuiſſe, ut rerum omnium univerſales quaſdam *Ideas*, exiſtentes extra *Deum*, extra res ſingulares, docuerit, & quod eas in *Deo* ipſo ac ſolo conſtituerit, in quo illas reperiri ſequens docebit *Diſputatio*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SECUNDA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

Uid vox hæc, *Idea*, ſignificet, *diſp. præced.* explicatum eſt, & ſimul quam injuria fecerit *Platoni Ariſtoteles*, dum aliam hu- vocis notionem effingit, quam *Plato* aſſe-at. Nunc rem ipſam ſpectemus. Ac pri- videbimus; *An ſint in Deo Ideæ?* Deinde, *ſint?* Utrobique multa ſeſe offerent abſ-a, ſed quæ laborem indagandi ac contem-di ſua utilitate compenſabunt.

I. *Dari Ideas in Deo*, ratione naturali ſciri ſt, & cognitum fuit à multis Ethnicorum. argumenta proferemus aliquot, quibus evincemus.

II. §. 1. Omne agens quod agit ex ra-e, Barbari dicunt, rationabiliter, clarius, d agit per intellectum, neceſſe eſt, ut illud ſe habeat rationes & formas rerum, quas iet & efficiendas cognoſcit. Sed Deus eſt is tale. Ergo. *Aſſumo.* Atqui hæ rationes rmæ rerum faciendarum, & quibus res ndas Deus cognoſcit, ſunt nihil aliud, n ideæ. Ergo illæ dantur in Deo: Profe- hæc eſt differentia inter agens naturale & nale, quod naturale agat, motum ab alio, non indiget exemplari, per quod agat; at rationale agit motum à ſe, per rationem quam habet in ſe. Deus autem in producendo mundo eſt agens rationale, non naturale. Ergo, &c.

IV. §. 2. Mirabilis rerum omnium atque univerſi ordo & cauſarum ſeries ac ſocietas oſtendit evidenter, quod creator illarum agat cum ſumma ratione & ſapientia: ratio enim illa eminentiſſima ac ſapientiſſima, & quæ omnia ordinat, ſe ipſam ignorare non poteſt: alioqui ſumma ratio foret irrationalis, nullam enim ſui rationem haberet: Mundum autem, non caſu, nec fortuito, nec temere, ſed eminentiſſima ratione, extitiſſe, atque etiamnum conſiſtere, perpetua membrorum ejus tam repugnantium conſpiratio aperte declarat. Summa itaque ratio ſeipſam intelligit, & quia eſt rerum omnium ordinatrix, dum ſe ipſam intelligit, intelligit ſe, ut omnium rerum ordinatricem: ſed intelligere ſeipſam ut rerum omnium ordinatricem, nihil eſt aliud, quam intelligere, quibus rationibus ipſa *Ratio* intelligens omnia efficiat, diſponat, moderetur. Atqui hæ rationes in ſumma & ſapientiſſima omnium *Ratione* ſunt Ideæ. Ergo, &c.

V. §. 3. Omnis virtus prius intra ſe ipſam ſuam generat prolem, quam extra ſe: ſic vita vegetativa, tam in plantis quam animalibus, ſemen, quaſi-plantam & quaſi-animal, &, ſi *Scaligero* credimus, plantam imperfectam & animal imperfectum, in proprio corpore prius producit, quam id faciat extra ſe, & vel plantam vel animal producat extra ſe: ſic ſenſitiva vita in ſeipſa per phantaſiam prius rei ſimulachrum efformat, antequam in externa materia progeniem & effigiem ſui producat: ſic & rationalis vita, prius in ſe ipſa rei agendæ rationem concipit, antequam extra ſe ipſam rem efficiat palam.

VI. §. 4. De ratione Ideæ ſunt hæc tria, ut volunt *Scholaſtici*, 1. ut ſit forma rei, præter ipſam rem, in agente exiſtens. 2. ut res producta imitetur, referat, & exprimat illam. 3. ut agens intendat rem exprimere ſecundum Ideæ ſimilitudinem. At Deus operatur juxta tres has conditiones. Ergo operatur ſecundum Ideas. *Prob. minor.* Quia perfectiſſimus operandi modus debet Deo tribui: At talis eſt, qui juxta tres conditiones relatas procedit, quod patet in artificibus perfectiſſimis, qui ſemper ſic operantur.

VII. §. 5. Qui per ſuam eſſentiam facit omnia, is in ſua eſſentia continet omnia, & comprehendit omnia; alioquin, quæ faceret, non cognoſceret. At Deus per eſſentiam facit omnia: quia Dei potentia non diſtinguitur ab ejus eſſentia. Ergo etiam omnia continet & comprehendit in ſua eſſentia. Sed non continet nec comprehendit omnia in ſua eſſentia, niſi contineat & comprehendat in illa omnium rerum Ideas: Nam ante res productas, non poteſt eas aliter concipere aut comprehendere, quam per ideas. Ergo, &c.

VIII. §. 6. Omnis forma cujuſcunque effectus ſuo modo à cauſa comprehenditur: Nam, & omnis cauſa per aliquam agit formam, & omnis effectus ab aliqua forma proficiſcitur, in qua comprehendatur, aut ſecundum eſſe naturale, aut ſecundum eſſe intelligibile. At Deus eſt cauſa omnium. Ergo comprehendit omnium rerum formas: non comprehendit autem eas ſecundum eſſe naturale, ſed ſecundum eſſe intelligibile. Sed rerum formæ ſecundum eſſe intelligibile comprehenſæ, ſunt Ideæ. Ergo, &c.

IX. §. 7. Quemadmodum ſe habet pura potentia, ita etiam ſe habet purus actus. At pura potentia eſt illa, in qua nullæ rerum formæ ante ſui productionem exiſtunt, qualis vulgo dicitur materia prima Peripateticorum. Ergo purus actus erit, in quo omnes rerum formæ ante ſui productionem exiſtunt. At Deus eſt purus actus. Ergo, &c. Sed non exiſtunt in Deo formæ rerum omnium ante ſui productionem ſecundum eſſe reale: ſic enim eſſent productæ antequam producerentur. Ergo ſecundum eſſe objectivum & intelligibile: at hoc eſt idem eſſe, cum eſſe rerum ideali, ut egregie demonſtrat in ſua *Metaphyſica Scotiſtica Martinus Meuriſſe, cap. de Ideis.* Ergo in Deo dantur ideæ. Quod erat demonſtrandum. Vid. ſubtiliter philoſophantem de Ideis, *Fitanum Solonem in Exercit. Metaph. lib. 2. tract. 6.* Hæc fuit idearum κατασκευὴ, ſequitur ἀνασκευή.

X. §. 1. *Perfectius eſt agens, quod non eget exemplari, quam quod eget. At Deus eſt agens perfectiſſimum. Ergo non eget Ideis.* Reſp. Si Deus indigeret inſpicere exemplar extra ſe, eſſet agens imperfectum: ſed Deus tali exemplari non eget: inſpicit enim eſſentiam ſuam intra ſe, ut exemplar. Sed, eſſentiam ſuam inſpicere ut exemplar, perfectio eſt, & non imperfectio eſt.

XI. §. 2. *Idea ponitur in Deo ut ſit principium cognoſcendi & operandi. Sed Dei eſſentia eſt ſufficiens utriuſque principium. Ergo non opus eſt Ideis.* Et, *Deus in ſeipſo & per ſeipſum cognoſcit omnia. Sed non cognoſcit ſeipſum per Ideam. Ergo neque alia à ſe.* Reſp. Ipſa eſſentia divina eſt idea & ſimilitudo omnium rerum ut eſt cognita; & quamvis Deus per ſuam eſſentiam cognoſcat ſe & alia, quia tamen eſſentia divina eſt principium operativum aliorum, & non ſui, ideo dicitur aliorum Idea, & non ſui.

XII. §. 3. *Quicquid fit, à ſuo ſimili fit. A Ideæ divinæ non ſunt ſimiles rebus Ideatis, ut loquuntur, id eſt, ad Ideam expreſſis.* prob. minor *Quæ genere differunt, ea non ſunt ſimilia. Sed Ideæ & res ideatæ differunt genere: nam Ideæ ſunt incorruptibiles & Ideata corruptibilia.* [illegible]

pote

teſt hoc argumentum adhuc aliter inſtitui. ea dicit rationem ſimilitudinis, & ſimilitudo it rationem convenientiæ: Dei autem & creaæ cum ſit ſumma diſtantia, nulla eſt ibi convenientia; ſi nulla convenientia, nulla quoque eſt ilitudo: ſi nulla ſimilitudo, nulla quoque eſt a in Deo. Ergo, &c. Reſp. Quicquid fit, uo ſimili fit: non eſt ſimpliciter verum: nam lit hoc axioma, 1. in cauſis æquivocis: is ex putri genitus non eſt ſimilis Soli. 2. in uſa remota: canis à cane & ſole genitus, n eſt ſimilis Soli. 3. in cauſis inſtrumentaus: gladius cicatricem efficit: ſed cicatrix n eſt ſimilis gladio quoad ſpeciem. Deinde ilitudo eſt duplex: una univocationis ſeu ticipationis, quando duo conveniunt in o conceptu univoco & communi, ſicut Pes & Paulus dicuntur ſimiles, quia convent in humanitate, quæ eſt communis illis, quibus formamus unum conceptum comnem & univocum, & hæc ſimilitudo non eritur inter Deum & creaturam, quia ea, e dicuntur de Deo & creaturis, non dicununivoce: alia eſt ſimilitudo expreſſionis repræſentationis, quando unum diſtinctè ræſentat & perfectiſſime exprimit aliud, conveniant in aliquo communi, ſive non, ſpecies intelligibilis hominis eſt ſimilio ejus; & hæc ſimilitudo invenitur inter um & hominem: nam Deus dicitur ſimilitudo creaturæ, quia idea, quæ eſt in Deo, imo, quæ eſt ipſe Deus, exprimit & repræſentat creaturam ipſam perfectiſſime, & ſic Idea dicitur ſimilitudo rei cognitæ, quia eſt ratio cognoſcendi rem. Unde ad *argumentum reſp.* quod nulla ſit ſimilitudo inter Deum & creaturam; univocationis & participationis, concedo; repræſentationis & expreſſionis, nego.

XIII. §. 4. *Relativum non præcedit abſolutum. Sed Ideæ ſunt entia relativa, quia ſunt Ideati Idea, Ideata ſunt entia abſoluta. Ergo non poſſunt præcedere Ideæ Ideata. Ergo non ſunt in Deo ante Ideata. At ſi non ſint ante Ideata*; *ne in Deo ſunt quidem, quia ſcientia Dei ſic augeretur, & produceretur à rebus extra Deum.* Reſp. Ideæ duobus accipiuntur modis; vel pro imitatione atque expreſſione, vel pro re, quæ imitationi ſeu expreſſioni ſubjicitur: priori modo, ſunt quid relativum; ſecundo modo, ſunt quid abſolutum. Sed enim Deus ſpectatur, prout homo divinam eſſentiam ſuo modo imitatur & exprimit, Deus refertur idealiter ad hominem & ad eum ſe habet relative: At ſi conſideratur, ut omnia in ſe continens idealiter & repræſentans per modum unius abſolutiſſimi in ſeipſo atque eſſentia ſua, eſt ens abſolutum: ſic ut idea in Deo ſit aliquid relativum, ut refertur ad creaturam; & aliquid abſolutum, ut refertur ad Deum.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-TERTIA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

QUæſtionem, *an ſit*, de *Ideis*, ſolvit *diſp. præcedens*, quæ, eas eſſe & dari in Deo, ltis evicit rationibus: nunc quæſtio, *quid Ideæ*, ſolvenda venit: hæc ſolvitur per detionem, quæ eſt ratio quidditatis, ratio eſſentiæ, λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι, ratio ejus eſſe, quid eſt: ἦν enim Attice ponitur pro ἐστί, id eſt, definitio eſt illa ratio, quam quis reddit, de aliqua re, rogatus, quid eſt illa res? Ergo & nos in definitionem aut qualemcunque ſaltem

tem deſcriptionem *Ideæ* inquiramus. Ea non una, ſed varia, à *Scholaſticis in Mag. Sent. & Commentatoribus in Thomæ Aquinatis ſummam*, adferri ſolet. Non eſt nobis animus, omnes eorum definitiones in medium producere. Videtur nobis eſſe perfectiſſima, aut perfectiſſimæ proxima hæc, quæ ſequitur.

II. *Idea Dei, eſt forma ſubſtantifica, objecta menti, ſeu intellectui divino, intra ipſum exiſtens, ad quam adſpiciens operatur.* Vel brevius. *Eſt ſimilitudo rei in Deo, per quam res cognoſcitur, aut cognita producitur.* Nos utramque explicabimus. *Forma* vel *ſimilitudo* loco *generis* eſt, reliqua ſunt loco *differentiæ. Idea* in Deo dicitur *forma*, & quidem vocabulo barbaro, ſed tamen ſignificanti, *Subſtantifica*, quia eſt ipſa natura & eſſentia divina, in quantum à creaturis diverſis diverſa ratione eſt imitabilis: Dicitur porro *objecta intellectui*, ad excludendos actus & habitus ipſius intellectus, qui non habent rationem objecti: Idea autem objectum eſt, quod intellectus contemplatur: unde nec ſpecies intelligibilis, neq; ars in mente artificis, eſt Idea, quia non habent rationem objecti, ſed tantum principii effectivi; & Ideo ſolum verbum mentis, proprie Idea dicitur, quia habet rationem objecti, & eſt ſimilitudo expreſſa rei. Tertio, dicitur in deſcriptione priori Ideæ, *intra ipſum intellectum exiſtens divinum*; ad excludendum exemplar externum, ad quod agens artifex interdum reſpicit in ſuis operibus: Idea vero eſt exemplar internum ipſius intellectus; non tamen hinc ſequitur, eam menti inhærere, accidentis inſtar: ſed ſatis eſt, quod ibi ſit per modum objecti, quod ſit ipſum objectum intellectus. Poſtremo additur, *ad quam Deus, univerſi artifex, aut opifex potius, reſpiciens operatur*; quibus verbis excluduntur formæ rerum naturalium: nam licet agens naturale producat effectum ſibi ſimile, ſimile ſuæ formæ, v. c. ignis ignem, forma tamen ipſa naturalis non habet rationem Ideæ, quia agens naturale non operatur, reſpiciendo ad illam: ideoque effectus cauſæ naturalis non habet Ideam ſui in cauſa proxima, ſed in cauſa remota tantum ac prima: & hinc explicari poteſt hoc Philoſophorum axioma, *Opus naturæ eſt opus intelligentiæ*; ſc. quia res & effectus naturales im[...] tantur Ideas, quas Deus habet in mente ſua [...] contemplatur in productione rerum.

III. Altera definitio Ideæ à nobis allat[a] dicebat, *Ideam eſſe ſimilitudinem rei, per qua[m] res cognoſcitur aut cognita producitur.* Ex h[ac] deſcriptione patet, eſſe quaſdam Ideas, tantu[m] cognoſcendi, quales ſunt poſſibilium, qu[æ] nunquam fiunt, aut etiam impoſſibiliu[m] quaſdam eſſe cognoſcendi & producendi [ſi]mul, quales ſunt futurorum; unde rectiſſim[e] doctiſſimus ait *Ameſius* th. 23. c. 7. l. 1. *M[e]dullæ ſuæ Theologicæ*, quæ hoc nomen vere m[e]retur. *Ideæ, prout conſiderantur anteceden[ter] decretum divinæ voluntatis, quidditatem reru[m] repræſentant & exiſtentiam tantum poſſibilem, prout conſiderantur poſt determinationem divi[næ] voluntatis, repræſentant eaſdem res, ut actu f[u]turas, ſecundum actualem ſuam exiſtentia[m].* Porro *Idea rerum in Deo*, dicitur *ſimilitudo*, n[on] univocationis aut participationis, ſed repr[æ]ſentationis aut expreſſionis, uti illa diſtinct[a] *diſp. præced.* eſt explicata: quatenus eſſent[ia] Dei à ſe cognita repræſentat & quaſi exprim[it] ipſi Deo, omnes res faciendas, creatu[ras] omnes.

IV. Dicet quiſpiam §. 1. *Eſſentiam De[i] Deo cognitam non tantum eſſe Ideam creatur[æ] ſed & creaturam, præſertim rationalem, e[ſſe] Ideam Dei: nam ut Idea, quæ eſt in Deo, ipſi r[e]præſentat & exprimit creaturam, ex qua repr[æ]ſentatione & expreſſione eam cognoſcit, ita [et] per creaturam venimus in cognitionem Dei ta[m]quam per imaginem ejus, præſertim per hom[i]nem.* Reſp. Quamvis mutua quædam ſimi[li]tudo repræſentans, ſeu, ut Scholaſtici malu[nt] loqui, repræſentativa, reperiatur inter Deu[m] & hominem, quatenus unum eſt ratio cogno[ſ]cendi alterum, Deus ratio cognoſcendi hom[i]nem, homo ratio cognoſcendi Deum, alio t[a]men & plane diverſo modo reperitur hæc [ſi]militudo repræſentationis in Deo & in hom[i]ne ſeu nobis. In homine ſeu nobis Idea eſt [ſi]militudo rei cognitæ, ſic ut res ipſa ſit veri[tas] iſtius ſimilitudinis, ſic ut entitas rei cogni[tæ] ſit fundamentum ſimilitudinis iſtius, ſic [ut] Idea in nobis ſit quaſi ſpecies impreſſa: at [in] Deo eſt quaſi ſpecies expreſſa, aut, ut rect[ius] loq[...]

quamur, eſt quaſi ſpecies exprimens: in Deo ea eſt ipſa veritas rei, & in re ipſa tantum ſimilitudo: nam cum ſimilitudo creaturæ, quæ eſt in Deo, ſit ipſa eſſentia divina, potius dicatur veritas rei cognitæ, quam ſimilitudo: tum, quia perfectior eſt creatura, quæ per ideam eſt in Deo, quam eſt ipſamet creatura in ſe, tum, quia creatura ad imitationem illius divinæ ideæ eſt facta & expreſſa, non contra. Cum ergo perfectio cognitionis conſiſtat in eo, ut cognoſcatur veritas rei potius quam ſimilitudo, ſequitur, ideam, quæ eſt in Deo, eſſe perfectiſſimam rationem cognoſcendi creaturam, quia perfectiſſime exprimit & repræſentat illam, cum ſit veritas creaturæ: creatura autem ipſa eſt ſimilitudo veritatis ejus, ita facta & vere facta, ut idea ejus in mente divina eam repræſentavit.

V. Sed ut quam clariſſime proponamus diſcrimen, inter ideas, exiſtentes in Deo, & exiſtentes in nobis, quæ tamen utrimque in utroque ſunt principia cognoſcendi rem, in pluribus punctis eſt diſſimilitudo: 1. In Deo datur una idea, quæ eſt ſimilitudo omnium cognoſcibilium, ipſa ſcil. eſſentia divina: at in nobis aut homine non eſt una idea, quæ ſit ſimilitudo omnium cognoſcibilium, quia illa in nobis aut homine non eſt noſtra aut hominis eſſentia. 2. Intellectus divinus, in quo ſunt ideæ, eſt purus actus reſpectu cognoſcibilis, & cognoſcibile eſt in potentia reſpectu intellectus divini: at contra, intellectus noſter ſeu hominis eſt in potentia ad cognoſcibile, & ipſum cognoſcibile eſt actu. 3. Intellectus divinus non accipit ideam à rebus, nec informatur ſpecie intelligibili: ſed noſter intellectus aut hominis contra accipit ideam à rebus, & informatur ſpecie intelligibili. Et quamvis ſoleam rariſſime theſes implere teſtimoniis aliorum, non poſſum tamen hic omittere doctiſſimi iterum *Ameſii* in veræ theologiæ *Medull. c.7 l.1. th.* 15. 16. 17. verba. *Idea in homine*, inquit, *qui cognitionem acquirit per Analyſin, colligitur ex rebus ipſis; atque adeo res primo in ſemetipſis exiſtunt, tum ad hominum ſenſum perveniunt, inde ad intellectum; ubi poſſunt ideam aliquam conſtituere ad operationem ſequentem dirigendam. Sed quoniam Deus omnia intelligit per Geneſin, & non requirit cognitionem rerum per Analyſin, ideo omnia ſunt prius in ejus mente, quam in ſemetipſis. In nobis res ipſæ ſunt exemplar, & cognitio noſtra eſt imago: ſed in Deo ſcientia divina eſt exemplar, & res ipſæ ſunt imago vel ſimilitudo ejus expreſſa. Idea in homine prius eſt impreſſa & poſtea exprimitur in rebus: ſed in Deo eſt tantum exprimens, non impreſſa, quia non accedit aliunde.*

VI. Dicet quis §. 2. *Ideas divinas nihil eſſe aliud, quam Creaturas, ſecundum proprium eſſe reale, à divino eſſe diſtinctum, ab æterno productas: quod proprium earum eſſe, non fuit eſſe exiſtentiæ, ſed eſſe eſſentiæ. Quæ eſt opinio eorum, qui eſſentias rerum æternas, aut ab æterno eſſe, ſtatuunt.* Reſp. Falſum eſt, eſſe eſſentiæ rerum eſſe ab æterno productum: conſequenter, falſum eſt, illud eſſe ideas. *Prob. prius.* Omne eſſe productum, eſt, eſſe participatum: omne eſſe participatum eſt creatum: ſed nihil eſt creatum ab æterno: ergo nullum eſſe participatum eſt ab æterno: ergo nullum eſſe productum eſt ab æterno. Quod autem nihil creatum ſit ab æterno, imo ne creari quidem potuerit ab æterno, id ſatis demonſtratum eſt *diſp.* 19. *v.* 1. *ſelect. diſp.* Et, ſi creaturæ in Deo habeant eſſe eſſentiæ, diſtinctum ab eſſentia Dei, atque ab æterno, quatenus ſunt ideæ divinæ, intellectus Dei ab alio perficeretur, quam à ſeipſo in cognoſcendo: nempe à creaturis, dum eas cognoſceret in ſeipſis, ita autem cognoſceret eas, cum illas cognoſceret in proprio idearum eſſe, diſtincto ab eſſe divino. Sed hæc omnia ſunt abſurda. Quid? quod ex hac ſententia ſequatur, ab æterno aliquod eſſe eſſentiæ reale fuiſſe in Deo, quod non eſſet ipſe Deus, contra receptum axioma: *Nihil eſt in Deo, quod non ſit Deus:* quod quamvis crudum ſit & durum, ne dicam, falſum, ſi extendatur ad relationes divinas & modos ſubſiſtendi, in abſtracto (nam hæc identificantur quidem cũ Deo, non ſunt tamen formaliter ſeu in ſenſu formali idem quod Deus) attamen veriſſimum eſt, quando illud τὸ *nihil*, negat, omne ens reale aut omne eſſe eſſentiæ reale: Quin, ex hac opinione ſequetur, Deum quavis re compoſita fore magis compoſitum: nam, ſi creaturæ habent eſſe proprium reale in Deo: à divino

divino eſſe diſtinctum, in quo conſiſtunt illarum ideæ, ergo, cum eſſe unius creaturæ, hujus vel illius, in ſe quidem ſit indiſtinctum & indiviſum, ab aliis tamen diſtinctum & diviſum, in Deo tot erunt eſſentiæ, quot creaturæ; & ſic Deus innumeras habebit eſſentias, quod ſimplicitatem ejus evertit, & impium eſt de Deo cogitare. Quare concludimus, *Ideas rerum in Deo, non eſſe ipſas creaturas, ſecundum eſſe eſſentiæ reale, ab æterno in eſſentia divina productas, ſed ſunt ipſa divina eſſentia ſimpliciſſima, prout à Deo intelligitur, & eſt imitabilis i diverſis creaturis diverſo modo, & in iis per ſimilitudinem exprimi ac repræſentari poſſibilis* Quod autem nullæ eſſentiæ rerum creatarum ſint ab æterno aut æternæ, alias, ſi Deus volet demonſtrabimus, in *hoc Diſp. curriculo*: nunc Materiã de *Ideis* perſequemur *Diſp.* proxima

---

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUARTA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

QUæſtiones, *An ſint & quid ſint Ideæ*, expoſuerunt *diſp.* duæ præcedentes, reſtat, ut inquiramus in numerum *Idearum*, *ſintne in Deo Ideæ plures, an una?* de qua quæſtione graviſſima acriter diſputant *Scholaſtici*, *Thomas Aquinas*. 1. *p. ſummæ Theol. quæſt.* 15. *art.* 2. & omnes ad ipſum commentatores, inter alios prolixe *Franciſcus Cumel ad illam quæſt.* item Commentatores in *Mag. Sent. Petr. Lomb. lib.* 1. *Diſtinct.* 36. & hîc inter alios, *Gulielmus Durandus*, *quæſt.* 4. Nos, omiſſis authoritatibus, rem ipſam explicabimus, rationibus confirmabimus, objectiones refutabimus.

II. Idea rerum omnium in Deo, eſt una & multiplex: una, ſi referatur ad Deum, in quo eſt; eſt enim ipſa ejus eſſentia, quæ eſt una ac ſimpliciſſima: multiplex eſt, ſi comparetur ad res omnes, quas exprimit & repræſentat, reſpectu quarum non eſt una; ſic enim eadem foret idea bovis, quę hominis, quæ lapidis, &c. quod eſt abſurdum. Adferri hic poteſt ſimile ad rem illuſtrandam. Uti punctum reſpectu ſui unum eſt, in comparatione tamen ad lineas, quæ ex eo ducuntur, multiplex; uti unitas in ſe ſpectata, reſpectu ſui, eſt una, reſpectu numerorum, qui ex illa procedunt, multiplex; ita idea in Deo, in ſe una eſt, reſpect[u] eorum, quæ ab ea, ut exemplari, procedu[nt] & egrediuntur, multiplex eſt. Hæc ſimilit[u]do aliquo modo illuſtrat hoc negotium. R[es] ipſa ſic ſe habet. Ideæ rerum omnium ſu[nt] ipſa divina eſſentia aut natura, una, unica, i[n]diviſibilis, ac ſimpliciſſima: hæc tamen, un[a] unica, indiviſibilis, ac ſimpliciſſima eſſent[ia] rerum omnium ideas in ſe continet, quat[e]nus, ut àdiverſis creaturis diverſa imitatio[ne] imitabilis, & varia repræſentatione ab omn[i]bus repræſentabilis, ab intellectu Dei cogn[o]ſcitur, quæ diverſitas, quæ varietas, quæ mu[l]titudo, eſt in rebus ideatis, ſeu ad ideam e[x]preſſis, non in ipſa idea aut eſſentia Dei: i[ta]que optime conſpirat multitudo ideatoru[m] &, ſi velis, idearum, prout referuntur ad id[ea]ta, cum unitate & ſimplicitate eſſentiæ di[vi]næ, ad quam relatæ, non ſunt plures, ſed u[na] Idea; neque hæc pugnant. Ideæ ſunt un[um] ſimpliciſſimum intellectum, in quant[um] ſunt ipſa eſſentia Dei cognita: &, ſunt pari[ter] plura intellecta, in quantum plura intellig[un]tur poſſe exprimi ad ideas illas: ſc. ut ve[rbo] dicam. Quatenus omnia repræſentat eſſe[ntia] divina, eſt omnium Idea & quaſi multipl[ex] quatenus

ɜatenus eſſentia Dei repræſentans omnia, eſt nplicissima, indiviſibilis, eſt una: eſt una, bjective: multiplex, obiective ac terminare. Verum argumento uno atque altero m confirmemus.

III. §. 1. Si idearum pluralitas repugnat unitati ac ſimplicitati eſſentiæ divinæ, eo eſſet, quia ſequi videretur, aliquam fore Deo inæqualitatem, propter multitudi:m: nam una idea contineret eſſe & vivere, idea plantæ: alia contineret, & τὸ eſſe & τὸ vere, & τὸ ſentire, ut idea animalis: tertia ntineret inſuper τὸ rationale, ut idea homis. Reſp. Hinc non ſequi aliquam inæquaatem in Deo, neque multitudinem ex parte entiæ divinæ, aut pluralitatem idearum, in antum ſunt idem cum eſſentia divina, ſed tantum inæqualitas & multitudo quædam earum ex parte ideatorum, ſeu rerum, quæ :undum ideas exprimuntur, i. e. objectom, & eſt quædam earum pluralitas objecti: nam, quia una creatura participat eſſenm divinam, quoad eſſe & vivere, & ſic eam primit, alia inſuper, quoad ſentire, & ſic n repræſentat, alia adhuc amplius, quoad :elligere, & ſic eam imitatur, hinc fit, ut entia Dei dicatur, & eſſentia unius, & alteıs, & tertii, & plantæ, & bruti, & hominis, æ ſunt plura, ad unam tamen ideam, eſſenm divinam, quæ fuit ratio cognoſcendi illa producendi, expreſſa: fere, quo modo ſpelum unum eſt & tamen repræſentat multa: :o *fere*, quia omne ſimile eſt aliquo modo ſimile, præſertim inſtituta comparatione :er Deum & creaturas.

IV. §. 2. Quodcunque ſe tantum habet, objectum & terminus intellectionis, id, ſi ultiplicetur, non ſtatim multiplicat intelleum: neque objecta cognita inferunt comſitionem in cognoſcente. Sed ideæ ſunt ntum objectum & terminus intellectionis vinæ. Ergo &c. Si ideæ forent principium tellectionis in Deo, iis multiplicatis ſequetur multiplicatio intellectus divini; &, ſi ultiplicaretur principium, quo Deus intelgit, eſſet in Deo compoſitio: nam repugnat nitati & ſimplicitati eſſentiæ divinæ intelliere per plura principia: at v. ideæ non ſunt principia intelligendi, ſed objecta intellecta, termini, ut quod, ſicut loquuntur Scholaſtici, &, ſi forent termini, ut quo, non forent principia intelligendi, ſed rationes formales objectorum intelligendorum: &, non repugnat eſſentiæ divinæ unitati & ſimplicitati intelligere plura objecta. Videatur de hoc & præcedenti argumento *Aquinas*. 1. *part. ſummæ Theol. quæſt.* 15. *art.* 2. *in corpore Reſponſionis*. Non poteſt clarius hæc res ob oculos poni quam ſimilitudine ducta ab artifice creato: v. c. Sicuti artifex, qui concipit & contemplatur ideam domus, unicum habet exemplar & indiviſibile in ſuo intellectu, quod tamen ſimul repræſentat domum & ſingulas partes ejus: unde, quando artifex ille concipit & contemplatur illam ideam, ut eſt idea feneſtræ, ſub illa ratione non eſt Idea columnæ, & quando concipitur ſub Idea columnæ, non eſt Idea tecti, & ſic porro: ita etiam divina eſſentia ſecundum ſuam naturam eſt unica forma & ſimpliciſſima idea omnium rerum, ſed quatenus concipitur, ut imitabilis ab homine, eſt idea hominis, & quatenus concipitur, ut imitabilis ab alia re, eſt idea alterius rei, & ſic porro. Nonnulli ſimilitudinem ſumunt à miſericordia Dei, quæ, in ſe eſt una & ſimplex, in ordine ad miſerias multiplex: unde & miſericordias Dei imploramus. Alii ſimilitudinem deducunt ab anima, quæ una ſit quoad eſſentiam, multiplex quoad potentias, ob reſpectum ad diverſa objecta. Sed, quæ nos attulimus, ſufficiunt rei intelligendæ. Hæc eſt veræ ſententiæ κατασκευὴ, ſequitur ἀνασκευή.

V. §. 1. *Ubi ſunt plures formæ & immutabiles & æternæ rerum, ibi ſunt plures ideæ. Sed in Deo ſunt &c. Ergo &c.* Reſp. Ex jam dictis. Ideæ conſiderantur, vel ſecundum quod ſunt in ſe, & ſic ſecundum rem eſt una tantum idea, eſſentia, ſc. Dei, vel ſecundum id ad quod referuntur, & ſic ſunt plures: quemadmodum plures figuræ ſunt reſpectu rerum figuratarum in ſigillo, quod tamen in ſe eſt unum, ita plures ideæ ſunt unum exemplar vel una idea. Uſus tamen loquendi obtinuit hodie, ut plurium creaturarum pluria exemplaria aut plures dicantur ideæ. Notetur hoc bene, quod vox idea, quamvis ſignificet rem

abſolutam, eſſentiam nempe divinam; ſemper tamen connotet reſpectum ad creaturas, &, quia iſti reſpectus ſunt plures, ideæ dicuntur plures, & ſic ponuntur in Deo ideæ plures reſpectu connotatorum. Verum connotata dupliciter ſpectantur: uno modo, ſecundum eſſe proprium, quatenus ſunt, alio modo, quatenus ſunt connotata. Primo modo, connotata dicuntur eſſe habere in tempore, quia connotata ſunt creaturæ, quæ habent eſſe in tempore: ſecundo modo connotata poſſunt dici, quæ connotantur & ab æterno, & in tempore: nam quando reſpectus connotationis importatur in habitu, tunc connotata dicuntur ab æterno connotari, ut Prædeſtinatio ſignificat actum divinum, connotando effectum in prædeſtinato, non in actu, ſed in habitu, & potentia futurum, & ideo dicitur prædeſtinatio æterna. Temporaliter vero dicuntur connotata, quando reſpectus ille ſeu connotatio importatur in actu, ut Creare, non dicitur de Deo, ut ſignificet aliquid, quod ab æterno fuit in Deo, ſed aliquid connotat, quod in tempore à Deo proficiſcitur & eum denominat. Clarius loquar in re obſcura. Res per ideas repræſentatæ & ab iis connotatæ; quatenus ſunt, habent eſſe in tempore; quatenus ſunt repræſentatæ & connotatæ, ſunt ab æterno: nam hæc duo non pugnant: connotatio & repræſentatio rei eſt ab æterno, & tamen res connotata & repræſentata eſt in tempore: ſicut prædeſtinatio eſt ab æterno, & prædeſtinatus, quem connotat prædeſtinatio, eſt in tempore: ita & idea æterna connotat ab æterno reſpectum ad creaturas futuras, quæ tamen non ſunt æternæ, ſed temporales & in tempore: ſic & idea & reſpectus ideæ ad rem ideatam ſeu connotatio ejus, ſunt ab æterno, res ipſa connotata, in tempore: repræſentatio rerum per ideas in Deo, eſt ab æterno: res, quæ ab æterno repræſentatur, eſt in tempore. Ergo, ut hæc omnia applicem: Quia idea in Deo connotat reſpectum ad creaturas, quatenus futuræ ſunt, &, quia multæ futuræ ſunt, ideo multi ſunt reſpectus, & multæ connotationes ab æterno, & ſic ideæ denominant Deum ab æterno, ſed tamen ipſæ creaturæ connotatæ, non ſunt ab æterno, verum in tempore. Et hinc quoque ſolvi poteſt hoc argumentum. *Si ideæ ſunt plures propter res quas connotant, illæ res connotatæ, vel ſun[t] æternæ, vel temporariæ. Neutrum dici poteſt. Ergo, &c.*

VI. §. 2. *Quæcunque ſunt ſimilia uni tertio, ſunt ſimilia inter ſe: Sed omnia creata ſunt ſimilia uni tertio, ſc. uni ideæ. Ergo &c. Concluſi[o] eſt falſa, ergo vel major quoque aut minor. Majo[r] eſt axioma. Minor ex conceſſione.* Reſp. Duple[x] eſt ſimilitudo, una, quæ habet proprium genus, altera, quæ non habet; ſed extra omne eſ[t] genus. Prior ſimilitudo non poteſt eſſe un[a] plurium, genere diverſorum & plane diſſimilium: & de iſta ſimilitudine vera eſt major *Quæcunq; ſunt ſimilia uni tertio, tanquam generi, ſunt ſimilia inter ſe quoad illud tertium*; verum eſt, quia illa ſimilitudo cauſatur à genere ſic ſpecies intelligibilis animalis eſt ſimilitud[o] plurium in iſto genere, *animali*, convenientiũ hominis & bruti; ſed non eſt ſimilitudo plurium, genere differentium, ut colorum & arborum, quia accepta tantum eſt à natura animalis, ideo tantum repræſentat animalia: eſ[t] enim ſimilitudo, quæ habet proprium genus Sed eſt & ſimilitudo, quę non habet propriu[m] genus, ſed extra omne eſt genus, neque eſt accepta à rebus ipſis; hæc repræſentare poteſ[t] plura genere differentia, quia non eſt limitat[a] ad hoc vel illud genus; & de hac ſimilitudin[e] falſum eſt, Quæ ſunt ſimilia uni tertio, ſunt ſimilia inter ſe. Idea vero divina, ut diſtinctionem applicem ad minorem, eſt ſimilitudo extra omne genus, & non accepta à rebus, ideo que optime poteſt eſſe una ſecundum rem, & tamen eſſe ſimilitudo rerum, quam maxim[e] differentium & genere diſſimilium: nempe ſicut una lux Solis expromit multas & varia[s] ſpecies colorum, ita una idea exprimit mult[a] ideata. Quare major nõ eſt univerſaliter vera Quæ ſunt eadẽ uni tertio, ſunt eadem inter ſe.

VII. §. 3. *Si Idea in Deo eſt una ſimilitudo aut eſt una communis, aut eſt una propria: ſi un[a] propria, ergo per ipſam nunquam plura cognoſcuntur: ſi una communis, ergo nunquam per ipſam res cognoſcuntur diſtincte.* Reſp. Idea i[n] Deo, aliquo modo eſt communis, aliquo modo propria: communis eſt, in quantum repræſentat omnia: propria eſt, in quantum repræ

ſent[at]

ntat unamquamque rem ſecundum omnes rcumſtantias ſingulares ac proprias ipſius i in re exprimendas: ſicut eſſentia divina ita in uno loco, ut ſimul ſit in pluribus, ſic ea divina repræſentat ita unum diſtinctè, ut aul etiam repræſentet omnia alia diſtinctè: ac ſolvitur ſequens objectio.

VIII. §.4. *Si Idea ſit una, ergo Deus non cognoſcit res diſtinctè, ſed indiſtinctè. Poſterius eſt abſurdum. Ergo & prius.* Reſp. Ratio cognoſcendi omnia in Deo eſt una, & ſimplex, & nullo modo diſtincta, quia Deus uno & indiſtincto aſpectu, non vero diſtinctis aſpectibus, cognoſcit omnia: at eadem ſimplex, una, indiſtincta, eſt, nullis vicibus diſtinctis repetita, cognitione, ratione objectorum multiplex eſt, & diſtincta, quia plura objecta diſtinctiſſime repræſentat, & Deus ea diſtinctiſſime cognoſcit. Uno verbo. Illa Phraſis (*Deus cognoſcit omnia diſtincte*) ſi diſtinctio ponatur in cognitione per comparationem ad cognoſcentem, quaſi is diſtinctis vicibus utatur cognoſcendi, falſa eſt: ſi per comparationem ad res cognitas, vera eſt.

IX. §.5. *Idea, aut dicit aliquid, aut nihil: ſi nihil, nec pluralitatem habet, nec unitatem: ſi aliquid, ergo, ſi ſunt plures Ideæ, ſunt plures res; & ſic forent plures res ab æterno: at non plures res perſonaliter, ergo eſſentialiter, quod eſt impium.* Reſp. 1. eſt ambiguitas in voce, *res*. *Res* ſumitur, vel pro re actu exiſtente, vel pro re poſſibili. Ideæ ſunt plures, ergo plures res actu exiſtentes, *nego*: poſſibiles, *concedo*. Neque eſt abſurdum dicere, quod ſunt plures res ab æterno poſſibiles, & ſic Ideæ dicuntur plures res poſſibiles, quia ad rationem ideæ non requiritur, ut res actu ſit, ſed ſatis eſt, ut Ideatum ſit in potentia, & ſic dicatur habere Ideam. 2. reſponderi poteſt, eſſe fallaciam, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter: ſicuti non valet; Sunt plures res poſſibiles. Ergo ſunt plures res; ita non valet, Sunt plures Ideæ, id eſt, res cognitæ. Ergo ſunt plures res.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUINTA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

Vidimus diſp. ante habitis, *An ſint Ideæ in Deo? Quid ſint? Sintne plures, an una?* Atque ad poſtremum quæſitum reſpondimus, Ideam eſſe unam in Deo, in quantum ipſa eſſentia divina, una, unica, & ſimpliciſſima; & eſſe ideas plures, reſpectu rerum rium, quas Deus videt, contemplando eſſentiam ſuam, ut Ideam earum, extra ſe exprimi poſſe. Atque hinc oritur pulchrum dubium: *An igitur geminum ſit objectum intellectus divini, unum primarium, alterum ſecundarium, illud, eſſentia divina cognita ſimpliciter, , eadem cognita ut idea à rebus imitabilis & primi poſſibilis?*

II. Hoc ut ſolvamus, & de rebus divinis digne loquamur, dicimus, actu & formaliter non eſſe in divino intellectu duo objecta, unum primarium, alterum ſecundarium. Quod probatur, primo ex parte intelligentis Dei, ſecundo ex parte rei intellectæ. Quod primum ſpectat, conſtat, intellectum Dei non tranſire de intellectione in intellectionem, ſed, quæcunque intelligit, intelligere unico incommutabili intuitu: alioquin ſcientia ejus eſſet variabilis, quod refutavimus in primo *Diſp. ſelect. Volumine.* At ſi intellectus divinus, duo objecta, formaliter ſaltem diſtincta, unum primarium, alterum ſecundarium, eſſentiam

tiam ſuam ſimpliciter, eandem ut Ideam, intelligeret, tum non unice ac ſimpliciter, ſimul & ſemel, eam intueretur; nam non videtur poſſe idem objectum, ut abſolutum, ſimul & relatum, cognoſci. Sed, diviſos cognoſcendi actus Deo tribuere, impium eſt. Quod ſecundum ſpectat, notum eſt, divinam eſſentiam plus eſſe eandem cum ſuis Ideis, quam egomet ſum idem mihi ipſi: tum, quia ſupremam entitatem actualem ac formalem cum Ideis ſuis habet, qua major excogitari nequit: tum quia eſt actu una Idea, eſſentia ſua ſimpliciſſime intellecta; ergo, quemadmodum fieri nequit, ut ego videam me ipſum, niſi videam me; ita fieri non poteſt, ut Deus videat ſuam eſſentiam, niſi videat ſuas Ideas. Atque hoc pacto, intuitus divini intellectus in ſuam eſſentiam ſimpliciter, quatenus objectum primarium, & in eam ut Ideam, quatenus objectum ſecundarium, formaliter diviſis actibus non terminatur, ſed ſe tantum, & nihil aliud à ſe, vel primarie, vel ſecundarie, intuens, unitive, & ſupereminenter, ac pluſquam æquipollenter, omnia cognoſcit.

III. Sed & aliud hic emergit dubium, *quomodo eſſentia divina ſit Idea creaturarum?* Dupliciter enim hoc poteſt intelligi: vel, *quod ſit Idea, prout eſt imitabilis à creatura*, vel, *quod ſit Idea, quatenus intelligitur ac concipitur ut imitabilis à creatura.* Et quamvis iſta duo non ita accurate in *Diſp. præmiſſis* diſtinxerimus, multum tamen inter ſe differunt. Nam Idea in primo ſenſu eſt prior ſecundum rationem quam Idea in ſecundo ſenſu; quia enim eſſentia Dei eſt imitabilis à creatura, Ideo eam Deus cognoſcit ut imitabilem à creatura.

VI. Nota primo, dici, rem aliquam eſſe dupliciter in intellectu; vel ſubjective, id eſt, ipſi inhærendo, ut ſpecies intelligibilis, habitus, & actus intelligendi; vel objective, in quantum cognoſcitur ab intellectu, & res illa terminat actum intelligendi; ſic homo dicitur objective in intellectu, dum intelligitur, uti color eſt objective in viſu, dum videtur: hic autem poſterior modus eſſendi in intellectu, non ponit aliquid in re cognita, niſi quod denominetur cognita, ab intellectu, quæ denominatio eſt extrinſeca. Quamvis autem duplex hic modus eſſendi in intellectu rariſſime conjungatur, imo videatur pugnare, non enim, quod objective eſt in intellectu, idem & ſubjective eſt, alioquin, homo, leo, animal, cum intelliguntur, inhærerent intellectui; nihil tamen prohibet, aliquando iſta duo conjungi in unum, licet maneat inter ea diſtinctio rationis: etenim, cum intellectus reflexe intelligit ſuum primum actum intelligendi, tum talis actus eſt ſubjective in intellectu, cum illi inhæreat, & idem eſt objective in intellectu, quia per alterum actum cognoſcitur. Nunc porro, cum Idea ſit forma exiſtens in intellectu divino, aut utroque, aut uno ex hiſce modis, debet in eo exiſtere.

V. Nota ſecundo, rationem completam Ideæ ex tribus perfici: primo dicit quid abſolutum, in quo ſcilicet conſiſtit ſimilitudo & imitatio effectus; ſecundo dicit relationem quandam ad id, cujus eſt Idea & ſimilitudo; tertio dicit relationem ad agens intelligibile, quod per Ideam operatur: non enim Idea per ſe exiſtens cauſat, ſed eſt ratio per quam agens intelligibile cauſat aliud: hoc tertium facile patet in quovis exemplari, quo pictores utuntur.

VI. Ex dictis *theſi 5.* facile patet, eſſentiam divinam, ex hoc tantum, quod ſit participalis extra ſe, nondum habere rationem completam Ideæ, quoad omnia, ſed eam tantum poſſidere, quoad abſolutum: at cum objicitur intellectui divino, ut multis participabilis, tum intelligitur habere ordinem, & ad Dei intellectum operantem, & ad creaturas divino intellectu operabiles: & ſic habet completam rationem ideæ, quia, ut dictum eſt *diſp. præced.* divina eſſentia, ut eſt ſpecies intelligibilis in intellectu divino exiſtens principiumque cognoſcendi, non habet rationem ideæ, ſed ut eſt objectum cognitum à Deo. *Eſt* igitur *eſſentia Dei idea creaturarum, quatenus intelligitur & concipitur ut imitabilis & participabilis à creaturis ad extra*; *ac cum hæc cognitio ſit reflexa, ſimul & objective & ſubjective eſt in intellectu divino.* Notandum autem eſt, quod ſecundum noſtrum intelligendi modum, Deus prius intelligat ſuam eſſentiam divinam ſimpliciter ſecundum ſe ipſam deinc

de intelligat ipſam multipliciter eſſe municabilem extra ſe, & ex tali cogni- : ideas formet, ac poſtea per illas ideas, :uras in ſe ipſis, ſecundum eſſe illarum ıoſcat, ut producendas ſuo tempore : nc inſurgit relatio rationis ipſius eſſentiæ ıæ ad creaturas, in qua ratio ideæ com- ır.

II. Hæc ſententia à Scholaſticis, qui tenent, multis probatur rationibus: nos, ıunquam numero argumentorum, ut illi ıi eos hodie hîc ſequuntur, ſed pondere ımus ac robore, ex magno numero unam rnemus atque alteram. 1. De ratione ex- laris formativi rei mediante agente per lectum, eſt eſſe in mente. Sed idea rerum ›eo eſt exemplar formativum rei. Ergo .tione ejus eſt, quod ſit in mente Dei. Sed eſt cognita ab intellectu divino. Ergo di- eſſentia, ut cognita objective, habet ra- em ideæ. 2. Quamvis divina eſſentia s, ſecundum momenta naturæ & inſtan- ationis, ſit imitabilis, quam objecta divi- ıtellectui, non tamen eſt prius imitabilis nplariter, quam ſit objecta divino intelle- . Ergo ut objecta divino intellectui habet ›nem ideæ, quia de ratione exemplaris eſſe objectum propoſitum intellectui. : fere ratio eadem eſt cum hac. Etiamſi na eſſentia eſſet imitabilis, ſi tamen Deus ageret per intellectum, non eſſet exem- iter imitabilis. Ergo, niſi cognoſcatur ut nplariter imitabilis, non habet rationem :; Concludimus ergo, quod eſſentia divi- cognita à Deo, ut exemplar repræſentati- ı & imitabile à creaturis, habeat rationem :.

'III. *Object.* 1. *Idea* in intellectu divino 'atio cognoſcendi & operandi creaturas. hoc non convenit illi, in quantum eſt na objective exiſtens in intellectu. Ergo ideam, non convenit divinæ eſſentiæ, ut intelligitur imitabilis: *Prob. min.* Nam ı cognoſcitur res per ſimilitudinem, quæ lirectum objectum intellectus, niſi præ- poſita alia cognitione ejuſdem rei : nam endo imaginem Pauli non cognoſcitur ılus, niſi ſciamus, imaginem illam eſſe Pauli, id quod ſupponit aliam cognitionem Pauli; Sed Deus cognoſcit creaturam per ideam, non ſuppoſita alia cognitione creaturæ. Ergo eſſentiæ divinæ non convenit, quod ſit idea, in quantum eſt cognita, ut imitabilis.

IX. *Reſp. Negando minorem, & ad probationem dicendo*, tum demum non cognoſci rem, per ſimilitudinem, niſi ipſa res alia cognitione prius cognoſcatur, quando forma objecta intellectui tantum eſt exemplar, ut patet in imagine allata Pauli; ſed aliter ſe res habet, ſi forma objecta intellectui non tantum ſit exemplar, ſed & cauſa rei repræſentatæ, repræſentans eminenter univerſam effecti perfectionem, diſtincte ac perfecte: atqui ſic ſe habet eſſentia divina, quæ non ſolum repræſentat ſe divino intellectui, ut eſt exemplar, ſed &, ut eſt cauſa rei repræſentatę, & tunc non requiritur alia prævia rei cognitio, ſed ſufficit ipſa cognitio divinæ eſſentiæ cognitæ, & ut exemplar, & ut cauſa creaturæ.

X. *Obj.* 2. Similitudo, per quam cognoſcitur res, eſt ratio cognoſcendi, non cognita objective. Sed idea importat rationem cognoſcendi, imo eſt ipſa ratio cognoſcendi. Ergo idea non eſt, ut habet eſſe objectivum in intellectu. Ergo non convenit eſſentiæ divinæ, quod ſit idea ut cognita ab intellectu divino tanquam imitabilis à creaturis.

XI. *Reſp. Negando majorem.* Quia datur ſimilitudo, quæ ſit ratio cognoſcendi, non cognita, ut ſpecies intelligilis: datur etiam ratio cognoſcendi, ut cognita, ſcilicet verbum mentis: & forma hæc non ſolum eſt ratio, per quam cognoſcitur, ſed etiam in qua cognoſcitur. Atqui hoc modo ſe habet eſſentia Dei, quæ eſt idea non ut ſpecies intelligibilis & principium intelligendi, ſed ut verbum mentis & terminus intellectionis; uti hoc *diſp. præced.* fuit expoſitum. Et ſane, idea eſt ſimilitudo rei cognitæ: ſed ſpecies intelligibilis non eſt formaliter ſimilitudo, verum cauſaliter & efficienter, quia cauſat verbum mentale: ſed ipſum verbum mentis eſt ſimilitudo expreſſa rei. Ergo hoc eſt. Et cum idea ſit terminus intelligendi, adeoque ipſum objectum intellectum, ſpecies non ſit terminus, ſed principium quo intellectionis: intellectus enim

enim actuatus ſpecie intelligibili, producit verbum mentis, quod eſt terminus ipſius cognitionis: palam eſt, non ſpeciem intelligibilem ſed verbum mentis eſſe ideam in Deo. De hoc argumento fuſe differit *Agnellus lib.* 2. *de Ideis cap.* 7.

XII. Pro Coronide, ex hiſce jam diſſert[...] tis, ſi idea creaturarum ſit eſſentia Dei cogn[...] ta ut imitabilis, patet, ideas non eſſe in Deo[...] ipſas creaturas, ſecundum eſſe diminutum[...] quod tribuitur *Scoto*, aut ſecundum eſſe obj[...] ctivum, quod tribuitur *Durando*.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SEXTA,

DE

IDEIS.

THESIS I.

DE *Ideis earumque natura* ſic ſatis actum videtur *diſp. ante habitis*, reliquum eſt, ut videamus, *quarum rerum ſint Ideæ in Deo?* Quod ſane non ita facile eſt explicatu: atque ut intelligatur facilius, diſtinctio quædam eſt præmittenda hujus vocis *Idea:* Sumitur enim, vel pro ratione cognoſcendi tantum, vel pro ratione cognoſcendi & operandi ſimul: priori modo pertinet ad cognitionem ſpeculativam, & proprie dicitur verbum mentis; poſteriori modo pertinet ad cognitionem practicam, & proprie dicitur exemplar. Hac diſtinctione præmiſſa, Quæſtio hæc, *An Deus omnium, quæ cognoſcit, habeat ideam?* non difficulter ſolvitur, quæ eadem eſt cum altera ſtatim poſita. *Nos totum negotium* aliquot aſſertionibus decidemus.

II. §. 1. *Deus in ſe habet ideas omnium poſſibilium, quæ nunquam erunt, prout idea ſignificat rationem cognoſcendi tantum. Prob.* Quia Deus cognoſcit omnes perfectiones, quas poſſet, ſi vellet, extra ſe producere, nunquam tamen produxit aut producet: Quemadmodum defenſio Chriſti contra hoſtes ſuos per duodecim legiones Angelorum nunquam inſtituta fuit, neque futura nunc erit; & tamen fuit cognita à Deo: ergo ejus idea erat in Deo. Conſequenter, rerum poſſibilium conſtituendæ ſunt ideæ in Deo. Pari modo novit, ſe ex lapidibus poſſe excitare filios Abrahæ, quod tamen nunquam fecit neque facere voluit. I[...] & cognovit perpetuam obedientiam illam quam à primis parentibus exegit, quæ poſſ[...] bilis erat, non tamen actu fuit continuata; h[...] buerunt enim poſſe, quod vellent, ſed no[...] velle, quod poterant. Cognovit itidem aliu[...] atque alium mundum, quos poſſet producer[...] ſi vellet; ex hypotheſi, quod plures mundi ſi[...] poſſibiles, hoc enim à non-nullis hodie neg[...] tur, non quod illud repugnet ex parte Dei quaſi ejus potentia unius mundi creatione [...] exhauſta, aut quod aliquid derogetur hic [...] mnipotentiæ divinæ, ſed quia implicat repu[...] gnantiam ex parte mundi alterius creandi ubi enim conderetur, cum hic præſens omn[...] ſpatium occupaverit, & extra eum nihil ſit in quo collocari valeat, niſi eum quis locet i[...] ſede Beatorum & throno Majeſtatis divinæ ubi omnia ſunt plena Dei, & ſancti Angeli ir[...] clamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Jehov[...] Sebaoth.

III. §. 2. *In Deo eſt idea omnium bonoru[...] & omnium entium procedentium ab ipſo De[...] prout idea ſignificat exemplar rei faciendæ, [...] rationem operandi. Prob.* Quia Deus eſt auth[...] omnis bonitatis & omnis entitatis; ergo omn[...] boni & entis idea eſt in Deo: atque hæc [...] idea futurorum. *Conſeq. Prob.* Quia quicqu[...] à Deo producitur, hoc producitur ſecundu[...] ſimilitudinem, quam habet in ipſo. Sed omn[...] bonu[...]

bonum & omne ens à Deo producitur. Ergo &c. Sed hæc ſimilitudo omnis boni & entis in Deo, eſt idea boni & entis. Ergo.

IV. §. 3. *Quamvis Deus cognoſcat mala culpæ ſeu peccata omnia omnium hominum, ea tamen nullam ſui habent ideam in Deo, prout idea ſignificat exemplar rei faciendæ & rationem operandi.* 1. *Deus cognoſcit peccata univerſorum hominum.* Alioquin non poſſet eſſe juſtus judex: nemo enim recte judicare valet de iis, quæ ignorat. Et, qui novit rationem attingendi ſcopum, novit etiam rationem deficiendi à ſcopo; Sed Deus novit perfectiſſime rationem in creaturis perveniendi ad ſeipſum ut ſcopum, qui eſt ſumma rectitudo & bonitas. Ergo etiam novit rationem in creaturis deficiendi à ſe ut ſcopo, à ſumma ſua rectitudine & bonitate; qui receſſus & deviatio, eſt, iniquitas, malitia, peccatum, 2. *Deus non cognoſcit peccata, per proprias ideas illorum*: quia neque falſitas, neque malum, ut ſic, habet ideam propriam in Deo. *Prob.* Idea impræſentiarum eſt exemplar imitabile: Sed divina eſſentia, nec falſitatis, nec mali, nec peccatorum, eſt exemplar imitabile. Ergo. *Prob. minor.* Quia idea eſt hîc ratio faciendi aliquid: cum ergo Deus falſitatem, malum, aut peccatum, facere nequeat, neque illorum quoque eſt idea in Deo. Quod *probatur* adhuc fortius. Idea in Deo eſt eſſentia ejus cognita ut imitabilis à creaturis, i. e. in quantum res ſunt aſſimilabiles Deo: Sed falſitas & malitia non ſunt aſſimilabiles Deo. Ergo, &c. Contra, omne verum & bonum eſt aſſimilabile Deo: ideoque utriuſque datur idea in Deo. Adhæc, eſſentia Dei non eſt ſimpliciter idea aut exemplar, ſed & cauſa ideati, ut *in diſp. præced.* fuit oſtenſum. Sed Deus non eſt cauſa ullius falſitatis aut malitiæ. Ergo. *Quæritur* hîc. *Quomodo ergo Deus cognoſcat malum?* Reſp. per bonum, ſeu ideam, ſeu ſpeciem boni. *Prob.* Quicunque perfecte cognoſcit bonum, cognoſcit quoque malum. Sed Deus perfecte cognoſcit bonum. Ergo. *Prob. maj.* Quicunque perfecte cognoſcit aliud, etiam cognoſcit diſtinctionem & differentiam ejus ab alio. Sed prima ratio diſtinctionis conſiſtit in affirmatione & negatione, ut ſcil. aliquid cognoſcatur eſſe hoc & non eſſe illud: ergo malum etiam cognoſcitur à Deo, quia eſt negatio & privatio boni: nam ſi unumquodque diſtincte cognoſcitur, cum apprehenditur, prout ejus natura eſt à quovis alio diſtincta, aut Deus non cognoſcit perfecte bonum, aut cognoſcit ut diſtinctum à malo, & ſic conſequenter cognoſcit malum, per bonum & ideam ac ſpeciem boni. Sed ulterius quærunt hîc *Scholaſtici. An Deus cognoſcat malum per ſpeciem boni, non cujuſcunque, ſed tantum ejus, quod privat, ita ut, ſi Deus non cognoſceret aliud bonum à ſe, nullo modo eſſet cogniturus malum ſecundum ſpecialem rationem mali: quoniam privatio non cognoſcitur niſi per habitum oppoſitum: ſed privatio & habitus, ſunt oppoſita circa idem ſubjectum: Dei autem eſſentia non poteſt eſſe ſubjectum privationis. Ergo, ſi non eſſet aliud bonum cognitum à Deo, niſi eſſentia Dei ut idea omnis boni, nullo loco cognoſceretur malum à Deo.* Reſp. Deus, per hoc, quod cognoſcit ſuam eſſentiam infinitam, tanquam quæ continet infinitum pelagus ſuæ bonitatis, cognoſcit omne malum, etiam ſecundum rationem ſpecialem mali. *Prob.* Cum divina eſſentia ſit bonitas infinita, atque adeo hæc ſit de conceptu formali illius, ſequitur, omnem rationem bonitatis perfectiſſime in ea reperiri: ergo & reperitur in illa ratio iſta, qua malum cognoſcitur ex oppoſito bono: quia hæc ratio cognoſcendi malum aliquo modo pertinet ad perfectiſſimam rationem cognoſcendi bonum, quia tum perfectiſſime cognoſcitur bonum, cum cognoſcitur, in quantum diſſidet à malo, & in quantum malum diſſidet ab ipſo: At ſic cognoſcitur ipſum malum. *Hinc ſic pergo.* Malum cognoſcitur per bonum oppoſitum. Sed malum opponitur bono divino perfectiſſime cognito à Deo, & ſecundum rationem communem mali, & ſecundum rationes ſpeciales mali: quia ſicut Deus eſt cauſa communis omnium, in quantum omnia imitantur Deum, & pariter eſt cauſa ſpecialis cujuſlibet entis in particulari, quatenus diverſa entia diverſimode ipſi, ut ideæ omnium & ſingulorum, aſſimilari poſſunt: ſic omnia mala opponuntur Deo, oppoſitione communi, in quantum ab ejus bonitate & rectitudine diſcedunt, & præ-

& præterea opponuntur eidem bonitati & rectitudini, ſpeciali oppoſitione, in quantum ab ea diverſimode deficiunt & diſcordant. Ergo, &c.

V. §. 4. *An etiam imperfecta entia cognoſcuntur à Deo per propriam aliquam ideam, an vero per ideam oppoſitorum? ut materia per ideam formæ, potentiæ per ideam actus, multitudo per ideam unitatis, cæcitas per ideam viſus?* Reſp. Imperfectiones, quæ reperiuntur in rebus creatis ſunt duum generum: quædam ſunt defectus naturæ & privationes alicujus perfectionis debitæ ineſſe, ut cæcitas: quædam vero ſunt naturales conditiones rerum, quę non important privationem alicujus perfectionis debitæ, ſed negationem ſolum alicujus perfectionis non debitæ, ut eſſe materiale, eſſe potentiam, eſſe multum, eſſe finitum, participatum, &c. In Deo non eſt idea imperfectionum aut entium imperfectorum primi generis; ideoque, nec cæcitatis, nec cæci, ut ſic, formaliter loquendo, habet ideam, quia iſtæ imperfectiones proveniunt ex defectu naturæ particularis, & non ex virtute ejus activa aut perfectione ipſius Dei, neque ullo modo ei aſſimilari poſſunt. Imperfectionum aut entium imperfectorum ſecundi generis Deus non habet ideam, ſi iſtæ imperfectiones conſiderentur formaliter, quatenus habent rationem imperfectionis, i. e. quatenus ſunt negationes majoris perfectionis, quia negatio ut ſic non habet aliquod exemplar, ad quod producatur, cum produci nequeat: attamen entia illa vera & realia, quæ iſti imperfectioni ſubſternuntur, quantum ad entitatem ſuam, non vero imperfectionem, habent ideam ſui propriam in Deo, qua cognoſcuntur, quia habent aliquam veritatem, qua vere aſſimilantur Deo, & imitantur atque exprimunt ſuo modo Deum, in quo continentur, non quidem formaliter, ſed eminenter, quatenus à virtute activa Dei & perfectione ejus produci valent, & de facto aliquando producentur ac producuntur. *Prob.* Idea in Deo dicit aſſimilationem ideati ad Deum, quæ aſſimilatio eſt, non univocationis, ſed repræſentationis & expreſſionis, non ſub eodem genere ſed extra genus, ut ante fuit explicatum in *diſp. præced.* Cum autem Deus ſit ens & ens verum, atque entia materialia, potentialia, multa, &c. ſint entia & entia vera, etiam vere aſſimilantur Deo, & Deum imitantur, atque exprimunt. Ergo datur eorum vera ac propria idea in Deo, quod erat demonſtrandum.

VI. §. 5. *An Deus habet ideam accidentium diſtinctam ab idea ſubjecti?* Reſp. Propria accidentia non habent in Deo ideam diſtinctam ab idea ſubjecti, accidentia communia, quæ ſuperveniunt ſubjecto jam completo, habent diſtinctam ideam ab idea ſubjecti, quoad productionem, utraque habent diſtinctam ideam ab idea ſubjecti, quoad cognitionem. *Prob. pars prima.* Quia idea eſt forma exemplaris rei producibilis: ergo, ſicut ſe res habet ad produci, ita ſe habet ad ideam, juxta quam producitur. Sed accidentia propria non producuntur in ſuo eſſe diſtincta productione à productione ſubjecti. Ergo neque habent ideam diſtinctam ab idea ſubjecti. Conſequenter, & ſubjecti, & propriorum accidentium, una eſt communis idea, ad cujus exemplar ſubjectum producitur cum ſuis proprietatibus. Quemadmodum artifex habet unam ideam domus & omnium accidentium concomitantium eam, ita & Deus unam habet ideam, & ſubjecti, & propriorum, quæ comitantur illud. *Secunda pars aſſertionis poſitæ probatur eodem fere modo.* Unaquæque res ita ſe habet ad ſui ideam, uti ſe habet ad ſui productionem: Sed accidentia communia quæ adveniunt rei jam completæ, non producuntur eadem productione, qua producitur res ipſa: nam ex eo, quod aliquis eſt homo, non ſequitur, quod idem ſit ſapiens aut theologus: ſed alia actione fit homo, alia ſapiens; ſicut domus alia actione fit domus alia dealbatur. Ergo alia eſt idea in Deo reſpectu ſubjecti, ſc. hominis, alia reſpectu ſapientiæ ipſius, ſicut in mente artificis, alia eſt idea domus, & alia alboris. *Tertia pars aſſertionis ſic patet*, quia, quandocunque accidens diſtincte cognoſcitur, & conſideratur à Deo ſecundum propriam ipſius rationem, habet ideam ipſius propriam Deus: idea enim eſt ratio cognoſcendi omnia ſecun-

du-

ım propriam rationem uniuſcujuſque. Præ- rea, cum unumquodque accidens habeat iquam propriam actualitatem, quam ad- t ſubjecto, etiam ejus ideam propriam oportet ut habeat Deus, cui ut rerum omnium ideæ, pro idearum contemplatione à nobis inſtituta, ſit gratiarum actio ſempiterna. Amen.

Diſputationum ex Philoſophia ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SEPTIMA,

DE

ESSENTIIS RERUM ÆTERNIS.

THESIS I.

QUia nihil fere frequentius eſt legere, quam *Eſſentias rerum creatarum eſſe æ- nas*, & de hac quæſtione inter ſe conten- ınt acriter Scholaſtici Veteres, *Albertus Ma- us*, *Henricus Gandavenſis*, *Thomas Aquinas*, *ɔannes Duns Scotus*, & Recentiores, *Franciſ- ſ Suarez tom.* 2. *Metaph. diſp.* 31. *Gabriel ſques in* 1. *part. Thom. diſp.* 70. *&* 104. *ırtinus Meuriſſe in Metaph. lib.* 1. *quæſt.* 15. *primis Franciſcus Cumel in* 1. *p. Th. quæſt.* 10. *t.* 3. *aliique*, operæ pretium viſum fuit ex- ɔrare, quid hîc ſit ſentiendum, & quali ɔdo loquendum. Controverſiæ ſtatus eſt, *ɾum eſſentiæ rerum ſint ab æterno: non ſolum Deo, ſed etiam extra Deum?* quod idem, ac ſi quæras. *An rerum quidditates, an- uam à Deo in tempore producerentur, habue- t aliquod eſſe in ſe & ſecundum ſe?* Atque ɛm quæritur à Logicis, ſub aliis verbis. *V- ım hæc enunciabilia complexa, homo eſt ani- ıl, equus eſt hinnibilis, roſa eſt flos, ſint æter- veritatis, ita ut aliquid reale reſpondeat illis æterno extra intellectum?* Quæſtio ſane eſt ɫua, quam antequam decidamus, diſtinctio- s quædam ſunt præmittendæ, ut certa ab certis diſtinguantur.

II. §. 1. Eſſentiæ rerum ſpectantur; vel cundum eſſe reale, quod habet in ſe, vel cundum eſſe objectivum, virtuale, poſſibile, telligibile, ideale, volibile, quod habent in eo. Alii ſic dicunt, Eſſentiæ rerum tribus modis habent eſſe, vel in intellectu divino, vel in ſuis cauſis, vel in ſeipſis extra ſuas cauſas. Eſſentiæ rerum poſſunt dici æternæ, ſecundum eſſe objectivum, in genere, quatenus ab æterno fuerunt objectum, virtutis & potentiæ, intellectus & ideæ, ac voluntatis divinæ: eſſe enim virtuale creaturarum æternum, nihil eſt aliud, quam eſſe, ſuæ cauſæ, ipſius ſc. Dei, ut habentis ab æterno virtutem producendi eas in tempore: ſimiliter illis tribuitur eſſe poſſibile æternum, quia ab æterno fuerunt in potentia objectiva & activa Dei, cui fuerunt objectæ, & per quam ad actum ſunt traductæ in tempore, & ex ſtatu poſſibilitatis æternæ tranſlatæ in ſtatum actualitatis temporariæ: ſunt quoque æternæ ſecundum eſſe intelligibile atque ideale, quatenus ab æterno ſunt cognitæ à Deo, ut poſſibiles & futuræ in tempore, & quatenus ab æterno contemplando eſſentiam ſuam Deus vidit, quomodo eſſet imitabilis à creaturis in tempore: denique ſunt æternæ ſecundum eſſe volibile, quatenus ab æternæ voluit eas producere in tempore. Ad alteram diſtinctionem quod attinet: In intellectu divino rerum eſſentiæ fuerunt per ideas ab æterno, antequam mundum creaverit, ſicut res artificioſæ ſunt in mente artificis, antequam producantur: in ſuis cauſis res dicuntur eſſe, quatenus ſunt in illarum potentia activa, quemadmodum roſa eſt in virtute activa Solis; ſic rerum eſſentiæ,

antequam fuerunt in tempore creatæ,fuerunt in potentia activa Dei ab æterno: in ſeipſis extra cauſas ſuas dicuntur eſſentiæ rerum eſſe, quando jam actu producuntur à Deo, aut potius,quando ſunt productæ:ſic nullæ eſſentiæ ullarum rerum ſunt æternæ.

III. §. 2. Tripliciter accipitur τὸ eſſe: vel pro eſſe eſſentiæ, quo ſenſu definitio dicitur explicare τὸ eſſe, i. e. eſſentiam rei definitæ, vel pro eſſe exiſtentiæ, quo ſenſu dicitur generatio, tranſitus à non-eſſe ad eſſe rei, vel pro veritate propoſitionis, in quantum τὸ *eſt*, ſignificat connexionem duorum extremorum, ſubjecti & prædicati, quo ſenſu dicimus, Homo eſt animal, eſt rationalis, eſt riſibilis, eſt doctus,eſt probus,&c. Hic notandum venit, quod actualis exiſtentia ſubjecti non requiratur ad veritatem propoſitionis, in qua τὸ *eſt*, tertii eſt adjecti, ſecus quam cum ſecundi eſt adjecti: Et hoc ſic probatur. Si exiſtentia ſubjecti requiratur ad veritatem propoſitionis de τοῦ *eſt* tertii adjecti, ſequitur, nihil eſſe ſcibile niſi quando exiſtit; quia nihil eſt ſcibile niſi verum. Sed conſequens eſt falſum, quia multa ſcibilia ſunt & ſciuntur de rebus non exiſtentibus, ut, de roſa tempore hyberno ſcitur,quod ſit flos,de Homero nunc non exiſtente, quod ſit poëta, &c. Ergo,&c.

IV. §. 3. Eſſe exiſtentiæ duo facit reſpectu eſſe eſſentiæ. Primum, quod conſtituat eſſe eſſentiæ in actu, quod antea erat in potentia; ſicuti homo, antequam exiſtat, eſt in potentia Dei, & habet eſſe potentiale non actuale, quod quidem eſſe potentiale extra Deum nihil eſt, ſed eſt in Deo ipſa potentia Dei potentis producere hominem: ſecundum, quod facit eſſe exiſtentiæ reſpectu eſſe eſſentiæ, eſt, quod faciat, eſſentiam rei eſſe, ens creatum; aut potius eſſentiam entis creati; nam antequam exiſtit, eſt ens creabile & non creatum, aut potius eſt entis creabilis & non creati; creatio enim terminatur ad eſſentiam rei ſub exiſtentia.

V. §. 4. Τὸ reale, quando enunciatur, de eſſentia, eſſe, aut ente, dupliciter accipitur: vel, prout diſtinguitur contra τὸ fictitium,aut quod ab intellectu & ratione eſt fabricatum, quo ſenſu ens fictitium, ut chimæra, & rationis, ut genus, opponitur enti reali: vel prout diſtinguitur contra τὸ non-exiſtens quo ſenſu reale idem eſt quod revera exiſtens Eſſentiæ rerum poſſunt dici reales, prior modo, quatenus non ſunt fictæ ab intellectu aut factæ à ratione: ſed non poſſunt dici reales, ſenſu poſteriori, quaſi ſemper exiſtant ſic enim forent æternæ & coæternæ Deo,quod eſt abſurdum. Sed quæſtionem ipſam decidamus & latius exponamus

VI. §. 1. *Eſſentiæ rerum, extra divinum intellectum, extra Dei potentiam activam, extra illud eſſe objectivum quod habent in Deo, in ſe & ſecundum ſe, non ſunt æternæ,nec habent aliquod eſſe reale ab æterno, ne quidem diminutum,extra Deum.* Probatur 1. Si rerum eſſentiæ ſint æternæ ſecundum aliquod eſſe extra Deum dabuntur univerſalia in eſſendo, & ideæ, vulgo, ſed falſo, adſcriptæ Platoni, ut in diſp. de Ideis eſt oſtenſum,rerum & eſſentiarum ſeparatarum à ſingularibus, ab æterno, quæ non ſeneſcant, nec intereant, nec corrumpantur quia ſunt abſtractæ à conditionibus materialibus ſingularium. Sed, conſtituere naturas univerſales ſeparatas à ſingularibus, contra omnem ſanam eſt rationem: ubi enim hæ ab æterno extra Deum delituerunt? ubi eſſentiæ iſtæ æternæ moratæ ſunt extra Deum? non in aliquo Mundi angulo,quia mundus ab æterno non fuit, & ante creationem ejus nihil fuit præter Deum. Ergo extra Deum ab æterno eſſentiæ rerum eſſe non potuerunt. 2. Si eſſentiæ rerum ſunt æternæ extra Deum, etiam talis erit eſſentia hominis: Sed eſſentia hominis eſt ejus materia & forma, corpus & anima rationalis. Atqui hæc non ſunt æterna: repugnat enim eſſe æternum, & extra Deum produci ac creari, uti id diſp. 19. in vol. primo ſelectarum diſp. eſt oſtenſum. 3. Si rerum eſſentiæ habent eſſe ab æterno extra Deum, aut ſunt productæ à Deo in illo eſſe, aut non ſunt Si non, ſequetur, aliquid eſſe ab æterno extra Deum, quod nullo modo dependent à Deo quia, quod non eſt productum à Deo, id nullo modo dependet ab eo. Si ab æterno ſunt extra Deum productæ à Deo, ergo habebunt exiſtentiam ab æterno, quia omnis actio Dei producentis aliquid, terminatur ad exiſtentiam

ſingu

ingularem ipſius. Et ſic, non ſolum eſſentiæ erum erunt æternæ, quoad eſſe eſſentiæ, ſed t quoad eſſe exiſtentiæ, quod eſt abſurdum. . Si rerum eſſentiæ ſunt ab æterno extra Deum, ſequitur, Deum non poſſe aliquid reare: quia creare eſt producere totum ens, t ens eſt, ex nihilo. Sed ſi eſſentiæ rerum ſint ternæ, ex hypotheſi Adverſariorum, divinæ reationi ſemper ſupponitur & præſtruitur ſentia & quidditas rei creandæ, quæ cum ſit rincipalior entitas ejus, res creanda non producetur ex nihilo. 5. Si eſſentia hominis eſt æterno extra Deum, aut eſt aliquid aut nihil. Si nihil, non poteſt dici æterna, quia ternitas eſt affectio entis realis. Si aliquid, m æternum eſſe non eſt proprium Dei. Hoc t abſurdum. Ergo & illud. 6. Si rerum eſſentiæ ſint ab æterno, maxime propter veritatem harum propoſitionum id eſſet, quæ dicuntur perpetuæ veritatis, imo æternæ veritatis, ut ſunt, Homo eſt animal rationale, Homo eſt riſibilis. Quodlibet eſt vel non eſt, &c. d ob hanc cauſam non eſt neceſſe, eſſentias rum eſſe æternas, nam nihilominus hæ propoſitiones erunt veræ, quia non pendent ab eſſentia rerum: imo, etſi Deus annihilaret eſſentias rerum, adhuc propoſitiones illæ eſſent veræ, quia dicunt tantum connexionem neceſſariam prædicati cum ſubjecto. Quod negotium ut intelligatur, aſſertionem ponimus ſecundam.

VII. §. 2. *Propoſitiones aliquæ dicuntur eſſe veritatis perpetuæ & æternæ, non quia connexio prædicati cum ſubjecto in illis habent eſſe ab æterno extra Deum, ſed quia prædicatum concipitur in ratione ſubjecti, i. e. quia ſubjectum, nec poteſt eſſe, nec intelligi, ſine prædicato illius propoſitionis, aut etiam prædicatum, non poteſt nec intelligi, ſine ſubjecto illius enunciationis.* Hic vero accurate eſt notandum, differentiam ſtatuendam eſſe inter propoſitiones perpetuæ & æternæ veritatis; nam quædam ſunt veræ veritate intrinſeca, ſc. quando prædicatum eſt de intrinſeca ratione ſubjecti, & non poteſt intelligi ſubjectum ſine prædicato, & vice verſa, quando ſubjectum eſt de intrinſeca ratione prædicati, nec poteſt prædicatum intelligi ſine ſubjecto: ut hæc, *Homo eſt animal rationale*, & hæc, *Homo eſt riſibilis*, utraque eſt vera ab æterno, non tantum, quia invenitur in intellectu æterno Dei, ſed etiam utraque eſt vera ab intrinſeco; quia in una, prædicatum eſt de intrinſeca ratione ſubjecti; in altera, ſubjectum eſt de intrinſeca ratione prædicati, & dicunt mutuam & neceſſariam habitudinem ad ſe invicem & ex natura rei & ex natura terminorum: aliæ vero ſunt propoſitiones perpetuæ veritatis ab extrinſeco, ſc. quia ab æterno ſunt cognitæ & prædeterminatæ à Deo, ut propoſitiones futurorum contingentium, ſicut hæc, Antichriſtus erit, eſt vera ab æterno, non quidem veritate intrinſeca, quia prædicatum non eſt de ratione intrinſeca ſubjecti, ſed contingenter convenit ſubjecto, eſt tamen vera ab æterno, quia Deus ab æterno prædefinivit, Antichriſtum fore: & ſic illa ſemper fuit vera in mente Dei æterna. Noſtra in præſens aſſertio intelligenda eſt de propoſitionibus, non poſterioribus, ſed prioribus, quæ ſunt veræ veritate intrinſeca, & quæ ſunt veritatis æternæ, non tamen, quia connexiones partium in illis habeant eſſe ab æterno extra Deum. 1. quia nullo homine exiſtente, ante ſecula condita, hæc erat vera, *Homo eſt animal ratione*: ſed ab eo, quod res eſt vel non eſt, propoſitio dicitur vera vel falſa: ergo ſi ante mundum factum nulla res erat, nulla quoque erat propoſitio, vocalis, aut ſcripta, ſed tantum mentalis in intellectu Dei. Ergo neque illa extra Deum erat vera. *Homo eſt animal rationale.* 2. Antequam Deus mundum conſtitueret, neque erant quatuor, neque tria, ergo non erant ſeptem. Ergo non eſt perpetuæ aut æternæ veritatis extra Deum, *Quatuor & tria ſunt ſeptem.* 3. Quod rerum eſſentiæ non ſint æternæ, quia connexiones prædicati cum ſubjecto ſunt æternæ extra intellectum Dei, ſic probatur. Connexio eſt connexorum. Sed ab æterno nulla extabant extrema, quæ connecterentur. Ergo ab æterno non potuit illa eſſe connexio extremorum extra Deum. 4. Iſta connexio prædicati cum ſubjecto, quando dicitur, *Homo eſt animal rationale*, aut erat realis, aut intellectualis: non realis, quia tunc nihil erat extra Deum. Ergo erat

erat intellectualis: ſed tunc nullus erat intellectus, niſi divinus, qui ab æterno non ſolum intelligebat, hominem eſſe rationalem, ſed & contingentia omnia. Ergo propoſitiones non dicuntur æternę veritatis, quia connexio prædicati cum ſubjecto ſit ab æterno extra Deum, ſed ſufficit, quod alterum de alterius ratione ſit intrinſeca, formali, & eſſentiali. Unum hic objici poteſt, quod ſolvi meretur. Aut connexio extremorum in propoſitionibus æternæ veritatis, erat ab æterno, à parte rei, aut in intellectu tantum divino: non à parte rei, quia nihil poteſt eſſe æternum extra Deum: non in intellectu divino, quia eadem ratione omnes proſitiones de futuro contingenti ſunt æternæ veritatis, quia ſunt in intellectu Dei æterno. Reſp. Propoſitio neceſſaria, æternæ veritatis, qualis eſt illa, *Homo eſt animal rationale*, dicit habitudinem neceſſariam & intrinſecam ex natura extremorum, ubicunque reperiatur, ſive in intellectu Dei, ſive in intelle ctu Angeli, ſive in intellectu hominis; ho enim illi eſt accidentale: Et ratio eſt, quia præ dicatum illius concipitur ex natura rei in ra tione & conceptu eſſentiali ipſius ſubjecti, it ut ſubjectum, nec eſſe poſſit, nec intelligi, ſi ne prædicato; nam prædicatum eſt de eſſenti ſubjecti: & hoc ita eſt, quia ita eſſe ab ætern voluit Deus. Sed propoſitio de futuro contin genti, non habet ab intrinſeco, quod ſit æter næ veritatis, ſed tantum ab extrinſeco, ex e quod eſt in intellectu divino, ut eſt hæc, *An tichriſtus erit*, quia prædicatum hic non eſt d eſſentia ſubjecti; nec exiſtentia eſſe pote de eſſentia ullius rei creatæ, nec Deus un quam voluit, exiſtentiam creaturæ eſſe d eſſentia ejus, ſed contra ab æterno voluit, ho prædicatum, *erit*, contingenter dici de Anti chriſto. Cætera argumenta in conflictu ſol vemus.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL

THESIS I.

POtentiam in Deo eſſe, & quidem activam, & infinitam, *diſp.* 22. *ſelect. vol.* 1. ſatis ſuperque eſt probatum, nunc ejus diviſionem, in *Ordinatam* ſeu *Ordinariam*, & *Abſolutam ſeu Extraordinariam*, explicare decretum eſt: quæ diviſio intelligenda eſt, non reſpectu Dei, ſed rationis noſtræ: nam potentia Dei eſt ipſa eſſentia Dei ſecundum rem; quæ eſſentia, ut eſt unica & ſimpliciſſima, ſic & potentia ejus eſt unica, & ſecundum rem ſimpliciſſima, quæ tamen, pro diverſa conſideratione, nunc ordinata dicitur, nunc abſoluta: quemadmodum unica & ſimpliciſſima Dei ſcientia, dividitur in ſimplicis intelligentiæ & viſionis, & voluntas, in voluntatem efficientem & permittentem, propter inadæ quatos unius ejuſdemque rei conceptus no ſtros.

II. *Potentia Dei ordinata* dicitur, quæ ſe quitur leges à voluntate Dei poſitas; vel qu accommodata eſt, & quaſi debita, exſequend legi ab ipſo Deo inſtitutæ. *Potentia Dei abſ luta* dicitur, quæ non eſt adſtricta ad iſtum o dinem, in natura, aut in ſupernaturalibus, ſ cundum ſcripturas, poſitum; vel, qua De poteſt facere omne id, quod contradictione non implicat. Ordo autem iſte, ſecundu quem agit Deus per potentiam ordinatam, præter ac ſupra quem agit per potentiam a ſolutam, intelligitur ſecundum externa

exec

ecutionem, revelatam, & ſignificatam, ſive r leges naturæ, in prima rerum & mundi eatione fixas, ſive, per revelationem ſcriuræ, aut aliąm quamcunque ſupernaturan, manifeſtatam. Lex divina eſt. *Ioh.* 3. *ſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non eſt ingredi regnum cælorum.* Quem igitur us regenerat per aquam & ſpiritum, & per generationem ex aqua & ſpiritu ſalvum fa, eum ſalvum facit per potentiam ſuam *Oratam.* Sic & in rebus naturalibus, cum us, poſt effuſum ſemen in uterum matris, n virtute plaſtica concurrit ad formanda mbra, membris ſufficienter formatis anim à ſe creatam infundit, infundendo unit, omne agit per *Potentiam* ſuam *Ordinatam.*

III. *Potentia* Dei *abſoluta* dupliciter poteſt ipi. 1. *Excluſive*, ſive ut opponitur poten ordinatæ, & ſic nihil eſt aliud, quam po tia Dei, quatenus ſoluta eſt omni lege, ſeu, ut nulli communi ordini divino in rebus ituto eſt quaſi adſtricta, & ſuo modo de i. Per potentiam Dei hoc modo ſumtam atus eſt mundus, perque eam factum eſt, ut ſteterit tempore Joſuæ; unde, quod per entiam Dei fit ordinatam, id non poteſt i fieri de potentia Dei abſoluta, hoc modo ita. 2. *Abſolute ſive in ſua latitudine*, ut entiam ordinatam ſub ſe comprehendit, pacto nos ſtatim eam accepimus, cum di us, per potentiam abſolutam Deum fa poſſe, quicquid fieri contradictionem implicat.

V. Diſtinctionem potentiæ, in ordina & abſolutam, priori modo ſumtam, exi o eſſe eandem cum illa qua in ordinariam traordinariam diſtinguitur, ita ut idem, potentia ordinaria & ordinata, extraor ria & abſoluta, priori modo ſumta; quo u eaſdem utraſque fecimus. *th.* 2. Diſſen ic à nobis *Fonſeca, l.* 9. *Met. c.* 2. *l.* 1. Ejus *hæc* eſt. *Si potentia ordinaria & ordinata it plane idem, ſequeretur, omnes effectus, qui nt ſub potentiam ordinatam, etiam cadere potentiam ordinariam. Atqui hoc eſt ab lum, quia fœtus quidam animalium Monſtro dunt ſub potentiam Dei ordinatam, ordo enim rebus inſtitutus admittit, imo & poſcit, ut aliæ cauſæ aliquando alias impediant, & ſic monſtra generentur: eadem tamen monſtra non cadunt ſub potentiam Dei ordinariam, quia ſunt effectus extraordinarii. Atqui abſurdum eſt, effectus extraordinarios contineri ſub potentia Dei ordinaria.* R. Monſtroſi partus, quos adducit *Fonſeca*, ſunt extraordinarii, reſpectu potentiæ naturæ particularis, non ſunt tales, reſpectu potentiæ Dei & naturæ univerſalis; & ſic continentur ſub potentia Dei ordinaria. Abſurdum quidem eſt, effectum dici extraordinarium, reſpectu potentiæ Dei, & contineri ſub potentia ejus ordinaria. At non eſt abſurdum, effectũ dici extraordinariũ reſpectu potentiæ naturæ particularis, & tamen contineri ſub potentia Dei ordinaria. Juxta poſteriorem acceptionem potentiæ abſolutæ, diſtinctio potentiæ divinæ in ordinatam & abſolutam non eſt eadem cum diſtinctione in ordinariam & extraordinariam, quia potentia Dei abſoluta hoc modo ſumta & ordinariam & extraordinariam includit. Cæterum, per *Potentiam Dei abſolutam*, idem nos intelligimus, quod per vocem *omnipotentiæ*, de qua paulo plenius eſt agendum.

V. *Omnipotentia*, ut ex voce patet, *eſt talis potentia, qua quis omnia poteſt*: Et, cum Deus dicitur *Omnipotens*, ſignificatur, ipſum omnia poſſe. Cum autem potentia dicat reſpectum ad poſſibile, quandocunque enim aliquis dicitur poſſe, neceſſe eſt, ut illud, quod poſſe dicitur, poſſibile ſit, omnipotentia ſeſe extendet ad omne poſſibile, ſc. cum Deus dicitur omnipotens, ſenſus eſt, Deum poſſe omnia, quæ ſunt poſſibilia.

VI. *Poſſibile* dicitur dupliciter. 1. *Cum appoſito*, ſc. quod ſit poſſibile huic vel illi, ut quod aliquid ſit poſſibile creaturæ vel Deo. Non poteſt dici, Deum eſſe omnipotentem, quia poſſit omnia, quæ ſunt poſſibilia creaturæ, nam potentia Dei ad longe plura ſeſe extendit: neque poteſt dici, Deum eſſe omnipotentem, quia poſſit omnia, quæ ſuæ potentiæ ſint poſſibilia, tum, quia ſic circulus committeretur in declaranda natura omnipotentiæ, tum, quia & creatura poſſet dici omnipotens, nam & illa poteſt omnia, quæ ſuæ potentiæ ſunt poſſibilia. Non ergo conſiſtit ratio omnipo-

omnipotentię in eo, quod aliquis poſſit omne poſſibile cum appoſito. 2. dicitur poſſibile *abſolute*, ſc. illud, cujus termini nullam important repugnantiam, ſive, quod non implicat contradictionem, vel, ut habet *Ariſt.* 9. *Met. c.* 3. *quo poſito in actu, nullum ſequitur impoſſibile.* Sicuti, *hominem ſedere*, poſſibile eſt, quia horum terminorum, *homo* & *ſedens*, unus alteri non contradicit; &, ſi homo actu ſedeat, nihil abſurdi inde ſequitur: &, hoc modo ſumptum poſſibile, reſpicit omnipotentiam, diciturque omnipotens, qui poteſt omnia, quæ abſolute & ſimpliciter ſunt poſſibilia, i.e. quæ non implicant contradictionem.

VII. Eſt & alia ambiguitas in hac voce, *poſſibile. Vel enim opponitur tantum impoſſibili, & comprehendit etiam id quod eſt neceſſarium*, vocaturque à *Scholaſticis poſſibile altum*, & hoc modo poſſibile dicitur, quicquid in ſuo eſſe nullam involvit contradictionem: *vel non tantum opponitur impoſſibili ſed & neceſſario*, quo ſenſu poſſibilia ſunt, quæ poſſunt eſſe & non eſſe. Cum dicimus, Deum per omnipotentiam poſſe, id omne, quod non implicat contradictionem, ſeu quod eſt poſſibile abſolute, intelligendum id eſt, de poſſibili in ſenſu poſteriori; nempe, id cadit ſub omnipotentiam, quod eſt poſſibile, ita ut non ſit neceſſarium, quia, poſſibile non neceſſarium, & id, quod eſt poſſibile fieri, ſunt unum & idem. Quicquid enim eſt poſſibile, ut non ſit neceſſarium, id poteſt eſſe & non eſſe, & hoc ipſo poteſt fieri: & quicquid fieri poteſt, hoc ipſo poteſt eſſe & non eſſe. Quare Deus ipſe non eſt objectum ſuæ omnipotentiæ, quia Deus ita eſt ut non eſſe non poſſit, ideoque, nec à ſeipſo, nec ab alio fieri poteſt, & omnipotentia tribuitur Deo, quatenus poteſt omnia alia à ſe diſtincta. Sed nec ſub objecto comprehenduntur omnipotentiæ divinæ, quæ important paſſionem in ipſo, quia caret potentia paſſiva: ſic Deus non poteſt mori, &c. Nam mori eſt pati. Ex hiſce omnibus facile eſt refutare impia *Plinii* verba *lib.* 2. *Hiſt. nat. c.* 7. *Imperfectæ in homine naturæ præcipua ſunt ſolatia, ne Deum quidem omnia poſſe: nam, neq; ſibi mortem conſciſcere poteſt, ſi velit, quod homini dedit in tantis vitæ malis, nec mortales æternitate donare, aut in vitam revocare defunctos, a facere, ut, qui vixit, non vixerit, qui hono geſſit, non geſſerit, nec ullum habere in præteri jus, niſi oblivionis, atque (ut facetis quoque a gumentis ſocietas cum Deo copuletur) ut bis de viginti non ſint.* Hæc *Plinius*. Reſp. Deum n poſſe, mortales facere immortales, aut defu ctos in vitam revocare, falſiſſimum eſt. Qu vero Deus non poſſit mortem ſibi conſciſ re, nec valeat facere, ut, qui vixit non vixe qui honores geſſit nõ geſſerit, ut bis dena n ſint viginti, ea non poteſt, quia non ſunt p ſibilia: nam contradictionem implicant, id que ſub objecto omnipotentiæ divinæ n continentur: neque, ea non poſſe, vel tan lum derogat ei: de quavis enim potentia dicandum eſt ex ſuo objecto, eſtque illa pot tia perfecta, in qua reſpectu ſui objecti a quati nullum eſt reperire defectum. Que admodum ergo nihil derogat viſui, quod n poſſit percipere, vel odorem, vel ſapore neque recte infertur, hominem carere vi quod nequeat videre odorem aut ſapore quia odor & ſapor non ſunt objectum vi ſic nihil derogat potentiæ divinæ, quod n non poſſit, nec licet inferre, *Deus non eſt om potens*, quia non poteſt ea facere, quæ con dictionem inferunt, quia talia ſub obje potentiæ divinæ non comprehenduntur. que hæc ſerio obſervanda ſunt contra *Co dum Vorſtium*, quia *tract. de Deo & attrib Dei, p.* 290. non veretur ſtatuere, potent Dei non eſſe prorſus infinitam, eo, quod extendatur ad impoſſibilia. Certe, ſi ad poſſibilia extenderetur, ne potentia qui eſſet, quia, ſicut ſcientia non dicitur niſi ſpectu ſcibilium, ſic potentia non dicitur ratione poſſibilium: Et, ſi impoſſibilia aliquam caderent potentiam, hoc ipſo eſſent impoſſibilia.

VIII. Objiciat quis. *Deus non poteſt bulare, edere, bibere, informare materiam. go non poteſt omnia, quæ fieri poſſunt, & con dictionem non implicant. Conſeq. prob. quia bulare, edere, bibere, informare materiam, poſſunt, neque contradictionem implicant.* R Conſequens intelligi poteſt dupliciter. verbum (*poſſe*) latiſſime accipiatur, & q

…et potentiam, etiam paſſivam denotet, ſic-accipitur, cum dicitur, aquam poſſe cale-ri, & hoc modo non ſumitur, cum Deus …citur omnipotens & omnia poſſe: hoc ſen-… concedimus, Deum non poſſe omnia, quæ …ri poſſunt, ſc. ab homine, & quæ contra-…tionem non implicant à parte cauſæ ſe-…ndæ, ut ambulare, &c. quæ tamen, quia …entiam connotant paſſivam, à Deo fieri …queunt, & ex parte cauſæ primæ contradi-…onem implicant, ſi tribuatur ei, iſta facere, …ia in Deum potentia paſſiva non cadit. …Ut verbum (*poſſe*) importet potentiam me-… activam, excluſa omni paſsione, & hoc …do negatur conſequentia, quia poſſe am-…are, edere, bibere, &c. important poten-…n paſsivam in iis, quæ denominant, & à …bus eliciuntur: ſunt enim quidam mo-…: ſed id, quod movetur, patitur, & aliquid …e recipit: eſt enim motus actus entis in potentia qua potentia. Informare materiam, licet non ſit actus potentiæ paſsivæ, non tamen etiam eſt actus potentiæ activæ, quia eſt actus formæ, qua talis, & competit cauſæ formali, quatenus formalis eſt: Atqui cauſa formalis, ut ſic, non agit; alioqui cauſa formalis, qua talis, eſſet cauſa efficiens, & cauſarum genera confunderentur, quæ tamen ita ſunt diſtincta, ut una, qua talis, alterius cauſalitatem ſupplere nequeat. Unde, licet ambulare, edere, bibere, informare materiam, ſint poſſibilia, reſpectu ſc. cauſarum ſecundarum, tamen Deum ambulare, edere, bibere, informare materiam, Deo ſunt impoſſibilia, quia Deus pati non poteſt, nec ullius compoſiti fieri pars componens & cauſa interna, ut quidem forma facit, cum materiam informat. Sed hæc omnia cum Dei perfectione pugnant. Quare manet omnipotens, licet illa non poſſit.

Diſputationum ex Philoſophia ſelectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-NONA,

DE

…OTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

…Eo adſcripſimus *Potentiam diſp. præced.* in ſe quidem unam ac ſimpliciſſimam, …reſpectu tamen intellectus noſtri, tum …, tum in intelligendo imbecillis, divi-…n *ordinatam* & *abſolutam*: utramque *de-…mus*, & ab *objecto* ſuo expoſuimus, quod …us *poſſibile*, & variis modis diſtinximus: …ponitur *impoſſibile*, quod ipſum ſuas quo-…abet diſtinctiones, quas in medium pro-…us, antequam quæſtiones varias de Dei …tia proponamus. Poſſibile, vulgo vo-…objectum omnipotentiæ divinæ poſi-…ı Scholaſtici, & impoſſibile, negati-…

§. I. *Impoſſibile* ſic dicitur, *vel ex defectu potentiæ agentis*, quod licet in ſe fieri poſſit, attamen propter imperfectionem & finitatem potentiæ produci nequit, *vel ex defectu objecti*, quod in ſe & ex intrinſeca ſua ratione tale eſt, ut dicat repugnantiam ad eſſe, & ſic fieri non poſſit. Priori modo nihil Deo eſt impoſſibile, non enim ideo hoc vel illud impoſſibile eſt, quia in Dei potentia defectus ſit ad producendum illud, ſed ſolum poſteriori, quia in illo, quod impoſſibile dicitur, eſt repugnantia ad eſſe, ut produci nequeat ratione ſui, atque ex defectu ſui, quia eſſe non poteſt, &, ſi illa repugnantia non eſſet in eo, potentia quoque divina firma & valens eſſet ad producendum illud.

III. §. 2. *Impoſſibile* eſt aliquid, *vel ſecundum potentiam creatam*, quod à creatura non poteſt produci, propter finitatem potentiæ, quæ eſt in ea; qua ratione impoſſibile eſt, ut res creetur ex nihilo, ut virgo pariat, &c. *vel in ordine ad potentiam ſimpliciter*, quod à nulla potentia, & ſic ne à divina quidem, actuari poteſt, quia in ſe dicit repugnantiam ad eſſe. Sed hæc diſtinctio verbis tantum à priori differt, uti & illa, qua diſtinguitur inter *impoſſibile naturæ & impoſſibile natura:* illud eſt, quod uſitatum naturæ curſum ſuperat, ut, ſolem ſtare, ignem non urere, &c. hoc, quod rei naturæ & definitioni repugnat, ac contradictionem implicat: Intelligitur hîc utrobique impoſſibile poſterioris ordinis.

IV. §. 3. *Impoſſibile* dicitur aliquid, *vel in ſe ac ratione ſui*, *vel ratione intellectus creati, judicantis*, *illud eſſe impoſſibile:* prius revera eſt impoſſibile; poſterius non eſt tale niſi priori reſpondeat: neque enim illud ſtatim eſt impoſſibile, quod intellectus noſter impoſſibile judicat. 1. Quia intellectus noſter non eſt menſura menſurans impoſſibile, ſive non eſt ratio, cur aliquid dicatur impoſſibile: non enim, quia intellectus cognoſcit impoſſibile, eſt tale, ſed, quia impoſſibile eſſe præſupponitur, ita ab illo cognoſcitur: ſicut contra, res dicitur poſſibilis, non ideo, quia eam intellectus poſſibilem judicat, ſed quia alias extra intellectum poſſibilis erat in ſe: intellectus enim noſter in cognitione dependet ab objecto cognito & menſuratur ab eo, non contra objectum dependet aut menſuratur ab intellectu. 2. Sicut intellectus ſæpe errat in cognitione poſſibilium & entium, ut illa falſo cognoſcat, cur etiam non poſſit errare in cognitione non entium & impoſſibilium, & illud dicere impoſſibile, quod in ſe eſt poſſibile. 3. Sicut ratio non poteſt cognoſcere infinitam Dei eſſentiam, ita nec infinitam ejus potentiam, quidditative ſc. & adæquate; conſequenter, nequit etiam cognoſcere multa à Deo producibilia, quę nobis videntur improducibilia. 4. Si dicamus, ea non poſſe Deum, quæ non apprehendit eum poſſe intellectus noſter, etſi non involvant contradictionem, actum erit, de ſummis noſtræ religionis capitibus. Quid enim difficilius eſt noſtro inte lectui, quam apprehendere, Sacroſanctæ Tr nitatis in eſſentiæ unitate, duarum naturaru Chriſti in unitate perſonæ, Myſterium? qu ægrius aut mirabilius ipſi, quam Deum e paſſum: & tamen hæc ſunt dogmata fidei n ſtræ, quæ hac de cauſa, quod cum intellect judicio non congruant, ut impoſſibilia contradictoria, hæretici ac pagani rejiciu Nunc quæſtiones quaſdam circa potentia Dei ordinatam & abſolutam diſcutiamus.

V. In Deo eſſe potentiam, & illam q dem infinitam, ſeu omnipotentiam, aſſert eſt *vol.* 1. *diſp. ſelect.* 22. Quæritur, 1. *An monſtrari illa poſſit ratione naturali?* Aff. prob. §. 1. Omnis potentia activa, eſt ſec dum modum & actum formæ ſubſtantialis qua procedit, ſicut ignis habet potentiam calefaciendum pro ratione caloris à quo p cedit calefactio; &, quo res eſt calidior, majorem habet potentiam calefaciendi. divina eſſentia, à qua procedit potentia ag di, eſt infinita. Ergo & virtus, quæ fu tur in hac eſſentia, debet eſſe infinita. V itaque argumentum. Forma, per quam D agit, eſt infinita, Ergo & ejus potentia eſt finita. Conſeq. prob. Quia in omnibus ag tibus videmus, quod, quanto agens perfec habet eſſe & perfectiorem formam, t major ſit ejus virtus in agendo: unde, ſi ag haberet calorem infinitum intenſive, h ret etiam vim calefaciendi infinitam. E cum forma, per quam Deus agit, ſit infi ſequitur, quod ejus potentia ad agen quoque ſit infinita: Sed forma, per quam I agit, eſt ejus eſſentia. Hæc autem eſt infi Ergo, &c.

VI. §. 2. Deus poteſt efficere, quic eſt in potentia paſſiva creaturæ. Ergo mnipotens. Prob. antecedens: quia in po tia paſſiva creaturæ eſt omne illud, quod repugnat enti creato, ſicut in potentia p eſt hominis, quicquid non repugnat n humanæ. Conſeq. prob. nam cuilibet p tiæ paſſivæ reſpondet potentia activa tis, per quam poſſit reduci ad actum; ali otioſa eſſet illa potentia paſſiva, ſi nulla activa, quæ eam reducere ad actum p

Se

d in rerum natura nihil eſt otioſum. Ergo nenda eſt potentia activa in Deo, quæ poſſit lucere in actum, quicquid eſt in potentia is creati.

VII. §. 3. Virtus, quæ ex natura ſua non erminatur ad unum effectum, poteſt omnia re & omne poſſibile efficere. Sed virtus ina ex natura ſua non determinatur ad ım genus effectuum, neque ad hos aut il- effectus in aliquo genere. Ergo virtus di- a omnia poteſt agere. Sed hoc eſt eſſe nipotentem. Ergo, &c. Major prob. Quo- m illa virtus, quæ non determinatur ad ım producibilis genus, nec ad hæc aut illa ducibilia, habet pro objecti formali pro- ibile ſimpliciter & abſolute: ideoque po- omnia. Sed virtus divina eſt ejuſmodi, a eſt virtus illimitata. Ergo poteſt omnia ducibilia. Ergo Deus eſt omnipotens.

VIII. §. 1. Omnis perfecta virtus ſe ex- dit ad omnia, ad quæ proprius ejus effectus oteſt extendere. Sed eſſe eſt proprius & ſe effectus Dei. Ergo virtus Dei poteſt ıia illa, quæ poſſunt habere eſſe. Sed omne ibile ſimpliciter poteſt habere eſſe. Ergo us divina poteſt id omne, quod eſt poſſibi- impliciter. Atqui hoc eſt, eſſe omnipo- em. E. Deus eſt omnipotens.

X. Ex dictis duo ſequuntur. 1. *Res in- ece & formaliter in ſeipſis eſſe poſſibiles & ſſibiles:* poſſibiles quidem, quia non repu- illis eſſe, ex ſua ratione formali, impoſ- es vero, quia repugnat illis eſſe ex ſua ra- e formali, etiam circumſcripto omni or- , & omni reſpectu ad agens: extrinſece m res dicuntur poſſibiles aut impoſſibi- per reſpectum ad agens; poſſibiles qui- , quia poſſunt fieri ab agente; impoſſibi- quia per nullius agentis potentiam fieri unt. Atque ita judicandæ ſunt res poſſi- s, aut impoſſibiles, extrinſece in ordine auſam efficientem.

X. Sequitur 2. *Omnipotentiam Dei non poſſe municari ulli creaturæ, ne humanæ quidem ræ in Chriſto.* 1. Quia objectum formale nipotentiæ eſt omne poſſibile abſolute. virtus & potentia creaturæ non poteſt at- gere omne poſſibile abſolute; alioquin, cum ipſa potentia creaturę ſit de numero poſ- ſibilium, ſequitur, quod poſſet etiam ſeipſam producere: Sed hoc eſt impoſſibile. E. Omni- potentia non poteſt communicari creaturæ. 2. Potentia conſequitur eſſentiam, ergo po- tentia infinita ſequitur eſſentiam infinitam. Sed eſſentia creaturæ infinita, nec eſt, nec poteſt eſſe. Ergo nec potentia. 3. Omnipo- tentia eſt potentia ad omnia ſufficiens & in nullo deficiens: Sed potentia creaturæ non eſt talis. Ergo, &c. Prob. min. Potentia creatu- ræ non eſt ſufficiens ad producendum aliquid ex nihilo, quia creatura ſemper ſupponit ſubjectum, in quo operatur; deinde poteſt ejus potentia impediri ne operetur, ergo in aliquo poteſt deficere: denique creaturæ po- tentia eſt dependens ab influxu & concurſu Creatoris. Sed hic ei ſubtrahi poteſt. Ergo illa deficere poteſt. Ex hiſce nunc patet faci- le, Chriſto, qua homini, non poſſe commu- nicari omnipotentiam, cum natura humana ſit creatura, ſit finita, nec poſſit ſeipſam pro- ducere, nec aliquid ex nihilo facere, depen- deat à divina natura, non tantum in ſubſiſten- do, ſed & in operando, quæ omnia cum natu- ra omnipotente pugnant. Quod objiciant *Matth. ult. cap. Chriſto datam eſſe omnem pote- ſtatem in cælo & in terra.* Reſp. 1. Aliud eſt ἐξουσία, aliud δύναμις: aliud poteſtas, aliud po- tentia. De priori, quæ eſt idem quod authori- tas, loquitur locus: de poſteriori eſt quæſtio. 2. Dicit Chriſtus: Mihi, non meæ naturæ hu- manæ, ſed Mihi θεανθρώπῳ, ut Mediatori, data eſt omnis poteſtas, ut Redemtori generis hu- mani, in ordine ad Eccleſiam, & ad omnia, quæ ſunt neceſſaria ad ejus gubernationem, conſervationem, regimen, &c. 3. Reſpondent nonnulli, *Chriſto datam eſſe omnem poteſta- tem, &c.* quia per illum & in ipſo manifeſtata eſt ſingulari modo omnipotentia Dei ac ſua, per miracula, &c. à ſe edita: res enim ſæpe dicitur fieri & dari, quando innoteſcit & ma- nifeſtatur, quia omnipotentia Dei ante Chri- ſtum in carne manifeſtatum non erat ita co- gnita, uti eam quidem operibus ſuis Chriſtus manifeſtavit.

XI. Quæritur §. 2. *An actualis ſeu efficax atque operans potentia ſit idem, quod potentia*

 ordi-

ordinata? Reſp. Non eſt: utcunque ſic videatur *Doctiſſ. Polano in ſynt. Theol.* Nam hæc latius ſe extendit quam illa: neque enim ſemper de facto & actu operatur, quæ tamen operari poteſt potentia ordinata per media ordinaria ſecundum ordinem naturæ legeſque à ſemet in ea poſitas. Poteſt huic aut illi famelico ſuccurrere, huic aut illi ægro mederi, ope aliorum hominum ac medicamentorum, poteſt ſauciato citius ſanitatem reſtituere, & hoc aut illud effectum dare, ordinaria via per creaturas, & tamen ſæpe non facit: attamen nihil eorum excedit potentiam Dei ordinatam.

XII. Quæritur 3. *An Deus poſſit quædam de potentia, quæ non poſſit de juſtitia?* Reſp. Diſtinguatur juſtitia juris divini poſitivi ac r[e]velati, à juſtitia juris divini, Deo naturali priori ſenſu poteſt, poſteriori non poteſt; qu[ia] nihil poteſt, quo vel illa, vel ullum ex ſuis a[t]tributis, luxetur, tollatur, negetur: hoc eni[m] ſi poſſet, poſſet contradictoria. At iſta n[on] poteſt, ut jam ante eſt viſum.

XIII. Quæritur 4. *An potentia & voluntas Dei æque late pateant?* Reſp. Quæcunq[ue] Deus vult ea poteſt, ſed non ſtatim, quæcu[n]que poteſt, vult; multa poteſt potentia etia[m] ordinata, quæ nunquam vult, ſed quam p[lu]rima poteſt potentia abſoluta, quæ nunqu[am] voluit; nec unquam vult, ut excitare fil[ios] Abrahæ ex lapidibus, &c. Cætera de *Poten[tia] Dei in ſeq. diſp.* excutientur.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

AN ſit, quid ſit, &, quotuplex ſit, *Potentia Dei*, gemina excuſſum eſt *diſp. Potentiæ Dei* reſpondere diximus *poſſibile*; conſequenter, *Deum non poſſe impoſſibilia, & tamen plura poſſe quam vult. Impoſſibilia* diximus eſſe, *quæ implicant contradictionem*: hæc ne ſub abſolutam quidem cadunt potentiam, quia nunquam ſimul eſſe vera poſſunt, ideoque nunquam quoque à Deo ſimul fieri poſſunt. *Talia ſunt* omnia, *quæ pugnant, cum proprietatibus Dei, vel eſſentialibus, vel perſonalibus, aut cum natura rerum,* ſic, ut ſi fiant, vel fieri poſſint, vel Dei, vel rerum natura, evertatur. Quo ſenſu, *Apoſtolus, 2. ad Tim. 2.* de *Deo* dicit, quod *abnegare ſeſe non poſſit.* Quod fundamentum aſſumemus ad probandum, Deum non poſſe omnia, ſine exceptione, ſive contradictionem implicent, ſive non: contra quam ſentit *Ioh. Gerardus in Methodo Studii Theol. p. 122. & ſeq.* & nonnulli alii, ut un[um] corpus poſſe eſſe in pluribus locis, prop[r]... poſſe ſeparari à ſubjectis, quin & aliis co[m]municari, ſimiliaque opinionum mon[stra] tueantur.

II. §. 1. Deus non poteſt negare ſuum [in]tellectum. Sed ſi poſſet facere contradicto[ria] negaret ſuum intellectum: affirmatio e[nim] & negatio cadunt in omnem conceptu[m], etiam divinum, ita ut is ſit, vel affirmati[vus] vel negativus, affirmativus autem ac neg[ati]vus, ſimul eodem reſpectu eſſe non po[teſt]. Hinc fit, ut verbum Dei, quod fluit ex [eo] conceptu, non poſſit eſſe *ita* & *non*. S[i] Deus poſſet facere contradictoria, poteſt [ejus] conceptus ſimul eſſe affirmativus & ne[gati]vus; alioquin rei ipſi conformis eſſe non [poſ]ſet: nam contradictio eſt affirmatio & n[ega]tio ejuſdem de eodem. Profecto, ſi ad p[ra]ctic...

ctionem intellectus humani requiritur, ut ſit conformitas inter ipſum & rem quam cognoſcit, multo magis id requiritur in intellectu divino, qui eminenter in ſe habet omnem perfectionem, quæ eſt in intellectu quovis creato. Nec valet exceptio; non eſſe neceſſe, ut intellectus divinus conformetur objecto intelligibili, ſed objectum intelligibile conformari debere intellectui divino, ita ut, ſi intellectus divinus contradictione careat, etiam in objecto tollatur contradictio, ſtatim atque ſub intellectum cadit. Hæc, inquam, exceptio locum non habet: quia, etſi res facta, ſequatur intellectum divinum, utpote, quæ prius eſt in Deo, quam in ſe, tamen, poſtquam facta eſt, concipit eam intellectus Dei, ut in ſe eſt. Si igitur Deus fecit contradictoria, concipit ea etiam ut contradictoria. Sed hoc eſt abſurdum, nam conciperet de eadem re *ita & non*. Ergo, ſalvo manente intellectu Dei, non poteſt ſtatui, plura eum poſſe facere contradictoria.

III. §. 2. Deus non poteſt negare voluntatem ſuam; ſed, ſi Deus facere poſſet contradictoria, negaret voluntatem ſuam: Vult enim eſſe quam facit, & ita ut facit: ergo vellet negationem rei ejuſdem ſimul & affirmationem, quia utramque ſimul faceret: ſed talis voluntas Deo repugnat.

IV. §. 3. Deus non poteſt negare potentiam ſuam: at, ſi Deus poſſet facere contradictoria, negaret ſuam potentiam: nam unumquodque ens agendo, producit ſibi ſimile, ſaltem quantum ad ſummam illam rationem entis pertinet: per conſequens, non poteſt Deus producere contradictionem, ſeu, id, quod ſimul implicat eſſe & non eſſe: hoc enim poſtremum eſt non ens: at Deus nihil eſt niſi ens.

V. §. 4. Deus non poteſt negare ſuam immutabilitatem: ſed hoc fieret, ſi contradictoria faceret aut facere poſſet: nam id, quod, verbi cauſa, negativum eſt & falſum, ſecundum veritatem à Deo plantatam in ratione & logica humana, abjiceret & abjicere poſſet falſitatem, ac mutaretur & mutari poſſet in veritatem in intellectu & logica divina; & ſic Deus mutabilis eſſet.

VI. §. 5. Deus non poteſt negare ſimplicitatem ſuam: negaret autem, ſi contradictoria ab eo fieri poſſent: eſſet enim in ipſo compoſitio duplicis veritatis, naturalis ſcilicet, ſecundum quam, v. c. negativum contradictionis membrum eſſet verum; & ſupernaturalis, ſecundum quam affirmativa ei contradicens eſſet vera. Certum quidem eſt, veritatem diſtingui in naturalem & ſupernaturalem, ſed hæc non eſt diviſio generis in ſpecies oppoſitas, ſed diſtinctio rei unius ejuſdemque in ſuos modos: Eſt enim una proprie tantum veritas, quæ ut in natura eſt debilis & per corruptionem peccati propemodum ſopita, ita per gratiam & revelationem cæleſtem, non oppugnatur, ſed in integrum, quantum in hac vita ſatis eſt, reſtituitur.

VII. Argumenta *Ioh. Gerardi in Meth. Stud. Theol. p.* 122. *&c.* quibus probat, *Deum poſſe facere contradictoria*, ſunt petita, partim ex Scriptura, partim ex ratione. Ad loca Scripturæ breviter dicimus, (quia hoc Theologos ſpectat) *Geneſ.* 18. 14. *Matth.* 19. 26. *Luc.* 18. 26. ſermonem eſſe de omni *re* ſeu *ente*, quod Deum omnino poſſe, extra controverſiam eſt, non autem loqui de *non-ente*, quale eſt contradictio. Eadem eſt loci ratio, *Luc.* 1. 38. ubi dicitur πᾶν ῥῆμα *omne verbum*, hoc eſt, Ebraiſmo noto, כל דבר, *omnis res*, & in ſpecie, illa, quæ promiſſione Dei & verbo illius firmata eſt, ut hoc in loco. Sententia ergo noſtra non pugnat cum verbo Angeli dicentis, *non erit impoſſibile apud Deum verbum omne*: id enim, quod contradictionem implicat, verbum eſſe non poteſt, quia nullus intellectus illud poteſt concipere. *Zach.* 8. 6. Sermo eſt, de eo quod Deus promiſerat, & velle ſe declaraverat, nimirum, de reſtitutione Hieroſolymorum temporali, poſt captivitatem Babylonicam, & verò imprimis de ſpirituali: & ſic pariter, non ad rem allegatur iſte locus: conſtat enim, Deum omnia poſſe quæ vult. *Epheſ.* 3. 20. *dicitur Deus facere poſſe* ὑπὲρ πάντα *ſuper omnia*, ὑπερεκπερισσοῦ *ſuperabundanter*, *quam petimus aut intelligimus.* Ex quo non ſequitur, Deum poſſe contradictoria: aliud eſt, *ſupra rationem & naturam* facere, aliud, *contra*: illud Scriptura

dicit, non hoc;illud Deus citra controverſiam & poteſt & facit in plurimis, non hoc.

VIII. Rationes ſunt. §. 1. *Si Deus poteſt facere ea, quæ ſuperant intellectum noſtrum, utique etiam facere poteſt ea, quæ in noſtra Logica contradictionem implicant.* Reſp. *Neg. conſeq.* & ratio eſt, quia, quæ ſuperant intellectum noſtrum, non ſtatim evertunt naturam; vel rerum vel proprietatum divinarum. Legantur *Parag.* 78. *&* 79. *l.* 1. *ſect.* 2. *Partit. Metaph. Iacobi Martini*, ubi accurate docet, aliud eſſe, *ſupra*, aliud, *contra* naturam, & in quo illa diverſitas conſiſtat, atque inſuper fundamentum ponit,cur Deus non poſſit dici *contra* naturam agere, quia ſc. natura ei non repugnat.

IX. §. 2. *Si Deus omnia ſua abſoluta potentia poteſt, nihil certe poſſibile excipitur.* Reſp. concedimus totum: ſed contradictio ex poſſibilium genere non eſt, ut oſtenſum eſt *diſp. præced.* & *hac.* Quod addit, *aut monſtretur, quid Deus abſoluta ſua potentia non poſſit.* Reſp. Fruſtra hoc exigitur ab Orthodoxis, cum eorum nemo dixerit, Deum non poſſe omnia poſſibilia; Cæterum impoſſibilia monſtrari poſſunt, ſatis multa, quæ Deus facere non poteſt, ſc. ſeipſum abnegare, mentiri, mori, edere, bibere, ut præteritum non ſit præteritum, de quibus jam obiter actum in *diſp. præced.* & fuſius agetur *in ſeq.* Et de hac diximus potentia, Deum non poſſe omnia illa, quæ naturam, vel ſuam, vel rerum, evertunt. Videatur *Zanchius lib.* 31. *de natura Dei. c.* 1. *& Polanus l.* 2. *c.* 29. *Synt. Theol.*

X. §. 3. *Si Deus poteſt facere impoſſibilia apud homines, etiam facere poteſt impoſſibilia apud rationem noſtram, quia intelliguntur, non ſolum impoſſibilia factu, ſed & impoſſibilia cogitatu.* Reſp. Conceditur major, de ratione ſumta concretive, prout eſt in hoc vel illo homine: ſæpe enim judicat ratio humana Petri, Pauli, Johannis, &c. aliquid eſſe Deo impoſſibile: negatur autem de ratione abſtractive ſumta, non quod ratio abſtractive ſumta judicet aliquid Deo impoſſibile, ſed ideo, quia ratio judicat Deo omnia eſſe poſſibilia, id eſt, quæcunque rationem entis habent: quia igitur vera ratio, non judicat, Deo aliquod ens eſſe impoſſibile, ſed contra cenſet, Deum omnia poſſe, hinc falſum eſt, Deum poſſe, impoſſibilia apud rationem noſtram: cum enim ratio dicat, Deo eſſe aliquod ens impoſſibile, hinc certe dici non poteſt, Deum ea poſſe, quæ ratio judicat impoſſibilia eſſe: id quod verum eſt, non ſolum de ratione ſumta abſtractive, ſed etiam, prout ea eſt concretive in quibuſdam hominibus, h. e. illis, qui veram ac rectam ſequuntur ducem, cum enim dicimus, rationem concretive ſumtam errare circa objectum potentiæ divinæ, non id intelligendum eſt de omnibus hominibus,etſi enim errare omnes poſſint homines, non tamen omnes in eo errant, ſed illi tantum, qui à luce rationis rectæ recedentes, tenebris ſuis ſe tanquam pallio involvunt; ii autem, qui veritatem Dei, in natura patefactam, & Scriptura confirmatam, ducem fidelem, conſtanter ſequuntur, recte de Dei potentia judicant.

XI. §. 4. *Si Deus abſoluta ſua potentia ad contradictionem Logicam legemque humanæ rationis non ſit alligatus, Ergo poteſt contradictoria Sed verum eſt prius. Ergo, &c.* Reſp. Conceditur antecedens majoris, ſeu minor: neque enim nos dicimus aut ſtatuimus, Deum eſſe alligatum ad Logicam humanam: ſed neg. conſeq. quia Deus immutabiliter, & ſemper verax eſt, ſive in natura, ſive in Scriptura, loquatur, cui veritati potentia Dei abſoluta non repugnat: at talis non eſſet, ſi contradictoria poſſet.

XII. Quod diſtinguat, *inter contradictionem Logicæ, divinæ ſeu Dei, longe lateque captum noſtrum tranſcendentis, & inter contradictionem Logicæ, humanæ ſeu hominis, captum humanum non tranſcendentis*, id eſt, ut in præcedentibus ipſe ſe declarat, *Deum non poſſe facere abſolute & ſimpliciter contradictoria, poſſe tamen facere ea, quæ in Logica noſtra implicant contradictionem.* Reſp. Verum eſſe, quod intellectus divinus, quem hic Logicam divinam appellat tranſcendat & infinitis modis ſuperet intellectum humanum & Logicam noſtram, inde tamen non ſequitur, Deum poſſe omnia ea quæ in Logica noſtra contradictionem implicant: tum demum illud ſequeretur, ſi Deus aliquid contra Logicam veram, rationem ſanam

am, veritatem in natura plantatam, aliquid ɔnciperet, diceret, faceret; quod non poſſe ꞌeum, oſtendimus: Logica quidem noſtra in :ritatis adæquatione deficit, ita ut totam :ritatem divinam non contineat, nec ad nnia ſeſe extendat, aut ſufficientes de iis ɔnceptus formet; ſed non poteſt aliquid conarium ſtatuere veritati divinæ: & vice verſa, :ipturæ atque intellectus divini veritas, pluma, imo infinita, ſupra naturam & Logim noſtram continet, ac concipit, ſed nil contra eam: cum enim alterutrum conadicentium ſit falſum, Logica noſtra ſic contineret falſum aliquid, quod repugnaret veritati divinæ; imo veritas Dei ſibi ipſi repugnaret, quæ eadem eſt, naturæ & Scripturæ, rationis & revelationis, Philoſophiæ ac Theologiæ, Logicæ humanæ ac divinæ, ut, quod in una eſt falſum & contradictorium, tale ſit quoque in altera. Quod denique addat, diſtinguendum eſſe *inter ea, quæ ſunt ſupra terminos Logicæ & rationis, & inter ea, quæ ſunt intra eos & à ratione percipi poſſunt.* Reſp. Illa ad rem non faciunt: etſi enim talia ſupra rationem ſunt, non tamen contra eam.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-PRIMA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

EXpoſuimus Diſputationibus aliquot, *Potentiam Dei*, eam qualicunque modo deſcribendo, & *in abſolutam* atque *ordinatam* tribuendo. Nunc animus eſt, quæſtiones aſdam illuſtres de ea movere ac diſſolvere. ima erit. *Utrum ad præterita ſit Dei Poten- ? i. e. An Deus poſſit facere, ut præterita non :rint?* Reſp. 1. *Deus non poteſt efficere, ut id, od eſt ſimpliciter & abſolute præteritum, non :rit præteritum:* & hoc non provenit ex deꞌtu divinæ potentiæ, ſed ex defectu rei, ia contradictionem implicat. Cum enim :us ſit infinite perfectus, nullus poteſt eſſe fectus ex parte Potentiæ Dei: ideoque, quo:ſcunque Deus dicitur aliquid non poſſe, ɔn dicitur ideo, quod amiſerit potentiam, ıam prius habuit; Potentia enim Dei uti ɔn poteſt augeri, ita neque poteſt minui; eſt ımque invariabilis atque immutabilis: ſed eo eſt, quia objectum amiſit rationem poſſilis, quam ipſum prius habuit. Unde ſic arumentamur.

II. §. 1. Præteritum non fuiſſe, non habet rationem poſſibilis. Ergo non ſubjacet objecto divinæ Potentiæ. Ergo à Deo fieri nequit ut præteritum non fuerit. *Prob. anteced.* Quia, præteritum non fuiſſe, involvit contradictionem & repugnantiam, nempe, fuiſſe & non fuiſſe: nam bene ſequitur (*Præteriit, ergo fuit*) &, ex ſuppoſitione, quod præteritum adhuc ſit poſſibile (*nunquam fuit*) Ergo *fuit & non fuit.* Ergo eſt contradictio. At contradictoria ſunt impoſſibilia, objectum vero Potentiæ divinæ ſunt poſſibilia, ut *diſp. præced,* eſt demonſtratum. Ergo, præteritum non fuiſſe, non eſt poſſibile.

III. §. 2. Deus revelavit Moyſi Adamum fuiſſe, ergo, ſi Deus poteſt efficere, ut Adamus nunquam fuerit, ſequitur, Deum fuiſſe mentitum, quod eſt blaſphemum. Si neges conſequentiam; quia, ſi Deus efficeret, Adamum nunquam fuiſſe, ſimul efficeret, revelationem illam non extitiſſe: regero, hoc minime ſequi: quia, Adamum fuiſſe, & revelatio illa facta,

facta, quod Adam fuerit, ſunt duæ entitates & duæ res diſtinctæ, quarum una non eſt alteri intrinſeca: unde ſequitur, quod Deus unam illarum poſſit deſtruere, altera non deſtructa, ac proinde efficere poterit, ut una non fuerit, interim non efficiendo, quod altera non fuerit. Ex quo ſequeretur, Deum fuiſſe mentitum, quod blaſphemum eſſe ſtatim diximus.

IV. §. 3. Si Deus poſſit facere, quod nunquam Mundus fuerit, hæc veritas ponatur in eſſe, ut Deus hac hora per ſuam Potentiam efficiat, mundum nunquam fuiſſe; qua data hypotheſi, hæc eſt bona conſequentia: nunc factum eſt à Deo, quod mundus nunquam fuerit; ergo mundus nunquam fuit: ſed, antequam Deus hac hora illud faceret, mundus fuit. Ergo mundus fuit, & non fuit, quod implicat contradictionem.

V. §. 4. Si Deus poſſit efficere, præteritum non fuiſſe, aut efficeret illud poſitive, h. e. faciendo illud vel aliquid circa illud, aut negative, nihil efficiendo aut agendo. Non priori modo; nam quamvis rem illam de novo faceret Deus, vel aliquid circa illam, inde tamen non ſequeretur, quod illa non fuerit prius, quando quidem jam eſt præterita: non poſteriori modo; quia, cum verum ſit, rem illam jam fuiſſe, ſi Deus nihil ageret, neque immutaret illam, aut aliquid circa illam, ſemper verum eſſet (uti nunc eſt) rem illam fuiſſe. Ergo res præterita non poteſt non fuiſſe; &, conſequenter, præteritum non fuiſſe, non includitur in objecto divinæ omnipotentiæ.

VI. §. 5. Sicut ſe habet album, prout ſtat ſub albedine, ad ipſum eſſe album, ita ſe habet præteritum, prout ſtat ſub præteritione, ad eſſe præteritum: ſed album, prout ſtat ſub albedine, non poteſt non eſſe album: Ergo præteritum, prout ſtat ſub præteritione, non poteſt non eſſe præteritum.

VII. §. 6. Quando aliquid eſt determinatum ad eſſe in actu, non poteſt non eſſe pro illo tempore, in quo eſt; quia omne, quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe: ergo multo magis licet inferre, quando aliquid eſt determinatum ad fuiſſe, omne, quod fuit, pro tempore, quo fuit, neceſſe eſt, fuiſſe. Ergo Deus non poteſt facere, quod non fuerit.

VIII. 2. *Non eſt etiam in Deo Potentia ad præteritum; quod pendet ex aliquo futuro.* i. e. Fieri non poteſt, ut, quod ſemel præteritum eſt, quamvis habeat connexionem cum aliquo futuro, poſſit fieri non præteritum. V. C. Deus revelavit, Antichriſtum fore, & revelatio iſta jam eſt tranſacta & præterita: ideoque fieri non poteſt, quod Deus non revelaverit, quamvis ipſa propoſitio revelata (*Antichriſtus erit*) ſit de futuro ut contingenti. Et hanc aſſertionem ſic probamus.

IX. §. 1. Quod propoſitio hæc (*Antichriſtus erit*) ſit de futuro, id non tollit, quo minus revelatio *ſit de præterito*, i. e. jam ſit præterita & tranſacta; unde impoſſibile eſt, quod non præterierit: & ſic, ſi Deus poſſit facere, ut illa revelatio jam præterita non præterierit, poteſt facere contradictoria, contra *diſp. præced.* & th. 2. hujus.

X. §. 2. Tanta neceſſitate præteritum eſt præteritum, ut Deus non poſſit facere, quod præterita non fuerint: ergo tanta neceſſitate, revelatum eſt, ut Deus non poſſit efficere, revelatum nunquam fuiſſe revelatum: *Prob. conſeq.* quia talis revelatio jam tranſiit in præteritum, quamvis res revelata ſit futura: nam enunciatio vocalis de futuro jam pronunciata, non minus tranſit in præteritum, quam propoſitio vocalis de præſenti: non enim eſt minus præterita hæc propoſitio revelata, *Antichriſtus erit*, quam hæc, quam dixit Adam, *Hoc nunc eſt os de oſſibus meis, & caro de carne mea.*

XI. §. 3. Non magis pugnant hæ duæ propoſitiones, *Deus revelat*, &, *Deus non revelat*, quàm hæ, *Deus revelavit*, &, *Deus non revelavit*: ſed implicat contradictionem, quod revelatio, qua Deus revelat Antichriſtum fore, non ſit revelatio, pro illo tempore, quo revelat: ergo etiam implicat contradictionem, quod revelatio, qua revelavit, Antichriſtum fore, non fuerit revelatio, pro illo tempore, quo revelavit, ipſum fore, ideoque mera eſt contradictio, quod talis revelatio nunquam fuerit revelatio, cum jam facta fuerit-

XII. Se-

XII. Secunda quæſtio eſt; *An Deus poſſit facere alia quam facit, aut illa, quæ non facit, nec facturus eſt?* Reſp. Qui dixerunt, Deum non poſſe facere, niſi ea, quæ facit, illi poſuerunt, Deum agere ex neceſſitate naturæ: unde ſic argumentabantur: Agens ex naturæ neceſſitate non poteſt alia facere, quam quæ facit. Sed Deus eſt agens ex neceſſitate naturæ. Ergo &c. Major facile probatur exemplis: ex ſemine canis non poteſt provenire niſi canis, ex igne non niſi calor. Sed enim *Minor* probanda veniebat: contra quam nos ſic inferimus. Qui agit per voluntatem non determinatam ad certum rerum ordinem, non agit ex neceſſitate naturæ. Sed Deus ſic agit. Ergo &c. Et probatur amplius. Deus eſt agens primum. Sed, quod agit ex neceſſitate naturæ, non eſt agens primum. Ergo Deus non agit ſic. *Major* eſt clara apud omnes. *Minor prob.* Nullum agens ex neceſſitate naturæ determinat ſibi finem, verum magis determinatur ad finem ab alio. Sed Deus ipſe ſibi determinat finem, nec aliunde ad illum determinatur. Ergo &c. Et ſane nobiliſſimus modus agendi Deo adſcribi debet. Is autem eſt, agere libere, & non ex neceſſitate naturæ. Ergo &c.

XIII. Hinc jam ſequitur concluſio: Si Deus agat libere & non ex neceſſitate naturæ, *Deus poteſt alia facere, quam quæ facit:* eſt enim hoc libertatis divinæ in operando ad extra, agere vel non agere, & agere hoc aut aliud. *Prob. Aſſertio* 1. Quod agens non poſſit aliud facere, quam quod facit, id contingit, vel ex defectu alicujus principii requiſiti in agente, vel ex ſuppoſitione alicujus, unde ſequitur repugnantia in actione. Primum dici non poteſt: quia Deus non poteſt includere defectum, ex parte principii activi & efficientis. Nec ſecundum: nam ſuppoſito, quod Deus non velit alia facere, quam quæ facit, & quod decreverit & præſciverit, ſe non facturum alia, quam quæ facit; poteſt tamen abſolute alia velle, conſequenter, & alia facere.

XIV. 2. Ille, cujus ſapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem, non ſolum poteſt facere ea, quæ facit, ſed etiam ea, quæ non facit: At Dei ſapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem. Ergo Deus poteſt facere, non ſolum, quæ facit, ſed & ea, quæ non facit. *Minor prob.* Qui facit res propter finem, ipſis rebus improportionatum & ſuperexcedentem, ejus ſapientia & potentia non limitatur ad aliquem determinatum ordinem: tota enim ratio ordinis, quam ſapiens rebus à ſe factis imponit, deſumitur à fine. Sed Deus facit res propter finem improportionatum rebus, qui eſt ipſa ſua bonitas. Ergo ſapientia & potentia Dei non limitantur ad hunc ordinem rerum, ſed multa alia, imo infinita poteſt facere Deus, quam quæ facit. Et cur non poſſit à Deo procedere alius rerum ordo, quam qui nunc eſt, ut poſſit alia facere, quam quæ ſecundum ordinem rerum à ſe inſtitutum nunc facit?

XV. Sed tota hæc quæſtio optime deciditur ex fundamentis *præced. diſp.* jactis. Aliud eſt, Deum aliquid poſſe facere ſecundum potentiam ordinatam & de lege. Aliud, aliquid poſſe facere ſecundum potentiam abſolutam. Illud Deus dicitur poſſe facere de potentia ordinata, quod poteſt, ſtante ſua ordinatione; & de lege, quod poteſt, ſecundum decretum ac voluntatem ſuam, qua ab æterno voluit hæc aut illa facere. Illud vero dicitur Deus poſſe de potentia abſoluta, quod ſimpliciter poteſt, non animadverſa ſua voluntate, ſed ſpectata tantum ſua potentia ac poſſibilitate & non repugnantia rei; quale eſt omne illud, quod non implicat contradictionem. Deus non poteſt plura facere, quam facit, ſi ſpectes potentiam ordinatam; Deus enim, quæ voluit, fecit. At longe, imo infinities plura poteſt facere, quam quæ facit, ſi ſpectes potentiam abſolutam: potuit enim plures planetas & ſtellas condere, quam condidit, & plura elementa, & plura ſpecierum ſingularum individua produxiſſe, quam produxit, & plures huic aut iſti homini conceſſiſſe liberos, quam conceſſit, &c. Quænam autem illa ſint ſpeciatim, quæ ne per abſolutam quidem potentiam poſſit facere Deus, i. e. quænam contradictionem implicent, ut fieri nequeant ullo modo, alterius eſt indaginis ac temporis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SECUNDA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

QUæſtiones duas *de Potentia Dei* decidit Diſputatio præcedens, 1. *An poſſit facere ut præterita non fuerint?* 2. *An poſſit facere alia & plura quam facit?* Nunc ad alias tranſimus ac quærimus. 3. *An poſſit meliora facere ea quæ fecit?* & in ſpecie, *An potuerit facere mundum meliorem, quam fecit?* Ad utramque quæſtionem ut reſpondeamus; quædam ad clariorem intelligentiam ſunt diſtinguenda & tenenda.

II. §. 1. Bonitas alicujus rei eſt duplex. Una quidem, quæ eſt eſſentialis, ut eſſe rationale, eſt bonum homini, tanquam pars eſſentiæ ejus. Altera vero eſt extra eſſentiam rei, ſicut eſſe ſapientem, eſſe juſtum, eſt bonum homini, ſed quod extra eſſentiam eſt hominis.

§. 2. Deum poſſe rem facere aliquam meliorem quam fecerit, poteſt dupliciter intelligi: uno modo, ut ſit ſermo de eadem re; *An ſc. Deus poſſit facere unam aliquam rem, puta hominem, meliorem, quam fecerit?* Altero modo, ut ſit ſermo de diverſis rebus; *An ſc. Deus poſſit facere, quacunque re facta, aliam meliorem?*

§. 3. *Mundum poſſe fieri meliorem*, poteſt intelligi, tripliciter, 1. quantum ad ſubſtantiam partium, 2. quantum ad earum proprietates & accidentia, 3. quantum ad earum ordinem. Primum dupliciter poteſt intelligi: vel quoad eſſe quidditativum & rationem ſpecificam, vel quoad melioritatem quantitativam, ut ſic loquamur, ſive intenſivam, ſive extenſivam: priori modo, una anima in rebus naturalibus eſt melior alia; poſteriori modo, libra auri eſt melior uncia. Secundum etiam poteſt dupliciter intelligi: vel de partibus mundi in ſe; vel de iiſdem in ratione ad finem & ad ſe invicem. Tertium etiam poteſt intelligi dupliciter, quia duplex eſt ordo partium in mundo: unus eſt earum in toto; alter earum ad finem: unus Dei ſapientiam maxime, alter Dei bonitatem manifeſtat: iſti tamen duo ordines ſunt inter ſeſe connexi; ſic enim ordinantur partes in toto univerſo, ut congruit earum ordini in finem.

III. Nunc primum in theſi, mox in hypotheſi, quæſtionem decidamus. In genere §. 1. *Deus non poteſt facere unam rem meliorem, quam fecerit, bonitate eſſentiali.* Sicut enim ſe habet additio unitatis in numeris, ſic ſe habet additio differentiæ eſſentialis in definitionibus. Sed additio unitatis non facit numerum quem meliorem, verum potius variat ſpeciem numeri: additio quippe unitatis ad quaternarium non facit quaternarium meliorem, ſed conſtituit aliam ſpeciem numeri, nempe quinarium: Ergo additio differentiæ eſſentialis, non facit rem eſſentialiter meliorem, ſed mutat ejus naturam: ideoque, impoſſibile eſt, rem aliquam reddi meliorem eſſentialiter. §. 2. *Deus poteſt facere rem aliquam meliorem accidentaliter, quam facit.* §. 3. *Deus, quacunque re facta, poteſt facere meliorem.* Neque enim Dei potentia coarctatur ad hunc numerum, neque ad has aut illas perfectiones vel perfectionum gradus.

IV. In ſpecie. §. 1. *Deus potuit alium mundum meliorem facere, quantum ad ſubſtantiam partium, melioritate quidditativa, quam hic eſt, ſed non hunc ipſum jam productum.* Prima pars hujus aſſertionis patet, quia bonitas quidditativa quarumcunque partium hujuſmodi, eſt finita: ſed omni bono finito poteſt melius cogitari: Deus autem plus poteſt facere quam intelle

intellectus noſter cogitare. Ergo poteſt face-re alium mundum ex partibus melioribus ſe-:undum ſuas rationes quidditativas, quam eſt nundus hic. Secunda pars aſſertionis clara :ſt ex jam dictis, quia quilibet gradus eſſen-iæ ſeu quidditatis variat ſpeciem, ſicut quæ-ibet unitas variat ſpeciem numeri: habent :nim ſe ſpecies ſicut numeri, docente *Ariſt*. 9. *Metaph*. §. 2. *Deus potuit facere hunc mun-lum meliorem, melioritate quantitativa, tam xtenſiva, quam intenſiva.* Primum liquet, uia potuit facere cælum majoris amplitudi-is & extenſionis, quam fecit, uti etiam ele-nenta: potuiſſet facere omnia corpora hu-nana magnitudinis giganteæ: & ita dici po-eſt ſimiliter de partibus mundi aliis. Secun-um etiam manifeſtum eſt, quia potuiſſet nimas rationales hominum feciſſe perfectio-ibus pluribus intenſivis, quoad quantitatem erfectionis aut virtutis, præditas & ornatas, :que, ut Scholaſticorum nonnulli aſſerunt, m intenſive perfectas, uti fuit anima Chri-i. §. 3. *Deus potuit hunc mundum ſimpliciter :cere meliorem, quantum ad proprietates & ac-dentia partium, ſecundum ſe conſideratarum.* otuit namque facere Solem lucidiorem, uti Lunam. §. 4. *Non poteſt Deus hunc mun-im facere meliorem, quantum ad ordinem par-um in toto, & quantum ad ordinem in finem.* terque enim hic ordo eſt optimus: optimo tem nihil poteſt eſſe melius: in univerſo aquæque pars eſt ordinatiſſime & ornatiſſi-e in ſuo ſitu, & omnes ordinantur ad finem timum, gloriam Dei.

V. Opponitur hic axioma aliquod. *Illud, od fit potentiſſime & ſapientiſſime, non poteſt ri melius: Sed Deus omnia fecit potentiſſime ſapientiſſime. Ergo non potuit feciſſe quid me-us.* Reſp. Quando dicitur, *Illud, quod fit pientiſſime & potentiſſime, non poteſt fieri me-u:* hoc dupliciter poteſt intelligi. Primo, *τὸ melius* ſit nomen, & ſignificet rem, & eſt nſus, quod illo, quod factum eſt & ſapien-ſime & potentiſſime, non poſſit fieri aliud elius; & ſic intellecta Major eſt falſa: quam-s enim Deus faciat omnia ſapientiſſime & tentiſſime, tamen, cum ejus potentia inquam ſit exhauſta, uti nec ejus ſapientia, ſemper alias res meliores facere poteſt, & fa-ctas, accidentaliter meliorare, ut hoc bar-baro verbo utamur. Secunda, ut *τὸ melius* ſit adverbium, & ſignificet modum rei, &, *me-lius*, idem erit, quod meliori modo: Sed hic modus poteſt attendi, vel ex parte Dei, vel ex parte rerum: ſi attendatur ex parte Dei, ſen-ſus propoſitionis erit, quod ea, quæ Deus fa-cit potentiſſime & ſapientiſſime, non poteſt meliori modo facere; & hoc verum eſt, quia Deus non poteſt res facere, ex majori poten-tia & ſapientia, quam fecit: ſi attendatur mo-dus ex parte rerum, erit ſenſus, quod Deus non poteſt dare, rebus à ſe ſapientiſſime fa-ctis, perfectiorem modum eſſendi; & hoc verum eſt, de modo eſſentiali, non item ac-cidentali.

VI. §. 4. *An Deus potuerit producere mun-dum priuſquam ordinaverit?* Quæſtio intelli-gitur de potentia Dei abſoluta, & in ſenſu di-viſo, non compoſito: poſtquam enim ordi-navit tali tempore producere, non poteſt eum producere prius, quam ordinavit: ſed ſpecta-tur hic in ſigno rationis, antequam concipia-tur quaſi, ordinaſſe. Et ſic quæſtionem affir-mamus: potuit quippe mundus produci prius quam eſt productus aut produci ordinatus. *Ergo*, dices, *potuit produci ab æterno*. Reſp. neg. conſeq. Quia hic intelligitur prioritas temporis & non æternitatis: illud, *prius*, ſi-gnificat principium antiquius & anterius du-rationis aut exiſtentiæ: ſed ſi mundus ſic poſ-ſet prius produci, quam eſt productus, ut eſ-ſet productus ab æterno, jam careret princi-pio durationis, quod implicat contradictio-nem. Quin loquendo de prioritate temporis, quod anteceſſerit, exiſtentis, ne ſic quidem Deus potuit mundum producere prius quam produxit aut producere ordinavit: nam & hoc includit contradictionem; ſic enim tem-pus fuiſſet, ante tempus, quod nullum præ-ceſſit mundum, ſed cum eo incepit. Verum, loquendo de prioritate temporis poſſibilis, potuit Deus prius producere mundum, quam produxit, aut producendum ordinaſſe conci-pitur, quia potuit prius in æternitate ſua mo-mentum ordinaſſe, quam quod ad ejus pro-ductionem ordinavit.

VII. §. 5. *An Dei potentia ſemper poſſit idem?* Seu. *An, quicquid ſemel potuit aut poteſt, ſemper poſſit?* Reſp. Neg. Non quod aliquid detrahatur de potentia Dei aut illa imminuatur aut immutetur, ſed quod, quæ aliquando fuerunt poſſibilia, poſtquam ſunt facta, non amplius ſint poſſibilia: potuit, v.c. Deus Chriſtum ſuſcitare, antequam eum ſuſcitavit. E. poſtquam ſuſcitavit, adhuc eum poteſt ſuſcitare. Neg. conſ. quia Chriſtus non amplius eſt mortuus: quod enim hîc reſpectu Chriſti poſſibile erat, factum eſt, & amplius fieri non poteſt: neque hîc aliqua ſequitur divinæ potentiæ, vel mutabilitas, vel mutatio. Quemadmodum ſcientia Dei manet immutabilis, licet Deus aliquod enunciabile deſinat ſcire ratione connotati, eo quod illud deſinat eſſe ſcibile, & verum pro circumſtantia temporis ſub quâ eſt verum; ſcire enim connotat in objecto ſcibilitatem & veritatem: ſic divina potentia manet immutabilis, licet deſinat aliquid poſſe, ratione connotati, quod deſinit eſſe poſſibile; multa enim poſſibilia actu fiunt, &, poſtquam facta ſunt, impoſſibila ſunt amplius fieri: facere enim, quod factum eſt, nihil eſt facere: ergo poſſe facere, quod factum eſt ampliuſque fieri nequit, eſt nihil poſſe.

VIII. §. 6. *An Deus poſſit facere infinita?* Reſp. 1. *Non poteſt facere in creaturis infinitum intenſivè*, id eſt, quod abſque proportione excedat intenſionis omnes gradus: ratio eſt, quia omnis creatura eſt finitæ eſſentiæ, ergo nulla eſt capax infinitæ virtutis, potentiæ, habitus, aut qualitatis, ſic ut nullus gradus intenſionis amplius reddi poſſit; quo ſenſu, nec Chriſti paſſio, nec elementorum qualitates, nec reproborum pœna infernalis, dici poteſt infinita intenſivè. 2. *Non poteſt Deus producere magnitudinem actu infinitam extenſivè.* Quia tale dari non poteſt: tolleretur enim omnis motus: & conſtaret aut ex partibus finitis, & ſic ipſa non poteſt eſſe infinita, aut ex infinitis, & ſic aliquid erit majus infinito; quia totum eſt majus ſuâ parte. 3. *Deus non poteſt producere multitudinem actu infinitam.* Quia, ſi produceret multitudinem actu infinitam, aut poſſet ulterius producere aliquam adhuc unitatem, & ſic erit aliquid majus infinito, aut non poſſet, & ſic Deus per talem productionem fieret impotens, ejuſque potentia foret exhauſta. 4. *Deus poteſt producere finita in infinitum.* Nam nunquam poteſt tot producere, quin poſſit ampliora & plura in infinitum producere; illa tamen plura nunquam poſſunt in actu producto eſſe infinita.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum
Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-TERTIA,

AD

ARISTOTELIS LIB. 3. METAPH. CAP. 1. TEXT. 1. ET 2.

Περὶ ἀπορίας καὶ εὐπορίας.

THESIS I.

SI aliqua vera eſt ac genuina & ſolida Philoſophandi ratio ac methodus, ab omni ævo exiſtimata eſt eſſe, quam ſecutus eſt Philoſophorum Coryphæus *Ariſtoteles*, quam aliis præſcripſit, quam ſuo exemplo & praxi comprobavit: ea vero non eſt alia, quam quæ à dubitatione initium facit, priuſque bene docet dubitare, antequam quidquam decidatur certi vel decernatur. *Dubitationem itaque initium eſſe rite recteque Philoſophandi & indubitatæ ſcientiæ*, primum Ariſtotelis mandato & exemplo, mox præſtantiſſimorum ejus Interpretum, &, omnium judicio, Ἀριστοτελικωτάτων conſenſu & explicatione ac praxi, probatum dabimus.

II. Verba *Ariſtotelis* theſin poſitam confirmanti:

nantia & præceptum Philoſophi conti-
itia ſunt, quæ ſequuntur ex 3. *l. Metaph.* . *text.* 1. & 2. *Text.* 1. *NB.* Ἀνάγκη πρὸς ἐπιζητουμένην ἐπιστήμην, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δ᾽ ἐστὶν περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπειλήφασί τινες, κἂν εἴ τι ἐς τούτων τυγχάνει πρῶτον παρεωραμένον. *NB.* τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, *NB.* λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί. λύειν δ᾽ οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν, ἀλλ᾽ ἡ τῆς διανοίας ἀπορία δηλοῖ περὶ τοῦ πράγματος. ᾗ γὰρ ἀπορεῖ ταύτῃ παραπλήσιον πέπονθε τοῖς δεδεμένοις. ἀδύνατον ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. . 2. διὸ δεῖ τὰς δυσχερείας τεθεωρηκέναι ας πρότερον, τούτων τε χάριν καὶ διὰ τὸ τοὺς ντας. *NB.* ἄνευ τοῦ διαπορῆσαι πρῶτον ὁμοίους τοῖς ποῖ δεῖ βαδίζειν ἀγνοοῦσι· καὶ πρὸς τούτοις οὐδ᾽ εἴ ποτε τὸ ζητούμενον εὕρηκεν ἢ μή, γιιν. τὸ γὰρ τέλος τούτῳ μὲν οὐ δῆλον· τῷ δὲ ς προηπορηκότι δῆλον. *NB.* ἔτι δὲ βέλτιον κη ἔχειν πρὸς τὸ κρῖναι, τὸν ὥσπερ ἀντιδίκων ῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων. verba ſic vertit Latine Beſſarion Cardi- Nicenus & Patriarcha Conſtantinopoli-
s. *Ad* illam, quæ quæritur, *ſcientiam, ne- ſt primum nos percurrere, de quibus primo bitandum.* Hæc autem ſunt, & quæcun- le iis aliter quidam exiſtimarunt, & ſi ultra hæc prætermiſſum ſit. Eſt autem ꝑretium, aliquid facultatis habere vo- ous, bene dubitare: nam *poſterior facultas, eſt eorum, quæ ante dubitata fuerunt.* Sol- utem non eſt, cum nodus ignoretur: ſed ectus hæſitatio, manifeſtum hoc de re Quatenus enim dubitat, eatenus ſimile lam ligatis patitur: utroque namque impoſſibile eſt ad ulteriora procedere. e omnes primo difficultates ſpeculari t, & horum gratia, & propterea, quod qui quærunt, *niſi primo dubitent, ſimiles lis, qui, quonam ire oporteat, ignorant*; & :, neque, utrum invenerint, quod quæri- 1 non, cognoſcere poſſunt. Finis etenim iidem non eſt manifeſtus: illi autem, qui dubitaverit, pateſcit. item, *melius ſeſe e neceſſe eſt illum ad judicandum, qui, tan- quã adverſarios, omnes utrinq; rationes, audiat.*

III. Textum *Philoſophi*, triplici *analyſi* optimorum interpretum, ne quid de noſtro apponere aut affingere videamur, illuſtrabimus. Prima eſto *Du Vallii*, in perpetua ſua ad omnia *Ariſtotelis* Volumina analyſi, operum *Ariſtotelis* editioni præmiſſa: ea ſic ſonat. *Liber tertius Metaphyſicorum continet capita ſex, quibus dubia ſive quæſtiones ſexdecim proponuntur, & in utramque partem diſcutiuntur. Orditur autem Ariſtoteles ab inſigni eoque generali documento, quod ſcilicet* NB in qualibet quæſtione & controverſia oporteat prius bene dubitare, *id eſt, pro utraque parte, affirmante ſcilicet & negante, rationes diligenter examinando*, quæſtionem ambiguam facere. *Dubitatio enim eſt veluti nodus ad vinculum mentis: quod ideo ſi ignoras non ſolves: nemo enim vinculum ſolvere poteſt, ſi illud ignoret: Deinde, poſt dubitationes bene expoſitas, quæſtionem clare concludere.* NB. certa enim cognitio, quæ dubitationem ſequitur, eſt ſolutio dubitationis.

IV. Secunda analyſis eſto *Antonii Scaini Salodienſis* in ſuis ad Metaphyſicam *Ariſtotelis* commentariis *Romæ*, 1587. editis. Ad illam, quæ quæritur, ſcientiam) *Ex his verbis apparet, ſcientiam, quæ eſt ſuprema ad omnes alias, fuiſſe ab Ariſtotele inveſtigandam, ut quæ temporibus ſuis nondum eſſet detecta ac diſtincta ab aliis facultatibus tanquam ſuprema philoſophia & regina omnium aliarum ſcientiarum. Ad hoc autem præſtandum* NB. utitur Ariſtoteles methodo dubitandi, tum circa ea, quæ ſibi de placitis aliorum Philoſophorum non arriderent, tum penes nonnulla, quæ ab aliis fuerunt prætermiſſa; *ſed cum & in aliis philoſophiæ operibus hanc dubitandi normam ſit ſectatus, attamen non ignorandum, in aliis ſingulis certas quaſdam adduci dubitationes, quæ cuique philoſophiæ parti convenerint, hoc autem in loco univerſas in genere ſimul congeſſit quæſtiones: quod ita factum eſſe animadvertit Averroes, ut affinitas, quam habet Metaphyſica cum Dialectica, manifeſtaretur. Alexander autem de Ales & cum ipſo D. Thomas, hujus facti hanc cauſam aſſignarunt, quoniam ſcilicet hæc* contem-

contemplatio, circa veritatem in genere ſit conſtituta: addamus ad hoc, quod cum nondum confecta eſſet prima & univerſalis hæc ſcientia, & inveſtiganda ac conſtituenda eſſet, ad rem fuit, NB. ut ex præmiſſis dubitationibus ejus natura detegeretur, *& ita in ordinem redigeretur. Hinc conſectarium hoc deducitur,* NB. non rectum neque tutum iter Philoſophandi eos ingredi, qui ab hac via dubitandi penitus abſtinent, quam tantopere commendat Ariſtoteles hoc loco, & ex communibus ſententiis comprobat, tanquam ad veritatem indagandam maximè conſentaneam.

V. Tertia Analyſis eſto *Petri Fonſecæ*, ex Commentariis in *Ariſt. Metaph.* ſuis, editis *Lugduni* 1597. Neceſſe eſt (*Dubitat Alexander hoc loco, doceatne Ariſtoteles in primis verbis hujus libri, neceſſe ſibi eſſe ad eam cognitionem inveniendam, quam in hoc opere conſequi, ac tradere ſtudet, ea primum aggredi, de quibus rationi conſentaneum eſt, ut primo loco dubitetur, hoc eſt, utraque parte diſſeratur, an id eſſe omnibus iis neceſſe, qui ad quamlibet ſcientiam de rebus difficilibus & controverſis comparandam aggrediuntur. Quanquam verò parum referat, utro modo Ariſtotelem interpreteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, utpote verbis contextus accommodatior: ex qua generale etiam documentum, quod poſterior tradit, tanquam principium ex concluſione colligi poteſt. Addit autem Ariſtoteles, duo eſſe genera quæſtionum, quæ primum pro utraq; parte agitandæ videantur. Vnum earum, de quibus alii aliter ſenſerunt, ne temere aliorum ſententiis, ac forſitan non parum receptis, ſe opponere videantnr: Alterum earum, quæ cum ad rem propoſitam in primis faciant ab aliis tamen omiſſæ ſunt.* Eſt autem operæ pretium) *Hoc alterum documentum plane generale eſt, quod docet Ariſtoteles*, NB. non modo initio hujuſmodi ſcientiarum, ſed etiam particularium tractationum, quibus propoſita eſt rerum difficilium determinatio, à dubitationibus initium ſumendum eſſe, nec vero utcunque id faciendum, ſed bene, hoc eſt, diligenter, accuratè, nullaque pro utravis parte diſſimulata ratione, *quod ſapienter quatuor rationibus oſtendit. Prima eſt, quia* NB. certa veritatis cognitio, quâ tandem compotes efficiuntur ii, qui Philoſophantur, ſolutio eſt eorum, quæ prius dubitabantur, hc eſt, ſolutione eorum, quæ prius dubitantu comparatur: *ſolvere autem vinculum nemo p teſt, qui vinculi nodum ignoret: Quare cum n hil aliud ſit, difficultates rei propoſitæ pro utr que parte diſcutere, quam vinculorum men nodos inſpicere (nihil enim ſunt aliud argumen pro utraque parte; quam vincula, quibus me ligatur & impeditur, ne ultra progredi poſſ is ſane ad veritatis perceptionem optime ſe con parabit, qui de propoſita re dubia diligenter accurate pro utraq; parte diſputaverit.* Sed m tis dubitatio) *Senſus eſt; eundem effectum oſte dit in animo dubitatio mentis de re propoſita quem oſtendit in corpore vinculum, quo pedes a ſtringuntur. Vtroque enim modo ligati ulteri progredi non poſſumus.* Et quia ii, qui quærun *Secunda ratio eſt, quia ii, qui de propoſita re n prius pro utraque parte diſputant, perſimiles ſu iis, qui, quo eundum ſit, ignorant. Neſciunt en difficultates, quæ in quæſtione latent, ad qu tamen ſolvendas tendit is, qui probe illam exp caturus eſt.* Accedit quod neque) *Tertia ra eſt, quia etſi hujuſmodi homines aliquando in niunt ea, quæ implicite in quæſtione continent neſciunt tamen an Finem diſputationis conſec ſint, cum difficultates eas, ad quas diſſolven diſputatio ſuapte natura dirigitur, plane ign rent. Simile quid accidit iis, qui neſciunt, qua tum locus, in quem contendunt, diſtet ab eo, quo exeunt, aut qua in illum eundum ſit. N etſi in eum forte incidant, ignorabunt tamen ſe illum perveniſſe. Ex his duabus rationibus re colligitur id, quod Albertus ſcribit hoc loco,* Eu qui non prius dubitat, duobus modis errar uno, in termino altero, in via. Præterea m lius ſe habere) *Quarta hæc & extrema rat quæ ex ſimilitudine diſceptantium ſeu potius j dicis deſumitur, ex iis, quæ autor ſcribit* cap. primi de Cęlo, *majorem vim accipiet.* Sic en ait, ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη πιστὰ τὰ μέλλο λεχθήσεσθαι, προακηκοόσι τὰ τῶν ἀμφισβητού λόγων δικαιώματα. τὸ γὰρ ἐρήμην καταδικά δοκεῖν, ἧττον ἂν ἡμῖν ὑπάρχοι. καὶ γὰρ δεῖ δ τητὰς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι, τοὺς μέλλοντα ἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. hoc eſt, ſimul aute ea, quæ dicentur, majorem fidem habebu

ſi dil-

ſceptantium rationum jura prius fuerint
:ta, minuſque videbimur indicta cauſa
.nare. Arbitros enim, non adverſarios
rtet eſſe eos, qui de veritate, ut res poſtu-
judicium laturi ſunt. *Quod ipſum diligen-*
te obſervat Ariſtoteles, penè ubicunque diffi-
iliquid, aut controverſum tractandum ſuſci-
ut videre eſt in libris Phyſicorum, de Cælo,
èquentibus. Ex quibus patet, NB. quam
te & contra Ariſtotelicum morem Philo-
ëntur ii, qui repudiato quæſtionum uſu,
uam Sophiſtarum invento, omnia docent
e Pythagorico, & quaſi ex oraculo, neque
n adhibent examen rationum earum,
in ſubjecta materia pro utraque parte, vel
iis propoſitæ ſunt, vel attentius rem con-
anti in mentem venire poſſunt.

I. *Ariſtotelis mandatum* de dubitando, ut
philoſophemur, ipſius verbis propoſui-
Trium, eorumque inter neotericos præ-
iſſimorum, in verba iſta interpretum
enſu atque explicatione confirmavimus:
ipſum *Philoſophi exemplum*, in philoſo-
do omnibus ſine contradictione imitan-
, adducimus. Inſpiciatur *reliqua hujus*
itis pars, quæ ſolis dubitationibus abſol-
: inſpiciantur *capita omnia ſequentia*, ac
rtim 4. Inſpiciantur *libri* omnes *Metaphy-*
m, de Cœlo, de Generatione & Corruptio-
e Anima, & ubicunque in veritatem re-
erio inquirit. Sed ante omnia provoca-
.d *Ariſtotelis Problematum ſectiones* 38. *&*
ones Mechanicas, ubi non alia eſt ipſi a-
ratio uſitata, quam dubitando ad veri-
pervenire. Quærit perpetuo, cur hoc
ud fiat? an ideo, quia ſic, vel ſic, vel alio
ſeſe res habeat?

I. Ab *Ariſtotelis mandato & exemplo* ad
onian & *praxin* tranſimus *eorum*, quos
s retro ac præſens ætas maxime celebra-
riſtotelicos, *Alexandrum* dico *Aphrodi-*
m inter Græcos, *Averroem* inter Ara-
Thomam & *Scotum* inter Latinos, quibus
n cum Ariſtotele & mens, & philoſo-
di per dubitationes methodus. Nemo
dictus eſt Ariſtotelicus, niſi qui eſſet A-
dræus: nemo ſeculis nonnihil poſterio-
dictus eſt Ariſtotelicus, niſi qui eſſet A-
verroiſta: nemo nunc eſt Ariſtotelicus, niſi
ſit vel Thomiſta, vel Scotiſta, vel utrumque
ac medium inter eos participationis. Ergo
qui cum *Scoto*, *Thoma*, *Averroe*, *Alexandro*,
ſentiunt, maxime ſunt Ariſtotelici. At qui
ſentiunt, recte philoſophandi, & indubitatæ
ſcientiæ, initium eſſe dubitationem, idem
ſentiunt non modo cum *Ariſtotele*, quod nunc
eſt demonſtratum, ſed & cum *Alexandro*,
Averroe, Thoma, Scoto, quod, prolatis illorum
verbis, probabimus. Ergo tales ſunt maxime
Ariſtotelici.

VIII. Sic commentatur in textum *Ari-*
ſtot. 3. *Met. c.* 1. poſitum *Alexander Aphrodi-*
ſeus, qui tempore *Antonini Philoſophi atque*
Imperatoris, circa annum Chriſti 170. vixit.
Neceſſe eſt ad eam ſcientiam, quam quæri-
mus, &c.) *Scientia, quam quærimus & de qua*
nobis ſermo ſuſceptus eſt, ſapientia ipſa eſt &
Theologia, quæ Metaphyſica inſcribitur. Ad
inveſtigationem igitur hujus ſcientiæ, & eorum,
quæ per ipſam inquirentur, neceſſum eſſe ait, ea
primum commemorare ac recenſere, de quibus in
primis eſt inquirendum: deinde propoſitis ipſa-
rum rerum quæſtionibus, rem, quemadmodum
eſt præfatus, perſequitur. Niſi ſi quis hæc ita
accipiat, quaſi in univerſum præcipiantur; do-
ceatque ad omnium ſcientiam inveſtigandam in
univerſum neceſſe eſſe, primum ea commemorare,
de quibus eſt primum differendum, per hæc enim
via eſt ad ea, quæ ſcire cupimus, invenienda.
Quod ſi ad omnem ſcientiam, ad hanc quoque id
neceſſarium fuerit. Quæ porro in ſingulis doctri-
nis dubitare *ac differere oporteat, docet, cum*
ait. (Hæc autem ſunt ea, de quibus aliter qui-
dam exiſtimarunt.) *Deinceps* in univerſum
confirmat docetque, de re quapiam diſputa-
turis, ut, quæ inquirunt, inveniant, commo-
dum eſſe, primum de ipſis quærere ſeu dubi-
tare, &c.

IX. Sic commentatur *Averroes*, *Magnus*
vulgo *Commentator*, in ſuis ad dictum *Ariſt.*
textum commentariis, qui circa annum Chri-
ſti vixit 1150. Ad illam, quæ quæritur, &c.)
quia aliæ ſcientiæ conſiderant particulariter de
veritate, NB. & particulariter ad eas pertinet
circa ſingulas veritates dubitare: *quia vero*
Metaphyſica, *ſicuti Dialectica, habet univerſa-*
lem

lem conſiderationem de veritate, ſic quoque ad eam pertinet NB univerſalis dubitatio de veritate. *Cum igitur ſcientia hæc ſit in genere ſcientiarum, neceſſe eſt igitur prius inſpicere quæſtiones ejus, & ſunt illæ difficiles, de quibus homines in hac ſcientia ſunt contrarii, & ſunt etjam aliquæ de quibus dimiſerunt perſcrutari propter ſuam difficultatem: Finis autem, propter quem fuit neceſſe incipere à perſcrutatione iſtarum quæſtionum difficilium, eſt, quia ſcientia quæſita, quæ acquiritur ex iis, eſt ſcientia ſolvens omnes difficultates earum: & ideo difficultas alicujus rei præcedere debet ejus ſolutionem, & hæc fuit cauſa, quare Ariſt. primo perſcrutatus eſt de rebus difficillimis, antequam ad earum ſolutionem deveniret; quoniam ita ſe habet difficultas ad ipſum intellectum, quemadmodum laqueus ad corpus, & qui ignorat ligamentum, laqueum neſcit ſolvere; & ita illi, qui difficultates ignorant, eas ſolvere neſciunt: & ſic intellectus ligatus nullo modo finem ſuum attingere poterit, niſi primo ligamentum ejus ſit ſolutum: ligamenta enim intellectus ſunt ſermones contrarii: & ideo oportet, ut via, ex qua quæſtiones oriuntur, ſit alia à via, à qua quæſtiones ſolvuntur, ut modus, à quo fit ligamenti ſolutio, alius eſt à modo, à quo fit ligamentum*, & NB. ſic via ad ſcientiam inquirendam erit perſcrutatio rerum dubitabilium, &c.

X. Sic commentatur *Thomas Aquinas* in ſuis ad textum *Ariſt.* citat. commentariis, qui vixit circa annum Chriſti 1260. Ineſt autem inveſtigare volentibus) *dicit* 1. *Philoſophus* NB. quod ad hanc ſcientiam, quam quærimus de primis principiis & univerſali veritate rerum, neceſſe eſt, ut primum aggrediamur ea, de quibus oportet dubitare, antequam veritas determinetur. *Sunt autem hujuſmodi dubitabilia propter duas rationes; vel quia antiqui Philoſophi aliter ſuſceperunt opinionem de eis quam rei veritas habeat, vel quia omnino prætermiſerunt de his conſiderare. Aſſignat autem* 4. *rationes ſuæ intentionis, & primo dicit*, quod NB. volentibus inveſtigare veritatem contingit (bene dubitare,) id eſt, bene attingere ad ea, quæ ſunt dubitabilia; *& hoc ideo* quia poſterior inveſtigatio veritatis nihil eſt aliud, quam ſolutio prius dubitatorum, &c.

XI. Sic commentatur *Ioh. Duns Scotus* in ſuis ad textum Met. cit. commentariis, qui vixit circa annum Chr. 1308. Neceſſe eſt &c. *Poſtquam Philoſophus in ſecundo libro determinavit de his, quæ ſpectant ad conſiderationem veritatis in communi: nunc deſcendit ad determinandum ea, quæ ſpectant ſpecialiter ad conſiderationem hujus ſcientiæ. Circa quod duo fac.* Primo procedit modo diſputativo & dubitativo. Secundo procedit modo determinativo ſive demonſtrativo.

Eſt autem operæ pretium &c.) *dicit* N quod volentibus inveſtigare, ſ. veritatem, in eſt. oportet bene dubitare, ab initio. i. principio inquiſitionis. *Cujus rationem ſubdidit*, quia inveſtigatio poſteriorum in inquiſitione veritatis non eſt aliud, quam ſolutio priorum dubitatorum.

Illi qui quærunt) *ſupple*, veritatem, *ſine inveſtigatione*, ſ. dubitatorum, *ſimiles ſunt ignorantibus, quo oportet ire, i. illis, qui neſciunt quo vadant. Ratio hujus eſt, quia ſicut terminus viæ intenditur ab ambulante* NB. ita exclusio dubii eſt finis intentus à ſpeculante & inquirente veritatem: *ſicut ergo ille, qui neſcit, quo vadit, non poteſt pervenire ad terminum, niſi forſitan à caſu*; ſic NB. nec aliquis poteſt directe inquirere veritatem, niſi dubitationes prævideat & præcognoſcat.

XII. Præter horum Ariſtotelis Interpretum maximè Ariſtotelicorum ad confirmandam theſin poſitam adducta teſtimonia, ipſa recentiorum in Philoſophando praxis eandem ſtabilit: inſpiciantur, qui jam aliquot ſæculis Ariſtotelis Philoſophiam poſt Thomæ & Scoti ætatem pertractarunt: an non ad inſtar Præceptorum ſuorum prius dicant, cur non ſit vera ſententia quam quæ vera? an non prius dubitantem reddant lectorem, dubitationes & objectiones movendo, quam eum à dubitando liberent, objectiones & dubitationes ſolvendo? Conſueta *Thomæ* agendi ratio in ſumma Theol. eſt (*videtur quod non*) antequam accedat ad ſuum, (*ſed dicendum*) Conſueta *Scoto* in quæſtionibus Phyſicis & aliis agendi ratio eſt (*arguitur quod non*) antequam accedat ad ſuum (*ponuntur Concluſiones.*) Videatur modus procedendi Domini de Fi-

[d]e Flandria & Paulo Sonzinati in Metaph. [C]avello per omnem Philoſophiam, hodiernis [C]omplutenſibus, Conimbricenſibus, Ruvio, [M]aſio, Toleto, &, ne longus ſim, omnibus [o]mnino Ariſtotelicis uſitatus, qui ſolam hanc [p]rius dubitandi viam ingreſſi ſunt, ut ad veritatis penetralia intrarent, lectoremque introducerent. Quare nec ab Ariſtotelis nec ab Ariſtotelicorum ſententia aut praxi abit, qui aſſerit, *initium recte philoſophandi & indubitatæ ſcientiæ eſſe dubitationem*, quod erat demonſtrandum.

NUllius addictum jurare in verba magiſtri,
Nec ſervum cuiquam vendere judicium,
[N]ec male captivas in vincula tradere mentes,
Nec curare nimis ſegniter, αὐτὸς ἔφα;
[L]icet aſſenſu non credere velle ſupino,
Doctores credi quæ voluere ſui:
[N]olle Stagiræi aut divini ſcita Platonis,
Ceu ſemper fuerint indubitata, ſequi,
[O]raclumque foret Phœbi, foliumque Sybillæ,
Quicquid ſive Plato vult, vel Ariſtoteles;
[R]eſpicienda quidem ſibi nomina ducere, ſed non
Numina, divinos, non tamen eſſe deos;
[D]igna viro Virtus & libertate Batava eſt,
Digna patrocinio, magne Batave, tuo.
[In] medio verum poſuit Deus: hujus amicos
Eſſe homines, hominum parcius eſſe decet.

Quisquis homo eſt, errare poteſt: cognoſcere verum
Indubiè, proprium novimus eſſe Dei:
Rerum certa fides & regula firma ſciendi,
Scrutando nobis & dubitando venit.
O veri ſine nube cohors ſtudioſa, frequenti
Huc ades, huc propera non titubante pede.
Liberius currat tibi mens vaga, quà patet orbis
Pagina, naturæ pagina quanta patet.
Nec tibi qui Doctor, tibi ſit Dictator, & una
Te ratio, non vox te trahat ulla viri.
Recte ἀπορεῖν te vult Hereboordius, *omnia donec*
Abdita nodorum ſolveris ipſa tibi.
Hæc adeo eſt ſanæ mentis ſententia, poſthac
Ne dubites, juſſit te dubitare prius.

HENRICUS BRUNO.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-QUARTA,

DE

PRIMO COGNITO.

THESIS I.

REcta demum Philoſophandi & vera rerum veritatem atque exiſtentiam inveniendi ratio in eo eſt ſita, ut certa [s]el ab incertis diſcernantur, & incerta per [ce]rta demonſtrentur.

II. Certa ſunt, de quorum veritate aut [ex]iſtentia nullo modo dubitari poteſt; incerta [co]ntra.

III. Intelligimus hic certitudinem veritatis aut exiſtentiæ, non in terminis ſimplicibus aut propoſitionibus per ſe notis atque æternæ veritatis, ſed in rebus ipſis.

IV. Si illa certo exiſtant, de quibus dubitari nequit, illa contra non certo exiſtant, de quibus dubitari poteſt, nihil certius eſt, quam exiſtere rem quæ dubitat.

V. Nam qui inquirit in rerum omnium veritatem & exiſtentiam, & in omnibus aliquid,

 vel

vel minimum, invenit, cur de iis dubitet, vel dubitare poſſit, nihil invenit, cur de ſe, in rerum omnium veritatem atque exiſtentiam inquirente & jam dubitante, ipſe dubitet.

VI. Nam fieri non poteſt, ut, quod inquirit, quod dubitat, dum inquirit, dum dubitat, non ſit.

VII. Itaque, hoc primo omnium in philoſophando eſt cognitum, veriſſimum, certiſſimum, *Inquiro, dubito, cogito, Ergo ſum.*

VIII. Et, exiſtentia rei iniquirentis, dubitantis, cogitantis, vera eſt ac certa primo, vi infallibilis illationis ac demonſtrationis.

IX. Unde, hæc veritas & certitudo rei exiſtentis, quæ inquirit, dubitat, cogitat, prima eſt, & primo cognita, inter veritates illatas ac demonſtratas.

X. Nam, quin ſit prior veritas ac certitudo prius cognita aut cognoſcenda in terminis ſimplicibus & propoſitionibus, non illatis, ſed inferentibus, nullum eſt dubium.

XI. Quippe non poteſt cognoſci vere & certo, eum, qui inquirit, dubitat, cogitat, exiſtere, eo quod inquirat, dubitet, cogitet, niſi prius cognoſcatur an & quid ſit inquiſitio, dubitatio, cogitatio, certitudo, exiſtentia, &c.

XII. Nam in hoc Syllogiſmo. *Quod inquirit, cogitat, dubitat, illud exiſtit. Ego inquiro, dubito, cogito. Ergo exiſto.* Primum debent cognoſci propoſitionis majoris termini, & ipſa major, ſc. quod fieri non poſſit, ut id, quod inquirit, cogitat, dubitat, non exiſtat, antequam per eam demonſtretur concluſio, ac cognoſcatur.

XIII. Nam in omni demonſtratione aliqua requiritur præcognitio; ex parte terminorum, quid ſint, ſc. nominis, ex parte præmiſſarum, an ſint veræ; hoc vero ipſum de concluſione, & de prædicato ejus, an ſit, demonſtrandum ac cognoſcendum eſt.

XIV. At, iſta veritatis de terminis & præmiſſis, an ſit, cognitio in nullius rei exiſtentis notitiam philoſophantem inducit.

XV. Is vero rei exiſtentis notitiam veram, certam, primo ſibi cognitam quærit.

XVI. Illa veritas prima, certa, de rei alicujus exiſtentia, primo per demonſtrationem cognita eſt hæc, *Ego ſum.*

XVII. Nihil enim nunc accipimus verum niſi accuratiſſime ac certiſſime demonſtratum.

XVIII. Atque, inter veritates accuratiſſime & certiſſime demonſtratas, nulla eſt prior hac, *Ego ſum.*

XIX. Neque hæc veritas prius, aut certius, aut verius infertur, quam per hunc terminum medium, *Inquiro, cogito, dubito.*

XX. Quippe hæc eſt abſoluta, prima, & certiſſima veritas, *Cogito, inquiro, dubito, Ergo ſum.*

XXI. Nec certa, nec abſoluta, nec prima veritas eſt, *Loquor, ambulo, video, Ergo ſum.*

XXII. Quia certa rei exiſtentia non poteſt inferri in concluſione ex medio incerto, aut incertæ exiſtentiæ.

XXIII. At hi actus, loquendi, ambulandi, videndi, incertum eſt ac dubium, an ſint.

XXIV. Contra actus inquirendi, cogitandi, dubitandi, certum eſt & indubium, quod ſint.

XXV. Nam philoſophamur jam & verſamur nunc in prima, abſoluta, & certiſſima veritate invenienda.

XXVI. Illud vero fieri non poteſt ſine inquiſitione, cogitatione, dubitatione.

XXVII. Si actus ſint, cogitandi, inquirendi, oportet & ſubſtantiam dari aut rem, quæ cogitet, inquirat, dubitet.

XXVIII. Nam ſubſtantiam aut rem eſſe non immediate, ſed per ejus actus cognoſcimus.

XXIX. Impoſſibile enim eſt actum eſſe, ubi non ſit ſubſtantia.

XXX. Ergo bene ſequitur, *Ego cogito, ego dubito, ego inquiro, Ergo ſum.*

XXXI. Itaque, cuilibet philoſophanti hæc prima occurrit, abſoluta, certiſſima veritas, *Inquiro, dubito, cogito, Ergo ſum.*

XXXII. Actus vero *loquendi, ambulandi, videndi*, ut ſunt actus corporis, incertum eſſe, an ſint, quod th. 25. eſt dictum, ex eo liquet, quia de iis à philoſophante dubitari poteſt.

XXXIII. De

XXXIII. Dubitari vero poteſt, quia ſæpe on loquimur, non ambulamus, non videmus, nec linguam, nec pedes, nec oculos moemus, cum nos loqui, ambulare, videre, exiimamus, ut in ſomno.

XXXIV. At contra dubitari non poteſt, ı cogitemus, dum inquirimus, dum dubitaıus, quia, exiſtimantes ac dubitantes nos inuirere, jam cogitamus.

XXXV. Itaque non poteſt inferri in phiſophando, ut primo & abſolute certum ac erum, *video, loquor, ambulo, ergo ſum.*

XXXVI. Nam ſi non ſit certum me loıi, videre, ambulare, multo minus certm eſt, rem eſſe, quæ loquitur, videt, amulat.

XXXVII. Si enim actus eſt incertus, vel ıcertæ exiſtentiæ, multo incertior eſt exiſentia ſubſtantiæ ſeu rei cujus eſt actus.

XXXVIII. Ergo dubitari poteſt à Philophante, an ſit res vel ſubſtantia, quæ loquir, ambulat, videt.

XXXIX. Dubitari non poteſt ab eodem, ſit res, vel ſubſtantia, quæ cogitat, inqui, dubitat.

XL. Ergo prius eſt, verius eſt, certius eſt, ſe rem cogitantem, inquirentem, dubitanm, quam eſſe rem loquentem, ambulanm, videntem.

XLI. Imo, hoc ſolum certiſſimum eſt & riſſimum & primo cognitum, datur res coans, inquirens, dubitans.

XLII. Hinc jam ulterius progrediendo obari poteſt, prius quoque, verius, & cerıs eſſe, dari animum quam corpus.

XLIII. Nam ſi prius ſit verius, & cerıs, eſſe rem cogitantem, inquirentem, dutantem, quam eſſe rem loquentem, ambuntem, videntem, quia illius actus ſit prior, rior, certior hujus actu, etiam prius eſt, veus eſt, certius eſt, dari animum quam corıs.

XLIV. Ratio eſt, quia rem cogitantem, quirentem, dubitantem, vocamus animum; m loquentem, ambulantem, videntem, vomus corpus.

XLV. Sumimus enim hic τὸ videre, loıi, ambulare, prout corpore peragitur, non pro cogitatione aut conſcientia loquendi, ambulandi, videndi.

XLVI. At prout corpore fiunt, loqui, ambulare, videre, ſunt actus corporis, ſicuti cogitare, inquirere, dubitare, ſunt actus animi.

XLVII. Nam ipſa ratio & uſus jubet, ut actuum diverſorum principiis & ſubjectis diverſa tribuamus nomina.

XLVIII. Atqui hi actus, cogitare, inquirere, dubitare: & loqui, videre, ambulare: ſunt diverſiſſimi.

XLIX. Quippe aliis alii priores, certiores, veriores.

L. Ergo & recte eorum principiis & ſubjectis diverſa tribuuntur nomina.

LI. Illorum principium ac ſubjectum vocamus animum, mentem (ſubſtantiam intelligentem alii) ejuſque actus, cogitativos, horum principium ac ſubjectum vocamus corpus (alii ſubſtantiam extenſam) ejuſque actus, corporeos.

LII. Sicut autem actus ſubſtantiæ intelligentis, animi, eſſe, prius eſt, certius eſt, verius eſt, quam eſſe actus ſubſtantiæ extenſæ, corporis: ita prius eſt, certius eſt, verius eſt, dari ſubſtantiam intelligentem, animum, quam dari extenſam, corpus.

LIII. Ac jam via ſtrata eſt ad animi à corpore diſtinctionem agnoſcendam.

LIV. Nam ſi nomina diverſa recte ſint tributa principiis ac ſubjectis actuum diverſorum, oportet & ipſa principia, & ſubjecta iſtorum actuum eſſe diverſa.

LV. Conſequenter, oportet ſubſtantias eſſe diverſas, intelligentem & extenſam, animum & corpus.

LVI. Sed iſtam diverſitatem, à priori hic nos non demonſtramus, ne tituli & inſtituti limites tranſiliamus.

LVII. Nam ad id principiis & hypotheſibus adhuc aliis eſt opus.

LVIII. Sufficit nobis, oſtendiſſe, philoſophanti cuilibet, & certam rerum exiſtentium veritatem inquirenti, hanc primam occurrere, veriſſimam ac certiſſimam veritatem de rerum exiſtentia primo cognitam, *Cogito, inquiro, dubito, Ergo ſum.*

LIX. Eam ſequitur, quę ſecundò ſe offert ordine philoſophanti, *datur animus*.

LX. Quomodo porrò ex hac certiſſimâ ſui ipſius atque animi ſui notitia, ad Dei rerum omnium, ſenſibilium atque intelligibilium exiſtentium, notitiam veram ac certam perveniat Philoſophus, penitioris eſt inquiſitionis & alterius temporis.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-QUINTA,

PRO

LIBERT. PHILOSOPHANDI.

THESIS I.

PRæclara ſemper & maxime illuſtris viſa eſt ea Philoſophandi methodus, quæ, non tam hominum autoritate quam naturæ luce ſubnixa, ſolute & liberè in vero exquirendo verſatur: iique imprimis laudandi videntur Philoſophi, qui nulli ſapientium ſectæ ſeſe addicunt, ſed veritatem ipſam, ubicunque putant ac poſſunt, undecunque, magnâ induſtriâ ſtudioque conquirunt: nihil enim viro ingenuo magis eſt dignum quam iis aſſentiri, quæ aut vera eſſe, aut quàm proximè ad veritatem accedere, ipsâ duce ratione cognoverit: itemque ab iis aſſenſum cohibere, quæ vel incerta ſunt, vel falſa eſſe eadem ratio demonſtraverit: fuerunt tamen olim ſuntque etiamnum hodie nonnulli, qui hunc Philoſophandi morem nullum eſſe dixerint ac dicant, quod viri præſtantes in omni doctrinæ genere excelluerint, quos tanquam principes atque ſapientes ſequi debeamus: atque hic ante omnes alios *Ariſtotelem* proferunt, qui primus omnium totam diſpoſuerit Philoſophiam, eandemque certis cauſis conſtitutiſque principiis ſtabiliverit ac confirmârit: ab hoc qui recedat, illum ab eo, quod nobis ratio verum eſſe oſtenderit, recedere, & à veritate deſciſcere, antiquitus contendebant, hodieque contendunt: hinc eſt, quod rei fiant & ſtrenuè accuſentur, qui Ariſtoteli contradicere olim ſunt auſi aut nunc auſint, quaſi iſti Philoſophiam bene, ut ajunt, conſtitutam perturbent atque evertant: At vero hoc ipſum lenius ferri poſſet, ſi illi, qui tale judicium ferunt, de hoc negotio judicare valerent, & niſi ipſe *Ariſtoteles* contrarium judicaſſet, qui auream iſtam nobis gnomam reliquit, *Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas*. Sed in cauſas inquirendum eſt, quæ tam miſeræ ſervitutis durum jugum hominibus Ariſtotelicis (ſic enim vocari gaudent ſervilia iſta ingenia) impoſuerint, ut cum Ariſtotele errare, quam cum aliis bene ſapere, malint: Nam eo ſtultitiæ nonnulli devenerunt.

II. Quod Ariſtotelici ſibi libertatem Philoſophandi ademerint, ejus cauſæ ſunt, 1. Nimia reverentia *Ariſtoteli* tributa, atque inde exorta ignava credulitas ac cæca obedientia. 2. Nimia ſui ipſorum atque effœminata plane diffidentia, ex quo Ariſtotelem tantopere ſuſpexere. Poſtquam enim invaluit illud *magni Commentatoris*, hominis tamen ineptiſſimi, & qui nomen potius, ſi per Latinæ linguæ genium liceat, *Commentoris* ſit meritus (tot enim commenta reliquit) quod à mille & quingentis annis nullus in textu Ariſtotelis deprehenſus ſit error: poſtquam ab eodem Arabe, tanquam altero Apolline, hæc oracula ceu ex tripode fuerunt pronunciata; *Ariſtoteles eſt regula & exemplar, quod natura invenit ad demonſtrandam ultimam perfectionem humanam:* &, *Ariſtotelis doctrina eſt ſumma veritas, quoniam*

niam ejus intellectus fuit finis humani intel-
ſus: quare bene dicitur, quod fuit creatus &
tus nobis divina providentia, ut ſciremus
cquid ſciri poteſt: poſtquam hæc ac ſimilia
verrois dictata Philoſophantium animos
:upavere, à pleriſque in ejus verba juratum
: & ſoli *Ariſtotelis* authoritati innixi, ſibi
ſiſi, non tantum ſuis, ſed & aliorum, quan-
n in ſe fuit, animis, compedes injecere: il-
, αὐτὸς ἔφα, clypei inſtar ac ſcuti vice o-
ibus præconceptæ opinionis hominibus
Philoſophando fuit. At contra viſum eſt
datioribus Philoſophis, ac, ne multos pro-
imus, unus inſtar omnium nobis erit, qui
e annos demum 21. obiit, *Philoſophiæ Pro-*
or in Acad. Marpurg. celeberrimus, cujus
c extant verba, lectu ac notatu digniſſima,
ua ad *Nicol. Taurellum* epiſtola, ejus *de re-*
i æternitate libris præfixa. *Quo ſapientiæ*
ioſus veritatem (quæ noſtratis Philoſophiæ
anima) cariorem habet & antiquiorem, eo
et eſſe in diſſerendo liberior: nec decet Philoſo-
m eſſe mancipium alieni capitis. Fuerit ſane
turâ omne ingenii acumen in Ariſtotele oſten-
im, ſit Ariſtoteles homo de univerſa ſapien-
præter ſupraq; omnes mortales bene meritus,
apientiæ noſtræ pater & dux, ſit ſummus di-
or ſapientiæ, ſit ſummus Philoſophorum im-
itor, ſit Philoſophici regni, ſapientiæ, laudis
rariæ aquila, ſit veritatis Hercules, tribu-
, ſit Philoſophorum numen, ſit denique vir
i laude major, omnique calumniâ potior, qui-
elogiis Iulius Scaliger eum ornat, non tamen
naturæ miraculum NORMA VERITATIS *eſt,*
vel ipſe, agnoſcens imbecillem mentis ſuæ
m, ad veſtiganda naturæ penetralia, veri-
s curſum non ubique tenuerit. Hæc ibi *Go-*
ius, cui calculum addimus.

II. Cenſemus itaque, non *Ariſtoteli*
loſophiæ Peripateticæ Principi, tanquam
& ſoli Philoſophiæ Magiſtro, mordicus in
loſophando adhærendum, ſed libere eſſe
loſophandum, non ex ejus autoritate ad
s opinionum & ſententiarum placitum, ſed
enſum ac rationis dictamen: atque hæc eſt
a ac genuina, plana, ſolida, atque unica
loſophandi ratio ac via, ut *ſenſus* ac *ratio-*
, non *Ariſtotelis* ductum ſequamur, ut o-
mnia, quæ ſunt ac fiunt in rerum natura, in macrocoſmo ac microſmo (qui uterque objectum eſt Philoſophiæ, non oracula & placita *Ariſtotelis*) ad ſenſuum ac rationis trutinam expendamus: atque adeo non modo licet, ſed debet dubitari ſemper & ubique de omnibus iis, quæ ex *Ariſtotele* à *Peripateticis* tradi ſolent (niſi ſenſu ac ratione confirmentur ac comprobentur) utrum unumquodque tale ſit, uti eſſe traditur, &, ſi quid ita eſſe, uti traditur, fuerit deprehenſum, (neque enim omnis veritatis expers credi debet Philoſophia *Ariſtotelis* ac *Peripatetica*) quare ita ſit, eſt inquirendum: & ille eſt modus veritatem de rerum natura ex imis fundamentis eruendi. Hoc eſt ergo, quod aſſerimus libere, nulli in Philoſophando convenire, ut ſe vel Philoſophiæ Peripateticæ, vel Ariſtotelis concluſionibus ac principiis adſtringat; adeoque nullam eſſe ſectam eligendam, niſi forte *electivam* ἐκλεκτικὴν, de qua in proœmio *Laërtius*, ubi, quicquid Stoici, Platonici, Epicurei, Ariſtotelici, & quicunque unquam extiterunt Philoſophi, in Philoſophando poſuere, protulere, *eligitur*, accipitur, donec & quamdiu ſenſui & rationi fuerit compertum comprobatumque.

IV. *Philoſophiæ Peripateticæ* ſectariis fides non eſt obliganda, quia illa Philoſophia multis partibus deficit, multis modis eſt intricata, ambagioſa, & in multis erronea, quinimo, in plurimis, niſi examinetur, reformetur, corrigatur, periculoſa ac noxia, quod vel ab Ethnicis vel ab heterodoxæ religionis hominibus ſit exculta potiſſimum: à quibus ambagibus & erroribus ut liberari poſſit, evolvenda eſt omnino, ſed libero mentis judicio, nulli ſeſe alligando: uti contra *Peripateticis* in more eſt poſitum, quibus fas non eſt, ab *Ariſtotele* recedere; eum refutare, ſcelus ac piaculum; imo non tantum *Ariſtoteli*, ſed & *Averroi*, & *Alberto*, & *Thomæ* & *Scoto*, & *Okamo*, & neſcio quibus non, nomen dedere, quod tot nomina *Averrhoiſtarum*, *Albertiſtarum*, *Thomiſtarum*, *Scotiſtarum*, *Okamiſtarum*, & tot curſus *Thomiſtici* & *Scotiſtici*, *&c.* ſatis oſtendunt: *Peripatetici* libertatem ſuam non *Ariſtoteli* tantum, ſed huic aut illi etiam

 ex ejus

ex ejus interpretibus vendiderunt; qui ſervilis agendi modus in Philoſophia Peripatetica evolvenda omnino eſt vitandus.

V. Sed non tantum *Scoto*, ut *Franciſcani*, non tantum *Thomæ*, ut *Dominicani*, non tantum *Averroi*, ut quidam ex *Latinis* interpretibus, ſed ne ipſi quidem *Ariſtoteli* animus devovendus, aut fides eſt danda, quem, præter ejus mancipia, ex Veteribus ac Recentioribus, multi deſerunt, cui multi apertè contradicunt: Ex Veteribus præ aliis nominandus, & Philoſophiæ & Martyrii laude celeberrimus, qui ab utroque nomen retulit, *Iuſtinus*, *Martyr*, ac *Philoſophus* dictus: hic librum compoſuit ſub titulo, Confutatio dogmatum *Ariſtotelis*, ubi multa ex *Ariſtotele* refutat, & in proœmio inquit, *Ariſtotelem nihil rectè definiiſſe, de his quæ dicere propoſuit. Nazianzeni, Hieronymi, Epiphanii, Tertulliani, Cyrilli, Lactantii*, imò ipſius *Auguſtini*, teſtimonia contra *Ariſtotelem* collegit *Thomas Campanella* in ſuo *prologo Inſtaur. ſcient.* ipſe ſcriptis contra *Ariſtotelem* & *Peripateticos* clarus: imò ibidem *Thomam, ac Durandum*, paucoſque alios, nonnunquam *Scholaſticos* ab *Ariſtotele* diſcedere, licet in paucis, fuiſſe auſos, idem refert. At verò pleniſſimè ſervitutis Ariſtotelicæ jugum excuſſerunt, qui barbariem à bonis litteris abſterſerunt, eruditionem ac Philoſophiam ſuo nitori reſtituerunt, cum denſiſſimę tenebræ orbem litterarium invaſiſſent ante duo ſecula, *Franciſcus Petrarcha*, variis in libris, ſed præſertim tractatu *de ignorantia ſui ipſius & aliorum*; *& Laurentius Valla*, in ſua *reconcinnatione Dialecticæ & fundamentorum univerſalis Philoſophiæ*, in cujus proœmio verba extant huc quam maxime ſpectantia, quę hic (quia liber *Vallæ* in pauciſſimorum eſt manibus) apponere non pigebit: ſic inter alia inquit: *Libertas ſemper Philoſophis fuit fortiter dicendi quæ ſentirent, nec ſolum contra principes aliarum ſectarum, ſed & contra principem ſuæ; quanto magis his qui nulli ſectæ ſe addixerunt? Quo minus ferendi ſunt recentes Peripatetici, qui nullius ſectæ hominem interdicunt libertate ab Ariſtotele diſſentiendi.* *Ariſtoteli* ſe oppoſuere tanquam Tyranno, generoſi iſto ſeculo Spiritus homines, *Ioannes Picus*, *Patruus*; *& Ioannes Franciſcus Picus*, *Nepos*, *Mirandulæ Co mites*; quorum poſterior in *examine vanitati doctrinæ Gentium & Veritatis diſciplinæ Chriſtianæ*, ſex librorum tres poſteriores, un *Ariſtoteli* refutando, impendit. *Ariſtotelem*, parum ſolidum, in definiendo vaſtum, no multum bonæ frugis habere, falſas opinione fovere, in ſeptem *de corruptis artibus*, & quinque *de tradendis diſciplinis libris*, oſtendit *Ludovicus Vives, qui inter* alia *l.p. de cauſis corr. art* egregiè de hoc negotio diſſerit: *Profectò*, inquit, *Ariſtoteles ipſe, ſi nunc viveret, etiam fuiſſet inſolentiſſimus, cujuſmodi non fuit (nam multa modeſtiæ ejus ſigna impreſſa ſunt in eju libris) ſed ſi arrogantiſſimus fuiſſet, iſtorum tamen ſtultitiam irrideret, ac caſtigaret.* A quorum, mi Vives? Subjungit; *Quorum perſuaſio effecit, ut multa reciperent in Philoſophiam pro compertis atque exploratis quæ minime erant talia; Videlicet, Ariſtoteles dixerat* *Vivem* ſecutus eſt ſimili inſtituto, & duriſſimæ ſervituti ſuam cervicem ſubtraxit, quan tamen furenti ac ſanguinolento poſtea hoſtium enſi, ob id quod Ariſtoteli contradicendo Theologiam crederetur, ſed falſo, enervaſſe; à Peripatetico Collega *Carpentario* ve ejus filio proditus ſubmittere debuit, odio ſum multis, multis pretioſum, nomen, *Petrus Ramus*, Regius Eloquentiæ ac Philoſophiæ in Acad. Pariſienſi Profeſſor, cujus extant adverſus Ariſtotelem *Scholæ Logicæ*, *Phyſicæ*, *Metaphyſicæ*, quæ Libertatem philoſophandi omnibus in poſterum aſſeruerunt quam & uſurpare ſolent ejus Philoſophię cultores, ab ejus nomine dicti *Ramei*, inviſa multis capita. At præter *Ramum* ac ſequaces pro libertate contra Ariſtotelicę tyrannidis jugum pugnârunt tot alii, *Teleſius de rerum natura*, *Patritius in diſcuſſionibus Peripateticis*, *Baſſo in ſua Phyſica*, *Chaſſinus de natura & mundo*, *Campanella in multis libris*, *Flud. in Phyloſophia Moſaica*, & plerique ex hodiernis *Mathematicis*, ac præſertim *Copernicanæ hypotheſeos aſſertores*. Quid? quod inter *Scholaſtic* & *Monachos Ieſuitas*, Ariſtotelis commentatores & commendatores nimios, multi hodi *Ariſtoteli* contradicant: *Conimbricenſes* liberè ab eo recedunt, *Hurtadus* cum ignoranti

& obl

oblivionis reum agit: *Arriaga* ipſum non rat: imo ante quinquennium *Caramuel Lobwitz* Lovanii Philoſophiam edidit ratio- lem & realem, in cujus præfatione ſtatim limine ait, *Ariſtotelem illic à ſe ſæpius deſeri, ·ius defendi, crebrius impugnari, imo non- ıquam carpi & vituperari, eum quidem lucem nunnunquam ſibi eſſe, nunquam ducem, ſibi ı fuiſſe Scopum, ut ei adularetur:* probat ibi- n *Campanellæ* diſputationem, quam inſti- t *in prologo Inſtaur. ſcient.* ubi *Ariſtoteliſmum* :rtendum, *Ariſtoteli* contradicendum, ejus horitatem minuendam, variis concluſio- us docet, imo rationibus haud contem- ıdis probat, in aliquibus id neceſſarium : neceſſitate præcepti ac ſalutis, in aliqui- : eſſe utile, in multis licitum, imo in omni- , ubi ratio contradicit *Ariſtoteli*. Hęc tuetur *npanella, Monachus ord. Præd.* probat *Lobco- z, Abbas Melrocenſis*, qui eadem pręfatione *ſtotelis* Phyſicam, cauſarum cauſam, Ethi- ı, finium finem, negare demonſtrat; ac lem concludit ibidem, *Dare nomen Chri- & Ariſtoteli ſæpiſſime eſt impoſſibile, aliquan- ifficile, perrarò neceſſarium: profiteamur igi- ootius, quam Peripateticam, Academiam ıſtianam.* At Chriſtiana hæc eſt libertas, iſtianis omnibus conceſſa, eorumque ani- innata, in iis, quæ rerum ſpectant natu- & Philoſophicæ ſunt contemplationis, *Ariſtotelis* nec ullius hominis authoritati tem ſuam ſubjicere, judicium ſuum ſub- ere, quod, ſoli divinæ circa religionem oritati in verbo Dei, eſt præſtandum.

I. Sed, ne authoritate hominum tantum ɔſophandi ac ſentiendi contra *Ariſtotelem* tatem vindicare videamur, ultrà pergi- ; ac dicimus nullam poſſe rationem pro- , cur ita in *Ariſtotelis* principia & opinio- urent Philoſophi, ita ſacrum ejus textum ant, ut ei ne contradicendum ſit: at con- :certum eſt, an *Ariſtotelis*, cui ita ſub- i collum volunt, ullus extet qui ejus ſit ab eo compoſitus; quod vel ex ipſis ejus rpretibus haud difficulter colligi poteſt, cuilibet libro interpretando proponunt : quæſtionem, *Sitne hujuſmodi liber Ari- icus, necne?* & videatur de hac quæſt. *Ioh. Fran. Pic. l.* 4. *c.* 4. *Exam. Van. Doct. Gent.* & certè multi nobis ex *Ariſtotelis* libris deficiunt, quos *Laërtius* recenſet, & multi nunc extant ſub ejus nomine, quos *Laërtius* non recenſet: & probabile eſt, in *Bibliotheca Alexandrina*, ſpurios pro legitimis Codicibus *Ariſtotelis* nonnullos eſſe ſuppoſitos: ſed demus extare aliquos *Ariſtotelis* libros; at incertum eſt, quid ſit in illis, ipſius *Ariſtotelis*, propter varias & temporum & correctorum injurias, propter exſcribentium & tranſcribentium nævos ac vitia; quam infelicem *Ariſtotelis* voluminum ſortem ex *Strabone* & *Plutarcho* fuſe probant, *Iohan. Franc. Picus, lib. cit. cap.* 5. *Ram. Schol. Dialect. l.* 1. *c.* 7. At vero & hoc largiamur: ſunto *Ariſt.* omnia quæ hodie extant: ratio tamen dubitandi manet alia, quæ incertitudinem arguit: Stylus truncatus & ambiguus, in multis ſaltem, iiſque libris qui hodie maximè pręleguntur, cum tamen aureum flumen à *Cicerone* ipſi in dicendo ſit tributum: Cæterum, ne hoc ipſum quidem urgeatur; nondum tamen ex hiſce omnibus conceſſis evictum eſt, Philoſophos in philoſophando reddendos eſſe ejus ſervos dediticios ac mancipia: nam, ſint *Ariſtotelis* libri qui extant, ſit ejus doctrina, quæ iis continetur, ab ipſo profecta, ejuſq; ſtylo conſcripta: nulla tamen cauſa eſt, cur ejus doctrinæ principiis & opinionibus nos mancipemus, cur ei ſoli ſacramentum dicamus, ipſi nos totos ſubmittamus, addicamus, adſtringamus: imo contrà rationes ſunt ſufficientiſſimæ, cur id non faciamus, libertatemque philoſophandi noſtram ſartam tectam ſervemus: Nam, apud quem innumera deficiunt atque omittuntur, quæ tamen ſcire Philoſophi veri & perfecti intereſt, apud quem multa ſuperflua ſunt & tautologica, apud quem multa ſunt falſa, impia, veritati ac religioni injuria, apud quem multa pugnant & contradicunt: in ejus verba & opiniones non eſt jurandum. At apud *Ariſt.* in libris, qui extant, ipſique adſcribuntur, hodieque Philoſophiam Scholis & Academiis proponunt, innumera deficiunt, abundant, fallunt, pugnant. Ergo. Minorem probatam dare per chartę anguſtiam quia non licet, defendendam eam in ipſo diſputationis actu ſuſcipimus, & vice theſium

ſium legi poſſunt *libri* 4. 5. 6. *Ioh. Franc. Pic. de Exam. van. doctr. Gentil. & Schol. Pet. Ram. Log. Phyſ. Metaph. & Comment. Analyt. Audom. Tal. in lib.* 1: *Ethic. Ariſt.* quibus, cui lubet, addi poſſunt, *Franc. Patric. in diſcuſſ. Peripat. Campanell. in quæſtionibus ſputatis ad Philoſophiam Epilogiſticam ſuam realem, & in ſuis Metaphyſicis. Vives in l jam cit. Gaſſendus in exercit. paradox. adv ſus Ariſt.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEXTA,

DE

ENCYCLOPÆDIA.

THESIS I.

VAriis multiſque modis, omnes omnino *diſciplinæ*, parteſque diſciplinarum inter ſe *conveniunt*, ac præſertim, *ratione* tum *efficientis* (ſunt enim ab eadem origine) tum *finis* (tendunt enim ad eundem ſcopum) tum *materiæ*, tum *formæ*, tum *exemplaris*): unde perpetua eſt earum ἁρμονία, quâ amice inter ſe conſpirant, ac ſororio quaſi vinculo colligantur, & quædam eſt in ſe invicem quaſi immeatio, qua in infinitum ſeſe mutuo notificant, explicando, probando, amplificando: atque hanc diſciplinarum & partium in iis relationem, notatu digniſſimam, ſcite exprimit vox, ENCYCLOPÆDIA.

II. Ratione originis in communi *causâ efficiente* conveniunt diſciplinæ, quia *à Deo* omnis naturæ, gratiæ, ac gloriæ principio proficiſcuntur, legitimoque humanæ rationis *facultatum*, tum *inventricis*, tum *judicatricis*, *uſu* atque exercitio acquiruntur: qui facultatum uſus conſiſtit partim in omnigena perceptione ſeu receptione, ubi αἴσθησις *ſenſus*, & ἱστορία *obſervatio*, partim in perceptorum dextra ac frugifera collatione, quo pertinet ἐπαγωγὴ *inductio*, & ἐμπειρία *experientia*, partim in primorum axiomatum, iſtis mediis ac inſtrumentis inventorum, quæ diſciplinarum omnium ſunt fontes, columnæ ac normæ, ordinatiſſima catena, quod judicii eſt. Sed hæc paulo plenius ſunt explicanda.

III. Cauſa *efficiens* diſciplinarum, p *Deum*, omnis boni authorem, eſt ὁ νοῦς, me *ratio humana*, tum *inventrix*, tum *judicatr* hæc enim duo ſunt ejus munia atque offic invenire ac judicare. Ratio, cum ex ſe diſ plinarum præcepta promere nequeat, ex rum omnium uſu ea petit ac colligit, uſa, eorum *inventionem*, quatuor, ſeu mediis, adminiculis, ſeu inſtrumentis; ſenſu, obſ vatione, inductione, experientia. *Senſus* primum rationis inſtrumentum, notiones imagines rerum ſingularium perceptas, ſingula & ſingularia in hominum peritor uſu cognita exempla, ad intellectum tranſm tens. Secundum rationis in inventione diſ plinarum inſtrumentū eſt *obſervatio*, quæ e empla varia à ſenſu percepta obſervat, & c ligit, memoriæque tanquam fideli rerum c ſtodi mandat. Tertium huic diſciplinar inventioni inſerviens inſtrumentum eſt *in ctio*, quæ ex multis variiſque exemplis, in v vitæ humanæ, ſenſu perceptis, memoria tentis, ſufficienterque enumeratis, conſtit notionem univerſalem: verum, quia induc facile nos in errorem inducit, debet notio univerſalis, ſenſu, obſervatione, & induct ne collecta, ad *experientiæ* tribunal ſiſti, q (quartum inventionis hujus inſtrumentu generalem iſtam notionem ſuo teſtimo quaſi calculo confirmat, eamque ita illuſt ac co

comprobat, ut ſine ulla dubitatione mens i notioni univerſali aſſentiatur. Accedit m ratio *judicatrix*, quæ notionem univerlem, *ſenſus*, *obſervationis*, *inductionis*, *expentiæ* beneficio inventam, ſi per ſe fuerit anifeſta, *in axiomate* diſpoſitam, ad tres il- leges ſcientificas, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, exigit atque explorat; ſin dubia erit ac controverſa, *ſyllogiſmo* eam diſceptat probat; denique varias notiones ita inven-, axiomaticè diſpoſitas, ſyllogiſmo, cum opus, confirmatas, *methodicè* inter ſeſe or- nat.

IV. Ratione ſcopi in communi *fine* con- niunt diſciplinæ omnes, quia *ad Dei glo- m hominiſque* in hac vitâ perfectionem at- e *utilitatem* naturâ ſuâ ſunt ordinatæ: ita- e ſic ſingularum diſciplinarum in ſingulis rtibus præcepta fuerint inſtituenda, ut am maximè faciant, ad pietatis in homine verſus Deum promotionem, & ad probita- reſpectu ſui & proximi exercitium: atque ex diſciplinis omnibus ac ſingulis exiſteret petua ac continua elevatio mentis ac ra- nis in Deum.

V. *Materia* communis, in qua diſciplinæ nes conveniunt, ſunt *præcepta:* ex iis enim ciplina omnis, tanquam ex membris cor- , conſtituitur: Ea non rudia eſſe oportet ue impolita, ſed expolita atque apta ad ntiam gignendam: quod ut præſtent, *legi- , ſcientificis*; κατὰ παντὸς ſeu veritatis, καθ' αὑτὸ ſeu juſtitię, καθ' ὅλου πρῶτον ſeu ſapientiæ, ent conformari. *Lex* κατὰ παντὸς, ſeu *ve- tis*, ſancit & requirit in diſciplinarum prę- tis veritatem, atque inſuper exigit ut illo- veritas ſit neceſſaria, abſoluta, immuta- s, perpetua, affirmata, univerſalis ac de ni: eſt autem diſciplinæ perceptum uni- ſaliter verum, cum univerſum conſequens verum, de univerſo antecedente, omni- que ſub illo antecedente contentis, ſemper erpetuo: abeſſe ergo à diſciplinis jubet hęc præcepta negata, mutabilia, contingen- falſa. *Lex* καθ' αὑτὸ, ſeu *juſtitiæ*, præcipit itiam, ut unicuique diſciplinæ ejuſque cepto juſta tribuantur ac debita, ut præce- omnia ſint homogenea & veluti unius corporis membra: quælibet enim diſciplina ſuos habet ſibi limites, intra quos conſiſten- dum, & ſuum finem, ad quem non quibuſli- bet, ſed certis ac cognatis præceptis perveni- tur: hæc lex non tantum certos ſingulis diſci- plinis figit terminos, ne diverſarum diſcipli- narum præcepta confundantur, ſed & quævis diſciplinæ præcepta jubet è partibus, quarum ſit eſſentialis nexus, conſtitui: quod fit, cum pars altera prȩcepti eſt de alterius partis eſſen- tia, ſic ut eam, vel conſtituat, vel conſtitutam immediate ſequatur. *Lex* καθ' ὅλου πρῶτον, ſeu *ſapientiæ*, præter neceſſariam ac perpetuam, præter juſtam coëſſentialem & conſangui- neam præceptorum veritatem, plus adhuc po- ſtulàt, ut ſapienter generalia generaliter, ſpe- cialia ſpecialiter, tradantur, & ut præcepta ſint catholica, hoc eſt, conſtent partibus reci- procis & æquè latè patentibus: cavet ergo, ne ſpecialia inſipienter generalibus commiſ- ceantur, ne ex inæqualibus partibus compo- nantur præcepta; adeoque odioſam omnem atque otioſam à diſciplinis arcet tautologiam.

VI. *Forma* diſciplinarum communis, in qua conformiter conveniunt, eſt, ut præce- pta verè, juſtè, ac ſapienter, fabrefacta, con- tinuâ ſerie juxta naturæ ordinem prudenter diſponantur, ac naturâ notiora & priora, igno- tioribus & poſterioribus, univerſalia ac gene- ralia, particularibus ac ſpecialibus, præpo- nantur, aptiſque tranſitionum vinculis inter ſe connectantur.

VII. Ratione *exemplaris* conveniunt di- ſciplicæ omnes, quia ſunt accuratiſſima pan- harmonici Mundi, & Macrocoſmi & Micro- coſmi, pictura: ac diſciplinarum eupraxia ni- hil eſt aliud, quam divinæ αὐτεξουσίας imitatio atque expreſſio, ſecundum præcepta jam in- venta, judicata, ac diſpoſita, ab hominibus in- ſtituta: nempe, omnis diſciplina ſuæ operatio- nis, & operis per præcepta inſtituendi, ideam atque exemplar mutuatur à Deo, Deus à ſeip- ſo. Deus enim mundum condendo ſeipſum veluti expreſſit & quaſi effigiavit, ſuæ boni- tatis, ſapientiæ, potentiæ characterem, natu- ræ imprimendo, & ſic ideam ſui relinquen- do: quæ Dei idea, qui bonitatis divinæ, ſapien- tiæ, ac potentiæ characteres, dum è naturâ

eruuntur à mente ac ratione hominis, rerum analyſi, per ſenſus inchoatâ, per obſervationem provectâ, per inductionem perfectâ, per experientiam confirmatâ, jam diſciplinarum fundamenta jaciuntur, præcepta inveniuntur, quæ ut diſciplinas conſtituant, nihil amplius requiritur, quam ut ea ad leges jam explicatas examinentur, &, eo quo dictum eſt modo, diſponantur, atque ita univerſam nobis abſolvent ENCYCLOPÆDIAM, à Deo inceptam, in Deo terminatam, qui omnis ſapientiæ eſt α & ω.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEPTIMA, *DE*

HOMINE.

THESIS I.

EOrum, quæ diſquirit Philoſophus, omnium utiliſſimum ſemper eſt habitum, ſe ipſum noſſe. Quippe Homo, ut μικρόκοσμος quidam, fruſtra ἐν μακροκόσμῳ, in omnibus aliis rimandis, inſudat, ubi ſe ipſum, quid ſit ipſe, ignorat: ita rerum omnium ſcientiam incipere ab unius *Hominis* cognitione decet. Sed vero arduum hoc planè eſt negotium, & quam parum tam numeroſis conatibus, in hac ſui cognitione, hactenus ab homine ſit effectum, docent tot copioſa volumina ſapientum, tot diſcrepantes & indeciſæ lites hominum de ſui ipſorum naturâ. Moleſtias tamen & difficultatum nodos quia compenſat hujus contemplationis utilitas, placuit utramque hominis partem, Animam rationalem, & corpus, hac diſputatione penitius inquirere, incipiendo ab anima tanquam parte hominis nobiliori.

II. Atque hic τὸ ὅτι præſupponendo (nam Dicæarchi ſtultitia ſapienti merito ridetur, qui animam nil niſi nomen inane dicebat) τὸ διότι primum occurrit definitione explicandum: quam hanc damus. *Anima rationalis eſt actus corporis organici, quo intelligimus ac volumus.* Dicitur *actus*, ut rejiciatur 1. Materia, quæ non eſt actus ſed potentia; atqui anima rationalis non eſt potentia, ſed actus, quia potentiam perficit: 2. Compoſitum, tam naturale, quam artificiale, quod eſt ex actu & potentia conflatum: anima autem non admittit potentiam paſſivam, ſed hujus reſpectu eſt purus actus, non ſecundus aut accidentalis, ſed primus & ſubſtantialis: nam ipſa operatio eſt accidens operantis, at anima rationalis non eſt hominis accidens. Sed qualis eſt actus, aſſiſtens an informans? Reſp. informans: adſiſtens enim eſſe non poteſt; quandoquidem hæc nihil aliud tribuit ei, cui adſiſtit, niſi motum localem: at anima corpus non modo motu ſuo regit, ſed & partes omnes intime permeat & informat. Dicitur porro *corporis*, ad excludendas ſubſtantias ſpiritales: ſed neque cujuſlibet corporis actus eſt, neque enim homogenei, ut aquæ &c. ſed quod diverſitate organorum inſtructum eſt. Corpus item hoc organicum, non eſt brutum, ſed humanum: nam hoc cum anima rationali unitum, hominem conſtituit.

III. Diſceptatum vero, an cuilibet homini ſua, *an unica duntaxat conſtituenda foret anima?* Qui dicunt, animam rationalem unam numero eſſe in tota humana ſpecie, quæ omnibus aſſiſtat; ex ratione & ipſa rei neceſſitate convincuntur: nam primo, ſi anima eſt forma dans homini ſpecificum ſuum eſſe, ergo neceſſe ut ſit multiplicata, ad multiplicationem

ionem hominum, cum omnis forma Phyſica ꝓro materiæ multiplicitate ſit multiplicanda, c unumquodque compoſitum propriam ſibi equirat formam: Deinde, ſi unus numero ntellectus eſſet in omnibus, eædem eſſent mnium cogitationes & operationes: ſed quid iſce magis diverſum? idem intellectus in lio eſſet ſapiens, in alio fatuus, miſer & fe- x, quibus nihil eſt abſurdius: ſtatuimus ergo, nimam rationalem ſecundum numerum ho- ninum multiplicari.

IV. *Singulorum hominum unam tantummodo e animam*, rectæ rationi eſt conſentaneum: . Quia unumquodque vivens eſt unum per , ergo conſtat unica forma, principali ſcili- t, anima; forma enim eſt, quæ dat eſſe rei. . Quia ſi eſſent plures animæ ejuſdem rei, rincipales ſc. formæ, eadem res haberet plu- eſſe totalia diſtincta: nam, ad pluralitatem rmarum principalium, ſequitur pluralitas ſentiarum diſtinctarum: unde aliquid unum ſet & non unum; unum ex præſuppoſito, on unum quia plura haberet eſſe totalia à rmis principalibus multis diſtincta inter ſe: rtum igitur eſt, unicam tantum hominis da- formam principalem, animam ſcil. ratio- lem.

V. Hiſce tamen non obſtantibus, *tres ani- s realiter diſtinctas in homine ſine contra- tione ſupradictorum conſtituimus.* Diſtin- enda enim ſunt hæc duo: non plane idem nt, eſſe plures in homine formas, & plures e formas hominis: nulla datur forma homi- s, quæ hominem conſtituit qua talem, niſi ima rationalis; per hanc enim homo eſt id od eſt, & ab aliis diſcriminatur: per hujus ſentiam homo hominis & nomen amittit naturam: quod tamen nihil impedit, quo inus, præter hanc principalem & ſolam ho- inis formam, plures formæ conſtituantur in mine quæ ſint ſecundariæ, diſponentes, & imę rationali ſubordinatæ, & ab ea reali diſ- imine disjunctæ: eas duas damus, animam getativam & ſenſitivam; & probamus. uæcunque à ſe invicem poſſunt ſeparari, id ,diſtinctis locis ac temporibus exiſtere, illa ſtinguuntur realiter. At anima vegetans ac ntiens, & rationalis, ita poſſunt ſeparari. Ergo. Major Logicorum omnium conſenſu verificatur: Minorem ſic probamus, quia ope- rationes, vegetantis animæ, ut creſcere, au- geri, nutriri; & ſentientis, ut loco moveri, in ea reperiuntur, ante adventum animæ ra- tionalis, quæ non niſi poſt peractam organi- zationem accedit; eſt enim actus corporis or- ganici: neque hic metuendum, hoc pacto ne homo conſtituatur triplex Geryon, aut pri- mum naſcatur planta, poſt brutum, aut ſimile quid, quia multiplicatio eſſentiarum non eſt à diſponentibus, ſed à principali forma, quam unicam tantum, animam ſc. rationalem, con- ſtituimus ex theſi præcedenti: & notandum, quod anima vegetans in homine ſpeciem ul- timam non conſtituit, quia ordinatur ad ſu- periorem: quod in planta non ita eſt, quan- doquidem ad perfectiorem ſpeciem non eſt ex natura ordinata. Sic nec anima ſentiens in eodem homine ſpeciem ultimam facit, quia ad rationalem ordinatur: quod non ſic eſt in bruto.

VI. Quæſtio hic moveri ſolet: *Vtrum in- ter animas rationales una ſit perfectior eſſentia- liter alia?* Hæc quidem quæſtio in utramque diſputari ſolet partem: nobis tamen impræ- ſentiarum negativa placet opinio: & ſic argu- mentamur. Si inter animas rationales una ſit eſſentialiter perfectior altera, ergo ſubſtantia ſuſcipiet magis & minus. Poſterius eſt abſur- dum. Ergo & prius. Excipiunt Adverſarii ad Minorem. Recipere magis & minus poteſt bifariam intelligi: vel quod in definitione perfecta alicujus rei poſſint addi vel ſubtrahi quædam prædicata eſſentialia ejus rationi for- mali convenientia: vel quod prædicata ipſa eſſentialia poſſint intendi & remitti. Priori modo, abſurdum eſt, ſubſtantiam recipere magis & minus, poſteriori ſenſu, non item. Verum enimvero illa diſtinctio nulla eſt, & ſic argumentamur contra membrum poſterius. Si prædicata eſſentialia poſſint intendi & re- mitti: Ergo aliquis gradus includetur in in- tenſo, qui non includitur in remiſſo: atque hic gradus vel erit eſſentialis, vel accidentalis: ſi accidentalis, ergo una anima rationalis, non eſſentialiter, ſed accidentaliter tantum, erit perfectior altera; & habetur intentum no-

 ſtrum.

ſtrum. Si eſſentialis; Ergo gradus iſte eſſentialis erit quædam differentia eſſentialis, per quam una anima rationalis differet ab altera: Quid enim fuerit aliud? At differentia eſſentialis in diverſis animabus infert diverſitatem ſpecificam. Ergo hæc anima rationalis ab illa differet non tantum numero ſed ſpecie. Ergo & individua different ſpecie, quia unumquodque individuum ſuam ſibi habet animam rationalem. Atqui individua non differunt ſpecie, quia non habent differentias diviſivas, & tum individua non forent, quod eſt abſurdum. Deinde, ſi eſſentialia ſubſtantiæ prædicata recipiunt magis & minus, Ergo hoc compoſitum, hæc materia, hæc forma, erit magis compoſitum quam illud, magis materia quam iſta, magis forma quam alia; & una anima rationalis erit magis actus, corporis magis Phyſici, magis organici, magis potentia vitam habentis, quam alia: ſunt enim hæc omnia prædicata eſſentialia. Atqui hiſce omnibus nihil poteſt dici abſurdius. Ergo & abſurdum eſt Antecedens, ex quo iſta ſequuntur. Sed hæc de Animæ rationalis eſſentia ſuffecerint.

VII. Nunc alteram Hominis partem indagemus, puta corpus, quod qui pro vehiculo tantum habent Animæ, & non pro parte hominis, à veritatis tramite nobis aberrare cenſentur, quia tum homo non foret compoſitum, non magis quam Angelus aſſumens corpus. Quid vero ſit corpus humanum, utcunque videatur eſſe notiſſimum, attamen non ita eſt notum, quia ne corporis quidem naturalis natura, in quo ſit ſita, ſatis in aperto eſt; quæ ubi conſtiterit, & de corpore hominis, quid ſit, conſtabit. Age igitur in corporis naturalis definitionem inquiramus. Sunt qui illud definiunt, *Ens per ſe ex partibus extra partes. Ens*, nempe quod eſt, vulgo dicunt, *Ens reale. Per ſe,* nempe, exiſtens per ſe, id eſt, quod non eſt in alio ut in ſubjecto. *Ex partibus extra partes,* id eſt, quarum una non ſit alia & quæ loco ac ſitu diſterminantur ac ſeparantur. Partes extra partes, quæ ſunt ipſum corpus, quia ſunt *partes*, faciunt illud unum (neque enim ſunt partes, niſi uniantur) quia ſunt *extra* ſe invicem, faciunt illud extenſum: neque enim ſunt extra ſe mutuo, niſi corpus reddant extenſum. Alii Corpus definiunt, quod eſt *extenſum in longum, latum, & profundum*; quæ definitio licet à priori non multum recedat, cenſetur tamen vulgo, magis competere corpori Mathematico quam Phyſico, & eſſe magis definitio à poſteriori & proprio quam à priori aut eſſentia: niſi quis corpus Mathematicum cum Phyſico idem eſſe velit. Vulgatiſſima definitio eſt, qua Corpus naturale definitur, *Totum ex materia & forma conſtans*, quæ licet videatur eſſe clariſſima, non ita tamen eſt. Quidam materiam & formam hîc ſic explicant, ut *Materia* ſumatur pro *individuo ſenſibili* quatenus eſt ſubjectum formarum, quibus determinatur, quæ dicuntur, ſubſtantia, eſſentia, magnitudo, qualitas, relatio, &c. & *Forma* talis materiæ nihil nihil tum fuerit aliud, quam *intelligibilitas*, in illo ente, quod appellamus individuum materiale ſeu ſenſibile, quod vere & à parte rei eſt Ens per ſe compoſitum ex partibus extra partes: atque hæc forma vulgo dicitur *formalitas*. Et Materia, ſumpta, quatenus neque eſt ſua ipſius *eſſentia*, id eſt, quatenus neque eſt quid, neque eſt ſua ipſius magnitudo, id eſt, quatenus neque eſt quantum, neque eſt ſua qualitas, id eſt, quatenus neque eſt quale, neque quatenus eſt ſua relatio aut alia hujuſmodi ſua intelligibilitas, qua determinetur, ſed quatenus eſt ſubjectum illarum omnium, eſt Materia prima: quatenus vero jam intelligitur determinata per eſſentiam, quatenus jam eſt ſubjectum aliarum intelligibilitatum, magnitudinis, qualitatis, relationis, & aliarum, dicitur Materia ſecunda. Sed hæc Corporis naturalis compoſitio ex Materia & Forma, prout illa eſt individuum ſenſibile, cui tanquam ſubjecto conveniunt illæ formæ ſeu intelligibilitates, hæc vero eſt ipſa intelligibilitas, eſt tantum compoſitio Metaphyſica per intellectum vario modo intelligentem totum ſenſibile. Alii itaque Materiam & Formam ſumunt aliter: & hi per *materiam* intelligunt *partes componentes*, per *formam* vero *totalitatem* ſive *unitatem*, quæ ex illa compoſitione reſultat. Hoc modo Materia conci-

ncipitur ut Multa in uno, Forma ut Unum multis. Atque hic eſt diſtinctiſſimus Cor- ris naturalis conceptus, ut illud nihil aliud quam partes extra ſe invicem ſed unitæ, & rtes ſint Materia, unio Forma. Atque hæc mpoſitio ex materia & forma non eſt enti- iva, id eſt, tanquam inter duo entia realia tincta, neque enim entitas totius alia eſt entitate partium unitarum, licet formali- ſit diverſa. Quare materia & forma non ipſa diſtinguentur hoc ſenſu, ſed forma- r tantum & ratione ratiocinata : quæ eſt iloſophia Ariſtotelis. Vid. 8. Metaph. 1. 16. i diſertis verbis inquit : *Materia autem ma & forma idem ſunt*: ubi per *Materiam mam* intelligit inſtructam, præparatam, matam. Denique alii per materiam & mam intelligunt duas partes componen- corpus naturale, inter ſeſe reipſa & natu- tque eſſentiis diſtinctas, quarum una ſub- at alteri ac ſit minus mobilis, ſc. materia, altera priori ſuperveniat ac ſit magis mobilis, ſc. forma : atque inter has diſtinctio eſt entitativa, quatenus alia eſt eſſentia materiæ, alia talis formæ. Verum enimvero hæc & talis compoſitio non convenit omni corpori naturali, imo nulli niſi homini, qui ſolus hoc ſenſu poteſt dici corpus naturale, utpote cujus forma ſc. anima rationalis caret partibus extra partes, materia vero ſc. corpus eas habet. Sed de hoc, ſc. Hominis altera parte, quærebatur, in quo ejus conſiſteret natura: quam, uti & aliorum corporum eſſentias, qui ex materia & forma compoſuerit, tanquam entibus diſtinctis licet incompletis, & contra rationem & contra Ariſtotelem philoſophatur. Quare nos mediam acceptionem Materiæ & Formæ aſſumimus & in ea acquieſcimus, aut definitionem Corporis naturalis primam acceptamus. Atque ita *Hominem* ab utraque ſui parte explicatum dedimus.

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-OCTAVA,

DE

HILOSOPHANDI RATIONE.

THESIS I.

T certam de rebus ſcientiam mens acquirat, nec inter varia opinionum avia titutus animus paulo momento illuc im- tur, aut veritatis ſpecie ſeductus indi- feveat errores; ante omnia videndum qua ſit inſiſtendum via ad ſolidam rerum ium cognitionem acquirendam; & inve- ndum, quænam ſit prima ac certiſſima as, quæ tanquam fundamentum ſit ac cipium omnis demonſtrationis, quæque is falſitatis ac incertitudinis expers, nec m dubitationi præbeat, nec errori.

I. Hanc autem *Philoſophandi rationem* ac ut firmiter ac conſtanter teneamus, in id incumbendum eſt, ne vagante extra limites ſibi poſitos ſenſu, aut propenſa nimis ad credendum voluntate, aſſenſum rei aut facilè aut falſo præbeamus. Et quamvis non omnia falſa ſint, quæ ſunt incerta, nihilominus tamen cum nobis, de veritate eorum quæ ſunt incerta, nihil conſtet certi, non minus ab iis atque ab apertè falſis aſſenſus eſt cohibendus.

III. Omnia igitur iſta tanquam falſa ſupponemus, quæ vel minimæ falſitatis aliquâ de causâ poſſunt eſſe ſuſpecta : omniaque, quæ unquam in dubium vocavit Scepticorum Schola, tanquam mera figmenta ac vana

quædam ludibria, & à veritate remotiſſima, tenebimus: Omnes denique res, quæ exiſtere dicuntur, pro ſomniis habebimus, donec aliqua certa veritas exiſtentiam comprobarit.

IV. Vocatis in dubium rebus omnibus vel potius negatis, videndum, an quicquam ſit, quod præ manifeſta veritate negari non poſſit: quod ſi fuerit inventum, facile hyperbolicis dubitationibus ſatisfiet. Certe dum de rebus omnibus dubito, dum mecum ipſe perpendo, ſitne aliquid adeo certum, de quo dubitari non poſſit, ecce, illud mihi ſe offert, & prima veritas ex ipſa dubitatione colligitur, *Cogito, dubito: ergo ſum.*

V. Quamvis enim fallar, dum cogito, quamvis à vero aberrem, nihilominus tamen illud certum an inconcuſſum eſt, me eſſe, quia cogito ac dubito. Nego exiſtentiam rerum omnium certam, mei ſolius exiſtentiam certiſſimam negare non poſſum, actum enim cogitandi exerceo; at quomodo cogitare poſſit, quod non eſt, cum agere præſupponat eſſe. Et quamvis dubitem, qualis ſim, tamen, quod ſim, certus ſum; & cum reliqua omnia poſſint pro falſis haberi, illud tamen adeo manifeſtæ eſt veritatis, ut quo magis dubitem de rebus aliis omnibus, an exiſtant, eo de mei ipſius exiſtentia ſim certior.

VI. Atque hæc eſt prima illa veritas, qua rem aliquam eſſe firmiter & invicte probatur: Huic deinde ſuperſtrui poſſunt omnes de aliis rebus demonſtrationes; & id quidem neceſſario: niſi enim hinc in philoſophando ordiamur, nihil, manifeſtis licet rationibus, evincemus, quod à quovis Sceptico, aut ut falſum negari, aut ut dubium ac incertum rejici, non poſſit: niſi enim hanc demonſtrandi ingrediamur viam, præſupponenda multa erunt, quæ non quivis concedet; & cum certiſſimum oporteat eſſe ſcientiæ noſtræ fundamentum, tanquam valde incertum forſitan precario id obtinebimus.

VII. Et nulla quidem alia eſt ratio eradicandi penitus Scepticiſmi, quam ſi conceſſis ipſorum dubitationibus eo deducantur, ut aliquod certum in Philoſophia ac ſtabile agnoſcentes principium, diſcant, opinionibus ſuis rejectis, veritati firmum præbere aſſenſum.

VIII. Hic vero cognoſcendi ordo, qui nobis ipſis & noſtri cognitione originem ſumit, naturæ ipſi eſt conſentaneus: neceſſar[io] enim illud primo cognoſcimus, quod prim[o] ſe intellectui offert; at nihil ſe prius intell[e]ctui offert, quam intellectus ipſe: nam pri[mo] mens ipſa actionem ſuam cognoſcit, qua[m] aliquod objectum, circa quod iſta actio verſatur.

IX. Cognitio autem iſta, quæ à ſenſib[us] initium facit, quoniam ſæpe fallitur ſenſu[s] nihil certi ac indubitati gignere poteſt: ideo[]que tantiſper illa ſenſualis cognitio pro nul[la] haberi debet, donec tandem per evident[es] conſequentias ex hac, quam ſtatuimus, pr[i]ma veritate eo deducta res ſit, ut, quid veru[m] ſit ac falſum, ac quouſque credendum ſit ſen[ſui], cognoſcentes, tuto etiam ſenſibus fide[m] habeamus. Itaque cognoſcendi ordo nul[lo] modo à ſenſu, ſed ab intellectu inchoari d[e]bet, &, confirmatis reliquis, poſtremo ad ſen[]ſum perveniendum eſt.

X. Philoſophandi ratio, quæ à ſenſib[us] initium facit, minus certa ac ſolida eſt, n[ec] eo pertingit, quo Philoſophia pertingere d[e]bet: contra hæc, quæ ab intellectu orditu[r] vera eſt ac genuina Philoſophandi methodu[s] & verum ac genuinum Philoſophiæ finem a[ſ]ſequitur, quippe quæ in ſolidam rectamq[ue] ac certam Dei, ſui ipſius, rerumque aliaru[m] notitiam hominem Philoſophum deducit[;] tantum abeſt, ut vel ad Atheiſmum, Enth[u]ſiaſmum, Libertiniſmum, Epicureiſmum aut Scepticiſmum viam ſternat.

ANNEXA.

1. *Duo ſunt Philoſophiæ Peripateticæ viti[a] præjudicium & ſervitus.*

2. *Præjudicium, quo veritas apud ſolos iſti[us] Philoſophiæ authores ac cultores habitare exiſt[i]matur.*

3. *Servitus, qua ita fides iſtius ſectæ Auct[o]ris vel Auctoribus aſtringitur, ut ab ipſius vel ipſ[o]rum placitis recedere ne tantillum liceat.*

4. *Vitia iſta cadunt in Philoſophiam, non A[ri]ſtotelis, ſed Ariſtotelicam.*

5. *Ariſtoteles, & liberimè, & nullo ullius P[hi]loſophi præjudicio præoccupatus, eſt philoſophat[us].*

6. Q

ſ. Quo ad ætatem Ariſtotelis acceſſerunt pro- Philoſophi, eo fuerunt magis ab utroque vi- mmunes.

'. Inepti ſunt, qui Philoſophiam modernam Ariſtotele, Peripateticis, ac præſertim Scho- cis hauſtam, vocant Orthodoxam.

. Nec Ariſtoteles eſt Iudex controverſiarum 'hiloſophia, nec iſtorum hominum opiniones veritatis menſura aut regula.

. Philoſophiæ objectum, nullius Philoſophi lacitum aut opinio, ſed Deus & natura, tum rocoſmi, tum Microcoſmi.

o. Philoſophiæ principium à quo, eſt ratio, ſ, naturale intellectus humani lumen, per cipia menti naturaliter inſita & concluſio- eductas, ſeu per ideas innatas & adventi-

1. Errant, qui uſum rationis mentiſque ra- nium ex Theologia proſcribunt, cum & hic ex principiis revelatis concluſiones educat.

2. Non ſatis accurate loquuntur, qui dicunt, eria in Sacris revelata fide tantum teneri, tem ratione.

3. Nihil tenetur fide, niſi & ratione tenea- tur, prout ratio ſignificat id, quo ſcimus, non, ex quo ſcimus.

14. *Ratio eſt, quæ credit, & non credit niſi cognoſcat, quia fides eſt notitia.*

15. *Cognoſcendi per fidem cauſa ac funda- mentum non eſt demonſtratio, ſed authoritas te- ſtantis, quia in eam ultimo reſolvitur iſta cogni- tio.*

16. *Myſteria fidei ſunt ſupra rationem, qua- tenus cognoſci nequeunt niſi ex lumine revelatio- nis, & in quantum revelata non comprehendun- tur, ſed apprehenduntur.*

17. *Myſteria fidei ſunt contra rationem ex qua diſcimus, id eſt, contra principia & placita à ratione naturali efformata: ideoq; præſtat quaſ- cunque Philoſophorum aſſertiones ac definitiones rejicere, ut veritas revelata ſervetur.*

18. *Myſteria fidei ſunt contra rationem qua diſcimus, id eſt, facultatem judicandi conſide- ratam in eo ſtatu in quo naſcitur, & quatenus acquiſitis quibuſdam tincta eſt.*

19. *Myſteria fidei non ſunt contra rationem, in quantum eſt imbuta luce Scripturæ, ſi ſpectetur actus apprehenſionis.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-NONA,

DE

ERVM MATERIALIVM NAT·

THESIS I.

QUoniam probata Dei exiſtentia, & co- gnito eum non eſſe fallacem, diſtinctè & clarè percipere poſſumus naturam oream, ſequitur corpora à Deo poſſe pro- , quia quicquid clarè & diſtinctè perci- valemus, illud nullam includit repu- ıtiam, ut à Deo efficiatur.

[. Actu autem corpora exiſtere ſequitur, nobis rerum corporearum ideæ obver- ır; ac proinde aliquam cauſam habeant ſſe eſt; eaque erit vel ipſa noſtra mens, vel aliquid à mente diverſum: prius quidem eſſe non poteſt, quoniam in noſtra poteſtate non eſt, ut unum potius quam aliud ſentia- mus, & nobis invitis iſtæ rerum materialium ideæ occurrunt, idque nulla præſuppoſita in- tellectione.

III. Cauſa ergo iſtarum idearum vel erit corpus, in quo omnia formaliter continen- tur, quæ in iſtis ideis objectivè; vel ſi corpus non ſit, aut erit Deus, aut aliqua alia creatura corpore nobilior, in qua ideæ contineantur eminen-

eminenter. Atqui cum Deus fallax non ſit, omnino eſt manifeſtum, nec Deum immediatè per ſe illas mihi ideas immittere, nec eas ab aliqua creatura nobiliore, in qua formaliter non ſint, procedere. Sed cum Deus mihi nullam dederit facultatem, qua cognoſcam eas vel ab ipſo immediatè, vel ab aliqua creatura, in qua forent eminenter, produci, ſed contra magnam mihi inſeverit propenſionem credendi eas à rebus corporeis emitti, neceſſario à rebus corporeis emitti debent, niſi Deum fallacem eſſe malimus credere.

IV. Unde ſequitur quoque, aliquod corpus menti noſtræ arctius quam reliqua eſſe conjunctum; quoniam dolores aliique ſenſus nobis ex improviſo ſæpe adveniunt, quos mens eſt conſcia non à ſe ſola proficiſci, nec ad ſe pertinere, quatenus eſt res cogitans, ſed quatenus rei corporeæ adjuncta eſt, atque ideo ad ſe pertinere.

V. Natura corporis in genere non conſiſtit in eo, quod ſit res dura, ponderoſa, vel colorata, vel alio aliquo modo ſenſus afficiens, ſed in eo tantum, quod ſit res extenſa in longum, latum, & profundum: omnes enim iſtæ qualitates ſenſibiles, quia non in omnibus corporibus univerſæ reperiuntur, omnino à natura corporea abeſſe poſſunt, ipſa interim integra ac ſalva permanente.

VI. Sed fortaſſe cuipiam non videbitur natura corporis in extenſione eſſe ſita, eo quod extenſionem à corpore ſeparabilem eſſe arbitrabitur, vulgato rarefactionis & condenſationis argumento motus: ſunt enim in ea ſententia multi, ut exiſtiment corpora rarefacta plus habere extenſionis, quam eadem condenſata; exiſtimantque præterea quantitatem & extenſionem inter ſe & à corporea ſubſtantia eſſe diverſas. Sed rarefactio & condenſatio huic noſtræ ſententię non obſtant: fiunt enim ſola figuræ mutatione, ita ut illa corpora ſint rara, inter quorum partes multa ſunt interval aliis corporibus plena. Cum autem illa inte valla minuuntur, vel plane tolluntur coëunt bus ad ſe invicem partibus, corpora conde ſantur, idque vel magis, vel minus, prout pa tes magis vel minus ad ſe invicem accedun ut ſi ſpongia aqua repleta comprimatur, atq hoc pacto condenſetur. Et quamvis non ſen per illa rarefactionis & condenſationis rat in ſenſus incurrat, ut cum aër aut aqua rar fiunt, rationi tamen maximè eſt conſentane ita ut magis conveniens nulla poſſit cogitar Cum enim quantitas, extenſio & corpus re ipſa non differant, ſed tantum ex parte noſt conceptus, neceſſario ſequitur quantitatem extenſionem nullam alicui corpori accedere niſi ſimul aliquid ſubſtantiæ corporeæ acce dat. Quantitatem vero non diſtingui à ſul ſtantia corporea hinc patet, quia, qui corp ab extenſione aut quantitate diſtinguunt, a nihil concipiunt, aut confuſam tantum ſul ſtantiæ incorporeæ habent ideam, quæ co poream repræſentare non poteſt.

VII. Alios fortaſſe movebit, ut in exte ſione eſſentiam corporum ſitam eſſe negen quod, ubi meram extenſionem, in longum, l tum, & profundum, intelligimus, non ibi co pus eſſe dicamus, ſed inane ſpatium, quod pl riſque purum nihil eſt. Sed illa extenſio, longum, latum, & profundum, quæ in ſpat eſt, eſt eadem quæ eſt in corpore: ſolum in differentia eſt, quod in ſpatio extenſioni tr buamus unitatem genericam, in corpore ſi gularem. Eandem autem eſſe & in ſpatio in corpore extenſionem manifeſtum ex eſt, quod ſublatis à corporea ſubſtantia iis mnibus, quæ ab ea poſſunt ſeparari & ad ej eſſentiam non pertinent, nihil remanſuru ſit præter extenſionem, in longum, latum, profundum. *Subſtantia corporea* igitur nil aliud *eſt* quam *Res extenſa.*

Diſputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

Voluminis Secundi,

QUINQUAGESIMA,

DE

COMPOSITIONE CONTINVI.

THESIS I.

I quæ in *Philoſophia Opinio* difficultatibus
inextricalibus fere eſt involuta, eſt ea τῆς
ἀπειροτομίας de *ſectione continui in infini-*
n, quæ ipſa, ut à *Peripateticis* ex *Ariſtotele*
ceri ſolet, ut à Præceptoribus mihi eſt tra-
a, ut in *Ariſtotelicorum* libris à me eſt per-
ta, nunquam animo meo ſatisfacere aut
cere valuit, ſed dubia mihi ſemper fuit &
alſitate ſuſpecta, non tantum, quod ipſi
er ſeſe Ariſtotelis ſectatores in ea explican-
non convenirent, ſed quod falſæ de *compo-*
ne continui ſententiæ inniteretur, & præ-
im, quod iſtam continui, ſeu corporis, ſeu
tus, ſeu temporis, in infinitum diviſionem,
quam fundamentum ſubſterni deprehen-
em, aſſertæ mundi ab *Ariſtotele* æternitati.
modo enim aliquid ex nihilo fuerit crea-
, ac quomodo non potius omnia ſint æter-
cum nullum primum, nullum ultimum,
us vel temporis inſtans, dari poſſit, ad-
à *Ariſtotelis* de *Continui compoſitione &*
finitum diviſione ſententia? Quare nos
ontinuo veritatem, non ex turbidis *Ari-*
licorum aut impuris *Scholaſticorum* lacu-
ſed ex limpido *Democriti* puteo & clariſſi-
Atomiſtarum fontibus hauriamus: præ-
enim in hoc negotio *Atomiſtam* eſſe,
n aut *Thomiſtam* aut *Ariſtotelicum*. Cer-
ex hoc *Continui Labyrintho* & ad verita-
tutior dux erit *Democritus* quam *Ariſtote-*
ujus ſententia tam eſt hîc intricata, & ex-
itu, nedum defenſu, tam difficilis, ut ve-
omnes & recentiores hîc naufragium
nt, dum ei veluti ſaxo adhæreſcunt, à qua
dere, etiam cum errat, piaculum ipſis eſt.
ræ pretium eſt quatuor recentiorum ex *Ariſtotelicis* hic mancipiis deponere querelas. *Materia de compoſitione Continui talis eſt, ut eam*, inquit Hurtadus de Mendoza diſp. Phyſ. 15. ſect. 1. *nullus non exhorreſcat Philoſophus, quia ejus difficultates opprimunt ingenium humanum.* Arriaga. Diſp. Phyſ. 16. *Devenimus in materiam totius Philoſophiæ difficillimam: ſed vel inde ſolatium eſt, quia communis eſt omnibus difficultas, nec ullus ſeſe non fatetur tantæ difficultatis pondere oppreſſum, ut humani ingenii ſuperbia humiliaretur, tenuitatemque ſuam agnoſceret, cum nec unius paleæ valeat compoſitionem recipere.* Franciſcus le Rees Diſp. 3. in Phyſ. de Continuo. *Moneo nos in eam naturæ caliginem deſcendere, in qua vix affulgeat Pharus rationis: hic Scyllas incurrimus & Charybdes, eorum etiam infames naufragiis, qui multis retro ſeculis ſapientiæ nomine claruerunt.* Ouiedo. Controverſ. 17. Phyſ. *Aggredimur continui compoſitionem, cujus huc uſque non ſuperata difficultas omnium Doctorum male ingenia vexavit, neque ullus fuit, qui illam non pene inſuperabilem agnoſcat. Hanc plerique terminorum obſcuritate, illorumque replicatis & implicatis diſtinctionibus & ſubdiſtinctionibus, obtenebrant, ne aperte capiantur, deſperantes, rem poſſe alio modo tractari, neque rationis lucem ſuſtinere, ſed neceſſario confuſionis tenebris obtegendam, ne argumentorum evidentia detegatur.*

II. Verum enimvero non terremur objectis larvis, & quam negat explicationem *compoſitionis continui*, *Ariſtotelis* Peripatus, ſuppeditabit *Zenonis* porticus ac *Democriti* puteus, unde veritatem eruemus, ſecuti filum *Patritii, Baſſonis*, *Berigardi*, *Magneni*, aliorumqne

ſupra vulgus Philoſophorum. Eſto igitur hæc noſtra aſſertio. *Continuum ex ſolis componitur indiviſibilibus, finitis, & unitis.* Quemadmodum ex unitatibus continuo accumulatis fit numerus, ex pluribus acervis reſultat arena major, ita ex pluribus indiviſilibus unitis fit continuum: ſicut autem unitates & arenæ ſunt in ſe finitæ, licet nobis indefinitæ, ita & indiviſibilia continuum componentia ſunt in ſe finita, licet nobis indefinita. *Probatur aſſertio.* 1. Si continuum non componeretur ex indiviſilibus finitis, haberet partes in infinitum diviſibiles, ita ut, facta qualibet diviſione, reſtarent aliæ & aliæ ſine termino: Sed hoc eſt abſurdum: Ergo & illud: *Probatur minor.* Datis partibus in continuo infinite diviſibilibus, dabitur in quantitate etiam minima infinitum ſimpliciter, quia continui diviſio nunquam exhaurietur. Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. *Probatur minor.* Quia tunc nulla magnitudo revera pertranſiri poſſet per motum localem: Nam, antequam tranſeatur totum, debet tranſiri dimidium, & ante illud, dimidii dimidium, & ſic conſequenter in infinitum: infinitum autem pertranſiri nequit, imo vero nulla ratione per creationem aut generationem produci poteſt: adeoque, qui *continuum componi ex partibus in infinitum diviſibilibus* aſſerunt, non ſolum motum & tempus infinitum, ſed materiam etiam primam omnium corporum eſſe ingenerabilem & incorruptibilem, adeoque mundum eſſe ab æterno, ut aſſerant, neceſſe eſt. Certe, quicquid creatum eſt, pertranſitum, comprehenſum, & tranſactum eſt à creatore: ideoque partes infinitas in ſe non habet, ex quibus vel componi, vel in quas dividi poſſet, quia illæ pertranſiri non poſſent.

III. 2. Ex infinitate inſuper partium continui, illud vel componentium vel dividentium, ſequitur ex hiſce duobus alterum; aut infinitum unum eſſe majus altero, aut partem toti eſſe æqualem. Totum autem eſt majus dimidio; & cum utrumque in ſeſe partes contineat infinitas, unum infinitum, ſc. totum, erit majus infinito altero, ſc. dimidio; aut eidem erit æquale, & ſic parti totum æquabitur. Quin etiam in quantitate, nec parvum a[...] magnum, nec majus aut minus, dabitur: na[...] magnum dicitur, quod multas vel plures pa[...]tes habet, parvum autem, quod paucas v[...] minores. At, ſi omne continuum habet in[...]nitas partes, unum non habet plures part[...] quam alterum: Si enim fieri poſſet, ut plu[...] numero infinita forent uno, illa haud dub[...] inter ſeſe æqualia forent. Imo vero non d[...]midium ſolum toti, ſed corpuſculum vel pu[...]viſculus toti mundo æquabitur. Aut eni[...] pulviſculus in tot numero partes dividi p[...]teſt, in quot mundus univerſus, aut non pote[...] ſi poteſt, cum ſint ejuſdem multitudinis, eru[...] etiam ejuſdem magnitudinis & molis, quæ [...] totidem numero partibus componentur [...] coaleſcent, ac conſtabunt: in utroque eni[...] ſubdividendo nunquam pervenitur ad finen[...] ex ſententia *Peripateti.orum*: ſi non poteſt, [...] revera non poteſt; ergo in diviſione gra[...] citius ad finem pervenio, quam in diviſio[...] mundi. Atqui hoc fieri non poſſet, ſi utrun[...]que ex partibus conſtaret infinitis & in infin[...]tum diviſibilibus. Præter hæc omnia, in inf[...]nito, partes cogitare vel totum, duplum v[...] dimidium, eſt monſtro ſimile.

IV. Excipiuut *Adverſarii*; *Continuum n[...] habere partes ſimpliciter infinitas, ſed ſecundu[...] quid, non categorematice, ſed ſyncategorematic[...] non æquales, ſed proportionales, communicante[...] aliquotas*; &, *diviſionem continui ſemper debe[...] fieri proportionaliter, ut (ſi loquamur de dimid[...] & duplo) linea pedalis & bipedalis, corpus d[...]midium & totum, in infinitas partes utrobiq[...] dividatur, & in infinitum ſubdividatur, ſed it[...] ut linea bipedalis ſemper dividatur per part[...] majores, pedalis vero per partes minores, & [...] corpus totum continuum cum dimidio dividat[...] in partes infinitas, ita ut diviſio totius proced[...] per partes duplo majores, diviſio dimidii per pa[...]tes duplo minores vel dimidiatas.* Hac reſpo[...]ſione argumento noſtro ſatisfactum exiſt[...]mant: ſed vero effugium eſt merum, quo[...] præter verba obſcura, nihil in ſe habet a[...] continet; quod ſic porro oſtendimus.

V. §. 1. Facta diviſione continui in pa[...]tes, ſub hac proportione, propter quam d[...]cuntur proportionales, in fine unius ho[...]

man

ınebunt infinite diviſæ, & æquales cum illa rte, quæ divideretur poſt infinitas diviſio- ;: quis hinc non videt exiturum infinitum ıpliciter, quo nihil eſt abſurdius. Et, licet ɛ partes continui diviſæ non facerent infi- um ſimpliciter in magnitudine, facerent ıen in multitudine, quod æque eſt abſur- n: nam cuilibet illarum partium propor- ıalium correſpondere poteſt unus nume- realis, ſunt enim illæ partes reales: non m continuum componitur ex partibus ra- ıis: cum itaque proportionales illæ par- ſint infinitæ, & infiniti numeri illis re- ndebunt: adeoque dabitur numerus ſim- :iter infinitus, quod eſt abſurdum.

VI. §. 2. Exceptio illa Adverſariorum it τὸ ἐν ἀρχῇ. De hoc enim quæritur; Ec- d in totius & dimidii diviſione, tot vices diviſionum, ſi non actu & categoremati- ſaltem potentia & ſyncategorematice, tur in dimidio, quot dantur in toto, ob- ata illa continua diviſione proportionali, m exigunt. Ipſi ſane affirmare coguntur, vicibus dimidium proportione dimidiata e dividi, quot vicibus totum eadem pro- :ione dimidiata ſubdividitur. At hoc i- n nego, ac pernego, & dico eſſe falſiſſi- n. Quin affirmo, eo nomine totum aliquid reſpectu dimidii, quod duplo plures in ſe es habeat quam dimidium, &, quod ob id etiam vice ſæpius aut amplius ſubdiviſio- ı admittat, quam dimidium, ex natura ›ortionalis diviſionis, vel quod totum o plures vices ſubdiviſionum admittat, n dimidium, cum in ſe duo dimidia con- ıt, quorum utrumque in tot partes dividi ſt, in quot unum dimidium ſeorſim ſum- . Quod ut evidentius cognoſcatur, ad ıeros revocetur. Ponamus duo corpuſcula ıualia, unum duplum, alterum dimidium, quia omnia in certo numero & menſura condita, &, horum unum alterius du- n ponitur, attribuamus utrique certos ›ortionatos numeros. Sit duplum partium viſibilium 8192. dimidium 4096. jam ınt periculum *Adverſarii* proportionali ua & dupla diviſione in utroque, an dimi- n tot vices ſubdiviſionum admittat, quot totum: deprehendent, quod totus numerus dimidium unica vice ſubdiviſionum ſuperet, hoc eſt, quod dimidio major ſit ſuo dimidio: nam in utroque numero totum admittit quatuordecim vices ſubdiviſionum proportionalium duplarum, dimidium vero tantum tredecim: quod comperiet, qui utriuſque ſubdiviſiones proportionales inſtituerit. At infinitum infinito nec majus eſt nec minus. Ergo ne quidem hoc κρησφύγετον partium proportionalium & non æqualium Adverſarios juverit.

VII. Sed miſſis *Adverſariorum* exceptionibus, ulterius probemus, Continui ex partibus indiviſibilibus finitis Compoſitionem. 3. Quia alioqui ſequeretur, quodlibet punctum terminativum continui immediate terminare partes infinitas ejuſdem continui. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. Probatur conſequentia Majoris. Quia, vel illa pars, quam terminat punctum, eſt diviſibilis, vel indiviſibilis; ſi indiviſibilis, habemus intentum: ſi diviſibilis, poteſt dividi in partes infinitas: ergo punctum tangit id, quod habet partes infinitas. Atque idem poteſt fieri argumentum, de quolibet puncto continuativo ſeu copulativo. Ad hoc argumentum duo excipi poſſunt ab *Adverſariis*. 1. *Unum indiviſibile non poſſe terminare aliud immediate.* 2. *Non dari in continuo indiviſibilia realia copulativa & terminativa.*

VIII. Ad 1. Reſp. Quod unum indiviſibile poſſit aliud terminare ac tangere immediate. Rogant *Adverſarii*. Vel *ſecundum ſe totum tangit, vel non. Si non, ergo indiviſibile habebit, diviſibilitatem: ſi ſic, primum indiviſibile penetrabitur cum ſecundo, eique adæquabitur; nec poterit facere majus continuum, quia indiviſibile additum indiviſibili non facit majus.* Reſp. primum indiviſibile tangit ſecundum ſe toto; neque tamen ſequitur, dari penetrationem utriuſque invicem, quia ad illud, ut unum punctum tangat aliud, ſufficit unum alteri eſſe unitum vel continuum. Quod ex motu Sphæræ ſupra planum liquet: &, cum aliunde ex noſtra ſententia non dentur partes diviſibiles, cenſetur unum tangere alterum ſecundum ſe totum, non tamen eſt intra illud,

quod tangit, penetrando, ſed extra illud: ſicut enim una ſuperficies, licet aliam totam tangat, non penetrat aliam (alioquin non gemina ſuperficies aut quantitas foret ſed una) ita unum punctum, licet immediate alterum tangat, non tamen penetrat illud. Quod addunt, *indiviſibile additum indiviſibili non facere majus, ideoque ex uno puncto, quod additur alteri puncto, non poſſe continuum reſultare majus*; Reſp. Quemadmodum unitas una (quæ eſt quoddam indiviſibile, nam una unitas dividi amplius nequit) addita alteri unitati facit majorem numerum, quidni unum indiviſibile quantitatis continuæ additum alteri faciat majus continuum? ſicuti materia & forma, quamvis non ſint totum Phyſicum, faciunt tamen totum Phyſicum.

IX. Ad 2. Reſp. 1. *dari indiviſibilia in continuo realia*, facile probari poteſt; quia continuum eſt ens reale: ſi igitur ex indiviſibilibus conſtet, ut eſt evictum, oportet ipſa eſſe realia: ens enim reale, non poteſt componi ex entibus non realibus. 2. *Dari indiviſibilia realia, copulantia*; facile etiam probatur, quia omne continuum dicit partium copulationem & unionem: partes vero debent medio aliquo uniri ac termino aliquo copulari: ſed hic terminus copulans non eſt aliquid diviſibile: nam ſic etiam eſſet continuus, nam omne diviſibile eſt continuum: ac proinde alio iterum termino copularentur ejus partes; qui terminus ſi iterum ſit diviſibilis, iterum quoque eſt continuus, & ſic daretur progreſſus in infinitum. Et ſi terminus, copulans continui partes, foret diviſibilis, non eſſet ſimpliciter communis, ſed tantum ſecundum unam partem communicaretur uni, & ſecundum alteram partem alteri. 3. *Dari indiviſibila realia, terminantia*; facile conſtat: ſi enim continuum conſtet ex indiviſibilibus, ut eſt probatum, ultima indiviſibilia dicentur optime terminativa continui, quia per illa terminatur ſeu finitur continuum.

X. Et ſic ſatis probatum eſt, *Continuum componi ex indiviſibilibus unitis*, reſtat ut probemus, *ea quoque eſſe finita.* 1. Si ipſum continuum ſit ſimpliciter finitum, non poſſunt eſſe infinita indiviſibilia, quæ illud componunt: ſi enim indiviſibilia componentia ſint infinita ſimpliciter, & ipſum continuum erit infinitum ſimpliciter; quod eſt abſurdum. 2. Si in continuo detur pars media, Ergo partes continui ſunt finitæ: At indiviſibilia ſunt partes continui componentes, ut liquet ex antedictis. Major probatur, quia inter partes infinitas non poteſt aſſignari medium: nam habere medium eſt proprietas rei finitæ, ſicut & habere primum atque ultimum. 3. Quælibet pars continui conſtat ex partibus finitis: ergo omnes partes ſunt finitæ: quælibet pars influit in ſuum continuum: non poteſt vero influere per partes infinitas: ergo quælibet pars continui conſtat ex finitis. Ergo totum quoque continuum ex partibus ſeu indiviſibilibus finitis, quod erat demonſtrandum. Objectiones in conflictu ſolvemus.

FINIS.

APPENDIX
Diſputationum quarundam pauciſſimarum
IN COLLEGIO ORDINUM THEOLOGICO DISPUTATARUM.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ
DE
ATOMIS.

THESIS I.

INcidit non ita pridem in manus meas *Philoſophi ac Medici Ticinenſis Ioh. Chryſoſt. Magneni Liber de Atomis*, *Democritus reviviſcens*, quem avidiſſime ſtatim perlegi, quod ʼeritatem,in *Abderitæ Democriti* puteo hactenus abditam ac latitantem, cum ipſo reviviſente renaſcituram quoque ſperarem: nec efellit me ſpes mea. Quippe ita aſſertam deprehendi de *Atomis* ab illo viro doctrinam ac olidis rationibus ſtabilitam, ut meum circa *ítomis* jam à multo tempore fluctuantem nimum,ab iſtis dubitationum fluctibus,nonihil liberaverit: inveni enim graviſſimas ac naximè arduas difficultates, quas adverſum *Atomos* conceperam, ab illo ſolutas: Quia amen alii fortaſſe alias adhuc animo ſuo foent, placuit publicâ hac de *Atomis* inſtitutâ elitatione unumquemque, ad placidam eaum propoſitionem & adverſus *Atomos* oppoitionem, humaniter invitare.

II. *Atomus* vox Græca eſt, ex *α* privativâ articula & *τέμνω ſeco*, derivata, quaſi dicas, *ſectile:* nonnulli volunt deduci ab *ἄτμος fumus*, *vapor*, *flatus*, quia in vaporum ac fumi articulas abeunt corpora, cum in ſua principia, quæ Atomos eſſe probabimus, reſolvunur: ſed prior etymologia eſt receptior. Significat vero *Atomus*, corpuſculum tantæ parviatis ut nullatenus dividi poſſit, &, ſi ad elenenta corporum naturalium referatur, eorum particulam indiviſibilem: differt à puncto Mathematico, quod hujus nulla ſit pars, nec intrinſeca nec per deſignationem, neque ullo modo concipi poſſit ulla dimenſione præditum, adeoque quod & Phyſice & Mathematice eſt indiviſibile: *Atomus* vero ſuas habet dimenſiones & virtualitates correſpondentes ſpatio, ſed cum perfectâ indiviſibilitate; figuram ſuam habet, talem ut ejus tamen vi nequeat dividi: indiviſibilis eſt, ſi non Mathematicè, Phyſice ſaltem. Ex talibus *Atomis*, ſive corpuſculis finitis numero, inter ſeſe diſtinctis, certæ & determinatæ figuræ, omnia conſtare corpora naturalia, demonſtrabimus; non quod omnia fortuito *Atomorum* confluxu coaluerint, quæ inſania fuit quorundam Gentilium, ſed quod *Deus Opt. Max.* creando, ex *Atomis* omnia, hunc mundum, & quæ in eo ſunt, corpora, compoſuerit, & ſic porro, atomorum *συγκρίσει* ac concretione, corporum naturalem generationem, earundem *διακρίσει* & diſcretione eorundem naturalem corruptionem fieri voluerit: quemadmodum, ex 24. litteris variè coëuntibus, omnis dictionum varietas exiſtit, & in eas omnes dictiones reſolvuntur.

III. *Atomos* deſcribunt nonnulli, corpuſcula, quæ ob nimiam parvitatem dividi amplius nequeunt, & ſingula oculis cerni non poſſunt, conjuncta poſſunt. Alii, eſſe effluvia minutiſſima, ob ſummam parvitatem individua, actionum & paſſionum in rebus na-

 turalibus

turalibus cauſas: *effluvium* vocant, corpus naturale ex terris, & aquis potiſſimum, virtute ſiderum extractum, varias ſuſtinens impreſſiones; faciuntque illud, ſimplex, atomum, & mixtum, vel fumum vel vaporem. *Magnenus*, cujus fecimus mentionem & veſtigia prememus, *Atomum* definit, Materialis Phyſicæque extenſionis radicem & initium: ut enim, *inquit*, quantitatis diſcretæ radix eſt unitas, lineæ Mathematicæ principium eſt punctum, ſic etiam Phyſicæ & ſenſibilis continuitatis origo & principium eſt atomus: antequam verò definitionem ſuam per partes explicet, duo notat: 1. Dari quædam entia, quæ nullo modo dividi poſſunt, ne per intellectum quidem. 2. Dari entia quædam intrinſecè indiviſibilia, extrinſecè verò penes deſignationem, vel commenſurationem, quam habent ad aliquid aliud, eſſe diviſibilia, quomodo Angelus definitur ſpatio diviſibili, & Anima corpore ſuo, in quo eſt: quam vocat *diviſibilitatem Mathematicam* oppoſitè ad *Phyſicam*, quæ partium unionem reipſa ſolvit. Quod utrumque ſedulò notandum, ad naturam Atomorum penitius intelligendam, quæ cum dicuntur σώματα ἀδιαίρετα, corpora indiviſibilia, intelligenda eſt *indiviſibilitas Phyſica*, quia ſc. natura in reſolutione corporum naturalium ultra atomos non progreditur, ſicut & ab aliis corpora naturalia exordium ſumunt in ſui ortu. Hinc obiter liquet, quam ineptè contra *Democritum* diſputaverit & *Veteres Phyſicos 6. Phyſ. Ariſtoteles*, non Phyſicè ſed Mathematicè, ac committendo μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος. Non de *Mathematicâ* ſed de *Phyſicâ* indiviſibilitate, non de ea quæ mente, ſed quæ re & opere fit, diviſione, loquebantur *Veteres*, cum de *Atomis* philoſopharentur. Phyſica non erant confundenda cum Mathematicis: ſunt ſui Phyſicæ fines, & ſui Mathematicæ. Sed ad *Magnenum* redeamus. Definivit Atomum, *radicem & initium extenſionis, materialis & Phyſicæ: Materialis*, ut definitio omnibus atomis conveniret, & accidentalibus: *Phyſicæ*, quia atomus una, etſi habeat ſuas dimenſiones, non tamen facit continuum Phyſicum, ſed tantum Mathematicum, neque enim ſub ſenſum cadit. Sed hæc *Atomorum definitio*, & aliæ clarius ex earum diviſione & claſſibus innoteſcent. Nunc *dari Atomos* authoritate *Philoſophorum*, quà *Veterum*, *Moschi Phœnicii*, qui ante Troiæ excidium vixit, *Empedoclis*, *Leucippi*, *Zenonis*, *Anaxagoræ*, *Epicuri*, *Protagoræ*, *Platonis*, *Hippocratis*, *Democriti*, quà *Recentiorum*, *Patritii in pancoſmiæ lib. 2. Scaligeri Exercit.* 101. *Baſſonis lib.* 1. *Phil. Nat. Sennerti in Hypomnematibus & de Conſenſ. Chym. Gorlæi exercit. Philoſ.* 13. *Schafn. Phyſ. Gen. l. 2. c.* 1. *Sperlingeri Phyſ. l. 5. c. 2. Berigardi in Circulo Piſano* 8. *Magneni in Democrito redivivo per totum*, *Aquiloni Opt. l. 5. def. 5. & Proſp. 2. &c.* confirmari poſſet, ſed verò *ratione* agemus & *experientiâ* cujus utriuſque in probando major eſt quam *authoritatis humanæ* efficacia; quâ adducti utrâque, Atomorum ſpecies perſequemur atque earum doctrinam non tam horridam eſſe, quam vulgò habetur, nec deliraſſe *Epicurum*, nec inſaniviſſe *Democritum*, oſtendemus.

IV. *Ratio*, quæ Atomos probat, accipi poteſt ab axiomate communi, quod ab infinito abhorreat natura: modus ergo aliquis datur in corporibus naturalibus dividendis, ut ulterius dividundo abiri nequeat. Sic argumentamur. Quicquid non poteſt realiter dividi in partes minores, illud eſt atomus. Atqui corpus minimum in naturâ realiter, in partes minores dividi nequit. Ergo corpus minimum in natura eſt Atomus. Major eſt manifeſta: nam diviſibile eſt, quod poteſt dividi in partes: quæ neceſſario ſunt minores toto dividendo: ergo quod non poteſt realiter dividi in partes, quæ ſint ipſo minores, illud ſit indiviſibile oportet, atque eſt & dicitur Atomus. Minor probatur: ſc. dandum eſſe aliquod corpus minimum in natura: quia alioqui daretur progreſſus in infinitum: dabitur enim ſemper quovis minore minus. Quæro v. c. an granum ſalis ſit minimum, ita ut non ſit minus eo? ſi affirmes, habeo quod volo; dari corpus indiviſibile in naturâ: ſi neges, neceſſe eſt, ut des aliquid minus, in quod reſolvi poſſit granum ſalis. De illo minore iterum quæro, an ſit minimum, an verò dari poſſit adhuc minus? ſi dicas; adhuc aliquid eſſe minus,

nus, mox redibit quæſtio, an illud mi-
us adhuc habeat minus? quod ſi affirmes,
erum redibit quæſtio, & ſic in infinitum,
iſi tandem ſubſiſtas in aliquo minimo, quod
lterius dividi nequit. Sic dividat natura
borem, vel aquæ aut terræ alicujus par-
m centies millies, tandem tamen deſiſtet,
infinitas partes quærendo infinitas ludat
eras.

V. *Experientia* tam multiplex Atomos e-
ncit, tam variæ conditionis, ut ex divitis
turæ pleno copiæ cornu, quæ prima, quæ
cunda proferri in medium debeat, vix con-
t. Pulvis, qui veſtibus, libris, parietibus,
iſque nonnunquam adhæret, quomodo
uc delatus eſt, non ex nihilo, neque ſem-
r viſibiliter? ſed non raro, ſub atomorum
ecie, ſub minimâ quantitate, quæ omnem
git viſum, corporibus allabitur: unde par-
ulæ, quæ disjunctæ videri non poterant,
njunctæ videntur: ſic cum idem pulvis ex
ris, veſtibus, parietibus, ejicitur, non an-
ilatur, ſed in aëre, quoad ſubſtantiam
m, quoad minima ſui, tam diu hæret, do-
iterum corporibus obviis adhæreat, & ſe-
magis magiſque conjungat, ac de novo ſub
um cadat. Minima hæc corpuſcula per aë-
n volitantia, quid niſi atomi ſunt? Farinam
calcem in innumeras atomorum Myriades
pergi, quis neget? Quot quotidie vapores
terris & aquis egrediuntur, & nunc nebu-
, nunc rorem, nunc pruinam, nunc nu-
n, &c. generant? at raro craſſi & viſibi-
, ſæpius tenues & inviſibiles ſunt; & quid
, niſi aliquot atomorum millia? Cepas qui
ſecant, morſus ſentiunt oculorum; non ob
alitatem de ſubjecto in ſubjectum migran-
a, ſed ob ſubtiliſſima & minutiſſima cor-
a ex cepis egreſſa, & oculos ferientia. Ca-
veſtigia heri à veſtigiis peregrini diſcer-
nt: unde hoc? non ob aërem alteratum, ſed
minima effluvia ex heri & peregrini cor-
ibus exhalantia & aëre contenta. Halitus,
i ex ore egreditur, non annihilatur, ſed in
nimas particulas, quæ fugiunt viſum, diſ-
gatur. Et quoties venenum inviſibiliter
atomorum ſpecie ſumitur, miraſque &
ſeras mutationes corporibus infert? Vide-
mus arbores & plantas creviſſe, non item
creſcere, nec videmus iſtas partes, quibus cre-
ſcunt, quas non niſi atomos eſſe veriſimilli-
mum eſt. Sed infinitum foret omnes adduce-
re experientias: quare per claſſes incedamus
elementorum, eorumque atomos inſpicia-
mus.

VI. *Igneas atomos* probat ignis, modo in-
ſenſibili permiſtus aëri rebuſque aliis, atque
ibi ſæpe eſt, ubi nec urit, nec lucet, in fumo,
ligno, lapide, & centenis aliis. At quomodo?
non per eſſentiæ ſuæ remiſſionem, fictitiam
planè. Eſt enim eſſentia ejus, ut omnis rei, in
indiviſibili poſita, cui nihil addi, nihil demi
poteſt: non per caloris ſui ſeparationem: quia
propria ſeparari nequeunt à ſubjectis: ſed per
ſolam ſui diſperſionem, in minima, in invi-
ſibilia, in indiviſibilia: hæc æſtum pariunt,
æſtate in aëre, hyeme in hypocauſto. Quid
manum immiſſam in calidam ac ferventem
aquam calefacit & adurit? non nudus calor,
ſed calor in & cum atomis igneis, per totam
aquam diſperſis. Quid floccos, telas aranea-
rum, & pulverem, in fornace calente movet?
Calor, *dices*. Sed Accidens eſt. Quodnam eſt
ſubjectum, cui ineſt? Atomi ſc. igneæ per
poros tegularum diſperſę: hæ, cum leviſſima
illa corpora tangunt, motum iſtum præſtant
& turbas cient.

VII. *Aëreas atomos* probat aër, qui invi-
ſibili modo corporibus, maximam partem
poroſis, ineſt, & poros inſenſibiliter implet:
&, in muris, parietibus, januis, mediâque
montium altitudine, aër eſt: ſoni enim per
corpora iſta meant ac remeant: at ſonus ſine
aëre non eſt: non tamen aër ibi eſt, multum
congregatus, ſed vero diſſipatus in minima
ſua: alioquin aditum negarent ei denſa illa
corpora. Baculum ſiccum, in extremitate,
qui una tangit manu, altera admovet auri, ſo-
num percipit, ob indiviſibilia aërea incluſa
baculo: Dolium vino aut cereviſiâ repletum
infernè ſi perforetur, & ſupernè obturetur,
non quidem impetu primo ubertim effluit
humor, aëre locum effluentis humoris occu-
paturo non præſente: ſed ſtatim atque atomi
aëreæ lignum permearunt, ſubinde magis &
magis humor profluit & proruit. Metalla
quoque

quoque ſonora, non aliam ob cauſam ſonant reſonantque, quam per atomos aëreas latitantes in poris.

VIII. *Atomos aqueas* probant pluviæ, quæ, cum vel cecidêre vel cadunt, ægrè faciunt claudi januas, ægrius aperiri: unde hoc, niſi quod atomi aqueæ intraverint lignum? Eadem cauſa eſt, quod dolia, quæ in aëre ſicco rimoſa fiunt, humido aëri commiſſa, rimas amittant. Sic ligna libero expoſita aëri ſæpe graviora fiunt, quam erant prius, non ob augmentum, quod ceperint, ſed ob atomorum aquearum ingreſſum. Ova, poma, carnes, canthari, aliaq; hyberno tempore in calidum conclave relata, ſudant largiter. Unde hoc? quia, *inquiunt*, frigus exit. At quomodo egreditur frigus? non abſque ſubſtantia & ſubjecto ſuo aquâ. Quomodo ergo fuit ingreſſum? itidem non abſque ſubjecto. Nec tamen quiſquam vidit, aquam intrare ova, poma, carnes, cantharos: intravit tamen frigus: quomodo? non niſi in & cum ſuis atomis aqueis. Sic, remittente frigore cum regelat, ex turribus & ędium parietibus videmus niveum quid egredi. Vulgus frigoris egreſſum vocat: at quomodo fuit ingreſſum, cum id nemo oculis notaverit? non niſi per atomos aqueas.

IX. *Terreas atomos* probant ſtiriæ, quæ thermis, & tophi, qui canalibus accreſcunt, & docent clarè in tam limpidâ & clarâ aquâ partes & atomos terreſtres latuiſſe: quia in limpidiſſimis ad viſum undis, atomi terreſtres, quę non cernuntur quamdiu per aquam ſunt diſperſæ, viſui ſeſe ſiſtunt, cum fundum innatâ gravitate petierunt: &, quare lintea alba, pluviali commaculantur aquâ, nunc plus, nunc minus, niſi quia vel plures vel pauciores in eâ continentur atomi terreæ? Sed ſatis de *Elementorum atomis*, quas imprimis *Operationes chymicæ*, imprimis ſublimatio ubi atomi illæ colliguntur in alembico, ex ſulphure, ſale, Mercurio, &c. de quibus conſuli poteſt *Sennertus*, *de Chym. conſenſ. c.* 12 *& hypomn.* 3.

X. Nunc atomorum *ſpecies* proponamus quod poſtremum fuit hujus diſputationis caput. *Atomus* alia eſt *ſubſtantialis*, alia *accidentalis*. *Accidentalis* eſt, vel *abſoluta*, vel *modalis*. *Subſtantialis* eſt, vel *elementaris*, vel *non elementaris*. *Elementaris* eſt *ignea*, *aërea*, *aquea*, *terrea*. *Non elementaris* ad certas claſſes reduci vix poteſt. Atomis hiſce omnibus inſunt *proprietates*, quędam *communes* omnibus, quædam *propriæ* ſingulis. *Communes* omnibus ſunt, *mobilitas*, *ſympathia*, *quantitas*. Aêreis eſt inſita unionis fuga: igneis aliiſque communis eſt amor ſancitumque fœdus. *Propria* ſingulis eſt, qualitas, figura, ordo. Quæ omnia exactiſſimę explicat cit. *Magnenus de Atom. Diſp.* 2. *c.* 3. *& ſeq.*

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ
CONTRA
QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,
PARS PRIOR.

THESIS I.

Recepta quidem à multis nunc eſt ſeculis atque etiamnum hodie ſententia, quatuor dari corporum naturalium elementa: Ignem, Aërem, Aquam, Terram. Verum enimvero multi, ante & poſt *Ariſtotelem*, hunc quaternarium elementorum numerum in dubium traxere. Veterum ante *Ariſtotelem* ſententias videre eſt apud *Patritium l.* 22. *Pancoſmias.* Recentiores ſunt quam plurimi, idem *Patritius*, *Cardanus*, *Freigius*, *Baſſo*, *Danæus*, *Timplerus*, *Caſmannus*, *Bartholinus*, *Wendelinus*, *Valleſius*, *Gorlæus*, *Renerius*, & quis omnes enumeret? Sed nos authoritate non ſtabimus verum

-erum aliam ingrediemur viam, ac nullius -ationum momentis eſſe innixum numerum -uaternarium elementorum oſtendemus.

III. Argumentorum quidem pro elemen-torum numero quaternario certus non eſt or-do, ſed promiſcuus & arbitrarius, ac primum -to, petitum à quatuor qualitatibus, quas -imas vocant. Sic argumentantur: *Quot ſunt -alitates primæ tactiles, tot ſunt elementa. At -atuor ſunt qualitates primæ. Ergo & quatuor -nt elementa.* Verum hoc argumentum mul-modis vacillat. 1. Ad *minorem* dicimus, -od gratis dicantur primæ qualitates illæ -atuor, quæ vulgò tales habentur: nam lux figura non minus primæ dici merentur, -am quatuor vulgò ſic dictæ; & dubitari po-ſt, an non quatuor vulgò dictarum non-illæ ex aliis oriantur; imò hoc à non-llis aſſeritur. 2. Conceſſa *minore* demus -e quatuor, *ad majorem* dicimus, non ſtatim -ui, illas eſſe aſſignandas totidem elemen-: nam quid ſi calorem, ſoli, caloris omnis -iſce inferioribus fonti, aſſignemus, po-s quàm igni, corpori cuidam diaphano, lunâ poſito, cujus nec ullus calor perci-tur, quo argumento nos refutabunt? & -tè, non ſequitur, quot ſunt qualitates pri-, tot ſunt elementa: ſed hoc tantum: tot vel eſſe poſſunt corpora, vel corporum -ralium genera, quibus hæ qualitates di-æ competunt: quæ corpora eſſe elemen-hactenus non eſt *probatum, nec eſſe hoc ar--ento* probatur.

III. Argumentum ſecundum eſto. *Quot legitimæ combinationes primarum quali-m tactilium, tot ſunt elementa. Sed qua-ſunt legitimæ combinationes qualitatum pri-um tactilium. Ergo quatuor ſunt elementa.* -oris ratio eſt, *quia unumquodque elemen--um ex combinatione legitimâ primarum -tatum reſultat.* Minor probatur ex *Ari-l. 2. de ortu & interitu, c. 3. Vna enim -inatio legitima eſt caliditatis cum ſiccitate, -a conſtituit ignem: altera eſt caliditatis cum -ditate, & illa conſtituit aërem: tertia eſt -litatis cum humiditate, & illa conſtituit a-: quarta eſt frigiditatis cum ſiccitate, & -nſtituit terram: licet enim adhuc duæ aliæ combinationes ſint reliquæ, una caliditatis cum frigiditate, altera humiditatis cum ſiccitate, quia tamen ſunt illegitimæ, nullum certum elementum conſtituunt.* Reſp. ad hoc argumentum multa dici poſſunt. 1. Nititur incerta hypotheſi, dari tantum quatuor primas qualitates, vulgo ſic habitas, ex quarum combinatione procedit. 2. Sumitur, non probatur, nullo modo calidum cum frigido, humidum cum ſicco, poſſe combinari: Nam quidni calidum & frigidum, utrumque moderate, & humidum & ſiccum, utrumque moderatè, poſſint combinari? multis non videntur eſſe impoſſibiles iſtæ combinationes: Ergo & poſſibile eſt, dari plura elementa quam quatuor. 3. Ad argumentum directè, negatur *major*, neque bene probatur. Nam non ſequitur, Dantur quatuor combinationes qualitatum primarum, Ergo dantur quatuor elementa; ſed hoc tantum, Ergo dantur quatuor corpora aut corporum naturalium genera quibus hæ combinationes tribui poſſunt. Agnovit hujus conſequentiæ infirmitatem, ipſe inter Peripateticos *Picolomineus*, *l. 2. de Gen. & Corr. p. 261. n. 3.* ubi dicit, *Conſidero tertio, quod hæc conſecutio videtur carere neceſſitate: Complicationes non pugnantes ſunt quatuor: Ergo quatuor ſunt elementa, quia ex poſſe non poteſt inferri eſſe: pro ſolutione dico, quod revera Ariſtoteles non format hanc conſequentiam, ſed ſolum dicit, recta ratione reſpondere apparentibus ſimplicibus corporibus.*

IV. Argumentum tertium eſto. *Quot concurrunt elementa ad conſtitutionem mixti, tot ſunt: ſed quatuor concurrunt.* Reſp. *Minorem* nullo modo probari poſſe. Nam explicent, ſi poſſunt, quis ſit ille motus futurus, quo ignis ſub concavo Lunæ ſupra aêrem conſtitutus ad mixtionem aut mixti conſtitutionem concurret? aut enim motu circulari deſcendet aut recto: non circulari, quia ſic nec ad centrum nec à centro movetur, ideoque ſic non poteſt pervenire ad locum mixtionis faciendæ: non recto; namque is, vel eſſet ſurſum, vel deorſum: non ſurſum; nam ſic multò magis à miſtione recederet: non deorſum, nam iſte motus eſt contra ignis naturam, adeoque violentus: at nullum violentum eſt per-

petuum: hic tamen motus ignis elementaris deorſum ad mixtionem perpetuus eſſe deberet, quia perpetuò miſta generantur. Except. 1. *Nullum violentum eſt perpetuum, niſi habeat cauſam perpetuantem, qualem habet ignis elementaris.* Reſp. Dicere, quod violentum ſit perpetuum,cum habet cauſam ſuæ perpetuitatis, eſt dicere, quod violentum ſit perpetuum, cum datur violentum perpetuum. Except. 2. *Violentum opponitur naturali, vel ſic, ut ſit contrarium naturæ, vel, ut non quidem ſit naturale, non tamen contra naturam, ſed inter utrumque medium: poſteriori modo motus ignis eſt violentus.* Reſp. Omnis motus vel fit ab interno principio, & eſt naturalis, vel ab externo, & eſt violentus, id eſt, contra naturam: ſecundum genus violenti non agnoſcunt Philoſophi. Except. 3. *Kekkerm. l. 2. Syſt. Phyſici c. 10. reſp. ad 3. arg. Ignem ab initio fuiſſe concreatum corporibus mixtis & in iis manere perpetua corporum generatione: item aërem mutari in ignem: ideoque ignem elementarem eſſe, etſi non deſcendat, iſtoque deſcenſu non eſſe opus.* Reſp. hâc exceptione Kekkerm. vis argumenti tertii pro ignis elementaris exiſtentiâ prorſus infringitur: nam ſi ignis per hæc inferiora diſperſus corporum miſtorum generationi ſufficit, aut aër mutatus in ignem (quamvis hæc elementorum tranſmutatio ſubſtantialis non ſine cauſâ à multis hodie negetur) quis quæſo uſus erit ignis ſublunaris? Neque enim video, quare in hoc mundi ampitheatrum introducatur. Excipiunt ad hoc *Conimbric. l. 3. de cœlo. art. 2. Defectam & mancam fore mundi univerſitatem.* Quaſi vero mundus imperfectus ſit, ſi careat igni ſublunari, cujus nullus eſt uſus in inferioribus, fatente *Kekkerm. Conimb.* regerunt, *eſſe uſum:* dicunt enim *eſſe ad agendum maxime aptum elementum,* in quo abeunt *à Kekkermanno.* ſed rogo *Conimbric.* quomodo corpus aliquod, cujus maximus eſt uſus propter agendi aptitudinem, in eum à naturâ naturante locum eſt relegatum, unde naturæ naturatæ inſervire non poteſt? nam hactenus inſervit ei, quatenus corpora mixta conſtituit & mixtioni opitulatur, atque ſic perficit univerſum: at quomodo conſtituet mixtum, opitulabitur mixtioni, perficiendo univerſ[um] inſerviet, ſi ad locum, ubi fit mixtio, deſcendere non poteſt? at non poteſt, quod ſolutis omnibus exceptionibus oſtendimus.

V. Argumentum quartum eſt. *Ex iiſdem conſtamus, ex quibus nutrimur: At nutrimur ex quatuor potiſſimum elementis. Ergo ex iiſdem conſtamus. Conſequenter, dantur quatuor elementa.* Reſp. Minor falſa eſt, & experientiæ & rationi contraria: Nam 1. mixtis corporibus nutrimur, non puris elementis. 2. Demus hoc, nos remote ali ex elementis at inde non ſequetur, dari quatuor elementa: poteſt hoc experientia comprobari. Exempli gratiâ. Nos alimur carne bubulâ: quæ cum ſit corpus mixtum, videndum eſt, unde bos nutriatur. Bos alitur ex herbis tanquam cibo, putà gramine, & aqua tanquam potu: quare tantum duo reſtabunt elementa, aqua & terra: nam ipſæ herbæ, ut gramina, ex aqua & terra nutriuntur, quod ruſticis ſatis eſt notum. Ignis elementaris, qui ſub concavo lunæ conſtituitur vulgo, ne hauritur quidem à nobis aut ab ullo animanti: tantum abeſt, ut nutriat: aër hauritur à nobis aliiſque ad cordis refrigerium, non ut in alimentum corporis cedat. Quare retorquemus argumentum κατὰ τὸ βίαιον. Ex quibus non nutrimur, ex iiſdem non conſtamus. Atqui nos nutrimur quatuor elementis. Ergo non iiſdem conſtamus. Conſequenter quatuor elementa non ſunt, vi hujus argumenti. Reliqua pro quaternario elementorum numero argumenta excutiet diſputationis hujus pars altera.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ, CONTRA QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS SECUNDA.

THESIS I.

EXcuſſimus ac diluimus, quatuor pro quaternario numero elementorum argumenta, diſputatione præmiſsâ: nunc re- ua excutere ac diluere eſt animus: Quin- n eſto. *Quot modis gravitas & levitas par- patur ab elementis, tot ſunt elementa. Atqui ituor modis gravitas & levitas participatur elementis. Ergo quatuor ſunt elementa.* Ra- majoris eſt, *quia unumquodque elementum ticipat aliquid de gravitate & levitate.* Mi probatur, *quia inter elementa, ignis in ſum- gradu participat levitatem, terra gravita- , aër & aqua utrumque in gradu remiſſo; ita nen, ut aër magis participet de levitate quam ravitate, aqua magis de gravitate quam de tate.* Reſp. Argumentum hoc, petitum à vitatis & levitatis gradibus vel ſummis vel iſſis, multis modis peccat. Nam 1. per χώρησιν, licet admitteremus in rerum na- aliqua corpora ſimplicia aliorum com- tione eſſe gravia aut levia, non ſtatim ſe- ur illa eſſe elementa: 2. Per ἄρνησιν, illam vitatem & levitatem participari diverſis libus ab elementis, negamus: & hoc in iore ponitur ac ſupponitur potius quam batur. 3. Petitur τὸ ἐν ἀρχῇ: nam hoc eſt ζητούμενον, utrum ſit ignis, qui participet mam levitatem; demonſtrent prius ele- tarem exiſtere, & tum demum levitatis icipationem ei adſcribant. 4. Peccatur ſuppoſitione: nam hæc ὑπόθεσις quidem mento ſubſternitur, quaſi darentur di- æ gravitatis & levitatis ſpecies, quam entiam defendunt *Conimb. l. 4. de cœlo. q. 1. art. 1.* At nos contrariam ampleċti- , ut veriorem, cum *Ruvio l. 4. de cœlo. c. 6. q. 1.* Itaque 5. κατὰ τὸ βίαιον retorquemus argumentum. Quotuplex eſt gravitas & levitas, tot ſunt elementa. Atqui non quatuor aut bis binæ ſunt ſpecies gravitatis & levitatis. Ergo nec quatuor aut bis bina ſunt elementa.

II. Argumentum ſextum eſto. *In quot elementa mixtum reſolvitur, tot ſunt elementa. Sed in quatuor elementa mixtum reſolvitur. Ergo.* Prob. minor. *Quia, quando pomum putreſcit, cernimus quaſdam partes inſtar aëris exhalare, quaſdam inſtar aquæ humidæ in ſuperficie hærere, craſſas verò & terreas partes ſubſidere; deniq; calor etiam deprehenditur, qui ignem, à quo naſcitur, arguit.* Reſp. 1. per ἄρνησιν, ad Minorem. Falſum eſt, mixtum reſolvi in quatuor elementa, neque probatur in putrefaċtione pomi allatâ: nam partes exhalantes non ſunt aër, ſed exhalatio putrida, & halitus: quod hæret in ſuperficie, non aqua eſt, ſed mixtus humor: quod ſubſidere dicitur, non terra eſt, ſed ex terrâ mixtum, in quo prædominatur qualitas terreſtris: calor, qui deprehenditur, non eſt elementaris, ſed ſolaris, qui in maturandis pomis uti occupatus eſt, ita cernitur in eorum putrefaċtione, & qui, ob agendi efficaciam, ignis appellatur: imo calorem illum, qui in putrefaċtione deprehenditur, non egredi ex pomo, tanquam in quo delituerit, ſed tum primum in eo generari, cum putreſcit, nonnulli, & veriſimiliter, exiſtimant: quod ſi verum fuerit, mixtum non in ignem reſolvitur ut elementum, quia ille ignis aut calor igneus, cum extrinſecus adveniat, mixtum non conſtituit, unde nec in eum reſolvitur: nam eadem ſunt Reſolutionis, quæ Conſtitutionis elementa: nec ſequitur aërem, ſi ponamus eum egredi ex pomo putreſcente, eſſe ejus elementum, ex quo conſtet, in quod reſolvatur, quippe qui intra poros pomi potuit

tuit contineri, ut pomum nec ex eo conſtituatur, nec in eum reſolvatur. Atque hinc Reſp. 2. κατὰ τὸ βίαιον, retorquendo. In quot elementa mixtum reſolvitur, tot ſunt. At non reſolvitur in quatuor elementa. Ergo non ſunt quatuor.

III. Argumentum ſeptimum, non tam pondere quam numero æſtimandum, tale fere proponi ſolet. *Quot ſunt, Temperamenta mixtorum, humores primarii in corpore animalis, partes aut tempeſtates anni, orbis plagæ, ætates hominis; tot ſunt elementa. Sed quatuor ſunt temperamenta, humores in corpore animalis, partes anni, mundi plagæ, ætates hominis. Ergo tot ſunt elementa.* Reſp. peccari elencho parium: nam, ex analogia numeri in rebus iſtis ad numerum quaternarium elementorum argumentari, eſt inconſequens: nam ſi vis facienda ſit in numero æquali rerum aliarum, ut nunc omittam binarium, cujus multa poſſent recenſeri exempla: ternarium in omnibus fere rebus amâſſe numerum videtur natura: an non ſupernaturale Trinitatis myſterium, quod tamen nihil ad naturam, ternario gaudet perſonarum numero? in naturæ ſexu, mas eſt, fœmina, & hermaphroditus: principia rerum naturalium ſunt tria, materia, forma, & privatio: ſenſibilia apud Chymicos principia pariter tria, Sal, Sulphur, & Mercurius: partes principes in homine tres, Cor, Cerebrum, & Jecur: Spiritus tres, animalis, vitalis, naturalis: eorum vaſa ſeu canales tres, Nervi, Arteriæ, Venæ, &c. ut *Bartholinus* æque probabiliter contra quaternarium pro ternario elementorum numero ex hiſce ac ſimilibus exemplis ſit argumentatus, *l.* 4. *c.* 2. *Enchirid. Phyſ.*

IV. Argumentum octavum: *Quatuor elementa ſignificantur, byſſo, purpurâ, hyacintho, cocco, quibus olim Sacerdotis ſummi veſtimenta diſtinguebantur.* Sic enim *Hieron. Epiſt.* 128. *ad Fabiolam* docet. *Quatuor*, inquit, *colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus univerſa ſubſiſtunt, nam byſſus terræ deputatur, quia ex terrâ gignitur, purpura mari, quia ex concheolis tingitur, hyacinthus aëri, propter coloris ſimilitudinem, coccus igni, quod uterque rubeat.* Reſp. 1. eſſe elenchum ſimilium: nam ſimilia non probant ſed illuſtrant. 2. Hieronymo ex Hieronymo reponimus. *Rhetoricati ſumus & aliquid declamationibus dedimus.* Quod ut alibi ita hîc verum eſſe deprehendimus. Alii quaternarium elementorum numerum *adumbratam* volunt *Ezech.* 1. *per quatuor rotas, quæ ad motum quatuor animalium movebantur.* Reſp. per illas rotas, non quatuor elementa, ſed quatuor plagas mundi, quæ à Deo per angelos gubernantur, fuiſſe adumbratas.

V. Nunc ſpeciatim, quæ argumenta pro ignis elementaris (quem pro fictitio cerebri humani commento habemus) ſub lunæ concavo conſtitutione proferri ſolent, pariter diſcutiamus. Primum eſto. *Si datur elementum frigidiſſimum & graviſſimum, ergo dabitur quoque elementum calidiſſimum & leviſſimum. Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius.* Probatur Conſequentia, *quia contraria contrariorum ſunt conſequentia, poſitoque contrariorum uno ponitur & alterum.* Reſp. 1. per συγχώρησιν, etſi frigus & gravitatem à corpore elementari fluere poneremus, non tamen inde ſequitur contrarias qualitates, calorem & levitatem, ab elemento aliquo neceſſariò fluere, ſufficit ſi aſſignemus aliquod iis ſubjectum, cui meritò vindicentur; & caloris ſubjectum ſolem dicimus: levitas non ſemper concomitatur calorem, cum dentur res leves minimè calidæ. 2. Ponitur tanquam certum, quod adhuc eſt τὸ κρινόμενον: nam quæſtio eſt, an detur elementũ in gradu intenſo frigidiſſimũ & graviſſimum: nam multi ex Philoſophis negant qualitates elementares convenire elementis in gradu intenſo: & ponatur hoc eſſe verum, quomodo poterit eadem qualitas, puta frigus, convenire duobus elementis in gradu intenſo, puta aquæ & terræ? 3. Nec hoc verum eſt ſemper: poſito uno contrariorum ponitur & alterum: nam datur ſumme bonum, ſed non ideo etiam ſumme malum.

VI. Argumentum ſecundum. *Ignis eſt corpus omnium leviſſimum. Ergo ſupremum tenere debet locum, qui eſt ſub concavo lunæ.* Reſp. 1. peti τὸ ἐν ἀρχῇ, ignem eſſe, & eſſe aere leviorem, adeoque omnium leviſſimum. 2. Per ἄρνησιν, quod omnis ignis ſit corpus leviſſimum: nam Ariſtoteles 5. Topic. tres ignis conſti-

onſtituit ſpecies, Anthracen, Flammam, & ucem: at quis auſit dicere Anthracen eſſe viſſimum? 3. Laborat falſa illatione & in- nſequentia; ac ſi ignis propter levitatem b luna collocandus foret: cum tamen de ele- entorum ſitu non tam è gravitate & levita- , quam ex uſu, cujus gratia in naturam ſunt troducta, judicium ferri debeat: confir- ant hanc reſponſionem *Conimb. l. 4. Phyſ. 5. quæſt. 3. art. 3. ad 3. Si elementa, ut pe- liares ipſorum naturæ depoſcunt, collocata in undo eſſent, debuiſſet terra aquis, aqua aëre diquaque circumfundi & contegi: nunc vero iter ſe res habet, ſic divina providentia diſpo- nte, propter hominum imprimis, deinde bruto- m animantium & ſtirpium, quæ in terra gi- untur, vitam & propagationem, &c.* vid. iam *Scal. Exerc. 9. p. 46. 47. Valleſ. de S. Phi- ophia, c. 1. p. 29. 30.*

VII. Argumentum tertium. *Ignis natu- ſua fertur ſupra aerem. Ergo locus ejus natu- lis eſt ſupra aerem, ad quem tendit.* Reſp. c argumentum non multum differt à prio- & ad illud Reſpondemus 1. per ἄρνησιν, ne- ndo, quod omnis ignis ſpecies feratur ſupra em; deinde is ignis, qui ponatur adſcende- ſupra totum tamen aërem eniti ſemper non et, ſed eo uſque, quo uſque materia ſuffi- ns permittit. 2. Nulla hic eſt conſequentia. cendit ſupra aërem, Ergo locus ejus natura- eſt ſupra aërem: Nam pariter licebit mihi umentari. Aves aëra ſecant adſcenduntque ſuo volatu: & aquæ in vaporem reſolutæ ſurſum feruntur in aërem: fumi omnes adſcendunt ad aerem. Ergo omnium illorum locus eſt naturalis ſupra aerem ſub concavo lunæ. Quæ hîc conſequentia? Excipiunt *Conimb. l. 4. Phyſ. c. 5. quæſt. 3. p. 40. Videmus flammam ignis in Pyramidis figuram acuminatim conari aerem tranſcendere, nimirum, quia ignis ad Lunæ concavum nativam ſedem habet.* Reſp. 1. per exceptionem: Flammam adſcendere, non qua ignis eſt; alioquin omnis adſcenderet (*A quatenus enim ad de omni valet conſequentia*) ſed quia mater ejus exhalatio adſcendit; prout quando mater deſcendit, & ipſa; & quando illa exhalatio oblique fertur, & flamma eodem motu fertur, ſicut hoc multis exemplis illuſtrat *Patritius Tom. 4. diſcuſſ. Peripat, l. 7.* Sicut igitur non ſequitur. Flamma deſcendit, E. ignis ſphæra deorſum eſt. Flamma oblique fertur, E. ignis ſphæra oblique ſita eſt. ita non licet inferre, Flamma adſcendit, E. ignis ſphæra ſurſum eſt. 2. per συγχώρησιν. ponamus flammam ſemper adſcendere, nunquam tamen ſupra aerem ignis ſphæram contingere poterit, eritque ejus conatus ſemper fruſtraneus. Quare cum nulla argumenta, aut ignem elementarem exiſtere convincant, aut quatuor eſſe mundi elementa ſolide adſtruāt, nihil reſtat, quam ut falſa opinione deluſos exiſtimemus Philoſophos, qui hactenus & elementarem ignem & quatuor Mundi elementa aſſeruerint.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ, CONTRA QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS TERTIA.

THESIS I.

Xpunximus ex elementorum albo atque una ex rerum natura *ignem* elementarem, fictitium plane cerebri humani com- ntum: nunc pariter *aerem* ex elemento- numero ejectum imus, non item ex rerum natura, quippe qui è medio ſi tollatur, actum foret de vita noſtra & omnium animantium; nam ſine aere hauſto nulla conſtat vita. *Aerem* itaque *exiſtere* lubentes *damus*, eſſe *elementum pernegamus*: exiſtere aerem in

corporibus mixtis docent corpora varia mixta, aquæ ſupernatantia, tum liquida, ut olea, tum ſolida, ut ligna: nam ex aëre exiſtente in mixtis levitas illa oritur, & fit, ut unum corpus mixtum ſit altero levius, prout ſcilicet fuerit rarius ac poroſius: aër enim poros implens, illud reddit levius: non tamen hinc ſequitur, aërem eſſe elementum, aut tanquam partem ingredi conſtitutionem mixti: quia iſta levitas major ac minor, ponderiſque in mixto inæqualitas, explicari poteſt per ſolam aëris intra poros corporum concluſionem, ut non exigat ejuſdem concurſum per modum partis ad eorundem conſtitutionem: & docet hoc experientia in veſica aëre diſtenta, aut in pila vitrea, quæ aëre plena aquæ ſupernatat: atque hinc ſic *argumentamur*. Quodcunque in poris mixtorum tantum continetur, illud non eſt pars mixti, multo minus elementum illud conſtituens. Atqui aër tantum continetur in poris mixti. Ergo. Major probatur: quia pori ipſi non ſunt partes mixti, ſed ſpatia quædam inter partes: ſic pars carnis non ſunt pori ejus, multo minus aër in poris exiſtens.

II. Sed *ſecundo probamus*, aërem non eſſe elementum nec conſtituere partem mixti. Quodcunque non poteſt cohærere, nec unum continuum fieri, cum corporibus craſſioribus, terra & aqua, id non eſt pars mixti, nec elementum. Atqui aër non poteſt cohærere, nec unum continuum fieri, cum terra & aqua. Ergo. Minoris ratio, quia aër eſt corpus nimis tenue & fluidum, unde, ubicunque eſt, poros efficit, in quibus ſit, quos repleat. Atque hæc eadem cauſa eſt, cur ex aëre, nec nutriamur, nec conſtemus, quia pars nequit fieri corporis noſtri craſſi & denſi. *Dices*; ſi aër non ſit elementum, nec pars mixti, nec eo nutriamur, nec conſtemus, videbitur inutilis aut minus ſaltem neceſſaria pars univerſi. Reſp. *non ſequi hoc*: nam nihilominus utilis ac neceſſaria univerſi pars eſt, 1. Quia vehiculum eſt influentiarum cœleſtium in terram, aquam, & mixta, ſine quibus nec meteora, nec mineralia, nec plantæ, nec animalia generarentur. 2. Quia eſt locus & receptaculum generationis meteororum. 3. Quia motu ſuo putrefactionem multorum corporum impedit. 4. Quia reſpirationi animalium ita neceſſarius eſt, ut ſine eo animalia præcipua ſuffocarentur: atque hinc liquet, cur, licet aëre non nutriamur, eum nihilominus attrahamus, nimirum ut ſuo frigore temperet calorem cordis noſtri, quod facillime alioquin ſuffocaretur, & ut fuligines vaporeſque excrementitii cum aëre expirato una ejiciantur: ideoque novus ſemper debet inſpirari, quia, qui aliquantiſper fuit retentus, ſtatim calore cordis eſt calefactus. *Dices*: per venenatum aërem hauſtum morbi contrahuntur, ergo aër nutrit. Reſp. *Non ſequitur*: neque enim hoc fit, quod aër nutriat, ſed quia, vel venenati in aëre vapores una attrahuntur, vel aër parvas ſuas, quas contraxit, qualitates intus corpori noſtro imprimit, quando inſpiratus eſt. Et hæc cauſa quoque eſt, quod plantæ melius creſcant in aëre temperato, quam in alio, non quia aëre nutriantur, ſed quia, cum minus creſcunt, pravi in aëre vapores illas contingunt, vel aër intemperatas qualitates illis communicat.

III. *Argumentum tertium*. Si aër ſit unum continuum cum cœlo corpus, non eſt elementum: nam cœlum & elementa apud omnes omnino Philoſophos diſtinguuntur. Atqui verum eſt prius. Ergo & poſterius. Minor probatur. Si aër & cœlum ſint duo diſcontinua corpora, different etiam tenuitate, raritate, ſubtilitate, aliiſque qualitatibus, conſtituentque diverſa diaphana. Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. Probatur Minor. Si cœlum & aër diverſæ tenuitatis, raritatis, ſubtilitatis, conſtituant diverſa diaphana; ergo, *primum*, Siderum refractio ab horizonte uſque ad ipſum verticem durabit, contra quam docent Mathematici atque Optici, qui eam ultra triceſimum altitudinis gradum non excurrere aſſerunt: *deinde*, iſta diverſa diaphana diverſo modo tranſmittent ad oculum noſtrum ſtellarum viſarum imagines; nam cum primum medium, cœlum, ſit ſubtilius, rarius, tenuius aëre, ex hypotheſi Adverſariorum, facilius alioque modo imaginem ſtellæ viſæ tranſmittet quam aër, ubi imago, propter majorem craſſitiem & denſitatem ejus, non

nihi

ihil tardabitur & refringetur, alioque modo b has cauſas ab aëre quam à cœlo ad oculum anſmittetur: at quomodo ſtellæ tum in ſuo oco conſpicientur? certe hinc ſequitur, verum ſtellarum locum hactenus fuiſſe ignoraum atque inveniri non poſſe. Nam vel dicendum eſt Adverſariis, ſtellarum viſarum imagines per cœlum & aërem, diverſæ qualitatis media, eodem modo tranſmitti, contra pticorum fundamenta; quæ ſunt: *Datis diverſis mediis ſeu diaphanis, datur etiam refractio extra perpendicularem: & ſublata refractio- extra perpendicularem tolluntur diverſa diaphana*: vel dicendum eſt illis, ſtellas nunquam eſſe viſas, nec videri poſſe, vero ſuo co: nam cujus imago per diverſa media diverſo modo ad oculum tranſmittitur, id ſuo co non videtur, quod experientia teſtatur, æ docet quomodo deludatur viſus, ſi ocus nummum in urnam aquæ injectum, aut mum aliqua ſui parte aquis immerſum, nſpiciat. Videatur hoc argumentum egree deductum apud *Ioh. Penam in præfatione bilissima de uſu Opticæ præfixa Opticæ Rami t Riſneri.*

IV. Sed & *alio modo*, aërem eſſe unum ac ntinuum cum cœlo corpus, *probamus*, ocis (cœli) in Scriptura ad aërem applicane: nam nihil eſt uſitatius in ſ. litteris, am aërem cœli nomine venire, vid. *Ge*. 7. 11. & 8. 2. *Deut*. 28. 12. *Pſal*. 147. 8. *em*. 10. 13. *Zach*. 8. 12. *Matth*. 16. 3. &c. o & extra ſ. litteras cæli appellatio aëri triitur. *Virgil. l.* 2. *Georg*. de aëre loquens ait, *umque profundum*; & *Cicero de Orat. Cœlum, in quo nubes, imbres, ventique coguntur*, &c. m *de Divin. Cujus cœli aſpiratio gravis & lens*, &c. *Except*. 1: *Licet cœli voce veniat, non tamen propriè*. Reſp. illud propriè lum dicitur, quod fidelium & infidelium nſenſu ſic vocatur: at aër ſic vocatur, ut endimus: & ſi impropriè vocetur cœlum, o tropice; oſtendatur ergo tropus. Excep. 2. *et Latinè vox* cœli *ad ſignificandum aërem, tamen pariter vox Hebræa* שמים, *tum numeri diverſitatem, tum ob vocis notationem originem*. Reſponſum neutrum obſtat. Non numeri diverſitas, nam vox שמים, cum formam habeat dualem ob duplices aquas ſuperiores & inferiores ſignificatas, ut volunt Lexicographi, & ſingulariter & pluraliter poteſt intelligi pro materiâ ſubſtratâ: & ſicuti apud Latinos carent ſingulari Athenæ, Venetiæ, nuptiæ, & tamen non ineptè uni rei ſingulari competunt, quidni idem pariter dicamus de Hebræa voce שמים? 2. Non nominis notatio; ſive enim שמים derives à particula שם, ſignificante locum remotum & מים aquę, quod ibi ſint aquæ, nullo negotio dicemus & in aëre eſſe illas, quod in mediâ regione nubes & meteora aquea ſatis reddunt teſtatum: ſive à שאה ſtupere & מים originem acceſſas, certe in aëre ſtupendo modo hærent ſuſpenſæ aquæ: ſive ab אש & מים igne & aqua originem ducas, utrumque aëri noſtro citra ullam abſurditatem applicari poteſt: ſive tandem deducas à radice Arabica שמא altum & excelſum eſſe, nihil noſtro oberit aëri, qui excelſus eſt, & cui convenit ſua altitudo.

V. Verum *alio* adhuc *argumento*, eoque firmiſſimo, aërem eſſe idem cum cœlo corpus *demonſtremus*. Locus ſtellarum eſt cœlum. Aër eſt locus ſtellarum. Ergo. Probatur minor. Expanſum ſeu firmamentum ſecundo die creatum eſt locus ſtellarum. Aër eſt hoc expanſum. Ergo. Major eſt manifeſta, *ex Gen*. 1. *v*. 6. & 17. ubi *Moſes v*. 6. narrat expanſum fuiſſe ſecundo die creatum, & *v*. 17. dicit in eo collocatas ſtellas. Minor, præterquam quod totidem verbis extet in *lib. Apocrypho*, 4. *Eſræ c*. 6. 41. hoc inſuper modo probatur. Quicquid dividit aquas ſuperiores ab aquis inferioribus, illud eſt expanſum. Atqui aër hoc facit. Ergo. Major eſt in textu *Moſis, c*. 1. *v*. 6. 7. 8 Minor ſic probatur. Quod immediate aquas inferiores tangit, & ab iis ad ſuperiores uſque extenditur, eaſque ſimiliter immediate tangit, id aquas ſuperiores ab inferioribus dividit. Atqui aër hoc facit. Ergo. Vel etiam ſic probatur Minor. Aut aquas inferiores à ſuperioribus dividit ſolum cœlum, aut ſolus aër, aut aër & cœlum ſimul: ignem enim elementarem, ut corpus interjectum, jam de ſuo loco deturbavimus diſputatione gemina præcedenti. Atqui non facit hoc ſolum cœlum, quia

quia illud nec tangit nec dividit aquas ſublunares: non facit hoc ſolus aër, ſi à cœlo diſtinguatur, nam non poterit tangere aut dividere aquas ſupercæleſtes: Ergo facit iſtam diviſionem, aër & cœlum ſimul, Ergo non diſtinguuntur, ſed unum ſunt corpus. Si exceperis, aquas illas ſupra expanſum collocatas non eſſe ſupercæleſtes, hoc eſt, non ſupra ſed infra cœlos ac ſtellas eſſe conſtitutas, adeoque ad cœlos ſtellaſque non pertingere expanſum, ſequitur in eo non eſſe collocatas ſtellas: nam certe in expanſo non poſſunt eſſe ſtellæ, ſi infra eas expanſum finitur: at hoc eſt directe contra textum Moſaicum *Gen.* 1. 17. Exceptiones alias non adferimus, quia eas accuratiſſime perſequitur & refutat *Wendelinus in Contemplat. Phyſ. ſect.* 3. *cap.* 2. *th.* 1. ἐνστάσ. 6. *ad arg.* 6. qui videri poteſt.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS QVARTA & VLTIMA.

DE

AËRE.

THESIS I.

Ignem ex rerum natura, Aêrem ex elementorum ordine exemimus, & cum cœlo eundem fecimus: nunc hoc reſtat, ut *Aëris naturam* paulo plenius exponamus. *Aër* nobis ſignificat totum illud ac vaſtiſſimum *ſpatium, à fixis ſtellis ad imam uſque terram expanſum*, quod licet unum numero ac continuum & homogeneum ſit corpus, conditionis tamen ubique ejuſdem non eſt, ſed ejus partes propter varia adjuncta aliæ ab aliis differunt; nos aërem diſpeſcimus ſeu cœlum (nam idem nobis ſignificant) in ἔναστρον & ἄναστρον: ἔναστρος aëris ſeu cœli pars eſt, quæ lucidiſſimis ſtellarum tum errantium tum fixarum corporibus ornatur ac frequentatur: ἄναστρος aëris ſeu cœli pars eſt, quæ ſtellis deſtituta, variis meteororum generationibus ſubjacet, & à Luna uſque ad terram protenditur: atque hæc licet in partes & ſpecies, accurate loquendo, dividi nequeat, quia unum eſt continuum & homogeneum corpus, à *Phyſicis* tamen vulgo in tres regiones dividi ſolet, quæ præter uſum & quantitatem ſitu & qualitate præſertim diſtinguuntur.

II. Ratione ſitus pars aeris alia eſt ſuprema, alia media, alia infima. *Suprema* ſupra altiſſimorum montium cacumina exorditur & ad Lunam uſque excurrit: Alii tamen paulo infra montium vortices exordiri eam, nonnullis experimentis, probare conantur: *dicunt* enim, *ſupra altiſſimorum montium, Olympi in Theſſalia & Athonis in Macedonia, vertices & cacumina, perpetuam ſerenitatem & aeris tranquillitatem deprehenſam, ideoque mediam regionem aeris eo non pertingere.* Reſp. 1. Incertum eſt, quod de illis montibus *Solinus* & *Ælianus* tradunt, an hiſtoricam veritatem, an fabuloſum Poetarum figmentum præ ſe ferat: multi opinantur ex Poetarum fabulis hæc eſſe depromta. 2. Teſtatur *Ludovicus Vives*, explicans locum *Auguſtini l.* 15. *de Civitate Dei c.* 27. id, quod de celſitudine montis Olympi traditum eſt, eſſe fabuloſum, quod confirmat teſtimonio *Philadelphi*, qui ſe eum montem adſcendiſſe, ut rem tantam exploraret, & falſum eſſe, ſe comperiſſe dixit. At *Zabarella* contrarium docet ſuomet ipſius experimento, *lib. de regionibus Aeris, c.* 8. hiſce verbis

…ɔis. *Poſſumus per experientiam etiam id*, …*l diximus*, *comprobare*: *mihi enim contigit*, …*uod pluribus etiam aliis contigiſſe audivi*, *ut* …*enderem ad ſummitatem uſque Montis Vene-* …*qui omnium in Patavino agro eſt altiſſimus*: …*er totum diem habui aërem ſereniſſimum*, *ſed* …*circiter medium montis videbam nubes*, …*me viſione vallium prohibebant*: *veſperi au-* …*poſtquam de illo monte deſcendi*, *inveni fa-* …*eo die in infera parte magnam pluviam*, …*in montis cacumine nihil pluiſſet*: *ex eo in-* …*i me tranſiiſſe per mediam aëris regionem*, …*a eſt facta pluvia*, *nec tamen eam ſenſi fri-* …*imam*: *imo vix aliquam animadverti* …*entiam frigidioris & calidioris aëris*: *Nam* …*um tempus erat*, *& pro æſtivo tempore e-* …*veſtitus*, *nec tamen tantum frigoris*, *quod* …*deret*, *ex eo loco percepi*: *pars igitur illa non* …*ſolute frigida*, *ſed ſolum in comparatione* …*aëris calidioris. Idem de Alpibus proprio* …*lo edoctus teſtatum reliquit Bartholinus* …*hyſ. Inſtit. ſuccinct. de Terra*, *Aëre*, *& Igni*. …Reſp. 1. Si verum eſt *Mathematicorum* …n, ſupremam aëris regionem quinqua… milliaribus à terrâ diſtare, tum prorſus …n fidem merebitur *Zabarbellæ* experi… …im: ratio eſt: quia ſecundum eoſdem, …s montis altitudo per directum, qua… …illiaria excedit: inter quatuor autem & …aginta nulla eſt aut exigua proportio. …fundit in ſuo experimento *Zabarella*, …extremas mediæ regionis cum ipſa par… …ia ejuſdem regionis: nos ſtatuimus non …rigidas omnes ejus eſſe partes, ſed me… …uabus extremis, quibus ſuperiorem & …rem regionem contingit, longe frigi… …i eſſe, eo quod nec à ſupero, nec ab in… …lore, ut quidem duæ ejus extremita… …erari facile poſſit: ex quibus liquido …, nec ſupremam aeris regionem infra …m cacumina eſſe, nec etiam mediam …m, natura, quamvis debiliter, cali… …& ex privatione tantum cauſarum ca… …nducentium, comparatè frigidam eſſe: …dicium de *Bartholini* experimento fe… …i eſſe judicamus. *Media* regio aëris à …premæ euſque deorſum protenditur, …oris à Sole producti & in terræ ſuperficie collecti efficacia ſurſum pertingit. *Infima* aëris regio à ſuperficie terræ euſque extenditur, quo caloris à terra ſurſum multiplicati efficacia pertingit.

III. Huic trinæ regioni aëris opponit ſe *Danæus part. 2. Phyſ. Chriſt. tract. 2. de Expanſione. c. 12. Ariſtoteles*, inquit, *totum hoc ſpatium, quod aërem, hoc eſt, aquas cœleſtes continet, in tres regiones diſtribuit, lib. 1. Meteor. in ſummam*, &c. *at fruſtra fit per plura, quod fieri poteſt per pauciora*: *Nos duas tantum hujus expanſionis regiones conſtituimus*, &c. Reſp. 1. diſtinctio aëris in tres regiones apud *Ariſtotelem* non eſt adeo expreſſa, nec tam explicite poſita, ut eam *Ariſt.* tribuit *Danæus*, ſed per conſequentiam quandam ex *c. 4 l. 1. Meteor.* à *Zabarella lib. de reg. aëris c. 1.* educta. Hoc igitur πρῶτον ψεῦδος. 2. Fruſtra fit per plura, quod fieri poteſt per pauciora, ſi ſcilicet æque bene per pauciora effici poſſit: cum autem hic non æque bene aër in duas quam in tres regiones dividatur, ob diſtincta, quæ in hiſce tribus regionibus fiunt, meteora, & ob qualitatum, quæ in iis obviæ ſunt, differentiam, invertimus illud *Danæi*, *fruſtra hoc loco fieri per pauciora, quod debeat fieri per plura*.

IV. Sed vero *qualitates* ſingularium aëris regionum, earumque differentias & cauſas videamus. Supremam aëris regionem calidiſſimam eſſe, cum vulgari opinione ſtatuimus; eſt enim ignitorum meteororum officina: in reddenda vero cauſa à communi ſententia abimus; neque enim hujus intenſiſſimi caloris cauſam facimus ignem elementarem, qui in rerum natura nullus eſt, nec flammas ab illo igne decidentes, quæ pariter, ut ignis, fictitiæ ſunt, nec motum & agitationem cœleſtem, tanquam principium extrinſecum, adeoque violentum, nec exhalationes calidas ad ſupremam regionem adſcendentes, ſed actualem aſtrorum calorem, huic regioni viciniorem, inque aêrem proximum ſibi, efficaciſſimum, cauſam eſſe dicimus.

V. Infima aëris regio eſt mediocriter calida, non, ut vulgo exiſtimant, propter radiorum reflexionem, quæ eſt unius ejuſdemque numero rei à ſolito duroque corpore reſilitio, ſed verius, propter caloris duplicationem:

duplicatio vero iſta ita fit. Egreditur à ſeſe calor, & quidem magna ac ſubita vi egreditur, proximumque aërem calefacit, hic in terram vibratus, cum eam ob duritiem penetrare non poſſit, non repellitur, quaſi illa radiorum reflexio neceſſario ſit adſtruenda, ſed multus in duro ſolidoque corpore colligitur atque unitur & fortior redditur atque efficacior: ita unitus & intenſus uicinum ſibi aërem magis calefacit magiſque alterat, hic alium viciſſim ſibi proximum, donec tandem vis illa ſecundi caloris à terra promanantis evaneſcat, & infimæ aëris regioni terminum ſtatuat.

VI. Media aëris regio, ex communi *Phyſicorum* placito, frigida eſſe ſtatuitur, verum in aſſignanda ejus cauſa inter eos non convenit. *Cum enim aer* (ſunt verba *Zabarell. lib. de region. aëris c. 2.*) *ſit naturaliter calidus, jure dubitatur, quomodo aër mediæ regionis poſſit eſſe frigidus, præſertim magno ac perpetuo frigore: nam id quod alicui naturale & eſſentiale eſt, ab illo inſeparabile eſſe ſolet, vel non abſque illius interitu ſeparabile: ita fieri non poſſe videtur aër ille, qui mediam regionem implet, poſſit illa violenta ac præter naturam affectione diu durare: quomodo igitur manet perpetuo frigi[illegible] difficultas hæc ita omnium animos torſit, u[t ni]hil adhuc dictum videatur in quo animus p[lene] acquieſcit.* Verum illa difficultas nos non [tor]quet, ſi aerem indifferentem & à qualitat[ibus] naturaliter inhærentibus immunem ſta[tui]mus, uti ſtatuimus: neque enim agnoſci[mus] in aëre illas qualitates, quas Philoſopho[rum] vulgus ei tribuit, idque ob rationem in di[ſpu]tationibus præcedentibus allatam: ſi enim [aer] eſt unum cum cœlo ac continuum corpu[s, ſe]quitur aêrem natura ſua nec calidum eſſe [nec] frigidum, &c. adeoque eſſe indifferentem [ad] illas qualitates: cœlum enim nec frigi[dum] eſſe, nec calidum, communis eſt opinio. [Quod] qui verum eſt prius, ex diſputationibus habitis. Ergo & poſterius.

FINIS.

COLLEGIUM
PHYSICUM.
THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,
Diſputatio Prima,
DE
PRINCIPIIS CORPORUM NATURALIUM.

THESIS I.

Phyſica eſt ſcientia propriè dicta.

Scientia propriè dicta eſt, quæ gignitur demonſtratione τοῦ δι ὅτι, eſtque cognitio rei neceſſariæ per cauſam proximam; alioquin quælibet cognitio cujuſcunque rei, quocunque modo accepta, ſcientia dici poteſt, ſed improprie.

2. Demonſtrat enim proprias affectiones e ſubjecto neceſſario per cauſas proximas.

Subjectum Phyſicæ neceſſarium dicitur, quia corpora naturalia fiunt & producuntur, vel immediate à Deo, vel à Natura uniuſcujuſque corporis, quæ vicem Dei gerit; ſic ut ea fieri vel non fieri, produci vel non produci, non pendeat ab arbitrio vel poteſtate hominis: nemo enim hominum, aut nivem, aut lapidem, aut ſtellas, aut plantam, aut aliquid corpus naturale, producere valet.

Per cauſas proximas intelliguntur materia & forma.

Per affectiones intelliguntur quantitas, qualitas, locus, motus, tempus.

3. Ejuſque objectum eſt materiale vel rmale.

Objectum materiale Phyſicæ ei cum Medicina eſt commune: objectum formale Phyſicæ eſt proprium.

4. Materiale, eſt corpus naturale, id eſt, ex ateriâ & formâ ſubſtantiali compoſitum.

Corpus naturale dari in Phyſica præſupponitur, non probatur, quia ſubjectum in ſcientiis non probari ſolet ſed præſupponi.

5. Formale, eſt quatenus naturale, id eſt, habens in ſe principium motus & quietis.

Objectum formale ſic vocatur, quia eſt veluti forma ſub qua objectum materiale ab unaquaque ſcientia pertractatur; ſic Phyſica non agit de naturali corpore quatenus curari poteſt, ut Medicina, ſed ſub forma alia, ſcilicet, quatenus naturale eſt, id eſt, quatenus moveri poteſt, aut quieſcere: nota vero, objectum formale ſemper ſignificari per vocem quatenus vel qua, & vocari vulgo rationem formalem.

6. Itaque non pertinent ad Phyſicam Deus & Angeli.

Deus & Angeli non pertinent ad Phyſicam; quia ſub objecto materiali non comprehenduntur, neque enim ſunt corpora.

7. Nec objectum ejus rectè ponitur corpus mobile, multò minùs ens mobile.

Corpus aut ens mobile non eſt objectum Phyſicæ, quia pugnat utrumque cum ratione formali objecti Phyſicæ, quæ eſt quatenus naturale.

Mobile proprie ſignificat id quod moveri poteſt, & ſic non eſt objectum Phyſicæ, ſed affectio de eo demonſtranda; ſi mobile dicatur id quod movere poteſt, jam male loquimur, & clarius hoc exprimitur per vocem naturalem.

8. Definitur ergò rectè Phyſica ſcientia corporis naturalis quatenus naturalis.

Definitio iſta deſumpta eſt à genere & objecto, tum materiali tum formali.

9. Dividitur rectè in partem communem ſeu generalem, & propriam ſeu ſpecialem.

Diviſio iſta eſt non generis in ſpecies, ſed integri in membra.

10. Generalis agit de Corpore naturali in genere ejuſque principiis & affectionibus.

11. Specialis agit de Corporis Naturalis ſpeciebus.

12. Phyſica debet tradi methodo ſyntheticâ.

Ratio theſeos eſt, quia Phyſica eſt diſciplina ſpeculativa, qualis ſemper debet tradi methodo ſynthetica, de qua videatur ultimum caput Logicę Burgerſdic.

13. Itaque faciendum eſt initium à principiis rerum Phyſicarum ſimpliciſſimis, & progrediendum ad ipſa corpora, quæ ex iis componuntur.

14. Principia alia ſunt cognoſcendi, alia eſſendi.

Principium in genere definitur, primum, unde aliquid fit, eſt, aut cognoſcitur: hac theſi ſub Principiis eſſendi comprehenduntur & principia fiendi.

15. Principia eſſendi ſunt, quæ ad ipſum eſſe corporum naturalium concurrunt.

Ad ipſum eſſe, ſcilicet, vel producendum vel conſtituendum.

16. Suntque vel externa, ſcil. Efficiens & Finis, vel interna.

Principia externa dicuntur, quæ corpus naturale non ingrediuntur, illud conſtituendo; interna, contra.

17. Interna corporum naturalium principia ſunt, quæ non fiunt ex aliis, quia non eſſent prima, nec ex ſe invicem, & ex quibus ſunt vel fiunt omnia.

Vocula, *ex*, ter hac theſi ponitur, non ſemper eodem ſenſu: interdum *ex* notat partem componentem, ſic principia non ſunt ex aliis, neque ex ſe invicem: interdum *ex* ſignificat terminum à quo, hoc ſenſu ſimul & priori, ex principiis ſunt omnia corpora naturalia.

18. Eaque vel ſunt conſtitutionis & tranſmutationis, vel tranſmutationis tantum.

Principia conſtitutionis aliis dicuntur compoſitionis, & tranſmutationis dicuntur generationis vel terminationis Principia.

19. Principia conſtitutionis & tranſmutationis ſunt, Materia & Forma.

Materia intelligitur hic ex qua, non in qua, non circa quam, vide caput 26. de materia Logicæ Burgerſdic.

Forma intelligitur non accidentalis ſed ſubſtantialis, quæ alteram partem eſſentiæ corporis naturalis conſtituit.

20. Principia tranſmutationis ſunt, Materia, Forma & Privatio.

Privatio eſt Principium tranſmutationis tantum; at materia & forma inſuper conſtitutionis.

21. Materiam dari ex eo manifeſtum, quia ex nihilo nihil fit naturaliter, id eſt, naturali modo, ordine, viribus naturæ, ab agente naturali: actio, quâ ex nihilo quid fit, vocatur creatio, qua ex aliquo aliquid, generatio.

Naturaliter, id eſt, naturali actione, quæ ab agente naturali, naturæ viribus, ſecundum naturæ ordinem, inſtituitur.

22. Materia eſt prima vel ſecunda.

Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, nec integri in membra, imo nec rei quidem diviſio eſt, ſed nominis tantum diſtinctio, & petita fere à mente ſeu ratione noſtra: Materia enim ſecunda eſt materia uniuſcujuſque corporis Phyſici ſingularis: cum vero omnis materia corporum ſingularium in eo conveniat, ut ſingula corpora ex illa conſtituantur, tanquam ex parte componente & ſubjecto formarum, fit ut communis hæc natura & ratio materiarum ſingularium, à corporibus ſingulis per mentem abſtracta & concepta, dicatur materia prima.

23. Materia ſecunda eſt corpus aliquod naturale variis diſpoſitionibus & qualitatibus veſtitum ex quo aliud fit.

Materia ſecunda eſt principium non quorumlibet corporum naturalium, ſed eorum quæ ex ea tantum naſcuntur & producuntur.

24. Materia prima definitur vel poſitivè vel negativè.

Materia prima, quia ens eſt imperfectum, & princi-

principium tantum ac pars corporis naturalis, perfecte definire nequit, ſed qualicunque deſcriptione adumbrari tantum poteſt, idque vel terminis poſitivis ſeu affirmatis, vel negatis.

25. Negativè, neque eſt quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid eorum quibus ens determinatur.

Materia prima dicitur non eſſe quid, non quaſi non ſit ens aut aliquid, ſed quia non eſt hoc aliquid ſeu ens certæ ſpeciei: ſic neque quantum eſſe dicitur, non quod nullam habeat quantitatem, ſed quia non habet quantitatem determinatam: ſic neque eſt quale, quia nullam habet qualitatem certam aut definitam, imo, ſi in ſe ſpectetur, ex ſe ne ullam quidem qualitatem habet.

26. Poſitivè, eſt primum ſubjectum uniuſcujuſque ex quo fit aliquid, id eſt, corpus naturale, cui inſit per ſe & non ſecundum accidens, &, ſi corrumpitur aliquid, in hoc ultimò reſolvitur.

Materia prima ſignificat id omne, ex quo aliquid producitur primo, ſic ut maneat in producto, & productum in illud, quando corrumpitur, redeat atque revertatur: quod utrumque intelligendum eſt de productione & corruptione naturali, quæ fit ab agente naturali naturæ viribus, ſecundum naturæ ordinem; ſi enim talis materia generationis & corruptionis omnis ſubjectum non daretur, aliquid ex nihilo fieret naturaliter, quod eſt abſurdum.

27. Hæc propriè eſt principium generale, quo hîc agimus.

28. Materia prima non eſt corpus, neque formam corporeitatis, neque per ſimplicem eſſentiam.

Per corpus intellige Phyſicum, non Mathematicum, & ſubſtantiam conſtantem materia & forma: nam principium corporis ejuſque pars non poteſt eſſe ipſum totum corpus.

Forma corporeitatis dicitur, per quam corpus eſt corpus. Quæ ab aliis dicitur forma mixti, ut, ſi ab hac diſtinguatur, merum eſt figmentum.

29. Eſt tamen ens, & quidem ſubſtantia, et imcompleta.

Materia prima eſt ens, quia eſſentiam habet & exiſtentiam, imo & ſubſiſtentiam quæ non eſt in alio ut in ſubjecto, diſtinctas ab eſſentia, exiſtentia, & ſubſtantia formæ, quia principium eſt diſtinctum à forma; porro dicitur ſubſtantia incompleta, quia ad corpus, tanquam ſubſtantiam completam, ut ejus pars & principium, ordinatur: unde nec prima nec ſecunda eſt ſubſtantia, quia hæc eſt diviſio ſubſtantiæ completæ, qualis non eſt materia prima.

Eſſentia ſive eſſe rei, eſt id quod definitione exprimitur: quia ergo materia prima definitnr, habet quoque eſſentiam eſſe ſibi propriam. Exiſtentia eſt id, quo res ponitur extra cauſas producentes in hoc modo: atqui materia prima producta eſt, & ſtat extra cauſas ſuas, quia exiſtit in & cum materia ſecunda; ergo & exiſtentiam habet. Subſiſtentia eſt modus, quo ſubſtantia non eſt in alio ut in ſubjecto: atqui materia prima non eſt in alio ut ſubjecto, eſt quidem in ſecunda, ſed ut pars eſſentiæ in toto; ergo & ſubſiſtentiam habet.

30. Habetque actum ex ſe entitativum.

31. Et ſimul eſt potentia ſubjectiva.

Actus entitativus vocatur, quo aliquid vere exiſtit in rerum natura, extra cauſas producentes; ei opponitur potentia objectiva, qua aliquid non vere exiſtit, ſed exiſtere poteſt, atque objectum eſt potentiæ activæ producentis à quo poteſt produci: quemadmodum mundus, antequam conderetur, erat in potentia objectiva Dei, poſtquam conditus eſt, habet actum entitativum, quo ut ens actu exiſtit. Potentia ſubjectiva dicitur, qua res, quæ eſt, poteſt eſſe ſubjectum alicujus formæ, ſive ſubſtantialis ſive accidentalis: huic potentiæ opponitur actus formalis, ſive informans, quo res naturalis certam aliquam formam ſeu ſubſtantialem ſeu accidentalem actu poſſidet: quando materia prima dicitur eſſe pura potentia, intelligitur ſubjectiva, non objectiva: quando dicitur habere actum, intelligitur entitativus, non formalis: hæc duo pugnant, ut aliquid ſimul ſit in potentia objectiva, & habeat actum entitativum, uti pugnant quod aliquid ſit in potentia ſubjectiva, & habeat actum formalem ei materiæ reſpondentem: ſed poteſt aliquid eſſe in potentia ſubjectiva & habere actum entitativum, ut materia prima.

32. Imò ex ſe planè eſt (eſſe eſſentiæ) informis.

Senſus theſeos eſt, quod materiæ primæ eſſentia in ſui definitione & conceptu eſſentiali nullam formam includat aut involvat.

33. Nunquam tamen eſt (eſſe exiſtentiæ) ſine forma.

Senſus theſeos eſt, quod materia prima nunquam exiſtat ſine forma: ratio eſt, quia non exiſtit niſi in materia ſecunda, quæ eſt formata.

Materia prima nunquam exiſtit ſine omni forma, poteſt tamen conſiderari aut intelligi, non conſiderata aut intellecta ulla forma, quia poteſt abſtrahi ab omni forma, abſtractione ſimplici ac præciſionis, qua concipitur res una, non concepta alia, non vero abſtractione compoſita aut negationis, qua concipitur res una, negata alia; neque enim materia concipi poteſt, ut de ea negetur omnis forma.

34. Imò ne eſſe (eſſe exiſtentiæ) quidem poteſt.

Ratio theſeos eſt, quia materia prima nunquam exiſtere poteſt extra ſecundam, nam univerſalia non poſſunt exiſtere extra ſingularia: at materia ſecunda nunquam exiſtere poteſt ſine forma; ergo nec prima quæ extra ſecundam non exiſtit, imo tantum ratione ab ea diſtinguitur.

35. Materię primę tribuitur potentia univerſalis:

Potentia, ſcilicet, ſubjectiva non objectiva, quo ſenſu intelligitur quoque potentia, Theſi 38.

36. Hæc eſt, quâ indifferenter reſpicit quamlibet formam.

Formam intellige vel ſubſtantialem vel accidentalem, ſed potiſſimum ſubſtantialem.

37. Potentia hęc eſt eſſentialis materię primę, unde materia ſubſtantiatur per potentiam.

Eſſentialis, vel conſtitutiva, quia illa potentia univerſalis eſſentiam materiæ primæ conſtituit, vel conſecutiva, quia eſſentiam materiæ primæ conſtitutam immediate conſequitur, ut proprietas ſui ſubjecti.

38. Potentia particularis eſt materiæ ſecundæ.

Vocatur potentia particularis, qua materia hæc aut illa particularis reſpicit & recipit hanc vel illam formam particularem.

39. Tribuitur materiæ quoque quidam appetitus univerſalis:

40. Nam particularis materiæ ſecund[æ] convenit.

Quia materia eſt ens imperfectius formâ, & formâ perficitur, aſſcribitur ei appetitus qu[i]dam, quo formam appetit tanquam ſe perficien[tem], omne enim imperfectum appetit ſui perfe[ctionem]; materia prima appetit perfici à qua[cunque] forma; ſecunda vero ab illa forma qu[æ] ſuæ naturæ convenit: ideoque illius appetitu[s] dicitur univerſalis, hujus verò particularis.

41. Vterque ab utraque potentia tantum ratione diſcrepat.

Potentia materiæ primæ ejuſque appetitus n[on] ipſa idem ſunt, ſed ſola differunt definitione, ut quoque potentia & appetitus materiæ ſecundæ.

42. Materiæ coæva eſt quantitas intermi[nata], id eſt, indeterminata, cujus termini ab intellectu humano aſſignari nequeunt.

Quantitas interminata dicitur, non quod de[tur] in rerum natura actu talis quæ omnibus ter[minis] ac finibus careat, ſic enim daretur al[iquod] ens corporeum ac infinitum mole ſua, quod eſt abſurdum; ſed vocatur intermina[ta] quantitas, cujus termini & fines, cum in ſe ſin[t] finiti, à nobis tamen humana mente definiri, d[e]ſignari, ac determinari nequeunt: talis quant[i]tas dicitur materia prima coæva, quia eſt pro[prietas] ac quarto modo materiæ primæ, omn[e] proprium & ſubjecto ſuo eſt coævum, ſunt enim iſta duo ſimul tempore, & ſe mutuo ponunt a[c] tollunt.

43. Forma eſt actus primus ſubſtantiali[s] corporis naturalis, unum per ſe cum materi[a] conſtituens.

Actus primus vocatur principium operandi actus ſecundus operatio: actus ſubſtantialis idem eſt quod ſubſtantia, accidentalis quòd accidens forma dicitur actus, non entitativus, ſed forma[li]s.

Unum per ſe dicitur, aut quod habet eſſe[n]tiam ſimplicem & non compoſitam, quo ſen[ſu] Deus, Angeli, & Animæ rationales dicunt[ur] unum per ſe; vel quod, tametſi habeat eſſentia[m] compoſitam ex aliis, talem tamen habet ut pa[r]tes componentes ſint ejuſdem naturæ ac præ[di]camenti, & unione quadam mutua in unu[m] coaleſcant: hoc ſenſu forma cum mater[ia] conſtituit corpus naturale unum per ſe.

Actus & potentia non ſunt ejuſdem natur[æ], materia eſt potentia, forma eſt actus; ergo: Re[ſp.]

Ne

Neg. Maj. nam actus ſubſtantialis & potentia ſubſtantialis, ut ſunt forma & materia, ſunt ejuſdem naturæ.

44. Dari formas ſubſtantiales, accidenium variorum in hoc ſubjecto concurſus, n alio non item, clare demonſtrat.

Quod ignis ſit calidus & ſiccus, aqua humida & frigida, ejus rei cauſa non eſt materia, quia illa ſe indifferenter habet ad omnem qualitatem, ſicuti ad omnem formam, neque poteſt cauſa eſſe accidens aliud in igne aut aqua, quia de eo utrumque quęritur, quare hoc potius ſit in igne & non in aqua, ac vice verſa; ergo oportet eſſe cauſam ipſam aquæ & ignis formam.

45. Forma eſt vel ſeparabilis, quæ ſeorſim materia exiſtere poteſt, vel inſeparabilis, quę on poteſt.

Seorſim, id eſt, loco & tempore diverſis atque diviſis: forma inſeparabilis tolli quidem poteſt, hoc eſt, auferri à ſubjecto, per corruptionem aut annihilationem, ſed non poteſt ſeparatim à materia ſua exiſtere alio loco atque tempore.

46. Hæc dicitur materialis, illa immateialis.

Forma dicitur materialis, quæ à materia ſic lependet, cum ſit, exiſtit, atque operatur, ut itra vel extra eam fieri, exiſtere, aut operari iequeat; in materiali contra, quæ ſine materia k fieri poteſt, & exiſtere, & operari, qualis eſt ola anima rationalis.

47. Formæ materiales non ſunt ante ſui oductionem in materia actu, neque ſecunn ſe totas, neque ſecundum aliquam ſui tem.

Ratio theſeos eſt, quia ſic nulla foret generaio, quod eſt abſurdum, nam nihil pruduceretur.

48. Sed educuntur ex potentiâ materiæ.

Potentia materiæ intelligitur non objectiva ed ſubjectiva, ex qua dicitur educi forma, quano materia ſua capacitate & aptitudine actioem agentis naturalis formam materialem proucentis juvat, perficit, ac promovet.

49. In quo differunt ab immaterialibus nis:

50. Nam hæ creantur.

Forma immaterialis creatur, puta anima rationalis, quia corpus materia hominis nihil confert ad ejus productionem; neque enim Ens corporeum poteſt aſſurgere ad productionem Entis incorporei.

51. Forma ſubſtantialis, ſive materialis, ſive immaterialis, in quolibet compoſito una tantum eſt ſpecifica & ultima.

Specifica hic vocatur forma, quę ſpeciem largitur ultimam, id eſt, qua non poteſt Ens per formam aliam ſuperiorem tranſire ad ſpeciem Entis perfectioris.

52. Plures tamen formas ſubordinatas vel diſponentes dari in eodem compoſito, non eſt abſurdum.

Subordinatæ formæ dicuntur, quæ rem quidem in certa ſpecie corporis naturalis conſtituunt, ſed ita ut res illa per adventum formæ alterius ac ſuperioris tranſire poſſit ad ſpeciem Entis perfectioris: quemadmodum anima vegetans in fœtu hominis eum quidem conſtituit in ſpecie viventium, ſic ut ſentiens eundem collocat in ſpecie animalium, ſed ita ut fœtus ille per acceſſum animæ rationalis tranſire poſſit in ſpeciem perfectiorem hominis; ideoque non ſunt formæ ſpecificæ hominis, ſed ſubordinatæ.

53. Privatio eſt abſentia formæ quæ poterat ineſſe.

Hæc privatio vulgo dicitur Phyſica, ad diſtinctionem privationis Logicæ, quæ eſt abſentia formæ, quæ ineſſe debebat per naturam ſubjecti & tempus à natura conſtitutum.

54. Eſtque principium non conſtitutivum ſed terminativum.

55. Quatenus ſcilicet in generatione eſt terminus à quo.

Licet privatio non ſit Ens reale, poteſt tamen eſſe terminus à quo generationis, & principium non quidem eſſendi ſed fiendi.

56. Ex hiſce tribus principiis oritur corpus naturale, quod ex materia & forma conſtat.

 57. Cor-

57. Corpus enim Materiâ Formâque conſtans vocatur corpus naturale.

Ratio theſeos eſt, quia materia & forma ſunt ipſa natura corporis naturalis, uti hoc patebit Diſputatione ſequenti.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Secunda,

DE

NATURA, CAUSA EFFICIENTE, FINE, QUANTITATE, QUALITATE, ET LOCO.

THESIS I.

Corpus Naturale eſt quod habet Naturam.

Ratio theſeos eſt, quia naturale & natura ſeſe habent ut concretum & abſtractum.

2. Natura dicitur de Materia & Forma conſideratis in ordine ad Motum, reliquaſque affectiones Corporis Naturalis.

Natura non eſt diverſa à materia & forma, ſed eadem res quæ eſt materia, & eadem res quæ eſt forma, utraque ſimul quoque eſt natura: diverſo tamen reſpectu, diverſa ſortitur nomina, & definitiones diverſas, quæ res corpus naturale conſtituit & componit, & ſic eſt principium ipſius corporis naturalis: dicitur materia vel forma, & utraque ſub hoc reſpectu, diſputatione præcedenti, fuit definita: atqui eadem res quæ materia & forma eſt, in quantum utraque in compoſito naturali eſt, principium proprietatum & operationum in eo, utraque dicitur natura, & ſub hoc reſpectu definitur theſi 6. hujus Diſputationis.

3. Eadem enim ſunt principia ſubjecti in Phyſica, quæ ſunt affectionum demonſtrandarum.

Exempli gratia: materia & forma ſunt principia corporis naturalis, quod eſt, ſive ſit ſubjectum; eædem ſunt principia qualitatis, loci, motus, temporis, quæ ſunt affectiones in Phyſica demonſtrandæ.

4. Naturæ vox interdum quamlibet rei cujuſvis eſſentiam notat, quæ cujuſcunque motionis principium eſt.

Sic natura tribuitur Deo, qui vulgo dicitur natura naturans, quemadmodum creatura dicitur natura naturata.

5. Interdum eam ejus rei eſſentiam quæ ortui & interitui obnoxia eſt, ut hic.

Sic natura Deo tribui nequit, ſed ſoli creaturę.

6. Definitur Natura Ariſtot. Principium & Cauſa motus & quietis, ejus, in quo eſt, primo, per ſe, & non per accidens.

Definitio naturæ non debet exigi ad leges definitionis perfectæ, quia principium, uti eſt natura, perfectam definitionem non admittit, quæ tantum eſt rei perfectæ.

7. Dicitur (Principium) reſpectu corporum, quæ conſtituit.

8. Dicitur (Cauſa) reſpectu motus & quietis in corpore Naturali.

Natura debet ſpectari duplici modo, vel prout corpora naturalia conſtituit, vel prout in corporibus conſtitutis origo eſt omnium proprietatum & operationum: hunc duplicem reſpectum videtur Ariſtoteles exprimere voluiſſe in definitione naturæ gemina voce principii & cauſæ, ut natura dicatur principium reſpectu priori, & cauſa reſpectu poſteriori.

9. Particula (&) partim conjungit, partim disjungit.

Per particulam (&) intellige illud (&) quod ſecundo ponitur loco in definitione naturæ inter voces (motus & quietis) vocula (&) conjungit, quando motus & quies in eodem corpore ſed diverſo tempore, inveniuntur: ſic natura ignis extra locum naturalem poſiti eſt cauſa

ci

cur moveatnr ſurſum ad locum ſuum, eadem natura ignis eſt cauſa, cur ubi ad locum ſuum pervenit ibi quieſcat; particula (&) disjungit n corporibus diverſis, quorum alterum tantum movetur, alterum tantum quieſcit: tum natu-a eſt cauſa motus in corpore quod movetur antum, ut in cœlo, & eſt cauſa quietis in eo juod quieſcit tantum, ut in terra.

10. Vox (motus) ſignificat quamlibet mu-onem naturalem.

Sic vox (motus) etiam generationem, quæ ſt mutatio inſtantanea, ſub ſe comprehendit, qua alioquin diſtinguitur, prout (motus) po-ea ex Ariſtotele definitur.

11. Vox (quietis) ſignificat quietem in nino ad quem tendit motus naturalis, non quietem in termino à quo.

Quies, quę eſt terminus ad quem motus, eſt il-, quæ per ipſum motum acquiritur, qualis quies ignis, quæ ſequitur motum ejus, quan-extra locum ſuum conſtitutus ad eum perve-t.

Ejus in quo eſt, id eſt, natura eſt principium ternum motus in corpori naturali, in quo eſt; diſtinguitur ab arte, quę eſt principium mo-s externum corpori naturali, in quo motum ercet.

. Vox (primo) removet accidentia, quę nonnunquam ſint principia motus; non n ſunt primo.

Accidentia ſunt principia motus ſecundaria inſtrumentaria, ut calor calefactionis; ſed na-a ſive forma ignis eſt ipſius calefactionis cau-primaria & principalis.

. Vox (per ſe & non per accidens) remo-rtem, quæ interdum internum eſt prin-im motus, ut medica in medico ægro-eſt curationis, ſed per accidens.

Dicitur per accidens ars medica curare ipſum dicum, quia per ſe illa deſtinata eſt ad curan-alios.

. Hæc naturæ definitio æque convenit riæ ac formæ.

(Æque) id eſt, æqualiter, ſed non eodem ta-n modo.

15. Materia eſt principium motus paſſivum.

Ratio theſeos eſt, quia materiæ nulla eſt actio aut efficientia, nam ejus eſt recipere formas, recipere vero aliquid eſt pati.

16. Forma eſt activum.

Ratio theſeos eſt, quia forma eſt origo, fons, ac cauſa omnium actionum.

17. Reſpectu motus, cujus eſt principium, dicitur Forma cauſa efficiens.

Non eſt abſurdum; ut eadem res ſit & cauſa externa efficiens & cauſa interna forma, reſpectu diverſorum terminorum; ſic anima rationalis eſt forma hominis & cauſa efficiens ſuarum operationum.

18. In nullo motu natura agit temere ſed ſemper aliquem finem intendit.

Eſt receptum axioma, quod natura nihil faciat fruſtra: ejus ratio eſt, quia natura nihil eſt aliud quam vis quædam Dei creaturis indita, qua operantur, quæ vicem gerit quaſi Dei, qui nihil facit fruſtra & omnibus rebus creatis aliquem finem præfixit.

19. Si finem non aſſequatur natura, dicitur aliquid fieri caſu aut fortuna.

Finem dicitur non aſſequi natura, quando impeditur à cauſis aliis, quemadmodum fit generatione monſtri; non tamen plane tum agit fruſtra aut fine ſuo excidit, ſed ſi non poſſet aſſequi finem perfectiſſimum, quia impeditur, ſtudet aſſequi finem perfecto proximum, quantum per impedimenta licet.

20. Affectiones quæ per naturam tanquam principium demonſtrantur de naturali corpore ſunt, quantitas, qualitas, locus, motus, tempus.

Per affectiones hic intelliguntur proprietates, quæ ſolæ demonſtrari poſſunt, non vero attributa communia.

21. Quantitas intelligitur continua.

Quantitas continua, id eſt, magnitudo, nam alioquin tempus etiam eſt quantitas continua.

22. Defi-

22. Definitur affectio per quam corpus undequaque eſt extenſum.

Extenſum dicitur, quod eſt longum, latum, & profundum, vulgo, quod eſt trina dimenſione præditum.

23. Ejus ratio formalis eſt ſita in extenſione partium in ordine ad locum.

Extenſio partium in ordine ad locum tum fit, cum partes loco à ſe invicem disjunguntur, vocaturque vulgo extenſio localis & quantitativa.

24. An realiter tanquam accidens diſtinguatur à corpore naturali, an vero ratione tanquam modus materiæ, in utramque partem diſputari poteſt.

Quamvis in utramque partem diſputetur an quantitas ens, & accidens diſtinctum à ſubſtantia, ſicuti eſt qualitas, veriſimilior tamen videtur opinio eorum qui eam à corpore non diſtinguunt re ipſa, quia quomodocunque corpus immutaveris, abſtuleris omnem colorem, ſaporem, odorem, canorem, aliaſque qualitates, ſemper adhuc manebit extenſum, id eſt, longum, latum, & profundum.

25. Quicquid ſit, omnis quantitas corporis naturalis finita eſt, & terminata.

Quantitas dicitur finita & terminata, quia certos habet limites, ultra quos extendi nequit.

26 Ipſa quantitas materiam, termini & fines formam immediate conſequuntur.

Uti forma materiæ indifferentem naturam reſtringit ad certam corporis naturalis ſpeciem, item eadem materiæ quantitatem interminatam ad certos terminos fines ac limites redigit.

27. Itaque quantitas actu immateriata & infinita non datur ulla.

Accurate diſtinguendum eſt, inter infinitum & indefinitum, interminatum & indeterminatum: dicitur quantitas infinita ac corpus interminatum, quando in ſe, id eſt, in natura ſua, nullos habet terminos aut fines; hoc ſenſu nullum corpus infinitum, nulla quantitas interminata datur, aut dari poteſt: indefinitum dicitur corpus & determinata quantitas, quando quantitatis in ſe quidem finitæ fines, & corpori, in ſe quidem terminati terminos, mens tamen noſtra ſeu humana aſſignare, determinare, definire nequit; quo ſenſu mundus recte dicitur indefinitus & indeterminatus, ſed non poteſt dici infinitus aut interminatus.

28. Ergo nec corpus infinitum aut interminatum.

Ratio theſeos eſt, quia quantitas & corpus ſe mutuo ponunt & tollunt.

29. Si enim daretur, tolleretur motus localis.

30. Nam corpus infinitum localiter moveri eſt contradictio.

Ratio utriuſque eſt, quia nihil foret loci, in quo corpus infinitum moveri poſſet.

31. Fines & termini ſunt vel finiti vel indefiniti.

Diviſio iſta finium, ut & terminorum, inſtituta eſt, reſpectu mentis, quæ interdum eos finire hoc eſt, numerare ac comprehendere poteſt, ac tunc dicuntur finiti, interdum non poteſt, ac tunc dicuntur infiniti; at extra mentem in rebus ipſis ſemper ſunt finiti, ſic verbi cauſa, figura mille angulorum in ſe finita eſt, reſpectu mentis noſtræ indefinita.

32. Aliud enim eſt quantitas infinita, quam negamus, aliud indefinita, quam admittimus.

Vide notas ad theſin 28. & 29.

33. Viventia & Heterogenea corpora habent quantitatem definitam.

Heterogenea corpora ſunt, quæ habent partes diverſi nominis ac naturæ.

34. Inter non viventia & homogenea, elementa non habent certum magnitudinis terminum à natura, ſc. naturata, materiat & finita, definitum.

Homogenea dicuntur, quæ habent partes ejusdem nominis ac naturæ.

35. Habent tamen quantitatis definit terminos aliunde, id eſt, à corporibus ambientibus.

Niſi cælum ambiens, ignem elementarem impediret, extenderet ſe ille in infinitam.

36. Nec habent terminum certum parvitatis à natura definitum, quia minima etiam pars mixti eſt mixta, & ſi Phyſice poſſent dividi in infinitum, etiam minimas partes elementa penetrarent.

Ratio eſt, quia elementa, ut omnia continua, in infinitum dividi poſſunt.

37. Habent tamen eum aliunde.

Ratio eſt, quia à corporibus ambientibus impediuntur, ne in infinitum in partes minores & uſque minores elementa dividantur; ſi enim ad minimam partem pervenirent, non poſſent corporibus ambientibus reſiſtere.

38. Mixta non viventia habent parvitatem natura definitam, ſed non item magnitudinem, quia non datur minimum Phyſicum.

Ratio eſt, quia ſi, verbi cauſa, lapides uſque & uſque dividantur, ex illa diviſione tandem reſultabunt elementa, quæ mixtum compoſuerunt.

39. Qualitas corporis naturalis eſt potentia ad agendum vel patiendum, quod naturæ eſt conſentaneum, quia lapis in infinitum excreſceret, niſi arroderetur & exederetur ab aëre.

Per qualitatem hic intellige ſecundam & tertiam ſpeciem qualitatis.

40. Eſt manifeſta vel occulta.

Sic dividitur qualitas ratione eſſentiæ, non exiſtentiæ; utramque enim exiſtere ex operationibus liquet, ſed quid ſit occulta qualitas latet, quid ſit manifeſta patet: occulta ſubdivitur in Sympathiam & Antipathiam.

41. Locus Ariſtoteli eſt ſuperficies corporis continentis proxima & immobilis.

Superficies, id eſt, latitudo, ſeu plana, ſeu concava, ſeu convexa: proxima dicitur, quæ rem locatam cingit ac circumſcribit:
Immobilis, quia, ſi movetur res locata, manet locus; ut, ſublato libro de menſa, manet menſa.

42. Aliis ſpatium rei locatæ; & rectius.

Spatium proprie nec ſubſtantia eſt, nec accidens, nec tamen nihil, ſed privatio & abſentia corporum quæ in eo eſſe poſſunt; atque cum iam ſunt, ſpatium dicitur locus.

43. Quia juxta Ariſtot. definitionem non conveniret locus omni corpori naturali.

Nam cœlum extimum ſeu ultimum ſeu ſupremum non foret in loco, quia nullum datur corpus illud ambiens, cujus ſuperficies locus ejus eſſe queat.

44. Eſſe in loco convenit corpori propter quantitatem; Hinc

Ut quantitas eſt proprietas materiæ, ita locus quantitatis.

45. Quam neceſſarium eſt corpus eſſe quantum, tam neceſſarium eſt corpus eſſe in loco.

Ratio eſt, quia eſſe corpus, eſſe quantum, eſſe in loco, ſe mutuo ponunt ac tollunt.

46. Et dimenſiones parteſque loci, reſpondent dimenſionibus partibuſque corporis; hinc

Dimenſiones, id eſt, longitudo, & craſſities: ratio theſeos eſt, quia, ut totum corpus eſt in loco totali, ita partes corporis ſunt in locis partialibus.

47. Non poſſunt duo corpora ſimul eſſe in eodem Loco.

Ratio theſeos eſt, quia daretur dimenſionum penetratio, quod ab omnibus habetur abſurdum in Philoſophia.

48. Nec magis unum corpus poteſt eſſe in duobus locis vel pluribus.

Ratio theſeos eſt, quia corpus unum foret & non unum, nam unum eſt ex Hypotheſi; non unum erit, quia erit diviſum à ſe, quod enim in duobus pluribuſve locis disjunctis eſt, illud non poteſt non à ſe eſſe diviſum; at vero unum eſt indiviſum: ergo corpus illud ſimul erit diviſum & indiviſum, unum & non unum, quæ eſt contradictio.

49. Locus omnis eſt repletus corpore.

Locus omnis, ſcilicet, in hoc mundo, nam an dentur ſpatia, ut vocant, imaginaria extra hunc mundum, inter ſeſe diſputant Philoſophi.

50. Vacuum itaque non datur.

51. Nec dari poteſt naturaliter.

Ratio utriuſque eſt, quia nulla ſic fieret in hiſce inferioribus generatio aut corruptio, motus aut mutatio; quia, admiſſo vacuo, virtus ac influxus cœlorum ad nos derivari non poſſet, quo tamen opus eſt ad mutationes & motus in inferioribus.

52. At quin ſupernaturaliter dari poſſit, non videtur negandum.

Ratio eſt, quia nec ex parte Dei, nec ex parte rei ulla implicatur contradictio; aut, ſi implicetur, oſtendatur.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Tertia,

DE

MOTU, ET TEMPORE.

THESIS I.

Dari motum ipſe teſtatur ſenſus.

Hic vox (motus) ſumitur latiùs quam theſi 5. ſic ut hic comprehendat generationem quoque & corruptionem, quæ ex definitione motus Ariſtotelica theſi 5. excluduntur. Per ſenſum intellige externum.

2. Eſt inter affectiones corporis naturalis longe nobiliſſima.

3. Quia in ipſa definitione naturæ ponitur.

Eſt enim natura cauſa & principium motus, ubi vox motus iterum latius ſumitur.

4. Eſt tamen explicatu difficilis ejus eſſentia, quia eſt imperfecta, & magna motuum varietas.

Natura motus eſt imperfecta, quia eſt ens in fieri, eſt enim motus nihil aliud quam terminus ad quem, dum fit; ſic calefactio eſt ipſum fieri caloris.

5. Ariſtot. definit motum: actum ejus, quod eſt poteſtate, quatenus eſt tale.

Definitio motus ex Ariſtotele non eſt examinanda ad amuſſim & normam definitionis perfectæ, quia quod perfecte definitur, debet eſſe ens perfectum, quale non eſt motus.

6. Actus intelligitur non ſubſtantialis, ſed accidentalis, iſque non primus, ſed ſecundus, non entitativus, ſed formalis.

Actus ſubſtantialis eſt omnis ſubſtantia, & accidentalis omne accidens: Actus primus, eſt principium operandi, ſecundus, ipſa operatio.

7. Quamvis ratione termini ad quem aliquo modo primus dici poſſit.

Ratio theſeos eſt, quia motus eſt quaſi forma termini ad quem, dum fit, ut calefactio caloris forma eſt, dum calor fit.

8. *Ejus quod eſt:* ſignificat mobile, ſeu corpus naturale.

Vocula (eſt) hic ſumitur pro exiſtit, & ſignificat eſſe exiſtentiæ, non vero eſſe eſſentiæ, eſt enim motus actus ejus quod exiſtit, non quidem ex toto, ſed ex parte ſaltem, ſi enim terminus ad quem in totum exiſtit, motus ceſſat: ſi vero motum referas ad patiens, vere eſt actus ejus quod exiſtit, etiam ex toto, quia totum patiens exiſtit; verbi cauſa, in calefactione patiens eſt aqua, quæ in totum exiſtit, terminus ad quem eſt calor, qui exiſtit ex parte.

9. Dicitur vero mobile eſſe *poteſtate*, non ratione motus; ſed ratione formæ introducendæ.

Per formam introducendam intelligitur, terminus ad quem, qui in patiens introduci debet, & dicitur forma, quia patiens informat; ſic calor introducendus in aquam, aquam informat, cum eſt introductus.

10. Intelligitur poteſtas non activa, ſed paſſiva.

Ratio theſeos decimæ hæc eſt, quia terminus ad quem ſimul & motus recipiuntur in patiente, ſeu ſubjecto; non poteſt intelligi alia poteſtas quam paſſiva, quæ ſubjecto ſeu patienti eſt propria, nam activa poteſtas eſt propria agenti, in

ti, in quo nec motus nec terminus ad quem e- jus eſt.

11. Illa verba; *quatenus eſt poteſtate*, ſignificant, motum eſſe quid imperfectum, & cujus eſſentia conſiſtat in fieri.

Eſſentia motus eſt proprie ipſum τὸ produci, ſeu τὸ fieri rerum, & quandoquidem res quæ fiunt per motum non producuntur ſimul & ſemel, id eſt, unico momento, ſed ſucceſſive per partes aut gradus; quæritur hic, an motus dicatur reſpectu partium vel graduum acquiſitorum, an vero reſpectu acquirendorum: reſpondemus poſterius, quia calefactio, verbi cauſa, non dicitur reſpectu caloris jam introducti in aquam, ſed reſpectu caloris introducendi adhuc, qui ideo dicitur eſſe poteſtate, quod, cum nondum ſit, eſſe tamen poſſit, & ſic motus dicitur actus ejus quod eſt, poteſtate (quatenus poteſtate) ſic calefactio dicitur motus caloris, qui non eſt ſed poteſt eſſe, & quatenus poteſt eſſe.

12. In omni motu eſt: movens, mobile, terminus à quo, & terminus ad quem.

Hæc quatuor debent eſſe inter ſe diſtincta, quod ex ſequentibus patebit.

13. Movens eſt, à quo motus eſt.

Ideo motus reſpectu moventis eſt actus ſecundus.

14. Hoc debet eſſe diſtinctum à mobili.

Quo modo movens à mobili diſtinguatur, dicitur theſi 16.

15. Omne enim quod movetur ab alio movetur.

Hoc axioma intelligendum de motu tranſeunte, non immanente, item de motu materiali, non immateriali, item de motu reali, non intentionali, item de motu naturali ſeu Phyſico, non morali ſeu Ethico.

16. Vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto.

Totum movetur à toto, ut quando equus trahit currum; pars à parte, ut quando muſculi movent brachium; pars à toto, ut quando corpus hominis movetur à toto homine, aut rota una horologii à toto horologio.

17. Nam non poteſt idem reſpectu ejuſdem formæ eſſe, & actu, poteſtate.

Ratio eſt, quia ſic idem eſſet, & non eſſet, reſpectu ejuſdem; quod enim poteſtate eſt, illud non eſt, quod actu eſt, illud eſt: ergo, quod ſimul actu ac poteſtate eſt, ſimul erit & non erit, quæ eſt contradictio.

18. At hoc foret, ſi aliquid movetur à ſe ipſo.

19. Quod enim movet, formam introducendam actu continet, quod movetur, potentiâ.

Hæc theſis vera eſt de motu univoco, quando movens producit effectum ſuæ ſpeciei, ſed non de motu æquivoco, ibi enim movens non continet actu, id eſt, formaliter formam introducendam, ſed tantum eminenter.

20. Mobile eſt, in quo eſt motus.

Mobile idem eſt quod patiens ſive ſubjectum.

21. Motus enim non eſt in movente, ſed in mobili.

Ratio theſeos eſt, quia terminus ad quem eſt in mobili, non in movente; at motus à termino ad quem non diſtinguitur: ſic, quia calor eſt in aqua, & calefactio eſt in ea.

22. Hinc omne, quod ſeipſum movet naturaliter, conſtat parte movente, & mobili.

Pars movens eſt forma corporis naturalis, mobile eſt ejus materia.

23. Neque tamen actus moventis realiter eſt diſtinctus ab actu mobilis, ſed ratione tantum.

Ratio eſt, quia actio & paſſio non diſtinguuntur etiam re ipſa, ſed reſpectu tantum diverſo ad agens & patiens.

24. Idem enim motus, quatenus à movente, ut à principio eſt, dicitur actus agentis, quatenus in mobili, ut in patiente recipitur, actus mobilis.

Reſpectus motus ad movens, explicatur per præpoſitionem *à* vel *ab*, ad mobile per præpoſitionem *in*, atque hinc patet veritas theſeos 21.

25. Movens debet eſſe conjunctum mobili.

Si movens nullo modo conjungatur mobili, nullus quoque fieret motus.

26. Vel virtute, vel ſuppoſito.

Movens dicitur mobili conjungi quoad ſuppoſitum, quando ipſum corpus moventis attingit corpus mobilis, ut cum aqua humectat, aut abluit manum; quoad virtutem vero, cum ſola agendi vis ipſum attingit mobile per actionem mediam, non vero ipſum corpus moventis, cum ſol calefacit faciem noſtram.

27. Itaque, non datur motus in diſtans.

Subintellige in tale diſtans, quo pertingere non valet, nec ſuppoſitum, nec virtus moventis, tum enim mobile eſt poſitum extra ſphæram activitatis, quæ moventibus creatis ſingulis ſua eſt deſtinata; & ſic creatura diſtinguitur à Deo, qui nullam habet ſphæram, qua in agendo circumſcribatur, ſed operatur ubique.

28. Plures termini duobus, à quo, & ad quem, dari nequeunt.

Ratio eſt, quia terminus à quo & ad quem opponuntur immediate.

29. Si plures videantur, vel non ſunt totales, vel non ſunt ultimi, vel non intrinſeci, vel non per ſe, & primo intenti.

Terminus totalis, ultimus, intrinſecus, per ſe, & primo intentus, vulgo dicitur adæquatus, non totalis, non ultimus, non intrinſecus; non per ſe, & primo intentus, dicitur inadæquatus.

30. Termini motus inter ſe ſunt oppoſiti, interdum contrarie, ſemper privative, negativè.

Semper privative, quia terminus à quo, vel nude negat terminum ad quem, vel ſi contrarium ponat, adhuc oppoſitum terminum ad quem nihilominus negat; quemadmodum frigus ſimul, & non eſt calor, & qualitatem ponit contrariam calori.

31. Abjectio tamen termini à quo, & acquiſitio termini ad quem, non ſunt duo diverſi, ſed unus idemque motus.

Quemadmodum iter ſuſceptum Lugduno Hagam, non eſt geminum iter, ſed unum, licet duo ſint termini, unus à quo, alter ad quem; ſic hic ſe res habet.

32. Motus formaliter non eſt forma in fieri, ſed via ad formam.

Motus formaliter eſt ipſum fieri rerum, cau ſaliter res quæ fit; eſt enim calefactio cauſ quod fiat calor, aut melius, cauſalitas qua fi calor.

33. Neque tamen reipſa differt à forma ſeu termino ad quem, ſed ratione tantum, a definitione..

Cum motus non dicitur differre realiter termino ad quem, intellige terminum ad quen in fieri, nam à termino ad quem in facto eſſe reipſa differt, quia re ipſa ab eo ſeparatur.

34. Terminus ad quem debet eſſe diviſi bilis.

Diviſibilis, ſcilicet, vel in partes vel i gradus.

35. Quia, omne quod movetur, partim e actu, partim eſt poteſtate.

Ratio eſt, ex definitione motus, theſi & 9. & 11.

36. Hinc ſequitur, omnem motum eſſ ſucceſſivum.

Ratio theſeos eſt, ex theſi 33. quia motu non diſtinguitur à termino ad quem, qui eſt ſuc ceſſivus.

37. Itaque, nihil movetur in momento.

Ergo generatio & corruptio non ſunt motus vide theſin 52.

38. Et ſuceſſio eſt de motus eſſentia.

Ratio eſt, quia terminus ad quem eſt de eſſe tia motus; at de eſſentia termini ad quem ſu ceſſio; ergo.

39. Non tamen continuitas.

Continuitas motus dicitur, qua partes m tus ita connectuntur, ut inter eas nullum det temporis interſtitium medium.

40. Quia eâ ſublatâ non tollitur motus e ſentia, ſed tantum unitas numerica.

Unit

Unitas motus numerica requirit unitatem temporis; at vero etiamſi tempore dividantur duo ejuſdem ſpeciei motus, ut duæ calefactiones, quarum una nunc fiat, altera poſt horam, in eadem aqua, ab eodem movente, non eſt quidem unus motus numero, ac continuus, ſed geminus atque interruptus: uterque tamen verus & vere motus, & ſucceſſivus.

41. Unitas, & diſtinctio motus, generica, & [ſpe]cifica, deſumenda eſt ab unitate & diſtin[cti]one termini ad quem.

Ratio eſt, quia motus idem eſt realiter, licet non formaliter cum termino ad quem, unde ad diviſionem vel entitatem termini ad quem, dicitur vel idem eſt motus.

42. Itaque tres tantum ſunt motus ſpecies.

Species, ſcilicet, ſubalternæ non infimæ, id eſt, tria ſunt motus genera ſubalterna.

43. Quia ad tria tantum prædicamenta [per]tinet ejus terminus ad quem.

44. Ad quantitatem motus eſt, qui dicitur [au]gmentatio, & diminutio.

Accretio & diminutio nomen commune non [h]abent, cum tamen conveniant in communi [n]atura generis, quod utraque ſit motus ad quan[ti]tatem.

45. Ad qualitatem motus dicitur altera[tio,] quæ habet varias ſpecies.

Alterationis ſpecies ſunt, calefactio, frige[fa]ctio, rarefactio, condenſatio, &c.

46. Ad ubi motus dicitur latio, vel motus [loca]lis.

Latio dicitur à ferendo, quia corpus, quod lo[co] movetur, de loco quaſi fertur in locum.

47. Situs, & habitus, decimi prædicamen[ti, m]utantur per lationem.

Quia partes corporis & veſtes non poſſunt [m]utari, niſi è loco moveantur.

48. Ad relationes non datur motus.

Relationes adveniunt quidem, ſaltem aliquæ, [c]um motu & per motum præcedentem, ut pa[te]rnitas cum & per generationem, ſed nun[qu]am ſunt terminus ad quem motus, generatio enim non terminatur ad paternitatem, ſed ad ſubſtantiam filii.

49. Uti nec ad quando, niſi impropriiſſime localis.

Τὸ Quando eſt cauſa ſine qua non motus fieret, ſeu, conditio ad movendum requiſita, quia omnis motus fit aliquando, hoc eſt, in tempore.

50. Ad ſubſtantias non datur motus.

Ratio eſt, quia motus tantum datur ad terminum ad quem ſucceſſivum & diviſibilem, qualis non eſt ſubſtantia, quatenus eſt ſubſtantia.

51. Datur tamen mutatio, generatio, & corruptio.

Unde mutatio eſt quaſi genus, dividiturque in momentaneam & ſucceſſivam, tanquam ſpecies: momentanea eſt, generatio vel corruptio; ſucceſſiva eſt, motus, hac Diſputatione definitus.

52. Quæ cum fiant in inſtanti, motus non ſunt.

Ratio eſt, nam motus fit ſucceſſive.

53. Motus motui eſt oppoſitus bifariam.

Bifariam, id eſt, ob duplicem cauſam.

54. Vel propter contrarietatem terminorum, ut in alteratione:

Sic contrarii motus ſunt calefactio & frigefactio.

55. Vel propter acceſſum & receſſum ab eodem termino, ut in accretione.

Sic contrarii motus ſunt actio & diminutio.

56. Motus localis eſt, naturalis, vel violentus.

Latio naturalis eſt, quæ fit ab interno mobilis principio; violenta, quæ fit ab externo agente: utraque poteſt dividi in rectam & circularem; recta eſt, vel à centro, vel ad centrum.

Centrum hic dicitur medium mundi ac terræ punctum.

57. Naturalis in initio tardior, in fine velocior eſt: contra violentus.

Naturalis, qualis eſt gravium cum ex naturæ

ſua tendunt deorſum, & levium cum tendunt ſurſum ex natura ſua.

58. Ratio eſt, quia in principio medium magis reſiſtit, in fine minus.

Medium eſt id per quod movetur, atque intelligitur hic potiſſimum aër. Violentus motus initio velocior, in fine tardior eſt, quia vis impreſſo initio major, in fine languidior eſt.

59. Motus projectorum eſt à virtute projectis impreſſa.

Virtus impreſſa aut ſola eſt cauſa motus violenti, aut ſi non ſit ſola, eſt ſaltem principalis ac præcipua.

60. Tempus definitur Ariſtoteli: Numerus motus ſecundum prius, & poſterius.

Motus hic eſt genitivi caſus: ſecundum prius & poſterius, id eſt, ſecundum partes priores & poſteriores.

61. *Numerus* intelligitur, non numerans, ſed numeratus.

Numerus numeratus idem eſt, atque res numerata ſeu menſurata: ſenſus eſt, quod ſenſus ſit duratio corporis naturalis, numerata ſeu menſurata à motu, atque hoc tempus vocant internum; ipſum illud ſeu motus quo numeramus & menſuramus corporum durationem, vocant tempus externum.

62. *Motus* intelligitur præſertim cœleſtis.

Intelligitur interdum & ſecundario quoque motus artificialis, γνωμόνων, indicum, ſeu horologiorum, ſcioteticorum, ut hodie numeramus tempus.

63. *Secundum prius, & poſterius*, ſcil. motus.

Id eſt, ſecundum partes priores & poſteriores motus, ſeu cœleſtis, ſeu artificialis; nam tempus numerari aut menſurari nequit, ſecundum partes priores & poſteriores ſui ipſius.

64. Unde, tempus eſſe ſucceſſivum æque ac motum, patet.

Ratio eſt, quia ubi eſt pars una poſt parte[m] aliam, ſicuti eſt in tempore, quadrans eni[m] quadrantem, hora horam ſequitur &c. ibi e[ſt] ſucceſſio.

65. Partes temporis ſunt: præteritum, [&] futurum: momentum eſt terminus temp[o]ris.

Præſens non eſt pars temporis, quia eſt al[i]quid indiviſibile, at pars temporis eſt diviſib[i]lis, quia tempus eſt continuum quid, at ve[ro] continuum diviſibile eſt in partes uſque & u[ſ]que diviſibiles, nam componitur ex partibus d[i]viſibilibus in infinitum; præſens autem eſt te[r]minus copulans partes temporis, ſcilicet, præ[te]ritum & futurum, ſicut momentum aliud e[ſt] incohoans tempus, ſcilicet, quo momento De[us] in principio omnia creavit.

66. Tempus melius definitur: quantit[as] durationis ſucceſſivæ quæ eſt in motu.

Melius, id eſt, clarius.

Quantitas, ſcilicet continua & fluens, n[on] diſcreta aut permanens.

Quantitas, id eſt, menſura, quia omnis me[n]ſura quanta eſt.

Duratio ſucceſſiva dicitur, quæ per partes a[c]quiritur, quarum una alteri ſuccedit, unde r[es] durare ſucceſſive propter iſtam partium ſucce[ſ]ſionem dicitur in motu, quia motus partes ſu[as] habet, ſibi invicem ſuccedentes, quæ quamd[iu] ſuccedunt aliæ aliis, motus durat; & tempus d[i]citur id quo iſtam motus durationem menſura[]mus, quæ menſura debet eſſe continua & ſu[c]ceſſiva, quia ipſe motus qui menſuratur eſt co[n]tinuus & ſucceſſivus, oportet enim menſura[m] & menſuratum eſſe ejuſdem generis ac cond[i]tionis.

ANNEXA.

1. *Tempus nec eſt ens reale, nec rationis.*

2. *An motus æque menſurat tempus, ac tem[]pus menſurat motum? Quodlibet.*

3. *An tempus realiter diſtinguatur à motu[?] Quodlibet.*

4. *An aliquid poſſet agere in ſubjectum a[b]ſtans, non agendo in intermedium. N.*

TH

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Quarta,

DE

MUNDO, ET COELO.

THESIS I.

Pecies corporum Naturalium conſiderantur vel aggregatè vel ſegregatè.

Diſputationes tres præcedentes expoſuerunt rincipia & affectiones corporis naturalis in gere, nunc in poſterum explicabuntur principia & affectiones corporum naturalium in ſpecie, am ad individua nulla deſcendit ſcientia: poſunt vero ſpecies corporum naturalium vel onjunctim ſpectari, prout comprehenduntur oto mundo, vel diviſim, pro ut in mundo à ſe avicem diſtinguuntur.

. Aggregatè conſiderata corpora conſtint Mundum.

. Mundus eſt, ordinata compages oium corporum naturalium *ab uno prino* pendentium, & *in unum finem* tendenn.

Hæc Mundi definitio non eſt perfecta, ſed imerfecta, quia Mundus perfecta definitione exlicari nequit, cum ſit ens aggregatum.

Ab uno principio, id eſt, ab una cauſa efficien, ſcilicet Deo.

In unum finem, ſcilicet Gloriam Dei.

. Mundi conſiderandæ ſunt cauſæ & affenes.

. Materia Mundi, ex qua conſtat, ſunt pora naturalia.

Materia Mundi generationis, ex qua factus eſt, it nihil, nam creatus fuit, id eſt, productus x nihilo.

5. Forma Mundi eſt ordo.

Ratio eſt, quia Mundus eſt ens aggregatum um ordine, non ſine ordine, quemadmodum cervus lapidum eſt.

7. Hæc forma eſt accidentalis, non ſubntialis.

Ratio eſt, quia ordo accidens eſt, non ſubſtantia.

8. Subſtantialis Mundi forma nulla eſt.

Ratio eſt, quia Mundus non eſt ſubſtantia una, ſed multiplex.

9. Quia Mundus non eſt unum per ſe, ſed ens aggregatum.

Unum per ſe dicitur, quod vel ſimplex eſt, uti non eſt Mundus, vel ſi ex variis partibus componatur, componitur ex partibus ejuſdem generis ac naturæ unitis, & ſic quoque Mundus non eſt unum per ſe.

10. Errant, qui Mundi formam faciunt Deum, ſpiritum aut animam, vel etiam Cælum.

Deus nullius rei forma eſſe poteſt, quia nullius rei eſſentiam ingredi poteſt, ut pars: ſpiritus, anima, aut Cælum, non poſſunt dici forma Mundi, quia ſic Mundus foret unum per ſe, quod eſt contra theſin 9.

11. Mundus habet aliquam ſui cauſam efficientem:

Ratio eſt, quia alioquin Mundus foret æternus; at vero Deus nihil patitur extra ſe, ſibi coæternum: &, ſi Mundus non haberet cauſam ſui efficientem, eſſet à ſe ipſo; atqui nihil poteſt eſſe à ſe ipſo.

12. Ea non eſt fortuitus atomorum concurſus.

Ratio eſt, quia ſic tolleretur Dei providentia; quod enim à fortuna eſt, & fortuito, illud non eſt à Dei directione.

13. Sed eſt Subſtantia intelligens atque infinitæ virtutis.

14. Id

14. Id liquet ex ejus ornatu & vaſta mole.

Ornatus mundi arguit cauſæ ejus efficientis ſapientiam atque intelligentiam, vaſta moles ejuſdem infinitam virtutem.

15. Hæc Efficiens cauſa eſt Deus.

16. Deus Mundum non produxit ex informi materia præexiſtente, ſed ex nihilo.

Ratio eſt, quia Deus mundum creavit, at creatio eſt productio rei ex nihilo: eſt autem creatio duplex, vel immediata, quando nihil plane præcedit rem creandam, & ſic mundus fuit creatus ex nihilo, quæ vocatur creatio ex nihilo ſubjecti; vel mediata, quando præcedit creationem materia, ſed inhabilis atque indiſpoſita, & ſic Adam creatus fuit ex nihilo, utcunque productus fuerit ex gleba terræ, quæ eſt creatio ex nihilo termini.

17. Itaque vere eum creavit: Hinc,

18. Deus Mundum fecit in tempore.

Ratio eſt, ubi ſuccedit eſſe poſt non eſſe, ibi datur tempus: ſed in eo quod creatur, ſuccedit eſſe poſt non eſſe: ergo in eo datur tempus; ergo Deus creando mundum fecit in tempore.

19. Nam creatio cum æternitate pugnat.

Ratio eſt, quia in æternitate non eſt, non eſſe poſt eſſe, ſed eſſe perpetuum.

20. Itaque contradictio eſt, cum quis Mundum ſtatuit creari, & tamen eſſe ab æterno.

Contradictio eſt, ſi quis dicat Mundum creari & non creari: at qui dicit mundum eſſe ab æterno, dicit Mundum non creari; ſi ergo ſimul ſtatuat Mundum creari, ſtatuit Mundum & creari & non creari.

21. Quia, quod creatur, aliquando nihil fuit.

Ratio eſt, quia creatio eſt productio rei ex nihilo, ideoque τὸ nihil præceſſit rem creatam.

22. At hoc non eſt æternum.

Quod aliquando nihil fuit, non eſt æternum, quia æternum nunquam fuit nihil.

23. Deinde, vel in momento factus fuit Mundus vel ſucceſſive.

Illatio hujus dilemmatis valet, quia memb ſunt immediate oppoſita, nec datur tertium.

24. Si ſucceſſive, ergo non ab æterno.

25. Quia ſucceſſio cum æternitate p gnat.

Ratio utriuſque, quia æternitas definitur, i terminabilis tota ſimul & perfecta duration poſſeſſio: ſi vero duratio rei æternæ poſſideat tota ſimul, ergo non per partes, ergo nec ſu ceſſive, quia ſucceſſio partes dicit.

26. Si in momento, vel fuit illud primun vel aliquid fuit illo prius:

27. Utrumvis dicatur, evertitur ætern tas.

Ratio eſt, quia in æternitate non datur p mum, nam æternum quod caret principio fine; nec datur unum momentum altero priu quia ſic foret ſucceſſio, quam æternitas excl dit; & continuum, quale eſt æternitas, comp neretur ex indiviſibilibus, quod eſt abſurdun denique duo indiviſibilia forent continua, qu fieri nequit.

18. Imò ne quidem æternus eſſe potuit.

Ratio eſt, quia contrarium implicat conti dictionem: primo, ex parte Dei, quia Deus, parte ſui, nihil extra ſe poteſt habere conti rium: ſecundo, ex parte Mundi, quia nulla cre tura, qualis eſt Mundus, ex parte ſui poteſt e coæterna creatori, ſic enim creatura adæquai tur creatori, quod eſt abſurdum: tertio, ex p te creationis, quia cum creatio ſit productio ex nihilo, non poteſt fieri ut aliud ſimul po creari, & ſimul eſſe æternum, quia creatio hil ponit, æternum nihil negat.

29. Deus Mundum produxit liberrimè

Ratio eſt, quia Deus à Mundo producendo tuit abſtinuiſſe; quod intelligendum eſt, n poſt decretum de Mundo creando, ſed an quam concipiatur decreviſſe Mundum crea potuit enim decernere Mundum à ſe creandi fore vel non fore: nihil enim hic eſt, quod D neceſſitatem induxit.

30. Finis Mundi eſt homo, hominis De

Ratio eſt, quia Mundus eſt propter homine homo ipſe & mundus ſimul ſunt prop Deum; Deus enim omnia fecit propter ſe.

31. Omn

31. Omnia enim imperfectiora ſerviunt perfectioribus.

Corpora ſimplicia ſunt imperfectiora mixtis, & ſunt propter mixta: hæc ſunt imperfectiora viventibus, & ſunt propter viventia: hæc ſunt imperfectiora brutis, & ſunt propter bruta: hæc ſunt imperfectiora homine, & ſunt propter hominem.

32. At homo omnium corporum naturalium eſt perfectiſſimum.

Ratio eſt, quia homo poſſidet omnes perfectiones, ſcilicet, & ſenſum & vitam & eſſe mixtum & eſſe corporeum ac ſubſtanriale, quæ in aliis corporibus naturalibus reperiuntur.

33. Hinc Elementa, mixta, plantæ, bruta, ſunt propter Hominem, quem ducunt ad cognitionem Creatoris, qui eſt finis Hominis.

Omnia reliqua corpora in Mundo ducunt hominem ad cognitionem creatoris, quatenus homo illa contemplando in iis invenit & ex iis eruit characteres ſapientiæ bonitatis ac potentiæ divinæ.

34. Accidentia Mundi ſunt, perfectio, quantitas, figura, duratio.

Accidentia, id eſt, attributa; ſive re ipſa ſive ratione à Mundo diſtinguantur, nihil refert.

35. Perfectio Mundi eſt, ſecundum quam omnes ſpecies ea ſerie ſunt inter ſe connexæ, ut unaquæque alteram proximè attingat, & nulla earum in ſibi debitis deficiat.

Perfectio Mundi alia eſt eſſentialis, & quoad ſpecies, alia integralis, & quo ad individua: Mundus eſt perfectus priori modo, quia omnes habet ſpecies quibus eget, & unaquæque ſpecies habet perfectionem qua eget, quo ſenſu dicitur Deus poſt creationem quieviſſe ab omni opere, quatenus nullas novas ſpecies rerum in Mundo poſtea produxit; ſed Mundus non eſt perfectus poſteriori modo, quia poteſt Deus plures ſtellas, plura mixta, plures plantas, plura bruta, plures homines &c. partes Mundi in individuo producere, quam produxit

36. Quantitas Mundi eſt continua vel diſcreta.

37. Ratione quantitatis continuæ, Mundus eſt mole & magnitudine finitus.

Ratio eſt, quia corpus mobile & Magnitudine infinitum dari nequit; nam ſic nullus daretur motus.

38. Ratione quantitatis diſcretæ, Mundus eſt unus:

Theſis vera eſt, prout Mundus ſignificat compagem non tantum corporum inferiorum infra Cælos, ſed & ipſorum Cælorum; nam qui ex ſingulis Cælorum orbibus ſingulos faciunt Mundos, errant.

39. Nihil tamen vetat, plures Mundos eſſe poſſe.

Ratio eſt, quia nulla hic implicatur conrradictio; aut oſtendatur.

40. Figura Mundi probabiliter ſtatuitur ſphærica.

Ratio adferri poteſt, quia perfectiſſimo corpori debetur figura perfectiſſima: ſed Mundus eſt corpus perfectiſſimum, figura ſphærica eſt figura perfectiſſima; ergo.

41. An ſit Mundus perpetuo duraturus, ex Philoſophia definiri non poteſt.

42. Ex Sacris tamen conſtat, eum, aut interiturum, aut renovatum iri in Extremo Judicio.

Quæſtio hæc in utramque partem diſputari ſolet, & tum rationes, tum teſtimonia Scripturæ utrinque ſoli p oſſunt.

43. Corpora naturalia ſegregate conſiderata ſunt, Cælum vel Subcæleſtia.

Corpora naturalia dicuntur ſegregate conſiderari, quando conſiderantur non conjunctim ſumpta, ut in mundo, ſed diviſim accepta.

44. Cælum non eſt elementaris naturæ, ſed quinta quædam eſſentia ab omnibus elementis diſtincta.

Per naturam cæli aut ejus eſſentiam intelligitur materia & forma cæli, aut potius id quod ex utraque reſultat.

Cælum eſt naturæ diſtinctæ ab eſſentiis elementorum, quia forma cæli à materia cæli naturaliter eſt indiſſolubilis, at forma forma elementornm à materia eorum naturaliter diſſolvi poteſt.

45. Ejus eſſentia componitur ex materia & forma, ut cæterorum corporum.

Ratio eſt, quia omne corpus conſtat materia & forma.

46. Materia cęli an ſit ejuſdem ſpeciei cum elementari, in utramque partem diſputari poteſt.

Peripatetici tamen malunt defendere materiæ cæleſtis diverſitatem ſpecificam ab elementari materia.

47. Cæli motus eſt ab ejus forma & non ab intelligentiis.

Per intelligentias intelliguntur, Angeli, qui ſi cælum moverent, motus cæli foret violentus, quia eſſet à principio extrinſeco; at vero cæli motus eſt naturalis; ideoque à principio intrinſeco, quod nihil eſt aliud, quam forma cæli.

48. Pars Cæli, eſt ſtella.

Unde ſtella vulgo definitur pars denſior ſui orbis: ſed hodie diſputari cœptum eſt, an dentur tales orbes cæleſtes: quicquid fuerit, ſtella pars cæli eſt, ſed lucida, ob materiæ cæleſtis condenſationem & in unum orbem contractionem; cælum ipſum pellucidum eſt, ob materiæ cæleſtis raritatem.

49. Stellæ à reliquis Cæli partibus tantum differunt denſitate.

50. Stellarum affectiọ aut potius forma eſt lux.

Lux eſt forma ſtellarum accidentalis, nam ſubſtantialis earum eadem eſt quæ cæli, cum cælum & ſtellæ ſpecie non differant.

51. Lux non eſt forma ſtellarum, per quam ſunt corpora naturalia, ſed per quam ſunt ſtellæ.

Qualis illa ſit forma ſubſtantialis ſtellarum, pariter ac cælorum, ignotum.

52. Hinc accidentaliter tantum, non ſpecie, ſtella differt à reliquo cælo.

53. Eſt enim lux accidens & qualitas corporis lucidi, cælum reliquum eſt pellucidum.

Lux non eſt ſubſtantia aut corpus, quia reflectitur & repercutitur, quod eſt accidentis.

54. Cælum agit in inferiora, mediante lumine, motu, & occultis qualitatibus.

Inferiora vocantur, quæ ſunt ad orbem lunæ ad ipſam uſque terram, & in ipſa terra.

Lumen dicitur, quod à ſtellis gignitur in aëre; lux, quæ manet in ipſis ſtellis ac corporibus lucidis.

Motus cæli eſt orbicularis.

Qualitates occultæ in cælo dicuntur, quarum effecta deprehenduntur in inferioribus, quid tamen ipſis ſunt, ignoratur.

Lux eſt in corporibus lucidis ſubjective, ut in ſtellis: lumen eſt à corporibus lucidis effective, ut in aëre à ſole genitum.

55. Cælum accidentia producit principaliter.

Accidentia, ut calorem, frigus, humiditatem, ſiccitatem, &c.

56. Imo & ſubſtantias inanimes.

Ut lapides, gemmas, ferrum, æs, &c. tum mineralia, tum metalla.

57. Imperfecta viventium genera minu[s] principaliter.

Imperfecta viventium genera ſunt, verbi cauſa, quæ naſcuntur ex putri materia, ut multa inſecta, & exigua animalcula.

58. Perfecte viventia diſpoſitive tantum.

Perfecte viventia ſunt, quæ ab aliis viventibus producuntur ex ſemine, ut plantæ, bruta, homines.

Diſpoſitive, id eſt, quatenus cælum ſuo influxu diſpoſitiones varias in ſemen, ex quo gignitur vivens, introducit.

59. In voluntatem agit indirecte, quatenus voluntatis motus aliquo modo ſunt à corporis temperamento.

Nullum agens materiale poteſt agere directe in patiens immateriale: ſed cælum eſt agens materiale, voluntas hominis eſt patiens immateriale; ergo cælum non poteſt agere directe in voluntatem hominis: poteſt tamen agere in corpus hominis, ejus temperiem vel immutando vel alterando; & ſic agit indirecte in voluntatem hominis, quatenus ea aliquo modo pendet à temperie corporis, dum anima humana corpori in hiſce terris eſt alligata.

THE

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Quinta,

DE

ELEMENTIS.

THESIS I.

CORpus ſubcæleſte vel eſt elementum vel corpus ex elementis mixtum atque conflatum.

Subcæleſte corpus dicitur, quod locum ſuum accepit ſub Cælo.

2. Elementum eſt corpus, in quod reliqua corpora reſolvuntur, ipſum in alia corpora, quæ ſpecie diverſa ſunt, reſolvi non poteſt.

Elementum reſolvitur quidem in materiam & formam, ſed non poteſt reſolvi in corpora alia ſe priora; materia vero corpus non eſt, uti nec forma: contra mixtum omne reſolvitur in corpora, non tantum ſe priora, ſed & ſpecie diverſa; nam Elementa, in quæ fit mixtorum reſolutio, & mixtis ſunt priora, & ſunt vera corpora & ſunt ſpecie diverſa.

3. Hinc vocantur ſimplicia:

Simplex vel opponitur mixto, quod ex aliis corporibus non eſt conflatum, vel opponitur compoſito, quod ex materia & forma non eſt conflatum: priori ſenſu Elementa recta dicuntur ſimplicia, poſteriori ſenſu non item; ſic enim ſolæ ſubſtantiæ immateriales, puta, Deus, Angeli, animæ humanæ dicuntur ſimplices: Cælum quoque ſimplex eſt priori ſenſu, non poſteriori: at mixta & ex materia ac forma componuntur, & ex aliis etiam corporibus.

4. Elementa, cum ſint corpora, materiam habent & formam.

Nam in eo diſtinguitur Corpus à Spiritu, qui materia caret: ideoque etiam cum formæ dicuntur, intelliguntur non informantes, quæ materiam præexigunt, ſed aſſiſtentes.

5. Materia Elementorum omnium eſt una que eadem: ſed forma eſt diverſa.

Ratio eſt, quia nullum accidens, ut eſt qualitas, poteſt eſſe forma ſubſtantiæ, ut eſt Elementum.

6. Formæ Elementorum non ſunt qualitates, ſed ſubſtantiales.

7. Quia ſubſtantia non poteſt componi ex non ſubſtantia.

Ratio eſt, quia totum & partes in uno per ſe ſunt ejuſdem generis ac naturæ.

8. Sunt tamen formæ illæ ignotæ, earumque loco qualitates adhibentur, quæ à formis emanant.

Formæ Elementorum ſunt ignotæ, quid ſint, ſed non quod ſint; nam eas eſſe, id eſt, exiſtere, ex earum proprietatibus & operationibus manifeſtum eſt; ſed quæ illarum ſit eſſentia, aut ignotum aut obſcurum eſt:

Adhibentur, tum ad explicandas operationes Elementorum, tum ad Elementorum definiendas qualitates.

Qualitates, ſcilicet, propriæ non alienæ, non communes; hæ enim poſitis formis non ponuntur, ut quidem propriæ.

9. Qualitates Elementorum ſunt motrices & alteratrices.

Ut motus localis & alteratio ſunt diſtinctæ ſpecies motus, ita diſtinctæ ſunt qualitates Elementorum, quæ motum localem & alterationem faciunt.

10. Motrices ſunt gravitas & levitas.

Gravitas facit Elementum moveri deorſum, levitas ſurſum.

In Elementis nulla datur qualitas motrix, quæ ſit cauſa motus circularis, quia talis motus non convenit Elementis: ſi dicas ignem & aërem moveri in orbem à motu ſolis & Cœli; reſpondeo, iſtum motum utriuſque Elementi non eſſe naturalem, ideoque non habere pro cauſa

 aliquam

aliquam qualitatem naturalem, ſed eſt motus præter naturam.

11. Ratione qualitatum motricium, conſiderantur Elementa ut ſunt partes Mundi.

Quia Elementa, ut partes Mundi, & ad ſalutem univerſi vel ſurſum moventur vel deorſum.

12. Elementa ita conſiderata ſunt quatuor; ignis, aër, aqua, terra.

Quaternarius elementorum numerus aſſeritur multis rationibus, ſed quæ quoad maximam partem ſunt probabiles, ut quæ deſumuntur à quatuor humoribus, anni tempeſtatibus, & qualitatibus primis.

Efficaciſſima ratio deſumitur à quadruplici motu elementorum, qui exponitur theſi 16. 17. ſi dicas, elementorum motus eſt tantum duplex, ſurſum & deorſum: reſpondeo, in genere quidem id verum eſt; ſed motus ſurſum, iterum duplex eſt, uti & motus deorſum: & ſic omnis elementorum motus eſt quaduplex.

13. Terra centrum Mundi occupat, hanc proxime ambit aqua, aquam aër, aërem ignis.

Centrum Mundi vocatur, quod eſt intra Mundi circulos, medium & intimum: quemadmodum in cæpa intimum corculum in medio omnium tunicarum aut pellicularum ſitum eſt centrum cæpæ, aut quemadmodum punctum medium, quod à circulis ambitur, & centrum circulorum eſt; ita terra, reſpectu aquæ, aëris, ignis, & cælorum ſe ambientium, omnium eorum eſt centrum.

Naturali quidem ſitu aqua ambit totam terram, ſed quia tum terra non eſſet habitabilis, neque idonea, in aqua vivere homines & animalia; Deus voluit terram aliqua ſui parte exſtare extra aquam, unde aqua, terra, conficiunt unum globum.

14. Hujus rei ratio deſumenda eſt ab impreſſa Elementis vel majore vel minore gravitate & levitate.

Quod enim graviſſimum eſt ex elementis, uti eſt terræ, infimum locum mundi occupat; quod leviſſimum eſt elementum, ſupremum, ita tamen ut ſupremum elementum media, & hæc infimum ambiant: ideoque reſpectu reliquorum elementorum terra centrum eſt, & medium reſpectu aliorum corporum ambientium; quemadmodum punctum eſt medium reſpectu circuli ambientis.

15. Gravitas eſt qualitas motrix, quâ Elementum fertur deorſum, levitas quâ ſurſum.

Fertur, id eſt, movetur motu locali, hic enim latio dicitur.

16. Deorſum eſt vel medium vel verſus medium Mundi.

Medium, hic eſt centrum Mundi, extremum Mundi ſunt cæli, vel inter cælos, cælum extimum.

17. Surſum eſt vel extremum, vel verſus extremum mundi.

18. Hinc gravitas & levitas eſt una ſimpliciter, altera ſecundum quid.

Levitas ſimpliciter vocatur, quia elementum fertur ad cælum uſque; ſecundum quid qua non ad cælum uſque movetur, ſed aliquo uſque verſus cælum: ſic & gravitas ſimpliciter eſt, qua elementum fertur ad centrum uſque; ſecundum quid, qua movetur aliquo uſque verſum centrum.

19. Levitas ſimpliciter eſt propria Igni, ſecundum quid Aëri, gravitas ſimpliciter Terræ, ſecundum quid Aquæ.

20. Hæ qualitates motrices ſunt verę quatates & poſitivæ, non privationes.

Ratio eſt, quia cujus operationes veræ ſunt & poſitivæ, id ipſum principium oportet eſſe verum & poſitivum: ſed qualitatum motricium operationes, ſcilicet, aſcendere & deſcendere ſunt veræ & poſitivæ; ergo & ipſas qualitates motrices oportet eſſe veras & poſitivas.

21. Suntque cauſæ proximæ omnis Elementorum motus: Eæque inſtrumentales:

Qualitates motrices dicuntur cauſæ inſtrumentales motus elementorum, quia à forma elementorum ad motus eorum faciendos excitantur, elevantur, promoventur; hæc enim ratio eſt inſtrumenti, ut ab alia cauſa ſecunda ad agendum applicetur.

22. Forma eſt cauſa motus Elementorum principalis.

Dicitur forma cauſa motus in elementis principalis, quia à nulla alia cauſa ſecunda ad agendum excitatur, licet excitetur à cauſa prima: uti omne agens creatum.

23. Gene

23. Generans non eſt cauſa motus, niſi uatenus formis Elementorum gravitatem & :vitatem indidit.

Generans, id eſt, cauſa elementa producens eſt cauſa motus in elementis, remota, non proxima.

24. In locis propriis Elementa, nec gravi-.nt, nec levitant.

Gravitare, id eſt, deſcendere, levitare, id eſt, aſcendere, quæ ſunt operationes gravitatis & levitatis: itaque elementa, cum in locis ſunt propriis, ſunt quidem gravia & levia in actu primo, ſed non in actu ſecundo, quia non habent quo vel aſcenderent vel deſcenderent.

25. Ignis omnium Elementorum eſt rariſſi-ıum & leviſſimum.

Ratio eſt, quia ignis eſt omnium elementorum calidiſſimum.

Ignem elementarem dari probant vulgo ex proportione qualitatum inter ſe, quæ plane periret, igne elementari ſublato: ut enim aër convenit cum aqua humiditate, diſcrepat caliditate, ſic aqua convenit cum terra frigiditate, diſcrepat humiditate, & ſic terra & aër nullam habent qualitatem communem; ita oportet dari elementum, quod cum aqua nullam habeat qualitatem communem, & habeat aliquam communem cum terra, puta ſiccitatem, & cum aëre, puta caliditatem, eſt enim ignis calidus & ſiccus.

26. Ob ſummam levitatem ſummum te-t locum.

Ratio eſt, quia quo quid eſt levius eo altius aſcendit.

27. Ob ſummam raritatem in ſuo loco non cet.

R..io eſt, quia lux oritur ex commixtione ra.. & denſi, quod enim mere rarum eſt, non ..cet ſed pellucet, id eſt, perſpicuum ac pellucidum, ut eſt cælum & aër, ſed quod lucem habet condenſatam & compactam lucet, uti ſtellæ in cælo.

28. Igni proximus loco eſt aër, qui tribus gionibus diſtinguitur.

Diſtinctio trium regionum aëris, à nobis eſt & mente humana; aër enim eſt corpus continuum, non diviſum, aut diſtinctum in partes.

29. Infima regio aëris pertingit à terra ad eum locum, ubi reflexi ſolis radii finiuntur.

Quia terra eſt corpus aliquo modo politum, radii ſolis ad ſuperficiem terræ demiſſi ad ea reflectuntur; cum enim lux incidit in corpus politum, ab eo repercutitur, quæ radiorum ſolarium hic reverberatio aliquo uſque pertingit. & iſtic ubi finitur etiam finitur infima regio aëris.

30. Media à radiis reflexis ad altiſſimorum montium cacumina.

Exempla altiſſimorum montium ſunt Alpes, aut ſi qui exſtant iis altiores.

Nota vero, mediam regionem aëris nonnunquam Philoſophis dici frigidum, quod intelligendum eſt, quod ſit nimis calida, quam ſuprema aut infima, nam totus aër calidus eſt; quod vero ſuprema aëris regio ſit calidior, ideo eſt, quia igni elementari & ſoli proprior eſt: ſed quare infima dicitur calidior media, cum infima longius abſit ab igne elementari & ſole, quam media; reſpondeo, quia radii ſolis reflexi in infima regione aëris, à terra calorem ejus reddunt intenſiorem, quod videre quoque eſt in ſpeculis, qnando ab iis iiſdem radii reflectuntur.

31. Suprema à montium cacuminibus ad locum Ignis.

32. Aquæ locus eſt naturalis inter terram & aërem:

Ratio eſt, quia aqua eſt aëre gravior, & terra levior, id eſt, minus gravis.

33. At nunc ad bonum univerſi terra multis locis extat extra aquam.

Ratio eſt, quia terra debebat eſſe domicilium & habitaculum animantium ac viventium.

34. Terra eſt elementorum denſiſſimum, & graviſſimum, ideoque infimum tenet locum.

Ratio eſt, quia terra eſt elementorum figidiſſimum; at frigus eſt cauſa denſitatis & gravitatis, ſicut calor eſt cauſa gravitatis & levitatis.

35. Ex aqua & terra unus ſit globus.

Itaque aqua & terra habent commune & idem centrum.

36. Qualitates Elementorum alteratrices ſunt primæ vel ſecundæ.

Qualitates alteratrices dicuntur, quibus elementa alterantur, id eſt, ſecundum quas immutantur.

Et tum ſpectantur ut principia mixtionis.

37. Primæ, quæ non oriuntur ex aliis, ut, Calor, Frigus, Siccitas, Humiditas.

Nonnulli volunt qualitates primas ſic dici, quia primo conveniunt corporibus primis, puta, elementis.

Alii volunt, quia non habent qualitates ſe priores.

38. Hæ veræ ſunt & poſitivæ, omneſque agunt in ſe invicem, Calor in Frigus, Humiditas in Siccitatem, & contra.

Ratio eſt, quia veras & poſitivas exercent operationes, agunt in ſe invicem; ergo omnes partim ſunt activæ, partim paſſivæ qualitates.

Humiditas & ſiccitas dicuntur interdum paſſivæ ſimpliciter, quia minus efficaciter agunt; & calor & frigus dicuntur interdum activæ ſimpliciter qualitates, quia magis efficaciter agunt.

39. Itaque datur reactio.

Reactio eſt mutua elementorum & qualitatum in ſe invicem actio & pugna: nam quia qualitates ſunt contraria in elementis, ſtudent ſeſe mutuo expellere atque expugnare.

40. Ratione harum qualitatum dicuntur Elementa principia mixtionis.

Elementa ſunt principia mixtionis efficientia.

Atque etiam materialia; nam mixta ex elementis tanquam ex materia conſtant.

41. Quia per has omnis in Elementis mixtio peragitur.

Quid ſit mixtio, explicabitur diſputatione 8.

42. Qualitates ſecundæ ſunt, quæ oriuntur ex primarum temperie.

Qualitatum ſecundarum exempla ſunt, raritas, denſitas, ſapor, odor, &c.

43. Qualitates primæ miſtionem antecedunt, ſecundæ ſequuntur.

Quia qualitates primæ ſunt cauſæ mixtionis, ſecundæ ſunt ejus effecta.

44. Caloris actio eſt, 1. calefacere, 2. homogenea congregare, heterogenea diſgregare.

Homogenea non tantum intelliguntur quæ per omnia ſunt ejuſdem naturæ, ſed & quæ, licet ſint diverſæ naturæ, in unam tamen naturam commutari poſſunt: ſic & heterogenea ſunt non ſimpliciter, quæ ſunt naturæ diverſæ, ſed tam diverſæ ut in unam commutari nequeant. Congregare, id eſt, in unam naturam colligere aut mutare; diſgregare, contra.

Quemadmodum cibus & potus, caro & piſcis, commutantur in unum chylum; ſic lapis & panis non poſſunt commutari in unum alimentum.

45. Frigoris actio eſt, 1. frigefacere, 2. frigefaciendo conſtipare, & ſic homogenea atque heterogenea congregare.

Conſtipare, id eſt, obturare.

46. Humiditatis actio eſt humectare, ſiccitatis exſiccare.

Humectare, id eſt, humidum facere, & exſiccare ſiccum facere.

47. Ignis eſt Elementum calidum & ſiccum.

48. Aër eſt elementum calidum & humidum.

49. Aqua eſt elementum humidum & frigidum.

50. Terra eſt Elementum frigidum & ſiccum

Si Elementa forent pura, uti non ſunt, tum haberent ſingula ſingulas ſuas qualitates in gradu intenſo ac ſuperlativo: nunc vero, cum ſint impura, eas poſſident in gradu remiſſo, &, ut Grammatici loquuntur, poſitivo.

51. Ex Elementis quædam ſunt ſymbolica quædam aſymbola.

Symbolum Græce dicitur ſignum aliquod commune, quale datur de nocte vigilibus, cum mœnia urbis circumeunt: ſic dicuntur Elementa Symbolica, quæ habent aliquam qualitatem communem; Aſymbola, quæ nullam.

52. Symbolica, quæ una tantum qualitate diverſa ſunt, altera conveniunt.

Sic ignis & aër conveniunt calore, differunt iccitate & humiditate, differunt calore & frigore: terra & aqua conveniunt frigore, differunt ſiccitate & humiditate.

53. Aſymbola, quæ utraque qualitate differunt.

Aſymbola ſunt ignis & aqua, aër & terra.

54. Per qualitates primas unumquodque mentum in quodlibet mutari poteſt.

Quia per illas qualitates Elementa in ſe invicem agunt, donec ſe mutuo devicerint.

55. Facilius tamen mutatur ſymbolicum ſymbolicum, quam aſymbolum in aſymbolum.

Ratio eſt, quia minor eſt reſiſtentia & minor pugna, inter duo Elementa Symbolica, quam inter duo Aſymbola.

56. Elementum ſymbolicum gigni poteſt ex ſymbolico & aſymbolo.

Sic ignis poteſt gigni ex aëre, & ex aqua, verum ut aqua prius mutetur in aërem; nam ut Aſymbolum ex Aſymbolo gignatur immediate, fieri nequit.

57. Aſymbolum ex Aſymbolo tantum.

Quando ſcilicet utraque qualitas contraria in contrariam mutatur ſimul & ſemel, non immediate alia qualitate in quam prius mutetur.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Sexta,

DE

GENERATIONE ET CORRUPTIONE.

THESIS I.

Elementa, quia conſtant materia & forma diſſolubiter unitis, generationis & corruptionis in inferioribus exiſtunt cauſæ.

In eo differunt Cœli ab Elementis, quod cœlorum materia & forma à ſe invicem diſſolnaturaliter nequeant: in Elementis contra ſe s habet; quin materia & forma cœli diſſolvi ſſint ſupernaturaliter, nullum eſt dubium: uod vero in Elementis materia & forma natuliter poſſunt diſſolvi, fit ob pugnam qualitam contrariarum in illis, quæ in cœlis locum on habet.

2. Generatio & corruptio non uno modo intur.

3. Nam & ſubſtantiis & accidentibus uue tribuitur.

Generatio & corruptio proprie de ſubſtantiis, improprie de accidentibus dicuntur.

4. Accidentia, cum primum fiunt, generantur, cum ultimum deſinunt, corrumpuntur.

Generatio & corruptio accidentium, non ſic dicuntur, ac ſi terminus utriuſque ad quem foret accidens, ſic enim generatio & corruptio confunderetur cum alteratione: ſed accidens dicitur generari, cum primus ejus gradus in ſubjectum introducitur, & corrumpi, cum ultimus ejus gradus ex ſubjecto expellitur; alteratio enim eſt totius accidentis pleni ac perfecti vel productio vel deſtructio.

Quando aqua primum incipit calefieri, primi caloris aut gradus in calore productio, eſt generatio caloris; ſed reliquorum graduum caloris productio, eſt alteratio.

5. Generationem & corruptionem ſubſtantialem dari, experientia demonſtrat.

Generatio & corruptio ſubſtantialis dicitur, à termino ad quem, qui eſt ſubſtantia.

6. Interdum enim corpora ſic mutantur, ut ad priſtinum ſtatum reverti queant; interdum, ut nequeant.

Cum corpora mutantur, ſed ita ut redire poſſint naturaliter, ſi ſibi relinquantur, ad antiquum

quum naturæ ſtatum, dicuntur alterari, ſi non poſſunt, dicuntur generari vel corrumpi.

7. In illis forma ſubſtantialis non eſt mutata, in his quam maxime.

Sic aqua, quando calefit, dicitur alterari, quia calefacta ad priſtinum frigus naturaliter redit.

8. Generatio & corruptio communi definitione definiuntur, *quando totum mutatur, nec ſenſibile quippiam ut ſubjectum idem permanet*, lib. 1. de Gener. & Corr. c. 4.

Per totum intellige, non totum compoſiti, ſed totum compoſitum: per totum compoſiti intelligitur vel materia vel forma, quam neutram neceſſe eſt mutari, ut fiat generatio & corruptia, ſed ſufficit, ſi mutetur illud totum quod ex illis conflatur.

Ut ſubjectum idem, id eſt, ut ſubjectum ejuſdem ſpeciei vel idem numero: idem genere ſubjectum utrobique manet, ſed non idem ſpecie ſemper aut idem numero eſt in generatione aut aut in corruptione.

9. Hæc definitio diſtinguit generationem & corruptionem ab alteratione.

10. In generatione enim & corruptione, aut nullum manet ſenſibile ſubjectum, aut non idem, id eſt, ejuſdem ſpeciei: at in alteratione & idem manet & ejuſdem ſpeciei.

Verbi cauſa, in calefactione aquæ frigidæ manet idem numero, & ejuſdem ſpeciei ſubjectum, tum in calefactione tum in frigefactione, ſcilicet aqua, at contra ſe res habet in generatione & corruptione, ubi ſubjectum interdum non manet idem numero, interdum non ejuſdem ſpeciei.

Sic corpus mortuum non eſt ejuſdem ſpeciei cum corpore vivo.

11. Generatio non ſumitur hoc loco pro ſola animatorum productione, ſed pro productione cujuſlibet ſubſtantiæ.

Cum dicitur, quod generare ſit naturaliſſimum opus viventis, aut quod generatio juxta accretionem & nutritionem ſint actus animæ vegetantis, generatio ſumitur ſtricte: hic vero latius accipitur, ut ſub ſe comprehendat ſubſtantiæ etiam non viventis productionem.

Qualis eſt generatio lapidis in terræ cavernis, aut generatio nivis in aëre.

12. Generatio eſt mutatio à non eſſe a[d] eſſe ſimpliciter.

13. Corruptio eſt mutatio ab eſſe ad no[n] eſſe ſimpliciter.

Intelligitur hic eſſe & non eſſe totius con[m]poſiti, non vero partium ſingularium.

14. Utriuſque idem eſt ſubjectum: no[n] numero, nec ſpecie, ſed genere.

Idem, puta genere, non numero, ne ha[c] theſis pugnet cum octava.

15. Imo & iidem termini:

Iidem termini, ſcilicet, genere non ſpeci[e] non numero.

16. Sic tamen, ut generationis termin[us] à quo ſit corruptionis terminus ad quem, [&] contra.

Generatio enim incipit à non eſſe ſubſta[n]tiam completam & tendit ad eſſe ſubſtantia[m] completam; corruptio contra incipit ab e[ſſe] ſubſtantiam completam & tendit ad non e[ſſe] ſubſtantiam completam.

Subſtantia completa eſt terminus ad que[m] generationis adæquatus, ac remotus, & totali[s] forma ſæpe dicitur Philoſophis generation[is] terminus ad quem inadæquatus, proximus [&] partialis.

17. Nam generationis terminus à quo [&] corruptionis terminus ad quem, eſt non eſ[ſe] ſimpliciter.

Non eſſe ſimpliciter, id eſt, non eſſe ſubſta[n]tiam totam ac perfectam ſeu eſſe compoſitum.

18. Et corruptionis terminus à quo & g[e]nerationis terminus ad quem, eſt eſſe ſimp[li]citer.

Eſſe ſimpliciter, ſignificat eſſe ſubſtanti[am] totam ac perfectam, ſeu eſſe compoſitum.

19. Hinc, omnis generatio eſt quæda[m] corruptio, & contra.

Exempli gratia, quando in fœtum human[um] introducitur anima rationalis, corrumpitur a[ni]ma ſentiens & vegetans, non quod deſina[t] exiſte[re]

exiſtere, nam manent in fœtu poſt animæ rationalis introductionem, ſed dicuntur corrumpi, quia non amplius tenent rationem formæ, nam una cum corpore, in quo ſunt, faciunt materiam hominis; homo enim pro materia habet non corpus ſimpliciter; ſed corpus animatum, anima vegetante & ſentiente.

20. Quin, eadem actione, aliquid generatur & aliud corrumpitur; ſeu generatio unius corruptio alterius, & contra.

Hoc & ſequens axioma intelligendum eſt, non formaliter aut in ſenſu formali, ſed cauſaliter aut in ſenſu cauſali, id eſt, ipſa ratio, qua aliquid generatur, non eſt eadem qua aliquid corrumpitur, reſpectu ejuſdem, ſed corruptio unius formæ eſt cauſa, cur generetur forma alia, & vice verſa: generatio unius formæ eſt cauſa cur corrumpatur alia, non quidem ſemper quoad entitatem, non quaſi deſinant eſſe formæ quæ corrumpuntur, ſed, cum corrumpuntur, ſemper corrumpuntur quoad informationem, quia deſinunt eſſe formæ, id eſt, deſinunt informare aut munus formæ ſuſtinere.

21. Subjectum generationis eſt materia.

Materia, ſubintellige, habilis, quæ actionem generantis juvet.

22. In quo diſtinguitur à creatione:

Nam creatio aut nullam habet materiam præxiſtentem, aut ſi materiam habet præviam, ea ſt inhabilis.

23. Sic, & per materiam corruptio diſtintur ab annihilatione.

Nam in corruptione manet eadem materia, altem genere, quæ fuerat in productione, ut iſum eſt theſi 14. annihilatio vero, dicit non antum compoſiti, non tantum formæ, ſed & pſius materiæ diſtinctionem.

24. Cum enim creatio ſit productio totius ſtantiæ ex nihilo, annihilatio converſio ius ſubſtantiæ in nihilum, nullum poteſt gi commune terminorum ſubjectum.

Nam repugnant, dari communem materiam rmini à quo & ad quem, & tamen totam ſubantiam compoſiti ex nihilo fieri aut in nihiım redigi.

Si enim materia aliqua communis manet, neq; ıbſtantia ex nihilo fit, neque in nihilum redit.

25. Materia generationis non eſt prima, ſed ſecunda.

Materia ſecunda, eſt materia ſingularis, prima eſt univerſalis: at operatio omnis, ſicuti & exiſtentia, ſingularium eſt; ergo & generatio fiet in materia ſingulari ſeu ſecunda, non in univerſali ſeu prima.

26. Quia debet eſſe diſpoſita.

Nam non ex quolibet ligno fit Mercurius, hoc eſt, forma non poteſt introduci in materiam quamcunque, non ſane in indiſpoſitam, hæc enim non eſt idoneum formæ ſubjectum.

Sic non poteſt ex lapide naturaliter generari homo.

27. At diſpoſitiones, formæ introducendæ convenientes, non primæ ſed ſecundæ conveniunt materiæ.

Diſpoſitiones, intellige, tum accidentales tum ſubſtantiales: hæ vocantur vulgo formæ diſponentes & ſubordinatæ, illæ ſunt accidentia. Sic cum ex ligno generatur ignis, debet primum introduci in lignum & calor & ſiccitas & cæteræ diſpoſitiones accidentales, & in viventium generatione inſuper debent induci diſpoſitiones ſubſtantiales ſeu formæ quædam ſubordinatæ, ut in generatione hominis debent introduci in ſemen ſeu materiam anima vegetans & ſentiens.

28. Quare, in corruptione nunquam datur reſolutio uſque ad materiam primam.

Verbi cauſa, cum homo moritur, aut planta interit, anima quidem hominis à corpore ejus ſolvitur, ſed ipſum corpus non ſtatim fit materia prima, & in planta forma quidem, anima vegetans, relabitur in materiæ poteſtatem, ſed quod ſupereſt plantæ corruptæ corpus non ſtatim fit materia prima, verum utriuſque & hominis & plantæ materia variis adhuc modis mutatur, vel in vapores, vel in vermes, vel in pulverem, vel in aërem: &c.

29. Sed præter quantitatem, quædam etiam qualitates manent eædem in genito, quæ fuerant in corrupto.

Qualitates quæ manent in corrupto, cum ante eſſent in genito, ſunt qualitates quæ ſequuntur formam vel Mixti vel Elementorum.

30. Imo ſæpe forma aliqua ſubſtantialis

 ſupereſt,

ſupereſt, ſc. tum animata generantur & corrumpuntur.

Sic cum homo generatur, id eſt, cum anima rationalis corpori unitur, adhuc ſupereſt forma ſentiens, vegetans, mixti, ſed non ſunt formæ hominis, nec exercent munus formæ in homine, ſed faciunt una cum corpore materiam hominis, ſicuti anima rationalis facit ejus formam: ſic cum homo corrumpitur, anima rationalis deſinit informare quidem, ſed non deſinit eſſe forma ſentiens & vegetans, deſinunt & informare & eſſe, manet tamen & ſupereſt forma mixti in cadavere ſeu corpore, materia hominis quæ ante erat in ejus corpore vivo.

31. Nam manet in genito quæ fuit in corrupto, & contrà, forma mixti.

Forma mixti in corpore naturali dicitur, quæ reſultat ex concurſu quatuor Elementorum in corpore mixto.

Sic manet eadem figura cicatricis in cadavere, quæ fuerat in corpore viventis.

32. Hæc tamen, accedente anima, exercet munus diſpoſitionis; at recedente, eſt ſpecifica.

Diſpoſitionis, id eſt, formæ diſponentis, quæ quidem rem conſtituit in certa ſpecie, ſed tali quæ adventu formæ ulterioris ac nobilioris in ſpeciem perfectiorem tranſire valeat:

Specifica, id eſt, ſpeciem facit ſeu largitur ultimam, id eſt, talem quæ in aliam ſpeciem perfectiorem non poteſt tranſire naturaliter; quia naturali via & ordine ac naturæ viribus nobilior forma ſuperaccedere nequit.

33. Quoties nova ſubſtantia generatur, duæ actiones diſtinctæ conſiderari poſſunt, formæ productio & ejuſdem unitio.

In formis materialibus productio earum & unitio, non ſunt re ipſa diſtinctæ actiones, per mentem tamen diſtinguuntur, in formis materialibus reſpectu cauſarum ſecundarum, diſtinguuntur earum productio & unitio, nam creaturæ eas non producunt, quia non poſſunt, nam creantur; attamen eaſdem corpori uniunt: reſpectu Dei, productio earum & unitio non differunt realiter, quippe qui eas producendo unit, & uniendo producit.

34. Generatio conſiſtit non in productione formæ, ſed in unitione.

Et ideo homo rectè dicitur generare hominem, licet animam rationalem non producat, quia eam corpori unit.

35. Formæ ſubſtantiales, nec intenduntur nec remittuntur.

Scilicet, inſtar qualitatum, ſine variatione aut mutatione ſpeciei; nam calor, nunc intenſus nunc remiſſus, manet tamen idem numero calor: talis intenſio & remiſſio non cadit in formas ſubſtantiales, ſed, quæ accedit cum variatione ſpeciei, ea à multis ſtatuitur accidere formis ſubſtantialibus Elementorum in mixtione, vide Diſput. 8. theſi 15. & 16.

36. Hæc cauſa eſt, quod generatio & corruptio fiant in momento.

Subſtantia omnis, ſeu completa, ut totum compoſitum, ſeu incompleta, ut forma, poſita eſt in indiviſibili, ideoque partium ſucceſſionem nullam habet, & idcirco generatio & corruptio fiunt in momento: ac ſic diſtinguuntur à reliquis motibus Phyſicis, qui habent terminum ad quem diviſibilem ſucceſſive, in partes aut gradus, ideoque non fiunt in inſtanti ſed in tempore.

37. Cur generatio & corruptio habeant locum in ſubcæleſtibus, non item cælo, ejus cauſa eſt ſubcæleſtium corporum alteratio ſecundum qualitates contrarias, quæ in cælo non ſunt.

Hæc enim firma eſt ratiocinatio; ubi eſt pugna contrariarum qualitatum, ibi locus eſt generationi & corruptioni naturali.

THE-

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Septima,

DE

METEORIS.

THESIS I.

ELementorum, Generationis ac Corruptionis, quibus tum Elementa, tum res ..lementares, ſubjiciuntur, doctrinam ſequi..ur doctrina eorum, quæ ex Elementis fiunt. ..n diviſione corporum in Elementa & Ele..mentaria, unum membrum ſub alio conti..eter.

Generalis eſt diviſio corporum ſubcæleſtium in Elementa & res Elementares, id eſt, quæ ex Elementis oriuntur quocunque demum modo.

2. Ea ſunt, vel meteora, vel corpora mix..: hæc vulgo mixta perfecte, illa imperfecte ..ixta dicuntur, quod in illis omnia Elemen.., in his non omnia coëant, aut ſæpe una ali..ua Elementi forma ſuperſit cæteris pereun..bus.

Meteora dicuntur à voce græca μετὰ & αἰρέω, quia ſurſum tolluntur: hæc non differunt ſpecie ab Elementis, uti quidem ab iis differunt perfecte mixta. vide theſin 12. hujus diſputationis.

3. Materia Meteororum, vel proxima eſt ..l remota.

Materia proxima eſt, inter quam & ipſum meteorum nulla intercedit materia media: remota eſt, inter quam & meteorum ipſum intercedit alia materia media.

4. Proxima eſt, vapor vel fumus: communi ..mine, exhalatio vel halitus.

Vapor & fumus in communi ſermone quidem confunduntur, ſed hic tamen diſtinguuntur.

5. Remota, eſt aqua, vel terra.

Nec aër nec ignis ſunt materia meteororum, neque ex iis ullum conſtat meteorum, propter naturam eorum nimis ſubtilem; exhalationes enim ex craſſioribus, qualia ſunt aqua & terra, exhalant elementis.

6. Ad aquam & terram etiam referri debent mixta illa, quę, quia ex iis habent ortum, apta ſunt halitum emittere, ut lac, vinum, ſanguis, &c.

Hinc cauſa petitur, cur dicatur interdum lacte, vino, ſanguine pluere, nimirum quia Sol calore ſuo primum attrahit, atque ſurſum elevat, craſſiores lactis, vini, aut ſanguinis partes, quæ poſtea reſolutæ iterum decidunt: ſunt autem liquida adhuc magis idonea ad exhalationes faciendas, quam ſolida; humida, quam ſicca.

7. Fumus elicitur ex terra & rebus terreſtribus, ideoque ſiccus eſt.

Ratio eſt, quia terra ſicca eſt, & in rebus terreſtribus ſiccitas præ aliis qualitatibus prædominatur.

8. Vapor elicitur ex aqua & rebus aqueis, ideoque humidus eſt.

Ratio eſt, quia aqua humida eſt, & in rebus aqueis prædominatur humiditas.

9. Sæpe fumus miſcetur vapori, & vapor fumo.

Imo, quia Elementa ſunt impura, ſemper fumo aliquid vaporis admiſcetur & vapori aliquid fumi.

10. Communi definitione ſub nomine exhalationis definiri poteſt, ſubſtantia levis, quæ ex corporibus gravibus virtute caloris rarefacientis reſolvitur.

Quod exhalatio omnis ſit ſubſtantia levis, id ex motu ſurſum deprehendi poteſt; quod ex corporibus gravibus accipitur, inde liquet, quia ex terra petitur & aqua, quod reſolutio utriuſ-

que Elementi fiat, per rarefactionem partium à calore, inde patet, quod omnis calor rarefacit; ſicut frigus condenſat.

11. Itaque, vapor nihil aliud eſt quam aqua, & fumus quam terra, ſed rarefactæ.

12. Atque utriuſque forma ſubſtantialis eſt eadem quæ Elementi, ex quo oritur.

Quæ differunt ſola raritate & denſitate, non habent diverſas formas ſubſtantiales, quando ſcilicet raritas & denſitas de eodem dicuntur ſubjecto: ideoque quemadmodum ſtella non diſtinguitur ſpecie à cælo, quia eſt denſior pars cæli, & ipſum cælum, in quo ſunt ſtellæ, eſt materia rarior ſtellis; ſic & hic aqua ſpectata in ſe, quo reſpectu eſt denſa, non diſtinguitur ſpecie, non forma ſubſtantiali à ſe ipſa, ut eſt per calorem rarefacta, & tum vocatur vapor; nec terra in ſe ſpectata, ut denſa diſtinguitur à ſe ipſa, ſpectata ut per calorem rarefacta, & tum vocatur fumus.

13. Forma autem accidentalis eſt, impreſſio quædam variorum accidentium.

Forma accidentalis interdum dicitur de uno accidente, interdum de accidentium multorum concurſu, uti hic iſta vera accidentia varia ſunt, variæ partium figuræ, varia magnitudo, varii ſitus, varii motus: &c.

14. Itaque meteora non ſunt unum per ſe, nec ſubſtantiæ meræ, ſed unum per accidens, & ſubſtantiæ accidentalibus formis veſtitæ, ut res artificiales.

Unum per ſe dicitur, aut quod eſt eſſentiæ ſimplicis, ut res immateriales, aut quod ex pluribus quidem conflatur partibus, ſed in naturam unam per unionem coaleſcentibus, ſic ut totum & partes inter ſe ſint ejuſdem naturæ: ſic homo eſt unum per ſe, meteora neutro modo ſunt una; non priori, quia ſunt ſubſtantiæ materiales, non poſteriori, quia totum meteorum eſt ſubſtantia, & partes ejus ſunt, partim ſubſtantia, partim accidens: nec unio eſt ſubſtantialis, ſed accidentalis, quomodo in horologio ſimul cum ferro & rotis concurrunt, varii motus, ſitus, partes, & figuræ ferri ac rotarum.

15. Cauſa efficiens Meteororum eſt calor, vel aſtrorum, præſertim Solis, vel ignis ſubterranei, vel innatus.

Calor aſtrorum vel ſolis dicitur, non quem in ſe habent ſed quem motu ſuo producunt nullum enim in ſe poſſident.

Calor innatus dicitur calor Elementaris.

16. Meteora vulgo dividuntur in vera & apparentia.

Eſt hæc diviſio non generis in ſpecies, ſed ambiguæ vocis in ſignificata.

17. Sed apparentia non niſi æquivoce ſunt meteora, ut homo pictus eſt homo; apparens eſt Iris.

Æquivoca enim ſunt ſeu homonyma, quando vox una quidem communis eſt pluribus, definitio non item, ut in exemplo adpoſito videre eſt, neque enim definitio hominis convenit homini picto. Vocantur apparentia meteora, quæ non ſunt uti apparent eſſe, uti Iris quæ non eſt revera tanta varietas colorum in nubibus, ut apparet, ſed deceptio tantum viſus, ex quo quod lux ſolis per radios incidens in varios angulos à nubibus roſcidis repercutiatur, & ex varia iſta lucis incidentia ac repercuſſione putat viſus ſe videre tam varios colores.

18. Vera ex fumo fiunt, vel ex vapore.

19. Quæ ex fumo fiunt, vel ex pingui fiunt, vel ex arido.

Fumus pinguis dicitur, aliis oleaginoſus, quia multum habet admixtum olei, quemadmodum fumus, qui oritur ex ceſpitibus valde bituminoſis, aut ex lignis in quibus eſt multum terebinthi: fumus contra aridus dicitur, qui parum olei habet admixtum, qualis eſt qui naſcitur ex lignis ſicciſſimis.

20. Quæ ex pingui fumo generantur, dicuntur ignea, quæ ex arido, aërea, quæ ex vapore, aquea.

Non dicuntur meteora ignea, quaſi ex igni tanquam ex materia conſtent, nec aërea, quaſi eorum materia ſit aër, hoc enim falſum eſt; ſed cum materia utriuſque ſit terra, quia illorum materia eſt terra pinguior, quæ ob pinguedinem facile flammam concipit, ideo hæc dicuntur ignea, & quia aliorum materia eſt terra aridior quæ non ita facile flammam concipit, illa dicuntur aërea.

21. Me-

21. Meteora ignea, pro triplici aëris regione, diſtingui poſſunt.

De triplici aëris regione, vide diſputationem 5. theſi 29. 30. 31.

22. In infima aëris regione ſunt, Ignis fatuus, Caſtor, Pollux, Helena, ignis lambens.

23. Ignis fatuus, aliis erraticus, qui & errat & errare facit, & ambulo, habet pro materia fumum pinguem & viſcoſum; ejuſque forma eſt ſaltus ad modum hominis fatui: in locis paludoſis potiſſimum hæret.

Belgæ vocant *een Stal-keers*, aut *Dwael-licht*, quia lucet inſtar candelæ, & facit errare eum de via, qui talem ignem ſequitur; inde dicitur vulgo homines abducere in foſſas & in loca devia.

24. Caſtor, Pollux, Helena, ab igne fatuo diſtinguuntur, quod hic terræ, iſti mari impendeant.

Hæc nomina deſumpta ſunt ex Gentiliſmo, in quo Caſtor, Pollux, & Helena, aut navium erant tutelares aut inſignia; ac quamvis hæc meteora in mari conſpiciantur, ſunt ex halitibus terreſtribus & aridis ad mare delatis.

25. Ignis lambens, eſt exhalatio tenuis, ex ſpiritibus animalium concinnata, ac circa crines eorum relucens.

Ignis lambens in jubis equorum vel equarum conſpici ſolet, videturque idem fuiſſe, qui à Virgilio narratur conſpectus in capite Aſcanii.

26. In media aëris regione ſunt, draco volans, ſtella cadens, fulmen ac fulgur, tonitru, procella.

27. Draco volans, pinguis eſt exhalatio & copioſa, quæ deorſum oblique cadit è nubibus, & refert draconem volantem.

28. Stella cadens, è nubibus veluti nucleus à digitis compreſſis excernitur, & generatur, ut draco.

Hæc duo nomina, ob ſimilitudinem draconis & ſtellæ quam referunt, ſic dicuntur: neque enim ſtella ulla in nubibus eſt, ſed in cælo; neque unquam ex nubibus decidit in terram, ut vulgus ſtulte credit.

29. Fulmen, eſt exhalatio multa & ſubtilis, in nube accenſa, & deorſum ad terram uſque vi erumpens.

30. Si in terram non perveniat, dicitur fulgur.

Fulmen & fulgur in eo differunt, quod fulmen pro comite habeat tonitru, & cauſa ſit combuſtionis rerum in terra, fulgur vero non habeat adjunctum tonitru, neque ad terram uſque deſcendat: Belgæ fulgur vocant, *Weerlicht*, & fulmen, *Blixem*.

31. Tonitru naſcitur ex ictu illo, quo exhalatio in fulmine aërem & nubem frangit.

Quamvis tonitru natura prius ſit fulmine; nam quia nubes frangitur, hinc lux illa fulminis naſcitur, prius tamen videtur fulmen quam auditur tonitru, quia ſpecies viſibiles citius deferuntur ad oculum, quam audibiles ad aurem, ſunt enim hæ craſſiores, at iſtæ ſunt ſubtiliores: ſic primum videmus flammam pulveris pyrii ſive tormentarii ex Bombarda erumpentem, quam audimus ſonum.

32. Procella eaſdem habet cauſus quas fulmen.

Procella hic non ſignificat ſpeciem venti, vulgo *een Buy*, ſed motum fulminis aut tonitru, varium & quaquaverſum delatum, atque corpora objecta perrumpens.

33. Meteora ignea ſupremæ regionis deſcribi debent figura & motu, quia hæc eſt cauſa ipſorum formalis.

Figura & motus in meteoris igneis ſupremæ regionis ſunt quidem potiſſima cauſa formalis eorum, ſed non unica aut ſola; nam ſitus & quantitas ad formam eorum accidentalem quoque pertinent.

34. Suntque, capra ſaltans, trabs, Pyramis, ſtipulæ ardentes, Clypeus videns, fax, ſtellæ diſcurrentes, dolia & cometæ Elementares: De quibus videantur meteorologi.

Hæc omnia nomina ſunt deſumpta à ſimilitudine earum rerum, quas meteora iſta vel referunt vel exprimunt.

35. Meteorum aëreum eſt ventus.

Non quaſi aër ſit materia venti, ſicut Stoici dicebant, ventum eſſe aërem motum, ſed ſic vocatur,

vocatur, quia materia venti eſt exhalatio arida, ex terra profecta, quæ proxima ad aërem accedit, vide theſin 20. hujus Diſputationis.

36. Ventorum materia eſt exhalatio ſicca & calida.

Ergo venti materia fumus, non vapor, exhalatio terreſtris, non aquea.

37. Forma ventorum eſt motus tranſverſus per terram.

Quia venti terras perflant quaquaverſum.

38. Vento pro Meteoro aëreo vulgo additur terræ motus.

Teræ motus non poteſt dici meteorum, quia non gignitur in ſublimi, ſed in ipſa terra, loco infimo, additur tamen meteoris & quidem vento, quia eaſdem habet cauſas.

39. Meteora aquea ſunt nubes & ros.

40. Nubes, eſt vapor craſſus, vi Solis ad mediam regionem aëris evectus ibique loci frigore condenſatus, & partim inſito calore, quo eſt evectus, partim aëris motu, ſuſpenſus.

Dicitur mediæ regionis locus in aëre frigidus, quia eſt minus calidus, quam ſuprema aut infima regio; nam alioquin omnis aër eſt calidus: in eo eſt videre admirabilem Dei ſapientiam, quod nubes, cum ſint corpora tam gravia, nihilominus ſuſpenſæ teneantur in alto in ipſo aëre.

41. Ex nube, vel reſoluta, vel coacta, fit pluvia, nebula, grando, nix.

Nubes reſoluta eſt pluvia; coacta, nebula, grando vel nix.

42. Ros eſt vapor ſubtilis, qui à debili occidentis Solis calore in aërem evocatus, à temperatæ & ſerenæ noctis frigore, in exiguas guttas condenſatur.

43. Hæ guttæ, cum ab auroræ frigore congelantur, dicuntur pruina.

Ros & pruina fere differunt, ut aqua & glacies.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Octava,

DE

MIXTIONE, ET TEMPERAMENTO.

THESIS I.

Corpus proprie ac *perfecte mixtum*, quod mixtum dicitur ſimpliciter, eſt, quod ex Elementorum miſtione oritur.

Corpus perfectè mixtum, dicitur mixtum ſimpliciter, abſque additamento vocis perfecte, per Synecdochen generis: & quia diviſio corporis mixti, eſt diviſio Analogi in ſua Analogata, id eſt, quia mixtum uni ſpeciei magis, alteri minus, magis, perfectè mixto, minus, imperfecte mixto, competit.

2. Ortus mixtorum vocatur mixtio, eſtque *miſcibilium alteratorum unitio.*

Maxima hæc difficultas eſt in voce, alteratorum, nam quandoquidem mixtio eſt productio ſubſtantiæ novæ ex Elementis, ſubſtantiis quoque Elementorum inter ſe mixtis, & alteratio ſit motus ad qualitatem, quæritur quo modo mixtio definiri poſſit unitio miſcibilium Elementorum alteratorum? an igitur Elementa in mixtione tantum mutantur, quoad qualitates: ſi ſic, mixtio non eſt novæ ſubſtantiæ productio: ſi Elementa mutentur quoad ſubſtantiam in mixtione, cur tantum dicuntur alterari? reſpondeo; in mixtione novam ſubſtantiam produci, item Elementa ſeu miſcibilia mutari quoad ſubſtantiam, ſed quia Elementa mutari nequeunt quoad ſubſtantiam niſi prius alterentur quoad qualitates, & quia alteratio Elementorum in ſenſus incurrit, mutatio eorum non item, quæ quoad ſubſtantiam fit, hæc eſt ratio cur in definitione mixtionis potius fiat mentio alterationis, id eſt, mutationis Elementorum quoad qualitates, quam corruptionis, hoc eſt

eſt, mutationis quoad ſubſtantiam: unitio dicitur potius quam unio, quia mixtio eſt actio quæ melius exprimitur per unitionem quam per unionem, quia hæc eſt modus potius ex unitione reſultans, & terminus ad quem.

3. Per miſcibilia alterata non intelligimus s quaſlibet, ut quæ in pharmaco miſcentur, i Elementa.

Poſſunt corpora mixta aliis corporibus mixtis miſceri, uti fit in compoſitis medicamentis; ſed hic intelligitur mixtio corporum ſimplicium, id eſt, Elementorum.

4. Horum unitio non eſt confuſio aut quæm accumulatio, ſed ſubſtantialis conjunio, qua ex quatuor diverſis Elementis fit ia ſubſtantia mixta.

Mixtio alia eſt impropriè, alia propriè dicta: prior eſt, quando corpora multa in unum acervum accumulantur, ut ſi quis ſiliginem tritico & utrumque avenæ commiſceat, vel etiam cum multi liquores in unum confunduntur: fit enim hæc mixtio impropriè dicta, vel confuſis extremitatibus miſcibilium vel iis diſtinctis, puta, ſuperficiebus: at poſterior mixtio propriè dicta fit, cum Elementa quoad ſubſtantias ſimul conveniunt, & ex eorum coalitione & commixtione tertia exurgit ſubſtantia, quam vocamus mixtum.

5. Miſti generatio definitur ab *Ariſtotele* 3. *Meteor. cap.* 1. *mutatio à qualitatibus avis proportionem cum ſubjecta materia naturæ venientem habentibus.*

Per qualitates activas hic intelliguntur calor & frigus, quæ ſic dicuntur, non quaſi tantum agant, & nihil patiantur, ſed quia magis agunt quam patiuntur, ſi quid ex adverſo: humiditas & ſiccitas dicuntur qualitates paſſivæ, non quia tantum patiantur, & nihil agant, ſed quia magis patiuntur quam agunt; ut hic denominatio fiat à potiori.

6. Per *materiam ſubjectam* intelliguntur ualitates paſſivæ in concreto, humidum & cum; per *naturam* forma miſti generandi.

Dicuntur qualitates ſumi in concreto, quando ſe ipſas ſignificant, & ſimul ſubjectum ſuum: quamvis natura tam dicatur de materia quam de forma, hic tamen peculiariter de forma debet intelligi, & quidem de forma mixti, quia omnis forma nobiliori modo natura eſt.

7. Mixtio & miſti generatio reipſa idem ſunt, ratione vero differunt, ideoque & definitione.

Ratione, ſcilicet, ratiocinata, quæ habet fundamentum in re: ex hac theſi liquet, non ſtatim re ipſa differre, quę differunt definitione, ita ut hoc argumentum non valeat; quæ habent diverſas definitiones, habent diverſas eſſentias.
Nam diverſitas definitionum ſæpe fundatur in diverſis tantum reſpectibus, qui diverſitatem rerum non inferunt; quemadmodum id liquet in actione & paſſione, quæ diverſas habent definitiones, non tamen ſunt res diverſæ.

8. Mixtio de Elementis dicitur, generatio de ſubſtantia mixta: Elementa miſceri, ſubſtantia generari dicitur.

Quemadmodum aliud eſt totum, aliud ſunt partes, ita alia tribuuntur toti, alia partibus, totum componitur, partes componunt; ſic hic Elementa generant, mixtum generatur, & non generant Elementa mixtum, niſi prius inter ſe miſceantur: ideoque mixtio propriè eſt Elementorum, ſed mixti ex Elementis productio, conſtitutio, generatio, non niſi de toto dicitur mixto.
Ut ſeſe habent medicamenta ſimplicia, quæ à Pharmacopolâ miſcentur, ad medicamentum compoſitum quod ex illis generatur, ita ſeſe habent Elementa quæ miſcentur ad omne mixtum, quod ex illis generatur: ſed medicamentorum ſimplicium eſt miſceri, & medicamentum compoſitum dicitur generari; ergo & Elementa recte dicuntur miſceri & mixtum generari.

9. Ad mixtionem tria requiruntur. Primo, ut Elementa in unum locum coëant. Secundo, ut in minimas particulas dividantur. Tertio, ut mutua actione & paſſione ſeſe invicem debilitent.

Locus mixtionis eſt aqua & terra, tum in ſuperficie ſua, tum in partibus interioribus: ſed hic graviſſima oritur difficultas, quomodo ignis & aër, cum ſint Elementa levia, ad ſuperficiem terræ vel aquæ deſcendere poſſint, cum iſte motus eorum ſit futurus contra naturam, atque adeo violentus; at vero nullum violentum eſt perpetuum: reſpondeo, omnino corpora levia contra naturam ferri deorſum, reſpectu cauſæ efficientis internæ, quæ eſt forma, & ſic omnino motus ignis & aëris, cum ad mixtionem in terra faciendam deſcendunt, eſt violentus,
ſed

ſed reſpectu finis, qui eſt ſalus univerſi, quod ſine mixtione & mixtis conſiſtere nequit, motus ille non eſt violentus, unumquodque enim Elementum ſtudet ſervare univerſum, ejuſque ſalutem procurare; ſic videmus gravia quoque aſcendere, & levia deſcendere, cum impediendum eſt vacuum, quod cum natura univerſi pugnat.

Minimas, id eſt, valde parvas, nam partes minimæ hoc ſenſu, ut non dentur minores, nullæ ſunt, nam non datur minimum Phyſicum, & corpus naturale, quia continuum eſt, dividi poteſt in partes minores, & uſque minores in infinitum, ſi fuerint proportionales:

Debilitent, nam ſi non ſe invicem Elementa debilitarent, ſed ſi integra manerent, mixtum non foret unum per ſe, ſed eſſet unum per aggregationem, ut acervus lapidem, quod abſurdum eſt.

Elementa debent in unum locum coïre, quia ita debent ſibi invicem approximari, ut inter ſe commiſceri valeant.

Et ſic ille motus deorſum ignis & aëris non eſt violentus, nec etiam naturalis, ſed præter naturam: at motus violentus eſt contra natuam, & naturalis ſecundum naturam.

10. In hac Elementorum pugna formæ eorum ſubſtantiales non pereunt.

11. Si enim perirent ac penitus abolerentur, quomodo poſſent uniri?

Non poſſunt uniri quæ non ſunt: atqui, ſi formæ Elementorum interirent, non eſſent; ergo, neque unirentur, neque uniri poſſent: & ſic mixtio male definiretur unitio.

12. Sed nec manent integræ:

14. Nam ſic corpus mixtum non foret unum per ſe.

Ubi enim plura corpora concurrunt integra, totum ex iis compoſitum eſt unum per aggregationem, ſive ordinem inter ſe habeant, ut exercitus, ſive non habeant, ut acervus lapidum.

14. Verum caſtigantur, refringuntur, ac remittuntur.

Id eſt, formę Elementorum in mixtione aliqua ſui parte imminuuntur, & aliquid quaſi de eſſentia ſua perdunt.

15. Non tamen remittuntur eo modo, quo qualitates:

16. Quia hę remiſſæ non mutant ſpeciem, illæ quam maximè.

Formæ dicuntur remitti, non quod entitas earum aboleatur, ſed quia perit earum formalitas, id eſt, non amplius exercent munus formæ Elementorum, neque conſtituunt amplius Elementa, ſed faciunt novam ſpeciem, quam vocamus corpus mixtum; in quo differunt à qualitatibus, quæ remittuntur, ſic ut maneant ejuſdem ſpeciei: & ſic verum eſt, quod ſubſtantia recipit magis & minus, cum variatione ſpeciei, qualitas recipit magis & minus, ſine variatione ſpeciei

17. Atque ut formæ ita & qualitates Elementorum non abolentur ſed caſtigantur.

Quia qualitates Elementorum emanant à formis, ideo, ſi hæ refringuntur, & refringi debent iſtæ, quamvis diverſa ſit refractionis ratio.

18. Et quia ſic caſtigatæ *Ambæ* manent in mixto, dicuntur Elementa manere in mixto virtute vel virtualiter.

Ambæ, id eſt, & formæ & qualitates Elementorum.

Dicuntur Elementa manere in mixto virtualiter, quia & formæ Elementorum & eorum qualitates, quamvis ſunt imminutæ, & non nihil caſtigatæ, virtutes tamen ſuas calefaciendi, frigefaciendi, humectandi, exſiccandi, in mixto exerunt atque exercent.

19. Mixti *ortum* ac generationem ſequitur ejus *interitus*: mixtioni reſolutio, & generationi corruptio opponitur.

Ratio eſt, quia contrariorum eadem eſt ſcientia: interitus aliis Phyſicis vocatur corruptio.

20. Interitus eſt vel naturalis, 1. quoad individua, non quoad ſpecies, 2. ex lege naturę univerſalis non particularis, 3. ratione materiæ propter potentiam ad eſſe & non eſſe formæ, 4. ratione formæ, propter pugnam qualitatum quæ ab ea emanant: vel interitus eſt contra naturam.

Quæſtio graviſſima eſt, quomodo corruptio ſit naturalis, quandoquidem nullum corpus naturale tendit in ſui corruptionem; reſpondeo: corruptio dicitur naturalis prout, naturale opponitur artificiali vel ſupernaturali; corruptio naturalis eſt, & reſpectu materiæ, quæ & ſubjectum & principium eſt corruptionis, & reſpectu formæ,

ctu formæ quæ eſt terminus corruptionis, forma enim eſt, quæ corrumpitur: corruptio autem ipſa non fit à principio externo, quale eſt ars, nec adeo actione ſupernaturali, ſed à materia & forma unitis diſſolubiliter; unio vero materiæ & formæ diſſolvi poteſt in mixtis, quia qualitates in eo contrariæ ſe mutuo oppugnant ac debilitant, & licet corruptio non videatur naturalis, reſpectu corporum ſingularium in individuo, eſt tamen naturalis, reſpectu naturæ in genere, in qua nulla dari poſſet generatio naturalis, niſi & corruptio naturalis daretur; nam generatio & corruptio naturaliter ſe invicem conſequuntur.

Nam unumquodque individuum ſtudet conſervare ſe ipſum.

Materia eſt principium corruptionis, quia habet ſe indifferenter ad quaſlibet formas, ita ut quæ materia nunc eſt ſub hac forma, verbi cauſa, corpus ſub forma viventis, alio tempore poſſit eſſe ſub forma non viventis, & quidem naturaliter, quando ſcilicet vivens moritur: atqui materia eſt natura; ergo corruptio mixti, propter materiam, reſpectu ejus bene dicitur naturalis: forma quoque eſt principium corruptionis quando ea à materia diſſolvi poteſt, quod fit cum qualitatum pugnantium eſt origo: forma vero eſt natura; ergo corruptio mixti reſpectu materiæ quoque dicitur naturalis.

21. *Naturalis* eſt putrefactio: *contra naturam* combuſtio, cui vulgo additur petrificatio.

Putrefactio dicitur corruptio naturalis, quia ipſa materia rei putrefaciendæ diſpoſita eſt ex natura ſua ad corruptionem totius: eſt enim in materia potentia naturalis ad eſſe, vel non eſſe, ſub hac vel alia forma; quæ potentia eſt radix corruptionis naturalis.

Quod videre eſt in pomo, aut ligno, quod putreſit.

22. *Putrefactio* dicitur interitus miſti naturalis, quia univerſalis naturæ lege conſtitutum eſt, ut mixtum putredine intereat.

Univerſalis naturæ lex eſt, quam Deus naturæ autor fixit univerſo, qua cautum eſt, ut, quæcunque ſunt orta, viciſſim intereant: itaque reſpectu univerſi tam naturalis eſt corruptio quam generatio, licet, reſpectu hujus vel illius individui, quod ſtudet eſſe ſuum conſervare, quam diu poteſt, corruptio videatur eſſe contra naturam.

Natura eſt vel univerſalis, id eſt, totius univerſi, vel particularis uniuſcujuſque corporis ſingularis in univerſo; hic intelligitur natura prior.

23. *Putrefactio*, eſt corruptio caloris proprii ac naturalis, in unoquoque humido, à calore corporis ambientis.

Corpus ambiens eſt vel Sol vel aër, vel quodcumque aliud calore præditum.

Calor proprius, eſt calor inſitus ipſis rebus naturalibus; calor ambiens, eſt à corpore cæleſti vel alio extrinſecus ad rem naturalem accedens.

24. *Combuſtio*, eſt totius miſti à vehementi calore in ignem & cineres mutatio.

Calore, ſcilicet, qui ab externo & ambiente corpore accedit.

25. *Petrificatio*, eſt totius mixti à vehementi frigore in ſubſtantiam lapideam ac terreſtrem mutatio.

Petrificatio, nomen ſuum habet à petra, id eſt, lapis, & facio, quia per eam mixtum mutatur in lapidem.

26. *Affectiones*, quæ corpori mixto inſunt propter mixtionem, ſunt, vel *qualitates* vel *mutationes*, quibus corpora mixta ob qualitates iſtas & per illas alterantur.

Qualitates, quarum hic fit mentio, ſunt propriæ corporis mixti, uti & mutationes, non vero Elementorum.

27. *Qualitates* ſunt, vel *temperamentum*, vel *qualitas ex temperamento orta*.

Temperamentum dicitur à temperando, quia ſignificat temperatam qualitatum Elementarium mixtionem.

28. *Temperamentum* non eſt ſimplex aliqua qualitas à quatuor primis qualitatibus diſtincta, ſed ipſæ primæ qualitates refractæ, aut potius earum conveniens mixtura & complexio.

Quæſtio eſt inter Phyſicos, an temperamentum ſit quinta quædam qualitas, diverſa à quatuor qualitatibus Elementorum; reſpondemus non eſſe, ſed tantum congeriem quatuor iſtarum qualitatum remiſſarum & refractarum ad certam menſuram.

29. *Temperamentum* eſt *æquale* vel *inæquale*.

Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, nec integri in membra, ſed ambiguæ vocis in ſuas ſignificationes, quemadmodum homo dividitur in pictum & verum.

30. *Æquale* eſt, in quo qualitates primæ ad amuſſim ſunt coæquatæ, vulgo, *temperamentum ad pondus*.

Vocatur temperamentum ad pondus, quia æquales gradus caloris, frigoris, humiditatis, in eo collocantur.

31. Tale non datur.

Ratio eſt, quia nunquam qualitates Elementares ad iſtam æqualitatem in mixto redactæ reperiuntur, propter pugnam perpetuam in qua ſemper aliqua earum prædominatur, & victrix eſt.

Si daretur temperamentum ad pondus, viventia nunquam morerentur, nec mixta interirent.

32. *Inæquale*, quod dicitur *temperamentum ad juſtitiam*, ab hoc qualitatum primarum æquilibrio recedit.

Temperamentum ad juſtitiam ſic dicitur, quia ſicut juſtitiæ eſt, unicuique ſuum tribuere, ita hoc temperamentum unicuique corpori naturali tribuit, iſtas vires agendi, quæ pro ratione naturæ ei conveniunt.

33. Quod ſi una qualitate recedat, eſt temperamentum ſimplex: ſi gemina & utraque, dicitur compoſitum.

Hinc ortum ducunt, iſta quatuor temperamentorum genera, ſanguineum, cholericum, Phlegmaticum, Melancholicum.

34. *Qualitas ex temperamento* orta, vel eſt qualitas ſenſibilis ſeu patibilis, vel potentia naturalis.

Non omnis qualitas ſenſibilis vel patibilis oritur ex temperamento corpotis mixti, nam calor eſt talis qualitas, item frigus, attamen neutra qualitas ex temperamento oritur, ſed in ipſis reperitur Elementis: hoc tantum dicitur in præſentiarum, qualitatem ex temperamento ortam, aliquam eſſe ſenſibilem, id eſt, in ſenſus incurrentem, aliam non item.

35. Qualitas ſenſibilis temperamentum ſecuta, eſt vel ſapor, vel odor, vel color, vel qualitas tactilis.

Lux non recenſetur, quia illa ex temperamento corporis mixti non oritur, quippe quæ ſedem quoque inveniat in corporibus ſimplicibus, Cælis puta & Elementis quibuſdam:

Qualitas tactilis intelligitur hic ſecunda, vide theſin 41. non prima, qualis eſt calor, frigus, ſiccitas.

36. *Sonus* non ſequitur mixtionem, ſed motum localem & corporum colliſionem.

Corporum ſive mixtorum ſive ſimplicium, utrorumque.

Colliſio corporum differt à commixtione, quod in colliſione corpora collidentia ſingula ſuas habeant ſuperficies diſtinctas & non confuſas inter ſe; at vero in commixtione corpora, quæ commiſcentur, non habent ſuperficies diſtinctas, ſed inter ſe confuſas.

37. *Sapor* eſt qualitas mixti corporis, orta ex abſterſione ſicci terreſtris, per humidum aqueum à calore facta, quæ poteſt afficere guſtum.

Mixti, itaque pura aqua ſi daretur non ſaperet: in ſapore prædominatur humidum, ſuccumbit ſiccum; inde omnia liquida ſunt magis ſapida quam ſicca: cauſa efficiens ſaporis eſt calor ipſius corporis ſapidi:

Quomodo ſapor afficiat guſtum, an per ſpecies intentionales, an vero ſecundum eſſe reale, explicabitur Diſput. 13.

38. *Odor* eſt qualitas mixti corporis, orta à ſicci terreſtris ſapidi in humido aëreo vel aqueo digeſtione, facta à calore, apta afficere odoratum.

Mixti, itaque purus aër, aut aqua pura, ſi darentur, non fœterent: ſed fœtor omnis, id eſt, odor malus, ex miſſione oritur, uti & bonus:

In odore prædominatur ſiccum, & ſuccumbit humidum; inde corpora ſicciſſima maxime ſunt odorifera:

Quomodo odor afficiat odoratum, an realiter, an intentionaliter, explicabitur diſputatione 13.

39. *Color* non tam ſequitur mixtionem primarum qualitatum, quam lucidi, perſpicui, & opaci.

Lucidum

Lucidum eſt, quod radiat, id eſt, quod radios luminis diſpergit, per & verſus corpora alia: perſpicuum dicitur, per quod lumen à corpore lucido demiſſum & diſperſum pervadit, ac permeat; opacum eſt, per quod radii luminoſi à corpore lucido profecti non pervadunt, nec permeant, ſed in quo ſiſtuntur ac terminantur: exemplum corporis lucidi eſt Sol, ſtella, ignis cunicularis: exemplum corporis perſpicui eſt aër, vitrum, cryſtallus: exemplum corporis opaci eſt terra, lapis, paries &c.

40. Itaque, eſt qualitas mixti corporis, orta ex mixtione luminis & perſpicui cum opaco, vim habens afficiendi viſum.

Luciditas ſive lumen, perſpicuitas & opacitas, ſunt qualitates ſingulæ ſuorum corporum, ex quarum debita temperatura oritur color, & pro varia earum mixtione color varius naſcitur.

41. *Qualitates tactiles*, quæ ex primarum mixtione oriuntur, ſunt variæ, raritas, denſitas, aſperitas, lævitas, &c.

Raritas oritur ex prædominio caloris in mixtione, ſupra qualitates alias; denſitas ex victoria frigoris, ſupra qualitates alias, &c.

42. *Potentia naturalis* ex temperamento orta, eſt *activa* vel *paſſiva*.

Addi poteſt tertium membrum, ſcilicet vel potentia partim activa, partim paſſiva, quæ vulgo dicitur mixta,

Potentia activa, eſt principium tranſmutationis in alio, quatenus aliud eſt, ſic in igne eſt potentia calefaciendi aquam: potentia paſſiva eſt principium mutationis ab alio, quatenus aliud eſt, ſic in aqua eſt principium, quę mutari poteſt ab igne, ea frigida in calidam: potentia mixta eſt principium mutationis in ſe ipſo, talis eſt viſus, nam mutat ſe ea non vidente in videntem, & viſionem in ſeſe retinet.

43. Ad activam pertinent Antipathiæ & Sympathiæ rerum naturalium.

Antipathia & Sympathia vulgo dicuntur qualitates occultę, non quia ignoratur quod ſint, ſed quia neſcitur quid ſint, nam illas eſſe effecta demonſtrant: eſt vero antipathia occulta qualitas, qua unum corpus naturale alterum fugit & fugat, id eſt corrumpit ac deſtruit: Sympathia eſt occulta qualitas, qua unum corpus naturale alterum amat, ambit, amplectitur, & amice cum eo conſpirat; exempla utriuſque videre eſt elegantiſſima in colloquio Eraſmi, de Amicitia.

44. Mutationes mixti corporis ſunt, concoctio ſive digeſtio, ejuſque ſpecies, maturatio, elixatio, aſſatio, &c.

De hiſce mutationibus ſpecialibus corporis mixti videatur Magirus.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Nona,

DE

A N I M A.

THESIS I.

HActenus de corpore inanimi eſt diſputatum, ſequitur animatum.

Corpus interdum ſignificat totam aliquam ſubſtantiam materia & forma conſtantem, quo ſenſu ſubſtantia dividitur in materialem ſeu corpus, & immaterialem ſeu ſpiritum: interdum corpus ſignificat alteram partem, puta materiam rei animatæ, oppſitam animæ tanquam parti alteri, ſic dicitur homo conſtare, corpore & anima: priori vero ſenſu, dicitur homo corpus naturale, & ſpecies corporis naturalis; & in quantum homo ut ſpecies ſpectatur corporis naturalis, in tantum agitur de anima in Phyſicis, quia & quatenus eſt hominis, ut corporis naturalis, pars ac forma.

Hoc ſenſu anima non eſt forma omnis corporis naturalis, hoc enim ſi verum foret, omne corpus naturale eſſet anima; tum etiam Cæli, Elementa, lapides &c. quod falſum eſt:

Nam ejuſdem eſt diſciplinæ, explicare partes, & explicare totum; ideoque, quia Phyſicæ eſt agere de homine aut corpore naturali, etiam de anima agendum eſt ei.

2. Corpus animatum, uno nomine vivens, eſt quod ex anima, tanquam forma, & corpore ſeu materia conſtat.

Vivens corpus opponitur non viventi, ac utriuſque commune genus eſt mixtum.

3. Animam eſſe, ex operationibus ejus eſt manifeſtum.

Ratio eſt, quia dantur operationes, quæ non poſſunt adſcribi corpori.

4. Illa enim natura, qua corpora vigent, & à ſe ipſis moventur, dicitur anima.

Si vita, vigor, ſenſus, & id genus alia, proficiſcerentur à natura corporum, jam ea competerent omnibus corporibus: ſed falſum eſt poſterius; ergo & prius.

5. Anima aut eſt ſubſtantia, aut accidens.

Si dicas dari tertium inter ſubſtantiam & accidens, ideoque hoc Dilemma non valere, reſpondeo: quamvis detur tertium, quod ſit medium negationis inter hæc duo, ut nec ſit ſubſtantia nec acccidens, diviſio tamen hæc immediata eſt, & ſolida, quando inſtituitur de ente reali, quale eſt anima, nam inter entia realia non datur medium, ne quidem negationis, inter ſubſtantiam & accidens: ſed omne ens reale alterutrum eſt; ideoque & anima alterutrum eſt.

6. Non accidens, quia per accidens non poſſunt ſubſtantiæ animatæ ab inanimatis diſtingui.

Quod non conſtituit ſubſtantiam, non poteſt eam ab alia ſubſtantia diſtinguere: accidens non conſtituit ſubſtantiam; ergo &c. anima contra conſtituit ſubſtantiam, ideoque diſtinguit, ergo non eſt accidens.

7. Itaque anima non eſt temperamentum.

8. Quia ſic vel foret harmonia quatuor primarum qualitatum, vel qualitas quædam ex primis reſultans.

Utrumvis dixeris, animam ex numero accidentium non exemeris.

9. Si ſubſtantia ſit anima, vel materia, vel forma, vel compoſitum erit.

Ratio eſt, quia ſubſtantia omnis in iſta tria dividitur, id eſt, aliquid eſt iſtorum trium.

10. Non materia, quia materia indifferens eſt ad corpus animatum: anima vero eſt animatis propria.

Quod animatis proprium eſt, non poteſt dici eorum materia, quia materia eis cum inanimatis corporibus eſt communis: ſed anima eſt propria animatis corporibus; ergo non eſt eorum materia.

11. Multo minus corpus eſt, quia dimenſionum daretur penetratio.

Si anima corpus eſſet, homo ex duobus componeretur corporibus; & quando quidem anima non eſt extra materiam animatam, dimenſiones utriuſque, id eſt, longitudo, latitudo, craſſities, ſeſe invicem penetrarent.

12. Nec compoſitum eſt, puta Phyſicum, quia non totum vivens, ſed pars tantum viventis.

Pars unaquæque differt realiter à toto, neque poteſt eſſe eadem cum toto: anima eſt pars compoſiti viventis; ergo &c.

13. Eſt igitur anima ſubſtantia, immaterialis, incorporea, ac forma, una voce ἐντελέχεια ſeu actus.

Notetur hic accuratè diſtinctio vocis hujus, immaterialis, quæ hic ſignificat animam carere materia, tanquam parte eſſentiali ac conſtituente: ſed vero ſi hæc vox ſignificet ſubſtantiam, quæ nullo modo, nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari dependet à materia, non omnis anima eſt ſubſtantia immaterialis, ſed ſola rationalis eſt talis; vegetans & ſentiens, hoc ſenſu, non ſunt tales, ſunt tamen immateriales priori ſenſu, æque atque anima rationalis.

14. Eſt forma non aſſiſtens, ſed informans.

Ratio eſt, quia anima non ſolum motum largitur corpori ſed eſſentiam inſuper.

Forma aſſiſtens eſt, quæ tantum largitur motum, ut nauta, qui clavum tenet, largitur navi: informans, quæ & motum & eſſentiam largitur compoſito, ut eſt anima.

15. Eſt actus non ſecundus ſed primus.

Actus ſecundus tolli poteſt, ſalva manente re cujus eſt actus ſecundus, primus non item; at anima, ſalva re animata, tolli nequit.

Anima eſt actus primus ſubſtantialis non accidentalis, quia ſic foret accidens; quemadmodum

modum calor in igne eſt actus primus accidentalis, forma ignis eſt actus primus ſubſtantialis, calefactio eſt actus ſecundus.

16. Quia non eſt operatio, ſed principium erationis.

17. Definitur anima, *actus primus corporis ganici potentia vitam habentis*.

Hæc definitio ex Ariſtotele eſt, & tanquam à riori: altera ex eodem, quæ adfertur theſi 23. ſt à poſteriori.

18. Per *corpus* non intelligitur materia ima, ſed corpus natutale conſtans materia forma, quam mixti formam vocamus.

Ratio eſt, quia anima non in quamlibet maeriam introduci poteſt, ſed in eam quæ ſibi ongruit; at nulla talis eſt niſi quę formam mixi in ſe habeat.

19. Hæc forma mixti reſpectu animæ eſt poſitio, & ea adveniente non aboletur, ſed init ſpecificare.

Scholaſtici dicerent, non amitit entitatem, ed formalitatem, id eſt, non amplius conſtituit ompoſitum in illa ſpecie rerum tantum, in qua iud conſtituebat ante.

Ideoque forma mixti manet poſt acceſſum imæ, ſed non manet ſpecifica & principalis.

.o. Corpus *organicum* eſt, quod vario ororum apparatu eſt inſtructum.

Organa hic vocantur inſtrumenta exercendi perationes vitales & animales.

.1. Per verba iſta, *potentia vitam habentis*, elligitur idem quod per vocem, *organicum*, unt hujus explicatio.

.2. *Organicum* ſignificat ſimpliciter, id od habet varia inſtrumenta; *potentia vitam ens*, ſignificat illa inſtrumenta corpori eſſe ceſſa ad exercendas vitæ operationes.

Diſcrimen inter iſta duo videri poteſt in caavere, quod quidem eſt corpus organicum, uia variis organis adhuc eſt inſtructum, ſed men non potentia vitam habet, quia non iit cadaveri iſta organa relicta, ut inſtrumenta unctionum vitalium & animalium exercendaium, utriſque enim cadaver caret.

23. Præter hanc animæ definitionem, alia adhuc extat apud Ariſtotelem: ſcil. *Anima eſt id quo vivimus, ſentimus, & intelligimus primo.*

Id, hoc eſt, ſubſtantia.

24. Additur, *primo*, quia duplex eſt id quo vivimus, anima & corpus: ſed corpore non primo vivimus.

Propriè compoſitum totum vivit per animam; ſed quia hæc compoſito vitam largiri nequit, niſi primum faciat vivere corpus cui ineſt, ſecundario per ipſum corpus vivens, id eſt, per corpus vita ab anima donatum, totum compoſitum vivere dicitur.

25. Particula *quo* ſignificat principium vitæ internum.

Internum, ſcilicet, ſubſtantiale.

26. Ex poſteriori hac animæ definitione, oritur quędam animæ diviſio in vegetativam, ſenſitivam, & rationalem.

Hæc diviſio animæ ab omnibus quidem eſt recepta, ſed non eodem modo explicata, de qua explicatione videbimus theſi 30. eſtque diviſio deſumpta ab effectis.

27. Vegetativa eſt qua vivimus.

28. Senſitiva qua ſentimus.

29. Rationalis qua intelligimus.

Hęc ſunt deſcriptiones incompletæ & imperfectæ, perfectior & completa uniuſcujuſque animæ dabitur Diſput. 10. 11. & 15.

30. Hæ tres animæ ſunt diſtinctæ quoad eſſentiam ac ſubſtantiam.

Quin hæ tres animæ in diſtinctis ſubjectis, ſcilicet, planta, bruto, homine, ſint diſtinctæ, nullum eſt dubium; ſed quæſtio eſt graviſſima, an in eodem ſubjecto, puta homine, ſint diverſæ eſſentiæ atque ſubſtantiæ: ita quidem videtur, nam quæ à ſe invicem ſeparantur, diſtinctam habent eſſentiam & ſubſtantiam: ſed in homine, & cum oritur, & cum moritur, tres animæ à ſe invicem ſeparantur; ergo & eſſentiam habent & ſubſtantiam inter ſe diſtinctam: probatur minor; cum homo gignitur, longo tempore ante adventum animæ rationalis inveniuntur in fœtu humano anima ſentiens & vegetans,

getans, quod manifeſtum eſt ex utriuſque operationibus, nam fœtus diu ante & creſcit & nutritur, & loco ſe movet; ergo iſtæ duæ animæ vegetans & ſentiens re ipſa à rationali ſeparantur, ergo & re ipſa diſtinguuntur.

Cum moritur homo, anima rationalis vel in Cœlo recipitur, vel ad tartara defertur: vegetans & ſentiens poſt mortem non manent ſuperſtites, alioquin immortales forent, ut rationalis; ergo & ſeparantur ab anima rationali, ergo & realiter ab ea diſtinguuntur.

31. Itaque male dicuntur facultates unius & ejuſdem animæ.

Subſtantia diſtincta ab anima rationali non poteſt dici ejus facultas, nam facultas eſt accidens, ſcilicet potentia: ſed anima naturalis, vegetans & ſentiens, eſt ſubſtantia diſtincta ab anima rationali; ergo neutra eſt ejus facultas.

32. Hæ tamen animæ inter ſe diverſæ, in eodem tamen compoſito ſibi invicem ſubordinantur.

Hæc ſubordinatio eſt, non categorica, quaſi una anima ſit generica, altera ſpecifica, omnes enim ſunt ſpecificæ, ac largiuntur ſpeciem, ſed diverſo modo; quædam ultimam, ut anima rationalis in homine, ſentiens in Bruto, vegetans in planta; quædam non ultima, ut ſentiens in fœtu humano, & vegetans in fœtu bruto: verum eſt ſubordinatio hæc cauſalis, tanquam inter cauſas remotas & proximas, nam ex tribus hiſce formis ſeu animabus, una tantum eſt hominis cauſa, & forma proxima, ſcilicet, rationalis; reliquæ duæ ſunt in homine, cauſa & forma remota, puta ſentiens & vegetans; at cauſa remota ſubordinatur proximæ.

33. Rationalis ita eſt diverſa à duabus aliis, ut hæ in fieri, eſſe, & operari dependeant à materia, illa non item.

Rationalis anima quamvis fiat in materia, non tamen ex materia, ſcilicet corpore, quamvis ſit & operetur in materia, exiſtit tamen & operatur quoque extra materiam, quando ſcilicet à corpore ſeparatur: ſed vero anima vegetans & ſentiens non tantum fiunt in materia, ſcilicet corpore, ſed etiam ex ea, non tantum exiſtunt & operantur in materia per inſtrumenta ejus ſed inſuper extra materiam exiſtere & operari ſine ejus inſtrumentis nequeunt.

34. Anima nulla eſt in aliqua corporis parte; ſed per totum corpus diffuſa.

Quia enim anima omnis eſt ſubſtantia immaterialis, facile per materiam ſeu corpus poteſt diffundi, nam omnis ſubſtantia materialis pe[r] dimenſiones materiæ ſuæ impeditur, quo minus per aliam materiam diffundatur; daretu[r] enim dimenſionum penetratio, quod in Philoſophia eſt abſurdum.

35. Hęc tamen diffuſio non eadem eſt, au[t] ejuſdem rationis in ſingulis animabus.

Ratio eſt, qua utcunque animæ hæ tres ſun[t] ſubſtantiæ quidem immateriales, id eſt, nullam materiam tanquam partem eſſentialem includentes, quia tamen duæ à materia dependent tertia non item, in fieri eſſet operari; ideo etiam diverſo modo, per ſua corpora ſingulæ diffunduntur.

36. Anima vegetativa & ſenſitiva, it[a] ſunt diffuſæ per totum corpus, ut toti corpo[ri] coëxtendantur.

Hoc inde liquet, quod ad diviſionem corporum in plantis & Brutis ipſæ quoque anim[æ] dividi poſſint, patet in Anguillis diſſectis, & ramis arboris amputatis: in prioribus oper[a]tiones animæ ſentientis, motus ſcilicet locali[s] deprehendentur; in poſterioribus motus anim[æ] vegetantis: nam rami amputati, terræ iteru[m] inſiti, iterum creſcent, quod argumento eſt animam vegetantem in plantis, & ſentientem in Brutis, ſeſe extendere ad omnes totius corporis partes, & ſimul oſtendit veritatem theſeos ſequentis.

37. Itaque ſunt totæ in toto corpore, ſe[d] non totæ in ſingulis partibus.

Nam ſi totę forent in ſingulis partibus hæ d[uæ] animæ, nihil foret opus, ut ad diviſionem pla[n]tarum & Brutorum in partes & ipſæ dividerentur.

38. At anima rationalis ita diffunditur p[er] totum corpus, ut tamen non coëxtendatur c[orpori].

Dicitur forma coëxtendi corpori, quan[do] partes formæ reſpondent partibus corporis, ſi[c]uti tota forma toti corpori, & cum ipſa form[a] ad diviſionem partium corporis, ipſa quoque partes dividi poteſt: hoc modo anima vegeta[ns] & ſentiens coextenduntur corpori, ſed ratio[na]lis non item, quę quidem eſt in toto corpore h[o]minis, omnibuſque ejus partibus, ita ut nu[lla] pars humani corporis animæ rationalis ſit e[x]pers, ſed tamen ipſa in ſe nullas habet part[es]

reſpondentes partibus corporis, neque ad diviſionem corporis in partes, & ipſa quoque dividitur in partes.

39. Itaque eſt tota in toto, & tota in ſingupartibus.

Hic ſumitur vox tota, negativè, quia nec extra totum nec extra partem corporis ullam anima rationalis eſt, ſic tamen in ſingulis, ut nullas ipſa partes ponat, uti totum poſitivè, ſed omnes tollat ac neget; quo ſenſu dicitur aliquid negativè totum, & Deus dicitur totus ubique, & Angelus aliquis totus in hoc vel illo loco.

40. Id eſt, nec in toto, nec in partibus corporis, ipſa eſt per partes, quia iis caret.

Anima rationalis caret partibus, quia ſpiritus eſt, & omni modo independens à corpore aut materia, cujus eſt habere partes: ſi autem caret partibus, non eſt per partes in corpore, qood per ſe eſt manifeſtum.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Decima,

DE

ANIMA VEGETANTE.

THESIS I.

ANima vegetativa, eſt actus primus corporis organici, quo illud vivit, nutritur, getur, & ſibi ſimile gignit.

Vox illa, vivit, tanquam genus ſub ſe comprehendit, τὸ nutriri, accreſcere & generare.

2. Ejus facultates ſunt tres, nutrix, accrex, generatrix.

Facultates hæ ſunt inſtrumenta & potentiæ, quibus anima vegetans operationes vitales exercet.

3. Hæ facultates non ſunt reipſa diſtinctę ipſa animę ſubſtantia.

Quæritur an hę facultates non tantum ab ipſa animæ ſubſtantia, ſed & inter ſeſe ſint diſtinctæ realiter: ita quidem vulgo exiſtimant, ſed non videtur neceſſarium tot accidentia ponere in anima, ab ea & inter ſe realiter diſtincta; quid niſi enim eadem anima vegetans ſit cauſa efficiens nutritionis, accretionis, generationis, per diverſa tantum organa eas operando; neque diverſitas organorum eſt ſufficiens argumentum diſtinguendi realiter potentias ab anima vegetante & inter ſe.

4. Hiſce facultatibus inſerviunt alię, attrarix, retentrix, alteratrix, expultrix, &c.

Fortaſſe plures facultates miniſtræ animæ vegetantis reperiri poſſent, ſed hæ quatuor ſunt quidem maxime illuſtres & notiſſimæ.

5. Facultas nutrix eſt, qua anima vegetativa nutrimentum convertit in ſubſtantiam viventis, ut calor innatus conſervetur, & partes per eum abſumptę reſtaurentur.

Quid ſit calor innatus, dicitur Annexo 12 diſputationis hujus; quid ſit nutrimentum, dicitur theſi 7.

6. Ad nutritionem tria requiruntur. 1. anima vegetativa, nutritionis principium. 2. id quod nutritur, ſcil. corpus animatum. 3. id quo nutritur, ſc. alimentum.

Anima vegetans eſt cauſa nutritionis efficiens remota, facultas nutrix eſt ejuſdem cauſa efficiens proxima, alimentum eſt cauſa inſtrumentalis, corpus quod nutritur eſt patiens.

7. Alimentum eſt ſubſtantia corporea mixta, nec omnino ſimilis, nec omnino diſſimilis rei, quę nutritur.

Subſtantia, ergo accidentia mera nulla nutriunt: mixta, ergo pura aqua non nutrit, & fabula eſt, aliqua animalia ſolo aëre, ut Chamæleonta, alia nudo igne, ut Salamandram nutriri; nam Elemento nudo, aut corpore ſimplici, quocunque tandem, res nulla poteſt nutriri.

Unumquodque nutritur quibus conſtat: ſed nulla

nulla ſubſtantia conſtat accidentibus ; ergo nulla ſubſtantia etiam accidentibus nutritur, ergo nec alimentum nutriens poteſt eſſe accidens.

8. Debet eſſe ſimile alimentum, ut in corpus poſſit mutari.

Quod enim plane eſt diſſimile corpori, in quod mutari debet, illud in id mutari nequit: ſic ſaxa, quia ſunt diſſimillima corpori humano, pro alimento aſſumi nequeunt; neque enim in ſubſtantiam hominis mutari poſſunt.

9. Debet eſſe diſſimile, ut in id poſſit agi.

Quando enim agens & patiens omni modo ſunt ſimilia, id eſt, ſpecie & gradu conveniunt, nulla datur inter utrumque actio.

10. Hinc nec Elementa, nec metalla, nec odores, nec venena aut medicamenta, quatenus ſunt talia, alimentum dici poſſunt.

Hujus theſeos ratio petitur ex theſi 7. 8.
Medicamenta, quatenus ſunt medicamenta, non poſſunt nutrire; ſed ſi contingat idem eſſe & alimentum & medicamentum, tum medicamenta nutriunt, quatenus ſunt alimenta.

11. Alimentum vulgo diſtribuitur in cibum & potum.

Cibus eſt alimentum ſolidum & ſiccum, potus eſt alimentum humidum & liquidum.

12. Potus non eſt alimentum niſi quatenus eſt eſculentus.

Nam nudus liquor non nutrit, ſed alimentum ſolidum & ſiccum movet, quo facilius ad ſtomachi fundum deveniat, & ex ſtomacho in partes alias pellatur.

13. Appetitio cibi, dicitur fames.

14. Appetitio potus, dicitur ſitis.

Intelligitur hic *Appetitio innata*, non elicita, hæc enim eſt affectio animæ vel ſentientis vel rationalis, prout ſequitur vel ſenſus vel rationis cognitionem.
Appetitio innata dicitur, quæ ineſt rebus non tantum viventibus, ſed etiam inanimatis, & quæ tam viventibus vita vegetante ineſt, quam viventibus ſenſitiva & rationali.

15. Nutritioni inſerviunt facultates, attractrix, concoctrix, retentrix, expultrix.

Facultas nutrix, eſt facultas principalis; h quatuor ſunt inſtrumentales, non quod ſint qu tuor realiter diſtinctæ facultates, ſed unius f cultatis diverſa quaſi munera.

16. Attractrix eſt, quæ alimentum attra hit.

Attractrix eſt in ſtomacho, qui inanitus al mentum appetit, & cum offertur attrahit.

17. Concoctrix eſt, quæ alimentum alte rando perficit & aſſimilat.

Alimentum alteratur per calorem ventriculi inſitum naturaliter:
Aſſimilat, ſcilicet, corpori alendo, in quo debet mutari.

18. Concoctio tribus abſolvitur action bus.

19. Prima eſt, qua alimentum in ventr culo mutatur in chylum.

Chylus nihil aliud eſt, quam alimentum r dactum per calorem ventriculi ad formam pu tis, habentis colorem album.

20. Secunda eſt, qua melior chyli pars i hepate, vel, ut hodie quibuſdam placet, i corde mutatur in ſanguinem.

Sanguificatio, id eſt, actio qua Chylus vert tur in ſanguinem; initium quidem capit in hep te, ſed conſummatur & perficitur in corde, ul demum ſanguis perfectiſſime elaboratur.

21. Tertia eſt, qua ſanguis per totum co pus diſtributus prius mutatur in rorem, dein de in ſubſtantiam corporis vertitur.

Ros hic ſignificat ſubſtantiam liquidam rub cundam, qui per venas & arterias diſpergitu quemadmodum ros diſpergitur per prata.

22. Retentrix, quæ alimentum aliquand retinet & conſervat.

Niſi alimentum aliquamdiu retineretur non poſſet concoqui, multo minus in ſubſta tiam viventis mutari.

23. Expultrix, quæ excrementa & ſord ejicit.

Si excrementa & ſordes retinerentur, nutrit impediretur & corpus vivens nimium onera ti

tur: ſunt vero excrementa quædam primæ,quædam ſecundæ, quædam tertiæ concoctionis; porro excrementa quædam ſunt utilia, quæ non eiiciuntur, niſi cum neceſſitas id exigit, ut ſemen, quædam inutilia, ut ſudores, lacrymæ: &c.

24. Facultas accretrix eſt, qua corpus aniatum ex aſſimilato alimento nutritum, in nnes dimenſiones extenditur.

Accretrix, quæ facultas facit vivens creſcere, id eſt, facit illud extendi in longum, latum, & profundum.

25. Accretio non fit ſine nutritione.

Ratio eſt, quia cum accretio ſit motus ad majorem quantitatem,non poteſt vivens majus fieri, niſi acceſſu partium aliarum: at unde accedent, niſi ex nutrimento aſſumpto & in ſubſtantiam viventis converſo.

26. Quia partes non poſſunt extendi, niſi ſt acceſſum alimenti, & ejus in ſubſtantiam ventis converſionem.

27. Poteſt tamen nutritio fieri ſine accrene.

Videmus enim homines poſt ætatem adulam & virilem quotidie adhuc nutriri ad finem itæ, etiamſi ad extremam perveniant ætatem, non tamen eo uſque creſcere.

28. Ad accretionem tria requiruntur. 1. ex aliqua extrinſecus accedente materia geatur vivens. 2. ut idem numero maneat quod augeri dicitur. 3. ut non tantum toti, ſingulis partibus fiat additio magnitudi-.

Ad 1. non ſufficit ut vivens augeatur à materia extrinſecus accedente, ſic enim & lapides augentur, ſed requiritur ut illa auctio ſive augmentatio fiat à principio viventis interno, quo modo non fit in lapidibus, hoc principium nternum in vivente ſed facultas accretrix animæ vegetantis. Ad 2. id quod accreſcit manet dem numero, per acceſſum novarum partium ad materiam, materia non fit diverſa numero à e ipſa. Ita manet idem numero corpus infanis, verbi cauſâ, Petri, quod accipit quotidie majorem in ſingulis partibus & membris magnitudinem. Ad 3. ſi uni tantum parti magnitudo accreſcat, ut, verbi cauſa, capiti cum illi adnaſcitur tuber, vel tergo cum illi ſubnaſcitur gibbus, tum monſtrum fit, neque vivens naturali accretione accreſcit.

29. Itaque accretio non fit per pulſum ſed per majorem partium extenſionem.

Pulſus dicitur hoc loco, cum materiæ pars una alteram propellit; quemadmodum ungues creſcunt & pili, non ſic creſcit vivens, ſed in ejus accretione nova undique ſubſtantia ad partes creſcentes accedit, per potentiam creſcendi internam.

30. Et illi errant, qui exiſtimant eam fieri per rarefactionem.

Quia rarefactio eſt motus ad qualitatem, accretio vero ad quantitatem, & in rarefactione nulla accedit nova materia, imo ne quidem nova quantitas, at in accretione utrumque fit.

Spongia rarefacta, nec novam accipit materiam nec novam quantitatem, quam ante non habuerit, cum fuit condenſata; ſed cum corpus infantis creſcit; & novam accipit materiam & novam quantitatem in ſingulis membris.

31. Facultas generatrix eſt, qua vivens ex ſemine prolifico novam ſubſtantiam, ſed ſui ſimilem, producit.

Semen vocatur prolificum, quia gignendæ proli eſt idoneum.

Sui ſimilem, quoad ſpeciem, ſcilicet, non quoad conditiones individuantes.

32. Huic ancillantur facultas alteratrix & formatrix.

Quia ex ſemine non poteſt fieri proles aut vivens, niſi illud prius alteretur, & vario modo formetur, id eſt, variis organis afficiatur ac diſponatur.

33. Alteratrix,quæ ex nutrimento viventis copioſiore elicit excrementum tertiæ concoctionis utiliſſimum, & ſemen inde elaborat; illudque ad generationem viventis præparat.

Semen deciditur ab omnibus viventis partibus,quia fit ex nutrimento tertiæ concoctionis, quæ nutrimentum convertit in ſubſtantiam viventis, & omnes partes ejus: ubi vero hæc facultas alteratrix, & ſemen elaborans, ſedem ſuam habeat, de eo nec Phyſici nec Medici inter ſe conveniunt.

34. Formatrix eſt, quæ in ſemen jam præparatum operatur & in eo diſtinctam formam efformat generanti ſimilem.

Facultas formatrix eſt nihil aliud quam ipſa vis plaſtica ſeminis, id eſt, ſubſtantia ſeminis ſpirituoſior, ſubtilior, rarior, quæ in parte ſeminis terreſtriori ac craſſiori effigiat organa ad vitæ functiones exercendas neceſſaria.

35. Animæ vegetativæ effectus vel affectio, eſt vita.

Vita alia eſt animæ, alia corporis ſeu totius compoſiti: vita animæ eſt affectio ejus propria, vita corporis aut compoſiti eſt effectum vitæ, quæ eſt in anima.

36. Omne enim animatum vivit.

Et reciproce, omne vivens eſt animatum.

37. Vita non eſt ipſa animæ ſubſtantia, non facultas, non corpus organicum, nec aliquid ex corpore aut anima conſtans, ſed eſt ratio viventis in abſtracto.

Vita & vivens ſeſe habent, ut humanitas & homo: humanitas non eſt anima, non corpus hominis, non totus homo, non unio animæ & corporis, ſed eſt id, quo homo ut homo intelligitur; ita & vita, nec eſt viventis ſubſtantia, nec pars ejus ſubſtantialis, nec unio animæ & corporis, ſed id, quo vivens ut vivens intelligitur.

38. Itaque vita, non eſt proprie in anima, non in corpore, ſed in toto vivente, ſequiturque unionem materiæ, ſcil. corporis, & formæ, ſcil. animæ.

Vita eſt effectum quaſi conſequens ex eo quod materia, ſcilicet corpus, uniatur formæ, ſcilicet animæ; atque ex illa unione naturaliter vita reſultat.

39. Vita conſiſtit in calore.

Scilicet, cauſaliter, non formaliter; nam, ut innuitur theſi ſequenti, qui invenitur calor primo unionis animæ & corporis momento, in ſemine maris ac fœminæ mixto, cauſa eſt vitæ.

40. Quatenus calor à primo conceptionis momento eſt corpori præſens, vitæ cauſa eſt.

41. Calor in vivente duplex eſt, elementaris & vitalis.

Elementaris Calor invenitur etiam in non viventibus, ut in lapidibus, metallis, &c. ſed vitalis tantum in viventibus.

Qui nec elementaris nec cœleſtis eſſe videtur ſed tertii fere generis, & diverſus ab utroque, ſi non ſpecie ſaltem numero & origine, ſeu cauſa efficiente; nam ignis eſt cauſa caloris elementaris, ſol caloris cœleſtis, ſed ipſum ſemen viventis eſt cauſa caloris vitalis.

42. Calor Elementaris oritur ex Elementorum mixtione, & temperatione cujuſque partis.

Calor Elementaris proficiſcitur ab Elemento ignis, quatenus ingreditur Mixtionem & mixtum.

43. Non differt ſpecie à calore vitali.

Quia, quorum operationes non differunt ſpecie, ea ipſa principia non differunt ſpecie: ſed caloris Elementaris & vitalis operationes non differunt ſpecie; Ergo.

44. Calor vitalis animam in corpore conſervat, ejuſque inſtrumentum eſt ad vitales functiones obeundas.

Quid ſit calor vitalis, in Annexo, 12. pluribus dicetur.

45. Vitæ oppoſita eſt mors.

Scilicet, privativè; ut vita enim habitus eſt, ita Mors privatio ejus.

46. Mors eſt abſentia aut diſſolutio animæ à corpore ob extinctionem caloris vitalis.

Diſſolutio, id eſt, ablatio:
Caloris vitalis, quia calor vitalis eſt vinculum quo anima corpori unitur, & unita manet.

47. Mors eſt vel naturalis vel violenta.

Mors dicitur naturalis, non reſpectu individuorum, eſt enim contra eorum naturam, ut moriantur; ſed quia & quatenus proficiſcitur à principio interno: omne enim corpus naturale, quod vivit, in ſe habet etiam principium mortis, quatenus conſtat ex pugnantibus qualitatibus, quæ tam diu pugnant, donec ſe invicem interemerint, unde ſequitur Mors totius.

48. Naturalis, quæ fit per ultimam humidi reſolutionem à calore naturali, qui, abſumpto à ſe humido, tandem conſumitur.

Quem-

Quemadmodum in lampade oleum humidum conſumitur à calore flammæ, donec abſumpto humido & ipſe calor flammæ exſtinguatur, quam exſtinctionem ſequitur exſtinctio totius lampadis; ſic in vivente, ubi humidum radicale conſumptum eſt à calore nativo, tanquam oleum à flamma, exſtinguitur ipſe calor, nam caret pabulo, quod erat humidum, uti oleum eſt pabulum flammæ, ac tum ſequitur naturalis viventis Mors.

49. Violenta, cum per vim externam calor ativus extinguitur, ut à nimio frigore, à rangulatione, &c.

Quemadmodum aqua affuſa igni ignem vi externa exſtinguit, ita in viventibus, quando frigore obfrigeſcunt, calor internus eorum à vi externa frigoris exſtinguitur, quæ eſt Mors violenta; nam violentum eſt, quod eſt à principio externo.

NNEXA DE SPIRITU, CALIDO ET HUMIDO INNATO.

1. *Partes hominis ſunt, vel extremæ ac priariæ, anima & corpus, quæ uniuntur, vel meiæ & ſecundariæ, quæ animam corpori & viſſim uniunt, ſuntque ſpiritus, calor nativus, & umidum radicale.*

Partes hominis Scholaſticis dicuntur, aliæ, ut quod, barbare, aliæ, ut quo: illæ ſunt partes conſtituentes compoſitum, hæ ſunt id quo partes conſtituentes inter ſe uniuntur: anima & corpus ſunt partes prioris ordinis, ſunt enim eæ, quæ ipſum vivens componunt; poſterioris ordinis ſunt ſpiritus, calor nativus, & humidum radicale, quæ ſunt veluti quibus anima & corpus ſibi mutuo uniuntur.

2. *Spiritus in corpore viventi, eſt corpus, btilis & aëreæ tenuitatis, è ſanguinis vapore aëris permiſtione genitum, univerſale facul tis vitalis & animalis organum, unioniſque nimæ & corporis vinculum.*

Spiritus in Philoſophia fere ſignificat tria: primo, ſubſtantiam immaterialem, ſic Deus, Angelus, anima rationalis dicitur ſpiritus; 2. ſignificat corpus ſubtile ac tenue, quemadmodum ventus dicitur ſpiritus, nam ſpirat. 3. ſignificat accidens ſeu virtutem valde actuoſam, agitabilem, mobilem, quomodo vis plaſtica ſeminis dicitur ſpiritus ſeminis: hic ſumitur ſecunda ſignificatione. Facultas vitalis, dicitur facultas animæ vegetantis; facultas animalis, dicitur facultas animæ ſentientis.

3. *Hic Spiritus, in toto corpore quoad ſubſtantiam idem, pro variis functionibus & variarum partium, in quibus nonnihil temperari videtur, natura, diverſa ſortitur nomina.*

Spiritus, de quo hic agitur, non eſt ſubſtantia alia aut ſpecie diſtincta à ſanguine, ſed ſubtilior & tenuior ac mobilior pars ſanguinis: & quemadmodum ſubſtantia ſanguinis per univerſum corpus eſt eadem, differtque tantum hic & illic accidentibus; ita & ſpiritus per totum corpus diffuſus ubique ejuſdem eſt ſubſtantiæ, ſed non eadem ſemper habet in ſe accidentia: unde diverſa quoque accepit, in diverſis partibus, ſæpe nomina.

4. *Spiritus hic alius eſt inſitus; alius influens.*

Inſitus ſpiritus vocatur quoque innatus, influens adventitius.

5. *Inſitus, qui ex primis naturæ principiis (ſemine & menſtruo ſanguine) in ſingulis membris relictus eſt.*

Semen & ſanguis menſtruus dicuntur, prima naturę principia, ſcilicet generationis non compoſitionis: utrumque, quia ex ſanguine deſcendit, ſuum ſibi habet ſpiritum, ex quo inſeritur & innaſcitur ipſi fœtui ſpiritus, qui ideo inſitus & innatus dicitur.

6. *Influens, qui quotidie, propter continuam diſſipationem, in corpore generatus, membris affluit, & accedit, inſitum & primigenium reparans, conſervans & augens.*

Quia ſpiritus inſitus perpetuo motu conſumeretur, opus eſt ipſi aliqua reſtauratione, quæ ipſi fit per ſpiritus novos ex alimento deſumpto genitos, qui producti influunt in ſpiritum innatum eum reficiendo.

7. *Influentis ſpiritus materia adhuc in hepate rudior, nimirum, ſanguinis ibi elaborati vapor tenuis & calidus, à quibuſdam ſpiritus naturalis dicitur.*

Cum influens ſpiritus hic dividitur in naturalem Annexo 7. in vitalem. Annexo 8. in animalem. Annexo 9. non eſt exiſtimandum ſpiritus hoſce eſſe ſpecie diſtinctos; ſed perfectione tantum & accidentibus ſunt diverſi.

Quia in hepate fiunt ſanguinis novi rudimenta, quæ pars ſanguinis, dum primo incipit elaborari in jecore, ſubtilior ac tenuior eſt alia, illa dicitur ſpiritus naturalis.

8. *In corde vero, copia illa halituum ſubtilium & flammulæ inſtar accenſorum è ſanguine magis attenuato & probe concocto, cum admixto & contemperato aëre, per inſpirationem aucto, virtute ſiniſtri cordis ventriculi elaborata, & inde per arterias in totum corpus diffuſa, dicitur ſpiritus vitalis.*

Cum ſanguis ex jecore delatus eſt ad cor, per calorem cordis maximum elaboratur adhuc plenius ac perfectius, & ſic elaborati ejus pars tenuior & ſubtilior, per omnes corporis partes diffuſa, dicitur ſpiritus vitalis.

9. *Hic ſpiritus vitalis per cervicis arterias ſurſum ad cerebrum latus, in plexum retiformem aut ipſos cerebri ventriculos, vel motu cerebri, vel vi ac proprietate ſpiritus cerebro ingeniti, ut alii volunt, cum aëre per nares attracto contemperatus ac mixtus, dici ſolet animalis.*

Quando ſpiritus vitalis delatus eſt ad cerebrum, novo ibi modo afficitur, &, liceat ſic loqui, qualificatur; atque ibi vocatur ſpiritus animalis, quia inſervit ibi functionibus animalibus, id eſt, ſenſitivis exercendis.

Plexus cerebri retiformis dicitur, quia ſitus cerebri rete repræſentat.

10. *Spiritus univerſus eſt ſubjectum & vehiculum caloris innati.*

Spiritus univerſus dicitur hic quaſi ſpiritus tum inſitus tum influens.

Calor innatus dicitur, qui ex ſemine & ſanguine menſtruo in fœtu naſcitur eo modo, quo ſpiritus innatus.

11. *Calor in corpore humano eſt, vel inſitus, vel influens.*

Termini hi caloris inſiti & influentis eo ſenſu ſumuntur, quo dicuntur de ſpiritu ante.

Spiritus inſitus & influens differt à calore inſito, & influente, quod ille ſit ſubſtantia, hic accidens.

12. *Inſitus eſt, qui toti corpori ſingulisque ejus partibus ab ipſo ortu ineſt: eumque fixum vulgo vocant & primigenium.*

Calor inſitus hic idem eſt, qui Annexo 10. vocatur innatus.

13. *Influens eſt, qui ex corde (caloris & ſpiritus quaſi officina) inſiti illius caloris conſervandi gratia, in cæteras partes, per arterias, tanquam canales, diffunditur.*

Quemadmodum ſpiritus influens reparat inſitum, ita calor influens reſtaurat calorem inſitum.

14. *Ex ſpiritu & calore componitur calidum innatum.*

Calidum itaque innatum eſt aliquid compoſitum ex ſubſtantia & accidente, ſpiritus enim ſubſtantia, eſt adeoque ipſis ſanguis ſubtilior calor accidens eſt.

15. *Itaque calidum innatum eſt corpus compoſitum ex ſpiritu ut ſubjecto & calore ut adjuncto.*

In hoc calido innato conſiſtit vita totius tanquam in cauſa.

16. *Caloris innati pabulum, quo fruitur, eſt humidum.*

Quia calor eſt maxime activus, debet habere aliquid in quod agat, quod conſumat ac depaſcat, illud vero eſt humidum, non aquoſum, ſed oleaginoſum: quemadmodum in lampade calor flammæ conſumit oleum, atque oleum eſt pabulum, quo flamma nutritur; ita calor innatus conſumit humidum oleaginoſum, quod eſt pabulum, quo ipſe calor nutritur.

17. *Humidum illud eſt vel Inſitum vel Adventitium.*

Humidum inſitum vocatur etiam innatum.

18. *Inſitum, à ſemine & ſanguine menſtruo ortum, corpori ab ipſa conformatione ineſt. Solet dici Radicale & Primigenium.*

Quia ſemen & ſanguis menſtruus non tantum ſpiritum aliquem in ſe habent ac calorem, unde in fœtu oritur & ſpiritus & calor inſitus, ſed quia utrimque inſuper eſt humidum, etiam corpori viventis gignendo, ab ipſa conceptione & poſt nativitatem ineſt aliquod humidum, quod ex ſemine & ſanguine menſtruo humidis provenit, & quia ab initio ineſt, vocatur humidum nativum radicale & primigenium.

19. Ad-

19. *Adventitium, humoris inſiti reparandi atia ab alimentorum utiliore parte proficiſci-r.*

Quia humidum radicale perpetuo depaſcitur à calore nativo, facile illud conſumeretur, niſi reſtauraretur ab adventu novi humoris, qui gignitur ex alimentis aſſumptis, in quibus, uti qualitates cæteræ, ita & humiditas ineſt.

20. *Radicale humidum, ab infantia eſt ma-num, minus ætate conſiſtente, minimum in ſe-ctute: cauſa eſt, quod calor innatus illud perpe-o depaſcat.*

In infantia calor nativus eſt imbecillior, humidum radicale abundantius, quia infantis temperies eſt humidior: in ætate virili calor nativus maxime creſcit, humidum radicale non tam eſt abundans, quia temperies tunc eſt ſiccior, utrumque tamen eſt moderatum: at in ſenectute calor nativus minor eſt, quam ætate virili, ſed humidum radicale eſt maxime exiguum, quia ſenum temperies eſt maxime ſicca.

21. *Vt autem ab ipſa nativitate humidum radicale ad obitum uſque decreſcit, ita contra adventitium initio creſcit, deinde conſiſtit, poſtea una cum radicali paulatim deficit.*

Quod humidum radicale à nativitatis momento ad mortem uſque decreſcat perpetuo, fit quia calor nativus fortior eſt in agendo quam humidum radicale in reſiſtendo:

Humidum adventitium in infantibus magis creſcit, quia infantes ſunt voraciores & plus alimenti aſſumunt: in viris conſiſtentiam aliquam habet, quia illi moderatius aluntur: in ſenibus maxime deficit, quia ſenes alimenti minus ac minimum aſſumunt.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Vndecima,

DE

ANIMA SENTIENTE.

THESIS I.

Nima ſenſitiva eſt, qua animal ſentit, appetit & locomovetur.

Definitio hæc eſt à poſteriori & ab effectis.

.. Itaque ejus facultates ſunt, cognoſcitiva, etitiva, locomotiva.

Hæ facultates non diſtinguuntur re ipſa ab b animæ eſſentia nec inter ſe.

;. Non quod in omni animali omnes repe-ıtur hæ facultates.

⁊. Nam in imperfectioribus ſæpe deeſt lo-notiva.

·. Sed quod in perfectioribus ſaltem repe-ıtur tres.

Dantur quædam animalia, quæ ſe loco non ovent, quia habent ſibi præſens alimentum, uo nutriuntur, cujus generis præſertim ſunt ædam Zoophyta: nam quæ non habent ſibi præſens alimentum, ea loco moventur ut alimentum conquirant, quo appetitui ſatisfaciant.

Zoophyta ſunt viventia mediæ naturæ inter animalia & plantas, qualia rupibus marinis ſæpe adhærent immobiliter.

6. Anima ſenſitiva ſine vegetativa eſſe nequit.

Ratio eſt, quia ſenſitiva anima operationes ſuas animales exercere nequit, niſi in ſubjecto viventi: at ſubjectum vivens nullum eſt, niſi per animam vegetantem.

7. Et, quando ei adeſt, ſi non ſit ordinata & idonea ad ſuſcipiendam animam rationalem, eſt forma brutorum.

Ex hac theſi liquet, eſſe animam ſentientem duplicis ordinis: unam, quæ eſt forma ultima, neque apta ad formæ nobilioris ſuſceptionem, qualis eſt Brutorum: alteram, quæ eſt forma ſubordinata, apta ad formæ ſuperioris ſuſce-

 ptionem,

ptionem, qualis eſt anima ſentiens in fœtu humano.

8. Facultatum prima eſt cognoſcitiva, quam ſenſum vocamus.

Cognoſcere vox eſt generalis, & ſignificat quamcunque cujuſcunque rei perceptionem, ſive fiat mediis & organis corporis, qualis eſt ſenſus, ſive fiat abſque adminiculo corporis, qualis eſt intellectus.

9. Senſus vox interdum ipſam animæ ſenſitivæ facultatem, interdum ipſam ſenſionem ſignificat.

Cum dicimus ſenſum minui, vel roborari, intelligimus facultatem ſentiendi: cum dicimus ſenſum fieri per ſpecies, intelligimus actum ſentiendi.

Nomina verbalia in iis interdum ſignificant actum primum, interdum ſecundum.

10. Hic ſumitur à nobis pro facultate.

11. Et definitur, facultas organica, objecta ſenſibilia apprehendens ac cognoſcens.

Senſus vocatur facultas organica, quia pro ſubjecto habet organum, id eſt, aliquam portionem corporis, ſine qua operationem ſuam exercere non poſſet:

Objecta vocantur ſenſibilia, quæ apta ſunt, ut ſenſus moveant.

12. Hæc ut in actum deducatur, requirit objectum, ſpecies, medium & ſenſorium.

Liquet hinc ſenſum eſſe potentiam paſſivam, quia debet in actum deduci paſſive; cauſa efficiens ſenſionis eſt objectum, quod ſenſum movet.

13. Objectum ſenſus eſt, id quod movet ſenſum & ab eo percipitur.

Objectum ſenſus non tantum hic eſt, quod ſenſum terminat, ſed & quod ſenſum ad ſentiendum excitat, ac movet; ut ſit hic & terminativum & motivum.

14. Eſtque ſingulare & materiale.

Ratio eſt, quia ſingulare & materiale ſolum eſt accidentibus ſenſibilibus præditum.

15. Univerſale enim & immateriale ab intellectu percipitur.

Hæc theſis non negat ſingulare & materiale ab intellectu quoque percipi, ſed ſignificat non percipi tantum; nam præter hæc duo, etiam univerſalia & immaterialia intelliguntur, quæ tamen ſenſu non percipiuntur.

16. Itaque à Brutis cognoſci neutrum poteſt.

Ratio eſt, quia bruta carent intellectu.

17. Objectum ſenſus eſt vel per ſe ſenſibile, vel per accidens.

Eſt hæc diviſio recepta & immediata.

18. Objectum ſenſibile per ſe eſt, quod primo per ſe & non interveniente alio ſenſum afficit.

Exemplum eſt, calor reſpectu viſus, qui nullo alio intercedente viſum afficit.

19. Objectum ſenſibile per accidens eſt, quod alio objecto interveniente ſenſum afficit.

Exemplum eſt, Petrus aut Paulus qui videtur medio colore.

20. Objectum ſenſibile eſt vel proprium vel commune.

Et hæc diviſio eſt immediata.

21. Proprium, quod uno tantum ſenſu percipitur.

Ita ſinguli ſenſus habent objecta ſibi propria, viſus colorem, auditus ſonum, &c.

22. Commune, quod duobus pluribusve ſenſibus percipitur.

Objecta communia ſunt fere hæc, magnitudo, numerus, diſtantia, figura, motus, quies.

23. Vt objectum agat in ſenſum eumque immutet, requiritur ſpecies & medium.

Ratio theſeos eſt, quia nihil agit in diſtans: quandoquidem autem objectum non accedit ad organum, debet aliquid eſſe medium, per quod objectum organo approximetur, hoc eſt ſpecies, id eſt, imago objecti & medium, id eſt, iſtius imaginis ſubjectum & receptaculum.

24. Spe

24. Species eſt qualitas intentionalis objectum repræſentans.

Species dicitur ab antiquo verbo ſpecio, & ſignificat id per quod videmus, ſed per Synecdochen ſpeciei tranſlata eſt vox ad ſignificandum in genere id quo aliquid vel ſentitur vel cognoſcitur, unde ſpecies alia eſt ſenſibilis, alia intelligibilis: qualitas dividitur, in realem & intentionalem; realis dicitur, quæ invenitur in re ipſa, uti calor eſt qualitas realis parietis; intentionalis vocatur, quæ intenditur, hoc eſt, aſſumitur ad qualitates reales percipiendas ac cognoſcendas.

Notandum vero eſt, ipſas ſpecies non ſentiri, omnia tamen ſentiri per eas; ideoque ſunt objectum quo ſenſionis, non objectum quod.

Neque enim videtur imago, quæ oculo colorem repræſentat, ſed ipſe color per imaginem.

25. Vocatur qualitas intentionalis, tum quia ſenſum movet eumque intendit, tum ut à qualitate materiali & ſubjecti ſui eſſentia diſtingueretur.

Dicitur ſpecies ſenſibilis ſenſum intendere, quatenus eum facit actu ſentire:

Qualitas realis dicitur materialis, quia eſt in ſubjecto materia prædito, & ab illo fluit; ſed intentionalis non ita à materia dependet.

26. Dari ſpecies ſic evincitur, quia objectum non poteſt movere facultatem, niſi cum ea uniatur.

Ratio theſeos eſt, quia in omni actione requiritur debita approximatio agentis ad patiens, ſine qua nulla fit actio.

27. At non unitur cum facultate ſecundum eſſe reale.

Hoc eſt, objectum ipſum non tranſit ad facultatem ſentientem; ſic non tranſit color in oculum.

28. Ergo ſecundum eſſe intentionale, id eſt per ſpecies.

Species ſunt effluvia objectorum ſenſibilium ab objectis emanantia, & in aëre recepta atque ad organum delata, ibique objectum repræſentantia.

29. Species ab objecto emanant, eo fere modo, quo proprietates à forma.

Senſus eſt, quod objectis ſenſibilibus poſitis ſtatim ponantur in aëre & ipſæ ſpecies ſeu ſimulacra rerum ſenſibilium in aëre recepta.

30. Itaque nullus eſt ſenſus agens, à quo ſpecies in præſentia objecti efficiantur.

Senſus agens dicitur vulgo, qui faciat ſpecies reſultare ab objectis ſuis; ſed eo non eſt opus, quia talis eſt natura objectorum ſenſibilium, ut ſponte ſua de ſe diffundant, ſeu ſimulacra, ſeu repræſentamina.

31. Sed ſpecies ab objecto naturali neceſſitate fluunt & quaquaverſus per medium propagantur.

Dicuntur ſpecies fluere ab objecto naturali neceſſitate, quia in ſpecierum emanatione ab objecto nulla prævia eſt conſultatio.

Diffunduntur per medium ab unoquoque puncto objecti in omnes partes, quemadmodum lux candelæ in circulum vibratur quaquaverſum.

32. Medium dari ex eo liquet, quia objectum poſitum ſupra organon ſeu ſenſorium nullam faciet ſenſionem.

Ratio hæc, ſi non in omni ſenſu vera eſt, vera ſaltem eſt in viſu, ſenſu nobiliſſimo, & fortaſſe in aliis.

33. Medium illud poſitum inter objectum & organon non debet eſſe vacuum.

Vacuum dicitur, quod omni corpore eſt nudum; tale nullum datur.

34. Nam in vacuo nihil ſentiri poteſt.

Ratio eſt, quia ad omnes operationes inferiores, atque adeo ad ſenſiones, requiritur influxus Cæli; atqui hic dari non poteſt, poſito vacuo.

35. Sed ſubſtantia quæ apta ſit recipiendis & propagandis ſpeciebus.

Ratio eſt, quia medium debet eſſe ſubjectum recipiens ſpecies.

36. Medium vel eſt internum vel externum.

Vocatur medium internum, quod in ipſo ſentiendi organo invenitur; externum, quod extra illud reperitur.

37. Inter-

37. **Internum eſt pars animalis ſenſus expers, qua organon eſt veſtitum ac tectum.**

Senſus expers, id eſt, carens iſto ſenſu, quo prædita eſt pars illa ſentiens, in qua eſt ſentiendi organum.

38. **Externum eſt corpus interjectum inter objectum & animal quod ſentit.**

Hoc corpus debet eſſe idoneum ſpeciebus & recipiendis & traiiciendis.

39. **Medium externum in ſolo viſu eſt neceſſarium;**

Ratio eſt, quia ſolus viſus non poteſt repleri immediate colore aut luce, ſic ut ipſe videat alium colorem aut aliam lucem.

40. **In auditu & olfactu eſſe poteſt.**

41. **Quando ſcilicet aliquid eminus audimus & olfacimus.**

Ratio eſt, quia cominus, hoc eſt, in propinquo, poteſt ipſe ſonus & ipſe odor ſubintrare aures & nares, & tum medio externo non eſt opus, ſed è longinquo ſive eminus omnino eo opus eſt.

42. **Sed non eſt neceſſarium.**

43. **In guſtu & tactu non habet locum, ſed tantum medium internum.**

Dicitur in guſtu & tactu nullo opus eſſe medio externo, quia ipſe ſapor & qualitas tactilis realis organum penetrat: interim opus eſt medio interno, quia non poteſt organum guſtus, uti guſtet, eſſe infectum iſto ſapore quem guſtavit, nec organum tactus poteſt eſſe infectum qualitate tactili in iſto gradu, quo eam percepit.

44. **Species in unaquaque parte medii repræſentant totum objectum.**

45. **Quia ſunt in repræſentando indiviſibiles.**

Species duobus conſiderantur modis, aut in natura ſua, aut in repræſentando: in natura ſua nec ſunt diviſibiles nec indiviſibiles, quia eſſe diviſibile aut indiviſibile tantum convenit entibus realibus, qualia non ſunt ſpecies ſenſibiles: at vero in repræſentando ſunt indiviſibiles, quia non reſpondet pars aliqua ſpeciei ſenſibilis parti ipſius objecti, ſed quæ ſpecies ab objecto ſenſibili emanant, receptæ in minutiſſima parte aëris, totum repræſentant objectum; unde etiam ſpecies objecti diffunduntur in circulum, ad inſtar radiorum ſolis, aut lucis in candela.

46. **Nec ſpecies ipſæ ſentiuntur.**

Gravis quæſtio eſt, an non ipſæ ſpecies ſentiantur? multi enim putant ipſam ſpeciem viſibilem objecti repræſentati apparere in ſpeculo & videri: alii dicunt, ſpecies viridis coloris foliorum videri, in manu aut linteo, aut papiro alba. Peripatetici tamen exiſtimant nunquam ſpecies eſſe objectum quod videtur, ſed tantum inſtrumentum, quod ſenſione fit.

47. **Sed objectum ſentitur per ſpecies.**

Non tamen objectum ſentiri videtur per ſpecies in omni ſenſu, nam in tactu ſaltem videtur ſentiri ipſa qualitas realis, calor puta, aut ſimilis ſine ſpecie.

48. **Quia ſpecies movere poſſunt ſenſum, terminare non item.**

Id eſt, ſpecies poſſunt excitare ſenſum ad ſenſionem, ſed non poteſt ſenſus terminrri ſeu finiri in ipſis ſpecibus, quaſi illæ ſentiantur, nam objecta per illas ſentiuntur.

49. **Hinc cum objectum lædit organon, non eſt illud à ſpecie, ſed à qualitate, quam una cum ſpecie objectum producit.**

Species ſenſibilis, cum ſit qualitas intentionalis, non poteſt effectum edere realem, ideoque neque organum poteſt lædere; ſed quando illud læditur, eſt hoc ab ipſa qualitate reali, quemadmodum oculus læditur à nimia luce.

50. **Organon ſenſus eſt determinata pars corporis, in qua objectum ſenſile recipitur.**

Objectum ſenſile recipitur in organo, non per ſe, ſed per ſpeciem ſui.

51. **Nulla pars corporis ad id eſt idonea, niſi peculiari modo ſit figurata, diſpoſita ac temperata, ſic quidem ut à facultate ſenſitiva informari poſſit tanquam inſtrumentum ſenſionis.**

In facultatibus materialibus, quæ in operando in totum à materia dependent, multum refert quomodo ſint partes organi figuratæ, diſpoſitæ

poſitæ; ac temperatæ; neque enim quælibet corporis pars, ad quaſlibet operationes animæ ſentientis, eſt idonea.

52. Pars ergo corporis ſecundum ſubſtanam ſpectata, eſt ſubjectum ſenſus & ſenſiois.

53. At ſecundum facultatem ſentiendi in reſidentem, eſt inſtrumentum animæ ad ntiendum.

Eadem corporis pars, & ſubjectum & inſtrumentum eſt ſenſus ac ſenſionis: ſubjectum quidem, quatenus potentia ſentiendi ineſt ei, & quatenus ſenſio in ea recipitur: inſtrumentum vero, quatenus anima ſentiens illa parte corporis utitur, tanquam adminiculo, ſine quo non poteſt operari.

54. Organon ſenſus debet eſſe convenienr diſpoſitum & vacuum ab ea qualitate quæ ntiri debet.

Aliquis hic objiciet, oculum non eſſe vacuum colore, qui videri debet, & tactus organon non eſſe vacuum à calore, qui tangi debet: reſpondeo, ad prius, iſtam partem oculi, quæ nempe eſt tunicæ retiformis, & inſtrumentum videndi, eſſe expertem coloris: ad poſterius, eſſe quidem calorem in organo tactus, ſed non iſto gradu exſuperanti qui à tactu deprehenditur; ſi enim par caloris gradus eſſet in organo tactus, qui eſt in objecto tactili, tactus non tangeret objectum ſuum.

55. Organon ſenſus eſt vel proprium vel mmune.

56, Proprium, quod uni tantum ſenſui ſervit.

Organon proprium in viſu, oculus eſt, quia oculo tantum videmus, non auribus &c.

57. Commune, quod pluribus ſenſibus inrvit.

Organon commune dicitur, quia recipit ſpecies ſenſibiles ſingulorum ſenſuum, & eas dijudicat.

58. Hoc eſt cerebrum.

In cerebro omnes ſpecies ſenſibiles omnium ſenſuum externorum recipiuntur, atque ibi diſcernuntur & dijudicantur.

59. Quia eſt origo nervorum & officina ſpirituum animalium.

Quod nervi à cerebro & non à corde originem trahant, ipſa docet experientia, atque autopſia: vocatur cerebrum officina ſpirituum animalium, quia ſpiritus vitales à corde ad cerebrum delati ibi perficiuntur & elaborantur, ut inſervire valeant functionibus ſenſuum exercendis.

60. At hæc duo in organo aut ſenſorio requiruntur.

Quia ſpecies ſenſibiles per nervos à ſpiritibus animalibus ex propriis organis deferuntur ac devehuntur ad cerebrum.

61. A cerebro derivantur nervi ſenſorii in organa propria.

Anatomia demonſtrat, nervos viſorios, auditorios, reliquoſque ab ipſa cerebri ſubſtantia deduci ad organa ſenſuum propria, oculos, aures, &c.

62. Per hos nervos commeant ſpiritus animales ad organa propria.

Nervi iſti habent ſuas fibras aut fibrillas, & ſunt ſpirituum animalium vehiculum, quemadmodum ſpiritus animales ſunt vehiculum ſpecierum ſenſibilium.

63. Senſus ſunt vel interni vel externi.

Diviſio hæc ſenſuum deſumpta eſt à ſubjecto, in quo ſunt, quod aliud eſt intra caput, aliud extra id.

64. Interni reſident in cerebro.

Ratio eſt, quia cerebrum intus eſt in capite hominis, atque intra illud.

65. Externi reſident in aliqua parte corporis externa.

Oculus, auris, reliquaque organa ſenſuum exteriorum poſſunt deprehendi in exterioribus partibus corporis.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Duodecima,

DE

V I S U.

THESIS I.

Viſus, eſt ſenſus inter externos nobiliſſimus.

Alia eſt neceſſitas, alia nobilitas ſenſuum: quoad neceſſitatem, tactus ſuperat cæteros, eſt enim omnium maxime neceſſarius, utpote ſine quo vita animalis conſiſtere nequit; ſed ſine viſu, auditu & cæteris, vita ſervari poteſt: quoad nobilitatem vero, viſus eſt omnium ſenſuum primus.

2. Quia ejus actio eſt celerrima & maxime immaterialis.

Ratio eſt, quia ſpecies viſibiles ſunt maxime immateriales & ab omni terreſtri craſſitie puriores.

Quo enim aliquid eſt à materia purius & liberius, eo movetur celerius.

3. Objectum ejus, ſunt omnia, quę radiandi vim in ſe habent.

4. Radiare, eſt ſpeciem ſui recta linea diffundere.

Radiare proprie eſt radium lucis emittere, quo ſenſu proprie competit Soli: hic vero ſignificat imaginem ſui, ſeu ſpeciem viſibilem, de ſe, per aerem fundere, & ad oculum tranſmittere: fit autem radiatio in circulum ſive orbem, quæ enim radiant ab omni parte ſui rados ejiciunt.

Quemadmodum candelæ lux lumen ſuum ſpargit in omnes partes circumjacentis ſpatii.

5. Radiant lux ſeu lumen & color.

6. Lux ſeu lumen per ſe radiat, color non ſine luce aut lumine.

Color non radiat actu, ſine luce aut lumine, quia non videtur ſine iis: lux enim, ſeu lumen, eſt id, quo colores ipſo actu videntur; ideoque de nocte nullos videmus colores.

7. Lux eſt, quæ manet in corpore lucido.

Lux eſt proprietas corporis lucidi, ideoque ab eo non migrat.

8. Lumen, quod diffunditur ad alia corpora.

Lumen eſt, quod à luce corporis producitur in aëre, aut alio corpore perſpicuo: itaque non communicatur ſubjective lux corpori alteri, ſed corpus lucidum efficit in corpore alio lumen per lucem ſuam, quemadmodum calor gignit calorem.

9 Lumen eſt effectus emanans à Luce.

Lumen à luce emanat, ſed à corpore lucido producitur ut à cauſa activa.

10. Lumen non eſt corpus.

Quia lumen tum conſtaret materia & forma, at vero iis non conſtat.

11. Sed eſt qualitas corporis luminoſi à corpore lucido producta.

Diſtinguendum corpus luminoſum à corpore lucido: hoc dicitur, quod in ſe atque ex natura ſua lucem habet, ut Sol: illud vero, quod ex ſe eam non habet ſed aliunde accepit, ut aër.

12. Si lumen corpus eſſet, daretur corporum penetratio.

Ratio eſt, quia lumen penetrat aërem; atqui aër corpus eſt.

13. Lumen magis eſt viſibile ut quo, quam ut quod.

Color eſt viſibile ut quod, quia viſionem terminat, ut objectum: lumen dicitur viſibile ut quo, quia fere eſt inſtrumentum videndi coloris.

14. Lumini privative opponuntur tenebræ.

Ratio

Ratio eſt, quia tenebræ nihil ſignificant poſitivum.

15. Lumen & tenebræ verſantur circa idem ſubjectum.

Ratio eſt, quia privatio & habitus verſantur circa idem ſubjectum, ſcilicet, ſucceſſive non eodem tempore, ut viſus & cæcitas circa oculum.

16. Cum lumen eſt actu, tenebræ ſunt potentia, & contra.

Ratio eſt, quia oppoſita non poſſunt ſimul eſſe actu in eodem ſubjecto: at lumen & tenebræ ſunt oppoſita: ergo.

17. Color eſt extremitas perſpicui terminati.

Extremitas, id eſt, ſuperficies, ſive plana, ſive concava, ſive convexa: perſpicuum eſt illud, quod ſpecies viſibiles trajicit ac tranſmittit; quod ſiſtitur ad certos terminos, & non nimis condenſatur, dicitur perſpicuum terminatum.

Quemadmodum ſi aëris, qui totus eſt perſpicuus, aliqua pars denſetur, illa pars denſata ſiſtet & terminabit perſpicuitatem, unde recte dicitur perſpicuum terminatum, & colorem aliquem in ſe recipiet, quem ante non habuit.

18. Terminatum enim perſpicuum habet colorem in ſuperficie, non tamen tantum.

Sic ut color nihil aliud videatur eſſe quam lux aut lumen condenſatum & variis modis ac terminis terminatum.

19. Color ille ſuperficiei, viſum terminat, ui ſpeciem per corpus luminoſum ad oculos ranſmittendo.

Dicitur color viſum terminare, quatenus actio videndi figitur, finitur, & ſiſtitur in colore.

20. Perſpicuum vocamus, quod habet artium tenuitatem tranſparentem, & quod umen & colores recipere natum eſt, ut aër.

Perſpicuum dicitur aliis pellucidum, quia lumen & colores non ibi ſiſtuntur, ſed per illud ac trans illud tranſmittuntur ac trajiciuntur.

21. Corpora denſa lumen aut colorem on tranſmittunt.

Corpora denſa, ſcilicet, omni modo; nam corpora quædam etiam denſa, ſeu paululum tantum, lumen aut colorem tranſmittunt, uti vitrum & cryſtallus.

22. Color generatur ex condenſatione perſpicui cum admiſtione opaci.

Opacum dicitur corpus, per quod nullum lumen pertranſit, & opponitur perſpicuo.

23. Fit enim corpus coloratum, cum deſinit eſſe pervium.

Sic materia cæli, cum ob ſui condenſationem deſinit eſſe pervia, ſcilicet luci aut colori tranſmittendis, fit ſtella, corpus coloratum, ac tum videtur.

24. Alia magis, alia minus ſunt colorata, prout vel plus habuerint vel minus opaci, in admiſtione.

Cum plus eſt opaci quam perſpicui, color ad nigrum magis accedit: contra, cum plus eſt perſpicui quam opaci, magis vergit ad album: & hinc petenda eſt ratio colorum mediorum, quorum aliqui magis albicant, alii magis nigricant.

25. Et hinc eſt colorum varietas.

26. Ignis, aër, aqua, ſunt perſpicua, terra opaca eſt.

27. Hoc intelligendum eſt comparative.

Terra dicitur opaca, non quaſi omnis lucis ſit expers, ſed quia minus lucis habet quam Elementa cætera & plus opaci, niſi quod circa centrum cenſeatur omni luce carere: aqua dicitur perſpicua, non quaſi ſit expers omnis denſitatis, ſed quia plus habet perſpicui, quam opaci; ſic ignis quoque & aër, licet, quia Elementa ſunt impura, non omni careant opacitate, magis tamen ſunt perſpicua, quam opaca.

28. Ignis eſt maxime perſpicuus, poſt hunc aër, aqua minus, terra minime.

Habent tamen omnia Elementa propter naturæ ſuæ impuritatem aliquid opaci & aliquid perſpicui.

29. Ignis, ſi condenſetur, paululum ſplendeſcit.

Id videre eſt in flamma.

30. Aër, & aqua, ſi condenſantur, albeſcunt.

Sic videmus glaciem, quæ non eſt niſi aqua condenſata, albam eſſe.

31. Terra propter opacitatem plane eſt nigra.

Quia perſpicuum illud, quod eſt in terra, tam eſt exiguum ut fere nihil ſit.

32. Color, etſi in ſuperficie corporis colorati viſum terminat, non tamen ideo eſt in ſola ſuperficie.

33. Sed color etiam in interioribus & medio corporum eſt.

Patet veritas, ſi corpus coloratum in ſuas partes dividatur; tum enim apparebit, in mediis partibus corporis colorati videri quoque colores.

34. Quia miſtio perſpicui & opaci non tantum in ſuperficie, ſed & in intimis partibus corporis datur.

Ratio eſt, quia quælibet pars corporis mixti eſt mixta.

35. Color iſte interior potentia eſt viſibilis, non actu.

Color partium internus in corpore colorato actu videri nequit, quamdiu partes non ſunt à ſe invicem ſeparatæ, ſed, facta ſeparatione, actu videntur.

36. Nec actu videtur niſi præſenti lumine.

Ratio eſt, quia medium in viſione debet eſſe illuſtratum.

37. Lumen tamen non eſt interna coloris forma.

Lumen non facit colorem eſſe colorem, ſed facit colorem videri, qui ante non videbatur.

38. Sed eſt actus objecti colorati, quo actu videtur.

Actus hic non ſignificat formam, ſed id quod actuat, id eſt, quod colorem, viſibilem in potentia, reddit actu viſibilem, id eſt, facit actu videri.

Poteſt exiſtere actus aliquis ſeu forma, licet non actuet, id eſt, licet actu non operetur, quemadmodum ignis actu exiſtit ſub cineribus, licet non calefaciat.

39. Lumen facit colorem actu videri; dum illuminat medium.

Sive illuminetur medium à corpore lucido, extra ſe conſtituto, quemadmodum aër illuminatur interdiu à Sole, ſive illuminetur à luce organi, quemadmodum de nocte illuminatur aër à luce oculorum in felibus.

40. Medium, quod à lumine illuſtratur, eſt corpus interjectum inter viſum & objectum.

Et ideo vocatur medium, quia interiacet medio loco inter organon videndi, ad rem quæ videtur.

41. Hoc non tantum eſt aër, ſed & aqua, & vitrum, & cryſtallus, & omnia tranſparentia.

Quia per iſta omnia videmus, nam ſpecies tranſmittunt.

42. Identitas & diverſitas medii non pendet ab identitate & diverſitate eſſentiæ, ſed à perſpicuitatis gradu.

Eſt quidem aër diviſa eſſentia ab aqua, ſed in quantum utrunque eſt medium videndi, eſſentię diverſitas non ſpectatur, ſed conſideratur diſcrimen graduum in perſpicuitate, ſcilicet, quod aër ſit magis perſpicuus, aqua minus.

43. Medium eſt cauſa viſionis ſine qua non.

Quia ſine medio nulla poteſt fieri viſio; nam, ſi objectnm imponatur oculo, res non videtur.

44. Itaque, ad viſionem requiritur, & lumen, & aliquod intervallum corporis perſpicui & illuminati, quod interpoſitum eſt inter objectum & viſum.

Viſio ut fiat, requiritur & objectum, & organum & corpus inter utrumque medium, & lumen in eo, & diſtantia ejus ab organo.

45. Hinc, ſi corpus coloratum proxime admoveatur oculo, non videbitur.

Proximè, id eſt, ut objectum attingat ipſum organon.

46. Vi-

46. Viſionis organon eſt oculus.

Quia in oculo fit viſio, & ibi ſpecies viſibiles recipiuntur.

47. Oculus conſtat ſex muſculis, quinque [t]unicis, tribus humoribus, & nervo optico.

Muſculi ſunt, qui faciunt oculum moveri: tunicæ humores ambiunt; nervus opticus oculi ſubſtantiam jungit cerebro, eſtque decuſſatus, nam qui à ſiniſtro eſt oculo decuſſatim jungitur ei, qui à dextro eſt, ac vice verſa; videatur oculi cum ſuis partibus pictura apud Euſtachium in Phyſicis.

48. Ex his, viſionis organon proprium eſt [tu]nica retiformis ſeu retina.

Humor Cryſtallinus non eſt Organum viſionis, ut vulgo exiſtimant, quia tranſparet, & ſpecies viſibiles tranſmittit: at vero iſta parte oculi fit viſio, ubi ſpecies viſibiles ſiſtuntur: at hoc fit in tunica retiformi, quia hæc opaca eſt, & nigricans, quemadmodum repræſentatio rei in ſpeculo, non fit in vitro, quia hoc ſpecies tranſtranſmitteret, ſed in argento vivo quod ſpecies ſiſtit, unde argento vivo ablato, nulla fit rerum repræſentatio in ſpeculo: dicitur vero hæc tunica retiformis aut retina, quia refert propemodum rete.

49. Quia in iſta tunica ſpecies viſibiles in [i]llum illapſæ figuntur.

50. Viſio fit ſpecierum receptione, non [rad]iorum emiſſione.

Quia oculus conſumeretur, ſi perpetuo tot [e]jiceret radios, & viſio fieret extra oculum, non [i]n oculo.

51. Recipitur ſpecies per pupillam.

Per pupillam, ſcilicet, ut eam tranſeat.

52. Species rerum per pupillam ingreſſæ, oculi humores trajiciunt, impinguntur autem & hærent in retina tunica, cujus partes cum obſcuræ ſint & tenebricoſæ, pingunt iſtam tunicam ſpecies; quæ pictura, objectum extra oculum, oculo repræſentat: & ſic fit viſio.

Quemadmodum res extra conclave aliquod conſtitutæ per unicum foramen feneſtræ ligneæ repræſentantur in papyro alba, conclavi ipſo undique clauſo: ita res extra oculum collocatæ, per pupillæ foramen intra oculum admiſſæ ibi repræſentantur, & repræſentatæ oculum per ſui ſpeciem quaſi pingunt, & ſic ab eo videntur; ſi enim talis charta aut etiam ſpeculum animata forent, viderent.

ANNEXA.

1. *An viſus circa objectum proprium errare poſſit?* Neg.
2. *An circa objectum per ſe?* Neg.
3. *An circa commune & per accidens?* Aff.
4. *An viſus ab excellenti viſibili lædatur?* Aff.
5. *An viſu poſſit fieri faſcinatio & contagio?* Neg.
6. *An viſus ſit homini perfectiſſimus?* Aff.
7. *An viſus poſſit terram penetrare?* Neg.
8. *An quibus præſtantior eſt odoratus, ſit viſus ſemper deterior?* Neg.
9. *An viſus aquilæ & bovis differant ſpecie?* Aff.
10. *An anguſtia pupillæ faciat res videri majores & dilatatio minores?* Neg.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Decima-Tertia,

DE

AUDITU, OLFACTU, GUSTU, TACTU, &c. SENSU INTERNO IN GENERE.

Theſis I.

Auditus, eſt ſenſus externus circa ſonum.

Senſus & potentia omnis non poteſt definiri melius quam per genus & objectum; ſic & hic definitur auditus.

2. Sonus, eſt qualitas orta ex plaga aëris percuſſi & impulſi.

Sonus nec prima eſt qualitas nec ſecunda:non prima, quia non eſt proprietas Elementorum; non ſecunda, quia non oritur ex commiſtione caloris & frigoris, humiditatis & ſiccitatis:

Errant, qui putant ad ſonum requiri ſemper aëris fractionem, hæc enim in multis invenitur ſonis, ſed non in omnibus; ſufficit enim in multis aëris percuſſio atque impulſio.

3. Plagam accipit aër, cum inter duo corpora plana, ſolida, lævia, inter ſe colliſa, intercipitur.

Corpora hic dicuntur plana, quæ ſunt lata, & ſuperficiem habent, vel propriè planam vel concavam vel convexam: Solida, id eſt, dura, nam mollia corpora mollibus colliſa ſonum non edunt, ut ſi plumam plumæ illidas: lævia, nam inter corpora polita & ſuperficiei æqualis melius aër intercipitur, quam inter corpora glabra aut ſcabra.

4. Itaque, ſonus non eſt proprie in corporibus percutientibus ſed in aëre percuſſo.

Si ſonus foret,in ſonibus in corporibus inſufficientibus,unum accidens foret in duobus ſubjectis: atqui hoc eſt abſurdum: Ergo.

5. Aër acceptâ plagâ undiquaque concutitur.

Concuſſio aëris in orbem fere fit in circulum, unde ſonus undiquaque auditur.

6. Hac concuſſione ad aliquam diſtantiam propagatur ſonus.

Scilicet, quo uſque aër concutitur eo uſque defertur ſonus: at non concutitur in infinitum; ergo nec in infinitum defertur ſonus.

7. Itaque, ſonus dicitur motus non formaliter ſed cauſaliter.

Si ſonus foret motus formaliter, eſſet actio: atqui non eſt actio, ſed qualitas: ergo; Interim motus aëris concuſſi eſt cauſa ſoni, unde hæc definitio ſoni, quod ſit motus aëris, eſt cauſalis.

8. Sonus propagatur ſecundum eſſe intentionale per ſpecies.

Id eſt, non ipſe realis ſonus ad aures uſque defertur, ſed ejus ſpecies, id eſt, imago in aëre recepta.

9. Hæ ſpecies ſunt materialiores, quam ſpecies viſibiles.

10. Hinc res citius videtur quam auditur.

Exemplum eſt, in exploſione bombardæ, & tonitru ac fulmine, ubi utrobique citius videtur lumen, quam auditur ſonus.

11. Cum ſonus, aut potius ſoni ſpecies, in cavum corpus incidit, repercutitur.

Repercutitur, id eſt, redit, quemadmodum lumen polito corpore reflectitur, aut pila reticulo retrorſum revertitur.

12. Iſta repercuſſio, Echo dicitur.

13. Itaque, Echo non eſt novus ſonus, ſed ſonus repercuſſus.

Quemadmodum lumen reflexum non eſt novum ab eo quod primum in corpus politum incidit, ſic idem ſonus in cidens incorpus cavum reverberatur.

Repercuſſio ſoni plerumque quidem fit, quando in corpus incidit cavum, ſed & nonnunquam fit cum ſonus incidit in corpus planum, modo illud ſit è regione oppoſitum corporibus ſonantibus.

14. Cum ſonus in unicum corpus reflexioni idoneum incurrit, unica eſt Echo, aut repercuſſio; ſi in plura, eſt multiplex.

Reflexioni, id eſt, repercuſſioni, aut motioni retrogradæ.

15. Organon Auditus, non eſt aër innatus ſed pars aliqua interior auris, quâ nervo Auditorio conjungitur.

Quænam pars interior auris proprie ſit immediatum organon audiendi, non eſt valde certum.

Aër innatus vocatur hic, qui à nativitate inest auribus animalium,eſtque non ſemper idem ſed per varios motus variatur, ſemper tamen auribusineſt aliquis.

16. Olfactus eſt ſenſus externus circa odorem.

Olfactus aliis dicitur odoratus.

17. Odo

17. Odor, eſt qualitas patibilis miſti cor-
ris, orta ex temperatura qualitatum prima-
m, dominante calido & ſicco.

In odore omnes quidem concurrunt qualitates Elementares, ſed calor & ſiccitas prædominantur; unde videbimus illa corpora eſſe maxime odorata, quæ ſunt maxime ſicca & calida, quod liquet ex aromatibus, pipere, zingibere.

18. Medium, per quod odor defertur, eſt & aqua.

Quod aër ſit medium, per quod odor vehiur, liquet tempore peſtis, cum odoribus fœdis ſt inquinatus: quod aquæ quoque odores deerat ad olfactum, liquet ex piſcibus, qui ſub qua odorantur eſcam aut ſimile quod injectum n aquam.

19. Diffunditur odor per medium ſecun- n eſſe intentionale, id eſt, per ſpecies.

Ita quidem plerunque fit, ſed non ſemper, am interdum odor realis defertur ad nares, uod liquet cum ipſe naſus odore aliquo ſeu ono ſeu malo repletur.

o. Organon olfactus ſunt proceſſus ma- lares in ſuperiori parte narium ſiti.

Proceſſus vocantur mamillares in naſo, quia ſe habent, ſicut mammillæ mulierum.

1. Guſtus, eſt ſenſus externus circa ſapo-
.

2. Sapor, eſt qualitas patibilis corporis ti, orta ex humidi aquei prædominantis cci terrei decoctione.

In ſapore omnes quoque concurrunt Elementorum qualitates, ſed prædominatur huidum aqueum & ſiccum terreſtre: dicitur huidum aqueum, ad diſtinctionem humidi aërei, uod propter tenuitatem ſuam non eſt idoneum ſaporem, per nimiam ſuam ſubtilitatem: nodum vero eſt ea, quæ ſunt maxime humida, ſe maxime ſapida.

3. Sapores ſunt vel extremi vel medii.

Quemadmodum colores alii ſunt extremi, ii medii, qui ex extremorum mixtione oriunr, ita & ſapores quidam ſunt extremi, qui ter ſe nihil habent commune, alii medii, qui extremorum compoſitione naſcuntur.

24. Extremi; dulcis, amarus.

25. Dulcis, ex mediocri & temperato ſicco terreſtri & humido aqueo moderatoque calore producitur, ut in melle.

In ſapore dulci qualitates ſapidę, id eſt, ſaporem efficientes, fere ſunt redactæ ad aliquam temperaturam.

26. Amarus, ex multo ſicco terreſtri & pauco humido aqueo, per abundantem calorem gignitur, ut in felle.

In ſapore amaro nimius calor humidum aqueum conſumit, unde fit ut remaneat multum ſiccitatis terreæ, quæ amaritudinem inducit.

27. Sapores medii ſunt, ſalſus, acer, auſterus, acidus, &c.

Ex ſaporibus mediis, alii ad dulcem, alii ad amarum propius accedunt, pro inæquali extremorum mixtura, & temperatura.

28. Organon guſtus, ſunt nervi linguæ.

Nonnulli organon guſtus faciunt cuſpidem linguæ, nec male, quia ibi maximus eſt nervorum in lingua concurſus.

29. Odor & ſapor in multis conveniunt, in multis differunt.

Ratio eſt, quia odor & ſapor quaſdam habent cauſas communes, quibus conveniunt, quaſdam proprias, quibus differunt.

30. Conveniunt, quatenus uterque conſiſtit in humido & ſicco: differunt, quia ſapor præſertim in humido, odor præſertim conſiſtit in ſicco.

Hinc eſt, quod humida magis ſapiant, odorifera minus.

31. Conveniunt in materiâ ſive ſubjecto: quia, quicquid ſapidum eſt, eſt & odoriferum, & contrà.

Datur tamen ſemper aliquis exceſſus ſaporis præ odore, aut odoris præ ſapore.

32. Conveniunt in cauſâ efficiente, quæ utrinque eſt calor: differunt, quod in odore calor ſuperet humorem, in ſapore contrà.

Calor in omni mixtione eſt cauſa efficiens.

33. Tactus,

33. Tactus, eſt ſenſus externus circa qualitates tactiles.

Qualitates tactiles vocantur, quæ tactum afficiunt: ſunt vel primæ, calor, frigus, humiditas, ſiccitas; vel ſecundæ, raritas, denſitas, &c.

34. Tactus eſt unus ſpecie, non plures.

Si tactus foret multiplex ſpecie, quia objectum ejus eſt tale, nam calor & frigus ſpecie differunt, item humiditas & ſiccitas, aſperitas & denſitas, &c. etiam viſus eſſet multiplex ſpecie, quia objectum ejus eſt tale, nam color albus & niger ſpecie differunt: poſterius eſt falſum; ergo & prius.

35. Quia, licet objecta ſint materialiter plura, formaliter tamen in una ratione tangibilis conveniunt.

Id eſt, eodem modo tactum afficiunt & organon immutant qualitates tactiles, etiam quæ ſunt oppoſitæ ſpeciei.

36. Omne animal præditum eſt tactu.

Ratio eſt, quia tactus comes vitæ, & quod tactu caret, vita caret, calor enim nativus utriuſque eſt cauſa; quod autem calore nativo exutum eſt, vitam perdidit.

37. Homo tamen habet tactum omnium excellentiſſimum.

Ratio eſt, quia temperies hominis ſupra alia animalia eſt temperatiſſima.

38. Organon tactus, ſunt nervi ac membranæ, ſeu membranacea & nervea partium ſubſtantia.

Alii faciunt organon tactus cuticulam, quæ corpus cingit & ambit.

39. Præter hoſce ſenſus externos, dantur interni.

Vocantur ſenſus interni, quia intra corpus hominis ſedem ſuam ac ſubjectum habent, non in exteriore ejus parte, ut ſenſus externus.

40. Quia omnia animalia ſentiunt ſe ſentire:

Id eſt, animalia reflectuntur ſuper ſenſionem factam à ſenſibus externis, hoc eſt, cognoſcunt ſe videre, audire, &c.

Hoc autem non eſt ipſius viſus, nec ipſius auditus, imo nullius ſenſus externi: neque enim oculus videt ſe videre, neque auris audit ſe audire, &c.

41. At, hoc non eſt ſenſuum externorum:

42. Quia nulla facultas materialis poteſt ſuper actum ſuum reflecti.

Obſtat ipſa materialitas facultatis materialis ſeu dependentia ejus à materia, cur minus ſuper actus ſuos reflectatur.

43. Organon & ſedes ſenſus interni eſt cerebrum.

Ratio eſt, quia inde derivantur nervi, ibidem ſedem habent ſpiritus animales, quibus utriſque ſenſus internus utitur, in ſenſione ſua facienda.

44. Senſus internus eſt tantum unus;

Id eſt, ſenſus internus eſt tantum una potentia, facultas, aut virtus ſentiendi, quamvis diverſa gerat nomina, & diverſas edat operationes.

45. Sed, ob diverſas functiones & officia ſortitur varia nomina.

Quænam functiones diverſæ ſenſus interni ſint & officia varia, diſputatione ſequenti explicatur.

46. Dicitur interdum ſenſus communis, interdum phantaſia, interdum æſtimativa, interdum memoria.

Æſtimativa in homine nonnullis vocatur cogitativa.

47. Qui ex quatuor ventriculis cerebri deducunt numerum quaternarium ſenſuum internorum, errant.

Profecto, quidni poſſit una potentia eſſe diffuſa per quatuor cerebri ventriculos?

Quemadmodum una potentia loco motiva diffuſa eſt per pedes, manus, & reliqua corporis membra.

48. Nam quatuor iſti ventriculi aliis uſibus inſervire poſſunt, vel generandis ſpiritibus, vel excrementis ejiciendis, &c.

Intelliguntur hic ſpiritus animales.

Excrementa intelliguntur hic fuligines, cerebri defluxiones, mucus, &c.

49. Se

49. Senſus internus res cognoſcit per ſpecies.

Species ſenſibiles, quibus res cognoſcit ſenſus internus, vel fuerunt prius in ſenſibus externis, & vocantur ſenſatæ, vel non fuerunt, & dicuntur ſpecies non ſenſatæ, aut inſenſatæ.

50. De ſingulis ſenſus interni muneribus agetur Diſput. ſequenti.

ANNEXA.

1. *An idem numero ſonus per totum medium ad aures uſque propagetur?* Neg.
2. *An Echo ſæpius quam ſemel ſonum reddere poſſit?* Aff.
3. *An aqua poſſit eſſe medium auditus?* Aff.
4. *An ſoni ſit aliqua efficacia aut efficientia?* Neg.
5. *An omnia animalia eodem modo odorentur?* Neg.
6. *An odor ſit vapor, quem ſpirant corpora odorifera?* Neg.
7. *An cum odore aliquid exhalet ſubſtantiæ?* Neg.
8. *An aqua ſit medium quoque odoratus?* Aff.
9. *An ſapor reperiatur in corporibus ſimplicibus?* Neg.
10. *An tactus ſolam qualitatum redundantiam ſentiat?* Aff.
11. *An qualitates tactiles bene dividantur in primas & ſecundas?* Aff.
12. *An qualitates primæ ſint activæ ſimul & paſſivæ?* Neg.
13. *An calor ſit magis activus quam frigus?* Aff.
14. *An frigus ſit qualitas poſitiva?* Aff.
15. *An detur Antiperiſtaſis?* Aff.
16. *An humiditas bene definiatur, qualitas patibilis, ſuo termino difficulter, alieno facile ſeſe continens?* Neg.
17. *An humiditas alia ſit aquea, alia aërea?* Neg.
18. *An ſiccitas bene definiatur, qualitas patibilis, ſuo termino difficulter, alieno facile ſeſe continens?* Neg.
19. *An ſit duplex raritas & denſitas, una in prædicamento qualitatis, altera in prædicamento ſitus?* Neg.
20. *An quod rare ſit acquirat novam quantitatem?* Neg.

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Decima-Quarta,

DE

[S]ENSU INTERNO IN SPECIE, APPETITU SENSITIVO, ET LOCOMOTIVA.

Thesis I.

[S]Enſus communis officia ſunt varia.

Per hæc officia diſtinguitur ſenſus communis à Phantaſia Æſtimativa, Memoria, non re ſed ratione.

2. Primum eſt, ſenſibus exterioribus communicare ſpiritum animalem.

Senſus exteriores egent ſpiritu animali, non ut ſentiant, ſed ut ſpecies ſenſibiles receptas ad cerebrum ac ſenſus internos deferant.

3. Secundum, externorum ſenſuum operationes percipere.

Externi ſenſus ſentiunt, ſed non percipiunt ſuas ſenſiones, hoc eſt, ſenſus interni, qui cum hoc agit, vocatur communis ſenſus.

4. Tertium, objecta externorum ſenſuum percepta diſcernere.

Nota, ſenſum communem percipere & diſcernere objecta externorum ſenſuum, præſentia tantum.

5. Quod munus non exercet componendo, aut dividendo, ſed ſimplici plurium objectorum intuitu.

Componere & dividere Phantaſiæ eſt, & non ſenſus communis officium, qui non alio modo diſcernit objecta varia externorum ſenſuum, quam ea diverſis actibus ſimpliciter percipiendo: verbi cauſa, cum à viſu ad ſenſum externum deferuntur ſimul ſpecies coloris albi & nigri, quia uterque ſimul videtur, ſenſus communis utrumque percipit,& quia ſpecies utriuſque aliter repræſentat colorem album, aliter nigrum, utrumque percipiendo alterum ab altero diſcernit.

Componere & dividere ſignificat affirmare & negare: at qui ſimul apprehendit colorem album & nigrum, & apprehendendo diſcernit, is non affirmat aut negat; atqui ſic apprehendit utrumque ſenſus communis: ergo nec affirmat nec negat, quod utrumque ſolius Phantaſię eſt.

6. Phantaſiæ munus eſt primum, ſpecies ſenſiles depurare & convertere in naturam Phantaſmatis.

Species ſenſibiles, quando primum ad ſenſum internum deferuntur, ſunt impuriores & materialiores; in cerebro perceptæ, non nihil purificantur, hoc eſt, à terreſtribus conditionibus materiæ non nihil purgantur, quod facere eſt Phantaſiæ officium.

7. Alterum, eas varie componere ac dividere.

Ergo bruta etiam componunt ac dividunt, id eſt, affirmant & negant, ſed non ratiocinantur, ſeu non utuntur diſcurſu aut ſyllogiſmo.

8. Tertium, objecta externorum ſenſuum abſentia cognoſcere.

Cognoſcit Phantaſia objecta abſentia externorum ſenſuum, quatenus ſpecies in cerebro receptæ ibi perpetuo manent.

9. Hinc diſtinguitur à ſenſu communi, qui tantum circa præſentia verſatur.

10. Æſtimativæ officium eſt, ex ſpeciebus ſenſatis colligere ſpecies non ſenſatas.

Exemplum eſt, cum ex viſo lupo ovis colligit ejus odium & inimicitiam. hic tum lupus à ſenſu interno percipitur, per ſpeciem ſenſatam, id eſt, per ſpeciem ſui, ſenſu interno, puta viſu, perceptam: inimicitia & odium lupi percipitur ab eodem ſenſu interno, per ſpeciem non ſenſatam, quia odium & inimicitia in ſenſum externum non incurrunt.

11. Quod facit, cum de rebus ſenſu perceptis format notiones boni vel mali.

Notio enim boni & mali ſenſibus non percipitur externis: intellige vero hic bonum utile vel jucundum, & malum inutile vel triſte; nam bonum honeſtum & malum turpe, non ſunt objectum ſenſus ſed intellectus.

12. Vbi æſtimativa rationem utilis & inutilis ex rebus ſenſu perceptis elicuerit, movet appetitum ac locomotivam ad rem vel proſequendam vel fugiendam.

Appetitus enim & locomotiva non feruntur in rem ullam, niſi à ſenſu externo primo cognitam & interno judicatam.

13. Memoriæ ſenſitivæ munera duo ſunt.

Dico, ſenſitivæ, ad diſtinctionem memoriæ intellectualis, de qua diſputatione ſequenti.

14. Primum eſt, ſpecies ſenſatas & non ſenſatas conſervare.

Unde memoria dicitur cuſtos rerum perceptarum.

15. Eas interdum, cum neceſſe eſt, rememorare.

Dico, cum neceſſe eſt, quia non ſemper neceſſe eſt, quando ſcilicet objecta iterum ſunt præſentia; nam memoria non verſatur circa res præſentes, ſed abſentes tantum, nec abſentes futuras, ſed abſentes præteritas.

16. Et tum dicitur Reminiſcentia & Recordatio.

17. Hinc dicitur Memoria rerum eſſe præteritarum.

Rerum præteritarum: ſi enim res iterum ſenſui externo ſiſtantur præſentes, non verſatur circa eas ſenſus internus tanquam memoria, ſed tantum ſenſus communis.

18. Senſus internus non ratiocinatur, ne quidem in homine.

Ratiocinari, eſt unum ex alio, ſcilicet concluſionem ex præmiſſis, inferre: atqui eo non aſſurgit ſenſus internus: ſed quæ in brutis videntur proficiſci operationes ab ratiocinatione, eæ referendæ ſunt ad Phantaſiam eorum conjunctam cum inſtinctu naturali in iis.

19. Senſuum affectiones ſunt, Vigilia, Somnus, & Somnium.

20. Vigilia, eſt non impeditum ſenſuum externorum exercitium propter ſpiritus animales, quantum eſt ſatis ad ſentiendum, à cerebro ad organa miſſos.

Quamdiu ſpiritus animales deſcendunt ad organa ſenſuum externorum, & ſpecies ſecum vehunt ad cerebrum, tamdiu homo vigilat, ita ut in vigilia operentur & ſenſus externi & interni.

21. Somnus, eſt ceſſatio externorum ſenſuum, vaporibus nervos & meatus ſenſorios opplentibus, & ſpirituum animalium influxum prohibentibus.

In ſomno ſoli operantur ſenſus interni, quamvis non ſemper; non item externi, quia nulli deſcendunt ſpiritus animales, qui ſpecies ſenſibiles ab exterioribus organis ad cerebrum devehant: & ſpiritus animales deſcendere nequeūt, quia obſtructa eſt via, nam in ſomno nervi & meatus ſenſorii implentur vaporibus ex aſſumpto cibo verſus cerebrum aſcendentibus; at per nervos & meatus ſenſorios ſpiritus animales deſcendunt & aſcendunt.

22. Animal expergiſcitur, cum panduntur meatus per quos ſpiritus animales commeant.

Theſis loquitur de naturali expergiſcentia ſeu expergefactione animalium; alioquin vi externa, tractionis, pulſionis, clamoris, etiam ſolvitur animal ſomno, quamvis meatus & nervi nondum ſint liberati à vaporibus obſidentibus.

23. Id fit, vel ab externâ causâ, ſc. à ſono, aut alio objecto vehementiore, vel ab inſito calore cerebri vapores diſſipante.

Naturaliſſima cauſa expergiſcendi eſt, quando inſitus calor animalis omnes vapores ad cerebrum delatos conſumpſit & diſcuſſit.

24. Somnium, eſt repræſentatio objectorum abſentium quaſi præſentium, ſenſu interno ſpecies conſervatas varie verſante & commiſcente.

Quia ſenſus internus in ſomno non eſt otioſus, ſeſe occupat circa ſpecies ſenſibiles vario modo contemplandas, volvendas, & revolvendas; ex qua actione oritur varia rerum in ſomno ac ſomnio repræſentatio in ſenſu interno, quas cum cognoſcit, dicitur animal ſomniare: quin non tantum repræſentantur in ſomnio res abſentes, quæ fuerunt, & ſunt præteritæ, ſed & res quæ nunquam fuerunt, nam ſomniamus etiam de montibus aureis &c.

25. Somnia fere ſunt quadruplicia.

Dico, fere, quia vix poſſunt ſomnia ad certas claſſes reduci.

26. Vel oriuntur ex affectibus, quibus animal commotum ad dormiendum acceſſit, ira vel triſtitia, &c.

Affectus in dormituro dormitantes reddunt ſibi ſimilia ſomnia: ſic, qui iratus abivit cubitum, fere ſomniat de igne & incendio, &c. quia tum bilis commota eſt.

27. Vel ex ſtudiis atque negotiis de die geſtis.

Quia de nocte recurrunt totius acta diei.

28. Vel ex peculiari corporis temperie.

Temperies ut multum facit ad vigiliam & mores vigilantium, ita non parum confert ad ſomnum & ſomnia: ſic, qui temperie ſunt frigidiori & phlegmatica, de aquis & ſubmerſione fere ſomniant, &c.

29. Vel immittuntur à Deo, aut Diabolo.

Deus olim multa Prophetis & Apoſtolis & viris ſanctis revelavit, per inſomnia, cujus rei exempla exſtant in Teſtamento veteri ac novo.

Somnia diabolica ſeu à diabolo emiſſa fere ſunt ea, quæ cum peccati fœditate ſunt conjuncta.

30. Facultatem ſenſitivam cognoſcentem ſequitur appetens.

31. Ubi enim illa eſt, ibi & hæc.

Ratio eſt, quia facultates hæ arctiſſimo vinculo inter ſe ſunt connexæ.

32. Appetitus ſenſitivus eſt facultas, qua animal inclinatur ad bonum ſequendum, quod ſenſus approbat, & malum fugiendum, quod ſenſus improbat.

Bonum intellige præſertim jucundum, & utile, etiam non formaliter ſed materialiter: ma

lum intelige triſte & etiam inutile, ſi materialiter ſumatur & non formaliter: id eſt, appetitus ſenſitivus appetit quidem rem, quæ eſt utilis, & fugit rem, quæ eſt inutilis, ſed non qua eſt utilis vel qua inutilis.

Nam quia ſenſus non poteſt percipere rationem medii ad finem, non poteſt percipere bonum utile qua utile, ſeu formaliter, iſta enim perceptio fit per ratiocinationem, ideoque nec appetitus ſenſitivus ſequitur perceptionem, ſenſus non poteſt quoque appetere bonum utile, qua utile, ſeu formaliter: pariter philoſophandum eſt de malo inutili, quod ſicuti ſenſus non percipit formaliter, ita nec appetitus illud averſatur formaliter.

33. Appetitus ſenſitivi ſedes eſt cor.

Sedes, id eſt, ſubjectum, nam in corde ibi generantur ſpiritus vitales, qui maxime ab appetitu ſenſitivo moventur; unde videmus, affectibus vehementer motis, animalia interdum pati deliquium animi, interdum exſtingui, quia calor vitalis per agitationem nimiam ſpirituum vitalem vel debilitatur vel abſumitur.

34. Quia cor afficitur appetitu ſenſitivo vehementius moto.

Hoc ipſa demonſtrat experientia, quotieſcunque aliquis affectus nimium excitatur, cor nimium dilatari, ut in lætitia, vel contrahi, ut in triſtitia, &c.

35. Appetitus ſenſitivus per ſe eſt irrationalis.

Ratio eſt, quia facultas animæ irrationalis, puta, ſenſitivæ.

36. In homine tamen fit rationalis participative.

Ratio eſt, quia in homine anima ſenſitiva ſubordinatur animæ rationali, unde participat de ejus ratione, libertate, aliiſque proprietatibus.

37. Appetitus ſenſitivi objectum eſt bonum & malum:

Sed diverſis actibus, ut indicatur theſi 39.

38. Bonum jucundum & malum triſte.

Intelligitur bonum jucundum, quod ſenſibus voluptatem; triſte, quod ſenſibus dolorem adfert.

39. Circa illud verſatur appetendo, circa hoc averſando.

40. Circa bonum honeſtum & utile, malum turpe & inutile non verſatur, niſi in quantum ſequitur ductum rationis.

Nunquam tamen attingit ſenſitivus appetitus bonum honeſtum & utile, aut malum turpe aut inutile, formaliter: ratio datur theſi ſequenti.

41. Quia hæc bona & mala judicio ſenſus non ſubſtant.

Cauſa eſt, quia hæc bona & mala non dignoſcuntur niſi ratiocinatione, quæ in ſenſus internos non cadit.

42. Appetitus ſenſitivus eſt ſedes affectuum propriè dictorum.

Affectus hic ſpectantur naturales, ſeu in genere naturæ, non morales, ſeu in genere moris, prout ſunt boni vel mali, ex circumſtantiis moralibus variatis; ſic enim pertinent ad Ethicam.

43. Affectus, eſt motio appetitus ſenſitivi, à ſenſu interno, objectum vel bonum vel malum proponente, facta, ad illud conſequendum, hoc fugiendum.

Proponente, non ſimpliciter, ſed etiam judicante: ad affectum hæc omnia concurrunt; primo, ſenſus externus & internus cognoſcentes objectum; ſecundo, objectum ipſum judicatum aut bonum aut malum; tertio, appetitus ſenſitivus objectum, ut bonum judicatum proſequendo, ut malum judicatum fugiendo.

44. Itaque errant, qui affectus volunt eſſe pravas opiniones:

45. Sic enim pertinerent ad facultatem cognoſcentem, non appetentem;

46. Et concitarentur in cerebro:

47. At concitantur in corde;

Quæ diſtinguuntur ſubjectis, non ſunt idem: affectus & opiniones diſtinguuntur ſubjectis; ergo non ſunt idem: probatur minor; affectus ſunt in corde & appetitu ſenſitivo: opiniones ſunt in cerebro & facultate cognoſcente.

48. Et ſunt motiones facultatis appetentis:

Affectus ſunt motiones partim activæ, partim

tim paſſivæ; nam & excitantur ab objecto in appetitu ſenſitivo, & ſic ſunt paſſiones, & per illos appetitus appetit, & ſic ſunt actiones, & in appetitu recipiuntur, atque ſic iterum ſunt paſſiones.

49. Tales motiones, quibus appetitus ſenivus movetur;

50. Unde & affectus vulgo dicuntur πάθη ſſiones.

Tum enim denominatio fit à potiori, quia af-ectus duplici nomine ſunt paſſiones, ſimplici omine actiones.

51. Non quod meræ ac ſolæ ſint paſſiones:

Sunt tamen potiſſimum paſſiones.

52. Nam & actiones dici debent, & qui-n immanentes.

Quia affectus manent in appetitu ſenſitivo.

53. Quatenus appetitus ſenſitivus, à ſenſu rno excitatus, etiam activè concurrit ad motiones eliciendas.

Nam appetere, eſt agere, uti & fugere.

54. Affectus, alii ſunt in appetitu ſenſiti-raſcente, alii in concupiſcente:

Non quod appetitus iraſcens & concupiſcens t diſtincti realiter inter ſe; ſed ſunt ejuſdem petitus ſenſitivi diverſæ operationes, propter verſam rationem objectorum, quæ appetun-r vel fugiuntur.

55. In concupiſcente ſunt, amor, odium, lerium, fuga, gaudium, triſtitia.

56. In iraſcente ſunt, ſpes, metus, auda-deſperatio, ira.

Hi affectus undecim ita enumerantur à Peri-teticis, cum tamen revera tantum duo ſint, ıor, & odium; nam reliqui affectus varii ſunt ıtum modi, quibus rem amamus aut odimus.

57. Appetitus concupiſcens dicitur, qui ıtur circa objectum bonum vel malum lutè ſimpliciterque ſpectatum.

58. Appetitus iraſcens dicitur, qui verſa-irca bonum vel malum arduum, aut po-circa impedimenta, quæ efficiunt, quo minus concupiſcens, aut bonum conſequatur aut malum evitet.

Quemadmodum bonum & malum, abſolutè ſpectatum, non differt à ſe ipſo in quantum ſpectatur cum moleſtia vel difficultate, vel conſequendi vel fugiendi; ita non differt appetitus concupiſcens ab iraſcente, quotum ille appetit bonum abſolutè, hic malum difficile.

59. Appetitus executrix facultas eſt locomotiva.

Quia objectum, quod appetitur, & quod fugitur, non ſemper eſt præſens, per locomotivam vitutem acquiritur vel fugatur.

60. Hæc eſt facultas quâ animal ad imperium appetitus ſe movet ad ſequendum bonum, & malum vitandum.

Facultas locomovendi ſubeſt imperio ſenſitivi appetitus, ſicut hic imperio Phantaſię.

61. Eſtque ſita in Muſculis.

Muſculi ſunt partes carnoſiores datæ animali ad motum Organorum efficiendum, & ſunt potiſſimum inſtrumentum motus localis.

62. Nervi tamen, tendines, ligamenta, articuli, & ſpiritus animales, ſuo modo ad motum concurrunt.

Hæç omnia inſerviunt motui faciendo, ſed minus principaliter, nam pręcipuum inſtrumentum localis motus ſunt muſculi.

ANNEXA.

1. *Phantaſia, non eſt per ſe & directè activa:*
2. *Nec per ſe habet vim alterandi:*
3. *Nec eſt cauſa efficiens motus voluntarii:*
4. *Nec cauſa principalis ſed inſtrumentalis tantum eorum effectuum, qui ei adſcribuntur.*
5. *Magnam vim habet in corporis permutatione:*

Afficit corpus per accidens, movendo alias potentias, quæ ipſum afficiant per ſe:

7. *Imò corpus afficit mediantibus animi paſſionibus:*
8. *Item mediante motu humorum & ſpirituum:*
9. *Humores tamen & ſpiritus non movet per ſe:*
10. *Sed habet ſaltem vim dirigendi ſpiritus & humores.*

THESIUM PHYSICARUM SECUNDUM PERIPATETICOS,

Diſputatio Decima-Quinta,

DE

ANIMA RATIONALI.

THESIS I.

ANima Rationalis, vel conſiderari poteſt, ut ſubſtantia quædam per ſe extra corpus ſubſiſtens, & ſic pertinet ad Metaphyſicam, vel quatenus eſt pars hominis, & ſic pertinet ad Phyſicam.

Objectio: Quod corporis naturalis nec ſpecies eſt, nec affectio, nec principium, de eo male agit Phyſica: ſed anima rationalis nec eſt ſpecies corporis naturalis, nec affectio, nec principium: Ergo.

Reſpondeo: Corpus naturale dicitur ambiguè: vel ſignificat compoſitum naturale conſtans materia & forma, quemadmodum planta dicitur corpus naturale; vel ſignificat alteram partem compoſiti, materiam ſcilicet, quæ corpus eſt, verbi cauſa, in planta; & contra diſtinguitur formæ ſeu animæ, quæ non eſt corpus.

Priore ſenſu naturale corpus eſt objectum Phyſices, & ſic anima non ut ſpecies ejus, nec ut affectio ejus, ſed ut principium ad illud pertinet; eſt enim homo corpus naturale priori ſenſu, hominis vero principia materia & forma; materia eſt corpus Organicum & naturale & animatum, prout corpus naturale ſumitur ſecundo ſenſu; forma eſt anima rationalis; ergo anima rationalis, ut omnis forma, recte dicitur principium hominis, ut homo eſt corpus naturale primo ſenſu. Adde, ejuſdem Diſciplinæ eſſe, explicare totum & ejus partes: atqui Phyſicæ eſt explicare hominem; eſt enim ſpecies corporis naturalis primo modo ſumpti: ergo & Phyſicæ eſt agere de anima rationali pata hominis principio & parte.

2. Animam rationalem dari, à nemine poteſt negari.

Qui enim negaret eſſe animam rationalem, eo ipſo, quod negaret eam eſſe, convinceretur, quia negare eſt actus animæ rationalis; at actus omnis principium ſuum infert: neque valet conſequentia, ubi eſt actus, ibi eſt potentia agendi, ſed negatio cujuſcunque rei, uti & affirmatio animæ intelligentis, ergo ubi illa actio eſt, & hæc eſt.

3. Ea eſt forma hominis.

Quia per animam rationalem homo eſt homo.

4. Nec aſſiſtens, nec informans.

Non aſſiſtens, quia non dat homini nudum motum, ſed eſſentiam: non informans, quia non dependet à materia in fieri, eſſe, & operari, ſicuti dependet informans.

5. Sed mediæ naturæ ac conditionis inter utramque.

Eſt anima rationalis medium negationis inter informantem & aſſiſtentem, qualis forma nomine hactenus caret.

6. Non eſt una in pluribus individuis.

7. Sed multiplicatur ad multiplicationem individuorum.

Sicut ſubſtantiæ corporeæ conſtituuntur per formas, ita per eaſdem diſtinguuntur ab aliis ſubſtantiis corporeis; ergo, ſi ſubſtantiæ ſingulares, puta homines individui, inter ſe diſtinguantur, & per formas eorum illos inter ſe diſtingui ultro ſequitur: & profecto, ſi una foret anima rationalis omnium individuorum hominum, eadem & ſaperet in Socrate, & deſiperet in Chorœbo, & ratione uteretur in homine ſanæ mentis, & fureret in homine inſano; quo nihil poteſt cogitari abſurdius.

8. Anima rationalis eſt forma immaterialis.

Non tantum dicitur anima rationalis immaterialis eo ſenſu quo ſubſtantia dicitur immaterialis, quæ pro parte eſſentiali nullam includit materiam; ſic enim anima vegetans & ſentiens ſunt formæ etiam immateriales: ſed anima rationalis etiam eo ſenſu eſt immaterialis, quatenus non dependet à materia, in fieri, eſſe, aut operari; quo ſenſu anima vegetans & ſentiens non poſſunt dici eſſe formæ immateriales.

9. Ideo-

9. Ideoque eſt immortalis.

10. Ideoque eſt indiviſibilis.

Utraque theſis hoc probatur ſyllogiſmo.

Quod caret materia, caret radice corruptibilitatis ac diviſibilitatis: anima rationalis caret materia; ergo.

Probatur major. Si corruptibilitas & diviſibilitas ſequantur materiam, ergo quod caret materia, caret radice corruptibilitatis & diviſibilitatis: ſed verum eſt prius; ergo & poſterius. Probatur minor: ſi corruptibilitas ſequatur potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, & diviſibilitas ſequatur extenſionem partium extra ſe invicem, ergo ambæ ſequuntur materiam: ſed verum eſt prius; ergo & poſterius. Probatur major: quia corruptibile dicitur, quod cum eſt poteſt non eſſe: at materia quia eſt indifferens ad quaſlibet formas, & nunc ſub hac nunc ſub illa cupit eſſe forma, cauſa eſt, quod forma, quæ nunc adeſt, poſſit abeſſe, & ſic cauſa eſt, quod totum poſſit corrumpi, & animalium mori: deinde diviſibile eſt, quod in partes dividi poteſt: ſed materia partes habet, in quas dividi poteſt; ergo diviſibile ſequitur materiam ſive extenſionem partium in materia. Probatur minor: quia in eo conſiſtit ratio corruptibilitatis, ut quod eſt, poſſit non eſſe, & in eo conſiſtit ratio diviſibilitatis, ut quod unum eſt, poſſit in plura dividi.

11. Eſt immaterialis, & in fieri, & in eſſe, in operari.

In fieri, quia materia generationis, ſcilicet, ſemen utriuſque parentis, nihil confert ad animæ rationalis productionem. In eſſe, quia extra corpus exiſtere poteſt, & de facto exiſtit in ſtatu ſeparationis.

In operari, quia etiam dum unita eſt corpori, quando ſe ipſam cognoſcit anima rationalis intuitive, à materia ſive corpore non dependet, uti nec quando ſeparata à corpore aliquid intelligit.

12. Itaque non producitur à parentibus.

Ratio eſt, quia, ſi produceretur à parentibus, in fieri dependeret à materia, puta ſemine, quo mediante parentes generant.

13. Et poteſt ſubſiſtere extra corpus.

Ratio eſt, quia alioquin dependeret à materia in eſſe.

14. Et poteſt operari independenter à corpore.

Ratio eſt, quia alioquin dependeret à materia in operari.

15. Anima rationalis poteſt dici tota in toto corpore & tota in qualibet parte.

16. Sed debet tum totum ſumi negative.

Vox, totus, a, um; aliter dicitur de ſpiritibus, aliter de corporibus: de illis dicitur negativè, hoc eſt, ut illi dicantur quidem eſſe in loco, ſic ut nulla pars loci iis careat, ſed ut tamen ipſi non habeant partes, quibus commenſurari poſſunt à partibus loci: hæc vero, corpora ſcilicet, ſunt tota in loco, locique partibus, ſic ut liceat in ipſis corporibus aſſignare partes commenſuratas partibus loci; unde cum anima dicitur eſſe in toto corpore, & in partibus corporis, ſignificatur, eam nullas habere partes reſpondentes partibus corporis: at corpus dicitur eſſe totum in loco poſitivè, quia habet in ſe partes reſpondentes partibus loci, ſic ut qua parte loci eſt una pars corporis, eadem parte loci non ſit alia.

17. Animæ rationales ſunt dignitate impares & inæquales.

Non enim videtur omnis animarum rationalium inæqualitas eſſe petenda ab inæquali temperie & diſpoſitione corporis: nam ſi ſit imparitas & major & minor, ac major ac minor perfectio in Angelis, quidni in animabus rationalibus: ſed verum eſt prius; Ergo & poſterius: non quod ſubſtantiæ angelorum aut animarum rationalium inter ſe ſint inæquales, nam omnes ſunt ſubſtantiæ ſpirituales & expertes materiæ, ſed hæc inæqualitas intelligenda eſt, quoad operationes intelligendi, ac volendi; nam non pugnat cum ſtatu angelorum, aut animarum beatarum, ut detur diſcrimen graduum perfectionis majoris vel minoris in operationibus illorum, intellectio unius ſit acutior, promptior, facilior, & ad plura ſe extendat, quam intellectio alterius: nam uti in Inferno erunt gradus pœnarum, ita in Cœlo gradus gloriæ: cur non igitur iſta inæqualitas ſtatuatur quoque inter animas rationales, unitas corpori.

18. Facultates animæ rationalis vulgo ſtatuuntur, intellectus & voluntas.

Sub intellectu comprehenditur memoria intellectualis.

Qualis ſupereſt in animabus ſeparatis, nam etiam hæ reminiſcuntur.

19. Quæ tamen potentiæ non diſtinguuntur inter ſe & ab anima realiter.

Videtur

Videtur naturæ ſpirituali animæ rationalis obſtare, quo minus ipſi tribuantur potentiæ, quæ ſunt entia & accidentia diſtincta ab ejus ſubſtantia: nam quod dicunt, nullam ſubſtantiam creatam eſſe immediatum principium operationis ſuæ, id, ut dicitur, ita rejicitur; ſufficit enim varietas objectorum, & modi, quo ſubſtantia una eademque in objecta varia tendit.

20. Intellectus poteſt conſiderari, vel ante intellectionem, vel in intellectione, vel poſt intellectionem.

Hæc triplex conſideratio totam intellectus naturam abſolvit.

21. Ante intellectionem, dicitur intellectus in potentia.

22. Non ratione ſuæ entitatis.

23. Sed ratione ſpecierum & imaginum.

Intellectus dicitur in potentia, non quaſi ipſa facultas intelligendi non ſit actu in anima, ſed quia, cum poſſit intelligere, actu non intelligit; non vero intelligit actu, quamdiu in ſe actu non habet ſpecies intelligibiles ſive imagines actu repræſentantes objecta intelligibilia: eſt vero intellectus in potentia reſpectu quorumlibet objectorum, in infantibus ante rationis uſum, in adultis reſpectu objectorum quorundam, quia adulti, cum non omnia intelligant, quædam poſſunt intelligere, quæ non intelligunt. & dum intelligunt unum actu, manet intellectus eorum in potentia ad intelligendum aliud.

24. Nam intellectus naſcentium eſt tabula raſa.

25. Hinc nullæ ſpecies rerum actuales animis inſitæ ſunt.

Quemadmodum tabula raſa & charta pura nihil habet actu ſibi inſculptum vel inſcriptum, omnia tamen in utraque inſculpi & inſcribi poſſunt: ita & intellectus infantium in ſe, ante rationis uſum, nullas poſſidet actu ſpecies intelligibiles intellectui ſuo inſculptas, quia cerebrum eorum nimis eſt madidum, & hinc ineptum ut aliquid actu ei inſculpatur aut inſcribatur; ideoque infantes nihil cognoſcunt, nec ſe, nec parentes, nec quippiam rerum.

Quare igitur dicitur nobis ineſſe idea Dei innata, aut ſpecies intelligibilis Dei inſita?

Reſpondeo, non ideo quia aut quaſi in infante recens nato ſtatim ineſſet intelligibilis imago Dei, qua actu Deum cognoſceret! nullo modo; ſed quia in infantium & omnium hominum animis innaſcitur, & à primo nativitatis momento eſt inſita ſpecies & idea Dei, non actu repræſentans intellectui Deum, ſed quia, ſimul atque ad rationis uſum ætate adultiori pervenit infans, ſine ulla inſtitutione, demonſtratione, ſyllogiſmo, ſine ullo termino medio extrinſecus aſſumpto, ſtatim atque incipit ratione uti ipſi offert atque ejus intellectui ſiſtit, & actu repræſentat, Deum eſſe, quia Dei exiſtentia tanquam character eſt inſitus ipſius animæ, a quam impreſſam Dei imaginem tum incipit attendere, quæ & qualis ſit, unde orta, an ea ſibi dederit, an aliunde acceperit, an omnia intelligat, ac non quædam ignoret, &c. nam ipſa anima ipſum inquirentem convincit per ſe ipſam, de Dei exiſtentia: atque hæc eſt naturalis Dei notitia, hoc ſenſu hominum mentibus inſita, innata, vulgo ſubjectiva, & teſtimonium noſtræ conſcientiæ in corde noſtro teſtificanti eſſe Deum; atque diſtinguitur à notitia naturali Dei acquiſita ſeu objectiva, quæ naturali lumine ex objectis extra hominem poſitis ſive ex rebus viſibilibus, colligit per ſyllogiſmum ac ratiocinationem, eſſe Deum inviſibilem.

26. Cum intellectus intelligit, dicitur intellectus in actu.

Quemadmodum dicitur viſus in actu, quando ei de facto repræſentatur objectum viſibile: ita dicitur intellectus in actu, quando ei repræſentatur de facto objectum intelligibile; quia repræſentatio fit per ſpecies intelligibiles.

27. Intelligere dicitur, cum rerum intelligibilium ſpecies recipit à ſenſu.

Recipit intellectus à ſenſu rerum intelligibilium ſpecies: vel immediate, proprie & proximè, ut cum actu intelligit ſingularia & materialia; vel mediate, improprie & remote, & tunc intelligit actu univerſalia & immaterialia.

28. Non tamen intelligit ſola ſenſibilia, quæ ſunt ſingularia & materialia.

Quod intellectus intelligat ſingularia & materialia, inde probatur: quia, quod poteſt facultas inferior, id quoque poteſt ſuperior: ſed ſenſus poteſt cognoſcere ſingularia & materialia; ergo & intellectus, quia ſenſu eſt ſuperior.

29. Sed & intelligit univerſalia & immaterialia.

Atqui univerſalia & immaterialia per ſe & directe in ſenſus non incurrunt, quia carent qualitatibus ſenſibilibus.

30. Scilicet, notiones rerum immaterialium elicit ex materialibus, & univerſalium ex ſingularibus.

Immaterialia & univerſalia poſſunt dici phantaſmata, id eſt. percepta per ſpecies ſenſibiles, non quidem ſui, ſed rerum materialium & ſingularium, ex quarum ſpecierum analogia ipſa immaterialia & univerſalia cognoſcuntur.

31. Nam intellectus primo intelligit ſingularia.

32. Quia ſunt ſenſibus viciniora.

Quia in nobis hominibus ſenſuum uſus prior eſt, quam rationis, etiam ea prius cognoſcimus intellectu, quæ prius cognovimus ſenſu: ſed ſingularia ob proprietates ſenſibiles prius cognoſcuntur à ſenſu, quam univerſalia: ideo quoque prius cognoſcuntur ab intellectu.

33. Et cognoſcit ſingularia, ut ſunt ſingularia.

Ratio eſt, quia intellectus à ſingularibus abſtrahit conditiones individuantes, & ſic ſingularia cognoſcit, qua ſingularia, & ſimul univerſalia, ut diſtincta a ſingularibus.

Nam abſtractio ſingularium à conditionibus individuantibus præſupponit ipſarum conditionum individuantium cognitionem.

34. Deinde, ſepoſitis proprietatibus individuantibus, id ſolum intelligit, in quo ſingularia conveniunt.

Tres ſunt operationes intellectus, quę diſcerni debent cum intelligit univerſalia.

35. Et tum format conceptum rei univerſalis, ſc. ſpeciei.

Primo, apprehendit ſingularia, 2. apprehenſa inter ſeſe comparat, & in quibus inter ſe conveniant, & in quibus inter ſeſe differant, attendit. 3. ſepoſitis, id eſt, præciſis ac relictis ſeu abſtractis, id eſt, non conceptis conditionibus individuantibus, ea cognoſcit in quibus ſingularia conveniunt, ac tum cognoſcit univerſale: cum verò univerſalia ſint varia & quædam viciniora ſingularibus, ut ſpecies infimæ, quædam remotiora à ſingularibus, ut ſpecies ſubalternæ & genera, intellectus, quia ſequitur cognoſcendi ordinem à ſenſu ſervatum, etiam prius cognoſcit ſpecies infimas, tanquam viciniores ſingularibus, quam ſpecies ſubalternas aut genera, tanquam à ſingularibus remotiora: ut tota controverſia, de ordine intelligendi, hic dirimatur; ſcilicet, ſingularia prius cognoſcuntur ab intellectu, quam univerſalia, & minus univerſalia prius, quam magis univerſalia, ob rationem jam datam theſi 32.

36. Collatis ſpeciebus & relictis differentiis ſpecificis, format conceptum generis.

37. Itaque ſpecies prius intelligitur quam genus.

38. Et minus Univerſale, prius quam magis Univerſale.

Ratio trium theſium una eſt eademque, quia ſpecies proprior eſt ſingularibus quam genus, & minus univerſale, quam magis univerſale.

39. Quia minus univerſalium eſt abſtractio facilior ab inferioribus.

40. Nam pauciores differentiæ ſunt abſtrahendæ.

Hæc ratio paulo latius debet explicari.

Quandoquidem univerſalia non cognoſcuntur niſi per abſtractionem à ſingularibus, ultro ſequitur, illa univerſalia facilius cognoſci & prius, quæ paucioribus differentiis diſtant à ſingularibus, à quibus abſtrahi debent: ſed ſpecies diſtat ab individuo paucioribus differentiis, quam genus: nam ſpecies diſtat ab individuis, per ſolas differentias individuantes, quæ conveniunt individuis & non ſpeciebus; at vero genus diſtat ab individuo, per differentias non tantum individuantes, quæ individuis competunt, ſed & per differentias ſpecificas, quæ ſpeciebus conveniunt, non generi, ideoque ſpecies à paucioribus differentiis abſtrahitur quam genus, & hinc prius cognoſcitur quam genus ab intellectu; & omne minus univerſale ob eandem cauſam, quia paucioribus differentiis diſtat & abſtrahitur à ſingularibus, prius cognoſcitur ab intellectu quam magis univerſale.

41. Intellectus eſt potentia paſſiva.

Non tamen tantum, ſed quemadmodum ſenſus potentia eſt primum paſſiva, quatenus ſenſibiles ſpecies recipit, pati enim eſt recipere effectum agentis; mox eſt activa, quatenus ſenſionem elicit ac ſentit; denique paſſiva, quatenus ſenſio-

ſenſiones in ſe recipit: ita intellectus, in quantum ſpecies intelligibiles in ſe primum recipit, patitur; in quantum per eas intelligit, agit; in quantum denique ipſam recipit intellectionem, patitur iterum; ut ſit duplici nomine potentia paſſiva, uno activa.

42. Itaque debet aliunde in actum deduci.

Ratio eſt, quia nihil ſe ipſum ex potentia valet traducere in actum; nam, ſi hoc fieri poſſet, idem eſſet actu & potentia; quod enim deducit, eſt actu, quod deducitur, eſt potentia.

43. Quod eum in actum deducit, eſt objectum.

Objectum intelligibile, in intellectum agit, ut cauſa procatarctica.

44. Et objectum à ſenſu perceptum.

A ſenſu perceptum, ſcilicet, vel per ſe vel per aliud, mediate vel immediate, proxime vel remote.

45. Quod rerum ſingularium imagines ei offert.

46. Ex quarum collatione univerſalia intelligit.

Harum theſium explicatio pendet ex theſi 30. & ſequentibus.

47. Itaque non eſt opus intellectu agente diſtincto.

Ariſtoteles & qui eum ſequuntur, ponunt intellectum quendam agentem diſtinctum à patiente, quem nonnulli ipſum faciunt Deum, extra hominem intelligentem; alii facultatem quandam ponunt in homine intelligente, diſtinctam ab intellectu patiente: ſed vero, ſicut nullus requiritur ſenſus agens, ita & nullus requiritur intellectus agens, nam ſufficit objectum intelligibile, debite approximatum intellectui per ſpecies intelligibiles; nam ad actionem nihil amplius requiritur, quam ut objectum debite approximetur potentiæ, quæ per vim ſibi inſitam, cum omnes adſunt conditiones ad agendum requiſitæ, in objectum tum tendit & agit.

48. Poteſt tamen ipſe intellectus dici agens.

49. In quantum à phantaſmatibus excitatus, conceptum format in ſe.

Non abhorremus à phraſi intellectus agentis, modo non ſignificetur aliquid diſtinctum ab intellectu patiente, qui idem eſt agens, cum actu intelligit: in actionibus enim immanentibus, qualis eſt intellectio, idem eſt agens & patiens.

50. Intellectus operationes ſunt tres, ſimplex apprehenſio, judicium, diſcurſus.

Qui operationes intellectus faciunt duas, inventionem & judicium, ſub judicio comprehendunt diſcurſum, dividuntque in judicium noëticum & dianoëticum, quod poſtremum eſt diſcurſus.

51. Judicium intellectus eſt ſpeculativum vel practicum.

Hinc intellectus dividitur in theoreticum & practicum, quæ eſt diviſio, non generis in ſpecies, non integri in partes, ſed ſubjecti per adjuncta, aut cauſæ per effecta; aliud enim eſt munus intellectus theoretici in judicando, aliud practici, nam theoreticus intellectus de rerum veritate & falſitate, ſed practicus de rerum bonitate & malitia.

52. Speculativum verſatur circa res ut res, & ut veræ ſunt:

53. Practicum circa res ut bonas vel malas:

Objectum quidem intellectus eſt ens, ſed cum illud poſſit intellectui ſiſti ac repræſentari, vel ut conveniens cum principiis ſuis conſtituentibus ac definientibus, vel ut conveniens cum alio, tanquam vel finis, vel medium, priori reſpectu circa illud verſatur intellectus & judicium ſpeculativum, poſteriori reſpectu, circa eas verſatur intellectus & judicium practicum.

54. Eſtque vel abſolutum, vel comparatum.

Abſolutum practici intellectus judicium, tam diverſum eſt ſæpe à comparato, ut quod judicio abſoluto judicatum fuit ut bonum, illud comparato judicetur ut malum, & vice verſa; nam judicium abſolutum tantum judicat rem vel eſſe bonam ſimpliciter, quia convenit cum lege, vel eſſe malam ſimpliciter, quia repugnat legi, ſed comparatum judicium judicat rem bonam hoc loco & tempore, omnibuſque circumſtantiis

ſtantiis ſingularibus eſſe proſequendam, malam eſſe fugiendam: at hæc judicia poſſunt eſſe oppoſita, ut liquet in exemplo Medeæ judicantis, ſimpliciter eſſe bonum, ut maneret in patria, judicio abſoluto, ſed illud reſcindentis judicio comparato.

55. Intellectus poſt intellectionem dicitur ntellectus in habitu;

Ratio eſt, quia ſpecies intelligibiles reſervatæ in intellectu ibi ſunt per modum habitus, quatenus intellectum facilitant ad facilius & citius intelligendum.

56. Aliis memoria intellectualis:

57. Quatenus rerum ſpecies retinet;

Species, ſcilicet, intelligibiles.

58. Non tamen ſemper ideo actu cognoſcit:

Quia ſpecies non ſemper actu repræſentant res intelligibiles; alioquin homo, omnia ante cognita, ſemper cognoſceret.

59. Quia ad intelligendum opus eſt phanmatum concurſu.

60. Nam oportet intelligentem ſpeculari antaſmata.

Utraque theſis vera eſt, de intellectionibus plurimis, non de omnibus; nam quando anima cognoſcit ſe ipſam cognitione intuitiva, nullis eſt opus Phantaſmatibus.

Cognitio animæ intelligentis, alia eſt abſtractiva, alia intuitiva: prior ſic vocatur, quia fit per abſtractionem ſpecierum, materialium & ſenſibilium rerum, à materia & ſenſu: poſterior ſic dicitur, quia per eam anima intelligit abſque ulla abſtractione, & objectum præſens intuetur.

Phantaſma vocatur ſpecies intelligibilis, quæ primum fuit ſenſu percepta, & inde ad intellectum delata: tali Phantaſmate non eget anima in cognitione intuitiva, ſed in abſtractiva tantum.

61. Voluntas etiam eſt potentia paſſiva;

Voluntas eſt potentia paſſiva, quatenus movetur ab objecto bono, activa, quatenus vult: paſſiva iterum, quatenus volitionem in ſe recipit.

62. Ideoque & aliunde ad agendum debet [ex]citari:

Vide rationem datam theſi 42.

63. Hoc eſt objectum,

Objectum voluntatem movet ut finis, vel ultimus vel ſubordinatus, qui eſt medium.

64. Quod non movet voluntatem niſi ante ab intellectu fuerit cognitum:

Ratio eſt, quia ignoti nulla cupido.

65. Cognoſci debet objectum, non tantum ſimplici intellectus apprehenſione:

Ratio eſt, quia per ſimplicem apprehenſionem intellectus objectum nondum judicatur ut bonum; atqui debet judicari ut bonum, antequam poſſit movere voluntatem.

66. Sed requiritur intellectus judicium,

67. Non tantum abſolutum, ſed comparatum:

Comparatum judicium fertur de objecti voluntatis bonitate, quando illud judicatur, bonum & appetendum, omnibus circumſtantiis expenſis; ideoque vocatur ultimum judicium, quia poſtremum eſt in actione, quæ fit deliberate, qualis eſt actio voluntatis in appetendo.

68. Ab hoc verè determinatur voluntas in agendo.

Non Phyſicè ſed moraliter, id eſt, judicium intellectus voluntatem determinat, ei rationes proponendo, ob quas objectum bonum ſit proſequendum, & malum fugiendum.

69. Voluntatis actiones ſunt, velle & nolle.

Velle, eſt amare, nolle, eſt odiſſe; huic opponitur utrique, non velle, & non nolle, id eſt, vel amoris vel odii negatio: velle & nolle opponuntur contrarie; velle & non velle, item, nolle & non nolle, contradictorie.

70. Objectum, bonum & malum.

Bonum & malum in concreto opponuntur contrarie, in abſtracto privative.

Nam bonitas eſt habitus, & malitia privatio.

71. Circa bonum volendo, circa malum nolendo, verſatur.

Circa utrumque verſatur voluntas, interdum negative, id eſt, non volendo, non nolendo.

72. Neque poteſt malum velle, aut bonum nolle:

Formaliter, non materialiter, id eſt, voluntas non poteſt velle malum, quod intellectus judicat eſſe malum, licet poſſit velle, & ſæpe velit, id quod eſt malum, ſed quod intellectus erroneo judicio judicavit eſſe bonum; ſic non poteſt nolle bonum, quod intellectus eſſe bonum judicavit, quamvis poſſit nolle, id quod bonum eſt, ſed quod intellectus erroneo judicio judicavit eſſe malum: & hoc eſt quod dicunt, voluntatem non poſſe velle malum, qua malum, non poſſe nolle bonum, qua bonum.

73. Licet poſſit utrumque non velle.

Sicuti, quando dormit homo, abſtinet ab actu & volendi & nolendi.

74. Cum fertur in bonum, vel fertur in finem, vel in media.

In finem, ſcilicet, ultimum, quia omne bonum eſt vel finis ultimus vel medium.

75. Finem vult neceſſariò, item media cum fine neceſſariò connexa:

Ratio eſt, quia intellectus non poteſt non judicare, finem ultimum eſſe appetendum, uti & media, cum illo fine neceſſario connexa, quæ dicuntur eſſe illa, ſine quibus finis obtineri nequit.

76. Media alia vult indifferenter.

Ratio eſt, quia intellectus judicium indifferenter ſeſe habet circa media, quæ non neceſſario cum fine connexa ſunt; poteſt enim judicare, ex iis unum eſſe acceptandum, aliud eſſe rejiciendum.

77. Sive velit ſive nolit, ſemper determinatur ab ultimo intellectus practici judicio:

Ratio eſt, quia ultimum intellectus practici judicium plenam perfectamque objecti bonitatem voluntati ſiſtit ac repræſentat, ſine qua nulla ejus ſequitur appetitio; quemadmodum ſine plena perfectaque mali repræſentatione facta, quæ non fit niſi ab ultimo intellectus practici judicio, nulla ejus ſequitur averſatio.

78. Attamen determinatio libertatem ejus non tollit.

Determinatio, quæ à naturali principio interno oritur, libertatem tollit, quemadmodum ignis ad tendendum ſurſum, lapis ad tendendum deorſum, determinantur ab interno principio naturali, forma, ſcilicet, ſua, ideo neutrum dicitur agere libere; ſed determinatio, qua ab intellectu determinatur voluntas, eſt voluntati extrinſeca, quia fit ab objecto judicato, quod voluntati eſt extrinſecum.

79. Quia neceſſitatem hypotheticam tantum infert.

Nam nulla neceſſitas hypothetica, id eſt, talis quæ oritur ab aliqua conditione extra agentem poſita, libertatem tollit, qualiſcunque fuerit conditio, modo ſit externa, ſive antecedat ſive concomitetur, ſive conſequatur actionem quam facit neceſſariam.

80. Ex intellectu & voluntate oritur liberum arbitrium:

Oritur, id eſt, componitur; intellectus enim & voluntas, cum conjunctim ſumuntur, conſtituunt liberum arbitrium; dicitur enim liberum, reſpectu voluntatis, & arbitrium, reſpectu intellectus, cum quo utroque eſt idem.

81. Hoc eſt, facultas faciendi, quod, quando, & quantum intellectus faciendum eſſe judicat.

Eſt facultas, ergo non actus, non habitus: deinde eſt facultas, non Ethica, qua quis agit quæ vult, ſine ulla reſtrictione legum, ſic enim ſolus Deus habet liberum arbitrium, ſed Phyſica, qua homo poteſt agere, quod, quando quantum, & quamdiu lubet, per adminiculum bonorum, fortunæ, vel corporis, vel animi tantum autem poteſt agere per ea, quantum lubet, id eſt, quantum ultimo intellectus practic judicio agendum eſſe judicat.

FINIS.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

QVid me moverit, Lector benigne, *ut poſt tot* Phyſicæ, Logicæ, ſyſtemata, ſyntagmata, ideas, medullas, nucleos, tabulas, methodos, inſtitutiones, compendia, &c. *paſſus ſim meas quoque hîc cogitationes ac* MELETEMATA *in apertam protrudi lucem, paucis exponam. Equidem, non me tenet illud ſeculi noſtri cacoëthes, iſta ſcripturiendi inſatiabialis prurigo, qua*, ſcribimus indocti doctique volumina paſſim, *omnes ſcribendi fere aſſumunt partes, quæ non niſi paucorum ſunt. Paucos hodie invenias memores præcepti Horatiani*, nonumque prematur in annum. *Videas ſcriptores quosdam otio & litteris intemperanter abuti. Non is mihi genius, nec ea ſedet mens. Verum nunquam hæc mea palam prodiſſent, niſi vidiſſem ea nunc eſſe ſecula, quibus, ſine ullo Philoſophiæ ſtudio aut adminiculo, Studioſorum multi, ſi non plerique, ad diſciplinas ſuperiores, Theologiam, Juriſprudentiam, Medicinam, ſed imprudenter, ac cum ſuo, & aliorum, Eccleſiæ, ac Reip. ineffabili damno, præcipiti nimis gradu contendunt. Dicendum eſt, quod ſine dolore dici non poteſt. Cruda hodie ſtudia, in Eccleſiam, in Rempublicam, in communem hominum ſocietatem, protruduntur, dum neglecto omni Philoſophiæ (ut de Linguis & Litteris humanioribus nihil dicam) ſtudio, ad ſeveriores & ſublimiores ſeſe conferunt diſciplinas, atque ita, non ad ſolidam ac maſculam eruditionem, ſed ad caliginoſam, magnis paſſibus, inſcitiam, perveniunt. Qui Theologiæ operatur ſacris, ſine ullo Philoſophiæ, ac præſertim Logicæ, ſubſidio; & modum diſputandi ignorat, & terminos, quibus ſuæ inſtitui plerumque ſolent diſputationes. Juriſprudentiæ Candidatus, omnis Philoſophiæ expers, Juris ſui fontes, atque unde illud ſit hauſtum, in totum neſcit. Medicinæ Studioſus, Philoſophiam uno ſaltu tranſiliens, non tam ſtudia ſua maturat, quam ægrorum mortem, maturat. Sic iſta ſtudiorum compendia, vitæ, honoris, bonorum, atque ipſius denique ſalutis, exiſtunt diſpendia. Atque, cum hanc ſtudiorum peſtem & corruptelam, nimiam feſtinationem ac præcipitantiam, etiam hanc noſtram Academiam invaſiſſe atque infeciſſe animadvertiſſem, inquiſivi in tanti mali cauſas: deprehendi, eſſe, prætendi litem, & obſcuritatem, & prolixitatem, & inordinationem, quibus res Philoſo-*

Philoſophicæ à multis tractari dicuntur. *Clamant enim, hæc Philoſophiæ vitia, animos abſterrere, quo minus Philoſophentur, aut, ſi qui ad Philoſophiam, paulum generoſiores, animum adjicere decernunt, Philoſophari quidem velint ſed, paucis. Studui ergo pro virili, Philoſophiæ, aut neglectæ, aut non ſatis excultæ, ſive cauſas, ſive prætextus amovere, ne in poſterum manibus pedibusque illotis in adyta ſuperiorum diſciplinarum irruatur, & res Phyſicas, Ethicas; Logicas, clare, breviter, ordinate, hîc tradere, ut ſaltem primis labris libare eas dignentur, ne plane hoſpites in rerum divinarum humanarumque rerum notitiâ audiant. Phyſica quidem & Ethica, propriis, ad claritatem majorem, notis ſunt illuſtratæ: Logica iis caret, quod extent editæ à me ad Synopſin Logicam Burgersdicianam. Salve Lector, &,* ſi quid noſti rectius iſtis, Candidus imperti, ſi non, his utere mecum, *& Errata Typographica, quæ tamen ſunt pauca, ipſe emenda.*

A. HEEREBOORD,

Profeſſor Philoſophiæ Ordinarius.

COLLE-

COLLEGIUM LOGICUM.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO PRIMA,

DE PHILOSOPHIÆ ET LOGICÆ NATURA.

Thesis. I.

PHiloſophia perfecte definiri nequit.

2. Nec enim eſt una diſciplina aut habitus.

3. Sed plurium habituum compages.

4. Deſcribitur tamen Philoſophia, definitione imperfecta.

5. Philoſophia eſt, rerum divinarum & humanarum ex principiis per ſe notis naturali intellectus lumine collecta cognitio.

6. Res divinæ vocantur aliis neceſſariæ, quæ extra nos cauſas ſuas habent cur ſint vel fiant.

7. Res humanæ dicuntur aliis contingentes, quæ ut ſint vel fiant, in noſtro eſt arbitrio & poteſtate.

8. Hinc Philoſophia in duas partes dividitur; Theoreticam, & Practicam.

9. Theoretica complectitur tres ſcientias, Metaphyſicam, Mathematicam, & Phyſicam.

10. Harum objectum, ſunt res neceſſariæ.

11. Finis, θεωρία ſeu contemplatio.

12. Practica comprehendit tres prudentias; Ethicam, Oeconomicam, Politicam.

13. Harum objectum, ſunt res contingentes.

14. Finis, πρᾶξις ſive actio.

15. Logica Philoſophiæ ſic diviſæ non eſt ars.

16. Quia, nec ſcientia, nec prudentia, ſed ars eſt.

17. Finis enim ejus, nec eſt θεωρία contemplatio, nec πρᾶξις actio, ſed ποίησις effectio.

18. Eſt namque ἕξις ποιητική, habitus effectivus.

19. A praxi quis dicitur bonus vel malus; à poieſi peritus vel imperitus.

20. Unde πρᾶξις vulgo dicitur actio moralis; ποίησις effectio artificialis.

21. Logicæ æquipollet, quoad vocem, Dialectica.

22. Ejuſque genus eſt ars.

23. Non prout definitur, ordinata præceptorum congeries extra mentem.

24. Sed ut eſt in mente ars, ac definitur, habitus cum recta ratione effectivus.

25. Itaque male aſſignatur ejus genus ab aliis, ſcientia;

26. Nec enim objectum, nec genus ſcientiæ, Logicæ quadrat.

27. Male item habitus inſtrumentalis,

28. Quia relatum non eſt genus abſoluti.

29. Logica dividi ſolet in docentem & utentem:

30. Quæ non eſt diſtributio rei, ſed diſtinctio nominis;

31. Eadem enim eſt, quæ cum præcepta tradit, docens, cum iis utitur, utens dicitur.

32. Pro conſideratione tamen hac duplici, Logicæ finis & objectum ſunt gemina.

33. Logicæ docentis objectum, ſunt partim inſtrumenta cognitionis, partim inſtrumentorum iſtorum materia.

34. Inſtrumenta cognoſcendi ſunt qua-

tuor; Definitio, Diviſio, Syllogiſmus, & Methodus.

35. Materia inſtrumentorum eſt; ex qua, & circa quam.

36. Materia ex qua, ſunt affectiones Logicę.

37. Materia circa quam, ſunt themata, i. e. res quæ definiri, dividi, concludi, ordinari poſſunt.

38. Finis Logicæ docentis eſt, naturam materiæ duplicis explicare, & modum fabricandi inſtrumenta exponere.

39. Objectum Logicæ utentis, eſt proximum vel remotum.

40. Proximum, vel eſt mediatum, vel immediatum.

41 Mediatum eſt intellectus.

42. Immediatum, ſunt intellectus operationes.

43. Intellectus à Logica utente dirigitur, ſubjective, operationes ejus, objective.

44. Remotum, ſunt res omnes, etiam ficta & non-entia.

45. Finis Logicæ utentis eſt, dirigere mentem in cognitione rerum, entium & non-entium.

46. Ex fine & objecto Logicæ docentis, inſtituitur ejus diviſio in thematicam & organicam.

47. Quæ diviſio non eſt generis in ſpecies, ſed integri in membra.

48. Thematica agit de themate & variis affectionibus, materia circa quam, & ex qua argumentorum.

46. Organica agit de ipſis inſtrumentis.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO SECUNDA,
DE
PRÆDICAMENTIS, IN GENERE:
ET
SUBSTANTIA, IN SPECIE.

THESIS I.

Thema eſt, quicquid intellectui cognoſcendum proponi poteſt.

2. Cognitio, eſt repræſentamen rei in intellectu.

3. Cognitio (aliis notio) eſt prima, vel ſecunda.

4. Notio prima repræſentat rem intellectui immediate ut eſt in ſe.

5. Notio ſecunda repræſentat modum, quo mens rem primâ notione apprehendit.

6. Thema, eſt ſimplex vel complexum; alii vocant terminum ſimplicem vel complexum.

7. Thema ſimplex unico mentis actu apprehenditur.

8. Thema complexum duobus pluribuſve mentis actibus apprehenditur.

9. Thema ſimplex eſt, vel univerſale vel ſingulare.

10. Univerſale, quod de pluribus ſuapte naturâ prædicari aptum eſt.

11. Singulare, quod de uno tantum prædicari aptum eſt.

12. Vocatur aliis individuum, quia non poteſt dividi in plura ejuſdem nominis ac naturæ.

13. Themata omnia ſimplicia, tum univerſalia, tum ſingularia, diſponuntur ſuis claſſibus, quæ Categoriæ vocantur.

14. Singularia infra collocantur ac baſin faciunt Categoriarum.

15. Uni-

15. Univerſalia ſupra baſin ſuo quæque ordine collocantur.

16. Categoria eſt, ſeries rerum ſub eodem ſummo genere gradatim diſpoſitarum.

17. Categoriæ ſunt decem, una ſubſtantiarum, reliquæ accidentium.

18. Unde & decem ſumma genera ſunt, non quidem τῶν ὄντων, ſed τῶν κατηγορουμένων.

19. Ens verò genus ſummum non eſt;

20. Æquè enim immediate prædicatur de individuo, atque de aliis.

21. At genus ſummum de individuis immediatè prædicari nequit.

22. Imo ens, ne genus quidem dici poteſt, niſi æquivocum, aut, ut alii volunt, analogum.

23. Univocum ſaltem non eſt.

24. Quicquid de aliquo prædicari poteſt, in hiſce decem categoriis ponitur, vel directè, vel indirectè.

25. Directè in prædicamentis ſunt, Entia realia & poſitiva, ſimplicia & per ſe una, completa ſeu tota, univerſalia, diſtincta voce ſignificata.

26. Indirectè res in prædicamentis collocantur variis modis.

27. Fundamentaliter, ad categorias pertinent individua tanquam baſes:

28. Analogicè, Deus:

29. Collateraliter, differentiæ:

30. Reductivè, concreta, aggregata, partes, principia, entia in fieri, modi rerum, & themata complexa:

31. Tranſcendentaliter, tranſcendentia:

32. Per accidens, entia intentionalia extra mentem, entia rationis, ficta poſſibilia, privationes:

33. Nec directè, nec indirectè, ſunt in prædicamentis, ficta impoſſibilia, & æquivoca ante factam diſtinctionem.

34. Prædicamentum Subſtantiæ præcedit categorias Accidentium;

35. Quia ſubſtantia prior eſt Accidente, natura, cognitione, dignitate:

36. Naturâ; eſt enim ſubſtantia cauſa accidentium:

37. Cognitione; Accidens enim per ſubſtantiam definitur:

38. Dignitate; quia nobiliſſimum habent modum prædicandi, ſc. eſſentialiter & in quid.

39. Subſtantia eſt ens per ſe ſubſiſtens.

40. Per ſe ſubſiſtere, eſt, non eſſe in alio, ut in ſubjecto.

41. Eſſe in alio, ut in ſubjecto, eſt, ita ineſſe alteri, ut non ſit pars, nec poſſit ſeparatum exiſtere extra illud.

42. Subſtantia *Ariſtoteli* dividitur in primam & ſecundam.

43. Subſtantia prima, aliis ſingularis, quæ non dicitur de ſubjecto.

44. Subſtantia ſecunda, aliis univerſalis, quæ dicitur de ſubjecto.

45. Dici de ſubjecto, eſt, quoad nomen & definitionem ſubjecto tribui.

46. Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, ſed analogi in ſua, ut loquuntur, analogata.

47. Prima enim ſubſtantia magis eſt & prius ſubſtantia, quam ſecunda;

48. Secunda quippe non eſt ſubſtantia, niſi quatenus ineſt primis.

49. Nam genera & ſpecies (ut ſubſtantiæ ſunt ſecundæ) non exiſtunt nec ſubſiſtunt niſi in individuis (quæ ſunt ſubſtantiæ primæ.)

53. Non ſunt tamen ſubſtantiæ ſecundæ in primis ut in ſubjecto, ſed ut eſſentia in ſuppoſito.

51. Accidentia non ſunt partes eſſentiæ ſubjecti in quo ſunt, multo minus tota eſſentia.

52. At ſecunda ſubſtantia, aut pars eſt eſſentiæ, aut tota eſſentia primarum.

53. Hinc fit, ut definitio ſubſtantiæ ſecundæ ſit etiam eſſentialis definitio primæ.

54. Nullius vero accidentis definitio eſt definitio ſubſtantiæ, nec primæ, nec ſecundæ.

55. Ideoque accidentia dicuntur de ſubſtantiis primis quoad nomen tantum, ſc. in concreto.

56. Nam accidentia in abſtracto, nec dicuntur de iis quoad nomen, nec quoad definitionem:

57. At ſubſtantiæ ſecundæ dicuntur de primo quoad utrumque.

58. Nam & nomen generis ac ſpeciei convenit individuis & definitio.

59. Subſtantiis ex *Ariſtotele* ſex vulgò tribuuntur, ſive proprietates, ſive notæ.

60. *Prima:* nulla ſubſtantia eſt in ſubjecto, ut accidens.

61. *Secunda:* quædam ſubſtantiæ dicuntur de aliis συνωνύμως vel univocè, ſc. ſecundæ.

62. *Tertia:* quædam ſubſtantiæ ſignificant τὸ δέ τι, vel hoc aliquid, ſc. primæ.

63. *Quarta:* nulla ſubſtantia habet contrarium, id eſt, nec prima primæ, nec ſecunda ſecundæ eſt contraria.

64. *Quinta:* ſubſtantia nulla recipit magis & minus;

65. Quia conſiſtit in indiviſibili.

66. Hæc nota intelligi debet, vel de una eademque numero ſubſtantia, vel de pluribus ejuſdem ordinis, id eſt, vel primis inter ſe, vel ſecundis inter ſe.

67. *Sexta:* Una eademque ſubſtantia ſingularis ſuſcipere poteſt ſui mutatione ac ſucceſſivè contraria, non tamen omnis ſed quædam.

POSITIONUM LOGICARUM

DISPUTATIO TERTIA,

DE

QUANTITATE

THESIS I.

ACcidens definitur vulgò, ens ſubſtantiæ inhærens;

2. Inhærentia intelligitur non aptitudinalis ſed actualis.

3. Accidentis genera ſunt novem, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, & habitus.

4. Accidentium hic numerus oritur ex diverſitate quæſtionum, quæ de ſubſtantiis primis extrà eſſentialiter inſtitui poſſunt.

5. Quantitas primum tenet inter accidentia locum, quia ſequitur immediatè materiam, & immediatè ſubſtantiæ inhæret, alia accidentia eâ mediante.

6. Quantitas eſt accidens, quod per ſe partem habet extra partem:

7. Partem extra partem habere, eſt habere partes loco & ſitu differentes.

8. Hinc eſt, quod vulgo dicitur, quantitatis eſſentia eſſe ſita in extenſione partium ſituali, ſive in ordine ad locum.

9. Extenſio entitativa non eſt extenſio, ſed partium multitudo.

10. Quantitas eſt continua vel diſcreta.

11. Continua eſt, cujus partes communi termino copulantur,

12. Eſtque, vel fluens vel permanens.

13. Fluens eſt tempus, cujus partes, licet ſibi invicem connectantur, fluunt perpetuo, nec unquam conſiſtunt.

14. Partes temporis ſunt præteritum & futurum.

15. Termini, τὰ νῦν, ſive momenta.

16. Itaque, tempus præſens nullum eſt.

17. Et nihil temporis præſens eſt præter momentum, partium temporis copulam.

18. Tempus Ariſtoteli in Phyſicis definitur, Numerus motus ſecundum prius & poſterius.

19. Melius, menſura durationis, quæ eſt in motu.

20. Permanens quantitas continua, *Ariſtot. 5. Metaph. t.* 8. dicitur magnitudo.

21. Magnitudo eſt Linea, Superficies, Corpus, ſive corpulentia.

22. Linea eſt magnitudo uno modo diviſibilis, ſc. ſecundum longitudinem.

23. Superficies duobus modis, ſc. ſecundum longitudinem & latitudinem.

24. Magnitudo tribus, ſc. ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, ſeu craſſitiem.

25. In hiſce omnibus Magnitudinis ſpeciebus obſervari debent partes & termini.

26. Magnitudo componitur ex partibus non ex terminis.

27. Pars unaquęque Magnitudinis eſt Magnitudo, habetque partem extra partem:

28. Hinc omnis magnitudo in infinitum dividi poteſt:

29. Si enim dividendo ad partem perveniri poſſit indiviſibilem, aut pars magnitudinis non eſſet, aut magnitudo componeretur ex indiviſibilibus, contra quantitatis definitionem.

30. Itaque, in nulla magnitudine pars minima dari aut mente concipi poteſt, quin eâ minor dari aut concipi poſſit.

31. Et nulla magnitudo in terminos dividi poteſt:

32. Terminus enim, ut terminus, indiviſibilis eſt.

33. Terminus & claudit magnitudinem, copulat ejus partes.

34. Unde vulgo diſtinguitur, in terminantem & copulantem.

35. Terminus actu terminans non eſt copulans.

36. Terminus actu copulans non eſt terminans.

37. Terminus copulans dicitur communis, quia eſt principium unius partis & finis alterius.

38. Lineæ terminus, eſt punctum;

39. Superficiei, linea;

40. Corporis, ſuperficies.

41. Linea nunquam exiſtit actu ſine ſuperficie, nec ſuperficies ſine corpore:

42. Natura tamen, eſſentia, & definitione differunt.

43. Ideoque ratione ſeparantur & abſtrahuntur à ſe invicem.

44. Quantitas diſcreta eſt, cujus partes communi termino non copulantur, diciturque numerus.

45. Numerus eſt, vel materialis, concretus, numeratus; vel formalis, abſtractus, numerans.

46. Ille nihil eſt aliud quam ipſæ res quæ numerantur, ut tres homines, qui ternario numero numerantur.

47. Hic eſt, quo numeramus, ut unum, duo, tria, & quem definivimus th. 44.

48. Ex definitione ſequitur, unitatem non eſſe numerum.

49. Numerus omnis finitus eſt, neque dari poteſt numerus actu infinitus.

50. Numeri cauſa, eſt diſtinctio rerum, vel realis vel mentalis.

51. Unde nonnullis dicitur, interdum ens reale, interdum rationis.

52. Locus ab *Ariſt. c. 6. Categ.* ad Quantitatem continuam refertur, quia in Phyſicis eum definit, ſuperficiem corporis proxime ambientis locatum.

53. Sed nec locus ad quantitatem continuam bene refertur, nec per ſuperficiem bene definitur.

54. Motus & oratio ſunt quanta per accidens.

55. Quia quanta ſunt, ob id in quo ſunt; quod quantum eſt.

56. Pondus non eſt quantitas, ſed qualitas, gravitas puta & levitas.

57. Multo minus quantitas intenſiva; talis quippe non eſt:

58. Quia eſſentia quantitatis eſt extenſio, non intenſio.

59. Notæ quantitatis ex *Ariſt. c. 7. Categ.* tres ſunt.

60. *Prima.* Quantitati nihil eſt contrarium.

61. *Secunda.* Quantitas non recipit magis & minus.

62. *Tertia.* A quantitate res dicuntur æquales vel inæquales, pares vel impares.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO QUARTA, DE QUALITATE.

THESIS I.

QUalitas eſt accidens, à quo ſubjectum quale duntaxat dicitur.

2. Qualitatis ſpecies ſunt 4, Habitus & Diſpoſitio, Potentia & Impotentia naturalis, Patibilis qualitas & Paſſio, Forma & Figura.

3. Duo ſingularum ſpecierum nomina non indicant diverſitatem ſpecificam, ſed ſolum diverſitatem gradus, aut temporis, aut circumſtantiæ alterius, quæ ſpeciem non variat.

4. Habitus eſt, qualitas adventitia ad opeperandum cum facilitate: diſpoſitio eſt, habitus imperfectus.

5. Habitus eſt, vel infuſus, ut fides, vel concreatus, ut juſtitia originalis, vel innatus, ut peccatum originale, vel acquiſitus, ut ars, &c.

6. Habitus acquiſitus eſt vel corporis vel animi.

7. Habitus animi eſt intellectualis vel moralis.

8. Intellectualis, ſunt Scientia, Ars, Prudentia.

9. Moralis, ſunt Fortitudo, Temperantia &c.

10. Neuter cadit in Bruta,

11. Quæ enim ex habitu morali vel intellectuali videntur agere, ea ad inſtinctum & memoriam ac phantaſiam referri poſſunt.

12. Habituum acquiſitorum cauſæ ſunt actiones;

13. Actiones habitum antecedentes & acquiſitum conſequentes non differunt ſpecie ſed gradu.

14. Habitus non corrumpuntur ſolâ actionum intermiſſione, ſed actione contrariâ aut ſaltem diſparatâ.

15. Potentia naturalis eſt, qualitas ſenſibus non obvia, qua ſubjectum eſt aptum a[d] agendum aut patiendum: impotentia eſt di[...] minuta potentia.

16. Potentia naturalis eſt, activa vel paſſiva, prima vel ſecunda.

17. Activa, eſt principium tranſmutationis in alio quatenus eſt aliud.

18. Paſſiva, eſt principium tranſmutationis ab alio quatenus eſt aliud.

19. Prima, quæ immediatè fluit à formâ.

20. Secunda, quæ etiam fluit ab organi & materiæ diſpoſitione.

21. Qualitas patibilis eſt, quæ paſſionem efficit in ſenſu: paſſio eſt, cum citò evaneſcit.

22. Differunt principio, quia hæc ex ſub[...] itâ perturbatione oritur, illa ex firmioribu[s] cauſis; tum etiam permanentiâ, quod hæ[c] facilius, illa difficilius tollatur.

23. Patibilis qualitas eſt prima vel ſecunda:

24. Prima, vel ſimpliciter, ut lux cœleſtis quæ prior eſt omnibus, vel in inferioribus, ut calor, frigus, humiditas, ſiccitas.

25. Secunda, ſunt qualitates aliæ ſenſibiles, ſapor, odor, color, gravitas, levitas, &c.

26. Figura eſt, qualitas orta ex terminatione magnitudinis: forma eſt figura cum colore.

27. Figura eſt rerum Mathematicarum forma Phyſicarum.

28. Qualitas habet contrarium.

29. Hæc nota reperitur tantum in prim[a] & tertia ſpecie;

30. Nec tamen in omnibus primæ & tertiæ ſpeciei qualitatibus.

31. Qualitas recipit magis & minus, ſe[u] intenditur & remittitur.

32. Hæ[c]

32. Hæc nota omnibus qualitatis ſpeciebus convenire videtur præter quartam.

33. Qualitas omnis intenditur & remittitur, quæ aliam habet qualitatem, vel contrarie, vel privative ſibi oppoſitam.

34. Intenſio fit in qualitate per liberationem à contraria vel à privatione:

35. Remiſſio per admixtionem contrariæ vel privationis.

36. Unde intenſio eſt, alteratio à minore qualitatis gradu ad majorem, remiſſio contra, à minore gradu ad majorem.

37. Recipere magis & minus, ſi ſignificet, capere plures aut pauciores gradus eſſentiales in eodem ſubjecto, idem eſt quod intendi & remitti.

38. Quo ſenſu, nota hæc vera eſt de qualitatibus in abſtracto: ſic albedo & calor dicuntur intendi & remitti:

39. Recipere magis & minus, ſi ſignificet prædicari per adverbia magis & minus, tum convenit qualitatibus in concreto, ut album & calidum eſt magis vel minus tale.

40. A Qualitate res dicuntur ſimiles vel diſſimiles.

POSITIONUN LOGICARUM DISPUTATIO QUINTA, *DE*

RELATIS.

THESIS I.

Relata ſunt, quæ id ipſum, quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur, aut alio quovis modo ad aliud referuntur.

2. Relata, alia ſunt ſecundum dici, alia ſecundum eſſe.

3. Relata ſecundum dici, ſunt entia abſoluta, quæ à nobis concipiuntur atque explicantur, ac ſi eſſent relata.

4. Relatorum ſecundum eſſe totum eſſe eſt reſpectivum, ſeu referri ad aliud.

5. Diſcrimen inter relata ſecundum dici & ſecundum eſſe non tam in relationibus quam in vocibus ſitum eſt.

6. Nam vox quæ primario ſignificat relationem, conſequenter ſubjectum, ſignificat relatum ſecundum eſſe.

7. Vox quæ primario ſignificat rem abſolutam, conſequenter relationem, ſignificat relatum ſecundum dici.

8. Relata ſunt vel realia vel rationis.

9. Relata realia ſunt, quæ ſua natura referuntur ad aliud.

10. Horum tria ſunt genera. 1. cum extrema ſunt entia. 2. cum ſunt reipſa ſeu realiter diſtincta. 3. cum ordo eorum non dependet à mente.

11. Relata rationis ſunt, quæ ſola mentis operatione referuntur ad aliud.

12. Horum tria ſunt genera, vel cum entia rationis ad ſe invicem referuntur, ut genus & ſpecies, vel cum extrema non ſunt realiter diſtincta, ut identitas, quæ eſt relatio ſui ipſius ad ſemet, vel cum relatio fingitur ab intellectu, ut cum dextrum & ſiniſtrum dicuntur relata.

13. Relata realia ſunt, vel prædicamentalia vel tranſcendentalia.

14. Tranſcendentalia, quæ referuntur ad aliud non ſub ratione puri termini, ſed & ſub ratione cauſæ aut effecti, &c.

15. Prædicamentalia, quæ ad aliud referuntur ſub ratione puri termini.

16. Ad Relationis prædicamentum pertinent, Relata ſecundum eſſe, realia, prædicamentalia; non item ſpecies oppoſitæ illis.

17. Abſtractum relati eſt relatio, quæ eſt habitudo unius ad aliud.

18. Itaque in omni relatione duo ſunt: unum,

unum, quod refertur; aliud, ad quod refertur.

19. Quod refertur, ſubjectum dicitur; illud, ad quod ſubjectum refertur, dicitur terminus.

20. Inter hæc gemina eſt relatio, una ſubjecti ad terminum, altera termini ad ſubjectum.

21. Itaque, omnia relata ſunt mutua.

22. Relata non mutua, nulla ſunt, ſed videntur talia ob defectum vocabulorum.

23. Quod in una relatione eſt ſubjectum in altera eſt terminus, & contra.

24. Subjectum cum relatione vocatur relatum.

25. Terminus cum relatione oppoſita correlatum.

26. Si relato & correlato idem ſit nomen, vocantur relata æquiparantiæ.

27. Si nomen utrique ſit diverſum, diſquiparantiæ.

28. Subjectum & terminus ad relationis prædicamentum non pertinent, ſed tantum relatum & correlatum, ac, quæ intercedit inter utrumque, relatio.

29. Præter ſubjectum & terminum in quibuſdam relationibus requiritur fundamentum diſtinctum ab utroque.

30. Fundamentum eſt quo mediante relatio ſubjecto inhæret:

31. Hoc non in omnibus eſt diſtinctum à ſubjecto & termino;

32. Non in iis relationibus, quæ ex ſola ſubjecti & termini coëxiſtentia oriuntur,

33. At in aliis, quæ ſic non oriuntur, diſtinctum eſt ab utroque.

34. Fundamentum relationis tum ſemper eſt accidens abſolutum.

35. Relata habent contrarium, non omnia, ſed quædam.

36. Relata recipiunt magis & minus, non omnia ſed quædam:

37. Utraque nota convenit iis, quorum fundamenta vel ſubjecta ſunt contraria aut magis & minus recipiunt.

38. Relata reciprocantur, omnia, ſc. in caſu obliquo.

39. Relata ſunt ſimul natura, omnia, ſc. quatenus ſunt relata.

40. Relata ſunt ſimul cognitione, omnia, ſc. ut ſic, formaliter, quatenus ſunt relata.

41. Relationes non ſunt entia realia realiter diſtincta à ſubjecto, fundamento, aut termino.

42. Multo minus accidentia Phyſica, ad modum qualitatum inhærentia,

43. Sed accidentia Logica, quorum eſſe non eſt ineſſe, ſed ad ſubjectum referri illudque quovis modo afficere;

44. Hinc eſt, quod relationes, nec componant, nec mutent ſubjectum.

POSITIONUM LOGICARUM

DISPUTATIO SEXTA,

DE

SEX POSTREMIS PRÆDICAM.

THESIS I.

POſtrema ſex prædicamenta (ſicut & relationis) non complectuntur accidentia Phyſica, i. e. entitate diſtincta, ſed Logica, i. e. modo prædicandi diverſa.

2. Itaque, definiri debent non per entia ſed per modos entium.

3. Hi modi entium diverſi diverſum fundant modum prædicandi.

4. Actio eſt modus, quo quippiam dependet à cauſa efficiente.

5. Paſſio eſt modus, quo quippiam dependet à ſubjecto recipiente.

6. Actio

6. Actio & paſſio non ſunt modi diverſi, multò minus eſſentiæ diſtinctæ.

7. Sed enim idem modus ſunt, reſpectu tantum diverſo diverſimodè definitur.

8. Itaque generaliter utraque definiri poteſt, modus quo res quæpiam eſt in fieri, aut potius, ipſum τὸ fieri rerum.

9. Hoc fieri, aut modus in fieri, ut reſpicit principium à quo proficiſcitur, dicitur actio: ut ſubjectum reſpicit, in quo recipitur, dicitur paſſio.

10. Hinc ratione tantum diſtinguuntur actio & paſſio.

11. Actio ut actio requirit agens, terminum à quo, terminum ad quem;

12. Non requirit ſubjectum per ſe, ſed ratione termini ad quem.

13. Itaque, non omnis actio requirit ſubjectum, ſed ea ſolum, quæ terminum habet per ſe non ſubſiſtentem, eumque, ſubſtantiam completam.

14. Actio, cum ſubjectum habet, non eſt in agente ſed in patiente.

15. Hoc tamen non intelligendum eſt de actione formaliter, ut eſt actio, ſed materialiter, ut eſt paſſio;

16. Sunt enim unus idemque, & modus, & motus.

17. Actionum & paſſionum differentia ſumitur à termino ad quem.

18. Alia eſt ex nihilo, alia ex ſubjecto.

19. Ex nihilo, vocatur creatio, cui opponitur annihilatio.

20. Ex ſubjecto, eſt vel immanens vel tranſiens.

21. Immanens, cujus terminus eſt in agente, non tamen quà agente, ſed quà patiente.

22. Nam in illâ actione Agens & Patiens idem ſunt.

23. Tranſiens, cujus terminus eſt extra agens in alio.

24. Eſtque, vel ad ſubſtantiam, vel ad quantitatem, vel ad qualitatem, vel ad ubi.

25. Ad ſubſtantiam dicitur generatio, cui opponitur corruptio.

26 Ad quantitatem dicitur accretio, cui opponitur diminutio.

27. Ad qualitatem dicitur alteratio, quæ multis modis pro diverſitate termini ad quem ſubdividitur.

28. Ad ubi dicitur motus localis, qui etiam varie dividitur.

29. Actio etiam dividitur in perficientem & corrumpentem.

30. Perficiens, cum patienti aliquid accedit, & nihil decedit.

31. Verſaturque inter terminos à quo & ad quem privativè oppoſitos.

32. Corrumpens, cum patienti aliquid accedit & aliud decedit.

33. Verſaturque inter terminos à quo & ad quem contrarios.

34. Actioni & paſſioni convenit, habere contrarium, & recipere magis & minus.

35. Sed non per ſe, verum ratione termini ad quem.

36. Ideoque non omnibus ſed quibuſdam tantum convenit.

37. Ubi eſt modus quo res finitæ alicubi eſſe dicuntur.

38. Deus non eſt alicubi ſeu in aliquo ubi ſed ubique;

39. Unde ipſi tribui ſolet ubi repletivum, quia omnia replet.

40. Creaturarum ubi, eſt vel circumſcriptivum vel definitivum.

41. Circumſcriptivum ubi, eſt modus exiſtendi alicubi, ut ex iſto ubi alia corpora excludantur;

42. Convenit ſolis corporibus naturalibus.

43. Definitivum ubi, eſt modus exiſtendi alicubi, ut ex eo ubi alia corpora non excludantur;

44. Competit ſolis ſpiritibus finitis.

45. Quando eſt modus, quo res finitæ aliquando, id eſt, in aliqua temporis differentia, eſſe, fuiſſe, vel fore, dicuntur.

46. Deus non aliquando, ſed ſemper eſt.

47. Qui modus exiſtendi, dicitur duratio infinita, & unâ voce, æternitas.

48. Creaturarum quando, eſt modus perſeverandi in exiſtentia permanente vel ſucceſſiva.

49. Prior, dicitur ævum, competitque ſpiritibus finitis.

50. Poſterior, dicitur tempus, competitque corporibus.

51. Situs eſt modus corporis reſultans ex ordine partium inter ſe.

52. Situs mutari nequit ſine mutato ubi, ſed Ubi mutari poteſt non mutato ſitu.

53. Non ergo ſitus & ubi debent confundi.

54. Nam ubi ſignificat ordinem totius ad locum, ſitus ordinem partium inter ſe.

55. Non eſt tamen ſitus formaliter relatio, ſed relatio ex ſitu naſcitur.

56. Habitus eſt modus, quo veſtis aut aliquid inſtar veſtis corpori appoſitum, appenſum, aut alio quovis modo adjunctum eſt.

POSITIONUM LOGICARUM

DISPUTATIO SEPTIMA,

DE

PRÆDICABILIBUS.

THESIS I.

EX rerum in prædicamentis diſpoſitarum collatione, oriuntur notiones ſecundæ, ſive affectiones Logicæ.

2. Hæ ſunt vel ſimplices vel conjunctæ.

3. Simplices, quæ ſingulis rebus ſeorſim conveniunt.

4. Conjunctæ, quæ pluribus rebus conjunctim conveniunt.

5. Simplices ſunt, Prædicabilia, totum & pars, cauſa & cauſatum, ſubjectum & adjunctum.

6. Prædicabilia ſunt, quæ vere, proprie, naturaliter, atque immediatè, de alio aut pluribus affirmantur.

7. Ea ſunt numero quinque.

8. Ex iis ſunt duo univerſalia, Genus & Species.

9. Genus eſt, quod de pluribus ſpecie differentibus prædicatur in quæſtione, qua quæritur, quid ſit res.

10. Specie differre eſt differre eſſentialiter.

11. Eſſentialiter differunt, quando in eſſentiâ unius ponitur quod non eſt in eſſentiâ alterius.

12. Species eſt, quę collocatur ſub genere, directè.

13. Genus eſt ſummum, vel ſubalternum:

14. Summum, quo non eſt ſuperius genus, ſubalternum contrà.

15. Species eſt ſubalterna, vel infima.

16. Subalterna, quâ eſt alia inferior ſpecies, infima contrà.

17. Genus & ſpecies, ſubalterna, non differunt reipſa, ſed reſpectu diverſo.

18. Genus ſubalternum dicitur reſpectu inferiorum, ſpecies reſpectu ſuperiorum.

19. Genus non poteſt conſervari in unâ ſpecie, ſed poteſt ſpecies conſervari in uno individuo.

20. Itaque, malè nonnulli vocant individua ſpecies ſpecialiſſimas.

21. Species ſpecialiſſima eſt, quæ de pluribus numero differentibus prædicatur in quæſtione, quâ quæritur, quid ſit res.

22. Differentia eſt, quâ res à re differt.

23. Eſtque vel accidentalis vel eſſentialis.

24. Accidentalis pertinet ad 4. & 5. prædicabile.

25. Eſſentialis eſt, quæ addita generi ſpeciem conſtituit, eamque ab aliis ſpeciebus eſſentialiter diſtinguit.

26. Hinc dicitur ratione generis diviſiva, ratione ſpeciei conſtitutiva.

27. Differentia eſſentialis definitur, quæ de pluribus numero vel ſpecie differentibus

prædi-

prædicatur eſſentialiter, in quæſtione, qua quæritur, qualis ſit res.

28. Itaque alia eſt generica, quæ de pluribus ſpecie, alia ſpecifica, quæ de pluribus numero differentibus, prædicatur.

29. Proprium, ſcil. quarto modo, eſt, quod non declarat quid res ſit & tamen ſoli ineſt & cum eâ reciprocatur.

30. Proprium eſt vel internum vel externum.

31. Internum emanat ab eſſentia ſubjecti.

32. Externum ponitur in ſubjecto poſitâ causâ extra ſubjectum.

33. Internum à ſubjecto in quo eſt ſeparari nequit, nec ſeparatione reali, nec mentali.

34. Nec poteſt ſubjecto alteri ſpecie diverſo communicari.

35. Accidens eſt, quod adeſt & abeſt ſine ſubjecti interitu.

36. Quæ definitio intelligenda eſt diviſim, non conjunctim.

37. Interitus intelligitur, tum Phyſicus, rei corruptio, tum Logicus, contradictio.

38. Accidens eſt ſeparabile vel inſeparabile.

39. Separabile, quod reverâ ſeparari poteſt, viribus naturæ.

40. Inſeparabile, quod viribus naturæ ſeparari nequit:

41. Poteſt tamen ſeparari virtute ſupernaturali;

42. Item per ſeparationem mentalem, non tantum ſimplicem, ſed & complexam.

43. Et in hoc differt à proprio, quod ſeparatione mentali nullo modo à ſubjecto ſeparari poteſt.

44. Licet ſubjectum ſeparari poſſit à proprio, ſeparatione mentis ſimplici, non item complexâ:

45. At ſubjectum ſive ſpecies ne quidem ſimplici mentis abſtractione à differentiâ eſſentiali ſeparari poteſt.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO OCTAVA,
DE
TOTO ET PARTE, CAUSA ET CAUSATO IN GENERE.

THESIS I.

Totum dicitur, vel negativè vel poſitivè.

2. Totum negativè dicit partium carentiam, idemque eſt, quod indiviſibile.

3. Unde, cum Deus dicitur totus ubique, ut anima tota in corpore, id eſt, non per partes.

4. Totum poſitive, ponit partes, ad quas dicit reſpectum.

5. Unde benè dicitur, conſtare plurium, id eſt, partium unione.

6. Hoc totum hic ſpectatur, & à partibus unitis non differt realiter:

7. Differt tamen hoc modo, aut à partibus ſingulis, aut à ſimul etiam ſumptis, ſed non unitis.

8. Partes ſunt priores natura quam totum, vel ſecundum exiſtendi conſecutionem, vel ſecundum cauſalitatem.

9. Hinc notiores ſunt toto ſimpliciter & cognitione diſtincta.

10. Totum eſt per ſe vel per accidens.

11. Totum per ſe eſt, cum, vel totum eſt de eſſentia partium, vel partes ſunt de eſſentia totius:

12. Prius vocatur totum conſtituens & potentiale; poſterius, conſtitutum & actuale.

13. Conſtituens, quia hoc totum eſſentiam partium conſtituit.

14. Potentiale, quia partes ſuas continet potentia.

15. Conſtitutum, quia ejus eſſentia à partibus conſtituitur.

16. Actuale, quia ſuas partes continet actu.

17. Totum conſtituens & potentiale eſt genus reſpectu ſpecierum, aut ſpecies reſpectu individuorum.

18. Unde ſolet vocari totum univerſale vel Logicum.

19. Totum conſtitutum & actuale habet partes, vel ratione vel reipſa diſtinctas.

20. Quæ partes ratione diſtinguuntur, eæ conſtituunt totum formale ſeu Metaphyſicum:

21. Hoc nihil eſt aliud, quam definitum reſpectu partium definientium, generis & differentiæ.

22. Quæ partes reipſa diſtinguuntur, vel ſe mutuo penetrant, & conſtituunt Totum Phyſicum, vel ſitu diſcrepant, & conſtituunt Totum Mathematicum.

23. Totum Phyſicum, aliis eſſentiale, eſt compoſitum reſpectu materiæ & formæ.

24. Totum Mathematicum, aliis integrale, eſt, quod habet partem extra partem.

25. Hoc eſt, continuum vel diſcretum.

26. Utrumque vel ſimilare vel diſſimilare.

27. Similare habet partes ejuſdem inter ſe nominis ac naturæ.

28. Diſſimilare habet partes diverſi inter ſe nominis ac naturæ.

29. Totum per accidens, eſt cauſa reſpectu diverſorum effectorum, & contra: ſubjectum reſpectu diverſorum adjunctorum, & contra.

30. Cauſa eſt, cujus vi res eſt.

31. Principium latius eſt, quam cauſa.

32. Omnis enim cauſa eſt principium, non contra.

33. Cauſatum eſt, quod à cauſis conſtituitur.

34. Omnis cauſa natura eſt prior cauſato:

35. Ideoque & notior cognitione diſtincta.

36. Non omnis tamen tempore eſt prior cauſato.

37. Cauſa eſt vel interna vel externa.

38. Interna, quæ ingreditur cauſati eſſentiam ut pars.

39. Externa, quæ extra cauſati eſſentiam manet.

40. Interna eſt materia & forma; externa, efficiens & finis.

41. Itaque 4. ſunt in univerſum cauſæ, non plures, non pauciores.

42. Idea non eſt quintum genus cauſæ, ſed vel ad cauſam efficientem minus principalem, vel ad formam reduci poteſt.

43. Cauſæ internæ aliquam in cauſando imperfectionem involvunt quia cauſant componendo: externæ non item.

44. Hinc Deus vicem poteſt ſuſtinere cauſæ externæ; internæ non item.

45. Cauſæ internæ inter ſe & cum externis neceſſario conjunguntur: externæ quidem inter ſe, cum internis non item.

46. Cauſæ internæ quia ſimul cauſant, cauſatum earum communi nomine vocatur compoſitum:

47. Cauſatum efficientis vocatur effectum; finis, medium vel deſtinatum.

48. Communis cauſarum affectio eſt ſubordinatio.

49. Cauſæ ſubordinatæ ſunt, quarum una dependet ab altera.

50. Cauſæ dependent à ſe invicem, vel quoad exiſtentiam, vel quoad cauſalitatem, vel quoad utrumque.

51. Totidem modis ſibi invicem ſubordinantur.

52. Quæ quoad exiſtentiam tantum ſibi invicem ſubordinantur, aut quoad cauſalitatis exercitium in genere, eæ ſubordinantur ſibi invicem accidentaliter, aut per accidens.

53. Quæ vero ſibi invicem quoad cauſalitatis exercitium ad effectum tale, hoc vel illud, ſubordinantur, eæ ſubordinantur ſibi invicem per ſe & eſſentialiter.

54. Itaque, cauſa eſſentialiter alteri ſubordinata exigit. 1. ut à ſuperiori ad cauſandum moveatur. 2. ut moveatur ad effectum tale.

55. Cauſa accidentaliter alteri ſubordinata requirit, ut vel cauſa inferior ab alia ſuperiore nullo modo moveatur, vel ſaltem non moveatur ad effectum tale.

POSI-

Positionum Logicarum Disputatio Nona,

De

MATERIA, FORMA, FINE.

Thesis I.

MAteriæ vox ſignificat, vel objectum, & dicitur materia circa quam, vel ſubjectum, & dicitur materia in qua, vel ex quo aliquid fit vel conſtat, & dicitur materia ex qua.

2. Significatu tertio proprie cauſa eſt.

3. Cauſalitas materiæ eſt, formas excipere ıſque ſuſtinere, & cum forma cauſatum conſtituere.

4. Unde cauſatum materiæ proximum ·d inadæquatum eſt forma; remotum ſed adæquatum eſt totum compoſitum: illud vocant Scholaſtici, cauſatum quo; hoc, cauſatum quod.

5. Materia eſt vel prima vel ſecunda: illa universalis, hæc particularis.

6. Neque materia prima alia eſt aut diverſa à ſecunda, ſed differt ab illa, fere ut genus ſpecie.

7. Materia ſecunda certam habet formam, a particulare aliquod ens cum ea conſtituit.

8. Materia prima conſideratur ab omni forma per mentem præciſa; inde dicitur informis.

9. Hinc, non dicitur ſic quod reipſa ab omni forma ſeparari poſſit; hoc enim fieri nequit.

10. Materia utraque, tam prima quam ſecunda, eſt vel compoſitionis (alii dicunt immanens) ex qua res conſtat, vel generationis (alii dicunt tranſiens) ex qua res fit.

11. Dicitur tranſiens, non quod materia tranſire poſſit, ſed quia, antequam ultimam formam accipiat, per illam formæ & diſpoſitiones tranſeant.

12. Forma eſt cauſa interna per quam res id quod eſt.

13. Ejus cauſalitas eſt, materiam informare & cum materia compoſitum conſtituere.

14. Forma eſt materialis vel immaterialis.

15. Materialis, quæ producitur ex potentia materiæ, immaterialis contra.

16. Produci ex potentia materiæ, eſt, ita in fieri dependere à materia, ut materia actionem producentis ſua cauſalitate promoveat ac juvet.

17. Forma etiam eſt ſubſtantialis vel accidentalis.

18. Dari formas ſubſtantiales, præter argumenta alia, evincit diverſorum accidentium in diverſis ſubjectis concurſus, & alterati corporis ad naturalem ſtatum reductio.

19. Forma ſubſtantialis non incurrit in ſenſus per ſe:

20. Nec variatur gradibus;

21. Eſt principium proprietatum atque operationum.

22. Forma etiam alia eſt principalis, alia diſponens.

23. Principalis tantum eſt ſubſtantialis, & unica in uno compoſito,

24. Inſtrumentalis eſt, vel ſubſtantialis, vel accidentalis, & poteſt eſſe multiplex in uno compoſito.

25. Principalis forma ſpeciem per ſe conſtituit.

26. Diſponens forma, qua talis, non conſtituit ſpeciem, ſed materiam aptam facit ad recipiendam principalem.

27. Diviſio formæ in genericam & ſpecificam vitioſa eſt, quia nulla eſt forma generica, ſed omnis eſt ſpecifica:

28. Quæ vulgo dicitur forma generica, materiæ habet rationem potius quam formæ reſpectu compoſiti ultimi, quod à forma ſpecifica conſtituitur.

29. Nec bona eſt diviſio formæ in aſſiſtentem & informantem, quia nulla eſt aſſiſtens, ſed omnis eſt informans.

30. Finis eſt cauſa externa, quæ ſui amore efficientem excitat ad agendum.

31. Quæ definitio intelligi debet de fine in intentione, non item in executione.

32. Finis enim in executione eſt effectum potius quam cauſa.

33. In illa excitatione efficientis ad agendum conſiſtit cauſalitas finis, quæ vulgo motio Metaphorica dicitur.

34. Dicitur motio Metaphorica, non quod non ſit vera motio, ſed quod non ſit Phyſica aut qualis eſt efficientis, immediate tendens in cauſatum.

35. Ut finis cauſalitatem ſuam exerceat, debet cognoſci.

36. Non ipſa tamen cognitio, ejus eſt cauſalitas, ſed conditio ſine qua non.

37. Itaque finis movet, non ſecundum eſſe cognitum, ſed ſecundum eſſe reale;

38. Non ſecundum eſſe reale actuale, ſic enim eſt effectum, ſed poſſibile, & ſic eſt cauſa.

39. Finis eſt cujus vel cui: ille, quem efficiens expetit; hic, in cujus gratiam expetit aliquid.

40. Finis eſt principalis, quem agens primario, & ſecundarius, quem ſecundario expetit.

41. Finis eſt ſubordinatus, qui refertur ad ulteriorem finem, & ultimus, qui non.

42. Omnia agunt propter finem ultimum, vel virtualiter & implicite, ut res inanimes & plantæ, & bruta, vel formaliter & explicite, licet non ſemper, ut homines.

43. Homines cognoſcunt finem propter quem agunt ut finem, bruta rem cognoſcunt quæ eſt finis, plantæ & res inanimæ neutrum cognoſcunt, ſed tendunt in finem cognitum à Deo, à quo diriguntur.

ANNEXA.

1. *Quicquid habet materiam, habet & formam.*
2. *Quicquid habet formam, habet & materiam.*
3. *Materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis, ſed producta eſt per creationem & non poteſt deſinere niſi per annihilationem.*
4. *Poſita forma ponitur formatum.*
5. *Formæ, quanto dant eſſe nobilius, tanto ſunt nobiliores.*
6. *Forma Subſtantialis conſtituta eſt in indiviſibili.*
7. *Omnis finis eſt bonum quid.*
8. *Finis & bonum reciprocantur.*
9. *Acquiſito fine ceſſat actio.*
10. *Finis non habet modum aut menſuram.*
11. *Media habent modum & menſuram à fine.*
12. *Media ſunt bona bonitate finis.*
13. *Finis eſt prior mediis.*
14. *Qui vult finem, vult etiam media ad finem.*
15. *Finis, qui primus eſt in intentione, eſt ultimus in executione.*
16. *Quo finis eſt ulterior, eo melior.*
17. *Hinc finis ultimus eſt optimus.*

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO DECIMA, DE CAUSA EFFICIENTE.

THESIS I.

Cauſa efficiens, eſt cauſa externa à qua res verâ cauſalitate proficiſcitur:

2. Eſtque, vel emanativa, vel activa.

3. Emanativa eſt, à qua res immediate ema-

è emanat, id eſt, ſine media cauſalitate.

4. Nam ipſa cauſæ exiſtentia eſt ejus cauſalitas.

5. Itaque, poſitâ cauſa emanativâ, implicat contradictionem effectum non poni.

6. Cauſa activa eſt, quæ cauſatum producit mediante actione:

7. Ideoque, poſitâ causâ activâ, poteſt citra contradictionem effectum non poni.

8. Cauſa activa dividitur in immanentem & tranſeuntem.

9. Immanens eſt, quæ producit effectum in ſe.

10. Tranſiens, quæ producit effectum extra ſe:

11. Eſtque vel creans vel immutans.

12. Creans, producit effectum ex nihilo.

13. Immutans, ex præcedente materiâ.

14. Cauſa Tranſiens debet realiter diſtingui à patiente.

15. Deinde debet conjuncta eſſe patienti, vel quoad ſuppoſitum, vel quoad virtutem:

16. Itaque, non datur actio in diſtans:

17. Tertiò, debet patienti eſſe diſſimilis, vel quoad ſpeciem, vel quoad gradum.

18. Cauſa efficiens eſt vel libera vel neceſſaria.

19. Cauſa libera eſt, quæ conſultò cauſat.

20. Conſultò cauſat, quæ agit ex prævio ſtamine rationis.

21. Itaque libertas, eſt facultas totius hominis, ex præſcripto intellectus & proæreſi voluntatis, operantis.

22. Cauſa neceſſaria eſt, quæ agit neceſſitate naturæ.

23. Hæc neceſſitas naturæ ſub ſe complectitur neceſſitatem animalem.

24. Cauſa efficiens eſt, vel per ſe, vel per accidens.

25. Cauſa efficiens per ſe eſt, quæ producit effectum conſilio aut propenſioni naturali conveniens; conſilio, ſi ſit libera; propenſioni, ſi ſit neceſſaria; vel quæ producit effectum, quatenus eſt talis.

26. Cauſa efficiens per accidens eſt, quæ producit effectum conſilio aut naturæ ſuæ conſentaneum, vel quæ non producit effectum, quatenus eſt talis.

27. Cauſa efficiens per accidens eſt, vel fortuita, vel caſualis.

28. Cauſa efficiens eſt, principalis vel minus principalis.

29. Principalis eſt, quæ ſuâ virtute effectum producit.

30. Ea nunquam eſt deterior effecto, ſed vel nobilior vel par.

31. Eſtque univoca vel æquivoca.

32. Univoca continet effectum formaliter, ac producit effectum ſuæ ſpeciei.

33. Æquivoca continet effectum eminenter, ac producit illud diverſæ ſpeciei.

34. Cauſa minus principalis eſt vel impulſiva vel inſtrumentalis.

35. Impulſiva eſt, interna vel externa: illa vocatur proëgumena, hæc procatarctica.

36. Proëgumena cauſam principalem intus diſponit vel etiam proritat ad agendum.

37. Procatarctica cauſam principalem extrinſecus excitat ad agendum.

38. Huc pertinet objectum & cauſa Moralis.

39. Cauſa Moralis eſt, quæ non producit effectum per influxum realem, ut cauſa Phyſica, ſed hortando, dehortando, &c.

40. Inſtrumentalis cauſa eſt, quæ ad effectum concurrit dependenter à causâ principali.

41. Itaque, inſtrumenti ratio in eo eſt ſita, quod ejus virtus elevetur à causâ principali.

42. Inſtrumentum naturale quoad activitatem à cauſa principali ſeparatum nullum datur.

43. Cauſa efficiens eſt, vel prima vel ſecunda.

44. Prima, quæ à nulla alia cauſa pendet.

45. Secunda, quæ dependet à primâ.

46. Prima eſt, vel abſolute talis vel ſecundum quid.

47. Abſolutè talis eſt Deus.

48. Hujus actiones tres ſunt, creatio, conſervatio, concurſus.

49. Cauſa prima ſecundum quid eſt, cælum in genere actionum naturalium, anima in genere actionum vitalium.

50. Cauſa efficiens eſt, vel univerſalis vel particularis.

51. Uni-

51. Univerſalis, cujus cauſalitas ad plura effecta extenditur:

52. Particularis, cujus cauſalitas ad unum tantum effectum pertinet.

53. Cauſa efficiens eſt proxima vel remota.

54. Proxima, vel abſolutè vel in ſuo genere.

55. Cauſa abſolutè proxima eſt, inter quam & effectum nihil omnino intercedit medium, nec cauſa alia nec conditio ad cauſandum requiſita vel cauſalitas.

56. Cauſa proxima in ſuo genere eſt, inter quam & effectum non intercedit alia cauſa ejuſdem ordinis, licet intercedat cauſa efficiens alterius ordinis, & inſuper cauſalitas.

57. Cauſa remota eſt, inter quam & effectum ejuſdem ordinis cauſa alia intercedit.

58. Itaque opponitur propriè cauſæ in ſuo genere proximæ.

59. Cauſa abſolutè proxima eſt ſola emanativa.

60. Eſtque vel interna, quæ eſt in ſubjecto illius accidentis cujus cauſa eſt, vel externa, quæ non eſt in ſubjecto ejus accidentis cujus cauſa eſt.

POSITIONUM LOGICARUM

DISPUTATIO UNDECIMA,

DE

SVBIECTO ET ADIVNCTO.

THESIS I.

SUbjecti vox, vel ſignificat id, cui aliquid præter eſſentiam adjungitur, vel id, de quo aliquid prædicatur.

2. Subjectum, quod dicit reſpectum ad prædicatum, vocatur ſubjectum axiomaticum, vel denominationis, vel prædicationis.

3. Subjectum, quod dicit reſpectum ad adjunctum, vocatur ſubjectum topicum, & ſpeciatim, vel inhæſionis, vel adhæſionis, vel occupationis.

4. Subjectum prædicati latius patet ſubjecto adjuncti.

5. Nam illud, de quo aliquid prædicatur vel falsò vel negative vel eſſentialiter, ſubjectum eſt prædicati, non item adjuncti.

6. Adjunctum enim, nec falsò, nec negativè, nec eſſentialiter, prædicatur.

7. Itaque; nec omne prædicatum eſt adjunctum, ſed illud tantum, quod præter eſſentiam alicui adjungitur.

8. Subjectum & adjunctum ſe mutuò definiunt, quia ſunt relata.

9. Et quot modis dividitur unum, totidem & alterum.

10. Adjunctum eſt vel neceſſarium vel contingens.

11. Neceſſarium, quod copulam habet cum ſubjecto neceſſariam, ut eſt proprium quarto modo.

12. Contingens, quod habet copulam cum ſubjecto contingentem, ut eſt accidens prædicabile.

13. Adjunctum eſt vel abſolutum vel limitatum.

14. Abſolutum, quod ſubjecto convenit ſimpliciter; ejuſque ſubjectum vocatur ſubjectum quod.

15. Limitatum, quod convenit ſubjecto ſecundum quid, ejuſque ſubjectum dicitur ſubjectum quo.

16. Adjunctum eſt vel internum vel externum.

17. Internum, quod ſubjecto inhæret.

18. Externum, quod ad ſubjectum extrinſecus ordinatur.

19. Sub

19. Subjectum adjuncti interni eſt ſubjectum inhæſionis.

20. Subjectum adjuncti externi eſt, vel adhæſionis, vel occupationis.

21. Cum ſubjectum inhæſionis denominatur ab adjuncto interno, eſt denominatio intrinſeca.

22. Cum ſubjectum adhæſionis vel occupationis denominatur ab adjuncto externo, vocatur denominatio extrinſeca.

23. Adjunctum externum, eſt vel objectum, vel ſignum, vel circumſtantia.

24. Objectum eſt, circa quod res operando verſatur.

25. Unde dicitur adjunctum occupans.

26. Objectum propriè eſt actionis; Subſtantiæ, facultatis, habitus, non niſi per & propter actionem.

27. Objectum eſt vel per ſe vel per accidens.

28. Utrumque eſt tale, vel ratione ſubjecti, vel ratione ſui.

29. Objectum per ſe ratione ſubjecti, eſt circa quod ſubjectum natura ſua verſatur.

30. Objectum per ſe ratione ſui, eſt quod ipſum quà tale ſubjecto objicitur.

31. Objectum per accidens ratione ſubjecti, circa quod non verſatur ſubjectum natura ſua.

32. Objectum per accidens ratione ſui, quod non quà tale ſubjecto objicitur.

33. Objectum eſt proprium vel commune.

34. Proprium, quod uni tantum rei objicitur.

35. Commune, quod objicitur pluribus rebus.

36. Objectum commune vocatur in diſciplinis materiale, proprium formale.

37. Materiale, dicitur res ipſa, quæ conſideratur.

38. Formale objectum, dicitur modus conſiderandi.

39. Objectum eſt vel mediatum vel immediatum.

40. Mediatum eſt, quod alio mediante alicui objicitur.

41. Immediatum, quod nullo mediante alicui objicitur.

42. Signum eſt, quod ſe ipſum ſenſibus & id cujus eſt ſignum facultati cognoſcenti internæ offert.

43. Hinc, quod in ſenſum non incurrit, non eſt ſignum.

44. Subjectum, cujus adjunctum dicitur ſignum, eſt res ſignata.

45. Signum eſt vel naturale vel arbitrarium.

46. Naturale, quod ſignificat ſua natura.

47. Arbitrarium, quod ſignificat ex inſtitutione.

48. Arbitrarium eſt Divinum vel humanum.

49. Divinum, quod ſignificat ex inſtitutione Dei.

50. Humanum, quod ſignificat ex inſtitutione hominis.

51. Signum eſt vel notificans vel memorativum vel certificans.

52. Notificans, quod rem ſimpliciter indicat.

53. Memorativum, quod rei præteritæ memoriam inducit.

54. Certificans, quob obſignat, vocaturque ſigillum.

55. Signa ſunt vel antecedentia rem ſignatam, vel conſequentia, vel cum eâ conjuncta.

56. Signum eſt, vel materiale vel formale.

57. Materiale, quod rem ſignat ſeu ſignificat, ſed non repræſentat.

58. Formale, quod rem repræſentat.

59. Formale, vel repræſentat rem ſignatam, ſine ſui cognitione, vel per ſui cognitionem.

60. Quod ſignum rem ſine ſui cognitione repræſentat, dicitur formale ſimpliciter.

61. Quod ſignum per ſui cognitionem rem ſignatam repræſentat, dicitur ſignum inſtrumentale.

62. Signum eſt neceſſarium vel contingens.

63. Neceſſarium, certum Dei indicium facit: contingens incertum.

64. Circumſtantia eſt adjunctum, quod circa rem eſt, ei ve adjacet vel appoſitum eſt.

65. Huc pertinent, Locus, Tempus, &c.

Positionum Logicarum Disputatio Duodecima,

de

Convenient. et Distinct.

Thesis. I.

AFfectiones thematis ſimplicis conjunctæ ſunt, convenientia, diverſitas, oppoſitio, & ordo.

2. Convenientia eſt affectio conjuncta, qua plura aut quaſi plura uniuntur.

3. Eſtque realis vel rationis.

4. Realis, eſt convenientia unius rei cum ſeipſa.

5. Uniuntur hic quaſi plura.

6. Convenientia rationis, eſt convenientia plurium in uno conceptu.

7. Uniuntur hic plura.

8. Utraque ſpecies convenientiæ ad res prædicamentales tantum, non item ad Deum, applicari debet.

9. Præterea, convenientia eſt vel ſimplex vel analogica.

10. Simplex, eſt convenientia unius cum alio in eodem tertio.

11. Analogica, eſt convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine.

12. Convenientia ſimplex, eſt vel eſſentialis vel accidentalis.

13. Eſſentialis, dicitur identitas, eſtque unitas eſſentiæ.

14. Identitas eſt, vel ſubordinata vel coordinata.

15. Identitas ſubordinata eſt, qua conveniunt ſuperiora cum inferioribus ſibi ſubjectis.

16. Eſtque hæc convenientia realis.

17. Identitas coordinata eſt vel numerica vel ſpecifica vel generica.

18. Identitas numerica eſt identitas unius individui cum ſeipſo.

19. Eſtque hæc convenientia realis.

20. Identitas numerica Scholaſticis dicitur abſoluta, quia eſt convenientia individui ſecum ſine comparatione ad aliud.

21. Idem numero eſt, qua res ita in eſſentia eſt una, ut numerari non poſſit.

22. Identitas ſpecifica eſt identitas plurium individuorum ſub eadem ſpecie.

23. Eſtque hæc convenientia rationis.

24. Identitas generica eſt identitas plurium ſpecierum aut individuorum ſub eodem genere, vel proximo vel remoto.

25. Quæ ſunt eadem numero ſunt quoque eadem ſpecie, & quæ eadem ſunt ſpecie ſunt quoque eadem genere, non contra.

26. Convenientia accidentalis eſt vel interna vel externa.

27. Interna eſt Paritas vel ſimilitudo.

28. Paritas, eſt convenientia in quantitate.

29. Similitudo, eſt convenientia in qualitate.

30. Convenientia externa, eſt convenientia in cauſſis, effectis, ſubjectis, adjunctis, omnibus externis.

31. Diverſitas eſt, qua res à ſe invicem diſtinguuntur.

32. Eſtque realis, rationis, modalis.

33. Accuratius per dichotomiam dividitur in diſtinctionem rei & rationis.

34. Diſtinctio rei eſt, quæ citra mentis noſtræ operationem fit.

35. Diſtinctio rationis eſt, quæ fit per mentis noſtræ operationem.

36. Diſtinctio rei eſt realis vel modalis.

37. Diſtinctio realis eſt poſitiva vel negativa.

38. Diſtinctio realis poſitiva eſt, cum utrumq; diſtinctionis extremum eſt poſitivum.

39. Diſtinctio realis negativa eſt, cum vel utrumque diſtinctionis membrum vel alterum eſt negativum.

40. Di-

40. Diſtinctio modalis eſt, qua res una eademque diſtinguitur à ſeipſa per modos ſuos.

41. Non datur convenientia modalis oppoſita diſtinctioni modali:

42. Nam quæcunque modaliter conveniunt, ſi ſit res eadem, realiter conveniunt; ſi ſint res diverſæ, ſolâ ratione conveniunt.

43. Diſtinctio rationis eſt, vel rationis ratiocinantis, vel ratiocinatæ.

44. Diſtinctio rationis ratiocinantis eſt, quâ res diſtinguuntur conceptibus ſimilibus.

45. Diſtinctio rationis ratiocinatæ eſt, quâ res diſtinguuntur conceptibus diſſimilibus.

46. Quæ diſtinguuntur diſtinctione rationis ratiocinantis, faciunt enunciationem identicam: quæ verò diſtinctione rationis ratiocinatæ, non item.

47. Diſtinctio eſt præterea vel eſſentialis vel accidentalis.

48. Diſtinctio eſſentialis, qua diſtinguuntur res eſſentiâ, vel eſſentialiter.

49. Diſtinguuntur eſſentiâ, quando eſſentia unius non eſt eſſentia alterius.

50. Diſtinguuntur eſſentialiter, quando aliquid eſt in eſſentia unius quod non eſt in eſſentia alterius.

51. Diſtinctio eſſentialis eſt ſubordinata & coordinata.

52. Subordinata, qua differunt ſuperiora ab inferioribus ſibi ſubjectis.

53. Coordinata eſt, numerica, ſpecifica, generica.

54. Numerica, qua diſtinguuntur individua ejuſdem ſpeciei.

55. Specifica, qua diſtinguuntur ſpecies infimæ ejuſdem generis, & earum individua.

56. Generica, qua diſtinguuntur genera tum ſumma, tum ſubalterna, eorumque ſpecies & individua.

57. Quæ genere diſtinguuntur, etiam ſpecie, & quæ ſpecie, etiam individuo differunt; non contra.

59. Interna eſt diverſitas in quantitate, quæ dicitur imparitas, in qualitate, diſſimilitudo.

60. Externa eſt diverſitas in cauſis, effectis, ſubjectis, adjunctis, omnibus externis.

POSITIONUM LOGICARUM

DISPUTATIO DECIMA-TERTIA,

DE

OPPOSITIONE ET ORDINE.

THESIS I.

Oppoſitio eſt pugna rerum.

2. Oppoſita ſunt, quæ neque de ſe invicem, neque de eodem tertio ſingulari, ſecundum idem, ad idem, eodem modo atque eodem tempore affirmari poſſunt.

3. Oppoſitorum ſpecies ſunt quinque, diſparata, relative oppoſita, contraria, privative oppoſita, contradicentia.

4. Hæc oppoſitorum diviſio intelligenda eſt de oppoſitione directa.

5. Diſparata ſunt, quorum unum opponitur pluribus eodem modo.

6. Sic opponuntur. 1. multæ ſpecies ejuſdem generis. 2. quæ ex diſtinctis generibus ſumuntur, 3. quæ ſub nullo ſunt genere.

7. Relata ſive relative oppoſita ſunt, quæ id ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, aut alio quovis modo ad illud referuntur.

8. Contraria ſunt duo abſoluta, quæ ſub eodem genere plurimum diſtant.

9. Intelligitur genus, non Phyſicum, quod vocant ſubjectum, ſed Logicũ ſeu univerſale.

10. Et tale genus vel remotum vel proximum.

11. Diſtantia intelligitur non localis *κατὰ τόπον*, ſed ſpecifica, *κατὰ τὸ εἶδος*.

12. Atque hæc contrarietas Ariſtoteli & Peripateticis reſtringitur ad ſolas qualitates.

13. Videtur tamen etiam pertinere ad ſubſtantias & quantitatem.

14. Contraria vel ſunt mediata, vel immediata.

15. Contraria mediata ſunt, quæ admittunt medium; immediata contra.

16. Medium intelligitur participationis, non negationis.

17. Nam medium negationis cadit in omnia oppoſita, excepta contradictione.

18. At medium participationis reperitur tantum in contrariis, aut fortaſſe privative oppoſitis.

19. Contraria ſe mutuo deſtruunt, alterumque alterius contagione remittitur.

20. Nam, quod contrarium à contrario intendatur, eſt per accidens & per *ἀντιπερίστασιν*.

21. Contraria non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto ſingulari.

22. Idque verum eſt tam de gradibus remiſſis quam intenſis.

23. Verſantur tamen circa idem ſubjectum vel genere vel ſpecie.

24. Privative oppoſita ſunt habitus & ejus privatio.

25. Habitus non ſignificat primam ſpeciem qualitatis, nec decimam categoriam, ſed quodlibet accidens ſeparabile.

26. Privatio intelligitur non Phyſica, id eſt, abſentia formæ quæ ineſſe poteſt, ſed Logica, id eſt negatio formæ quæ ineſſe debet.

27. Itaque privatio eſt abſentia habitus in ſubjecto non quolibet, ſed in quo per naturam ſubjecti & tempus à natura definitum eſſe poteſt ac debet.

28. A privatione ad habitum non datur regreſſus.

29. Quod axioma intelligendum eſt de privatione potentiæ naturalis ſecundæ, ad quam naturæ viribus à principio intrinſeco activo ipſius ſubjecti non datur regreſſus.

30. Contradicentia ſunt ens & negatio ejus.

31. Eſtque vel inter terminos tranſcendentales vel inter terminos prædicamentales.

32. Contradicentia dividunt totam entis latitudinem.

33. Ideoque carent omni medio.

34. Hinc, contradictio eſt omnium oppoſitionum maxima, prima, ac menſura.

35. Quod enim cætera oppoſita opponantur, ſit vi contradictionis quam includunt.

36. Contradictio alia eſt explicita, alia implicita.

37. Explicita, cum unum extremum finitum eſt, alterum infinitum.

38. Implicita, cum ſine particula negationis alterum extremum ab altero evertitur.

39. Ordo eſt, ſecundum quem aliquid altero prius, poſterius, aut ſimul dicitur.

40. Prius & poſterius dicitur, tempore, natura, diſpoſitione, dignitate, & honore.

42. Prius tempore, quod eſt altero vetuſtius & antiquius.

42. Prius natura, eſt vel exiſtendi conſecutione vel cauſalitate.

43. Prius exiſtendi conſecutione eſt, à quo non reciprocatur exiſtendi conſecutio.

44. Prius cauſalitate eſt, quod reciprocatur quidem ſecundum exiſtendi conſecutionem, & quomodocunque cauſa eſt, cur alterum exiſtat.

45. Prius diſpoſitione dicitur, quod minus abeſt ab initio.

46. Prius dignitate eſt, quod eſt præſtantius.

47. Prius cognitione, quod facilius cognoſcitur.

48. Eſt prius cognitione ſenſuali & confuſa, vel intellectuali & diſtincta.

49. Quod prius eſt cognitione ſenſuali & confuſa; id nobis notius eſt.

50. Quod prius eſt cognitione diſtincta & intellectuali, id natura notius eſt.

51. Simul totidem modis dicitur quot prius: ſed inter omnes modos eſt uſitatiſſimus, quo res ſunt ſimul natura.

52. Simul natura dicitur, vel ſimpliciter & abſolute, vel ſecundum quid reſpectu tertii.

53. Simul natura ſimpliciter ſunt, quæ recipor-

[r]eciprocantur ſecundum exiſtendi conſecu[t]ionem, ſed ſic ut neutrum ſit cauſa cur alte[r]um exiſtat.

54. Simul natura ſecundum quid ſunt, quæ ex eodem genere æqualiter ſibi invicem opponuntur.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO DECIMA-QUARTA, DE [I]NTERPRETATIONE SIMPLICI ET COMPOSITA.

THESIS I.

INterpretatio eſt, vox articulata animi conceptus ex inſtituto ſignificans.

2. Eſtque ſimplex vel compoſita:

3. Simplex eſt, cujus nulla pars ſignificat [ſe]paratim.

4. Compoſita, cujus pars aliqua ſignificat [ſe]paratim.

5. Interpretatio ſimplex dicitur dictio; [c]ompoſita verò, oratio, enunciatio, propoſi[tio], axioma.

6. In dictione eſt Etymologia & Conjuga[tio]; Homonymia & Synonymia.

7. Etymologia eſt, ratio vocis in ſignifi[ca]ndo ex origine declarata.

8. Conjugatio eſt, vocum terminatione [dif]ferentium in ſignificatione affinitas.

9. Homonymia eſt in voce, quæ ſignifi[cat] res, quibus ratio eſſentiæ, communi no[mi]ni accommodata, eſt diverſa.

10. Synonymia eſt in voce, quæ ſignificat [re]s, quibus ratio eſſentiæ, communi nomini [ac]commodata, eſt eadem.

11. In enunciatione ſunt ſpecies & affe[cti]ones.

12. Species Enunciationis ſunt, ſimplex [&] compoſita, pura & modalis.

13. Simplex, quæ non poteſt in plures [en]unciationes reſolvi.

[1]4. Ejus partes ſunt ſubjectũ & prędicatum.

15. Subjectum eſt, cui aliquid tribuitur in [en]unciatione ſimplici.

16. Prædicatum, quod alicui tribuitur in [en]unciatione ſimplici.

17. Copula (eſt) eſt pars enunciationis, & [ea]dem prædicati, ſi ſit tertii adjecti, vel [ips]um prædicatum, ſi ſit ſecundi adjecti.

18. Compoſita, quæ poteſt in plures enunciationes reſolvi; eſtque copulativa, hypothetica &c.

19. Pura eſt, in qua non exprimitur, quomodo partes cohærent.

20. Modalis, in qua exprimitur, quomodo partes cohærent.

21. Modi ſunt 4. Neceſſe, Impoſſibile, Poſſibile, Contingens.

22. Affectiones enunciationis ſunt, quantitas & qualitas.

23. Ratione quantitatis, eſt enunciatio univerſalis, & particularis, indefinita, & ſingularis.

24. Univerſalis, in qua ſubjectum univerſale accipitur univerſaliter.

25. Particularis, in qua ſubjectum univerſale accipitur particulariter.

26. Indefinita, in qua ſubjectum univerſale nulla quantitatis nota definitur.

27. Singularis, in qua ſubjectũ eſt ſingulare.

28. Ratione qualitatis, eſt enunciatio affirmans vel negans, vera vel falſa.

29. Affirmans, quæ partes conjungit.

30. Negans, quæ partes dividit.

31. Utraque eſt, vel finita vel infinita.

32. Finita, quæ conſtat ſubjecto & prædicato finitis.

33. Subjectum & prædicatum eſt finitum, cum certam habet ſignificationis latitudinem.

34. Infinita, quæ conſtat ſubjecto & prædicato infinitis, aut utroque, aut alterutro.

35. Subjectum & prædicatum dicuntur infinita, cum eorum ſignificationem negandi nota infinitam facit.

36. Affirmatio prior eſt negatione, ſimul & notior.

37. Enunciatio vera eſt, quæ conjungit ea, quę conjuncta ſunt, & dividit, quę diviſa ſunt.

38. Falſa, quæ conjungit diviſa, aut dividit conjuncta.

39. Vera eſt, vel neceſſaria vel contingens.

40. Neceſſaria, quæ non poteſt eſſe falſa.

41. Contingens, quæ poteſt eſſe falſa.

42. Intelligitur hic neceſſitas & contingentia, non in eſſendo, non in cauſando, ſed in prædicando.

43. Neceſſitas enunciationis in prædicando tribus abſolvitur gradibus, quorum poſterior priorem includit.

44. Primus gradus eſt κατὰ παντὸς, quando prædicatum convenit omni ſubjecto & ſemper.

45. Secundus eſt καθ' αὑτὸ, quando prædicatum eſt de eſſentia & definitione ſubjecti, & dicitur primi modi, vel ſubjectum eſt de eſſentia & definitione prædicati, & dicitur ſecundi modi.

46. Tertius eſt καθόλου πρῶτον, cum prædicatum & ſubjectum inter ſe reciprocantur.

47. Enunciatio falſa, eſt poſſibilis, quæ poteſt eſſe vera, vel impoſſibilis, quæ non poteſt eſſe vera.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO DECIMA-QUINTA, DE QUATUOR INSTRUMENTIS COGNOSCENDI.

THESIS I.

PArs Logicæ Organica, agit de cognoſcendis inſtrumentis.

2. Eſſe quatuor cognitionis inſtrumenta, probat quadruplex mentis noſtræ defectus, ignorantia, confuſio, dubitatio, inordinatio.

3. Eorum primum eſt definitio, quæ eſt inſtrumentum Logicum explicans, quid res ipſa ſit.

4. Eſtque vel perfecta, quæ rei eſſentiam explicat attributis eſſentialibus perfecte, vel imperfecta, quæ contra.

5. Omnis definitio perfecta eſſentialis eſt, non tamen omnis definitio imperfecta accidentalis.

6. Diviſio eſt, totius per partes explicatio.

7. Unde, quotuplex fuerit totum, totuplex & diviſio.

8. Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis, diverſum quid à poſitis, propter ea quæ poſita ſunt, neceſſario ſequitur.

9. Neceſſitas hic intelligitur non conſequentis ſed conſequentiæ.

10. Partes ſyllogiſmi ſunt tres enunciationes, major, minor, & concluſio.

11. Concluſio male dicitur nonnullis effectum ſyllogiſmi.

12. Figuræ ſyllogiſmorum tres ſunt pro triplici diſpoſitione medii.

13. Prima eſt, in qua argumentum ſive terminus medius majori extremo ſubjicitur, & de minore prædicatur.

14. Secunda, in qua argumentum de utroque extremo prædicatur.

15. Tertia, in qua argumentum utrique extremo ſubjicitur.

16. Quarta ſyllogiſmorum figura nulla eſt.

17. Syllogiſmus eſt Dialecticus, Apodicticus, Sophiſticus.

18. Dialecticus eſt ſyllogiſmus generans opinionem aut alium quemlibet aſſenſum præter ſcientiam.

19. Apodicticus eſt ſyllogiſmus generans ſcientiam.

20. Scientia eſt τοῦ διότι & τοῦ ὅτι.

21. Totuplex eſt demonſtratio.

22. Hæc eſt diviſio analogi in ſua analogata.

23. In demonſtratione τοῦ διότι medium debet eſſe cauſa proxima prædicati, eaque, vel

fficiens, vel finis; & efficiens, vel interna el externa.

24. Cauſa intelligitur proxima abſolute.

25. Poteſt etiam medium eſſe cauſa, & uidem forma ſubjecti, ſed non neceſſario eſt.

26. Præmiſſæ demonſtrationis debent eſſe eceſſario veræ ac reciprocæ, deinde immeiatæ ac primæ.

27. Quod tamen totum intelligendum eſt otiſſimum de majore.

28. In minore ſufficit ut ſit vera, licet nec eceſſaria, nec immediata fuerit.

29. Concluſio debet eſſe effectum præmiſrum non tantum ut cauſæ cognoſcendi ſed ut eſſendi.

30. Et præmiſſæ debent eſſe notiores & riores natura ipſa concluſione.

31. Demonſtratio τȣ̃ ὅτι eſt ab effectu & à uſa remota.

32. Illa colligit cauſam ex effectu, hæc fectum ex cauſa remota.

33. Cum cauſa cognoſcitur ex effectu & ciſſim, vocatur regreſſus.

34. Regreſſus non eſt idem cum circulo.

35. Syllogiſmus Sophiſticus eſt, qui generat errorem, ſeu ignorantiam pravæ diſpoſitionis.

36. Hæc doctrina tam eſt neceſſaria pars Logicæ, quam doctrina de ſyllogiſmo vero.

37. Methodus eſt apta diſpoſitio rerum eodem pertinentium, ut quam optimè faciliméque intelligantur.

38. Eſtque naturalis vel arbitraria.

39. Naturalis, quæ ſequitur ordinem naturæ & cognitionis noſtræ diſtinctæ.

40. Eſtque Synthetica & Analytica.

41. Synthetica, quæ progreditur à principiis ad compoſita, habetque locum in ſcientiis.

42. Analytica, quæ progreditur à fine ad media, habetque locum in prudentiis & artibus.

43. Itaque Methodus definitiva nulla eſt.

44. Arbitraria, quæ relicto ordine naturæ pro arbitrio eſt inſtituta.

FINIS.

COLLEGIUM ETHICVM:

DISPUTATIONUM PRACTICARUM PRIMA, *DE* CONSTITUTIONE PHILOSOPHIÆ PRACTICÆ.

Thesis I.

DIVINÆ imaginis tenues in homine poſt lapſum reliquię, & quæ ſupereſt naturalis luminis exigua ſcintilla inter ignorantiæ cineres micans non tantum ad rerum conemplationem ſeſe extendit, ſed & ad honeſti nhoneſtique diſcrimina pertingit. Non tanum manſere in animis hominum ſapientiæ riginalis, ſed & juſtitiæ igniculi, nec tantum niverſi naturam ſpeculari, ſed & debita erga Deum hominesque officia præſtare, ipſa quiem nobis innata lex docet: Illa ergo inſita obis Philoſophiæ rudimenta excoli & ſtudio erfici par eſt, quo magis ad Conditoris noſtri naginem accedamus. Cum igitur Philoſohia theoretica pulcherrima variarum rerum ognitione animum exornet, ſed ſecundum am actiones noſtras dirigere non doceat, ipſa ice meridiana clarius eſt, (*a*) *talem Philoſophiam dari* debere, quæ mentem ea doctrina; uæ eſt de vita recte inſtituenda ſecundum aturæ rationiſque leges, imbuat. Theoretica enim Philoſophia fruſtra foret, niſi practica quoque eſſet, cui aliquo modo illa ſubordiatur. Hæc illa Philoſophiæ pars eſt, quam, uod actiones noſtras dirigat, Practicam vel ctivam, quod τὰ ἤθη ſive mores formet, Molem ſive Ethicam quidam vocant, licet hoc omen aliis quandā ejus partem deſignet. Speulativa Philoſophia intellectui ſpeculativo, ractica practico ineſt: illa in veritatē inveſtindam tantum incumbens, hominem ad Dei otitiam pleniorem (utpote jam per naturam nativitate ejus inchoatam) per creaturas deducit: hæc vero mortales cognitum ex ratiocinatione diligenti Deum jubet colere, venerari, adorare: illa hominem ſui cognitionem docet, mentiſque humanæ qualemcunque cum Deo ſimilitudinem ſumma cum delectatione contemplatur; hæc vero dirigere ejus actiones ſatagit, & viribus ejus jam exploratis, ſecundum eas, πράξεις ſuas inſtituendi modum tradit. Hanc publicis diſputationibus, Deo favente, proponemus; & quo melius ejus natura intelligatur, prima hac diſputatione de ejus conſtitutione, quantum fieri poteſt, breviter & perſpicue agemus.

(*a*) Ethicam dari & quidem diſtinctam à Theologia probatur ex principiis practicis ſive notitiis boni & mali omnium hominum cordibus naturaliter inſitis, quæ nihil ſunt aliud, quam ſuperſtites quædam reliquiæ imaginis divinæ in homine, quas in ſe invenerunt gentiles ſcripturarum luce deſtituti, & ex quibus procuderunt præcepta de virtutibus exercendis & moribus honeſte inſtituendis. Hæc Ethicam nobis faciunt ac conſtituunt. Præterea eam dari probatur à Philoſophia Theoretica, quæ Deum docet, cognoſcere ex libro naturæ, non ſcripturæ, lumine naturæ, non gratiæ aut fidei, ac fruſtra id doceret niſi alia foret Philoſophiæ pars, quæ exponeret Dei jam cogniti cultum ex lege naturæ, non revelatâ, quod facit Ethica dum explicat virtutes, docetque eas exercere, quibus exercitis Deus colitur.

Imago Dei, ſecundum quam conditus eſt homo, conſiſtebat in ſapientia, juſtitia & ſanctitate; hæc per lapſum Adami multum fuit corrupta atque imminuta, non in totum ſublata, ideoque remanſerunt in hominis animo quædam reliquiæ ſapientiæ primævæ circa verum & falſum, quæ vulgo principia Theoretica vocantur:

& reliquiæ quædam juſtitiæ originalis circa bonum & malum, quæ vocantur principia practica; utraque dicuntur inſita ſive innata, quia horum principiorum notitia, non poſtea accedit inſtitutione, ſed ab ipſa nativitate omnium hominum animis eſt inſculpta, non quod ſtatim atque homo natus eſt in actum prorumpat, infans enim nihil novit, nec Deum, nec ſe, nec parentes, nec aliquid rerum, ſed quod, cum in cordibus noſtris lateat, adultiore ætate, quando rationis uſus accedit, ſeſe exerat, ſine ſyllogiſmo aut demonſtratione, quia hæc principia ſola vocabulorum ſignificatione percepta cognoſcuntur: ſpeciatim dicuntur principia practica, ſive notitiæ naturales inſitæ boni aut mali, lex naturæ, aut innata, quæ diſtinguuntur à lege morali, quæ ſunt revelata.

II. (*a*) Ut vero Philoſophiæ conſtitutionem diſtincte & methodice explicemus, duo capita examinanda nobis ſunt, *definitio*, ejuſque membra, & *diviſio*. Definitur autem Philoſophia Practica hoc modo: *Philoſophia Practica eſt prudentia humanas actiones dirigens, ut in hac vita naturæ viribus homo beate vivat.* Hæc definitio genere & differentia, ab objecto, officio & fine deſumpta, conſtat, de quibus ſingulis quædam dicemus.

(*a*) Quæcunque Diſciplinæ diſtinguuntur per diverſos conſiderandi modos, non ſunt eædem: ſed Ethica ſeu Doctrina Morum ac virtutum, prout illa cognoſcitur naturali intellectus lumine ex principiis naturæ inſitis, & Theologia ſeu Doctrina morum ac virtutum, prout illa cognoſcitur ſupernaturali intellectus lumine ex verbo Dei, diſtinguitur per diverſos conſiderandi modos, ergo non ſunt eædem; Major vera eſt, quia omnium Diſciplinarum diſtinctio, à diverſo conſiderandi modo, ſeu, ut alii loquuntur, objecto formali petitur; Minor ſic probatur: Naturale intellectus lumen vocatur ipſa intelligendi potentia, qua omnes homines ſunt præditi ex natura ſua, & res intelligunt abſque ulla revelatione, aut fide infuſa, quæ vocatur ſupernaturale intellectus lumen, quia ſupra naturalem potentiam intelligendi illi ſuperadditur: prius vocatur lumen Naturæ, eſtque omnibus hominibus commune, poſterius vocatur lumen Gratiæ, & convenit ſolis Chriſtianis, ac fidelibus, non item paganis, aut infidelibus: quantum verò differt lumen Naturæ à lumine Gratiæ, ſeu fidei, ratio à revelatione, tantum differt Ethica à Theologia. Porro principia naturæ inſita dicuntur enunciationes quædam omnium hominum animis ab ipſa nativitate inſcriptæ, atque inſculptæ, vulgo communes notiones, per quas non quidem homo intelligit ſtatim atque natus eſt, ſed quas, ſimul, atque ad uſum rationis pervenit, ſtatim novit eſſe veras abſque ulla inſtitutione aut probatione, & ex quibus ratiocinando in aliarum rerum cognitionē devenit. Hæc principia ſunt vel theoretica vel practica: Theoretica ſunt, E.G. Idem poteſt eſſe, & non eſſe. Bis bina ſunt quatuor, Totum majus eſt ſua parte. Practica ſunt, V. C. Deum cole, Parentes honora, Quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris. Ex Principiis Theoreticis deducit mens concluſiones theoreticas, & deducitur in cognitionem rerum Phyſicarum, Metaphyſicarum, & Mathematicarum. Ex principiis practiis deducit Ratio concluſiones practicas de rebus agendis, & deducitur in cognitionem rerum Ethicarum, Politicarum, & Oeconomicarum: ſic intellectus hominis ex principio hoc, Quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris, varias deduxit leges, & Præcepta de virtutibus exercendis, & vitiis fugiendis. V.C. Quia nolo mihi eripi vitam, aut bona, ratio mea infert, ergo nec ego alterius bona aut vitam eripere debeo; inde nata lex eſt, Non furaberis, Non occides, & nata virtus, Juſtitia, quæ docet ſuum cuique eſſe tribuendum & relinquendum, & Clementia, quæ docet iram eſſe moderandam, odium deponendum, cædem vitandam, ac ſic procedit Ethica: at verò Theologia docet, non eſſe furandum, non eſſe occidendum, ſimpliciter, quia Deus id in Verbo ſuo & Lege morali per Moſen revelata utrumque prohibuit. Ex quibus omnibus patet, alio modo tradi Doctrinam Morum & virtutum in Ethica, & alio in Theologia.

III. *Genus* in definitione Philoſophiæ Practicæ poſitum, eſt *prudentia:* (*a*) cum enim *tres ſint diſtincti habitus intellectuales*, ſcientia, prudentia, ars (intelligentia enim non habitus eſt, ſed naturale lumen; & ſapientia non eſt habitus ab arte, ſcientia aut prudentia diverſus) ad unum ex illis tribus neceſſario revocari debet. Ex definitionibus autem ſcientiæ & artis, (*b*) *ſi ſtricte utraque ſumatur*, ut ſumi ſolet in Peripateticiſmo, liquido apparet, Philoſophiam Practicam ad neutram revocari poſſe. Scientia enim omnis ad Philoſophiam Speculativam pertinet; cum ergo Philoſophia Practica diſtincta pars ſit Philoſophiæ, ſcientia dici nequit: deinde objectum ſcientiæ ſunt res neceſſariæ, finiſque nuda cognitio:

nitio ; at Philoſophiæ Practicæ aliud objectum & finem eſſe mox apparebit. Quod uidam volunt hanc Philoſophiæ partem eſſe cientiam, ut loquuntur, practicam, ne ſpeiem quidem veritatis præ ſe fert: aperta eim contradictio in verbis eſt; & dum hanc 'hiloſophiam ſcientiam eſſe dicunt, addita oce *practica*, ſe ipſos refellunt. Ars autem ſſe nequit Philoſophia practica, quia non irca ποιήσεις, ſed circa πράξεις occupata eſt, ut tatim dicetur. Nonnulli conantur probare 'hiloſophiam Practicam non eſſe prudeniam hoc argumento, quod prudentia cum irtute neceſſario ſit conjuncta, Ethica vero ıon item; ſed quod ea etiam in homines peſımos cadat. Reſp. Verum illud eſt, prudeniam cum virtute neceſſario eſſe conjunctam, leoque Ethicam, cum ſit prudentia, neceſırio quoque virtute comitatam eſſe debere; : per conſequens eam non cadere in homies improbos: quamvis enim qualiſcunque ræceptorum moralium cognitio in improis reperiatur, non tamen Ethica reperitur: am iſta præceptorum cognitio in hominibus ıalis Ethica dici nequit, quia Ethicæ definio ei non convenit; Nam Ethicæ attributa ſſentialia ei non conveniunt, à quibus defiitio deſumpta eſt.

ı) Ratio, ob quam tres tantum ſunt ponendi habitus intellectuales & non quinque, hæc eſt, quia triplex tantum eſt objectum circa quod cognoſcendum eget aliqua facilitatione intellectus hominis; nempe vel eſt objectum θεωρητὸν tantum, vel πρακτὸν vel ποιητὸν, i. e. objectum intellectui humano venit vel cognoſcendum tantum, & circa id adjuvatur habitu intellectuali ſcientiæ, vel objicitur non tantum cognoſcendum, ſed & agendum aut faciendum, differunt autem actio & effectio πρᾶξις & ποίησις, quod actio ſeu πρᾶξις agentem denominet bonum vel malum, effectio ſeu ποίησις eum denominet peritum vel imperitum: circa cognoſcendum objectum πρακτὸν ſeu agibile juvatur intellectus à prudentia; circa objectum cognoſcendum ποιητὸν effectibile perficitur intellectus ab arte; intelligentia autem non eſt habitus, quia verſatur circa prima principia, tum theoretica, tum practica, ut ſunt, Totum eſt majus ſua parte, &. Deum cole, &c. ad quorum cognitionem & aſſenſum intellectus nulla eget facilitatione, conſequenter nullo habitu, qui facilitatem inducat; quia iſta principia ex ſola vocabulorum cognitione accepta cognoſcuntur: ſapientia vero non eſt habitus diſtinguens, ſed ex ſcientia & intelligentia compoſitus.

Habitus intellectuales dicuntur qualitates quædam, quæ intellectui adveniunt per frequentes intelligendi actiones, quibus ad facilius intelligendum diſponitur, ac juvatur, ſuntque tres; *Scientia*, qua facile intelligit res neceſſarias, earumque veritatem, *Prudentia*, qua facile intelligit res morales, & civiles, actiones bonas & malas, & quid ſit faciendum, & quid ſit fugiendum, *Ars*, qua facile intelligit res artificiales, & quomodo opera artificioſa, & ſecundum quas regulas debeant produci. Ethica eſt Prudentia, quia intellectum juvat in facile cognoſcendis actionibus bonis ac malis, virtutibus ac vitiis.

(*b*) Scientia ſumitur ſtricte, cum ſignificat cognitionem rei neceſſariæ per cauſam proximam; eſtque tum effectum demonſtrationis: ſumitur late, pro qualibet cognitione quocunque modo & medio accepta: Ars ſumitur ſtricte, cum ſumitur pro habitu cum recta ratione effectivo; late, cum ſumitur pro congerie præceptorum recta methodo diſpoſitorum.

IV. Sequitur *differentia* Philoſophiæ Practicæ, quæ, uti diximus, *ab objecto, officio & fine deſumpta eſt.* Objectum & officium ſimul explicabimus. *Objectum* ſive *ſubjectum*, operationis, ſc. non *conſiderationis*, ſeu potius, *contemplationis* (hoc enim, ſi proprie ſumatur, ad ſcientias tantum pertinet) in Philoſophia practica eſt, tum ipſe intellectus practicus, tum ejus actiones, circa quod objectum Philoſophia practica dirigendo verſatur, quod ejus *officium* eſt: (*a*) intellectum practicum dirigit Philoſophia practica *ſubjective*, actiones vero intellectus practici dirigit *objective*. Intellectus enim practicus duplici imbecillitate laborat: (*b*) *nam ſæpe male de rebus judicium abſolutum fert*, quando judicat bonum eſſe malum, & contra; ſæpius à recto abſoluto judicio, reluctante affectuum impetu, diſcedit, & extra honeſtatis limites exorbitans, ignobili ſocordia ſe paſſionibus ſubjicit, quas domare, domitiſque imperare, deberet. Huic duplici imbecillitati hæc Philoſophiæ pars practica medetur: nam, quod ad primam attinet,

net, intellectum practicum doctrina præceptiſque imbuit, & eum ita fingit ac format, ut in judicando à recto tramite nuſquam aberret: Quod ad ſecundam; eadem ita intellectum confirmat, ut poſtquam in theſi, i. e. univerſaliter, generatim, bene de rebus judicavit, vel ſtatim idem in hypotheſi, i. e. particulariter & in ſpecie, ferat judicium; vel ſi quę oriatur animi fluctuàtio ac dubitatio propter appetitus ſenſitivi contumaciam, non tamen cedat affectibus, ſed poſt difficilem luctam ac pugnam, victor tamen evadat, & turpes iſtos motus rectæ rationis imperio ſubjiciat.

(a) Ethica dirigit intellectum practicum ſubjective, quia ipſi intellectui practico ineſt, tanquam ſubjecto; eſt enim habitus intellectualis, non quidem ſpeculativus, ſed practicus, quia eſt prudentia actionis intellectus practici: dirigit objective, quiæ hæ ſunt objectum circa quod Ethica occupatur; hoc enim agit Ethica, ut intellectus practicus bene conſultet, deliberet, judicet, diſcernat, decernat, & cætera, quæ ſunt actiones ejus.

Illud dicitur dirigi ſubjectivè à Philoſophia practica, cui illa ineſt, illud verò objective, circa quod ipſum dirigendo occupatur: unde ſubjectum Ethicæ, cui ineſt, eſt intellectus practicus, objectum verò, quod dirigit, ſunt ejus actiones. Intellectus practicus dicitur, qui & quando verſatur in cognoſcendis & judicandis rebus, actionibus bonis vel malis, ſicuti Theoreticus dicitur, qui & quomodo occupatur in intelligenda & judicanda rerum veritate vel falſitate: Actiones Intellectus practici, quas Ethica dirigit, ſunt judicia ab intellectu lata, de bonitate vel malitia rerum, rationum humanarum. In hiſce judiciis ferendis, quia intellectus ſæpe aberrat, eget directione, & prout hæc judicia ſunt vel abſoluta vel comparata, ita aberrat intellectus practicus gemino modo: nam interdum abſolutè ſimpliciterque judicat eſſe bonum quod eſt malum, & contrà, interdum poſtquam aliquid quidem judicavit eſſe bonum abſolute & ſimpliciter, idem tamen, ut malum judicat judicio comparato expenſis omnibus circumſtantiis ſingularibus, ita fur aliquis ſimpliciter quidem & abſolute judicat furari eſſe malum, at cum reſpicit expletionem ſuæ libidinis aut voluptatis, quam non poteſt explere, niſi per bona aliena, & conſiderat Poſſeſſorem abeſſe, aut occaſionem ſibi natam bona ejus clanculum auferendi, hiſce aliiſque circumſtantiis expenſis, quod judicabat abſolutè eſſe malum, V.C. *furari*, quia erat vetitum, idem tamen judicio nunc comparato judicat eſſe bonum, quia furatur ut illud ſit medium & bonum utile explendæ libidini aut voluptati. In utroque judicio ferendo, ut illud ſit rectum, intellectum Practicum dirigit Ethica, hunc ſubjectivè, & ipſa judicia objectivè.

(b) Quod ſit, cum ſimpliciter judicat eſſe bonum, quod eſt malum, qui craſſus eſt & ſupinus error; ſed cum novit quidem quid ſit bonum ſimpliciter, quid malum, & tamen malum pro bono eligit vi affectuum abreptus, error eſt judicii comparati, non abſoluti.

V. Philoſophia Practica intellectum, ſc. practicum, ejuſque actiones, i.e. judicia, non fruſtra, ſed propter finem aliquem dirigit, qui vel ſubordinatus vel ultimus eſt in hac vita. Finis ejus ſubordinatus eſt (*a*) πρᾶξις ex rectæ rationis pręſcripto exercita. *Finis ultimus* Philoſophiæ practicæ eſt *ſummum bonum* ſeu beatitudo, ad quam omnes ſuas actiones mortales dirigunt, & in quam indeſinenter feruntur. (*b*) *Non enim appetitus noſter circa ſummum bonum indifferens eſt, ſive quoad actus exercitium* (ut barbare cum Scholaſticis loquamur) *ſive quoad ſpecificationem*, ſed ab eo determinatur (*c*) *neceſſario, & tamen liberrime* beatitudinem expetit & deſiderat. Cęterum (*d*) *beatitudo*, vel *objectiva* eſt, vel *formalis*: hæc eſt actus, quem circa ſummum bonum exercemus; illa eſt actus iſtius objectum. Videndum igitur, quænam ſit beatitudo objectiva, quæ finis πράξεων noſtrarum eſſe debet, & circa quam actus ille, in quo formalis beatitas conſiſtit, eſt exercendus.

(a) πρᾶξις ſignificat in Philoſophia morali, actionem imperatam facultatis inferioris, animæ ſenſitivæ aut vegetantis, in quantum ſubeſt imperio facultatis ſuperioris, intellectui aut voluntati, quæ facultas utraque dicitur ſuperior, quia eſt animæ rationalis, quæ ſane longe ſuperior ac longe nobilior eſt ſentiente & vegetante.

πρᾶξις Latinè dicitur *Actio*, non quævis, ſed humana, imo non quælibet hominis actio, ſed illa, quæ producitur ex intellectus & voluntatis imperio ob quam homo dicitur bonus aut malus, ideoque nutritio & accretio, quamvis ſint actiones hominis, qui creſcit & nutritur, non ſunt tamen actiones humanæ, quia non producuntur ab homine

per

per imperium intellectus practici, & voluntatis, neque enim homo, aut creſcit aut nutritur, cum vult aut judicat ſibi eſſe creſcendum, vel ſe nutriendum, ſed actiones videndi, incedendi, loquendi, gaudendi, triſtandi, amandi, metuendi & iraſcendi &c. ſunt actiones humanæ, quia nemo illas exerit, niſi quia vult & judicat illas eſſe faciendas, atque hæ ſimileſque dicuntur πράξεις, vel Actiones imperatæ, quia ex imperio voluntatis & intellectus judicantis producuntur, atque ab illis aliquis dicitur bonus vel malus, prout hic ſequitur præſcriptum intellectus rectè judicantis vel pravè.

Finis ultimus, & ſummum bonum, ambo intelliguntur de hac vita, hoc eſt, quem finem, & quod bonum obtinere poſſunt homines dum vivunt, & utrumque acquirere valent naturæ viribus.

(b) Dicitur appetitus indifferens, quoad actus exercitium ſeu quoad contradictionem, quatenus poteſt appetere vel non appetere; quoad ſpecificationem aut contrarietatem, quatenus poteſt appetere vel odiſſe; nam appetere & non appetere, opponuntur contradictorie; appetere & odiſſe, contrarie.

Indifferens dicitur, quoad actus exercitium, quod poteſt agere, & non agere, quoad ſpecificationem, quod poteſt agere hoc vel illud: neutro modo, appetitus indifferens eſt circa ſummum bonum, nam nullus hominum eſt, ne improbiſſimus quidem, qui non velit eſſe beatus, aut qui aliud poteſt appetere quam ſummum bonum: hæc neceſſitas appetendi ſummum bonum eſt ab ipſa natura hominis, Deus enim homini indidit iſtam inclinationem, qua non poteſt non ferri in ſummum bonum appetendo, qui ſane appetitus fruſtra foret niſi ſummum bonum daretur; atqui Deus & natura nihil fruſtra faciunt.

(c) Hinc liquet non omnem neceſſitatem pugnare cum libertate; ſane neceſſario appetitur ſummum bonum, quia, ubi fuerit perceptum ab intellectu, ita trahit voluntatem, ut illa non poſſit non ferri in illud, quia hoc adeo verum eſt, ut nullus ne quidem nequiſſimorum hominum, imo nec ipſe diabolus, non appetat neceſſario ſummum bonum; & tamen cum appetitus noſter illud appetit, appetit libere, quia tum aliqua actio fit libere, quando fit ex voluntatis imperio & prævio rationis judicio, atqui utrumque hic fit; appetimus, quamvis neceſſario, ſummum bonum, quia volumus & judicamus eſſe appetendum.

(d) *Beatitudo* objectiva dicitur illa res, quæ nos beat, & fœlices reddit, *formalis* dicitur illa actio, qua id, quod nos beat, fit noſtrum, & nobis applicatur.

VI. (*a*) *Hic quidem ſtatuendum eſt*, beatitudinem objectivam debere eſſe finem abſolute ultimum & nulli alteri ſubordinatum, infinitæ bonitatis, ſumme neceſſarium, immutabilem, æternum, immenſum, qui ſit cauſa efficiens rerum omnium, à quo omnia ſimul ſint, & in quem omnia tendant. Summus enim ſi non ſit, dabitur alter finis eo ſuperior, & ſic ſummi boni nomine erit indignus, utpote cum ſit bonum ſubordinatum: ut autem ſummus finis ſit, infinitæ bonitatis eſſe debet, ut ſiſtere queat appetitum, animumque in ſummo fœlicitatis gradu conſtitutum, pulcherrima ſui fruitione occupatum, detineat. (*b*) *Voluntas enim bono aliquo finito* non ſatiatur, & quamvis cuncta per multorum finium ſubordinationem ad finem ultimum tendant, illa tamen ſola immediate ſummum finem deſiderat, appetit, intendit. Porro ne in ancipitis boni poſſeſſione parum fœlices ſint mortales, interque ſpem & metum in dubio ſit animus, beatitudo hæc objectiva, ens ſumme neceſſarium, immutabile, immenſum, &c. eſſe debet: & quoniam nullus alius abſolute ultimus finis eſſe poteſt, niſi qui rerum omnium ſit cauſa efficiens (uterque enim infinitus eſſe debet, nec præter unum infinitum, aliud ullum datur) recte illud ſummum bonum vocamus, à quo & propter quod ſunt omnia. His igitur ſummi boni requiſitis obſervatis, totam entium claſſem perluſtremus, quæramuſque tale ens, cui omnia hæc ante citata attributa exacte conveniant. Certe, nullum aliud reperire erit, niſi ipſum *Deum ter Opt. Max.* reverendum illud & colendum numen, qui totius mundi rerumque omnium cauſa procreans & conſervans eſt, qui omnia ad gloriam ſuam, æterna ſua providentia, decreto immutabili, dirigit ac refert.

(*a*) Finis & bonum reciprocantur, ſcilicet hoc ſenſu; omne bonum, ſive verum, ſive apparens, eſt finis, ſive ultimus, ſive ſubordinatus; & omnis finis, tum ultimus, tum ſubordinatus, eſt bonus, vel vere, vel apparenter; aut etiam omnis finis eſt bonum, vel honeſtum, vel utile, vel jucundum,

cundum, & omne bonum, vel honeſtum, vel utile, vel jucundum, eſt finis, vel ultimus, vel ſubordinatus, qui vulgo una voce vocatur medium; hic quæritur finis ultimus, & bonum verum, ac honeſtum.

(*b*) *Voluntas* ſive *appetitus* hominis dicitur infinitus objective, quia nulla res creata, etiamſi omnes ei ſiſtantur, deſiderium ejus explet, eſt tamen finitus ſubjective, quia eſt facultas, aut potentia hominis, qui eſt creatura finita; ſolum autem ſummum bonum eſt infinitæ bonitatis, ideoque aptum ut ſatisfaciat appetui noſtro infinito, eſtque ſolus Deus, qui finis eſt ultimus, quia omnia fecit per ſe, & omnia fiunt propter ipſum. Si dicas in hac vita Deum ut ſummum bonum poſſideri non poſſe, Reſpond. omnino poſſe, nam qui Deum naturæ lumine cognoſcit, & cognitum ex naturæ lege colit, is Deum tanquam ſumum bonum poſſidet, atque utrumque ab homine fieri poteſt in hac vita naturæ viribus, citra fidem aut revelationem, & factum eſt à Gentilibus.

Voluntas humana vulgo dicitur finita ſubjective, & infinita objective; ſenſus eſt, quod ſit facultas ſubjecti finiti, puta, animæ rationalis, ſed quod in appetendo, nullis certis objectis aſtringatur, nullis finibus coerceatur, ſed in infinitum quaſi abeat omnia appetendo; hæc cauſa eſt, cur nullum ens finitum ſit vera beatitudo objectiva, quia infinito appetitui ſatisfacere nequit, quem explet ſolus Deus, qui, quia eſt infinitæ bonitatis, ſolus voluntatem in infinita ſua appetitione ſatiat.

VII. His ſic explicatis, removemus hinc omnia boni ſimulachra verius, quam bona, quæ multi mortales pro actionum ſuarum finibus ſunt amplexi: Epicureorum voluptatem corpoream (ſi ſic eorum ſententiam explicare licet) Stoicorum habitus virtutum, Peripateticorum actiones virtutum, denique corporis & fortunæ bona, quæ ἐφ' ἡμῖν, i. e. in noſtra poteſtate non ſunt, pro ſummo bono ſeu beatitudine objectiva haberi poſſe pernegamus, ſive quodlibet eorum ſeorſum, ſive omnia aut pleraque ſimul ſumas. Qui enim in his rebus felicitatem conſiſtere contendunt, illi ex creatura Deum faciunt, & creatori debitum honorem, virtuti aut externis bonis adſcribunt: hæc temeritas, ne impietatem eam vocem, in Ethnicis tolerari non poſſet, & nihilominus tamen eam Chriſtiani, per avia Paganiſmi Gentiles ſecuti aſtruunt ac defendunt. Tota rerum univerſitas Deum pro fine ſummo, *aſſimilationis* non *indigentiæ*, habet, etiam minutiſſima & viliſſima quæque naturæ effecta propter Dei ſanctiſſimi gloriam operantur, & interim homo, qui totum univerſum dignitate ſuperat; totiuſque orbis mirabile compendium eſt, nihil niſi divitias, honores, aut, ſi paulo generoſior eſt, virtutem affectabit? Huc accedit, quod res aliæ omnes non niſi per hominem ad Deum tendant, priuſquam in hominem, & eo mediante in Deum ferantur. (*a*) Denique non fruſtra eſt illa naturalis, partim *inſita*, *partim acquiſita Dei* notitia, ſed ad ulteriorem aliquem finem referri debet, qui non alius eſt, quam ipſe Deus. Si quis quærat, quid de virtute & bonis externis ſentiamus? Reſp. virtutem eſſe medium, ad ſummum bonum obtinendum, ſimpliciter neceſſarium: (*b*) *Bona* externa medii quoque rationem habere poſſunt reſpectu ſummi boni, non tamen ad illud ſimpliciter neceſſaria ſunt, nec ad τὸ eſſe, ſed tantum ad τὸ bene eſſe.

(*a*) Notitia Dei inſita dicitur, quæ inſculpta eſt omnium hominum cordibus, in ipſa nativitate, unde vocatur innata, non quod ſe ſtatim exſerat, atque homo naſcitur, ſed, quod cum ibi ſit, poſtea ſeſe exſerat ſponte ſua, abſque moleſtia aut probatione ulla, cum homo ad rationis uſum pervenit, eſtque nihil aliud quam teſtimonium conſcientiæ uniuſcujuſque de Deo. Acquiſita notitia Dei eſt, quę per terminos medios deſumtos à rebus creatis, & per ſyllogiſmos ac probationes, acquiritur; utraque naturalis eſt, quia neutra eſt per revelationem, aut hauſta ex verbo Dei, quæ notitia Dei dicitur revelata.

Notitia inſita dicitur, qua Deum cognoſcimus ex nobis ipſis, ſeu ex Idea Dei, omnium hominum animis innata, ſeu ex Conſcientiæ teſtimonio. Acquiſita dicitur, qua Deum cognoſcimus ex rebus creatis extra nos poſitis in toto mundo; illa dicitur Dei notitia ſubjectiva, hæc Dei objectiva, quia illa ex ipſo homine eruitur in quo eſt, hæc acquiritur ex objectis, ſc. rebus viſibilibus extra homines collocatis.

(*b*) Bona ſunt vel interna, vel externa. Interna dicuntur, quæ intra hominem ſunt, ſuntque vel animi, ut *Virtus*, vel corporis, ut *Sanitas*: Externa vocantur, quæ extra hominem ſunt, & vulgo vocantur bona fortunæ, ut *Divitiæ*, *honores*: hæc non faciunt ad ſummi boni acquiſitionem

nem aut poſſeſſionem ſimpliciter, ſed ad illud acquirendum & poſſidendum facilius.

VIII. Beatitudo formalis, ſive actus, quem homo circa beatitudinem objectivam exercere debet, neceſſario eſt operatio animi præſtantiſſima, quæ procul dubio eſt, Dei glorificatio, quatenus illa ab homine, in naturali ſtatu ſpectato, Deo tribui poteſt & debet. Nam nuda theoria & otioſa ſpeculatio hic non ſufficit, ſed requiritur præterea aliqua praxis; cum creaturarum omnium ſit, Deum creatorem ſuum celebrare. Ideoque Apoſto-:us gentes ἀναπολογήτους eſſe dicit, διότι γνόντες τὸν θεὸν, οὐχ᾽ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρίστησαν. Utraque hæc, tum objectiva, tum formalis beatitudo, integrā hominis fœlicitatem conſtituit, & unius finis rationem habet. Ad finem autem hunc obtinendum neceſſaria conditio eſt ejus notitia, quæ conditio quoque n *omni fine locum habet:* (*a*) finem igitur hunc ognoſcere nos oportet priuſquam eum acquirere poſſimus. Hinc ſequitur Philoſo-hiam Theoreticam à Practica præſupponi, t hanc illa tanto nobiliorem eſſe, quanto uda cognitione actio & operatio præſtat. 'orro *ubinam* & *quomodo* iſte finis obtineatur er Philoſophiam Practicam, circumſtantia ı definitione addita indicat, ſc. *in hac vita & aturæ viribus*: ad futuram enim vitam meia, quæ hæc Philoſophia præſcribit, non perngunt; & bonum ſupernaturale ad Philoſohiam non pertinet.

a) Omnis finis neceſſe eſt, ut præcognoſcatur, antequam appeti valeat, non tamen neceſſe eſt, ut ſemper præcognoſcatnr ab eo agente, quod finem appetit; nam res inanimatæ & plantæ ob finem agunt cognitum, non quidem à ſe, quia ratione carent ac ſenſu, ſed à Deo, qui illas dirigit in finem illis à ſe præſtitum; bruta agunt propter finem à ſe cognitum, ſed ſenſu tantum; homines agunt propter finem à ſe cognitum, ſed ratione.

IX. *Fine* jam explicato ad *media* veniendum eſt, quibus hæc fœlicitas acquiri poteſt, & ad præcepta, quibus doctrina de hiſce mediis traditur. Quoniam vero non unius generis iſta doctrina eſt, ad Philoſophiæ Practicæ conſtitutionem quoque pertinet *diviſio*: quam omnium optime inſtituiſſe videtur *Picolomineus introd. ad decem grad. civil. Phil. c.* 8. Hunc igitur ſecuti in duas partes hanc Philoſophiam ſecamus, alteram generalem, quam Ethicam ſtricte dictam vulgo vocant (Ethica enim late ſumpta totam Philoſophiam Practicam nonnullis comprehendit) alteram ſpecialem, quæ in Oeconomicam & Politicam ſubdividitur. Ethica, ſeu pars iſta generalis generalia præcepta tradit, & certo vitæ generi non aſtricta: pars ſpecialis generalia iſta præcepta reſtringit, applicatque ad certa ſubjecta, atque ita mores hominis dirigit, quatenus ille alicujus ſocietatis membrum eſt. Eſt enim homo natura πολιτικὸν ζῶον, ut recte ait Ariſtoteles: quare hominem agere vitam monaſticam non decet, niſi ipſius naturæ legi & ſapientiſſimo Dei inſtituto, qui ſociabilitatem hominum animis inſevit, ſe opponere velit. Cum ergo omne vitæ humanæ genus, quod naturæ Philoſophiæque præceptis ſit conveniens, in hominum ſocietate degendum ſit, cumque ſocietas illa ſit duplex, familia & reſpublica; ſequitur ſpecialem Philoſophiæ moralis partem, quæ vitam hominis, ut in ſocietate aliqua degitur, ſpectat, bimembrem eſſe; ut una pars bene inſtituendæ vitæ in familia, altera in republica, regulas doceat: illam Oeconomicam, hanc Politicam vocant. Totam Philoſophiam Practicam, tum generalem, tum ſpecialem, ſequentibus diſputationibus (ſi viſum fuerit *Deo ter Opt. Max.*) abſolvemus: in qua pertractanda tantam ſervabimus ἀκρίβειαν, quantam ipſa Philoſophiæ Practicæ natura permittit: in ea enim aut nullæ ſunt demonſtrationes, aut ſaltem minus accuratæ.

DISPU-

DISPUTATIONUM PRACTICARUM SECUNDA, DE

SVMMO BONO.

THESIS I.

PHiloſophiæ practicæ definitionem ac diviſionem prima expoſuit diſputatio, atque in definitione explicanda per partes, præter objectum, finem quoque propoſuit, qui ſubordinatus, fuit πρᾶξις, ultimus, ſummum bonum ſeu beatitudo, in quam πρᾶξεις tendunt: Hæc *beatitudo* diviſa fuit *in objectivam & formalem:* illa, eſt ipſum objectum, quod hominem beat, hæc, acquiſitio objecti, quæ eſt operatio, qua objecto beanti homo conjungitur: beatitudinem objectivam, non eſſe divitias, non honores, non voluptatem, ſive animi, ſive corporis, non virtutem, ſive ut habitum, ſive ut actionem, conſideratam, iſtac diſputatione fuit indicatum, ac, quæ tandem ſit objectiva hæc beatitudo, quæ item formalis, obiter fuit ſignificatum: verum quia potiſſima ratio habenda eſt finis in Philoſophia practica, utpote qui veluti Pharos quædam eſt illuſtris, ad quam media per totam Philoſophiam practicam explicanda tendunt, & nos quoque diſputationum noſtrarum curſum dirigemus, paulo plenius de hoc fine ultimo & ſummo bono agendum eſt; hæc enim ſummi boni ac beatitudinis accuratior explicatio, & operam noſtram meretur, & ſequentibus non exiguam lucem affundet.

II. Ante omnia notandum hic eſt, beatitudinem non fuiſſe à nobis diviſam diſputatione ſuperiori in objectivam & formalem, tanquam in duas partes logicas ſive (*a*) *ſpecies*, quarum utraque quædam ſit per ſe integra & totalis beatitudo, ſed tanquam in duas partes eſſentiales aut potius integrales unius totalis beatitudinis, quæ ex utraque integratur: quod ipſum quoque annotavit de diviſione finis in objectivum & formalem, *Suarez. in diſp. Met.* 23. *ſect.* 2. *num.* 12. Enimvero, ſicut finis objectivus non poteſt eſſe nobis bonus, niſi ſit à nobis per aliquam operationem acquiſitus; & iccirco ex ipſo & acquiſitione ejus componitur & integratur unus finis totalis, ad quem intentio agentis adæquate terminatur, & propter quem adæquate operatur (avarus enim non intendit pecuniam abſolute, ſed ut à ſe poſſeſſam) ita etiam beatitudo objectiva (nimirum Deus, quod poſtea demonſtrabimus) non poteſt nos beare, niſi nobis per formalem beatitudinem conjungatur; unde ex utraque integratur totalis quædã beatitudo (nempe Deus, ut Scholaſtici ſentiunt, viſus, ut nos explicabimus poſtea, glorificatus) & hanc beatitudinem adæquate appetimus. Nam utraque hæc beatitudinis pars, & objectum quod beat, & actus quo beamur, ita ſeſe habet, ut neutra ſine altera poſſit beare: Coincidit cum hac diviſione nunc explicata, diviſio in beatitudinem *cujus* & beatitudinem *qua*, ſicut eam uſurpat & ſic loquitur, *Thom. Aquinas in pr. ſec. quæſt.* 1. *art.* 8. ſed melius loquuntur ejus Commentatores, qui priorem beatitudinem appellant *quæ*, poſteriorem *qua*. Utraque *beatitudo*, tum *objectiva* ſive *quæ*, & *formalis* ſive *qua*, vera eſt beatitudo: ſicut tam finis objectivus quam formalis veram habet rationem finis: ac Deus quidem, qui eſt beatitudo objectiva, cum ſit ſummum noſtrum bonum, finiſque ultimus, non poteſt non habere veram & propriam rationem beatitudinis: acquiſitio autem ſummi boni finiſque ultimi, quæ eſt beatitudo formalis, veram tenet ac propriam beatitudinis rationem, quia ſummum bonum non habet rationem beatitudinis niſi fiat bonum proprium ejus, qui beatur: interim fatemur, rationem beatitudinis prius convenire objectivæ, poſterius formali beatitudini, quia ratio bonitatis

onitatis & appetibilitatis, quæ reperitur in ɔrmali, derivatur ex objectiva: nec enim vio Dei, aut glorificatio potius, haberet rationem beatitudinis, niſi Deus eſſet noſtra beatiudo: quemadmodum enim avarus non appeteret poſſeſſionem pecuniæ, niſi appeteret ſam pecuniam; ita homo non appeteret viɔnem aut glorificationem Dei, niſi appetet ipſum Deum.

) Cum genus dividitur in ſpecies, tota natura generis in unaquaque reperitur ſpecie, ſic tota natura Animalis reperitur in Homine, tota in Bruto: at cum integrum dividitur in membra, non reperitur tota natura integri in unoquoque membro, nam tota natura corporis non reperitur in capite, nec pectore, nec in pedibus, aut ulla ſui parte, ſed ut corpus ſit totum oportet omnia membra concurrere; atque poſteriori modo dividitur Beatitudo in objectivam, & formalem, nam non reperitur tota Beatitudo in objectiva, nec tota in formali, ſed partim in hac, partim in illa, & ambæ debent concurrere ad beatitudinem totam & integram conſtituendam.

III. Antequam, quæ ſit beatitudo objectiac formalis, plenius explicemus, tenenda eſt primum alia quædam beatitudinis dio, in *naturalem* & *ſupernaturalem*: naturaeſt, quæ eſt proportionata humanæ natu-, ad quam homo pervenire poteſt per ſua turalia dona: ſupernaturalis eſt, quæ humam naturam excedit, unde nec ad eam perniri poteſt, niſi humana natura divinitus no gratiæ ſupernaturalis elevetur. Dari naalem beatitudinem commenſuratam naæ humanæ, ſatis arguunt tot Ethnicorum ſummo bono opiniones; nam illi in illud n tam ſerio inquiſiviſſent, niſi eſſe exiſtiſſent: at de ſupernaturali bono, illi ne ſomre quidem potuerunt. (*a*) Nos impræſenrum *de ſupernaturali beatitudine* non agiis, quam Theologis relinquimus, ſed de *urali:* & non eſt, quod quis miretur, Deum um aut glorificatum, dici beatitudinem uralem, quia Deus dicitur (*b*) *beatitudo uralis* non ratione objecti, (Deus enim reaeſt ens ſupernaturale) ſed ratione modi, o acquiritur beatitudo ſeu ſummum bom, (*c*) *in quantum naturæ viribus ſine auxilio gratiæ aut doni ſupernaturalis poſſidetur.* Solet etiam beatitudo dividi in *perfectam* & *imperfectam*: quæ diviſio ſi omnem beatitudinem adæquate dividat, poteſt naturalis beatitudo, quæ ſolo auxilio naturæ comparatur, imperfecta dici, ratione beatitudinis ſupernaturalis, quæ, quia auxilio gratiæ habetur, perfectior eſt: interim tamen hæc ipſa, quæ perfecta eſt ratione beatitudinis naturalis, ſubdividi poteſt in perfectam & imperfectam, quatenus ex parte tantum poſſidetur in viâ, i. e. in hac vita, plene in patriâ, i. e. in futura vita. Eſt & alia quædam beatitudinis diviſio in *ſpeculativam* & *practicam*, quarum illa conſiſtit in contemplatione, hæc in glorificatione Dei; ſed illa eſt potius beatitudinis formalis ſubdiviſio: quare hic non latius exponenda, & ſatis etiam expoſita eſt *cap.* 4. *Ethicæ Burſd.* Ergo, quænam ſit beatitudo objectiva naturalis atque imperfecta ex parte modi poſſidendi, & in quo conſiſtat, porro videndum eſt.

(*a*) Beatitudo ſupernaturalis conſiſtit in cognitione & cultu Dei, profectis ex fide ſecundum verbum Dei; fides enim includit concluſionem & aſſenſum, quæ ſunt rationis, & fiduciam ſeu acquieſcentiam, quæ eſt voluntatis: neutra, nec fiducia nec cognitio, acquiritur lumine naturæ, ſed gratiæ ac revelationis; ideoque beatitudo ſupernaturalis non poteſt ab omnibus poſſideri hominibus, ſed tantum ab iis, quibus verbum Dei eſt revelatum, & fides data; eſtque hæc beatitudo ſalutaris, ſive ad ſalutem æternam in patria ſeu vita futura: ſed beatitudo naturalis conſiſtit in cognitione & cultu Dei, acceptis ex libro naturæ, per lumen naturæ, ac ratiocinationis factæ ex principiis practicis innatis, non acquiſitis, per fidem à Deo infuſam, & hæc beatitudo, non eſt propria quibuſdam, ſed communis omnibus hominibus, eſtque non ſalutaris, & obtinetur in via, i. e. in hac vita noſtra, dum verſamur in terris, ac cum morte deſinit.

(*b*) *Beatitudo* hujus vitæ, & naturalis, non eſt ſalutaris, i. e. non facit hominem participem vitæ æternæ; at *Beatitudo* vitæ futuræ & ſupernaturalis hominem ſalutis æternæ participem reddit.

(*c*) Deus poſſidetur naturæ viribus, quando abſque revelatione ex verbo Dei, abſque gratia ſpeciali aut fide donata, cognoſcitur per ſolam naturalem intellectus noſtri ratiocinationem ex rebus creatis, quas contemplando deducitur in cognitionem ſapientiæ, potentiæ & bonitatis divinæ, atque adeo ipſius Dei, præterea quando colitur

non ſecundum legem moralem revelatam aut præſcriptum literarum ſacrarum, ſed ſecundum legem naturalem, omnium hominum cordibus inſcriptam, & præſcriptum intellectus, ejuſque dictamen, quod judicavit per concluſiones ex principiis practicis illatas.

IV. De re, quæ nos reddit fœlices in hac vita, beatitudine objectivâ, variæ fuerunt Philoſophorum opiniones: nec enim alia de re apud Philoſophos tantâ ſententiarum varietate unquam certatum fuit, ut de hominis quidem fœlicitate. Magnus ille *Auguſtinus l. 19. de Civ. Dei. c.* 1. citat *Varronem*, ducentas & octuaginta octo Philoſophorum ſententias colligentem de hoc negotio. Multa de eo ſcribit *Ariſt.* 1. *&* 10. *Ethic. ad Nicom.* 1. *&* 2. *Ethic. ad Eudem.* 7. *Polit.* & alibi. *Cicero in Tuſc. quæſt. de fin. bon. & mal. & Paradox. Seneca de Vita beata.* Nos miſſis auctoritatibus rem ipſam ſpectabimus. *Beatitudo objectiva*, idem eſt, quod *objectum quod nos beat:* eſtque *ultimus finis* & *ſummum* hominis in hac vitâ *bonum*, quod eo ipſo, quod eſt ſummum bonum, eſt bonum *perfectum* & *ſufficiens:* perfectum quidem, quia omnia propter ipſum, ipſum autem propter nullum eſt: ſufficiens, quia ipſum ſolum ſi habeatur, facit vitam ratione ſui eligibilem, & nullius alterius indigentem: itaque Beatitudo conſiſtit in ſtatu omnium bonorum aggregatione affluente: ac licet omnia bonorum genera in ſtatu beatitudinis inveniantur, in uno tamen, ſc. bono animi, (*a*) *eſſentialiter* tantum conſiſtit, cętera, ſc. bona fortunæ aut corporis, illi adjacent, vel tanquam proprietates ab eo manantes, vel tanquam adjumenta & inſtrumenta ſecundum debitum decentiæ, i. e. decorum, requiſita, quaſi cætera bona debeantur poſſidenti bonum illud optimum: quod quid ſit tandem, diſtincte inquiremus. (*b*) *Bonum* eſt, vel *increatum*, vel *creatum:* creatum eſt, vel *internum* homini, vel *externum:* internum, vel *ad animum* pertinet, vel *ad corpus*. Quæritur jam, an *beatitudo objectiva, i. e. res quæ nos beat, eſſentialiter ſit poſita, in aliquo bono externo? an in aliquo bono corporis? an in aliquo bono animi? an in aliquo bono creato? an & quomodo ſit poſita in ſolo bono increato?*

(*a*) Quemadmodum aliud eſt, quod eſſentiam hominis conſtituit, & aliud, quod facit ad ejus integritatem, ita quoque aliud eſt, quod requiritur ad boni ſummi eſſentiam, aliud, quod ad ejus integritatem. Sine Anima aut Corpore homo non eſt homo, & perit eſſentia hominis ſi alterum eorum auferatur, at ſine manu aut pede homo adhuc manet homo, ſc. manet homo integer, & ablata manu vel pede non tollitur eſſentia hominis, ſed perit ejus integritas; ſic ſine bonis Animi ſummum bonum non eſt ſummum bonum, & illis ablatis perit hujus eſſentia, ſed ſine bonis Fortunæ aut Corporis ſummum bonum manet ſummum bonum, verum iis ablatis, ſummum bonum non manet integrum, & eſſentia ſummi boni non amittitur, ſed perit ejus integritas, hoc eſt quod vulgo dicunt, bona Animi faciunt ad eſſe ſummi boni, at bona Corporis aut fortunæ ad bene eſſe.

(*b*) Bona externa vocantur, quæ ſunt extra hominem, ut divitiæ, & extra hominis poteſtatem ſunt collocatæ, unde Gentiles ea vocarunt bona fortunæ, quia hæc ab illis fingebatur Dea, quæ talia bona uni concederet, alteri negaret; ſed Chriſtiani fortunæ bonum non norunt, quia ſciunt omnia bona diſpenſari à providentia divina, quæ largitur talia bona cui vult, & negat cui vult.

V. Ut ab imperfectioribus progrediamur ad perfectiora, primo inquirendum eſt de bonis externis, quæ (*a*) alii *fortunæ* vocant, inter quæ præſertim numerantur *divitiæ*, *honores*, *gloria* ſive *fama*, *principatus* ſive *dominatio*, *an in iis beatitudo objectiva conſiſtat?* dicimus, *quod non*, ob haſce rationes. 1. Quia de ratione beatitudinis eſt, ut ſit bonum optimum & perfectum, ex th. præced. *&* *Ariſtot.* 1. *Eth. c.* 7. *&* 10. *c.* 6. *ad Nicomach.* Ergo ex ſuâ naturâ excludit omne malum, quod ex ſe eſt malum, *quale eſt* (*b*) *malum moris*; conſtat enim inter omnes, malos fœlices eſſe non poſſe: at bona externa ac fortunæ etiam malis communia eſſe, probari non eſt neceſſe: quin etiam à viris malis, & facilius obtinentur, & abundantius poſſidentur. 2. Beatitudo, cum ſit bonum perfectum, non ſolum non poterit communicari homini *malo*, ſed ex ſuâ naturâ nullo modo eſſe poterit principium alicujus mali, teſtante *Ariſtot. l.* 1. *Ethic. c.* 12. *circa finem.* At bona externa quam plurimis ſunt incentiva malorum, quod experientiâ

nimis

nimis quam notum eſt. Ergo, &c. 3. Beatitudo ex ſuâ naturâ habet quod ſit bonum per ſe ſufficiens, nullius alterius indigens, ut paſſim docet *Ariſt.* 1. *Ethic. Nicom. c.* 7. *l.* 10. *c.* 6. *l.* 7. *Pol. c.* 6. Optimum enim non eſſet, ſi alterius extrinſeci boni eſſet indigum: ſed bona externa ex ſua natura non ſunt per ſe ſufficientia, ſed indigent quam plurimis aliis bonis, ſine quibus nequeunt ſufficere: indigent enim corporis incolumitate, animi ſapientiâ & virtute, ut bene dirigantur. 4. Beatitudo eſt bonum non dependens à fortunâ & cauſis externis, docente ipſo *Ariſt.* 1. *Eth. c.* 9. Fœlix enim (ut ait ipſe) per ſe ipſum & in ſeipſo fœlix eſt, ex eodem *Ariſt.* 7. *Polit. c.* 1. *ante finem*. ſed bona externa pendent ab externis cauſis, præſertim à fortuna, unde bona fortunæ vocantur. Quare in iis eſſentialiter beatitudo non conſiſtit. 5. De ratione beatitudinis eſt, ut eo ſit melior, quo in majore habetur exceſſu: *Ariſt.* 7. *Polit. c.* 1. nam cum non habeat finem, cujus gratiâ ſit, nec etiam habebit medium, in quo conſiſtat, ſic ut extrema ſint vitioſa: ſed bona externa habent finem, propter quem expetuntur (ſunt enim bona utilia & propter aliud) & præterea ex ſuâ naturâ ſibi vendicant quoddam medium, ita ut vitioſa ſint, ſi illud excedant; quod etiam docuit *Ariſt. magn. moral. l.* 2. *c.* 3.

(a) Bona fortunæ dicuntur, quæ Gentiles aſſcribebant fortunæ, quam volebant ea impartiri huic & non illi; ita, quod unus eſſet dives, alter non, unus abundaret gloria, alter verò eſſet contemptus, dicebant à fortuna proficiſci: ſed Chriſtiani hæc & ſimilia adſcribunt Providentiæ Dei, iis enim fortunæ nomen eſt incognitum.

(b) Malum moris opponitur malo naturæ; illud, eſt vitium virtuti contrarium, hoc, eſt defectus aut exceſſus rectitudinis in natura requiſita, uti eſt cæcitas & gibbus.

Malum moris opponitur malo naturæ & ſic dicitur quia malos inducit mores ac contra honeſtatem, quemadmodum ſunt Vitia ideo dicta mala moralia; malum naturæ eſt aliquis naturæ defectus, ut cæcitas, uno verbo, quæ non pugnant adverſus bonos mores aut honeſtatem.

VI. Sed in ſpecie *beatitudinem objectivam non eſſe ſitam in divitiis*, ſic oſtendi poteſt 1. quia non ſui gratiâ, ſed propter aliud expetuntur, 1. *Ethic. c.* 5. 1. *Polit. c.* 5. 6. 4. *Ethic. cap.* 5. 2. quia homo (a) *finis eſt cui* divitiarum: natura enim divitias inſtituit in gratiam hominis: at beatitudo objectiva hominis eſt bonum ipſo homine nobilius, alioquin non poſſet illum beare. 3. ſubjacent fortunæ, inſtabiles ſunt, & fallaces, & talis naturæ, ut homine invito facile amittantur. *Quod beatitudo objectiva non ſit ſita in honore*, patet, 1. quia honor exhibetur ut ſignum & teſtimonium excellentiæ, & expetitur tantum ut illa excellentia agnoſcatur: unde honor non eſt in genere bonorum ſimpliciter, ſed in genere (b) *bonorum utilium*: teſtimonium enim excellentiæ ad ipſam excellentiam ordinatur, ut in finem: at beatitudo objectiva conſiſtit in bono ſimpliciter, & finis eſt: quare, cum honor non propter ſe quæratur, ſed propter virtutis excellentiam, non eſt bonum optimum homini: & non poteſt expeti, ut finis, in quo quis quieſcat, niſi inordinate & ambitioſe; quod enim per ſe non eſt bonum, non poteſt ordinate expeti, ex teſtimonio *Ariſtot. c.* 2. *l.* 8. *Ethic. Nicom.* 2. Cum honor ſit teſtimonium excellentiæ, quæ eſt in honorato, (c) *honoris natura talis eſt, ut magis ſit in honorante quam in honorato*: etenim actus ille teſtificans excellentiam, eſt in honorante, & ab eo per ſe pendet, non vero ab ipſo honorato: Ergo honor ipſe non ſolum non poteſt eſſe beatitudo formalis (hæc enim formaliter eſt in ipſo beato) ſed nec eſſe poteſt beatitudo objectiva; quoniam de ratione illius eſt, ut per proprias ipſius beati operationes & acquiratur & reipsâ poſſideatur; aliàs non eſſet, nec eſſe poſſet, proprium beati: at vero honores aſſequimur aliorum actionibus. *Quod beatitudo objectiva non conſiſtat in fama ſive gloria vana, ſc.* quatenus ſignificat claram frequentemque alicujus notitiam cum laude conjunctam, hinc eſt manifeſtum, 1. quia gloria, nec haberi poteſt, nec poſſideri, per propriam actionem ejus, cujus eſt gloria, nec realiter poteſt cum ipſo uniri: nam gloria eſt notitia, conſequenter (d) *actio immanens*, exiſtens in iis, qui excellentiam alicujus, & cognoſcunt

& laudant: in eo vero qui laudatur, ſolum (*e*) *ineſt terminative & per denominationem extrinſecam:* at de ratione beatitudinis objectivæ eſt, ut per ipſam actionem beati & acquiratur & poſſideatur, quod & ſtatim indicavimus. 2. Beatitudo objectiva, cum ſit bonum ſummum, non eſt collocanda in paſſione ſed actione: ſed gloria paſſio eſt; quia ponitur in notitia excellentiæ, non quatenus denominat cognoſcentem, ſed cognitum: nam glorioſus dicitur, qui cum aliquâ formâ & laude eſt ab aliis cognitus: conſtat autem (*f*) *perfectius eſſe, cognoſcere quam cognoſci:* ſiquidem non cognoſcunt, niſi quæ in rebus ſunt nobiliora; cognoſcuntur autem, quæ in rebus etiam ſunt infima. Ergo beatitudo objectiva non eſt poſita in gloria, quæ nihil eſt aliud quam cognoſci ab aliis, quod in homine cognito nullam ponit excellentiam, ſed denominationem, ut dixi, tantum externam. *Quod beatitudo objectiva non conſiſtat in principatu, dominatione, aut poteſtate mundana, ac civili*, ex eo patet. 1. quia (*g*) *mundana poteſtas* & dominatio eſt ex naturâ ſuâ ad finem: nam dicit potentiam ad agendum, cujus actio eſt propter finem, ſc. propter bonum populi quod intendit. 2. quia inſtabilis eſt & parum conſtans, à fortunâ dependens & ab hominum judiciis atque opinionibus. 3. quia non poteſt hominem reddere quietum: eſt enim plena ſollicitudinum & aculeis formidinum ſubjecta. 4. quia poteſt quis ea male uti: atqui hæc omnia beatitudini objectivæ, & ſummo bono, repugnant: Ergo, &c.

(*a*) Finis cui, ſemper eſt nobilior fine cujus, ut æger eſt nobilior ſanitate; ſed hic finis cujus, ſcilicet Deus, eſt nobilior fine cui, ſcilicet homine.

Finis cui dicitur, in cujus gratiam aliquod expetitur, finis cujus dicitur, id quod expetitur; ſic finis cujus, eſt ſanitas, finis cui, eſt æger, ſic divitiæ ſunt finis cujus, homo, finis cui, quia illæ in gratiam hominis expetuntur: Cenſetur vero finis cui nobilior fine cujus, nam homo nobilior eſt ſanitate aut divitiis, at vero hic finis cujus, ſive id quod expetitur, eſt Deus, finis cui eſt homo, homo vero non eſt nobilior Deo.

(*b*) Bonum utile, eſt id quod ad aliud ordinatur tanquam finem: bonum honeſtum eſt ipſe finis: tale eſt ſummum bonum, ergo. Honos non poteſt eſſe ſummum bonum, quia ordinatur ad aliud, nec eſt bonum honeſtum, ſed utile, nam refertur in agnitionem excellentiæ tanquam in finem: ideo enim aliquis expetit honorem, ut ſic virtus, eruditio, fortitudo, aut ſimilis præſtantia, quam poſſidet, ab alio agnoſcatur.

(*c*) Honor magis eſt in honorante quam honorato, i. e. magis eſt ſitum in poteſtate honorantis honorem differre ſeu agnoſcere & celebrare excellentiam & virtutem alterius, quam eſt in poteſtate honorati, i. e. qui honorem meretur excellentia ſuarum virtutum, ut ob illas agnoſcatur & celebretur; etiamſi enim quis vel millies mereatur honorem ob ſuas virtutes, ſi tamen alii nolint eas agnoſcere aut celebrare, nunquam honorabitur, neque is poteſt effectum dare, ut ſuæ virtutes ab aliis vel agnoſcantur, vel celebrentur.

Honor dicitur eſſe magis in honorante, quam in honorato, quia etiamſi quis poſſideat omnis generis virtutes, non eſt tamen hoc in ipſius poteſtate, ut ob illas honoretur, ſed hoc eſt totum in poteſtate honorantis, qui, ſi velit, alterum ob virtutes honorabit, ſi nolit, non faciet: ideoque cum non poſſit quis honorem poſſidere quando vult, poteſt autem ſummum bonum poſſidere cum vult, ſequitur, ſummum bonum non eſſe ſitum in honore.

(*d*) Actio immanens dicitur, quæ manet intra ipſum agentem, qualis eſt cognitio, quæ manet in cognoſcente: cum ergo Gloria ſit cognitio alterius cum laude conjuncta, eſt in cognoſcente iſtam alterius laudem, non verò in eo qui laudatur, niſi in quantum is qui laudatur eſt terminus laudis, i. e. in quo laus & cognitio alterius terminantur, unde is qui laudatur dicitur laudari per denominationem extrinſecam, quatenus laudatur ab alio extra ſe.

(*e*) Fama ſeu gloria dicitur terminativa & per terminationem extrinſecam, & ineſſe ei qui glorificatur, quia glorioſus dicitur & famoſus, à gloria & fama, quam alter de ipſo celebrat, quæ celebratio in ipſo tamen tanquam objecto terminatur paſſive, ipſe enim celebratur.

(*f*) Quia agere nobilius eſt, quam pati, ideo cognoſcere nobilius eſt, quā cognoſci: ſed qui laudatur, cognoſcitur, qui laudat, cognoſcit alterius excellentiam; ergo laus ſita eſt in paſſione: at beatitudo objectiva non eſt ſita in paſſione, quia ſita eſt in bono optimo, atqui paſſio non eſt bonum optimum, Actio enim eſt bonū melius.

(*g*) Poteſtas mundana eſt ad finem, quia reſpicit bonum Reipublicæ: ſed Beatitudo objectiva non eſt ad finem, verum ipſe finis.

VII. *Sed*

VII. *Sed ſi* (*a*) *bona externa beatitudinem objectivam* eſſentialiter non conſtituant, *anne aliquo modo tamen ad eam pertinent? Stoici* hoc olim negarunt, inde moti, quia homo externis bonis nullo modo poteſt eſſe bonus, cū tamen ad beatitudinem nihil pertinere poſſit, quod bonum homini non ſit. *Peripatetici* contra affirmant, quia, etſi bona externa inter bona infimum locum obtineant, boni tamen rationem ſortiuntur, ſi non abſolute, per analogiam tamen ad bona per ſe, quatenus adjumenta ſunt ad operandum opera virtutis; quæ ſententia eſt *Ariſtot.* 1. *Ethic. Nicom. c.* 8. ab initio ad finem, *&* 7. *Polit.* 1. ubi docet beatum bonis externis indigere, quia illis ad bene operandum plurimum juvatur: itaque beatitudinis quædam quaſi particulæ ſunt, extrinſecus eam perficientes, non quod ſine illis non detur beatitudo ſecundum ſe ſufficiens, ſed quia illis adjunctis beatitudo omnibus modis eſt ſufficiens, & ob id aliquomodo perfectior, ſed accidentaliter tantum, ut exponitur 1. *Ethic. Nicom. c.* 7.

(*a*) Bona externa non faciunt ad eſſe ſummi boni, ſed ad bene eſſe, quemadmodum manus & pedes non faciunt ad eſſe hominis, ſed ad bene eſſe.

Diſtinguendum eſt inter τὸ eſſe ſummi boni, & bene eſſe; bona fortunæ non faciunt ad eſſe, ſed ad bene eſſe ſummi boni, quemadmodum vinum non facit ad eſſe, ſed ad bene eſſe hominis. 2. inter rei eſſentiam & integritatem; bona fortunæ pertinent ad integritatem ſummi boni, ſed non ad eſſentiam ejus, nam ſine illis ſummum bonum eſſe poteſt, quemadmodum manus ad integritatem hominis pertinet, non eſſentiam, quia homo cui amputata eſt manus non quidem eſt homo integer, eſt tamen homo eſſentialiter, quia habet materiam & formam ſuam.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM TERTIA, *DE* SVMMO BONO.

THESIS I.

Beatitudinem objectivam non conſiſtere in bonis externis, aut Fortunæ, diſputatione præcedenti fuit oſtenſum; ſequitur, ut eam non eſſe ſitam in bonis internis, vel corporis, vel animi, porro oſtendamus. (*a*) *Per bona vero corporis*, intelligimus, non tantum ſanitatem, pulchritudinem, virium robur, quæ ſunt bona corpori propria, ſed (*b*) *& vitæ longævitatem*, quod eſt bonum animæ vegetativæ, & actiones omnes ſenſuum, tam externorum quam internorum, & voluptatem ſenſibilem, quæ ſunt bona animæ ſenſitivæ: per *bona* vero *animi* intelligimus bona animæ intellectivæ ac rationalis.

(*a*) Sub bonis corporis dicuntur comprehendi bona animæ vegetantis, & ſentientis, quia hæ duæ animæ ita à corpore dependent, ut extra corpus nec fieri, nec eſſe, nec operari valeant: at vero bona animæ rationalis referri nequeunt ad bona corporis, quia anima Rationalis non dependet à corpore, nec dum fit, nec dum eſt, nec dum operatur.

(*b*) Bona animæ vegetantis & ſentientis, vocantur bona corporis, quia iſtæ duæ animæ in operando, & eo quod ſibi bonum eſt acquirendo, dependent à corpore, quia ſunt formæ materiales, quæ omnes à materia in qua ſunt in operando dependent.

II. Quod *beatitudo objectiva non* ſit *poſita in bonis corporis* jam relatis, facile probari poteſt, 1. quia bonis & malis communia ſunt, & inſtabilia ſunt, & voluntati noſtræ non ſub-

 jacent,

jacent, ſed adveniunt ſæpiſſimè, nobis, vel nolentibus, vel non cooperantibus. 2. quia hæc bona homini cum belluis ſunt communia, in quibus perfectiori ſæpe modo reperiuntur: nam hominem ſuperant multa animalia, *tum* vitæ duratione, *tum* corporis viribus, *tum* velocitate, ſenſuum acumine &c. at fœlicitas ſumma ſeu beatitudo objectiva eſt bonum homini proprium. *Ariſt.* 1. *Eth. c.* 7.

III. Sed ſpeciatim *beatitudinem objectivam non conſiſtere in voluptate ſenſibili*, hinc manifeſtum eſt. 1. quia nulla delectatio ſenſibilis poteſt eſſe finis: at beatitudo objectiva ſecundum ſe eſt finis. Ergo. Probatur major, ex ipſa naturâ delectationis ſenſibilis, quæ eſt generatio ſeu motus & acquiſitio alicujus, quod eſt ſenſibili naturæ conveniens, vel eſt cum tali generatione & motu, *Ariſt.* 7. *Ethic. c.* 12. itaque oritur hæc voluptas ex concupiſcentiâ alicujus, quod conveniat naturæ: unde ſupponit in naturâ ſenſibili deficere aliquod bonum conveniens naturæ, quod per generationem motumve acquiritur: quare conſequitur proprie bonum, per generationem motumve, acquiſitum. At vero, quod conſequitur id, quod eſt finis, non poteſt eſſe finis. Deinde quamvis operationes ſenſitivæ eſſent propter delectationem ſenſibilem, ipſa tamen delectatio ſenſibilis ſecundum naturæ ordinem ordinata eſt ad alium finem, ut bene advertit & argumentatur *Aquinas ſum. contra Gentiles l.* 3. *c.* 27. verbi cauſa: delectatio ex cibo & potu ad conſervationem corporis ac vitæ ordinatur: at vero quod non propter ſe eſt, ſed propter aliud, ad quod ex naturâ ſua ordinatur, non poteſt eſſe finis, ne dum ultimus. 2. Summum hominis bonum cum ſit quid optimum, non poteſt conſiſtere niſi in illo bono, quod ad partem hominis nobiliſſimam ſpectat: ita enim fiet, ut tale bonum homini conveniat, quatenus eſt homo: tales autem non ſunt voluptates corporeæ, cum conveniant homini ſecundum partem ſenſitivam, (*a*) *quæ in homine inferior* eſt. (*b*) Plura argumenta videantur apud *Aquinat. loc. cit.*

(*a*) Anima vegetans & ſentiens Scholaſticis dicitur pars inferior in homine, Anima rationalis dicitur pars ſuperior.

(*b*) Pars inferior dicitur operatio ſenſitivæ & vegetativæ animæ.

IV. Si *beatitudo objectiva non* conſiſtat in bonis corporis, an ergo *in bonis* (*a*) *animæ, i.e. animæ rationalis aut intellectivæ*, ea *eſt ſita?* ſed ne hoc quidem dicendum. Nam ſi beatitudo objectiva ſit aliquod bonum animæ, *vel eſſet ipſa animæ eſſentia*, *vel aliquid animæ*, nimirum, *vel potentia*, *vel habitus*, *vel actus*, *vel voluptas*: Sed nihil horum eſt beatitudo objectiva. Ergo. Minorem probabimus per partes ſingulas: ac I. *quod beatitudo objectiva non ſit poſita in animæ eſſentia,* facile probatur, quoniam anima non poteſt beare, ut eſt forma dans homini eſſe humanum: ſic enim homo omnis eſſet beatus, quam diu eſſet: at hoc eſt abſurdum. Ergo. II. *quod beatitudo objectiva non ſit ſita in potentiis aut habitibus animæ*, hinc manifeſtum eſt, quia tam potentiæ quam habitus non poſſunt eſſe ultimus finis: ordinantur enim ad aliud tanquam ad finem, cum ſint propter operationem: potentiæ propter operationem ſimpliciter, habitus propter operationem faciliorem. Sed hic paulo ſpecialius oſtendendum eſt, *beatitudinem objectivam non eſſe ſitam in habitu virtutis* contra (*b*) *Stoicos Philoſophos.* Nihil eſt manifeſtius quam poſſeſſionem virtutis eſſe propter uſum, habitum propter actionem; nec enim juſtus laudatur, niſi quia juſtitiam exercet, (*c*) *nec fortis*, *niſi quia fortiter*, *cum opus eſt*, *pugnat*: itaque actiones virtutis ſunt ipſa virtute potiores: at ſummo bono nihil eſt potius: in virtute ergo per ſe ſpectatâ, vel in nudo ejus habitu, beatitudo objectiva conſiſtere nequit.

(*a*) Anima & animus ſic diſtinguuntur in Philoſophia, ut anima ſignificet, tam inferiorem, quam ſuperiorem partem in homine, i.e. tam vegetantem & ſentientem, quam rationalem animam; ſed animus non ſignificat animam vegetantem & ſentientem, ſed partem tantum immortalem in homine, animam ſcilicet rationalem, niſi quod quidam Philoſophorum, qui virtutes collocant in appetitu ſenſitivo, eum vocaverint animum, ut cum dicunt, mores & virtutes animi; ſed nos hic, cum loquimur de bonis animi, utroque ſenſu accipimus.

(*b*) In eo

(*b*) In eo eſt ſita beatitudo objectiva, quod non eſt propter aliud, quia ſummum bonum eſt propter ſe tanquam finis ultimus, ſed habitus virtutis eſt propter aliud, nempe propter actionem, ad quam ille habitus eſt ordinatus, omnis enim habitus dirigitur ad actionem aliquam vel bene vel male exercendam: Virtutis habitus ad bene exercendam; ita Fortitudo eſt ad bene pugnandum, Temperantia ad bene utendum cibo & potu &c. ergo nudus virtutis habitus abſque exercitio actionis propriæ non eſt ſummum bonum, quia virtus ſola non eſt propter ſe, ſed propter actionem, ad quam refertur, quæ ſi abſit, virtus quidem bonum eſt, ſed non ſufficiens, nec perfectum: at ſummum bonum eſt perfectum & ſufficiens.

(*c*) Vulgo dicunt, non adjectiva ſed adverbia faciunt viros bonos, aut, barbare, virtuoſos: ideoque qui tantum in ſe poſſidet virtutis habitum & ejus actum non exercet, vix eſt ut ἀρηταῖος ſeu virtuoſus dici poſſit; neque enim fortis dicendus eſt, aut liberalis, etiamſi utriuſque virtutis habitum in ſe poſſideat, ſi non, cum opus eſt, aut fortiter pugnaverit, aut ſtipem egeno porrexerit; & ſic in virtutibus aliis.

V. Hoc ergo reliquum eſt, ut videamus, *an beatitudo objectiva in operationibus animæ ſit ſita? Ariſtoteles* quidem ubique locorum docet, fœlicitatem poſitam in operatione ſecundum virtutem. 1. *Ethic. c.* 7. *l.* 10. *c.* 6. *l.* 1. *Magn. Moral. c.* 3. 4. & alibi. *Ariſtotelem* vero agere de beatitudine objectivâ, ſatis patet ex iis, quæ inveniuntur *cit. c.* 6. *l.* 10. *Ethic.* ubi inter alia ſic ſcribit. *Operationes autem eæ ſunt per ſe expetibiles, à quibus nihil præter operationem quæritur; tales autem videntur eſſe actus ii, qui à virtute proficiſcuntur: honeſta namque ſtudioſaque agere, ex iis eſt, quæ per ſe expetuntur.* Quæ verba ſatis ſignificant, ipſum τὸ agere honeſta, ipſumque vivere ſecundum virtutem, eſſe objectum, quod nos reddit fœlices & beatos: cum vero operatio ſecundum virtutem ſit operatio animę intellectivæ (exigit enim προαίρεσιν, & alioquin caderet in Bruta) omnino in aliqua animæ intellectivæ operatione ponēda videtur fœlicitas, ex mente ſaltem *Ariſtotelis* in eâ ponitur: nos tamen non dubitamus, contra *Ariſtotelis* mentem, cum *Aquin. ſumm. Theol. prin. ſecund. part. quæſt.* 2. *art.* 7. *& cont. Gentil. l.* 3, *c.* 34. *& ſanioribus Scholaſticis*, aſſerere, *ultimam hominis fœlicitatem non conſiſtere in actibus ſecundum virtutem moralem*, adeoque *nullam animæ intellectivæ ſeu rationalis, operationem eſſe, aut eſſe poſſe, objectum noſtræ beatitudinis*, quod ſic probamus.

VI. (*a*) *Omnis operatio* animæ *intellectivæ*, ſeu rationalis, vel eſt intellectus, vel voluntatis: neutrius vero operatio, poteſt eſſe beatitudo hominis objectiva finiſque ultimus: nam animæ intellectivę operatio, vel eſt actio intellectus ſpeculativi, vel eſt actio intellectus practici, ſimul & voluntatis, quæ intellectus practici actionem ſolet ſequi: at neutra eſt gratiâ ſui, ſed utraque gratiâ alterius: ſcilicet, utraque eſt propter objectum, quod eſt tanquam cauſa finalis omnium actionum immanentium: ac licet non uſque adeo hæc ſententia placeat *Suareſio Metaph. diſp.* 12. *ſect.* 7. *n.* 17. eſt tamen veriſſima, ſi ſit ſermo & intelligatur de (*b*) *fine operis*, ad quem ab auctore naturæ actus eſt inſtitutus: ſic & intellectus & voluntatis operationes ex ſuâ naturâ à Deo inſtitutæ ſunt, ut objecta intelligibilia & volibilia cum hiſce potentiis uniantur: nam cum res nulla poſſit attingi, aut à potentiâ, cognitivâ, aut appetitivâ, niſi unicuique illarum in ratione termini uniatur, inſtitutor naturæ Deus inſtituit in utraque potentiâ actionem, per quam res cognoſcenda & volenda uniretur, tum intellectui, tum voluntati: itaque ſimpliciter non ſunt ſui gratiâ iſtæ actiones, ſed ex naturâ ſuâ ſunt propter objectum: at beatitudo objectiva debet poni in tali bono, quod ex ſe, non alterius, ſed ſui gratiâ ſit.

(*a*) Si actio virtutis ſit beatitudo noſtra objectiva, erit actio vel intellectus ſpeculativi, vel practici, vel voluntatis: omnis enim actio virtutis ad aliquam ex his tribus referri debet: ſed nulla iſtarum trium actionum eſt id quod nos beat, quamvis poſſit dici eſſe id quo beamur. Intellectus ſpeculativus dicitur, qui & quando verſatur tantum in contemplatione veri, Practicus, qui & quando verſatur in cognitione boni, Voluntas eſt facultas animæ rationalis, quia appetit: ſed quod nulla harum trium actionum, ſive ſit intellectus ſpeculativi, ſive practici, ſive voluntatis, ſit res quæ nos beat, hinc

hinc patet, quia omnis etiam actio refertur ad aliud, ad objectum ſcil. in quod tendit, ideoque nulla eſt finis ultimus: ſed beatitudo objectiva, ſive res quæ nos beat, non tendit in aliud, eſtque finis ultimus abſolutè.

(b) Finis operis dicitur finis ipſius rei ſeu actionis ad quem ex natura ſua deſtinatur, ſic objectum omne poteſt dici finis operis, quia ad illud acquirendum & tanquam ſcopum aſſequendum ex natura ſua, potentia, habitus aut actio deſtinatur: finis operantis dicitur, quem agens intendit ex peculiari conſilio. Sic finis operis in phyſica eſt ſimpliciter explicare corpus naturale, & ſcopus ejus ad quem collinat, illud objectum explicatum dare; ſed finis operantis, i. e. phyſici, poteſt eſſe, cognitione corporis naturalis acceptâ uti ad medicandum, qui eſt ſcopus agentis peculiaris, nec à phyſica proponitur aut exponitur: hic finis vulgo dicitur uſus.

Finis operis eſt illud, quod per Actionem acquiritur, & ad quod Actio natura ſua tendit.

VII. Sed *in ſpecie*, *actiones intellectus ſpeculativi non eſſe beatitudinem objectivam*, inde eſt manifeſtum, quod ſubordinentur actionibus intellectus practici & voluntatis: at beatitudo objectiva debet eſſe finis ultimus. Sed enim, *dicat aliquis*, τὸ ſcire, τὸ contemplari, actiones intellectus ſpeculativi, expetuntur, non alterius, ſed ſui gratiâ: Ergo ſunt beatitudo objectiva. *Reſpondemus*, ex th. 6. quia operationes ſpeculativæ ab Autore naturæ inſtitutæ ſunt propter objectum cognoſcendum, quando dicuntur illæ eſſe tantum ſui gratiâ, intelligitur quidem, illas non eſſe propter finem alium operantis, ſed non tollitur, quo minus ſint propter (a) *finem operis*, τὸ ſcire enim & contemplari ſunt propter objectum ſcibile & contemplabile: nam cum cognitio ſit alicujus cognitio, non poteſt cognitio appeti, niſi & objectum appetatur, & quia actio eſt propter objectum, prius haud dubie expetitur actio, poſterius objectum, & actio propter objectũ: Deinde ſi beatitudo objectiva conſiſteret in contemplatione, non iſta foret contemplatio rei cujuſlibet, ſed haud dubie objecti præſtantiſſimi; (b) *at contemplatio objecti* præſtantiſſimi nunquam ſeipſa abſolvitur; ſed ex ſe tendit in actum voluntatis: fieri enim non poteſt ut contemplationem objecti digniſſimi, præſtantiſſimi, altiſſimi, ſc. Dei, non comitetur ejuſdem objecti amor.

(a) Finis operis eſt illud, ſive objectum ſive effectum, quod per Actionem acquiritur, & ad quod actio ex natura ſua tendebat, ita contemplatio eſt propter verum, ut illud cognoſcatur: quandoquidem autem objectum differt ab actione, recte dicitur actio eſſe propter aliud, cum dicitur eſſe propter objectum. Finis operantis eſt, quem operans ſibi intendit, & qui ſequitur ex deſtinatione operantis. Contemplatio ſi referatur ad contemplationem, & ſpectetur ut finis operantis, eſt ejus reſpectu finis ultimus in Philoſophia ſpeculativa, ſi ſpectetur reſpectu objecti quod eſt verum, non finis eſt, nedum ultimus, ſed medium ad finem.

(b) Tanta eſt connexio actionum intellectus & voluntatis, ut ſe invicem perpetuo comitentur: nam tantum diligimus, qui eſt actus voluntatis, quantum intelligimus, qui eſt actus intellectus, & ignoti nulla cupido: verum actus intellectus refertur ad actum voluntatis, non contra.

VII. Verum, *nec actiones practicas in ſpecie eſſe beatitudinem objectivam*, facile probatur: Ratio 1. quia non ſunt per ſe expetibiles, ſed propter aliud, quod late probat ipſe *Ariſtoteles c. 7. l. 10. Ethic.* ubi oſtendit, (a) *operationes politicas*, quibus bonum commune ordinatur; *& bellicas*, quibus bonum commune defenditur, *non eſſe propter ſe*, *ſed propter aliud*; & inde ſumit argumentum, quo probet cæteras alias actiones practicas non propter ſe ſed propter finem expeti, quod hæ omnium aliarum longe præſtantiſſimæ propter aliud expetantur. Sed *ſpecialiſſime actiones virtutum moralium non eſſe beatitudinem objectivam*, ſic non male concludit *Aquin. loc. cit. contra Gentil.* Ratio 2. Omnes morales operationes ſunt ordinabiles ad aliud: ſic actiones fortitudinis, quæ in bello liquent, ordinantur ad victoriam & pacem: ſtultum enim foret bella geri propter ſe; actus juſtitiæ ad ſervandam concordiam inter homines, ut unuſquiſque quiete, quod ſuum eſt, poſſideat: at beatitudo objectiva non eſt ad finem ulteriorem ordinabilis; eſt fœlicitas enim ſumma & finis ſummus: Ratio 3. Præterea cum actiones virtutum moralium verſentur, tum circa

circa *res externas* (*b*) quæ in uſum hominum veniunt, tum circa moderandos (*c*) *partis inferioris* & ſenſitivæ affectus, ac pars ſenſitiva ſit propter perficiendum opus animæ intellectivæ, quis non videt, actiones virtutum moralium expeti, non propter ſe, ſed, vel propter uſum in vita humana, vel propter bonum animæ intellectivæ? ſcil. ut, affectibus per virtutum moralium actiones bene ordinatis, mens expeditius poſſit incumbere contemplationi & animus ferri promtius in amorem objecti præſtantiſſimi jam cogniti. Quare omnino concludimus, beatitudinem objectivam non conſiſtere in operatione virtutis, contra *Ariſtot.* nec in ulla operatione animæ intellectivæ.

(*a*) Quia omnes operationes & actiones morales & practicę ordinantur ad aliud: ſic actiones Fortitudinis, Temperantiæ, ordinantur ad Pacem & Victoriam; Temperantem & honeſtam vitam.
(*b*) Res externæ ſunt: V. C. pecuniæ, cibi, & potus, ſumptus & mercimonia.
(*c*) Pars inferior animæ in homine, dicitur omnis operatio animæ ſenſitivæ ac vegetativæ, quemadmodum operationes animę Rationalis dicuntur pars ſuperior animæ.

IX. Sed nec *in voluptate animi conſiſtere beatitudinem objectivam*, hoc argumento probat *Aquin. pr. ſec. Quæſt. 2. art 2. ſum. Theol.* In unaquaque re, aliud eſt, quod pertinet ad eſſentiam ejus, ſc. ut illam conſtituat, aliud, quod eſt proprium accidens ejus; ſicut aliud eſt, eſſe rationale, aliud, eſſe riſibile, in homine: ſed omnis voluptas animi eſt quoddam accidens & proprietas conſequens beatitudinem, vel aliquam beatitudinis partem; nam ex eo delectatur aliquis, quia habet aliquod bonum, vel in re, vel in ſpe, vel in memoria: quod bonum, ſi eſt perfectum, eſt ipſa beatitudo objectiva. Ergo ipſa delectatio, quatenus talis, non eſt beatitudo objectiva: nam ſi delectatio ſit proprietas, quæ conſequitur beatitudinem objectivam, præſertim acquiſitam, utique ipſa in ſe non poterit eſſe beatitudo objectiva: alioquin daretur delectatio ipſius delectationis ex bono acquiſito, & proceſſus in infinitum; quod eſt abſurdum. Atque ita *beatitudinem objectivam non conſiſtere in bonis internis* ipſius hominis, ſive corporis, ſive animæ, *hac diſputatione fuit oſtenſum*, ſicut eam *non* conſiſtere *in bonis externis*, ſeu fortunæ, *priori* fuerat *demonſtratum.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

QUARTA,

DE

SVMMO BONO.

THESIS I.

BOna, quæ Hominem perficiunt, ſunt in duplici differentia: quædam enim illum perficiunt, eo quod reipſa in ipſo exiſtant aut ab eo poſſideantur; alia, quod ab ipſo ſint cognita & amata: prioris generis ſunt bona, tum animi, tum corporis, quæ interna vocamus, tum fortunæ, quæ externa diximus: poſterioris generis ſunt entia omnia, tam ſenſibilia quam intelligibilia, quatenus cadunt ſub ſpeculationem intellectus & ſub amorem voluntatis. Egimus huc uſque de bonis prioris ordinis, & in nullo eorum Beatitudinem objectivam collocavimus: reliqua ſunt *bona poſterioris ordinis*, quæ cum perficiant quoque hominem, ut ſunt objecta cognita & amata, ulterius inquirendum eſt, *an in illis Beatitudo objectiva ſit collocanda?* Et cum horum bonorum, quædam ſint creata, quoddam increatum, ut Deus, quæritur, *an in bonis creatis, an* vero *in bono increato*, objectiva Beatitudo conſiſtat?

II. Quod *Beatitudo objectiva non conſiſtat*

in aliquo bono creato, quatenus cadit ſub intellectionem & volitionem, facile probari poteſt: quia beatitudo objectiva eſt ſummum bonum & ultimus finis; at nulla res creata eſt ſummum bonnm aut ultimus finis: non ſummum bonum, *(a)* quia omnis res creata, ſicut habet entitatem participatam ab alio, ita etiam habet participatam bonitatem: at talis bonitas non eſt ſumma: non finis ultimus, quia omnis res creata, ſicut habet cauſam efficientem, à qua eſt, ita & finalem, ad quam refertur; ideoque non eſt finis ultimus. Sed hæc noſtra aſſertio firmiſſime probatur ex natura objecti (ut loquuntur *Scholaſtici*) beatifici; quod cognitum, eſt verum omnium maxime perficiens intellectum; &, quod volitum, omnium pleniſſime ſatiat voluntatem: tale verum cognitum, non eſt res creata, quia habet veritatem participatam, quæ non eſt ultima perfectio intellectus; &, tale bonum volitum non eſt res creata, quia habet bonitatem participatam, quæ non plene ſatiat voluntatem. Hæc ratio eſt deſumta ex *ſum. Theol. Thom. Aquin. pr. ſec. quæſt. 2. art. ult. & quæſt. 3. art.* 7. quæ quia eſt efficaciſſima, non nihil eam explicabimus.

(a) Ens aliud eſt per eſſentiam, aliud per participationem. Per eſſentiam, quod entitatem ſuam à nullo habet, eſtque ſolus *Deus*: per participationem, quod entitatem ſuam participavit ab alio, ſc. Deo, eſtque omnis creatura; ita quoq; Bonum eſt aliud per eſſentiã, quod bonitatem ſuam non habet aliunde, ut Deus, aliud per participationem, quod eam habet à Deo, ut Creatura. Hinc liquet ſolum Deum eſſe ſummum bonum, & non Creaturam: ſic quoque & verum dicitur per eſſentiam, quod veritatem obtinet ex natura ſua, ut Deus, & per participationem, quod veritatem ſuam, qua verè eſt id quod eſt, accepit aliunde, ſcil. à DEO, eſtque Creatura; nam hæc eſt aurea Regula, DEUS eſt cauſa omnis entitatis, veritatis. & bonitatis in creaturis, unde nulla Creatura eſt ſumme vera, aut ſumme bona, DEUS enim & ſemper & magis verus eſt, & magis bonus: quia, propter quod unumquodque eſt tale, illud ipſum eſt magis tale: ſed Creaturæ ſunt veræ & bonæ propter & per Deum: ergo Deus eſt magis verus, & magis bonus; conſequenter, ſolus DEUS eſt ſumme verus, & ſumme bonus, ideoque ſolus eſt Beatitudo noſtra objectiva.

III. *(a) Objectum beatificum, quatenus tale eſt*, ex natura ſua non tantum perficit voluntatem, ut eſt quoddam bonum, ſed & perficit intellectum, ut eſt quoddam verum: hoc ſuppoſito ſic procedimus. Beatitudo objectiva, in quantum eſt cognita, non poteſt conſiſtere in vero, quod eſt tale per participationem, ſed in eo, quod eſt verum per eſſentiam: Atqui nulla creatura eſt vera per eſſentiam, ſed omnis eſt vera per participationem. Ergo in nulla creatura poteſt conſiſtere beatitudo, ut cognita. Minor certa eſt, quia, ut creatura habet entitatem participatam, ita & veritatem: nam veritas entitatem ſequitur. Major probatur: quia beatitudo objectiva, ſicut ex ſua natura habet, quod non per aliud ſed per ſe beet, ita rationem beandi & perficiendi intellectum non ab alio habet, ſed à ſe: ac proinde rationem veri, ſub qua perficit intellectum eumque beat, non ab alio participat, ſed à ſe habet: alioqui non per ſe ſed per aliud bearet: at hoc dici non debet: quia id, quod eſt tale per aliud, neceſſario reducitur ad id, quod per ſe eſt tale. Pariter beatitudo objectiva, in quantum eſt volita, non poteſt conſiſtere in bono, quod eſt tale per participationem, ſed in eo quod eſt bonum per eſſentiam: *(b) atqui nulla creatura eſt bona* per eſſentiam, ſed omnis eſt bona per participationem. Ergo in nulla creatura poteſt conſiſtere beatitudo objectiva, ut volita. Minor certa eſt, quia ut creatura habet & entitatem, & veritatem, ita & bonitatem participatam: nam & bonitas entitatem ſequitur. Major probatur: quia objectiva beatitudo, ſicut ex natura ſua, non per aliud, ſed per ſe beat, ac ſic beat ac perficit intellectum; pari modo beat ac perficit voluntatem: ideoque rationem boni, ſub qua voluntatem perficit ac beat, non ab alio participat, ſed per ſe habet. Concludimus ergo, nullam rem creatam poſſe eſſe beatitudinem objectivam, ut cognitam vel volitam, quia nec intellectum nec voluntatem plene ac perfecte perficit. Nihil ergo reſtat aliud, quam *ut beatitudo objectiva conſtituatur in ente increato, Deo ſolo*; quod ex inductione jam clarum eſt. Nam beatitudo objectiva non conſiſtit in bonis externis fortunæ, ut fuit oſtenſum in

diſp. 3.

iſp. 2. nec in bonis internis animæ, vel cororis, ut fuit probatum *diſp.* 3. nec in ullo boo creato, vel cognito, vel volito, ut *hac diſp.* unc convicimus. Ergo in ſolo conſiſtit Deo, uia nihil amplius eſt reliquum.

ı) Objectum beatificum, i. e. quod hominem facit beatum, homini eſt proprium: illud vero homini eſt proprium, quod ei convenit ſecundum partem ſuperiorem, animam ſcilicet rationalem, quia corpus & animam vegetantem ac ſentientem habet communia cum rebus aliis, ſed animam rationalem non item; quod vero ei convenit ſecundum animam rationalem id ei competit ſecundum intellectum & voluntatem: ergo objectum beatificum hominem beare nequit, niſi & intellectum & voluntatem perficiat, ideoque debet eſſe, & ſumme verum, & ſumme bonum.

) Ens vulgo dividitur, in ens per eſſentiam, & ens per participationem: prius dicitur, quod entitatem ſuam à nullo habet, eſtque ſolus Deus: poſterius dicitur, quod entitatem habet ab alio participatam, eſtque omnis creatura: ſic dividitur quoque,& verum & bonum;itaque Deus & eſt ens, & verus, & bonus per eſſentiam, quo ſenſu Chriſtus dicit, Pater meus ſolus eſt bonus: Creatura eſt ens, & vera, & bona per participationem, quo ſenſu dicitur, quod Deus omnia viderit quæ fecerat, & erant valde bona.

IV. *Deus* ergo *beatitudo* hominis eſt *objeva*, ſive objectum, quod beat: ſed *in quo nc conſiſtit beatitudo formalis*, ſive id, quo jectum, quod beat, fit noſtrum? duas enim atitudinis quaſi partes integrantes fecimus, *ſp.* 2. objectivam & formalem. Omiſſis iorum ſententiis, dicimus,*Beatitudinem foralem conſiſtere in eo,quo* Deus noſtra *beatitudo jectiva nobis* objective *conjungitur*: Deus im ſeipſo non poteſt nos perficere, niſi ut jectum: at non poteſt Deus nobis objective njungi niſi per operationem. Ergo *Beatido formalis conſiſtit in operatione.* (*a*) *Verum imvero cum* operatio ſit multiplex, alia vilis, alia non vitalis, alia tranſiens, alia imanens: Quæritur, *in qua operatione conſiſtat atitudo formalis?* Reſpondemus, *in operatio.* & *vitali* & *immanente:* atque hoc utrumque *Ariſt.* probari poteſt. *Primum*, cum beatido naturalis in vivendo conſiſtat, docente *riſt. l.* 1. *Magn. Moral. c.*4. ubi poſt multa ita concludit; Ergo, *& feliciter vivere*, *& felicitas in vivendo eſt*: imo, cum ſit vita quædam beata, ex teſtimonio *Ariſtot.* 9. *metaph. c.* 9. *text.* 16. in fine, ubi ait, *felicitas vita quædam eſt.* Et 10. *Ethic. c.* 6. *text.* 26. *lib.* 1. *Ethic. ad Eudemum*, *poſt principium*, *& alibi*; utique beatitudo conſiſtet in ultima perfectione vitali; at hæc eſt operatio: nam ex *Ariſt.* 2. *de Anim. c.* 2. *text.* 13. *idem eſt vivere*, *quod operari:* quin etiam operatio vitalis non ſolum eſt ultima perfectio viventis, ſed etiam perfectiſſima, quod ex eodem *Ariſt.* colligere eſt, 2. *de Cælo*, *c.* 3. *t.* 17. ubi ſic ſcribit. *Eorum quodque,quorum eſt opus, operis ipſius eſſe gratia conſtat*: ſenſus eſt; *unumquodque eorum*, *quorum eſt opus*; i. e. quæ alicujus operis ſunt activa, *eſſe gratia ipſius operis conſtat,* i. e. conſtat eſſe activa gratia ipſius operis. Quare actus primus vitæ (ſive potentia ſit, ſive habitus)ex ſua natura eſt gratiâ actus ſecundi vitæ, tanquam finis. *Alterum*; quod beatitudo formalis ſit actio immanens,ſic probatur ex *Ariſtot.* Beatitudo formalis eſt operatio in ſuo genere perfectiſſima, 10. *Eth. c.* 7. operatio autem immanens præſtantior eſt tranſeunte: eſt enim propter ſe, 1. *Metaph. c.* 1. 10. *Ethic. c.* 7. 8. cum tamen actio tranſiens, non propter ſe ſit, ſed propter productum, 1. *Eth.c.*1. *text.* 3. Ergo beatitudo formalis non eſt operatio tranſiens, ſed immanens. Deinde, beatitudo formalis eſt operatio, quæ manet in beato operante, 1. *Magn. Moral. c.* 1. *&* 9. *Metaph. c.* 9. *t.* 16. operatio autem tranſiens non manet in operante, quod notum eſt. Et quid multis? Beatitudo formalis eſt quædam vita, ut jam vidimus: at operatio vitalis, non eſt tranſiens, ſed immanens. Ergo &c.

(*a*) Operatio vitalis dicitur, quæ oritur à principio vitæ, i. e. ab anima aliqua, ſive vegetante, ſive ſentiente, ſive rationali, ut, creſcere, intelligere, ſentire; non vitalis dicitur, quæ oritur à principio non vivente, ut, in terram prolabi, oritur à forma mixti in corpore; & non ab aliqua anima, principio vivente: operatio immanens eſt, quæ manet in ipſo principio operante, ſicuti viſio manet in ipſo oculo vidente: tranſiens dicitur,quæ extra principium operans in alio ſubjecto recipitur, ſicuti calefactio extra ignem recipitur in aqua.

Operatio alia eſt vitalis, alia non vitalis: vitalis dicitur, quæ oritur à principio vitæ, i. e. Animâ, ſeu vegetante, ſeu ſentiente, ſeu rationali, uti eſt nutritio, viſio, intellectio: non vitalis, quæ oritur à principio, quod non vivit, uti eſt Solis motus & Elementorum, nam nec Sol nec Elementa vivunt. Operatio alia eſt Immanens, alia tranſiens: Immanens dicitur, quæ manet in ipſa cauſa efficiente, à qua proficiſcitur, uti eſt, Intellectio, quæ manet in intellectu: Tranſiens eſt, quæ extra cauſam efficientem abit in rem aliam, ut Calefactio, quæ extra ignem abit in aquam.

V. Sed enim, ſi *beatitudo formalis* ſit *operatio vitalis & immanens*, ulterius quæri poteſt, *utrum ſit animæ vegetativæ*, *an ſenſitivæ*, *an rationalis?* Quod *non* ſit *animæ vegetativæ*, illud quidem extra omne eſt dubium; quia illa non poteſt eſſe principium humanæ & moralis operationis; cum ſit omnino expers rationis: ſed *nec* ſita eſt formalis beatitudo *in aliqua operatione animæ ſenſitivæ*; (*a*) *quæ rationalis quidem non eſt per eſſentiam*, eſt tamen per participationem: quia operatio ſenſitiva non poteſt nobis conjungere niſi bonum ſenſibile: at tale non eſt ſummum bonum, ut ante vidimus. Ergo, &c. Deinde formalis beatitudo ponenda eſt in operatione naturaliter perfectiſſima, 1. *Eth. c.* 2. *&* 5. 10. *Eth. c.* 6. At operatio ſenſitiva, quæcunque illa ſit, non eſt perfectiſſima: nec ex parte principii, quia eſt ab anima ſenſitiva, quæ eſt minus nobilis, quam rationalis: nec ex parte objecti, quia terminatur ad (*b*) *bonum ſenſibile*, quod eſt longe inferius bono intelligibili. Denique beatitudo formalis non poteſt nobis eſſe communis cum brutis: nam convenit ſoli homini, 1. *Eth. c.* 9. *t.* 45. *&* 10. *Eth. c.* 8. *t.* 30. Atqui operatio ſenſitiva etiam brutis convenit. Ergo *beatitudo formalis* conſiſtit *in* aliqua *operatione vitali & immanente, quæ conveniat ſoli homini & quidem quatenus eſt rationalis*: talis eſt *operatio intellectus & voluntatis*: in *utraque* ponimus beatitudinem formalem, quod ulterius eſt explicandum.

(*a*) Anima rationalis, dicitur rationalis per eſſentiam, quia ejus eſſentia in ratione eſt ſita, & per rationem definitur: anima ſenſitiva, quæ quidem eſt irrationalis in ſe, atque eſſentia ſua, dicitur tamen rationalis participative, quia ſubeſt in operationibus ſuis imperio animæ rationalis, nam videmus, appetimus, loco nos movemus, cum volumus ac judicamus: ſed anima vegetans, nec per eſſentiam, nec per participationem, eſt rationalis, nec enim nutrimur, nec creſcimus, nec noſtri ſimilem prolem generamus, cum & volumus & judicamus.

Anima humana, quæ hominem conſtituit, intellectu ac voluntate eſt prædita: eſt Rationalis per eſſentiam, quia ejus natura talis eſt, ut, ſi non fuerit ratione prædita, ne quidem Anima ſit futura, ſed Anima ſentiens. In homine dicitur Rationalis per participationem, quia, in quantum ſubeſt *Rationis Imperio* ac ductui ac dictamini, aliquo modo particeps ſit *Rationis*: ſenſitiva Anima Bruti nullo modo particeps eſt rationis, quia non ſubeſt alicui Animæ Rationali.

(*b*) Bonum ſenſibile, eſt bonum jucundum, aut utile, quia utrumque ſenſu percipitur: Bonum intelligibile, eſt bonum honeſtum, quod ſola ratione intelligitur.

VI. Dicimus igitur, beatitudinem formalem eſſentialiter conſtitui & integrari ex actione intellectus & voluntatis: *illam* vocant vulgo beatitudinem *contemplativam*; *hanc activam*. Hæc diviſio ſumitur ex *Ariſt.* 10. *Eth. c.* 7. 8. explicant eam *Conimbric. in Eth. diſp.* 3. *quæſt.* 3. *art.* 2. *Fonſec.* 1. *Metaph. c.* 1. *quæſt.* 1. *ſec.* 6. ſed non eodem modo. *Conimbricenſes* volunt duas illas beatitudines eſſe duas ſpecies, ita ut utraque per ſe & ratione ſui veram habeat rationem beatitudinis. *Fonſeca* aliter philoſophatur, & docet, duas illas beatitudines eſſe partes integrantes unam eſſentiam unius totalis beatitudinis: quæ explicatio nobis magis arridet: (*a*) quia neutra ſe ſola poteſt beare; ſed utraque ſimul ad beandum eſt neceſſaria: Ergo utraque ad beatitudinem formalem pertinet tanquam pars unius beatitudinis, ex utraque integratæ. Atque hæc explicatio ab ipſo *Ariſt.* confirmatur, qui, *libros de moribus* ad *Eudemum* concludens, docet, *omnes actiones noſtras, omniaque ſtudia, rerumque poſſeſſiones tunc judicandas eſſe meliores, quando magis adjuvant & faciunt ad Dei cognitionem & cultum*; *deteriora autem cenſeri, quæ nobis impedimento fuerint.* Ex quibus *Ariſtotelis* verbis, ulterius liquet, (*b*) *Beatitudinis formalis partem contemplativam* conſiſtere *in*

Dei

Dei cognitione, *activam in ejus cultu*, quatenus nempe & cognitio & cultus Dei naturæ lumine ac viribus obtineri poteſt: nam hæc omnia procedunt de beatitudine naturali; quod in alia diſputatione priore eſt monitum.

(*a*) Cum genus dividitur in ſpecies, tota natura generis eſt una tota in altera ſpecie, ut, tota natura Animalis eſt in homine, tota in Bruto; at cum integrum dividitur in membra, non invenitur tota natura integri in unoquoque membro, ſed partim in uno, partim in altero, ſic tota natura Corporum non eſt in capite, nec tota in pede, ſed partim in capite, partim in pede, partim in reliquis membris: ſummum quoque bonum non totum exiſtit in Beatitudine objectiva, nec totum in formali, ſed partim in illa, partim in hac, nec enim Deus, Beatitudo objectiva, nos beat, niſi per beatitudinem formalem, Actionem noſtri intellectus & voluntatis, fiat noſter; ideoque hæc Beatitudinis diviſio eſt non generis in ſpecies, ſed integri in membra.

(*b*) Pars contemplativa beatitudinis formalis, conſiſtens in cognitione Dei naturali, accepta per lumen naturæ, ex libro naturæ, acquiritur per perfectiſſimam virtutum intellectualium ſcientiam, ſapientiam, quæ eſt habitus contemplativus, verſans circa objectum præſtantiſſimum, puta Deum: altera pars conſiſtens in cultu Dei naturali inſtituto ſecundum legem naturæ, ex libro ſcripturæ, acquiritur per perfectiſſimam virtutum moralium ſcientiam, pietatem, quæ docet Deum naturaliter cognitum, colere, venerari, amare.

VII. Beatitudinem formalem, partim eſſe collocandam in operatione intellectus, partim in operatione voluntatis, ex eo liquet, quia ad perfectam poſſeſſionem objecti beatifici, ſeu beatitudinis objectivæ, Dei, requiritur, & perfecta ejus ſpeculatio & perfectus amor (perfectus, ſc. naturaliter, quantum natura hominis in via, i. e. vita, permittit) dum enim DeumDeique proprietates ſpeculamur, Deo conjungimur: dum cognitum amamus, intime ei unimur: at ſpeculatio actio eſt intellectus & amor voluntatis. Ergo, &c. Atque hîc contra *Thom. Aquin. ſentimus*, qui in *Summ. Theol. pr. ſec. quæſt.* 3. *art.* 4. *& contra gentes l.* 3. *c.* 25. 26. Beatitudinem formalem in ſolo actu intellectus (intelligere Deum) non item in actu voluntatis collocat. At vero, ſi ſententia *Aquin.* ſit vera, ſequitur, Dæmones beatitudine formali eſſe beatos, quia in ipſis altiſſima Dei cognitio naturalis reperitur: præterea & illi erunt beati, qui Deo ſunt maxime inviſi, quia in illis eſſe poteſt & ſæpe eſt profundiſſima Dei ſpeculatio: at hoc eſt contra Ariſtotelem, qui 10. *Eth. c.* 8. *ad finem* ait diſerte, *eum, qui vere & eſſentialiter eſt fœlix, eſſe amiciſſimum Deo.* Sentimus quoque hîc contra *Melch. Canum loc. theol. l.* 9. *c.* 9 alioſque, qui beatitudinem formalem ponunt in ſolo actu voluntatis, quæ ſententia, præterquam quod ſit contra *Ariſtotelem* ubique fere beatitudinem in ſpeculatione collocantem, etiam rationi repugnat: Nam non poteſt exiſtere amor Dei, niſi jam ante præceſſerit ejus contemplatio: quippe actus voluntatis ſemper præſupponit & includit actum intellectus; alioquin voluntas non foret potentia rationalis. Nos ergo Beatitudinem formalem ponimus; ex parte intellectus, in perfectiſſima cognitione, quæ de Deo ex creaturis haberi poteſt lumine naturæ: ex parte voluntatis, in amore Dei naturaliter cogniti, (*a*) qui *amor non eſt concupiſcentiæ, ſed amicitiæ: Sed in utra actione, intellectus an voluntatis, principalius ponitur beatitudo formalis?* Ad hoc reſponderi nequit, niſi prius conſtet, an actio intellectus ſit nobilior actione voluntatis? quæ quæſtio licet in utramque partem à *Scholaſticis* ſoleat diſputari, ac non multum referat, utrumvis ſtatuatur, nos tamen *actioni voluntatis primas deferimus*, (*b*) ac beatitudinem formalem potiſſimum conſiſtere dicimus in actu voluntatis: actu intellectus non excluſo, ſed eſſentialiter incluſo. Quomodo vero in hac Dei contemplatione & amore ſummum bonum conſiſtat, non tam facile verbis exprimitur, quam quidem contemplantis & amantis animus ſentit. Per contemplationem ſane Dei, ejuſque potentiæ, bonitatis, ſapientiæ, ex rebus creatis cognitionem, homo quaſi Deus ſit: *anima enim intelligendo fit omnia.* 3. *De Anim. c.* 4. Per amorem ita Deo cognito unitur homo, ut totus in eum abſorbeatur, ac totus in eo ſit, juxta vulgatum illud, Animus eſt magis ubi amat, quam ubi animat. Certe hic *felicitatis humanæ* eſt *apex* & in hac

vita faſtigium, *Deum* ex rebus creatis rite recteque *cognoſcere, cognitum* venerari & *amare*, in quo *tota beatitudo* abſolvitur, quam aliquot jam diſputationibus ſumus proſecuti.

(*a*) Amor concupiſcentiæ dicitur, quo alteri cupimus bonum aliquid; amor amicitiæ, quo deſideramus frui re amata, aut quo amamus rem nobis gratam: nos amando Deum nullum bonum Deo cupimus, ſed ferimur in illum tanquam in objectum nobis gratum atque amicum.

(*b*) Beatitudo formalis magis & potius conſiſtit in Actu voluntatis, quam Intellectus, quia totus Intellectus, ſive cognitio & contemplatio Dei, refertur ad Actum voluntatis, ſive Amorem Dei.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM QUINTA, DE SPONTANEO.

THESIS I.

SUmmum Bonum, ſeu *finem ultimum* Philoſophiæ practicæ, expoſuerunt Diſputationes præmiſſæ: ordinis ratio poſtulat, ut fini ultimo jam explicato ſubjungatur explicatio *finis ſubordinati*, i. e. medii quem voce græca Πράξεως expreſſimus *diſp.* 2. *th.* 1. & *diſp.* 1. *th.* 5. & latine *th.* 2. *diſp.* 1. in definitione Ethicæ vocavimus *actionem humanam*: Nempe, Philoſophia practica hominem imbuit cognitione virtutum, quibus imbutus, πράξις, actiones edit humanas, i. e. homine dignas, iiſque ſummum bonum acquirit: Notandum autem eſt ſtatim, πρᾶξιν, actionem humanam, interdum ſumi late pro qualibet actione hominis, qua aliquid πράτἰει, agit, quocunque modo, interdum ſtricte pro actione hominis ut homo eſt, i. e. cujus homo dominus eſt, quæ & à rationis cognitione & à libera hominis voluntate proficiſcitur: & hanc utramque ſignficationem obſervabit in ipſo *Ariſt.* quiſquis *c.* 1. *l.* 3. *Eth. ad Nicom.* diligenter perlegerit: generaliter ſumta πρᾶξις, *actio humana*, dividitur in *ſpontaneam* & *invitam*: τὸ quippe ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον i. e. ſpontaneum ac invitum, diſtinguunt omnes actiones humanas: nam duplex eſt earum differentia: una ratione cognitionis, ſecundum quam actiones humanæ, i. e. hominis, ſimpliciter & in genere, fiunt, vel à ſcientibus, vel ab ignorantibus: altera ratione voluntatis, ſecundum quam fiunt, vel à volentibus, vel à coactis: quæ actiones fiunt *à ſcientibus & volentibus*, dicuntur *ſpontaneæ*: quæ, *vel ab ignorantibus* (quomodo ignorantibus, poſtea explicabitur) *vel à coactis*, dicuntur *invitæ*. Sed vero ſi πρᾶξις, actio humana, ſpeciali ſignificatione ſumatur, jam ſola ſpontanea talis dici debet. Nos hac diſputatione actionis humanæ, πράξεως, in genere ſumtæ, differentiam primam, τὸ ἑκούσιον, *ſpontaneum*; alteram, τὸ ἀκούσιον, *invitum*, explicabimus diſputatione alia.

II. *Ariſt. c.* 1. *l.* 3. *Eth. ad Nicom. ſub finem*, aut, ſicuti alii ejus interpretes hoc cap. in tria diſpeſcunt, *c.* 3. definit τὸ ἑκούσιον, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθ᾽ ἕκαστα, ἐν οἷς ἡ πρᾶξις, i. e. *Spontaneum eſt id, cujus principium eſt in agente ſciente ſingula*, id eſt, omnes circumſtantias, *in quibus actio eſt*, i. e. conſiſtit. Cum dicit ἑκούσιον eſſe, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, opponit illud τῷ βιαίῳ, cujus principium eſt extra agentem; cum addit εἰδότι, &c. opponit illud ἀκούσιῳ δι᾽ ἄγνοιαν. τὰ καθ᾽ ἕκαστα, (*a*) *circumſtantiæ ſingulares*, vulgato iſto verſu comprehenduntur, *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*. Duo itaque requiruntur *ad actionem ſpontaneam*. 1. *Scientia* ſeu cognitio rei agendæ omniumque actionis circumſtantiarum.

rum. 2. *Principium*, à quo proficiſcatur Actio, *intrinſecum.* Videndum igitur reſtat, Quomodo aliquid ſit *ſpontaneum ratione ſcientiæ*, deinde, quomodo *ratione principii intrinſeci.*

(*a*) Circumſtantiæ ſingulares omnem actionem humanam reddunt, vel bonam, vel malam, prout vel convenerint cum recta ratione, vel non convenerint, unde vulgo vocantur circumſtantiæ morales, & ab illis dicitur dependere omnis bonitas vel malitia moralis, ſeu honeſtas & turpitudo actionum. *Quis* ſignificat perſonam agentem; *quid*, objectum; *cur*, finem, *ubi*, locum; *quando*, tempus; *quibus auxiliis*, media, & inſtrumenta; *quomodo*, rationem agendi. Pro hiſce circumſtantiis variatis mutatur quoque actio humana, ex bona in malam, & contra: inter omnes autem circumſtantias morales præcipue ſunt finis & objectum. Ut vero aliqua actio ſit bona, debent omnes circumſtantiæ convenire cum recta ratione; ut ſit mala, ſufficit, ſi vel una circumſtantia à ratione recta recedat.

Circumſtantiæ ſingulares dicuntur, quæ circa unamquamque Actionem hominis ſingularem ſtant, i. e. inveniuntur, & exprimuntur vulgato verſu: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Quis*, ſignificat perſonam agentem, *quid*, objectum quod agit, *ubi*, locum quo agit, *quibus auxiliis*, media quibus agit, *cur*, finem propter quem agit, *quomodo*, modum quo agit, *quando*, tempus quo agit. Ab hiſce circumſtantiis ſingularibus pendet Actionum omnium ſingularium bonitas, aut malitia moralis in homine: ſc. ſi omnes circumſtantiæ hæ convenerint cum recta ratione, Actio humana eſt bona, ſi una tantum à recta ratione diſcrepaverit, Actio humana eſt mala; inter omnes verò circumſtantias præcipuæ ſunt, *quid* & *cur*, *i. e. objectum & finis.* Atq; hæ circumſtantiæ omnes intelliguntur in definitione *Spontanei*, per vocem *ſingula.*

III. (*a*) *Scientia*, quæ actionem reddit ſpontaneam, Philoſophis Ethicis, & magis proprie, ſolet dici *Conſcientia*, quæ quid ſit, *an rationis* ſeu mentis humanæ *facultas*, ipſe intellectus, *an ejus habitus*, *an actus*, hujus non eſt loci, nec noſtri nunc inſtituti, inquirere: cui lubet, videat iſta diſputata apud *Thomam Aquin. Sum. Theol. p.* 1. *quæſt.* 79. *art. ult. & apud Aneſ. l.* 1. *Caſ. Conſ.* Nos impræſentiarum per eam intelligimus, actum rationis intellectus practicæ, quo ipſa judicat quid ſit bonum ac malum, quid fas ac liceat, quid nefas ac non liceat, & quo præterea præſcribit, quid ſit faciendum, quid omittendum. Atque hanc vocant *conſcientiam de faciendo*, & juxta eam dicimur agere, vel ſecundum, vel contra conſcientiam: Nam *conſcientiam de facto*, h. e. illud intellectus judicium, quod factum conſequitur, quod hominem, prout vel bene vel male egerit, vel accuſat vel delectat, unde bene vel male ſibi quis dicitur conſcius, hîc non ſpectamus. *Sponte agere dicitur homo ratione conſcientiæ* de faciendo, in quantum hæc præconis inſtar eſt ac concionatoris, explicantis primo, ac præſcribentis ei, quid legi naturæ rectæque rationi ſit conſentaneum, quid diſſentaneum, quid permiſſum, quid prohibitum; applicantis deinde vivendi ex lege naturæ & ſecundum rectam rationem univerſales regulas ſingulis ejus actionibus. Tale dictamen, tale judicium rationis practicæ de actionibus humanis faciendis, facit eas ſpontaneas, &, prout convenerint vel non convenerint ſecum, bonas reddit vel malas moraliter: nempe, ut lex divina norma eſt actionum hominis Chriſtiani ſpiritualium, lex civilis norma ad quam Reſp. debet componi ac regi, ſed utraque non niſi cognita, ita lex quoque naturæ norma eſt actionum moralium, ſed cognita, quæ legis naturalis cognitio Ethicis, *Conſcientia*, appellatur, & *Damaſceno lex intellectus.* Hæc amuſſis eſt actionum humanarum, & juxta eam vel male vel bene, ac ſemper ſponte agit homo: bene agit, ſi agat, quod agendum præcipit conſcientia: male agit, ſi non agat quod jubet, aut contrarium faciat: atque ex hiſce liquet, fieri non poſſe, ut quis agat contra conſcientiam & non peccet: nam ſicut peccat, qui contra legem agit, quamdiu ea manet: ita peccat, qui contra conſcientiam agit, quamdiu manet illa: eſt enim conſcientia nihil aliud, quam lex cognita à ratione practica. Sed paulo adhuc plenius eſt hoc negotium explicandum.

(*a*) Scientia, quæ requiritur in Actione ſpontanea, dicitur *Conſcientia*, quia homo, qui ſcit omnes circumſtantias ſuæ Actionis, eſt conſcius ſibi, *quid* agit, *quomodo*, & *cur*. &c.

Quo-

IV. Quotuplex eſt judicium intellectus practici, de re facienda ſi bona ſit, vel omittenda ſi mala ſit, totuplex eſt conſcientia: at *judicium* illud proprie eſt *triplex, rectum, probabile, erroneum*: unde & *triplex, eſt conſcientia, recta, probabilis, erronea*: verum quia *dubitatio* & *hæſitantia* interdum nonnullis dicuntur *judicium* intellectus, factum eſt, ut ſimiliter iis *conſcientia* aliqua dicta ſit *dubia* vel *ſcrupuloſa*: Et hinc *Scholaſtici* quintuplicem fecere conſcientiam, quod ſic oſtendunt. Ratio practica, vel *ſtatuit* aliquid agendum tanquam honeſtum, vel *dubitat* an ſit honeſtum, vel *trepidat* anxie, credens, aſſentiens ſeu judicans ſcrupuloſe, ab homine vix quippiam fieri poſſe ſine peccato: ſi *ſtatuit*, aut *firmiter* & confidenter credit, aſſentitur ſeu judicat, actionem fore honeſtam, aut *probabiliter* opinatur: ſi *firmiter*, aut *vere & recte* ſtatuit creditque, ſeu judicat, aut *non recte* ſed falſo. Ratio, *recte, vere firmiterque*, propter argumenta vera atque evidentia, ſtatuens ac judicans, actionem fore honeſtam, eſt *Conſcientia recta*. Ratio *firmiter, ſed non vere nec recte*, propter argumenta, quibus innititur, fallacia, ſtatuens honeſtum fore opus, quod tamen eſt inhoneſtum, eſt *Conſcientia errans*. Ratio *non firmiter ſed probabiliter* propter argumenta, quæ ſibi ſunt probabilia (ſive alteri certa, ſive fallacia habeantur) judicans actionem futuram honeſtam, eſt *Conſcientia probabilis*. Ratio cum *dubitat*, ac media inter duas contradictiones neutri credit, aſſentitur, eſt *conſcientia dubia*. Ratio cum *trepidat* animumque excruciat, metuendo peccatum, ubi non eſt, *Conſcientia* eſt *ſcrupuloſa*. Hæc applicemus. *Contra conſcientiam rectam, erroneam, probabilem, agere, eſt peccatum*: Nam agere communiter & in genere contra conſcientiam ſtatuentem, judicantem, credentem, aſſentientem, hoc quod fit eſſe peccatum, eſt peccare: at triplex hæc conſcientia ſtatuit, judicat, credit, aſſentitur, hoc, quod contra ſe fit, eſſe peccatum: licet diverſi ſint termini medii, quibus quæque judicat. Ergo, &c. Certe homo, qui per conſcientiæ dictamen judicat, credit, aſſentitur ac ſtatuit, aliquid eſſe peccatum aut malum, non debet hoc velle: Ergo, qui vel *certo* ac *vere ſcit* atque *evidenter, per Syll. Apod.* vel qui *fallaciter per errorem, per Syll. Sophiſt.* ſed tamen *firmiter ſtatuit ac credit, aſſentitur*, vel qui *probabiliter per opinionem judicat, per Syll. Dialecticum*, aliquā actionem eſſe malam, non debet eam velle: ſi velit, peccare vult, & jam volendo peccat. At qui agit contra conſcientiam rectam, erroneam, probabilem, is vult actionem: de qua uno ex tribus iſtis modis judicat, eam eſſe malam. Ergo peccat. *Secundum conſcientiam rectam vel probabilem, qui agit*, recte facit, ac *non peccat. Secundum conſcientiam erroneam, qui agit, interdum peccat, interdum non. Peccat tam, qui ſecundum, quam qui contra conſcientiam erroneam, agit*, (*a*) *cum error eſt vincibilis & de re per ſe mala: at ſi error fuerit invincibilis aut de re per ſe indifferenti, peccat, qui contra, ſed non qui ſecundum eam facit. Contra dubiam aut ſecundum illam conſcientiam, nemo agere poteſt*, quia hæc dubitat, an ſit bonum aut faciendum, an ſit malum aut fugiendum: nam qui neutram contradictoriarum certo ſtatuit aut credit, contra ejus judicium, aut ſecundum illud, fieri nihil poteſt, quia nullum eſt: at dubitans conſcientia ſuſpendit judicium, & neutram partem determinat, actionem vel faciendam vel omittendam. Ergo contra aut ſecundum eam agi nihil poteſt: ideoque, ut ante monuimus, improprie hæc conſcientia aut judicium dicitur. *Scrupuloſa conſcientia alteri contradictionis parti adhæret, & quidem optimæ; ſtatuit enim aliquid eſſe licitum, quod licitum eſt, ſed cum formidine peccati, atque ea quidem temerariâ & ſine fundamento*: quod peccare timeat, hoc laudabile eſt: quod inepte timeat, periculoſum, non tamen peccatum: omne enim peccatum voluntarium eſt: at ſcrupulus offendens conſcientiam non eſt voluntarius, ſed invitum lædit hominem. Ergo, &c. *ſi ſcrupuli excuti atque amoveri poſſunt, qui ſecundum eam agit* conſcientiam iis ſublatis, quandoquidem agit quod licitum eſt & licitum eſſe ſtatuit, *rectiſſime facit: qui contra* eam agit, *peccat: at ſi ſcrupuli iſti tolli nequeant*, quin moleſti adhuc ſint, *id tamen agere*, quod licitum eſt & eſſe ſtatuit, manentibus ſcrupulis, conſcientia ſcrupuloſa, *non eſt peccare*: quia illud eſt agere non contra

contra conſcientiam ſcrupuloſam, ſed ſecundum eam contra ſcrupulos ſine cauſa motos: imo prodeſt agere ex judicio conſcientiæ ſcrupuloſæ contra ſcrupulos, eos contemnendo, & pro futilibus habendo. Nam ex tali modo agendi contra ſcrupulos obortos ac reſiduos, conſcientia ſcrupuloſa tandem ab iis liberatur, & in agendo, quod licitum eſt & eſſe ſtatuit, confirmatur. Sed de *conſcientia*, quæ intelligitur hîc *recta ac probabilis*, quæ eſt prima ſpontaneæ actionis conditio, hæc ſufficerint: nunc alteram videamus, quæ eſt, *ut actionis ſpontaneæ* in agente *principium* detur *intrinſecum*.

a) Error dicitur vincibilis, qui ab errante vinci, ſeu ſuperari, i. e. præcaveri, & præveniri potuit ab ipſo; Invincibilis eſt, qui non potuit.

Res per ſe mala eſt, quæ lege aut verbo Dei eſt vetita; Res per ſe bona eſt, quæ lege aut verbo Dei eſt præſcripta; Res per ſe indifferens eſt, quæ ex ſe nec bona, nec mala, nec præſcripta, nec vetita eſt lege aut verbo Dei.

Error vincibilis eſt in Pontificiis, quia judicant eſſe abſtinendum à carnium comeſtione, tempore quadrageſimarum, quia illum & prævenire potuerunt, & deponere poſſunt melius inſtructi ex verbo Dei; & abſtinere à carnibus comedendis illis temporibus, eſt res per ſe mala, quia omni tempore omnem ſumere cibum ut licitum in verbo Dei eſt præſcriptum, habetur enim alibi, quod omnis cibus ſit purus, modo cum gratiarum actione ſumatur: ideoque peccant Pontificii, cum ſecundum Conſcientiam Erroneam ſuam à Carnibus illis temporibus abſtinent.

V. Per *principium intrinſecum* intelligimus *voluntatem*: ac tum *homo ſponte agit ex principio intrinſeco*, *quando vult* hoc quod agit, ſive ex ratione recta, ſive ex libidine, ſive ex ira, ſive ex triſtitia & metu, &c. agat. Licet autem ſcientia aut conſcientia ſit principium intrinſecum ſponte agentis, quia ei ineſt, καὶ ἐξο-χὴν tamen voluntas hîc ita dicitur, quia ſcientia nullius actionis principium extra ſe eſt, niſi media voluntate: hic enim ordo eſt in ſponte agendo: ut primum agens actionis ſuæ finem præcognoſcat, omnes ejus circumſtantias examinet, an actio fini obtinendo inſerviat nec ne, utrum ſit honeſta ac licita nec ne? & tum voluntati vel appetendam vel fugiendam imperet: quæ imperio intellectus jubentis morem gerens viciſſim imperat ac jubet facultatibus inferioribus, ut eam executioni mandent: unde actiones à principiis ſuis & facultatibus, ſc. inferioribus, productæ, dicuntur à voluntate, & non ab intellectu tanquam à principio intrinſeco profectæ, quia à voluntate proxime jubentur & imperantur. Atque hinc manifeſtum eſt, per actionem ſpontaneam, à nobis ex *Ariſtotele* definitam & explicatam, intelligi actionem imperatam, id eſt, ab alia facultate, quam intellectu aut voluntate, ab utriuſque tamen imperio, profectam: ſicuti oppoſite, ipſius intellectus & voluntatis imperantis, utriuſque actiones immediatæ, vocantur elicitæ, de quibus alias erit agendi locus.

VI. Si actio ſpontanea ab homine proficiſcatur per intellectus & voluntatis imperium, ut eſt explicatum, ſequitur, 1. *idem eſſe in homine ſpontaneum & voluntarium*, prout hoc actionibus imperatis tribuitur; 2. τὸ *ſpontaneum male tribui brutis & rebus inanimatis*, cum nec ſcientia ſeu conſcientia nec voluntas in rebus illis ſit: & τὸ ἑκούσιον ſpontaneum differentia eſt actionis humanæ ſeu hominis, non bruti aut rei inanimatæ, quæ circumſtantias, τὰ καθ' ἕκαστα, non conſiderant. (*a*) Non equidem diffitemur rebus illis nonnunquam tribui τὸ ſponte operari, ut cum dicitur, lapis ſponte deſcendere, planta ſponte creſcere, bos ſponte ſequi pabulum: at vero ſecundum ſpontanei definitionem Ariſtotelicam τὸ ſponte ipſis non competit: nam plantæ & res inanimes plane non cognoſcunt, & bruta licet cognoſcant, non tamen cognoſcunt τὰ καθ' ἕκαστα ſeu circumſtantias ſingulares: hoc enim tantum cadit in agentia, quæ cognoſcunt finem formaliter, ad quem actio ſpontanea ſecundum omnes circumſtantias judicata, & ex imperio voluntatis, tanquam principii intrinſeci, inſtituta, tendit: (*b*) at bruta formaliter finem non cognoſcunt: eſt enim in illis cognitio rei, quæ eſt finis, non qua eſt finis: quare neque ἑκούσια, neque ἀκούσια, neque ſpontanea, neque invita, id genus agentia dici velim, ſed (*c*) media potius negationis eſſe,

inter ſponte & invite agere, i. e. bruta neque ſponte agunt, neque invite, quod idem de pueris, ante rationis uſum operantibus, ſtatuendum exiſtimem : aut ſi his & brutis τὸ ſponte agere concedatur, eo ſenſu eis tribui debet, quo & voluntarium utriſque ab *Aquin.* & *Scholaſticis in* 1.2. *Sum. Theol. quæſt.*6.*art.*2. tribuitur, ſcilicet, *imperfecte & improprie* : nam τὸ ſpontaneum & voluntarium perfecte ac proprie, ut bene notat ibid. *Aquin.* eſt, cujus principium eſt in agente cum cognitione finis ſub ratione finis & mediorum ſub ratione mediorum, quod in pueros ac bruta non cadit, ut jam eſt dictum.

(*a*) Sponte interdum de eo dicitur, quod non cogitur à Principio extrinſeco, ſic Aves ſponte volant, & piſces ſponte natant, quia nec ad volandum, nec ad natandum coguntur: interdum Sponte ſignificat non tantum, quod non cogitur, ſed & quod agit ex ſingularium circumſtantiarum cognitione facta per Rationem, ſic nec piſces ſponte agunt, quia Ratione carent.

(*b*) Finis dicitur cognoſci materialiter, cum cognoſcitur tantummodo illa res, propter quam aliquid fit, licet non cognoſcatur iſta habitudo, quam dicit finis ad media, quæ propter finem obtinendum adhibentur: dicitur finis cognoſci formaliter, cum non tantum cognoſcitur res quæ eſt finis, ſed qua eſt finis, i.e. cum cognoſcitur ratio mediorum ad finem, ſeu cum agens cognoſcit finem non poſſe obtineri, niſi per illa media, & media uſurpari propter finem intentum: prius eſt ſimplicis judicii, poſterius eſt ratiocinationis, ideoque prius cadit in bruta, poſterius in hominem, bruta enim non ratiocinantur; ſpontaneum cum dicit cognitionem in eo agente, quod ſponte agit, dicit cognitionem finis formaliter, qua eſt finis, & mediorum ac circumſtantiarum, quatenus in finem iſtum tendunt; quæ cognitio cum ſit ſolius hominis, non brutorum, etiam ſpontaneum proprie cadit in ſolum hominem, non in bruta, & quia voluntarium exigit præviam cognitionem rerum, non tantum quæ ſunt finis & media, ſed qua ſunt finis & media, etiam illud hominis eſt proprium, non brutorum, idemque eſt quod ſpontaneum ſtricte dictum.

Finis cognoſcitur duobus modis, Materialiter & formaliter; Materialiter, cum cognoſcitur tantum Res, quæ eſt finis, & ſic cognoſcitur à Brutis: formaliter, cum cognoſcitur non tantum Res, quæ eſt finis, ſed quâ finis, i. e. cum cognoſcitur Ratio finis ad Media, & mediorum ad finem; quæ cognitio non habetur, niſi per diſcurſum, qui cadit in ſolum Hominem, & non in Bruta.

(*c*) Medium negationis eſt, quando utrumque extremum negatur.

VII. Quærat aliquis, *an, ſi eadem ſit actio ſpontanea & voluntaria, cum utraque etiam ſit eadem libera?* Reſp. (*a*) ſi de actione imperata loquaris, ita eſſe: nam libera actio nihil exigit aliud, quam ut à voluntate, intellectus imperantis dictamen ſequente, proficiſcatur: hoc enim liberæ actioni eſt eſſentiale: indifferentia quippe, quæ vulgo hîc exigitur, eſt ei mere accidentalis: utrumque autem illud, eſſe à voluntate, ut à principio intrinſeco, prævio tamen intellectus judicio, in actione reperiri ſpontanea & voluntaria, jam eſt demonſtratum. Verum hæc omnia diſputationibus ſecuturis clariſſima evadent.

(*a*) Actio imperata eſt omnis illa, quæ non immediate producitur ab intellectu & voluntate, talis enim, ut intellectio & volitio, quæ utraque immediate ab intellectu & voluntate proficiſcitur, dicitur illicita, ſed quę ex intellectus & voluntatis imperio ab alia facultate producitur proxime, dicitur imperata, ut eſt, ambulatio, locutio, &c. ambulamus enim & loquimur, quia intelligimus & volumus ita agere.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM SEXTA, DE INVITO.

THESIS I.

ACtionis humanæ duas fecimus *diſput. præced. differentias*, ἑκούσιον & ἀκούσιον, *ſpontaneum* & *invitum*. Ut actio ſit *ſpontanea*, in homine requiri oſtendimus ex *Ariſtotele*, primum *notitiam*, ut qui agit ſciat quid agat, deinde *voluntatem*, ut conſentiat ei actioni. Quod ſi altera harum conditionum abſit, actio dicitur *invita*: unde τοῦ ἀκουσίου inviti duas fecit ſpecies *Philoſophus, l. Eth. 3. c. 1.* δοκεῖ δὲ ἀκούσια εἶναι τὰ βίᾳ, ἢ δι' ἄγνοιαν γινόμενα. *videntur igitur invita eſſe, quæ vi, vel per ignorantiam, fiunt.* Quando abeſt ab actione hominis voluntas, ſc. ut non conſentiat, eſt *invita per vim* ſeu *violenta*: quando abeſt notitia, eſt *invita per inſcientiam* ſeu per *ignorantiam*. Nos de utraque inviti ſpecie hac diſputatione agemus, prius de *violento*, mox de *invito per ignorantiam* diſſertaturi, ſecuti in eo ordinem ipſius *Philoſophi, lib. & cap. cit.*

II. *Violentum* ſeu *actio invita per vim* eſt, cujus principium eſt extra agentem, voluntatem agentis, ut is, qui agit, nihil adjumenti, ex propria quidem voluntate, conferat ad actionem: hæc deſcriptio eſt ipſius *Ariſt. ibid.* tota vero in eo conſiſtit, ut vis ipſa ſit agendi cauſa & principium extrinſecus accedens, id eſt, ita externum, ut, qui vim patitur, nihil opis operæve conferat ad id quod agit, imo ne conſenſum quidem: quin ut actioni reſiſtat potius ac renitatur. Itaque, ut aliquid vi factum ac vere violentum cenſeri poſſit, non ſufficit ab externa id factum & profectum eſſe cauſa, ſed ita oportet eſſe factum, ut ad illud nihil voluntatis contulerit is, qui per violentiam agere dicitur: Nam alioquin fieri poſſet, ut quis ab externa cauſa principioque feratur, impellatur, deportetur, ſed tamen libens ac volens, i. e. interiori cauſa, quæ voluntas eſt, ad motum illum impulſumque aliquid conferente, ſc. conſenſum. *Ariſtot. l. & c. cit.* eleganter ad explicandum violentum proponit duas ſimilitudines & exempla earum rerum quæ vere per vim factæ dicendæ ſunt: alterum eſt venti vehementiſſimi hominem nolentem, reſtitantem, repugnantem auferentis & abſportantis: alterum eorum, qui à dominis, in quorum ſunt manu & poteſtate, ſive ab aliis valentioribus & potentioribus, nolentes aguntur & impelluntur.

III. Notandum hîc venit, *Violentum* opponi & *ſpontaneo* & *naturali*: cum *ſpontaneo* opponitur, tantum reperitur in iis quæ agunt propter finem & propoſitum; cum opponitur *naturali*, tam in rebus animatis quam anima carentibus reperiri poteſt. Priori modo & oppoſitione hîc à nobis ſumitur: nam in rebus naturalibus poteſt eſſe violentia, in quibus neque movens neque id quod movetur habeat voluntatem: ideoque tale violentum tunc invitum nullo modo dici poteſt: ut ſi vehemens ventus lapillum abripiat & ſurſum tollat, is motus eſt violentus, ut opponitur naturali, non item ut ſpontaneo: &, cum homo trahitur ex puteo, vel manus allevatur, motus item eſt violentus utrobique, ſed violentia, quæ contrariatur naturæ, nec voluntati; ideoque neutrobique actionem invitam facit.

IV. *Invitum per ignorantiam* explicari recte nequit, niſi primum varias ignorantiæ ſpecies ac diſtinctiones proferamus: quod ipſe factitavit *Ariſtoteles l. & c. cit.* cujus & exemplum & ductum ſequemur. Diſtinguit *Philoſophus* inter *ignorantiam*, quam *comitatur* & ſequitur dolor ac *pœnitentia*, & inter eam, quæ *nullum* habet ſubſequentem *dolorem* ac pœnitentiam. Prioris ignorantiæ exemplum nobis

 exhi-

exhibet Oedipus, qui per ignorantiam, & patrem occidit, & cum matre nuptias contraxit ac rem habuit; quod cum cognovit, tam ingenti dolore tantaque animi pœnitentia eſt correptus, ut ipſi ſibi oculos eruerit: Atque hęc pœnitentia ſubſecuta factum ejus utrumque invitum reddit, oſtenditque ipſum, nec ſciviſſe, quid fecerit, nec voluiſſe, quod fecit. Poſterioris ignorantiæ exemplum eſt is, qui forte fortuna telo emiſſo inimicum occidat ignorans, ſed re cognita, necem probet & facto lætetur. *Hæc ignorantia actionem talem non reddit invitam:* etſi enim agens ignoraverit quid egerit, quia tamen facti eum non pœnitet, ſignum id eſt, ei non defuiſſe voluntatem: ideoque ejus actio non poteſt dici prorſus invita. Quid ergo? an fuerit ſpontanea? ſed ne hoc quidem dici poteſt, cum in omni actione ſpontanea requiratur ſcientia. Quid igitur? egit & fecit talis, ut loquitur *Ariſt.* οὐχ ἑκών, non volens, non ſponte, quia voluntas non fertur in incognita, ſed nec ἄκων, invitus, quia rem probavit & lætatus eſt facto. Nimirum, inter volentem ſeu ſpontaneum, qui dicitur ἑκών, & nolentem ſeu invitum, qui dicitur ἄκων, tertium *Ariſt.* collocavit, qui dicitur οὐχ ἑκών nec volens & οὐκ ἄκων nec nolens: ſpontaneus ſive volens eſt, qui non modo ſponte volens ſed ſcienter agit: nolens ſeu invitus, qui per ignorantiam agit, voluntate non approbante actionem, ubi reſciverit. (*a*) Non volens, qui faciens ignorabat quidem quod faceret, atque adeo dici quodammodo poſſet involuntarius, cum voluntas ſine cognitione eſſe non poſſit, invitus tamen feciſſe dici non poteſt, quia factum jam cognitum lætitia comprobavit: quamvis enim hic etiam abſque rei cognitione ac voluntate fecit, quia tamen à priori longe differt propter approbationem illam operis poſtea cogniti, ſuum, inquit *Philoſophus*, debet habere nomen diſtinctum, ac dicitur proprie non volens, οὐχ ἑκών, & οὐκ ἄκων, non nolens.

(*a*) Qui aliquid facit ignorans, quod tamen, poſtquam ſcivit, non eſt præter ejus voluntatem, is eſt quaſi medium negationis, inter voluntarium & invitum, nam nec ſponte agit nec invite: non ſponte, quia abfuit Scientia, quæ requiritur in ſpontaneo: non invitè, quia, poſtquam ſcivit, adfuit voluntas, quæ abeſſe debet ab invito.

V. Diſtinguit inſuper *Philoſophus l. & c. cit.* inter (*a*) *agere ignorantem ſeu ignoranter*, & *agere ex ignorantia ſeu per ignorantiam. Ignorans* ſeu *ignoranter agit*, qui tunc, quando agit, ignorat quidem, quid agat, ſed tamen ignorantia illa non eſt præcipua cauſa actionis, ſed aliud quiddam, quo ſibi ignorantiam acquiſivit: hoc modo, quæ ab ebriis, iratis, aliave animi commotione perturbatis hominibus, fiunt, ab ignorantibus fiunt, verum ignorantia proprie non eſt actionis cauſa, ſed ebrietas, ira, ſimiliſve animi perturbatio. *Per ignorantiam* ſeu *ex ignorantia agere* dicitur is, in quo ipſa ignorantia eſt cauſa actionis, non aliud quid, quod ignorantiam invexit: *hæc poſterior reddit actionem invitam, prior non item.* Hinc nata eſt *Aquinati* & *Scholaſticis* uſitata diſtinctio ignorantię in *Antecedentem*, *Concomitantem*, & *Conſequentem*. Agere per ignorantiam eſt, agere ex ignorantia antecedente. Agere ignorantem eſt, agere ex ignorantia comitante ac conſequente: (*b*) *Antecedens ignorantia* eſt, quæ eſt cauſa ipſa volendi & faciendi, quod quis alioquin nec vellet nec faceret, ſi ſciret: hęc ignorantia reddit actionem invitam, ſi nec ſit affectata, nec ex negligentia profecta, atq; eam ſequatur pœnitentia: hinc enim ſemper de invita actione judicium eſt ferendum. Exemplum ejus eſt, ſi quis venationi intentus poſt omnem diligentiam à viro prudenti adhibendam inter vepres aprum latere exiſtimet, cum tamen amicus lateat, & hunc inſcienter interficiat, aut ſi quis venenum det alteri putans ſe vinum dare, cum melius neſcire potuerit. (*c*) *Ignorantia concomitans* eſt, cum quis ignorans aliquid facit, ſed quod committeret nihilominus ſi ſciret, & cum factum probat: cujuſmodi fuit, qui lapide in canem conjecto novercam percuſſit, quam odio perſequebatur, aut qui hoſtem occidit, quem eſſe hoſtem ignorabat, occiſurus tamen, ſi ſciſſet. *Hæc ignorantia actionem non reddit invitam*, quia eam non ſequitur pœnitentia; neque tamen actio ſpontanea eſt, quia ignorata fuit, & ex inſcientia commiſſa, cum in ſpontanea requiratur

ratur ſcientia, *ut theſ.* 4. *& diſputatione præcedent. eſt dictum*: novo itaque nomine appellanda venit: & qui ſic agit, dicitur agere non volens οὐχ ἑκὼν & non nolens οὐκ ἄκων. (*d*) *Ignorantia conſequens* eſt, 1. qua quis ignorans facit, ſed ignorantia, quam ipſe ſibi conquiſivit, qua non laborare potuiſſet, ſi voluiſſet; unde hujus ignorantiæ ipſa ignorantis voluntas cauſa eſt, & ipſa ignorantia ab ignorante eſt, (ut cum Scholaſticis loquamur) volita, vel explicite vel implicite. Cum quis expreſſe, explicite, vult aliquid ignorare, dicitur ignorantia *affectata*, ut ſi quis nolit cognoſcere præcepta vitæ recte inſtituendæ, quo liberius peccet. Cum quis quidem non ſimpliciter ignorare voluit, ſed ignorat tamen, quod ſcire poterat ac debebat, dicitur ignorantia *ſupina* vel *craſſa*; quamvis nonnulli adhuc Ethici inter duas haſce diſtinguant: *ſupinam* vocant, qua quis ex tædio laboris & induſtriæ negligit ea ſcire, quæ ſui ſunt muneris atque officii: *craſſam*, qua quis graviſſima ſocordia ignorat iſta, quæ debent noſſe univerſi; qualis eſt ignorantia juris communis: utraque *implicite* eſt *volita* ab ignorante. *Nulla ignorantia conſequens*, nec affectata, nec ſupina, nec craſſa, *facit actionem invitam*, quia ei, qui ignorare voluit, & ignorantiam, cum potuit, non exuit, per ignorantiam agere placuit: hinc nec veniam meretur, nec peccantem ex tali ignorantia excuſat.

(*a*) Uterque, quo tempore agit, ignorat hoc quod agit, & is, qui Ariſtoteli dicitur agere ignorans ſeu ignoranter, & is, qui ſibi dicitur agere ex ignorantia, ſeu per ignorantiam; ſed diſcrimen in eo eſt, quod in priori aliquod ſit animi corporiſve vitium, quo ipſe ſibi cauſa eſt ignorantiæ ſuæ, qua laborat, cum abit: in poſteriori nullum ſit aut corporis aut animi vitium, quod ignorantiam invexerit in ignorantem: ideoque cum prior ignorantiam ſuam prævenire potuerit, quia potuit non laborare iſto animi corporiſve vitio, quod ignorantiã introduxit, idcirco ejus actio, quã ignorans ſeu ignoranter egit, non eſt invita, ſed ſpontanea, aut ſaltem mixta: ſed poſterior, cum ignorantiam ſuam præcavere nequiverit, hoc quod ex ignorantia egit, egit invite.

(*b*) Ignorantia antecedens dicitur duplici modo, & quia antecedit actionem agentis, & quia antecedit voluntatem agentis: neque enim ignorat, quia voluit, ſed præter & contra voluntatem ſuam ignorat. Res manifeſta eſt in exemplis allatis in textu.

(*c*) Actio profecta ex ignorantia concomitante, eſt medium negationis, inter actionem ſpontaneam & invitam, quia nec ſpontanea eſt nec invita; non ſpontanea eſt, quia deeſt conditio ſpontanei, ſcil. ſcientia: non invita eſt, quia deeſt conditio actionis invitæ, ſcil. pœnitentia.

(*d*) Ignorantia conſequens non ſic dicitur, quaſi ipſam actionem agentis conſequatur; cum enim omnis ignorantia actionem ex ſe profectam antecedat, nulla poteſt dici ipſam actionem agentis conſequi. Sed vocatur conſequens, quia conſequitur voluntatem agentis, qui ignorat hoc quod agit, quia voluit.

Ignorantia conſequens dicitur non illa, quę factum ſequitur, aut actionem, nam tum non poſſit dici proficiſci ab ignorante; ſed dicitur talis, quia conſequitur ipſam voluntatem ignorantis, i. e. quando quis, qui ignorans agit, prius voluit ignorare id quod agit, ut, cum quis aliquod agit ignorans ex ebrietate, ignorantia quidem pręcedit Actionem, ſed conſequitur voluntatem ejus, qui ſeſe inebriavit, & inebriando ignorantiam ſibi contraxit, & invexit: hæc enim ignorantia ejus voluntatem conſequitur, ignorat enim, quia voluit: ſed ignorantia antecedens dicitur, quæ & Actionem præcedit, & voluntatem ipſam agentis, quando quis non tantum facit, quod ignorat, ſed inſuper ſcire non potuit, licet ſcire voluiſſet: unde de eo non licet dicere, ignoravit, quia voluit, quia voluntas ejus non eſt cauſa ignorantiæ, nec aliquis, aut Animi, aut Corporis affectus, quem voluntario acquiſivit, ſed & voluntatem ipſam, & Affectum omnem antecedit.

VI. Refert *Ariſtoteles* adhuc aliam ignorantiæ diſtinctionem, *l. & c. cit. Ignorantia* ipſi eſt alia τοῦ καθόλου, i. e. *rei univerſæ*, alia τῶν καθ' ἕκαστα, i. e. *rerum ſeu circumſtantiarum ſingularium*. Prior ibidem dicitur Philoſopho ἄγνοια ἐν προαιρέσει, *ignorantia conjuncta cum electione agentis, qua quis ignorat, qui voluit ignorare*, & ἄγνοια τοῦ τέλους, *ignorantia finis*, τοῦ καλοῦ, *honeſti*, τοῦ συμφέροντος, *utilis*. Latinis dicitur ignorantia *ratione ſubjecti*, eſtque eadem, quæ ignorantia conſequens, quia ſubjectum ipſum i. e. homo qui agit ignorans eſt cauſa ignorantiæ; & (*a*) *juris univerſalis*, quia unuſquiſque ante ſuam actionem merito & *jure* tenetur ſcire, quid ſit honeſtum, quid utile, quid inhoneſtum, quid inutile; nam

nam omnium hominum animis inſculptæ ſunt notiones honeſti & inhoneſti, ideoque unuſquiſque ſcire poteſt, quid ſit bonum, quid malum; & *univerſalis* ſimpliciter, quia non circa unam actionis circumſtantiam verſatur, ſed circa totam actionem: Nam qui ignorat finem ſuæ actionis, is errat circa totam actionem: *hæc ignorantia non reddit actionem invitam*, adeoque nec veniam meretur nec excuſationem actio ex tali ignorantia profecta. Ignorantia τῶ̃ καθ' ἕκαστα Latinis dicitur ignorantia (*b*)*ratione objecti*, eſt eadem, quę ignorantia antecedens, quia cauſa ignorantiæ eſt ipſum objectum quod præſciri non potuit; & *juris particularis* ac *facti*, quia agens ignorat hoc jus particulare in quod peccat, & ignorat factum quod committit, utrumque ſine ſua culpa; & *particularis* ſimpliciter, quia ignoratur circumſtantia aliqua ſingularis, vel perſonæ, vel loci, vel temporis, ſimiliſve, quam tamen ignorans præſcire non potuit: exemplum ante fuit allatum in Oedipo. *Hæc ignorantia*, quia dolo caret, quia noſtra nec culpa nec negligentia eſt genita, *actionem reddit invitam*; veniamque meretur actio & excuſationem, ſi eam conſequatur *pœnitentia*. Τὰ καθ' ἕκαστα, *ſingularia* hic ſunt *Ariſtoteli*, quæ Rhetoribus περιστάσεις, Latinis Philoſophis *circumſtantiæ* appellantur, in quibus actionis præcipua vis & bonitas ac malitia conſiſtunt. Eæ ſunt, τίς, τί, τινί, περὶ τί, ἕνεκα τινός, πῶς, ποῦ, ὅτε. Scholaſtici comprehenderunt hoc verſiculo. *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Ex hiſce duæ ſunt *primariæ*, Ariſtoteli κυριώτατα, res ipſa quæ agitur ſeu *objectum*, & *finis* propter quem actio ſuſcipitur: reliquæ ſunt *minus principales*: omnes tamen actionem multis modis poſſunt variare, ideoque earum notitia agenti maxime eſt neceſſaria, & *earum ignorantia*, ſi abſit dolus ac malitia, *actionem poteſt facere invitam*: nunquam tamen ſimul poſſunt omnes ignorari, niſi forte agens mente ſit captus plane & ſtultus, quod *cap. cit.* monet ipſe *Philoſophus*, qui fuſius de *circumſtantiis* ibi agit & videri poteſt.

(*a*) Jus univerſale nihil eſt aliud, quam principia generalia juſti & injuſti omnium hominum animis inſita, & regulæ communes honeſti & turpis, nulli mortalium ignorandæ.

(*b*) Ignorantia ratione objecti, ſeu juris particularis, ac facti aut circumſtantiarum ſingularium, eſt Ignorantia Antecedens: Ignorantia Ratione ſubjecti, ſeu juris univerſalis aut Rei univerſæ, eſt ignorantia conſequens.

VII. Poſt ignorantiæ diſtinctiones ex *Ariſtotele* allatas & ad mentem ejus explicatas, aliæ inſuper videndæ reſtant, à *Scholaſticis* proferri ſolitæ. (*a*) *Ignorantia* eſt vel *theoretica*, cum ignoratur, an res ſit, quid ſit, qualis ſit, vel *practica*, cum ignoratur, an res ſit bona vel mala. *Invitum ex practica* non theoretica *ignorantia judicandum* eſt ac menſurandum.

(*a*) Cognitio Theoretica eſt cognitio veritatis; practica, bonitatis; ergo ignorantia theoretica eſt ignorantia veritatis, & ignorantia practica bonitatis.

Quemadmodum Intellectus Spec. verſatur circa verum & falſum, Practicus, circa bonum & malum, ita Ignorantia Theoretica eſt, quâ neſcitur, veritas aut falſitas, & Practica eſt, qua neſcitur bonitas aut malitia.

VIII. (*a*) *Ignorantia* eſt vel *vincibilis* vel *invincibilis*. *Vincibilis* eſt, cum ea quis ignorat, quæ poterat & debebat ſcire; ſic dicitur, quia adhibito ſtudio *vinci*, id eſt, ſuperari atque expelli poteſt: hæc eſt eadem quæ ignorantia conſequens. *Invincibilis* dicitur, cum ea quis ignorat, quæ ſcire nec poterat, nec tenebatur; ſic dicitur, quia *vinci* nec poteſt nec debet: hæc eſt eadem quæ ignorantia antecedens: hanc *Iuriſconſulti* vocant *probabilem* vel *juſtam* ignorantiam, vincibilem vero, *improbabilem* vel *injuſtam*, quia leges, canones, & jura, invincibilem ignorantiam approbant, alteram improbant, quia illa ſine culpa, hæc mala fide contrahitur. *Invincibilis* ignorantia, ſi non tantum in ſe, ſed in ſua cauſa, ſit talis, *reddit actionem invitam*, ſi eam ſequatur pœnitentia: *vincibilis minime.*

(*a*) Dicitur Ignorantia invincibilis in ſe, quando eo ipſe tempore, quo quis ignorat, quod agit, ignorantiam iſtam vincere atque tollere nequit, ut quando quis nimia ira abreptus ignorat, quod agit, nec pro illo tempore ignorantiam exuere valet,

valet, quia iram deponere è veſtigio nequit: attamen iſta ignorantia eſt vincibilis in ſua cauſa, quia potuit tantum non iraſci, ut ſibi talem ignorantiam compararet.

Ignorantia Invincibilis in ſua cauſa dicitur, quando non tantum quis ignorat, quod facit, quod pro præſenti tempore ſcire non potuerat, ſed quod nec ante ſcire potuit, ſic ut nulla cauſa ignorantiæ fuerit in ignorante.

IX. (*a*) Denique, *ignorantia* eſt alia *pravæ diſpoſitionis*, alia *puræ negationis*, alia *privationis*: *Prima* eſt, cum alicujus intellectus falſo judicat: tunc enim, quia non ſolum ignorat, ſed errat, dicitur prave diſpoſitus, i. e. male affectus. *Secunda* eſt, cum quis non habet notitiam, nec eam habere poteſt, nec debet: dicitur vulgo *neſcientia*: ſic ruſticus ignorat res Mathematicas. *Tertia* eſt, cum quis caret notitia rei, quam noſſe poteſt ac debet, ut ſi judex aliquis neſciat leges, quas ratione officii ſcire debebat. Hæc dicitur *privativa*, quia privatio eſt alicujus formæ abſentia in ſubjecto, quod poteſt ac debet eam habere. Ignorantia *ſecunda* facit actionem invitam, item *prima, ſi error* in ſe aut ſuis cauſis ab ignorante *præcaveri non potuit*, ac ſubſequatur actionem pœnitentia: *ſi contra*, *nec prima*, nec *tertia* ignorantia *invitam reddere actionem valet*. Sed de ignorantia & invito in univerſum jam ſatis.

(*a*) Ignorantia vel negat apprehenſionem ſimplicem mentis; quando quis ignorat ipſas voces, & terminos ſimplices, quæ eſt ignorantia puræ negationis, & Antecedens: vel negat veritatem operationis complexæ mentis, ſeu conjunctionis, & diviſionis, & vulgò dicitur Error, Eſtque quâ quis cognitis terminis ſimplicibus, & vocibus, ſub iis erroneum format de rebus intellectis Judicium; Eſtque hæc Ignorantia vel pravæ diſpoſitionis, vel privationis: utraque conſequens, ſi is, qui ignorat, ignorantiæ ſuæ cauſa eſt.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM SETIMA, DE

ACTIONIBVS MIXTIS.

THESIS I.

ARiſtotelis *l.* 3. *Ethic. ad Nicomach. cap.* 1. ductum ſecuti, expoſuimus diſputatione præcedenti 5. & 6. actionis humanæ differentiam, qua alia eſt *ſpontanea* ſeu *voluntaria*, alia *invita* ſeu *involuntaria*, tum per *vim*, tum per *ignorantiam*: ſed dum in hiſce explicandis verſatur *Philoſophus cap. cit.* geminam ſibi objectionem proponit, unam *prima cap. cit. parte*, alteram *poſtrema*. 1. Quærit, *An, quæ actiones ſuſcipiuntur per metum vel evitandi ſummi alicujus mali, vel conſequendi ſummi alicujus boni cauſa, ſint ſpontaneæ vel invitæ?* veluti, ut exemplo Philoſophi utamur, ſi tyrannus aliquis mandaverit alicui, ut turpe quippiam faciat, quod niſi fecerit, fore, ut & ipſe & liberi occidantur: vel, ſi mercator obortâ tempeſtate pro ſalute ſua & aliorum ad exonerandam navem projiciat merces ſuas in mare: vel, ſi quis promittat latroni certam pecuniæ ſummam pro redimenda vita: de his & ſimilibus actionibus reſpondet *Philoſophus*, *μικταὶ μὲν εἰσὶν αἱ τοιαῦται πράξεις, ἐοίκασι δὲ μᾶλλον ἑκουσίοις. mixtæ ſunt quidem hujuſmodi actiones, ſed magis tamen ſimiles voluntariis.* Unde de *mixtis* actionibus diſputandi anſa *Ethicis* eſt arrepta. 2. Quærit Philoſophus, *An, quæ actiones ex ira, cupiditate, alioque animi affectu ac perturbatione fiunt vehementiori, ſint ac dici debeant invitæ?* quod negat ibidem *Ariſtot.* rationibus in medium allatis. Nos de utraque quæſtione hac diſputatione breviter agemus, & tum caſus

quoſdam

quoſdam morales huic materiæ affines proponemus.

II. Primam quod ſpectat quæſtionem, *Actiones ex metu profectas, ex ſpontaneo & invito eſſe mixtas, magis tamen ſpontaneas, quam invitas dicendas*, tribus probat rationibus *Philoſophus, l. & c. cit.* §. 1. Quarum actionum fines & circumſtantiæ ſunt poſitæ in noſtra poteſtate, eæ magis ſunt ſpontaneæ dicendæ quam invitæ. Sed actionum talium, ex metu proficiſcentium, fines &c. Ergo, &c. §. 2. Quarum actionum principia & cauſæ ſunt in ipſo agente, eæ magis ſunt ſpontaneæ quam invitæ. Atqui talium actionum, ex metu proficiſcentium, principia &c. Ergo, &c. §. 3. Quas actiones ſequitur laus vel vituperium, pœna vel præmium, eæ magis ſunt ſpontaneæ quam invitæ. Atqui id genus actiones ſequitur laus &c. Ergo &c. Probat minorem *Ariſt.* inſtituta diviſione actionum mixtarum in quatuor ſpecies, quas deductas ſua ſerie *in textu cap. citati* videre eſt.

III. Sed hic de modo loquendi exiſtit inter *Scholaſticos* quæſtio: *an tales actiones debeant dici ſimpliciter invitæ & ſecundum quid ſpontaneæ, an contra ſecundum quid invitæ & ſimpliciter ſpontaneæ?* nam diverſimode hic loquuntur: Nos omnium optime exiſtimamus loqui, qui actiones à metu profectas *ſimpliciter ſpontaneas* vocant, & *ſecundum quid invitas*: unum quodque enim *ſimpliciter* dicitur eſſe ſecundum id, quod habet hic & nunc, omnibus circumſtantiis ponderatis: at quod fit ex metu, hic & nunc, omnibuſque circumſtantiis conſideratis, eſt ſpontaneum: eligitur enim à voluntate ad evitandum majus malum; ſicut projectio mercium in mare eligitur ad evitandam mortem. Ergo &c. *Dices. Philoſophus* diſertis verbis *l. 3. Eth. c.* 1. aliter loquitur: inquit, *Spontanea igitur hujuſcemodi ſunt*, (quæ fiunt ex metu) *ſimpliciter vero invita, quippe cum tale quippiam per ſe eligat nemo.* Reſp. removenda eſt voculæ (*ſimpliciter*) ambiguitas: appellat enim his verbis *Philoſophus* invitum *ſimpliciter*, quod eſt involuntarium nude, ſecundum ſuam naturam, atque in ſe ſpectatum, abſtrahendo à circumſtantiis: hoc ſenſu dicit ea, quæ fiunt ex metu, eſſe *ſimpliciter* invita: nos vero ſpontaneum ſeu voluntarium, *ſimpliciter*, accipimus pro eo, quod eſt voluntarium perfecte, & efficaciter, & omnibus circumſtantiis conſideratis: & ſic certe ſunt ſpontaneæ aut voluntariæ actiones ex metu profectæ. Sed ut omnis removeatur ſcrupulus, notandum venit, τὸ *ſimpliciter*, quando applicatur ſpontaneo aut voluntario ex metu profecto, tripliciter poſſe uſurpari: primus ſenſus eſt, ut denotet illud, quod ita eſt voluntarium, ut nihil includat aut contineat de invito; ut cum tribuimus Deo eſſe perfectum *ſimpliciter*, intendimus illi negare omnem imperfectionem; & ſic non dicimus ea, quæ ex metu fiunt, eſſe voluntaria *ſimpliciter*: ſecundus ſenſus eſt, ut *ſimpliciter* dicatur voluntarium ſeu ſpontaneum, id, quod plus habet de ſpontaneo quam de invito; uti dicimus, hoc *ſimpliciter* melius eſt illo, licet in aliquo excedatur, aut ut Æthiops dicitur *ſimpliciter* niger, qui tamen ſecundum dentes eſt albus, quia albedo dentium reſpective ad totum corpus nulla eſt: ſic nos hic dicimus ſpontaneum aut voluntarium *ſimpliciter*, quod ex metu proficiſcitur: tertius ſenſus eſt, ut, quæ fiunt ex metu, dicantur voluntaria *ſimpliciter*, id eſt, ſecundum ſe & independenter à circumſtantia imminentis mali, quod metuitur, quo ſenſu libenter concedimus, non eſſe dicenda *ſimpliciter* voluntaria aut ſpontanea, quæ ex metu fiunt, quia plerumque non niſi ob ſolum metum talia ſunt.

IV. Secundam quod ſpectat quæſtionem, *Ariſtoteles* cap. cit. *actiones ex ira aut cupiditate, vel alia animi perturbatione profectas, ait eſſe ſpontaneas & non invitas*, ac varias profert ejus aſſertionis rationes, quas reſolvemus. §. 1. Si, quæ ab ira vel cupiditate proficiſcuntur, ſunt invita, non ſpontanea, Ergo nec pueri nec bruta quicquam agent ſponte, quia ex cupiditate, aut ira, aut ex alio fere affectu agunt. Poſterius eſt abſurdum. Ergo & prius. Verum enimvero, hæc *Ariſt.* ratio ac ratiocinatio, non videtur mihi ſtringere: nam quod abſurdum reputat, non eſt tale: non enim eſt abſurdum, ut & bruta, & pueri ante rationis uſum, nihil dicantur ſponte agere, quia non

ſciunt

ſciunt τὰ καθ' ἕκαςα, ſingulares circumſtantias: bruta enim ratione carent qua ſcirent, pueri ejus uſum nondum exerunt: ſed nec invite agunt: verum non ſponte, non invite, ac ſunt medium negationis inter ſponte & invite agere. §. 2. Ratio *Ariſt.* longe eſt melior. Si, quæ ex ira fiunt aut cupiditate, vel ex ſimili affectu, ſunt invita, hoc debet intelligi, vel de omnibus omnino ejuſmodi actionibus, vel de quibuſdam tantum, puta, de turpibus & inhoneſtis. Neutrum dici poteſt: non poteſt intelligi de omnibus: quia quaſdam actiones tales eſſe ſpontaneas ac voluntarias, nempe honeſtas, extra omne eſt dubium: v. c. decet expetere ac cupere res laudabiles & bonas, ſc. famam, valetudinem, ſcientiam, &c. decet iraſci improbis, Deum blaſphemantibus, &c. At quæcunque decet facere, ea ſunt ſpontanea: nec poteſt intelligi de quibuſdam tantum ejuſmodi actionibus, ſc. de turpibus & inhoneſtis: nam quare magis de hiſce quam illis dici debet quod ſint invitæ, cum tam in turpibus & inhoneſtis, quam licitis ac honeſtis actionibus, ex ira, cupiditate, &c. profectis, voluntas ſit cauſa? §. 3. Quæcunque invita ſunt, ea moleſta ſunt. At ex cupiditate manantia facta non ſunt moleſta, nec ægritudinem ſed voluptatem adferunt. Meminit *Ariſtoteles* in hac tertia ratione ſolius cupiditatis: at vero eadem eſt ratio iræ: nam & iratus gaudet vindictam ſumere de inimico. §. 4. Ratio *Ariſtotelis* eſt obſcurior: ſed videtur hoc ſyllogiſmo concludi poſſe. Sponte facti & invite facti, vis & effectus hic eſt, quod alterum vitari poſſit, alterum non item: invite facta vitari non poſſe, certum eſt. Sponte facta vitari poſſunt, quia ea quis facere poteſt & omittere. Atqui tam quæ ex ira & cupiditate ſunt vitari poſſunt quam quæ ex ratione recta. Ergo. §. 5. Quæ hominis ex ſe ſunt propria, non ſunt invita. Atqui ira & cupiditas ſunt propria homini, ſicuti & facta ex iis manantia. Ergo. Dices, ad Minorem. *An non ira & cupiditas etiam belluis competit?* Reſp. Proprium hic intelligimus, non quod ſoli homini, ſed quod omni convenit, atque ex natura ſua. Atqui ira & cupiditas ſic ſunt propria hominis: nam animus hominis in tres quaſi partes multis dividi ſolet, in rationem, iram, cupiditatem. Alii hanc rationem *Ariſtotelis* poſtremam ſic formant. Nulla actio invita prorſus debet dici humana, i. e. ut homo ſit ejus Dominus. Sed actiones ex ira, aut cupiditate, aut ſimili affectu proficiſcentes, ſunt humanæ. Ergo, &c.

V. Gemina quæſtione, quam ex *Ariſtotele* propoſueramus, deciſa, nunc *caſus quoſdam morales* proponemus hiſce quæſtionibus affines, ac primum de actionibus ex metu, mox de actionibus, ex cupiditate, ira, aut ſimili affectione, profectis. Ut caſus circa actiones ex metu profectas reſolvamus felicius, præmittenda eſt multiplex metus diſtinctio. *Metus*, qui nihil eſt aliud quam affectus appetitus iraſcibilis ortus ex apprehenſione mali vel imminentis vel probabiliter venturi, dividitur multis modis. (*a*) 1. Alius eſt *juſtus*, alius *injuſtus*. 2. Alius eſt *probabilis*, alius *non probabilis*. 3. Alius eſt *levis*, alius eſt *gravis*. 4. Alius eſt *cadens in virum conſtantem*, alius *non item*. Metus juſtus, probabilis, gravis, cadens in virum conſtantem, eſt unus idemque, ſed variis nominibus appellatur: dicitur juſtus, quia eum & actionem ex tali metu profectam leges excuſant, quamvis contra eas committatur; *probabilis*, quia eum jura approbant; *gravis*, quia eſt alicujus magni ac jam inſtantis periculi; *cadens in virum conſtantem*, quia eſt metus, quem etiam ſolent habere viri conſtantes ac fortes, & qui ſuæ conſtantiæ ac fortitudinis laudem non amittunt, etſi quippiam ex tali metu agant: contra ſe habet res in metu oppoſito.

(*a*) Metus juſtus nititur ratione recta, i. e. juſta, probabili, gravi, & quæ deceat virum conſtantem ac fortem: quali metu juſto omnes homines metuunt naturaliter mortem: Metus injuſtus nititur ratione erronea, i. e. injuſta ſeu ſine cauſa, ratione improbabili, levi, & quæ non cadit in virum conſtantem & fortem: ita pueri metuunt larvas.

VI. Quæritur §. 1. *An omnia mala metu juſto & cadente in virum conſtantem ſint metuenda?* Reſp. Non. *Quænam igitur?* Reſp. Juſtus eſt metus, mortis corporalis, amittendæ libertatis per ſervitutem aut captivitatem,

verberum, carceris, ſtupri, omniumque corporis cruciatuum. §. 2. *An metus, quo quis timet amittere omnia bona temporalia, ſit juſtus?* Reſp. Ita: quia ea ſunt neceſſaria ad vitæ conſervationem & communes uſus. §. 3. *An metus ſit juſtus, ſi quis timeat amittere majorem partem bonorum temporalium?* Reſp. Ita. quia eſt metus gravis & grandis mali. §. 4. *An metus infamiæ ac dedecoris ſit juſtus?* Reſp. Ita. quia fama eſt bonum majus bono fortunæ: ergo, ſi hujus, etiam illius, eſt juſtus metus. Diſtinguunt tamen hic *Caſuiſtæ* inter *infamiam facti* & *juris*: hujus metum eſſe juſtum, illius non item, aſſerunt. §. 5. *An metus excommunicationis aut exilii ſit juſtus?* Reſp. Ita, ſi excommunicatio & exilium ſunt injuſta: quia gravius utrumque eſt malum dedecore aut bonorum temporalium jactura. §. 6. *An metus ſit juſtus, quo quis tenetur ex ſuo præcedenti delicto, aut ob cauſam juſtam antecedentem?* Reſp. Communis *Caſuiſtarum* opinio tenet eum non eſſe juſtum. §. 7. (*a*) *An mala facta ex metu cadente in conſtantem virum excuſentur in totum vel ex parte?* ſive. *An culpa careat malum, quod fit ex metu gravioris mali & ad illud evitandum?* Reſp. Mala, quæ ſunt ex ſe & ex natura ſua peccata, nullo metu excuſari: ideoque non licet mentiri, nec ullum omnino peccatum committere, metu mortis. At mala triſtia poſſunt committi ex metu & excuſari, ſi ſint minora, & ad majus malum tale evitandum. §. 8. (*b*) *An mala metu mortis commiſſa contra legem aliquam humanam, juſtam peccati excuſationem mereantur?* Reſp. Caſuiſtæ plerique affirmate: quia etſi leges humanæ habeant poteſtatem jubendi, quod cum mortis metu eſt conjunctum, non tamen ſemper ejuſmodi obligationis onus imponũt. §. 9. (*c*) *An metu mortis commiſſa mala contra legem divinam particularem ſcriptam, quam vocant poſitivam*, quales olim tum forenſes tum ceremoniales dedit populo Judaico Deus, ob peculiares cauſas, *mereantur excuſationem?* R. Ita: quia Ceremonia eſt res adiaphora: niſi violatio legis ſit cum contemtu fidei aut religionis, aut in ſcandalum & offenſionem aliorum. §. 10. (*d*) *An votum vel juramentum factum in naufragio, peſte, bello &c. cum metu imminentis mortis juramus vel vovemus, valeat atque obliget?* Reſp. Valere atque obligare, quia eſt metus non ab homine incuſſus, ſed ortus ex cauſis naturalibus ſecundum ordinem, à ſapienti præſcriptum Deo, agentibus. §. 11. (*e*) *An promiſſa, vel pacta, vel obligationes, vel contractus, metu in virum conſtantem non, cadente, i. e. injuſto & ſine ratione, facti, valeant?* Reſp. Eſſe irrita & non valere: adeoque in ſpecie, matrimonium per metum initum ſine ratione ac juramento, etiam confirmatum, non obligare: Atque idem dicendum, de ſponſalibus metu factis & jurejurando confirmatis: ſi metus ſit juſtus, ſunt rata & valent, ut in caſu 10. Circa actiones ex ira aut cupiditate profectas hæc quæſtio moveri ſolet à Caſuiſtis. §. 12. *An ira vel cupiditas &c. voluntarium ex parte minuat.* Reſp. ita. nam ſunt quidem voluntaria, ſed minus, quam ſi abſque ira vel cupiditate, &c. ex plena rationis deliberatione & voluntatis electione fierent: affectus enim iſti ſæpe rationem ac voluntatem in ſuis actibus perturbant.

(*a*) Malum eſt, vel turpe, ſive culpæ, vel triſte, ſive pœnæ: prius eſt peccatum, ut mentiri, poſterius eſt ſupplicium, ut Dedecus, & verbera &c.

(*b*) Duo hic dicuntur, 1. quod leges humanæ poſſunt jubere, id, quod cum mortis metu conjunctum eſt, ut, ſi quis militum præfectus jubeat huic aut illi iſtam adire ſtationem, ex qua certus ſit metus mortis, quo caſu miles obligatur ob ſtipendia, quæ meret: 2. caſus incidere poteſt, ut quis non obligetur legibus humanis, quando aliquid cum metu mortis præſentis eſt conjunctum, ut, cum quis metu mortis, quam intentat à tergo inſequens latro, & aliter evadere non poteſt, mœnia tranſnatat, quod alioquin à magiſtratu eſt vetitum; in tali caſu lex magiſtratus de non tranſnatandis mœnibus non obligat.

(*c*) Lex Divina particularis ſcripta & poſitiva dicitur, quam Deus dat Populo peculiari ob peculiares cauſas, uti erant olim Leges forenſes, & Ceremoniales datæ Populo Judaico.

(*d*) Ratio reſponſionis eſt, quia talis metus juſtus eſt, nititurque ratione recta, caditque in virum probum ac conſtantem, ideoque quod ex tali metu promittitur, vovetur, vel juratur, obligat: atque ideo judicamus votum Jephthe tempore belli, quod gerebat, factum de eo immolando,

lando, quod primum ſibi redeunti obviam veniret ex janua ædium ſuarum, ipſum obligaſſe, etiamſi primum egreſſa fuerit propria filia.

(c) Quod ex metu juſto fit & cadente in virum conſtantem, illud promiſſum, pactum vel factum, non eſt irritum: ſic non licet matrimonium ſolvere ob metum exhæredationis, aut vitæ amittendæ, ſi illud jam ſit initum.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM OCTAVA,

DE

INTELLECTU PRACTICO, ET RECTA RATIONE.

Thesis I.

IN Diſputationum harum ſerie, primum expoſuimus *finem* Philoſophiæ practicæ *ultimum*, *ſummum* hominis in hac vita *bonum*; mox finis ultimi conſequendi *medium*, *πρᾶξιν*, *actionem humanam*, *liberam*, *ſpontaneam*, *diſp.* 5. eique oppoſitam, *invitam diſp.* 6. &, inter hanc & illam, interjectam ſeu mediam, quam *mixtam* vocavimus, *diſp.* 7. Nunc actionis ſpontaneæ, ſeu liberæ, ſeu humanæ, *principia* paulo plenius ſunt conſideranda, quod *th.* 8. *diſp.* 5. eſt promiſſum. *Actiones ſpontaneæ* ſunt actiones *imperatæ*, ut *th.* 5. *diſp.* 5. fuit indicatum: harum *principia* ſunt *actiones elicitæ & facultates*, à quibus eliciuntur. Eæ, vel ad rationalem animam pertinent, ſuntque, *intellectus*, *voluntas*, *liberum arbitrium*, *& actiones ſingulorum*, vel pertinent ad animam ſentientem, in quantum rationis aliquo modo in homine eſt particeps, utpote quæ rationali animæ conjungitur ac ſubordinatur, & ab ea regitur ac gubernatur, ſuntque, (a) *appetitus ſenſitivus, ejuſque motiones*, *ſive affectus*. De hiſce, ſequuturis Diſputationibus, agere eſt decretum, ac jam quidem de *intellectu*, prout noſtro ſuffecerit inſtituto; neque enim omnia, quæ de intellectu diſputari ſolent ac poſſunt, huc congeremus, ut, *An & quomodo ab anima rationali differat? an ſingularia, & quo ordine, priuſne quam univerſalia, intelligat? an ſit geminus ac diſtinctus, agens & patiens?* hæc omnia explicanda ſunt in *Phyſicis*. Nobis & noſtro inſtituto convenit hæc unica *intellectus diviſio*, qua dividi ſolet, *in ſpeculativum & practicum*, quam, omiſſis omnibus aliis de Intellectu diſputari ſolitis, *hac Diſputatione* nos proponemus atque exponemus.

(a) Appetitus ſenſitivus & Affectus ſpectantur, vel ut ſunt in Homine, vel ut ſunt in Bruto. Poſteriori modo, nec per eſſentiam nec Participationem ſunt Rationales: Priori modo, non ſunt quidem Rationales per eſſentiam, ſic enim Rationalis eſt ſola Anima intellectiva hominis; Attamen Rationales ſunt per participationem, quatenus ſubſunt Regimini & Imperio Animæ Rationalis.

II. (a) *Intellectus* in ſe quidem eſt *ἀμέριστος* & ſimplex, ſed tamen *ratione finis & objecti* dividi ſolet in *ſpeculativum & activum*, *θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν*, quæ diviſio eſt ipſius *Ariſtot. l.* 3. *de Anima c.* 9. *text.* 49. ubi videantur *Commentatores*: eam etiam explicat *Zabar. l. de facult. Animæ c. ult.* Intellectus dicitur *theoreticus*, qui res intelligit & contemplatur, ut nudam rei veritatem cognoſcat, ut tantum ſciat, quæ ac qualis ſit cujuſque rei natura, proprietates, operationes, &c. (b) *Practicus*, qui res intelligit & apprehendit, non eo fine, ut nudam rei veritatem cognoſcat, in ea cognitâ acquieſcat, nihil ulterius intendens, quàm perſpectam habere rei naturam, proprietates, operationes &c. ſed verò qui ideo cognoſcit, ut, quod cognoſcit, agatur ac fiat, ideoque ulterius ſeſe exerit, conſultando, deliberando, quomodo quid fieri poſſit: utrum hi intellectus diſtinguantur ratione, quod *Thomiſtæ* cum *Thoma p.* 1. *quæſt.* 79. *art.* 11. volunt, an realiter, quod *Zabarella*

vult loco citato, non multum refert: quicquid ſit, uterque intellectus in eo convenit; ut intelligat, cognoſcat, ſpeculetur rem objectam; ſed *differunt*, ut *Philoſophus loc. cit.* bene dicit, *fine*; quod theoreticus in nudâ rei objectæ & veritatis cognitione ſubſiſtat, practicus non item, ſed hic à rei & veritatis ſpeculatione progrediatur ad conſultationem & deliberationem, ut, quid agendum ſit, ſciat, ideoque cognitionem ordinat ad motum & opus atque operationem. Hæc finium diverſitas oritur ex diverſitate objectorum: nam intellectus theoretici *objectum* ſunt res divinæ, ſempiternæ, neceſſariæ, quæ cum ab homine fieri nequeant, fruſtra intellectus aliquid præter earum cognitionem intenderet: contra, intellectus practici *objectum* ſunt res humanæ, variabiles, contingentes, quæ ab homine fieri poſſunt vel non fieri, ideoque non eſt fruſtra, ſi intellectus poſt earum cognitionem acceptam, de productione earum & actione inſtituendâ, cogitet, conſultet, deliberet. Verum enimvero, ut natura intellectus, tum theoretici, tum præſertim practici, penitius intelligatur, de utriuſque objecto, paulo uberius agemus.

(*a*) Quia eſt facultas animæ rationalis, quæ ipſa indiviſibilis eſt, ac ſimplex, propter naturam ſuam immaterialem, & quantitatis carentiam.

(*b*) Intellectus dicitur practicus, non quaſi ipſe aliquid agat, nam tantum intelligit; ſed quia ipſe judicat, quid ſit agendum, & voluntati id atque facultatibus inferioribus præſcribit.

III. *Objectum* eſt, circa quod res operando verſatur: id, circa quod intelligendo occupatur intellectus, tum theoreticus, tum practicus, eſt, vel *principium*, vel *concluſio*: *principium* vocamus propoſitionem per ſe notam, cujus veritatem homo per ſeſe ex naturâ ſuâ, ſolo terminorum perceptione, ſine ullâ inſtitutione aut ſyllogiſmo, cognoſcit: & vocatur axioma, talia principia ſunt in diſciplinis theoreticis, ſunt item in practicis: in theoreticis, tum Metaphyſicâ, tum Mathematica, tum Phyſicâ, v. c. *Nihil poteſt ſimul eſſe & non eſſe, Totum eſt majus ſuâ parte, Si æqualia ad ias æqualibus tota erunt æqualia, Nihil poteſt eſſe à ſeipſo*, &c. in practicis, ut, *Deum eſſe colendum, Parentes eſſe honorandos, Quod tibi non vis fieri id alteri ne feceris*, &c. *Concluſiones* ſunt enunciationes, quas homo ex principiis illis deducit per ratiocinium, vel inductione, vel ſyllogiſmo, quæ ex ſola verborum cognitione cognoſci nequeunt, ſed quarum cognitio vi diſcurſus gignitur: tales concluſiones ſunt in diſciplinis theoreticis omnia *theoremata*, deducta ex principiis theoreticis: tales concluſiones ſunt in practicis omnia *præcepta* de agendo, deducta ex principiis practicis: imo totæ diſciplinæ nihil ſunt aliud quam habitus geniti ex talium concluſionum complexu: nempe, cum intellectus cognoſcit atque aſſentitur omnibus concluſionibus phyſicis, deductis per diſcurſum, inductionem, vel ſyllogiſmum, ex principiis phyſicis, jam in eo exiſtit habitus phyſicæ: pariter cum intellectus cognoſcit atque aſſentitur omnibus concluſionibus de agendo, deductis ex principiis practicis, jam in eo exiſtit habitus practicus, qualiſcunque tandem ille fuerit. Circa principia & concluſiones theoreticas verſatur intellectus theoreticus; circa principia & concluſiones practicas verſatur intellectus practicus.

IV. Ex principiis practicis deducit intellectus practicus concluſiones practicas, (*a*) *ſolo lumine naturæ. Naturale intellectus judicium* de concluſionibus practicis deductis ex principiis practicis, vocant Philoſophi *rectam rationem*: huic rectæ rationi, huic tali de concluſionibus talibus judicio naturali, quicquid eſt conforme, bonum eſt: & omnia in univerſum de virtute præcepta, huic naturali judicio practico, huic rectæ rationi, innituntur: in hoc judicio, in hac ratione recta, fundantur leges omnes: & de hac ratione intelligendum eſt illud, *Ratio eſt anima legis. Ethica, Politica, Oeconomica, Iuriſprudentia*, ſuper hac *ratione recta*, ſuper hoc *judicio practico*, de concluſionibus practicis ex principiis practicis facto, ſunt extructæ, quia ex (*b*) lumine & lege naturæ ſunt depromptæ: ab hoc fundamento tota *philoſophia practica* dependet: hoc ignorato aut non bene intellecto, de virtutis ac honeſtatis ſtudio erroneæ foventur ſæpe ac pronunciantur ſententiæ.

(*a*) Lumen

(a) Lumen naturæ vocatur in Philoſophia judicium intellectus, quod abſque revelatione, fide, aut ſpeciali gratia, profertur de rebus, quale etiam cecidit in Ethnicos: hoc autem cum fertur de rebus agendis, vocatur recta ratio, quia eſt actus rationis practica, quo recte riteque judicat de bono, & malo, honeſto & turpi, juſto & injuſto, quid ſit ſequendum, quid fugiendum.

(b) Lumen naturæ & lex naturæ, aut plane ſunt idem, aut tantum in eo differunt, quod lex naturæ dicatur de ipſis principiis practicis; lumen naturæ dicatur judicium, quod fertur de concluſionibus, quæ ex illis principiis deducuntur.

V. *Ratio hæc recta, naturale hoc judicium*, ex principiis practicis natura notis hauſtum & acceptum, etiamnum in homine ac *poſt lapſum ſupereſt*: Nam reliquit Deus in animis hominum etiam poſt lapſum reliquias diſcriminis inter honeſtum & turpe: Et qui nullam rationem rectam, qui nullum naturale judicium rectum in homine, etiam poſt lapſum, de rebus civilibus & actionibus moralibus nō ſpiritualibus aut ſupernaturalibus ſupereſſe volunt, illi graviſſime errant, & Scripturis adverſantur, & Philoſophiam evertunt, & omne diſcrimen honeſti & turpis, cordibus hominum tamen inſitum, tollunt: quid ergo? an, quid ſit honeſtum, quid turpe, homo ſcire non poterit, niſi per revelationem ex ſcripturis? an igitur Ethnici omnes hoc diſcrimen ignorarunt? nihil minus. De rebus fidei, de iis quæ pertinent ad æternam ſalutem, fatemur lubenter, nullam ſupereſſe in homine poſt lapſum rationem rectam, nullum rectum judicium eſſe reliquum: ſic omnis ratio cæca eſt, omne judicium intellectus inimicitia adverſus Deum: at in naturalibus, moralibus, civilibus, rectam rationem ſupereſſe ac judicium rectum, & vita & ſcripta tot Ethnicorum nimis quam manifeſtum reddunt. Geminus hic cavendus eſt error: *errant*, qui rationem rectam, naturale intellectus judicium, faciunt normam credendorum, menſuram dogmatum & articulorum fidei: *errant*, qui rationem rectam, naturale intellectus judicium, rejiciunt circa dogmata & concluſiones ſolo naturæ lumine ex ſuis principiis deductas: hîc ſane ſupereſt recta ratio, rectumque intellectus ac naturale judicum, norma, menſura, regula ſciendorum & agendorum, quod qui non agnoſcunt, omnem pariter philoſophiam, theoreticam & practicam, ipſamque naturam naturæque lumen proſcribunt. Fons erroris, in hujus rationis rectæ & judicii naturalis, circa res naturales, civiles, & morales, hoſtibus, eſt, quod naturam ita opponant gratiæ, lumen naturæ lumini fidei, librum naturæ libro ſcripturæ, legem naturæ legi revelatæ, concluſiones deductas ex principiis naturæ concluſionibus revelatis, quaſi poſterius ſemper tollat vel neget prius: qui ſane non capiunt, quid *Philoſophi* intelligant per rationem rectam, veritatis & honeſtatis naturalis matrem. Nempe, ut ſimul & ſemel dicam, *Recta* nobis in philoſophia *ratio*, *eſt judicium naturale intellectus, ex principiis natura notis, juxta legem ac lumen naturæ, de rebus naturalibus, civilibus, moralibus, depromptum*. Hæc recta ratio, circa principia & concluſiones theoreticas, vocatur *theoretica*, quam miſſam facimus: circa principia & concluſiones practicas, vocatur *practica*; ea noſtri eſt inſtituti & hujus loci.

VI. Quando & quoties dicimus, aliquid eſſe rationi rectę conveniens ideoque bonum, rationem rectam hoc vel illud docere, iſtud vel aliud eſſe agendum juxta rectam rationem, hoc volumus ſignificatum, aliquid eſſe agendum, eſſe juſtum, eſſe bonum, quia, vel eſt principium practicum natura notum, vel eſt concluſio ex tali principio recte deducta: hoc enim judicium de tali principio vel de tali concluſione, eſt ratio recta. *Errant* itaque, qui putant rectam dici rationem, aut animam rationalem, aut intellectum, quia in nulla re erret, quia non fallatur ullo modo: ſi enim hoc ſenſu recta diceretur ratio, in nullo homine foret recta ratio, non tantum in rebus fidei, ſed ne in civilibus quidem: nam quis eſt hominum, etiam ſapientiſſimorum, etiam doctiſſimorum, qui non ſæpiſſime erret ac fallatur, non in rebus tantum fidei ſed & civilibus ac moralibus ac naturalibus? & omnis ſaltem homo errare ac falli poteſt. Quare non eo ſenſu ratio recta dicitur, ſed alio, quem ſatis nunc expoſuimus.

VII. Rationis practicæ de rebus agendis,

 aut

aut intellectus practici de actionum bonitate vel malitia morali, duplex eſt *judicium*; vel *abſolutum* vel *comparatum*: *abſolutum* eſt, quo aliquid in ſe, ſeorſum, ac ſeparatim ſpectatum, judicatur, bonum vel malum, faciendum vel fugiendum: *comparatum* judicium eſt, quo aliquid aliis rebus collatum, omnibus circumſtantiis expenſis; nunc, hic, huic, bonum vel malum, faciendum vel fugiendum judicatur: hæc judicia, abſolutum & comparatum, multum inter ſeſe variant: imo interdum pugnant: Nam ſæpiſſime evenit, ut quod quis judicavit intellectus practici judicio abſoluto eſſe bonum ac faciendum, id comparato reſcindat, judicetque eſſe malum ac fugiendum, & contra, quod judicio abſoluto judicavit eſſe malum ac fugiendum, id comparato judicet eſſe bonum ac proſequendum: & hinc eſt lucta iſta & pugna ſæpe rationis ſecum: qualis eſt in incontinentibus & continentibus; in utriſque ratio fluctuat judicando de voluptatibus; in illis ſuccumbit, in hiſce ſuperat cupiditates. Iſtius fluctuationis & luctæ, inter judicium rationis practicæ abſolutum & comparatum, *Medea* nobis reliquit exemplum, dum ait.

--- video meliora proboque,
Deteriora ſequor ---.

Judicat judicio abſoluto bonum eſſe, ut *Iaſonem* non ſequatur, comparato tamen illud reſcindit, & judicat omnibus expenſis circumſtantiis melius eſſe ut ſequatur: quod deterius erat & peſſimum, nempe τὸ ſequi, judicio *Medeæ* abſoluto, hoc melius & bonum judicatur ab ea, judicio comparato. Quando *judicium* intellectus *comparatum* ac non amplius fluctuans ſequitur electio, tum vocatur *ultimum*: alii vocant *dictamen ultimum*; ſc. quod in omni actione deliberata, poſt omnes expenſas circumſtantias, pronunciatur ab intellectu practico judicium, eſt *ultimum* illud dictamen, quod electio ſequitur. Sed de electione voluntatis in Diſputationibus ſequuturis agetur: nunc hæc expoſuiſſe ſufficiat de *intellectu practico ac ratione recta*, principio actionis humanæ, ſpontaneæ, liberæ.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM NONA, DE VOLUNTATE.

THESIS I.

CUm de *Spontaneo* fuit diſputatum, illud *diſp.* 5. *th.* 2. ex *Ariſt. Eth. l.* 3. *c.* 1. definivimus, *id, cujus principium eſt in agente ſciente ſingula, in quibus actio eſt.* Qua definitione, duo exigi in actione ſpontanea à *Philoſopho*, indicavimus, *ſcientiam* & *principium internum*: per *ſcientiam* intelligi *judicium intellectus practici*, per *principium internum* intelligi *voluntatem*, *th* 3. *&* 5. *diſp. cit.* oſtendimus: Sunt enim *intellectus* & *voluntas* duo humanarum actionum, omniſque in iis (liceat nunc cum *Scholaſticis* βαρβαρίζειν) ſpontaneitatis principia. De *intellectu*, quantum ſatis eſt, egimus *diſp.* 8. præcedente. De *voluntate* nunc *& ſeq. diſp.* agemus: non tamen omnia conſideraturi, quæ de ea diſputari poſſunt, ſed ea tantum allaturi, quæ ei, tanquam ſpontaneæ humanæque actionis principio, competunt, Ethicæque inſtituto ſufficiunt: exponemus vero varios ejus *actus*, *objectum*, *motivum*.

II. *Actus* voluntatis dividi ſolent in *elicitos* & *imperatos*: *elicitus* voluntatis actus dicitur, qui proxime, & immediate, à voluntate producitur per ſeipſam & recipitur in ipſa, ut, *velle, nolle, amare, odiſſe, &c.* dicitur *elicitus*; quia in voluntatis poteſtate contentus & quaſi latitans, foras ab eâ educitur atque elicitur. *Imperatus* dicitur voluntatis actus, qui à vo-

luntate proficiſcitur, miniſterio & opera facultatis (*a*) inferioris, cui voluntas (*b*) imperat, ut talem actum producat: Hic actus *imperatus* non recipitur neque inhæret in voluntate, ſed in ea facultate, à qua proxime procedit, ut ſunt, *videre, loqui, ambulare, &c.*

(*a*) Seu Animæ ſentientis: nam in operationes Animæ vegetantis nullum eſt Intellectus aut voluntatis imperium; nam nec creſcimus, nec nutrimur, nec bene valemus, cum volumus, aut judicamus eſſe creſcendum, nos nutriendos, aut bona valetudine eſſe utendum: ſed videmus, & nos loco movemus, & appetimus, &c. cum volumus, & judicamus ita eſſe facienda.

(*b*) Imperium voluntatis, uti & Intellectus Practici in Actiones Animę ſentientis, ſive Imperatas: eſtq; vel generale ſeu Implicitum, vel ſpeciale ſeu explicitum. Generale dicitur, quod in genere fertur circa Actiones Imperatas, quatenus nullæ exercentur, quin reſolvi poſſint in hoc Imperium, quod includunt, involvunt, atque implicant, unde Implicitum dicitur; ſi quis enim rogetur, cur, V. G. toties & tam cito digitos Impulſu Citharæ moveat, dicet, quia volo, & Judico ſic eſſe faciendum: non quod ad ſingulos motus digitorum ſingula intercedant Imperia Voluntatis & Intellectus ſpecialia atque explicita, quaſi qui Citharam pulſat ad ſingulos pulſus cogitet, ego volo pulſare & judico pulſandam Citharam, ſed ſufficit Imperium Voluntatis & Intellectus Generale atque Implicitum.

III. Actus voluntatis elicitus *ſubdividitur* in *βȣ́λησιν* & *πϱοαίρεσιν*: vocabula ſunt græca *Ariſtot.* latine poſſis dicere, in *appetitionem* (*Scholaſtici* dicunt *volitionem*) & *electionem* ſeu *præelectionem*. Βȣ́λησις, *appetitio*, eſt velle quoddam *ἀπϱοβȣ́λευτον*, quod fit abſque prævia deiberatione: hoc modo appetimus & volumus inem ultimum, quo cum nihil melius prooni poſſit voluntati, fertur in eam voluntas, ıt cum *Philoſopho* loquar *l. 3. Eth. ad Nicom.* . 3. *ἀπϱοβȣλεύτως*, i. e. ſine deliberatione: ıon appetit finem ultimum voluntas *ἀκϱίτως*, ine prævio (*a*) judicio, attamen *ἀπϱοβȣλεύτως*, ſine præcedanea deliberatione: ſic quoue appetimus media, quæ neceſſario cum ine ſunt conjuncta, & ea, quæ aut fieri plane ıon poſſunt, aut per nos ſaltem fieri nequeunt: ut, cum appetimus immortalitatem n hac vita, quam ut hic conſequamur, quamdiu corporis carcere tenemur conſtricti, fieri nequit: vel etiam, cum appetimus ut hic vel ille pugil vincat, quod per nos fieri nequit. Πϱοαίϱεσις, *electio*, eſt velle quoddam *βȣλευτικὸν*, ut iterum cum *Philoſopho* loquar, quod ſequitur præcedentem deliberationem: hoc modo volumus media, & non cujuſvis generis media, ſed ea, quæ ſunt in noſtra poteſtate, &, quæ non neceſſario cum fine ſunt conjuncta: nam ſicuti circa finem non deliberamus, ita nec deliberamus circa media, quæ extra noſtram poteſtatem ſunt collocata.

(*a*) Quando Veritas alicujus Enunciationis eſt ita clara, ut Intellectus convincatur, E. G. Totum eſt majus ſuâ parte; aut Bonitas Rei tam eſt manifeſta, ut Intellectus eam ſtatim dignoſcat, & Judicet eſſe appetendam, E. G. Deum Cole, tum exiſtit in nobis judicium ſine deliberatione; ſed verò cum veritas Enunciationis non eſt tam clara, aut Bonitas Rei non eſt tam manifeſta, judicium, quod de utraque fertur, exigit præviam deliberationem.

IV. Actus voluntatis *eliciti circa finem* tres vulgo recenſeri ſolent: totidem *circa media*. Circa finem, *volitio*, *intentio*, *fruitio*. Circa media, *electio, conſenſus, uſus.* hæc actuum voluntatis elicitorum tum circa finem, tum circa media, diviſio, *Scholaſticis* eſt uſitata, & ab *Aquinate in* 1. 2. *quæſtione* 8. adfertur *& ſeq.* fuſius explicatur: ubi videri poſſunt ejus *Commentatores*, qui hanc diviſionem ut probent, duplicem præmittunt hypotheſin. 1. eſt, Bonum, quod voluntati offertur, vel ut finem expeti, vel ut medium, ſive id, quod ad finem nos ducit. 2. eſt, (*a*) Bonum eſſe honeſtum, jucundum, utile. Hoc igitur fundamentum ponunt. Bonum, quod eſt finis ac propter ſeſe expetitur, eſt honeſtum vel jucundum: Bonum, quod eſt medium & propter finem expetitur, eſt utile. Hinc ſic procedunt. Bonum, quod eſt finis, poteſt trifariam expeti. 1. ſimpliciter, ut eſt quid honeſtum aut jucundum, quod per ſe & propter ſe voluntati placet ac lubet: ſic circa bonum verſatur *τὸ velle*, vel ut amant loqui (*b*) *Scholaſtici, velleitas.* 2. Bonum, quod eſt finis, appeti poteſt, tanquam finis & terminus aliorum, quæ ejus gratia expetuntur: ac tunc expetitur finis, ut per aliud

quid

quid obtinendus: & hunc voluntatis actum vocant *Scholaſtici* (c) *intentionem* ſeu volitionem. 3. Poteſt expeti bonum, quod eſt finis, tanquam aliquid, in quo voluntas acquieſcat, & ex quo voluptatem ac fructum capiat, qui voluntatis actus vocari ſolet, (d) *Fruitio.* Hæc verſatur circa finem in executione: at 2. priores actus verſantur circa finem in intentione. Bonum, quod eſt medium, & utile, tribus modis etiam voluntatem occupat, & circa id triplici modo verſatur voluntas, vel *eligendo*, vel *conſentiendo*, vel *utendo*. *Electio, Scholaſticis*, Latinis Interpretibus Ariſtotelicis, qui ſic vocantur, quia Scholas & Academias omnes impleverunt, eſt, boni alicujus ab & in voluntate acceptatio ex rationis conſilio, prout conducit ad finem conſequendum. (e) *Conſenſum*, complacentiam, vocant, quo voluntas bonum utile à ratione præſcriptum & acceptum comprobat, in eo acquieſcit. (f) *Uſus* eſt actus voluntatis, quo tale bonum & medium adhibet ad finem conſequendum.

(a) Diviſio boni in honeſtum, jucundum & utile, non eſt diviſio generis in ſpecies, quaſi ſemper iſta inter ſeſe ſint diſtincta, uti ſpecies ſemper inter ſe diſtinguuntur; nam eadem res poteſt eſſe bonum, honeſtum, jucundum & utile, uti virtus, quæ & honeſta eſt, quia rectæ rationi eſt conformis; & jucunda, quia magnam animo voluptatem adfert; & utilis, quia eſt medium ad obtinendum ſummum bonum.

Bonum honeſtum eſt, quod propter ſe expetitur, & Rationi Rectæ eſt congruum, vocaturque Morale, eſtque Homini proprium. Jucundum eſt, quod expetitur propter voluptatem, nec ſemper rectæ Rationi eſt congruum, eſtque Homini cum Brutis commune.

Utile eſt, quod propter aliud expetitur, ad quod dirigitur, & conducit, & non ſemper rectæ Rationi eſt congruum, & Homini cum Brutis commune. Honeſtum & Jucundum ſunt finis; Utile eſt Medium.

(b) Velleitas dicitur actus voluntatis imperfectus, ſuſpenſus, ac ſemiplenus, quo vult finem non volitis mediis, ita piger vellet eruditionem, ut finem aut bonum, honeſtum ac jucundum, non tamen vult laborem: ſic omnes homines, etiam nequiſſimi, vellent eſſe beati, non tamen volunt virtutes, ſine quibus beatus nemo eſſe poteſt:

(c) Intentio ſeu volitio eruditionis non cadit in pigros, quia non expetunt eruditionem, ut finem per labores obtinendum, ſic nec improbi volunt beatitudinem, aut eam intendunt, quia illam non expetunt, ut per virtutes obtinendam.

(d) Fruitio verſatur circa finem in executione ſeu circa bonum obtentum: velleitas & intentio, ſeu volitio, circa finem in intentione, ſive circa bonum intentum; ſic fruitur quis eruditione jam acquiſita, & ſummo bono jam poſſeſſo, circa quod utrumque nondum poſſeſſum verſabatur velleitate, atque intentione ſeu volitione.

(e) Conſenſus proprie eſt intellectus, uti & diſſenſus, ita ejuſdem eſt comprobare, uti & improbare: melius vocaſſent Scholaſtici hunc voluntatis actum, complacentiam, quia medium eſt rationis conſilio præſcriptum, ipſi complacet, & in eo acquieſcit.

Conſenſus proprie pertinet ad Intellectum, ideoque hic magis commodum eſt vocabulum (Complacentia) quando voluntas in medio, aut bono utili, ſibi per intellectum monſtrato, acquieſcit & ſic quaſi comprobat Judicium Intellectus, & Rei complacet.

(f) Maxime debent diſtingui hæc duo vocabula, frui & uti: nam fruimur fine, utimur mediis; ſic fruimur Deo, tanquam fine ultimo, utimur creaturis, tanquam mediis ad Deum cognoſcendum & colendum deſtinatis, & in eo omnis ratio peccati conſiſtit, quod fine utamur, & mediis fruamur; ſic peccat avarus, quando fruitur divitiis, cum in iis ut fine ultimo acquieſcit; item ambitioſus peccat, cum honoribus ſuis fruitur, quando in iis ejus voluntas acquieſcit, quia hæc duo ſunt media, quibus deberet uti ad Deum glorificandum, quo ſolo tanquam fine ultimo frui debemus.

V. Actuum voluntatis diviſiones, prout *Ethico* ſufficit, jam allatas & explicatas, ſequitur explicandum ejus *objectum*: hoc eſt *bonum* vel *malum*. Circa *bonum* verſatur, *volendo*, i. e. appetendo, proſequendo: circa *malum*, *nolendo*, i. e. averſando, fugiendo: circa utrumque, tum bonum, tum malum, *utrumque actum ſuſpendendo*, ſc. vel non volendo, vel non nolendo. Ex hac actuum voluntatis circa bonum & malum varietate, manifeſtum eſt, actus voluntatis opponi, vel *contrarie*, ſc. *velle* & *nolle*, *amare* & *odiſſe*, vel *contradictorie*, ſc. *velle* & *non velle*, *nolle* & *non nolle*. *amare* & *non amare*, *odiſſe* & *non odiſſe*, hinc arrepta eſt occaſio *Scholaſticis* diſtinguendi libertatem & indifferentiam

rentiam voluntatis, quam dixerunt eſſe, vel *ſpecificationis* ſive *contrarietatis*, vel *exercitii* ſive *contradictionis.* (*a*) Libertas ſeu indifferentia contrarietatis vel ſpecificationis (quæ duo vocabula idem ſignificant) cadit inter volitionem & nolitionem, ut loquuntur illi, Latinius, inter proſequutionem & fugam, ſive inter amorem & odium, qui actus, oppoſiti ſunt contrarie & ſpecie differunt, quia objecta, bonum, quod proſequimur, amamus ac volumus, & malum, quod fugimus, odimus ac nolumus, opponuntur contrarie & ſpecie differunt. Libertas ſeu indifferentia contradictionis & exercitii (quæ duo vocabula idem quoque ſonant) cadit inter volitionem & non volitionem, ſeu inter proſecutionem & non proſecutionem, inter amorem & non amorem, inter nolitionem & non nolitionem: ſeu inter fugam & non fugam, inter odium & non odium, nam velle & non velle, nolle & non nolle, exercere actum, vel volendi, vel nolendi, & non exercere, opponuntur contradictorie.

(*a*) Libertas Contrarietatis, ſeu ſpecificationis, cadit inter duos Actus veros & poſitivos, uti ſunt, Amare & odiſſe, velle & nolle; ſed Libertas contradictionis, ſive exercitii, cadit inter Actum & Negationem Actus, ut, inter Amare & non amare, velle & non velle, odiſſe & non odiſſe, nolle & non nolle.

VI. Circa *objectum* voluntatis, tum bonum, tum malum, quæſtio ſolet inſtitui ab Ethicis: *An voluntas poſſit ferri, amando, volendo, in malum, ut ſic, qua tale, ſub ratione mali, & fugiendo, nolendo, in bonum, ut ſic, qua tale, ſub ratione boni?* Pertractat eam quoque quæſtionem *Aquinas in ſum. pr. ſec. quæſt.* 8. Nos cum ipſo utrumque negamus, dicimuſque, voluntatem, nec bonum, qua bonum, poſſe odiſſe, nolle, nec malum, qua malum, poſſe amare, velle. Non diffitemur, quin poſſit voluntas velle malum & nolle bonum: quia poteſt ferri, amando, volendo in bonum apparens, quod cum in ſe ſit malum, non bonum, quia tamen apparet bonum, ut tale, appetitur. ſed aliud eſt & longe diverſum, amare, velle, malum, qua malum, (cum iſta reduplicatione) ut ſic, ſub ratione mali, & odiſſe, nolle, bonum qua bonum, ut ſic, ſub ratione boni: illud eſt, velle malum, quod intellectus ſcit & judicat eſſe malum; hoc eſt, nolle bonum, quod intellectus ſcit & judicat eſſe bonum: hoc utrumque Voluntati eſt impoſſibile. *Ariſtoteles* uſque adeo hoc ſibi perſuaſit, ut Ethicarum rerum tractationem ad hoc, ceu immoto ac certiſſimo principio, inchoaverit, *lib.* 1. *Eth. ad Nicom. cap.* 1. *Omnis*, inquit, *ars, & diſciplina, itidem ac electio, bonum aliquod appetere videtur: quapropter bene Veteres dixerunt, bonum eſſe quod omnia appetunt.* Et, voluntatem non poſſe ferri volendo, amando, in malum qua tale, ipſa docet experientia: nemo enim intendens ad malum operatur, ut habet vetus & tritum dictum: quin ipſi Dæmones ac perditiſſimi homines, cum Deum blaſphemant, aliaque graviſſima committunt flagitia, ſub ratione tamen boni, ſc. apparentis, hoc agunt atque appetunt, ut de Deo ſcilicet, miſeri, vindictam capiant: ſic, qui ſibi necem inferunt, mortem appetunt, ſub ratione boni, ut ſcilicet careant cruciatu & miſeria, & hoc eſt bonum illis apparens: ſed ratione inſuper hoc confirmari poteſt. Objectum voluntatis in volendo eſt bonum, ſicut objectum intellectus in aſſentiendo eſt verum: ſed intellectus non poteſt aſſentiri falſo, quod falſum eſſe judicavit, novit: Ergo nec voluntas poteſt appetere malum, quod malum eſſe ratio judicavit, novit: Certe, nulla facultas poteſt ferri extra (*a*) ſphæram ſuæ activitatis ſeu extra ſuum objectum: atqui objectum voluntatis in volendo eſt bonum. Ergo extra bonum volendo, tendere non poteſt, ſed intra boni ſphæram volendo continere ſe debet; verum nec voluntatem poſſe ferri nolendo in bonum qua bonum, facile probari poteſt. Oportet enim objectum cujuſque potentię & actui eſſe proportionatum: atqui bonum potentiæ nolendi & nolitioni non eſt proportionatum: nam potentiæ nolendi actus ſeu nolitio eſt averſatio & fuga quædam: at nemo averſatur aut fugit bonum qua bonum. Ergo & voluntas non poteſt tendere nolendo in bonum qua bonum.

(*a*) Sphæra activitatis dicitur circulus, intra quem terminatur alicujus actio.

VII. Unicus adhuc reſtat ſcrupulus, ex præced. theſi natus, ubi diximus, Voluntatem ferri volendo non tantum in bonum verum, ſed & in apparens. Quæritur, *An objectum voluntatis, reſpectu actus, qui eſt velle, recte dicatur, bonum etiam apparens?* Reſp. omnino. Nam ſatis eſt in genere ad appetitionem, ut objectum appetitus, ſeu inclinationis alicujus, ſit conſentaneum & conveniens rei aut facultati appetenti, ſecundum illam formam, quam appetitus ipſe aut inclinatio ſequitur. (*a*) Sed, uti appetitus naturalis ſequitur formam naturalem rei, ſic appetitus rationalis ſeu voluntas ſequitur formam apprehenſam, h. e. notitiam objecti, quæ intentionalis quædam forma objecti dicitur; quemadmodum eſſe intellectum, eſſe volitum, vulgo vocatur, forma rei intellectæ, & forma rei volitæ. Ergo, ſicut ad appetitnm naturalem requiritur & ſatis eſt, ut objectum ſit conveniens ſecundum formam rei naturalem, ita ad rationalem appetitum ſatis erit, ut objectum ſit conveniens & bonum ſecundum apprehenſionem & intellectionem, ſeu judicium rationis: ſive igitur bonum vere ſit tale quale apprehenditur & appetitur, ſive non ſit tale quale apprehenditur & appetitur, nihil refert: ac licet in ſe ſit malum, ut furari, modo ut bonum apprehendatur & intelligatur, ac judicetur, jam appeti poteſt, volendo illud, quia habet formam ſeu rationem formalem ꝙ appetibilis, quæ eſt, quod cognoſcatur ac judicetur à ratione, ut bonum, quemadmodum fit in fure, cujus rationi furari apparet bonum. Quæ de *objecto* & *actibus* voluntatis ulterius diſputari poſſunt ac ſolent ab Ethicis, ea in annexis exhibemus corollariis: *motivum* voluntatis explicaturi diſp. ſequent.

(*a*) Appetitus Naturalis dicitur, quo appetitur Res ab appetente ante non cognita, Ita gravia appetunt moveri deorſum; huic opponitur Appetitus elicitus, quo aliquid appetitur jam ante ab appetente cognitum, eſtque vel ſenſitivus; qui cadit in Bruta, vel Rationalis, qui eſt ſolius Hominis.

ANNEXA.

1. *An diviſio actuum in elicitos & imperatos ſolis actibus voluntatis conveniat?* N.

2. *An imperare facultatibus inferioribus ſit actus voluntatis ſolius, an rationis tantum, an utriuſque? Reſp. utriuſque.*

3. *An omnes actus voluntis ad tres illos circa finem & totidem circa media, Th. 4. recenſitos, poſſunt reduci? A.*

4. *An Voluntas eodem actu non poſſit moveri ac tendere in finem ac media?* N.

5. *An detur voluntatis actus neuter, qui nec ſit finis nec mediorum?* N.

6. *An volitio ſit tantum, impoſſibilium ex accidenti, & non ſimpliciter impoſſibilium?* N.

7. *An intentio finis cadat in bruta?* N.

8. *An fruitio tantum ſit finis ultimi? A.*

9. *An fruitio ſit finis ultimi, habendi, an habiti? Reſp. utriuſque.*

10. *An electio tantum ſit mediorum, & nunquam finis? A.*

11. *An conſenſus non ſit potius actus intellectus quam voluntatis?* N.

12. *An uſus ſit tantum mediorum & non finis ultimi? A.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DECIMA, *DE* MOTIVO VOLUNTATIS.

THESIS I.

TRia propoſuit Diſputatio præcedens capita de Voluntate diſputanda: *actus*, *objectum*, *motivum*. Duo priora executi ſumus, tertium nunc exequemur. Per *motivum*

vum voluntatis intelligimus id, quod voluntatem movet; quod eam velle facit; quod illam de potentia traducit ad actum, ad volendum; cauſam ejus actûs, & velle: fatemur quidem objectum eſſe ex parte cauſam volendi, ſed tamen non eſt plena cauſa volendi; nudum enim objectum voluntatem ex nonagente non reddet agentem; (*a*) eſt enim voluntas potentia cæca, quæ neſcit, quomodo in objectum tendere debeat: quare opus eſt alio præter & ultra objectum motivo. Atque hoc vulgo faciunt intellectum. Quæritur, *an recte?* & *quouſque?* Hoc igitur in quæſtione eſt. *An intellectus voluntatem moveat ad volendum?* ſeu, *An voluntas moveatur ab intellectu ad volendum?* &, *quouſque?* Ardua ſane eſt quæſtio & multis perplexitatibus involuta. Nos eam diſtincte pertractabimus: quod ut fiat, certa ab incertis ſunt diſtinguenda, & ſtatus controverſiæ recte eſt figendus.

(*a*) Voluntas dicitur Potentia cæca, quia ipſa non intelligit, &, ut hoc vel illud velit, rectè vel malè, eget ductu intellectus, quia eſt voluntatis tanquam oculus, quemadmodum Cæcus in via ducitur per oculum videntis.

II. §. 1. Extra controverſiam eſt, *dici poſſe, quod voluntas eatenus movetur ab intellectu, quatenus voluntas natura ſua talis eſt potentia, ut, niſi intellectus ipſi oſtendat objectum, in hoc ipſa ferri non poſſit*, nam ignoti nulla cupido. §. 2. Extra controverſiam eſt, (*a*) *objectum, ſecundum eſſe reale, quod habet extra animam, non concurrere effective ad actum voluntatis*, quaſi objectum efficiat actum voluntatis; principium enim effectivum volitionis eſt ipſa voluntas, quæ proprie & per ſe vult, volitionemque elicit. Hæc certa ſunt, nunc incerta videamus. §. 3. Quæritur ergo, *quomodo objectum concurrat ad volitionem, ad actum volendi?* Reſp. Objectum poteſt dici concurrere, vel formaliter, vel finaliter, ad actum voluntatis: *formaliter*, quatenus dat actui voluntatis ſpeciem, i. e. quatenus Actum voluntatis in certâ ſpecie collocat, nam ab objecto eſt, non tantum, quod actio voluntatis ſit ſimpliciter (ſine objecto enim nec eſſet nec eſſe poſſet) ſed & quod ſit talis vel talis: Et hoc eſt quod *Scholaſtici* vulgo ſic efferunt. *Actus voluntatis ab objecto, tanquam à principio formali externo ſpeciem ſumunt:* Objectum enim extra actum eſt, & inter circumſtantias actionem ſpecificantes potiſſimum ac primum tenet locum: (*b*) *finaliter* poteſt dici concurrere objectum ad actum voluntatis, quatenus, per modum finis voluntati proponitur, & voluntas ab objecto ad agendum, movetur, excitatur, & impellitur: non tamen ſemper objectum per modum finis in voluntatem agit, (*c*) ſed tum demum, quando voluntatem movet, excitat, impellit, ad media aut ad actiones circa media, quia finis non eſt finis, niſi reſpectu mediorum. §. 4. Quæritur, *quomodo ipſa cognitio objecti concurrat ad actum voluntatis, an etiam effective, an alio modo?* Atque hîc in tres abeunt ſententias Philoſophi. (*d*) *Nonnulli* cognitionem objecti *effective* concurrere aſſerunt, ad actum voluntatis, tum quoad exercitium, ut ſcilicet eliciatur, cum antea non eliceretur, tum quoad ſpecificationem, ut ſcilicet ſit hujus aut illius ſpeciei: ſed vero hæc ſententia mihi quidem non placet: ſic enim intellectus intelligendo vellet: At intellectus non vult, ſed voluntas: Ergo cognitio, actio intellectus, non concurrit effective ad volitionem. *Alii* volunt, cognitionem objecti concurrere quidem *effective* ad actum voluntatis, quoad ſpecificationem ejus, non autem quoad exercitium; ſic enim eſt à ſola voluntate. Sed contra: ne ſpecificatio quidem actionis in voluntate, quod ſit talis aut talis, eſt à cognitione objecti, ſed ab ipſo potius objecto, vel formaliter, vel finaliter, cauſante actum voluntatis, ut, pro ratione objecti diverſa, diverſæ ſit ſpeciei actio voluntatis, & vel hæc vel alia. *Nos* ergo *ſentimus*, *notitiam* judicativam objecti *eſſe* tantum *conditionem requiſitam*, tum ut objectum, ſecundum ſuum eſſe reale, poſſibile apprehenſum, concurrat, ſeu formaliter, ſeu finaliter, ad actum voluntatis, tum ut ipſa etiam voluntas effective eliciat ſuum actum & actum talem tanquam ſufficiens principium ejus; *ſufficiens*, dicimus: non quod Dei influxum excludamus, ſed *ſufficiens in ſuo genere*. Verum, ut diſtincte hoc totum negotium ob oculos

 culos

culos ponamus. Voluntatem *effective* ad volendum movet *Deus* tanquam cauſa prima, influens in voluntatem & ejus actionem, concurſu, tum prævio, tum ſimultaneo: (*e*) *Voluntas* à Deo mota (non enim eſt primum ſe movens, ſicuti nulla quoque creatura) *effective* concurrit ad ſuam volitionem, & vult. *Objectum* voluntatem movet ad volendum, *non effective*, ſed, vel formaliter, vel finaliter, & excitando eam ad volendum, & volitionem ſpecificando: *cognitio objecti movet* voluntatem ad volendum tanquam *conditio ſine qua non*, agitque in voluntatem. (*f*) Hæc jam ſunt certa.

(*a*) Rebus tribuitur *duplex eſſe*, unum Reale, quod in ſeſe habent, quo ſunt id, quod ſunt, & poſſident proprietates Naturæ ſuæ convenientes. Alterum, *Objectivum*, quod obtinent in mente Hominis, quatenus ab illo intelliguntur, quod vulgo vocant *eſſe intelligibile*, V. C. Cibus aliquod habet eſſe Reale in ſeſe, in quantum eſt nutrimentum Hominis vitæ conſervandæ deſtinatum, quod vocant eſſe Reale Cibi; idem dicitur habere *objectivum eſſe*, quatenus à mente, ſeu Ratione, intelligitur, ut bonum, quod eſt conveniens vitæ ſuſtentandæ.

(*b*) Quia enim objectum voluntatis eſt bonum, & bonum ac finis reciprocantur, ſi proponatur ei ut bonum, etiam ei proponitur ut finis: nam omne bonum ſeu verum ſeu apparens finis eſt, ſeu ſubordinatus ſeu ultimus, vel in ſuo genere vel abſolute.

(*c*) Ex theſi quarta diſputationis præcedentis apparet, voluntatis actiones quaſdam eſſe circa finem, quaſdā circa media: velleitas, intenſio ſeu volitio & fruitio habent quidem pro objecto finem non tamen per modum finis, quia finis voluntatem in iſtis actionibus non movet, eſt enim objectum terminativum tantum ibi, non motivum; ſed electio, conſenſus, actiones voluntatis circa media, ad volendum media, moventur à fine, habentque pro objecto finem etiam, ſed non tantum ut terminativum, verum ut & motivum objectum.

(*d*) Illud, dicitur *effectivè* concurrere ad aliquem Actum, quod illum Actum facit, quemadmodum ignis *effective* concurrit ad Calorem, quia Calorem facit; at Intellectus non facit volitionem, ſed ipſa Voluntas.

(*e*) Illud dicitur primum ſeſe movens, quod à nullo priore movetur, *eſtque ſolus Deus*, qui ut eſt Ens primum, ita quoque eſt cauſa prima; omnis autem creatura, ut eſt Ens à Deo, Ita quoque à Deo movetur, antequam ſeſe moveat, *In Deo enim ſumus, movemur, vivimus.*

(*f*) Moraliter illud agit, quod agit per Rationes, hortando, dehortando, ſuadendo, diſſuadendo, &c. Diabolus fuit cauſa lapſus primi Parentis, nam ſuaſit ei, ut ederet de fructu vetito.

III. Sed hic quæritur, *Qualis cognitio objecti requiratur ad voluntatis actionem, ut voluntas ad volendum moveatur?* Nam variæ ſunt actiones intellectus, quod eſt notum. Eſt 1. ſimplex quædam objecti apprehenſio. Eſt 2. compoſitio & diviſio; ubi *judicium* invenitur, & quidem geminum: unum *ſimplex*, quo intellectus ſimpliciter judicat objectum eſſe bonum vel malum; alterum *comparatum*, quo intellectus, quod objectum præcedenti judicio judicavit eſſe bonum vel malum, judicat eſſe vel amplectendum vel fugiendum: (*a*) eſtque hoc judicium comparatum, vel *ultimum*, quod omnibus omnino circumſtantiis conſideratis atque expenſis fertur ac pronunciatur, vel *non ultimum*, quod contra. Eſt 3. diſcurſus, ſeu ſyllogiſmus practicus, quo intellectus tale dictamen concludit. Atque hic jam incidit quæſtio, *An præter qualemcunque notitiam, & præter apprehenſionem ſimplicem objecti, requiratur alia inſuper cognitio bonitatis in objecto, ut voluntas moveatur? an requiratur judicium, quo intellectus judicet objectum eſſe bonum vel malum, ſalutare vel noxium, jucundum vel moleſtum.*

(*a*) Iudicium dicitur *ultimum*, non quod poſtremum eſt, in hac vita, & fertur paulo ante mortem, ſed quod in omni Actione deliberata poſt omnia alia fertur poſtremum.

IV. *Sunt qui ſolam notitiam* objecti *ſimplicem* ſine ulla compoſitione aut diviſione *ſufficere exiſtimant*, ut voluntas moveatur ad volendum: & *probant*. Quia appetitus ſenſitivus poteſt moveri circa objectum ſuum etiamſi per (*a*) æſtimativam illud non apprehendatur ſub ratione boni aut mali: Ergo & voluntas poterit moveri ab objecto ſuo licet intellectus illud non proponat ſub ratione boni aut mali, ſed ſufficit, ſi tantum ſimpliciter cognoſcat; quemadmodum hoc in brutis ſufficit

ficit, & in pueris, & in amentibus, qui multa appetunt, nec tamen ducuntur ratione. *Reſp.* Negamus ſimpliciter, nullum brutum appetere aliquid appetitu ſenſitivo, niſi illud fuerit ab æſtimativa primum judicatum, ut bonum ac conveniens: in pueris vero & amentibus non eſt quidem deliberatum intellectus judicium, aliquod tamen eſt de bonitate & convenientia objecti; alioqui concipi non poteſt quomodo velint. Sed vero aliquod ſemper præcedere intellectus judicium de convenientia objecti, antequam in illud feratur volendo & ad illud volendum moveatur voluntas, & *Ariſt teſtimonio* & *ratione* probatur. *Ariſt. teſtimonium* extat *l.* 3. *de Anim. t.* 46. ὁ νοῦς θεωρητικὸς οὐδὲν νοεῖ πρακτὸν, οὐδὲ λέγει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐθέν. *Intellectus ſpeculativus nihil eorum quæ ſub actionem cadunt contemplatur, neque dicit omnino quicquam, an ſit fugiendum, an perſequendum.* Quod ſi intellectus ſpeculativus non moveat, ergo opus eſt intellectus practici judicio. *Ratio* etiam pro hac militat ſententia: Niſi objectum enim voluntatis cognoſcatur ſub ratione boni, nondum oſtenditur voluntati objectum ſuum proprium, quod eſt bonum: voluntas namque eſt potentia cæca, egetque demonſtratione & oſtenſione objecti ſui ut in illud tendat: debet autem demonſtrari & oſtendi tale, quale eſſe debet: at debet eſſe bonum: Ergo ut bonum oſtendi debet & demonſtrari: oſtendere autem & demonſtrare eſt intellectus: Ergo debet intellectus oſtendere & demonſtrare voluntati objectum ejus eſſe bonum. At non poteſt intellectus illud facere ſimplici mentis apprehenſione. Ergo requiritur judicium, compoſitio ac diviſio: nam bonum, ut bonum, ſub ratione boni, cognoſcere, ac voluntati proponere, ſine judicio fieri nequit.

(*a*) Æſtimativa facultas in Bruto dicitur ſenſus ille internus, quo judicat bonum eſſe proſequendum, & malum eſſe fugiendum; poſtquam enim vel bonum, vel malum, ſenſibus externis eſt perceptum, ab Interno judicatur atque æſtimatur, eſſe vel appetendum, vel fugiendum: quæ facultas id judicat, dicitur Æſtimativa.

V. Sed quæritur ulterius, *An præter ſimplex judicium de bonitate objecti requiratur præterea intellectus judicium comparatum, ulterior quidam rationis practicæ actus, qui imperium ſolet Scholaſticis dici, ut voluntas moveatur, actumque volendi exerceat?* Nos quidem ſic opinamur, ſalvo aliter ſentientium judicio: ac primum noſtra ſententia fundatur in *Ariſtotele*, cujus verba ex 3. *de Anima text.* 46. *jam th.* 4. citavimus. Dicit, intellectum ſpeculativum nihil dicere; quid ſit fugiendum vel ſequendum: at neque intellectus practicus hoc dicit ſimplici judicio, quo tantum judicat rem eſſe bonam vel malam, ergo comparato hoc dicit judicio: at ut voluntas moveatur & velit, non tantum debet res judicari bona vel mala, ſed præterea debet judicari, quæ res ex bonis, cui, quando, &c. ſit ſequenda, quæ res ex malis, cui, quando, &c. ſit fugienda. Deinde fundatur noſtra opinio *in ratione.* Nam, ut voluntas moveatur & velit, requiritur ſufficiens objecti cognitio facta ab intellectu, qua poſita, voluntas, (*a*) neceſſario ex illa hypotheſi, ſive conditione, neceſſitate hypothetica, eliciat ſuum actum, quia alioqui ferretur in incognitum. Atqui illa ſufficiens cognitio objecti non eſt judicium ſimplex de bonitate aut convenientia objecti. Ergo ulterior actus rationis præter illud intellectus ſimplex judicium requiritur: Major probatur ex connexione intellectus & voluntatis, & utriuſque actus, quæ tanta eſt, ut ad proſequendum libere objectum, hæ potentiæ ſint quaſi colligatæ, ut neutra illarum ſine altera alteriuſve ſocietate deliberate objectum attingat: &, ſi abſque mutua dependentia voluntatis & intellectus, ſitum eſt in voluntate, ſequi vel non ſequi intellectus judicium, fieri poſſet, ut voluntas temere & quaſi caſu hoc objectum proſequeretur, quod nunc forte fortuna proſequitur: nam ex parte intellectus nulla tum foret peculiaris ratio, nulla propria cauſa, propter quam voluntas jam id proſequatur, alias non proſequatur, cur actum ſuum nunc eliciat circa objectum, alias non. Minor vero, *quod judicium intellectus ſimplex non ſit ſufficiens conditio objecti ut voluntas moveatur & actum ſuum eliciat, facile probari poteſt:* Voluntas dicitur potentia cæca: & quare? nempe, quia

 oportet

oportet illam ab intellectu ſic duci, ut ex parte intellectus poſſit aſſignari ratio & cauſa peculiaris cur ducatur, i. e. cur velit. At vero ex parte ſimplicis apprehenſionis & ex parte judicii ſimplicis non poteſt aſſignari propria ratio & cauſa, cur voluntas moveatur potius quam non moveatur. Ergo præter iſta adhuc amplius judicium requiritur, ſc. comparatum atque ultimum, quod vocant *imperium:* quod quidem imperium in actus voluntatis elicitos, in ipſam volitionem, intentionem, electionem, &c. non tam facile in nobis animadvertimus, quam quidem ejuſdem intellectus imperium in facultatis inferioris earumque actiones, quia plus deliberamus circa media, quæ inferiores facultates uſurpant, & executioni mandant, quam circa, quoſdam ſaltem, voluntatis actus elicitos: nam volitionem, intentionem, alioſque voluntatis circa finem actus elicitos, non antecedit iſta, aut tanta, deliberatio, cum ſæpiſſime ſubito determinemur per imperium mentis in voluntatem ad volendum finem vel intendendum. Atque ut hoc negotium clariſſime percipiatur, notandum hoc eſt ſedulo: Cur utraque potentia moveatur circa objectum, intellectus imperando, voluntas volendo, non poſſumus aliam cauſam priorem aſſignare in ipſo homine, quam ipſam harum potentiarum naturam, quæ ſic eſt inſtituta utrimque, ut practice, i. e. effective, poſſint hæ potentiæ proſequi ſuum objectum vel etiam non proſequi; altera imperando, altera appetendo; in quo tota hominis libertas eſt ſita. At vero, ſi voluntas per ſe ſpectetur, i. e. ſola abſque intellectu, cur tum illa moveatur, quando movetur, non poteſt alia ratio reddi quam ex parte intellectus, quandoquidem voluntas eſt potentia cæca, ideoque tendere non poteſt in objectum niſi ab intellectu ei præmonſtretur: atqui ut præmonſtretur, debet ſufficienter & ut objectum voluntatis præcognoſci; non præcognoſcitur ſic, per ſimplicem mentis apprehenſionem, nec per mentis *judicium* ſimplex, *quod* jam eſt demonſtratum. Ergo per intellectus judicium comparatum, (b) per dictamen ſyllogiſmi practici, quod *imperium* vocamus, & *judicium ultimum*, vulgo imperium practicum, aut etiam practice practicum.

(a) Neceſſitas Hypothetica dicitur, quâ aliquid neceſſarium ob conditionem poſitam, quod extra eam neceſſarium non eſſet: Ita neceſſarium eſt Inſulanis, ut utantur Navibus, ſi velint exercere commercia cum Aliis Gentibus, hac ſc. *conditione* ſive Hypotheſi poſita, quæ ſi non Ponatur, non eſt neceſſarium, ut navibus utantur.

(b) Syllogiſmus Practicus vocatur, quô Intellectus concludit aliquid eſſe vel appetendum, ac faciendum, vel non appetendum, & fugiendum.

VI. Atque hic jam oritur quæſtio graviſſima, *an voluntas non ſolum dependeat, ſed etiam ad volendum determinetur ab intellectus practici judicio ultimo, à dictamine comparato, ab ejus imperio, quod ſolet exprimi hiſce verbis: hoc, nunc, omnibus circumſtantiis expenſis, eligendum eſt aut faciendum: ita ut hoc judicio ultimo ac comparato poſito, non poſſit non velle, & neceſſarie velit; an vero eo poſito, adhuc in ſenſu compoſito, poſſit non velle, & de facto aliquando non velit?* Quidam ſtatuunt voluntatem ab intellectus practici judicio ultimo determinari quoad ſpecificationem & non quoad exercitium, ita *Aquinas* & ejus ſequaces: Alii nec quoad ſpecificationem, nec quoad exercitium, voluntatem ab ultimo intellectus practici judicio determinari, ſtatuunt: ita *Scotus* cum *Scotiſtis*, quos ſequuntur moderni *Ieſuitæ*, & *Remonſtrantes* ac *Lutherani* Philoſophi Nos, & quoad ſpecificationem & quoad exercitium, voluntatem ab ultimo intellectus practici judicio determinari aſſerimus: nec cauſam aut rationem videmus ullam, cur, ſi quoad ſpecificationem determinetur voluntas, quod vult *Thom.* non pariter determinetur quoad exercitium, cum eadem utrobique incommoda redeant. Sed ſententiam noſtram idoneis rationibus confirmemus, quod faciemus citra alterius cujuſcunque tandem diſſentientis præjudicium; omnibus enim ſentiendi in hac & ſimilibus controverſiis ſuam relinquimus libertatem, ſed & diſſentiendi noſtram ſervatam nobis volumus: quod utrumque fieri poteſt, citra ullum pacis aut concur-

concordiæ divortium, nam, ut tritum habet diſtichon,

Diverſum ſentire duos de rebus iiſdem
Incolumi licuit ſemper amicitiâ.

VII. §. 1. Si voluntas poſſit velle contra ultimum intellectus dictamen, ſi poſſit appetere contrarium bono, ab ultimo intellectus dictamine, præſcripto, poterit appetere malum ſub ratione mali, ut tale eſt. Abſurdum eſt poſterius. Ergo & prius. Major probari poteſt manifeſtiſſimo exemplo. V. C. ſi, non occidere innocentem, hîc & nunc, &c. habeat rationem boni; contra, occidere innocentem, hîc & nunc, &c. habebit rationem mali; ponamus ergo, intellectum dictare ac judicare, primum ſimplici judicio, inſontem non eſſe occidendum, mox comparato, inſontem hunc, hic & nunc, &c. non eſſe occidendum; ſi voluntas contra poſſit velle & velit, inſontem occidere, & hunc, & hîc, & nunc, &c. certe appetet malum ſub ratione mali: nam quid quæſo aliud eſt, appetere malum ſub ratione mali, quam illud appetere, quod intellectus judicavit judicio ſimplici & comparato eſſe malum? Hæc ratio tam firma eſt, ut nullam patiatur contradictionem aut exceptionem. Sed & ſequens firmiſſima eſt.

VIII. §. 2. Si Voluntas ad volendum non determinetur ab ultimo intellectus practici judicio, Ergo ſeipſam determinabit. At voluntas ſeipſam non determinat, quia ex ſe & naturâ ſuâ eſt indeterminata: unde ſic argumentor. Si voluntas ex ſe & naturâ ſuâ eſt indifferens ad volendum & non volendum, non poteſt à ſeipſa determinari ad volendum: quod enim determinat, tam debet eſſe determinatum quam eſt indeterminatum quod determinatur. At voluntas, conſiderata ut determinans ſeipſam, tam eſt indeterminata, quam conſiderata eadem ut determinanda: nihil enim ponunt Adverſarii in voluntate determinante, quod non idem ſit in voluntate, aut determinandâ, aut determinatâ; neque verò omni aliquid hîc poteſt. Ergo Voluntas non poteſt à ſeipsâ ad volendum determinari. Si non à ſeipſa, ergo aliunde. Sed unde? à Deo quidem determinatur ad volendum per ejus præmotionem: Sed vero præter iſtam Dei præmotionem ac prædeterminationem, quæritur aliud principium eam determinans in homine: illud non eſt facultas inferior, quia illa determinatur, non ipſa determinat. Ergo facultas aliqua ſuperior: at illa nulla eſt præter voluntatem quam intellectus. Ergo ſolus intellectus in homine, voluntatem determinat ad volendum: Non per ſimplicem apprehenſionem, nec per judicium abſolutum, ut jam vidimus: ergo per ultimum & comparatum. Ergo voluntas determinatur ab ultimo intellectus practici judicio, quod oſtenſum volumus.

IX. §. 3. Argumentamur ab abſurdo, quod Adverſarii effugere nequeunt. Si voluntas non ab intellectus practici judicio ultimo determinetur, ſed ſeipſam determinet ad volendum, aliqua priore volitione ſeſe determinabit: alius quippe actus voluntatis fingi nequit, quam volitio; ſicut non eſt alia actio intellectus quam intellectio; ſicut non eſt alia actio ignis quam calefactio: atque ſic dicetur Voluntas velle hoc vel illud, quia vult velle: ſed quid de hac priore volitione dicetur, qua vult velle? an non alia volitione opus erit quâ moveatur & determinetur ad hanc volitionem, qua vult velle? omnino: & ſic dicendum erit, voluntas vult hoc vel illud velle, quia vult velle, & velle. Et tum de iſta prima ex tribus volitionibus redibit quæſtio, quomodo ad eam, unde, & qua actione, determinetur voluntas? & dabitur ridiculus progreſſus in infinitum. Sed hoc argumentum adhuc aliter urgeri poteſt: & oſtendi manifeſta contradictio, quæ inde ſit ſecutura. Nam aut aliunde determinatur voluntas, quod nos exiſtimamus, aut ſi ſeipſam determinat ad volendum, erit eadem actio, & qua ſe determinat, & ad quam determinatur à ſe: quod idem eſt, ac ſi dicas, idem eſt determinans & determinatum, i. e. determinatum & indeterminatum: quatenus actio voluntatis eſt determinans, ipſa eſt determinata: quatenus actio voluntatis determinatur, ipſa eſt antea indeterminata: & ſic idem erit determinatum & indeterminatum, quæ eſt mera contradictio. Rationes Theologicas, ne committamus μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος, non adducimus,

mus, ut nec plures Philoſophicas, quia pondere certare malumus ac vincere quam numero. Et videri poſſunt utriuſque generis rationes apud *Cameronem & Maccovium*, ex noſtris; apud *Eſtium, Cumelium, Alvares*, alioſque Dominicanę familię ex PontificiisTheologos ac Philoſophos.

X. Atque finem imponere poſſemus huic ſententiæ comprobandæ: ſed placet, præter argumenta artificialia adducta, inſuper producere argumentum inartificiale ab *Ariſtotelis Authoritate* deductum, ut ſententia noſtra non minus Ariſtoteli quam rationi convenire demonſtretur, & ne cum *Ariſtotelis* philoſophia pugnare videatur. Unum jam adduximus *Ariſtot. teſtimonium* clariſſium, ex *l.* 3. *de Anima, text.* 46. Alterum adjungimus non minus clarum ex *Eth. ad Nicom. l.* 6. *c.* 2. verba ſunt. *Quod vero in cognitione eſt affirmatio & negatio, id in appetitione eſt perſecutio & fuga. Quare cum virtus moralis, habitus in eligendo poſitus ſit, electio vero poſita ſit NB in appetitione conſultatoria conſultando* (at conſultatio eſt per judicium intellectus comparatum) *idcirco oportet, & rationem veram eſſe, & appetitionem rectam, ſimodo electio proba eſt: & NB eadem illam dicere & hanc perſequi: atque hæc quidem cogitatio & veritas in agendo poſita eſt.* Et Paulo poſt. *Actionis igitur principium eſt electio, unde eſt motus, at non cujus cauſa: electionis vero appetitio & ratio quæ alicujus cauſa eſt. ita neque ſine intelligentia & NB cogitatione, neque ſine morali habitu electio eſt.* (atqui electio mediorum eſt, quæ ſi non ſit ſine cogitatione, oportet talem intelligere cogitationem qua circa media verſari poſſit intellectus: ea non eſt aliud quam judicium comparatum, juxta quod hoc medium eligitur quod eſt optimum, nam electio eſt optimi,) & paulo poſt. *iccirco NB vel appetens intelligentia, vel intelligens appetitio electio eſt: ac tale principium eſt homo.* Plura *Ariſtotelis*, quin & aliorum *Philoſophorum*, teſtimonia coacervavit *I. Camero in reſp. ad epiſt. Viri docti, c.* 5.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM UNDECIMA,

DE

LIBERO ARBITRIO.

Thesis I.

DIſputatione octavâ, theſi prima, acturos nos promiſimus, de *Intellectu, Voluntate*, & *Libero Arbitrio*: Quæ de *Intellectu* & *Voluntate* ſolent diſputari ab Ethicis, ea diſp. præced. excuſſimus; reſtat ut *Liberi Arbitrii* nunc naturam excutiamus. Duæ ſunt voces: *Liberum* & *Arbitrium*, quæ primum veniunt explicandæ. *Liberum* non unam habet ſignificationem: interdum ſignificat id, quod nemini ſubeſt, quod à nemine pendet; quo ſenſu ſolus Deus liber eſt; interdum ſignificat id, quod à ſervitute & à ſubjectione eſt exemptum: quo ſenſu liber eſt, qui ad ſerviendum alteri non eſt obligatus: neutro ſenſu liberum hic ſumitur à nobis, cum de *libero* philoſophamur *in Ethicis arbitrio*: non ſenſu priori, quia de libero agimus arbitrio hominis, quod Deo ſubeſt, atque à Deo pendet; non poſteriori ſenſu, quia ſic in ſervis non foret liberum arbitrium: interdum liberum accipitur pro eo, quod non cogitur: ſed neque hoc ſenſu hic accipimus: nam hoc modo τὸ *liberum* etiam in bruta cadit, quippe quæ libere dicuntur decerpere pabulum, & libere ſe movere, quatenus non coguntur, quatenus à nullo externo principio neceſſitantur ad id agendum, at nos agimus impræſentiarum de hominis libero arbitrio: interdum accipitur liberum

liberum pro eo, (a) quod eſt expers naturalis neceſſitatis, quod tale eſt, ut in ſua ſit poteſtate, agere hoc quod agit, & illud non agere, & aliud agere: quo ſenſu liberum brutis non convenit; ea enim ſic in objecta ſua tendunt, ut non ſit in illorum poteſtate, aliud agere, aut omnino non agere hoc, quod agunt: hinc dicunt *Philoſophi*, & recte, *Bruta quidem ſponte agere*, i. e. non coacte, *ſed non* tamen *libere*. *Arbitrium* derivatur à voce *Arbiter*, quæ ſignificat judicem privatum, ſequeſtrum, qui privatim lites dirimit: arbitrium ergo eſt, arbitri ſeu judicis privatum judicium: poteſt autem arbiter pro judicio ſuo judicare, rem aliquam, ad quam vocatur, eſſe vel faciendam, vel omittendam: illud τὸ *judicare* eſt rationis practicæ: ita ut voces hæ duæ, *liberum arbitrium*, dicant κρίσιν, *arbitrium*, ad *intellectum*, *liberum*, ad *voluntatem*: *arbitrari* eſt judicare, quod eſt opus rationis practicæ: at *libertas* proprie & proxime eſt voluntatis.

(a) Naturalis neceſſitas eſt, quâ aliqua Cauſa agit neceſſario, ut non poſſit non agere per naturam ſuam, aut naturalem inclinationem; quemadmodum ignis urit naturali neceſſitate, quia hęc eſt natura ignis, ut inclinetur, & propendeat ad urendum, ſic ut non poſſit non urere.

II. Hæc de voce utraque, nunc rem videamus; ac *quidnam ſit, partim intellectus, partim voluntatis, liberum arbitrium? anne actus utriuſque, an habitus, an facultas?* oportet enim aliquid eſſe iſtorum trium, cum iſta tria tantum ſint in anima. Reſp. Licet voces hæ, *liberum arbitrium*, ſonent actum rationis ſimul & voluntatis, hic tamen pro *actu non* ſumuntur à nobis, quia ſic in dormientibus non foret liberum arbitrium (agimus enim de actionis humanæ, ſeu moralis, ſeu liberæ, principio elicitivo.) Ergo vel *habitum* ſignificaverit *liberum arbitrium*, vel *facultatem*. At non ſignificat *habitum*: nam habitus inclinat potentiam ad actiones certi generis: habitus bonus ad bonas, malus ad malas: at liberum arbitrium ex ſe non inclinat ad actiones certi generis; imo indifferenter ſe habet ad actiones diverſorum, imo contrariorum habituum, ut virtutis & vitii, nam qui bene agit & qui male agit, agit libere, Ergo fuerit *facultas* ſive *potentia liberum arbitrium*. Sed quæ & qualis? an *intellectus*? an *voluntas*? an *tertia ab utraque diſtincta*? an *eadem cum utraque*? Ego quidem *eandem* cenſeo *eſſe facultatem ſeu potentiam cum intellectu & voluntate*: quatenus enim dicitur *arbitrium*, id eſt, facultas arbitrandi, non differt ab intellectu, ſc. practico: quatenus dicitur *liberum*, non differt à voluntate; præſertim cum ipſe intellectus & voluntas non differant inter ſe, niſi formaliter & diſtinctione (a) rationis ratiocinatæ, ut quidem nos exiſtimamus. Qui reale diſcrimen inter iſtas facultates admittunt, iis exiſtimo ſtatuendum; liberum arbitrium eſſe eandem facultatem cum voluntate, ſed quatenus ſubeſt judicio ac dictamini ultimo intellectus practici: interim hoc ſedulo notandum hic fuerit; Licet liberum arbitrium ſtatuatur, idem cum voluntate tantum, vel idem cum intellectu & voluntate ſimul, ratione tamen differre aut formaliter, vel à voluntate tantum, vel ab intellectu & voluntate ſimul: nam voluntas latius patet quoad objecta & actiones quam liberum arbitrium: unde malunt alii dicere, quod liberum arbitrium pars potius ſit illius facultatis quâ intelligimus & quâ volumus, quam quod ſit integra ac tota facultas. Voluntas extenditur ad omnia, quæ volumus, quocunque modo velimus, ſive præviâ conſultatione ac deliberatione, ſive ſine eâ: at liberum arbitrium eſt poſitum ἐν τῇ προαιρέσει, in præviâ deliberatione, & eſt eorum tantum, quæ volumus præcedanea conſultatione. Velle beatum eſſe, nolle miſerum eſſe, ſunt actiones voluntatis; ſed non item liberi arbitrii. Voluntas eſt finis, & finis ultimi, & omnium eorum, quæ agimus & appetimus ἀπροβουλεύτως ſine prævia deliberatione, qualia ſunt inter bona felicitas, & quæcunque neceſſariam habent cum eâ connexionem, ut, vivere ſine moleſtiâ, edere ſi eſurias, bibere ſi ſitias, &c. quæ omnia volumus ſine conſultatione; ſic inter mala tali modo averſamur miſeriam & quæcunque neceſſariam habent cum eâ connexionem, ut ſunt, cruciatus, egeſtas, mors, &c. quæ nolumus ſine conſultatione aut deliberatione præcedenti:

denti: At verò liberum árbitrium ad ſola pertinet media, de quibus non ſtatim liquet, an ad felicitatem, vel miſeriam, vel alium quemcunque finem, ſint vel profutura, vel nocitura: de iis conſultamus ac deliberamus, de iis arbitramur, id eſt, judicamus ea eſſe, vel amanda vel fugienda, & pro arbitrio ac judicio noſtra ea vel volumus vel nolumus.

(a) Quia Intellectus & Voluntas non conſtituunt duas diſtinctas Potentias, ſed tantum differunt definitione, (diſcrimen Definitionum non infert Realem diſtinctionem.) Itaque Anima Rationalis cum verſatur circa verum, dicitur Intellectus, cum circa bonum, Voluntas, ideoque differunt tantum hæ facultates per Reſpectum ad diverſa objecta, qui eſt fundamentum, quo diſtinctio Rationis Ratiocinatę inter illas nititur; quemadmodum in Sole non ſunt multæ facultates, aut Potentiæ diverſæ, liquefaciendi, indurandi, calefaciendi, ſed una eſt eademque Virtus, quæ ſic diſtinguitur per Reſpectum ad diverſa objecta, in quantum enim Sol verſatur circa lutum, dicitur indurare, in quantum circa ceram, liquefacere, in quantum circa Aquam frigidam, calefacere.

III. Ex hiſce theſi 2. poſitis atque expoſitis liquet, alio modo appeti libere finem ultimum à voluntate, & alio modo appeti libere media non neceſſario cum ultimo fine connexa à libero arbitrio: finis appetitur libere à voluntate, in quantum non cogitur, & in quantum agit & eum vult voluntas ex dictamine & judicio rationis; quæ *libertas* poteſt dici, barbaro & *Scholaſticis* uſitato vocabulo, *ſpontaneitas* cum ratione: nam bruta etiam quidem appetunt ſponte, non coacte, ſed iſta ſpontaneitas eſt ſine ratione: media vero appetuntur libere à libero arbitrio, non tantum, in quantum non cogitur, non tantum in quantum agit & vult ex dictamine & judicio rationis, ſed & in quantum poteſt ea non appetere, &, vel alia appetere vel ab appetendo abſtinere. Voluntas finem ultimum, quem non coacte, ſed ſponte cum ratione appetit, vult neceſſario, ut non poſſit non eum velle: at liberum arbitrium media appetit, non coacte, ſed ſponte cum ratione, & inſuper non neceſſario, ut poſſit non appetere, quia arbitrium poteſt judicare hoc medium, quod appetitur, non eſſe appetendum: quare *ad non-coactionem* & *ſpontaneitatem cum ratione* in voluntate, *accedit per liberum arbitrium* ad eam, ἀδιαφορία ſeu *indifferentia*, quæ tamen magis ad intellectum practicum quam ad voluntatem pertinere videtur; magis enim pertinet ad judicium & arbitrium, quod eſt intellectus, quam ad electionem, quę eſt voluntatis, quippe quæ in eligendo intellectus judicium ſequitur & ab eo ad agendum determinatur, ut *diſp. præced.* fuit demonſtratum. Quia itaque intellectus arbitrando ſeu judicando eſt indifferens circa media, ut unum poſſit probare, alterum improbare, voluntas quoque, quæ ita ſeſe habet ad objecta & actiones, prout ab intellectu ducitur, indifferens eſt circa illa & illas: & ſic, ac tum, intellectus & voluntas dicuntur liberum arbitrium: At cum intellectus judicat rem eſſe, vel bonam vel malam, abſque prævia deliberatione, & voluntas eam proſequitur abſque ulla indifferentia, tum non dicuntur liberum arbitrium. Clariſſimum ergo eſt, *quo modo & ſenſu liberum arbitrium dicatur idem eſſe cum intellectu & voluntate, quo modo & ſenſu ab iis differat.*

IV. *Liberum arbitrium in homine eſſe* jam facile probatur, quia eſt in eo intellectus & voluntas, cum quibus idem eſſe liberum arbitrium jam eſt oſtenſum: Et experientia docet ipſa, hominem in multis eſſe ἀδιάφορον, indifferentem, liberum, judicando, arbitrando, appetendo, agendo: habet enim imperium ac poteſtatem in ſuas actiones, ut eas facere poſſit & omittere, & has vel illas inſtituere poſſit, prout judicaverit: Deus enim nullis rebus inferioribus adſtrinxit hominem, in quo dignitas quædam ac perfectio hominis ſupra res alias eminet: Quare ſicut Deus in creando, gubernando, eligendo, aliiſque actionibus, quæ extra Deum tendunt, liberrimi eſt arbitrii, ita hominem liberi eſſe arbitrii voluit, circa res homine inferiores, ipſique homini à Deo ſubjectas, ut eſt mundus cum omnibus in eo contentis, quarũ conſtituit hominem dominum, ut homo circa eas liberam acceperit poteſtatem agendi & non-agendi: in brutis vero aliiſque præter hominem rebus liberum arbitrium non eſt, quia tale dominium

nium non eſt. Dico autem diſerte, (*a*) *Dominium liberumque hominis arbitrium eſſe circa res inferiores hominique ſubjectas*, quia circa finem ultimum, bonum ſupremum, & circa actiones ſupernaturales hominique non ſubjectas, ſed in ſolius Dei poteſtate ſitas, non accepit nec habet dominium aut liberum arbitrium homo: quod ſemel hic monitum volo, &, in curriculo harum diſputationum practicarum, ſemper obſervari ac teneri cupio: *Quotieſcunque de libero philoſophabimur arbitrio, illud non ulterius à nobis aſſeri & extendi, quam ad actiones naturales in hominis poteſtate ſitas, circa res eo inferiores eique ſubjectas, circa quas tantum accepit homo liberum arbitrium, non vero ad ſupernaturales actiones extra poteſtatem hominis ſitas, circa res eo ſuperiores ſolique Deo ſubjectas, quæ à fide ſimilibuſque virtutibus ſpiritualibus doniſque præter creationem à Deo infuſis homini, ab eo eliciuntur, ad quas non accepit liberum arbitrium homo.*

(*a*) Res quędam ſunt infra hominem, quædam ſupra eum. Infra eum ſunt omnia alia creata, quorum conſtitutus eſt Dominus, quod Dominium fuit Pars Imaginis Divinæ: Supra eum eſt ens & bonum increatum, itaque externa, & Actiones, quibus ad eam pervenitur.

V. Excuſſa quæſtione, *an ſit* liberum in homine arbitrium, circa actiones & res, quas præced. Theſi determinavimus, reſtat videndum, *quid ſit*. Quid ſit liberum arbitrium, non tam facile eſt definire. Vulgus Philoſophorum ſic definit, Quod ſit *facultas, quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis poteſt agere & non agere, aut ita agere unum ut contrarium agere poſſit*. Hæc definitio, quo ſenſu explicari ſolet, eo ſubſiſtere nequit: nam intelligunt hanc definitionem ſic: ut, poſitis omnibus conditionibus & cauſis, ad actum liberi arbitrii requiſitis, liberum tamen arbitrium, poſſit, in ſenſu compoſito, operari illum actum, aut non operari, vel etiam elicere contrarium: unde conſequenter inferunt, quandoquidem motio Dei eſt inter conditiones ac cauſas actus à libero arbitrio exercendi, quod liberum arbitrium, quando Deus movet illud ad conſenſum, poſſit nihilominus diſſentire, ac de facto ſæpe diſſentiat, &, quando Deus illud movet ad agendum, poſſit nihilominus non agere, ac de facto ſæpe non agat. At vero hæc definitio & definitionis de libero arbitrio expoſitio, hoc ſenſu falſa eſt, ac periculoſa, ac multorum, eorumque graviſſimorum, in Philoſophia pariter ac Theologia errorum cauſa ac fundamentum: hinc profluxere, (*a*) Dei ſcientia media & (*b*) decreta conditionata & (*c*) concurſus univerſalis atque indifferens, & plura id genus impia Jeſuitarum & ſequacium philoſophemata, quæ imprudenter ſæpe ex modernæ Philoſophiæ amatoribus atque admiratoribus nimiis juventuti proponuntur.

(*a*) Scientia media in Deo nomen accepit, quia quaſi Media interponitur inter Scientiam ſimplicis Intelligentiæ & Viſionis. Scientia ſimplicis Intelligentiæ in Deo vocatur, quia Deus ſcit omnia poſſibilia, ſive ſint futura, ſive non, neque enim omne quod eſt poſſibile, aut fieri poteſt, futurum eſt. Scientia Viſionis dicitur, quâ Deus ſcit omnia futura: Sed quia futura vulgo dividuntur in futura abſolutè, & Sub Conditione, Jeſuitæ & Remonſtrantes dixerunt Scientiam Viſionis eſſe futurorum abſolute, & præter hanc, ac ſimplicis Intelligentiæ, Scientiam invexerunt quandam Mediam, quâ Deus ſciat non poſſibilia, non futura Abſolutè, ſed futura Conditionata, ſive ſub Conditione, idque ob hunc finem, ut confirmarent Electionem, ex fide prævia, aut ex prævitis meritis: itaque volunt Deum præſcire per hanc Scientiam, non ſimpliciter Petrum eſſe ſalvandum, ſed ſalvandum ſub Conditione, ſi credat, quæ Conditio tamen, fides ſc. non ſit à Deo decreta, ſed quæ pendeat à Libero Arbitrio Petri potentis, vel credere, vel non credere, unde hæc Scientia dicitur Conditionata. Verum enimverò non eſt neceſſe, novam hanc & mediā Scientiam introducere, quia ſi Deus decreverit Petri Salutem non decreta Conditione, fide ſc. a quâ Salus Petri pendet, jam Salus Petri nequidem futura eſt, ſed poſſibilis tantum, i. e. Deus tantum ſcit poſſe fieri, ut ſalvetur Petrus, ſi credat, & ſic Deus hoc Cognoſcit per Scientiam ſimplicis Intelligentiæ, quæ eſt Scientia Poſſibilium; ſi verò ipſa Conditio, fides ſc. ſit decreta, tum hæc Enunciatio, Petrus ſalvatur ſi credat, continetur ſub objecto Scientiæ Viſionis, quia ex Hypotheſi, quod tam decreta ſit fides quam ſalus Petri, utraque futura eſt Abſolutè: Atqui

Scientia Viſionis eſt Abſolute futurorum. Concludo ergo, hanc Scientiam Mediam eſſe fruſtraneam.

Ex parte Dei tria requiruntur ad Actiones Noſtras, ſc. Decretum, Scientia, Concurſus; Ex parte Noſtri, Objectum, Facultas, & Debita Objecti ad facultatem approximatio.

(*b*) Decretum Conditionatum in Deo ponitur à Jeſuitis, & Remonſtrantibus, quo Deus decreverit aliquod futurum ſub Conditione, quam non diſcernat; ut volunt, Deum decreviſſe omnibus hominibus Salutem, ſi credant, non tamen ipſa fide decreta: ſed verò ſic Decretum Dei de Re futura dependet à Conditione extra Deum, & ſic Deus vi Sui Decreti non poterit vel unum hominem ſalvum facere, quia non habet in ſua poteſtate Conditionem ſc. fidem, ſub qua ſalvus fieri debet; nam quandoquidem hæc fides à Deo ſupponitur non decreta, & ſalus decreta non ſit futura niſi ſub fide, non poteſt obtinere rem decretam a ſe, Salutem ſc. quia non habet in ſua poteſtate, ut homo credat: ſuſpendunt enim fidem à viribus liberi Arbitrii.

(*c*) Concurſus univerſalis eſt Indifferens ab iiſdem Authoribus invectus, dicitur ipſis, quò Deus concurrit cum homine in genere quidem ad agendum, ſed non in ſpecie ad agendum hoc vel illud: Ita volunt quidem Deum concurrere cum homine in genere ad credendum, aut bene operandum, ſed quod hic homo, puta Petrus, nunc temporis credat, aut bene operetur, hoc volunt eſſe à ſolo Petro, & non à Deo; itaque quod Petrus poſſit credere, aut bene operari, hoc quidem à Deo eſſe volunt, ſed quod credat, & bene operetur, ſoli Petro adſcribitur, à quo volunt Actiones ſpecificari, & non à Deo.

VI. Nos contra ſic ſtatuimus: Non eſt de ratione aut definitione liberi arbitrii, ut, poſitis omnibus requiſitis & conditionibus & cauſis ad operandum certum & talem actum, poſſit eundem actum non operari vel alium operari in ſenſu compoſito, ſi compoſitio fiat inter cauſas ac conditiones prærequiſitas & inter carentiam talis actus aut actum contrarium: dico diſerte, ſi compoſitio fiat inter cauſas ac conditiones prærequiſitas & inter carentiam talis actus aut actum contrarium: nam quando liberum arbitrium dicitur id, quod poſitis omnibus ad agendum requiſitis poteſt agere & non agere, & agere hoc vel aliud, in ſenſu compoſito, ille ſenſus compoſitus poteſt dupliciter intelligi. 1. (*a*) ut compoſitio fiat inter prærequiſita ad operandum & inter ipſam potentiam, operandi vel non operandi, aut operandi aliud, & tum ſenſus compoſitus eſt hic: potentia ad operandum & non operandum, verbi cauſa, ad volendum & non volendum, ad ambulandum & non ambulandum, ſimul eſt & componitur in eodem ſubjecto, libero ſcilicet arbitrio, cum antecedenter prærequiſitis, ad talem operationem, ſcilicet volitionem aut ambulationem: qui ſenſus admitti poteſt. 2. ut compoſitio fiat inter prærequiſita antecedenter ad operandum talem actum, h. e. ambulandi vel loquendi, & inter carentiam talis actus ſeu actum contrarium: & tunc ſenſus compoſitus hic eſt: (*b*) omnia prærequiſita, omnes cauſæ ac conditiones, quæ prærequiruntur, tum ex parte Dei, tum ex parte hominis, ad talem actum, puta volitionem vel ambulationem, & carentia illius actus ſeu actus contrarius, ſimul ſunt & componuntur in eodem ſubjecto, ſcilicet libero arbitrio: & hic ſenſus eſt falſiſſimus: quod probo: nam inter prærequiſita ad eliciendum à libero arbitrio actum volitionis aut ambulationis aut locutionis, eſt abſolutum & efficax Dei decretum, quo ſtatuit, ut liberum arbitrium hominis producat talem actum; eſt item motio Dei & influxus ejus prævius in liberum arbitrium, quo in tempore præmovet illud ad talem actum producendum; jam vero, poſito tali decreto & tali influxu prævio Dei, tanquam (*c*) conditionibus & cauſis (vel veris vel ſine quibus non) prærequiſitis, ut liberum arbitrium actum volitionis vel ambulationis vel locutionis eliciat; fieri non poteſt, ut non eliciat, vel ut actum contrarium nolitionis vel ſeſſionis eliciat: illa duo non poſſunt ſimul componi: Deum decreviſſe & præmovere liberum arbitrium ad actum talem & certum, &, liberum arbitrium iſtum actum non producere vel producere contrarium. Ergo iſte ſenſus compoſitus Jeſuitarum aliorumque omnino eſt repudiandus. Et cur iſta compoſitio prærequiſitorum ad operandum talem actum, puta ambulationem, & actus contrarii vel negationis actus admitteretur in libero arbitrio hominis, cum ne quidem in Deo, qui liberrimi eſt

mi eſt arbitrii, habeat locum: inter præquiſita, ut in tempore mundum crearet Deus, fuit æternum ejus decretum, quo ſtatuit creare: cum hoc decreto poſito non potuit componi ſimul, ut Deus non crearet: ergo etiam poſito Dei decreto, ut homo velit aut ambulet, cum eo non poteſt ſimul componi ut homo non velit aut non ambulet. Miſſa itaque iſta liberi arbitrii definitione falſa, nos id definimus, *Facultatem faciendi quod lubet.* (*d*) Facultatem intelligimus *Phyſicam* ſeu *naturalem*, non Ethicam ſeu moralem: aut, *facultatem intellectus & voluntatis ad utrumlibet.* Omiſſis illis vocibus (*poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis*) illud, (*e*) *utrumlibet*, non debet intelligi ſemper aut neceſſario de bono & malo: ſic enim nec in damnatis ac dæmonibus, nec in Angelis ac Beatis Animabus liberum foret arbitrium, ſed intelligitur, vel de τοῦ agere aut non agere, vel de τοῦ agere hoc aut illud.

(*a*) Ut ſenſus compoſitus, in quo collocatur liberum Arbitrium, bene Intelligatur, quis ſit verus, quis ſit falſus, notanda eſt alia Diſtinctio, quæ hoc expediet, nempe, Liberum Arbitrium non conſiſtit in potentia ſimultatis, ſed in ſimultate potentiæ: Potentia ſimultatis dicitur, quâ ſimul & eodem tempore quis poteſt operari, & non operari, quæ cum non detur, nam nulla datur Potentia, quâ ſimul quis operetur, & non operetur, eſt enim illa contradictio, utique liberum Arbitrium, in iſta potentia ſimultatis collocari non poteſt, & hic eſt ſenſus compoſitus, falſuſque, qui ſignificatur Numero 2. Simultas Potentiæ dicitur, quâ quis cum operatur aliquod ſimul in ſeſe habet. Potentia eſt vel non operandi, vel operandi aliud, non quidem pro illo tempore quo operatur, quaſi ſimul in ipſo componantur operari & non operari, ſed tempore Alio, ut quamvis non in ſe inveniat aliquam Potentiam ad operandum aliquod, aut ad non operandum, quam id quod operatur, tamen cum ipſa operatione hujus effecti ſimul ſtat & componitur in ipſo Potentia Aliqua operandi contrarium, qui ſenſus compoſitus eſt verus, & ſignificatur Numero 1. Ita cum loquor de hac aut illa Materia, ſimul in me invenitur, & componitur, cum Actuali locutione hujus Rei, potentia aut non loquendi aut loquendi res Alias, nam Actus loquendi de hac Re, de quâ loquor, non tollit in me, aut à me, Potentiam vel non loquendi vel loquendi de re Alia.

(*b*) Prærequiſita ad aliquem actum humanum ex parte Dei ſunt, tum decretum ejus externum, & quæ illud ſequitur præſcientia actus futuri, tum influxus ac concurſus ejus prævius, quoad actum talem præmovet; ex parte hominis ſunt, potentia agendi debite inſtructa, objectum debite approximatum, aliæque conditiones pro ratione diverſorum actuum.

(*c*) Decretum & influxus Dei prævius ſunt cauſæ veræ actionum bonarum, quia Deus eas decrevit efficere, atque efficit, & qua actiones ſunt, & qua bonæ ſunt; ſunt cauſæ ſine quibus non, quando actiones ſunt malæ, quia malitiam decrevit non efficere, ſed permittere, & eam non efficit, ſed permittit, utcunque ipſam actionem malitiæ ſubſtratam efficiat, & efficere decreverit.

(*d*) Facultas Phyſica dicitur, qua aliquis aliquid poteſt viribus naturalibus animę vel corporis, vel etiam bonum fortunæ: facultas Ethica dicitur, qua aliquis aliquid poteſt, quia legibus eſt permiſſum. Sic homo robuſtior habet potentiam ſeu facultatem Phyſicam occidendi minus fortem, & non item Ethicam, quia licet per vires corporis robuſtiores proximum minus fortem occidere poſſet, hoc tamen non poteſt per leges, quæ ipſi illud vetant; Libertas conſiſtit in facultate ſeu potentia agendi Phyſica, & non Ethica.

Facultas ſeu Potentia Phyſica eſt, quâ aliquis aliquid poteſt Naturæ, Corporis, aut Animi Viribus.

Facultas ſeu Potentia Ethica eſt, quâ quis aliquid poteſt, quia legibus eſt permiſſum, V. C. Si Petrus ſit Corporis robore fortior Paulo, habet Potentiam aut facultatem Phyſicam occidendi Paulum, ſed non habet facultatem aut Potentiam Ethicam illud faciendi, quia hoc facere legibus ipſi non eſt permiſſum.

(*e*) Quando libertas ponitur in facultate intellectus & voluntatis ad utrumlibet, ſignificatur quidem aliqua indifferentia, ſed non quoad objecta, quod volunt Adverſarii, quaſi homo, qui eſt liberi arbitrii, debeat eodem actu volendi verſari circa bonum & malum; verum intelligitur indifferentia quoad actus, ut homo poſſit velle & nolle, velle bonum, & nolle malum.

Utrumlibet non reſpicit diverſa Liberi Arbitrii objecta, ſed diverſos ejus Actus volendi, aut non volendi, & volendi, aut nolendi.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DUODECIMA,

DE

AFFECTIBUS, IN GENERE.

THESIS I.

DEfinivimus Philoſophiam practicam, *th.* 2. *diſp.* 1. in harum Diſputationum curriculo, *Prudentiam dirigentem actiones humanas, ut in hac vita naturæ viribus homo bene beateque vivat.* Quæ de *bonâ ac beatâ hîc vita*, ſummo hominis, dum hîc verſatur, bono, diſputari ſolent, ea excuſſimus, *diſp.* 4. *primis.* *Actionis humanæ proprietates* expoſuimus *diſp.* 5. 6. 7. Ejus *principia diſp.* 8. *th.* 1. *retulimus*, partim *ad animam rationalem*, quæ diximus eſſe, *intellectum*, quem *diſp.* 8. *voluntatem*, quam 9. & 10. *liberum arbitrium*, quod 11. explicuimus, partim *ad animam* hominis *ſentientem*, quam participative rationalem vulgo dicunt Ethici. *Animæ ſentientis* triplex vulgo ſtatuitur *facultas*, *ſentiens*, *appetens*, *loco-movens*: ſola *appetens* hujus noſtræ eſt conſiderationis, utpote quæ proprie eſt actionis humanæ, à Philoſophia practica dirigendæ, principium: *Appetitus* enim *ſentiens ſedes eſt affectuum*; affectus virtute ſunt moderandi: in affectibus per virtutem moderandis, animum humanum ejuſque actiones dirigit Philoſophia practica. Quare, cum ſummum bonum obtineri nequeat ſine virtute; & virtus omnis in ſedandis ac componendis occupetur *affectibus*, profecto non alienum fuerit ab inſtituto noſtro, *affectuum* naturam in harum diſp. ſerie ob oculos propoſuiſſe: quod nunc facere eſt decretum, exordiendo ab *Affectuum* generali definitione.

II. Affectus eſt, *motus hominis internus ex appetitu boni & averſatione mali ortus.* Vel paulo plenius. *Affectus eſt motus animalis* (vel *hominis*; nam philoſophamur de affectibus humanis) *ab appetente facultate in ſeipſa excitatus ex appetitione boni & averſatione mali ad aliquid vel proſequendum vel fugiendum.* Affectus dicitur ab afficiendo, quia animam afficit: *Cicero* 4. *Tuſcul. quæſt.* eos vocat *animi perturbationes*, quia animum hominis in contemplando & agendo perturbant: ſed hoc vitioſorum eſt affectuum: quare hoc nomen affectibus in genere non competit. Alii affectus vocant *paſſiones*, quia faciunt animum atque etiam corpus pati: Quæ vox reſpondet græco vocabulo πάθος, quod à πάσχω *patior* derivatur. Certe homo affectibus occupatus, recte dicitur pati. Quicquid enim movetur, quatenus movetur, recte dicitur pati. At, quod ullo modo afficitur ab objecto externo, id movetur. Ergo, quod ullo modo afficitur ab objecto externo, id patitur. Ergo, affectus recte dicitur paſſio: ſi dicas, *affectum male dici paſſionem, quia definitur per motum, quæ vox actionem ſignificat.* Reſp. Motus eſt vox generalis, & tam actionem quam paſſionem ſignificat: & affectus ſunt motus, partim activi, partim paſſivi, magis tamen paſſivi quam activi: unde paſſiones potius quam actiones dicuntur. Sed vero, *qua ratione affectus dicatur motus*, quæ vox *generis* locum tenet, & *quo ſenſu ſit activus, quo paſſivus motus*, paulo plenius eſt explicandum: facit enim hoc quam maxime ad affectuum naturam intelligendam.

III. Triplex in omni Affectu reperitur motus: unus facultatis cognoſcentis ab objecto: ſecundus facultatis appetentis à judicio facultatis cognoſcentis: tertius totius animalis à facultate appetente & inſtrumentis: Primus motus eſt cauſa ſecundi, ſecundus tertii. Primus motus, nempe facultatis cognoſcentis ab objecto, eſt magis ſpiritualis & minus corporeus, ac minus proprie motus: ſecundus motus, nempe facultatis appetentis à judicio

judicio facultatis cognoſcentis, eſt magis corporeus & magis proprie motus: tertius motus, nempe totius animalis à facultate appetente & inſtrumentis, eſt maxime corporeus & penitus ac propriiſſime motus: hic tertius motus, quo totum animal vel proſequitur vel fugit objectum, non eſt ipſe affectus, ſed eſt actio aut motus affectum conſequens: motus quoque primus facultatis cognoſcentis ab objecto & ipſa cognitio ac judicium non ſunt affectus, ſed origo & principium affectuum: affectus vero ipſi conſiſtunt in motu iſto medio ac ſecundo, nempe, quo facultas appetens movetur à judicio ſeu objecto judicato & cognito, ſeu, quo vergit ad objectum judicatum & cognitum cum aliqua ſpirituum agitatione: hic autem motus ſecundus ſeu medius, facultatis appetentis à judicio ſeu objecto judicato ad tria poteſt referri: 1. Ad objectum in eſſe cognito, ut loquuntur: 2. Ad facultatem appetendi: 3. Ad corpus vivens vel aliquam ejus partem: atque hæc tria ſic ſe habent; ut objectum moveat tantum; facultas appetens primo moveatur, deinde moveat; corpus tantum moveatur: itaque affectus, ex parte objecti, eſt tantum actio, ex parte facultatis appetentis, primum paſſio, deinde actio, ex parte corporis, tantum paſſio. Affectus ergo eſt motus mixtus, partim activus, partim paſſivus, præcipue tamen paſſivus, quia eſt paſſio, tum facultatis appetentis, tum corporis viventis ſeu partis ejus. Et, ut omnia colligam in unum, Affectus, non tam eſt actus facultatis cognoſcentis (licet ſic nonnulli loquantur & nos fere ſimiliter ſtatim ſimus locuti) quam quidem oritur ex actu facultatis cognoſcentis; ex cognitione & judicio; eſt paſſio facultatis appetentis, appetitus ſenſitivi, &, ex parte, ejuſdem actio; eſt paſſio totius viventis, vel animalis, vel potius, hominis, aut ſaltem partis ejus. Atque hæc omnia communi voce *motus* in definitione *th.* 2. expreſſimus. Alii utuntur voce *Mutationis*, ſed res eodem redit: Neque enim nos hîc motum à mutatione diſtinguimus, ut ſolent ſubtilitatum Magiſtri & diſtinctionum artifices in Phyſicis.

IV. *Affectus* non eſt motus ſimpliciter, ſed *motus internus:* ratio eſt, quia affectus manent in ipſa facultate appetente. Res enim ſic ſe habet. Objectum movet ſenſum: ſenſus objectum cognoſcit, & illud dijudicat, ſitne bonum an malum: ſi ut bonum cognoſcit æſtimatque, judicat eſſe proſequendum; tum excitatur appetitio: ſi ut malum cognoſcit æſtimatque, judicat illud eſſe fugiendum; tum excitatur averſatio: appetitionem & averſationem ſequitur *Affectus, Paſſio*, Πάθος, quo affectu animal, aut homo potius, interne in corde movetur & afficitur: hæc interna motio, affectio, eſt, quod *Affectus* vocamus: hanc internam motionem interdum ſequitur aut concomitatur externa motio facultatis locomotivæ in proſequendo vel fugiendo objectum.

V. Dari tales motus, facultatis, tum cognoſcentis, tum appetentis, ac corporis inſuper & membrorum, ipſe dictat ſenſus communis & evincit experientia: ut mirandum ſit, quomodo *Stoicis* vulgo tribuatur quædam ἀπάθεια; dicunt enim vulgo *Ethici*, Stoicos ſtatuiſſe quandam ἀπάθειαν, carentiam affectuum, eoſque negaſſe affectus omnes. Sed enim ego non credo ullum *Stoicorum*, contra, tum ſenſum communem, tum experientiam, ita inſaniviſſe, ut affectus omnes ſuſtulerit, ſoluſque non viderit, quod omnes & ſentiunt & vident. Aliud eſt, quod majori jure *Stoicis* attribuendum cenſeo, quod affectus ſtatuerint, non eſſe motus aut actiones & paſſiones facultatis appetentis, ſed quod voluerint eos potius eſſe opiniones ac judicia, actuſque & motus facultatis cognoſcentis. Hæc enim quæſtio agitari ſolet, *Peripateticos* inter & *Stoicos*, *An affectus ſit animi cognitio, opinio, ſeu judicium, quo res vel bona vel mala judicatur, an vero actus, quo appetitus & una cor afficitur ac movetur, ad proſequendum objectum judicatum ut bonum & fugiendum objectum judicatum ut malum? Stoici* prius ſenſerunt ac ſuſtinuerunt, teſte *Cicerone l.* 4. *Tuſc. quæſt. Acad. quæſt. l.* 1. *Seneca l.* 1. *de ira c.* 8. *&c.* Nos pro *Peripaticis* ſtamus, dicimuſque, affectus non quidem eſſe ſine opinione, ſine judicio: ſed ipſos affectus vocare opiniones tantum & judicia de bono & malo, eſt abuti vocabulis, quod *Stoicis* non eſt infrequens: ſic argumentamur contra:

Quæ

Quæ differunt ſubjectis, ea non ſunt idem. Sed opinio & affectus differunt ſubjectis. Ergo. Prob min. Opinio enim, quod omnes concedunt, eſt in animæ potentiâ cognoſcente: affectus eſt in appetente, quod jam a nobis eſt demonſtratum.

VI. Eſt porro Affectus non tantum *motus internus in facultate appetente*, ſed *animalis vel hominis*, ut in definitione *th.* 2. fuit expreſſum: ubi per τὸ *animal* intelligimus, non brutum ſed hominem, aut potius naturam ſenſitivam & animalem in homine: nam philoſophamur de affectibus humanis aut hominis, non brutis aut brutorum: ſunt enim duum generum affectus, ut notant *Ethici*: quidam in anima irrationali, tantum ac pure inveniuntur: qui mediocritatem ſuam accipiunt, non à ratione, ſed à potentia alia, & cadunt tales affectus in bruta, in quibus tantum eſt cognitio ſenſitiva: (*a*) & vocantur affectus puri: alii ſunt affectus mixti, qui in anima irrationali quidem reperiuntur, ſed non pure, non ſimpliciter, non abſolute, verum quatenus irrationalis anima rationis imperio ſubjacet ac paret: & iſti affectus ſunt hominis affectus, & humani, de quibus hic agimus, non de brutis aut brutorum affectibus.

(*a*) Affectus puri nihil habent participatum à Ratione, ideoque Attribuuntur Brutis; Affectus mixti utcunque ſint in Anima Irrationali, ſc. Senſitiva, ſeu ejus Appetitu potius, Aliquid tamen de Ratione participant ipſius Animæ Rationalis, cui ut ſuperiori ſenſitiva ut Inferior ſubeſt; ideoque hi Affectus tribuuntur homini.

XII. Sed ſcrupulus hic oritur. *Quomodo ſolius hominis motus faciamus affectus, quando quidem in Deum quoque cadant & Angelos? an non Deus amat pios, odit peccatores? an non Angeli lætantur ſuper converſione peccatoris, &c?* Reſp. In Deo non ſunt affectus, ſed aliquid eminentius affectibus, quatenus effecta affectuum cientur & moventur a Deo & reperiuntur in Deo: adeoque tribuuntur ei per ἀνθρωποπάθειαν: quomodo ei tribuuntur, naſus, os, facies, manus, &c. Angeli quoque non ſunt idoneum ac proprium ſubjectum affectuum, utcunque lætari ac triſtari dicantur, ſimiliterque affici, quia in iis nulla eſt ſpirituum commotio, quæ affectus præſentes comitatur: Angeli enim incorporei ſunt, neque ſpiritus animales in ſeſe habent: eandem ob cauſam neque in anima rationali affectus debent ſtatui tanquam in ſubjecto ac ſede: ſi affectuum nomen Animæ rationali ſimpliciter, ſi Angelis, ſi Deo tribuitur, vocabulum affectus latiſſime extenditur, & accipitur etiam pro eo, quod affectibus proprie dictis & à nobis *th.* 2. definitis eſt ἀνάλογον.

VIII. *Solus homo itaque affectuum eſt ſubjectum: ſed an totus homo, an ſingulæ hominis partes?* Reſp. Totus *homo* eſt *ſubjectum totale* affectuum & *principium quod*: *Facultas appetens* ſenſitiva in homine & *Cor* ſunt *ſubjecta partialia* affectuum, & utrumque *principium quo*. Quemadmodum totus homo intelligit, ſentit, vivit (actiones enim ſunt ſuppoſitorum) ita quoque totus afficitur: nihilominus, quemadmodum totus homo quidem videt, ſed tamen proprium ac peculiare ſubjectum & proximum viſionis eſt oculus, ita totus homo quidem afficitur, eſtque ſubjectum affectuum, ſed totale, nihilominus proprium peculiare ac proximum eorum ſubjectum eſt, tum Cor, tum facultas animæ appetens: nempe Cor eſt affectuum ſubjectum proximum inter organa & membra corporis: adeoque ſubjectum eſt proximum ſecundum quid. At ſentiens appetitus, qui eſt in corde, eſt affectuum ſubjectum proximum abſolute: ideoque in definitione generali affectuum *th.* 2. mentionem fecimus appetentis facultatis, non item cordis.

IX. (*a*) *Facultas appetens, ſeu appetitus ſenſitivus*, duplex vulgo ab Ethicis conſtituitur: *concupiſcens & iraſcens*: vulgo, *concupiſcibilis & iraſcibilis*. Per concupiſcibilem intelligunt illam potentiam, qua homo proſequitur bonum, & malum fugit ſimpliciter. Per iraſcibilem appetitum intelligunt illam facultatem, qua homo reſiſtit iis, quæ impediunt boni adeptionem aut mali fugam, quæque aliquam inferunt noxam: uterque hic appetitus, eſt ſedes ac ſubjectum certorum affectuum. Quorum? poſtea videbimus. Quæri hic ſolet, *An Iraſcendi & Concupiſcendi facultates*

facultates reipſa an ratione diſtinguantur? Reſp. Utrumvis ſtatuatur, non multum refert: prior quidem opinio communior, at poſterior eſt nobis probabilior, qui non libenter entia multiplicamus citra neceſſitatem: & rationem hanc damus: Quorum appetituum ſubjecta & objecta non differunt reipſa ſed ratione, illi ipſi appetitus non differunt reipſa ſed ratione. Atqui appetitus iraſcentis & concupiſcentis ſubjecta & objecta non differunt reipſa ſed ratione. Ergo. Prob. min. ſubjecta eorum non differunt reipſa, quia unum eſt idemque utriuſque appetitus ſubjectum, nempe Cor: Nam in corde utriuſque appetitus operationes exeruntur atque exercentur; ſed nec objecta utriuſque appetitus differunt reipſa ſed ratione tantum, quia idem bonum nunc ut jucundum & ſalutare concupiſcitur à facultate ſeu appetitu concupiſcente, idemque ut arduum & difficile ad iraſcentem ſpectat: at bonum idem, nunc ut jucundum, nunc ut arduum, ſpectatum, ratione tantum à ſeipſo differt: Ergo & appetitus concupiſcens, qui verſatur circa bonum ſimpliciter, & iraſcens, qui verſatur circa idem ut difficile, ratione tantum à ſe invicem different. Quæ de affectibus diſputari ſolent ulterius, ſeq. diſp. exhibebimus.

(*a*) Quodcunque proponitur vel appetendum ut bonum, vel fugiendum ut malum, illud vel conjunctum eſt cum difficultate aut moleſtia, vel non eſt: ſi non ſit, eſt objectum appetitus concupiſcentis, ſi ſit, eſt objectum appetitus iraſcentis: nam cum ſtudemus bonum aliquod conſequi, ſed præ difficultate aut moleſtia, quæ ipſi eſt conjuncta, non poſſumus, aut quando ſtudemus malum aliquod fugere, ſed pariter ob impedimenta quædam conjuncta nequimus, iraſcimur.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

DECIMA-TERTIA,

DE

AFFECT. CAVSIS ET DIVISION.

THESIS I.

EXcuſſimus *Affectuum definitionem generalem*, eorumque *ſubjectum*, *diſp. præced.* hac eorum *cauſas* & diviſiones excutere, eſt animus. *Cauſas* conſiderabimus, *efficientem & finem*: materia enim & forma carent affectus, quia actiones ſunt vel paſſiones, aut utrumque potius, ut *diſp. præced.* eſt explicatum.

II. (*a*) *Cauſa efficiens* affectuū, eſt vel *externa* vel *interna*: omnis quidem cauſa efficiens externa eſt, ſi ad effectum referatur, ut docetur in *logicis*; dicitur tamen quædam interna, reſpecti ſubjecti illius, in quo ſuam operationem exercet & exequitur. *Externa efficiens* affectus *cauſa*, ſc. procatarctica, eſt *objectum*, quod per ſenſus affectum ciet atque excitat. Quæritur, *qualis ſit cauſa efficiens objectum?* Dicitur vulgo objectum cauſa procatarctica: & eſt revera talis cauſa, reſpectu ejus ſenſus, quem movet: & ſic intelligendum eſt illud vulgatum; *objecta movent ſenſus*: ſc. ut cauſæ procatarcticę impellentes atque irritantes extrinſece. Objectum vero reſpectu appetitus & affectuum eſt finis, tum ultimus, tum ſubordinatus, quia ut bonum, vel verum, vel apparens, appetitum movet. *Cauſa efficiens interna* eſt, quæ in ipſo ſubjecto latens ab externa efficiente excitatur: eſtque in negotio præſenti *duplex*; *principalis*, *vel minus principalis ſeu inſtrumentalis*: *Principalis*, *remota vel proxima*: *Remota*, eſt facultas cognoſcens, à qua appetitio & averſatio, omneſque affectus pendent ſuo modo: ubi enim deeſt facultas cognoſcendi, affectus quoque locum habere nequit. Per facultatem cognoſcentem intelligimus, ſenſum, tum externum, tum inter-

num, imo etiam rationem in homine, ſive rectam, ſive pravam. *Cauſa efficiens interna principalis proxima*, eſt appetitus ſenſitivus, à quo affectus eliciuntur. *Cauſa efficiens minus principalis ſeu inſtrumentalis*, eſt humorum & ſpirituum temperatio: hanc humorum & ſpirituum temperationem *Medici* vocant *complexionem*: plurimum vero ad affectuum concitationem conferre, ſpirituum & humorum vel temperiem vel intemperiem, tam eſt notum, quam quod eſt notiſſimum: atque hinc vulgatum etiam eſt illud *Galeni*: *Mores animi ſequuntur temperamentum corporis*: & ipſa hoc docet experientia: quod tamen non ſic eſt capiendum, quaſi in totum animus ſit ſubjectus corpori in affectibus; imo contra, licet plerumque temperiem corporis ſequantur mores & motus animi affectuſque, animus tamen corpori & ejus temperamento dominatur, quod ex *Socratis* ſimiliumque apparet exemplo, qui ſtudio & aſſuetudine mores animi *affectuſque* contra temperiem ſuam immutarunt atque emendarunt; quod ſane dominantis ſupra corporis & humorum temperiem animi eſt argumentum.

(a) Cauſa efficiens Affectuum externa eſt in Alio ſubjecto, quam ſunt ipſi Affectus: Cauſa Efficiens Affectuum Interna eſt in eodem ſubjecto, in quo ſunt Affectûs, ſc. in ipſa Anima ſenſitiva.

III. Ut modus, quo ex hiſce cauſis oriantur & concitentur affectus, dextre ſemel percipiatur; res ſic ſeſe habet. 1. Objectum incurrit in externos ſenſus. 2. A ſenſibus externis defertur ad internos, præſertim ad phantaſiam. 3. Phantaſia objectum cognitum judicat, ſitne bonum vel malum, jucundum vel moleſtum, ſalutare vel noxium, facile vel arduum: atque hoc idem in homine ſæpe facit ratio: itaque objectum cognitum judicatur judicio, tum inferiori ſeu ſenſitivo, tum ſæpe ſuperiori ſeu intellectivo. 4. Non tantum judicatur objectum eſſe bonum vel malum ſimpliciter, ſed præterea eſſe bonum vel malum nobis. 5. Excitatur ac movetur appetitus ſenſitivus ab illo judicio. 6. Appetitus ſenſitivus excitatus & motus ab illo judicio, rem judicatam vel appetit vel averſatur. 7. Conſequitur ſtatim commotio ſpirituum vitalium per arterias ex corde in totum corpus diffuſorum: concomitatur commotio ſanguinis per univerſum corpus fluentis. 8. Motis ſpiritibus, motoque ſanguine, & Cor, & præcordia, & omnia corporis membra, totumque corpus ipſum, commoventur: hæc enim omnia, aut frigeſcunt, aut incaleſcunt, aut contrahuntur, aut dilatantur: &, inde totum animal aut homo potius, quo vult, membra flectit, contorquet, porrigit, contrahit, expandit, variiſque motibus movetur.

IV. *Finis* affectuum eſt actionum alacritas: quicquid enim ſine affectu fit, ſegniter fit, remiſſe, ac cunctanter: at quod cum & ex affectu fit, promte, alacriter, expeditè, efficitur, atque peragitur. Quia ex ſapienti numinis conſilio animus humanus in corpore eſſet commoraturus, indidit homini Deus hanc affectuum facultatem, ut iis veluti quibuſdam ſtimulis ac calcaribus excitaretur ad bonum, iiſdem veluti fræno cohiberetur, ne in noxia rueret.

V. Affectuum varias *diviſiones ac ſpecies* enumerare, non tam eſt facile. *Plato* innumeros eſſe *cenſuit* animi noſtri affectus; ſed nomine carentes. *Ariſtoteles Eth. ad Nicom. l.* 2. undecim recenſet, 2. *Rhet.* tredecim. *Galenus lib. de curandis animi morbis* ſex enumerat. *Boethius* quatuor facit his verſibus. *Gaudia pelle, Pelle timorem, Spemque fugato, Nec dolor adſit. Aquinas parte ſec. quæſt.* 23. *art.* 4. undecim ponit, 6. in concupiſcente, 5. in iraſcente appetitu. Hunc ſequuntur *Scholaſtici* omnes & *Philoſophorum vulgus*. *Appetitus concupiſcentis affectus* ſunt, *Amor*, *Odium*, *Deſiderium*, *Fuga*, *Gaudium*, *Triſtitia*: *Iraſcentis* ſunt, *Spes*, *Deſperatio*, *Metus*, *Audacia*, *Ira*. Hujus diviſionis rationem ſolidam apud *Aquinatem* aut alios non inveni: quia tamen recepta eſt, ne videamur Antiquorum limites refigere, eam retinebimus, & ſingulos Affectus ſua definitione, qualicunque, (neque enim Logicam ἀκρίβειαν promittimus) omiſſis aliorum definitionibus, circumſcribemus.

VI. *Amor*, eſt Affectus appetitus concupiſcentis, tendens in bonum ſibi vel alteri præſens. *Odium*, eſt Affectus appetitus concupiſcen-

cupiſcentis, quo quis ſibi vel alteri malum vult ſine ſuo emolumento. *Deſiderium*, eſt Affectus appetitus concupiſcentis tendens in bonum abſens, quod ut conveniens fuit perceptum. *Fuga*, eſt affectus appetitus concupiſcentis, quo quis averſatur malum abſens, quod ut minus conveniens conceptum fuerat. *Gaudium*, eſt Affectus appetitus concupiſcentis, ob præſentis boni fruitionem. *Triſtitia*, eſt Affectus appetitus concupiſcentis, ſuper malo, vel reipſa, vel per phantaſiam, præſente. *Spes*, eſt Affectus appetitus iraſcentis, tendens in bonum abſens, arduum, poſſibile. *Deſperatio*, eſt Affectus appetitus iraſcentis, quo quis recedit ab appetitione boni ex opinione, quod nunquam eo ſit potiturus. *Metus*, eſt affectus appetitus iraſcentis, conſiſtens in ægritudine ab oblata ſpecie impendentis mali, quod interitum vel dolorem afferre poſſit. *Audacia*, eſt affectus appetitus iraſcentis, quo animus in magnis & periculoſis rebus multum fiduciæ concipit & fidit ſe ſuperaturum mala & incommoda. *Ira*, eſt affectus facultatis iraſcentis, quo quis appetit ultionem & vult alicui malum, quia ſe aut ſua quis contemni videt, vel quia injuriam ſibi aut ſuis atque ad ſe pertinentibus intulerit.

VII. Extat uſitata quædam apud *Ethicos diviſio affectuum in Morales & Naturales*; ſed non eſt iſta diviſio generis in ſpecies, imo ne quidem rei diviſio, ſed vocis potius videtur eſſe diſtinctio. *Affectum naturalem* vocant *Ethici* eum, qui à naturâ & per naturam ineſt, qui principium & fundamentum habet ipſam naturam, qui oritur ex potentiâ naturali, quæ eſt ἀπροαίρετος: reſpectu hujus potentiæ naturalis, ipſe quoque affectus naturalis & innatus dicitur. *Moralem affectum* vocant, non qui ex naturæ fontibus, ſed qui ex educatione & longâ exercitatione ac conſuetudine eſt contractus. *Dixi*, hanc eſſe diviſionem vocis potius quam rei: quia affectus naturalis, nomen quidem ſortitur affectus, at definitionem non item: Affectus enim motio eſt interna hominis, &c. ex th. 2. diſp. præced. At hi naturales affectus in brutis etiam reperiuntur: in quibus ex naturali potentiâ, nulla accedente inſtitutione, oriuntur ſimiles motiones; quales ſunt quas in homine affectus vocamus. Unde non *Ethici* ſed *Phyſici* de naturalibus agunt affectibus: nos de moralibus porrò ſumus philoſophaturi.

VIII. *Affectus morales* ſunt vel *boni* vel *mali*; quæ quoque diviſio non tam eſt (*a*) generis in ſpecies, quam ſubjecti per adjuncta. *Boni* ſunt affectus, qui rectæ rationis præſcriptum ſequuntur & intra illud ſeſe continent. *Mali* ſunt affectus, qui extra rationis rectæ præſcriptum abeunt ac ſequuntur rationem errantem. Ratio recta præſcribit obſervationem variarum circumſtantiarum: quod præſcriptum ſi ſequantur affectus, ſunt boni: ſi ſpernant, ſunt mali: aut, ſi ratio non recte judicet de circumſtantiis, etiam, cum hoc judicium ſequuntur affectus, mali ſunt: quod ſi ratio hoc judicium emendet ac corrigat & affectus illud ſequantur, boni ſunt: unde affectus nunc malus, mutato judicio ac mutatis circumſtantiis, mox fit bonus, & vice verſa: quæ ratio eſt, quare *dixerim* ſtatim, hanc affectuum diviſionem in bonos & malos non eſſe generis in ſpecies diviſionem, (*b*) quia ſpecies oppoſitæ ob nullam circumſtantiarum varietatem variari aut in ſe invicem tranſire aut mutari poſſunt.

(*a*) In diviſione Generis in ſpecies nunquam poteſt propter ullas Circumſtantias mutari in Aliam, ſic Homo nunquam poteſt fieri Brutum; ſed in diviſione ſubjecti per adjuncta poteſt idem ſubjectum nunc hoc nunc alio Adjuncto affici pro mutatis Circumſtantiis: ſic Actio, quæ nunc eſt bona, eadem, ſi craſtino die vetetur, erit mala: ſic & Affectus idem, qui una hora eſt bonus, quia congruit rectæ Rationi, alia hora eſt malus, quia non congruit rectæ Rationi, ob circumſtantias mutatas.

(*b*) Nulla unquam data fuit aut dari poteſt ſpecierum confuſio: pugnat enim hoc cum univerſi ordine & Dei ſapientia, qua voluit omnibus entium ſpeciebus ſuas & peculiares ac diſtinctas eſſe naturas; ideoque homo nunquam poteſt fieri brutum, aut vice verſa: & non datur tranſitus de ſpecie in ſpeciem ob ullam quamcunque demum circumſtantiam, ſed affectus hac hora bonus ſequenti poteſt reddi malus, mutata aliqua tantum circumſtantiarum moralium: ideoq; affectus bonus & affectus malus non ſunt ſpecies duæ oppoſitæ, ſed unius ejuſdemque affectus adjuncta diverſa.

IX. Ut vero natura, tum boni, tum mali affectus, adhuc melius cognoſcatur, notandum eſt, gravem ſæpe exiſtere pugnam & difficilem luctam inter rationem rectam præſcribentem, & affectus, qui non ſemper rectæ rationis præſcriptum ſequuntur: hinc fit, ut homo modo in hanc modo in illam trahatur partem, &, inſtar naviculæ fluctibus marinis expoſitæ, paulo momento huc atque illuc impellatur. Luctę hujus ac pugnæ cauſa eſt, quod ratio recta præſcribat ea quæ honeſta ſunt, ſed quæ ſæpe ac plerumque cum labore ac difficultate ſunt conjuncta: at affectus ſæpe tendunt & acquirere conantur ea, quæ ſunt jucunda, licet ſæpe ac plerumque cum turpitudine conjuncta: hinc iſte oritur conflictus rationem rectam inter & affectus. (a) Exemplum affectus rationem rectam ſequentis, eſt in homine continente: contrà, exemplum affectus rationem rectam repudiantis & erroneam ſequentis, eſt in homine incontinente. Atque jam conſtat, quomodo affectus morales vel boni ſint vel mali.

(a) In Philoſophia morali Ariſtotelis hæc quatuor diſtinguuntur, temperans, intemperans, continens & incontinens. Temperans ipſi dicitur qui ſervat mediocritatem in cibo, potu & Venere, abſque ulla lucta affectuum & rationis: intemperans, qui abſque ulla lucta etiam ab iſta mediocritate recedit; continens ipſi dicitur, in quo quidem eſt pugna affectuum & rationis circa uſum, cibi, potus & Veneris, ſed ſic ut ratio evadat ſuperior, atque in iis utendis ſervetur mediocritas; incontinens eſt ipſi, in quo item eſt iſta pugna, ſed ſic, ut affectus evadant ſuperiores, atque non ſervetur mediocritas.

Continens diſtinguitur apud Ariſtotelem à Temperanti, quod Temperans Cibo & potu & Venere utatur bene abſque lucta Affectuum & Rationis; Continens cum lucta: ſic & Intemperans ipſi dicitur, qui malè utitur omnibus illis abſque ulla pugna Partis inferioris, & ſuperioris; Incontinens, qui cum pugna.

X. Ex jam dictis, facile eſt videre & rejicere errorem *Stoicorum*, ut quidem vulgo iis tribuitur, qui omnes affectus eſſe malos, nullos bonos, voluerunt: nam qui rationis rectæ pręſcriptum ſequuntur, haud dubiè boni ſunt: imo nullus affectus, per ſe, ut talis, malus eſt, ſi, quà affectus, ſimpliciter, in natura ſua, phyſicè, & non in ordine ad morales circumſtantias, conſideretur. Ergo ſic ſentiendum, ſic loquendum, cenſeo. *Affectus, quà affectus, in natura ſua*, ſeu *in genere naturæ*, ut ſunt motiones naturales (quos affectus naturales ſi quis vocare velit, non multum repugno) *nec boni ſunt nec mali: affectus vero relati ad circumſtantias morales*, ſeu *in genere moris*, (quos affectus morales vocamus) *ſunt vel boni vel* mali. Amor & odium, ſi ſpectentur in naturâ ſuâ, phyſicè, carent omni malitia & bonitate, habentq; ſe indifferenter ac negative ad utramque: ſed ſi ſpectentur ethicè & in ordine ad objecta, finem, aliaſque circumſtantias, bonitatem accipiunt aut malitiam: ſic amor virtutis bonus, vitii malus eſt: contrà odium peccati bonum, virtutis malum eſt. Et, ſi affectus ex natura ſua eſſent mali omnes, eos non indidiſſet naturæ rectæ & integræ Deus, nec in Servatore noſtro fuiſſent reperti, nec Deo in ſacris ἀναλόγως attribuerentur, nec in cordibus piorum à Spiritu ſancto excitarentur, nec in verbo Dei præciperentur.

XI. Extat denique alia inſuper apud Ethicos non generis in ſpecies, ſed vel analogi in ſua analogata vel vocis æquivocæ in ſua ſignificata, *diviſio affectuum in inconſultos & conſultos.* Illi ſine aſſenſu rationis, hi cum aſſenſu oriuntur: quæ eſt eadem diviſio cum hac Antiquorum, qua diviſerunt affectus in *primos & ſecundos. Affectus primus* eſt, quem ſtatim vocavi inconſultum, eſtque primus ille motus, quo homo ſubito & ex improviſo, antequam rationis judicium adhibeat, in rem aliquam, ſive delectabilem, ſive averſabilem, movetur, & quaſi rapitur; ut nihil ſit aliud quàm rapidiſſima & inconſulta inclinatio, quę mentem ac rationem pręcurrit: unde & à nonnullis *affectus rationem præcurrens* dici ſolet. At *affectus ſecundus*, aliis *ſecundarius*, eſt, quem conſultum vocavi, qui rem cognitam ac judicatam ſequitur, qui adhibito rationis judicio in rem fertur, vel proſequendo vel fugiendo eam, ſive bene, ſive malè, prout judicium rationis fuerit vel rectum vel erroneum: primi illi affectus vulgo dicuntur *motus primò primi*, ſub quo titulo & nomine de iis diſputari ſolet, *An ſint in noſtra poteſtate, & an ſint mali?*

mali? Reſp. Breviter. 1. Non ſunt in noſtra poteſtate, quatenus rationem prævertunt: ſunt, quatenus diſciplina, conſuetudine, educatione, diſponi & aſſueſcere poſſumus ſic, ne tam ſubito abripiamur nec è veſtigio moveamur aut afficiamur. 2. Motus iſti primo primi, cum tendunt in rem malam & fiunt inordinatè, non planè carent malitiâ, [illegible] ſunt effectus peccati originalis tunc, & corruptæ in nobis naturæ, quæ, ſi manſiſſet integra, plus etiam poteſtatis in primos illos ac ſubitaneos motus habuiſſet homo. Quæ de ſingulis affectibus diſputari poſſunt, Corollaria proponent.

COROLLARIA.

1. *An amor, dilectio, caritas, diſtinguantur?* A.
2. *An amor rectè diſtinguatur in ſenſivum & rationalem?* N.
3. *An amor rectè dividatur in amorem complacentiæ & deſiderii?* N.
4. *An amare ſit præſtantius quàm amari?* A.
5. *An amor ſit erga bruta & inanima?* N.
6. *An odium & ira diſtinguatur?* A.
7. *An odium rectè diſtinguatur in odium perſonæ & rei?* A.
8. *An deſiderium & ſpes diſtinguantur?* A.
9. *An bono deſiderato, jam præſente, expleatur & ſatietur deſiderium?* Reſp. *De bono increato verum eſt, de creato non item.*
10. *An præſente malo fuga ceſſet?* A.
11. *An triſtitia ſit eadem cum dolore?* N.
12. *An ſpes maximè reperiatur in juvenibus?* A.
13. *An metus ſit idem cum triſtitiâ?* N.
14. *An audacia & metus ſint affectus oppoſiti?* A.
15. *An difficilius ſit iræ quam voluptati repugnare?* N.
16. *An difficilius ſit in proſperis rebus, quam in adverſis modum tenere?* A.
17. *An corruptor magis delinquat quam corruptus judex?* A.
18. *An Iudex ſemper debeat ſententiam ferre ſecundum allegata & probata?* N.
19. *An Viro forti in periculis potius ſit moriendum quàm fugiendum?* A.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DECIMA-QUARTA, DE

VIRTUTE IN GENERE, ET DE INTELLECTUALI IN SPECIE.

THESIS I.

QUæcunque hactenus publico diſputantium examini ſubjecta fuerunt, ea *finem* Ethicæ ac *ſubjectum* ſpectavere: nunc *media* examinanda ſunt, quibus finis in ſubjectum introduci & ab eo acquiri debet: *Media* illa *virtutes* ſunt, quæ in affectibus coërcendis & actionibus humanis dirigendis occupantur: quibus bene coërcitis ac directis ſummum hominis in hac vita abſolvitur bonum. *Virtutum* ergo *naturam* primum *in genere*, mox *in ſpecie*, publicæ Philoſophantium diſquiſitioni, in poſterum ſubjiciemus.

II. *Virtus*, ut à nomine initium faciamus, non à *vi* vel *violentia* (in virtute enim omnia ſunt libera, nihilque eſt coactum) ſed vel à *Viro*, vel à *Viribus*, dicitur: Græcis ἀρετὴ vel ab αἱρέομαι eligo, quaſi αἱρετὴ, vel ab ἀρέσκω placeo, quaſi ἄρεστος, vel ab ἐράω amo, quaſi ἐρατὴ, vel ab ἄρης Mars, quod virtus potiſſimum in bello appareat, vel ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ῥέειν quaſi ἀειρέιτη perpetuo fluens i. e. ſui ſemper ſimilis. *Virtutis vox* non uno ſumitur ſenſu: in genere ſignificat, *vim*, *efficaciam*, ἐνέργειαν, *qualitatem*, *facilitatem* operandi:

quo ſenſu & brutis & rebus inanimatis tribui ſolet: *Eſt in juvencis, eſt in equis, Patrum virtus:* &, *Virtute* Solis omnia revireſcunt ac reviviſcunt: ſed Virtutis vocem hic nos reſtringimus ad animum hominis, intelligimuſque per virtutes, *habitus laudabiles & bonos in eo exiſtentes*: (*a*) habitus, vel per infuſionem exiſtunt, unde *infuſi*, vel per curam, diligentiam, & ſtudium, acquiruntur, unde *acquiſiti* vocantur: atque de *hiſce* nobis ſermo eſt: metonymicam Virtutis ſignificationem, qua ſumitur pro præmio virtutis, ſynecdochicam, qua ſumitur pro fortitudine, metaphoricam, qua Deo tribuitur, quia à noſtro inſtituto alienæ ſunt, omittimus.

(*a*) Habitibus infuſis & acquiſitis adduntur vulgo habitus concreati,& connatus: concreati fuerunt, ſapientia, juſtitia, & ſanctitas originalis; habitus connatus eſt, peccatum originale.

III. *Virtus* in genere deſcribi poteſt, *habitus acquiſitè laudabilis cum recta ratione conveniens. Ariſtot.* enim diſerte, poſtremis *l.* 1. *c.* 13. *Ethic. ad Nicom.* verbis, ſic loquitur, τῶν ἕξεων δὲ τὰς ἐπαινετὰς, ἀρετὰς λέγομεν. *habitus laudabiles virtutes appellamus.* & *6. Eth. c.* 13. expreſſe inquit, Virtutem eſſe ἕξιν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, *habitum ſecundum rectam rationem.* Alii deſcribunt virtutem in genere plenius, habitum animi cum recta ratione conformatum, quo actiones bonas edere poſſumus & ad ſummum bonum adſpirare.

IV. *Virtus* ab *Ariſtotole* variis in locis 1. *Eth. Nic.* 13. 2. *Eth.* 1. 6. *Eth.* 1. 2. *Eudem* 4. & 1. *Magn. Mor. c.* 5. dividitur in διανοητικὴν, quæ in intellectu, & ἠθικήν, quæ in appetitu, ſedem tenet: illa *intellectualis*, hæc *moralis* vulgo dicitur. Videantur ad iſta loca *Ariſtot. Commentatores veteres ac recentes.* Nos diviſionis hujus ſufficientiam probamus: quia homo ſive animus humanus intellectu & voluntate eſt præditus, factuſque ad intelligendum & appetendum, atque in utroque dirigi eget ac debet. Ergo duplex quoque exigitur virtus, una quæ intellectum, altera quæ appetitum, juvet ac regat: Et certe, omnes omnino virtutes ad duas haſce claſſes poſſunt revocari. Nos virtutes *intellectuales primum, deinde morales*, examinabimus: nam moralium virtutum natura intelligi nequit, niſi cognita natura prudentiæ, virtutum moralium directricis, quæ intellectualium virtutum eſt una, ut *Ariſt.* 1. *Eth. Nic.* 13. docet; atque alibi, & nos poſtea oſtendemus.

V. *Virtutes intellectuales*, græce διανοητικαί, ſic dicuntur ἀπὸ τῆς διανοίας ab *intellectu* ſeu mente, cui inſunt. διάνοια græcis bifariam accipitur, vel de tota facultate intelligendi, ſive cum diſcurſu intelligat ſive ſine diſcurſu; & tum idem eſt quod νοῦς, mens, intellectus, vel de illa, quæ per terminum medium, per argumentum tertium, per ratiocinationem, aliquid cognoſcit: hoc poſteriori ſenſu hic non accipitur, ſed priori, cum ἀπὸ τῆς διανοίας denominantur virtutes intellectuales, διανοητικαί: hærent enim eæ virtutes in tota mente, eamque totam perficiunt.

VI. *Differunt Virtutes intellectuales à moralibus* multis modis: 1. *ſubjectis*: nam dianoëticæ in intellectu, tum ſpeculativo, tum practico, at Ethicæ in appetitu ſunt, utro? an rationali, an ſenſitivo? poſtea videbimus: 2. *Efficiente*: nam dianoëticæ potiſſimum doctrina & inſtitutione, at morales uſu & aſſuefactione comparantur: 3. *Fine*: nam hic in virtutibus διανοητικαῖς eſt veritas, at in moralibus eſt honeſtas ac bonitas: 4. *Objectis*: nam intellectuales virtutes verſantur circa vera, univerſalia, neceſſaria, at Ethicæ circa bona, ſpecialia, contingentia: 5. *Effectis*: nam Dianoëticarum virtutum effectum eſt beatitudo theoretica, Ethicarum practica.

VII. De virtutibus intellectualibus hæc duo videbimus. 1. *Quænam ſint?* 2. *An veræ virtutes ſint habendæ?* Quod ad §. 1. *Ariſtoteles 6. Ethic. Nicom. c.* 3. recenſet quinque virtutes intellectuales: totidem *Ethic. ad Eudem. l.* 5 *c.* 3. Intellectum ſeu *intelligentiam, ſcientiã, ſapientiam, prudentiam, Artem*: alibi, ut *Ethic. Nicom. l.* 1. *c.* 13. pauciores: nos de numero non multum cupimus litigare: ſi ſint quinque, *tres* priores *in intellectu ſpeculativo*, *duæ* poſteriores, prudentia & ars, *in* intellectu *practico*, (latè ſumta voce praxeos) poni ſolent ac debent.

VIII. *Intellectus* ſive *intelligentia* eſt habitus

tus comtemplativus, quo compellimur ad aſſentiendum principiis primis & evidentibus Theoreticis, cujuſmodi ſunt: *Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe. Totum eſt majus ſua parte. Si ab æqualibus auferas æqualia, tota erunt æqualia. Bis bina ſunt quatuor, &c.* *Ariſtoteli* dicitur νοῦς: quæ vox licet frequenter ſignificet totam mentem animamque rationalem, hîc tamen pro habitu accipitur, quo principia concluſionum ſcientificarum cognoſcuntur. *Scientia eſt* habitus theoreticus, quo movemur ad aſſentiendum concluſionibus neceſſariis demonſtratis per principia neceſſaria. Vox ſcientiæ non ſignificat hîc quamcunque & qualemcunque notitiam, undecunque hauſtam, ſive per ſenſum, ſive per intellectum ſine diſcurſu; ſed ſignificat talem notitiam, quæ per diſcurſum ac ratiocinationem apodicticam acquiritur, qualis eſt notitia proprietatum, quæ per proximas cauſas de ſubjectis demonſtrantur; & tales concluſiones demonſtratæ ſunt omnia ſcientiarum theoremata, quæ primis principiis innituntur, & ex quibus ſcientiæ ac diſciplinæ theoreticæ componuntur. *Sapientia* eſt habitus contemplans, quo inclinamur ad aſſentiendum concluſionibus claris atque evidentibus & per cauſas ſupremas demonſtratis. Sapientia hîc non notat quamcunque peritiam, quo pacto Polycletus ſapiens ſtatuarius & Phidias ſapiens marmorarius dicitur *Philoſopho 6. Eth. c. 7.* ſed ſignificat habitum ex primis principiis & concluſionibus ſcientificis conflatum, qualis habitus vulgo dicitur Metaphyſica. *Prudentia* eſt habitus practicus, qui cum vera ratione conjunctus nos ad agendum facit habiles. Non ſumitur hîc prudentia pro naturali ſagacitate, quam etiam in brutis reperire eſt: quo pacto ſerpentes dicuntur prudentes, ſed ſumitur pro habitu, qui nos ſecundum rectam rationem vivere docet, & agere ea, quæ ſunt honeſta & bona. *Ars* eſt habitus practicus, qui cum rectâ ratione conjunctus, nos ad aliquid efficiendum reddit idoneos. Artis vocabulum ſæpe quamcunque peritiam, interdum multorum præceptorum congeriem; at hîc habitum aliquid ex rectâ ratione efficiendi deſignat, quem ideam ἀυπεραξίας, nec male, alii vocant.

IX. Sunt, qui hunc numerum quinarium intellectualium habituum eunt imminutum, & ex hoc numero Ariſtotelico expungunt ſapientiam & intelligentiam: nec fortaſſis ſine ratione: Sapientia ſaltem non videtur eſſe habitus diſtinctus à ſcientia & intelligentia, ſi hæc habitus ſit: at intelligentia ne eſſe quidem videtur habitus: quippe nulla opus eſt, ut ſic loquar, facilitatione intellectus ad aſſenſum præbendum primis principiis, quæ ſolâ vocabulorum cognitione acceptâ intellectum convincunt ſuæ veritatis, eundemque ad aſſentiendum pertrahunt ac cogunt. Alii contra hunc numerum virtutum intellectivarum auctum eunt, addendo iis, συντήρησιν, habitum practicum, quo principia moralia & practica cognoſcimus, atque aſſentimur, qualia principia ſunt: *Bonum eſt amplectendum. Malum eſt fugiendum. Quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris, &c.* hunc habitum *Ariſtot.* non tradit: & ſub prudentiâ comprehendi poteſt; *Scholaſtici* tamen malunt ex eâ peculiarem facere habitum: Et, profectò, ſi detur habitus, quo principia theoretica facile cognoſcimus, iiſque promte aſſentimur; quidni & circa principia practica talis habitus concedatur? aut, ſi hic inutilis eſt, etiam alter fuerit. Sed vero, ſi uterque eſt habitus, ut vulgus tenet Philoſophorum ac Scholaſticorum, omnes habitus ſic digerimus.

X. Habitus intellectuales, aut ſunt ſimplices, aut compoſiti ex ſimplicibus. Simplices, vel abſque diſcurſu, vel cum diſcurſu rem intelligunt: Abſque diſcurſu, eſt, vel *intelligentia*, quæ eſt notitia principiorum theoreticorum, vel *ſynthereſis*, quæ eſt notitia principiorum practicorum: Cum diſcurſu habitus theoreticus qui rem intelligit, vel id præſtat per diſcurſum apodicticum, & eſt *ſcientia*, vel per dialecticum, eſtque, in rebus agendis, *prudentia*, in rebus faciendis, *ars*: habitus compoſitus ex ſimplicibus, eſt *ſapientia*.

XI. Quod ad §. 2. *Hos habitus intellectuales eſſe veras virtutes*, ſic probamus. Cui competit definitio virtutis, eſt vera virtus. Sed habitibus intellectualibus competit definitio virtutis. Ergo &c. Tres ſunt definitiones virtutis apud *Ariſtot.* Prima eſt *l.2. Eth. c. 5.* ubi docet,

docet, *virtutem eſſe id, quo bene præparamur ad actiones, & propter quod laudamur.* At habitus intellectualis eſt, id propter quod laudamur & quo bene præparamur ad actiones. Ergo &c. Verum id quidem eſt, propter habitus contemplativos non ita proprie nos laudari, attamen propter eos laudamur: & ratio laudis ac definitio Virtutis, ſaltem (*a*) analogice, intellectualibus habitibus conveniet, quod ſufficit. Secunda definitio virtutis eſt, apud *Ariſt. l. 2. Eth. c. 6. Virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit.* Atqui hæc definitio etiam competit habitibus intellectualibus: eſt enim in eorum operibus & ſua bonitas, licet non moralis: niſi quis velit & omnem & ſolam bonitatem vocare moralem, quod tamen eſt in Philoſophia recepta & Peripatetica inſolens. Tertia definitio Virtutis in genere eſt, 7. *Phyſ. text.* 17. *Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum.* i. e. Virtus eſt potentiæ præparatio ad optimum, non quidem abſolute, ſed ad operationem optimam, quantum ipſa potentia & ejus conditio fert ac permittit. Atqui virtus intellectualis eſt talis diſpoſitio & præparatio potentiæ ad optimam actionem, quantum ea in potentiam cadere poteſt. Ergo. Si dicas, *pugnare inter ſeſe, ut intellectualis virtus dicatur & ſit vera virtus, & nihilominus definitio virtutis non ex æquo conveniat virtuti intellectuali & morali*: Reſp. non iſta inter ſe pugnare: nam utcunque ens non ex æquo conveniat Deo & creaturis, ſubſtantiæ & accidenti, ſicuti tenet communis opinio, creatura tamen & accidens vere ſunt entia: ſic & habitus intellectuales ſunt veræ virtutes, utcunque iis & moralibus non ex æquo conveniat definitio virtutis. Sed de intellectualibus virtutibus, quæ diſputari amplius poſſunt, Annexa exhibebunt.

(*a*) Analogice, i. e. licet magis laudemur propter virtutes morales, quam propter intellectuales, attamen aliquo tamen modo laudamur etiam propter has: hæc autem eſt natura generis analogi, ut magis & prius uni competat ſpeciei quam alteri.

ANNEXA.

1. *Neceſſitas habituum intellectualium oritur ex natura ipſius intellectus.*

2. *Habitus intellectualis non eſt idem quod ſpecies intelligibilis.*

3. *Fides humana & opinio non ſunt habitus intellectuales.*

4. *Habitus ſupernaturales ad Ariſtotelis virtutes intellectuales reduci, nec debent, nec poſſunt.*

5. *Intelligentia Peripateticis non eſt ipſa facultas intelligendi, ſed habitus ab ea diſtinctus, partim naturalis, partim acquiſitus.*

6. *Aliqua requiritur Experientia ad cognoſcenda prima principia.*

7. *Diverſitas principiorum ſpecifica diverſam ſpecie facit virtutem circa ſe intellectualem.*

8. *Evidentia eſt de ratione & eſſentia ſcientiæ.*

9. *Unitas & diſtinctio ſcientiarum ſumenda eſt ab objecto formali, & quidem à ratione formali, non quæ, ut loquuntur Scholaſtici, ſed ſub qua.*

10. *Facere & agere,* ποιεῖν *&* πράττειν, *recte in Philoſophia diſtinguuntur, differuntque ars & prudentia objecto, ſaltem, formali, fine, adjuncto, perfectione.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DECIMA-QUINTA, DE PRUDENTIA.

Thesis I.

Virtutes Intellectualos omnes propoſuit Diſp. præced. atque ſuis definitionibus ſingulas circumſcripſit: nunc miſſis, *Intelligentia, Scientia, Sapientia, Arte*, ad Ethicæ inſtitu-

inſtitutum non pertinentibus, de *Prudentia* nonnihil plenius ſumus acturi, tanquam virtutum moralium normâ, regulâ, menſurâ, matre, ac moderatrice, ſecuti exemplum *Ariſt. in Eth. Nic. l. 6. c. 5. 6. &c. uſque ad finem & l. 1. Magn. Mor. cap.* 35. Prius nomen, mox rem, conſuetâ nobis methodo, excutiemus.

II. *Prudentia* dicitur quaſi *Providentia*, quod Prudentiæ ſit *providere* ſibi: Græci φρόνησιν vocant ἀπὸ τοῦ φρονεῖν & τοῦ φρενὸς, quia rectæ rationis eſt operatio. Sumitur vox hæc, *prudentia*, non eodem modo, interdum *pro divina ſapientia*, quando Deo tribuitur, interdum *pro inſtinctu naturæ*, quo ſenſu beſtiis tribui diximus *th.* 8. *diſp. præced.* interdum *pro calliditate & verſutia*, quo ſenſu aſtuti vocantur prudentes; nobis *pro habitu practico intellectus humani*, quem ſic definimus *ex Ariſtotele l. 5. Eth. ad Nicom. c.* 6.

III. *Prudentia* eſt, ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακὰ, *habitus cum recta ratione activus circa ea quæ homini ſunt bona & mala.* Eſt *habitus*, intellige acquiſitum, non infuſum, ut à naturali ſolertiâ & ſagacitate diſtinguatur, quæ prudentiæ nomine nonnullis interdum venit. *Activus*, eo diſtinguitur à reliquis habitibus, ſpeculativis putà, & ab arte, ſi τὸ πρακτικὸν opponatur ποιητικῷ, activum factivo; alioqui diſcrimen prudentiæ ab arte reliquis etiam verbis inſinuatur, quia ars non eſt τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ut quidem eſt Prudentia. Cum dicitur eſſe, *habitus cum recta ratione*, à falſis & neutris habitibus diſcernitur. *Objectum* prudentiæ ſunt *bona ac mala*, honeſta inhoneſta, utilia noxia, publica privata, nos ipſos alioſque communione quadam nobis junctos ſpectantia; ut officium Prudentiæ ſit, de omnibus, quæ ad omnem pertinent vitam, rectè conſultare, ratiocinari, deliberare, decernere, & bona à malis diſcernere, ac de omnibus in vitâ vel fugiendis vel ſequendis conſilia agitare. Sed de *objecto* prudentiæ plenius eſt agendum.

IV. *Objectum* prudentiæ eſt *bonum & malum*; (*a*) intellige objectum *materiale*: nam *formale* eſt *verum*; eſt enim prudentia habitus intellectualis, at hic pro objecto formali habet verum. Itaque ſic vellem diſtingui objectum prudentiæ; ut aliud ſit *materiale*, quod eſt morale, agibile, bonum; aliud *formale*, quod eſt intellectuale, agibile, quatenus verum: atque hinc patet, quo ſenſu à nonnullis dicatur (*a*) *Prudentia virtus moralis, reſpectu* ſcilicet *objecti materialis*, agibilis boni, at vero eſt *intellectualis, reſpectu, tum ſubjecti*, intellectus ſc. practici, *tum objecti formalis*, agibilis veri: unde intellectualis dicitur ſimpliciter, non moralis virtus. *Verum* autem illud, circa quod verſatur Prudentia, non *dicit* conformitatem entis ad facultatem cognoſcentem, ſed *congruentiam cum appetitu recto*: non enim hujus loci eſt veritas ſpeculativa ſed practica, quod vel inde manifeſtum eſt: quia objectum Prudentiæ, agibile, non eſt neceſſarium aut univerſale, cujus veritas eſt ſpeculativa & conformitas cum intellectu, ſed eſt contingens & ſingulare, cujus veritas eſt practica & conformitas cum appetitu recto: unde *objectum, quod recto appetitui adæquatur, eſt verum prudentiæ objectum, & ſimul bonum agibile.*

(*a*) Objectum materiale dicitur, quod pluribus commune eſt: formale, quod uni proprium eſt. *Bonum* eſt objectum commune prudentiæ, virtuti intellectuali, & omnibus virtutibus moralibus: ſed *Verum* eſt objectum proprium prudentiæ, nec ulli competit virtutum moralium; unde hoc prudentiæ objectum formale, illud materiale dicitur.

Objectum materiale vocatur, quod pluribus, ſeu Diſciplinis, ſeu habitibus, eſt commune: Formale, quod ſingulis eſt proprium, V. C. Homo eſt ſubjectum materiale Theologiæ, Medicinæ, Ethicæ, & Phyſicæ, quia de homine omnes iſtę agunt Diſciplinę, ſed diverſo modo, qui conſtituit in ſingulis objectum formale: agit enim de homine Theologia, quatenus beari poteſt, aut damnari; Medicina, quatenus ſanitati reſtitui aut in ea conſervari poteſt; Ethica, quatenus Virtutibus aut Vitiis affici poteſt; Phyſica, quatenus eſt Corpus Naturale. Sic & objectum materiale Prudentiæ eſt bonum vel malum, quia hoc etiam eſt objectum Virtutum Moralium, quæ pariter circa utrumque verſantur; circa bonum, præcipiendo & faciendo; Circa malum, vetando & vitando: Objectum formale Prudentiæ eſt verum, quia non verſatur circa bonum Prudentia, illud, ut bonum faciendo, ſed ut verum apprehendendo ac judicando; cum enim ſit habitus Intellectualis, non poteſt ſub

alia Ratione formali tendere in objectum, quam ſub Ratione Veri; quamvis enim ab bonum & malum formale ſeſe extendat Prudentia, illud dijudicando, utrumque tantem dijudicat ſub Ratione Veri.

(b) Prudentia Virtus eſt propriè Intellectualis, quia in Intellectu tanquam ſubjecto reſidet, & ejus Actus ſunt, Intelligere ac Judicare, Bonum & Malum: eadem tamen, interdum dicitur Virtus Moralis, quia & quatenus ſe extendit Intelligendo & judicando ad mores, in quantum intelligit & judicat Bonum eſſe faciendum, malum fugiendum, unde mores oriuntur honeſti. Itaque eſt Prudentia Virtus Intellectualis ſubjective, & Moralis dici poteſt objectivè ac terminative.

V. *Quomodo prudentia à ſcientia, intelligentia, & ſapientia, diſtinguatur ex th.* 8. *diſp. præced. & ipſo Ariſt. 6. Eth. Nicom. & 5. Eud.* facile intelligi poteſt: nos potius, *quomodo ab arte diſtinguatur*, explicabimus: 1. Opera prudentiæ propter ſeipſa expetuntur: ſunt enim honeſta: at opera artis propter aliud: juſte, fortiter, temperanter, ac liberaliter agere, propter ſe ſunt expetenda, & ædificare domum, veſtem conſuere, &c. propter aliud expetuntur, ut, ut quis commode habitare & corpus ſuum obtegere poſſit. 2. Diſſimilis eſt ratio erratorum, quæ in arte committuntur & quæ in prudentia: qui in arte peccat ſponte ſua, minus eſt reprehendendus; neque enim ille error imperitiæ argumentum eſt, neque ſemper malitiæ: qui in arte vero peccat invitus, in majorem incurrit reprehenſionem, quia peccat ex artis imperitia: ita ſtatuarius, ſi volens & ſciens aberret, cenſetur præſtantior, quam ſi idem peccet invitus & ignorans. Contra ſe res habet in prudentia: hîc error ſpontaneus eſt gravior, quia malitiæ eſt indicium: at error invitus eſt levior, quia vel per inſcitiam, vel per negligentiam, vel per animi quandam mollitiem, obrepſit.

VI. Quæri hic ſolet, *an virtus Moralis poſſit eſſe ſine prudentia, aut prudentia ſine virtute morali?* Reſp. 1. *Virtus moralis ſemper ſibi habet conjunctam prudentiam*: & rationes ſunt. 1. Quia prudentia cauſa eſt, ſine qua virtus tanquam effectum eſſe non poteſt. 2. Quia prudentia eſt incitamentum ad virtutis ſtudium. 3. Quia prudentia regula eſt & norma, quæ media licita in debitos fines ducit: & 4. Quid multis eſt opus? virtus moralis eſt habitus electivus; electio eſt mediorum ad finem: at hæc à prudentia proficiſcitur: ideoque & definitionem moralis virtutis ingreditur prudentia, tanquam id, quod à virtute morali abeſſe nequit: definitur enim virtus moralis, habitus electivus in mediocritate conſiſtens, prout viri prudentis prudentia definiverit. Ergo virtus moralis neceſſario ſibi comitem ſemper exigit prudentiam. 2. *Prudentia ſemper ſecum requirit virtutem moralem*, quia prudentia habitus eſt practicus agibilium, verſaturque circa bona & mala: & bona & mala, & agibilia, virtutis moralis objectum ſunt, quia circa bona verſatur, ea operando, circa mala, ea vitando, virtus moralis.

VII. *Prudentiæ* non una eſt *diviſio*: nam *dividitur in partes, (a) vel integrales,* (quia ſunt quaſi membra prudentiæ totidem actus) non quod ad ipſius prudentiæ quaſi compoſitionem, ſed quod ad actuum illius perfectionem requirantur, *vel potentiales*, quæ ſe habent ad virtutem, ut potentiæ ad animam, *vel ſubjectivas* (quia ſpecies ſubjiciuntur generi) quę ſub prudentia tanquam ſpecies continentur: *partes prudentiæ integrales*, vel ſunt ejus, in quantum eſt habitus ſimpliciter cognoſcitivus, vel in quantum applicat cognitionem ad opus: priori reſpectu ejus partes enumerari ſolent quinque, poſteriori tres, in univerſum octo: *Memoria*, quæ eſt cognitio præteritorum; *intelligentia*, quæ eſt notitia præſentium per controverſionem intellectus ad ſenſibilia phantaſmata (non enim hîc habitus principiorum intelligitur) *docilitas*, cognitio hauſta per alterius doctrinam; *ſolertia*, accepta per propriam inventionem; *ratio*, i. e. ratiociatio, quæ hic ſignificat unius ex alio illationem; *providentia*, quæ eſt ordinatio idoneorum mediorum ad finem; *circumſpectio*, quæ eſt accurata conſideratio circumſtantiarum; *cautio*, quæ eſt proviſio adverſus impedimenta: *partes potentiales prudentiæ* ſunt, *eubulia*, quæ apta media ad agendum invenit; *ſyneſis*, quæ de iis judicat ſecundum leges communes; *gnome*, quæ de difficilioribus & lege aliqua non determinatis, ſecundum

altiora

altiora rationis principia, non ex legis ſeveritate, ſed ex æquitate judicium fert: *Subjectivæ partes prudentiæ* ſunt variæ: *prudentia*, vel ſibi, vel aliis conſulit: illa *privata*, hæc *publica* eſt: illa πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἕνα, ad ſeipſum & unum, hæc πρὸς ἄλλους, ad alios & plures, refertur: extat hæc diviſio *l. 6. Eth. c. 8. ad Nicom.* Quæ refertur *ad alios prudentia*, eſt *vel œconomica ſeu domeſtica, vel politica ſeu civilis. Politica ſeu civilis* prudentia, vel eſt *univerſalis* ſeu νομοθετικὴ, quæ leges condit, & omnem deſcribit atque ordinat Remp. qua pacem, qua bellum, qua ſacra, qua profana; vel eſt *particularis*, περὶ τὰ καθ' ἕκαστα, quam nomine generis vulgo *politicam* ſimpliciter vocant, vel etiam cum circumſcriptione *politicam proprie dictam*, quæ remp. ſecundum leges latas adminiſtrat. *Vniverſalem* ſeu νομοθετικὴν prudentiam *Ariſtoteles* vocat *Architectonicam*, *6. Eth. c. 8.* ſicut enim Architecti eſt ædes mente deſignare, quid & quomodo in earum extructione obſervari debeat, fabrorum autem eſt, ſedulo exequi, quæ Architectus præſcribit; ſic is, qui Remp. ordinat, per prudentiam univerſalem & νομοθετικὴν, jura condit tam publica quam privata; ad quorum normam deinde Remp. per prudentiam particularem & politicam gubernat. Dicitur autem hæc *particularis prudentia*, *politica proprie dicta*, & κατ' ἐξοχὴν *politica* ſimpliciter, quia etſi majus quid ſit, leges ferre, Remp. ordinare, quam eam adminiſtrare, adminiſtratio tamen maxime in ſenſus incurrit: actiones enim ſingulares, quibus adminiſtratur Reſp. magis ſub aſpectum cadunt, quam conſultationes univerſales de Rep. ordinanda aut legibus condendis. *Ariſtoteles* hanc *particularem & proprie dictam politicam* prudentiam, vocat *practicam*, quia in πρᾶξει ſeu actione adminiſtrandi Remp. verſatur, ſicut univerſalis illa & νομοθετικὴ Prudentia, in legibus condendis & Rep. ordinanda occupata, theoriæ inſtar ſeſe habet. *Prudentia particularis & politica proprie dicta* eſt, *vel* βουλευτικὴ, quæ, quid agendum ſit, conſultat, *vel* δικαστικὴ, quæ, quod actum eſt, judicat: Et, utraque, *vel belli* eſt, *vel pacis*: illa *militaris*, hæc *togata*, vulgo dicitur. *Prudentia* βουλευτικὴ, Latinis *conſulens*, ea vocat in deliberationem decernitque, quæ ſunt ex uſu Reip. *Prudentia* δικαστικὴ, Latinis *judicatrix*, judicia prudenter exercet, & quo jure, quave injuria, quidlibet ſit dictum aut factum, diligenter expedit: *eſtque* vel ἀκριβὴς, ſeu *exquiſita*, vel ἐπιεικὴς, *ſeu æquitati conſentanea*: illa ſecundum legis rigorem judicat, hæc ſecundum æquitatem: ad utramque neceſſaria eſt, & præceptorum, quæ hanc prudentiam ad mediocritatem redigunt, notitia certa, & ſingularum cauſarum, quæ judicandæ veniunt, cognitio exquiſitiſſima.

(*a*) Quotieſcunq; virtus omnis dividitur in trium generum partes, integrales, potentiales, ſubjectivas, iſtæ ſic ſatis ſumuntur improprie & abuſive: nam partes integrales ſeu integrantes proprie conveniunt quantitati; omnis autem virtus eſt qualitas, non quantitas: ſed quemadmodum ad quantitatis integritatem requiruntur omnia membra & partes rei quantæ, ita, ad integritatem cujuſcunque virtutis, certi requiruntur actus, ex quibus tamen ipſa virtus non componitur, eſt enim habitus ſimplex, ſed qui requiruntur ſolummodo, ut virtus omnis ſit quoad partes omnes integrales ac completas. Partes potentiales proprie dicuntur de potentiis animæ, huc autem transferuntur per metaphoram, ſcilicet, quemadmodum potentiæ non ſunt ipſa anima, ſunt autem arctiſſimo vinculo connexæ cum anima, quia ab illa emanant ac fluunt, ita partes potentiales virtutis cujuſcunque dicuntur, quæ non quidem ſunt ipſa virtus, ſed tamen arctiſſime cum virtute conjunguntur, ut ſine iis eſſe nequeat, quemadmodum anima non poteſt eſſe ſine potentiis ſuis; partes ſubjectivæ, dicuntur ſpecies cujuſcunque virtutis, quia omnis ſpecies ſubjicitur generi.

VIII. Prudentiæ opponitur *Imprudentia*, qua voce non intelligimus, generalem illam ignorantiam, quę in omni reperitur vitio, non enim ullum eſt vitium, quod non careat ratione dirigente, ideoque quod non proficiſcatur ex ignorantia atque imprudentia: *omnis enim peccans, eſt ignorans atque adeo imprudens*: ſicut contra, *omnis bonus eſt prudens: impoſſibile eſt, eum, qui non ſit bonus, eſſe prudentem, ſunt verba Ariſt. l. 6. Eth. c. 10. & l. 3. Eth. c. omnis peccans eſt ignorans*: ſed vero *intelligimus per imprudentiam*, *vitium quoddam peculiare & definitum*

nitum ſuis limitibus, quod tum apparet ac cernitur, cum ratio movetur alio modo, quam ad agendum movet prudentia: ratio, ſc. recta, quam ſequitur prudentia, virum prudentem movet ad agendum, conſultatione, judicio, ſententiâ, electione, cautione, circumſpectione, cæteriſque modis ſtatim recenſitis: ſed ratio prava imprudentem movet hominem & in actum impellit contrario modo, ſine deliberatione, conſultatione, cautione, circumſpectione, &c. ut totidem ſint partes imprudentiæ quot recenſuimus eſſe prudentiæ *theſi præced.* quas qui diſtinctis nominibus velit videre explicatas, adeat *Thom. Aquin. 2. 2. ſum. Theol. quæſt. 55. & ibidem Commentat.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

DECIMA-SEXTA,

DE

VIRTUTE MORALI IN GEN.

THESIS I.

GEneralem *Virtutis definitionem* propoſuimus, *Diſp.* 14. *th.* 3. *diviſionem* in intellectualem & moralem, *th.* 5. *ejuſdem diſp.* & 6. expoſuimus. *De intellectualibus* ſingulis, *ejuſdem diſp. theſibus reliquis actum* fuit, ac ſpeciatim *de prudentia diſp.* 15. Nunc ordo exigit, ut *de Morali virtute* non nihil diſſeramus. Ejus primum ob oculos ponemus *definitionem*, mox *diviſionem*, inde tranſituri ad alia, quæ ad generalem virtutis moralis explicationem faciunt: *in definitione*, more ſolito, *genus* ſive materiam metaphyſicam, & *differentiam* ſive formam metaphyſicam, examinaturi.

II. *Virtutis Moralis definitio* extat apud *Ariſtotelem l. 2. Eth. c. 6.* Eſt, ἕξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι οὖσα, τῇ πρὸς ἡμᾶς ὡρισμένῃ λόγῳ καὶ ὡς ἂν φρόνιμος ὁρίσειε, *habitus præelectivus conſiſtens in mediocritate quoad nos, definitâ per rationem & prout prudens definierit. Genus* ab *Ariſt.* ponitur ἕξις, *habitus*: atque hoc eſſe genus virtutis moralis ſic probat *Philoſophus l. 2. Eth. c. 5.* per ſyllogiſmum disjunctum. Virtus aut eſt πάθος, aut δύναμις, aut ἕξις. Sed neque eſt πάθος, neque δύναμις. Ergo ἕξις. Quid per πάθος intelligat Philoſophus, ſatis eſt notum, ſcilicet affectum, quo commovemur; ut eſt cupiditas, ira, &c. de quibus *in diſp. ante habitis* fuit actum: δύναμις eſt potentia naturalis, quâ naturaliter aliquid agere poſſumus vel pati: ἕξις habitus, eſt qualitas adventitia ad bene vel male ac cum facilitate operandum. *Ariſtotelis* ergo ſyllogiſmum ſic inſtruimus. Quodcunque eſt in animo, vel eſt affectus, vel potentia, vel habitus. At virtus eſt in animâ. Ergo. Non eſt autem affectus, non potentia. Ergo habitus. *Si dicas, in Majore non eſſe ſufficientem enumerationem: dantur enim & διαθέσεις, diſpoſitiones, in anima.* Reſp. Diſpoſitiones ſub habitu comprehenduntur, quia ab iis reipſa non differunt: nec enim colligi poſſunt habitus, niſi variæ diſpoſitiones antecedant, quæ totum illud ſpatium quaſi obtinent, quod inter potentias naturales & habitus quaſi interjectum eſt. *Si dicas, in animo quoque eſt actio.* Reſp. Actio non eſt in animo ſed ab anima: & quando actio immanens dicitur manere in animo, in qualitatem abit, & qualitas eſt mentis atque animi: atque etiamſi ut actio maneret in animâ, huc non faceret, quia virtus qualitas eſt: Sed videamus Minorem. *Virtutes Morales, non eſſe πάθη,* probat *Philoſophus loc. cit.* 4. rationibus. 1. A perturbationibus, nec boni dicimur nec mali. A virtutibus & vitiis, contrà. Ergo. Prob. antecedens pars Majoris. Quia affectus ſunt ἀδιάφοροι: nemo enim bonus dicitur aut malus, quia metuit, lætatur, ſperat, &c. ſed quia his utitur affectibus, benè vel malè, nimium vel parum,

rum, rectè vel perperam, ſecundum aut contra rationis dictamen. 2. Propter affectus, nec laudamur, nec vituperamur: nec enim laudatur aut vituperatur, qui ſimpliciter timet & iraſcitur, &c. ſed qui certâ id facit ratione, & modo vel moderatiori vel immoderatiori. At propter virtutes & vitia moralia laudamur aut vituperamur. Ergo. 3. Iraſcimur & metuimus atque perturbamur plerumque abſque conſultatione & delectu. At virtutes & vitia ſunt ſemper ἐκ προαιρέσεως ex conſultatione & delectu. Ergo. 4. Affectibus movemur, ſeu dicimur κινεῖσθαι. At virtutibus & vitiis non movemur, ſed afficimur, ſeu dicimur διακεῖσθαι. Ergo. *Virtutes morales non eſſe δυνάμεις*, ibidem probat *Philoſophus*, 1. A potentiis nec boni dicimur nec mali ſimpliciter. At à virtutibus & vitiis, contra. 2. Ob potentias nec laudamur nec vituperamur. At ob virtutes & vitia, contra. 3. Potentiæ à naturâ inſunt, tanquam à cauſâ emanativâ. At virtutes & vitia non item. Hinc ſic concludit *cap. 5. cit. l. 2. Eth. Quodſi nec affectus ſint virtutes, nec potentiæ, relinquitur ut eæ ſint habitus.* Multa quidem hic obiici poſſunt, ſed quæ libenter pro materia opponentibus & conflicturis relinquimus.

III. *Virtus moralis* eſt *habitus*. Sed *qualis? præelectivus*, *in mediocritate conſiſtens*, *&c.* Quæ verba *differentiam* proponunt. *Præelectivus*, quia per actiones proæreticas, i. e. cum deliberatione inſtitutas, acquiritur virtus, & acquiſita actiones ſimiliter προαιρετικῶς ſeu ex deliberatione inſtitutas edit. Hæc vox virtutes morales diſcernit à potentiis & actionibus naturalibus, à corporum habitibus, ſi ſint, ab iis omnibus, quæ ſunt temeraria, fortuita, coacta. Porro, virtus eſt habitus præelectivus, *conſiſtens in mediocritate, &c. Forma, ſc. metaphyſica, virtutis eſt mediocritas*, ut alii loquuntur, *medietas*, vel etiam, *medium*. Medium non eſt unius generis. Eſt *Medium participationis, comprehenſionis, locationis, negationis. Medium participationis eſt*, quod particeps utriuſque eſt extremi: ſic tepor eſt medium participationis inter calorem & frigus: *Medium comprehenſionis eſt*, quod medium eſt inter continens & contentum: ſic 8. eſt medium inter 4. & 12. quia & continet 4. & continetur à 12. *Medium locationis eſt*, quod medio loco eſt ſitum, unde & medium *ſitus* ac *poſitionis* dicitur: ſic aër eſt medius inter cælum & terram: *Medium negationis*, quod neutrius extremorum, inter quæ interjacet, eſt particeps, ſic Angelus eſt medium inter calorem & frigus. *Virtus moralis non eſt medium participationis* reſpectu extremorum; neque enim ex vitiis ſeu peccatis commiſcetur aut contemperatur, ut ex frigore & calore tepor: *Non eſt medium comprehenſionis*; nam nec defectum continet virtus, nec ab exceſſu continetur: *Non eſt medium locationis*, quippe non interponitur per intervalla æqualia locorum inter duo vitia, & propius ſæpe ad unum extremum accedit quam ad alterum, ut Liberalitas propius accedit ad prodigalitatem quàm ad avaritiam: Itaque eſt *Virtus medium negationis*; quando enim, neque nimium eſt, neque parum in affectibus actionibuſque humanis, jam tum virtus eſt: Virtus itaque moralis, negat exceſſum, negat defectum, aufert id quod ſupereſt, addit id quod deeſt. Et *hæc mediocritas affectuum, & actionum, eſt* formaliter virtus ſeu *forma*, ſc. Logica, i. e. ratio eſſentiæ, *virtutis moralis. Dari* vero *mediocritatem affectuum & actionum*, inde eſt manifeſtum, quia datur in iis exceſſus & defectus, plus & minus: ergo etiam datur medium: nam quod dividi poteſt in plus & minus, id etiam admittit æquale: At humanæ actiones & affectus poſſunt dividi in plus & minus; ut vel nimis exerceantur vel minus quam par eſt. Ergo.

IV. Dicitur in definitione, virtus moralis conſiſtere *in mediocritate*, *quæ eſt quo ad nos*, id eſt, ad nos relata: quo ſignificatur, qualis ſit mediocritas, & quale medium, in quo conſiſtat virtus: hoc ut intelligatur, diſtingui debet, ut ſolet, *medium*, in medium *rei & rationis. (a) Medium rei* eſt, quod æqualiter interjacet inter duo extrema abſque ullo reſpectu ad exceſſum & defectus. *Medium rationis* eſt, quod reſpectu perſonarum & circumſtantiarum à ratione determinatum, nec excedit modum, nec ab eo deficit: vocatur *medium reſpectu noſtri, medium quoad nos, medium ad nos relatum.*

Virtus, exceptâ juſtitiâ commutante, conſit in medio, non rei, ſed rationis, 1. quia non ſemper æqualiter recedit ab utroque extremo, ſed aliquando propius ad defectum aut vitium in defectu, aliquando proprius ad exceſſum aut vitium in exceſſu accedit. v. c. fortitudo propius ad audaciam, quæ eſt exceſſus, quam ad timorem, qui eſt defectus, accedit: contrà temperantia proprius accedit ad ἀναισθησίαν, defectum, quam ad intemperantiam, exceſſum. 2. Quia virtus debet eſſe ad nos relata, & noſtræ actioni, & noſtris perſonis eſſe accommodata. Ergo etiam conſiſtit in mediocritate quoad nos. Temperantia, v. c. eſt virtus quæ nimium & parum circa cibum moderatur: medium hîc quoad perſonas diverſas diverſum eſt: nam quod Petro eſt nimium, id Paulo ſeu alteri homini voraciori erit medium: ſic major exigitur liberalitas in Principe, quam in privato: quod privatus dat, idem ſi Princeps dederit, parum erit: & privatus liberalis dici poterit, Princeps non item. Itaque, bene dicitur virtus eſſe mediocritas ad nos relata, ſpectata quoad perſonas & alias circumſtantias.

(a) Medium Rei eſt, V. C. in linea illud punctum quod æqualiter diſtat ab utroque puncto extremo, eſtque unicum tantum; Medium Rationis eſt Punctum quodlibet in medio lineæ ſitum, ſed quod non diſtat æqualiter ab utroque extremo puncto: hoc punctum, quia non eſt unum ſed multiplex, imo totuplex, quotuplex à Ratione aſſignari poteſt, inter duo extrema puncta non male dicitur Medium Rationis. Hæc applicari ſolent & debent Analogice ad Virtutes.

V. *Mediocritas in virtute* debet eſſe *definita ratione*; ſc. rectâ, ita ut norma, regula, amuſſis, libella, & quaſi decempeda mediocritatis in virtute ſit ratio, ſc. recta, quæ ſola demonſtrat, quid medio ſit ſitum loco, quid hæreat in extremis, quid ad utrumque Virtutis latus deflectat. Rationem hîc intelligimus rectam, id eſt, legem Dei naturalem, ac jus naturæ cordibus uniuſcujuſque inſcriptum.

VI. Denique additur in definitione, *prout prudens definiverit.* Quo ſignificavit *Philoſophus*, rationem eſſe adhibendam viri prudentis ad definiendam aut præſcribendam mediocritatem in virtute: cum enim maxima ſeſe offerat omnibus in rebus varietas, in quarum multitudine facile eſt, ut alicujus ratio vacillet, *Ariſtoteles* hic deſiderat rationem viri prudentis, i. e. rationem prudentiâ munitam, cujus judicio omnis varietas iſta ſubjicienda eſt, & ſubigenda, ac dijudicanda: neque tamen viri prudentis in individuo, aut Socratis, aut ſuum, aut alicujus ſingularis hominis judicium, intelligi voluit *Philoſophus*, ſed, per *judicium viri prudentis*, *intelligit judicium rectæ rationis* in genere, ſive in hoc aut quocunque tandem inveniatur: nam virorum prudentium in individuo, Platonis puta, aut Ariſtotelis, aut Ciceronis, aut Senecæ, judicium non ſemper datur, & poſſunt errare ac diſſentire inter ſe. Itaque intelligitur per judicium viri prudentis, recta ratio, in quocunque tandem & quocunque extiterit tempore. *Dicet quis, in hac definitione virtutis moralis committi inſignem tautologiam, quippe idem ter dicitur: quod ſc. virtus ſit ſita in proæreſi, & definita per rationem, & judicio viri prudentis.* Proæreſis, ratio, judicium *prudentis, idem ſunt.* Reſp. nullo modo idem dici ter. Data proæreſi non ſtatim datur recta ratio, cum & vitiorum ſit proæreſis: & data recta ratione, non ſtatim datur judicium viri prudentis: nam datur ratio θεωρητικὴ & ποιητικὴ, quæ non eſt prudentiæ: talis enim tantum eſt πρακτική.

VII. Poſt explicatam virtutis moralis definitionem, antequam ad ejus accedamus diviſionem, *Quodnam ejus ſit ſubjectum & quæ cauſæ*, inquirendum eſt prius. De ſubjecto Virtutis moralis anceps eſt, & multum olim atque etiamnum agitata, quæſtio. Duæ vero ſunt litigantium ſententiæ: *Quidam in voluntate, alii in appetitu* hominis ſenſitivo, eam locant: niſi placeat addere pro tertia litigantium parte *Aquinatem*, *qui virtutum moralium quaſdam in voluntate, & alias in appetitu ſenſitivo*, conſtituit. Nos in appetitu hominis ſenſitivo virtutem moralem tamquam in ſede ac ſubjecto collocamus, quam ſententiam late propugnat *Picolomineus in gradu 4. Philoſ. ſuæ moralis, c. 7.* & aliquot ſequentibus. Nos has

has proferimus rationes. 1. Potentia, quæ ſua natura repugnat rationi; eget habitu, quo ſubjiciatur rationi. Sed appetitus ſenſitivus natura repugnat rationi. Ergo. Minorem demonſtrat *Ariſtoteles l. Eth. c.* 13. & ipſa comprobat eam experientia. Major facile probatur: quamdiu aliqua potentia rationi non ſubeſt, non poteſt dici talis homo virtute præditus: ut quis ergo ſit præditus virtute, oportet omnes potentias ſubjicere rationi. At nulla potentia magis repugnat rationi quam ſenſitivus appetitus. Ergo vel imprimis debet ſubjici rationi. At non ſubjicitur rationi niſi per virtutem, quæ obedire facit appetitum ſenſitivum. Ergo in appetitu ſenſitivo eſt virtus. 2. In eo eſt virtus, in quo ſunt medium & extrema, quia virtus nihil eſt aliud quam medium inter extrema. Sed medium & extrema ſunt in appetitu ſenſitivo: medium enim nihil eſt aliud quam mediocritas affectuum: & ipſe affectus ſunt extrema cum ſunt inordinati. At affectus ſunt in appetitu ſenſitivo. Ergo &c. 3. Quod nunquam repugnat rationi, ſeu rectæ ſeu erroneæ, id non eſt ſedes virtutum aut earum ſubjectum, quia virtutis officium eſt reddere facultatem obedientem rationi. At voluntas nunquam repugnat rationi: niſi forte ratio repugnet ſibi ipſi, quod fit quamdiu non ſunt expenſæ ſatis omnes circumſtantiæ objecti & actionis &c. 4. Habitus ſunt qualitates, quarum vi atque efficacia animi affectus bene ſeſe habent vel male: male quidem, cum plus nimio intenduntur aut remittuntur: bene, cum ad mediocritatem rediguntur. Sed affectus illi in animo, qui nunc plus nimio intenduntur, nunc plus nimio remittuntur, nunc ad mediocritatem rediguntur, ſunt in appetitu ſenſitivo. Ergo & habitus, quorum vi & efficacia ſeſe affectus animi habent bene vel male, ſunt in appetitu ſenſitivo; at habitus, quibus ſeſe affectus animi habent bene, ſunt virtutes. Ergo virtutes ſunt in appetitu ſenſitivo. 5. Ubi ſunt vitia, ibi quoque ſunt virtutes. Sed vitia ſunt in appetitu ſenſitivo; in iraſcibili puta & concupiſcibili. Ergo & ibi ſunt virtutes: Minor probatur, quia tum peccatur, cum quis nimium iraſcitur, nimium timet, nimium lætatur, nimium amat, &c. Major vera eſt, quia contraria verſantur circa idem ſubjectum, non numero, ſed genere ac ſpecie. Atque hæc argumenta ſententiam noſtram probant: adverſa argumenta in conflictu ſolvemus. De cauſis virtutum agemus Diſp. ſeq.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

Decima-Septima,

De

VIRTVTIS MORALIS CAVSIS.

Thesis I.

Virtutis moralis definitionem, ejuſque partes, *genus & differentiam*, atque *ſubjectum*, expoſuit Diſputatio præcedens; nunc in *cauſas efficientes* inquiremus, quibus ea acquiritur: atque, de iis primum videbimus, *quæ non ſint*, mox *quæ ſint*. ſecuti veſtigia Magni *Ariſtotelis*.

II. §. 1. Cum *Ariſt. l.* 2. *Eth. c.* 1. ſtatuimus, *Virtutes morales pro cauſa efficiente non habere naturam*; ſeu quod eodem redit, *Virtutes non eſſe nobis inſitas à natura.* Senſus eſt, *Quod natura non ſit ita cauſa virtutis, ut nobis virtutis moralis habitum implantet atque ingeneret*, quemadmodum natura eſt cauſa potentiarum naturalium, quæ à natura tanquam à principio fluunt, ingenerantur, & cum natura ſimul exiſtunt: hoc ſenſu nulla virtus moralis naturalis eſt. Barbari dicunt; *non eſt naturalis* (*a*) *effective*, quia immediate à natura non efficitur, *non* (*b*) *conſtitutive*, quia naturam non

non conſtituit, hoc enim faciunt ſola materia & forma, *non (c) conſecutive*, quia nec conſtitutam proxime ſequitur, ut propria 4. modo, *nec (d) propagative*, quia nec cum natura propagatur; quia probi parentes gignunt ſæpe liberos improbos; eſt tamen *naturalis ſubjective*, quia in natura eſt, anima ſcilicet, aut in ejus aliqua potentia naturali, tanquam ſubjecto: ſed nos *Ariſt.* ſententiam ejus verbis propoſitam ejus quoque rationibus muniamus; 1. Naturalia non poſſunt mutari: nemo quippe poteſt aſſuefacere lapidem, ut feratur ſurſum, aut ignem, ut feratur deorſum. Virtus autem mutari poteſt: nam, & bonos in malos & malos in bonos mutari, videmus. 2. Quicquid à natura & eſt & ineſt tanquam à cauſa proxima, ejus potentiæ ſunt in nobis priores quam actiones, ſi non tempore, ſaltem natura: patet id in ſenſibus aliiſve facultatibus, à natura, tanquam à cauſa, promanantibus: prior quippe eſt potentia videndi quam ipſum videre. At contra ſeſe res habet in virtute: ibi enim prior eſt actio quam ipſa virtus, ſcilicet actio, qua ipſa moralis virtus gignitur: nemo dicitur fortis aut juſtus, niſi qui ante fortitudinem aut juſtitiam multis actionibus ſibi acquiſiverit, ut à cauſa proxima. 3. Si virtutes morales eſſent à natura, nullis eſſet opus legibus in Rep. nam cui bono conderentur leges, ſi virtutes, quæ legibus præſcribuntur, unuſquiſque naturaliter poſſidet ſibi inſitas? 4. Quæ ab iiſdem cauſis producuntur & corrumpuntur, ea non ſunt à natura ut à cauſa: natura enim per diverſas cauſas rem generat eandemque corrumpit, quod ex Phyſicis notum eſt: at virtutes eiſdem cauſis generantur & corrumpuntur: puta, actionibus. Sed enim hæc quarta *Ariſtotelis* ratio multis non videtur ſolida: Nam eædem ſunt cauſæ virtutum generantes & corrumpentes, in genere, ſcilicet, actiones; ſed non in ſpecie: nam actiones bonæ & moderatæ virtutem generant; at tales non corrumpunt virtutem, ſed vero eam deſtruunt malæ & inordinatæ actiones.

(a) Potentiæ naturales ſunt à natura effective & immediate, quia emanant à formis quæ ſunt naturæ; Virtus Moralis non quidem emanat immediate à natura, ab ea tamen efficitur mediantibus actionibus Potentiarum Naturalium.

(b) Naturam conſtituunt ſolæ partes eſſentiales, materia & forma: ſed Virtus Moralis nec materia eſt, nec forma hominis: Ergo non eſt ipſi naturalis conſtitutivè.

(c) Proprietates quarto modo dicuntur ſubjectis naturales conſecutivè, quia, quamvis nec Materia nec Forma ſint ſubjecti, utramque tamen Immediate conſequuntur, i.e. iis poſitis ponuntur: ſed Virtus Moralis non ſtatim ponitur poſito homine, nam, poſtquam diu exſtitit homo, multis demum Actionibus acquiritur.

(d) Illud dicitur propagative Naturale, quod Naturali generatione transfertur in poſteros: ita pauperes Parentes gignunt pauperes liberos, & Homo peccator gignit homines pecatores: unde peccatum originis vulgò dicitur peccatum Naturale, quia Naturali generatione ab Adamo in omnes poſteros fuit propagatum: non ſic propagatur Virtus Moralis; neque enim Pater fortis aut temperans ſemper gignit Filium fortem aut temperantem, nam ſæpe Heroum filii Noxæ.

III. Recenſuimus rationes *Philoſophi*, quibus probat, *Virtutes non eſſe à natura*, i.e. naturæ inſitas aut innatas: (*a*) *non ſunt tamen* παρὰ φύσιν, (*b*) *præter naturam*, ut loquitur *Phil. textu alleg.* Etſi enim virtutes non fluant à natura, ſunt tamen in nobis igniculi ac ſemina ac primordia virtutum naturaliter inſita, ratione quorum non licet dicere, *virtutes eſſe præter naturam.* Quæ res, ut intelligatur, paulo pluribus explicari debet: Sunt quædam, ut *theoretica*, ita *practica* quoque *ac moralia principia*, v. c. *Deum eſſe colendum*, *Parentes eſſe honorandos*, *Vnicuique ſuum eſſe tribuendum*, *Quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris*, &c. Horum principiorum moralium naturalis quædam cognitio omnibus hominibus ineſt à natura, non quod ſtatim homines, cum naſcuntur, iſtorum principiorum veritatem apprehendant ac judicent, nam nihil, cum eduntur in lucem infantes, apprehendunt, multo minus judicant, ſed quod, ubi ad rationis uſum pervenerint, abſque ullo ratiocinio iis aſſentiantur: ita ſinguli ſcimus, ex nobis ac naturali intellectus lumine, *eſſe amplectendam virtutem, eſſe fugiendum vitium*, &c. Atque ex hiſce principiis veluti ex ſeminibus & fontibus ſubnaſcitur virtus moralis, frequenti

bonorum

bonorum actuum ex hiſce principiis ſecundum rectam rationem deductione: quemadmodum enim in naturalibus gignitur ſcientia, deducendo concluſiones ex principiis theoreticis, ita & in moralibus gignitur virtus deducendo frequentes actus bonos ex principiis practicis: hæ notitiæ practicæ communium principiorum practicorum, omnium hominum cordibus inſitæ, ſunt veluti quædam radices, adumbrationes, inchoationes, fundamenta, propenſiones naturales, & (qua tandem utemur voce?) facilitates quædam ad ingenerandam virtutem: quo ſenſu poſſet dici virtus eſſe aliquo modo à naturâ tanquam à causâ remotâ, non tanquã à proximâ: nempe, propter hanc cognitionem principiorum practicorum, hominibus omnibus & ſingulis innatã, poteſt dici virtus moralis eſſe innata, aut inſita in naturâ, tanquam in ſemine, in radice, in ſtirpe. *Scholaſtici* hoc ſic efferunt ſuis terminis. *Virtus eſt à naturâ inchoativè, non à naturâ perfectivè:* ſic enim eſt ab actibus, quod poſtea probabimus: Itaque, quando *Ariſtot.* ait. l. 6. Eth. Nicom. ſingulis hominibus ineſſe mores natura, & omnes homines hoc accepiſſe naturâ, ut quadantenus fortes, juſti, temperantes, &c. exiſtant, intelligendus eſt Philoſophus hoc ſenſu, ut voluerit, virtutum ſemina ac primordia ineſſe à naturâ, quia iſta principia prima practica inſint à naturâ; quo ſenſu, non ſunt præter naturam; Quod erat demonſtrandum.

(*a*) Accurate debent diſcerni hæc quatuor, à natura, præter naturam, contra naturam, & ſupra naturam eſſe. Natura dicitur eſſe, id, quod naturam habet pro cauſa proxima, à qua fluit; ſic omnes potentiæ naturales ſunt à natura, & virtus nulla eſt à natura: præter naturam eſſe dicitur, id, quod naturam quidem, ſubjecti non deſtruit, ſed ad eam ſuperaccedit aliunde ab alia cauſa ſecunda, ſic ut illa aut parum aut nihil adjumenti conferat; quemadmodum in Phyſicis, motus ignis elementaris, quo à motu cœlorum circum agitatur & verſus terram, locum mixtionis, detruditur, eſt igni præter naturam, ad illum enim motum nil confert ignis; ſic virtutes non ſunt præter naturam, quia, cum virtutes acquiruntur actionibus, natura aliquid ad earum productionem confert, nimirum principia practica, & notiones communes boni & mali inſitas, ex quarum cultura per rationem rectam inſtituta virtutes naſcuntur, hoc ſenſu dicuntur virtutes eſſe ſecundum naturam: contra naturam eſt id, quod naturam deſtruit, etſi in illa producatur, ut productioni ipſa repugnet; ſic contra naturam aquæ eſt, ut calefiat: ſupra naturam dicitur, id, quod ſuperat ordinem & vires rei creatæ ac cauſarum ſecundarum, & ad cujus productionem ipſæ nihil conferunt; qualia ſunt miracula, & quali modo producuntur habitus infuſi, ut fides, donum linguarum in Apoſtolis, &c. virtutes quoque nec contra nec ſupra naturam ſunt hominis.

(*b*) Præter Naturam dicitur, quod naturam quidem non deſtruit (hoc etiam vocatur Contra Naturam) ſed quod ad Naturam ſuperaccedit, ſic ut ipſa nihil adjumenti conferat: ergo Virtus utcunque non ſit à Natura, tanquam à Cauſa proxima, non tamen eſt præter Naturam, quia Natura in Virtutis productione multum adjumenti confert, nec eſt contra Naturam, quia Naturam hominis non deſtruit.

IV. §. 2. *Virtutis moralis cauſa proxima efficiens non eſt Temperamentum.* Si ad experientiam provoces, & dicas, ſanguineæ conſtitutionis homines plerumque eſſe hilares atque ingenioſos, melancholicos contrà triſtes ac moroſos, bilioſos vehementes & iracundos, &c. & nos experientiam in contrarium adducimus: ea enim nos docet, in hominis eſſe poteſtate, ut contra naturalem ſui corporis inclinationem ac temporiem aliò ſeſe inclinet, ut virtutem amplectatur eam, ad quam ejus temperamentum non ducit, ut vitium extinguat illud, ad quod ex temperamento propendet: quod confirmat exemplum Socratis, qui intemperans, libidinoſus, & peſſimi exempli homo extitiſſet, vi temperamenti, niſi illud per Philoſophiam correxiſſet: unde inquiebat, Natura quidem talem me genuit, ſed eam Philoſophiâ immutavi: poteſt tamen temperamentum dici cauſa remota, adjuvans, miniſtra, ut natura: ſed nos primam ac principalem quærimus.

V. §. 3. *Doctrina ſeu inſtitutio non eſt cauſa principalis ac proxima Virtutis moralis.* Quod probare eſt facillimum. Videmus enim permultos, qui Ethicæ & virtutum præcepta optimè callent, nullas tamen, vel exercere, vel poſſidere, virtutes; & certè, non ſemper ad

inſtitutionem atque inſtructionem factam ſequuntur aut exiſtunt Virtutes, ſed nonnulli ea ipſa doctrina redduntur deteriores; non quidem doctrinæ ſed ſui ipſorum vitio: fatemur tamen doctrinam atque inſtructionem, etſi non ſint cauſa principalis ac proxima Virtutis moralis, multum tamen ad eam conferre, tum producendam, tum conſervandam, tum confirmandam. *Scholaſtici*, qui omnia amant efferre ſuis terminis, dicunt, Virtutem moralem eſſe à doctrina ſive inſtitutione, *excitative & provocative*, quia per eam excitatur & provocatur virtus.

VI. §. 4. *Converſatio non eſt cauſa principalis ac proxima virtutis moralis:* quia etſi quis perpetuo converſetur inter optimos, ac quotidiana virtutum exempla ob oculos habeat, fieri poteſt nihilominus, ut ipſe peſſimus exiſtat, nullaque virtute vitam ſuam exornet: multum tamen ad virtutem & procreandam & conſervandam converſatio quoque contulerit.

VII. §. 5. *Educatio & adſuefactio ad virtutem facta à parentibus, non eſt cauſa principalis & proxima efficiens Virtutis moralis:* nam fieri poteſt, ut quis educatus & diutiſſime adſuefactus rebus bonis, conſuetudinem bene agendi quidem contraxerit, ſed contraxerit invitus, coactus, ac repugnante natura: unde & facile τὸ bene agere dediſcit ac relinquit; talis educatio atque aſſuefactio ad virtutem per vim & minas facta, repugnante naturæ genio, virtutem non gignit. Maxima tamen eſt hîc educationis & adſuefactionis efficacia; ut, ſi cauſa procreans non ſit principalis ac proxima virtutis, præ omnibus tamen aliis cauſis minus principalibus proxime ad eam accedat.

VIII. §. 6. *Virtutis moralis cauſa efficiens proxima ac principalis eſt, Exercitatio ſpontanea atque libera, non invite ſuſcepta. Per exercitationem*, intelligimus cum Philoſopho, *actionum bonarum & honeſtarum frequens exercitium. Actiones itaque bonæ*, i. e. *juxta præſcriptum rectæ rationis inſtitutæ, ſunt ſola cauſa procreans, principalis, propria, proxima, virtutis moralis:* præter Deum ſcilicet; cujus concurſum hic, uti in omnibus, includimus. Actiones hæ bonæ & honeſtæ, virtutis moralis cauſæ procreantes, ſunt actiones imperatæ, ſed ab elicitis, recto rationis judicio & bona electione, profectæ: Nam, ab intellectus recto judicio & voluntatis honeſta electione, omnis bonitas derivatur in actiones illas, quibus procreatur virtus ac conſervatur. Per has actiones produci virtutem moralem variis rationibus probat *Ariſt. Eth. ad Nic. l. 2. c. 1.* quæ ibi videri poſſunt. Nos duas tantum proferemus. 1. eſt. Legiſlatoribus hoc tantum eſt propoſitum, ut cives ſuos reddant bonos. Sed non poſſunt eos reddere bonos, niſi actionibus bonis identidem & ſæpius frequentatis. Ergo actiones bonæ, frequenter exercitæ, faciunt cives bonos. Ergo actiones bonæ generant virtutem: nam ſine virtute nemo eſt bonus. 2. eſt. Virtus gigni debet ex cauſis omnino contrariis, à quibus corrumpitur. Sed corrumpitur actionibus improbis & malis. Ergo gignitur actionibus bonis & probis.

IX. Quæri hic ſolet, *An virtus moralis poſſit comparari unica actione?* Negamus poſſe, & probamus. Omnis habitus producitur eatenus ab actu, quatenus paſſiva potentia ab aliquo principio activo movetur, nec tantum quatenus movetur, ſed quatenus ſuperatur atque ſubigitur. Sed in virtutis, quæ eſt habitus, generatione, activum princicipium eſt ratio, potentia paſſiva eſt appetius. Atqui appetitus non poteſt unica actione ſuperari ac ſubigi à ratione. Ergo non poteſt virtus generari atque introduci unica actione. Atque hæc ratio firma eſt: nam virtus conſiſtit in eo, ut appetitus & affectus ſubjugentur rationi. At non poſſunt ſubjugari ſimul & ſemel, i. e. unico actu. Ergo, &c.

X. Nova hic exoritur quæſtio. *An virtus, cum non poſſit comparari unico actu, ita comparetur pluribus, ut æque ex omnibus efficiatur, an vero generetur virtus ex unico aliquo actu atque illo ultimo?* Ad hanc quæſtionem ſic reſpondemus. Primus actus, &c, qui ſequuntur primum omnes & ſinguli, aliquid conferunt ad virtutem procreandam, & aliquem producunt gradum virtutis, ipſam tamen virtutem proprie producit ultimus actus: actus, qui ultimum præcedunt, aliquid conferunt ad virtutis

virtutis procreationem, quia diſponunt animum, eumque præparant ad bene agendum, attamen habitum, aut virtutem ipſam non introducunt, quia non iſtam dant facilitatem, quæ ab habitu aut virtute eſt.

XI. Quæri etiam hîc ſolet, *An actiones, virtutem antecedentes, ſpecie differant ab actionibus, virtutem ſequentibus.* (*a*) Nos negamus, & probamus. Quæ tantum differunt gradu, non differunt ſpecie. At actiones virtutem antecedentes tantum differunt gradu ab actionibus virtutem conſequentibus. Ergo non differunt ſpecie. Prob. min. Actiones conſequentes nihil plus habent, quam firmitatem, & conſtantiam, ac facilitatem in agendo, quæ firmitas, & conſtantia, & facilitas non reperitur in actionibus virtutem antecedentibus. At illa firmitas, conſtantia, & facilitas, tantum ſunt gradus actionum & modi earum. (*b*) Ergo non differunt iſtæ actiones inter ſe ſpecie. Quod erat demonſtrandum.

(*a*) Cauſa & effectum differunt ſpecie: actiones virtutem antecedentes ſunt cauſæ virtutis, & eam conſequentes ſunt effecta virtutis: ergo actiones virtutem antecedentes & conſequentes differunt ſpecie: ſi ſpecie, ergo non gradu, quod dicet reſponſio. Actiones virtutem antecedentes & conſequentes ſpectari poſſunt, vel in genere naturæ, vel in genere moris: ſi ſpectentur priori modo, habent ſe ut cauſa & effectū, & differunt revera ſpecie & non gradu: ſi conſiderentur ſecundo modo, differunt gradu non ſpecie, quia in utriſque eſt conformitas cum recta ratione, in qua conſiſtit bonitas; utræque enim bonæ ſunt; differunt tamen aliquo modo, quod ſc. bonitas & cum recta ratione conformitas actionum virtutem antecedentium ſit infirmior, inſtabilior, inconſtantior; ſed actionum virtutem conſequentium ſit firmior, ſtabilior, conſtantior, quia hæ ſunt productæ à potentiis ſuis quæ nunc ſunt affectæ habitibus virtutum moralium, illæ non item: ſed omnis habitus exiſtens in potentiis earum, actiones reddit firmas, ſtabiles, conſtantes, faciles, ideoque actionum poſteriorum bonitas perfectior eſt, quam priorū.

(*b*) Actiones Virtutem antecedentes, & illam conſequentes, ſi ſpectentur in genere Naturæ, poſſunt differre ſpecie; at ſi ſpectentur in genere moris, i.e. prout ſunt congruæ rectæ Rationi, & bonæ moraliter, non differunt ſpecie, ſed tantum gradu, quemadmodum remiſſus & intenſus non ſpecie, verum ſolo gradu, differunt.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DECIMA-OCTAVA, *DE* VIRTUTIS MORALIS INCREMENTO, DECREMENTO, OPPOSITO.

THESIS I.

Cauſas *efficientes Virtutis Moralis* expoſuit *Diſputatio præcedens, hac, ejus* jam per cauſas efficientes productæ *incrementum* ſeu conſervationem, *& decrementum* ſeu corruptionem, *& oppoſitum*, vitium putà, enucleabimus.

II. *Incrementum* proprie ac *decrementum*, quo res vel creſcunt vel decreſcunt, cadunt in quantitatem: eſt enim quantitatis, creſcere ac decreſcere: ſunt tamen iſta vocabula incrementi ac decrementi tranſlata ad res non quantas, quibus incrementum adſcribitur, cum augentur aut intenduntur, decrementum, cum minuuntur ac remittuntur. Ita calori, ita frigori, ita qualitati in genere adſcribitur incrementum & decrementum, cum iis gradus quidam adduntur vel ab iis auferuntur. Et hoc ſenſu quæritur, *An in Virtutem Moralem cadat incrementum & decrementum?* ſeu, *an Virtus Moralis augeri poſſit ac minui, non extenſive, per partes, ut quantitas, ſed intenſive, per gradus, ut qualitas*: i. e. *an poſſit intendi, & remitti, ſeu recipere magis & minus?* Ut ad quæſtionem hanc reſpondeamus, no-

notandum eſt, *Virtutis nomen dupliciter capi poſſe.* 1. ut virtus dicatur, quæ perfectiſſima eſt & omnibus numeris abſoluta, quo ſenſu, virtus augeri non poteſt: ſic enim ſignificat ultimum terminum excellentiæ: quemadmodum enim, quod calidiſſimum eſt aut frigidiſſimum, calidius illud reddi nequit aut frigidius, quia ad ſummum iſtius qualitatis terminum pervenit, ſic virtus, quæ ad extremum evecta eſt gradum, augeri amplius nequit: verum enimvero talis ac tam perfecta virtus, in hoc vitæ humanæ curriculo, propter humani generis corruptionem, non datur. Itaque 2. deſignat virtutis nomen omnem habitum moralem bonum ac laudatum, quo quiſpiam recte ac laudabiliter agit; qui habitus ſuam habet amplitudinem & quaſi partes, in quas dividi poteſt; quos gradus vocant: eorum graduum reſpectu, & accreſcit virtus & decreſcit: atque hoc ipſa nos docet experientia. Quis enim eſt mortalium, qui non ſentiat, ſe quotidie, in virtutibus hiſce aut illis, incrementum capere aut decrementum? verum, *quibus modis & qua ratione Virtus moralis augeatur ac diminuatur*, ſatis eſt difficile explicatu: nos primum, *quomodo augeatur*, mox, *quomodo diminuatur & corrumpatur*, ſine ambagibus, explicatum dabimus.

III. *Augetur virtus*, quando pars & gradus virtutis, partibus & gradibus prioribus additur: neque enim fieri poteſt, ut aliquis v. c. reddatur juſtior niſi aliqua juſtitię pars & gradus ad priorem accedat, & cum eadem juſtitia jam accepta conjungatur: & ſic de omni virtute dicendum eſt: quem gradus aut partis acceſſum, vocant vulgo intenſionem, ſicuti receſſum alicujus partis aut gradus in virtute, vocant remiſſionem; quæ intenſio & remiſſio non tantum de virtutibus ſed & de qualitatibus in genere intelligitur, cum *Ariſtoteles* dicit, Qualitas recipit magis & minus. i. e. Qualitas, ſi non omnis, ſaltem quædam, ut virtus & habitus, acceſſione partis ad partem & gradus ad gradum perficitur atque augetur. Iſti gradus, iſtæ partes, quarum acceſſu virtus augetur, ſunt actiones bonæ ejuſdemque generis cum iis actionibus, quibus erat acquiſita virtus: actiones enim bonæ ut ſunt cauſæ procreantes ita & conſervantes virtutem.

IV. Quæri hic ſolet, *An qualibet actione bona virtus augeatur?* Reſp. actiones virtutis eſſe vel intenſiores vel remiſſiores quam eſt ipſa virtus. Quin actio intenſior virtutem augeat, nihil eſt dubium. An qualibet actione bona, etiam remiſſa, ac maxime remiſſa, virtus augeatur, dubitari ſolet. Multi negant, at nos affirmamus. Nam ſicut actus, licet remiſſiores, nonnihil tamen conferunt ad virtutis productionem, quidni iidem, licet remiſſiores, aliquid conferant ad ejus incrementum?

V. Nunc, *quibus modis ac qua ratione virtus decreſcat, minuatur, ac tandem corrumpatur*, diſpiciendum eſt. *Ariſt. l. 2. Eth. c. 2.* diſerte dicit, Virtutem corrumpi ab exuberantia & defectu, i. e. ab actibus à mediocritate recedentibus, virtutique contrariis. Quod de corruptione virtutum eſt dictum ab *Ariſtotele*, idem de imminutione earum eſt dicendum: quæ enim virtutem corrumpunt, eandem quoque imminuunt.

VI. Quæri hic ſolet, *Quomodo iſta, ſive corruptio, ſive imminutio virtutis, per actus contrarios fiat? an habitus virtutis per ſe corrumpatur aut minuatur actibus contrariis ſimpliciter, an vero actus illi contrarii, antequam virtutem vel corrumpant vel imminuant, prius debeant aliquem habitum vitii, ipſi virtutis habitui contrarium, producere, ut ſic habitus virtutis ab habitu vitii immediate ac per ſe vel corrumpatur vel imminuatur?* Ad eam quæſtionem dicimus, quemlibet actum virtuti contrarium per ſe ac ſimpliciter corrumpere vel imminuere virtutis habitum: Si enim quilibet actus virtuti conſentaneus virtutem auget, ſicuti auget, quidni quilibet etiam actus virtuti contrarius eam corrumpat atque imminuat, ex parte ſcilicet? dicimus diſertis verbis, *ex parte.* Nam totius virtutis habitus corrumpi & deleri omnino non poteſt, niſi ab habitu vitii contrario, qui eum formaliter ac totaliter expungat atque eradat ex animo poſſidentis ſingulari: (*a*) habitus enim oppoſiti ſimul in eodem ſubjecto eſſe nequeunt.

(*a*) Habitus bonus Virtutis ſimul eſſe poteſt in eodem

dem Animo cum malo actu Vitii, & habitus malus Vitii poteſt quoque eſſe ſimul in eodem Animo, atque etiam eodem tempore, cum actu bono Virtutis: at nunquam poſſunt ſimul eſſe in eodem Animo hominis, eodem tempore, duo actus vel duo habitus contrarii, alter bonus, alter malus.

Nulla oppoſita poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubjecto ſingulari, ſecundum idem, ad idem, eodem modo & eodem tempore, ergo nec habitus oppoſiti, ſive intellectuales, ſive morales; ſic non poteſt idem animus eſſe præditus ſimul & liberalitate & avaritia: ſed nec poſſunt duo actus oppoſiti ſimul eſſe in eodem ſubjecto, aut ſimul ab eo produci; ſic cum quis actum producit intemperantiæ, non poteſt ſimul eodem tempore producere actum temperantiæ: ſed poſſunt ſimul eſſe eodem tempore, in eodem ſubjecto, habitus bonus, & actus oppoſitus malus; ſic in eodem animo poteſt eſſe & habitus ac virtus juſtitiæ, & ſimul eodemque tempore actus injuſtus, quo aliquis alteri ſuum non tribuat.

VII. Nova hîc exoritur quæſtio: *An ſola ceſſatio actuum poſſit virtutis habitum vel corrumpere vel imminuere?* Reſp. Ceſſatio quidem ipſa per ſe nec corrumpet nec imminuet habitum, per accidens tamen hoc faciet: quia nihil agendo male agere diſcimus, per ſe & proprie corrumpitur virtus atque imminuitur ab actibus contrariis: ceſſatio tamen actuum virtutis, per accidens dici poteſt cauſa corruptæ atque imminutæ virtutis. Nempe, ceſſantibus virtutis actionibus, exoriuntur facile perturbationes: perturbationes ab habitu aut virtute jam ceſſante non coërcitæ facile animum propellunt ad actiones virtuti contrarias exercendas: quippe docet experientia, eos, qui ceſſant à virtutis exercitio & actibus, ſæpiſſime ac facillime refractariis agitari, perturbari, atque abripi affectibus, qui, quando non coërcentur, virtutis acquiſitæ habitum multum imminuunt, imo, ſi diu multumque graſſentur impune, tandem eum peſſundant, corrumpunt, plane ac plene ex animo excutiunt: & ſic ceſſatio ab actibus virtutis, cauſa eſt corruptæ vel imminutæ virtutis per affectuum in ipſam rationem exurgentium impetum.

VIII. (*a*) *Oppoſitum virtutis*, ut de tertio hujus Diſp. capite nonnihil philoſophemur, *eſt vitium. Vitium* intelligimus *morale*, quod morali opponitur virtuti: nam vitium naturale, quod naturali opponitur perfectioni, quale eſt cæcitas, ſurditas, &c. hujus non eſt loci. *Vitium* autem *morale*, vel *pro* (*b*) *habitu vitioſo* ſumi poteſt, vel *pro actu vitioſo*: *ſenſu priori hîc* à nobis ſumitur, quia ut virtus eſt habitus laudabilis, ita vitium eſt habitus illaudabilis. Deſcribi poteſt *vitium morale*, *habitus, qui malum facit habentem & ejus opus reddit malum*; vel etiam, *habitus electivus recedens à mediocritate virtutis & inclinans potentiam ad actus rectæ rationi diſſentaneos.* Quia vero idem eſt ſubjectum contrariorum, quod fuit ſubjectum virtutis, appetitus ſc. ſenſitivus, idem eſt ſubjectum vitiorum, ob rationes, *Diſp.* 16. allatas: Contraria enim verſantur circa idem ſubjectum, ſc. genere vel ſpecie, non numero: ſunt autem virtus & vitium contraria ac pugnant tribus potiſſimum modis, principio, medio, fine: principio, nam virtus à prudentia eſt & recta ratione, vitium ab imprudentia & ratione prava: medio; nam virtus eſt mediocritas, vitium receſſus à mediocritate: fine, nam virtus ad honeſtum & ſummum bonum ducit, vitium ad turpe, & malum, & calamitoſum.

(*a*) Quæritur, qualis ſpecies oppoſitionis intercedat inter virtutem & vitium? Reſp. ſi virtus & vitium ſumantur vel pro habitu, vel pro actu laudabili vel illaudabili, opponuntur contrarie, quia ſub eodem genere, puta vel habitu, vel actu, plurimum diſtant, quo ſenſu bonum quoque & malum multis philoſophorum opponuntur contrarie: ſed ſi virtus & vitium ſumantur in abſtracto, pro bonitate vel malitia, habitus vel actus boni aut mali opponuntur privative: hic autem ſumuntur priori modo.

(*b*) Habitus Vitioſus eſt, vel innatus, ut Peccatum Originale, vel acquiſitus, ut Vitia Moralia in Ethicis explicari ſolita: quemadmodum & habitus bonus, alius eſt concreatus, qualis fuit Sapientia & Juſtitia Originalis in Adamo, alius acquiſitus, ut ſunt Virtutes Morales in Ethicis explicari ſolitæ.

IX. *Vitium vel exceſſus eſt vel defectus*: qui exceſſus vel defectus dicitur talis, ratione mediocritatis; in qua virtutis formam conſiſtere *Diſp.* 16, eſt demonſtratum. Ut vero medium Virtutis poſitum ibi fuit & expoſitum, eſſe,

non rei, ſed rationis, ita etiam exceſſus & defectus hîc à tali medio, non rei, ſed rationis, intelligi debent. Exceſſus autem & defectus à virtute (a) duo ſemper vitia conſtituunt diſtincta, oppoſita uni virtuti, præterquam in juſtitiâ commutante, cui unum tantum opponitur vitium, in quo tamen exceſſus ſimul eſt & defectus, diverſo reſpectu: Nam injuſtus aut plus boni ſibi ſumit ac minus boni relinquit alteri, aut minus mali ſibi ſumit ac plus mali relinquit alteri, & utrumque facit unâ & eadem actione: at in aliis omnibus virtutibus, exceſſus & defectus diſtincta ac duo gignunt vitia.

(a) Quæritur, qua ſpecie oppoſitionis duo vitia opponantur uni virtuti: non diſparate, quia virtus duobus vitiis non opponitur eodem modo, nam vitiorum alterum à virtutis medio deficit, alterum virtutis medium excedit; nec relative, quia virtus non refertur ad vitia, ut relatum & correlatum; nec contrarie, quia in contrariis unum uni opponitur, hic autem una virtus opponitur duobus vitiis; non privative, quia vitium hic ſumitur non abſtracte pro abſentia bonitatis debitæ ineſſe, ſed in concreto pro habitu vitioſo; nec contradictorie, quia ſic opponuntur virtus & non virtus, vitium & non vitium? Reſp. virtutem opponi duobus vitiis contrarie, ſed in quantum iſta duo vitia ſumuntur in genere & communiter pro receſſu à medio virtutis, & ſic opponitur unum uni, quod requiritur in contrariis, ſc. uti omnis virtus in medio eſt ſita, ita omnis receſſus ab iſto medio eſt vitium, & hæc duo opponuntur contrarie: ſed uti una virtus tanquam genus poteſt dividi in ſpecies, v.c. temperantia in frugalitatem & caſtitatem, ita & receſſus à medio. Vitium dividi poteſt in exceſſum & defectum, aut vitium in defectu & exceſſu, tanquam genus in ſpecies, nam utrobique receditur à medio virtutis, ſive quis excedat illud, ut qui nimium comedit ac bibit, ſive qui ab illo deficiat, ut qui non ſatis comedit et bibit.

X. *Sunt Ethici, qui vitium virtuti*, non tantum per exceſſum, nec ſolum per defectum, ſed & tertio modo, *per alienationem*, ut loquuntur, *opponi volunt*: hanc ſuam ſententiam ſic explicant & probant. Vitia per exceſſum & defectum verſantur circa eandem materiam cum virtute, cum qua pugnant, differuntque ab ea tantum in eo, quod virtus objectum ſuum proſequatur ſecundum quantitatem debitam, at vitium in exceſſu proſequatur idem objectum ſecundum nimium, vitium in defectu proſequatur idem objectum ſecundum non ſatis, v. c. prodigus nimium dat pecuniæ, avarus non dat ſatis pecuniæ, liberalis dat quantum eſt ſatis pecuniæ. At vero vitium per alienationem cum virtute pugnat in materia prorſus aliena: unde vitium per alienationem eſt dictum: ſic, v. c. idololatra peccat contra pietatem aut religionem, non quod excedat aut deficiat à medio pietatis & religionis, ſed quod cultum Deo debitum ab illo objecto alienet, & transferat in ſtatuam aut aliud quid, quod non eſt Deus: ſic odium Dei pugnat contra charitatem per alienationem, quia qui Deum odit transfert actum odii in rem alienam, in objectum aliud. Deus enim non eſt objectum idoneum odii, quia non eſt malus.

XI. Verum enimvero, *hoc vitio per alienationem nihil eſt opus*, cum facile reduci poſſit ad vitium in exceſſu aut defectu: quod ut manifeſtum fiat, explicandum venit, *Quando & quomodo contra virtutem peccetur per exceſſum vel per defectum?* res ſic ſe habet. Toties peccatur contra virtutem aliquam in exceſſu, quoties τὸ materiale actus, quod ad talem pertinet virtutem, extenditur extra mediocritatem illius virtutis, quocunque tandem modo id fiat, ſive virtutis illius materia circa quam ſeu objectum mutetur ſecundum quantitatem, ſive ſecundum ſubſtantiam, ut loquuntur Scholaſtici. Sic, v. c. non ſolum intemperans eſt, i. e. peccans contra temperantiam in exceſſu, qui plus cibi comedit quam debet, ſed & qui comedit id, quod ad nutritionem non eſt utile nec deſtinatum, ſicuti Cleopatra fecit, cum pretioſos illos uniones, aceto dilutos, deglutivit. Primus quidem per exceſſum peccat contra Temperantiam, quod manifeſtum eſt ex eo, quia τὸ materiale actus ad temperantiam pertinentis, actum puta comedendi, extendit extra objectum hujus virtutis, non quidem ſecundum ſubſtantiam, materiam ejus circa quam aut objectum immutando, ſed tamen mutando id ſecundum quantitatem, quia non quidem aliud quam cibum ſumit, ſed nimium cibi aſſumit ac plus quam debet.

debet. Cleopatra vero peccavit contra Temperantiam per exceſſum; quia comeſtionem, materiale actus ad Temperantiam pertinentis, extendit extra objectum hujus virtutis, mutando ejus materiam circa quam ſeu objectum ſecundum ſubſtantiam: Et hoc modo idololatra per exceſſum peccat, cultum ſupremum extendendo extra pietatis aut religionis objectum, illud ſecundum ſubſtantiam mutando, dum cultum transfert in illud, quod non eſt Deus. Peccatur contra virtutem aliquam per defectum, quoties virtutis illius actus, non ſolum omittitur, ſed &, cum ejus oppoſitus actus tam materialiter quam formaliter exercetur: ideo v. c. timiditas pugnat cum fortitudine per defectum, & avaritia cum liberalitate per defectum, quia timidus, cum adeſt occaſio fortiter agendi, non ſolum omittit fortitudinis actum, ſc. velle efficaciter aggredi periculum præſens, ſed actum etiam oppoſitum elicit, qui eſt, nolle aggredi tale periculum: pariter avarus non modo non vult dare, cum debet, ſed vult inſuper non dare, quod debet: Et tali modo, qui Deum odit, peccat contra charitatem per defectum, non tantum, quia deficit Deum amare, ſed quia & in quantum elicit actum, plane charitati oppoſitum, (*a*) odium ſcilicet. Atque hinc liquet, *vitium per alienationem, ad vitium vel in exceſſu vel in defectu referri poſſe*, quod erat demonſtrandum.

(*a*) Odium non tantum eſt negatio Amoris, ſeu Volitionis, quâ aliquis Alicui bene vult, ſed & eſt poſitio Actus Contrarii, ſeu Nolitionis, quâ non tantum Alteri non vult bene, ſed vult & ipſi male: poteſt Aliquis Alicui nec bene velle, nec male, i. e. nec amare, nec odiſſe: ſed qui Aliquem odit, is quidem ipſum non amat, nec ei vult bene, ſed inſuper ei vult male.

ANNEXA.

1. *Extrema, vitia, vehementius & magis inter ſe, quam cum medio, virtute, pugnant.*

2. *Extrema, vitia, medio, virtuti, opponuntur inæqualiter: unum enim extremorum propius ſæpe ad medium accedit, alterum longius ab eo recedit.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM DECIMA-NONA, DE VIRTUTIS MORALIS DIVISIONE, ET FORTITUDINIS DEFINITIONE.

THESIS I.

De *natura Virtutis moralis*, de ejus *formâ, ſubjecto, cauſis procreantibus, conſervantibus, corrumpentibus*, actum fuit diſputationibus ante habitis, nunc tandem ad ejus *diviſionem* & *ſpecies* tranſeundum eſt. Atque hic primo Quæri poteſt. *An virtutes morales inter ſe ſint ſpecie diſtinctæ? an Virtus moralis, ut genus, dividi poſſit in ſpecies?* Fuerunt olim, ſuntque etiamnum, qui exiſtimant unam tantum atque unicam eſſe virtutem, quæ diverſis tantum appelletur nominibus; quæ dum temperat metui atque audaciæ, fortitudo; dum moderatur voluptatibus tactûs ac guſtûs, temperantia; dum largitur cuique ſuum, juſtitia; dum pecunias erogat debite, liberalitas dicatur, & ſic porro. Eſtque hæc ſententia non valdè improbabilis. Placet tamen receptam tueri opinionem, quæ aſſerit, virtutem ut genus in ſpecies diſtinctas dividi. 1. Quia à ſe invicem ſunt ſeparabiles ac de facto ſeparantur; quod eſt ſignum realis & ſpecificæ differentiæ: invenias enim fortes, qui non ſunt temperantes; & hos, qui non ſunt liberales; & hos, qui non ſunt juſti. &c.

ſti, &c. Nam, (*a*) virtutes omnes inter ſeſe eſſe connexas, ut, qui unam habet, is habeat & cæteras, nobis cenſetur falſiſſimum, & ab ipſa experientiâ refutatum: certè una virtus alteri non eſt ratio ut ſit virtus, neque iſta connexio eſt de ratione virtutum intrinſecâ atque eſſentiali: & in ſubjecto hoc aut illo, reperiri has, non item alias virtutes, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum. 2. Quia ſpecie diſtinctis actibus acquiruntur Virtutes: (*b*) nam actus iſti, quibus comparatur fortitudo, & quibus acquiritur temperantia, & quibus acquiritur liberalitas, & quibus acquiritur juſtitia, ſpecie differunt: nam ſpecifica differentia in moralibus ſumitur à circumſtantiis, quæ in ſingularum virtutum productione ſunt aliæ atque aliæ. Ergo & virtutes ipſæ ſpecie differunt,

(*a*) Virtutes omnes à ſe invicem ſunt ſeparabiles, & de facto ſeparantur, quoad Actus ſecundos, & quoad primos, i. e. quoad operationes, & quoad habitus.

(*b*) Quia omnes Actus, quibus acquiritur Habitus, debent eſſe conformes Rectæ Rationi, non differunt ſpecie, ſed numero: nam Actus conformes Rectæ Rationi, & eidem diſformes, differunt ſpecie.

II. Poſtquam Virtutem in ſpecies dividi poſſe conſtat, quæritur, *qualis illa aut quæ ſit diviſio?* Antiqua eſt Virtutis in 4. Cardinales diviſio, quæ ſic vocantur, quod iis, ceu cardinibus, vitæ humanæ ratio volvatur atque innitatur, ſuntque, *Prudentia*, *Fortitudo*, *Temperantia*, *Iuſtitia*. Sed enim nonniſi violenter admodum ad iſtas 5. Claſſes omnes aliæ virtutes reduci poſſunt: & inſuper, prudentia virtus intellectualis commiſcetur cum reliquis moralibus. Alii alias excogitarunt Virtutis diviſiones. Nos, miſſo examine ſententiarum variarum, *Ariſtotelis*, ceu Ducis noſtri, ſeriem ſequemur, ac virtutes ſingulas diſputationibus ſecuturis examini ſubjiciemus eo ordine, quo ab ipſo in *Ethicis Nicomachus* pertractantur. Videatur *c.* 7. *l.* 2. *Eth. Nicom.* ubi virtutes *Ariſtoteli* per ſuas claſſes ſingulæ recenſentur. Primum ibi locum aſſignat *Fortitudini*, quare & nos de eâ primo agemus loco.

III. Poſtquam *Philoſophus l.* 1. *&* 2. *Eth.* egiſſet, partim de ſummo bono, partim de virtute, *lib.* 3. *capitibus* 5. *prioribus*, agit de *ſpontaneo*, *invito*, *conſultatione*, *electione*, *voluntate*, *&* *libertate*, ac ſub finem *cap.* 5. tranſit ad virtutes ſpeciales, quarum primam, *fortitudinem*, explicat *c.* 6. eamque definit ab initio, quod ſit μεσότης περὶ φόβους καὶ θάῤῥη, *medietas circa timores & audacias*. Hanc definitionem ut intelligamus, per partes explicanda eſt.

IV. *Fortitudinem* à ferendo dici volunt, qui origines vocum inquirunt, quia fortis res adverſas item & ſecundas benè ferat. Græcè Ανδρεία, ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, à *viro*, quod virum maximè deceat & maſcula ſit hæc virtus: eſt enim virilis animi operumque virilium hæc virtus, rariuſque in ſexùm cadit muliebrem. Vox, *Fortitudo*, non uno ſumitur modo ab Authoribus probatis, ipſiſque adeo Uſitatiſſima eſt ejus ſignificatio, quâ ſumitur, pro còrporis *robore*, quod in laterum firmitate, muſculis, ac lacertis, eſt conſtitutum, & non hominibus ſed brutis quoque adſcribitur, ut in illo Enniano apud *Ciceronem in Cat. Maj. Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.* Sed quando ad hominem ejuſque animum transfertur fortitudo; vel in genere ſumitur pro continentia & *moderamine omnium affectuum*, aut etiam pro *conſtantia animi* in rebus tam ſecundis quàm adverſis: prior ſignificatio eſt in illo *Ovidiano* verſu,

Fortior eſt qui ſe quam qui fortiſſima vincit
Mœnia, &c.

Poſterior, in illo *Horatiano*, *Rebus anguſtis animoſus atque Fortis appare*, &c. vel in ſpecie pro *habitu bono circa audaciam, ac timorem*: quo ſenſu hic definitur. Dicitur μεσότης, id eſt, ἀρετὴ ἐν μεσότητι οὖσα. *Objectum* indicatur per voces φόβους καὶ θάῤῥη, alibi vocat *Philoſophus* τὸ φοβερὸν καὶ τὸ θαῤῥαλέον. (*a*) Quando *objectum* fortitudinis aſſignat τὸν φόβον καὶ θάῤῥος, *externum* deſignat, (*b*) *metum & audaciam*, affectus per fortitudinem reprimendos ac coërcendos: cum vocat τὸ φοβερὸν καὶ τὸ θαῤῥαλέον, *externum* indigitat, ea quæ metum vel audaciam afferunt, ſeu metuenda & audenda; *ferenda & ſpe-*

& ſperanda: τὰ φοβερὰ tamen *primarium*, τὰ θαῤῥαλέα *ſecundarium* ſunt fortitudinis *objeƈtum*: atque hoc expreſſis verbis innuit *Ariſtoteles, l. 3. Eth. c. 9.* ſtatim in principio. Περὶ θάῤῥη δὲ καὶ φόβους ἡ ἀνδρεία οὖσα, οὐχ ὁμοίως περὶ ἄμφω ἐστί, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τὰ φοβερά. Et probat hoc *Philoſophus* ibidem duabus rationibus. 1. Fortior habetur is, qui in rebus formidoloſis & periculi plenis, nulli perturbationi ſuccumbit, quàm qui perturbatione vacat in iis, quæ animum fiduciâ firmant, Ergo fortitudo magis verſatur circa metum quam circa audaciam. 2. Virtus maximè verſatur in rebus arduis & difficilioribus: ſed magis arduum & longè difficilius eſt, gravia pericula ferre, nulloque terrore rerum horrendarum frangi, quàm confidere in rebus, quæ fiduciam afferunt aut audaciam gignunt: quippe τὰ φοβερὰ, quæ metum adferunt, *mala* ſunt, τὰ θαῤῥαλέα, quæ audaciam gignunt, *bona* ſunt. At χαλεπώτερον ἐστὶ τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι, *difficilius eſt res moleſtas perferre quam à jucundis abſtinere*, ut loquitur ibid. *Ariſt.*

(*a*) Omni virtuti, ſicuti hic fortitudini, competit objeƈtum duplex, internum & externum: internum, eſt affeƈtus aliquis, vel unus vel plures: externum, ſunt omnia iſta quæ affeƈtum iſtum, vel affeƈtus, cient.

(*b*) Dubium hic oritur, quomodo metus & audacia ſint objeƈtum fortitudinis internum, cum vocabula iſta ſignificent extrema ſeu vitia fortitudini oppoſita, quod liquet ex theſi 3. diſp. 20. Reſp. metus & audacia dupliciter ſpeƈtantur, vel ut affeƈtus ſimpliciter, abſque circumſtantiis moralibus, prout ſeſe habent indifferenter ad bonum & malum, & reƈtæ rationi à virtute ſubjici debent, atque ſic ſunt objeƈtum fortitudinis: ſed ſi ſpeƈtentur cum circumſtantiis moralibus, vel excedentibus, vel deficientibus, ſunt vitia & extrema fortitudini opppſita: ſi conſiderentur cum circumſtantiis, nec excedentibus nec deficientibus, ſunt ipſa virtus, fortitudo aut forma ejus.

V. Cum τὰ φοβερὰ, *mala* pronunciamus, quæritur, *an quævis* mala, tum animi, tum corporis, tum fortunæ, tum turpia, tum triſtia, tum noxia, *intelligantur?* idem quæri poteſt, de τοῖς θαῤῥαλέοις, *an quævis bona intelligantur*, animi, corporis, fortunæ, honeſta, jucunda, utilia? Quod ut intelligatur, diſtinƈtè procedemus, &, *quænam mala fortitudinis objeƈtum* dici debeant, diſpiciemus: omnia quidem mala, qualiacunque tandem, metum incutere valent, non tamen omnia ſunt fortitudinis objeƈtum. Quod de malis dicemus, ex oppoſito de bonis intelligi debet: adferemus ergo aliquot diviſiones mali, &, circa quę verſetur fortitudo, circa quæ non item, decidemus. Τὰ φοβερὰ, quæ metum incutiunt, mala, vel ſunt cum turpitudine conjunƈta, vel non. *Mala turpia* ſunt peccata: hæc ab omnibus metui debent: nec ſatis metui poſſunt, quia ſunt inhoneſta, quæ metuere, eſt honeſtum: & qui ea metuit, vir probus, qui non metuit, improbus eſt. *Circa hæc* mala *non verſatur fortitudo*: quis enim fortem dixerit eum, qui peccare non metuit, ac non potius ſceleſtum? *Mala* non turpia ſed *triſtia*, quædam ſunt ὑπὲρ ἄνθρωπον, quædam κατ' ἄνθρωπον: *Supra hominem ſunt*, quæ atrociora & majora ſunt, quam ut à naturâ humanâ, ab homine contemni poſſint aut ſuperari, ideoque metuuntur: ut ſunt, terræmotus, inundationes, tonitrua, fulmina, &c. quæ omnes νοῦν ἔχοντας jure merito percellunt. *Circa hæc* mala *non verſatur fortitudo*, neque horum metum coërcet. *Secundum hominem* mala triſtia ſunt, vel *graviora* ac majora, vel *leviora* ac minora: hæc diviſio congruit cum iis, quæ ab *Ariſt. l. Eth. 3. c. 6.* differuntur. *Leviora* ac minora ſunt, paupertas, contumelia, morbi, &c. *Majora* ac graviora ſunt, animi cruciatus, exilium, mors. *In hiſce omnibus* moderatè metuendis *fortitudo cernitur*: ſed potiſſimum ea conſpicitur circa *mortem*; atque inter varia mortis genera, omnium maximè circa mortem *bellicam*, quæ pulcherrima eſt, quam vir fortis deliberato animo ſubit pro aris ac focis. Circa mortem ex morbo aut naufragio, non ita occupatur Fortitudo, atque circa mortem bellicam. Eſt quidem vir fortis in naufragio & morbis aliiſque periculorum generibus imperterritus, ſed ignavum hoc mortis genus animo fert iniquiore, malletque generoſiori morte ſuccumbere, ex qua plus boni ad patriam ac Remp. redire poſſet.

VI. Nunc expoſito fortitudinis *Objeƈto*, videndum

dendum eſt, *quomodo* circa id ſe debeat gerere vir fortis, & quænam ſint ejus *officia*. Viri fortis *officium duplex* eſt *Ariſtoteli*, φοβεῖσθαι ϗ θαῤῥεῖν, *metuere & confidere*, ſcilicet, uti oportet,& ſecundũ omnes circumſtantias morales: neque enim omnis metus expers eſt vir fortis, neque inſtar trunci, aut bruti, aut hominis furioſi, cuivis ſeſe objicit periculo, ſed ut homo eſt, ita aliquid humani patitur; atque extimeſcit, ſed timore moderato, uti recta ratio & quantum honeſtas ſuadet. Verùm paulò enucleatius Viri fortis officia proponamus: ea 4. ferè reperiuntur poſita *c.7. Eth.l.3. & paſſim in textu Ariſtotelico*: quintum, ceu conſectarium ex illis elicuit *Keckermannus*, *in Eth. l. 2. c. 4*.

VII. *Primum Viri fortis officium* eſt, non quælibet pericula promiſcuè & indifferenter adire, ſed verò ea, quæ ſunt honeſta, laudabilia, & utilia; quibus laudem reportare, patriæ ac Reip. prodeſſe, valeat. *Secundum eſt*, eſſe impavidum atque imperterritum, non tamen ad modum trunci aut ſtipitis, ſine ſenſu aut ratione, ſed cum ratione, uti hominem decet: ſi ἀναίσθητος, inſenſibilis, foret vir fortis, ſine ullo doloris ſenſu, nullam fortitudinis laudem promereretur, quam nunc aufert, ſi dolores & mala ſentiendo non minis metuat: moleſta ſunt ipſi vulnera, moleſta mors, ſed non nimis moleſta. *Tertium Viri fortis officium* eſt, non temere, nec deſultoriè in quævis pericula, etiam honeſta,etiam utilia, etiam laudabilia, ſeſe ingerere,ſed prudens in eo exigitur ac præmeditata periculis in omnibus animi magnitudo. *Quartum viri fortis officium* eſt, omnia facere honeſtatis ergo, non lucri, non vindictæ, non alterius rei cauſa: ideoque milites mercenarios, qui ſolius ſtipendii gratiâ militant, fortes non habemus, uti nec illos, qui, ut vindictæ ſatisfaciant ſuæ, ad arma proſiliunt, quales ſunt hodie qui duella privata & monomachias ineünt. *Quintum viri fortis officium* eſt, honeſtis mediis honeſtoq; modo omnia agere. *(a)* Inter honeſta media cenſemus etiã Stratagemata,quę à doloſis & malitioſis fraudibus diſcernimus:illis viro forti uti licet,hiſce non item.

(a) Stratagemata vel ſunt cum mendacio conjuncta, vel non ſunt: illa ſunt illicita & inhoneſta; hæc ſunt licita & honeſta, & talia ſunt ſtratagemata, quorum in ſacris fit mentio: nam licet in ſtratagematibus aliud intelligatur à proximo, quam quod ſignificant ſigna externa à nobis edita,atque ſic proximus decipiatur,culpa tamen deceptionis non eſt in nobis,ſed in proximo;neque enim nos poſſumus prævenire, quod proximus aliud intelligat, quam nos ſignificamus per ſigna externa.

VIII. Quæri hic ſolet, pro coronide, *utrum fortitudo magis eluceat in malis & periculis repentinis quàm prævisis?* Reſp. cum *Ariſtot.* in repentinis, quia in iis magis eſt ab habitu virtutis animi in viro foris præſentia atque conſtantia, quàm ſi pericula & mala diu ſint præviſa: profectò, quæ ſubitò ingruunt, &, nec caveri, nec depelli, facile poſſunt, inſignem requirunt fortitudinem: non ſic, quæ diu fuerunt exſpectata: contra ea enim ſe munire, animumque ſuum præparare valet vir fortis, præterea mala, non præviſa, non præmeditata, ſed ſubita, ſed repentina, eo ipſo ſunt graviora & difficiliora, quàm alia, diu præſcita: at circa graviora & difficiliora verſatur fortitudo. Ergo. Cætera *de fortitudine Diſputatio ſequens* exequetur.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA, *DE* FORTITUDINIS DIVISIONE, EXTREMIS, ET QUÆSTIONIBUS QUIBUSDAM.

THESIS I.

QUemadmodum Logicis ſyllogiſmus dividitur in verum & fallacem, qui ſpeciem ementitur veri: quemadmodum Metaphyſicis bonum dividitur in verum & apparens,

rens, quorum hoc apparet eſſe id, quod non eſt: ita Ethicis Fortitudo dividitur in veram & ſpuriam, quæ veræ fortitudinis ſpeciem ementitur, & apparet eſſe id, quod non eſt. Neque hæc tam rei quam vocis potius eſt diviſio. Ea tamen utilis eſt ad veræ fortitudinis naturam intelligendam. Quemadmodum enim gemmas fictitias, & medicamenta falſa, & omnia, quæ aliquam ſpeciem ementiuntur, noſſe conducit, ita multum facit ad veræ fortitudinis notitiam, *fortitudinis adulterinæ cognitio*.

II. *Spuriæ*, fucatæ, atque adulterinæ *fortitudinis ſpecies* 5. ponit *Ariſtoteles, l.* 3. *Eth. c.* 8. *prima* eſt πολιτικὴ, altera διὰ τὴν ἐμπειρίαν, tertia διὰ τὴν ὀργὴν, quarta διὰ τὴν ἐλπίδα, quinta διὰ τὴν ἄγνοιαν. Πολιτικὴ, Lat. civilis, dicitur etiam νομικὴ, Lat. legalis, eſtque ea, quam leges à ſingulis civibus requirunt, in defendenda & propugnanda patria, propoſitis præmiis & pœnis, honore & ignonimia, iis, qui ſe vel ſtrenuos vel ignavos præbuerint. Vocatur legalis, quia legibus eſt præcepta; & civilis, quia civibus eſt mandata: Nam jubent leges, ut cives quilibet civitatis ſuæ ac patriæ libertatem, religionem, ſalutem & incolumitatem, pro virili, etiam ad mortem uſque, tueantur ac defendant, atque ideo præmia & honores proponunt iis, qui hoc faciunt, pœnas & ignominiam minantur iis, qui ſecus fecerint. Hæc politica fortitudo (*a*) ad veram proxime accedit. *Altera* fortitudinis ſpuriæ *ſpecies eſt*, quam Ariſtoteles vocat ἐμπειρίαν περὶ τὰ ἕκαστα, experientiam in ſingularibus, quæ eſt ἀνδρεία διὰ τὴν ἐμπειρίαν, fortitudo per experientiam, quaſi quis dicat, fortitudo experientialis: Hæc militum eſt propria, qui propter experientiam rei militaris fortiter ſe gerunt, & ideo multum audent, quia multis præliis interfuerunt: uſus enim & experientia multos effecerunt fortes, nautas in mari, venatores in ſylvis, foſſores in ſpecubus & cavernis, ſed præſertim milites in bello. *Tertia* fortitudinis ſpuriæ *ſpecies* eſt, ἀνδρεία διὰ τὸν θυμὸν, vel διὰ τὴν ὀργὴν, propter iram; quo ſenſu fortis eſt, qui ira percitus pericula contemnit, & rem fortiter gerit: ira enim ſolet addere animum homini, ut nihil extimeſcat. *Quarta* fortitudinis ſpuriæ *ſpecies* eſt, διὰ τὴν ἐλπίδα, propter ſpem: ſpes enim & perſuaſio victoriæ homines erigere ſolet ac reddere fortes: qui enim ſæpe ac multos vicerunt, & qui frequentiſſime ſunt uſi rebus ſecundis, quia perpetuam ſibi felicitatem pollicentur, intrepide ſeſe periculis objiciunt, ac fortiter agunt. *Quinta* ac poſtrema fortitudinis *ſpecies* eſt, ἀνδρεία δι' ἄγνοιαν, fortitudo per ignorantiam, quando aliquis fortis eſt, quia periculi magnitudinem ignorat, quæ fortitudo in tyrones fere & milites cadit inexercitatos. Atque hæ ſunt ſpecies fortitudinis ſpuriæ ex Ariſtotele explicatæ, ad quas reduci poſſunt, ſi quæ aliæ videantur eſſe ſpecies fortitudinis adulterinæ, uti eſt fortitudo ex deſperatione.

(*a*) Non tamen vera eſt fortitudo, quia vir vere fortis nec præmii gratia nec pœnæ metu, nec vi legum fortiter agit, ſed, etiamſi nec leges jubeant, nec præmia diſcernantur, nec pœnæ ſtatuantur, fortiter tamen agit ſolius honeſtatis ergo, & virtutis amore; virtus enim ipſa ſibi pretium eſt.

III. Poſtquam fortitudinis fucatæ & apparentis *ſpecies* expoſuimus, de veræ fortitudinis *extremis* ſeu *vitiis oppoſitis*, nonnihil eſt philoſophandum. Fortitudini, ut omni virtuti, duo opponuntur vitia; alterum in exceſſu, in defectu alterum: aut potius, utrumque, & in exceſſu & in defectu, pro diverſa actione fortitudinis. Actiones fortitudinis ſunt, confidere & metuere, (*a*) aggredi & ſuſtinere. (*b*) *Audacia* eſt exceſſus in aggrediendo & confidendo: *timiditas* eſt exceſſus in metuendo & ſuſtinendo: contra audacia eſt defectus in metuendo & ſuſtinendo, & timiditas eſt defectus in confidendo & aggrediendo. Qui nimium confidit & minus metuit, audax eſt: qui nimium metuit, & minus confidit, timidus eſt. Timiditas eſt vitium, quod in metuendo modum excedit, in confidendo deficit. Audacia eſt vitium, quod in confidendo modum excedit, & in metuendo deficit. Hæc ſunt extrema, Fortitudini oppoſita, quorum utrumque eſt deteſtandum, ſed alterum tamen propius ad naturam fortitudinis accedit, alterum remotius abit. Quæri ſolet ab Ethicis, *Vtrum extremorum propius*

accedat ad fortitudinem, Audacia an Timiditas? Reſp. Quin audacia propius accedat ad fortitudinem quam timiditas, nullum eſt dubium: quia magna aggredi pericula audacię eſt commune cum fortitudine: at ea fugere, timiditatis eſt: magis vero glorioſum eſt, pericula aggredi, quam fugere.

(*a*) Quæritur, an fortitudinis actus magis eluceat in aggrediendo quam in ſuſtinendo? Reſp. in ſuſtinendo, quia difficilius eſt ſuſtinere quam aggredi: ſuſtinemus enim mala, aggredimur bona.

(*b*) Audacia & Metus ſunt & objectum fortitudinis, & ejus extrema, ſed diverſo reſpectu: cum dicuntur objectum fortitudinis, ſpectantur ut Affectus ſimpliciter, abſque Circumſtantiis Moralibus, ut nec boni ſint, nec mali, & prout à fortitudine in Mediocritate contineri debent, nec ab ea deficiant, aut eam excedant: ſed cum ſpectantur, ut extrema, ſeu vitia fortitudini oppoſita, ſpectantur ut Circumſtantiis Moralibus reſtituta, & prout à Mediocritate, quam fortitudo præſcribit, jam receſſerunt, vel eam excedendo in quibuſdam Circumſtantiis, aut ab ea deficiendo; & ſic in Vitio, aut Malo, ſunt oppoſita.

IV. Circa Fortitudinem variæ ſolent agitari quæſtiones: quæri ſolet. 1. *An ſint fortes αὐτόχειρες, qui ſibi ipſis violentas inferunt manus?* Reſp. Neg. cum *Ariſt.* 3. *Eth. c.* 7. in fine, cujus expreſſa ſunt verba. Τὸ δ᾽ ἀποθνήσκειν, φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. *Mortem obire, fugientem inopiam, amorem, vel moleſtum quid, fortis non eſt, ſed potius timidi.* Multum inter ſe diſtant Fortitudo & αὐτοφονία. Fortitudinis cauſa eſt recta ratio: αὐτοφονίας, deſperatio, furor, rabies, belluina feritas, mala quædam corporis aut hujus vitæ præſentia. Fortitudo, ut omnis virtus, eſt affectuum moderatio: αὐτοχειρία eſt affectuum exceſſus fœdiſſimus. Fortitudinis finis eſt τὸ καλὸν: at αὐτοφονίας finis eſt fuga mali, quod honeſte poterat tolerari. Vir fortis libenter verſatur in periculis: at αὐτόχειρες ideo manus ſibi inferunt, quia pericula detrectant.

V. Quæritur 2. *An inter αὐτοφόνους ſint collocandi noſtrates nautæ, quando in extrema neceſſitate pulverem pyrium accendunt, injecto in eum igne, atque ita noxam ac necem inferunt hoſti, unde tamen ſua ac propria mors conſequitur.* Reſp. Neg. imo contra, eos pro vere fortibus habemus: quia nec ſe occidunt active, nec intendunt ſe occidere, ſed hoſtem & occidunt & occidere tentant: quod ipſorum propria mors conſequatur paſſive, (*a*) eſt per accidens: &, vel cum proprio vitæ periculo ac præſenti diſcrimine pro aris & focis, pro patria, pro religione ac libertate, tenentur dimicare, & juramento ad id ſeſe obſtrinxere: ſic & milites ab omni ſui ipſorum homicidio abſolvimus, cum juſſu præfectorum iſtam ſumunt ſtationem, in qua certo ſibi occumbendum ſciunt. Atq; ut hoc negotium dextre intelligatur, notandū eſt ſedulo, quod occiſio ſui ipſius, alia ſit directa, quando quis intendit ſeipſum de medio tollere atque ex propria intentione ſeſe interficit, alia indirecta, quando quis non ſeipſum ſed alios intendit occidere, ſed dum intentionem interficiendi alios exequitur aliosque interficit, in talem rerum ſtatum conjicitur, ut aliorum intenta ac juſte intenta cædes comitem trahat propriam mortem: hæc duo accurate ſunt diſtinguenda: quin active occidere ſemetipſum, ex intentione directa, ſit vitium ac vetitum, & non virtus nec fortitudo, nullum eſt dubium: ſed an occiſio ſui ipſius indirecta illa, ſeu paſſiva, ac, qua quis non tam ſe occidit, quam occidi patitur, ſit illicita ac vitium, diſputari ſolet: nos, ſi circumſtantiæ diligenter examinentur, negamus. Quid? ſi quis pro patria, pro fide, pro religione, tali ſeſe exponat periculo, ex quo mors ſua ſit certo, ſed indirecte, conſecutura, anne is reus eſt cenſendus ſuæ mortis? præſertim, ſi tali ſe periculo exponere ſit conſtrictus, atque obligatus, ex mandato ſuperiorum, quibus obſequium debet, ſacramentum dixit, fidem adſtrinxit? Nos ſic ſentimus: aut ad id non eſſe adſtringendos noſtrates nautas ac milites: aut ſi ad id adſtringuntur juſte, etiam interpoſito juramento, nihil peccant, ſi hoc exequantur, ad quod juſte ſe obligarunt. Quare huc potius recidit quæſtio, An licitum ſit Magiſtratui hoc imponere militibus, hoc

exigere

exigere à nautis noſtratibus,ſacramento dicto, juramento facto, ut milites ac nautæ, etiam cum præſenti vitę diſcrimine ac periculo certo, cladem ac noxam & necem inferant hoſti, pró patria, religione, fide, etiam, quando ſuipſorum militum ac nautarum mors eſt conſecutura,certo ſed indirecte tamen? neque enim magiſtratus hoc ipſis imponit aut exigit, ut directe ſeſe occidant, neque, ſi imponeret aut exigeret, obedire tenerentur milites ac nautæ. At vero non videmus, cur non liceat Magiſtratui ſupremo id imponere & exigere à militibus & nautis ſtipendiariis, *ex quo illi, interficiendo active, communem hoſtem Dei, religionis, ac patriæ, ipſi quoque interficiantur paſſive:* quod ſi non peccat Magiſtratus id imperando, extra omnem ſunt reatum milites ac nautæ id exequendo. Quare ab omni culpa αὐτοφονίας eos abſolvimus: tantum abeſt, ut eos inter αὐτοφόνους collocemus, ſicuti non verentur facere quidam, ad condemnandum nimis proni: illos tantum αὐτοφόνους pronunciamus, qui directe ſeipſos occidunt, ſeu (*b*) poſitive, ſeu negative, ut ſi quis nonvocatur in periculum ex quo obit, aut non vult comedere,ſeu quocunque tandem modo mors propria procuretur directe.

(*a*) Quemadmodum ſimile quid videre eſt in exemplo Simſonis,qui Philiſtæos hoſtes,quos occidere intendit, & revera occidit active columnis ſubrutis, nam egit in illos & ſubruit columnas in perniciem illorum, quamvis mors propria ſit conſecuta paſſive, & conſecuturam facile præviderit; hoc tamen totum eſt per accidens, unde textus ſignificanter dicit Jud. 16. 30. de Simſone, quod dixerit, Moriar ego, vel ut habetur in Hebræo, moriatur anima mea,ſcil. paſſive, cum Philiſtæis, & de illis dicit textus, ita fuerunt mortui, illi quos morti tradidit, ſcil. active, Simſon cum ipſe moriretur, ſcil. paſſive: ſic nautæ noſtrates morti tradunt hoſtem active,quamvis ipſi ſimul moriantur paſſive, pulvere pyrio accenſo.

(*b*) Poſitive ſe occidunt,qui ſipi ipſis violentas inferunt manus; negative, qui v. c. non comedendo fame moriuntur, aut non vocati iſta loca adeunt ubi occiduntur.

Poſitive dicitur quis ſe occidere, cum aliquis ſibi violentas infert manus, aut venenum bibit: *Negative*, ut ſi quis ab omnis cibo abſtineat, & fame ſe enecet; *Quocunque modo*, ut ſi quis non vocatus nec obligatus ſe committat in loca periculoſa & iſti ſe exponat periculo, unde interficitur, quemadmodum Spectatores in obſidionibus prudenter ſæpe adeunt iſta loca,unde nunquam redeunt.

VI. Quæritur 3. *An, qui ad duellum provocant alios, aut provocati ſeſe ſiſtunt, ſint dicendi fortes?* Reſp. Duellum eſt,vel privatum, vel publicum. Privatum,nec ex parte provocantis, nec ex parte provocati, eſt licitum: quod probatur, 1. Quicunque ex ira, ex furore, ex vindictæ cupiditate, ſe & adverſarium, in præſens adducit diſcrimen, non eſt vere fortis: Sed tam provocans quam provocatus hoc facit. Ergo,&c. 2. Temerarii & audaces non ſunt fortes. Qui duellum ineunt, ſunt tales. Ergo, &c. Prob. min. quia non ſequuntur rectam rationem, quæ norma eſt & regula virtutum,ſed ſequuntur impetum ſuorum affectuum. 3. Qui pericula adeunt non neceſſaria, non ſunt vere fortes. Sed duellatores, &c. Ergo, &c. Publicum quoque duellum, illicitum pronunciamus: quia temeritas nunquam conſiſtit cum fortitudine vera: ſed eſt maxima temeritas,unius hominis vel fidei vel fortitudini committere ſalutem totius exercitus ac tot hominum: neque licet in re tanti momenti ſortiri aut ſortem ducere,quod fit in tali duello publico, ubi omnium totiuſque exercitus vita, fortuna, ac ſalus, unius periculo committitur. Duellum Davidis cum Goliatho publicum, plane alterius fuit ordinis & extraordinarium, quod non magis ad imitationem trahi poteſt, quam ejuſdem pugna cum leone & urſo, plane miraculoſa. Cætera, quæ fortitudinem ſpectant, corollaria proponent.

COROLLARIA.

1. *An vim vi repellere, hoſtemque invaſorem occidere, ſit viri fortis, ac licitum? A.*

2. *An cæteris paribus, omnibuſque ad juſtam ſui defenſionem requiſitis, rite recteque ſe habentibus, ut propriam mortem evadat, unicuique ſit licitum, invaſorem occidere? A.*

3. *An ſit Viri fortis,honorem ſuum læſum redimere per mortem lædentis? N.*

4. *An liceat bona noſtra temporalia tueri ac conſervare, ſi aliter non poſſimus, per occiſionem eripientis? Reſp. furi ſimplici non eſſe eripiendam vitam, ſed latroni ſimul & furi, aut quando dignoſci non poteſt, an aliquis furandi vel latrocinandi animo veniat, ut de nocte, licere pronuntiamus.*

5. *An bellum ſit licitum? A.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA-PRIMA, *DE* TEMPERANTIA.

THESIS I.

POſt fortitudinem explicatam, aliquot capitibus *l.* 3. *Eth.* ad Temperantiam tranſit *Ariſtoteles*, *c.* 10. & nos ab ea explicata diſputatione gemina, ad Temperantiam tranſimus: cujus naturam hac unica in aperto ponemus: primum vocem, mox rem, more nobis conſueto, excuſſuri.

II. Temperantiæ vox non uno modo ſumitur ab Ethicis. 1. *Generaliſſime* quamlibet ſignificat virtutem & moderationem: omnis enim virtus conſiſtit in moderatione ſeu temperantia affectuum. 2. Sumitur *ſpecialius* pro virtute, quæ omnes voluptates corporis ad mediocritatem redigit. 3. *Specialiſſime*, pro ea virtute, quæ guſtus & factus voluptates ac dolores ſubigit & ad mediocritatem redigit: hoc ſenſu hîc agimus de Temperantia.

III. *Temperantia eſt virtus moralis ſervans mediocritatem, in expetendis & fruendis voluptatibus, & perferendis doloribus, ex abſentia voluptatum naſci ſolitis, circa cibum, potum, & venerem, ſeu res guſtui & tactui objectas. Temperantiam eſſe virtutem*, ſic probamus. 1. Quodcunque hominem facit bonum, & hominis opus reddit laude dignum, eſt virtus. At temperantia hoc facit. Ergo, &c. 2. Circa quod cadit exceſſus & defectus, circa id cadit virtus. Sed circa cibum, potum, venerem, cadit exceſſus & defectus. Ergo, &c. (*a*) *Objectum internum* Temperantiæ, eſt cupiditas; *externum*, ſunt res quæ guſtui & tactui objiciuntur, aut potius voluptas & dolor, quæ ex iſtis rebus naſcuntur. *Primarium* quidem objectum ſunt voluptates, *ſecundarium* dolores: ſed quæritur, *An circa quaſlibet voluptates verſetur Temperantia?* Reſp. cum *Ariſt. l. Eth.* 3. *c.* 10. voluptatum eſſe varia genera: Voluptates ſunt vel ψυχικαὶ, quæ τὴν ψυχὴν animum ſuavi commotione afficiunt, vel σωματικαὶ, quæ corpus afficiunt & ſenſus ſuavi commotione. Animi voluptates non ſunt ejuſdem generis apud *Ariſtotelem*: ſed percipiuntur, vel ex contemplatione rerum, vel ex converſatione & colloquio Amicorum, vel ex conſecutione & adeptione earum rerum, quas expetere ſolemus, ut ſunt divitiæ, honores, amici, liberi, omniaque ea quæ in bonorum numero recenſentur. Corporis voluptates, vel ſunt homini propriæ, vel ſunt ei cum brutis communes, utræque vulgo vocantur αἰσθητικαὶ ſenſibiles, quia ſenſus exernos movent atque afficiunt; propriæ hominis voluptates ſenſuales ſunt, quæ ex viſu, auditu, & olfactu percipiuntur: communes, quæ ex guſtu & tactu. Temperantia non verſatur circa voluptates animi: neque enim, qui v. c. ſummos honores debite expetit, ideo vocatur Temperans, aut qui nimium, intemperans, ſed vel magnanimus vel ambitioſus; ſic nec, qui pecuniam debite expetit, dicitur Temperans, ſed liberalis, nec, qui non debite, intemperans, ſed avarus. Non verſatur etiam Temperantia circa quaſlibet voluptates corporis; non certe circa eas, quæ viſu, auditu, & olfactu, percipiuntur: neque enim, qui ex viſu capiunt voluptatem, ut ex coloribus egregiis

egregiis picturiſque elegantibus, vel moderatam, vel immoderatam, ideo dicuntur vel Temperantes, vel Intemperantes. Eadem eſt auditus ratio: ſi quis enim impenſe delectetur cantionibus & melodiis, non poteſt idcirco dici intemperans, nec temperans ſi delectetur debite. Eodem modo ſeſe res habet circa odoratum. Per accidens tamen, quatenus res viſæ, auditæ, olfactæ, in nobis gignunt inordinatum appetitum ſui, poſſumus ab iis denominari intemperantes: ut ſi quis audiendis ſermonibus obſcœnis fœdam ſentiat in ſeſe irritari libidinem, is hoc ipſo redditur intemperans; & ſic porro. Solæ ergo voluptates ex guſtu & tactu verum ac proprium ſunt objectum Temperantiæ, quæ homini cum belluis ſunt communes, inde θηριώδεις belluinæ dicuntur; magis tamen in tactus qnam in guſtus voluptatibus ſuum exequitur munus Temperantia, quia voluptates tactus ſunt majores ac pleniores: nam tactus per totum diffunditur corpus, & in omnibus corporis partibus recipitur: non ſic guſtus, qui in cuſpide tantum fit linguæ, atque in palato: unde qui rem aliquam ſunt guſtaturi, levitereamattingunt; tales, quatenus ex levi attactu per linguæ cuſpidem facto, aliquam, ſed exiguam capiunt voluptatem, intemperantes propriè dici nequeunt. Quod de voluptatibus diximus, eas non quaſlibet ſed certas eſſe Temperantiæ objectum, id ex oppoſito de doloribus intelligendum eſt quoque, non animi, nec eos, qui ex viſu, auditu, & olfactu, ſed vero illos, qui ex guſtu & tactu acquiruntur, eſſe objectum Temperantiæ. Sunt porro voluptates, vel honeſtæ vel turpes; utræque vel præſentes vel abſentes. Temperans voluptatibus honeſtis, ſi ſint præſentes, moderatè utitur, ſi abſint, non nimis dolet: intemperans contrà. Turpes voluptates, ſive præſentes, ſive abſentes, in totum averſatur temperans: at iis præſentibus delectatur intemperans, & ob earum abſentiam dolet.

(a) Voluptas & dolor interdum ſumuntur late pro adjuncto omnium vitutum ac vitiorum; quotieſcunque enim aliquam virtutem exercemus, poſt illam exercitam gaudemus & ex illa voluptatem capimus; contra quoties peccamus, aut virtutem aliquam exercere impedimur, triſtamur ac dolemus, hoc modo circa voluptatem & dolorem verſatur fortitudo: nam quicunque præclare in bello rem geſſit, voluptate afficitur; contra, qui infeliciter rem geſſit, dolore corripitur: interdum hæc vocabula ſumuntur ſtrictius, & ſignificant non adjunctum, ſed ipſum objectum virtutum quarundam internum, ac tum ſignificant affectus duos, qui alio nomine vocantur gaudium & triſtitia: denique ſpecialiſſime accipiuntur pro voluptate ac dolore ortis ex præſentia aut abſentia cibi, potus ac veneris, uti hic.

IV. A definitione tranſimus ad *diviſionem* Temperantiæ. Dividitur non male in *Frugalitatem* & *Caſtitatem*: Frugalitas in *Abſtinentiam* & *Sobrietatem*. *Abſtinentia* eſt Temperantia circa cibum. *Sobrietas eſt* Temperantia circa potum. *Caſtitas eſt* Temperantia circa venerem. Notandum eſt hic, vocem Abſtinentiæ ſumi hic ſpecialius quam cum ſignificat cujuſlibet rei illicitæ fugam; quo ſenſu dicimus, Suſtine & abſtine.

V. *Extrema* ſeu *vitia opppſita* Temperantię ſunt, in defectu ἀναισθησία, Latine inſenſibilitas ſeu ſtupor, in exceſſu ἀκολασία, intemperantia. *Stupor* Latinis accipitur, vel pro ingenii tarditate, amentiâ, ſtultitiâ, vel pro averſatione voluptatum non vitioſarum: poſtremo ſenſu hîc venit: eſtque vitium, quo licitas & conceſſas etiam voluptates quis averſatur atque aſpernatur: Hoc quidem vitium inventu eſt rariſſimum. Vocatur ἀναισθησία, quia talis nihil amplius ſentire videatur. *Intemperantia*, vitium in exceſſu temperantiæ, dicitur ἀκολασία, quæ vox & pueris convenit & intemperantibus: utrique enim à ſuis rapiuntur cupiditatibus, ac caſtigatione & moderatione indigent: deſcendît enim à Græco κολάζειν, quod eſt, *caſtigo, coërceo, prohibeo*: oportet enim cupiditates, & in pueris & præſertim in intemperantibus κεκολάσθαι, caſtigari ac coërceri, ut ſint moderatiores, & ne rationi adverſentur, quæ quia in intemperanti nullo modo ſunt coërcitæ ac caſtigatæ, rectè intemperantia dicitur ἀκολασία. Eſt hoc vitium, quo quis anxiè nimis voluptates appetit ſi abſint, furioſe nimis & immoderatè ample-

amplectitur, ſi adſint, nimio dolore afficitur, ſi eas conſequi non valeat. Intemperantia in cibo peculiari voce dicitur Voracitas, in potu Ebrioſitas, in venere Libido. Peccat intemperans in exceſſu, multis modis. 1. in qualitate, cum, quæ jucunda ſunt, promiſcue ſine ullo concupiſcit diſcrimine. 2. in quantitate, cum plures & majores voluptates concupiſcit quam convenit. 3. in modo, cum à voluptatibus inſtar pecudis quaquaverſum rapitur & abripitur, eaſque rebus quibuſvis, etiam honeſtis, præfert. 4. in circumſtantiis, cum nec loci, nec temporis, nec perſonarum, ullam habet rationem, modo ſuis fruatur ac potiatur voluptatibus.

VI. De *extremo* utroque *vitio oppoſito Temperantiæ*, ſolent ab *Ethicis* quædam quæſtiones diſputari. Quæritur 1. *An recte ἀναισθησία Philoſopho collocetur inter vitia?* videtur enim multis, illa à voluptatibus omnibus in totum abſtinentia, laudabilis. R. recte à *Philoſopho* ἀναισθησίαν numerari inter vitia: quippe quæ contra naturam hominis eſt, non vegetantem modo ac ſentientem, ſed & rationalem: eſt enim habitus, quo minus alimenti ſumimus, quo minus delectamur voluptatibus neceſſariis, quã poſtulat ipſa naturæ conſervatio, aut perſonæ conditio, aut ſimilis circumſtantia: natura hominis ἀναισθήτου vegetans plus vellet alimenti, & ſentiens plus vellet voluptatum: imò & natura rationalis deberet ex voluptatibus, vel corpori neceſſariis, vel valetudini non contrariis, habitâ ratione circumſtantiarum, plures præſcribere. Certe cum natura, Deus naturę author, adſperſerit homini atque inſeverit (*a*) quaſdam voluptates, ad ſingulorum individuorum ſalutem ac conſervationem, in uſu cibi & potus, ad ſpeciei propagationem, in Venere, illas averſari ac ſpernere contra omnem eſt humanitatem. Homini, ſecundum naturam & rectam rationem, eſt vivendum. At hæ voluptates ſecundum naturam ſunt, & rectâ ratione regi poſſunt. Ergo ſecundum eas eſt vivendum, Et, qui eas in totum contemnit, contra naturam facit ac rectam rationem. Vitium itaque eſt ἀναισθησία, ſed minus tamen quam eſt intemperantia, quia ab hoc extremo in defectu facilius ad mediocritatem Temperantiæ tranſitur, quam ab altero extremo in exceſſu, à quo ad temperantiam ipſam tranſitus eſt difficilior.

(*a*) Deus Opt: Max: cibum ac potum conceſſit hominibus, ut ſinguli homines individui conſervarentur aliquandiu in vita, quam ab illo acceperunt; conceſſit iiſdem venerem legitimam, ſeu conjugii & congreſſus liciti uſum, ut natura humana propagaretut, et ſic genus humanum tanquam ſpecies una ex variis creaturarum ſpeciebus non deſineret: ſed inſuper voluptatem quamdam poſuit honeſtam in illis mediis, uſu ſcil. cibi, potus, & veneris, debito, quibus individuorum hominum vita producitur, & naturæ humanæ ſpecies perpetuatur, ſic ut abſque peccato voluptas aliqua ſed moderata ex iſtarum rerum uſu percipi valeat: omne vitium poſitum eſt ſolummodo in hujus voluptatis & doloris contrarii exceſſu ac defectu.

VII. Quæritur 2. An recte *Ariſtoteles c.* 10. *l.* 3. *Eth.* circa finem, *Intemperantiam* aſſerat *eſſe vitium turpiſſimum maximeque probroſum?* Reſp. omnino: nam maxime pugnat cum hominis excellentia, dignitate, ſplendore, quibus hominem exuit, & feris ac brutis eum reddit ſimilem; unde hoc vitium *Ariſt.* iſtic loci dicitur θηριῶδες i.e. belluinum.

VIII. 3. Quæritur, *an Ebrietas excuſet peccatum?* Reſp. Diſtinguenda eſt ebrietas ab ebrioſitate: illa actum, hæc habitum ſignificat: Poteſt actu quis inebriari, & per alterius deceptionem; ſi non ſatis noverit aut alterius fraudem: ſic aliquo modo excuſat peccatum ebrietas, à tanto, inquiunt vulgo, non à toto. At ebrioſitas, quæ eſt habitus inebriandi ſe, cum quis ex prævia intentione, ob delectationem quam habet ex potu, eo ſe ſciens & volens onerat ad rationis amiſſionem, à peccato non excuſat. Cætera de Temperantia continentur Annexis.

ANNEXA.

1. *An per leges Temperantiæ bis de die comedere liceat? Aff.*

2. *An repugnat Temperantiæ intereſſe conviviis? Neg.*

3. *An virginitas ſit licita? Aff.*

4. *An virginitas ſit ſimpliciter melior conjugio? Neg.*

5. *An per Caſtitatis leges liceat choreas mixtas inſtituere? Neg.*

DISPU-

DISPUTATIONUM PRACTICARUM
VIGESIMA-SECUNDA,
DE
LIBERALITATE.

THESIS I.

EX Virtutibus, *Fortitudinem* & *Temperantiam*, expoſuerunt Diſputationes præcedentes: egeratque de iis *Ariſt. l. Eth. Nicom.* 3. De virtutibus aliis agit *l.*4. *&* 5. atque ex undecim, quas propoſuerat *l.* 2. *Eth. c.* 7. explicat octo *l.* 4. ſingulas ſingulis capitibus; quarum duæ verſantur circa divitias, *Liberalitas & Magnificentia*, duæ circa honores, *Magnanimitas & Modeſtia*, una circa iram, *Manſuetudo* ſeu *Clementia*, tres circa quotidianam converſationem, *Comitas, Veritas, Vrbanitas*: Poſtremam undecim virtutum, *Iuſtitiam*, explicat late *lib.* 5. Nos, eodem ordine, quo *Ariſtoteles*, omnes & ſingulas publicæ diſquiſitioni ſubjiciemus, & Philoſophi vitulâ arabimus, quo nemo fere melius earum naturam explicare valeat. Faciemus cum ipſo initium à *Liberalitate*, ſic enim orditur *l.* 4. *Eth.* Λέγωμεν δ' ἑξῆς περὶ ἐλευθεριότητος.

II. Ἐλευθεριότης, ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου, à libero, vel ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας, à libertate, derivatur, uti *Lat. vox Liberalitas*, à *Libero*, vel *Libertate*, deducitur, quia ſc. ἐλευθεριότης τὸν ἐλεύθερον, liberalitas hominem liberum, maximè decet: & in eo magis reperitur, quam in homine ſervo ac ſordido, vel quia facit hæc virtus, hominem libenter largiri: nonnulli hanc vocem à *liberando* deducunt, vel quia beneficia à liberali profecta alios à paupertate liberant, vel quia ipſos liberales hæc virtus liberat à ſervitute divitiarum, quarum alioquin fierent facilè ac forent mancipia. Qui hanc vocem, ἀπὸ τῆς λοιβῆς, à *libatione*, derivant, quod, ſicuti libatio omnis debebat eſſe ſpontanea & ultronea, ita nullibi magis τὸ *ſponte* cernatur, quam in hac virtute, illi paulo longius abeunt in hujus vocis explicatione; adjuvantur tamen veterum inter Latinos ſcriptione, quæ erat *Loiber* pro *Liber*, teſte *Feſto*. Liberalitas interdum ſumitur καταχρηστικῶς *impropriè*, quo ſenſu, vulgus, hominem prodigum & ſua largius communicantem, vocare ſolet liberalem, vel κυρίως, *propriè*, & tum, aut in genere, pro omni εὐεργεσίᾳ, beneficentia, etiam ipsâ Magnificentiâ, aut in ſpecie, pro hac, de qua agimus, Virtute, quam ex Ariſt. primo *textu c.* 1. *l.* 4. *Eth.* definimus, εἶναι μεσότητα περὶ τὰ χρήματα, eſſe mediocritatem circa pecunias; μεσότης, i. e. ἀρετὴ ἐν μεσότητι οὖσα. Eſt enim hæc (*a*) definitio, ut loquuntur vulgò, cauſalis, i.e. per ſolam cauſam: uti Eclipſis definitur, Interpoſitio terræ inter ſolem & lunam. *Objectum* Liberalitatis facit *Ariſt.* τὰ χρήματα, qua voce non tantum intelliguntur pecuniæ, i. e. nummi ſignati, ſed quælibet opes ac poſſeſſiones, quarum pretium pecuniâ vel nummis æſtimari ac menſurari ſolet ac poteſt, uti ſunt agri, ædes, villæ, ſupellectilia, & alia omnia, quorum eſt in vitâ humanâ uſus: dicuntur enim, χρήματα, ἀπὸ τῆς χρήσεως, ab uſu, quaſi dicas χρήσιμα utenſilia aut utilia, quæ ſui habent uſum in vitâ ſuſtinenda ac tolerandâ. Verſatur vero ἐλευθεριότης περὶ τὰ χρήματα, ἐν τῷ διδόναι καὶ ἐν τῷ λαμβάνειν, in dandis & accipiendis pecuniis. In dandis pecuniis, earum χρῆσις uſus, in accipiendis, κτῆσις poſſeſſio cernitur. Χρῆσις δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων, δαπάνη καὶ δόσις. ἡ δὲ λῆψις καὶ ἡ φυλακὴ, κτῆσις μᾶλλον, Vſus verò eſſe videtur divitiarũ, ſumtus & datio: ſed acceptio & cuſtodia, poſſeſſio magis *ſc. videtur*, inquit *Ariſt.* paulo poſt initiũ *c.* 1. *l.*4. *Eth.* *Vſus* pecuniarũ conſiſtit, vel in ſumtibus circa rem domeſticã & familiarẽ faciendis, vel in dando & erogando: *poſſeſſio*, vel in acquirendo, quando eas aliunde accipimus, cum non habemus,

M vel

vel in cuſtodiendo, cum acceptas conſervamus. Hæc *Ariſtotelis* eſt de *Liberalitate cap. cit.* Philoſophia, quam eſſe ſolidam, ulterius ex ipſo demonſtratum ibimus.

(*a*) Definitio Cauſalis dicitur, cum in definiendis Accidentibus omiſſo genere, & ſubjecto inhæſionis, illud definitur per ſolam Cauſam, aut per Cauſam & objectum, uti hic liberalitatem definit Ariſtoteles.

III. Liberalitatem eſſe virtutem περὶ τὰ χρήματα, circa pecunias, ſic probat *Philoſ. loc. cit.* ὧν δέ ἐστι χρεία τις, ἔστι τούτοις χρῆσθαι, καὶ εὖ καὶ κακῶς, Quorum v. eſt uſus aliquis, eſt iis uti, vel benè vel malè. Hinc ſic argumentamur. Quibus rebus bene poſſumus vel male uti, circa ea eſt virtus. Atqui τοῖς χρήμασι, pecuniis, bene vel malè poſſumus uti. Ergo &c. At circa τὰ χρήματα, pecunias, non eſt fortitudo, non temperantia, non magnanimitas, non veritas, &c. Ergo &c. *Except. Bene vel malè uti divitiis pertinet ad juſtitiam, quæ medium tenet, & in accipiendo & in dando, ut redeat ad unumquemque, quod ſuum eſt.* Reſp. Juſtitia, quicquid dat, ex debito dat, & quicquid accipit ex merito accipit. (*a*) At liberalitas non dat ex debito ſed ſponte; & accipit non ex merito ſed ſponte: ideoque, licet utraque hæc virtus verſetur circa τὰ χρήματα, pecunias, non tamen eodem modo: Juſtus verſatur in pecuniâ alienâ, quæ alteri debetur, quia meritus eſt, &, ſi retineat, retinet pecuniam non ſuam, quia eſt merces debita alterius: at liberalis verſatur in ſuâ pecuniâ, quæ nulli debetur: (*b*) juſtus dat alteri, quod alterius eſt; liberalis dat alteri, quod ſuum eſt. *Inſt. At liberalitas dap etiam ex debito, nam debet ac tenetur egenti proximo ſuccurrere liberalis.* Reſp. Illa eſt debitio moralis tantum & congruens ex lege charitatis, at non, ut ſic loquar, Phyſica aut meritoria: id eſt, egenus nullam operam locavit liberali, qua ſit meritus ejus opem, aut per quam obſtrinxerit liberalem, ut ipſe vi obſtrinctionis debeat, ex verâ, & ſtrictâ, & propriè dictâ debitione, egeno conferre tale ſubſidium, tanquam operæ collocatæ mercedem ac pretium: (*c*) præmium eſt, quod dat liberalis & ultro, non pretium ex merito. Decidemus hanc rem verbis *Victorini Strigelii commentar. in Ariſt. Eth. l. 4. p. 332. Juſtitia præſtat debitum civili obligatione, videlicet, quod leges & Magiſtratus jubent ſolvi. Sed liberalitas communicat id, quod naturali obligatione debetur: ut, quanquam Samaritanus nihil debebat propter edictum aliquod Magiſtratus ſaucio jacenti in viâ, tamen debebat naturali obligatione, quia quoddam naturale fœdus eſt hominum inter ſe, quod præcipit, ut alterius vitæ unuſquiſque, quantum poteſt, opem ferat. Vetus dictum eſt, Liberalitatem dare quidem, indebitum perſonæ, ſed dare debitum ſpeciei, id eſt, communi ſocietati, quæ ſine ea non poteſt conſervari: ſed multo illuſtrius eſt dicere, dare eam debitum Deo,* (*d*) *quia vult Deus* &c.

(*a*) Quod hic dicitur de Juſtitia & Liberalitate in abſtracto, hoc intelligendum de Juſto & Liberali in concreto.

(*b*) Juſtus cum dat pecuniam alteri, eam dat ex pacto, Conventione, aut Contracto inito inter ſe & proximum, ut cum ædificans certam pecuniæ ſummam ex ſtipulatione debitam operariis perſolvit; Liberalis non dat ex pacto, ut cum Aliquis mendico dat ſtipem, neque enim ulla conventio facta eſt inter dantem & mendicum, ut ejus vi & obligatione mendico ſtipem tradere teneatur is qui dat. Præterea, Juſtus cum perſolvit mercedem laboranti debitam, pro labore dat pecuniam non Amplius ſuam, quamvis hactenus poſſederit, ſed eam, quæ facta eſt laborantis propria per & propter ſuum laborem: ſed cum Liberalis ſtipem largitur mendico, dat pecuniam ſuam, & quæ nullo modo facta eſt propria mendici: operarius pecuniam, quam aufert, labore ſuo meruit, mendicus non item.

(*c*) *Præmium* dicitur, id quod datur abſque ullo merito Accipientis in dantem collato. *Pretium* dicitur, id quod datur propter meritum Accipientis danti collatum: aliter dicitur merces, prẹmium, & gratuitum, merces ex debito; unde vita æterna, Rom. 6. uſu ultimo dicitur præmium, non pretium, aut merces, quia non confertur ex merito Accipientis hominis, nec ex debito Dantis Dei.

(*d*) Qui dat egenti ſtipem, quia Deus juſſit, dicitur liberalis, & agere ex lege Charitatis, quæ jubet proximo bene facere: qui mercedem perſolvit ob laborem, quantum ille meritus eſt, quia Magiſtratus jubet, juſtus eſt, & dicitur agere ex lege Civili: & quamvis etiam hoc poſtremum Deus juſſerit, tamen quia peculiares leges exſtant humanæ de pretio perſolvendo pro labore præſtito, non item de danda Eleemoſyna, ideo quando quis

quis perſolvit mercedem alteri debitam, juſtus dicitur, & non liberalis, nam juſtitia reſpicit leges Civiles, non item liberalitas: & quando liberalitas dicitur dare indebitum Perſonæ, ſenſus hic eſt, quod huic, aut illi mendico ſingulari, Petro, aut Paulo, mendico individuo, non tam teneatur dare ſtipem liberalis, quã quidem ſpeciei, i. e. homini, qui eſt ſpecies reſpectu Petri & Pauli, dare tenetur ex lege Charitatis; hæc enim jubet, ut diligamus proximum, per proximum intelligendo hominem in ſpecie.

VI. *Objectum* Liberalitatis fecimus τὰ χρήματα; quod de objecto *externo* iutelligi debet: nam *internum* objectum hujus virtutis eſt *amor & cupiditas divitiarum.* Quid per χρήματα intelligatur, *th.* 2. eſt dictum: nempe, divitiæ, (*a*) tum naturales, pecora, fruges, agri &c. tum artificiales, nummi; uno verbo, *quicquid pretio ſeu nummis ſignatis æſtimari poteſt.* Quæritur hic, *an non aliud quoque, quod pretio æſtimari nequit, ſub liberalitatem cadat? Quid enim ſi quis ſine pretio liberaliter doctrinam ſuam atque eruditionem communicet alteri, nonne hæc liberalitas fuerit dicenda? & tamen bonum doctrinæ atque eruditionis eſt tale, ut pretio commenſurari, aut pecuniis compenſari, nunquam poſſit.* Ut hunc diſſolvamus nodum, notandum venit, valde impropriam eſſe phraſin hanc, quando doctrina aut eruditio dicitur communicari liberaliter: qui enim aliquid communicat aut dat liberaliter, is rem aliquam, quam poſſidet, transfert ac tradit in poteſtatem alterius, ut hoc, quod dat & communicat, amplius non poſſideat, aut ſaltem, ſi dominus ac poſſeſſor & proprietarius maneat, transfert ejus rei uſum in alium, ut amplius eâ re uti ipſe non valeat, quam communicavit aut donavit: ita ut liberalis, aut dominium, aut uſum rei, amittat, vel transferat in eum, cui donat eam aut communicat liberaliter. At, qui eruditionem liberaliter alteri communicat, is ſuæ eruditionis, nec dominium, nec uſum, amittit: neque diſcipulus poſſidet aut utitur ſcientia ſui præceptoris, ſed ſua ſibi propria, ac, quæ diverſa eſt à præceptoris ſui ſcientia: præceptor laborem ſuum in docendo communicat liberaliter, qui redimi poteſt nummis: at eruditionem ſuam non communicat, quia & κτῆσιν & χρῆσιν ejus ſibi ſervat. *Inſtant.* 1. *At corpus humanum alteri in uſum tradi poteſt ad rei alicujus effectionem: illud autem pretio nullo commenſurari poteſt.* Reſp. Qui ſui corporis uſum commodat alteri, ipſe ſui corporis manet dominus & ipſe eo utitur: itaque nulla hic eſt tranſportatio, qualis exigitur in liberalitate: uſus verò ſui ac proprii corporis alteri commodatus poteſt redimi pretio. *Inſtant.* 2. *Sed quid? ſi quis in ſervitutem ſeſe alteri det, ut ab alio, ſc. Domino alteri donetur. Hîc certè corporis dominium transfertur.* Reſp. Hîc nullo modo corporis dominium transferri: neque ſervus poteſt ſui corporis dominium transferre alteri, cui in ſervitutem ſeſe addicit, neque dominus ſervi; ſed utrimque tantum transfertur uſus corporis humani commodatus, qui poteſt pretio redimi: ſc. ne ipſi quidem nos ſumus domini vitæ noſtræ aut corporis noſtri, ſed uſurpatores tantum; hanc uſurpationem, hunc uſum, transferre poſſumus, dominium non item: Si enim ſervus dominium ſui corporis transferret alteri, poſſet is alter de corpore ſervi diſponere, uti vellet; dominus enim rei, diſponit de re ſua, uti vult: at non poteſt ſic dominus diſponere de corpore ſui ſervi, uti vult; nam etiamſi vellet, non tamen poſſet occidere (*b*) potentia, ſc. Ethica ac legali, quia illam poteſtatem in corpus ſervi non accepit. Quin! ne ipſe quidem ſervus ſic ſui corporis eſt dominus: ſed ſolus Deus, ut vitæ neciſque eſt arbiter, ut omnium hominum, imo rerum omnium, ita corporum humanorum ſolus eſt dominus.

(*a*) Divitiæ vocantur naturales, quæ ab ipſa ſunt natura, aut potius à Deo, authore naturæ: artificiales, quas invenit induſtria humana, qualis eſt pecunia. Cum enim Antiqui merces meribus commutare ſolerent, unde mercatura eſt dicta, nec unuſquiſque ſemper eſſet inſtructus illis mercibus quibus alter egeret, inventus eſt nummus ſignatus qui vicem mercium commutandarum ſervaret, quod etiamnum hodie obtinet.

(*b*) Potentia legalis ſive Ethica dicitur, qua aliquis quippiam poteſt per leges, quia illud legibus eſt permiſſum, & opponitur potentiæ phyſicæ, qua aliquis quippiam poteſt viribus naturæ, ſive ſint corporis, ſive animi: ſic poteſt potentiâ phyſicâ robuſtior occidere minus robuſtum,

ſtum, potentiâ ſcil. phyſicâ, ſed non poteſt potentiâ Ethicâ, quia ipſi non licet.

V. Diximus ex *Ariſt. th.* 2. liberalitatem duobus circa τὰ χρήματα actibus occupari, *dando & accipiendo*: per τὸ *dare*, non ſimpliciter intelligitur *donare*, ſed etiam *ſumtum facere & impendere* rebus neceſſariis & honeſtis: per τὸ *accipere*, non ſolum intelligitur τὸ *capere*, ſed *cuſtodire* ac ſervare res datas vel acceptas. Liberalitatem conſiſtere etiam in accipiendo, contra *Timpler. Eth. Gener. l.* 3. *c.* 9. *quæſt.* 2. ſic probamus. Si liberalitas tantum in dando conſiſteret, facilè foret, ut evacuaretur liberalis ſemper dando: ne itaque pecunia exhauriatur, & liberalitatis materia omnis dilabatur, quo diutius dare poſſit, neceſſe eſt, ut interdum accipiat: ac, ne nimium quoque accipiat, eum docebit liberalitas. *Magis tamen in dando quàm in accipiendo liberalitatem eſſe ſitam, cum Ariſt. loc. cit.* pronunciamus, moti ejus rationibus, quas ex *Andronici Rhodii in Eth. Nicom. Paraphraſi*, per Nobiliſſ. Virum ac fulgens Academiæ noſtræ etiamnum lumen, *D. Danielem Heinſium*, latine reddita, hic apponimus. *In uſu ergo pecuniarum verſatur liberalitas: uſus vero magis eſt dare, quam accipere. Sed & magis virtus videtur, beneficio afficere quam affici, &, quæ honeſta ſunt agere, quam, quæ turpia ſunt, non agere. Accipere enim, unde oportet, eſt beneficio affici, ſicut non accipere, unde non oportet, eſt, non turpia agere. Præterea, id quod magis laudatur, magis etiam virtuti convenit: dare autem ut oportet, quam accipere, magis laudatur: gratia quippe & laus magis tribuitur ei, qui dat, quam qui non accipit. Ad hæc, in difficiliori occupatur virtus: difficilius autem eſt, ut oportet, dare, quam accipere aut non accipere, ut oportet: ſuum enim ipſius dimittere, multo eſt difficilius quam alienum remittere. Quare magis liberali convenit, dare honeſte, quam aut non accipere, aut accipere honeſte.* Videantur cætera apud ipſum *Andronicum Rhodum*, atque alios *Commentatores in Eth. Ariſt.*

VI. Nunc porro videndum, quænam ſint *officia* viri liberalis, *tum in dando, tum in accipiendo*: atque hæc quoque ex *Ariſtotele* deſcribemus, quem ὁδηγὸν viæ ducem, eſſe in *Diſp. Philoſophicis*, conſuetudo obtinuit. Is igitur *cap. cit.* liberalitatem in *dando* recte exerceri cenſet, ſi finis obſervetur, propter quem, & modus, quo exerceri debet. *Finis*, ut omnium virtutum, ita liberalitatis, eſt ſola *honeſtas*: itaque, qui beneficia aliis conferunt, vel oſtentationis cauſa, vel ut majora beneficia viciſſim reportent, vel ut favorem & gratiam aliorum ſibi concilient, vel ut per ea ad honores in magiſtratu perveniant, vel ut ab importunitate petentium liberentur, vel propter quamcunque cauſam prẹter honeſtatem, liberales non ſunt. *Modus* exercendæ liberalitatis eſt, ut detur ὀρθῶς, *rectè*. Atque hic quinque potiſſimum obſervari debent circumſtantiæ: *Perſona*, *Quantitas*, *Tempus*, *Locus*. *Perſona*, conſideranda eſt, vel dantis, vel accipientis. In perſona dantis, ſpectandus eſt animus, ut det ἡδέως καὶ ἀλύπως, ſuaviter & ſine triſtitia: in perſona accipientis videndum eſt, utrum (*a*) dignus ſit noſtris beneficiis: itaque *Ariſt.* monet non eſſe dandum, τοῖς τυχοῦσι, id eſt, quibuſlibet ſine diſcrimine. Circa *quantitatem* beneficiorum, ſpectari debent, facultates dantis, ut det pro ratione ſuarum opum, ne ſeſe exhauriat: item conditio accipientis, ut cuique detur pro ratione paupertatis. Quoad *qualitatem*, dandum eſt ex propriis & non ex alienis opibus: & danda ſunt accipienti, quæ profutura non obfutura ei ſunt. Quod ad *tempus*, notum eſt vetus dictum: Bis dat, qui cito dat. In tempore ſubvenire, omnium rerum eſt primum. Quod ad *locum*, dandum eſt, οὗ καλὸν, ubi honeſtum eſt. Quæ honoris ergo dantur beneficia, palam; quæ egeſtatis ſublevandæ causâ, clam debent conferri. Officia *accipientis in accipiendo*, ſunt; 1. Liberalis non accipit, unde non eſt accipiendum. 2. non eſt petax, αἰτητικὸς: magis enim cupit, beneficium dare, ſi poſſet, quàm accipere. 3. ſtudet honeſtis rationibus ſuas facultates augere, ut poſſit, non ab aliis accipere, ſed de ſuo largiri. Quæ de liberalitate quæri amplius poſſent, *Annexa*, &, extrema, *diſp. ſeq.* exhibebit.

(*a*) Dignus dicitur hoc loco, non qui aliquod beneficium danti contulit, aut officium aliquod præſtitit, aut operam ſuam impendit, & ſic alterius

terius beneficentiam meruit, ſed qui virtute eſt præditus, & qui vir exiſtit probus: liberalitas enim exercenda eſt in virum bonum atque honeſtum, & non in virum improbum, atque nebulonem.

ANNEXA.

1. *An verum & adæquatum objectum liberalitatis ſint pecuniæ? A.*
2. *An liberalis quandoque etiam indignis dare debeat? N.*
3. *An, qui multa dat, ſemper ſit liberalior eo, qui pauca dat? N.*
4. *An communio bonorum in bene conſtituta Rep. ſit toleranda? N.*
5. *An pauper etiam poſſit eſſe liberalis? A.*
6. *An liberaliores ſint, qui ſuo labore divitias acquiſiverunt, an qui hæreditate aut alio modo aliunde eas acceperunt? Reſp. poſteriores.*
7. *An quis poſſit eſſe in ſeipſum liberalis? N.*
8. *An liberalis diteſcere poſſit? A.*
9. *An liberalis ſit, qui de alienis largitur? N.*
10. *An benefactores, propter beneficia data, magis ament beneficiarios, an hi, propter accepta beneficia, benefactores? Reſp. prius verum eſt.*
11. *An aliquando liceat beneficia exprobare? N.*
12. *An in ſenes & pueros quoque ſint conferenda beneficia? A.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA-TERTIA,

DE

LIBERALITATIS EXTREMIS ET MAGNIFICENTIA.

THESIS I.

Liberalitas, quæ ac qualis ſit virtus, abunde *Diſputatio* expoſuit ſuperior: *extrema* ei oppoſita vitia explicare vetuit chartæ anguſtia. Ea nunc ſimul cum *Magificentia* proponemus atque exponemus. Sunt extrema duo Liberalitatis, *Prodigalitas* & *Avaritia*: quæ diverſa ratione & excedunt & deficiunt; prout Liberalitas verſatur, vel in dando ſeu χρήσει, vel in accipiendo, ſeu κτήσει. Ratione χρήσεως, in dando, avaritia defectus eſt, prodigalitas exceſſus. Ratione κτήσεως, in accipiendo, avaritia eſt exceſſus, prodigalitas defectus. Sæpe tamen hæc vitia commiſcentur, quod ex ſingulorum explicatione patebit.

II. *Prodigalitas*, Græcis dicitur ἀσωτία, ab α particula privativa & σώζεσθαι, quia prodigi, nec ſe, nec opes ſuas ſervant, aut ſervare poſſunt: monet tamen *Ariſtoteles* in textu *lib. Eth.* 4. *c.* 1. ἀσωτίας nomen ambiguum eſſe, & non ſolum de profuſione pecuniarum, ſed & de intemperantia ac luxuria dici, deque omnibus vitiis, quibus prodigalitas famulatur: nam intemperantes & luxu perditos homines ἀσώτους Græce vocamus: unde & ἔχειν ἀσώτως, Græcis eſt, perdite vivere, & rem ſuam profundendo perdere, quod liquet ex illo *Martialis* verſu. *Et potas, & amas*, ἔχεις ἀσώτως.

III. *Prodigalitas* eſt, vel *ſimplex*, vel *mixta*. *Simplex* eſt, qua quis temere abſque ullo ſuo commodo facultates ſuas profundit, modum omnem in dando excedit, &, neque honeſtatis, neque decori rationem ullam, in largitionibus ſuis habet, nihilque ab aliis accipere cupit. *Mixta* eſt, qua quis, in dando non tantum, ſed & in accipiendo, modum excedit; ut, ſi quis non tantum opes ſuas temere profundat in libidines ac voluptates, ſed inſuper aliis eorum bona per injuriam aufert, ut habeat, unde poſſit aliis largiri: & talis non tantum

 tum

tum eſt prodigus, ſed & avarus, & injuſtus, & intemperans, & variis vitiis aliis inquinatus.

IV. *Avaritia Ariſt.* Græce dicitur ἀνελευθερία, quæ vox in genere ſignificat *illiberalitatem*, poſſetque dici de omni vitio, quod liberalitati opponitur, ſed κατ' ἐξοχὴν huic alteri extremo tribuitur: dicitur & πλεονεξία, cupiditas plus habendi, & φιλαργυρία, amor pecuniæ. *Avaritiam eſſe ἀνίατον, inſanabilem, l. Ethic. Nicom.* 4. *c.* 1. *cit.* probat *Ariſtoteles.* 1. Quia ſenum eſt propria: at vitia ſenectutis non facile corriguntur. 2. Quia magis eſt naturalis & congenita homini: plerique enim mortalium magis ſunt φιλοχρήματοι, ablativi, quam δοτικοί, dativi caſus. Rationum harum deductio plenior videri poteſt in *textu cit.* & *commentariis* ad eum.

V. *Avaritia* eſt, vel *ſimplex*, vel *compoſita.* (*a*) *Simplex* eſt, vel quæ dando deficit, ſine λήψεως exceſſu; vel quæ accipiendo excedit, ſine δόσεως defectu. *Compoſita*, quæ & dando deficit, & accipiendo modum excedit. Atque hæc omnium eſt peſſima. Ad *priorem* ſimplicis avaritiæ ſpeciem pertinet φειδωλία, *nimia parſimonia: ad poſteriorem, ars furandi, lenonia, fœneratoria, aleatoria,* & omnis illa, qua indebito modo bona alteri ſubripiuntur ex eorum cupiditate: atque hinc liquet, avaritiam ſæpiſſime eſſe conjunctam cum injuſtitia: quam ob cauſam *Ariſtoteles* interdum dicit, (*b*) *& avaritiam eſſe quandam injuſtitiam*, & *aleatores, fœneratores, fures* (qui injuſti ſunt omnes) *eſſe avaros.* Nempe, ſi aleator, fœnerator, fur, primario præcipuoque conſilio velint injuriam facere, ſecundario lucrari, injuſti ſunt proprie: ſi contra primo ac per ſe velint quæſtum facere, ſecundario id velint agere per clancularíam aut artificioſam captionem ac ſubductionem, avari ſunt proprie.

(*a*) Simplex vitium dicitur, quod opponitur Virtuti uni, & Vitium Mixtum, ſeu Compoſitum, dicitur, quod non uni ſed pluribus Virtutibus opponitur, quia ex pluribus vitiis conflatum eſt.

(*b*) Aleator, fœnerator & fur, ſi ſpectentur quatenus unicuique ſuum non tribuunt, aut proximo ſuum non relinquunt, ſunt injuſti & peccant in Juſtitiam: at vero ſi conſiderentur in quantum nimium accipiunt, & à proximo auferunt, ſunt avari, & peccant in Liberalitatem.

VI. Ita quidem utrumque liberalitatis extremum eſt expoſitum. Quæritur ab *Ariſtotele* & *Interpretibus. Utrum ſit majus vitium altero?* Reſp. Simplex prodigalitas melior eſt avaritia ſimplici. Atque hoc variis rationibus ab *Ariſt.* eſt comprobatum. 1. Quod vitium facilius curatur, eſt minus malum. Sed prodigalitas facilius curatur, quam avaritia. E. Nam aut ætate curatur, aut inopia: ætate, quia quo quiſque eſt ſenior, eo eſt in largiendo parcior; inopia, quia fieri non poteſt, ut, qui omnibus largitur, ei ad prodigendum ſemper ſuppetant copiæ. 2. Prodigalitas magis eſt affinis liberalitati, quam avaritia. Ergo. Prob. anteced. Nam hoc commune eſt prodigo cum liberali, quod uterque dando proſit alteri: at avarus nulli prodeſt, ac ne ſibi ipſi quidem.

VII. Liberalitati expoſitæ *c.* 1. *l.* 4. *Ethic. Nicom.* ſubjungit *Ariſt. c.* 2. *Magnificentiam*, eo quod pariter circa τὰ χρήματα verſetur: ac licet in eadem verſentur materia *Liberalitas & Magnificentia*, non eadem tamen ac ſimili ratione. *Liberalitas* latiſſime patet, & in omnibus occupatur actionibus, in quibus, rei familiaris, pecuniæ, & opum, eſt uſus: at *Magnificentia*, quotidianos, parvos, ac communes contemnit ſumtus, ſolumque occupatur in raris, magnis, inuſitatis ſumtibus: itaque Liberalitatem ſuperat Magnificentia ſumtuum magnitudine: unde & μεγαλοπρέπεια Græcis dicitur, voce compoſita, ἀπὸ τοῦ μεγάλου, quod eſt magnum, & ἀπὸ τοῦ πρέποντος, quod eſt decorum, ſeu id quod decet: hinc optime ex *Ariſt. loc. cit.* definitur, μεσότης περὶ δαπανηρὰς χρημάτων πράξεις, *Mediocritas circa ſumtuoſas pecuniarum actiones.* At, dicet quis, (*a*) *Quomodo poteſt eſſe mediocritas hæc virtus, ſi verſetur circa ſumtus magnos? magni quippe ſumtus mediocritatem excedunt.* Reſp. Magni quidem ſumtus non ſunt mediocres, & recedunt à mediocritate, quæ eſt in Liberalitate, ſed non ab ea, quam exigit Magnificentia: magni quippe ſunt, non quod excedant normam & menſuram, quam poſtulat Magnificentia, ſed quod ſuperent ſua magnitudine eos, in quibus

bus verſatur Liberalitas. Eſt ſane in illis ipſis ſumtibus magnis, parum, nimium, mediocre: conſequenter & Virtus & Virtuti oppoſita vitia circa eos occupantur. Virtus hæc *Magnificentia* eſt.

(*a*) Objectum Magnificentiæ eſt vel materiale, vel formale. Materiale, ſunt ſumptus magni: formale, eſt mediocritas, quæ ſervatur in ſumptibus magnis faciendis.

VIII. Ex jam dictis diſſolvi poteſt quæſtio, quæ moveri ſolet *ab Ethicis*. An *Magnificentia ſit ſpecie diſtincta virtus à Liberalitate, an vero tantum gradu ab ea diſtinguatur?* Reſp. *Peripatetici* plerique diſtinctas ſpecie virtutes eſſe volunt: at nos hic ab iis recedimus: differunt enim tantum ſecundum magis & minus: at hi gradus diverſas ſpecies non efficiunt: cum enim utrique virtuti ſit propoſita eadem materia, pecuniæ ſc. ut ſtatim eſt oſtenſum, magnificentia circa maximas, liberalitas circa mediocres, verſatur: adde, actiones utrobique eſſe eaſdem, & finem eundem. Nam magnificus ſumtus erogat, ut aliis ſubveniat, ſed in eo tantum à liberali differt, quod ille ad magnitudinem quandam, pompam, & ſplendorem rerum magnarum, collimet, hic non item: uterque inſuper honeſtatem pro fine habet: neque enim magnificus oſtentationis vel popularis auræ gratia ſumtus magnos impendit: neque temere aut inconſultò ſplendorem ſuum oſtendit: ſed, & ſui, & eorum, erga quos ſeſe magnificum repræſentat, rationem habet imò & facultatum ſuarum, ne majores iis ſumtus faciat: itaque & magnificus, ſicut liberalis, honeſtè agit & juxta τὸ πρέπον.

IX. Etſi vero Magnificentia ſit virtus circa ſumtus magnos, non tamen ſtatim Magnificus eſt, qui magnos ſumtus facit: ideoque virum *Magnificum ſuis notis* & proprietatibus *circumſcribit Ariſtoteles loc. cit.* ut inde tanto facilius, quid ſit Magnificentia, intelligatur: *Prima* Magnifici *conditio* eſt, ut ſit ſciens, ac norit, quid, quando, quantum, & quomodo agendum, ut ſciat illos facere ſumtus, qui rectè & utiliter ſint facti. Quemadmodum enim periti eſt artificis, intelligere ac probè cognoſcere, rerum, quas artificio tractat, proportionem; ita & magnifici eſt, noſſe ſumtuum faciendorum rationem, ut ſint conſentanei, tum operi, quod faciendum eſt, tum tempori & loco, ubi faciendi ſunt, tum perſonæ, à quâ ſumtus ipſi fiunt, aut imperantur: harum circumſtantiarum rationem tenere, hominis eſt ſcientis. At illud eſt Magnifici. Ergo. *Secunda conditio* eſt, omni virtuti communis, ut Magnificus, id quod agit ſplendide, agat τοῦ καλοῦ ἕνεκα, honeſtatis ergo. *Tertia conditio* eſt, ut ſumtus faciat magnos & ſplendidos cum animi delectatione: atque hæc conditio in omni etiam virtutis cuiuſcunque opere exigitur. *Quarta conditio* eſt, ut ſumtus, quos facit, faciat largè, prolixè, copioſe, ac propemodum effuſe: parci quippe eſt & ſordidi, ſubtiliter rationem inire & calculum facere. ἡ γὰρ ἀκριβολογία, μικροπρεπές. *Subtilis illa rationum ſupputatio, ſordidæ parſimoniæ ſignum eſt. Quinta conditio* eſt, ut Magnificus de ſolâ ſpecie ac pulchritudine operis cogitet nec de precio ſollicitus ſit: hoc unum allaboret, ut quàm pulcherrimum opus efficiatur, non, quam parvo, & an minori precio, effici queat.

X. Officiis & conditionibus Magnifici expoſitis, Magnificentiæ *extrema* ſpectabimus, quæ duo ſunt, alterum in defectu, in exceſſu alterum. Quorum illud μικροπρέπεια dicitur, eo, quod in magnis non ſervet decorum, ſordidè & parum ſumtus faciendo: hoc ἀπειροκαλία ſive βαναυσία nuncupatur: & ἀπειροκαλία, quaſi τοῦ καλοῦ ἀπειρία, decori & honeſti imperitia: βαναυσία, à ſordidis & imperitis artificibus, qui, divites facti, ſordidâ plerumque & ineptâ ſplendoris affectatione laborant, quique magnos ſumtus impendunt in rebus parvis. Βαναύσους Græci vocant, opifices ſordidos ac viles, & qui manu victum quæritant, propriè tamen illos, qui ad fornaces ſeu caminos incenſos laborant: nam βαῦνος caminum ſignificat ac fornacem & αὔειν incendere, ut βάναυσοι ſint, qui caminum accendunt ad conficienda opera, & in genere ſordidi opifices.

XI. Circa βαναυσίαν pariter atque μικροπρέπειαν non uno peccatur modo. Ac circa prius vitium duplici fere peccatur ratione.

1. Ratione formæ, ſeu modi, quando quis præter decorum, & ineptè, ſumtus magnos facit in res parvas, aut in privata convivia: cujus duo adfert exempla *Ariſt.* unum eſt, ſi quis ſodales, qui de ſymbolis cœnaturi erant, regio & nuptiali exciperet apparatu: alterum eſt de Megarenſibus, qui in theatris & ludis ſcenicis, veſtibus utebantur purpureis, atque in iis inepti habebantur atque inſulſi. 2. Ratione finis, quando non honeſtatis ſed oſtentationis gratiâ magni ſumtus fiunt. Circa poſterius vitium peccatur. 1. Quando propter nimiam parſimoniam minores ſumtus fiunt quàm operis alicujus dignitas exigit, aut opus etiam cœptum ob eandem cauſam deſeritur. 2. Quando ſumtus fiunt cum aliquâ tergiverſatione, animo non promto, ſed cunctanter, ſpectando ſemper, quâ ratione quàm minimis ſumtibus res confici poſſit.

XII. Quæritur, *Vtrum è duobus Magnificentiæ extremis deterius ſit?* Reſp. diſtinguendum eſſe utrumque extremum in ſimplex & compoſitum. *Simplex* βαναυσία eſt, cum quis de ſuo ſumtum facit nimium, nec eum aliò refert niſi ad famam comparandam ac nominis gloriam: *ſimplex* μικροπρέπεια, cum quis non ſat ſumtuum facit in rebus magnis, facit tamen aliquos; aut, ſi faciat magnos, eos faciat cum triſtitiâ, non quod pecuniam ita perditè amet, ſed quod falſo putet ſibi defutura juſta præſidia vitæ ſuſtentandæ, cum tamen dives ſit. Βαναυσία *compoſita* eſt, cum quis non tantum ſumtus maximos facit in re parvâ, ſed præterea non de ſuo eos facit, ſed aliunde, per injuſtitiam acceſſione ſumtuum ſibi factâ. Μικροπρέπεια *compoſita* eſt, cum quis in re quoque parvo parcus eſt, nec ſumtus ullos facit in rebus magnis, non quod velit ſuæ aut amicorum indigentiæ conſulere, ſed quia pecunias ſuas, quas amat impenſe, omnimodo augere ſtudet. *Simplex* βαναυσία ſeu *oſtentatio eſt deterior* μικροπρεπεία, ſeu *parſimoniâ*: at *ſimplex* βαναυσία *non eſt deterior* μικροπρεπεία *compoſita: eſt tamen compoſita* βαναυσία *deterior compoſita* μικροπρεπεία. Hæc de *Magnificentiâ & extremis.*

ANNEXA.

1. *An Magnificentia ſit præſtantior Liberalitate? A.*
2. *An extrema Magnificentiæ ſint turpiora extremis Liberalitatis? A.*
3. *An Fœneratores, & Aleatores, & Fures, recte inter Avaros nominentur? Reſp. quoſdam, non omnes.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

VIGESIMA-QUARTA,

DE

MAGNANIMIT. ET MODEST.

THESIS I.

L*Iberalitatem* & *Magnificentiam*, gemina, quæ præceſſit, diſputatione, examini publico ſubjecimus, ex *Ariſt. ad Nic. Eth. l.* 3. *c.* 1. & 2. nunc ex *ſeq.* 3. & 4. capite eidem ſubjiciemus *Magnanimitatem & Modeſtiam*, quæ ita ſeſe habent ad ſe invicem, docente ipſo *Philoſopho*, ut *Magnificentia* ſe habet & *Liberalitas*: ut enim hæc circa ſumtus vel parvos vel mediocres, illa circa magnos, occupatur; ita Modeſtia circa honores vel parvos vel mediocres, Magnanimitas circa magnos, verſatur. De *Magnanimitate* primum, mox de *Modeſtiâ* agit *Philoſophus*, cujus & nos ordinem ſequemur.

II. *Magnanimitas*, non uno dicitur modo; interdum ſignificat communem omnium virtutum affectionem, qua quis vitioſas omnes perturbationes *animo magno* reprimit; interdum

interdum notat fortitudinem, ut cum dicimus, aliquem *magno animo*, vel aggredi pericula, vel tolerare mala: hîc nobis ex *Ariſt.* ſignificat virtutem moralem, ſervantem mediocritatem in honoribus magnis, vel amplectendis, vel fugiendis. Græcè dicitur μεγαλοψυχία, ἀπὸ τῆς μεγάλης ψυχῆς vel ἀπὸ τῶν μεγάλων, quod circa *magna animo ſuo* verſetur Magnanimus, ut ipſum nomen hujus virtutis ejuſdem *objectum generale* indicet eſſe, τὰ μεγάλα, *magna*: quod *Ariſtoteles* ulterius probat à deſcriptione Magnanimi, quem dicit eſſe eum, qui res magnas quidem, ſed quibus dignus eſt, deberi ſibi judicat: *Magnanimitatem in magnis* cerni. Antecedens à contrario probat: Nam qui ſe dignum judicat magnis, quibus dignus non eſt, non Magnanimus aut virtute præditus haberi debet, ſed ſtolidus ac fatuus: quaſi ſic argumentetur *Philoſophus*. Qui magna ſibi arrogat, quibus non eſt dignus, is ſtultus habetur: At magnanimus non eſt ſtultus: nam, qui ex virtute agunt, non ſunt ſtulti: Ergo non arrogat ſibi magna, quibus non eſt dignus: arrogat tamen ſibi magna, ex origine vocis: Ergo, quibus eſt dignus. *Magna* igitur, ſed *digna Magnanimo*, ſunt *Magnanimitatis objectum*, ſed *generale*. At quæ magna in ſpecie ſunt objectum Magnanimitatis? id *Philoſophus* porro inquirit; inquiramus & nos ex ipſo.

III. (*a*) *Speciale objectum* Magnanimitatis eſt *honor*: verſatur ergo circa *magnos*, imò *maximos*, *honores*: quod hac ratione demonſtrat *Philoſophus*. Cum dicitur aliquis dignus rebus magnis, ejuſmodi dignitas ad bona refertur externa, quæ præmia rectè factorum ſunt: nemo enim meritorum ſuorum præmia dicit eſſe bona animi interna ſeu virtutes, ſed externa, quæ fortunæ vulgò vocant: virtus enim ipſa ſibi non alteri eſt præmium. Ergo Magnanimus, ob merita ſua magna ac maxima, dignum jure ſe cenſebit magnis ac maximis bonorum fortunæ. At inter bona fortunæ magnum eſt bonum, imo & maximum, honor: quia illud magnum eſt & bonorum maximum, quod viri magni & maximi in dignitate excellentiſſimâ conſtituti expetunt, ut Reges, Principes, Magiſtratus, &c. At tale quid eſt honor: præterea inter bona magna & maxima eſt illud, quod rei debetur maximæ, ſc. virtuti. At illud bonum eſt honor, quia honor eſt teſtificatio unius de virtute alterius. Denique inter externa bona maximum eſt quod Deo tribuitur. At honorem ex fortunæ externis bonis Deo tribuimus. Ergo Magnanimus meritò judicat ſe dignum maximis honoribus. Ergo *honores maximi ſunt objectum ſpeciale Magnanimitatis*, quod erat demonſtrandum.

(*a*) Honor maximus objectum eſt externum Magnanimitatis; ſed internum eſt cupiditas honoris maximi; hic enim affectus eſt, qui ab hac virtute coërceri & intra rectæ rationis limites cohiberi debet.

IV. Circa honores magnos ac maximos cadere virtutem, facilè probatur; quia circa eos cadit exceſſus & defectus: unde ſic argumentari licet. In quibuſcunque cernuntur extrema, in iis & media datur virtus: Sed, in honoribus magnis maximiſque vel expetendis vel contemnendis, cernuntur extrema. Ergo. Sunt enim, & qui ſe minoribus cenſent dignos honoribus quam merentur: alii majores ſibi arrogant quam merentur: illi deficiunt à medio Magnanimitatis: hi illud excedunt: datur ergo virtus, quæ utroſque doceat ſervare mediocritatem; at hæc eſt ipſa, de quâ agimus, Magnanimitas: Objicit ſibi *Philoſ. Magnanimitatem*, *ſi verſetur circa magnos ac circa maximos honores*, *non fore virtutem*, *quia virtutis eſt mediocria ſectari*, *unde per mediocritatem & medium definitur*: *at magna*, *quâ talia ſunt*, *extrema ſunt parvis oppoſita*. *Ergo & Magnanimitas extremum erit*, *oppoſitum medio*. Reſp. *Philoſoph.* per diſtinctionem. Magnanimitatem, & extremum eſſe; & medium; ſed ratione diſſimili: extremum eſſe, ratione magnitudinis objecti, quod ſunt honores magni ac maximi, medium eſſe, ratione modi, quem ſervare docet, in iis accipiendis vel repudiandis: docet enim, neque nimium, neque parum, eſſe eos, vel ſectandos, vel fugiendos, ſed uti & ſub quibus oportet conditionibus.

V. Subjicit *Ariſt.* Magnanimitati ex *objecto* explicatæ, *notas* quaſdam & *proprietates* Magnanimi,

gnanimi, quibus etiam *officium* ejus deſcribitur. Fuſe hæc omnia *Philoſ.* perſequitur *l.* 4. *c.* 3. *Eth. Nic.* & primo docet, qualis ſit Magnanimus: deinde, quomodo ſeſe habeat circa honores; denique, quomodo ſe gerat circa reliquas virtutes in quotidiana converſatione. Docet 1. Virum Magnanimum eſſe optimum. Quia, quo quiſque majore dignus eſt honore, eo eſt melior, quia honor eſt præmium virtutis: ergo, qui maximo honore eſt dignus, omnium eſt optimus: Sed Magnanimus maximo honore eſt dignus. E. eſt optimus. Deinde, qui in unaquaque virtute habet id, quod eſt maximum & excellentiſſimum, is eſt optimus. Sed Magnanimus habet, &c. E. Denique, qui nihil turpe admittit, nec cauſam ullam habet, cur turpe admittat, eſt optimus. Sed Magnanimus eſt talis. E. Nihil quippe magnum habet præter virtutem, eamque ſolam admiratur & propter unicam honeſtatem actiones omnes ſuſcipit: Quæ cauſa eſt, quod nihil turpe admittat. Porro, quomodo ſeſe habeat circa honores, docet *Philoſ.* dicitque, Magnanimum eos tantum curare honores, qui à magnis, gravibus, boniſque viris deferuntur: quos vero plebs offert ſine judicio, non magni facere; in magnis honoribus excipiendis moderate lætari, &c. quæ *in textu ipſo* legi poſſunt. Denique explicat, quomodo in cæteris ſeſe gerat virtutibus Vir Magnanimus, ſc. in ſingulis virtutibus id ſectatur, quod magnum eſt & excellens. Circa liberalitatem, *ait*, eum tali eſſe ingenio, ut libentius in alios conferat beneficia quam accipiat, &, ſi quæ accepit, cumulatiora reddere ſtudeat: cujus rei ratio eſt, quia inferioris eſt accipere, ſuperioris conferre beneficia. Sed Magnanimi officia in reliquarum virtutum exercitio tam clare *in textu* perſequitur *Ariſt.* ut nulla ampliori deductione ſit opus.

VI. *Actus* Magnanimi circa honores maximos ſunt, partim *appetere*, *accipere* ac *cuſtodire:* partim *contemnere, negligere, ac dimittere*, utrumque ut & ſub quibus oportet circumſtantiis. Quærunt hic Ethici; *Utrum Magnanimitas magis ſit ſita, in appetendis quam in contemnendis honoribus magnis ac maximis?* Atque *Ariſtotelis* quidem ſententia in utramvis hic trahitur partem: Nos, magis ſitam eſſe Magnanimitatem in honorum contemtu quam expetitione, cenſemus: ratio eſt, quia & plus laudis redit ad eum qui contemſerit, ut oportet, quam qui acceperit honores magnos, ut oportet: &, quia difficilius eſt contemnere honores magnos, ut oportet, quam expetere, ut oportet: habemus enim inſitam cupiditatem appetendi eos, ſed non item contemnendi. Sed quærunt hic nonnulli? *An ullo etiam modo honorem appetere licet?* Quidni? quia eſt virtutis præmium: quia infamiam contemnere licet, E. à contrario honorem expetere; quia honor inter bona externa principatum tenet; At ea expetere licet, ſed moderate. E. & honorem.

VII. *Extrema* Magnanimitatis ſunt, *in defectu* μικροψυχία, *puſillanimitas*, *in exceſſu* χαυνότης, *elatio, ſuperbia, tumor, inflatio.* Qui deficit à medio Magnanimitatis, μικρόψυχος, *puſillanimus*, qui excedit χαῦνος, *elatus*, dicitur: utrique peccant in hanc virtutem; & variis modis. Qui puſillo ſunt animo, peccant: 1. quia ſibi ipſis injuriam faciunt, dum ſe honoribus & bonis, quibus digni ſunt, ſpoliant; 2. quia, qui hoc laborant vitio, malam de ſe opinionem apud alios concitant; nam cenſentur occultis laborare vitiis, qui meritos honores refugiunt; 3. quia ſe ſuaque bona ignorant, adeoque ipſam honorum naturam; ſi enim bona ſua recte noſſent, & honorem eſſe virtutis præmium, dignos non repudiarent honores; 4. quia hæc animi abjectio ac demiſſio languere facit homines, eoſque avocat à ſtudiis rebuſque præclare gerendis. Sed & peccant, qui elato ſunt animo: quia 1. ſibi plus tribuunt quam par eſt; 2. quia ſe & ſuam infirmitatem ignorant: ac ſic produnt ſtultam ſuam perſuaſionem, dum plus honorum maximorum conferri expetunt ſibi, quam merentur. *Uter vero peccat magis?* Puſillanimum exiſtimat *Ariſtoteles:* nam in fine *cap.* 3. hanc quæſtionem diſſolvendo, *Utrum extremorum, Puſillanimitas an elatio, magis adverſetur Magnanimitati?* aſſerit, puſillanimitatem magis pugnare cum Magnanimitate quam elationem: tum, quia abjectio illa animi fre-

quentio-

quentior eſt & in pluribus reperiatur hominibus, quia major pars hominum premitur paupertate, quæ facit ut non auſint magnos, nedum maximos, affectare honores; paupertas enim animum dejicit, & pauper ubique jacet: tum, quia qui honores magnos & maximos contemnunt, non facile adducuntur ad benemerendum de rep. & præclare agendum, quibus rebus tamen magnos maximoſque honores quis promeretur.

VIII. A Magnanimitate ad *Modeſtiam* tranſit *Ariſt. l.* 4. *Eth. c.* 4. quæ in Græco ejus textu nomen non invenit. Hæc circa parvos honores ac mediocres occupatur, iiſdem actibus appetendi & contemnendi ſub debitis circumſtantiis, quibus circa magnos & maximos verſari jam oſtendimus Magnanimitatem: *Dandam vero eſſe virtutem aliquam,* quæ *in mediocrium honorum vel expetitione vel contemtu* doceat mediocritatem, hinc liquet, quod in iis vel expetendis vel contemnendis, & parum eſſe poſſit & nimium: & quid multis eſt opus? ubi locum habet laus & vituperatio, ibi locum quoque habet virtus & vitium: at qui honores parvos ac mediocres, moderate appetit, moderate contemnit, laudatur: qui contra facit, vituperatur. Ergo, &c.

IX. *Modeſtia eſt virtus moralis ſervans mediocritatem in honoribus parvis ac mediocribus expetendis ac contemnendis.* In hac definitione tres obſervandæ ſunt circumſtantiæ, ut Modeſtus recte hujus virtutis officio defungatur. Prima eſt rerum & factorum, ut ex ejuſmodi ſeu rebus ſeu actionibus honores petat Modeſtus, quæ dignæ ſunt honore: quemadmodum ſunt, vocatio diligenter exercita, ſtudia litterarum gnaviter culta, bellum ſtrenue geſtum, officium aliquod bene adminiſtratum, & cujuſcunque virtutis opus rite recteque inſtitutum. Secunda circumſtantia, Modeſto reſpicienda, eſt modi, ut eo modo expetat honores parvos ac mediocres, quo modo decet, non per vim, dolum, fraudem, malas artes, nec per metum injectum aliis aut crudelitatem, nec per calumniam aut detractionem, nec ullis modis iniquis & illegitimis. Tertia circumſtantia viro Modeſto obſervanda, eſt quantitatis, ne expetat majores honores, quam ſua mereatur virtus, eruditio, præclarum factum, aut ſimile quid.

X. Habet ſe *Modeſtia ad Magnanimitatem, ut Liberalitas ad Magnificentiam*: uti enim Liberalitas convenit cum Magnificentia, quoad objectum, quod utraque verſetur circa pecunias, ſed quoad parvitatem & magnitudinem pecuniarum tantummodo ab ea differt, ſicut oſtenſum eſt *Diſp. præced.* ita pariter & Modeſtia & Magnanimitas verſatur utraque circa honores, ſed Modeſtia circa parvos & mediocres, & cadit in homines mediocris fortunæ, Magnanimitas circa magnos & maximos, & cadit in homines altioris fortunæ, Reges, Principes, Duces, &c. & ſicuti Liberalitas non eſt ſpecie diſtincta virtus à Magnificentia, *ut th.* 8. *Diſp. præced.* eſt probatum, (*a*) ſic nec Modeſtia ſpecie differt à Magnanimitate ſed gradu tantum, ob rationes eaſdem *præced. diſp.* adductas. *th.* 8.

(*a*) Hæc duo opponi ſolent in Philoſophia, differre ſpecie & differre gradu. Quæ enim gradu differunt, non differunt ſpecie, & vice verſa: ſed magnanimitas & modeſtia gradu differunt, quia objectum utriuſque idem eſt, tum internum, cupiditas honoris, tum externum, ipſe honor: differt tantum alterum ab altero ſecundum plus & minus, quod magnanimitatis objectum ſint maximi, modeſtiæ vero ſint mediocres aut parvi honores: formale tamen objectum utrobique eſt mediocritas.

XII. Cum Modeſtia, tum in expetendis, tum in contemnendis, honoribus parvis ac mediocribus, reperiatur, Quæritur, *In utro magis eluceſcat?* Reſp. idem hic pronunciamus, quod *th.* 6. *hujus diſp.* de Magnanimitate pronunciavimus, ob eaſdem, quas ibi protulimus, rationes.

XII. *Extrema* Modeſtiæ ſunt; in exceſſu φιλοτιμία, *nimium honoris ſtudium* ſeu *ambitio*; in defectu ἀφιλοτιμία, *honoris contemtus*: illo honores parvos ac mediocres nimium, hoc non ſatis expetimus: illo non ſatis, hoc nimium contemnimus: vocabula Græca, quæ utrumque hujus virtutis Modeſtiæ extremum ſignificant, in bonam interdum accipiuntur partem; unde vitia iis ſignificata, licet revera ſint vitia, non tamen videntur ſæpe talia.

Certe φιλοτιμία interdum ſignificat moderatum honorum parvorum & mediocrium appetitionem, ipſaque virtus eſt, de qua agimus, Modeſtia: ἀφιλοτιμία interdum ſumitur pro moderato honorum eorundem contemtu, & ſic ipſa quoque eſt Modeſtia. (*a*) Neque in hac tantum, ſed & in aliis contingit virtutibus ſimile quid, ut extremorum nomen ipſi virtuti deſignandæ imponatur, ſi cum altero præſertim extremo comparetur: ſic prodigalitas collata cum avaritia, videtur eſſe liberalitas: ita & hic, ſi honorum contemtorem contuleris cum ambitioſo, videbitur Modeſtus, & vice verſa: cauſa particularis, ob quam extremorum nomina hic veniant ſignificandę virtuti, eſt, quia idoneum apud Grȩcos huic Virtuti non eſt poſitum nomen; unde fit, ut extrema nulli virtuti, ſed ſibi tantum, videantur opponi: nam ea, quæ nomen nullum habent, fallunt in eo multos, quod & ipſa nuſquam eſſe exiſtimentur.

(*a*) Quia Vitia Virtutibus ſunt proxima, ut Virtutum ſpeciem præ ſe ferant, & ſæpe eas ementiantur, etiam ſæpe fit, ut nomen Vitii imponatur Virtuti, præſertim apud Vulgus, quod circumſtantias omnes non ita examinare aut ſolet, aut valet.

XIII. Quæri hic quoque poteſt, *Vtrum extremorum magis, utrum minus, Modeſtiæ repugnet?* Reſp. Hîc idem ſtatuendum eſſe, quod de Magnanimitatis extremis ſtatutum eſt *th.* 7. *hujus diſp.* nam uti Modeſtia tantum ſecundum magis & minus differt à Magnanimitate, ex *th.* 11. *hujus diſp.* ita quoque extrema hujus tantum gradu differunt ab extremis illius. Quare eadem utrorumque utrimque eſt ratio.

ANNEXA.

1. *An honor poſſit licite appeti? A.*
2. *An, ſi lædatur, poſſit licite defendi? A.*
3. *An honor magis ſit honorantis quam honorati? A.*
4. *An æqualis debeat eſſe defenſio honoris & vitæ? N.*
5. *An virtuoſus propter improbitatem & infamiam ſuorum parentum vel conſanguineorum debeat privari meritis honoribus? N.*
6. *An Magnanimi ſit injuriam recordari & ulciſci? N.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA-QUINTA, *DE*

MANSVETVDINE.

THESIS I.

M*Agnanimitatem & Modeſtiam* Diſp. ſuperiori ex *Ariſt. Eth. l.* 4. *ad Nicom. c.* 3. *&* 4. explicatam excipit apud ipſum *c.* 5. *Manſuetudo*; quam hac diſp. ventilandam proponemus. *Manſuetudo*, ut à voce ordiamur, dicitur quaſi *manu-ſuetudo*, ſeu, manu facta aſſuetudo: ſicuti & *manſues* & *manſuetus* dicitur quaſi *manu aſſuetus*, ſc. quæcunque natura ſua ſunt effera, manuum permulſione miteſcunt fere atque conſueſcunt. Apud Græcos hæc virtus nomen non invenit, quod *Ariſt.* monet, qui utitur voce πρᾳότης. At vero hæc vox defectum potius notat à medio hujus virtutis recedentem, quam ipſam mediocritatem in manſuetudine ſervandam. *Manſuetudo* enim *eſt virtus ſervans mediocritatem circa iram*: at πρᾳότης ſignificat defectum circa iram: & πρᾶος ſignificat eum, qui tam ſedato eſt animo, ut minus iraſcatur quam debet, ut non commoveatur nec concitetur ira, quando debet; qualis fuit Mitio iſte Terentianus: at vero qui hac virtute quam

quam *Manſuetudinem* vocamus, eſt prædìtus, uti non iraſcitur, quando non oportet, ita iraſcitur, quando oportet, quemadmodum & quibus de cauſis oportet. Sed à voce ad rem tranſeamus.

II. Πρᾳότης ἐστὶ μεσότης περὶ ὀργάς. *Manſuetudo eſt mediocritas circa iras.* *Objectum* Manſuetudinis *internum* eſt *ira*, affectus ille appetitus iraſcentis inter cæteros. *Externum objectum* ſunt omnia, quæ iram in animo hominis concitare valent, injuriæ, damna, contumeliæ, convitia, offenſiones, denique omne illud, quo fama noſtra vel noſtrorum læditur aut lædi videtur: præſertim ad iram nos incitat contemtus noſtri, aut noſtrorum: unde *Ariſtot. 6. Top. c. ult.* Ira dicitur dolor ſeu triſtitia, quæ ex opinione contemtus oritur. Diſtingui autem debet hîc accuratè *ira* ab *iracundia*: illa affectus eſt & objectum hujus virtutis: hæc habitus malus eſt, & extremum huic virtuti oppoſitum; de quo poſtea.

III. *Manſuetudinem eſſe Virtutem à cæteris diſtinctam*, ex *objecto* probatur optime; hoc ratiocinio. Si ira ſit peculiaris perturbatio & animi affectus, Ergo peculiaris quoque eſt virtus, quæ eam regit, compeſcit ac temperat. Atqui verum eſt prius. Ergo & poſterius. Hæc Virtus non eſt fortitudo, non temperantia, non liberalitas, &c. Ergo. Duo hic ſunt probanda. 1. *Iram eſſe peculiarem animi commotionem à cæteris diſtinctam.* 2. *Manſuetudinem eam eſſe virtutem, quæ iram compeſcat, regat, temperet.*

IV. *Iram eſſe peculiarem animi affectum*, ex ſingulorum affectuum inductione, oſtendi facile poteſt: & ſatis liquet ex ejus definitione, quæ reliquorum affectuum nulli convenit: Ira eſt anxia quædam & cum dolore conjuncta ultionis ſperatæ appetitio, adverſus eum, à quo quiſpiam ſe læſum & contemtum exiſtimat: (a) Læſio ſc. & contemtus, ex quo naſcitur ira, obtinet ſpeciem mali, ideoque gignit in animo triſtitiam & dolorem: unde concepta ultionis ſpes delectationem contra parit ac voluptatem. Licet vero hæc triſtitia & voluptas cum ira ſint conjunctiſſimæ, ira tamen ipſa, neque dolor aut triſtitia, neque voluptas aut delectatio illa, formaliter eſt: non triſtitia, quia hæc ſeparari poteſt ab ira, ut ſi quis contemtus à Rege triſtetur quidem ſed non iraſcatur; non voluptas illa, quæ ex ſpe ultione acceptâ augeretur, ira vero minuitur. Quod ſi, nec voluptas, nec triſtitia, quæ iram perpetuo comitantur, ipſa fuerint ira, multo minus ira fuerit eadem cum aliqua reliquarum perturbationum, quæ tantam cum ira connexionem non habent. Et iram eſſe affectum à reliquis diſtinctum, in *Pathologia Gutberlethi*, & *Lælii Peregrini de Affectibus* tractatu, ſatis ſuperque demonſtratur.

(a) Dolor & Voluptas non ſunt Affectus, qui peculiari aliqua virtute domantur, & coërcentur, ſed ſunt generales Affectiones, & adjuncta omnium virtutum, quando vel exercentur, vel omittuntur: ſic fortitudine acquiritur Voluptas aut dolor, quando illa vel exercetur, vel non exercetur; cum enim quis fortiter egit juxta præſcriptum fortitudinis, delectatur, cum contra, triſtatur: ſic & temperantiam debitè exercitam comitatur Voluptas, non exercitam, aut nimium exercitam, ſequitur dolor; ita & hic circa manſuetudinem & objectum ejus Iram aliquis ſe offert dolor, & Aliqua Voluptas; nam cum quis iram ſuam vindicat ultione, delectatur, cum id nequit, triſtatur.

V. Si ira ſit affectus peculiaris, oportet & *peculiarem dari virtutem, quæ iram coërceat, cohibeat, contineat, intra rectæ rationis cancellos.* At quænam hæc erit? nulla alia præter *Manſuetudinem*: quia nulla virtutum aliarum iræ affectum attingit: non fortitudo, non temperantia, non liberalitas, non magnificentia, non magnanimitas, non modeſtia, hactenus diſputatæ, non quæ reſtant diſputandæ, comitas, veracitas, urbanitas, juſtitia: quod ex ſingulorum objectis manifeſtum eſt ſatis. Ergo ſola eſt Manſuetudo, quæ iram regit. Dicet forte quiſpiam. *Datur alia præter iſtas circa iram moderandam occupata Virtus, ſcil. Clementia.* Reſp. Sed enim, vel Clementia eſt plane eadem cum Manſuetudine Virtus, ut vocabula tantum differant, vel, ſi aliquo differant modo, Clementia eſt Manſuetudo ſeu moderatio iræ in Principe aut Magiſtratu: Clementia enim Virorum eſt principum ac ſu-

ac ſuperiorum fere propria: at Manſuetudo eas regit iras, quæ inter privatos fere obtinent & æquales. Dicat hic aliquis, *nulla eſſe opus virtute circa iras, nec manſuetudine, nec clementia, quippe quæ non reprimi, ſed funditus exſtirpari debeant atque eradicari, quia in totum ſunt vitioſæ.* Reſp. Falſum eſſe, quod omnis ira, quæcunque tandem, in ſolidum ſit vitioſa: Nam ira etiam Deo tribuitur: Deo autem vitium tribui nequit: & ira affectus eſt naturalis, at hic indifferens eſt, nec bonus, nec malus: imo honeſtum eſt & laudabile, iraſci interdum, quas ob cauſas, quomodo, quando, & quamdiu licet: & ſanctæ quædam ſunt iræ, adverſus impietatem & ſcelera, pro Dei gloria ſuſceptæ, ut fuit ira *Moſis*, qua percitus ob idololatriam populi tabulas confregit legis à Deo factas. Diſtinguatur ira temeraria, ex ſolo ultionis appetitu profecta, à juſta indignatione adverſus hominum malitiam concepta; moderata ab immoderata; illa licita & objectum Manſuetudinis, hæc non item.

VI. *Manſuetudo* igitur *Virtus eſt circa iras*; ejus, ut omnium virtutum, *forma* eſt *Mediocritas*, quæ ut ſervetur, 4. potiſſimum *circumſtantias* reſpici vult *Ariſtoteles l. Eth. 4. ad Nic. c. 5. cauſas*, ob quas, *perſonas*, quibus: *modum*, quo: *tempus*, quando & quamdiu ſit iraſcendum. 1. Videndum eſt, ἐφ' οἷς δεῖ ὀργίζεσθαι, ob quæ iraſci deceat: neque enim iraſcendum eſt temere, nec ob lanam caprinam aut res leviculas & ambiguas ac nihili, ſed juſtas ob cauſas, ut, ſi cultus Dei, ſi religio, ſi patria, ſi libertas, ſi parentes, ſi conjux, ſi liberi, ſi leges honeſtæ, ſi fama & exiſtimatio noſtra, lædantur, aut violentur, aut contemnantur: ſi etiam homines innocentes indignis habeantur modis. Sic graviſſima fuit *Servatori* noſtro J. C. iræ cauſa, cum propolas & inſtitores è templo expulit atque ejecit: & juſtiſſima quoque fuit *Samuelis* in *Saulem ira*, cum Dei mandato eſſet immorigerus. 2. Videndum οἷς δεῖ ὀργίζεσθαι, quibus iraſci oporteat: non iraſcendum eſt Deo, quod legimus feciſſe *Caligulam*, qui iratus cælo, quod fulmina ſuis obſtreperent comeſſationibus, Jovem ad pugnam vocavit. Non iraſcendum rebus inanimatis, uti legitur feciſſe Cyrus Perſarum rex, qui fluvio ſuccenſuit, quod in eo ex ſacris equis unus periiſſet. Nec Magiſtratibus, nec Parentibus, nec Præceptoribus, nec Amicis, nec Sodalibus, nec bene meritis, eſt iraſcendum: quia contra hi omnes, verbis, opere, patientia ſunt colendi. Non iraſcendum eſt iis, qui forte fortuna, aut neceſſitate, aut ignorantia probabili, aut communi imbecillitate, peccarunt: non iraſcendum amplius iis, qui lapſi culpam agnoſcunt ſuam, ac deprecantur veniam, & emendationem pollicentur. Non iraſcendum infantibus, pueris, fatuis, aut iis, quibus mens non ſatis conſtat: ſed iraſcendum eſt impiis & improbis, quos nec pudet nec pœnitet ſuorum ſcelerum: iraſcendum blaſphemis, & iis, qui verum Dei cultum & veritatem ejus petulanter oppugnant. Atque hic vitio magis quam perſonæ iraſcendum. 3. Videndum ὡς δεῖ ὀργίζεσθαι, quomodo ſit iraſcendum. Is ſit iræ modus, ut neque nimium lenti, neque nimium ſimus præcipites, neque nimis frigidi, neque nimis fervidi, in ira. Deinde ſimus proni ad iras deponendas, ad facile ignoſcendum, cum pœnitet alios peccatorum, conſiderata humanæ conditionis fragilitate & imbecillitate: & expenſo, quam ſæpe non aſſumat iras etiam juſtiſſimas Deus ob peccata noſtra, aut aſſumtas exuat. Nunquam quoque iram oportet eſſe majorem delicto ob quod iraſcimur. 4. Videndum eſt ὅτε & ὅσον χρόνον, quando & quamdiu ſit iraſcendum: id ſequentia docebunt. Non eſt iraſcendum, quando de rebus ſeriis agitantur conſilia: ira enim inimica eſt conſilio: nec in conviviis, nuptiis, feſtivitatibus, iræ eſt locus: nec iraſcendum in puniendo, ſi ſontes ſint afficiendi pœnis: nunquam enim is qui ad pœnam accedit, vel decernendam, vel infligendam, iratus, eam ſervabit mediocritatem, quæ eſt inter nimium & parum: nec iraſcendum, niſi cauſa plane cognita, ac poſtquam ratio probe expendit atque judicavit, quanta & quanti ſit unaquæque culpa: atque hic valet illud, *Feſtina lente:* non tamen tanta eſt mora in iraſcendo adhibenda, qua videamur connivere ad delicta. Quam diu ſit iraſcendum, melius definiri nequit, quam ab Apoſtolo Gentium eſt definitum, ad *Epheſ.* 4. *Sol non occidat ſuper iram*

iram veſtram. Quibus verbis notat, non diu eſſe alendam iram: poteſt tamen ea interdum diutius ali, cum perſona eſt publica, quæ iram juſtam gerit.

VII. *Extrema* Manſuetudini *oppoſita vitia*, ſunt: *in defectu*, ἀοργησία, *lenitas*, *lentitudo*, & ſi per Latinæ linguæ genium liceret dicere, *inirаſcentia*, *& in exceſſu*, ὀργιλότης, *iracundia*. *Lentitudo* ſeu *iræ vacuitas* eſt vitium, quo quis non iraſcitur ob ea, ob quæ deberet, nec iis, quibus deberet, nec eo modo, loco, tempore, quo & quanto deberet iraſci. Hanc ἀοργησίαν, *lenitatem*, eſſe vitium, tribus demonſtrat rationibus *cap. 8. lib. cit. Ariſt. Prima* eſt. Quæ ſunt ſtoliditatis & fatuitatis indicia, vituperantur ab omnibns. Sed non iraſci, quibus & quando &c. oportet, eſt ſtoliditatis & fatuitatis ſignum: quod *Zeno Eleates* oſtendit, qui reprehenſus, quod maledictis conſciſſus talis tantuſque Philoſophus excandeſceret, reſpondiſſe fertur: Si convicia æquo admiſerim animo, ne ipſas quidem ſentiam laudes. Quo ſignificatum voluit, ſtupidiſſimi eſſe hominis, imo lapidis, non iraſci cum iraſcendi locupletiſſimæ ſuppetunt occaſiones & juſtæ cauſæ. *Secunda*. Ea non vindicare, quæ ſecundum rationem vindicanda ſunt, & turpe, & dignum vituperio cenſetur. Sed non iraſci interdum, eſt non vindicare ea quæ ſecundum rationem vindicanda ſunt. Ergo *Tertia*. Perferre injurias & eas à ſe non depellere, cum depellendæ ſunt ſecundum rationem, animi eſt humilis & ſervilis. Sed ex lentitudine fit ut injuriæ depellendæ interdum non depellantur. Ergo. Ex hiſce rationibus *Ariſt.* liquet ἀοργησίαν eſſe vitium, & injuriarum vindictam non omnem eſſe illicitam: dico, *non omnem*; quia, quin quædam ſit illicita, nullum eſt dubium. (*a*) Diſtinguimus hic inter vindictam *privatam* & *publicam*; inter tutelam *privatam* ac *publicam*: illam illicitam, hanc licitam & manſuetudini non repugnantem, pronunciamus: ſi enim turpe eſt, injurias famam & exiſtimationem lædentes perferre, honeſtum eſt, eas vindicare: & Deus ipſe injurias tales punit, & per Magiſtratum puniri voluit.

VIII. *Iracundia* eſt vitium, quo quis in iraſcendo modum excedit, & iraſcitur, iis quibus non oportet, quando non oportet, ob quas

(*a*) Vindicta privata eſt, qua privatus de privato, proximus de proximo, Petrus de Paulo, &c. vindictam ſumit ob injurias ſibi ab altero illatas: hæc tantum abeſt ut ſit licita, ut potius novæ & plures injuriæ ſint tolerandæ homini privato, quam ut proximum ulciſcatur, docente ipſo Chriſto Matth. 5. Vindicta publica eſt, quæ exercetur à magiſtratu vel in ſubditos vel in hoſtes; hæc utraque eſt licita: in ſubditos quidem, quia in eundem finem gladium à Deo accepit Magiſtratus, ut vindicaret injurias, quas ſubditi ſibi invicem vel toti inferunt Reipublicæ; neque enim aliter conſuli poſſet reipublicæ tranquillitati aut ſaluti, niſi juſtis pœnis vindicarentur injuriæ ſubditorum in ſe invicem & in rempublicam à Magiſtratu: in hoſtes quæ exercetur vindicta publica juſta eſt & licita, cum illi religioni veræ, patriæ, libertati, &c. inſidiantur, atque injurias inferunt, vocaturque hæc vindicta publica bellum & quidem offenſivum, qualia bella Deo probata & populo ſuo demandata ſacra teſtatur pagina. Tutela publica eſt, qua Magiſtratus tuetur ſubditos ſuos & rempupublicam ab invaſionibus & injuriis hoſtium inferri ſolitis, eſtque nihil aliud quam bellum defenſivum, quod pariter licitum, &, exemplis & mandatis à Deo probari, in verbo ejus legimus. Tutela vero privata eſt, qua quis tuetur ſe adverſus injurias privatas ſibi à proximo illatas, & de eo ultionem ſumit: hæc vel culpabilis eſt, vel inculpabilis: culpabilis eſt, cum quis poteſt defendi contra iſtas injurias à privato ſibi factas à Magiſtratu ſuo legitimo, tum enim non decet ut privatorum unus contra alterum ita ſe tueatur, ut viciſſim injuriam irroget ipſi, debet enim hic implorare ſui defenſionem à Magiſtratu, eum in finem ordinato, juxta illud Apoſtoli, ne vindicate vos ipſos; ſed tutela privata inculpabilis eſt, cum quis invaſus à proximo injuriam vidit præſentem, ſibi ac ſuis inferendam, & quidem talem ut ſit ipſe vel ſint ſui vita exuendi, ut ſi quis in via inciderit in manus latronis, nec ſit ulla ſpes evadendi, nec auxilium Magiſtratus implorari poſſit, in tali caſu tutela privata eſt licita; licet enim unicuique vitam ſuam tueri ac defendere contra vim præſentem latronis aut furis nocturni cæteris paribus, i.e. quando non poteſt aut evadere alio modo periculum vitæ, aut non poteſt auxilio frui Magiſtratus, h.e. quod Ethici docent, defendi poſſe vitam noſtram etiam cum occiſione latronis aut furis nocturni, ſimiliſve hominis ſceleſti, ſervato moderamine inculpatæ tutelæ.

quas cauſas non oportet, &c. Hujus vitii tres quaſi ſpecies facit *Ariſtoteles*; ἀκροχολίαν, πικρίαν, βαρυθυμίαν. Dicitur ἀκροχολία, quia ἡ χολὴ bilis illis verſatur quaſi ἐν τῷ ἄκρῳ, in extremo, in ſupremo, in ſuperficie cordis, itâ ut in oculis, vultu, facie, reliquiſque membris, calor appareat; id genus hominum facilè iraſcitur; inde ἀκρόχολοι dicuntur, facilè, cito, celeriter excandeſcentes, & una voce, *irritabiles*: qui, ut quidem iram facilè promteque concipiunt, ita eandem facile deponunt, quod in eis optimum eſſe ait *Ariſtoteles*. Et certè optimi quique hac ſpecie iracundiæ laborant: ſunt enim ad iraſcendum faciles, ſed & mox placabiles. Altera ſpecies iracundorum eſt, qui πικροὶ dicuntur, *amari* Lat. qui ægrè placantur, & non, niſi cum injuriam ulti fuerint, mitigantur: Hi diu iram retinent, quia eam premunt, nec aliis aperiunt, quorum conſiliis ab ea levari poſſent: ut autem eam per ſe coquant, & ſibi & aliis extant moleſti, moroſi, graves. Tertium genus eſt iracundorum, quos βαρυθύμους, quaſi *gravis animi homines*, dicas, quos *Ariſt.* χαλεποὺς quoque vocat, *difficiles* Lat. & ἀγρίους *agreſtes & feros*: Hi omnium ſunt teterrimi, & ex duobus prioribus quaſi concreti: nam facillimè & leviſſimis de cauſis irritantur, ut primi; & multo diutius, quàm par eſt, iram ſervant, neque redeunt in gratiam, niſi injuriâ vindicatâ: & in eo differunt à ſecundis, quod non occultas, ut illi, ſed apertas iras gerant, quæ ſine vindictâ non extinguuntur.

IX. Uti, poſt virtutis cujuſque naturam explicatam, inter extrema ferè comparationem inſtituit *Ariſtoteles*, ita *c. 5. l. 4. Eth. ad Nicom.* quærit: *Utrum extremorum Manſuetudini magis adverſetur, Iracundia an iræ vacuitas?* Reſp. iracundiam magis eſſe adverſam manſuetudini & deterius vitium, quam iræ vacuitatem; & confirmat ſententiam ſuam aliquot rationibus. 1. Vitium illud deterius eſt, ad quod magis ipsâ naturâ propendemus: Sed propenſiores ſumus ad iracundiam quàm ad lenitatem. Eſt enim ἀνθρωπικώτερον, homini magis proprium, ſeſe ulciſci, quam injuriam condonare. Ergo. 2. Id, in quo ſæpius ac frequentius peccamus, eſt pejus eo, in quo rarius peccamus ac minus. Sed ſæpius ac frequentius peccamus in iræ exceſſu ſeu iracundia, quàm in iræ defectu ſeu lenitate. Ergo, &c. 3. Illud vitium deterius eſt & virtuti magis opponitur, quod in convictu & ſocietate communi eſt intolerabilius. Sed in convictu & vita communi eſt intolerabilior iracundia quam iræ vacuitas. Ergo &c.

X. Coronidis loco, lubet hanc quæſtionem proponere: *An, qui ex iracundia alteri infert injuriam aut damnum, excuſari debeat?* Reſp. Nequaquam. 1. Quia, ſi iracundia in delictis excuſationem præberet, raro delinquentes punirentur: nam plerumque homicidium & alia delicta committuntur ex iracundiâ. 2. Qui per iracundiam delinquit, ſciens volens delinquit: eſt enim delictum illud voluntarium ſaltem in causâ ſuâ, quia potuit iracundiam prævenire: & unuſquiſque iram ſuam & iracundiam frænare tenetur. Hic tamen diſtinctione aliqua eſt utendum & videndum: utrum juſtus dolor iracundiam excuſſerit, an verò ex leviſſimâ causâ & naturæ vitio exiſtat: (*a*) Si juſtus dolor iracundiam excitaverit, & ex iſta iracundia homicidium vel aliud delictum ſit commiſſum, mitiori pœnâ illud eſt puniendum, quam ſi leviori de cauſa aut naturæ vitio illud fuerit perpetratum: tum enim ordinariam pœnam non effugit, quia & cauſa non fuit juſta, & naturæ vitium corrigi debuiſſet.

(*a*) Juſtus dolor iram excitat iſto caſu cum quis iraſcitur circumſtantiis omnibus expenſis, & iram juſta ratione ſuadentibus; quo caſu ſi quid mali committatur ab irato, juſta illa iraſcendi cauſa iratum excuſat à pœna quam ille ſuo delicto ex ira commiſſo promeritus eſt, ſi non in totum, ſaltem in tantum, i. e. mitiorem reddit pœnam quam alias infligeretur, ſi non juſta de cauſa iratus ſimile delictum perpetraſſet.

DISPU-

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA-SEXTA, *DE* COMITATE.

THESIS I.

POſtquam *Ariſtoteles* de *Manſuetudine* diſſeruiſſet *l. Eth*. 4. *c*. 5. *ad Nic*. tranſit *c*. 6. *ad Virtutes* ὁμιλητικὰς, *converſatrices*, ſic dictas, quod earum uſus ſit ἐν ταῖς ὁμιλίαις, in converſationibus: ὁμιλεῖν enim, eſt, cum aliis converſari. Sunt hæ Virtutes, *Comitas*, *Veracitas*, *Vrbanitas*: conveniunt *objecto communi*, quod eſt, ſermonum, morumque & actionum, in ſocietate humana moderatio concinna: differunt *objectis propriis*. *Veracitas* enim reſpicit τὸ ἀληθές, *verum*: *Comitas* & *Vrbanitas* τὸ ἡδὺ, *jucundum*: illa quidem in rebus *ſeriis*, hæc in *ludicris*. Quamvis autem *de Veracitate* prius diſſeri poſſet commode, quam de *Comitate*, ut illa jungatur *Vrbanitati*, cui eſt affinior; quia tamen *Ariſtoteles* primo agit de *Comitate*, *c*. 6. tum de *Veracitate*, *c*. 7. poſtremo de *Vrbanitate*, *c*. 8. *l*. 4. *Eth*. & nos eundem in diſputando ſervabimus ordinem, quia in reliquis virtutibus diſputationi ſubjectis *Ariſtot*. filum & ſeriem ſumus ſecuti, & in eo non multum eſt ſitum, utra Virtutum prius, utra poſterius explicetur: modo omnes explicentur & diſputentur, quæ explicari & diſputari ſolent.

II. *Comitas* dicta eſt à voce *Comis*: *Comis* à Græco κόσμιος deſcendit, ut placet Grammaticis: hæc virtus apud Græcos nomen non invenit, quod ipſe monet *Ariſt*. *c*. 6. *l*. 4. *Eth*. *ad Nicom*. ἔοικε δὲ μάλιστα φιλίᾳ, *maxime vero ſimilis eſt*, inquit, *amicitiæ*: conveniunt enim inter ſe actu quodam externo, ſc. in ſuavi jucundoque convictu: quemadmodum enim amicus cum amico jucunde verſatur, ea probans quæ probanda ſunt & improbans quæ ſunt improbanda, ita vir comis, idem præſtans, ſuaviter & jucunde vitæ communionem cum aliis habet. Licet vero amicitia & comitas valde ſint affines ob externum illum convictum, ſuis tamen diſcrepant differentiis; quia comitas virtus quædam eſt, carens affectu amoris, exercerique poteſt in peregrinum & eum quem non amamus: at vero amicitia ex amore proficiſcitur & colitur: itaque comitas non eſt ipſa amicitia, φιλία, quia nullo per ſe affectu compellitur ad exercitium, utcunque ei maxime aſſimiletur. Græce dici potuiſſet χαριεντισμὸς, ἐπίχαρις, εὐπροσηγορία, & φιλοπροσηγορία. Lat. *Humanitas*, *familiaritas*, *popularitas*, & apud Ethicorum pleroſque, *Affabilitas*: eſt enim affabilis, qui ſe facilem jucundumque præbet in congreſſibus humanis, in loquendo, audiendo, reſpondendo, &c.

III. Definiri poteſt *Comitas* ſeu *Affabilitas*, μεσότης περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ λύπας ἐν ὁμιλίαις μὴ παιδικαῖς, *Mediocritas circa (a) voluptates & dolores in converſatione non ludicrâ*. Ex qua definitione *objectum* apparet, tum *internum*, *voluptas & dolor*, tum *externum*, *actiones in communi converſatione*.

(*a*) Voluptas & Dolor non ſumuntur hic pro adjuncto generali omnium Virtutum orto ex earum exercitio vel inſtituto vel omiſſo, ſed accipiuntur hic pro Affectibus particularibus, qui alio nomine vocantur Gaudium & Triſtitia.

IV. *Comitatem eſſe virtutem, & peculiarem* ab aliis, ex *objecto* aſſignato, facile liquet: cum enim in communi convictu & converſatione, quæ jucunda ſemper debet eſſe, & ſuavis, duo cernantur extrema, alterum in exceſſu, in defectu alterum, ut quis vel nimium, vel non ſatis, jucundè & ſuaviter ſe gerat, oportet quoque, virtutem aliquam dari, quâ utrumq; hoc extremum corrigatur: At ea non

eſt alia quam comitas, quod ex ſingularum virtutum inductione facile patet, ſi quis per ſingularum claſſes incedat: Eſt quidem comitas nonnullis virtutibus affinior quam aliis, ab omnibus tamen differt, & *objecto* & *actibus*, quibus circa objectum occupatur. Objectum aſſignavimus *theſ. præced.* Actus ſunt duplices. 1. συνηδύνειν καὶ ἀποδέχεσθαι, delectare & probare, quæ oportet. 2. δυσχεραίνειν καὶ λυπεῖν, *ægre ferre & improbare*, quæ oportet, & ſub aliis circumſtantiis reliquis, Sed diſtinctio *Comitatis* ab aliis Virtutibus, ex ejus *proprietatibus* & Viri comis partibus atque *officiis*, clarius innoteſcet.

V. *Proprietates* Comitatis quinque numero recenſet *Ariſt. in textu cit.* *Primam* ſumit, ex modo congrediendi & colloquendi: ait enim, eum, qui comitate inſtructus eſt atque ornatus, cum omnibus agere, verſari, colloqui, jucunde ſuaviterque, ſed quemadmodum decet & decori ratio poſtulat. *Secundam* ſumit ex fine: debet vir Comis illam ſermonis & conſuetudinis jucunditatem referre, non ad turpitudinem aliquam vitæ ſuæ vel damnum alienæ, ſed ad honeſtatem & utilitatem. Cum enim in actionibus humanis tria ſpectanda veniant, honeſtum, utile, jucundum; ita oportet virum comem ſectari jucundum, ut illud non adverſetur honeſto & utili: & oblectationem, *niſi honeſta* ſit atque utilis, non quærit comis, & cum utilitate atque honeſtate mavult eſſe moleſtus quam cum jucunditate noxius. *Tertiam* Comitatis proprietatem petit à comparatione jucunditatis cum contraria triſtitia, quam interdum aliis oportet afferre eum, qui alioquin comis eſt & affabilis: Nam ea poſſunt interdum naſci tempora, & in eos homines incidere poteſt vir Comis, ut illorum dicta ac facta non modo non probet, ſed &, ut ea caſtiget, atque ipſos increpatione ſua & ſevera admonitione triſtitiâ afficiat: ſi quid enim fiat, quod facienti magnum & dedecus & detrimentum adferat, illud prudenter reprehendit & inſectatur vir Comis. v. c. ſi vir comis incidat in hominem, qui ſibi ipſi malus eſt, qui aliis moleſtus eſt, talem ſerio monebit ac caſtigabit cum moderato animi dolore. *Quartam* proprietatem comitatis ponit in eo Philoſophus, quod vir comis, tum in oblectando, tum in offendendo, perſonis ſeſe attemperet, omnibus quidem affabilis, ſed non æque nec eodem modo: aliter viri præſtantes & in dignitate aut munere publico conſtituti, aliter plebeji, ſunt excipiendi: aliter noti, aliter ignoti ſunt tractandi, aliter docti, aliter indocti, aliter pauperes, aliter divites; aliter ſacri, aliter profani. Qui nobiſcum verſantur, aut ſunt præſtantiores, aut inferiores, aut æquales. Erga ſuperiores, viri comis eſt, eſſe ſubmiſſum & officioſum: erga pares, familiarem; erga inferiores, popularem. Quin neque locus neque tempus negligi debent: aliter in templo, in conviviis aliter, aliter in itinere: aliter diebus feſtis, aliter profeſtis: aliter cum lætis, aliter cum triſtibus, eſt agendum ac loquendum. *Quintam* Comitatis proprietatem, haud diſſimilem ſecundæ, repetit *Ariſtoteles* iterum à fine: affirmat, Viro comi propoſitum quidem eſſe, delectare, ideoque ab inferenda triſtitia eum prorſus abſtinere; ſi tamen ab inferenda triſtitia majora videt commoda eventura, contriſtaturum potius eſſe quam delectaturum: oblectatio enim alteri pernicioſa, lethali mulſo vere comparatur, quod ſuave quidem eſt palato, ſed mortem ſecum trahit. Atque hæ ſunt *proprietates* Comitatis, ab *Ariſtotele* recenſitæ, quibus ab aliis Virtutibus facile illa diſcerni poteſt.

VI. Sunt tamen, *qui Comitatem ex virtutum choro*, ut peculiarem atque ab aliis diſtinctam, *proſcribunt*, quod collocetur in moderamine ſermonum & actionum humanarum, quibus vita in congreſſu ac converſatione *(a)* jucunde ac ſuaviter & decenter tranſigi poſſit: atqui idem plane conantur & ſtudent reliquæ virtutes; quin & id agit univerſa Oeconomica & Politica. Verum enimvero, utcunque intendant virtutes reliquæ, & Oeconomica etiam atque Politica, ut vita decore ſuſtentetur, peculiarem tamen delectationem in convictu, congreſſu, ac converſatione reſpicit Comitas, ideoque objecto formali à reliquis differt virtutibus. Quod ſi illæ, aut Oeconomica & Politica, hoc agunt, ut ſuaviter & jucunde vivatur in communi convictu,

id agunt

id agunt & exequuntur, vi Comitatis, quæ leges præſcribit & regulas tradit, juxta quas illa ſuavitas & jucunditas obtineri valeat.

(*a*) Omnis quidem virtus uſum ſui habet, in converſatione humana, cum exercetur; quin & omnia Politices ac Oeconomices præcepta docent, quomodo decenter atque ex decoro vita hominum ſit tranſigenda, ideoque objectum materiale commune habent cum objecto comitatis, illud enim utrobiq; eſt converſatio humana: ſed differunt objecto formali, quia Comitas non tantum decorum reſpicit in converſatione hominum, ſed ſuavitatem ac jucunditatem, quam reliquæ virtutes & præcepta Politica atque Oenonomica non ſpectant.

VII. *Extrema* Comitatis, ſeu *oppoſita vitia* duo ſunt, alterum *in exceſſu*, alterum *in defectu*: illud ἀρέσκεια, *nimium placendi ſtudium*, *adulatio*, *aſſentatio* dicitur; hoc, δυσκολία, *moroſitas*. Ἄρεσκοι dicuntur, qui voce, geſtu, ſermone, dictis ac factis, omnibus placere ſtudent, (vulgo Placentæ vel Placentini, teſte Lipſio) nulla honeſtatis & utilitatis habita ratione, qui nihil intendunt aliud quam ut aliis placeant ac probentur: ſi vero id faciant propter opes aut utilitatem aliquam, quam inde ſperant, & ſectantur, dicuntur *Adulatores & Aſſentatores*, quorum ingenium graphice deſcripſit, *Terentius* in *Gnathone*, *Plautus* in *Ergaſilo*; ille in *Eunucho*, hic in *Capteivis*. *Adulatores*, vel ſunt aperti, vel occulti. *Aperti*, qui palam circa culinas oberrant & cœnas captant (cœnipetæ.) *Occulti*, qui gerunt amici perſonam & ſobrii aliorum ſe negotiis ingerunt. Deinde, alii ſunt *manſueti*, qui tantum balnea ſectantur & menſas; alii *feri*, qui nonnullis adulantur, alios interim calumniis & convitiis onerant. δύσκολοι, *moroſi* ſunt, qui nihil in aliis probant, nemini placere ſtudent, contentionibus omnia implent, conſuetudinem humanæ ſocietatis rumpunt, hominum commercia fugiunt, nihilque gratum habent, quod ab aliis proficiſcitur.

VIII. Quæri hic ſolet, uti de aliarum virtutum extremis, *Vtrum extremorum propius ad Comitatem accedat, utrum remotius ab ea recedat?* Reſp. Id definiri non poteſt ſatis, niſi primum varia & Adulatorum & Moroſorum genera diſtinguantur: nempe utrumque vitium, tum adulationis, tum moroſitatis, ſpectari poteſt, vel ut eſt ſimplex & uniuſmodi, vel ut eſt aliis vitiis auctum ac permiſtum. Cum quis adulatur & adulando nihil intendit aliud quam alteri placere; nec propterea ullo alio ſeſe contaminat ſcelere, *ſimplex* eſt *adulator*: ſic cum quis ex naturæ quadam aſperitate eſt moroſior, neque ſuam moroſitatem aliis vitiis auget, is *ſimplici* laborat *moroſitate*: ſed vero ſi utrumque extremum aliis vitiis ſit auctum & iis ceu copiis auxiliaribus inſtructum, dicitur *adulatio, & moroſitas*, *mixta & compoſita*; quemadmodum, ſi quis verba, geſtus, ac nutus, in aliorum componat gratiam, non tantum ut placeat, ſed inſuper, ut honorem inde adipiſcatur, quo eſt indignus, aut lucrum ut faciat, quo avaritiæ ſuæ ſatisfaciat; aut ſi quis omnia improbet ac nulli placere ſtudeat, non tantum ex agreſti quadam natura, ſed ex induſtria in contemtum aliorum, ut alios afficiat aliqua, vel injuria, vel ægritudine. Hîc utrobique *non ſimplex* eſt *adulatio* vel *moroſitas*, ſed *mixta & compoſita*. Nunc ad quæſtionem propoſitam reſponderi poteſt.

IX. §. I. *Aſſentatio ſimplex ſimplici moroſitate eſt melior, & propius accedit ad Comitatem, quam Moroſitas. Probatur.* Cum ſit propoſitum Comitati, ut jucunde ſuaviterque cum aliis conſuetudo ac converſatio habeatur, erit comitas alienior ab illo extremo, quod magis à delectatione, jucunditate, & ſuavitate, ac longius, recedit: Sed Moroſitas magis ac longius recedit ab illa delectatione, jucunditate, & ſuavitate, quam Aſſentatio: Ergo &c. *Prob. min.* (*a*) Qui enim nullam habet in converſatione ſuavitatem, ſed omnia replet mœrore, angore, triſtitia, is longius abit à jucunditate; quam exigit *Comitas*, quam qui in ſuavitate iſta eſt nimius. Quemadmodum ſimplex avaritia eſt deterior ſimplici prodigalitate, quia longius abit à liberalitatis medio, ita ſimplex moroſitas eſt deterior ſimplici adulatione, quia longius abit à comitatis medio: par enim utrobique eſt ratio.

(*a*) Quod vitium actum habet communem cum virtute, licet in illo actu modum excedat, illud

 propius

propius accedit ad virtutem ipſam, quam vitium iſtud quod nullum habet actum communem cum virtute: ſed Adulatio actum habet communem cum virtute, ſc. jucunde ac ſuaviter cum aliis converſari, licet in ea jucunditate ac ſuavitate Adulator ſit nimius: Moroſitas vero nullum habet actum communem cum comitate, quia moroſus ab omni jucunditate ac ſuavitate abhorret.

X. §. 2. *Adulatio compoſita & mixta, moroſitate compoſitâ* & *mixtâ, interdum eſt melior, interdum deterior:* nempe, gravitas utriuſque vitii æſtimari debet ex malis & vitiis, quæ cum alterutro commiſcentur: & ſic, illud erit ex extremis hiſce vitiis majus, quod pluribus aliis vitiis eſt auctum & majus infert damnum. Sed interdum adulatio, interdum moroſitas, pluribus augetur vitiis majuſque infert damnum. Adulator graviſſima interdum committit ſcelera, ut alteri placeat, quæ tanta ſi non committat moroſus, jam adulator eſt longè deterior moroſo. Contrà, moroſus committere poteſt plus mali ac plus inferre damni, quam adulator, & tum hic eſt altero pejor, ita pro plurium aut pauciorum acceſſu, & pro majori ac minori damno, quod ab hiſce extremis, Comitati ſc. oppoſitis vitiis, ſed compoſitis, ac mixtis proficiſcitur, alterum altero eſt gravius vel levius.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

VERACITATE.

THESIS I.

EX virtutibus ὁμιλητικαῖς non eſt poſtrema *Veracitas*, quam *Comitati c.6.l.4.Eth. ad Nicom.* explicatæ, & à nobis *ſuperiori diſp.* pertractatæ, ſubjicit *c.* 7. *Ariſtot.* eamque Græcè vocat ἀλήθειαν; ſed minus proprie: quippe ἀλήθεια *veritatem* ſignificat, quæ hujus virtutis *objectum* eſt potius, quam ipſa, de qua nunc agimus, virtus: ſignificantius diceretur φιλαλήθεια. Lat. *Veracitas* melius dicitur hæc virtus, quam *Veritas:* dicitur quoque, *Candor, Sinceritas, Integritas, Ingenuitas.*

II. *Veracitas* eſt, μεσότης περὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν λόγοις καὶ πράξεσι, *Mediocritas circa veritatem in ſermonibus & operibus*: vel μεσότης περὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ὁμολογίαν ἐν ὁμιλίαις πολιτικαῖς, *Mediocritas circa veri confeſſionem in converſatione civili. Objectum* Veracitatis *eſt Veritas*, ſeu *verum*, ſeu *veri confeſſio ac profeſſio, in dictis & factis ſocietatis civilis.*

III. (*a*) *Veritas*, non ſpectatur hic illa, quæ eſt conformitas rei, cum principiis ſuis conſtituentibus aut definientibus, vel cum intellectu, vel cum idea: (*b*) hæc enim eſt *Entis* affectio ſimplex ac tranſcendens, & ad *Metaphyſicam* pertinet, diciturque veritas ſimplex: nec conſideratur hic *veritas cognitionis*, ſeu *judicii*, ſeu *mentis*, quæ in eo eſt ſita, ut res repræſentetur in intellectu eo modo, quo eſt extra mentem: hæc veritas ad *Phyſicam* pertinet, diciturque veritas complexa, eſtque conformitas mentis cum rebus cognitis: nec illa quoque veritas huc ſpectat, quæ *veritas doctrinæ* vulgo dicitur, qualis eſt, (*c*) vel diſciplinarum in ſolâ cognitione conſiſtentium, vel artium quarundam, quæ aliquid faciendi vel agendi præcepta tradunt, quo ſenſu Ars definitur *Ariſt.* ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική, habitus effectivus cum ratione *verâ:* nec hujus loci eſt *veritas juſtitiæ*, quæ in pactis & conventionibus ſervandis, fide datâ non fallendâ, &c. præſtatur; hoc modo quippe verus eſt & veritatis habitu præditus, qui

proximo

proximo cuique ſuum tribuit, etſi mentiatur: nec denique hic intelligitur (*d*) *veritas vitæ*, quæ eſt vivendi ratio, divinis humaniſque præceptionibus exactè reſpondens; nam veritas in Veracitate nullas propriè intuetur leges aut præceptiones, ſive humanas, ſive divinas, quibus vivendi ratio dirigitur, ſed *ſolam dictorum factorumq́ cum rebus, dictis ac factis, æqualitatem*: *hæc veritas*, *objectum* eſt *Veracitatis*, quæ eſt *adæquatio ſermonum & operum ſignificantium, ad res quas ſignificant, & ad animum ſignificantis*, quâ unuſquiſque talem ſe demonſtrat totâ vitâ qualis eſt, nec aliud dicit, facit, ſentit, quàm quod debet & res eſt, cum, quæ ſibi adſunt, adeſſe, quæ abſunt, abeſſe, ingenuè profitetur, bona ſua vel mala, uti & aliorum, nec majora facit, nec minora, quâ quis animum ſuum ita confirmat, ne quid falſi, ficti, aut picti, proferat, ore, lingua, geſtu, nutu, aliiſque modis. Hæc enim veritas non ſermonem tantum reſpicit, ſed geſtus inſuper, nutus, veſtitum, adeoque quicquid ſignum eſt, quo mentis ſuæ ſententiam, affectus, & quicquid in animo eſt, prodit homo. *Materia* ergo *circa quam* hæc veritas verſatur ſimul & veracitas, ſunt ſermones & actiones externę, quibus *in converſatione civili* per totā vitam deſignamus ac patefacimus noſtrā ipſorum conditionem ac ſtatum in humanis bonis, ut ſunt, nobilitas, amici, opes, doctrina, ſapientia, robur corporis & pulchritudo, &c. quæ omnia, cum profitemur ingenue ita nobis adeſſe vel abeſſe, ut pro loci, temporis, aliarumque circumſtantiarum ratione, vel abſunt vel adſunt: (*e*) jam veraces ſumus, eſtque in nobis, hæc, de qua agimus, virtus.

(*a*) Omnis veritas dicit convenientiam unius rei cum alia, ſed non omnis veritas eſt objectum veracitatis. VerumMetaphyſice, dicitur illud quod convenit cum principiis vel conſtituentibus, ut cum verum aurum vocamus id quod habet in ſe omnia principia ad veri auri conſtitutionem requiſita; vel definientibus, ſic Deus decitur verus Deus, quia in ſe habet omnia iſta principia quibus definitur, nam principia conſtituentia nulla habet, ut cum illis convenire nequeat, quia eſt expers compoſitionis: verumPhyſice, dicitur omne intellectus judicium, quod convenit cum rebus judicatis, quando res ita ſe habet, ut intellectus illam ſe habere judicat: veritas Doctrinæ, eſt convenientia præceptorum, i. e. definitionum & diviſionum cum rebus definitis ac diviſis, cum enim diſciplinæ ſint habitus veri, non poſſunt conſtare niſi ex præceptis veris: veritas Juſtitię, eſt convenientia promiſſionis cum re promiſſa, quando quis præſtat id de quo pręſtando cum alio convenit: veritas Vitę, eſt convenientia vitæ humanæ cum legibus divinis & humanis, talis perfecta convenientia in hac vita non datur; ſed veritas, quam ſpectat veracitas, eſt convenientia ſignorum exteriorum cum rebus ſignificatis & animo ſignificantis, ſive illa ſigna ſint verba, ſermones, facta, nutus, geſtus, aut quodcunque tandem quo ſignificamus noſtram aut noſtrorum aut aliorum etiam conditionem, præſertim in bonis humanis, ſive animi, ſive corporis, ſive fortunæ: quando quis itaque externis ſignis, ut veſtitu, aut etiam ſermone profitetur ſibi eſſe plures opes quam poſſidet, is ab hac convenientia ſigni exterioris ſignificantis cum re ſignata recedit, & peccat in exceſſu; contra cum quis veſtitu aut ſermone ſignificat non tantum ſibi eſſe divitiarum quantum eſt, is recedit quoque à veritate iſta quam ſpectat veracitas, ſed peccat in defectu.

(*b*) Affectio Entis Tranſcendens dicitur, quia illa, ſicuti ipſum Ens, tranſcendit omnes Categoriarum limites, i. e. in nulla reperitur Categoria, eſtque unitas, veritas, bonitas. Affectio Simplex Entis dicitur, quæ Sola cum Ente reciprocatur, ut, Omne Ens eſt unum, &, Omne unum eſt Ens. Affectio Conjuncta dicitur, quæ combinatim cum Ente reciprocatur, ut, Omne Ens eſt vel Cauſa, vel Cauſatum, &, Omne quod eſt Cauſa vel Cauſatum, eſt Ens: at non licet alterutrum Solum cum Ente reciprocare, ut, non licet dicere, Omne Ens eſt Cauſa, &, Omnis Cauſa eſt Ens, nam prior Enunciatio falſa eſt.

(*c*) Omnium præcepta oportet eſſe vera; nam falſa præcepta docere nos nequeunt, ut aliquid vel ſciamus, vel faciamus.

(*d*) *Veritas Vitæ*, eſt Conformitas Morum & Actionum humanarum cum legibus latis.

(*e*) Veracitas eſt Virtus quæ omnia dicta ac facta reddit Conformia & Congrua Animo hominis, qua Aliquis nihil Aliud lingua promit, quam quam quod Corde premit, & qua nihil facit aliud, quam quod Animus dictat, & quod res ipſa poſtulat.

IV. Sed *Veracitatem eſſe Virtutem*, id eſt, habitum moralem, probandum eſt nobis: id ſic probamus. Ubi reperitur exceſſus & defectus,

fectus, ibi quoque eſt medium ſeu virtus. Atqui circa ſermones, verba, nutus, geſtus, veſtitum, aliaſque actiones externas, in quantum ſunt indices & teſtes veri, cadit exceſſus & defectus. Ergo &c. Prob. min. poteſt enim quis ſermone, nutu, geſtu, veſtitu, ſimilive actu externo, ita ſe componere, ac ſi bona habeat quæ non habet, item ac ſi majora habeat quam habet; atque hic modum & medium veritatis excedit: alius contra poteſt ita actiones ſuas externas inſtituere, ac ſi bona in ſe non ſint, quæ tamen ſunt, vel ac ſi minora eſſent quam ſunt: atque hic à modo & medio veritatis deficit. Veracitas hoc utrumque corrigit, & inclinat hominis appetitum, vel rationalem, vel ſentientem, ne aliud ſignificet geſtu, nutu, ſermone, verbis, veſtitu, ullove ſigno vel actu externo, quam quod res eſt.

V. *Veracitatem* eſſe virtutem, ex th. 4. conſtat, nunc porro demonſtrandum eſt, *eam eſſe à cæteris virtutibus diſtinctam*; quod vel ex eo ſatis liquet: quia habet objectum à cæterarum virtutum objectis diſtinctum: quippe nulla eſt virtus alia, quæ verba & ſigna ſic jubeat eſſe vera, ſicuti poſtulat ratio, etiam tum, cum neque juſtitia, neque religio, neque alia virtus, dictorum factorumque veritatem, efflagitat: quod ſi ad aliquam virtutem revocanda eſſet veracitas, ad juſtitiam, cui eſt ſimillima, revocari deberet: ſed vero *à juſtitia ſuo diſcrimine diſcernitur*: quia, alia eſt veritas, objectum veracitatis, dictorum factorumque cum rebus, quæ dicuntur ac fiunt, adæquatio i. e. convenientia: alia eſt veritas juſtitiæ, quæ eſt rei cum re æqualitas: (*a*) juſtitia reſpicit veritatem, ſed eam, quæ in pactis, conventionibus, & judiciorum tractatione cernitur: at veracitas longe aliam reſpicit veritatem, ſc. dictorum ac factorum, ut vere fiant ac dicantur, quæ fieri ac dici debent: (*b*) atque hæc dari debet ac ſæpe datur etiam tum, cum juſtitia nullam veritatem poſtulat, id eſt, cum juſtitiam exerceri non eſt neceſſe.

(*a*) Veritas, quam exigit Juſtitia, locum tantum habet in tranſactionibus & pactis: ille V. C. vere Juſtus eſt, qui mercedem laboranti dat ex pacto debitum, qui pecuniam numerat pro conductis ædibus ex Conventione mutua promiſſam: ſed Veritas, quam poſtulat Veracitas, extra pacta aut tranſactiones locum habet in omnibus dictis factiſque hominum, vult jubetque ea dici ac fieri, quæ dicenda ac facienda ſunt.

(*b*) Quarum veritatum una ab altera abeſſe poteſt, ex non conſtituunt objectum unius ejuſdemque virtutis: ſed veritas quam reſpicit veracitas, quæ ſita eſt in conformitate ſignorum cum rebus ſignificatis & animo ſignificantis, abeſſe poteſt à veritate quam reſpicit juſtitia, quæ eſt ſita in conformitate promiſſionis & rei promiſſæ, aut adæquatione debitionis & rei debitæ; ſic poteſt quis mentiri aut alicui falſum dicere, ut tamen unicuique ſuum tribuat; hic ſervaverit quidem veritatem juſtitiæ, ſed non eam quam ſpectat veracitas.

VI. Poſtquam Veracitatem eſſe virtutem, & diſtinctam à cæteris, eſt oſtenſum, reſtat, ut hominis veracis *officia* & ipſius Veracitatis *oppoſita* conſideremus. Primũ veracis *officium* eſt; τὸ ἀληθεύειν veritatem profiteri, ob ſolam honeſtatem, i. e. nullam aliam ob cauſam verum in dictis & factis conſectari, quam ſolius virtutis & honeſtatis gratiâ: itaque, nec præmii, nec pœnæ, nec legum, nec lucri, nec honoris, nec ullius rei, niſi honeſtatis, cauſa, verum dicit: Secundum Veracis *officium* eſt, τὸ μὴ ἀληθεύειν, i. e. veritatem interdum celare, tegere, premere, adeoque veritatem non profiteri, niſi circumſtantiæ, perſonarum, loci, temporis, aliæque id exigant: neque enim veritas ſimpliciter eſt dicenda ubivis gentium, omni loco & tempore, abſque ullo diſcrimine, ſed prudentia, ut in omni virtute, ita in hac potiſſimum eſt adhibenda: non equidem diffiteor, difficile eſſe determinatu, quantum ſit concedendum prudentiæ, (*a*) in veritate reticendâ ac tegendâ; fieri tamen poteſt, ut abſque vitio, prudenter aliquando, non dicamus veritatem. Nunquam aliquid veritati contrarium, ſeu falſum, ſeu mendacium, eſt dicendum, ſed non ſemper omne verum eſt dicendum, poteſtque tuto aliqua veri pars taceri, ſi circumſtantiæ id exigant. 1. Cum de re aliquâ conſultum non eſt omnem veritatem eloqui: tali caſu poteſt aliqua pars veri dici, & alia taceri. Exemplum ejus rei inſigne adducit *Keckerm. l. 2. Syſt. Eth. c. 9.* ex vita Athanaſii, qui cum fugeret Arianos

nos perſequentes, factum fuit, ut navis divinitus verſa fuerit & obviam procederet hoſtibus, qui cum Athanaſium non noſſent, rogarunt eum, an non vidiſſet prætervectum Athanaſium; reſpondit ſanctiſſimus Pater, modo prætervectum eſſe, ſed non addebat, ſe eum eſſe, qui jam rediret; quod quidem verum erat, ſed non tenebatur dicere Athanaſius, ac tuto ſilebat. 2. Si quis alteri ex mente ejus reſpondere non tenetur, poteſt aliquam partem veri reticere & cautè ac prudenter ipſi reſpondere, quod verum eſt quidem, licet forte aliud verum pro reſponſo interrogans exſpectaſſet. Sic Abrahamus Patriarcha rogatus de uxore ſuâ, reſpondit eam eſſe ſororem: quod imitatus quoque eſt Iſaacus. Diverſum quid à veritate quæſtionis propoſitæ reſpondit uterque: & uterque verum dicebat, quamvis non de quęſtione propoſitâ uti interrogantibus videbatur. 3. Reticeri poteſt veritas & tuto ac licitè, imo debet, cum taciturnitatis lege tenemur eam non proferre. Si quis Conſiliarium roget, quid in Senatu ſit actum, non tenetur proferre Conſiliarius, ſed vel tacere poteſt, ac debet, vel indirecta uti reſponſione & orationem aliò flectere. 4. Poteſt ipſa veritas interdum tuto ac prudenter diſſimulari; ut ſi quis inter hoſtes, ebrios, latrones, aut id genus homines verſetur; poteſt ſanè aliquo ſilentio eoque juſto uti: præceptum enim affirmativum de veritate dicendâ non obligat ad ſemper, ut loquuntur vulgo, ſed prout exigit ratio circumſtantiarum bene expenſarum. (*b*) Summa omnium huc redit. *Veracis officium eſt, prudenter & circumſpectè ſemper agere ac dicere, & verum, vel profiteri, vel celare, pro re natâ & circumſtantiis oblatis*: ſed ſedulo cavendum ac providendum, ne prudentia in calliditatem, aut veritas non prolata in mendacium turpemve ſimulationem, abeat ac deſinat.

(*a*) Illa duo accurate debent decerni, veritatem reticere, & falſum pronunciare: prius abſque mendacio interdum fieri poteſt, cum ſcil. circumſtantiæ omnes expenſæ veritatem reticendam eſſe jubent; ac tum demum vitium eſt, cum veritatem profiteri circumſtantiæ mandant; ſed falſum pronunciare ſemper eſt vetitum nec unquam ob ullas circumſtantias fieri poteſt bene, quia per ſe malum eſt.

(*b*) Caſus iſti theſi ſexta enarrati, quibus abſque peccato veritas interdum reticeri poteſt, nihil faciunt pro mentali reſervatione aut æquivocatione Jeſuitica: prior committitur, cum aliquid dicitur quod verum eſt, ſed non niſi ſub conditione quam mente reſervat ac reticet is, qui alteri loquitur, hæc merum ac verum eſt mendacium; nam cum alter, cui loquitur, loquentes cogitationes, & mente reſervatas conditiones non intelligat, ſolus enim Deus eſt cogitationum noſtrarum inſpector, ipſi turpiter à loquente imponitur, dum judicat eſſe abſolute verum quod tantummodo verum eſt, ſecundum conditionem aliquam verbis non expreſſis ſed intellectu loquentis retentam ac reſervatam: poſterior committitur, cum voces aut phraſes proferuntur quæ ambiguæ ſunt aut homonymæ, & alio ſenſu accipiuntur ab audiente, alio à loquente: utrobique mendacium eſt ac fallacia quædam; in priori caſu, à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid: in poſteriori, vel homonymiæ vel amphiboliæ.

VI. *Oppoſitum* Veracitatis in genere eſt *Mendacium*: mendax enim eſt, qui à veritate recedit. Verum, cum veritas ſit ſimplex, & duobus modis ab ea recedi poſſit, vel plus, vel minus, dicendo & faciendo, quam veritas exigit, duplex quoque eſt mendacii ſpecies; *ἀλαζονεία Ariſtot. Interpretibus jactantia*, & *εἰρωνεία Ariſt. Interpretibus diſſimulatio* dicta. Ἀλαζονεία, *jactantia eſt*, vitium in exceſſu, quo quis ſibi vel aliis plura arrogat & majora de ſe vel aliis prædicat quàm ſunt: verſatur hoc vitium circa ea, quæ non ſunt, ac ſi eſſent, aut circa minora, quaſi eſſent majora, i. e. ea, vel nobis, vel aliis, affingit, quæ nec in nobis nec in aliis ſunt, vel majora comminiſcitur quàm ſunt. *Ariſt.* hoc vitium per fines diſtinguit: & ratione finis, ei duplex eſt ἀλάζων; vel enim μηδενὸς ἕνεκα, nihili gratiâ, i. e. ob nullum finem, ſimulat ſibi eſſe majora quàm habet, ex ſolâ vanitate, quæ poteſt dici jactantia ſimplex, vel ἕνεκα τινὸς, propter aliud, vel honorem, vel pecuniam, &c. & talis jactantia eſt compoſita ac mixta. Εἰρωνεία (*a*) *diſſimulatio*, in defectu eſt vitium, quo quis diſſimulat ſibi vel aliis eſſe ea bona quæ habet, aut minora facit quam habet. Aliud eſt ironia in *Ethicis*; aliud in *Rhetoricis*: ibi eſt

tropus

tropus à contrario ad contrarium, hîc eſt vitium illud, quod definivimus. Sunt εἴρωνες duum generum apud *Ariſt.* Quidam diſſimulant in ſe ea, quæ non adeo manifeſta & cognita ſunt aliis; quidem diſſimulant ea, quæ ſunt omnibus conſpicua & obvia: prioris generis diſſimulatores, minus; poſterioris, gravius peccant. Ad ironiam referunt Ethici *Calumniam*; cum quis aliena bona deprimit, & aliorum mala valde extollit: certe talis in Veracitatem peccat.

(a) Simulatio & diſſimulatio interdum in bonam, interdum in malam ſumuntur partem: priori modo abſque animo decipiente fieri poteſt, ut aliquis ſimulet ſe hoc aut illud facturum, quod tamen non facit, quia illud ante facere conſtituerat, ſed priuſquam plene illud eſt executus, interea temporis animi ſententiam mutat ab alio aliter perſuaſus; ac ſi ad primam alterius interpellationem non ſtatim acquieſcat, ſed ita ſe componat, ac ſi id quod deſtinaſſet plene perfecteque exequi vellet, is quidem tum dicitur ſimulare, ſed abſque peccato, quo ſenſu Chriſtus Lucæ 24. dicitur ſimulaſſe ſe longius iturum: ſic & fieri poteſt, ut aliquis aliquid diſſimulet, i. e. non proferat, non dicat illa quæ erant dicenda & proferenda, idque ſine peccato, quo ſenſu Athanaſius diſſimulavit Arianis ſe illum eſſe, de quo quærerent, an Athanaſius iſtac eſſet prætervectus; ſic Abrahamus diſſimulavit Saram eſſe uxorem ſuam, quod dicere non tenebatur: ſed ſimulatio & diſſimulatio, quæ ſunt conjunctæ cum impoſtura proximi & animo decipiendi, ſunt vitia veracitati oppoſita, differunt autem inter ſe, quod ſimulemus falſa, diſſimulemus vera, & ſimulatio ſit in exceſſu, diſſimulatio in defectu; veritatis peccatum eſt, cum quis falſo crepat majores divitias quam poſſidet, is ſimulat ſe ditiorem, quam eſt, at qui ſe ait minus divitem eſſe, cum vere ſit magis dives, is diſſimulat divitias ſuas quas vere poſſidet.

VIII. *Mendacium* habet ſe ad *jactantiam* & *diſſimulationem*, ut *genus ad ſpecies*: nam, & jactator oſtentatione & venditatione rerum ſuarum, id agendo, ut videatur eſſe is, qui vere non eſt, & diſſimulator, obtegendo & imminuendo ſua, ut videatur is non eſſe, qui vere eſt: uterque, utrimque alienam ementitur perſonam, & mendacium committit: nam utraque falſa quædam eſt vocis factique ſignificatio cum conſilio propoſitoque fallendi: at hoc ipſum, nihilque aliud, mendacium eſt. *Mendacium* enim eſt *vitium, quo per ſignum aliquod, ſive id fiat voce, ſive ſermone, ſive facto, ſive ſcriptura, ſive nutu, &c. innuimus & proferimus aliquid, quod aliter ſe habere exiſtimamus*, (a) *cum animo & intentione fallendi.* Atque hinc videre eſt diſcrimen, quod eſt inter *mendacium dicere* & *mentiri*: nam mendacium dicere, i. e. falſum dicere Logice, poteſt is, qui non mentitur, nō dicit falſum Ethice; ſc. qui falſa dicit ac narrat aliis, quæ auditione accepit, abſque fallendi propoſito, mendacium ſeu falſum Logice dicit, non tamen mentitur, falſum dicit Ethice, quia animus & intentio decipiendi, quæ rationem formalem mendacio largitur, longe ab illo abeſt: formalis enim ratio actionis moralis ab electione pendet & voluntate: ideoque fieri poteſt, ut quis vera dicendo mentiatur, puta, ſi quis vera dicat inſcius, & dicat animo fallendi, *mentitur formaliter*, quia committit falſitatem Ethicam: ſicut contra, qui alterius falſa verba narrat inſcius ſine animo fallendi, *mentitur materialiter* tantum, quia committit falſitatem Logicam, quod ſi tamen, quæ falſa narrantur, talia ſint, ut qui narrat, falſa eſſe ſcire potuerit ac debuerit, non plane extra culpam eſt, & *interpretative* mendax eſt, i. e. habetur pro mendaci, quia quæ nunc quidem falſa eſſe ignorat, ſcire potuit ea eſſe falſa. Atque huc pertinet diſtinctio (b) *Mendacii*, quod eſt, κατ' ἄγνοιαν, *ſecundum ignorantiam*, vel κατὰ προαίρεσιν, *ſecundum electionem.*

(a) Ex hiſce verbis liquet, mendacium officioſum & jocoſum vera eſſe peccata & mendacia, quia utrumque conjunctum eſt cum animo fallendi: intentio enim boni finis], nō poteſt facere actionem, quæ per ſe eſt mala, bonam: ſed aliquid dicere, aliud cum intentione decipiendi quam res eſt, ſolius utilitatis aut voluptatis cauſa, nihil eſt aliud, quam mentiri ſeu actionem committere malam ob finem bonum: ſed non ſunt facienda mala, ſcil. turpia & inhoneſta, à lege vetita, ut eveniant bona, aut jucunda aut utilia.

(b) Mendacium ſec: ignorantiam invincibilem, eſt falſum logice, ſec: ignorantiam vincibilem, eſt falſum Ethice, ſi non in ſe & formaliter, ſaltem in ſua cauſa & virtualiter & interpretative.

Mendacium ſecundum electionem, eſt proprie

prie dictum formaliter Mendacium; Mendacium ſecundum Ignorantiam, eſt duplex, vel ſecundum ignorantiam invincibilem, eſtque Mendacium Materialiter, vel ſecundum ignorantiam vincibilem, eſtque Mendacium Interpretative dictum.

IX. Quæritur hic, *Vtrum extremorum Veracitati magis adverſetur, jactantia an diſſimulatio? utrum ſit deterius?* Reſp. 1. Illud vitium eſt deterius, quod aliis, quibuſcum vivimus, eſt moleſtius & gravius: Sed in humano convictu eſt jactantia gravior & moleſtior diſſimulatione. Ergo. 2. Vitium, quod eſt frequentius, & in quod homo prolabitur facilius, eſt deterius: Sed jactantia eſt talis prę' diſſimulatione. Ergo. Homini quippe à natura major eſt propenſio ad jactantiam quam ad diſſimulationem. 3. Illud vitium eſt deterius, cui finis eſt propoſitus deterior. Sed finis jactantiæ eſt deterior quàm diſſimulationis. Ergo. Quia jactator, vel ex inani gloriâ, vel lucri cupiditate, impellitur ad res ſuas extollendas: diſſimulator, ut fugiat tumiditatem & arrogantiam, ſua deprimit. Poteſt tamen fieri per accidens, ut interdum diſſimulatio ſit deterior ipsâ jactantiâ, ſi ſcil. diſſimulator doloſe & ſubdole diſſimulationem ſuam dirigat ad decipiendum alium: finis enim tum diſſimulatori propoſitus eſt pejor quàm jactatori: finis autem bonitatem & malitiam ejuſque gradus potiſſimum largitur.

ANNEXA.

1. *Omne mendacium, etiam jocoſum & officioſum, eſt peccatum.*
2. *Occultatio veritatis, per mentalem reſervationem, aut æquivocationem verbalem, nihil eſt aliud quam mendacium.*
3. *Strategemata non ſunt illicita, nec pro mendaciis habenda.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM VIGESIMA-OCTAVA, *DE* URBANITATE.

THESIS I.

EX virtutibus ὁμιλητικαῖς, converſatricibus, duas, *Comitatem* & *Veracitatem*, expoſuêre *diſput.* 26. & 26. Supereſt tertia, quam εὐτραπελίαν vocat *Ariſt. l.* 4. *Eth. ad Nicom. c.* 1. quæ tamen vox in malam interdum ſumitur partem, ſignificatque non *Vrbanitatem* ſed *ſcurrilitatem*: quo ſenſu ſumitur apud *Apoſtolum*, ad *Epheſ.* 5. 3. *ne nominetur,* inquit, *inter vos, αἰσχρότης turpitudo, μωρολογία ſtultiloquium, aut εὐτραπελία ſcurrilitas*: ſi enim εὐτραπελία ibi ſignificaſſet *Vrbanitatem*, eam non vetuiſſet *Apoſtol. Ariſtot.* hac voce ipſam virtutem deſignavit, quamvis moneat *in textu*, eam ſumi aliquando in partem deteriorem. Dicitur verò εὐτραπελία, quaſi *facilitas & flexilitas morum*, videturque deſcendere à verbo τρέπω, *verto, flecto, muto*: ſunt enim εὐτράπελοι quaſi εὔτροποι, *qui flexili & verſatili ſunt ingenio*, qui ſuos mores, ſermones, & actiones, facile poſſunt flectere ad aliorum arbitrium, ut neminem offendant, ſed contrà oblectent ac recreent. *Lat. Vrbanitas* dicitur ab *urbe*, quia in urbe ſuavius ac jucundius converſari ſolent homines quàm in agris & pagis.

II. Εὐτραπελία ἐστὶ μεσότης περὶ παιδιάς. *Vrbanitas eſt mediocritas circa jocos.* Hinc nonnulli εὐτραπελίαν dictam exiſtimant, quia ex jocis & ludis maximè οἱ τρόποι *mores* hominum dignoſcuntur. *Objectum*

Urbanitatis, ſunt *joci & ludi:* nam vox παιδιὰ, utrumque ſignificat, tum ludum, tum jocum: quæ tamen voces duæ ſic diſcriminantur apud Latinos, ut *Ludus* in facto, *Iocus* in verbo, conſiſtere videatur: neque tamen hoc ipſum diſcrimen perpetuum eſt, ne apud probatos quidem Authores. Ergo nos *ludum jocumque* dicemus promiſcue, quodcunque opponitur & contrarium eſt *ſerio:* ut enim *Comitas* in ſeriis occupatur, ita *Vrbanitas* in jocoſis & ridiculis. Verſatur *Vrbanitas* circa *ludos & jocos*, tum *faciendos* ac *dicendos*, tum *ſpectandos* ac *audiendos*: & utrobique *modum* ac *medium* præſcribit Urbanitas.

III. *Aliquam eſſe Virtutem circa jocos ac ludos*, duabus rationibus probat *Ariſt. Eth. ad Nic. l.* 4. *c.* 8. una deſumta eſt ex loco totius & partium: altera deſumitur ex contrariis. 1. Eſt. In omni vita omnibuſque vitæ partibus locum habet virtus. Sed quies, in qua ludi exercentur ac joci, ad vitam pertinet, eſtque vitæ pars. Ergo & hîc virtus aliqua eſt collocanda, quæ ludos jocoſque & facere & ſpectare, & dicere & audire, doceat, quos & qua ratione oportet. 2. Eſt. Ubi eſt exceſſus & defectus, ibi quoque virtus eſt. At circa jocos ac ludos eſt exceſſus & defectus. Ergo. Quod ſit exceſſus, experientia ſatis docet in iis, qui plus temporis in ludo, jocis, ac ludicris, impendunt, quam par eſt, qui alienis horis ſponte dimittunt opera ſeria & otium eligunt jocandi ac ludendi, idque cum minime quadrat. Eſt & defectus hîc: nam qui ita mentem intendit in rebus ſeriis, ut ſe delaſſet, ut ſpiritus animales plane fatiget, ut labori non adjungat & cum eo commutet requiem, ut ſeriis nunquam ſuccedant ludicra, ut nunquam varientur feſta profeſtis, deficiunt à medio Urbanitatis: Deus enim ipſe poſt labores refici animum voluit, ut ad labores novos reddantur homines alacriores: ideoque Sabbatha quædam populo Judaico inſtituerat, ut non ſolum hominum ſed & jumentorum corpora per illam quietem reficerentur: & fruſtra naturæ Author, Deus, tantum ad ludendum & jocandum propenſionem indidiſſet mortalium animis, niſi honeſte etiam & ex virtute jocari quis ac ludere poſſet. Cadit ergo circa ludum jocumque, tum faciendo, tum ſpectando, tum audiendo, tum loquendo, ut oportet & quantum oportet, (*a*) *virtus*: cadit & *exceſſus*, ſi nimium iis utamur: cadit *defectus*, ſi quis nullis jocis, vel dicendis, vel audiendis, delectetur. Sed vero, ut mediocritas utrobique ſervetur, quænam ſint *officia Vrbani*, in jocis dicendis, quænam in audiendis, videamus.

(*a*) Quæritur, an abſque peccato aut vitio Urbanitati contrario quis poſſit aut facere aut ſpectare ludos ſcenicos, tum comicos, tum tragicos? Reſp. ludi iſti ſpectari poſſunt vel in ſe ſimpliciter, abſque vitiis aliis concomitantibus, vel cum illis vitiis, quæ eos comitari ſolent: in ſe non ſunt illiciti, quippe ſi de virtutibus faciendis & vitiis fugiendis præcepta tuto legi poſſunt, quidni eadem audita aut viſa per virtutum vitiorumque, qua voce, qua geſtu, repræſentationem, uti fit in ludis ſcenicis, honeſte, licite & tuto audiri, aut videri poſſunt: ſed ſi ſpectentur hi ludi, cum conjunctis plerumq; vitiis, quales ſunt hodiernæ ruſticorum in pagis, civium multorum in urbibus, & circumforaneorum hiſtrioniæ, omnino ſunt damnandi, quia in illis ſæpe argumentum tractatur ex Bibliis Sacris, ſed verbum Dei non eſt datum, ut hiſtrioniæ ſit materia, quia ſæpe ſcurrilia, indecora, turpia, repræſentantur, ſpectantur, audiuntur, quia nomen Dei temere ſæpe invocatur, & juramentis profanatur, quia ipſum ſæpe Deum imagine exprimunt, quia virilis veſtitus in muliebrem mutatur, & contra, ut nullum ſit diſcrimen ſexus, quod vetitum eſt in legibus Moſaicis, &c. at vero quando iſta omnia abſunt, nihil mali in ludis illis eſt, ut ſi cædes, in principe aut viro illuſtri facta, repræſentetur, oculis, auribuſque aliorum, ut ſceleris execratio horribilis tanto magis poſterorum feriat animos, ut etiam exhibeatur in ſcena, ludo honeſto, victoria de hoſtibus reportata, aliiſque ſimilibus caſibus.

Quæritur, An alii præter ſcenicos ludi, aut luſus ad animi corporiſque relaxationem inſtituti, ſint liciti? quales ſunt ſcacchiæ, & latrunculorum ludi, aut etiam ſphæriſterii, aut exercitium ſagittandi, &c. Reſp. omnes illos eſſe licitos in ſe ſpectatos, modo abſint vitia, quæ eos vel comitantur, vel conſequuntur, ut ſunt jurgia, lites, juramenta, neglectio vocationis, emunctio alienæ pecuniæ, &c.

Quæritur, an inter ludos licitos quoque comprehendatur ludus aleæ, & chartarum pictarum? Reſp. idem quod de aliis ludis, ſcil. ſi ſejungantur ac ſeparentur vitia, quæ plerumque

adſunt,

adſunt, quia ſi ludus aleæ (idem de chartarum ludo eſt dicendum) per ſe & ex natura ſua, ſemotis ſemovendis, ſit illicitus, oportet aut in lege, aut in verbo Dei ſit vetitus: ſed non eſt vetitus, Ergo. Reſp. qui ſecus ſentiunt, præcepto tertio decalogi vitari, quod jactus aleæ ſit temeraria invocatio nominis Dei, cum enim, qui aleam jacit, non habeat in ſua poteſtate, ut talis cadat numerus, qualem deſiderat, ajunt providentiam quandam extraordinariam Dei hic implorari, & ſic Deum tentari, cum id ſit ſine cauſa; ſed Reſp. 1. negamus in jactu aleæ, etiamſi ſit extra poteſtatem jacentis talem jacere numerum qualem vellet, implorari Dei providentiam extraordinariam, & ſic temere nomen Dei uſurpari, non magis, quam id fit in ejaculatione ſagittæ in altum; nullus enim hominum, vel peritiſſimorum ſagittariorum hoc effectum dare poteſt, ut ſagitta in altum emiſſa cadat in illud punctum terræ, in quod eam cadere vellet; idem dicendum eſt, ſi quis pilam projiciat in altum. Objiciunt adverſarii Prov. cap. 16. verſu ultimo, ubi hæc habentur verba, In gremium conjicitur ſors, à Jehova autem eſt eventus ejus, ergo, inquiunt, extraordinaria hic Dei providentia circa ſortis eventum occupatur, quam temere invocant, qui ſolius animi gratia alio ludo ſe oblectant. Reſp. nulla eſt conſequentia, non magis quam ſi ex alio verſu alterius capitis 21. Prov. Sal. ubi dicitur, Equi parantur ad prælium, ſed victoria eſt à Domino, inferam, ergo equos parare ad prælium eſt invocatio extraordinariæ Dei providentiæ, nam & eventus victoriæ etiam eſt à Domino. 2. Extraordinaria Dei providentia dicitur, cum Deus effectum aliquem edit, aut eventum largitur ſupra naturam, ut cum facit miracula, cum ſidit mare rubrum, cum impedimentum poſuit in corporibus trium iſtorum juvenum qui injecti erant in fornacem Babylonicam, ne comburerentur; quemadmodum ordinaria Dei providentia dicitur, cum Deus ſequitur ordinem naturæ à ſemetipſo fixum, & leges naturæ, à ſe rebus inditas, & utitur mediis naturalibus in operando: ergo in omni jactu aleæ ſi occupetur providentia Dei extraordinaria, Deus faciet miraculum, conſequenter quoties bajuli noſtri aleam jaciunt, quis ex illis ſarcinam hanc aut illam ſit portaturus, aut quis in opere omnibus communi primus, quis ſecundus ſit laboraturus, totidem ſemper erunt miracula. 3. Quod per ſe illicitum eſt ac malum, id nunquam poteſt fieri aut exerceri bene, ſic nunquam poteſt abſque peccato dici mendacium aut homicidium committi, quia utrumque in ſe malum eſt ac vetitum, ſed jactus aleæ poteſt fieri abſque peccato; neque enim peccant bajuli noſtri, cum tali modo & fine aleam jaciunt, ut ſtatim eſt dictum, & ſi ludus aleæ eſſet illicitus, quia ſpecies eſt ſortis, omnis ſors foret illicita; atqui hoc eſt falſum, nam Deus ipſe in Teſtamento veteri ſortem adhiberi voluit in hæreditatibus herciſcundis, & dividendis, & Apoſtoli ſorte uſi ſunt in electione novi Apoſtoli loco Judæ: ſed nec Deus uti præcepiſſet, nec Apoſtoli uſi fuiſſent eo, quod per ſe eſt illicitum & malum, ergo nec ſors eſt in ſe illicita, nec ludus aleæ, quia eſt ſpecies ſortis: hæc tamen omnia nihil faciunt pro hodiernis aleatoribus, quia aut rarius aut nunquam iſti aleæ ludo utuntur honeſto, aut abſentibus aliis vitiis.

Quæritur, an ſaltatio facta ad modulos, ſolius oblectationis cauſa, & exercitii corporis gratia, in ſe ſpectata, ſejunctis ſejungendis vitiis, ſit illicita, & peccet in Urbanitatem? Reſp. negando, quia ſi in motu digitorum ſecundum certos modulos fidibus canendo aut clavicymbalo non peccatur, ſi lingua ad certam harmoniam inter cantandum mota non peccatur, uti non peccatur, cur magis peccaretur pedibus ad certos numeros moduloſque motis? & quin abſque peccato ſaltatum fuerit cum Cymbalis & Tympanis ante Davidem Triumphantem & Victorem, nullum eſt dubium: hæc tamen nihil faciunt pro hodiernis choreis, in quibus ſaltant, fœmina nupta viro, pueri, innuptæque puellæ, ad turpes & inhoneſtas cantilenas, ubi prenſationibus indecoris ſæpe excitantur libidines, & alia committuntur ſpectatu audituque indigna.

IV. *Officia Vrbani*, in *jocis dicendis* ac *ludis faciendis*, ſequentibus circumſcribuntur regulis. 1. Joci dicentis non ſint ſollicite quæſiti, non affectati, ſed ſponte oblati: alioquin omnem perdunt gratiam. 2. Joci non ſint obſcœni, non turpes, non leves, non futiles, non ſcurriles, ſed honeſti, ſed graves, ſed decori, ſed liberales. 3. Modus ſit in jocando, & in ludendo: ut enim in omnibus, ita & hic, *omne nimium vertitur in vitium*; quemadmodum enim nimia ſalſedo cibum corrumpit, ita & nimii joci ac ludi converſationem. 4. Cavendum eſt, ne joci noſtri abeant in acerbiora ſcommata, nec ludi in contumelias, ne conviтiis & injuriis afficiant audientes, ne iis moleſti ſint aut ingrati: *finis* enim *Vrbanitatis* eſt *delectatio*; unde enitendum eſt, ut aliqua voluptate ludi noſtri jocique perfundant & afficiant audientes. Si quid ergo carpendum fuerit,

rit, id *Vrbanus* alluſione, potius quam aperto præſtabit convitio: & hoc diſcriminis fuit inter *Comœdiam Veterem & Novam.* Vetus enim Comœdia verbis obſcœnis hominum vitia non ſine acerbitate perſtringebat: Nova ad mores morumque reprehenſiones alio alludebat modo. Vetus Comœdia plus nimio fuit dicax, & in jocando illiberalior, adeoque ex re omni, quantumvis obſcœna & turpi, ridiculum quid eliciebat, & viventes ac præſentes carpere & deridere non erubeſcebat: Nova in hiſce omnibus longe extitit prudentior. 5. Perſonarum habenda eſt ratio, & videndum, quid nos ipſos deceat alioſque, qui, & apud quos, honeſte jocari poſſint: aliud quippe convenit ſeni, principi, docto, amico, æquali; aliud juveni, plebeio, indocto, ignoto, ſuperiori aut inferiori. Nec Parentes cum liberis, jam adultis præſertim; nec Domini cum ſervis; nec Præceptores cum diſcipulis, jocari debent, ne vileſcat Authoritas. In genere: non eſt temere jocandum, nec facile aliquid joco dicendum in eos, à quibus non ſumus provocati aut qui ſunt nobis ſuperiores: nam melius fere eſt, jocum joco compenſare quam eum movere primum. 6. Temporis, loci, occaſionis, ſimiliumque circumſtantiarum habenda eſt ratio in dicendis jocis & faciendis ludis, ne dicantur ac fiant loco & tempore alienis, neque enim ſemper, nec ubique, ludicra tractare oportet: intempeſtivus foret & ineptus, qui tempore luctus, calamitatis, peſtis, belli, famis, & aliorum malorum, indulgere vellet facetiis, aut ludis, aut jocis: ſic, neque jocandum, nec ludendum, in templo, curia, ſenatu, ſcholis, aut iis in locis, ubi res ſeriæ ſunt agendæ, ſed in conviviis, nuptiis, feſtivitatibus, aliiſque congreſſibus, qui animi reficiendi cauſa ſunt inſtituti. 7. Illi joci ſunt proferendi, quales nos viciſſim ab aliis audire velimus: qui alioquin, quæ vult, dicit, viciſſim, quæ non vult, audiet.

V. *Officia Vrbani*, in *jocis audiendis ac ludis ſpectandis*, hiſce continentur legibus: puta, non jocos quoſlibet aut omnes promiſcue audire licet, ſed eos tantum, qui liberales decent aut ingenuum: habet enim Urbanus pro fine ſolam honeſtatem, quam ſervare ſtudet in jocis audiendis aut ludis ſpectandis; ad quam dirigit omnem, quam ex ludis jociſque percipit, voluptatem: itaque à turpibus, morionum, ſcurrarum, momorum, jocis ac ludis, aureſque oculoſque avertet Urbanus: quæ enim quis libenter auditque videtque, ea quoque videtur facere: at Urbanus non facit ea, quæ ſunt turpia. Ergo, nec turpes jocos, vel ludos, libenter, vel audit, vel videt.

VI. Ex hiſce *Vrbani*, in dicendo & audiendo, circa jocos ac ludos, *officiis*, & ex ipſo *Ariſtotelis textu*, duplex colligi poteſt diſtinctio jocorum, una ab objecto, altera à ſubjecto. 1. Alii ſunt liberales & honeſti, alii ſunt illiberales & turpes. *Liberales* ſunt, qui libero & ingenuo homine honeſtatiſque amante ſunt digni: *illiberales*, qui homine libero & ingenuo ſunt indigni: illi nihil continent turpe, aut quod offenſionem parere valeat: hi conjuncti ſunt cum turpitudine; vel aperta, vel operta. 2. *Ioci* ſunt hominum, vel πεπαιδευμένων vel ἀπαιδεύτων, vel *eruditorum* vel *ineruditorum*: illi, ſunt doctrinâ & ſapientiæ ſale conditi, habentque aliquid, quo mores informentur: hi inepti ſunt & importuni, nihilque habent, quod alios vel erudire valeat vel oblectare: unde illi joci *ſalſi*, hi *inſulſi* vulgo, & recte vocantur: hominem urbanum decent joci liberales & ſalſi, non illiberales aut inſulſi.

VII. Cum vero *Officium* viri *Vrbani* ſit, *ea dicere, facere, ſpectare, atque audire, quæ viro probo & ingenuo conveniunt*, atque inſuper, *operam dare, ne quempiam offendat, neve alicui dolorem, ſed omnibus voluptatem afferat*; quærit *Ariſtot. in textu. utrum magis ſit proprium Vrbani officium?* & ad eam quæſtionem reſpondet ſic ſatis intricate, ut *Giphanio*, aliiſque *Interpretibus*, locus & textus Ariſtotelis dicatur obſcurior: videtur tamen velle *Ariſtoteles*, *prius magis* eſſe *proprium & primarium* Urbani officium, *alterum minus præcipuum & ſecundarium*; nam pervidere & providere, ne quempiam offendas, & ut unumquemque delectes, inexhauſti laboris eſt ac negotii, quia rei jucundæ moleſtæque infinita quædam eſt varietas: eſt enim id uni moleſtum, quod alteri jucundum: &, quod

hunc

hunc offendit ac vulnerat, alterum recreat atque oblectat: quia eadem res eidem prorſus homini, nunc eſt odioſa, nunc grata. Et fieri poteſt, ut jocis & ſalibus rectis utatur quiſpiam, & tamen ob audientium ruſticitatem offendiculum præbeat. Quare ita ſe gerere debet Urbanus, ut non tam ſpectet, quid huic aut illi placeat vel diſpliceat, quam quid probum, & ingenuum, & liberi ac liberalis ingenii virum, cujus rectum eſt judicium, deceat.

VIII. *Extrema Vrbanitatis, oppoſita* ſc. *vitia*, ſunt; *in exceſſu*, βωμολοχία, *ſcurrilitas*; *in defectu*, ἀγροικία, *ruſticitas. Scurrilitas* dicitur à *ſcurrâ*, quæ vox originem trahit à Græco σκῶρ, quod Latinis ſignificat *ſtercus, fimum, excrementa*: unde Latinis *ſcoria* dicitur, quaſi excrementum metallorum. Eſt igitur *ſcurra*, qui ſordida, & quaſi ſtercorea, inter ludendum ac jocandum ſolet effutire. Græcè dicitur βωμολόχος, quæ vox proprie ſignificat eum, *qui aris inſidiatur*, eſt βωμὸς *ara* & λόχος *inſidiæ*. Cur autem *ſcurræ* dicti ſint βωμολόχοι, vix certa redditur *ratio. Giphanius* in ſuis *Commentariis ad c.* 8. *l.* 4. *Ethic.* ex *Suida* hanc dat rationem. Βωμολόχους ait fuiſſe eos, qui aris adſtabant, dum victimæ immolabantur, particulam emendicantes, aut dolo furtimque captantes, qui, quoniam infimæ erant ſortis homines & pauperrimi, factum eſt, mendici omnes *per ſynecd. ſpeciei* dicerentur βωμολόχοι: qui rurſum hoſtiarum mendici, quia blandis verbis & riſum ſacrificanti moventibus uterentur, ut facilius quid impetrarent, nomen dederunt iis omnibus, *per ſynecd. ſpeciei*, qui plus nimio faceti & ridiculi ſunt in humanâ conſuetudine, factumque eſt, ut quicunque ridiculis uterentur verbis ac geſtibus, i. e. *ſcurræ*, dicerentur βωμολόχοι: alii putant Græcè ſic dictum *ſcurram*, quod, poſt ſacra in aris peracta, id genus homines populum delectarent ludicris: ut ita per inſidias ex reliquiis ſacrificiorum ventrem ſagināret. Quicquid ſit de origine & ratione vocis Græcæ, *Scurrilitas eſt vitium tale, quo quis modum excedit in ridiculis & ludicris, & ſine reſpectu circumſtantiarum nimius eſt in ludis & jocis. Ariſtoteles* tria ſcurræ tribuit, 1. Quod vincatur à ridiculo. 2. Quod nec ſibi nec aliis parcat. 3. Quod ea dicat ac faciat, quæ homo liber nunquam dixerit aut fecerit, tantummodo ut riſum moveat.

IX. *Ruſticitas*, Græcis dicitur ἀγροικία, *eſt illud vitium, quo quis nec jocari ipſe poteſt, nec aliorum jocos perferre.* Qui hoc laborant vitio, Græcis dicuntur ἄγροικοι, *agreſtes, ruſtici*; homines ad omnem congreſſum inutiles, qui neque nuptiis, neque conviviis, neque recreationibus, etiam cum licet, quicquam ſalis aut joci adſpergunt, neque adſpergi ab aliis patiuntur. Eſſe autem hoc vitium, *Ariſtoteles* ſic demonſtrat. Ille qui odio habet id, quod humanæ vitæ perutile eſt ac neceſſarium, recenſeri inter vitioſos & peccantes debet. Sed jocus ac ludus humanæ vitæ perutilis eſt ac neceſſarius. Ergo, qui ludum jocumque odio habent, inter vitioſos & peccantes recenſeri debent. Notat inſuper *Ariſtoteles* de hoc vitio tria. 1. Quod ruſticus honeſtè & decorè locari non poſſit, & nullam urbanitatis ſymbolam in medium conferre. 2. Quod aliorum facetias & ſales perferre non poſſit, ſed jocis omnibus, etiam liberalibus, offendatur. 3. Quod ad converſationem & vitam communem planè ſit ineptus.

X. Quæri hic poteſt, ſicuti fuit quæſitum de Virtutibus aliis, *Vtrum extremorum ad Vrbanitatem proprius accedat?* Reſp. Si utrumque extremum ſpectes ſimpliciter, videtur ruſticitas minus mala, quam ſcurrilitas, & hæc longius recedere ab Vrbanitate quàm illa: at ſi utraque ſit aliis vitiis juncta, altera deterior eſt & melior alterâ, pro ratione circumſtantiarum & vitiorum, quæ ſecum trahunt. Sed hæc omnia ex prudentia viri prudentis judicari debent.

ANNEXA.

1. *Spectacula & Acroamata, per ſe non ſunt mala, nec in ſe damnanda, ſejunctis vitiis concomitantibus.*

2. *Nec ludi vel luſus ulli, ad animi corporiſque refectionem ſimpliciter inſtituti, per ſe ſunt mali aut in ſe damnandi, ſejunctis vitiis concomitantibus.*

3. *Ludus aleæ, per ſe atque ex natura ſua, ſeparatis ſeparandis, non eſt illicitus, neque magis, quam alii quidam ludi, aut reſpectum dicit ad providentiam aliquam Dei particularem ſingulari modo conſulendam, aut petitio peculiaris eſt divini teſtimonii*, *uti id demonſtravit* Thomas Gattakerus, Vir doctiſſimus & pientiſſimus, Londinas concionator, *in ſuo* de ſortibus *tractatu Anglico*, *& Latina Antitheſi* D. Ameſio *&* Voetio *oppoſita.*

4. *Saltatio ad modulos*, *ſejunctis ſejungendis*, *non eſt illicita: nihil tamen illa facit pro hodiernis choreis: uti nec aleæ ludus ſimpliciter pro hodiernis aleatoribus.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM

VIGESIMA-NONA,

DE

IUSTITIA UNIVERSALI.

THESIS I.

EXpoſuerunt *Diſp. præced.* Virtutum ſingularum naturas ex *Ariſt. Eth. ad Nicom. l.* 3. *&* 4. præter *Iuſtitiam*, de qua ultimis *l.* 4. verbis acturum ſe monuerat, ac *l.* 5. agere ſtatim incipit. Ejus laudes, ex origine, amplitudine, utilitate, & variis de ea teſtimoniis proponere, Rhetoris eſt magis quā *Philoſophi*: nos ergo conſueta methodo, poſt *vocem*, *rem* ipſam explicatam dabimus; ſi rationem *ordinis* primum expoſuerimus. Poſtponitur ab *Ariſtotele* cæteris virtutibus *Iuſtitia*, non quod dignitate iis ſit inferior aut cedat, ſed quia cæteris latius patet; eſt enim reliquarum quaſi complexio, & ex iis quaſi compoſita: at ſimplicia complexis & compoſitis ſunt priora. Atque hinc *Iuſtitiæ* ſupra alias virtutes excellentia potius eſt conſpicua, quia bonum id eſt præſtantius quod latius patet. Differt à cæteris, quas complectitur & ſequitur, virtutibus, (*a*) quod harum actiones potiſſimum conſiderentur ratione agentis à quo proficiſcuntur & hominem maxime intra ſe perficiant; at juſtitia in exterioribus magis actionibus eum perficit, atque eas, quatenus erga alios exercendæ ſunt, moderatur. Sed hæc ex ſequentibus clariora evadent.

(*a*) Omnis virtus ſpectari poteſt, vel ratione poſſidentis, qui ea eſt præditus, quem perficit, & ſic de virtutibus ſingulis actum fuit hactenus; vel ratione aliorum, quorum bonum promovemus virtutum intra nos contentarum exercitio, ſi quis enim fortiter pro patria pugnet, liberaliter egeno ſuccurrat, triſtitiam proximi honeſtis jocis ac facetiis pellat, is ſane aliorum promovet bonum; vel ratione magiſtratus ac Dei, virtutis uniuſcujuſque exercitium legibus præſcribentis, hiſce duobus modis poſterioribus ſpectatæ virtutes omnes & ſingulæ ſimul ſumptæ vocantur juſtitia univerſalis, quia unicuique & proximo & Magiſtratui ac Deo datur ſuum; proximo, quia bonum illi confertur, quod ipſi debetur ex lege charitatis; Magiſtratui ac Deo, quia virtutes exercendo, obedientia præſtatur legibus à Magiſtratu ac Deo latis, quæ illis debetur.

II. *Iuſtitia*, Græcis δικαιοσύνη, à δίκαιον, quod *Ariſt. l.* 5. *Eth. c.* 4. à δίχα dicitur, i. e. *bifariam, diviſim*, quod æqualiter omnia dividat: Latinis vocatur *Grammaticis* nonnullis, quaſi *viſtitia*, quod vim ſiſtat; alii, à *ſiſtendo jure* dici exiſtimant, quia jus ſiſtat. Philoſophi *juſtitiam* à *jure* derivant, vel ut cauſa ejus, vel ut effecto, vel ut ſubjecto: tribus fere diſtinctis modis circa jus occupatur juſtitia: (*a*) vel antecedenter, tanquam ejus cauſa, ut, cum quis per habitum juſtitiæ jus alteri facit: vel ſubjective & eſſentialiter, quatenus juſtitia eſt ipſum jus, i. e. quatenus legiſlatoris juſtitia, eſt ipſius, ſubjecti ſc. juſti, voluntas, cuique ſuum tribuendi: vel conſequenter, quatenus eſt effectus juris, in quantum ſecundum leges agendo quiſquam habitum juſtitiæ ſibi

ſibi comparat: ſi primo ſpectetur modo juſtitia, nullum eſt dubium, quin *jus* deſcendat *à juſtitia*: ſi ſecundo modo, *neutrum ab altero*: ſi tertio modo, *juſtitia à jure* venit.

(a) Juſtitia eſt cauſa juris, quando per juſtitiam tanquam habitum alteri quis jus facit, & actum juſtitię exercet: juſtitia & jus idem ſunt ſubjective, quatenus ambo ſunt in ſubjecto juſto, illudq; denominant, ſic idem ſunt juris doctor, & juſtitiæ ſacerdos; juſtitia eſt effectum juris, quatenus quiſpiam jus & fas faciendo, i. e actionibus juſtis, juſtitiam acquirit; poteſt etiam dici juſtitia à jure, tanquam ab objecto, quatenus illa circa jus faciendum occupatur, aut aliis juris præcepta explicat.

III. Juſtitia, non uno ſed variis admodum ſumitur modis: ac ne recenſeamus (a) *juſtitiam Legalem & Evangelicam*, de qua utraque Theologi: apud *Philoſophos* ſumitur, vel *generaliter*, prout brutis & feris beſtiis tribuitur, ſicuti iis & aliarum virtutum nomina non κυρίως propriè, ſed καθ᾽ ὁμοιότητα ſecundum ſimilitudinem, interdum tribuuntur: vel καταχρηστικῶς & *abuſive*, pro æquali diſtributione prædæ, qualem interdum in latronibus (*ut Lotharingiis*) cernimus: vel *proprie & ſpecialiter* pro Virtute, quæ in communi hominum ſocietate ac vita cernitur, quam *c.* 1. *l.* 5. *Eth. ad Nic.* definit *Ariſt.* & de qua impræſentiarum diſputamus.

(a) Juſtitia legalis eſt, quam exigit lex moralis, ſc. obſequium perfectum, erga omnia ſua præcepta, quia adeſt promiſſio, hoc fac & vives, & comminatio, maledictus omnis ſit qui, &c. hanc nullus unquam mortalium habuit, de hac dicitur ad Rom. 3. nemo enim eſt juſtus, imo ne unus quidem: juſtitia Evangelica eſt, quam exigit Evangelium, ſc. fides in Chriſtum, qua juſtificamur & juſti ſumus non in nobis, ſed in ipſo, unde vocatur juſtitia fidei, & ad Rom. 3. lex fidei; de hac dictum eſt, juſtus ex fide vivet, & qui crediderit in me, ſc. J. Chriſtum, habebit vitam æternam, & qui non crediderit condemnabitur.

IV. *Iuſtitia eſt Ariſt.* ἕξις, ἀφ᾽ ἧς πρακτικοὶ τῶν δικαίων εἰσὶ, καὶ ἧς δικαιοπραγοῦσι, καὶ βούλονται τὰ δίκαια. *Habitus, à quo idonei ſunt ad res juſtas gerendas homines, & quo juſta agunt voluntque juſta.* Quæ definitio *genere* conſtat & *differentiâ*. *Genus* eſt, *habitus, non* quidem *proximum*; quod virtus moralis, *ſed remotum*: & *hoc*, aut per *Synecedochen generis* ponitur pro proximo, aut ſufficit in definitione rerum moralium, quæ, *Ariſtot. l.* 1. *Ethic.* teſte, exquiſitam Doctrinæ ſubtilitatem non amant. *Differentia* deſumta eſt à tribus. 1. ἀπὸ τῆς δυνάμεως, *facultatis*: dicit enim *Ariſtoteles*, quod per juſtitiam homines idonei ſint ad juſtas actiones, id eſt, quod facultatem & vim agendi habeant ea quæ ſunt juſta. 2. ἀπὸ τῆς πράξεως, *actionis*: neque enim ſufficit habere facultatem agendi ea quæ ſunt juſta, ſed oportet etiam eam facultatem deducere in actum & agere quæ ſunt juſta: laus enim omnis virtutis in actione conſiſtit. 3. ἀπὸ τῆς βουλήσεως, *volitionis*: addit enim *Philoſophus*, quod per juſtitiam homines etiam volunt ea quæ ſunt juſta, i. e. expetunt & eligunt conſtanti voluntate ea, quæ cum juſtitia conveniunt: Qui enim temere aut caſu fortuito, aut ignorans, aut invitus, facit juſtum, is non poteſt ob juſtitiam laudari, ſed qui volens facit. Et hinc orta eſt definitio *juſtitiæ* apud *Iuriſconſultos*, quod ſit *conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi*, quam definitionem cum *Thoma Aquin. Picolomineus* in totum rejicit, *Caſus* in *ſpeculo morali*, licet ea verbis diſcrepet, re tamen & ſenſu cum *Ariſtotelica* convenire aſſerit. Nos, ſi ad exactæ definitionis libellam expendatur, uti fatemur non eſſe accuratiſſimam, quia non debet animi facultas confundi, cum habitu, ita tolerari poſſe aſſerimus, ſi cum aliquo benignæ interpretationis temperamento ſumatur, & metonymicè, metonymiâ ſubjecti, *per Voluntatem* intelligatur *habitus volendi*: Quid enim eſt conſtans & perpetua voluntas, quam habitus confirmatus, quo volumus unicuiq; ſuum, id eſt, quod ſecundū leges juſtitiæ debetur, tribuere? Ac de ejus definitionis ſano ſenſu latius videri poſſunt *Iuriſconſulti* ad initium *Inſtitutionum*; Qui etiam diſputant, *an hæc definitio divinæ juſtitiæ an humanæ conveniat?* Qui pro divina pugnant, in hominem ajunt non cadere voluntatem tam conſtantem: ſed contrà eſt, quod definiatur *juſtitia, voluntas &c. jus ſuum cuique tribuendi:*

Deus

Deus autem nulli quicquam debet, quis enim Deo dedit prior? Quod dicitur in hominem non cadere perpetua & conſtans voluntas, ſi intelligatur quoad habitum, intentionem, propoſitum, actum primum, falſum eſt; ſi quoad actum ſecundum, verum eſt, ſed hoc non requiritur: neque enim ſtatim injuſtus eſt dicendus, qui nonnunquam à juſtitiæ ſemita aberrat: ex affectu enim potius quam effectu juſtus æſtimari quis debet: (*a*) & diſtinguatur inter ſpeciem & individuum, inter definitionem juſtitiæ in idea & in individuo, inter eſſentiam & exiſtentiam: definitur Juſtitia, non quatenus eſt in hoc vel illo individuo, ſed qualis eſſe debet: licet ergo non cadat in omne individuum, cadit tamen in ſpeciem. *Perpetua & conſtans voluntas* eſt *juſtitia*, ratione eſſentiæ, non exiſtentiæ: ut enim omnium rerum eſſentia, ita etiam juſtitiæ, eſt conſtans, perpetua, & immutabilis: diciturque talis, quatenus habitus animi in homine juſto nihil vult, nihil ordinat, eligit, niſi quod ſit perpetuum & ſemper conſtet.

(*a*) Juſtitia ſpectatur in ſpecie, quatenus eſt virtus hominis, homo enim apud Logicos ſpecies eſt, cujus proprium eſt juſtitia, quia ſoli convenit homini non bruto; non autem eſt proprietas individui, quia non uni alicui homini ſingulari, puta Petro, ſoli convenit juſtitia, plures enim individui homines quam Petrus juſtitia ſunt præditi: ideoque hæc in individuo definiri non poteſt, ſed in ſpecie, quæ definitio dicitur eſſe juſtitiæ in idea, quia repræſentat definiendo omnem juſtitiam, quæ eſt in hominibus ſingularibus juſtis, Petro, Paulo, Joanne, &c. & quia definitio omnis explicat eſſentiam rei, abſtrahitque ab eſſentia, dicitur juſtitia cum definitur ſpectari ratione eſſentiæ, non ratione exiſtentiæ, quemadmodum roſa quoque, tempore hyberno quo non exiſtit, definiri poteſt quoad eſſentiam, quod ſit flos, &c.

V. *Ariſtoteles l.* 5. *Eth. c.* 1. juſtitiæ *definitioni* ſubjicit ejus *diviſionem*, quam tamen antequam ponat, *tres* præmittit *commonefactiones*. *Prima* eſt, quod ſit diſcernendum inter habitus, facultates, & ſcientias. Habitus non ſunt contrariorum, ut à ſanitate tantum ſana ſunt, à fortitudine fortia, à juſtitia juſta: Scientiæ & facultates ſunt contrariorum, ut Intellectus verſatur circa vera & falſa, Voluntas circa mala & bona, Juriſprudentia circa juſta & injuſta, Medicina circa ſalubria & inſalubria. Verum enimverò, & virtutum habitus in bonis proſequendis & malis fugiendis occupari, certum eſt, (*a*) ubi omnino eſt contrarietas quædam & objectorum & actionum circa objecta. *Secunda* eſt, quod habitus cognoſcantur, vel è contrariis, vel ex ſubjectis & efficientibus. Si conſtet, quibus in rebus ſit ſita & quibus cauſis paretur εὐεξία bona valetudo, non poteſt ignorari καχεξία mala valetudo. *Tertia* eſt, ſi unum contrariorum dicatur ὁμωνύμως ambigue, & alterum dicitur, juxta *lib.* 1. *Topic.* Atque ex hac tertiâ commonefactione deducit *diviſionem juſtitiæ Ariſtot.* tali fere modo. Ea, quæ ſunt homonyma ſeu æquivoca, dividi poſſunt. Omne enim vocabulum æquivocum ſeu homonynum dividi poteſt in ſua ſignificata. At vocabulum hoc (*juſtitia*) eſt ambiguum. Ergo. *Prob. min.* Si vocabulum (*injuſtitia*) ſit ambiguum, ergo & oppoſitum (*juſtitia.*) Sed &c. Ergo &c. *Prob. min.* quia injuſtum eſt ambiguum. At ſi unum conjugatorum eſt ambiguum, ergo & alterum, juxta *Ariſtotelem lib.* 1. *Top. circa finem. Injuſtus* autem dicitur quis duobus modis: vel *generatim* ſeu *univerſaliter*, qui legum eſt tranſgreſſor, ſeu qui peccat contra aliquam legem, unde Peccatum definitur ἀνομία, illegalitas, & Lat. dicitur injuſtitia, *Belg. ongerechticheyt*, ei non tribuendo iſtam obedientiam quam debet, παράνομος; vel *ſpeciatim* & *particulariter*, qui inæqualis eſt diſtributor & commutator bonorum externorum, & uni plus, alteri minus, quam debet, largiendo, ἄνισος *iniquus*, & πλεονέκτης, *plura poſſidens quam ipſi debentur*: eodem modo & *juſtus* dicitur, *univerſaliter*, qui legum eſt obſervans, νόμιμος, vel *particulariter*, qui eſt æquus & æqualis in diſtributione & commutatione bonorum, largiendo unicuique ſuum ac quantum debetur, ἴσος. Ex hac duplici ſignificatione juſti & injuſti, *duplex* quoque colligitur *juſtitia & injuſtitia*: *Univerſalis* & *particularis*. *Univerſalis* eſt obedientia erga omnes leges, & dicitur, *Univerſalis*, quia complectitur ſub ſe omnes virtutes,

tes, de quibus leges univerſaliter præcipiunt: dicitur & *legalis*, quia ad hanc pertinet, ut leges æquæ & condantur & obſerventur: & *generalis*, quia bonum Reip. & commune ac generale ſpectat. Nam cum quis ex virtute agit, procuratur Reip. tranquillitas ac ſalus; ideoque vir bonus fit & civis bonus. Ab *Ariſt.* appellatur νόμιμος δικαιοσύνη. *Particularis* juſtitia eſt virtus, quę ſervat juſtam æqualitatem in diſtributione & commutatione bonorũ externorum: dicitur *particularis*, quia ſpectatur juſta vel diſtributio vel commutatio bonorum reſpectu hominis particularis, erga quam exercetur atque inſtituitur: vocatur ab *Ariſtotele* ἰσότης. *Univerſalis* injuſtitia eſt tranſgreſſio quarumcunque legum, παρανομία, & ἀνομία, & ἀδικία, Græcis. *Particularis* injuſtitia eſt inæqualitas, in commutandis bonis aut diſtribuendis privato, ἀνισότης *Græce*.

(*a*) Omnis Virtutis objectum eſt tum bonum tum malum, ejuſque Actus omnis eſt proſequi vel fugere: at bonum & malum, ſunt contraria, item proſequi & fugere.

VI. Sunt qui hanc *Iuſtitiæ* diviſionem in *Vniverſalem* & *Particularem* plane carpant & rejiciant, quia membra dividentia ita debeant eſſe inter ſe affecta ut neutrum alteri includatur: male enim agit, qui animal dividit in hominem & Petrum, quia Petrum homo complectitur. Sed 1. non eſt diviſio rei ſed vocis: atqui hîc poteſt ſignificatio ſpecialis contineri ſub generali & tamen diviſio rectè inſtitui. 2. neque hæc ergo diviſio fuerit bona, cum magnitudo dividitur in lineam & lineatum, ſeu in lineam, ſuperficiem, & corpus, quia linea in lineato, in ſuperficie, & corpore, continetur: nec corpus dividi poterit naturale, in ſimplex & mixtum; quia ſimplex in mixto continetur: & notandum, quod membra oppoſita ſe invicem non includant formaliter, i. e. ſecundum definitiones ſuas, quod neque hîc fit; Nam ſignificatio generalis *Iuſtitiæ Vniverſalis*, non eſt eadem cum ſignificatione ſpeciali *Iuſtitiæ Particularis*, quod ex *th. ſ. liquet.* At materialiter, i. e. reverâ, ſe includere poſſunt, uti hîc fit. Quia juſtus *Iuſtitiâ Particulari*, eſt & juſtus *Iuſtitiâ Vniverſali. vid. Diſp. ſeq.* Sed de *Iuſtitia univerſali* paulo pluribus agamus, *Particulari* in diſputationem aliam rejectâ.

VII. *Iuſtitia Vniverſalis*, eſt obedientia erga (*a*) leges honeſtas, quæ & publicam ſpectant & privatam utilitatem. Definitur quoque *Ariſtoteli* in *textu*, ἀρετὴ τελεία πρὸς ἕτερον, *Virtus perfecta ad alium. Virtus perfecta*, quia non eſt μέρος τῆς ἀρετῆς ἀλλ' ὅλη ἡ ἀρετή, pars virtutis ſed tota virtus, id eſt, omnis & quælibet virtus, ſeu virtutum omnium complexio, juxta verſiculum *Theognidis Ariſtoteli* citatum. Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή ἐστι. *Iuſtitia in ſeſe virtutem continet omnem.* 2. quia χρῆσις, poſſeſſio, eſt perfectæ virtutis, quæ ſemper pluris eſt facienda quam κτῆσις, uſus. 2. quia virtutis cujuſque uſus eſt erga alios, qui longe eſt difficilior quam erga ſeipſum: quia quiſque ſeipſum magis amat quam proximum: ſunt enim multi qui ſuis in rebus uti poſſunt virtute ſed non poſſunt in alienis. (*b*) Eſt verò virtus, *ad alium*, quia juſtitia eſt bonum κοινωνικὸν & ἀλλότριον, communicativum & alienum, non ſibi ſed aliis conſulens; foras ſpectat & totam ſe ad alienas utilitates porrigit atque explicat *juſtitia univerſalis*. Unde vulgo *reliquarum* virtutum *domina* audit ac *regina*.

(*a*) Leges honeſtæ dicuntur, quæ cum rectâ ratione conveniunt.

(*b*) Dicitur Juſtitia univerſalis, virtus ad alium, quia, cum obſequiũ præſtatur legibus, tribuitur legis latori, quod ſuum eſt, procuratur Reip. & proximorum bonum; nam tum bene agitur in Repub. & cum proximo, quando ſubditorum unuſquiſque dat Cæſari, quod Cæſaris eſt, & Deo, quod Dei eſt, i. e. cum ſinguli obſequuntur legibus divinis, & humanis, tum enim nulla fit injuria, aut Deo, aut Reip. aut proximo: & ideo dicitur Juſtitia virtus ad alium, quia obſequendo legibus tribuimus Deo, Reipub. & Proximo quod ſuum eſt.

VIII. Ex hiſce patet, (*a*) *Quomodo differat juſtitia univerſalis & virtus ſimpliciter.* ſc. *non re ſed ratione.* Virtus enim omnis, non nude & in ſe, ſed in uſu & exercitio ad alios, ſpectata, dicitur *Iuſtitia univerſalis*: ut *virtus,*

tus, refertur ad habentem; quem perficit, ut *juſtitia*, dicitur reſpectu aliorum quibus inſervit; ita ut *unus idemque* ſit *habitus*, & *virtus moralis*, & *juſtitia univerſalis*, qui tamen habitus, quia τὸ εἶναι οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ, ἣ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη, ᾗ δὲ τοιάδε ἕξις, ἁπλῶς ἀρετὴ, ſubintell. ἐστί. Ubi obſervandum eſt, cum *Philoſophus in textu* dixit, Juſtitiam Univerſaſalem & virtutem moralem differre τῷ εἶναι, non intelligi diſtinctionem realem, aut quod totâ eſſentiâ differant; ſed intelligitur per τὸ εἶναι *modus eſſendi:* i.e. *Modus eſſentiæ aut etiam exiſtentiæ non eſt idem*: τὸ εἶναι. i. e. λόγος τοῦ εἶναι, non eſt idem: at λόγος τοῦ εἶναι diverſus, non infert reale aut eſſentiale diſcrimen, ſed quod vocant Scholaſtici *formale* tantum, aut *rationis*, ut loquuntur barbare, *ratiocinatæ*.

(*a*) Quæſtio agitari ſolet, an juſtitia univerſalis ſit virtus peculiaris, non tantum numero, ſed ſpecie diſtincta à virtutibus aliis, quemadmodum fortitudo, temperantia, liberalitas, ſpecie diſtinguuntur, & numero inter ſe? Reſp. nullo modo, quia unius ejuſdemque rei reſpectus varii non mutant ſpeciem, neque enim novæ relationes novas inducunt ſpecies: ſed juſtitia univerſalis nihil aliud ſignificat, quam novum reſpectum, aut relationem novam, omnium & ſingularum virtutum inter ſe ſpecie diſtinctarum, vel ad proximum, vel ad Rempublicam, vel ad Deum: in quantum enim fortitudo exercita, proximi bona, vitam, quin & Reipublicæ tranquillitatem, defendit ab injuriis hoſtium, & ſic utriuſque bonum promovet, atque id agendo obedientiam præſtat Magiſtratui ac Deo, id agere jubenti, in tantum dicitur juſtitia, & non fortitudo, nam ſic dicitur reſpectu ipſius fortis in quo eſt, quem ut poſſidentem perficit; at vero quia vir fortis tenetur, ut etiam omnis alius quacunque alia virtute præditus, bonum proximi & Reipublicæ promovere, obſequium Magiſtratui & Deo præſtare, id cum facit quia unicuique ſuum tribuit, illo reſpectu non fortis ſed juſtus dicitur, & quæ virtus reſpectu poſſidentis dicebatur fortitudo, relata ad alios quam poſſidentem, nunc vocatur juſtitia; & quia unaquæque virtus, temperantia, liberalitas, &c. hanc relationem notat ad proximum, Rempublicam, Magiſtratum ac Deum, conſideratæ omnes & ſingulæ dicuntur juſtitia: & hinc eſt, quod juſtitia hæc dicatur univerſalis, & in ſeſe continere ac complecti virtutes omnes, quia omnes in exercitio poſitæ talem ſui uſum præſtant, aliis præter poſſidentem, cujus bonum promovent, quatenus eum ornant ac perficiunt, ut ſubjectum in quo ſunt. Hinc liquet inter juſtitiam univerſalem, & quamlibet aliam virtutem peculiarem, non intercedere diſcrimen ſpecificum, aut reale, aut eſſentiale, ſed tantum diſtinctionem formalem, aut rationis ratiocinatæ, quæ habet fundamentum in unius ejuſdemque rei diverſis reſpectibus, ſecundum quos illa una res & diverſa accipit nomina, diverſaſque definitiones, uti hîc: virtus, quæ verſatur circa metum & audaciam, vocatur fortitudo reſpectu poſſidentis, & juſtitia dicitur illa ipſa reſpectu aliorum, & alio modo definitur ut juſtitia, alio modo ut fortitudo; ac quia definitio dicitur Ariſtoteli λόγος τοῦ εἶναι, i. e. ratio eſſentiæ, fit, ut quæ definitione differunt, differant & dicantur Ariſtoteli differre τὸ εἶναι, i. e. quoad eſſe, ſeu eſſentiam: non tamen hinc inferendum eſt, ea, quæ differunt definitione, differre realiter, quia τὸ εἶναι, ſive eſſe ſive eſſentia, hic ſignificat modum eſſendi, qui diverſus eſſe poteſt, & diverſas inducere definitiones, etiamſi ipſa res definita aut eſſentia ejus non ſit diverſa.

(*b*) Λόγος τοῦ εἶναι, ſeu Ratio eſſendi, dicitur definitio, quia hæc explicat quænam ſit rei definitæ eſſentia: definitio verò diverſa ſemper non infert diſtinctionem realem, & falſum eſt Axioma vulgare, Quæ differunt definitione, differunt realiter, nam Actio & Paſſio differunt definitione, non tamen realiter, unus enim idemque motus eſt, & quo ignis calefacit, quæ eſt Actio, & quo aqua calefit, quæ eſt Paſſio; ſic Acclive & declive differunt definitione, non tamen realiter, nam unum idemque ſpatium & Acclive & declive, ſed reſpectu diverſo: unde diverſitas definitionum infert quidem diverſitatem reſpectuum, ſed non rerum, ſic hic Ratio eſſentiæ, ſeu definitio Juſtitiæ univerſalis, alia eſt cum ſpectatur reſpectu poſſidentis, viri juſti, quem perficit, & alia cum ſpectatur reſpectu alterius, vel Dei, vel Reipubl. vel proximi: priori modo eſt, dicitur, ac definitur, ut Virtus ſimpliciter, poſteriori modo, ut Juſtitia, ideoque Juſtitia univerſalis & Virtus ſimpliciter, non differunt realiter, tanquam duo habitus, ſed Ratione tantum ratiocinata, quia unus idemque habitus eſt, qui reſpectu poſſidentis vocatur Virtus, & reſpectu alterius Juſtitia.

IX. *Ariſtotelem*, cui ſacramentum dixêre, hîc deſerunt *Thomas* 2. 2. *quæſt.* 58. *art.* 6. *& omnes Thomiſtæ*, qui juſtitiam legalem certam faciunt & diſtinctam ab aliis virtutibus virtutis ſpeciem, & Univerſalem vocari dicunt,

cunt, quia cæteras virtutes ordinet ad ſuum finem: itaque ipſis dicitur Univerſalis Juſtitia, non ratione eſſe ſui, aut quod ejus eſſentia tam latè pateat quàm virtutis ipſius, ſed ratione efficaciæ tantum, quia doceat reliquarum virtutum actus ad publicum & commune bonum referre, ſicut Charitas ſpecialis eſt virtus, ſed generalis dici poteſt, quatenus aliarum virtutum actus ordinat ad ſuum finem: Charitas enim patiens eſt, benigna eſt, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat. Verum hæc *Thomæ & Thomiſtarum* opinio directè adverſa eſt *Ariſtoteli*, quem alias ita ſectantur ut ne latum unguem ab eo recedere auſint. Ponam paulo latius verba ultima *c.* 1. *l. Ethic. ad Nicom.* Τί δὲ διαφέρει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη αὕτη, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή. τὸ δ' εἶναι οὐ μὲν τὸ αὐτό; ἀλλ' ἡ μὲν πρὸς ἕτερον δικαιοσύνη, ᾗ δὲ τοιάδε ἕξις ἁπλῶς ἀρετή. *Quid vero virtus & juſtitia hæc differat, ex dictis patet: NB. eadem eſt: eſſe tamen non eſt idem: ſed quatenus ad alterum ſpectat, juſtitia, quatenus talis eſt habitus, virtus ſimpliciter eſt.* Ad quem locum videatur *Donatus Acciajolus* in *Commentario*. Quod verò τῷ εἶναι *differre* ſignificet *rationis* tantum aut *formalem* diſtinctionem, id apparet ex 5. *Phyſ. t.* 46. 1. *de generat. t.*41.6. *Eth. t.*72. &c.

X. *Juſtitiæ Univerſali* opponitur *Injuſtitia Univerſalis*, quæ non eſt pars malitiæ, ſed tota malitia, & illa quidem ad alios relata: ſeu, eſt *legum omnium, divinarum, naturalium, humanarum, ac civilium, tranſgreſſio*, (a) ſive fiat omittendo ſive committendo. Verum, ex dictis de *Juſtitia Univerſali*, *hæc Injuſtitia Univerſalis* ſatis innoteſcit: & quæ huc faciunt, ſequens *de jure* diſputatio exponet.

(a) Hinc orta eſt diſtinctio peccatorum omiſſionis & commiſſionis; peccata omiſſionis committuntur contra præcepta legis cujuſcunque poſitiva, ſeu affirmata, ut contra præceptum 4. & 5. legis moralis: ſed peccata commiſſionis, fiunt contra præcepta legum negativa, ut contra præceptum 6. 7. 8. &c. Notandum autem eſt peccatum omiſſionis & commiſſionis reſpectu actus externi & imperati, nam nullum datur peccatum omiſſionis, quin habeat ſemper actum ſibi comitem poſitivum, ſed internum atque elicitum intellectus practici & voluntatis, nemo enim omittit ſanctificare ſabbathum, aut precari Deum, niſi quia vult id non facere, & vult quia judicat non faciendum.

ANNEXA DE JUSTITIA UNIVERSALI.

1. *An quis poſſit eſſe erga ſeipſum juſtus? A.*
2. *An quis poſſit in ſeipſum eſſe injuſtus? A.*
3. *An pugnent inter ſe jus ſtrictum & æquitas? Utrumlibet cum diſt.*
4. *An ſummum jus ſit ſumma injuria? Utrumlibet cum diſt.*
5. *An ex jure ſcripto, an ex æquitate, ſit judicandum? R. prius.*

DISPUTATIONUM PRACTICARUM TIRGESIMA, DE

IUSTITIA PARTICULARI.

THESIS I.

JUſtitiam diviſit Diſputatio præcedens in *Univerſalem* & *Particularem*, th. 5. atque *Univerſalem* expoſuit th. 6. & ſeqq. *Particularem* hæc impræſentiarum exponet *Diſputatio*, quæ hæc tria ordine explicabit, *An ſit Juſtita quædam particularis diſtincta ab Univerſali? Quid ſit? Quotuplex ſit?*

II. *Dari Juſtitiam Particularem, ab Univerſali diverſam, c. 2. l. 5. Eth. ad Nicom.* tribus probat rationibus *Ariſtoteles*. §. 1. Si datur

injuſtitia

injuſtitia particularis, diverſa ab univerſali injuſtitiâ: ergo etiam dari debet juſtitia particularis, diverſa ab univerſali, quia habitus ex contrariis optimè cognoſcuntur, contrariorumque habituum eadem eſt ratio, nam contraria ſunt contrariorum conſequentia. Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius. *Prob. Min.* Hæc duo; παρανομία, legum tranſgreſſio, quæ pertinet ad univerſalem injuſtitiam, ut *c.* 1. *l.* 5. *Eth.* docet *Ariſt.* & πλεονεξία, quæ pertinet ad particularem injuſtitiam, *Ariſt. l.* 5. *Eth. c.* 2. ſunt inter ſe diverſa, imò in tantum inter ſe diverſa, ut altera, ſc. παρανομία, ſeparari poſſit ab alterâ, ſc. πλεονεξία: nam *qui* (ſunt verba *Ariſt. cap. cit.*) *clypeum abjicit ob ignaviam, qui maledicit ob aſperitatem, qui non auxiliatur proximo per illiberalitatem, injuſtè quidem agit*, peccatque injuſtitiâ univerſali ſeu legali, eſtque παράνομος, alicujus legis tranſgreſſor, ſed non eſt πλεονέκτης, neque injuſtè agit injuſtitiâ particulari, quia, nec plus ſibi ſumit, nec plus ſibi retinet, ex bonis alienis, quam eſt æquum. Cum itaque παρανομία ſit alia à πλεονεξία, injuſtitia univerſalis diverſa ab injuſtitiâ particulari, quod eſt demonſtratum, oportet, ex lege contrariorum, & juſtitiam univerſalem eſſe diſtinctam à particulari, & vice verſâ, quod erat demonſtrandum. §. 2. Si injuſtitia univerſalis eſſet eadem cum particulari, tum omnes, qui injuſtè agerent, propter eandem cauſam, eundemque finem, & eodem modo, dicendi eſſent injuſti. Poſterius eſt abſurdum. Ergo & prius. *Minor prob.* verbis *Ariſt. Si quis quæſtus causâ adulteretur & plus accipiat, alius largiatur & damno afficiatur ob cupiditatem, hic quidem intemperans eſt proprie*, & injuſtus injuſtitia univerſali, ille injuſtus propriè & particulari injuſtitiâ. Mens *Philoſophi* innitens axiomati recepto, quod habitus ex fine diſtinguantur, hæc eſt. Poteſt quis adulterii crimen committere, tanquam quæſtum ex adulterio faciens, & eo quæſtu ad turpitudinem ductus: alius verò, ſolâ libine incitatus, nulloque pertractus lucro, imò damnum potius ac jacturam rei facultatumque & pecuniæ faciens. Prior non eſt libidinoſus, ſive intemperans, quia adulterium non commiſit ut libidini ſatisfaceret, ſed eſt injuſtus, quia propter lucrum commiſit, quod, vel ex adulterio tulit, vel per fraudem ac vim, dum adulteram auro mundove ſpoliat, vel alio quovis modo, ſibi fecit: contrà, poſterior verè libidinoſus eſt, non injuſtus, quia ſolius libidinis cauſâ, ut eam expleret, adulterio ſeſe contaminavit. §. 3. Si πλεονεξία, particularis injuſtitia, eſſet eadem cum παρανομία, legum tranſgreſſione, injuſtitiâ univerſali, poſſet πλεονεξία quoque referri ad reliqua vitia moralia, ut παρανομία. Sed πλεονεξία non poteſt, &c. *Min. prob.* Quia abſurdum eſt dicere, ut, qui contra aliquam virtutem, puta fortitudinem aut temperantiam, peccat, is ſit πλεονέκτης: at non eſt abſurdum, eum dicere παράνομον. *Si quis proximè ſtantem in acie deſeruerit*, peccat contra legalem juſtitiam, quia ignavus eſt; at ignavia legibus vetatur. *Si quis alium verberaverit*, iterum contra legalem delinquit juſtitiam, quia tale opus iræ adſcribitur. At ignavus aut iracundus non dicitur πλεονέκτης, ſed ſic dicitur, *qui quæſtum fecit iniquum*: & hæc vitioſitas ad nullum aliud lege prohibitum vitium referri poteſt, quàm ad injuſtitiam & quidem particularem. Hæc ſunt tria *Ariſtotelis* argumenta de *Injuſtitiâ*, quę à contrario de *Juſtitia* intelligi debent. Et ſic concluſio facilè liquet. *Dari juſtitiam particularem diſtinctam à juſtitia univerſali.*

III. *Quid ſit* Juſtitia particularis, *Ariſtoteles cap.* 2. *cit. l.* 5. *Ethic.* explicat, inſtitutâ comparatione inter Univerſalem & Particularem juſtitiam. Summa *comparationis* in eo conſiſtit. Quod juſtitia univerſalis ſeſe habeat ad particularem, ut totum ad partem: quod iterum *Philoſophus* oſtendit à contrario ab injuſtitiâ: Nam injuſtitia univerſalis, i. e. inobedientia, eſt quaſi totum, quia complectitur ſub ſeſe omnia, quæ ſunt παράνομα, contra legem, omnia injuſtè facta, quocunque aliàs nomine ſoleant appellari: particularis autem injuſtitia non dicitur de omni injuſte facto, ſed tantum de iniqua bonorum externorum diſtributione aut commutatione, in qua non eſt ſervata juſta æqualitas, pro ratione, dignitate, æſtimatione, tam perſonarum, quàm rerum, quæ inter ſe, vel diſtribuuntur, vel commutantur: ita ut una pars plus habeat, quàm

quàm ei debetur, quod ſolet vocari *lucrum*; altera minus habeat quàm ei debetur, quod ſolet vocari *damnum*: omne enim plus boni & minus mali, *lucrum* eſt; &, omne plus mali & minus boni, *damnum* eſt: ubicunque autem eſt plus vel minus lucri vel damni, in diſtributione & commutatione rerum, ibi eſt ἀνισότης, inæqualitas, ideoque eſt injuſtitia. Atque, eodem modo, ſeſe habet Juſtitia univerſalis ad particularem, quemadmodum totum ad partem: nam juſtitia univerſalis dicitur de omnibus actionibus, quæ legibus & virtutibus ſunt conſentaneæ: juſtitia verò particularis dicitur tantum de juſta & æquali bonorum externorum diſtributione & commutatione, in quâ ſervatur ejuſmodi æqualitas, ut neutra pars poſſit dici habere vel plus vel minus, quàm ei debetur. (*a*) Atque ex hiſce liquet, *Vniverſalem* juſtitiam, *totius* & *quaſi generis*; *Particularem, partis* & *quaſi ſpeciei*, habere naturam: nam in bonâ conſequentiâ dicere poſſumus: omne juſtum particulare, quod ab *Ariſtotele* dicitur ἴσον, eſt etiam juſtum univerſale, quod vocatur νόμιμον, quia eſt legibus mandatum; ſed non vice verſa: non omne νόμιμον, legale, eſt ἴσον, æquale; quia qui temperanter vivit, is quidem ſervat legem de temperanter vivendo, & ſic eſt juſtus Juſtitia legali; ſed non ſtatim eſt juſtus Juſtitia particulari, quia vir temperans poteſt plus ſibi ſumere & minus alteri dare quam debet.

(*a*) Quia juſtitia univerſalis omnes in ſeſe continet virtutes, quatenus eſt obedientia præſtita legibus, quæ de omnium & ſingularum virtutum exercitio præcipiunt, recte dicitur totum, & omnes & ſingulæ virtutes, quia, quatenus legibus præſcriptæ exercentur, vocantur juſtitia univerſalis, recte dicuntur ejus partes; conſequenter, cum juſtitia particularis quoque præcipiatur legibus, quæ præſcribunt eſſe ſervandam æqualitatem in diſtribuendis aut conferendis bonis fortunæ, honoribus ac pecuniis, pro meritis in Rempublicam, aut valore rerum commutatarum, & illa quoque ſub juſtitia univerſali, ut pars ſub toto contineri dicitur, quia, cum exercetur, obſequium præſtatur, legibus de illa exercenda latis, & ſic dicitur non juſtitia particularis, ſed univerſalis; ideoque omnis, qui juſtus eſt juſtitia particulari, etiam juſtus eſt juſtitia univerſali, ſed non vice verſa: nam qui fortis eſt ipſo actu, quia id præſtat, quod leges jubent, juſtus recte dicitur juſtitia univerſali, ſed nullo modo poteſt dici, in quantum fortiter agit, juſtus juſtitia particulari, quia fortiter agendo non verſatur circa bona fortunæ, honores, divitias, &c. vel diſtribuenda, vel commutanda.

IV. Quæ ex *Ariſt. Eth. l. 5. c. 2.* jam diſſeruimus, ea naturam *Iuſtitiæ particularis* ſic ſatis manifeſtam faciunt, ſufficiuntque ad aliquam ejus definitionem conficiundam, quam *Ariſt.* nuſpiam adſignat; ſed ea ex ipſo & *Thom. Aquin. 2. 2. quæſt. 58.* ſic inſtitui poteſt. *Iuſtitia particularis eſt virtus moralis, quæ in rerum externarum diſtributione & commutatione mediocritatem ſervat, ut nec de bonis plus ſibi quiſque vendicet & minus alteri relinquat, nec de malis minus ſibi imponat & plus alteri attribuat, quam par eſt, & æquum, & jure debetur.* Hæc definitio, præter *Genus* debitum, *Objectum* ponit genuinum, & rationem mediocritatis (quæ in juſtitia particulari teneri debet) tanquam ejus *Formam*. *Genus*, eſt Virtus moralis. *Objectum*, ſunt res externæ; ſive fuerint in bonis, ut honores, pecuniæ, lucrum, &c. ſive in malis, ut pœnæ, onera, damnum, &c. Uno verbo; quæcunque inter homines diſtribui ita poſſunt, aut commutari, ut diſtributio illa vel commutatio aliquam æqualitatem vel inæqualitatem efficiat vel recipiat. *Forma* eſt Mediocritas, ſed non ejuſmodi, cujuſmodi eſt reliquarum Virtutum, quod ipſe docet *Philoſophus Eth. ad Nicom. l. 5. c. 9.* Etenim cum virtutes reliquę, inter duo extrema vitia, duaſque vitioſas actiones diſtinctas, ſint interpoſitæ, quarum una ſimpliciter à medio deficit, altera medium ſupergreditur atque excedit; juſtitia contrà ab ejuſmodi extremis cingitur, quorum utrumque in uno eodemque actu reperitur ac concurrit: atque hæc duo extrema, ſunt plus & minus, quæ ambo ſimul in una & eadem actione ſunt, ideoque unum tantum conſtituunt vitium, quod uno quoque nomine *injuſtitiam* vocamus. V. C. Qui alterum defraudat, unâ & eadem actione, modum excedit ac deficit: excedit, quia plus ſibi ſumit quam debet; deficit, quia minus alteri relinquit quàm debebatur ei: non ſic ſeſe res habet in virtutibus aliis. V. C. in Fortitudine; temere

mere omnia audere, exceſſus eſt; nihil audere, defectus: at hæc duo ſimul in unâ actione reperiri nequeunt: & hinc eſt, quod exceſſus & defectus, in reliquis virtutibus duo vitia gignant, in juſtitiâ particulari non item. (*a*) Deinde, cum reliquæ virtutes in medio rationis tantum conſiſtant, juſtitia particularis, quædam ſaltem, ſc. commutans, in medio inſuper rei eſt poſita. Quod ſatis bene explicatur ab *Aquin. in ſum. loc. cit.* & ejus *Commẽtatoribus*. Nos rem exemplo illuſtrabimus. Temperantiæ medium in eo eſt poſitum, ut pro reſpectu honeſtatis, valetudinis, perſonarum, loci, ac temporis, tantum quis edat ac bibat, quantum recta ratio, ceu judex atque arbitra, dictat; quod medium, pro reſpectu illarum circumſtantiarum, multis modis variari poteſt, unde varium à ratione conſtituitur: at medium juſtitiæ non ex ejuſmodi rationis arbitrio varioquè pendet dictamine, ſed ex ipſius rei (in qua eſt vel æqualitas vel inæqualitas) naturâ aſſumitur. V. C. Si quis domum alienam ad ſe transferre emtione cogitet, oportet ſecundum medium juſtitię tantum pretii exolvat, quantum domus meretur: neque tamen exiſtimandum eſt, hoc medium rei eſſe contrarium rationi aut minus conſonum: nam, ſimulatque æqualitas rerum vel commutandarum vel diſtribuendarum in medio eſt poſita, ſtatim ea rationis mediocritati conſentit, &, quod eſt medium rei, ſimul fit medium rationis, quia ratio dictat, arbitratur, nihilque aliud judicat, quàm ut rebus ipſis, vel commutandis vel diſtribuendis, vel pretium vel præmium, æquetur.

(*a*) Omnis Virtus conſiſtit in medio rationis, quod aſſignatur à Prudentia viri prudentis, poſt expenſas omnes circumſtantias morales; Juſtitia Commutans præter medium rationis inſuper exigit medium rei, quod in aliis virtutibus non requiritur: hoc tamen medium rei in Juſtitia Commutante à medio rationis circa eandem non differt; Ratio enim ipſa indicat medium rei, i. e. omnimodam Æqualitatem ſervandam eſſe, inter perſonas, circumſtantias, & res commutatas: ſed medium Rationis in Virtutibus aliis multis modis variatur pro variatis circumſtantiis moralibus, ideoque eſt omni modo æquale, aut ſemper unum & idem.

V. *Definitionem* Juſtitiæ Particularis excipit ejus *Diviſio*, quæ ex definitione allatâ inſtitui poteſt hæc. *Juſtitia particularis* eſt, vel *Diſtribuens*, vel *Commutans* ſeu *Corrigens*. Vulgo dicunt eam eſſe, vel *Diſtributivam*, vel *Commutativam* ſive *Correctivam*. Atque hanc diviſionem ipſe ponit *Ariſtoteles* in fine *cap. 2. l. 5. Eth. ad Nicom. Ejus*, inquit, *quæ ſecundum partem eſt, Juſtitiæ, una quidem eſt ſpecies, quæ in diſtributionibus honoris, vel pecuniæ, vel aliarum rerum, quotquot dividi poſſunt iis, qui participes ſunt ejuſdem Reipublicæ, verſatur, altera, quæ in contractibus eſt, emendatrix: hujus verò partes ſunt duæ; nam ex contractibus, alii ſunt Voluntarii, alii Involuntarii, &c.* Vid. *Ariſt.* (*a*) Juſtitia, alia διανεμητικὴ, *Diſtributrix*, alia συναλλακτικὴ, *Commutatrix*, ſive διορθωτικὴ, *Correctrix*. Primam ait *Philoſophus* verſari in partitione (*b*) ac diſtributione aliquarũ rerum communium; ſive bonarum, ut honorum, pecuniæ, Magiſtratuum; ſive malarum, ut laboris, vigiliarum, ſumtuum, vectigalium, contributionum, aliorumque incommodorum, quorum oportet eſſe participes, qui ejuſdem Reip. communione ſunt juncti. Atque hoc *juſtitiæ diſtribuentis* officium eſſe probat *Philoſophus*. Quia, inquit, *in his contingit & inæquale habere & æquale alium ab alio.* Quaſi dicat. Ubi æqualitas invenitur & inæqualitas unius hominis comparati ad alterum, ibi oportet eſſe ac verſari juſtitiam peculiarem, quæ proprium æqualitatis medium inveſtiget ac definiat. Sed in diſtributione honorum, præmiorum, aliorumque bonorum, & ex oppoſito, malorum communium, inter eos, qui ejuſdem Civitatis Reique publicæ ſunt participes, & æqualitas eſſe poteſt & inæqualitas. Ergo in iſta diſtributione verſari oportet aliquam juſtitiam peculiarem. Eam *diſtribuentem* vocamus ex *Philoſopho*. Alteram Juſtitiæ Particularis ſpeciem dicit occupari in rerum commutationibus & contractibus, quorum vi ex ditione & poteſtate, vel unius hominis, ſc. privati vel Reip. quæ tum unius partis ac privati vicem tenet, aliquid transfertur in alterum privatum, aut quoad dominium ſeu poſſeſſionem, aut quoad uſum, ut fieri cernimus in emtione, venditione

tione, locatione, conductione, commodato, mutuo, ſimilibuſve pactis & conventis, quæ συναλλάγματα Græcè vocat *Ariſtoteles*, eaque dicit eſſe, τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια, hęc ſpontanea, illa invita. In utriſque eſt occupata juſtitia *commutans*, & eodem modo: unde non novæ ſunt ſpecies *juſtitiæ commutantis*, quarum altera circa contractus *voluntarios*, altera circa *involuntarios* verſetur, ſed ejuſdem Juſtitiæ commutantis partes duæ: nam in commutationibus, tum voluntariis, tum involuntariis, una & eadem planè eſt ratio debiti, unus idemque modus res ad æqualitatem redigendi, una quoque formalis ratio eſt juſtitiæ; interim, ratione materiæ circa quam aut objecti, aliqua eſt diverſitas: nam in voluntariis commerciis tantum res compenſatur: at in involuntariis commutationibus, damnum pariter & offenſa: quod clarius patebit, ſi, quænam dicantur συναλλάγματα, & quæ ſint ἑκούσια, quænam ἀκούσια, uberius exponamus.

(*a*) JuſtitiaDiſtribuens verſatur circa bona & mala, quæ à Magiſtratu diſtribui debent Subditis, pro ratione, conditione, ſtatu, dignitate, opibus, meritis, vel demeritis eorum in Remp. & ſervat mediocritatem Rationis tantum; Juſtitia Commutans exercetur à privato in privatum aut à Magiſtratu in quantum habet Rationem privati in ſubditos ut Privatos, verſaturque inter bona & mala, ex rerum Commutatione privatis advenientia, nulla habita ratione ſtatus, conditionis, dignitatis, divitiarum, meritorum & demeritorum in Remp. ſervatque medium Rei: plus boni, ſive publici, ſive privati, collatum alicui, quam debet, vocatur Lucrum; plus mali alicui illatum, quam debet, vocatur Damnum: ſic, cum præda aliqua à Magiſtratu diſtribuenda eſt in Subditos, aut præmium inter eos dividendum, ſi quis ſubditorum plus prædæ vel præmii reportet quam eſt meritus, is lucrum facit, ſi quis minus referat, is damnum patitur; ut verò hic ſervetur mediocritas, Ratio expendit merita ſingulorum, & unicuique pro ratione meritorum, vel majorum, vel minorum, ſuam aſſignat prædæ aut præmii portionem: ſic habetur quoque Ratio dignitatis ac ſtatus, namChiliarchus plus prædæ aut præmii aufert, quam Centurio, & plus Centurio quam Vexillifer, & Vexillifer plus, quam gregarius miles: at vero in Juſtitia Commutante nulla habetur Ratio dignitatis, aut meritorum; ſive enim Princeps, ſive plebeius calceos emerit, tantum pretii Princeps debet pro ſuis calceis, quam plebejus pro ſuis; Si quis Chiliarchus conduxerit domū, debet hoc ipſum pretium pro conductis ædibus perſolvere quod promiſit, æque ac miles gregarius pro conducta à ſe domo, & ſive Magiſtratus aliquid emat, aut vendat Subdito, vel privatus privato, utrobique ſervandum eſt medium Rei, & tantundem pretii refundendum, quantum in emptione ac venditione ex Contractu eſt poſtulatum, neque enim ibi Magiſtratus ſpectatur ut Magiſtratus, ſed ut privatus, neque pecuniam, quam ſolvit pro rebus emptis ac venditis, de Publico dat Ærario, ſed de ſuis privatis nummis; ita idem Magiſtratus quod ſtipendium promittit Profeſſori, Paſtori, Rectori, Urbis ſuæ Medico, Syndico, Secretario, omnibuſque Officiariis, & operariis, quorum opera utitur ad Reip. bonum, debet ſervare medium Rei, & tantum dare ſingulis ſtipendii, quantum ſpopondit, atque pollicitus eſt, habet enim Magiſtratus hic, conducens illorum operas, ſe, ut privatus, & tanquam pars contrahens, & conducens; Illi ſe habent, ut pars altera contrahens, & locans operam ſuam certa mercede.

(*b*) Dicitur juſtitia diſtributrix verſari circa res communes, i. e. diſtribuendas, i. e. circa res illas, non quæ ſunt hujus, vel illius individui, aut privati poſſeſſoris, Petri aut Pauli, &c. ſed quæ ſunt ſitæ intra poteſtatem Reipublicæ ſeu præfectorum ejus, penes quos ſolos jus eſt diſtribuendi illa, ejuſdem communionis aut Reipublicæ membris, ut ſunt dignitates, tituli, honores & officia publica, item præmia & pecuniæ publicæ, item vectigalia, tributa & ſumptus in publicum erogandi, neque enim cujuſvis eſt privati, illos ſibi honores & titulos ſumere, quos vult, ſed oportet Magiſtratum illos ipſi conferre pro ratione meritorum in Rempublicam, nec cuivis licet illa portare tributa, quæ vult, ſed oportet Magiſtratum ea imponere cuique pro ratione divitiarum quas poſſidet ac meritorum quoque in Rempublicam: juſtitiam ergo diſtribuentem exercere eſt ſuperioris in inferiorem, ac proprie Magiſtratus in ſubditos, licet non nunquam illud quoq; tribuatur parentibus in liberos, dominis in ſervos, præceptoribus in diſcipulos, ſed improprie tamen: porro res communes, i. e. ad communionem aut commutationem ſpectantes Reipublicæ, ſunt vel bonæ, i. e. jucundæ ac gratæ, vel malæ, i. e. injucundæ atque ingratæ, nam res malæ, i. e. inhoneſtæ ac turpes, diſtribui ſubditis à Magiſtratu, nec poſſunt, nec debent; bona utilia diſtribui poſſunt,

ſunt, quin & inutilia, ſeu cum aliquo damno privatorum conjuncta, ut ſi ſubditis onera quædam ac vectigalia imponantur ferenda, aut ſumptus faciendi pro publico mandato magiſtratus; hic enim valet. Publica privatis anteferenda bonis.

VI. Συνάλλαγμα, ſive ἀπὸ τοῦ συναλλαγῆν, ſive ἀπὸ τοῦ συναλλάττειν, derivetur, ex ex vi vocis, propriè ſignificat, contractum, pactionem, permutationem; at *Ariſt.* ejus vocis notionem amplificavit, & extendit, ad ſignificandum, non tantum contractum, ſed & delicta, flagitia, omnia denique negotia civilia, ut teſtamenta, nuptias, aliaque id genus plura, ſicuti obſervavit rectè *Giphanius in Comment. ſuis ad c. 2. l. 5. Eth. jam cit. Quæ*, inquit, *tam latè patens notio hujus vocis, neſcio, an apud ullum præterea ſcriptorem quam Ariſtotelem reperiatur.* Ac præter hanc ex origine ſuâ reſtrictionem, ex *Ariſtotele* laxiorem vocis συναλλάγματος acceptionem, refert *Giphanius*, aliam adhuc anguſtiorem, & Juri civili propriam, cujus *Doctores* interdum vocant συνάλλαγμα, negotium, ex quo actio civilis oritur: qua ratione, pacta propriè dicta dicuntur carere συναλλάγμασι, contractus dicuntur habere συνάλλαγμα. Eſt & quarta notio anguſtiſſima hujus vocis, *Iuriſconſultis* tantum nota, quæ non omnes contractus, ſed certos tantum ſignificat, ex quibus ſc. utrimque naſcitur obligatio, ut ſunt, emtio, venditio, locatio, conductio, &c. *Prima* vocis notio omnibus ſcriptoribus uſitata eſt. *Secunda Ariſt. Tertia & Quarta Iuriſconſ.* propria. Nos ex *Ariſtotelis* mente hoc vocabulum uſurpamus, quia commodius vocabulum hoc Græco, & Latino, *commutationum aut contractuum*, non occurrit. Hinc manifeſtum eſt, quàm latè pateat *Iuſtitiæ Commutantis objectum*: nempe, ſive συνάλλαγμα ſignificet permutationem & contractum obligantem vel ex utraque vel ex alterâ parte, ſive pactionem & conventionem, ſive delictum, aut quippiam aliud, quod actionis civilis nomine contineri poteſt, quicquid tandem ſub nomine συναλλάγματος venit, cadit in Juſtitiam commutantem, cujus eadem eſt, quæ eſt Juris civilis, materia: quod enim Juriſconſulti tribus verbis, *perſonarũ, rerum*, & *actionum*, id una συναλλάγματος voce hic comprehendit *Ariſtoteles*. (*a*) Hoc igitur officium eſt *Iuſtitiæ commutantis ſeu corrigentis*, ut emendet commutationes, contractus, actioneſque civiles, quarum vi aliquid ab uno, vel homine, vel magiſtratu, habente rationem unius, transfertur ad alium: multum enim in his per inæqualitatem peccari poteſt, quæ inæqualitas per aliquam virtutem ad juſtam æqualitatem reduci debet. (*b*) Atque hinc diſcrimen liquet inter hanc & diſtribuentem juſtitiam: hæc aliquid transfert à Rep. ad certos; illa aliquid à ſingularibus, aut eo, qui rationem ſingularis & unius habet, ad ſingulares & privatos.

(*a*) Quia in commerciis & contractibus vitæ civilis inter privatos ſæpe non ſervatur jus, ſed unus plus refert, alter minus accipit, quam debet, in quo ſita eſt injuria, neceſſe eſt ut aliqua Virtus doceat medium, quod hic ſervari debet, ut nullus ab altero injuriam patiatur; hæc eſt Juſtitia Commutans, quæ, quia illam injuſtitiam emendat, Corrigens dicitur.

(*b*) Juſtitia diſtribuens ſemper exercetur à Magiſtratu, qua Magiſtratu, in ſubditos, qua ſubditos, habeturque hic ſemper ratio meritorum & demeritorum in Rempublicam; ſed juſtitia commutans exercetur à privato in privatum, aut ſi exerceatur in ſubditum, Magiſtratus ſpectatur ut privatus, nullaque hic habetur meritorum aut demeritorum ratio, ut ſi Magiſtratus ædes conducat, aut aliquid à ſubdito emat; imo ne quidem ut Magiſtratus ſpectatur, quando pactum cum aliquo ſubditorum init de ſtipendio, quod pollicetur ſubdito huic aut illi pro opera præſtanda, aut ſolvit pro præſtita.

VII. Συναλλάγματα *Ariſtoteli* ſunt, vel ἑκούσια, ſpontanea, vel ἀκούσια, invita: *Iuriſconſultis* contractus is tantum eſt, qui eſt voluntarius ex parte utriuſque contrahentis: *Ariſtoteles* etiam contractum vocat, non ſponte initum, ratione unius partis contrahentis: quia enim, v. c. (*a*) inter pulſantem & pulſatum, inter furantem & eum cui furtum fit, perſonarum quædam eſt mutatio (nam unus agit, & hujus ratione contractus eſt voluntarius, alter patitur, & hujus ratione contractus eſt involuntarius) ne hanc commutationem omittat,

tat, dividit Commutationem in Voluntariam & Involuntariam. *Voluntariam* dicit, cujus principium eſt voluntarium, ab utraque parte contrahentium, cujuſmodi commutationis exempla ponit, *emtionem, venditionem*,&c. Vid. *text. Ariſt.* Huc refer, conducere milites, medicos, operarios publicos, &c. iiſque dare ſtipendia, quæ omnia ſunt juſtitiæ commutantis, etſi à Magiſtratu fiant, quia Magiſtratus habet hic rationem unius, eandemque ſervat mediocritatem, quam privatus cum privato in contractu. *Involuntarium*, ac non ſponte ſed invitò, ratione unius partis contrahentis, ſuſceptum commutationis genus eſt, cujus principium in commutante & contrahente uno non eſt, ut ſunt contractus, qui fiunt, nobis, vel *ignorantibus*, vel *nolentibus*. Dicuntur *inviti*, quia unâ ſaltem parte invitâ fiunt, & ſunt inviti, non ratione agentis, qui ſponte & ſciens agit, ſed ratione patientis, cui, per ejuſmodi, ſive contractum, ſive commutationem, vel ignoranti, vel nolenti, fit injuria: contractus invitos per ignorantiam vocat *Clandeſtinos & Occultos* Philoſophus: commutationes nolentibus nobis factas vocat *Violentas*, quia per vim inſtituuntur. Commutationis *clandeſtinæ* & *occultæ* ac per ignorantiam invitæ, exempla ponit *Ariſtoteles: Furtum*, quo res aliena clam ſurripitur à Domino; *Adulterium*, quo conjux aliena, ſc. reſpectu mariti, aut etiam virgo, parentum reſpectu, occultè corrumpitur; *Veneficium*, quo vel incantationibus arcanis conficiuntur homines, vel abdito veneno epulæ inficiuntur ac pocula; *Lenocinium*, quo ad ſcorta & meretrices inſcii perducuntur adoleſcentes, quod nonnulli voce προαγωγείας ſignificatũ ab *Ariſt.* exiſtimant, vel quo maritus propriæ uxoris adulterium fraude aliquâ deceptus ignorat, uti exponit *Euſtratius græcus Ariſtotelis Interpres in Eth. Nicom. Alieni ſervi corruptionem*, quâ clanculum à Domino ſubducitur; *doloſam cædem*, quâ quis per abditas inſidias fraudulenter è medio tollitur. Hæc omnia dicit eſſe *Philoſophus* occultè involuntaria propter ignorantiam, quia, qui ea patitur, peſtem occultam ignorat: neque enim maritus notum habet lenocinium, quo uxor ejus occultè corrumpitur, neque dominus fraudem ſcit, qua ſervus abducitur, &c. Atque ex hiſce id quoque patet, perſonam lædi in hiſce contractibus involuntariis per ignorantiam, vel in ſe, ut in homicidio, vel in aliâ ſibi conjunctâ, ut in adulterio, lenocinio, ſervi abductione, &c. Sed roget quis, *Quodnam hic eſt lucrum, quod damnum, quod tamen utrumque in juſtitia commutante eſſe debet?* Reſp. Qui alium occidit, pro lucro habet vindictæ aut odii expletionem: occiſus pro damno habet amiſſionem vitæ: ſic in adulterio, aliiſque, ſimiliter ſe res habet. (*b*) Commutationes per *vim* ac *violentiam* illatas, ait eſſe *Ariſtoteles*, verbera, vincula, mortem, ſc. violentam, rapinam, &c.

(*a*) Qui pulſat, is ſponte agit, qui pulſatur, invitus patitur; qui furatur, ſponte agit, is, cui furto auferuntur bona, invitus patitur: ſic ut ratione patientis dicatur Contractus invitus, aut Commutatio involuntaria.

(*b*) In Commutationibus violentis, agens ſcit & vult id quod agit, patiens quidem ſcit ſed non vult hoc, quod patitur; ſic Commutatio vitæ cum morte violenta inſtituitur Sciente & Volente Judice, ſed qui mortem patitur violentam, ſcit quidem ſe pati, ſed contra Voluntatem tamen eam patitur.

VIII. Commutationum hæc non ſine ratione ab *Ariſtotele* fuit inſtituta diviſio: voluntarium enim & involuntarium varias conſtituunt diverſaſque commutationum ſpecies: nam in commutationibus voluntariis, quia tantummodo intercedit rei, quæ commutatur, tranſlatio, eam oportet per æqualitatem ſimpliciter compenſari: At in involuntariis commutationibus, quia non tantum fit rei, quæ commutatur, tranſlatio, ſed aliqua inſuper irrogatur injuria, non tantum res ejuſque tranſlatio per æqualitatem debet compenſari, ſed præterea debet is, qui commutavit rem & in ſe tranſtulit per injuriam, propter injuriam puniri; (*a*) quæ punitio, quia ſemper reſpicit injuriam irrogatam, ut ea pari ſupplicio (hæc paritas ſupplicii æſtimatur ex damno, cui reſarciendo debet eſſe par & æqualis pœna) puniatur, non tam ad juſtitiam diſtribuentem pertinet, quam ad hanc commu-

tantem ſeu corrigentem: inſpecta enim rerum perſonarumque proportione, rerum, quæ ſunt commutatæ, perſonarum, inter quas commutatio eſt facta; pro delicti atque injuriæ, vel magnitudine, vel parvitate, æqualis exigitur pœna ac par ſupplicium: & reſpicienda eſt hic proportio, non perſonæ commutantis ad aliam commutantem, ſed perſonarum commutantium ad res commutatas: interim tamen, quia pœna ipſa, quam juſtitia hæc vindicatrix ad ulciſcendum delictum imponit, non compenſat ſatis reſarcitque damnum illatum (nam, qui vitam perdit, quia alteri eripuit, eo alteri vitam non reſtituit, nec qui ob bona alterius furto ſurrepta, & jam dilapidata, virgis cæditur, eo bona ipſi reſtituit) ſed vero ſolummodo facit, ut tantum patiatur reus, quantum pati poteſt & eſt æquum pro perpetrato crimine, à perfecta ratione juſtitiæ commutantis ſeu corrigentis, multum abit hæc Ultrix juſtitia; quare, ne ſub commutante quidem aut corrigente juſtitia continetur: Et fortaſſe non errant, qui eam inter partes juſtitiæ particularis propriè dictas non numerant, adeoque nec ad diſtribuentem, nec ad commutantem, propriè eam referunt, ſed ad partes juſtitiæ particularis reducunt *potentiales*, quas ſic vocant *Scholaſtici ex Aquin.* 2. 2. *quæſt.* 101. Nempe in omni virtute trium generum poſſunt aſſignari *partes.* (*b*) 1. *Integrantes*, quæ ſic non dicuntur quaſi virtutem ipſam componant, ſed metaphoricè intelliguntur functiones, ſine quibus non eſt perfectus virtutis uſus. 2. *Subjectæ*, i. e. *Potentiales*; hæ ſunt virtutes, quæ quandam affinitatem & conjunctionem habent cum alia virtute, ſicuti potentiæ cum anima; neque tamen perfecte participant ejus rationem, ſicuti nec potentiæ participant rationem ipſius animæ; ſed tamen ei in proprio ſuo actu inſerviunt, ſicuti potentiæ inſerviunt animæ. Inter has Juſtitiæ particularis partes *potentiales* poteſt non incommode referri *Iuſtitia ultrix, vindicatrix, punitiva.*

(*a*) Gravis quæſtio eſt ad quam Juſtitiæ ſpeciem pertineat Juſtitia Vindicatrix, quæ exercetur in pœnis irrogandis, nam quia pœnarum irrogatio à Magiſtratu inſtituitur, videtur pertinere ad Juſtitiam diſtribuentem, hanc enim adminiſtrare Magiſtratus eſt, non privati; quia tamen inter pœnam & delictum intercedit proportio Arithmetica, i. e. omnimoda æqualitas, & quia ſervari debet hic medium Rei, non Rationis, videtur ad Juſtitiam Commutantem, quæ proportionem exigit Arithmeticam, & medium Rei: itaque, ſi reſpiciatur proportio & mediocritas ſervanda inter pœnam & delictum, locum habebit Juſtitia commutans: ſi reſpiciatur vero perſona, quæ pœnam infligit, quia illa publica eſt, nempe Magiſtratus, locum hic videtur habere Juſtitia diſtribuens; ſic ut ad neutram directè, ad utramque Juſtitiæ ſpeciem ex parte pertineat.

(*b*) Partes propriè aſſignantur ſubſtantiis corporeis, non vero ſpiritibus, aut accidentibus, ideoque cum Juſtitia, & virtus ſit accidens, impropriè ei tribuuntur partes; quia tamen uſus ſic obtinuit, etiam partes aſſignari ſolent omni Virtuti: primò quidem *Integrantes*, quæ ſignificant illas actiones, quæ requiruntur ad uniuſcujuſque perfectionem, quemadmodum exiguntur membra ad perfectionem totius integrantis: ſecundò, partes quædam virtutis vocantur *Subjecta*, ſc. virtutes aliæ, quæ huic aut illi virtuti, tanquam generi, ſubjiciuntur, ut ſpecies: Tertiò, partes quædam ſunt virtutis uniuſcujuſque *Potentiales*, quæ ſic vocantur, quia ſeſe habent ad virtutem unamquamque, uti potentiæ ad animam; quemadmodum enim potentiæ naturales animæ non ſunt ipſa anima, ad eam tamen referuntur, ita quædam virtutes referuntur ad hanc aut illam propter affinitatem, ac cognationem: & ſic Juſtitia ultrix refertur ad Juſtitiam particularem, tum diſtribuentem, tum commutantem.

IX. Juſtitia *Commutans* ſeu *Corrigens* in contractibus, tam ſpontaneis quam invitis, ſingulorum res ſpectat & æquale illud, quod eſt (*a*) *proportionis, non Geometricæ ſed Arithmeticæ*; cum enim nulla hic perſonæ dignitas, ſed ſimpliciter rerum, quæ permutantur, æqualis inter id, quod plus eſt & minus, ſpectetur diſtantia, ſatis liquet proportionem hic eſſe Arithmeticam: ſicuti enim ejus hæc eſt natura, ut ſimpliciter numerorum inter ſe diſtantiam ſpectet, ita & hæc juſtitia medium quærit & æqualitatem in ſola diſtantia à lucro & damno, facitque, ut contractus omnis æqualiter utrimque abſit. At juſtitia diſtribuens, quæ ordinem dicit ad Remp. quia meritum ſpectat & cujuſque dignitatem perſonæ, proportio-

portionem ſervat *Geometricam*: quemadmodum enim iſta in eo eſt poſita, ut, ſicuti ſeſe habet numerus primus ad ſecundum, ita tertius ad quartum; ſic æqualitas diſtributionis in eo conſiſtit, ut, (*b*) ſicuti ſeſe habet unius civis perſona ad perſonam alterius, reſpectu meritorum in Remp. ita præmium unius aut bonum à Rep. diſtribuendum reſpondeat bono aut præmio alterius: atque hac ratione, res, quæ diſtribuuntur, ſunt æquales, pariter ac perſonæ, inter quas diſtribuuntur, & ipſa diſtributio eſt æqua: cum alioqui, ſi ſimpliciter rem ſpectes, uti inter perſonas, ita & inter præmia, magnum diſcrimen eſſe poſſit. Atque ex hiſce omnibus liquet, in quo differant *Juſtitia Diſtribuens & Commutans*, duæ Juſtitiæ particularis partes: & quod non detur membrum tertium. Nam omnis æqualitas, vel ex dignitate, i. e. meritis in Remp. perſonarum æſtimatur, vel ex rerum ipſarum modo ac menſurâ: tertium non datur.

(*a*) Proportio Arithmetica dicit æqualitatem differentiarum, Geometrica rationum, utraque inter quatuor numeros: differentia apud Arithmeticos ſignificat diſtantiam duorum numerorum à ſe invicem; ratio notat, quoties unus numerus alterum in ſe includat: inter quinarium & ſeptenarium differentia eſt quinarius, quia diſtant à ſe invicem per duo; ſed quinarius non continetur bis in ſeptenario, ideoque inter illos non eſt ratio; at inter quinarium & denarium eſt ratio, quia denarius eſt duplum quinarii, & quinarius eſt dimidium denarii, denarius enim bis in ſe continet quinarium, non tamen à quinario per duo differt, ſed per quinque: proportio Geometrica ſignificat æqualem intercedere differentiam inter bis binos numeros, i. e. ex quatuor numeris inter ſeſe collatis, bis bini æquali utrumque diſtantia à ſe invicem diſtare deprehendentur, v. c. ut 2. ad 4. ita 6. ad 8. differentia inter 2. & 4. aut diſtantia qua à ſe invicem diſtant eſt binarius, ſed ut 6. differunt & diſtant ab 8. per binarium; verum inter hoſce numeros non eſt proportio Geometrica, quæ ſignificat æquali ratione ac modo ex numeris 4. bis binos diſcrepare inter ſe, neque enim ut ſunt 4. duplum duorum, ita 8. ſunt duplum 6. neque ut binarius eſt dimidium quaternarii, ita ſenarius eſt dimidium octonarii: ſed exemplum proportionis Geometricæ eſt hoc, ut 4. ad 8. ita 12. ad 24. quia uti 8. ſunt duplum τῶν 4. ita 24. ſunt duplum τῶν 12. & ut 4. ſunt dimidium τῶν 8. ita 12. ſunt dimidium τῶν 24. at hic non eſt proportio Arithmetica, neque enim æqualis eſt differentia, qua diſtant 4. & 8. qua diſtant 12. & 24. differentia enim inter 4. & 8. eſt quaternarius, at diſtantia inter 12. & 24. eſt 12. ſed 4. & 12. non ſunt numeri iidem: ſi id, quod in numeris eſt declaratum, applicetur rebus & perſonis, deprehendetur in juſtitia commutante ſemper ſervari æqualitatem differentiarum ac proportionem Arithmeticam, ut utraque pars contrahens æqualiter diſtet à damno & lucro; ſed in juſtitia diſtribuente conſpicietur æqualitas rationum & proportio Geometrica.

(*b*) Exemplum proportionis Geometricæ ſervatæ, & quoad res, & quoad perſonas, in juſtitia diſtribuente, videre eſt inter Ajacem & Ulyſſem, & inter arma Patrocli & Achillis; nempe, quæ eſt ratio meritorum Ulyſſis ad merita Ajacis in Rempublicam Græcorum, eadem debet eſſe ratio armorum Patrocli ad arma Achillis, quoad valorem & dignitatem ut præmiorum illis diſtribuendorum, h. e. ſi Ulyſſes duplo plus meritus eſt de Republica Græcorum quam Ajax, oportet ipſi donetur duplo majus præmium præmio Ajacis, & quia arma Achillis duplo ſunt digniora armis Patrocli, exigit juſtitia diſtribuens, ut arma Achillis cedant Ulyſſi, & Patrocli cedant Ajaci: hic proportio eſt ſita in æqualitate rationum, & quoad perſonas, & quoad res inter ſe comparatas; ut enim ſe habet perſona Ulyſſis ad perſonam Ajacis reſpectu meritorum in Remplicam, ita ſe habent arma Achillis ad arma Patrocli, præmia illis diſtribuenda, & ut Ulyſſes ſe habet ad arma Achillis, ita Ajax ad arma Patrocli: atque hic æqualitas eſt utrimque & armorum, quæ diſtribuuntur, & Ajacis & Ulyſſis, inter quos diſtribuuntur: at ſi quis extra comparationem illam ac diſtributionem arma ſpectet ſimpliciter, certe magna intereſt inæqualitas, nam arma Achillis longe ſunt præſtantiora armis Patrocli; quemadmodum quoque ſi ſimpliciter ſpectentur merita Ulyſſis & Ajacis, illa quoque valde ſunt inæqualia, nam Ulyſſes prudenti ſuo conſilio longe plus meritus eſt de Republica Græcorum quam Ajax ſuis armis.

X. Nobilis hic ſeſe offert quæſtio, ſed difficilis. (*a*) *Quæ proportio ſit ſervanda in pœnis irrogandis, an Geometrica, an Arithmetica?* Reſp. Pœnas non poſſe irrogari proportione

Geometricâ. 1. Quia hæc exigit, ut pro inæqualitate perſonarum inæqualia ſint onera: & ſic pro eodem delicto, nobilis ac liber mitiores, ignobilis & ſervus acriores ferret pœnas. 2. Diſtributio ſecundum proportionem Geometricam tum juſta eſt, etiam cum quis non tantum conſequitur, quantum merebatur, ſed quantum pro ratione circumſtantiarum poteſt redundare: ita, ſi præda ſit dividenda inter milites, & non ſatis magna ſit ut uniuſcujuſque merito & virtuti reſpondeat, nihilominus diſtributio juſta erit, cum quis tantum capit, quantum pro rato capere poteſt. At pœnæ non irrogantur juſtè, ſi infra meritum irrogentur. Et hæc ſententia videtur eſſe congruentior *Ariſtoteli*, qui *l. 5. Ethic. ad Nicom. c.* 4. docet, *jus, quod in commerciis eſt ſervandum, eſſe æquum proportione Arithmeticâ.* Non autem diſtinguit iſtic loci inter commercia, quæ ſponte faciunt homines, & quæ invitis ipſis efficiuntur: ſed de commerciis loquitur in genere. At emendare contractus invitos, quidnam eſt aliud, quam delicta punire? Ergo & in delictis puniendis ſervanda eſt proportio Arithmetica, quod erat demonſtrandum.

(*a*) In pœnis irrogandis habenda eſt ratio diſtantiæ æqualis inter delictum, & ſupplicium, ut non inferatur delinquenti plus pœnæ, quam peccatum ejus meruit, nec etiam minus: interim non eſt neceſſe ſervari in omnibus Perſonis ſemper eandem ſpeciem pœnæ, modo ſerventur idem gradus, V. C. Si aliquis Princeps, aut ex Magiſtratu & optime meritus de Rep. idem committat delictum, quod vir plebejus, non eſt neceſſe, ut eodem ſupplicii genere afficiatur, quo afficitur plebejus, modo ſervetur eadem ratio, & proportio; nam poteſt plebejus fuſtigari, aut virgis cædi ob delictum idem, propter quod Princeps abdicetur ſuo officio: hic tamen ſervata fuerit proportio Arithmetica, nam tam magna pœna eſt Principi, aut Magiſtratui, moveri ſuo munere, quam plebejo, eſt, cædi virgis, aut fuſtigari.

DISPUTATIONUM PRACTICARUM TRIGESIMA-PRIMA & ULTIMA, *DE* AMICITIA.

THESIS I.

EXcuſſæ ſunt *diſputationibus* ante habitis *virtutes* omnes & ſingulæ, quæ media ſunt, quibus ad felicitatem, ſummum hominis in hac vita bonum, pervenitur: ſupereſt, ut agamus de *Amicitia*, quæ, ſi virtus non eſt, cum virtute tamen cognationem habet ſummam, &, ſi non eſt acquirendæ felicitatis ſupremæ, ejus tamen conſervandæ, eſt medium, & virtutum explicatarum quoddam quaſi effectum & uſus: ut vero effectum ſequitur cauſam, & uſus rem ipſam, ita *virtutibus* explicatis recte ſubjungitur *Amicitiæ* explicatio: cujus neceſſitatem *Ariſt. l.* 8. *Eth. c.* 1. oſtendit in omni vitæ ſtatu, quam & potentioribus, & pauperioribus, & Senibus, & Juvenibus, convenire, ibidem docet. *Vid. text.* Agit vero *Philoſophus* de *Amicitia l.* 8. *& 9.* Quæ ibi fuſe perſequitur, nos ſummatim hac diſputatione comprehendimus, exorſi, ut ſolemus, à voce.

II. *Amicitiæ* vocabulum ſignificat, 1. *generaliſſime*, rerum omnium συμπάθειαν, qualis conſenſio eſt inter oleam & vitem, magnetem & ferrum: de qua conſenſione & συμπαθείᾳ multa habet *Eraſmus* in *Colloquio*, cui titulus, *Amicitia*. 2. *generatim*, quemlibet appetitum ſocietatis, qualis etiam in bruta cadit. 3. *ſpeciatim*, mutuam benevolentiam, quæ intercedit inter homines quoſvis, ſive probi ſint ſive improbi, ſive noti ſive ignoti, ſive cives ſive peregrini. 4. *ſpecialiſſime*, pro honeſtorum & proborum hominum inter ſe bene-

benevolentia, quam conciliat virtus, utilitas, voluptas.

III. *Amicitia*, ſenſu quarto, definiri poteſt, *Benevolentia vera, nota, aperta, & actuoſa quorundam inter ſeſe mutuo, ob bonum honeſtum, utile, aut jucundum.* Atque huic prout triplex eſt Amicitiæ *objectum*, ita triplex ponitur vulgo *Amicitia*, (*a*) *honeſta, utilis, jucunda. Honeſta*, propter ſolam honeſtatem & virtutem: *utilis*, propter quæſtum aut lucrum: *jucunda*, propter voluptatem inſtituitur. *Ariſt. l. Eth.* 8. *c.* 3. Harum *Amicitiæ* ſpecierum *prima, honeſta* ſcilicet, per ſe & proprie eſt digna nomine Amicitiæ, quippe quæ ſola eſt perfecta, conſtans, ſtabilis, ac genuina: reliquæ *duæ* improprie & per accidens *Amicitiæ* dicuntur, quippe quæ imperfectæ, inſtabiles, inconſtantes, & ſpuriæ magis ſunt dicendæ. In amicitia perfecta amicum, propter ſeipſum & propter virtutem: in imperfecta propter aliud, ſive utilitas ſit, ſive voluptas, eum amamus. Sed *definitionem* Amicitiæ & allatam *diviſionem* per partes explicemus.

(*a*) Diviſio Amicitiæ in *Honeſtam*, *Jucundam*, & *Utilem*, non eſt diviſio generis perfecti, vel univoci, quod ex æquo ſuis competit ſpeciebus, ſed eſt diviſio generis imperfecti, ſeu analogi, quod ſpeciebus convenit inæqualiter, uni magis, alteri minus, & uni per & propter alteram, quale genus eſt ens reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis; accidens enim non eſt ens, niſi per & propter ſubſtantiam: ſic amicitia non dicitur æquali modo de *Honeſta*, *Iucunda*, & *Utili*, ſed primario de *Honeſta*, ſecundario de *Utili* & *Iucunda*, quatenus hæ aliquid participant de conditionibus amicitiæ *Honeſtæ*: atque hæc etiam faciunt ad intelligendam theſin ſextam numero.

IV. Amicitiæ *genus* ponimus *Benevolentiam*, quæ ſignificat, propenſionem voluntatis & amoris in alterum, qua bene ei cupimus & volumus. Errant, qui *Virtutem* pro genere ponunt: nam 1. Virtus eſt fundamentum, cui Amicitia ſuperſtruitur: fundamentum autem rei, quo nititur, non eſt res ipſa: nihil enim ſui ipſius fundamentum eſt. 2. Amicitia eſt effectus virtutis, Ergo non ipſa virtus: nam nulla cauſa, quatenus cauſa, eſt idem cum effectu: ſic enim idem eſſet cauſa ſui ipſius. 3. Virtus cum ſuis actionibus in noſtra eſt poteſtate, eſt ἐφ' ἡμῖν: eſt enim habitus electivus: at electio noſtræ eſt voluntatis. Sed Amicitia non eſt ἐφ' ἡμῖν, non eſt in noſtra poteſtate. Ergo. Prob. min. Quia requirit amorem & conſenſum mutuum, qui non eſt in noſtra poteſtate. Nemo enim dominus eſt alterius voluntatis. 4. Virtus (*a*) bonum eſt internum, ad inſtar habituum aliorum. Amicitia vero eſt bonum externum, *Ariſt.* 9. *Eth. c.* 9. τοὺς φίλους, τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν μέγιστον, inter externa bona maximum, appellat. Si dicas, *Amicitiam eſſe laude dignam & ſervare medium inter duo extrema:* inde non ſequitur, ejus eſſe genus virtutem: Nam & affectus quidam & actiones virtutem antecedentes laudem merentur ac ſervant medium inter duo extrema: nec tamen ſunt virtutes.

(*a*) Bonum internum eſt, quod intra poteſtatem hominis eſt ſitum: Bonum externum non item.

V. *Differentia*, poſt genus, reliquis in definitione verbis proponitur. *Amicitia* eſt benevolentia *vera*: ut diſtinguatur à ſimulata & ficta, quæ aliud lingua promit, aliud corde premit: uti virtus ipſa non verborum eſt aut linguæ ſed operum ac cordis, ita & amicitia, virtutis fructus. *Nota:* ut Amicitia diſtinguatur à benevolentia, qua ignotos complectimur, requiritur in Amicitia, ut Amico affectum & amorem noſtrum exponamus, ac detegamus: poſſumus Chriſtianis, longe remotis à nobis, bene velle, ſed non poſſumus eſſe amici illis, quia nec nos illi, nec illos nos novimus. *Aperta:* ut excludamus amorem, quo quis occulte fertur in aliquem: poteſt quis recondito affectu & amore alium proſequi, quem nunquam ei aperuerit, atque hactenus nondum amicus eſt: Amicitia enim non latentem ſed patentem exigit amorem. *Actuoſa*: ut ipſo actu Amicitia ſeſe exerat & affectum mutet in effectum, ut non tantum bene velit ſed & bene faciat. *Mutuo exercita:* ut ſignificetur, in Amicitia exigi *amorem* & *activum* & *paſſivum*: & φίλησιν & ἀντιφίλησιν: & φιλεῖν & φιλεῖσθαι: magis tamen conſiſtit Amicitia ἐν τῷ φιλεῖν quam ἐν τῷ φιλεῖσθαι, in amore

amore activo quam paſſivo, præſtantius enim eſt amare quam amari. Amor itaque, quo ferimur, in hoſtes, à nobis averſos, in res inanimatas, in animatas anima vegetante & ſentiente, ut in pecunias, agros, hortos, plantas, canes, equos, &c. amicitia dici nequit, quia iſta non redamant. Porro dicitur Amicitia, *quorundam inter ſe*, puta *hominum:* beſtiæ enim non ſunt ſubjectum amicitiæ idoneum: nec Angeli, quia de hominum virtutibus pertractat Ethica, quarum uſus ac fructus eſt Amicitia. Denique, *ob bonum honeſtum, utile, ac jucundum*; quibus verbis ratio impellens & motiva Amicitiæ innuitur.

VI. Tres Amicitiæ *ſpecies*, honeſta, utilis, jucunda, ſub Amicitia continentur, (*a*) ut *genere, non univoco, ſed analogo aut æquivoco*, prout iſtæ voces vel diſtinguuntur vel confunduntur: Nam Amicitia honeſta ſola vera eſt & per ſe Amicitia: utilis & jucunda ſpuriæ potius ſunt ſpecies, & κατὰ συμβεβηκὸς, amicitiæ: jucunda interim amicitia magis propius ad honeſtam accedit quam utilis, quia magis eſt ingenua & homine libero ac liberali dignior: ſed in ſpecie quædam de ſingulis videamus.

(*a*) Genus univocum dicitur, cujus & nomen & definitio ex æquo ſpeciebus conveniunt: ſed amicitiæ definitio ac nomen non ex æquo conveniunt, honeſtæ, jucundæ atque utili amicitiæ; cum enim amicitia ſit virtutis effectum, ſola honeſta vera eſt amicitia, non item utilis aut jucunda, quia hæ in virtute non ſemper fundantur, nec ab ea cauſantur: genus æquivocum dicitur melius vox æquivoca, quia ejus nomen ſolum commune eſt, ſic homo poſſet dici genus æquivocum hominis picti & vivi: ſed amicitia utilis & jucunda plus habet commune cum amicitia honeſta quam nomen, non tamen æquali modo amicitia aut ejus definitio prædicatur de honeſta, utili & jucunda, ideoque amicitia illarum eſt genus analogum, quod vocant, cum non tantum nomen ſed & definitio generis competit ſpeciebus; verum non ex æquo, nec ob eaſdem cauſas.

Nam quidam Philoſophorum illud genus, quod inæqualiter convenit ſuis ſpeciebus, vocant analogum, non æquivocum; alii vocant æquivocum, non item analogum: quidam utroque appellant modo.

VII. *Amicitia utilis & jucunda* ſunt εὐδιάλυτοι, i. e. facile diſſolvuntur: utilitas enim & voluptas ſunt bonum inſtabile & facile ceſſant: non ſic honeſta, quæ ſolidiori innititur fundamento, ſc. virtute. Amicitia *utilis* plerumque cadit inter *ſenes*, quia ſunt φιλοχρήματοι lucripetæ, & in *vulgus*, quia *vulgus amicitias utilitate probat.* Amicitia *jucunda* potiſſimum inter *juvenes* viget, quia, cum affectibus multum indulgeant, fere voluptates ſectantur & quod jucundum eſt. *Honeſta* Amicitia, quia propter virtutem ſuſcipitur, tantum eſt bonorum, ideoque valde rara eſt. *Rari quippe boni: vix ſunt numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.* Hæc ſtabilior eſt, quia virtus bonum eſt ſtabile. Hæc omnia φιλητὰ, amabilia, complectitur, (*a*) quippe virtus & honeſta, & utilis, & jucunda eſt, tum ſibi tum amicis: nam virtus mira jucunditate probos perfundit, & ipſa ſibi pretium eſt. Sed & alias Amicitiæ diviſiones expendamus.

(*a*) Hinc liquet diviſionem Boni in *Honeſtum, Utile & Iucundum*, non eſſe diviſionem generis in ſpecies, quia ſpecies oppoſitæ nunquam poſſunt prædicari de eodem: ſed bonum honeſtum, utile & jucundum dicuntur de eadem virtute pro diverſo reſpectu; ideoque hæc diviſio boni, eſt diviſio ſubjecti per adjuncta.

VIII. *Amicitia* eſt vel *æqualis* vel *inæqualis: illa* colitur inter æquales, v. c. inter duos Senatores, Collegas, ſervos, aut quoſcunque in eodem officio & dignitate conſtitutos: *hæc* colitur inter inæquales; vel *ætate*, uti inter juvenem & ſenem, vel *dignitate*, uti inter herum & ſervum, Magiſtratum & ſubditum: eſtque vel *privata* vel *publica: Privata*, quæ inter homines privatam vitam viventes colitur: eſtque vel *conſuetudinaria*, quæ inter duos privatos, ſed potentia, ætate, donis, vitæ conditione, diſpares initur: vel *conſanguinea*, quæ eſt, vel *patria*, inter parentes & liberos, vel *fraterna*, inter fratres & ſorores, vel *conjugalis*, inter maritum & uxorem: *publica*, quæ inter perſonas colitur publicas, eſtque, vel *Eccleſiaſtica*, inter concionatores & auditores: vel *politica*, inter Magiſtratum & ſubditos: atque hæc, vel *ſagata*, inter duces & milites, vel *togata*, inter ſenatores & cives, &c.

IX. Extat

IX. Extat & alia *Amicitiæ* diviſio apud *Ariſtotelem l. 9. Eth.* Quædam Amicitiæ ſunt *ὁμοειδεῖς*, *homogeneæ*, in quibus utrobique eædem ſunt amoris cauſæ: ut ſi uterque amet alterum propter virtutem, aut utilitatem, aut voluptatem mutuam: ita Theologus Theologum, Philoſophus Philoſophum, miles militem, mercator mercatorem, amat propter eorundem ſtudiorum ſimilitudinem; Quædam ſunt *ἀνομοειδεῖς*, *heterogeneæ*: ut ſi alter propter voluptatem, alter propter utilitatem bene amico velit: ſed in *cauſas* Amicitiæ penitius inquirere operæ fuerit pretium.

X. *Cauſæ* ſunt Amicitiæ, vel *procreantes*, vel *conſervantes*, vel *finales*. *Efficiens*, eſt vel *prima*, *Deus*, qui hominem condidit animal ſociale, & ad amicitias colendas propenſum: vel *ſecunda*, quæ vel *remota eſt*, vel *occaſionalis*, vel *propinqua*: *remota eſt*, natura, dum fundamenta amicitiæ ſuppeditat, inclinationem, amorem, ſimilitudinem morum, vitæ, actorum ac factorum: & eſt hominibus quædam quaſi innata ad amicitiam propenſio: *occaſionalis*, *procatarctica* aliis, eſt indigentia, qua ad uſus noſtros amicis indigemus, eoſque quærimus: propinqua, eſt vel *generalis*, vel *ſpecialis*: *generalis*, eſt æqualitas & ſimilitudo, ſive vitæ, ſive morum, ſive ætatis, ſive muneris, ſive ſtudiorum: eſt enim amicitia iſtic, ubi aliqua eſt æqualitas; (*a*) in amicitia æqualium eſt *æqualitas κατὰ τὸ ποσόν*, *numeri*: in amicitia inæqualium eſt *æqualitas κατ' ἀξίαν*, *dignitatis*, cum animi utrimque convenientia & accipiunt & reddunt. In amicitia æqualium eſt *æqualitas Arithmetica*, quia officiorum utrinque & vitæ conditionis eſt paritas. In amicitia inæqualium eſt *æqualitas Geometrica*, quia in ſtatuum diſparitate quæritur ibi æqualitas in proportione rationum, quæ conſiſtit in eo, ut convenienti officiorum proportione perſonarū compenſetur inæqualitas: ſic, cum parentes liberis victum ſuppeditant, illi id compenſant parentibus obſquiū præſtando: cum Magiſtratus ſubdito benefacit, ille cultu & veneratione reſpondet benefacto, &c. *Specialis cauſa* amicitiæ *procreans* eſt, tum converſatio ac conſuetudo, qua alterius mores explorantur, tum admiratio virtutis in altero, tum actus officii & beneficii præſtitus, tum cognatio & affinitas, tum noſtra utilitas aut voluptas, &c. *Cauſæ conſervantes* ſunt, convictus, familiaritas, beneficia, & officia mutuo exhibita. *Finales cauſæ* ſunt, gloria Dei, felicitas civilis, noſtra & amici ſalus, &c.

(*a*) Æqualitas numeri dicitur in amicitia, cum inter duos amicos æquales æqualia omni modo beneficia conferuntur mutuo, unde hic dicitur ſervari proportio Arithmetica: Æqualitas dignitatis, cum inter amicos inæquales, ſeu ætate, ſeu dignitate, beneficia conferuntur mutuo, non æque ſemper magna, digna, aut præſtantia, ſed ſervatur tantum proportio Arithmetica, qua officium redditur pro officio, minus interdum pro majori, quod tamen ad majus aliquam dicit proportionem, quia Perſona reddens eſt minor accipiente.

XI. *Effecta* Amicitiæ, ſeu *adjuncta*, ſeu *officia*, ſunt *amare & benefacere*. *Amandus* eſt amicus *ſincere*, *impenſe*, *conſtanter*: *ſincere*, ne amor in ore aut lingua natet, ſed in corde & opere habitet: *impenſe*, quia ames eum neceſſe eſt ſicuti te ipſum; at teipſum maximè amas: *conſtanter*, ne quovis vento excutiatur aut levi de causâ diſſolvatur amicitia. Ama tanquam nunquam oſurus. *Benefaciendum* quoque eſt Amico, quo factis conſtet ipſi de noſtro affectu & benevolentia.

XII. Amicitiæ *oppoſita* ſunt vel *contraria* vel *privativa*. *Contraria*, ſunt omnes res amicitiæ adverſantes; quæ cum plures ſunt, vel *directe* naturam amicitiæ diſſolvunt vel *conſequenter*. *Priori modo* id facit, inæqualitas morum, ſtudii, animique diſparitas, &c. Cum ſc. alter quidem amat ſed non redamatur ab altero: ſic in ſpecie, diſſolvitur amicitia utilis & jucunda, cum non eſt par voluptatis retributio, & officii non æqualis redditio; & honeſta, cum non eſt æqualitas virtutis, cum alter virtutem extollit, quam alter imminuit: *poſteriori modo* ac *conſequenter* amicitiam diſſolvunt, dignitatis variatio, locorum a diſtanti, diuturna abſentia, vitia naturæ, ut ſurditas, cæcitas, & moralia, ut ſuperbia, diſſimulatio, adulatio, contentio, querelæ, criminatio, vituperium, ſuſpicio, menda-

mendacia, &c. (*a*) *privative oppoſita* Amicitiæ ſunt, quæ amicitiam ad extrema vel *in exceſſu* vel *in defectu* deflectere faciunt, & eam privant ſua rectitudine. *Exceſſus* eſt nimium amcitiæ ſtudium, πολυφιλία, cum paſſim obvii in amicos & valde multi in amicos recipiuntur. *Defectus*, ἀφιλία, cum reipſa omnes amici inſuper habentur. Sed quæ de *Amicitia* ulterius diſputari poſſunt, exhibent, quæ ſubjunguntur.

(*a*) Quamvis in amicitia detur exceſſus, & defectus, & ſua quædam etiam mediocritas, non tamen ideo eſt virtus, quia hęc tria cadunt quoque in affectus; at affectus quoque virtutes non ſunt.

ANNEXA.

1. *An vir bonus ſeipſum magis quam alium amare debeat? Aff.*

2. *An aliquando veritatem Amici cauſa deſerere liceat? Neg.*

3. *An vitam Amici noſtræ præferre & pro ſalute ejus certam mortem eligere debeamus? Neg.*

4. *An benefactores impenſius ament beneficiarios? Aff.*

5. *An in omni fortuna opus ſit Amicis? Aff.*

6. *An in proſpera vel adverſa fortuna magis egeamus Amicis? Diſt.*

7. *An Amicitia ſit præferenda cognationi ſanguinis? Diſt.*

8. *An Amicus Amico dona maxima optare, &, ſi poſſit, procurare debeat? Aff.*

9. *An Amicitia vera ac perfecta ſit obnoxia calumniis, & injuriis & querelis? Neg.*

10. *An amicitia vera ac perfecta poſſit eſſe inter malos? Neg.*

FINIS.